

BK

2481

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Α. ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΤΟΜΟΣ Α' - Β'

Πατριολογία

(Από το 18^{ον} αιώνα μέχρι το 1887).

να βιβλίο

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1937

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

*Ἐπὶ ἀγαθῶν μου Πατέρων ἐπιθυμῶ
ἰσότητά μου εἰς τὴν Γεωργίαν.*

ΙΣΤΟΡΙΑ

*Μετὰ τὴν
Ἐπανάστασιν*

ΤΗΣ

ΠΑΡ' ἩΜΙΝ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Α. ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΤΟΜΟΣ Α'

(Ἀπὸ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος μέχρι τοῦ 1887).

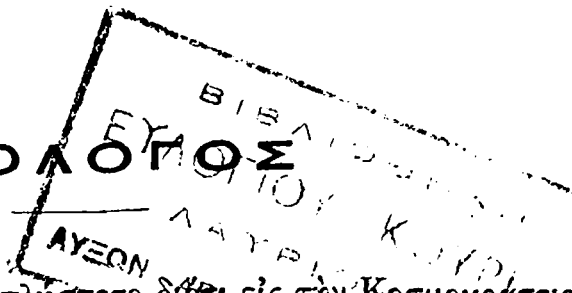
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1936

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ένας Λατίνος συγγραφεύς ἐξεπλήσσετο δὲ εἰς τὴν Κοσμοκράτειραν Ρώμην ὑπῆρχον Σχολαὶ ρητορικῆς, χοροῦ κλπ. ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον Σχολαὶ διὰ νὰ διδάσκηται ἡ Γεωργία. Τὴν τοιαύτην ἐκπληξίν δοκιμάζομεν καὶ ἡμεῖς σήμερον, διὰ τὸ πρόσφατον παρελθόν μας. Μέχρι πρό τιнос ἀκόμη ὡς γεωργοί, ὡς διευθυνταὶ τῶν κτημάτων προωρίζοντο τὰ ὀλιγώτερον εὐφυᾶ τέχνα τῆς οἰκογενείας. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, ἡ Γεωργία ἦτο ἀπλῶς ἓνα ἐπάγγελμα, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐπροσπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν » ἐν τῷ ἰδρῶτι τοῦ προσώπου του». Τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γεωργικὰ δημοσιεύματα ἀπετέλουν συνταγὰς, ὧν ἐπωφελοῦντο ὠρισμένοι μόνον ἀλλὰ σπάνιοι μαθηταί. Ἄλλ' ὁ λαός, ἡ πληθὺς τῶν γεωργῶν, ἦτο βυθισμένος εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας.

Βεβαίως εἰς τὰ περισωθέντα συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φυσιοδιφῶν, ἀπαντῶμεν χρήσιμους γνώσεις, σπέρματα τῆς μετέπειτα ἐπιστήμης, ὡς ὀδηγίας διὰ τὴν καλὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς γῆς. Ἀλλὰ αἱ ὀδηγίαι αὐταί, πολλάκις οὐδὲ ὡς συνταγαὶ δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν, καίτοι πλείσται τούτων εἶναι ἀποτελεσματικῆς πρακτικότητος καὶ σεβαστῶν γνώσεων.

Κατὰ τὰ μέσθ τοῦ 18ου Αἰῶνος σημειοῦται μία ἀπότομος μεταβολή. Αἱ ὀλίγαι κτηθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος γνώσεις ἀναγνωρίζονται καὶ ταξινομοῦνται. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀληθειῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστήμην καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν εἶναι τέχνη. Ὁ Olivier de Serre, ὁ πατὴρ τῆς γεωργίας ἔγραψεν: »Δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέχνη πλην τῆς γεωργίας εἰς τὸν κόσμον, εἰς ἣν νὰ προσαρμόζεται ἡ φιλοσοφία.» Δηλαδή ἡ γεωργία ἀπαιτεῖ τὴν σύμπραξιν πλείστων ὄσων κλάδων τῆς ἐπιστήμης. Ὄντως δύο εἶναι οἱ κύριοι παράγοντες τῆς γεωργίας. Τὸ ἔδαφος μετὰ τοῦ περιβάλλοντος καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐκμεταλλεούμενος τὴν φύσιν, διὰ τὴν μεγαλυτέραν παραγωγὴν ἀγαθῶν, ὀφείλει νὰ ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Νόμους αὐτῆς. Ἄν, κατὰ τὸν Thaers, διὰ τὸν καλλιεργητὴν ἡ γεωργία εἶναι ἀπλοῦν ἐπάγγελμα, διὰ τὸν γεωργὸν εἶναι τέχνη καὶ διὰ τὸν γεωπόνον εἶναι ἐπιστήμη. Καὶ ἡ διὰ τῆς ὑποταγῆς εἰς τοὺς Νόμους τῆς φύσεως καλλιτέρα ταύτης ἐκμετάλλευσις ἀπαιτεῖ πλήρη γνώσιν τῶν Νόμων τῆς φύσεως, ἀπαιτεῖ πλήρη ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς προόδου κάθε τόπου, ἰδιαίτέρως δὲ τῆς Πατρίδος μας, χώρας κατ' ἐξοχὴν γεωργικῆς.

Ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις παρουσιάζει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ἀπαιτεῖ διαπλάτυνσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὀρίζοντος ἐπὶ εὐρυτάτου μορφωτικοῦ πεδίου. Τὰ μέσα τῆς μορφωτικῆς προσπαθείας πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ πεδίου καὶ ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ψυχολογικοῦ δεδομένου καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐπὶ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὕλικου. Θὰ πρέπει νὰ μελετηθῆ τὸ ἔδαφος, τὸ φυτόν, τὸ ζῶον, τὸ κλίμα, αἱ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι τοῦ περιβάλλοντος, αἱ ὀρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀντιλήψεις, ἡ συγκοινωνία κλπ. ὁ βίος καὶ αἱ ἀντιλήψεις τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἡ διανοητικὴ στάθμη τοῦ ἀνθρωπίνου ὕλικου, ὅχι μόνον τῶν πρώτων ἡλικιῶν ἀλλὰ καὶ τῆς ὀρίμου ἀκόμη ἡλικίας. Θὰ σᾶς ἀπασχολήσῃ ὅχι μόνον ἡ ὀμαδικὴ μόρφωσις τοῦ ὕλικου τούτου ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' ἄτομα, εἰ δυνατόν, μορφωτικὴ προσπάθεια. Ἐπὶ το-

σοῦτον ἢ νεωτέρα Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις ἔχει ἐπεκτείνῃ τοὺς πλοκάμους τῆς. ὥστε καὶ τὸ ἄτομον μεμονωμένως, ὡς μία δυναμικότης, νὰ κινῆ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς. Λόγω λοιπὸν τῆς εὐρύτητος ταύτης ἣτις διαπλατύνει ἐπ' ἄπειρον καὶ ἐπεκτείνει πρὸς ἀπροσδιόριστα βάθη καὶ πλάτη τὰς μορφωτικὰς μεθόδους πρὸς ἀνάδειξιν παντὸς μετὰ τῆς γῆς συνδεομένου, ἀπαντᾶται εἰς τὴν παγκοσμίαν ζωὴν τὸ ἀσύνηθες φαινόμενον τῆς ἐμφανίσεως ἀλλεπαλλήλων μελετητῶν τοῦ προβλήματος τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀριθμοῦνται κατ' ἔτος, κατὰ δεκάδας ἐκδόσεις ἔργων, συγγραμμάτων, βιβλίων τὰ ὑποῖα πραγματεύονται ζητήματα συνδεόμενα μὲ τὴν Γεωργικὴν Διδασκαλίαν. Γεωπῶνοι μεγάλης ἀξίας, Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Γεωπονικῶν Σχολῶν καὶ Διευθυνταὶ Γεωργικῶν ἰδρυμάτων, Πρυτάνεις Πανεπιστημίων εἰς τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν Γεωπονικαὶ Σχολαί, ἐμφανίζονται κατὰ πυκνὰ διαλείμματα, ἐκθέτοντες τὰ νέα πορίσματα τῆς Γεωπονικῆς Διδασκαλίας, τὰ ἐξ αὐτῆς προκύπτοντα νέα διδάγματα καὶ τὰ ἐκ τῆς μελέτης καὶ τοῦ συνδυασμοῦ πρὸς τὰς κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἐξελίξεις διαμορφούμενα νέα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα.

Κατάδηλος ἐπομένως ἡ μεγάλη σημασία τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως διὰ κάθε λαὸν ποῦ θέλει νὰ σταδιοδρομήσῃ νικηφόρος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Γεωργικῆς καὶ παραγωγικῆς προαγωγῆς του.

Ὁ κ. Ζωγράφος, διὰ τοῦ ὑπὸ κρίσιν ἔργου του, δὲν ἔρχεται νὰ μᾶς ἐκθέσῃ τὰς σκέψεις του καὶ νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψει ἡμῶν τὰ διαγράμματα μιᾶς ὑψηλῆς γεωργικῆς ἀναδημιουργίας.

Ὁ κ. Δ. Α. Ζωγράφος ἐν τῇ ἀπλουστερᾷ μορφῇ τοῦ ἔργου τούτου πρᾶττει δι' ἡμᾶς κάτι τι θετικώτερον, ἀποδοτικώτερον, ἐπωφελέστερον.

Συγκεντρώνει εἰς τὰς σελίδας τῆς Ἱστορίας τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τὴν τοπικὴν προσπάθειαν, τὴν Ἑλληνικὴν σκέψιν, τὴν Ἑλληνικὴν νοσοτροπίαν ἐνὸς ὁλοκλήρου αἰῶνος ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Πρὶν ἀκόμη σβεσθῆ ὁ ἀνίλαλος τῶν πολεμικῶν ἰαχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ κατὰ τέλη αὐτῆς, ἐπὶ Καποδιστρίου, ἰδρύεται εἰς Ναύπλιον, παρὰ τὴν Τίρυνθα, ἡ πρώτη Γεωργικὴ Σχολὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ μίαν τεσσαρακονταπενταετίαν περίπου ἡ Σχολὴ αὕτη φυτοζωεῖ, ἀναφαινομένη καὶ ἐξαφανιζομένη, νεκρομένη καὶ ἀναζῶσα, ὑπὸ τὴν Γραφειοκρατικὴν πνοὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ματαίως ἐπιστήμονες τῆς ἀξίας τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ Πρωῦτου, τοῦ Ἡλιοπούλου καὶ τῆς πείρας τοῦ Ἀποστολοπούλου, προσπαθοῦν νὰ δώσουν ζωὴν, κατευθύνσεις, νὰ τὴν καταστήσουν φυτῶριον μιᾶς σειρᾶς νέων ποῦ θὰ ἠδύναντο μὲ τὰς γεωργικὰς τῶν γνώσεις καὶ μὲ τὸ γεωργικὸν τῶν φῶς νὰ διανοίξουν νέους γεωργικοὺς ὀρίζοντας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ματαίως σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἄνδρες μὲ ἀνώτερα ἰδανικά, μὲ πολλαπλὴν ἐπιστηστημονικὴν καὶ οἰκονομολογικὴν μόρφωσιν κηρύττουν τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως ἐν Ἑλλάδι ἐνὸς σοβαροῦ γεωργικοῦ μορφωτικοῦ κέντρου. Ὁ πολιτικὸς κόσμος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κωφεύει καὶ εἰς τὰ 1872 καταργεῖ ὀλοτελῶς τὴν Σχολὴν, διαγράφων οὕτως ἀπὸ τὸν μορφωτικὸν ὀρίζοντα τῆς χώρας πᾶσαν ἐλπίδα προόδου τῆς ἐν Ἑλλάδι Γεωργίας διὰ μιᾶς φωτισμένης διδασκαλίας. Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Τρικούπη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τοῦ τόπου ἐπανερχεται τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τῆς Χώρας. Ἀπὸ τοῦ 1888 ἀνακινεῖται καὶ πάλιν τὸ ζήτημα. Ὁ Γεννάδιος, ὁ Ζάννος, ὁ Χασιώτης, ὁ Δημητριάδης, ὁ Ἄρ. Μουράτογλου, ὁ Κυριακός, ὁ Σαρακωμένος, ὁ Λοβέρδος, ὁ Ἰασεμίδης καὶ ἄλλοι τινες ἐκ τῶν γεωπόνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θέτουν τὰς γνώσεις τῶν, τὴν μόρφωσιν τῶν, τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Πολιτείας. Φιλοπάτριδες ἄνδρες ὅπως ὁ Τριανταφυλλίδης, ὁ Κασσαβέτης καὶ ἐσχάτως ὁ Ἀβέρωφ διαθέτουν ἀφθονὰ ὕλικὰ μέσα διὰ τὴν ἐπιτυχῆ λειτουργίαν ἐκπαιδευτικῶν γεωργικῶν ἰδρυμάτων. Κατὰ τὰς δύο αὐτὰς περιόδους 1821—1872 καὶ 1888—1930 πλούσιον καὶ πολύτιμον ἱστορικὸν ὕλικόν προσκομιζόμενον διὰ τῶν σελίδων τοῦ νέου ἔργου

τοῦ κ. Ζωγράφου καὶ τιθέμενον εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν τῶν νεωτέρων, οἱ ὅποιοι εἶναι καιρὸς πλέον νὰ στραφῶμεν μὲ τὴν μεγαλυτέραν στοργὴν καὶ μὲ τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον πρὸς μίαν σοβαρὰν καὶ μελετημένην προσπάθειαν διὰ τὴν δημιουργίαν ἑνὸς Γεωργικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος, ἀνταξίου πρὸς τὴν ἐποχὴν μας καὶ πρὸς τὰς νεωτέρας οικονομικὰς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς συνθήκας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ζωγράφου συγκεντρώνει τὴν Ἑλληνικὴν σκέψιν ἑνὸς αἰῶνος ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, φέρουσα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὀγκολίθους ἐκπαιδευτικοῦ ἐνδιαφέροντος, εἴμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι θὰ διανοίξῃ ὀρίζοντας, ὄχι μόνον διὰ τοὺς μελετητὰς τοῦ κλάδου τούτου, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι θὰ θελήσουν νὰ δώσουν τὰς ἀληθεῖς κατευθύνσεις τῆς συγχρονισμένης γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ παρελθόν, οὕτω συγκεντρούμενον, πλούσιον εἰς πολυτίμους ἱστορικὰς πληροφορίας, Documentè εἰς βαθμὸν προκαλοῦντα τὴν ἐκπληξιν, μὲ ὑποσημειώσεις ἀποκαλυπτικωτάτας καὶ μεγίστου ἐνδιαφέροντος ἀποβαίνει διὰ τὸ μέλλον μία φωτεινὴ γραμμὴ τῆς ὁποίας ἡ ἴχνη θὰ ἀπομένουν ὡς ἓν ἰσχυρὸν δίδαγμα διὰ τοὺς καθοδηγητὰς τῆς μελλοντικῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς σκέψεως.

Δι' ἡμᾶς οἱ ὅποιοι αἰσθανόμεθα βαθύτατα τὴν ἀνάγκην νὰ γνωρίζωμεν τὸ παρελθόν διὰ νὰ ἐμπνεώμεθα διὰ τὸ μέλλον, ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ζ. ἀξίζει ὅλην τὴν στοργὴν μας καὶ ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον μας.

Αἱ προεισαγωγικαὶ μας αὐταὶ γραμμαὶ μαρτυροῦσι περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἔργου τοῦ κ. Ζωγράφου, ἔργου συνεχιζομένου καρποφόρως ἀπο πολλοῦ, ἔχοντος ὑψίστην σημασίαν ὄχι μόνον διὰ τοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ διὰ πάντα διανοούμενον, διὰ πάντα ἀσχολούμενον καὶ ἀντιμετωπίζοντα τὴν πρὸς τὰ πρόσω ἐξέλιξιν τῆς Πατρίδος μας—διὰ πάντα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἴδῃ τὴν Πατρίδα μας καταλαμβάνουσαν τὴν θέσιν πού τῆς ἀρμόζει εἰς τὴν χορίαν τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν καὶ πού τῆς ἐπιβάλλει ἡ βαρεῖα κληρονομία τῶν προγόνων μας.

Ὁ κ. Ζωγράφος ἄς θεωρήσῃ ἑαυτὸν εὐτυχῆ διότι ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ γενεὰ ηὐτύχησε νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὴν νέαν αὐτοῦ συμβολὴν εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Πατρίδος μας.

Ἀθῆναι, Ἰούνιος 1935.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Β. ΚΡΙΜΠΑΣ
Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας

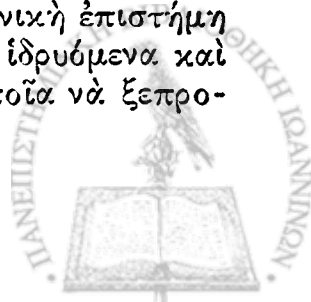
ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

«Ὁ ἔχων κρείττονα Σχολεῖα Λαὸς εἶναι ὁ πρῶτος.
ἔαν δὲ δὲν εἶναι τώρα θὰ γίνῃ μετ' ὀλίγον».

Jules Simon

Αὐτὴν τὴν θαυμασίαν παρατήρησιν δυνάμεθα νὰ εἰδικεύσωμεν: «Ὁ ἔχων κρείττονα Γεωργικὰ Σχολεῖα Λαὸς εἶναι ὁ πρῶτος». Αὐτὰ τὰ Γεωργικὰ Σχολεῖα, τὰ ἰδεώδη αὐτὰ κέντρα τῆς μορφώσεως τοῦ Λαοῦ μας δὲν τὰ ἀντιμετώπισεν ἀκόμη οὗτος ἐν τῇ ἐννοίᾳ μιᾶς ἀρτίας ὀργανώσεως καὶ ἔτι ἀρτιωτέρας λειτουργίας. Ἡ Ἐπιστημονικὴ Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις τῶν Λαῶν, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν κτωμένων γνώσεων πρὸς αὐξήσιν, βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητος κάθε τόπου, ἀποτελοῦν τὴν μοναδικήν, τὴν μνημειώδη καὶ μεγαλειώδη μέριμναν τῶν πολιτισμένων Κοινωνιῶν καὶ πάσης Ἐπιστημονικῆς Αὐθεντίας καθ' ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ τὸ παραδεχθῶμεν καθυστερεῖ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς. Τὰ σημειούμενα προσδευτικὰ βήματα εἶναι ἀνεπαρκῆ. Ἡ Ἑλλὰς διὰ μόνης τῆς Ἐπιστήμης, προσηρμοσμένης πρὸς τὰς τοπικὰς συνθήκας, θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ ὁ εὐδαιμονέστερος Λαὸς τῆς ὑψηλίου. Αὐτὴν τὴν εὐδαιμονίαν τὴν ὄνειροπολοῦμεν ὅλοι μας. Ἀλλὰ δὲν ἐργαζόμεθα καὶ δὲν χρησιμοποιοῦμεν τὰ κατάλληλα ὄπλα διὰ μίαν θρικμβευτικὴν Νίκην. Αὐτὴν τὴν Νίκην τὴν ἀφήνομεν ἡμεῖς, οἱ ἄμεσοι κληρονόμοι τῆς Γεωπονικῆς Ἐπιστήμης, εἰς ἄλλους λαούς. Ἡμεῖς πρὸς τὸ παρὸν προτιμῶμεν νὰ σκιαμαχῶμεν. Μὲ σκιάς δὲν ἀποκτᾶται τὸ ἐπιστημονικὸν γέρας. Ἀποκτᾶται μὲ πολυχρονίου ἐρεῦνας, μὲ συστηματικὰς μελέτας, μὲ συνδυασμένην ἐργασίαν μέσα εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριον. Ἀπὸ τὴν Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν Σχολὴν ἔχομεν τὴν ἐλπίδα ἀλλὰ καὶ τὴν δικαίαν ἀξίωσιν νὰ διαλάμψῃ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ὅχι ὡς θεωρία, ἀλλὰ ὡς θετικὸν Πνεῦμα, ὡς θετικὴ Ἐπιστήμη μὲ βάσιν τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας. Ἐχομεν τὴν δικαίαν ἀξίωσιν νὰ ἴδωμεν τὰς πλουτοφόρους δυνάμεις τῆς χώρας ἀντικείμενον βαθείας μελέτης τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ἐχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ ἴδωμεν ἀπὸ τὰ χέρια, καὶ ἀπὸ τὰ μυαλά, καὶ ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίμονον προσήλωσιν τοῦ Ἑλλήνος ἐπιστήμονος, πρὸς ἀνερεύνησιν τῶν δυσδιακρίτων μυστηρίων τῆς Φύσεως καὶ εἰδικώτερον τῆς ἑλληνικῆς Φύσεως, νὰ βγαίνη ἓνα καινούργιο ἐπιστημονικὸ Φῶς ποῦ νὰ ἔχῃ μίαν τεραστίαν ἐλκτικὴν δύναμιν γιὰ κάθε ξένον μελετητὴν τῶν φυσικῶν φαινομένων. Πρέπει ἡ Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ Σχολὴ μας νὰ καταστῇ τὸ Πανδιδακτήριον τῆς Ἀνατολῆς. Μᾶς φθάνει πρὸς τὸ παρὸν ἡ πηγὴ αὐτὴ ἐνὸς πλοῦτου ποῦ δὲν εἶναι εὐκλεον νὰ ἐξαντληθῇ. Πρέπει ὅμως ν' ἀλλάξωμεν σύστημα ἐργασίας. Ἡ σημερινὴ Σχολὴ ἔχει καθηγητάς, ἔχει ἐπιστήμονας περιωπῆς. Ἀπ' αὐτοὺς ἐξαρτᾶται ὁ καινούργιος ἐπιστημονικὸς δρόμος τῆς πατρίδος μας. Νὰ εὐρεθῇ τρόπος νὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀπόφοιτοι ἀριστεῖς τῆς Σχολῆς ὡς ἐξερευνηταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς, τοῦ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος διὰ μελέτας συναφεῖς πρὸς τὸν προορισμὸν των. Νὰ ἐπανέρχωνται γιομάτοι ἀπὸ παρατηρήσεις ποῦ θὰ μποροῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν στὸ πρακτικὸν βίον τοῦ Ἑλλήνος δημιουργοῦ.

Μὲ ἄλλα λόγια ζητοῦμε νὰ διαλάμψῃ καὶ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἐφαρμοζομένη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς παραγωγῆς. Ζητοῦμεν νὰ ἴδωμεν ἰδρυόμενα καὶ λειτουργοῦντα τέλεια ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα νὰ ξεπρο-

βάλλουν μελέται καὶ παρατηρήσεις τὰς ὁποίας θὰ προσέξῃ ὁ διεθνὴς ἐπιστημονικὸς κόσμος. Δὲν μᾶς ἱκανοποιοῦν αἱ ἐπιστημονικαὶ παρωδίαί. Αἱ ἐπιστημονικαὶ προχειρολογίαι. Ἡ ἐπιφανειακὴ, ἡ συμπτωματικὴ προσπάθεια. Ζητοῦμεν ἐργαστηριακὴν παρατήρησιν καὶ μελέτην τοιαύτην ὥστε νὰ προσελκύωμεν εἰς τὸν τόπον μας διεθνεῖς ἐπιστημονικὰς κορυφὰς καὶ πλῆθος μελετητῶν καὶ ἐρευνητῶν. Ζητοῦμεν νὰ ἴδωμεν ἐκτελούμενον ἓνα πλουσιώτατον πρόγραμμα ἐφαρμογῆς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν διὰ τοῦ ἐργαστηρίου καὶ διὰ τῶν ἀνεξαντλήτων φυσικῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου. Οἱ Ἰάπωνες πρὸ πενήντα ἔσως ἐτῶν εἰσήγαγον εἰς τὰ Πανεπιστήμια των καὶ εἰς τὰς Ἀνωτέρας Σχολὰς των πολλαπλᾶς προόδους τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ σήμερον ἔφθασαν εἰς τὸν ὑψιστὸν βαθμὸν τοῦ παραγωγικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ Ἰάπωνες καὶ οἱ Ὀλλανδοὶ μελετήσαντες τὴν ἐφηρμοσμένην φυσικὴν καὶ τὴν χημικὴν φυτολογίαν κατώρθωσαν θαύματα φυτικά καὶ ἀνθοκομικά. Ἡ πατρίς μας μὲ τὸ ὑπέροχον κλίμά της καὶ μὲ τὰς γεωλογικὰς καὶ ἐδαφικὰς τῆς διακυμάνσεις, μὲ τὰ ἀφθενώτατα καὶ πολλάκις ἀμυθῆτου ἀξίας φυτὰ της καὶ βότανά της, ἠδύνατο νὰ καταστῇ περιώνυμος εἰς ὠρισμένα εἶδη παραγωγῆς. Ὀφείλομεν νὰ δημιουργήσωμεν εἰδικότητας δι' ἕκαστον πλουτοφόρον κλάδον τῆς χώρας. Ἡ Σχολὴ μας πρέπει νὰ δημιουργήσῃ εἰδικοὺς ἐπιστήμονας, εἰδικοὺς μελετητὰς τῶν παραγωγικωτέρων κλάδων μας, διὰ νὰ φανῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν διεθνεῖς στίβον ὑπολογισθημοὶ καὶ διὰ νὰ μπορέσωμεν νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν εὐζωίαν καὶ τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Δημ. Α. Ζωγράφος

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

*Τίνα επίδρασιν ἐξήσκησε τὸ Σχολεῖον ἐπὶ τῆς γεωργικῆς ζωῆς
τοῦ Ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.*

Θέμα ἄξιον ἰδιαιτέρας, μακρᾶς καὶ ἐξονυχιστικῆς μελέτης καὶ ἐρεῦνης δέον νὰ θεωρηθῇ τὸ »Περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως» τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ζήτημα. Μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς ἀδιαφύεστως ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως παρ' ἡμῖν, εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς Γεωργίας. Εἶναι δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀκόμη σπουδαιότερον. Διότι δίδει εἰς τὸν μελετητὴν τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς ἄφθονα τὰ στοιχεῖα νὰ κρίνῃ καὶ νὰ βεβαιώσῃ διὰ τινὰς λόγους τὸ ἑλληνικὸν γεωργικόν, κτηνοτροφικὸν καὶ ἐν γένει γεωργοοικονομικὸν ζήτημα τῆς χώρας ἀπέμενεν ἐπὶ δεκαετηρίδας στεῖρον καὶ εὐρίσκετο πάντοτε εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν ἐπιβαλλόμενον νὰ ἐπασχοληθῶμεν ἰδιαιτέρως καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐξετάζοντες αὐτὸ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ ἐξαντλοῦντες αὐτὸ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Πρὶν ὅμως ἀνασύρωμεν οἰανδήποτε πτυχήν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ μορφωτικοῦ παρελθόντος τῆς πατρίδος μας, θὰ ὑποβάλωμεν τὸ ἐρώτημα: *Τίνα ἐπίδρασιν ἐξήσκησε τὸ Σχολεῖον ἐπὶ τῆς γεωργικῆς μορφώσεως καὶ ἐξελίξεως τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ;* Ἄν δὲν ἀπατώμεθα εἶναι θέμα τὸ ὅποῖον, παρ' ἡμῖν διὰ πρώτην φοράν καθίσταται ἀντικείμενον ἐρεῦνης. Καὶ ὅμως εἶναι ζήτημα θεμελιώδους σημασίας διὰ τὸν μελετητὴν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως ὄχι μόνον τοῦ γεωργικοῦ ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τοῦ κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος. Διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ὑπῆρξε τὸ Σχολεῖον. Ἐδρασε τὸ Σχολεῖον. Διεφώτισε τὸ Σχολεῖον. Διεπαιδαγώγησε τὸ Σχολεῖον, ἀλλὰ τὸ Σχολεῖον αὐτὸ οὐδέποτε ἐστράφη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γῆν. Οὐδέποτε τὸ συνεχίησε τὸ Ἑλληνικὸν ὑπαιθρον. Ἐσημειώθη πλήρες διαζύγιον μεταξὺ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ Ἑλληνικῆς παραγωγῆς (1).

Ἡ πνευματικὴ δύναμις τοῦ Ἑλλήνος ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ὁ Ἑλληὴν ὑποκύψας εἰς τὸν βαρὺν τουρκικὸν ζυγὸν δὲν ἐδούλωσε καὶ τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις. Εὗρεν ἀπείρους διεξόδους διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν του ἰσορροπίαν. Ἐστράφη πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν. Ἐζήτησε τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐνομίας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς ἄλλας χώρας. Ἐζήτησε τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν αὐτοῦ καθαρμὸν εἰς ἄλλας κοινωνίας. Μέσα εἰς τὰς κοινωνίας αὐτὰς ἐζήτησε νὰ διασώσῃ τὴν πίστιν του, νὰ θερμάνῃ καὶ νὰ μεγαλύνῃ τὰ ἰδεώδη καὶ τοὺς πόθους τοῦ δουλεύοντος γένους. Ἐζήτησεν ὅμως καὶ εἰς τὴν ἰδίαν του πα-

Σ.Σ. Παρ' ὅλην αὐτὴν τὴν γεωργικὴν ἀπαιδεύσιν, ὁ Ἑλληὴν δὲν εἶνε ἀπολύτως καθυστερημένος εἰς γεωργικὴν παραγωγὴν ἀξίας προσοχῆς. Εἰς ἄλλας σελίδας σχετικῆς ἐργασίας μας θὰ ἴδωμεν γεωργικὴν ἀκμὴν ἀπορρέουσαν ὅμως καὶ ἀπὸ μίαν διοικητικὴν ἀνεσιν ὑσάκης ὁ Τούρκος δυνάστης ἄφηγεν ἐλευθερίαν κινήσεων εἰς τὸν Ραγιαῖν.

τρίδα, ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ κατακτητοῦ νὰ θεμελιώσῃ ἐστίας φωτὸς καὶ πνευματικῆς χειραφετήσεως.

Ὁ ὑπόδουλος "Ἕλληνας θριαμβεύει ἐν τῇ ξένη.

Ἐν τῇ ξένη ἐργαζόμενος καὶ εὐδοκιμῶν ἀνεγείρει Ἐκκλησίας, ἰδρύει Κοινότητες, (1), συνιστᾷ βιομηχανικούς, ἐμπορικούς καὶ τραπεζιτικούς οἴκους, ἰδρύει Σχολεῖα (2), ἐγκαθιστᾷ τυπογραφεῖα καὶ ἐκτυπώνει παντὸς εἶδους καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ βιβλία (3) πλὴν τῶν γεωργικῶν.

Γύρω του εἰς τὰς χώρας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἐπιστημονικοῦ φωτὸς, ἡ Γεωπο-
νικὴ Ἐπιστήμη, ἀνεγείρει τοὺς Ναοὺς τῆς (4), ἀλλ' ὁ Ἕλληνας ἀλλόδοξος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Γεωργικῆς Θρησκείας, ἀποφεύγει, πλὴν σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων, νὰ ἔλθῃ, εἰς οἵανδήποτε μετ' αὐτῆς ἐπικοινωνίαν καὶ συνάφειαν. Διακρίνεται εἰς τὰς ξένας χώρας ὡς Δημόσιος ὑπάλλληλος, κατακτᾷ τὸ ἐπιστημονικὸν κύρος, μετέχει καὶ αὐτῆς τῆς Κοινοβουλευτικῆς ζωῆς τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν φιλοξενεῖται (5), λαμβάνει τίτλους εὐγενείας (6) καὶ δημιουργεῖ τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας. Ἀπὸ τὰς ξένας χώρας, θριαμβευτὴς καὶ νικητὴς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπικρατήσεως, ἀκούραστος, ἐνθουσιώδης, μὲ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἀχμαῖον καὶ τὴν ἐθνικὴν πίστιν ἀνεξάντλητον, ἀφαιροῦ ὑπὲρ φιλανθρω-

(1) «Κομπανίας» λεγομένης τότε τὰς «ἐμπορικῆς κοινότητος».

(2) «Μετ' ὀλίγον διεφημισθῆ, ὅτι ἡ ἐν Νιζύῃ κοινότης τῶν Γραικῶν κατέθεσε μέχρι τοῦ νῦν 50 χιλιάδας ρουβλίων εἰς τὸ νομισματοφυλάκιον (Ταμεῖον) τοῦ συνιστωμένου νέου αὐτῆς Σχολεῖου Ἡ ἀμιλλα καὶ ἡ ζέσις αὐτῶν εἰς τὸ κατὰ τοῦτο ἔργον εἶναι ἄξιαι ἐπαίνου καὶ μιμήσεως. Ὁ ἐκεῖ Ἀυτοκράτωρ ἐπρόσταξε νὰ ἠνομάζεται τὸ νέον τοῦτο γραικικὸν Σχολεῖον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πρωταίτιου τῆς συστάσεως αὐτοῦ Κυρίου Στεφάνου Ντούμπα καὶ ἐν ταύτῳ ἐπεμψεν αὐτῷ σημαίαν (παράσημον) τῆς πρώτης τάξεως τοῦ τάγματός τοῦ Ἀγ. Βλαδιμήρου, βραβεῖον διδόμενον μέχρι τοῦ νῦν μόνον εἰς τοὺς μεγάλους εὐγενεῖς τῆς μοναρχίας ταύτης. Εἶθε ἡ τοιαύτη περὶ συστάσεως σχολεῖων ἀμιλλα νὰ ἐξαπλωθῆ μεταξὺ εἰς ὅλους τοὺς Γραικούς, ὡς τὸ μόνον φάρμακον τῆς θεραπείας τοῦ πάθους των (τῆς δουλείας)». Σ. Λάμπρου «Νέος Ἑλληνομνήμων». Τόμ. ΙΓ'. Τευχ. Α' Σελ. 136-7.

(3) Λόγω ἐξαιρετικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐμπορίου ἐν Αὐστρίᾳ παρέστη ἀνάγκη καταρτισμοῦ «Πρακτικῶν ὁδηγιῶν περὶ τῶν συγκριτικῶν νομισμάτων, μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἐν Αὐστρίᾳ κρατούντων πρὸς τὰ ἀπανταχοῦ ἀλλάχου τῆς Εὐρώπης». Καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης προέκυψεν ὁ «Χειραγωγὸς ἐμπειρος τῆς πραγματείας ἤτοι βιβλίον πριέχον ὅλους τοὺς ἀναγκαίους σχεδόν, λογαριασμοὺς τῆς Πραγματείας ὁμοῦ καὶ τὰ Ζύγια καὶ Πήγας, ὅλης, σχεδόν τῆς Εὐρώπης. (Σ. Λάμπρου. Ν. Ἑλληνομνήμων. Τόμ. ΙΙ—Τευχ. Γ' σελ. 296-7). Ἐπίσης ἀναφέρομεν καὶ τὸ βιβλίον τὸ ἐπονομαζόμενον «Ἡ Σκριτοῦρα Δόπια ἤτοι ἡ τάξις τῶν Πραγματευτῶν ἀδικῶν Καταστίχων», τοῦτέστι ἐγγχειρίδιον Διπλογραφίας (Αὐτόθι Σελ. 297).

(4) Εἰς τὴν Γαλλίαν, ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ρητῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1675, «ἐνεργοῦνται αἱ πρῶται ἐμπρακτοὶ ἀπόπειραι εἰς τὸ νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια ἡ κλασσικὴ γεωργικὴ διδασκαλία». Ἐκτοτε εἰς τὴν Γαλλίαν συστηματικῶς εἰργάσθησαν ἐπιφανεῖς προσωπικότητες διὰ μίαν προσπάθειαν πρὸς Θεραπείαν «τῆς ἐπικρατούσης εἰς τὰς ἀνωτέρας καὶ μεσαίας τάξεις τῆς κοινωνίας ἀδιαφορίας πρὸς τὴν γεωργικὴν καὶ ὅπως ἐμπνευσθῇ ἡ «πρὸς αὐτὴν κλίσις καὶ ἀγάπη» ἡ ὁποία ἐξηρτάτο «ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἀρχικοῦ συστήματος τῆς διδασκαλίας». Αἱ ἐπιζητούμεναι αὐταὶ μεταρρυθμίσεις ἐπῆλθον ραγδαίαι καὶ ἡ νεώτερα γεωργικὴ μόρφωσις τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ ὑπῆρξεν ἀρίστη. Ἀλλεπάλληλοι Σχολαὶ ἀπέδωσαν πολλὰς ἑκατοντάς μορφωμένων γεωπονικῶς νέων οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευσαν ὡς γεωργικοὶ Διδάσκαλοι καὶ γεωργικοὶ Ἐκπαιδευταὶ τῆς τόσο προηγμένης γεωργικῆς Γαλλίας. («Περὶ ἀνάγκης τῆς ἀναπτύξεως τῆς Γεωργίας ἐν Ἑλλάδι» Ἀνωνύμου. 1873 Σελ. 20-23).

(5) Εἰς τῶν δημοτικωτέρων Δημάρχων τῆς Βουδαπέστης, λέγει ὁ Σπυρ. Λάμπρος, ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Κοζάνης Κωνστ. Τερζῆς, διακριθεὶς κατὰ τὸ μέσον τῆς παρελθ. ἐκτονταετηρίδος.

(6) Κατὰ τὸ 1769 ὁ προεστὼς τῆς «Κομπανίας» τῆς Τοκάις, Ἰωάννης Κούλης, ἐφερέν οικόσημον εἰς τὴν σφραγίδα του. Ἄλλοι ἀνεδεικνύοντο Ἑὐπατρίδαι, καὶ Ἄρχοντες λαμβάνοντες τὴν Αὐστριακὴν ἢ Οὐγγρικὴν ὑψηλοότητα.

πικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, δωρεῖται ὑπὲρ δημοσίων καὶ κοινῆς ὠφελείας ἔργων, σωρηδὸν ἐφοδιάζει τὰς ὑποδούλους ἑλληνικὰς σχολὰς μὲ παντοειδῆ φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, διαθέτει μεγάλα ποσὰ ὑπὲρ Ἐκκλησιῶν καὶ Μονῶν καὶ κληροδοτεῖ εἰς αὐτὰς μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν ἵνα διὰ τῶν εἰσοδημάτων των συντηροῦνται τὰ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα (1).

Ἰδία οἱ ἐν τῇ ξένῃ ἐμπορευόμενοι Ἕλληνες, Ἡπειρώται καὶ Μακεδόνες, χορηγοῦν ἀφθόνως διὰ τὴν ἴδρυσιν Σχολῶν εἰς τὰς ὁποίας κυριαρχοῦν τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, ἡ Ἀριστοτέλειος Φιλοσοφία, τὰ Μαθηματικά, ἡ Θεολογία, ἡ Ἀστρονομία, ἡ Ῥητορικὴ καὶ ἐν γένει μαθήματα τῆς ὑψηλῆς διανοήσεως ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς ἀνωτέρας πανεπιστημιακὰς σπουδὰς τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀπὸ τὰς Σχολὰς αὐτὰς διεσχορπίσθησαν ἀφθονὰ τὰ νάματα τῆς ὑψηλῆς παιδείας ὅχι μόνον εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ Μακεδονίαν ἀλλὰ καὶ ἀνά πᾶσαν τὴν ἄλλην Ἑλλάδα (2) καὶ καταπλήσσει τὸν μελετητὴν ὁ πλοῦτος τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων ἀνά τὰς ὑποδούλους Ἑλληνικὰς χώρας (3).

Μετὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ὑποδουλώσεως.

Ἡ Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν δήμευσιν τῶν Ναῶν καὶ τῶν τεμενῶν τῆς Παιδείας, ἱεροκρυφίως τὴν νύκτα καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Σελήνης, ἐκπαιδεύει τὴν ὑποδουλωθεῖσαν ἑλληνικὴν νεότητα. Μετὰ τὴν κατάπαυσιν ὅμως τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου σάλου, ὅστις διέσεισε τὰ πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ θεμέλια τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, τῆ ἀναγνώρισιν πρηνεμίῶν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν εἴσοδον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τυρρικτὴν ὑπηρεσίαν ὡς Μεγάλων Διερμηνέων, ὡς Ἡγεμόνων τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν κτλ. κτλ. ἀνατέλλουν ἡμέραι ἐκπαιδευτικῆς καὶ μορφωτικῆς αἰθρίας καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀναφαίνονται αἱ περιώνυμοι ἐκεῖναι Σχολαί, τὰ κέντρα μιᾶς πνευματικῆς λάμπσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὰ ποικίλα μορφωτικὰ κέντρα.

Εἰς πόλεις, εἰς χωρία, εἰς κώμας ἀνεγείρονται Στoαί, Ἀκαδημαίαι, Φροντιστήρια, Μουσεῖα (4), Ἑλληνομουσεῖα (5), Λύκεια, Ἀρχιγυμνάσια (6), Γυμνάσια, Φιλολογικαὶ Ἐταιρεῖαι,

(1) Σ.Σ. Τὰ κληροδοτήματα καὶ αἱ δωρεαὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς ξένης καὶ τῶν ἐπεδύλων χωρῶν ἀνέρχονται εἰς πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀξίαν. Ἐνισχύονται δι' αὐτῶν ὅχι μόνον ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Σχολεῖον τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι κοινωνικαὶ ἀνάγκαι ἱκανοποιεῦνται μετὰ τῶν ἐπίων πρωτεύει ἡ φιλανθρωπία. Τὸ γεγονός αὐτὸ φανερώνει τὸ μονότονον τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς μὴ τολμώσεως νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὸν κύκλον τὸν ὑποῖον διέγραψεν ἡ διανοητικότης καὶ ἡ φιλοδοξία τῶν προηγούμενων δωρητῶν.

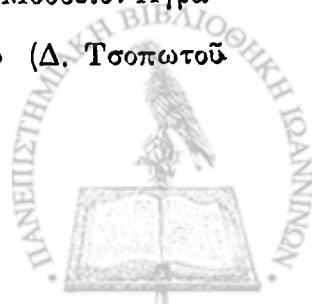
(2) Ὁ Νεόφυτος Δούκας γράφει: «ἐκ τῶν σχολείων τῶν Ἰωαννίνων ἐξυρρήσαν ρύακες ἱκανοὶ νὰ ποτίσωσι τὴν διψῶσαν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα ἐν τῷ μεγίστῳ ἀύχμῳ... Οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ὡς ἀπὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ ἐγένοντο κατὰ πάσας τὰς πόλεις, καὶ καταρδεύοντες οὗτος μὲ τῶν λόγων τὰ πότιμα νάματα, ἀνέστησαν σπέρματα πολλαπλάσια» (Π. Ἀραβαντινοῦ. «Χρονογραφία τῆς Ἡπέρου» Τόμ. Β' Σελ. 281).

(3) Περὶ τῶν σχολείων τῆς Ἡπέρου ἀπειροῦς λεπτομερεῖας ἀποφέρει ὁ κ. Φ. Μιχαλόπουλος εἰς τὸ ἔργον του «Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις» 1930 Σελίδες 102.

(4) Ἰδρύθη τῷ 1647 εἰς τὰ Βρανιανὰ τῶν Ἀγράφων Σχολὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μουσεῖον Ἀγράφων» (Δ. Τσοπωτοῦ «Γῆ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας» Σελ. 163).

(5) Ἰδρύθη τῷ 1702 ἢ ἐν Τυρνάβῳ Σχολὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἑλληνομουσεῖον» (Δ. Τσοπωτοῦ Σελ. 156).

(6) Ἡ ὑπὸ τῶν Μπαλάνων ἀνυψωθεῖσα Σχολὴ τῶν Ἰωαννίνων.

Σχολαὶ Φιλοσοφικαί, Σχολαὶ Ἀνώτεραι, Σχολαὶ Ἱερατικαί, Σχολαὶ Μοναστηριακαί, κοινὰ Σχολεῖα καὶ πάσης φύσεως μορφωτικὰ ἐστὶν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ Μ. Ἀσία, ἡ Θράκη, ὁ Εὐξείνιος Πόντος, ἡ Παλαιστίνη, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεὰ, αἱ Νῆσοι, ἀμιλλῶνται εἰς ἰδρύσιν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον μὲ ἔνθεον ζῆλον Ἕλληνες σοφοὶ φέροντες τὰ ἐφόδια ἐξαιρετικῆς πολλάκις ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς ἄλλης ἐσπερίας Εὐρώπης.

Ἡ ἀπουσία γεωργικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὸ ἀτύχημα διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν εἶναι ὅτι ἡ ὑπέροχος αὕτη μορφωτικὴ ἐργασία δὲν ἐδημιούργησε πεδία γνώριμα πρὸς τὰς γεωργικὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οὐδαμοῦ ἢ μᾶλλον ἐξ ἐλαχιστοτάτων πηγῶν ἀναφαίνονται σημεῖα γεωργικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν συγκινεῖ οὔτε τὸ γεωργικὸν παρελθὸν τῆς χώρας ταύτης, τὸ γινώσκον ἀπὸ ἐνδιαφέρον μιᾶς γεωργικῆς καὶ ζωοτεχνικῆς μεγαλουργίας, οὔτε τὸ πάμφωτον γεωργικὸν καθεστὼς τὸ διαμορφούμενον τότε καὶ στερεῶς θεμελιούμενον ὑπὸ τῆς διαδεδομένης τότε ἐν Εὐρώπῃ, ὡς ἐλέγχθη ἤδη, γεωπονικῆς ἐπιστήμης.

Παντοῦ ἐπικρατεῖ ἡ κλασσικὴ μὀρφωσις κατὰ διαφόρους διαβαθμίσεις. Κατὰ σπανιωτάτας περιστάσεις καὶ οὐχὶ ἐκ συστηματικῆς σκέψεως, ἀλλ' ἐκ συμπτωματικῶν καὶ τυχαίων ἀφορμῶν ἀνευρίσκονται ἔγνη προσπάθειαι τινος πρὸς ἀφύπνισιν, πρὸς κατευθύνσεις φυσιολατρίας μᾶλλον, παρὰ πρὸς θετικὰς ἀπόψεις πρὸς δημιουργίαν γεωργικῆς διδασκαλίας. Κανεὶς δὲν στρέφεται μετὰ συστηματικῆς στοργῆς πρὸς τὴν Γεωπονίαν τὴν ἐπιστήμην τῶν ἐπιστημῶν.

Ἀμυδραὶ τινες γεωργικαὶ ἀναλαμπαί.

Ἀμυδρὰν τινὰ προσέγγισιν πρὸς τοιαύτας κατευθύνσεις δυνάμεθα ν' ἀναζητήσωμεν εἰς μεμονωμένας τινὰς περιπτώσεις, ἧτοι εἰς τὰς σκέψεις τῶν Ζαγορησίων (1) εἰς τὴν φιλοπάτριδα μέριμναν τοῦ ἀειμνήστου Χριστοφ. Σακελλαρίου (2) καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧτις καὶ

(1) Ὁ Μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεωργ. Γεννάδιος ἀφηγεῖται τὰ ἐξῆς: «Οἱ Ζαγορησῖοι εἶχον ἀποκτήσει πλοῦτη εἰς τὰς Παραδουναβείους Ἡγεμονίας, εἰς Βεσσαραβίαν καὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς Ρωσίας... Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἦσαν ἄγαν φιλοπάτριδες, τὰ πλοῦτη αὐτῶν δὲν μετεχειρίζοντο εἰς τρυφὰς καὶ χλιδὰς ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος... ἐπροστάτευον νέους ἀπόρους, οὓς ἐσπούδαζον, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν πατρίδα μίαν ἡμέραν καὶ συνέτρεχαν τοὺς συγγράφοντας καὶ ἐκδίδοντας συγγράμματα πλουσιοπαρόχως». Καὶ περαιτέρω ὁμιλεῖ περὶ ἐνὸς σχεδίου αὐτονομίσεως τοῦ Ζαγορίου πρὸ τοῦ 1821 μὲ ἔδραν τοῦ πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ Ἀρχηγοῦ τὴν Μονὴν Ρογκοβοῦ. » Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐμελλον νὰ συστήσωσι καὶ Κεντρικὴν Ἐπιστημονικὴν Σχολὴν, ἐν ἧ οἱ παῖδες νὰ διδάσκωνται τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν, τὴν Ἑλλ. Φιλολογίαν, τὴν Φιλοσοφίαν, τὴν Θεολογίαν, τὰ Μαθηματικά, τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Χημείαν καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου νὰ εἰσαγάγωσι καὶ ἄλλας ἐπιστήμας... ». «Προστίθεντο προσέτι νὰ ιδρύσωσι βιομηχανικὰ καταστήματα καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐπιφελη ἔργα νὰ πράξωσι. (» Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον» Ἀσωπίου. Ἔτος 1886. (σελ. 336-339).

(2) «Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ συνηθεστέρα σπουδὴ ἦτον ἡλιατρικὴ, διότι αὕτη ἐδίδο ἀπόρισμα ἀσφαλείας βίου, ἀλλὰ διότι μάλιστα ἐγίνε μέσον πορισμοῦ, ἠφελούσε τοὺς μετεργομένους αὐτὴν ἀλλ' ἔχει καὶ τὴν πατρίδα. Ὁ Χριστόφορος Σακελλάριος ἀποστέλλων τοὺς νέους εἰς Εὐρώπην ἀπαιτοῦσε νὰ σπουδάζουν κοινωφελέστερα μαθήματα καὶ τινὰς ἠνάγκαζε νὰ σπουδάσωσι βιομηχανικὰ ἔργα. Ἀπὸ τοῦ 1800 ὁ Σακελλάριος ἐστελλε νέους πρὸς σπουδὴν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας μᾶς δίδει ἡ «Ἀθηνᾶ» (Ἔτος Ζ'. 1838. Ἀριθ. 535. σελ. 2209) ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ θανάτου του εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ὑπηρετεῖ ὡς Γεν. Πρόξενος, τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου.

Ἀκαδημία ἐκαλεῖτο, πού ἀναφέρεται ἡ διδασκαλία τῆς Βοτανικῆς (1). Μάθημα μᾶλλον ἰατρικὸν παρά γεωργικόν, ἀλλ' ὅπωςδήποτε συγγενὲς πρὸς τὴν γεωργίαν (2)—τὴν ἀγρονομίαν καλουμένην τότε καὶ ἰκανὸν ἴσως νὰ διεγείρῃ γεωργικὸν τι ἐνδιαφέρον καὶ ὄχι νὰ διαμορφώσῃ καὶ ἐδραιώσῃ μίαν πραγματικὴν γεωργικὴν συνείδησιν. Ἐν τούτοις ἡ Σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν παρουσιάζει μέτωπον ἐγγύτερον εὐρισκόμενον πρὸς μίαν γεωργικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν τροφίμων τῆς. «Ἡ Σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν ἦτο μοναδική. Εἶχεν ἐβδομήκοντα καὶ πλέον μεγάλες αἴθουσες μὲ θαυμαστὸ ἀμφιθέατρο στὴ μέση, πλουσία βιβλιοθήκη, κήπους καὶ ἀρδευτικὸ καὶ ἀποχευτικὸ σύστημα τελειότατο». Ἐπίσης καὶ ἡ Σχολὴ τοῦ Καρατσεσμέ ἦτο στολισμένη μὲ κήπον καὶ πηγὰς καθαρωτάτου ὕδατος» (3). Αὐτοὶ οἱ κήποι μᾶς σκανδαλίζουν. Δὲν μποροῦμε νὰ μὴ τοὺς σχολιάσωμε. Δὲν μποροῦμε νὰ μὴ θυμασώμεν τοὺς δημιουργοὺς, τοὺς ἰδρυτὰς τοιούτων Σχολῶν, πού ἦσαν γιομάτες ἀπὸ νερὰ καὶ πρασινάδα. Ποίαν ἐπίδρασιν θὰ ἐξήσκουν καὶ ποίαν γοητείαν θὰ προκαλοῦσαν μέσα στὴν ψυχὴ καὶ στὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν αὐτῶν! Ποῖον πολιτισμὸν δὲν ἀπεκάλυπτον αἱ Σχολαὶ αὐταὶ εἰς τὰ ὅμματα τῶν νέων πού εἶχαν τὸ εὐτύχημα νὰ διδάσκωνται εἰς αὐτάς. Γοητείαν ὅμως καὶ ἐπίδρασιν καὶ πολιτισμὸν πού ἔσβυνεν ἀσφαλῶς ὅλη ἡ ἄλλη ἀπέραντος γεωργικὴ Σαχάρα, ὅποια ἠπλοῦτο εἰς ὀλόκληρον τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν. Ἀλλὰ ἂν θαυμάζωμεν τὴν ἐκπαιδευτικὴν αὐτὴν ὅσιν τόσον αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ὀδύνην μας διὰ τὴν λειτουργίαν συγχρόνων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων σὰν τὸ Ἀρσάκειον, σὰν τὸ Βαρθολομαῖον, σὰν τὰ Διδασκαλεῖα (4), σὰν τὰ Γυμνάσια τῶν Ἀθηνῶν, σὰν τὰ τόσα φημισμένα καὶ μὴ ἰδιωτικὰ Σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων τὰ ὅποια ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, μέσα σὲ ξερὰ ἔλεις, μακρὰν ἀπὸ κάθε χαρὰν τῆς ζωῆς τοῦ ὑπαίθρου, χωρὶς Κήπους καὶ Νερά, χωρὶς δένδρα καὶ ἄνθη, χωρὶς ζωρὰν καὶ ἀκμαίαν βλάστησιν, χωρὶς μίαν κὰν κυψέλην, χωρὶς καμμίαν μουρηὰν ἢ κληματαριάν, χωρὶς κόττες καὶ κουνέλια, χωρὶς σκαλίσματα καὶ βοτανίσματα, μορφώνουν τοὺς ἑλληνόπαιδας τῆς ἐποχῆς μας ξένους πρὸς τὰ θέλητρα τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, ξένους πρὸς τὰς ἀπαραιτήτους γνώσεις διὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς ζωῆς, ξένους πρὸς τὰ ἐρόδια μιᾶς ἀνέστου καὶ ἰκανοποιητικῆς ζωῆς. . . . . (5).

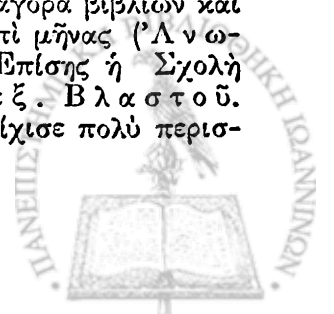
(1) Σ.Σ. Κετὰ φιλικὴν πρὸς ἡμᾶς ἀντικρίνωσιν τοῦ κ. Ἡλ. Βουτιερίδου, ὁ Δημήτριος Ἀγκύρας συνέστησε Βοτανικὸν κήπον εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Γαλατᾶ τῆς Κ)πόλεως κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ III' αἰῶνος. Ὁ ἴδιος εἶχε συγγράφει καὶ λεξικὸν βοτανικὸν μὲ ὀνοματολόγιον Ἑλληνικόν, Λατινικόν, Ἰταλικόν, Γαλλικόν, Ἀραβικόν, Περσικόν καὶ Τουρκικόν. Τὸ λεξικὸν τοῦτο τὸ ὅποιον ἀναφέρει ὁ Ἰταλὸς λόγιος Toderini, ὅτι τὸ εἶδε, δὲν ἐξεδόθη ὡς φαίνεται, παραμένει δὲ εἰσέτι ἀγνωστον ἂν διεσώθη τὸ χειρόγραφον. Τὸν Ἀγκύραμον ἀποκαλεῖ ἄλλον Λιναιῖον.

(2) Σ.Σ. Περχιτέρω θ' ἀναφέρωμεν θετικωτέρας περὶ γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας ἀντιλήψεις κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως ὑφειλομένας εἰς τὸν Δ. Φιλιππίδην καὶ Κ. Κούμαν, ἀπὸ τὰ φωτεινότερα μυαλὰ τῆς ἐποχῆς των.

(3) Φάνη Μιχαλοπούλου. «Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις» σελ. 78 καὶ 79.

(4) Σ.Σ. Γιὰ τὰ Διδασκαλεῖα Ἀθηνῶν, Λαμίας, καὶ Τριπόλεως θὰ ὀμιλήσωμεν βραδύτερον περὶ τῶν γεωργικῶν των προσπαθειῶν ἰδιαιτέρως καὶ τοῦτο κατόπιν ἀμέσου ἀντιλήψεως τοῦ πράγματός.

(5) Διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ συντήρησιν καὶ ἐμφάνισιν πολλῶν Σχολῶν τοῦ Ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ θὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰ ἐξῆς: «... Ἀλλὰ στὰ Γιάννενα, καθὼς καὶ στῆς Κυδωνίες, στὴ Σμύρνη, στὴ Χίο, στὴ Κων)πολι καὶ στὸ Βουκουρέστι, οἱ Σχολαὶ εἶχον ἰδιαίτερα οὐκ ἄνευ καὶ ἰδιαίτερες αἴθουσες διδασκαλίας, βιβλιοθηκῆς καὶ αἴθουσες ὀργάνων φυσικῆς καὶ χημείας. Μόνον διὰ τὴν Σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν δαπανήθησαν 107 χιλ. γρόσια (Γεωργ. Σάκαρα Ἔκθεσις τῶν Κυδωνιῶν—Ἀθήναι 1920 σελ. 37), χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε τις δαπάνες γιὰ τὴν ἀγορὰ βιβλίων καὶ ἄλλων ὀργάνων. Ἡ Σχολὴ αὕτη εἶχε φιλοξενήσῃ τὸν Βύρωνα καὶ τὸν Διδότο ἐπὶ μῆνας (Ἄνω νόμου «Notes d'un voyage dans le Levant»—Paris 1818 σελ. 374). Ἐπίσης ἡ Σχολὴ τῆς Χίου εἶχε τῆς ἴδιες διαστάσεις καὶ δαπανήθηκε γι' αὐτὴ τὸ ἴδιο ποσόν (Ἄλεξ. Βλαστοῦ. Χιακὰ κτλ.» 1840. Τομ. Β' σελ. 133). Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου στοίχισε πολὺ περισ-

Και ἄλλη ἄγνωστος Σχολὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος.

Μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν ἀνεύρομεν τὴν τελευταίαν στιγμὴν μίαν διαφωτιστικωτάτην πηγὴν ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς θέματος. Εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Σάμου» ἀναφέρεται ἡ κάτωθι ἐνδιαφέρουσα περιγραφή: «Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, Πορφύριός τις, ἱερομόναχος ὢν καὶ φιλόπατρις, ἀκοδόμησεν ἰδίαις δαπάναις τὸ ἐν Κ α ρ λ ο β α σ ί ο ι ς ἑλληνικὸν σχολεῖον, περιτειχίσας αὐτὸ μὲ τείχη ὑψηλά, ἐφ' ὧν ἐπωκοδόμησε τριάκοντα περίπου δωμάτια, διὰ καταλύματα τῶν ἐξ ἄλλων μερῶν εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον τοῦτο φοιτῶντων μαθητῶν (κατὰ μίμησιν τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἔπειτα καὶ τὸ τῶν Κυδωνιῶν ἐκπαιδευτήριον) ἔκτισε δὲ ἐν τῷ μέσῳ καὶ ὠραῖον Ναόν, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Σοφίας, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τούτου μέρους, περιέκλεισε καὶ ΚΗΠION μὲ διάφορα δένδρα λεμονιῶν κλπ. πρὸς βορρᾶν δὲ ἀκοδόμησε καὶ ὠραῖαν παράδυσιν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐτελείωσεν οὕτω τὸ ἀγαθοεργὸν τοῦτο κατάστημα, ἐνέπνευσε καὶ εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Συντεχνίαν τῶν μηλοτοποιῶν (γουναράδων) τὴν φιλομάθειαν, καὶ φιλοτιμίαν τοῦ νὰ συνεισφέρουν εἰς κεντρικὸν ἴδιον τῆς Σχολῆς ταύτης ταμεῖον, τὰ εἰς ἀναγκαῖα βιβλία, πρὸς ἀπαρτισμὸν πληρεστάτης βιβλιοθήκης, καὶ μισθοὺς διδασκάλων, ἀπαιτούμενα χρήματα, καὶ οὕτω διὰ τῆς πλουσιοπαρόχου συνεισφορᾶς των ἐπλούτισαν τὸ ἐκπαιδευτήριον τοῦτο καὶ ἀπὸ πληρεστάτην βιβλιοθήκην καὶ ἀπὸ πεπαιδευμένους διδασκάλους ὥστε ὃν ἔκτοτε ἐν ἐνεργείᾳ μὲ τοιαῦτα πλουσιοπάροχα μέσα ἐξεπαίδευσε καὶ ἀνέδειξε.....» (1)

Ἀπεξενώθη ἀπὸ τὴν Ἑλλ. σκέψιν ἡ Γεωργία.

Ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς [ἄλλας, τὰς παντοειδεῖς Σχολὰς, τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.

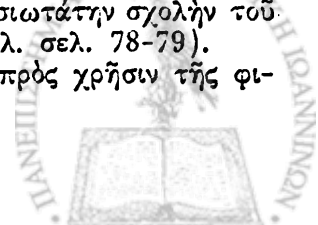
Αἱ ἀπαράμιλλοι αὗται Σχολαὶ τῶν ὁποίων ἡ διάδοσις καὶ ἡ λειτουργία καταπλήσσει πραγματικῶς, παρεῖχον εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμὸν ἐξόχους διδασκάλους, διαπρεπεῖς ἐπιστήμονας, ἐπιφανεῖς λογίους, ἐπιλέκτους τραπεζίτας, διακεκριμένους ἐμπόρους, σοφοὺς Θεολόγους, ἀνωτέρας σχέψεως Φιλοσόφους, ἀπαραμίλλους Ἱεράρχας, ἀσυναγωνίστους ἐπιχειρηματίας, ἀλλὰ δὲν ἔφερον στὴν ἐπιφάνειαν ἐκτὸς ἐλαχίστων, ὅπως ἐλέγη ἤδη, ἐξαιρέσεων, γεωπονικὰς προσωπικότητας.

Εἶναι ἄπορον πῶς τόση παιδεία, τόσον φῶς, τόση ἐπιστημονικὴ μὀρφωσις, τόση πνευματικὴ ἀνθησις, δὲν ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν γεωργικῶν προόδων τῆς Εὐρώπης. Ἴσως ὁ φόβος καὶ πολλάκις ἡ πεποιθήσις ὅτι ἡ δουλεία δὲν θὰ ἐπέτρεπε γεωργικὴν ἀνάπτυξιν, δὲν θὰ ἠνείχετο ἐνίσχυσιν τῶν πλουτοπαρσγωγικῶν δυνάμεων τῶν ὑποδούλων ἀπεμάκρυνε τὸ Ἑλληνικὸν δαιμόνιον, τὴν Ἑλληνικὴν σκέψιν, τὸν Ἑλληνικὸν ριζοσπαστισμὸν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὁρμὴν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ χῶματα.

Διὰ τοῦ πλουσίου ἐκπαιδευτικοῦ δικτύου ὅπερ ἐξηπλώθη ἐπὶ πάσης Ἑλληνικῆς γωνίας ἐδραιώθη ἡ ἐμπορικὴ συνείδησις, ἐνῶ ἡ γεωργικὴ συνείδησις ἀπέμενε νεκρωμένη. Ἡ γεωργία περιῆλθεν εἰς χειρὰς ἀμαθῶν, ἀπέβη ἔργον χειρωνακτικόν, ταπεινόν, καὶ ἡ τάξις τῶν γεωργῶν, μία ἀπὸ τὰς

σότερα καὶ εἶχε καὶ τεράστιους πόρους. Ἱγερμόνες, ἐργάριοι ἄρχοντες καὶ πολλὰ Μοναστήρια γενῆκαν χορηγοὶ τῆς. Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ ἀποτελοῦσεν ὀλόκληρον συνοικία. Ἡ Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία, ποῦχτισεν ὁ Βούλγαρις ἦτον οἰκοδόμημα ποῦ χωροῦσε περισσοτέρους τῶν 500 μαθητῶν. Γιὰ τὴν Καπλαναία Σχολὴ τῶν Ἰωαννίνων, διετέθησαν 600 χιλ. χρυσῶν δραχ. καὶ γιὰ τὴν ἀκρίβεια 110 χιλ. ρουβλίων, ποσὸ μυθικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη». Ἱεραιτέρω ὁ κ. Φαν. Μιχαλόπουλος μεταφέρων ἐκ τοῦ Κούμα γράφει ἐνθουσιωδῶς διὰ τὴν περίφημον καὶ πλουσιωτάτην σχολὴν τοῦ Κουρουτσεσμε, τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ «ἀληθῶς ἡγεμονικὴν» (Τὰ Γιάννενα κτλ. σελ. 78-79).

(1) Γεωργίου Δημητριάδου: «Ἱστορία τῆς Σάμου κτλ. πρὸς χρῆσιν τῆς φιλομαθοῦς νεολαίας». Σελ. 11. (Ἐν Χαλκίδι 1866).

εύγενεστέρας κοινωνικὰς τάξεις, ἕνας ἀπὸ τοὺς ρωμαλεωτέρους κοινωνικοὺς, οἰκονομικοὺς καὶ ἔθνικοὺς παράγοντας, μιὰ ἀκατάλυτος καὶ χαλυβδίνη ἠθικὴ δύναμις μετεπήδησεν εἰς τὴν ταπεινοτέραν κοινωνικὴν βαθμίδα, ἀφοῦ ὁ χωριάτης, ὁ κάτοικος τοῦ ὑπαίθρου, ὁ δημιουργὸς τῆς κοινῆς εὐζωΐας, ὁ διὰ τῆς μητρὸς γῆς δημιουργῶν τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, θεωρεῖται ἀκόμη συνώνυμος πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸν ὄξιστον, τὸν ἄνευ ἀνατροφῆς, τὸν ζῶντα εἰς τὸ περιθώριον τῆς κοινωνικῆς εὐκοσμίας. Ἡ κλασσικὴ μόρφωσις, τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, ὄνειρον καὶ σκοπὸς τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους (1) ἔφερον τὴν σφραγίδα τῆς καταδίκης τῆς γεωργίας. Ὁ ἀρχαῖος γεωργικὸς πολιτισμὸς ποῦ ἀνακύπτει καὶ προβάλλει ἀπὸ τὰς σελίδας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὁ ἐγκατεσπαρμένος εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ ἔθνικόν βίον τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, ἢ παρεγνωρίζετο ἢ παρείρχετο ἀπαράτητος (2). Τὸ ἕλικόν τῆς παιδείας τὸ ὄπτειν οἱ ἐν τῇ ξείῃ εὐδοκίμησαντες Ἕλληνας ἐθεώρουν καθῆκον των νὰ διαδώσουν εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμὸν εἴτε διὰ τερχοσίων χρηματικῶν οὐσιῶν, εἴτε διὰ συντόνου καὶ μεγαλοστομίου προσωπικῆς προσπαθείας (3), παρέσυρε τὴν πνευματικὴν Ἑλλάδα εἰς τὰς θεωρητικὰς σφαίρας. Ἐνα δόγμα Ἀριστοτελικὸν ἐθεωρεῖτο ἄξιον νὰ ἀπασχολήσῃ ἐπὶ εἰς τὴν σοφίαν σκέψιν τῶν Διδασκάλων καὶ τῶν Λογάδων τοῦ Ἔθνους. Μία προσπάθεια δημιουργίας θετικοῦ γεωργικοῦ ἐνδιαφέροντος σπανιώτατα διῆλθεν ἀπὸ τὰς σοφὰς ἢ ἀσόφους κεφαλὰς των, ἀπὸ τοὺς καθυστερημένους ἢ προσδευτικοὺς ἐγκεφάλους των, σπανίως τοὺς ἀπασχόλησε, σπανίως ἔβρισεν εἰς κίνησιν ἕνα κύτταρον τοῦ μυαλοῦ των.

Ὑψηλα Γεωργικὰ Ἀλήθειαι. Φιλιππίδης καὶ Κούμας.

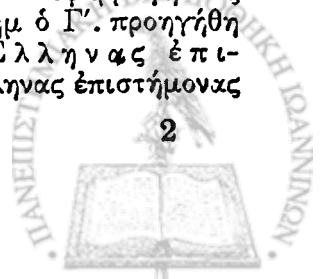
Ἐξαίρεσιν φωτεινοτάτην, δημιουργοῦσαν αὐτόχρημα ἔκπληξιν, ἀλλὰ ἔκπληξιν εὐχάριστον, ἀλλὰ συναίσθημα ἀνακουφίσεως καὶ ἱκανοποιήσεως, εἶναι αἱ ὑψηλαὶ ἀλήθειαι ποῦ ἠκούσθησαν στὰ 1817 καὶ περιχλείονται στὰς ἀκολουθοῦσας γραμμὰς τοῦ μεγάλου Φιλιππίδη: «Ἡ Γεωργία καὶ ἡ Ἰατρικὴ (4) φίλοι ὁμογενεῖς, εἶναι οἱ δύο πρωτεύουσες ἐπιστήμας οἱ ἄλλες εἶναι δευτερεύουσες καὶ ἀκόλουθες αὐτῶν. Ἀπορεῖτε ὅπου δὲν βλέπετε αὐτῶν σχολεῖα; Ἡ αἰτία εἶναι ἡ αὐτὴ ὅπου εἶπα καὶ ἄνωτέρω, δηλαδὴ, εἴμαστέ χαμένοι

(1) Σ.Σ. Ἐρχεται ὁ Ὄθων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοῦ γίνεται ἐνθουσιώδης ἐπεδρεχὴ εἰς τὸ Ναύπλιον. Καλλιτεχνικὴ θριαμβευτικὴ ἀψις ἀνεγείρεται στολισμένη με ὄπλα, με δάφνας καὶ μύρτα. Ἐπ' αὐτῆς ἀναγράφονται διάφορα ρητὰ παρμένα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, ἀκατανόητα διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ προσιτὰ εἰς τοὺς ἐλαχίστους λογιωτάτους τοῦ Ἔθνους! (Λαμπρινίδου «Ναυπλία». Σελ. 563-4).

(2) Σ.Σ. Καὶ ἀτυχῶς μέχρι σήμερον ἔχει μελετηθῆ ἀτελέστατα.

(3) Σ.Σ. Ἀληθῶς ἡ προσωπικὴ αὐτὴ χειρονομία ἢ ἀποκλείουσα τὴν ἐγωϊστικὴν σκέψιν, ἢ δημιουργὸς μιᾶς ἀνωτέρας ἠθικῆς με βάσιν ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικὰ μεγίστης κοινωνικῆς καὶ ἔθνικῆς σημασίας, εἶναι ἕνας τιμητικὸς τίτλος γιὰ τὴν ἑλληνικὴ συνείδησι. Ὁ Ἕλληνας, ὁ αὐστηρὸς ἀτομιστὴς τῶν αἰώνων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετεβάλλετο εἰς κινήτριον ἔθνικὴν δύναμιν χρησιμοποιοῦν ὡς καύσιμον ὕλην τὸν πλοῦτόν του ἢ τὴν πνευματικὴν του δύναμιν.

(4) Σημειοῦμεν τοῦτο τὸ περίεργον ποῦ ἀναγράφει ὁ Κούμας. Ὁ Σουλτᾶνος Σελίμ ὁ Γ' ἠθέλησε νὰ νεωτερίσῃ (1791) καὶ εἰσήγαγε τὸ «Νισαμὶ Δεσεδιδ» τούτέστι τὴν νέαν τάξιν τῶν πρᾶγματων, καὶ πρὸς τοῦτο «ἐπρόσταξε τὸν Δημητρ. Μουρούζην νὰ κτίσῃ τὴν τοῦ Κουρουῦ Τσεσμέ Σχολὴν καὶ νὰ εἰσάξῃ εἰς αὐτὴν ὅλας τὰς ἐπιστήμας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξαίρετως τὴν Ἰατρικὴν». «Θέλω (λέγει τὸ Σουλτανικὸν πρόσφαγμα ρητῶς) νὰ διδάσκωνται οἱ Γραικοὶ ὑπήκοοί μου ἐδῶ τὴν Ἰατρικὴν, ὅπου ἔχουν νὰ ἰατρεύσουν καὶ τοὺς ἀρρώστους. Ἐπειδὴ οἱ διδασκόμενοι εἰς τὸ Μονοπέλιον καὶ εἰς τὴν Ἄλην (ταῦτα τὰ Πανεπιστήμια μόνον φαίνεται ὅτι ἤξευρεν ὁ Σουλτᾶνος ἐξ ἀκοῆς) γυμναζόμενοι εἰς ἄλλα κλίματα, δὲν κάμνουν τὴν πρέπουσαν ἐφαρμογὴν εἰς τὸ ἰδικόν μας κλίμα». (Κ.Μ. Κούμας Τομ. ΙΑ' σελ. 483-4). Ὁ Σουλτᾶνος Σελίμ ὁ Γ' προηγήθη τοῦ Φιλιππίδου κατὰ 26 ἔτη. Ἀλλὰ ἡ σκέψις του δὲν ἦτον πλήρης. Ἦθελεν Ἕλληνας ἐπιστήμονας ἰατροὺς, ἀλλὰ οὔτε κἀν πέρασεν ἀπὸ τὸ μυαλό του γιὰ Ἕλληνας ἐπιστήμονας

καὶ δὲν εἰξεύρομεν τί κάμωμεν. Ἐπρεπε νὰ νομίζε-
ται κανεὶς προκομμένος, ὁ ὁποῖος εἶναι πάντῃ ἀνί-
δεος ἀπὸ Γεωργίαν καὶ Ἰατρικὴν; Τί σπουδάζει
τινας τόσους ἐνιαυτοὺς εἰς τὰ σχολεῖα; Ἐνας μάλι-
στια ὅπου ἔχει ἀγροὺς ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ εἶναι
στολισμένος μὲ τὰ φῶτα τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Ἰα-
τρικῆς. Πόσον ἔμελλε νὰ βοηθῆ αὐτοὺς τοὺς ἀθλίους
καὶ πτωχοὺς γεωργοὺς εἰς τοὺς ὁποίους χρεωστεῖ τὸ
πᾶν. Τί δόξα δι' αὐτὸν νὰ φαίνεται ὡς ἓνας ἄγγελος
θεόπεμπτος εἰς τὸν ἀγρὸν, ὡς ἓνας πατέρας, εἰς τὰ
παιδιά του, νὰ μετρῶνται αἱ ὥρες ὅπου θὰ μένη εἰς
τὸν ἀγρὸν μὲ ἄλλας τόσας εὐεργεσίας, ὅπου μέλλει
νὰ κάμη μὲ τὰ φῶτά του! Τί νὰ πῶ περισσότερα; Περιττὰ τὰ
ἤξεύρατε» (1).

Πράγματι τὰ λόγια ἦσαν περιττά. Ἡ φωνὴ τοῦ Φιλιππίδου (2), ἡ σκέψις
του, τὰ ἐπιχειρήματά του διαυγῆ, φωτεινά, πειστικά. Ἀλλὰ ἡ ἐποχὴ του στεῖρα διὰ
νὰ καλιεργηθοῦν καὶ ἀποδόσουν καρποὺς τοιαῦται ἰδέαι.

Ὀλίγον βραδύτερον εἰς τὰ 1820 (3) μὲ λόγια χρυσᾶ, γιομάτα ἀλήθειαν καὶ

γεωργοὺς! Κατὰ σύμπτωσιν δὲ οἱ νεωτερισμοὶ οὗτοι τοῦ Σουλτάνου ἐγένοντο εἰς βάρος τῆς γε-
ωργικῆς παραγωγῆς. Ἔθεσε φόρον εἰς τὸ κρασί. «Τὸ πλούσιον τοῦτο προῖν τῆς Τουρκίας,
λέγει ὁ Κούμας, καὶ ἐπομένως πολλὰ εὐθιγόν, ἐδιωρίσθη νὰ πληρώσῃ δύο παράδες τὴν ὀκτῶν, ἐνῶ
εἰς πολλὰ μέρη ἡ ὀκτῶ κρασίου δὲν ἐτιμᾶτο περισσότερον παρά δύο παράδες. Οἱ χριστιανοὶ κτή-
τορες τῶν ἀμπελώνων καὶ κρασίων ἤρχισαν νὰ παραπονῶνται εἰς τοὺς τοπάρχας τῶν Τούρκων.
Οὗτοι δὲ, ἀδιαφοροῦντες ἄλλως διὰ τῶν Γιαούρων τὰ κρασιά, ἐπειδὴ ἔβλεπαν, ὅτι διὰ τοῦ Νισαμὶ
Δεσεδιδ, ἐὰν εὐδοκίμησῃ, κινδυνεύει ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία των, ἐδικαιολόγησαν τὰ παράπονα τῶν
Γραικῶν» Σελ. (484). Οἱ νεωτερισμοὶ οὗτοι καὶ τινὰ πολεμικὰ ἀτυχήματα ἐγίναν ἀφορμὴ νὰ
ἐκθρονισθῆ καὶ θανατωθῆ ὁ νεωτεριστὴς Σουλτάνος.

(1) Φ. Μιχαλοπούλου Αὐτ. Σλ. 92-93.

(2) Ὁ Δημήτριος Φιλιππίδης καὶ ὑπὸ τὸ ἐκκλησιαστικόν του ὄνομα Δανιὴλ, διετέλεσεν Ἰε-
ρομόναχος καὶ ὑπῆρξε λόγιος Ἕλληγ τῶν Μηλεῶν τῆς Θεσσαλομαγνησίας, ζῆσας περὶ τὰ τέλη τοῦ
III' αἰῶνος καὶ ἀρχὰς τοῦ ΙΘ'. Συνέγραψε μετὰ τοῦ Κούμα τὸν Α' Τόμον «Νεωτεριστικῆς Γεω-
γραφίας». Ἔτερα ἔργα εἶνε μετάφρασις τῶν «Φιλιππικῶν τοῦ Τρόγου» 1817 (εἰς σελ. 216 καὶ ἐφ.
εὑρίσκειται ἡ προσπάθειά του διὰ τὴν στροφὴν τῶν ἐλλήνων πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς Γεωργίας καὶ Ἰα-
τρικῆς, καὶ ἄλλα τινὰ περὶ ὧν εἰς λέξιν «Φιλιππίδης» τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ Ἐλευ-
θερουδάκη καὶ τῆς Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας Μακρῆ.

(3) Ἔχομεν ν' ἀναφέρωμεν μίαν ἀκόμη ἀπόπειραν ἀποτυχοῦσαν ὑπὲρ τῆς Γεωργίας κατὰ
τὴν ἐποχὴν ἀκόμη τῆς Τουρκοκρατίας. Κατὰ τὸ 1816 ἐξεδόθη εἰς Βιέννην βιβλίον φέρον τὸν τίτλον:
«Οἰκονομία Πραγματικὴ τε καὶ Γενικὴ πάντων τῶν τῆς Ἀγροικίας κτημάτων, ἐκ πολλῶν ἐρασι-
σθεῖσιν, Παραρτήμασί τε οἰκείοις καὶ σημειώσεσιν πλουτισθεῖσα ὑπὸ Δημ. Παναγιωτάδου τοῦ Γο-
βδελᾶ, Δόκτωρος τῶν Ἐλευθερίων Τεχνῶν καὶ τῆς Φιλοσοφίας. Τεμ. Α' περιέχων τὴν ΟΙΚΟ-
ΔΟΜΗΣΙΝ καὶ τὴν ΟΡΝΙΘΟΤΡΟΦΙΑΝ». Ὁ Γοβδελᾶς ἀντιλαμβάνομενος τὸ κενὸν τοῦ ὑπῆρχεν
εἰς τὴν ζωὴν τοῦ δουλεύοντος ἔθνος, ἐζήτησε νὰ τὸ συμπληρώσῃ μὲ ἔργα πρακτικὰ καὶ κοινω-
φελῆ. Προεκήρυξε τὴν συγγραφὴν καὶ ἐκδοσὴν ὀκτῶ, Γεωργικοῦ καὶ Κτηνοτροφικοῦ περιεχομένου,
τόμων. Ἀλλὰ ἡ φωνὴ του ἦτο φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Πολλάκις ἐπεκαλέσθη τὸ ἐνδιαφέρον
καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν συνδρομητῶν του, ἀλλὰ μάταιον ἀπέβη κάθε διάβημά του. Ἐπὶ πλέον ὁ
«Λόγιος Ἐρμῆς» διὰ πολυσελίδου ἄρθρου του (1816 σελ. 172-185) ἐπέκρινε τὸ βιβλίον του, διότι
ἔπρεπεν ἡ μάθησις τότε τοῦ Ἕλληνος νὰ στρέφεται γύρω πρὸς τὴν Γραμματικὴν! Λόγω τῆς ἐπι-
κρίσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἀδιαφορίας τῶν συνδρομητῶν ὁ Γοβδελᾶς διέκοψε τὴν ἐκδοσὴν τῶν ἄλλων
τόμων. Ἀπέθανε νέος καὶ ἡ εὐγενὴς προσπάθειά του κατεπνίγη μέσα στὸ σκοτάδι τοῦ περιέ-
βαλλε κάθεάνωτέραν σκέψιν ὑπὲρ τῆς Γεωργίας. Ὁ Παλαιολόγος κατακρίνει μετὰ 17ετίαν τὸ
ἔργον του ὡς ἀτελές. Πρῶτον φρονεῖ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν οἰκοδομικὴν καὶ τὴν
ὀρνιθοτροφίαν, ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα, λέγει, ἔπρεπεν ὁ συγγραφεὺς νὰ πραγματευθῆ ἐν συνόψει καὶ
ὕστερον ἀπὸ ἄλλα ἀναγκαιότερα τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ προηγηθῶσι». Περαιτέρω δὲ λέγει ὅτι «Τὸ
σύγγραμμα τοῦ Γοβδελᾶ, ἐν γένει περιέχει πολλὰ πράγματα περιττά καὶ λεπτομερείας ἀνεφαρ-
μόστους». Ὁ Μακαρίτης Γοβδελᾶς εἶχε μὲν προαίρεσιν νὰ γράψῃ βιβλίον ὠφέλιμον, ἀλλ' ἀγνοῶν,
καθὼς φαίνεται, τὴν γεωργικὴν δὲν ἤξευρεν ἐπομένως ποίους συγγραφεῖς ἔπρεπε νὰ

συγχρονισμένην αντίληψιν ἐκήρυσσεν ὁ Κωνστ. Κούμας.»... Πᾶσα λοιπὸν πόλις, πᾶν πολίχνιον, πᾶσα μικρὰ κώμη καὶ ἀγρὸς πρέπει νὰ ἔχουν ἀνάλογα τῶν ἀναγκῶν τους ἐκπαιδευτήρια. Διότι καθὼς σωματικῶς αὐξάνουν οἱ παῖδες εἰς τὴν πατρίδα τους ὑποκάτω εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν γονέων τους, οὕτω καὶ εἰς τὰς πρώτας γνώσεις των δὲν δύνανται ν' ἀσκηθῶσιν ἄλλοῦ εἰμὴ εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των. Εἰς τὰ κοινὰ Σχολεῖα πρέπει νὰ διδάσκωνται οἱ μαθηταὶ ἀ' τὴν Γεωπονίαν, ἡγουν πῶς νὰ γνωρίζουν τὴν ποιότητα τῆς γῆς, πῶς νὰ τὴν βελτιώνουν, νὰ τὴν ὀργώνουν, νὰ τὴν σπείρουν κλπ. β'. Οἰκονομίαν ἐν γένει μὲ ἐφαρμογὴν αὐτῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν φυτῶν χρῆσιν καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν γ'. Τοὺς τῆς Μηχανικῆς κανόνας, ὅσοι εἶναι ἀναγκαῖοι εἰς κατασκευὴν τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, ἀμαξῶν τροχῶν, κλπ.» Καὶ συνεπέρασεν : Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ διδάσκωνται διὰ νὰ γείνουν χρήσιμοι εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν· ἄλλο δὲν πρέπει νὰ τοὺς διδάσκουν εἰμὴ, ὅτι μέλλει νὰ τοὺς χρησιμεύσῃ εἰς τὸ μέλλον ἐπάγγελμα τούς» (1).

Ἡ σκέψις τοῦ Κούμα ὑπῆρξε περισσότερον θετικὴ, περισσότερον κατηγορηματικὴ, μὲ μεγαλειτέραν πρὸς τὰ πράγματα ἐπαφήν. Τὸν ἀπασχολεῖ καὶ μία προηγουμένη καὶ προοδευτικὴ Κτηνοτροφία !! Πρώτην ἴσως φορὰν ἀκούεται γνώμη μορφωμένου Ἑλληνοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στρεφομένη εἰς τὴν προσπάθειαν ὅπως ἡ Κτηνοτροφία ἀποβῆ ἀντικείμενον μελέτης καὶ διδασκαλίας. Πρώτην ἴσως φορὰν ζητεῖται νὰ μανθάνῃ ὁ νέος ἀγρότης πῶς νὰ κατασκευάζῃ τὰ γεωργικά του ἐργαλεῖα, καὶ πρώτην ἴσως φορὰν σαφῶς ὑποδεικνύεται ὅπως κάθε παιδί τοῦ χωριοῦ καὶ τοῦ υπαίθρου μάθῃ ὅτι τοῦ χρειάζεται γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του !!

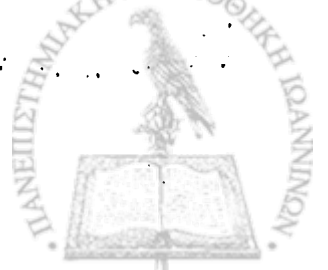
Ἄλλὰ δυστυχῶς ἡ φωτεινὴ αὐτὴ σκέψις τοῦ Φιλιππίδα καὶ τοῦ Κούμα (2) ἐκαλύφθη ταχέως ἀπὸ τὸ βαθύ σκοτός ποὺ ἐπεκράτει εἰς ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν. (3)

λάβῃ ὁδηγούς καὶ τί νὰ ἐκλέξῃ ἢ νὰ ἀφήσῃ...» Ἐπανερχόμενος δὲ καὶ πάλιν εἰς τὸν Γοβδελαῦν κολακεύεται νὰ πιστεῦῃ ὅτι τὸ ἔργον του, ἡ «Γεωργικὴ καὶ Οἰκιακὴ Οἰκονομία» τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖ «φιλοπρόνημά» του δὲν θέλει ἔχει τὴν τύχην μὲ τὸ σύγγραμμα τοῦ Γοβδελαῦ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη εἰς καιρὸν, ὅτε οἱ Ἕλληνοὶ ἦτον ἀκόμη πλανῆται, ἡ ἔξω ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, ὁ ὁποῖος ἐμπόδιζε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νοητικῶν των δυνάμεων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν κάθε κοινωφελούς ἐπιχειρήματος». (Ἐισαγωγή, σελ. κ' -κα' καὶ κδ'). Ἐν τούτοις καὶ τὸ «φιλοπρόνημα» τοῦ Παλαιολόγου εἶπε περίπου τὴν αὐτὴν τύχην παρὰ τὴν νέαν πολιτειακὴν κατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ! Ὁ Παλαιολόγος δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκδώσῃ τὸν Γ. τόμον τοῦ βιβλίου του μολονότι τὸν εἶπε προαναγγεῖλη.

(1) Φ. Μιχαλοπούλου : Αὐτ. σελ. 93.

(2) Ὁφείλομεν νὰ τονίσωμεν ἰδιαιτέρως διὰ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον περικλείουν τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Γ. Γ. Γ. Γ. Καθηγητοῦ τῆς χειροτεχνίας, σχετικῶς πρὸς τὴν «Χειροτεχνικὴν ἐκπαιδευσιν τῶν Γεωργῶν». Ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτὸν ἐδημοσίευσεν οὗτος εἰς τὰ 1911 εἰς τὸ Γεωργικὸν Δελτίον τῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας Θαυμαστὸν ὄντως κήρυγμα διὰ τὴν ἀπόκτησιν ὑπὸ τῶν γεωργῶν ἀπλουστᾶτων τινων ἀλλὰ καὶ ἀπαραιτήτων τεχνικῶν γνώσεων. Μᾶς κάμει βαθυτάτην ἐντύπωσιν ὅτι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συνιστᾷ ἕνας εἰδικὸς Καθηγητὴς εἰς τὰ 1911, πρὸ 90 καὶ πλέον ἐτῶν εἰς τὰ 1820 τὰ ὑπεδείκνυνεν ἕνας σοφὸς τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. (Δελτίον Ἔτος Γ', Δ)βριος τοῦ 1911. σελ. 375-378).

(3) Εἰς τὰ 1819 ἐξεδίδετο ἡ «Μέλισσα ἢ ἑφημερὶς Ἑλληνικὴ ἐκδιδομένη ὑπὸ Σ. Κόνδου Κερκυραίου, ἰππέως τοῦ Γάμματος τῆς Τιμῆς πρώτης κριτοῦ καὶ μέλους τῶν τῆς Κερκύρας Ἀρχείων». Τετράδιον Α'. Ἐν Παρισίσις. Εἰς τὴν ἑφημερίδα ταύτην εὕρισκον κερφαίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικὴ» (Σελ. 22-44), εἰλημμένον «ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ ἐκδιδομένου ἐν Παρισίσις ὑπὸ πολλῶν διδασκάλων τοῦ Μουσείου τῆς Φυσικῆς ἱστορίας καὶ ἄλλων πρωτίστων Σχολῶν μετὰ τινος ἀναγκαίας προσθήκης». Διαιρεῖται ἡ ἐργασία αὐτὴ εἰς τρία μέρη, εἰς ἱστορικόν, θεωρητικόν καὶ πρακτικόν. Τὸ ἱστορικὸν μέρος ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν τῆς παγκοσμίου Γεωργίας.

Ποῖα ἄλλα βοηθήματα εἶχεν ὁ "Ἕλλην ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ἡ ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας μᾶς ἔδωσε δύο συγγραφεῖς Γεωργικῶν βιβλίων καὶ δύο ἀποστόλους καὶ κήρυκας τῆς Γεωργικῆς ἰδεολογίας, τῆς Γεωργικῆς μορφώσεως. Τὸ δὲ ἴσον ἔργον τοῦ Παλαιολόγου ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν καὶ μετεπαναστατικὴν περίοδον καὶ ὠμιλήσαμεν ἤδη εἰς τὸ παρελθὸν περὶ αὐτοῦ (1) καὶ δι' ὀλίγων θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον (2). Ἄλλως ἦτο ἔργον ἀπορρέον ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν μορφωσιν τοῦ συγγραφέως του, ἦτο ἔργον πραγματικῶν Γεωπόνου, ἦτο ἔργον θετικῆς γεωργικῆς διδασκαλίας καὶ μορφώσεως. Τὸ ἔργον αὐτὸ πού ἐγράφη ἤδη πρὸ 100 ἐτῶν, ἀποτελεῖ ἀκόμη Ταμεῖον γνώσεων καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι, ὅταν ὁ Γεωπονικὸς παρ' ἡμῖν κόσμος ἀρχίσῃ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ παρελθὸν καὶ νὰ μελετᾷ τὴν ἱστορίαν του, τὸ ἔργον αὐτὸ θὰ τὸν ἀπασχολήσῃ σοβαρῶς καὶ θὰ τὸν ὠνήσῃ εἰς δι' ἅσιν καὶ σκέψιν. Ὅσον ἀφορᾷ ἡμῶς τὴν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐποχὴν ὀφείλομεν ν' ἀναφέρωμεν καὶ μίαν ἄλλην οὐσιώδη σχετικὴν λεπτομέρειαν. Νὰ μὴ λησμονήσωμεν τὰ «Γεωπονικά» τοῦ Κρητὸς Ἀγαπίου Λάνδου. Μετὰς ἄλλεπαλλήλους ἐκδόσεις των ὑπῆρξαν τὸ μόνον ἴσως βοήθημα κατὰ τοὺς ζοφεροὺς τῆς δουλείας χρόνους. Φρονοῦμεν δὲ ὅτι μᾶλλον διὰ τὰς παραδοξολογίας του παρὰ διὰ τὴν χρησιμότητά του ἀνεγινώσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν. Ὁ Παναγ. Γεννάδιος, ὁ ἐπιφανὴς ἐπιστήμων, ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὀγκώδους καὶ πολυτίμου καὶ δυσσευρέτου πλέον «Φυτολογικοῦ Λεξικοῦ», ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Λάνδου, λέγει, ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ περιεχομένου του ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὰ «Γεωπονικά» τοῦ Κασσιανοῦ Βάσσου. Ταῦτα δὲ εἶδον τὸ φῶς ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, περὶ τὰ μέσα τοῦ 10ου μ. χρ. αἰῶνος, κατὰ δὲ τὸν Γεννάδιον «ἐχρησίμευον ὡς κύριος ὁδηγὸς τῶν πεπαιδευμένων ἐπὶ Τουρκοκρατίας κτηματιῶν» (3). Ἐφ' ὧ τὰ «Γεωπονικά» τοῦ Λάνδου, ἀνατυπωθέντα, ὅπως ἐλέχθη ἤδη, πολλάκις, ἐξεδόθησαν διὰ πρώτην φοράν εἰς Βενετίαν κατὰ τὸ 1647 ἢ κατ' ἄλλους κατὰ τὸ 1620. Ὡστε εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γοβδεῶ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Δαρβάρεως, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ὠμιλήσαμεν εἰσέτι, δυνάμεθα νὰ προσέσωμεν καὶ τὰ δυὸ «Γεωπονικά» τὸ ἐν τοῦ Λάνδου προσιτὸν ὡς ἐκ τῆς γλώσσης του ἀπὸ τὰς λαϊκὰς τάξεις, τὸ δὲ τοῦ Βάσσου προσιτὸν καὶ πάλιν ὡς ἐκ τῆς γλώσσης του ἀπὸ μόνους τοὺς ἐπὶ «Τουρκοκρατίας πεπαιδευμένους» (4). Δίπλα σ' αὐτὰ τὰ ἔργα

(1) Δ.Λ.Ζ. «Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Γεωργίας» Τομ. Α' σελ. 328-343.

(2) »Ὁ Παλαιολόγος ἐπὶ Ὁθωνος».

(3) «Γεωργικά Ἀνάλεκτα» Σελ. 102.

(4) Σ.Σ. Τὰ «Γεωπονικά» τοῦ Κασσιανοῦ Βάσσου εἶναι ἓνα πολυτιμότερον βιβλίον

διὰ τὸ ὅποιον οἱ σύγχρονοι ἐπιστήμονες Γεωπόνοι ἔδειξαν ἀδικαιολόγητον ἀδιαφορίαν. Πρὸ τιμῶν ἐτῶν εἶχομεν τὴν εὐτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου τούτου εἰς τὴν Νεοελληνικὴν. Δὲν ἠδυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ὁ Ἕλληνας αὐτὸς θησαυρὸς μεταφρασθεὶς εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, οὐδὲ τῆς Ἀραβικῆς ἐξαιρουμένης, ἀπέμεινε μόνον ἀπρόσιτος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Χάρις εἰς τὴν γενναιοδωρίαν καὶ φιλοπατρίαν τοῦ ἐν Λονδίῳ φιλογενεῦς Ιατροῦ κ. Δαμόγλου ἐπετεύχθη τοῦτο. Δαπάναις του ἐγένετο ἡ μετάφρασις τοῦ ἔργου καὶ βραδύτερον δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας ἐξετυπώθη καὶ διανεμήθη κατὰ χιλιάδας ἀντιτύπων ἡ μετάφρασις αὐτή. Οὕτω τὰ «Γεωπονικά» τοῦ Κασσιανοῦ Βάσσου ἀπὸ τοῦ 1930 εἶναι κτῆμα τοῦ Ἑλλ. Λαοῦ. Τὸ κείμενον τοῦ βιβλίου τούτου, τὸ ὅποιον εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν δὲν εἶναι προσιτὸν εἰς ὅλους ὡς ἐκ τῆς ἡξυμένης τιμῆς του, εἰς τὴν νεοελληνικὴν διανεμήθη δωρεὰν εἰς πάντα φιλομαθῆ καὶ γεωργόφιλον.

Εἴμεθα τῆς γνώμης ὅτι ἡ σύγχρονος γεωπονικὴ ἐπιστήμη θὰ προσέφερεν μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν τῆς Ἑλλάδος, ἂν κατεγίνετο εἰς μίαν σοβαρὰν, μελετημένην, ἐξονυχιστικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου τοῦ ἔργου τούτου καὶ προέβαινε εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν σχολίων τῆς, τῶν συμπερασμάτων τῆς, τῶν ἐπανορθώσεών τῆς, τῶν ὑποδείξεών τῆς. Μία ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἐντριβεῖς καὶ διακεκριμένους Καθηγητὰς τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς θὰ ἠδύνατο διὰ τῆς ἐπεξεργασίας καὶ τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ κειμένου νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ Κτηνοτροφίαν τῆς Χώρας, ἔργον ἀντιπροσωπεῦον τὴν Ἑλληνικὴν πεῖραν αἰῶνων. Εἶναι ἀδικον τὸ ἔργον αὐτὸ νὰ μελετᾶται, νὰ διαφημίζεται, νὰ ἐξαίρεται καὶ νὰ θαυμάζεται ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ νὰ παραμένῃ τελείως ἀχρηστον καὶ ἀχρησιμοποίητον ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς κληρονόμους του.

μιάς στοιχειώδους ἔσιω γεωργικῆς μορφώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ κατὰ τοὺς προεπαναστατικούς χρόνους μπορούμε νὰ παραθέσωμε καὶ τὸν «Ἑρμῆν τὸν Κερδῶον» τοῦ Ν. Παπαδοπούλου. Ἦτο τὸ ἔργον αὐτὸ εἶδος «Ἐμπορικῆς Ἐγκυκλοπαίδειας» καὶ ἐξεδόθη δίτομον εἰς Βενετίαν κατὰ τὸ 1815, ἀνέγραφε δὲ πολλὰς χρησιμωτάτας πληροφορίας περὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Βλέπομεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ποσὸν ὑπῆρξαν πενιχρὰ τὰ ἐφόδια τὰ ὅποια ἢ ἀνωτέρα διανοήσις παρεῖχε κατὰ τὴν μακραίωνα δουλείαν εἰς τοὺς γεωργοκτηνοτροφικούς πληθυσμούς τῆς χώρας. Βλέπομεν ἕνα Λαὸν τὸν ὅποιον κατεδυνάστευεν ἢ Γραμματικὴ καὶ ἢ Φιλοσοφία. Βλέπομεν ἕνα Λαὸν τὸν ὅποιον κατεπίεζε, συνέθλιβε, ἀπεστέρωνε καὶ ἐμάραινε ὁ Λογιωτατισμός....!!

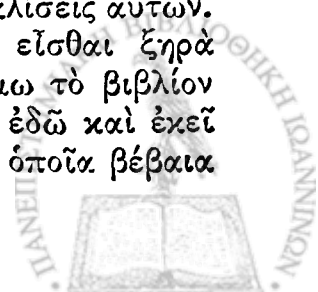
Νέα ἀποκάλυψις κατὰ τὸ 1810.

Χάρις εἰ τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην τῆς Βυτίνης, ἣν ἐπεσκέφθημεν κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1935, μᾶς προεσχέθη ἡ εὐκαιρία νὰ χρησιμοποιήσωμεν σπανιωτάτην καὶ πολυτιμοτάτην πηγὴν διὰ τὴν ἐργασίαν μας ταύτην.

Πηγὴν ἀναγομένην εἰς τὰ 1810 καὶ ὀφειλομένην εἰς τὰ φιλοπάτριδα αἰσθήματα τοῦ ἀειμνήστου »Δημητρίου Νικολάου τοῦ Δαρβάρεως« ὅστις ἐδημοσίευσεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔργον φέρον τὸν τίτλον »Οἰκιακὴ Διδασκαλία τῆς Φύσεως χάριν τῶν μικρῶν Παιδίων καὶ Κορασίων«. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἐξετυπώθη «ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἰωάν. Βερβολ. τοῦ Σβηκίου, πρώην Γ. Βενδώτου, δαπάνῃ τῶν κυρίων Αὐταδέλφων Δαρβάρεων». Ἀντὶ παντὸς ἄλλου σχολίου περὶ τοῦ ἔργου τούτου θὰ περιλάβωμεν εἰς τὰς σελίδας μας τὸν πρόλογον αὐτοῦ ἔχοντα ὡς ἐξῆς :

»Περὶ τὸν εἶναι νὰ εἰπῶ τι περὶ τοῦ σκοποῦ τούτου τοῦ βιβλιαρίου, ἐπειδὴ εἶναι πρὸς τὸν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς. Ἔσχον τοὺς ἀνεψιούς μου, παιδιὰ ἀπὸ ἑπτὰ μέχρι δέκα ἐτῶν, νὰ διδάξω, ἐστοχάσθην νὰ τοῖς δώσω εἰς χεῖρας ἕνα βιβλίον, τὸ ὅποιον ἤθελε κινήσει τὴν περιέργειαν αὐτῶν νὰ γνωρίσωσι τὴν φύσιν, καὶ ἤθελε τοὺς προετοιμάσει πρὸς ὑψηλοτέραν αὐτῆς σπουδὴν· ὅθεν χαριζόμενος αὐτοῖς συνέλεξα τὸ παρὸν βιβλίον τὸ ὅποιον ἐπωνόμασα Οἰκιακὴν διδασκαλίαν τῆς Φύσεως, ἐπειδὴ καὶ κυρίως εἶναι διωρισμένον διὰ τὴν κατ' ἰδίαν ἐν τῷ οἴκῳ διδασκαλίαν τῶν παιδίων. Διαιρεῖται τοῦτο τὸ μικρὸν βιβλιάριον εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον διαλαμβάνει περὶ τῶν ἐν τῇ γῆ εὕρισκομένων πραγμάτων· τὸ δεύτερον περὶ τῶν ἐν τῇ θάλασσῃ διατιωμένων· καὶ τὸ τρίτον περὶ τῶν ἐν Οὐρανῷ φαινόμενων ἀστέρων. Ἀρχεται δὲ ἀπὸ τῶν ἐν ποσὶ κειμένων ὡς γνωριμωτέρων, ἐπειδὴ καὶ προσπίπτουσι κάθε ὥραν εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ περιβαίνει ἐπὶ τὰ ἐνδότερα καὶ ὑψηλότερα, τὰ ὅποια δέονται περισσοτέρας σκέψεως καὶ κρίσεως. Ἄς μὴ προσμείνη ὅμως ὁ ἀναγνώστης νὰ εὕρῃ τελειότητα εἰς τοῦτο τὸ βιβλιάριον : διότι μήτε ἦτον ὁ σκοπός μου νὰ γράψω πλήρες σύστημα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ἀλλὰ νὰ δώσω μόνον μίαν ψιλὴν ιδέαν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο πολλὰ μὲν ὀλοτελῶς ἐσιώπησα, ἄλλα δὲ ἀπλῶς ἀνέφερον, ὅσον νὰ δώσω μόνον μίαν νύξιν εἰς τὰ παιδιὰ, καὶ νὰ τὰ παρακινήσω, ἀφ' οὗ λάβωσιν ἡλικίαν, ν' ἀναγινώσκωσιν ἐπιμελῶς ἄλλα συγγράμματα πλήρη καὶ ἐντελῆ περὶ τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας.

»Διὰ νὰ μὴ κουράζῃ αὐτὸ τὸν νοῦν τῶν παιδίων, ἔπρεπε νὰ γένη ἐν εἶδει ὁμιλιῶν εἰς ὕψος ἀπλοῦν καὶ εὐληπτον, διὰ νὰ τὸ καταλαμβάνωσιν ἀκόπως καὶ χωρὶς τινος δυσκολίας. Ἄν ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ ὅς τὸ κρίνωσιν, ὅσοι ἔλαβον τὴν φροντίδα ν' ἀνατρέφωσι μικρὰ παιδιὰ, καὶ γνωρίζωσι τὰς δυνάμεις καὶ τὰς κλίσεις αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ μίαν ἀπλὴν περιγραφὴν τῶν φυσικῶν σωμάτων ἤθελεν εἶσθαι ξηρὰ καὶ ὀχληρὰ, καὶ ἀκολουθῶς ἀγῆς εἰς τὴν ἀπαλὴν ἡλικίαν, διὰ νὰ κάμω τὸ βιβλίον τερπνὸν καὶ ἀρεστὸν εἰς τὰ παιδιὰ, δὲν συνεστάλην νὰ παρενσπείρω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διηγήσεις τινὰς καὶ ἱστορίας, μάλιστα δὲ καὶ μύθους διὰ στίχων, τὰ ὅποια βέβαια

δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν καθαυτὸ διδασκαλίαν, ὅμως θαυμαστὰ κινουῦσι τὰς ἀπαλὰς τῶν παιδῶν ψυχὰς καὶ καταθέλγουσι, καὶ εἶναι ὡσὰν κάποιοι διατριβαὶ καὶ ἀναπαύσεις τοῦ νοῦ δι' αὐτούς.

» Ἡ διδασκαλία τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας ἀνάγει τὸν νοῦν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Ποιητοῦ τῆς Φύσεως, καὶ διὰ τοῦτο μία καλὴ ἀνατροφή δὲν πρέπει ν' ἀμελῆ τοῦτο εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ συνεργῆ πάντοτε, καὶ νὰ ὁδηγῆ τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῶν καθέκαστα ἐπὶ τὰ καθόλου, καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως ἐπὶ τὸν δημιουργόν: διότι μόνος ἐκεῖνος ὁποῦ τὸν γνωρίζει εὐρίσκει εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον τὴν πνευματικὴν του χαρὰν καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς συνειδήσεώς του.

» Ταῦτα τὰ ὀλίγα λόγια ἀρκοῦσι νὰ πληροφορήσωσι τὸν καθένα περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος βιβλιαρίου. Αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ μία σύντομος εἰσαγωγή εἰς τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως, καὶ ἡ ἀνταμοιβή μου θέλει εἶσθαι ἱκανή, ἐὰν ὁ κόπος μου δὲν σταθῆ μάταιος καὶ ἀνωφελής.

Βιέννα τῆ 26 Ἰουλίου 1810.

Δημήτριος Νικολάου Δάρβαρις (1)

Τὰ γεωργοκτηνοτροφικὰ μαθήματα τοῦ Δαρβάρους.

Ὁ Δάρβαρις μετὰ τὴν ἀπλὴν καὶ ἀπέριττον αὐτὴν εἰσήγησίν του, τὴν ὁποίαν θὰ ἠυχόμεθα νὰ ἐπρόσεχαν καὶ νὰ ἐμελέτων οἱ σύγχρονοι ἀρμόδιοι, εἴτε τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου, εἴτε ἐκ τῆς Γεωπονικῆς ὑπηρεσίας, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν μαθημάτων του τὰ ὁποῖα ἀποκαλεῖ «Ὀμιλίαις».

Ἡ πρώτη του ὀμιλία εἶναι: «Περὶ τοῦ Λιβαδίου», ἡ δευτέρα: «Περὶ τοῦ χωραφίου» (2), ἡ τρίτη: «Περὶ τοῦ Ἀμπελίου», ἡ τετάρτη: «Περὶ τῶν ὀσπρίων καὶ λαχάνων», ἡ πέμπτη: «Περὶ τοῦ Καναβίου καὶ Λιναρίου», ἡ ἕκτη: «Περὶ τοῦ Βαμβακίου», ἡ ἑβδόμη: «Περὶ τῆς Ἐπαύλεως», ἡ ὀγδόη: «Περὶ τῶν Δένδρων τοῦ Δρυμοῦ», ἡ ἐνάτη: «Περὶ τῶν Δένδρων τοῦ Κήπου», ἡ δεκάτη: «Περὶ ἐξωτικῶν φυτῶν», ἡ ἑνδεκάτη: «Περὶ τῶν Φυτευταρίων καὶ τῶν ἐγκεντρισμῶν», ἡ δεκάτη ἑβδόμη: «Περὶ βοῶν», ἡ δεκάτη ἐνάτη: «Περὶ τοῦ Ἰπποῦ», ἡ εἰκοστή: «Περὶ τοῦ ὄνου καὶ τῆς ζέβρας», ἡ εἰκοστή πρώτη: «Περὶ τοῦ σκύλου», ἡ εἰκοστή ἕκτη: «Περὶ τῆς Καμήλου», ἡ εἰκοστή ἑβδόμη: «Περὶ τῆς ὄρνιθος καὶ τοῦ πετεινοῦ», ἡ εἰκοστή ὀγδόη: «Περὶ τοῦ Ταῶνος, τοῦ πετεινοῦ τῆς Ἰνδίας, τοῦ Φασιανοῦ καὶ τῆς περιστερᾶς», ἡ εἰκοστή ἐνάτη: «Περὶ τοῦ Κύνου, τῆς Χηνὸς καὶ τῆς Νήσσης», ἡ τριακοστή τρίτη: «Περὶ τῶν Φωλεῶν τῶν πτηνῶν», ἡ τριακοστή τετάρτη: «Περὶ τῶν ψυχαρίων, τῶν βρούχων καὶ τῶν βομβύχων» κτλ. κτλ.

(1) Περὶ τοῦ Δαρβάρους ὁ Σ. Λάμπρος γράφει τὰ ἑξῆς:

»... Ὁ ἐν Βιέννῃ δρᾶσας γνωστότατος ἐκ Κλεισούρας τῆς Μακεδονίας συγγραφεὺς Δημήτριος Δάρβαρις ἐκεῖνος, ὅστις διὰ πλείστον συγγραφῶν ἐν παντὶ εἶδει τοῦ ἐπιστητοῦ ἠγωνίσθη νὰ διδάξῃ τοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν διατελοῦντας Ἕλληνας». (Νέος Ἑλληνομνήμων Τομ. 8. Τεύχ. Γ' 30 Σεπτ. 1911. «Σελίδες ἐκ τῆς Ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρία καὶ Αὐστρία Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ»).

(2) Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ εὐρίσκομεν περιεργότατους λεπτομερείας περὶ τοῦ κριθαριῦ. Ὁ συγγραφεὺς παρέχει ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ καρποῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ζυθοποιίαν καὶ ἀναφέρει ἐπὶ πλέον καὶ τὸν λυκίσκον τὸν ὁποῖον ἀποκαλεῖ βρούον τοῦ ὁποῦ τὰ ἀνθη πωλοῦν εἰς τοὺς ζυθοποιούς.

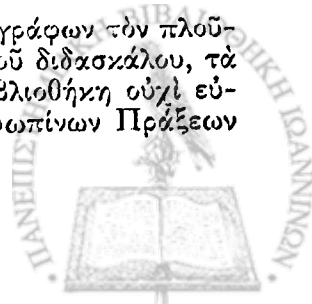
Σχολεῖον καὶ Ἐκκλησία ἀδιάφορος πρὸς τὴν γεωργίαν.

Ὁ διαφωτισμὸς διὰ τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, τὰ ὅποια σωρηδὸν ἐγράφοντο, ἐξετυποῦντο καὶ ἀπεστέλλοντο ἀπὸ τοῦ Ἑλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐστρέφετο εἰς τὴν διάσωσιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἐξύψωσιν τῆς πίστεως θεωρουμένων ὡς τῶν ἰσχυροτέρων στυλοβατῶν τοῦ πατριωτισμοῦ. Ἡγνῶσιν ἀρὰ γε οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες, αἱ ὑπέρτιμοι ἐκεῖνοι ἔθνη καὶ φυσιογνωμίαι τὴν ρῆσιν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὅστις ἐζήτηε ἓνα ὑπήκοον του ἱκανὸν νὰ παράγῃ δύο στάχεις ἀντὶ ἑνός, διὰ νὰ τὸν θεωρήσῃ ὡς τὸ μεγαλῆτερον πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του. Ὁ διανοούμενος κόσμος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ὁ ζῶν εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ διὰ τῶν Σχολείων (1), ἤντλει τὰ ἐφόδια τῆς συντηρήσεώς του, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν χρηματικὴν ἐνίσχυσιν τὴν ὁποίαν παρεῖχεν ἀφειδῶς εἰς αὐτὰ τὸ ἐν τῇ ξένη πλουτοῦν ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀπεράντους γαίας τὰς ὁποίας ἐδώρου πάσης κοινωνικῆς τάξεως Ἑλληνας εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰς Μονάς. Αἱ γαῖαι αὗται ἐκμεταλλεῦμεναι μὲ πρωτόγονα μέσα καὶ καλλιεργούμεναι ἐκτατικῶς ἀπέδιδον ἄφθονα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως τῶν ἑλληνικῶν Σχολῶν. « Ὑπελογίζετο ὅτι ἡ ἀξία μόνον τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀνήρχετο εἰς πεντακοσίας χιλιάδας χρυσῶν Ὀθωμανικῶν λιρών... » Δὲν εὐρέθη κανεὶς νὰ σκεφθῇ νὰ παρασκευασθῇ ἢ νὰ παρασκευάσῃ ἄλλους διὰ μίαν ἐπιστημονικωτέραν καὶ ἐντατικωτέραν τῶν γαιῶν αὐτῶν ἐκμετάλλευσιν, ἥτις θὰ ἀνύψωνε τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα καὶ θὰ ἀπέβαινε ὑποδειγματικὴ καὶ θὰ συνεπήγετο τὴν καλλιτέρευσιν τοῦ βίου τῶν γαιῶν ἀγροτικῶν τῆς ὑποδοῦλου Ἑλλάδος οἰκογενειῶν; Δὲν ἐσκέφθη κανεὶς νὰ ἐξασφαλίσῃ μεγαλειτέρας ἀποδόσεις καὶ οὕτως ἡ Ἐκκλησία συμμαχοῦσα μὲ τὸ Σχολεῖον καὶ ἔχουσα τὰς ἰδίας ἀντιλήψεις, κινουμένη ἀπὸ τὰ ἴδια ἐλατήρια, ἐχρησίμευσε καὶ αὕτη ὡς νεκροθάπτει τῆς γεωργικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας. Καὶ εἶναι θλιβερὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ πανίσχυροὶ Ἱεράρχαι τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ, ἐλησμόνησαν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐμεγάλωσε ζῶν τὴν ἀπλὴν ζωὴν τοῦ γεωργοῦ καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἐκ Νεκρῶν Ἀνάστασίν του, ἐκεῖ μέσα εἰς τὸν Κῆπον τοῦ ἀπὸ Ἀριμαθείας Ἰωσήφ, ἐργάζετο ἀπὸ πρωῆς μέχρι βαθείας νυκτός, ὡς ὁ κοινότερος τῶν κηπουρῶν. Ὁ Ἰησοῦς ἐζήτησεν ἄναβιβάσῃ μέχρι τοῦ ψυχικοῦ μεγαλείου του τὸν ἐργάτην τῆς Γῆς, ἀλλ' οἱ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐγωϊστικοὶ καὶ τυραννικοὶ Δεσποτάδες μας τὸν ναντίον ἤθελον τὸν γεωργὸν ἀμαθῆ καὶ σκλάβον τῶν συμφερόντων των καὶ τῆς ἀπληστείας των.....

Σχολικὴ καὶ γεωργικὴ καθυστέρησις τοῦ Λαοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Καὶ διὰ δευτέραν φορὰν γεννᾶται τὸ ἐρώτημα : Ὅλη αὕτη ἡ καταπληκτικὴ διάδυσσις τῶν μέσων τῆς ἐκπαιδεύσεως, ποίαν ἐπίδρασιν εἶχε καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ ἐξησκήθη αὕτη ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ ἰδιαίτατα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας; Ἡ ἀπάντησις βεβλῶς δὲν εἶναι εὐχερῆς, ἀλλὰ ἡ γενικωτέρα γνώμη καθ' ἣν ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις εὐρίσκετο εἰς τὰ σπάργανα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ἐκ τῶν ἐκδεδωμένων καὶ κυκλοφορούντων συγγραμμάτων καὶ βιβλίων, τὰ ὅποια ἦσαν κυρίως Θεολογικὰ συγγραφήματα ὑπὸ ἐπιφανῶν ἱεραρχῶν, ἐκδόσεις ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, συγγραφαὶ γραμματικαί, ἱστορικαί, φιλοσοφικαί, παιδαγωγικαί, ἰατρικαί, ἐγχειρίδια φυσικῶν

(1) Ὁ Κούμας ὁμιλῶν διὰ τὴν Σχολὴν τοῦ Κουρουτσέσμε καὶ περιγράφων τὸν πλοῦτον ὅστις διετέθη διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς, τὸν εὐρύχωρον καὶ λαμπρὸν οἶκον τοῦ διδασκάλου, τὰ ἀρχοντικά της ἐπιπλα καταλήγει μὲ τὴν πληροφορίαν ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ «καὶ βιβλιοθήκη οὐχὶ εὐκαταφρόνητος καὶ μισοὶ διδασκαλικοὶ πλοῦσιοι». (« Ἱστορία Ἀνθρωπίνων Πράξεων Τόμ. ΙΒ' σελ. 593 »).

ἐπιστημῶν, λεξικά, ποιήσεις, ὁδηγοὶ ἐμπόρων καὶ ναυτιλομένων, διάφοροι μυθιστορίες, ἱστορικά καὶ λογοτεχνικά ἀναγνώσματα, κοσμικὰ βιβλία, τυπούμενα εἰς Λειψίαν, Βιέννην, Τεργέστην, Πέτρούπολιν καὶ Μόσχαν καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα Βενετίας, Βουδαπέστης, Κωνσταντινουπόλεως, Μοσχολόλεως (1), Ἰασίου, Βυκουρεστίου καὶ Κερκύρας, δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν σαφῆ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ Παιδεία δὲν ἦτο κοινὸν κτῆμα τῆς πλειονότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀγροτικῶν τάξεων. Μετεῖχον αὐτῆς εἰς τὰς ὑψηλὰς ἐκπαιδευτικὰς σφαῖρας ἀσφαλῶς ἐλάχιστοι ἐλεγκτοὶ ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς. Ἀπελάμβανον στοιχειώδους γραμματικῆς μορφώσεως, κατὰ μίαν ἀναλογίαν οἱ ἀστυκοὶ πληθυσμοί, οὔτινες ἄλλως ἀπετέλουν καὶ σοβαρὰν μειοψηφίαν καὶ ἀπέμενον τελείως ἴσως ἀγράμματοι καὶ ἀναλφάβητοι οἱ κάτοικοι τοῦ ὑπαίθρου, οἱ καὶ τὴν πλειοψηφίαν τοῦ Ἔθνους ἀποτελοῦντες. Καὶ ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ὅτι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους μας παρατηρεῖται εἰς ἀπίστευτον ἀναλογίαν ἡ ἀγραμματοσύνη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Στρατῷ, ὅπου πλειοψηφοῦν οἱ νέοι τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου, θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀναμετρήσωμεν τὸν βαθμὸν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Θετικωτέραν μάλιστα ἰδέαν τοῦ πράγματος θὰ δώσωμεν ὅταν ἀναφέρωμεν ὅτι ἐπὶ Ὀθωνος εὐρέθησαν ἀγράμματοι Ἰπουργοὶ τῆς Παιδείας, κατὰ δὲ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ 1872 τὰ 3/4 τῶν ἀρρένων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, εὐρέθησαν τελείως ἀγράμματα ! Κατὰ δὲ τὸ 1825 ὅτε ἡ Κυβέρνησις ἐκράτει δεσμίους εἰς Ὑδραν ἐπιφανεῖς ἄνδρας τῆς Ἐπαναστάσεως « Πολλοὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν, ὡς ὁ Θεόδωρος Γρίβας, εἶχον ἐπωφεληθῆ τὴν ἐν Ὑδρᾷ φυλάκισιν αὐτῶν ἵνα μάθωσι τὴν τέχνην τοῦ γ ρ ἄ φ ε ι ν » (2). Ἐπομένως ἀπὸ μορφωτικῆς ἀπόψεως ὁ γεωργικὸς βίος τοῦ Ἑλλήνος ἀγρότου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐρεθῆ ἐπὶ ἐπιπέδου ὑψηλοτέρου. Ἴσως καὶ ἐξ αὐτοῦτοῦ λόγου οἱ λόγιοι καὶ οἱ Διδάσκαλοι καὶ οἱ Ἱεράρχαι καὶ οἱ Ἐπιστήμονες τῆς προεπαναστατικῆς ἐποχῆς δὲν εὕρισκον πρακτικὴν τὴν προσπάθειαν ἐνὸς γεωργικοῦ ζυπνήματος, ἐφ' ὅσον ὅλη των ἡ δύναμις ἐζηντλεῖτο ἐπὶ ἄλλων πεδίων μορφωτικῆς ἀνάγκης. Ἄλλως ἡ πολλαπλῆ δουλεία τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας γεωργοῦ ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ θὰ ἦτο οἰκογενειακὴ ἴσως συμφορὰ ἡ μείωσις αὐτῶν διὰ τῆς ἀπασχολήσεως τῶν νεωτέρων καὶ νεωτάτων μελῶν τῆς οἰκογενείας εἰς ἔργα ἀλλότρια τοῦ καθαρῶς γεωργικοῦ βίου.

Ἡ γεωργικὴ ἰδέα ὑπὸ τέφραν.

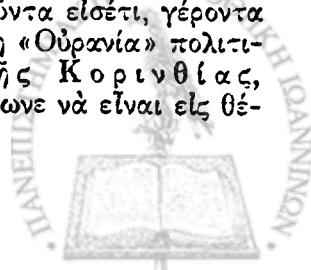
Βεβαίως ἐξαιρετικαί τινες φύσεις ἠδύναντο νὰ ἐπωφεληθῶσι πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ μάθωσιν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας παῖδες τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης ἢ τοῦ χωριοῦ καὶ τοῦ λόγγου ἀνεδείχθησαν εἰς προσωπικότητας (3).

Πολλάκις ὁ ἱερεὺς τοῦ χωριοῦ εἶχε τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ διδάξῃ τὸν χωρικόπαιδα τὸν διψῶντα μαθήσεως καὶ πολλάκις μὲ τοιαῦτα ἐφόδια καὶ μὲ τοιαύτας βάσεις ἄνδρες ἐπιφανεῖς ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἀντιμετώπισαν βραδύτερον τὰ δύσκολα πνευματικὰ, ἐπιστημονικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Ἀλλὰ εἰς τὴν σποραδικὴν καὶ συμπτωματικὴν αὐτὴν ὑψηλὴν μάθησιν,

(1) Τὸ πρῶτον βιβλίον ἐξετυπώθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον τῆς Μοσχολόλεως ἢ Βοσκοπόλεως τῷ 1734.

(2) Γερβίνος Σλ. 85 κφξ.—Μένδελσων—Βαρθόλδου σελ. 357—Πρόξες—Ὅσταν σλ. 362 κφξ.—Φίνλεϋ σελ. 73 κφξ καὶ Χέρτσεμπεργ Τόμ Γ' σελ. 16

(3) Ἐλευθέριον Βήμα. Σμβριος 1924. «Πρόκειται περὶ τοῦ Ρώσου διπλωμάτου Νοβίκοφ. Οὗτος εἶχεν ὡς εἶδος ἰδιαιτέρου Γραμματέως τὸν Ἑλληνα Γλίκαν, ζῶντα εἰσέτι, γέροντα πλέον ἐν Βιέννῃ. Ὁ κ. Γλίκας εἶχε τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ εἰς τὰς ἐν τῇ ἐκεῖ Λέσχῃ «Οὐρανία» πολιτικὰς διαλέξεις του ὅτι παῖς ὢν ἔβουσκε πρόβατα εἰς τὰ βουνα τῆς Κορινθίας, ὅτι δὲ αὐτοδιδασκθεὶς χωρὶς ποτὲ νὰ πατήσῃ τὸν πόδα εἰς τὸ σχολεῖον, κατάρθωνε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κάμνῃ διαλέξεις γερμανιστὶ ἐνώπιον τοῦ Βιενναίου πολιτικοῦ κόσμου».

τὴν ὁποίαν ἡ Καποδιστριακὴ συνείδησις, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀπέκρουε κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἀπελευθερώσεώς μας, δὲν θὰ ἀνεύρωμεν σπινθῆρας γεωργικῆς συνειδήσεως. Τέφρα ἐκάλυπτε τὴν γεωργικὴν ιδέαν καὶ ἔπρεπε νὰ παρέλθουν ἀρκεταὶ δεκαετηρίδες ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς μας ἀναγεννήσεως διὰ νὰ ἀναζήσουν αἰ νεώτεραι γεωργικαὶ ἀντιλήψεις αἵτινες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀναβιβάζουν ἐπὶ ὑψηλοτέρου κοινωνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου τὸσον τὴν ιδέαν τῆς Γεωργίας ὅσον καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Γεωπόνου.

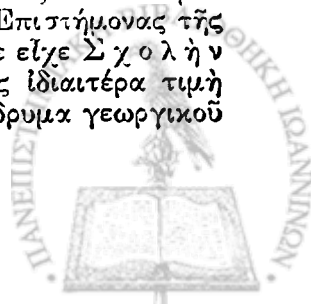
Πρῶτος γεωργικὸς θεμελιωτὴς καὶ ἀπόστολος ὁ Καποδίστριας.

Τὸ πρῶτον γεωργικὸν ζύπνημα ἔλαβε χώραν πρὶν ἢ ἀκόμη τὸ Γένος ἀποτινάξῃ τελείως τὸν βαρὺν Τουρκικὸν ζυγόν.

Τὸ πρῶτον γεωργικὸν ζύπνημα ὀφείλεται εἰς τὸν ὑπέροχον Καποδίστριαν. Εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅπως ἐλέχθη ἤδη, ὁ Φιλιππίδης καὶ ὁ Κούμας, δύο ἐπιφανεῖς Νεοελληνικαὶ φυσιογνωμίαι ἐζήτησαν νὰ ἐνσταλάξουν εἰς τὸ ὑποδουλωμένον Γένος τὴν ἀγάπην πρὸς μίαν δεξιωτέραν καὶ φωτεινότεραν Γεωργίαν καὶ Κτηνοτροφίαν. Δύο φωτεινὰ διάνοια ἀντελαμβάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ τονωθῇ καὶ νὰ ἐνισχυθῇ ὁ ὑπόδουλος ἀγροτικὸς Λαός, διὰ μιᾶς προοδευτικῆς προωθήσεως, ἠθελον τὴν γεωργικὴν ἀποτελεμάτως τῆς χώρας ἐξυγίαινομένην, ἐπόθουν μίαν καινούργια ζωὴ μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς κοιμισμένης ἀπὸ τὴν τυραννίαν ἀγροτικῆς ψυχῆς. Ἄλλ' ἢ φωνή των ἦτο ἀδύνατον νὰ εὔρη ἀπήχησιν εἰς τὰ ναρκωμένα, ἀπὸ ἀντιθέτους ἀντιλήψεις, ἀπὸ ἀντιγεωργικὰς πεποιθήσεις, ἀστικὰ καὶ ἀγροτικὰ πλήθη τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος. Ἡ κερύρασις καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἦτο ἀπολύτως θεωρητικὴ. Ἦτο μίᾳ ἐκδήλωσις τῆς ὁποίας τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν ἀξίαν τιμᾷ καὶ ἐκτιμᾷ ἡ ἱστορία, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἔργον ἐπὶ τοῦ ὁποίου μποροῦσε νὰ θεμελιωθῇ ἡ πρώτη γεωργικὴ ὄρμη ποῦ θὰ ἀνοίγε τοὺς καινούργιους γεωργικοὺς ὀρίζοντας. Αὐτοὺς τοὺς ὀρίζοντας μόνον ὁ Καποδίστριας, ἐπικουρούμενος καὶ ἀπὸ τὴν φιλελληνικὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἐυνάρδου, ἐζήτησε νὰ τοὺς στηρίξῃ ἐπὶ θετικῶν βάσεων. Αὐτός, ἀφ' οὗ ἐξεδήλωσεν ὅλην τὴν πλήμμυραν τῶν φιλογεωργικῶν του αἰσθημάτων, ἀφ' οὗ ἔδειξεν ὅλον τὸν πόνον του ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, ἀνήγειρε καὶ τὸν Ναὸν τῆς Γεωργικῆς ἐπιστήμης καὶ Τέχνης μὲ τὸ φλογερὸν ὄνειρον καὶ μὲ τὴν λαχτάραν νὰ ἐκπηδήσουν ἐκεῖθεν καὶ νὰ διοχετευθοῦν εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν ὑπαιθρον τὰ νάματα τῆς Γεωργικῆς Παιδείας ποῦ θὰ ἀνύψωναν κάποτε τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς τότε πολιτισμένης καὶ προηγμένης Εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας.

Δὲν εἶχον ἀκόμη καταπαύσῃ αἱ ἰαχὰὶ τοῦ καταδιωκομένου κυριάρχου. Δὲν εἶχον ἀκόμη σβεσθῇ αἱ κραυγαὶ τοῦ ἀγωνιζομένου λαοῦ. Δὲν εἶχον ἀκόμη καταθέσει τὰ ὄπλα τὰ Πιλληκάρια καὶ οἱ Λεβέντες τοῦ ἑλληνικῶν βουνῶν, καὶ ὁ Καποδίστριας ὁ ἴδιος, μεταβαλὼν κατ' ἐκάστην εἰς τὴν Τίρυνθα τοῦ Ναυπλίου, ἔθετε τὰς βάσεις, κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ πρώτου Δημοσίου «Ἀγροκηπίου» τῆς χώρας καὶ εὐθὺς ἀμέσως τῆς πρώτης καὶ μοναδικῆς, κατ' ὅλους τοὺς π. αἰῶνας, Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς (1). Περὰ τὰ σεπτὰ ἐρείπια τῆς Τίρυνθος, ὁ φωτεινὸς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὴν πίστιν του πρὸς τὰ γεωργικὰ πεπρωμένα τῆς χώρας, ἀνεγείρει παράπλευρον τὸν Φάρον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς μορφώσεως.

(1) Σ.Σ. Ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς καὶ ἡ μακρὰ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν θαυμαστὸν γεωργικὸν ἐνδιαφέρον. Αἱ μεγάλαι γεωργικαὶ πρὸδοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένα. Αὐτοὶ πρῶτοι, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Λατίνων κλασσικῶν γεωργικῶν συγγραφέων, ἐδημιούργησαν Γεωπονικὴν Ἐπιστήμην. Αὐτῶν αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ μελέται χρησιμεύουν καὶ σήμερον ἀκόμη ὡς ὑπόδειγμα διὰ μεγάλους Γεωργικοὺς Ἐπιτιμήμονας τῆς Δύσεως, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀπὸ Ἀνατολῆς. Ἐν τούτοις ἡ Ἑλλὰς οὐδέποτε εἶχε Σχολὴν Γεωργικὴν, εἰδικῶς λειτουργοῦσαν πρὸς σπουδὴν τῆς γεωργίας. Ἰσομένως ἰδιαίτερα τιμῆ στον Καποδίστρια ἡστίς, μέσα σὲ μιᾶ ἱστορία αἰῶνων ἀνήγειρε πρῶτος ἓνα ἴδρυμα γεωργικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ μορφωτικοῦ φωτὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἐξεγείρεται εἰς τὰ 1821 κατὰ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας. Κάθε γωνία Ἑλληνικὴ καὶ μία Ἑστία Πόνου καὶ Θυσιῶν. Ὁ Τούρκος ἀφαντάστως πολυπληθῆς, στρατιωτικώτατος καὶ πολεμικώτατος, ἀμύνεται, ἐπιτίθεται, λυσσᾷ καὶ σκορπίζει γύρω του τὸ πένθος καὶ τὴν συμφορὰν. Ὁ Ἕλλην ἀπτόητος, ἀποφασιστικὸς, ἡρωϊκὸς, ριψοκίνδυνος, ἀλλὰ καὶ κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἀλληλοσπαρασσόμενος καὶ ἀλληλοπολεμούμενος, θέτει μὲν πολλάκις, ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του, εἰς ἄμεσον κίνδυνον τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ εἰς τὰς μεγάλας στιγμὰς συγκεντρούμενος καὶ συσσωματούμενος γνωρίζει νὰ ἀγωνίζεται ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν. Οὕτως ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς, ἐπὶ 9 σχεδὸν ἔτη, ζυμώνεται μὲ τὸ αἷμα, ἀντιμετωπίζει σφαγὰς καὶ δηλώσεις, ζῆ σχεδὸν ἀνέστιος, βλέπει τὰ δένδρα του νὰ πυρπολοῦνται, τὰς φυτείας του ν' ἀνασκάπτωνται, τὰ σπίτια του νὰ κρημνίζωνται, τὰ περιβόλια του νὰ μένουν ἀπότιστα, τὰς ἀποθήκας του νὰ ἐρημοῦνται, τὰ ἀγαθὰ του νὰ ἐξανερίζωνται, τὰς οἰκογενείας του ν' ἀποδεκατίζωνται καὶ τὴν ζωὴν του νὰ καθίσταται προβληματικὴ. Ὑπὸ τιαυτάς συνθήκας ἀπεράντου μαρασμοῦ καὶ σκληρῶν Θυσιῶν, ἦτο ποτε δυνατὸν νὰ φαντασθῆ κανεὶς ὅτι ἓνας Λαὸς πανταχόθεν πληττόμενος καὶ ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγωνιζόμενος, ἦτο δυνατὸν ὁ Λαὸς αὐτὸς νὰ μποροῦσε νὰ σκεφθῆ νὰ δημιουργήσῃ εὐνοϊκὸν ἔδαφος ὑπὲρ τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας του καὶ εἰδικώτερον νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσίν του. Ἐν τούτοις εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας μας, ἡ ὁποία ἀκόμη δὲν ἐμελετήθη ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ἱστορίαν ὅμως γιομάτην ἀπὸ θαμβωτικὸν φῶς, ἱστορίαν ὅμως ὄχι μόνον ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῆς καὶ δημοσιονομικῆς μερίμνης, παρουσιάζεται καὶ τοῦτο τὸ ἐκπληκτικόν. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ὀλιγοχρονίου Καποδιστριακῆς περιόδου, ἐψηφίσθησαν καὶ ἐξεδόθησαν εἰς ἀπίστευτον ὄγκον νόμοι ὑπὲρ τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας (1). Οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως, ὑπὸ τὴν ἀόρατον χειραγώγησιν ἀνδρῶν πολιτειακῶς καὶ δημοσιονομικῶς κατηρτισμένων, συνεργόμενοι εἰς τὰς Ἐθνικὰς αὐτῶν Συνελεύσεις, ἐμερίμων καὶ ὑπὲρ τῶν παραγωγικῶν κλάδων τῆς χώρας. Ἐξ ἐνστικτοῦ ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἐξ ἑτέρας πλευρᾶς ἀντελαμβάνοντο ὅτι ἡ εὐημερία τῆς ἀπελευθερουμένης πατρίδος ἤθελεν ἐξαρτηθῆ ἀπὸ μίαν σοβαρὰν εἰσγυσιν καὶ περιφρούρησιν τῶν συμφερόντων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς, ἀπὸ μίαν στοργὴν πρὸς τὴν ἀνεξάντλητον ἀποδοτικότητά αὐτῆς καὶ ἀπὸ μίαν ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν ποῦ προσέφερεν αὕτη εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, κατὰ τοὺς μακροὺς τῆς δουλείας αἰῶνας. Καὶ ἔσπευδον, οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως νὰ νομοθετήσουν, νὰ λάβουν μέτρα ὑπὲρ αὐτῆς, νὰ ἐνισχύσουν τοὺς κλάδους τῆς καὶ περιφρουρήσουν τὴν ζωτικότητά της (2). Ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἐτόλμων νὰ διανοηθοῦν νὰ ὀργανώσουν μέσα στοὺς καπνοὺς τοῦ πολέμου καὶ τὰς σκληρὰς περιπετείας τοῦ Γένους, κέντρα

(1) Σ.Σ. Ζήτημα ἄξιον μελέτης καὶ προσοχῆς, τὸ ὁποῖον ἀπέμεινεν ἐπίσης μέχρι σήμερον ἀνερευνήτων, εἶναι ἡ προσπάθεια πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως συνέταττον τοὺς Νόμους γενικῶς καὶ εἰδικώτερον τὰ Θεσπίσματα καὶ Ψηφίσματα τὰ ἀφορῶντα τὴν ρύθμισιν ἢ τὴν περιφρούρησιν καὶ προαγωγὴν τῆς Ἐθνικῆς παραγωγῆς. Περὶ αὐτοῦ τοῦ ζητήματος θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ καταρτιζόμενον ἤδη πολύτομον ἔργον μας ἢ «Ἱστορία τῆς Γεωργίας ἐπὶ Ὀθωανος».

(2) Δημ. Α. Ζωγράφου: «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας». 1822-1833. Τόμοι Α', Β' καὶ Γ'. Εἰς τὰς σελίδας τῶν τριῶν αὐτῶν τόμων εἶχομεν τὴν καλὴν τύχην νὰ συγκεντρώσωμεν πλουσιωτάτην, ἀπιστεύτως πλουσίαν, ἐκπληκτικῶς πλουσίαν συλλογὴν Νόμων, Ψηφισμάτων, Ἀποφάσεων, Θεσπισμάτων κλπ. τῶν διαφόρων Ἐθνικῶν Συνελεύσεων τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου ἀναφερομένων εἰς μέτρα ὑπὲρ τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας, εἰς μέτρα ὑπὲρ τῆς πολλαπλῆς παραγωγῆς τῆς Γῆς ἐκείνης ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ὁποίας ἠγωνίζετο ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς.

Γεωργικῆς Διδασκαλίας καὶ Γεωργικῆς Μορφώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Οὔτε γὰν ἦτο νοητὴ τοιαύτη σκέψις (1). Μέσα εἰς τὸ σκοτόσ τῆς Γεωργικῆς ἀμαθείας καὶ τῶν προλήψεων ποῦ ἐκυριάρχησαν καθ' ὅλον τὸ στάδιον τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατήσεως ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰσδύσῃ μία ἀκτίς, οἷας δῆποτε ἐντάσεως, γεωργικοῦ διαφωτισμοῦ. Μόνῃ ἢ παρουσίᾳ τοῦ Καποδίστρια, μέσῳ τῆς πολεμικῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα καὶ μόνον αὐτὸς διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐπιβολῆς ἔδωκε σάρκα καὶ ὄστᾶ εἰς ἓνα ὄνειροπόλημα τὸ ὁποῖον ἀντεπεκρίνετο πρὸς τὴν φλογεράν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς ἀφοσίωσίν του.

Πῶς εἰργάσθη ὁ Καποδίστριας γιὰ τὴν γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν.

Ὁ Καποδίστριας ἦλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀξίας, τῆς σημασίας καὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν κλάδων αὐτῶν. Εἰς τὸν Α' τόμον τῆς Ἱστορίας ἡμῶν τῆς «Ἑλληνικῆς Γεωργίας» ἀνευρίσκει ὁ ἀναγνώστης τὴν γεωργικὴν λαχτάραν τοῦ Κυβερνήτου. Ἐκεῖ ἀναγράφεται καὶ ἡ ὁλόφυγος συνεργασία του μετὰ τοὺς δυὸ Γεωπόνους ποῦ εὔρεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν Ἴρλανδὸν Στέβενσον καὶ τὸν Ἑλληνα Κρατερόν. Μὲ ποῖαν ἐκδήλον ψυχικὴν εὐφροσύνην ἐδέχθη τὰς γεωργικὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ πρακτικοῦ Ἴρλανδοῦ Γεωπόνου, τὸν ὁποῖον ἀμέσως διέθεσε διὰ τὰς γεωργικὰς ἀνάγκας καὶ μετὰ ποῖον σπαραγμὸν ψυχῆς ἐστερήθη μετέπειτα τῶν ὑπηρεσιῶν του ὅταν παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐγκαταλείψῃ οὕτως τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του!! Μὲ ποῖαν ἐπίσης προθυμίαν ἔσπευσε νὰ χρησιμοποίησῃ τὸν Ἑλληνα ἐπιστήμονα Γεωπόνον Κρατερόν!! Ἡ συνεργασία ἐκπροσώπου τῆς Πολιτείας μετὰ προσώπων, εἰδικῶν γεωργικῶν γνώσεων, εἶναι πρᾶξις ἢ ὑποία διὰ πρώτην φοράν συντελεῖται, ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, μέσα εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅποτε ἐκυριάρχησεν ἡ Τουρκικὴ Τυραννία, διὰ πρώτην φοράν ἡ Γεωπονικὴ Ἐπιστήμη καὶ Τέχνη, ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐστράφη μετὰ ἐνδιαφέρον καὶ μετὰ στοργὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Γῆν. «Ὅσοι ἐδιάβασαν τὰς » Ἐπιστολάς» τοῦ Καποδίστρια, εἰς τὰς σελίδας τῆς τετρατόμου ταύτης ἐκδόσεως, θὰ εἶδον ἀναπηδῶσαν ἐξ αὐτῶν τὴν φλογεράν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυβερνήτου νὰ χρησιμοποίησῃ ἐπ' ἀγαθῶ τῶν Γεωργῶν καὶ Κτηνοτρόφων τῆς χώρας, τὰς γνώσεις, τὴν πεῖραν καὶ τὴν μόρφωσιν ἐνὸς Ἴρλανδοῦ καὶ ἐνὸς Ἑλλήνου, τοὺς ὑποίους ἢ καλὴ τύχη ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του. «Ὅσοι θελήσουν νὰ μελετήσουν τὸ ὑπὲρ τῆς Γεωργίας ἐνδιαφέρον τοῦ Καποδίστρια θὰ ἴδουν ἀκόμη ποῖαν χαρὰν καὶ ἀγαλλίσσιν ἠσθάνετο, ποῖαν ψυχικὴν ἀνακούφισιν ἐξεδήλωνεν, ὅταν δαπάναις τοῦ Μεγάλου Φιλέλληνοσ Ἐυνάρδου, καὶ μετὰ Διευθυντὴν τὸν δεῦτερον Ἑλληνα ἐπιστήμονα Γεωπόνον, τὸν Γρηγ. Παλαιολόγον, ἀνεγείρετο καὶ ἔθεμελιούτο ἡ πρώτη πρὸς τὸ Ναύπλιον Γεωργικὴ Σχολὴ Τίρυνθος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Καποδίστριας ἔρριπτε τοὺς πρώτους σπόρους ἐπὶ τῶν ὁποῖων ἐστήριξε μίαν νεοελληνικὴν γεωργικὴν ἀνθησιν ποῦ θὰ ὠφείλετο καὶ θὰ ἀπέρρεεν ἀπὸ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν καὶ τὸν Γεωργικὸν Διαφωτισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Ἡ Σχολὴ Τίρυνθος καὶ ὁ Ἰωάν. Καποδίστριας.

Διὰ τῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος ἐξεπληρώθη ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους καὶ ζωηροτέρους πόθους του. Μέσα ἐκεῖ θὰ συνεκεντροῦτο καὶ θὰ

(1) Ἐδέησε νὰ παρέλθῃ μία δεκαπενταετία ἐλευθέρου βίου διὰ νὰ σκεφθοῦν οἱ ἡγήτορες τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ νὰ χρησιμοποίησουν τὸ πολυπαθὲς Ἀγροκλήπιον Τίρυνθος ὡς Κέντρον γεωργικοῦ διαφωτισμοῦ, ὡς Γεωργικὴν Σχολὴν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλλήνου ἀγρότου.

ἐδιδάσκετο καὶ θὰ ἐμορφωῦτο γεωργικῶς καὶ κτηνοτροφικῶς μέρος τῶν ὄρφανῶν τοῦ Παλέμου Ἑλληνοπαίδων καὶ ἀπὸ τοὺς θόλους τῆς Σχολῆς αὐτῆς θὰ ἐπρόβαλλε καὶ θὰ διεδίδετο ἡ γεωργοκτηνοτροφικὴ ἀκτινοβολία εἰς τὴν ἀπελευθερουμένην χώραν.

Ὁ Καποδίστριας συναισθνόμενος τὴν μεγάλην ἐκπολιτιστικὴν καὶ πλουτολογικὴν ἀποστολὴν τῆς Σχολῆς ταύτης, παρακολουθεῖ αὐτοπροσώπως τὴν ἀνέγερσίν της, μεταβλίνει καθ' ἑκάστην εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὸν προορισμὸν της καὶ τὴν σταδιοδρομίαν της ὁραματίζεται μίαν Ἑλλάδα, μὲ φωτισμένας καὶ εὐδαιμονούσας τὰς γεωργικὰς τάξεις!

Ὁ διορισμὸς τοῦ Παλαιολόγου ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια.

Πρὶν ἀκόμη ἀποπερατωθῶν αἱ οἰκοδομαὶ τῆς Σχολῆς ὁ Καποδίστριας ἐπωφελεῖται τῆς παρουσίας τοῦ Παλαιολόγου εἰς Ναύπλιον (1) καὶ σπεύδει νὰ διορίσῃ αὐτὸν τὴν 31ην Δεκεμβρίου 1829 «Ἐφορον τῶν Ἐθνικῶν Κτημάτων καὶ Διευθυντὴν τοῦ Προτύπου Ἀγροκηπίου τῆς Τίρυνθος», ἐπιμισθῶ 40 ταλλήρων κατὰ μῆνα. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ διορισμοῦ του τὸν χαρακτηρίζει ὡς »μαθητὴν διακεκριμένον τοῦ περιφήμου Καταστήματος τοῦ Ροβελλιέρ» (2).

Συγχρόνως ὁ Καποδίστριας ἀποστέλλει μακρὸν ἔγγραφον πρὸς τὴν «Ἐπιτροπὴν τῆς Οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος» διὰ τοῦ ὁποίου ἐξαίρει τὰς γνώσεις τὰς ὁποίας ἀπέκτησεν οὗτος χάρις εἰς τὴν »Φιλελληνικὴν τῶν Παρισίων Ἐταιρείαν» ἣτις τοῦ παρέσχε πρὸς τοῦτο τὰ ὑλικά μέσα. Ὁ δὲ Παλαιολόγος ἕνα περίπου μῆνα ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ του δημοσιεύει τὸ Γεωργικὸν του πρόγραμμα ἄξιον πάσης προσοχῆς.

Εἰς τὰς προαμονὰς τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1830 γράφων ἐκ Ναυπλίου ὁ Κυβερνήτης εἰς τὸν ἐν Παρισίοις φίλον του φιλέλληνα Ἐυνάρδον τοῦ ἀναγγέλει ὅτι ἤδη »καταγίνεται εἰς σύστασιν καὶ ἐνὸς γεωργικοῦ ἢ προτύπου Ἀγροκηπίου, διορίσας πρὸς τοῦτο μίαν ὡραίαν καὶ ἀξιόλογον γῆν κειμένην μετὰξὺ Ναυπλίου καὶ Ἀργους» καὶ ἐπωφελεῖται τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ τὸν βεβαιώσῃ »ὅτι ἔφθασαν ἐν καιρῶ αἱ παράσοῦ 100,000 φρ. διὰ τὰς ἀνσγκαίαις οἰκοδομαῖς καὶ ἀγοράς. (3). καὶ ὅτι μένει εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν μέχρι τοῦδε ἐργασίαν τοῦ Παλαιολόγου (4).

Ἀπὸ τὸ ὡς ἄνω ἀναφερθέν, Γεωργικὸν πρόγραμμα τοῦ Παλαιολόγου μανθὰ διὰ πρώτην φοράν ὅτι κυροφρεῖται πλέον καὶ σχεδιάζεται ἡ ἰδρυσις τῆς Σχολῆς. Πρῶτον ἀναφέρεται περὶ τῶν οἰκοδομῶν καί, κατὰ ἀτυχῆ βεβαίως σκέψιν, συγχωρουμένην ἐκ τῆς ἐποχῆς, ἀγγέλλεται, ὅτι »αἱ πέτραι τῶν ἐρειπίων τῆς Τίρυνθος θέλουν χρησιμεύσῃ διὰ τὰς ἀναγκαίας οἰκοδομαῖς» τῶν ὀπίστων περιγράφει τὴν χρησιμότητα, εἴτε ὡς κατοικιῶν τοῦ προσωπικοῦ, εἴτε ὡς ἐργαστηρίων, σταύλων καὶ ἀποθηκῶν. Μέσα εἰς τὰς πληροφορίας αὐτὰς εὐρίσκομεν ἀναφερομένην

(1) Τὴν ἀφίξιν τοῦ Παλαιολόγου εἶχεν ἤδη προαναγγείλῃ εἰς τὸν Καποδίστριαν ἢ ἐν Παρισίοις »Φιλανθρωπικὴ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων Ἐταιρεία». Πρὸς ταύτην ἀπαντῶν κατὰ τὸν 8βριον τοῦ 1829 ὁ Κυβερνήτης, ἐδήλου »ὅτι ἅμα τῇ ἀφίξει του θέλει κάμει γρήσιν καὶ τῶν σπουδῶν του καὶ τῶν ἐργαλείων τὰ ὁποῖα φέρει». (»Ἐπιστολαὶ Καποδίστρια Τομ. Γ'. Σελ. 267-8).

(2) «Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος». Ἔτος Ε'. 1830. Σελ. 17.

(3) Σ.Σ. Μέχρι τοῦδε δυστυχῶς ὁ Γεωργικὸς Κόσμος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐσκέφθη νὰ τιμῆσῃ τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου Φιλέλληνα Ἐλβετοῦ ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἑλληνικωιάτην αὐτοῦ ψυχὴν καὶ τὰ ἑλληνικώτατα αἰσθήματα ἀπέστειλε διὰ τοῦ Καποδίστρια εἰς Ἑλλάδα ἑκατὸν χιλιάδας φράγκων διὰ νὰ δώσῃ τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὴν γεωργικὴν ἀναγέννησιν τοῦ τόπου.

(4) «Ἐπιστολαὶ Καποδίστρια». Τομ. Γ'. σελ. 365.

καὶ τὴν ἀνέγερσιν «σχολείου καὶ ὀρφανοτροφείου, ὅπου εἴκοσι (1) περίπου πτωχοὶ νέοι θὰ κατοικοῦν καὶ θὰ διδάσκωνται τὴν Γεωργίαν». Μετὰ τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ρητῶς ἀναφέρεται, ὅτι θὰ παραδίδεται εἰς τὸ Κατάστημα τὸ μάθημα τῆς Γεωργίας »τὸ ὁποῖον θὰ δώσῃ εἰς τὴν πατρίδα γεωργοὺς γνωρίζοντας τὴν θεωρίαν ἐν ταῦτῳ καὶ τὴν πεῖραν τῆς τέχνης» καὶ τελικῶς δηλοῦται ὅτι »ἐκτὸς τῆς ἀπλῆς Γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας θὰ διδάσκωνται εἰς τὸ παραδειγματικὸν Σχολεῖον τῆς Τύρουθος ἡ φυτονομία, ἡ δασοποιία κλπ.» (2).

‘Ο Κυβερνήτης περὶ τοῦ Παλαιολόγου κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1830.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1830 γράφων ὁ Καποδίστριας καὶ πάλιν πρὸς τὸν πολῦτιμον φίλον του καὶ φίλον τῆς πατρίδος μας Ἐὐνάρ τοῦ λέγει τὰ ἐξῆς : «Ἴνα δὲ σὲ παρηγορήσω καὶ παρηγορηθῶ ὀλίγον καὶ γῶ (3), σοὶ δηλοποιῶ, ὅτι τὸ πρότυπον Ἀγροκήπιον τῆς Τύρουθος, τὸ ὑπὸ σοὶ εὐεργέτη οἰκοδομηθὲν καὶ διακοσμηθὲν, ἔχει ἤδη τριάκοντα μοθῆτα· τοὺς ὁποίους ὁ κύριος Παλαιολόγος παρασκευάζει ἀρίστους ἀγροῦπῆρες» (4). Ἐπίσης γράφων καὶ πρὸς ἄλλους φιλέλληνας τονίζει τὰς προόδους τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ ἐξαιρεῖ τὸ ἔργον τοῦ Παλαιολόγου ποὺ παρασκευάζει 60 σπουδαστὰς »εἰς τὴν ἀγρονεμικὴν ὑπηρεσίαν» (5).

Ἡ θέσις τοῦ Παλαιολόγου κλονίζεται ἐπὶ Κυβερνήτου.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1831, ἄδηλον ἔκ τινος ἀφορμῆς, ἡ θέσις τοῦ Παλαιολόγου κλονίζεται. Ὁ Κυβερνήτης τὴν 10 Μαρτίου διορίζει ἐπιτροπὴν τῆς ὁποίας χρέος ἦτο τὰ τῆς Διοικήσεως τοῦ ἐν Τύρουθι Προτύπου Ἀγροκηπίου. Ὁ Παλαιολόγος ἀναφέρων τὴν περίπτωσιν τῆς δυσμενείας τοῦ Καποδίστρια, ἀποδίδει ταύτην εἰς ραδιουργίας. Δὲν ἐκφράζει κανὲν παράπονον κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ἀναφέρει ἀπλῶς ὅτι αἱ »ἀπὸ μέρους τῶν περὶ τὸν μακαρίτην Κυβερνήτην μισοκάλων ἀτόμων προελθοῦσαι δυσαρέσκαιαι» τὸν ἠνάγκασαν ν’ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ.

(1) Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1830 ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα πρόσφυγες ἐκ Κρήτης καὶ ἐξ αὐτῶν «200 περίπου οἰκογένειαι ἐστάλησαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ ἀγροκήπιον τῆς Τύρουθος ὅπου ὁ κύριος Παλαιολόγος τῆς ἐτοποθέτησεν εἰς τὰς εὐρυχωρούς οἰκοδομὰς τοῦ καταστήματος, αἱ ὁποῖαι ἐκτίσθησαν μὲν διὰ τὰ γεωργικὰ τέλη τοῦ Διευθυντοῦ, ἰδοὺ δὲ ὅτι...». Ἐξ αὐτῶν δέκα οἰκογένειαι γνωρίζουσαι τὴν γεωργίαν ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν εἰς Τύρουθον διὰ νὰ συστήσωσι ἐκεῖ χωρίον. Εἰς αὐτοὺς βέλει χορηγία ἡ Κυβέρνησις γῆν, βόας, καὶ σπόρον». (Γεν. Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος. Ἔτος Ε’ σελ. 452).

(2) Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος Ἔτος Ε’ σελ. 38, 39, 40.

(3) Σ.Σ. Ἰπάρχουν Ἕλληνες ἰσχυριζόμενοι καὶ γράφοντες ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἦτο δεσποτικός, ἀπολυταρχικός, τυραννικός, ὅτι ὁ Κυβερνήτης δὲν ἐσέβητο τοὺς φιλελευθέρους θεσμούς τῆς Χώρας (Φ. Μιχαλόπουλος. «Καθημερινή». Ἐν ἐπιφυλλίδι. «Ἱστορικὸ κριτικὰ σημειώματα». «Ἡ σύγχρονος Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Δ. Πετραῖκος. Β’. Ἀριθ. φυλλ. 4616 22 Ἰουνίου 1935). Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυβερνήτου ἐκδηλοῦται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας μία ἀγρία καὶ ἀδικία προκατάληψις. Τὸν μάρτυρα τοῦ καθήκοντος, τὸν ἀντιμετωπίζοντα διαρκῶς τὸ ἀπαιτητικὸν ἀτομικὸν συμφέρον, τὸν ἀγωνιζόμενον μετὰ πάθος ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν συμφερόντων, τὸν ἐργαζόμενον ὑπὲρ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Νόμου, τὸν ζητοῦντα νὰ καταθραύσῃ τὸ ἀπέραντον καὶ ἀχόρταγον Ἑλληνικὸν Ἔγῳ, τὸν ἀποκαλοῦν τύραννον καὶ δεσπότην!! ὃν ὑπὲρ ἕνα ἀνδρα ποῦ καθημερινῶς εὕρισκε στὸ δρόμον τοῦ ἀπαιτήσεις καὶ ἀξιώσεις, ποῦ καθημερινῶς ἐπολλαπλασιάζετο ἡ δυσφορία του καὶ ἡ ψυχικὴ του ἀγωνία, ἤρκει ἕνα ἔργον κοινῆς ὠφελείας, μίαν πράξιν εὐγενῆς, μίαν ἐκδήλωσιν πολιτισμοῦ, νὰ τὸν ἱκανοποιήσῃ, ψυχικῶς καὶ νὰ τὸν παρηγορήσῃ. Ἐφ’ ὅσον ὁ Παλαιολόγος τοῦ παρασκευάζε καλοὺς γεωργοὺς ὁ Καποδίστριας παρηγορεῖτο καὶ ἐλησμόνει τὸ μαρτύριόν του.

(4) Ἐπιστολαὶ Καποδίστρια» Τομ. Δ’. Σελ. 114.

(5) Ἐπιστολαὶ Καποδίστρια» Τομ. Δ’. σελ. 133.

Ἄγροκῆπιον. Παρὰ ταῦτα ὁ Παλαιολόγος ἐξακολουθεῖ τὰ μαθήματά του καὶ δίδει μάλιστα ἐνίοτε εἰς ταῦτα καὶ πανηγυρικὴν χροιάν ἕως οὐ ὀριστικῶς ἀποχωρεῖ ἐκ τῆς διευθύνσεως τῆς Σχολῆς, ἣ ὁποία μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδίστρια καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους διηρπάγη καὶ κατεστράφη ἀπὸ τοὺς στρατωνισθέντας εἰς αὐτὴν στρατιώτας.

Οἱ τρόφιμοι τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Καποδίστρια.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδίστρια ἡ Σχολὴ περιπίπτει εἰς λήθην καὶ ἀφάνειαν. Ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν ἀρμοδίαν ἐπαγρύπνησιν καὶ περιῆλθεν εἰς χειρὰς ἀμαθῶν καὶ ἀπειρῶν. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἐξῆ ὁ Καποδίστριας ἡ Σχολὴ δὲν ἔπαυσε λειτουργοῦσα. Δυστυχῶς οὐδαμοῦ ἀνευρίσκονται στοιχεῖα δ' ασαφηνίζοντα τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μιὰ μόνον λεπτομέρεια εἰς ἄκρον συγκινητικὴ ἀπέμεινε διὰ τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τὴν φανερώσῃ ὅτι ἡ Σχολὴ ὑπῆρχε λειτουργοῦσα κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ φόνου του καὶ ὅτι εὐγνώμων πρὸς τὸν ἰδρυτὴν τῆς καὶ τὸν προστάτην τῆς ἔσπευσε νὰ συμματάσῃ εἰς τὸ παλλαϊκὸν πένθος διὰ τὸν ἀδίκον σκοτωμὸν τοῦ ἐθνικοῦ ἀνδρός.

Ἡ «Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος», περιγράφουσα τὴν κηδεῖαν τοῦ Κυβερνήτου ἀναφέρει καὶ τὰ ἐξῆς ὄντως συγκινητικά: «Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ Κυβερνήτου θλιβερὸν ἐκτελοῦντες καθῆκον ὁ διδασκαλὸς τῶν ὀρφανῶν παιδῶν τῆς Τίρυνθος καὶ τριᾶκοντα ἐξ αὐτῶν ἠκολούθουν ἀνὰ τέσσαρες κατὰ μέτωπον καὶ ἔχοντες καὶ τὴν Σημαίαν τῆς Σχολῆς» (1). Πρὸ τοῦ Σεπτοῦ, πρὸ τοῦ μεγάλου Νεκροῦ, πρὸ τῆς ἱεραῆς Σοροῦ τοῦ ἐθνικοῦ ἐργάτου τῆς νεωτέρας γεωργικῆς ἰδεολογίας, οἱ ταπεινοὶ τρόφιμοι τῆς Σχολῆς, μὲ τὴν Σημαίαν τῶν ἐπὶ κεφαλῆς, παραστέκονται θλιμμένοι πρὸ τοῦ φερέτρου του, ὡσάν νὰ ἤθελον νὰ συμβολίσουν ὅτι οἱ δεσμοὶ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῆς Σχολῆς θέλουσι παραμείνῃ ἀρραγεῖς καὶ πέραν ἀκόμη τοῦ τάφου.

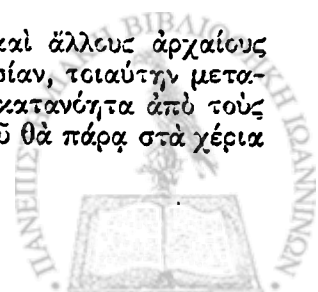
Ἡ μετὰφρασις τῶν «Γεωργικῶν» τοῦ Βιργιλίου ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως εἰς τὰ 1786.

Πρὶν κλείσωμεν τὸ κεφάλαιον αὐτό, τὸ ὁποῖον παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας μας δὲν κατωρθώσαμεν νὰ διαπλουτίσωμεν καὶ δι' ἄλλων ἱστορικῶν λεπτομερειῶν, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ εὐχρηθῶμεν νὰ εὐρύνωσι καὶ νὰ ἀναπτύξωσιν οἱ διάδοχοι ἡμῶν, θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ ἀναφέρωμεν καὶ μίαν ἄλλην ἀξίαν προσουχῆς ἱστορικὴν πληροφορίαν, ἣ ὁποία καὶ χρονολογικῶς ἔχει τὰς ἀξιώσεις τῆς. Συνδέεται αὕτη μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ περιφήμου Ἑλληνοἀναμορφωτοῦ τῆς Παιδείας Ζακυνθίου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. «Μεγάλος πολιτικός, ἐμπνευστὴς τολμηρῶν ἰδεῶν, πρωταγωνιστῆσας στὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς» (2) ἤτο δυσχερὲς νὰ μὴ στρέψῃ τὴν μεγάλην διάνοιάν του καὶ τὴν φιλοστοργίαν του πρὸς τὴν Μητέρα Γῆν. Ἐφ' ὅσον ἔδρα εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα δὲν τοῦ παρεσχέθη φαίνεται, ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπασχοληθῇ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅταν ὁμως, λόγῳ ἀντιδράσεως καὶ ἀντιζηλιῶν κατέφυγεν εἰς Ρωσίαν ἐκεῖ ἠθέλησε νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεότητα ἓνα γεωργικὸν ἔργον σημαντικόν. (3).

(1) Ἔτος στ. Σελ. 513.

(2) Φ. Μιχαλοπούλου: «Τὰ Γιάννενα.....» Σελ. 49.

(3) Δυστυχῶς ὅσοι ἐπιχειροῦν νὰ μεταφράσουν Βιργίλιον, Ἡσίοδον καὶ ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς εἰς τὴν Νεοελληνικὴν μετεχειρίζονται τοιαύτην γλωσσικὴν αὐθαιρεσίαν, τοιαύτην μεταφραστικὴν ἀναρχίαν καὶ καθιστῶσι τὰ ἔργα ταῦτα τελείως ἀκατάληπτα καὶ ἀκατανόητα ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας. Ἄν ἡ Ἑλλάς δὲν ἀνεδείξῃ τὸν Ἑλληνα εἰδικὸν ἐπιστήμονα ποῦ θὰ πάρα στὰ χεῖρα

Εἰς τὰ 1786 ἐξέδωκεν εἰς Πετρούπολιν τὰ 4 βιβλία τῶν Γεωργικῶν τοῦ Βιργιλίου μεταφρασμένα εἰς τὴν «ἑλληνικὴν», πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνορρώσων νεανίσκων (1). Δυστυχῶς τὸ πολύτιμον καὶ χρησιμώτατον αὐτὸ βιβλίον ὁ Βούλγαρις μετέφρασεν εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ οὕτως ἀπέμεινεν ἀχρησιμοποίητον καὶ ἡ προσπάθειά του καὶ ὁ πόθος του ἀπέβησαν ἄκαρποι (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ο ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΕΠΙ ΟΘΩΝΟΣ

Ὁ Παλαιολόγος ἐπὶ Καποδίστρια.

Εἰς τὸν Α' τόμον τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸ 1921 ἀφιερῶσαμεν πολλὰς σελίδας διὰ τὸ πρόσωπον καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνογεωπόνου Γρηγορίου Παλαιολόγου (Σελ. 293—352). Ἐπίσης εἰς τὸν Β' τόμον τῆς ἰδίας ἡμῶν ἱστορίας ἐκδοθέντα κατὰ τὸ 1923 ἀναγρομεν τὰ ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου εἰσαχθέντα ἐν Ἑλλάδι γεωργικὰ ἐργαλεῖα κατὰ τὸ ἔτος 1829 (374—389). Εἰς τὰς ἰδίας σελίδας τοῦ τόμου τούτου περιλαμβάνεται καὶ πίναξ περιέχων τὰς εἰκόνας τῶν ἐργαλείων αὐτῶν ἀνερχομένων εἰς ὑπερτριάκοντα τὸν ἀριθμὸν.

Ἡ ἐργασία ἡμῶν αὕτη περιορίζεται εἰς τὴν ἐπὶ Καποδίστρια ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔδρασε καὶ εἰργάσθη ὁ πρῶτος ἐπιστῆμων Γεωπόνος τῆς ἀπελευθερουμένης χώρας. Εἰς τὰ 1931 ὅμως, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐρτῶν τῆς Ἑκατονταετηρίδος, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ «Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων Γεωπόνων», ἐγένετο εἰς τὸν Παρνασσὸν τιμητικὴ ἐπιμνημόσυτος τελετὴ ὑπὲρ τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἀνετέθη εἰς ἡμᾶς ἡ ἐξιστῶρησις τοῦ ἔργου του καὶ ἡ περιγραφὴ τῶν περιπετειῶν του. Ἡ ὁμιλία μας ἐκείνη (3) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας εἰς ἴδιον τεύχος. (4) Κατὰ τὴν ὁμιλίαν μας ταύτην ἐζητάσθη εὐρύτερον τὸ ἔργον τοῦ Παλαιολόγου κατὰ τὴν ἐπὶ Καποδίστρια ἐποχὴν καὶ πέραν ταύτης κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Βασιλείας τοῦ Ὁθωνος. Ἀλλὰ τὸ τεύχος τοῦτο τὸ περιέχον τὴν ὁμιλίαν μας ἐξετυπώθη εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἀντιτύπων καὶ συνεπῶς ἔλαβε περιορισμένην κυκλοφορίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς σελίδας τῆς παρούσης ἐργασίας θὰ παραλείψωμεν τὴν ἐπὶ Καποδίστρια δρᾶσιν τοῦ Παλαιολόγου (5) καὶ θὰ ἐρευνήσωμεν τὴν ζωὴν του, ἡ ὁποία ἦτο γιομάτη πικρίας, καὶ τὸ

του τοὺς θησαυροὺς καὶ θὰ τοὺς καταστήσῃ κτῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, πρέπει νὰ ἀπελπισθῶμεν ἀπὸ τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀκαλαισθήτους λογίους μας. Γνωστότατος Γάλλος ἐπιστῆμων ἔδωσε δεῖγμα τῆς ἐπιστημονικῆς του εὐσυνειδησίας. Ὁ κ. R. Billard ἐδημοσίευσεν «L'Agriculture dans L'Antiquité d'après les Georgique de Virgile». (Paris 1923).

(1) Δημ. Α. Ζωγράφου: «Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Γεωργίας» Τομ. Α' 1921. Σελ. 349-350.

(2) Οἱ Γάλλοι τὴν σημαντικὴν ἀπέδιδον εἰς τὴν διδασκαλικὴν ἀξίαν τῶν «Γεωργικῶν» τοῦ Βιργιλίου ὥστε εἰς τὰ 1803 ὅτε κατεβάλλετο προσπάθεια διὰ τὴν ἐντελεστέραν ὁργάνωσιν τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Γάλλων, μεταξὺ τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα πρὸς ταῦτο ἐθεωροῦντο συντελεστικά ἦτο καὶ ἡ μετάφρασις «τῶν Γεωργικῶν τοῦ Οὐιργιλίου» συνοδευομένη διὰ καταλλήλων σχολιάσεων.

(3) «Ὑπουργεῖον Γεωργίας». «Ἡ Γεωργία κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ὁ πρῶτος Ἑλληὴν ἐπιστῆμων γεωπόνος Γρ. Παλαιολόγος». σελ. 24-80 Ἀθῆναι 1931.

(4) Τὸ τεύχος εἰς ὃ ἐδημοσιεύθη περιλαμβάνει καὶ ἑτέραν ὁμιλίαν μας γενομένην εἰς Βόλον τῷ 1930 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Κοινωνία καὶ ἡ Γεωργία». Σελ. 3-23.

(5) Παρὰ ταῦτα εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, χάριν τῆς συνοχῆς τῆς ἱστορικῆς ἀφηγήσεως, ἀναφέρονται τινὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὴν ἐπὶ Καποδίστρια Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Τύρινθος.

ἔργον του, ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ "Οθωνος μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ ὁποῖος ἄγνωστον τότε ἀκριβῶς ἔλαβε χώραν, ἀλλὰ πάντως κατὰ τὸ 1848 εἶναι βεβαιωμένον ὅτι ὁ Παλαιολόγος δὲν ἔζη πλέον.

Ὁ Παλαιολόγος μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ "Οθωνος.

Κατὰ τὴν ἀφίξιν τῆς Ἀντιβασιλείας ἦτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1833 Γεωργική Σχολὴ εἰς τὸ Ἀγροκήπιον Τύρινθος δὲν ὑπάρχει. Ὁ μὲν γέως Διευθυντὴς Παλαιολόγος εἶχεν ἤδη ἀποχωρήσῃ αὐτῆς καὶ ἰδιώτευσεν ἀκόμη ἀπὸ τοῦ ἔ. ους 1831 ὅτι ἐδολοφονήθη ὁ Καποδίστριας (1), ἡ δὲ Σχολὴ ἀπὸ μὲν τῆς ἀποχωρήσεώς του παρσμελήθη, τελικῶς διηρπάγη καὶ κατεστράφη ἀπὸ τοὺς στρατιώτας κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τοῦ 1832 μεταξύ τῶν ἀνιμαχουμένων μερίδων τῶν Καποδιστριακῶν καὶ τῶν Ἀντικαποδιστριακῶν (2).

Ἐπομένως ἡ Ἀντιβασιλεία εὔρε μὲν ὑπάρχον τὸ Ἀγροκήπιον μὲ τὴν περιοχὴν του καὶ τὰ κτίριά του εὔρεν ὅμως συγχρόνως ἀδρανοῦντα καὶ τὸν γέως Διευθυντὴν τῆς Σχολῆς. Παρὰ ταῦτα δὲν ἠθέλησεν ἢ δὲν ἐσκέφθη νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς βλάβας τῆς Σχολῆς, νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν Διευθυντὴν τῆς, νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις τῆς, νὰ τὴν ὀργανώσῃ καὶ νὰ μὴν ἀφήσῃ νὰ παραμυῖνῃ ἀχρησιμοποίητον τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Ἑλληνος Καποδίστρια καὶ τοῦ συνεργάτου του καὶ κορυφαίου τῶν φιλελλήνων Ἐυνάρδου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Πολιτεία δὲν παρεῖδε τὸ πρόσωπον τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἐξέτιμῃσε τὴν συγγραφικὴν του ἐργασίαν ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, ἀλλὰ λόγῳ φαίνεται τῆς ἀναιδράσεως καὶ τοῦ φανατικοῦ κομματισμοῦ δὲν ἐτόλμησεν ἡ Κυβέρνησις νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ.

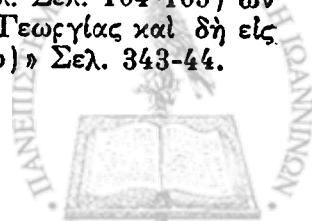
Οὕτως ὁ Γρηγόριος Παλαιολόγος ὁ τεχνικὸς δημιουργὸς τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ τῆς Σχολῆς τῆς Τύρινθος, ὁ ἀρτίως γεωργικῆς μορφώσεως Γεωπόνος, ὁ συγγραφεὺς σημαντικῶν γεωπονικῶν ἔργων (3), ὁ ἀκαταπονήτως συνεχίζων τὰ γεωργικὰ του κηρύγματα, ὁ ἐνδεδειγμένος νὰ ἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς παραμερίζεται.

Εἶναι ἀκατανόητον πῶς ἡ Βαυαρικὴ ἀντίληψις ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιχώριος πολιτικὸς κόσμος δὲν ἐζήτησαν διὰ παντὸς μέσου νὰ χρησιμοποιήσουν ἓνα δυσεύρετον ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν κεφάλαιον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διὰ τὴν ἐδραίωσιν τῆς νέας γεωργικῆς ζωῆς τῆς χώρας. Ἡ Βαυαρικὴ Ἀντιβασιλεία συγκεντρωμένη μετὰ μηρῶν προσπαθείας περὶ τὸν Βασιλέα "Οθωνα κατῆλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα κομίζουσα σωφείαν

(1) Εἰς τὴν Σχολὴν ἐπανῆλθε κατὰ βραχύτατον ἴσως διάστημα μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδίστρια καὶ τὴν παραίτησιν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυβερνήτου Αὐγουστίνου, ὅτε ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τῆς Χώρας «ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος» ὑπὸ Πρόεδρον τὸν Κουντουριώτην. Αὕτη ἐπανεφέρειν αὐτὸν ὡς Διευθυντὴν τοῦ κατὰ τὴν Τύρινθα Ἀγροκηπίου» τὴν 21 Ἀπριλίου 1832 (Ἐθνικὴ Ἐφημερὶς ἀριθ. 4 Ἔτος Α' Σελ. 18), ἀλλὰ τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ Παλαιολόγος δὲν ἀνέλαβεν κἄν ὑπηρεσίαν εἰς Τύρινθα προτιμών τὴν εἰς Ἀθήνας διαμονὴν του ὅπου ἐκαλλιέργει τὸν κῆπὸν του καὶ ἔγραψε τὸ ἔργον του περὶ «Γεωργικῆς καὶ Οἰκιακῆς Οἰκονομίας».

(2) Σ. Σ. Κατὰ τὰς ἀνωμάλους αὐτὰς στιγμὰς κατεστράφησαν καὶ τὰ τελειοποιημένα Ἀγγλικά ἄροτρα τὰ ὁποῖα διὰ πρώτην φοράν εἰσήγαγεν οὗτος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἀρειμάνιοι Ἑλληνας ἐδειξάν οὕτω τὸν ἠρωϊσμόν των κατὰ τῶν ἀψύχων καὶ ἀνυπερασπίστων ὑλικῶν.

(3) Ὁ ἀείμνηστος Γεννάδιος ὡς ἐξῆς ἐκφράζεται περὶ τοῦ Παλαιολόγου: «Καὶ ὁποῖος μὲν ἦτον ὁ Παλαιολόγος ὡς γεωπόνος μαρτυρεῖ τὸ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τέλειον καὶ πληρὲς γεωργικὸν σύγγραμμά του, ὅμοιον τοῦ ὁποῖου ἔκτοτε δὲν εἶδεν εἰσέτι ἐν Ἑλλάδι τὸ φῶς». Ἐν ὑποσημειώσει δὲ ἀναφέρει ὅτι «Ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου τούτου ἐξέδωκε τῷ 1879 ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς ἐμφυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας» εἰς ἴδια μικρὰ τεύχη» καὶ μᾶς δίδει κατὰλογον τῶν ἔργων του. («Σημειώσεις ἀφορῶσαι κτλ. Σελ. 104-105) ὧν πληρυστέραν τὴν ἀφήγησιν ἀνευρίσκομεν εἰς τὸν Α' τόμον τῆς Ἱστορίας τῆς Γεωργίας καὶ δὴ εἰς τὸ Κεφάλαιον τὸ φέρον τὸν τίτλον »Τὰ γεωπονικὰ Βιβλία τοῦ Παλαιολόγου)» Σελ. 343-44.

άνωτέρων Ἀξιωματικῶν, ἀμφιβόλου χρησιμότητος (Ἀνδρεάδου. Ἔθν. Δαν. σελ. 89) οὐδένα ὅμως ἐπιστημονικὸν ἐργάτην τῆς γεωργικῆς ἀναγεννήσεως καὶ προόδου τῆς χώρας. Καὶ εἶναι τοῦτο δεῖγμα πλήρους ἀδιαφορίας τῆς Βαυαρικῆς συνειδήσεως. Δὲν ἀπέρρεεν ἀπὸ ἀμάθειαν οὔτε ἀπὸ λησμοσύνην διότι ὁ Μένδελσον μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἐμαγειρεύετο, εἰς τὰ Βασιλικὰ καὶ Πιλιικὰ τῆς Βαυαρίας παρασκήνια, ἡ σύνθεσις τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅλοι οἱ παράγοντες αὐτῆς εὕρισκοντο εἰς κέντρα γεωργικοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ προσέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν των καὶ νὰ μὴν ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον των ἢ ἰδέα τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ προηγμένης γεωργίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ σημασία αὐτῆς διὰ μέλλον τῆς χώρας ἧς ἐκαλοῦντο νὰ διευθύνουν τὰς τύχας (1). Ἐπομένως ἀπομένει ψυχολογικὸν μυστήριον ἢ ὀλιγωρία τῶν ἐπιστῆμων Βαυαρῶν ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου καὶ ἐνισχύει τὸ γεγονός καὶ ὃ ὅλη ἡ νομοθετικὴ αὐτῶν μέριμνα ὑπὲρ τῆς γεωργίας, ἡ ἔχουσα νὰ ἐπιδείξη καὶ μέτρα σοφῆς καὶ νοήμονος σκέψεως, ἦσαν ἀπλῶς θεωρητικαὶ μεταφυτεύσεις νόμων καταλλήλων διὰ χώρας προηγμένης γεωργικῶς καὶ ἀνεφαρμόστων εἰς τὴν ἀδιάπλαστον καὶ ἀδιαπαιδαγώγητον γεωργικῶς Ἑλλάδα.

Ἐξηγεῖται ὅμως τοῦτο, οἱ μὲ τοιαύτας ὑποσυνειδήτους τάσεις τῆς Βαυαροκρατίας ἀπεκλείετο ἡ ὁδὸς τῆς δράσεως ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἐπιστημονικῆς γεωργίας, εἰς ἓνα γεωργικὸν παράγοντα τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀπιστολῆς ἑνὸς Παλαιολόγου.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ἐνοφθαλμισμὸς τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ ἐγγωρίου πολιτικοῦ δένδρου τῆς Ἑλλάδος ἔσχε πλήρη ἐπιτυχίαν καὶ οὕτως καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ἀντίληψιν ἀπεξενώθη ὁ Παλαιολόγος, παρεμπίσθη ὁ μόνος Ἕλληνας ἐπιστῆμων καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γεωργία βραδύτερον ἀπεστερήθη τοῦ κυριωτέρου καὶ σημαντικωτέρου ὄργανου αὐτῆς.

Ὁ Παλαιολόγος ἐπὶ τῶν Γεωργικῶν ἐπάλληξεν.

Ἡ Ἀντιβασιλεία, καὶ ὁ μετ' αὐτῆς συνεργαζόμενος πολιτικὸς κόσμος τῆς Ἑλλάδος, ἐπαναλαμβάνομεν νὰ τονίσωμεν, ἐσχόρπισεν εἰς τοὺς γεωργικοὺς ὀρίζοντας τῆς χώρας σωρείαν νομισθετικῶν μέτρων.

Δι' αὐτῶν περιέβαλε μὲ ἄπειρα καθήκοντα θεωρητικῆς ἀξίας ἓνα ὑπαλληλικὸν κόσμον ἀπαράσκειον διὰ νὰ τὰ δεχθῆ, νὰ τὰ καταλήσῃ ἴσως, καὶ πολὺ περισσότερον νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ. Ἐδημιούργησε Νεμάχας μὲ πολλαπλᾶ γεωργικὰ καθήκοντα, ἐδημιούργησεν Οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους καὶ Ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς μὲ ποικίλας γεωργικὰς ὑποχρεώσεις. Ἰδρυσεν Γραφεῖον Δημοσίου Οἰκονομίας πριωρισμένον νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων του τὸ βᾶρος μιᾶς γεωργικῆς ἐπαναστάσεως τῆς χώρας. Ὡς ἴσεν οὕτως ἀκέφαλα γεωργικὰ στρατηγεῖα, στερούμενα ἐπὶ πλέον καὶ τῶν ἀπαραιτήτων ἐπιτελείων των. Ἐδημοσίωσεν πλείστους ὅσους γεωργικοὺς νόμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅμως ἔλλειψε μία διήκουσα γεωργικὴ γραμμὴ, γεωργικὴ σκέψις καὶ κατεύθυνσις. Ἐλλείψεν ἀπὸ τὸ γεωργικὸν τῆς ὀχύρωμα ὅχι μόνον ὁ ἐπιτελικὸς νοῦς, ἀλλὰ καὶ οἱ Γεωργικοὶ Ἀπόστολοι, οἱ γεωργικοὶ κήρυκες, αἱ γεωργικαὶ ἐπιστημονικαὶ εἰδικότητες, οἱ ἀμύδιαι γεωργικοὶ μελετηταί. Ἐλλείψαν ἐπιστημονικαὶ γεωπονοικαὶ φυσιογνωμίαι δυνάμεναι ν' ἀναλάβωσι τὴν διοίκησιν, τὴν διερεύνησιν, τὴν μελέτην, τὸ γεωργικὸν ζῦπνημα τῶν γεωργικωτέρων καὶ παραγωγικωτέρων περιφερειῶν τῆς Ἑλλάδος.

(1) Οἱ μέλλοντες νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῶν προσώπων ἅτινα θ' ἀπετέλουν τὴν Ἀντιβασιλείαν εὕρισκοντο μακρὰν ἀλλήλων καὶ παρέστη ἀνάγκη συνεννοήσεων «μεταξὺ τῆς παρὰ τὴν Νεάπολιν Ἰσχίας, ὅπου εὐαρέστους διῆγον ὥρας ὁ Βασιλεὺς Λουδοβίκος καὶ ὁ Ἄιδεκ, τοῦ κ τ ἡ μ α τ ο ς Τοῦπλιτς ὅπου διέμενεν ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς καὶ τοῦ κ τ ἡ μ α τ ο ς Ἐγκ ἐν ζ, διέτριβεν ὁ κόμης Ἀρμανσπέργκ» (Τομ. Β' Σελ. 608).

Αὐτὸ τὸ φυτώριον μελλόντων γεωργικῶν παραγόντων, τὸ Σχολεῖον τῆς Τίρυνθου, τὸ ἐξουδετέρωσεν ἢ νομοθετικῇ περίνοια τῆς τότε Διοικήσεως.

Ὅλην αὐτὴν τὴν παραπαίουσαν σκέψιν, τὴν ἀνεργάτιστον κρατικὴν ἐνέργειαν τὴν ἀντελήφθη ὁ ἰδιωτεύων Παλαιολόγος καὶ τὴν 1 Ἰουνίου 1833 ὑποβάλλει ἐπίσημον ἔκθεσίν του, τὴν ὁποίαν μὲ ἐξαιρετικὴν εὐχαρίστησιν θέλομεν περαιτέρω συμπεριλάβη εἰς τὰς σελίδας μας καὶ ὁμολογοῦμεν χάριτας εἰς τὴν «Ἀθηναῖν» ἥτις μᾶς τὴν διέσωσε.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Παλαιολόγου περὶ Γεωργίας καὶ Βιομηχανίας.

Φέρει τὸν τίτλον «Γεωργία καὶ Βιομηχανία» καὶ μὲ ὑπότιτλον : «Ἐκθεσις παρρησιασθεῖσα εἰς τὴν Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας».

Εἴμεθα εὐτυχεῖς διότι περιλαμβάνοντες αὐτὴν ὀλόκληρον εἰς τὰς σελίδας τῆς παρούσης ἐργασίας μας παρέχομεν πληρεστέραν τὴν εἰκόνα τοῦ ἔργου καὶ τῶν γεωργικῶν προσπαθειῶν τοῦ Παλαιολόγου, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως εὐρίσκομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσωμεν καὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὄθωνος.

Πρόλογος τῆς ἐκθέσεως.

»Ἐπειδὴ χρέος κάθε πολίτου εἶναι νὰ συντελέσῃ μ' ὅποιον τρόπον δύναται εἰς τὸ καλὸν τῆς πατρίδος του, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὰ εὐνομούμενα κράτη ὁ καθεὶς ἢμπορεῖ νὰ κοινοποιῇ ἐλευθέρως εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰς ἰδέας του, ὅταν αὗται τείνουν πρὸς τὸ κοινὸν ὄφελος, σπεύδω νὰ καθυποβάλω ὑπ' ὄψιν τῆς Γραμματείας ταύτης τὴν παρούσαν ἔκθεσίν μου, ἣ ὁποία ἔχει σκοπὸν τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας μας, τῶν ὁποίων ἡ ἐμφύχωσις ἀνετέθη εἰς τὴν φροντίδα τῆς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματείας.

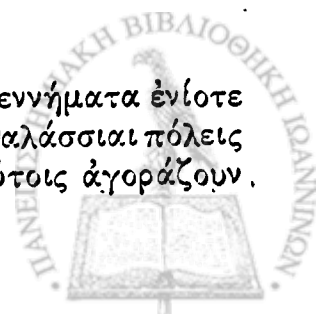
»Τρία σημαντικὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα κατ' ἐξοχὴν πρέπει νὰ σύρουν τὴν προσοχὴν μιᾶς φωτισμένης καὶ πατριωτικῆς διοικήσεως εἶναι ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Τὰ λάδια καὶ λοιπὰ εἶδη.

«Τὰ λάδια μας δὲν πωλοῦνται εἰς τὴν Εὐρώπην παρὰ διὰ κατασκευὴν σαπωνίων καὶ τὴν χρωματοποιίαν, ὅθεν μὲ τριάκοντα τοῦλάχιστον τὰ ἑκατὸν ὀλιγώτερα ἀπὸ τὰ τῆς Γαλλίας ἔτι εὐθηνότερα ἀπὸ τὰ τῆς Ἰσπανίας. Μ' ὅλον τοῦτο ἐκτὸς τῆς τέχνης καὶ ἐπιμελείας τίποτε δὲν μᾶς λείπει νὰ κάμωμεν κρασιὰ ἀπαράλλακτα μετὰ τῆς Γαλλίας, τυρία καθὼς τῆς Ὀλλανδίας, ψιλὰ καὶ παστρικά μετὰξια, ἀκόμα καὶ καθαρὰ λάδια—ἐπὶ τῶν ὄσων προτόντων δὲν ἔχομεν πόσα ὁμοίως δὲν ἢμποροῦν νὰ γίνουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ! Ἀφίνωντας τὸ κρεμέζι, τὸ λουλάκι καὶ ἄλλα, ἴσως δὲ καὶ τὴν ζαχαροκάλαμον τῶν ὁποίων ἡ εἴσαξις εἶναι δυσκολωτέρα, ἀναφέρω δὲ παράδειγμα τὸν Ρωσικὸν σῖτον, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ ἀλειμματοκέρια».

Ὁ σῖτος.

«Ὁ τόπος μας προάγει ἀρκετὸν σῖτον καὶ ἐνῶ τὰ δημητριακὰ γεννήματα ἐνίοτε χάνονται εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Κράτους διὰ τὸ δυσκοινώνητον, αἱ παρ' ἀθαλάσσια πόλεις καὶ αἱ νῆσοι τρέφονται μὲ ξένα σιτάρια. Οἱ ἀρτοποιοὶ μας πρὸς τούτοις ἀγοράζουν

κατὰ προτίμησιν τὸν Ρωσικὸν σῖτον, ἀγκαλὰ καὶ ἀκριβώτερα ἀπὸ τὸν ἐντόπιον, διότι ὁ πρῶτος, εἶναι εὐθηνότερος καὶ ἐπιτηδειότερος εἰς τὴν ἀρτοποιίαν. Αὐτὸς ὁ σῖτος ἤμπορεῖ πολλὰ καλὰ νὰ τελεσφορήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς ἡ πείρα ἐμὲ τὸν ἴδιον καὶ ἄλλους ἐδίδαξεν.»

Τὸ κρέας μας.

«Ἐνῶ ἔχομεν ἀφθόνους νομάς καὶ ἠμπορούσαμεν χωρὶς πολὺν κόπον νὰ παχύνωμεν τὰ κερασφόρα ζῶά μας διὰ νὰ τρώγωμεν ἐνταυτῶ κρέας νοστιμώτερον καὶ παχύτερον, καὶ νὰ μᾶς μένῃ καὶ ἄλειμμα διὰ τὴν κηροποιίαν, ἀγοράζομεν ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ αὐτὰ τὰ τόσον εὐκολοκατασκευάστα κηρία».

Ἡ πατάτα καὶ ὁ καπνός.

«Ἡ Μάλτα μᾶς ἐπώλησε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους γεώμηλα καὶ σιγάρα διὰ πολλὰς χιλιάδας γρόσια, ἐνῶ καὶ γῆν ἐπιτηδείαν ἔχμεν διὰ τὰ πρῶτα, καὶ καπνοὺς ωραίους διὰ τὰ δεύτερα. Πόσα ἄλλα προϊόντα δὲν ἀγοράζομεν ἀπὸ τοὺς ξένους μ' ὄλον ὅπου τὰ προέχει ἢ ἠμπορεῖ εὐκόλως νὰ προάξῃ ἢ πατρὶς μας, καὶ πόσαις ἐπομένως μυριάδες δραχμαὶ δὲν εὐγαίνουσι κάθε χρόνον ἀδίκως ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα!»

Ὀλίγη γεωργικὴ οἰκονομία.

«Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία θεωρεῖ μὲν ὡς ἀδιάφορον τὰ χρήματα ὅπου ἐξέρχονται ἀπὸ μίαν ἐπικράτειαν, ὅταν εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν μία ἰσότητος ποσότης πραγματειῶν, καὶ λυπεῖται ἐκείνους ὅπου νομίζουσι ὅτι ἓνα κράτος ζημιούται ὅταν ἐξάγει τὰ μετρητὰ του καὶ εἰσάγει πραγματείας. Οἱ σοφοὶ ἠμποροῦν νὰ ἔχουσι δίκαιον κατὰ τοῦτο, διὰ τὰς διοικήσεις ὅμως αἱ ὁποῖαι, ἐμποδίζουσι τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ξένων πραγματειῶν, ζητοῦν νὰ προάγουν ἐντὸς τοῦ κράτους των εἴτε διὰ τῆς βιομηχανίας εἴτε διὰ τῆς γεωργίας τὰ ἴδια προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἄς γίνονται καὶ πολυδαπανώτερα ἀπὸ τὰ ἐξοδα, φθάνει νὰ μείνουσι τὰ χρήματα εἰς τὸν τόπον. Αὐταὶ αἱ Κυβερνήσεις ἠμποροῦν νὰ μὴ γνωρίζουσι τὰ ἀληθῆ συμφέροντά των, ἀλλὰ ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν. Ἡμεῖς δὲν ἀγοράζομεν μόνον τὰ προϊόντα ὅπου δὲν προάγει ὁ τόπος μας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ὅπου ἠμποροῦμεν εὐκόλως καὶ χωρὶς αὐξήσιν ἐξόδων νὰ προάξωμεν».

Τὰ ξένα προϊόντα καὶ ἡ ἐξαγωγή ἑλληνικῶν κεφαλαίων.

»Τὸ χειρότερον δὲ εἶναι ὅπου μᾶς φορολογοῦν διὰ πολλὰ προϊόντα ὅπου ἐν ἀφθονίᾳ ἔχομεν, μόνον διότι εἶναι κατωτέρας ποιότητος ἀπὸ τὰ ξένα. Κανένας δὲ πολιτικὸς οἰκονόμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ μὲ καταπέσῃ, ὅτι εἶναι ἀδιάφορον ν' ἀγοράζουσι οἱ Ἕλληνες τὰ κρασιά τῆς Γαλλίας, τὰ τυριά τῆς Ὀλλανδίας, τὰ γεώμηλα τῆς Μάλτας, τὸν σῖτον τῆς Ρωσίας, τὰ κηρία τῆς Ἀγγλίας, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἠμπορεῖ νὰ προάξῃ καὶ ὅλα αὐτὰ, μὲ ὑλιγωτέραν τιμὴν ἀπὸ τὰ ξένα, καὶ ὅτι δὲν ζημιούται ἡ Ἑλλάς δαπανῶσα κατ' ἔτος δύο ἢ τρία μιλλιούνια ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα πληρόνονται ὅχι ἀπὸ ἄλλα προϊόντα τοῦ τόπου ἄλλα ἀπὸ τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς κυκλοφορίαν, καὶ τῶν ὁποίων τὸ βᾶρος φορτώνεται εἰς τὸ ἔθνος ἐν ᾧ μέρος αὐτῆς τῆς ποσότητος ἠμποροῦσε νὰ μένῃ εἰς τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον, μέρος εἰς τοὺς πολίτας καὶ νὰ προστεθοῦν εἰς αὐτὴν καὶ ἄλλαι ποσότητες, ἀνίσως τὰ προϊόντα μας ἦτον ποικιλιώτερα καὶ ἀνίσως πρὸ πάντων αὐτὰ ὅπου προάγει ὁ τόπος μας ἦτον κατασκευασμένα μὲ περισσοτέραν τέχνην».

Ἡ βιομηχανία τῆς ζαχαρέως.

» Ἄς ἔλωμεν καὶ εἰς τὰ προϊόντα τῶν ἐργοστασίων. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἑκατόρωσαν πρό τινων χρόνων νὰ κατασκευάζουν ζάχαριν ἀπὸ διάφορα φυτικά προϊόντα. Ὅλα σχεδὸν αὐτὰ ἐμπεριέχουν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ποσότητα ζαχαρικῆς οὐσίας.

» Γὰ κοκκινογούλια εἶναι τὰ ζαχαρωδέστερα. Εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν εἶναι πλῆθος ζαχαροπλαστείων, καὶ καθημέραν ὀλιγοστεύει ἡ ποσότης τῆς καλαμίνου ζαχαρέως, ὅπου ἡ Ἀμερικὴ ἐτησίως ἐπωλοῦσεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὸ κλίμα μας εἶναι προσφορώτερον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν κοκκινογουλίων, ἢ τιμὴ τῶν ἡμεροδουλιῶν δὲν εἶναι μεγάλη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος, ὅπου καὶ ἡ τιμὴ τῶν γαιῶν εἶναι μετρία.

» Ἐκεῖνος ὅπου ἤθελε συστήσει ἓνα ζαχαροπλαστεῖον εἰς τὰς Θήβας ἢ εἰς τὴν Λεβαδείαν, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἤθελε κάμη κατάστασιν».

Τὰ βαμβάκια μας.

» Ὁ τόπος μας προάγει ἀρκετὰ βαμβάκια καὶ ἡμπορεῖ νὰ προάξῃ ἔτι περισσότερα. Τὸ ἐμπόριον ὅμως πολλὰ ὀλίγον ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτοῦ τοῦ προϊόντος, τὸ ὅποιον ὅταν συμβῇ ἀφθονία καταντᾷ εἰς οὐδεμινὰς τιμάς, ἐπειδὴ δὲν ἐμβαίνει παρὰ εἰς τὰς οἰκιακὰς χρήσεις. Ἐν ἐργοστάσιον διὰ κλώσιμον βαμβακίου καὶ ὑφασμα διαφόρων βαμβακερῶν ἤθελεν εἶναι ὠφέλιμον ἐπιτήδευμα εἰς ὅποιον ἤθελεν ἐμφρόνως τὸ ἐπιχειρηθῆναι».

Ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς βιομηχανίας.

» Πολλὰ ἄλλα βιομηχανικὰ καταστήματα ἡμποροῦν ὠφελίμως νὰ συστηθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα ἂν δὲν ἐξοδεύωνται ὅλα εἰς τὸν τόπον, θέλουν πωλεῖσθαι εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ διάφορα ἄλλα γειτονικὰ μέρη, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχουν βεβαίως κέρδος ἀγοράζοντα κατὰ προτίμησιν τὰ ἑλληνικὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως θὰ πωλοῦνται εὐθηνότερα ἀπὸ τὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης.

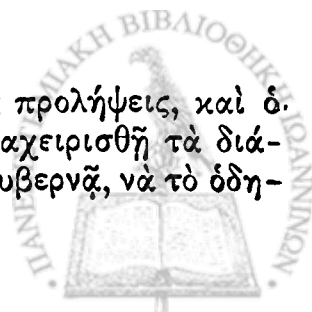
» Ἡ Κυβέρνησις μας ἤθελεν εὖρει μέγα ὄφελος ἐνθαρρύνουσα τὰς προόδους τῆς γεωργικῆς, καὶ εὐκολύνουσα τὰ βιομηχανικὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα φέρουν καὶ κεφάλαια εἰς τὴν Ἑλλάδα, δαπανοῦν ἐπικερδῶς τὰ προϊόντα τῆς καὶ ἀσχολοῦν ἓνα πλῆθος τῶν κατοίκων τῆς, οἱ ὁποῖοι ζῶντες μὲ περισσοτέραν ἄνεσιν θέλουν εὐλογεῖ τὴν πατρικὴν των Διοίκησιν».

Ἡ κατάστασις τοῦ ἔθνους.

» Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἀγκαλὰ καὶ βλέπουν τὴν ὠφέλειαν ἐνὸς πράγματος. καὶ τὴν ὑπεροχὴν μιᾶς νέας μεθόδου ὡς πρὸς ἐκείνην ὅπου αὐτοὶ ἐγνώρισαν, μ' ὅλον τοῦτο, αἱ προλήψεις, ἢ ἔλλειψις τῶν μέσων καὶ τοῦ θάρρους, ἢ ἀποτυχία μιᾶς ἀφρόνου δοκιμασίας καὶ διάφοραι ἄλλαι αἰτίαι, δὲν τοὺς ἀφίνουν νὰ παραστρατήσουν ἀπὸ ἐκεῖσε ὅπου ἤξεύρουν, καὶ ἐκ τούτου ζοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἔνδειαν. Αὐτὸ δὲ συνήθως συμβαίνει εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα μία σειρὰ δυστυχιῶν ἐμπόδισε νὰ ἀκολουθήσουν τὴν πρόδον τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἰδικόν μας».

Ὁ διαφωτισμὸς τῆς Ἑλλάδος.

» Ὁ ἀμαθὴς ἄνθρωπος εἶναι ὁ πλέον ὑποδουλωμένος εἰς τὰς προλήψεις, καὶ ὁ πλέον δυσμετάβλητος. Μία ὅμως σοφὴ διοίκησις χρεωστεῖ νὰ μεταχειρισθῆ τὰ διάφορα μέσα, ὅπου ἔχει εἰς διάθεσίν τῆς διὰ νὰ φωτίσῃ τὸ ἔθνος ὅπου κυβερνᾷ, νὰ τὸ ὀδη-

γήση εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀληθῶν συμφερόντων του καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐζωίαν του».

Τὰ Γράμματα.

»Τὸ πρῶτον μέσον εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ παιδεία, καὶ ἡ Κυβέρνησίς μας ἐκτέλεσεν ἤδη μέρος τοῦ χρέους τῆς, συσταίνουσα ἐπὶ τούτου μίαν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία θὰ προσηλώσῃ, ἐλπίζομεν, ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς πολυτίμου κλάσεως τῶν γεωργῶν, ἡ ὁποία ἀγκαλὰ καὶ πλέον πολυάριθμος καὶ πλέον ὠφέλιμος, εἶναι ἡ πλέον ἀδικημένη ἀπὸ τὰ ἄλλα κατὰ τοῦτο· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν γραμμάτων οἱ γεωργοὶ πρέπει νὰ μάθουν καὶ πράγματα. Καὶ αὐτὰ πρέπει πάλιν νὰ τὰ δείξῃ ἡ Κυβέρνησις, βοηθουμένη ἀπὸ τοὺς εὐκαταστάτους ἢ φωτισμένους πολίτας».

Αἱ εἰς Εὐρώπην προόδοι τῆς γεωργίας.

»Ἡ γεωργικὴ καθὼς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι τέχναι ἔκαμαν μεγάλας προόδους εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὰ τελειοποιηθέντα ἄροτρα καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα συντέμνουν τοὺς κόπους καὶ τὰ ἐξοδα τοῦ γεωργοῦ. Διάφορα ξένα φυτὰ καὶ ζῶα, τῶν ὁποίων ἡ ὠφέλεια ἀπεδείχθη εἰσήχθησαν εἰς τὴν γεωργικὴν, ἡ ὁποία κατήντησε σήμερον μία ἐκτεταμένη ἐπιστήμη».

Ἡ γεωργικὴ μας ἀμάθεια.

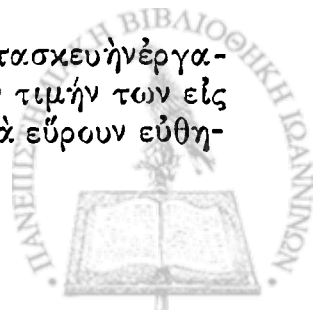
»Ἡμεῖς εἴμεθα ἴσως οἱ μόνοι, ἐξαιρουμένων τῶν βαρβάρων, ὅπου δὲν ἐμεθέξαμεν εἰς τὰς προόδους τῶν τεχνῶν, χάρις εἰς τὰς τυραννικὰς καὶ φωτοδιώκτους μέχρι τοῦδε κυβερνήσεις μας. Τὰ ἄροτρά μας εἶναι ἀτελέστατα, ὁ τρόπος τῆς καλλιεργείας μας κἀκίστος, ἡ κτηνοτροφία παραμελημένη, τὰ περισσότερα προϊόντα μας κατασκευάζονται μ' ἐσχάτην ἀριλοκαλίαν καὶ ἀμέλειαν, ὅλα ἔχουν ἀνάγκην μεταρρυθμίσεως».

Ὑποδεικνύει τὴν ἴδρυσιν τριῶν Ἀγροκηπίων.

»Ἡ Κυβέρνησις πρέπει νὰ συστήσῃ ὄχι ἓνα μέγα ἀλλὰ τρία ἢ καὶ περισσότερα μικρὰ ἀρχέτυπα ἀγροκήπια εἰς διάφορα μέρη τοῦ κράτους διὰ νὰ διδάσκωνται εἰς αὐτὰ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ θεωρία τῆς τελειοποιημένης γεωργικῆς. Δὲν εἶναι ἀνάγκη δι' αὐτὰ νὰ γίνουν λαμπραὶ οἰκοδομαί, ἀλλὰ οἰκονομικοὶ οἰκίσκοι. Οἱ διευθύνται τῶν καταστημάτων τούτων νὰ ἦναι Ἕλληνες ἢ καὶ ξένοι γνωρίζοντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν γιὰ νὰ ἡμποροῦν νὰ ἐξηγοῦνται μὲ τοὺς μαθητάς των, ἢ μὲ ὅσους θέλουν νὰ τοὺς συμβουλευθῶν. Ἡ Κυβέρνησις ἡμπορεῖ νὰ τοὺς δώσῃ ἓνα μέρος ἐθνικῆς γῆς διὰ νὰ τὴν νέμονται ἓνα προσδιωρισμένον χρόνον, μὲ συμφωνίαν νὰ τὴν καλλιεργοῦν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τελειοποιημένης γεωργίας, καὶ μὲ τελειοποιημένα ἄροτρα, διδάσκοντες συγχρόνως τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν τῆς τέχνης. Τὰ τοιαῦτα καταστήματα δὲν γίνονται τότε πολυέξοδα εἰς τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον, καὶ ἤθελαν ἐντὸς ὀλίγου εὐρεθῆ καὶ ξένοι καὶ Ἕλληνες διὰ νὰ ἀναδεχθῶν τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν, ἂν ἡ Κυβέρνησις εἰδοποιῶσα διὰ τῆς ἐφημερίδος ἓνα τοιοῦτον σκοπὸν, ἐπροκῆρυττε συγχρόνως καὶ συμφωνίας, αἱ ὁποῖαι νὰ ἦναι ὠφέλιμοι καὶ εἰς τὰ δύο μέρη».

Χειροτεχνεῖον διὰ κατασκευὴν γεωργικῶν ἐργαλείων.

»Εἶναι ἀναγκαῖον ὁμοίως νὰ συσταθῇ ἓνα χειροτεχνεῖον διὰ κατασκευῆν ἐργαλείων, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν δυσκολίαν τῆς μετακομίσεως καὶ τὴν μεγάλην τιμὴν των εἰς τὴν Εὐρώπην εἶναι δυσκολοαπόκτητα. Ὅταν τὰ ἔχουν πρόχειρα καὶ τὰ εὔρουν εὐθη-

νότερα θέλουν βεβαίως πολλοὶ τὰ μεταχειρισθῆ μάλιστα ὅταν ἡ Κυβέρνησις διὰ τὴν ἐνθαρρύνη εἰς τοῦτο τοὺς γεωργοὺς ὑποσχεθῆ μίαν ἀμοιβὴν ἀπὸ 5 ἕως 10 δραχμ. εἰς ὅποιον βάλῃ εἰς ἐνέργειαν ἢ μεταφέρῃ ἕνα τελειοποιημένον ἄροστρον. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἐνθαρρύνσεως ἔχει καλὰ ἀποτελέσματα, καθὼς ἀπεδείχθη εἰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ διάφορα μέρη. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι πολλοὶ χωρικοὶ θέλουν ἀκολουθήσει τὰ καλὰ παραδείγματα ὅταν βεβαιωθοῦν περὶ τῆς ὠφελείας των, ἀλλὰ διὰ τὴν τὰ μιμηθῶν κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ ἐλκύωνται ἀπὸ κανέν ταχύτερον καὶ βεβαιώτερον ὕφελος».

Φορολογικαὶ ἀτέλειαι.

»Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Ρωσικὸς σίτος ἤθελε πολλαπλασιασθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἂν ἡ διοίκησις ὑπόσχετο νὰ μὴ λάβῃ τὸν πρῶτον χρόνον παρὰ τὸ ἡμισυ μόνον τοῦ τακτικοῦ δεκάτου ἀπὸ ἐκεῖνον ὅπου κατορθώσῃ τὴν καλλιέργειάν του ἢ θέλαμεν τρώγει γεώμηλα τῆς Ἑλλάδας ἂν ἀφίνετο τὸ δέκατον εἰς ὅσους παράξουν ἀπὸ αὐτὰ δύο χρόνους κατὰ συνέχειαν, ἢ ἂν ἐδίδετο εἰς αὐτοὺς μία μικρὰ ἀμοιβή».

Ὑπὲρ τῶν καλλιεργούντων κτηνοτροφικὰ φυτὰ κλπ.

»Ἄν ἐχαρίζετο ὁμοίως τὸ ἐθνικὸν δικαίωμα εἰς ἐκείνους ὅπου πρωτοκαλλιεργήσουν τριφύλι ἢ μηδικὴν (λουζέρνα) καὶ ἐδίδετο μία μετρία δωρεὰ εἰς ὅποιον φέρει βόας παχεῖς εἰς τὰ κρεοπωλεῖα, ἢ θέλαμεν ἰδῆ πολλοὺς νὰ ἐπιχειρισθῶν τὸ πάχυνμα τῶν ζώων, καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν λειβαδίων, τῶν ὠφελίμων διὰ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ γαλακτουργίαν».

Ἀμοιβαὶ εἰς τοὺς ἐμβολιάζοντας δένδρα.

»Μία ἀμοιβὴ ἀπὸ πέντε ἕως δέκα λεπτὰ διὰ τὰ ἐγκεντριζόμενα μὲ καλὰ εἶδη δένδρα, ἢ θελαν ἀναμφιβόλως πολλαπλασιάσει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ καλὰ ὄπωρικά, τὰ ὅποια εἶναι τόσον σπάνια».

Βραβεῖα ὑπὲρ τῶν εἰσαγόντων Ἰσπανικὰ πρόβατα.

»Εἶναι μερικὰ ἐπιχειρήματα τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἐνθαρρύνωνται μὲ ἐντιμότερας ἀμοιβάς, καθὼς ἢ εἰσαξις νέων καὶ ἐπωφελῶν ζώων, μία νέα ἐφεύρεσις κτλ.

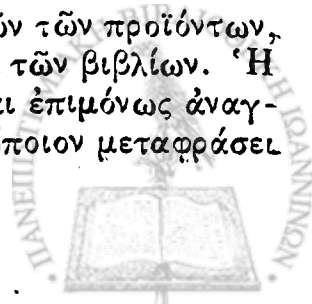
»Νὰ δίδεται χάριν λόγου ἕνα βραβεῖον, ὅποῖον δῆποτε, εἰς ὅποιον πρῶτος φέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕνα διωρισμένον ἀριθμὸν Ἰσπανικῶν προβάτων, Ἑλβετικῶν βοῶν κλ.»

Ὑπὲρ τῶν μεταξοπαραγωγῶν, τυροκόμων, οἰνοποιῶν κλπ.

»Νὰ δίδεται μία ἀνάλογος ἀμοιβὴ εἰς ἐκείνους ὅπου κατασκευάσουν ψιλὸν καὶ καλὸν μετάξι, παχὺ καὶ νόστιμον τυρὶ, εἰς ἐκεῖνον ὅπου μιμηθῆ κατὰ τὴν ποιότητα καὶ διάρκειαν τὰ ἀνέστακτα κρασιά τῆς Εὐρώπης ἢ κατορθώσῃ εὖσσμα καὶ καθαρὰ λάδια».

Διάδοσις καταλλήλων βιβλίων.

»Διὰ τὴν τελειοποιήσουν ὅμως οἱ κάτοικοι τὴν ποιότητα αὐτῶν τῶν προϊόντων, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν διδαχθοῦν καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων καὶ διὰ τῶν βιβλίων. Ἡ διάδοσις λοιπὸν τῶν καλῶν καὶ ἢ φώτισις διὰ συγγραμμάτων εἶναι ἐπιμόνως ἀναγκαία, καὶ ἡ Κυβέρνησις ἢ μπορεῖ νὰ τὴν εὐκολύνῃ ὑποσχομένη εἰς ὅποιον μεταφράσει

ἢ συνθέσει τὸ συντομώτερον καὶ καλλήτερον σύγγραμμα διὰ δροθέντα κλάδον τῆς γεωργικῆς ἢ τῆς βιομηχανίας».

Διευκόλυνσις λειτουργίας ἰδρυμάτων γεωργικῆς βιομηχανίας.

»Ἡ σύστασις βιομηχανικῶν καταστημάτων καθὼς ζαχαροποιῶν, ὑφαντουργείων, χαρτοποιῶν καὶ ἄλλων χειροτεχνιῶν πρέπει ὁμοίως νὰ εὐκολυνθοῦν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν. Ἴσως πολλοὶ ξένοι ἐπιθυμοῦν νὰ συστήσουν εἰς Ἑλλάδα τοιαῦτα ἔργαστάσια, ἀλλὰ διστάζουν νὰ ἔλθουν ἀγνοοῦντες τὴν περὶ τούτου διάθεσιν τῆς Διοικήσεως. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἰδοῦμε πολλοὺς νὰ φθάσουν εὐθύς ὅπου μάθουν ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα μας, ὅτι ὁ Βασιλεὺς μας θέλει προστατεύσει καὶ βοηθήσει τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα, παραχωρῶν μὲ ἐπωφελεῖς συμφωνίας, μέρος ἐθνικῆς γῆς, καὶ ὅσα προνόμια χορηγοῦνται εἰς νεοσύστατα καταστήματα».

Διευκόλυνσις συγκοινωνίας.

»Ἐνα ἄλλο σπουδαῖον ἀντικείμενον εἶναι ἡ εὐκόλυνσις τῆς κοινωνίας μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ Κράτους. Εἰς τὴν Ἑλλάδα πλευστοὺς ποταμοὺς δὲν ἔχομεν καὶ οἱ δρόμοι εἶναι εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, δι' αὐτὰ δὲ ταῦτα εἰς τὰ παράμερα καὶ δυσκοινώνητα μέρη, πολλὰ προϊόντα χάνονται, ἢ οἱ κάτοικοι βλέποντες ὅτι δὲν ἔμποροῦν νὰ τὰ πωλήσουν εἰς τὸν τόπον οὔτε νὰ τὰ μεταφέρουν χωρὶς μεγάλα ἔξοδα, παραμελοῦν τὴν καλλιέργειάν των καὶ ἐπομένως στεροῦνται. Οἱ ἀμαξωτοὶ δρόμοι ὡς πολυδάπανοι, δὲν ἔμποροῦν βεβαίως νὰ γίνουν παρὰ εἰς τὰ ἀναγκαϊότερα μέρη, καὶ εἰς ἐκεῖνα ὅπου τὰ ἀπαιτούμενα ἔξοδα εἶναι ἀνάλογα μὲ τὰ σημερινά μας μέσα. Εἶναι δὲ ἀναγκαῖον νὰ διορθωθοῦν καὶ νὰ πλατυνθοῦν ὀλίγον οἱ στενοὶ δρόμοι, διὰ νὰ ἔμπορῆ τοῦλάχιστον νὰ περάθουν εὐκολα δύο φορτωμένα ζῶα, ὅταν ἀντικρύζονται καὶ νὰ μὴ κινδυνεύουν καὶ αὐτοὶ οἱ ἀναβάται. Νὰ ἐπισκευασθοῦν ὁμοίως αἱ γέφυραι, αἱ ὁποῖαι εἰς πολλὰ μέρη εἶναι εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Αἱ ἐργασίαι αὐταὶ ἔμποροῦν νὰ γίνουν οἰκονομικώτεραι ἂν οἱ πλησιόχωροι κάτοικοι βοηθήσουν εἰς αὐτὸ τὸ κοινωφελές καὶ ἀναγκαῖον πρᾶγμα. Καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν νομίζω νὰ εὕρη εἰς τοῦτο μεγάλην δυσκολίαν, ὅταν ἡ διανομὴ τοῦ ἔργου εἶναι δικαία καὶ δὲν γίνουν εἰς ὥρας πολυτίμους διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας».

Διὰ τὴν ἀγροφυλακὴν.

»Ἡ ἀγρική ἀστυνομία πρέπει ὁμοίως νὰ σύρῃ τὴν προσοχὴν τῆς διοικήσεως. Εὐκόλως καταχρήσεις ἀκολοθοῦν εἰς τὰ χωρία ἐκ μέρους τῶν εἰσπρακτῶρων, τῶν ἐνοικιαστῶν, τῶν ἰσχυροτέρων χωρικῶν ἢ ἄλλων ἀτόμων, οἱ ὁποῖοι ἐφθασαν νὰ ἀποκτήσουν κᾶποιαν ἐπίρροιαν εἰς αὐτούς. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀγρῶν καθὼς καὶ τὰ προϊόντα των ὑποφέρουν διαφόρους ζημίας. Τὰ ζῶα πρὸς τούτοις τρέχουν γενικῶς ἐλεύθερα, καὶ βλάπτουν τὰ γεννήματα τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Ὅταν ἡ ζημία προέρχεται ἀπὸ κανένα πτωχόν, τὸν καθυποβάλλουν εἰς χρηματικὴν καὶ σωματικὴν ποινὴν ἂν τὸ ζῶον εἶναι πλουσίου τινός, κανεὶς δὲν ἀποζημιώνει τὸν ἀδικηθέντα πτωχόν· αἱ ζημίαι δὲ ὅπου ἀκολοθοῦν ἀπὸ τὰς τοιαύτας ἀκαταστασίας καὶ ἀδικίας, πίπτουν καὶ εἰς τὸ ταμεῖον καὶ εἰς τοὺς πολίτας. Ὅθεν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συστηθῇ μία αὐστηρὰ περὶ τούτου ἀστυνομία, ἢ νὰ ληφθῇ κανένα ἄλλο μέτρον διὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἐξακολούθησις αὐτῶν τῶν καταχρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐμποδίζουν τὴν πρόοδον τῆς γεωργικῆς καὶ τὰς ἐργασίας τοῦ γεωργοῦ».

Ἡ ἕδρασις χρηματικῆς Τραπεζῆς.

»Εἶναι πολλοὶ κτηματῖαι καὶ ἄλλοι πολῖται, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν μὲν νὰ βελτιώσουν τὴν γεωργικὴν ἢ τὴν βιομηχανίαν των, ἀλλὰ στεροῦνται χρημάτων, τὰ ὅποια εἶναι πολλὰ σπάνια σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἢ ἂν καὶ τινες ἔχουν, ζητοῦν τόκους ὑπερόγκους. Ἡ Κυβέρνησις λοιπὸν θέλει εὐεργετήσῃ μεγάλως τὸν τόπον φροντίζουσα τὴν σύστασιν μιᾶς χρηματικῆς Τραπεζῆς εἰς τὴν ὁποίαν οἱ κτηματῖαι καὶ ὅσοι ἄλλοι ἔχουν ἀξιόπιστα ἐχέγγυα, νὰ ἠμποροῦν νὰ δανεισθοῦν μὲ μέτριον τόκον χρήματα, χωρὶς τῶν ὁποίων δυσκόλως θέλει προσδεύσῃ ἡ γεωργικὴ μας καὶ βελτιωθῇ ἡ βιομηχανία μας. Μία τοιαύτη τράπεζα συσταθεῖσα εἶτε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, εἶτε ὑπὸ τὴν προστασίαν της ἀπὸ ιδιώτας θέλει φέρει μέγα ὄφελος εἰς τὸν τόπον ὠφελοῦμενον συγχρόνως καὶ αὐτὸ τὸ κατὰστημα».

Ἐπιτροπὴ ἐμψυχώσεως κλπ.

»Εἶναι ἀναγκαῖον τέλος πάντων, νὰ συσταθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Κυβερνήσεως μία ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἀπὸ ἄνδρας ἐμπείρους τόσο ἐντοπίους καθὼς καὶ ξένους, τῶν ὁποίων ἡ φροντίς νὰ εἶναι ἡ πρόοδος τῆς Γεωργικῆς Βιομηχανίας. Εὐρίσκονται δὲ καὶ Ἕλληνες καὶ Φιλέλληνες, οἱ ὁποῖοι θέλουν εὐχαρίστως ἀναδεχθῆ ἄμισθι ἓνα τοιοῦτον ἔντιμον καὶ κοινωφελὲς χρέος. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἡ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ προεδρεύεται ἀπὸ τὸν γραμματέα τῶν Ἐσωτερικῶν ἢ τῆς Οἰκονομίας, θέλει ἐξετάζει τὰ περὶ τῶν ἀντικειμένων, ὅπου ἀναφέραμεν, συγγράμματα, τὰ τελειοποιηθέντα ἢ νέα προϊόντα, τὰς καλὰς μεθόδους καὶ ὠφελεῖς ἐφευρέσεις, καὶ θέλει προσδιορίζει καὶ διανέμει τὰς ἀμοιβὰς ὅπου κρίνει εὐλόγως. Αἱ ἀμοιβαὶ αὐταὶ ἀφοῦ ἀπαξίσις ἢ τρις δοθοῦν διὰ τὸ ἴδιον ἀντικείμενον θὰ γίνωνται ἔπειτα περιττὰ. Οἱ λοιποὶ γεωργοὶ ἢ βιομηχανικοὶ βλέποντες τὸ κέρδος ὅπου ἀπὸ τῶν ἀμοιβῶν θέλουν λάβει οἱ συνάδελφοί των, ἀπὸ τὴν αὐξήσιν τῆς τιμῆς τοῦ τελειοποιηθέντος προϊόντος, ἢ τοῦ νέου ἐπιχειρήματος θέλουν μιμηθῆ τὰς μεθόδους, αἱ ὁποῖαι πολλαπλασιαζόμεναι μόναι των δὲν θέλουν ἔχει εἰς τὸ ἐξῆς ἀνάγκην ἀμοιβῶν.

»Ἡ Κυβέρνησις δὲ θέλει ἀνταμειφθῆ πολλαπλασίως διὰ τὰς θυσίας ὅπου ἔκαμε πρωτύτερα ἀπὸ τὴν αὐξήσιν τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων, ἐπόμενον τῆς αὐξήσεως τῆς ποιότητος καὶ ποσότητος τῶν προϊόντων, καὶ ἀπὸ τὴν ἐνδόμυχον εὐχαρίστησιν βλέπουσα τὴν γεωργίαν νὰ προσδεύῃ, τὴν βιομηχανίαν νὰ ἀνθῇ, τὸ ἐμπόριον νὰ εὐτυχεῖ καὶ τὸν λαὸν της νὰ ζῇ μὲ περισσοτέραν ἄνεσιν».

Ἐν Ναυπλίῳ 1 Ἰουνίου 1833 (1).

Γ. Παλαιολόγος

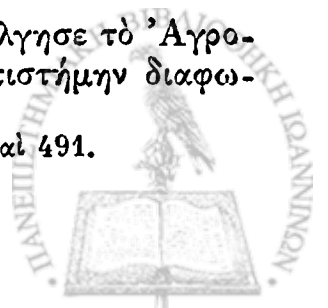
Εἶναι ἡ πρώτη φωνὴ τῆς Ἐπιστήμης, ἡ ὁποία βλέπει διολισθαῖνον τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔρχεται νὰ τὴν ὑποβοηθήσῃ νὰ μὴ παρασυρθῇ.

Μᾶλλον κάμει ἐντύπωσιν ὅτι περὶ καπνοφυτειῶν δὲν ὀμιλεῖ παρὰ τελείως παρεμπιπτόντως. Ἐἰς κλάδος ὁ ὁποῖος τότε δὲν ἐκίνει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ σήμερον ἀνήχθη εἰς περιωπὴν ἐθνικοῦ προϊόντος ὑψίστης οἰκονομικῆς διὰ τὸν τόπον σημασίας !!

Ὁ Παλαιολόγος εἰς τὸ Γραφεῖον.

Ὁ Παλαιολόγος ὄνειροπολεῖ δρᾶσιν. Τίς οἶδε ποσάκις ἐνοστάλησε τὸ Ἄγροκῆπιον τῆς Τίρυνθος καὶ ποσάκις ὄνειροπόλησε τὴν γεωργικὴν ἐπιστήμην διαφω-

(1) «Ἀθήνα» 1833. Ἰούνιος. Ἀριθ. Φύλλ. 120-121, Σελ. 482-3, 487 καὶ 491.

τίζουσαν καὶ πειραματιζομένην εἰς τοὺς ἀναπεπταμένους ἀγροὺς τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου!!

Ἡ πολιτεία δὲν συγκινεῖται ἀπὸ τοιαῦτα αἰσθήματα καὶ ὄνειροπολήματα. Τὸν κρατεῖ μακρὰν ἀπὸ τὰ γόνιμα πεδία τῆς δράσεώς του. Περὶ τὸν Παλαιολόγον ἐμάλινετο τότε ὁ φανατικὸς κομματισμὸς (1). Ἡ περιφρόνησις τῶν ἰσχυρῶν τόσον πρὸς τοὺς ταπεινοὺς ἐργάτας τῆς Γῆς ὅσον καὶ πρὸς κάθε πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἤθελε συνδέσῃ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἢ τὴν ἐπιστημονικὴν σταδιοδρομίαν του μετ' αὐτῆς ἐξεδηλοῦτο ἀπροκαλύπτως. Ἡ περὶ τὸν Θρόνον συσπειρωθεῖσα ἀριστοκρατία (2) παρεμβάλλει καὶ αὐτὴ νέους φραγμοὺς διὰ τοὺς ὄνειροπολοῦντας μίαν προοδευτικὴν γεωργίαν εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Ἐτερος συνάδελφος τοῦ Παλαιολόγου, ὁ Κρατερός, ὁ διαλάμψας ἐπ' ὀλίγον ἐπὶ Καποδίστρια, ἐξηφανίσθη καὶ οὗτος τοῦ πεδίου τῆς γεωργικῆς δράσεως. Ἐκτοτε ἐχάθησαν τὰ ἴχνη του. Ποῖος ξέρει ποίας πικρίας ἐδοκίμασεν καὶ ποίους ἐξευτελισμοὺς καὶ ποίαν κατεύθυνσιν ἔδωσεν εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ζωὴν του! Παρὰ ταῦτα ἡ ἀξία τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἡ πεῖρά του καὶ ἡ μόρφωσις του ἐπιβάλλονται καὶ ἡ Πολιτεία ἐν ᾧ ἐπιμελῶς ἀποφεύγει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν ζῆλόν του, τὰς γνώσεις του καὶ τὴν ἱκανότητά του μέσα εἰς τὸ πλοῦσιον εἰς γαίας Ἀγροκήπιον τῆς Τίρυνθος, τὸν περιβάλλει μὲ διαφόρους γραφειοκρατικὰς ιδιότητας. Τὸν μετατοπίζουν ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τοῦ ὑπαίθρου καὶ τὸν ἐγκλείουν εἰς τὸν ἀσφυκτικὸν τοῦ γραφείου χῶρον.

Τὸν διορίζουν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν σχεδίου «Διοργανισμοῦ τῶν Κοινοτήτων» (3). Τῷ 1833 τοῦ ἀναθέτουν τὰ καθήκοντα τοῦ Γραμματέως εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματείων (4) καὶ τῷ 1837 (5) ἰδρυθείσης τῆς «Ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς» διορίζεται Γραμματεὺς αὐτῆς μετὰ τοῦ περικλεοῦς Διδασκάλου τοῦ Γένους καὶ τότε Γυμνασιάρχου καὶ Κληρονομητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Γ. Γενναδίου (6). Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ

(1) Σ.Σ. Φαίνεται ὅτι ὁ Παλαιολόγος παρασυρθεὶς ἀπὸ τὴν φατριαστικὴν δίνην τῆς ἐποχῆς του περιεπλάκη καὶ οὗτος εἰς τὰ δίκτυα ἐνὸς φανατισμένου κομματισμοῦ. Κατηγορεῖτο μάλιστα κατὰ τὸ 1935 ὅτι ἀντέδρα συστηματικῶς καὶ ἐμπαθῶς κατὰ τοῦ Κωλέττη.

(2) Βραδύτερον ὁ Παλαιολόγος διὰ τοῦ ἔργου του ὁ «Ζωγράφος» ἐξεδικήθη καὶ ἐγελοιοποίησε τὴν παρακαίουσαν νεαρὰν ἀριστοκρατίαν τῆς Ἑλλάδος.

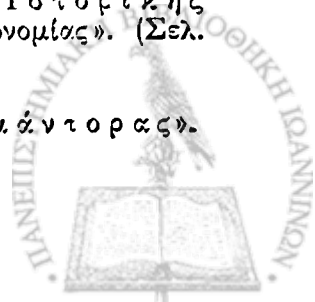
(3) Ἡ «Ἄθηνᾶ» διαμαρτύρεται διότι τὸ Ὑπουργεῖον συνέστησε μίαν ἐπιτροπὴν «διὰ νὰ κάμῃ τὸ σχέδιον τοῦ περὶ «Κοινοτήτων Διοργανισμοῦ» συγκειμένην ὀλόκληρον ἀπὸ ἀνθρώπους ὅτινες ἤμποροῦν μὲν νὰ ἔχουν πολυειδεῖς ιδέας καὶ θεωρίας, ὅχι ὅμως πολλὰς γνώσεις περὶ τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων, τῶν καταστάσεων, τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων» καὶ διαμαρτύρεται διότι ἀνετέθη εἰς αὐτὴν ἡ μελέτη τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Κοινοτήτων «καὶ τῶν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος γενομένων μεταρρυθμίσεων εἰς τοὺς Κανονισμοὺς». Προτείνει δὲ ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν νομοθετεῖται τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα ὀφείλει τὸ Ὑπουργεῖον «νὰ προκαλέσῃ δύο ἢ τρεῖς ἐκ τῶν ἐμπειροτέρων ἐκάστου Νομοῦ, νὰ τοὺς συγκαλέσῃ εἰς εἰδικὸν Συμβούλιον, νὰ τοὺς ἐνώσῃ μὲ λογίους τινας ἔχοντας θεωρίας καὶ νὰ θέσῃ εἰς τὴν συζήτησιν αὐτοῦ τοῦ Συμβουλίου τοὺς θεμελιώδεις νόμους, νὰ τοὺς ἀναλύσῃ καὶ κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ νὰ τοὺς ἐνεργήσῃ». Ἡ «Ἄθηνᾶ» ζητεῖ νομοθεσίαν ὀριστικὴν καὶ ἀμετάβλητον ἀλλὰ προτὶν συνεργασίας Βασιλέως καὶ Ἐθνους καὶ οὐχὶ ἀτόμων ποῦ γνωρίζουν μόνον νὰ θεωρητικολογοῦν, (Ἔτος Β' 1833. Ἀριθ. 145).

(4) Διὰ Β. Ἀποφάσεως τῆς 28/10 Μαΐου πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κανονικοῦ τύπου τῆς Γραμματείας τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπροβιβάσθη εἰς Ὑπουργικὸν Συμβούλιον παρὰ τῷ Γραφεῖω τῆς Δημοσίᾳς Οἰκονομίας μὲ τὸν τακτικὸν μισθὸν (Ἐφημ. Κυβερν. 1836. Ἀριθ. 21 σελ. 88).

(5) Εἰς τὰ 1837 εὐρίσκειται μίαν σπουδαιωτάτην λεπτομέρειαν. Ἐξεδόθη τότε ἡ «Ἐφετηρὶς τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος» ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Λ. Ι. Κλάδου καὶ εἰς τὸ Κεφάλαιον «Πανεπιστήμιον» εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται οἱ τότε τακτικοὶ καὶ ἔκτακτοι Καθηγηταὶ ἀναφέρεται «Ὁ Ὑπουργικὸς Σύμβουλος Κος Παλαιολόγος Ἐκτακτος Καθηγητὴς τῆς Γεωργικῆς». (Σελ. 289). (α) Εἰς τὸ ἴδιον ἔργον τὸν εὐρίσκωμεν μέλος τῆς «Φυσικο-Ἱστορικῆς Ἐταιρείας» (Σελ. 165) καὶ «Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐπὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας». (Σελ. 114).

(6) «Ἄθηνᾶ» Ἔτος ΣΤ'. 1837 Σμβριος. Ἀριθ. Φυλλ. 475. Σελ. 1959.

(α) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοὺς Κοσμητόρας τῶν Σχολῶν ἀπεκάλουν «Σημάντορας».

συγγραφικόν του έργον προβαίνει ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀγορὰν ὠρισμένου ἀριθμοῦ ἀντιτύπων, «τοῦ περὶ Γεωργίας Συγγράμματός του», τὰ ὅποια θὰ διενέμοντο καταλλήλως (1) καὶ τοῦ ἐκδίδει ἐπιμελεῖα τῆς ἐπὶ τῆς «Ἐμψυχώσεως Ἐπιτροπῆς» εἰς τὰ 1838, τὸ περὶ Μεταξοσκωληκροτροφίας ἔργον του.

Τὰ Γεωργικά του βιβλία καὶ αἱ Γεωργικαὶ του μελέται.

Ὁ Παλαιολόγος ἐφ' ὅσον ὑπηρετεῖ εἰς τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος καὶ διηύθυνε τὰ μαθήματα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς δὲν ἔπαυε γράφων καὶ δημοσιεύων. Ὅτε δὲ κατόπιν ἀπεσύρθη τῆς Σχολῆς καὶ ἐνεκατεστάθη εἰς Ἀθήνας, ὅπου κατ' ἀρχὰς ἰδιώτευε καὶ κατόπιν προσελήφθη εἰς τὴν Δημοσίαν ὑπηρεσίαν, καὶ τότε δὲν ἔπαυε γράφων καὶ ἐκδίδων ἔργα του. Εἰς τὰ 1830 δημοσιεύει περὶ «Οἶνοποιίας» εἰς τὴν «Γεν. Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος» (2). Ἐπίσης κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ εἰς τὴν ἰδίαν Γενικὴν Ἐφημερίδα (3) τὸ περὶ «Ἀμπελουργίας» τὸ ὅποιον ἔχει τοῦτο τὸ ἐξαιρετικὸν ὅτι εἶναι προῖον ἐρωτημάτων διαφόρων καλλιεργητῶν ζητούντων ὁδηγίας παρὰ τοῦ Ἑλληνοῦ ἐπιστήμονος.

Εἰς τὰ 1828 δημοσιεύει εἰς Παρισίους «δαπάνη τῆς αὐτόθι Φιλελληνικῆς Ἐταιρείας» τὴν «Ἑρμηνείαν τῆς καλλιεργείας τοῦ Γεωμήλου καὶ τῶν ὠφελιμοτέρων αὐτοῦ χρήσεων». Βραδύτερον καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς δημοσιεύει: 1) Μελέτην «περὶ καλλιεργείας καὶ παρασκευῆς τῆς Καννάβεως», 2) «Ἑρμηνείαν περὶ ἀνατροφῆς τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ καλλιεργείας τῆς μωρέας», 3) Περὶ «Οἶνοποιίας καὶ Ἀμπελουργίας» 4) «Περὶ καλλιεργείας τῆς Ὀνοβρυχίδος», 5) «Περὶ καλλιεργείας τῆς Μηδικῆς», 6) «Περὶ καλλιεργείας τοῦ Μήκωνος τοῦ ὑπνωτικοῦ», 7) Ὡς ἔργον του θεωρεῖται καὶ τὸ περὶ «καλλιεργείας τῆς Καστανέας».

Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τοῦ Παλαιολόγου εἶναι τὸ φέρον τὸν τίτλον περὶ «Γεωργικῆς καὶ Οἰκιακῆς Οἰκονομίας». Εἶναι δίτομον. Ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1833 καὶ ὁ δεῦτερος τῷ 1835. Ὁ ἴδιος ὡς ἐξῆς χαρακτηρίζει τὸ ἔργον του τοῦτο εἰς τὸν πρόλογόν του. «Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ὅλως διόλου νεοφανές εἰς τὴν γλῶσσάν μας δι' ὃ τολμῶ νὰ ἐλπίσω ὅτι ὄχι μόνον θὰ ὠφελήσῃ τοὺς γεωργοὺς μας, τοὺς κτηματίας καὶ τοὺς φίλους τῆς Οἰκιακῆς Οἰκονομίας καὶ τῆς γεωργικῆς, ἀλλὰ θ' ἀναπληρώσῃ σημαντικὴν ἔλλειψιν τὴν ὁποίαν πάσχει ἡ ἀπλοελληνικὴ φιλολογία μας» (4). Τὸ ἔργον του αὐτὸ εἶναι μεγίστης ἀξίας. Πολλὰ κεφάλαια τοῦ ἔργου τούτου ἀνεδημοσιεύοντο καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του κατὰ περιόδους, συστηματικώτερον δὲ κατὰ τὸ 1878 εἰς τὰς σελίδας τοῦ «Δελτίου» τῆς «Ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς». Τὸ ἔργον τοῦτο καὶ σήμερον ἀκόμη πολύτιμον καὶ ἀξιὸν πολλῆς προσοχῆς. Ἀνεφέραμε δὲ ἤδη τίννας χαρακτηρισμοὺς περὶ τῆς ἀξίας του ἐδημοσίευσεν ὁ Παναγ. Γεννάδιος.

(1) «Ἑλληνικὴ Νομοθεσία» Δελτιγιάννη—Ζηνοπούλου: Τομ. Δ' Σελ. 37.

(2) Ἔτος Ε' Σελ. 91-92.

(3) Ἔτος Ε' Σελ. 110-111.

(4) Ὁ Παλαιολόγος ἀφιερῶν τὸ ἔργον του τοῦτο εἰς τὸν Ὀθωνα καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς αὐτὸν γράφει: «...Αἱ πηγάζουσαι ἀπὸ τὴν βελτίωσιν τῆς Γεωγίας πολυάριθμοι ὠφέλειαι εἶναι τοιαῦται, ὁποίας ἐπιθυμεῖ ἡ εὐαίσθητος καρδιά ἐνὸς ἀγαθοῦ καὶ φιλολάου Ἡγεμόνος. Τὰ πλήρη ἐλπίδων ἔξοχα αὐτὰ αἰσθήματα ἠυδόκησας νὰ ἐκφρασθῆς εἰς τὴν ἐπιστολήν, ἧτις, γραφείσα πρὸς ἐμέ κατὰ Βασιλικὴν Σου διαταγὴν, με συγχωρεῖ νὰ θέσω εἰς τοὺς ἀνακτορικοὺς πόδας τοῦ Θρόνου Σου τὸ ἀξιώθην τῆς κραταιᾶς Σου προστασίας βιβλίον μου». Ναύπλιον τῆ 25 8βρίου 1833.

Τὸ ἔργον τοῦ Παλαιολόγου εἶναι διηρημένον εἰς δέκα ὀκτὼ βιβλία καὶ ἀντιπροσωπεύει μίαν ὁλόκληρον ἐποχὴν. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Β' τόμου προαναγγέλλεται ἡ ἔκδοσις τοῦ Γ' τόμου διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπραγματεύετο :

1) Περὶ ἐλαίας καὶ ἐλαιοποιΐας, 2) Περὶ μωρέας καὶ μεταξοσκωληκοτροφίας, 3) Περὶ Μελισσουργίας καὶ Ὀρνιθοτροφίας κ.τ.λ. 4) Περὶ ἀποξηράνσεως ἐλῶν, 5) Περὶ ὕδατος φρεάτων κτλ., 6) Περὶ ἀγροτικῆς οἰκοδομικῆς, 7) Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν, 8) Περὶ διατηρήσεως τῶν καρπῶν, 9) Περὶ ἐξολοθρεύσεως φθοροποιῶν ζώων, 10) Περὶ ὀξοποιΐας κτλ. 11) Περὶ γεωργικῆς ὑγιεινῆς καὶ 12) Περὶ προγνωστικῶν τοῦ καιροῦ κλπ.

Ἀτυχῶς ὁ τρίτος οὗτος τόμος δὲν κατωρθώθη νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Ἡ κοινωνικὴ ἀδιαφορία κατέστησεν ἀνέφικτον τὴν ἐκτύπωσιν του καὶ κυκλοφορίαν του.

Μόνον ἐκ τοῦ ἔργου τούτου (1) ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἀνθολογίαν τῶν Κοινοφελῶν γνώσεων» τὸ περὶ «Ἐλαιοποιΐας» κεφάλαιον (2). Εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ ἔργου ἡμῶν ἡ «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» δίδομεν εὐρυτάτην ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Γρηγορ. Παλαιολόγου.

Ὅταν ἐξέδοτο τὸ ἔργον του τοῦτο (3) φαίνεται ὅτι ἔτυχε θετικῆς ἀρωγῆς τοῦ Ὁθωνος. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου εὕρισκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς πολυτίμους καὶ σοφὰς γνώμας του. Συνοψίζων ταύτας κηρύσσει, ὅτι :

«Τέσσαρα εἶναι
 » τὰ κυριώτερα καὶ ἀναπόφευκτα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων εἴμπορεῖ νὰ βελτιωθῇ ἡ
 » γεωργικὴ : Τὰ παραδειγματικὰ ἀγροκῆπια, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ διδάσκεται
 » ἡ θεωρία καὶ ἡ πρᾶξις τῆς τέχνης, τὰ χρηματικὰ βοηθήματα εἰς τοὺς
 » ἐνδεεῖς γεωργοὺς, αἱ ἀμοιβαί, αἱ ὁποῖαι διεγείρουν τὴν ἀμιλλαν
 » αὐτῶν καὶ τοὺς ἐγκαρδιώνουν καὶ τὰ μεθοδικὰ καὶ εὐληπτα συγγράμματα.
 » Τὰ τρία πρῶτα μέσα ἐναπόκεινται εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Τὴν ἔλλειψιν τοῦ τετάρτου
 » θέλων ν' ἀναπληρώσω ἐπεχειρήσθην τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος τὸ ὁποῖον
 » ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐμφανίσω εἰς τὸ κοινόν, ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ διὰ τῆς
 » ἀντιλήψεως τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Μονάρχου» (4).

(1) Σ.Σ. Ἄν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἀνάλυσις τοῦ διτόμου ἔργου τοῦ Παλαιολόγου θὰ ἐκαλύπτοντο πολλὰ σελίδες. Εὐτυχῶς διὰ τοὺς γεωπόνους μας διεσώθησαν τὰ ἔργα ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἐλάχιστα ἀντίτυπα ὥστε νὰ μὴ εἶνε δυνατόν νὰ εὕρισκωνται στὴν Βιβλιοθήκην κάθεγεωπόνου σοβαροῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ μελετήσῃ τὴν πρὸ ἑκατονταετίας κατάστασιν τῆς Ἑλλ. Γεωργίας. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας, ἀπεφάσιζε τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ ἔργου τούτου. Ἡδὴ μάλιστα κατὰ τὸ 1881 ὁ μακαρίτης Ἰατροφιλόσοφος Πύρλας ἐξέδοτο τὴν διτόμον «Γεωργικὴν καὶ Οἰκιακὴν Οἰκονομίαν» τοῦ Παλαιολόγου κατὰ πολλὰ ἐπηξημένην δι' ἰδίων προσθηκῶν. Ἐπίσης κεφάλαια τοῦ ἔργου τούτου ἡ «Ἐπὶ τῆς Ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθν. Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆ» ἀναδημοσίευσεν καὶ εἰς τὸ «Δελτίον τῆς» καὶ εἰς εἰδικὰ τευχίδια ἤδη τελείως ἐξητλημένα καὶ δυσσεύρετα.

(2) Σ.Σ. Ὁ Παλαιολόγος διὰ τοῦ διτόμου ἔργου του μᾶς παρέχει πλούσιον ἱστορικὸν ὕλικον σχετιζόμενον μὲ τὰς γεωργικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὴν γεωργικὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς του. Εἰς τὰς σελίδας του ἀνευρίσκωμεν ποῖα εἶδη φυτῶν καὶ καρπῶν ἐγνώριζον καὶ ἐκαλλιέργουν οἱ Ἕλληνες γεωργοί, ποῖα ἦσαν εἰς αὐτοὺς ἄγνωστα, ποῖα εἰσήγαγεν ὁ Παλαιολόγος, ποῖα ἐπέτυχον καὶ ποῖον τὸ μέγεθος τῆς ἐπιτυχίας των. Μᾶς πληροφορεῖ ὅτι καὶ ὁ Κολοκοτρώνης (α) ἐκαλλιέργει μηδικὴν μετ' ἐπιτυχίας καὶ πρὸς τούτους ὅτι ἐνῶ ἐκτίσθησαν οἱ σταῦλοι τῆς Τύρινθος καὶ ἐπρόκειτο νὰ φέρουν Ἑλβετικὰς ἀγελάδας καὶ ταύρους τῇ συγκαταθέσει τῆς Κυβερνήσεως, αἱ περιστάσεις ἀτυχῶς δὲν ἐπέτρεψαν τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ σχεδίου τούτου κ.τ.λ. κ.τ.λ.

(3) Εἰς τὸν «Σωτήρα» τοῦ 1834. Ἀριθ. 31 ἐδημοσιεύθη κριτικὴ ὑπὸ »Συνδρομητοῦ» τῆς «Γεωργικῆς καὶ Οἰκιακῆς Οἰκονομίας», του ἐνθουσιώδης.

(4) Τόμ. Α' Εἰσαγωγή. Σελ. κ'.

(α) Εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης ἀφηγεῖται, ; «Ἀποφάσισα νὰ πάω εἰς ἓνα περιβόλι, ὅπου εἶχα ἔξω ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι ἐπῆγα, ἐκάθισα καὶ περνοῦσα τὸν καιρὸ μου καλλιεργῶντας καὶ εὐχαριστούμην νὰ βλέπω νὰ προοδεύουν τὰ μικρὰ δένδρα ὅπου ἐφύτευσα».

‘Ο Περιοδικὸς Τύπος καὶ ὁ Παλαιολόγος.

Εἰς τὰ 1831 ἐξεδίδετο εἰς Ναύπλιον Περιοδικὸν δις τοῦ μηνὸς φέρον τὸν τίτλον «Ἀθηνᾶ ἤτοι Ἀνάλεκτα Γεωγραφικά, Φιλολογικά, Ἱστορικά, Οἰκονομικά καὶ περὶ ἐφευρέσεων». Τὴν «Ἀθηνᾶν» ἐξέδιδε ὁ Γ. Χρυσίδης. Ἡ ἔκδοσις τῆς ἤρχισε τὸν Ἰανουάριον καὶ διεκόπη τὸν Μάιον τοῦ 1831. Ἐξετυπώθησαν μόνον 8 δεκαεξασέλιδα τεύχη καὶ εἰς τὰς σελίδας των ἀπαντᾶται ὕλη ὑπογραφομένη ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἰδίως τὰ ἀρθρίδια τῆς «Οἰκιακῆς Οἰκονομίας» καὶ τῶν «Γεωργικῶν». Ἀναφέρομεν τὰς ἐξῆς ἐργασίας του. 1) Αἰτία ἀκαρπίας τῶν καρποφόρων δένδρων (1). 2) Προφυλακτικὰ διὰ τὸν Τυφλοπόντικα (2). 3) Πῶς φυλάττονται τὸ κρέας, αἱ ὄρνιθες, τὰ ὄψαρια κτλ. (3). 4) Ταχεῖα μέθοδος καλοῦ Ὁξυδίου καὶ ἄλλη μέθοδος ταχυτέρα καὶ οἰκονομικώτερα (4). 5) Πῶς φυλάττονται τὰ αὐγά. 6) Πῶς εἰμπορεῖ τινὰς νὰ καθαρίσῃ τὸν ἀέρα τῶν σταύλων κτλ. (5).

Εἰς τὰ 1833 ἐκδίδει εἰς Ναύπλιον τὸν Τριπτόλεμον περιοδικὸν δισεβδομαδιαῖον κυκλοφοροῦν κατὰ Τετάρτην καὶ Σάββατον. Ἐκ τοῦ τίτλου του εἶναι ἀμέσως ἀντιληπτὸν, ὅτι εἰς τὰς σελίδας του θὰ ἀνευρίσκοντο γεωργικὰ ἄρθρα καὶ γεωργικαὶ μελέται, προϊόντα τῆς γεωργικῆς του μορφώσεως καὶ τοῦ γεωργικοῦ ζήλου του. Ἀτυχῶς ὁ Τριπτόλεμος ἐκυκλοφόρησε μόνον εἰς 39 τεύχη. Τόση δὲ ἦτο τότε ἡ κομματικὴ ἐμπάθεια ὥστε τὸ ὑπ’ ἀριθ. 25 φύλλον του κατασχεθὲν ὑπὸ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ κυκλοφορήσῃ. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ γεωργικὴ συνείδησις κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἀποκαταστάσεώς μας; Ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ παράδοσις ἱκανὴ νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν παραγωγικὴν ζωὴν τῆς χώρας καὶ κατὰ τοὺς μέλλοντας χρόνους; Ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργηθοῦν θεμέλια προοδευτικῆς ἐξελιξεως τῆς Γεωργίας μας; Ἡ καταπολέμησις πάσης προσπαθείας τοῦ Παλαιολόγου ὑπὲρ τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας τῆς χώρας, ἡ ἀχρήστευσις αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις του ἀπὸ τὸν στίβον τῆς δράσεως, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἀχρήστευσιν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος εἶναι τὰ σημεῖα ἐκεῖνα ποῦ φανερώνουν τὴν ἐγκληματικὴν στάσιν τῆς Πολιτείας ἔναντι τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Παλαιολόγος εὐρεθεὶς καὶ πάλιν ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ καθεστῶτος καὶ πρὸς τὴν ἀδιαφορίαν τῆς Κοινωνίας ὅπως ἀνέστειλε τὴν δημοσίευσιν τοῦ Γ’ τόμου τῆς «Γεωργικῆς καὶ Οἰκιακῆς Οἰκονομίας» οὕτω διέκοψε καὶ τὸ περιοδικὸν του ὁ Τριπτόλεμος.

Χαρακτηριστικὸς δὲ εἶναι ὁ τρόπος δι’ οὗ ἀναγγέλλει τὴν ἀπόφασίν του ταύτην κατὰ τὴν 16 Ἰανουαρίου 1834 (6).

(1) Τεύχος 2 Ἰανουάριος 1831.

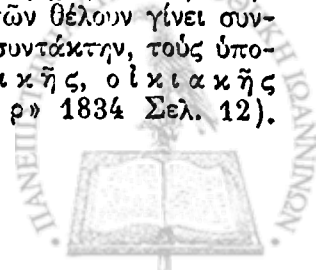
(2) Τεύχος 1 Φεβρουάριος 1831.

(3) Τεύχος 2 Φεβρουάριος 1831.

(4) Τεύχος 1 Μάρτιος 1831.

(5) Τεύχος 2 Μάρτιος 1831.

(6) «Μὴ δυνάμενοι νὰ συμμορφωθῶμεν, γράφει εἰς τὸν «Σωτήρα», μετὰ τὸν περὶ Τύπου νόμον, καθ’ ὅσα ἀφορῶσιν αἱ παρ’ αὐτοῦ ἐπιβαλλόμεναι χρηματικαὶ ὑποχρεώσεις (Σ.Σ. Ἀπρητεῖτο ἢ καταβολὴ ἐγγυήσεως, δυνάμει τοῦ Νόμου, ἐκ δρ. 5000 τὰς ὁποίας δὲν διέθετεν ὁ Παλαιολόγος). καὶ μὴ εὐρίσκοντες ἱκανὸν ἀριθμὸν συνδρομητῶν διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἐφημερίδα μας ὡς ἐπιστημονικὴν μόνον, ἀναγκαζόμεθα νὰ παύσωμεν τὴν ἔκδοσίν τῆς. Δύο ἢ τρία φύλλα ἐμελλον νὰ φανῶσιν ἀκόμη εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐξαμηνίας μας. Ἀλλὰ τυπογραφικαὶ τινες περιστάσεις ἠμπόδισαν τὴν ἔκδοσίν των. Ὅθεν καὶ ζητοῦμεν διὰ τῆς παρούσης ἐφημερίδος τὴν συγνώμην τῶν συνδρομητῶν μας. Ἐπειδὴ δὲ νομίζομεν ὅτι οἱ περισσότεροι αὐτῶν θέλουν γίνεαι συνδρομηταὶ εἰς τὸν «Σωτήρα» διευθυνόμενον ἀπὸ φιλελεύθερον καὶ φωτισμένον συντάκτην, τοὺς ὑποσχόμεθα νὰ τοὺς κοινοποιῶμεν ἐνίστε δι’ αὐτοῦ διατριβάς τινὰς περὶ γεωργικῆς, οἰκιακῆς οἰκονομίας, καθὼς καὶ περὶ πρακτικῶν καὶ χρησίμων γνώσεων». «Σωτήρ» 1834 Σελ. 12).

Τὶ περιεῖχε τὸ Περιοδικὸν τοῦ ὁ Τριπτόλεμος.

Ὁ Τριπτόλεμος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς α' σελίδος δημοσιεύει ἐκάστοτε μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις καὶ μετὰ ταῦτα φέρει τὸ ρητόν : «Εὐ γὰρ φερομένης τῆς γεωργίας ἔρρωνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι ὅπου δ' ἂν ἀναγκασθῆ ἡ γῆ χερσεύειν, ἀποσβέννυνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι σχεδὸν τι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν».

Ξενοφῶντος (Οἶκον.)

Ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Τριπτολέμου», λέγει εἰς τὸ Α' φύλλον εἶναι «ἡ βελτίωσις τῆς γεωργίας, τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου».

Ἀπὸ τοῦ Α' φύλλου μέχρι τοῦ ζ' ἐδημοσίευσεν περίληψιν τῶν περιεχομένων τῶν τότε ἐκδιδομένων εἰς Νάυπλιον ἐφημερίδων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀθηνᾶ», «Χρόνος» καὶ «Ἥλιος».

Εἰς τὸ 1 καὶ 3 φύλλον δημοσιεύει μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιομηχανία» καὶ ἐν ὑποσημειώσει: «Ἡ βιομηχανία εἶναι λέξις γενική, εἰς τὴν ὅποιαν συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ τέχναι, καὶ ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 δημοσιεύεται ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργία» συνέχεια τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιομηχανία» μελέτης.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ 5 φύλλα δημοσιεύεται μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον : «Τί πρέπει νὰ γείνη ἐκ μέρους τῆς Ἀρχῆς διὰ τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας».

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 6. Περὶ Κτηνοτροφίας.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 δημοσιεύονται «Ὁδηγία» περὶ συνάξεως ὀψίμων καρπῶν διασαφηνιστικαὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1234 ἐγκυκλίου. Ἀξία προσοχῆς ἡ ὑποδεικνυομένη δοκιμὴ ξηροῦ ἀραβοσίτου διὰ τὴν λῆψιν τῆς δεκάτης.

Εἰς τοὺς ὑπ' ἀριθ. 5, 7 καὶ 10 δημοσιεύεται ἐπιστολὴ ἀφορῶσα τὰς ἐνοικιάσεις τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ τοὺς δεκαστιμοὺς αὐτῶν.

Εἰς τὸν ἀριθ. 8 δημοσιεύεται ὑπὸ τὸν τίτλον Γεωργία ἄρθρον «Περὶ ἀραβοσίτου»

Εἰς τὸν ἀριθ. 9 δημοσιεύεται ἐγκύκλιος τῆς 12 Ἰουλίου 1833 ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς κατὰ Νομοὺς Γενικοὺς καὶ Βασιλικούς ἐφόρους «Περὶ τῆς εἰσπράξεως τοῦ ἐκ τῶν ἀμπελώνων καὶ σταφιδῶνων ἐθν. Δικαιώματος».

Εἰς τὸν ἀριθ. 10 ὑπὸ τὸν τίτλον Γεωργία δημοσιεύεται ἄρθρον περὶ Διατηρήσεως τοῦ σίτου.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 δημοσιεύεται ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἴνοποιία».

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 15 ἄρθρον ὀμιλεῖ περὶ «Γεωργίας».

Εἰς τὰ ὑπ' ἀριθ. 17, 19, 20, 26, 27 ὀμιλεῖ περὶ Γάλακτος καὶ Τυροποιίας, μεταφέρων ἐκ τοῦ ἔργου του τὰ σχετικὰ κεφάλαια. Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 24 τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1833 φύλλον δημοσιεύει ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Δασμὸς τῆς Λιανοσταφίδας».

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 27 περιγράφει τὸν Τριπτόλεμον ἀπὸ μυθολογικῆς ἀπόψεως.

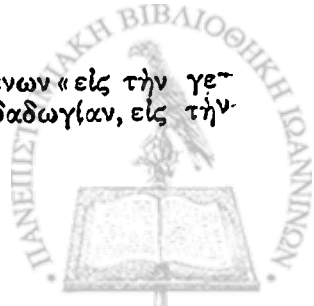
Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 29 ὀμιλεῖ περὶ Δενδροφυτείας εἰς δὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 31 «περὶ τῆς Πιστακίας ἢ Φυστικίας» Ἐπίσης δίδει ὀδηγίας ἀξίας λόγου πῶς νὰ διατηροῦνται καὶ χρησιμοποιοῦνται τὰ πούπουλα καὶ τὰ πτερὰ τῶν πτηνῶν.

Εἰς τὰ ὑπ' ἀριθ. 34 καὶ 37 τύχη ὀμιλεῖ περὶ Ἀμπλοφυτείας.

Ἡ Ἀνθολογία τῶν Κοινοφελῶν γνώσεων κατὰ τὸ 1836.

Κατὰ τὸ 1836 ἤρχισεν ἐκδιδόμενον τὸ περιοδικὸν ἢ «Ἀνθολογία τῶν Κοινοφελῶν γνώσεων» (1).

(1) Σκοπὸς τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἦτο ἡ συγκέντρωσις διατριβῶν ἀναγομένων «εἰς τὴν γεωργικὴν, βιομηχανικὴν καὶ οἰκιακὴν οἰκονομίαν, εἰς τὴν διαιτηρικὴν καὶ τὴν παιδαγωγίαν, εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, τὸ ἐμπόριον, εἰς τὴν ἐθνολογίαν κλπ...» (ἀριθ. 1. Σελ. 2).

Εὐθύς ἀπὸ τὰς πρώτας σελίδας τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 φυλλαδίου καταφαίνεται ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου. Γίνεται λόγος ἀμέσως διὰ τὸ περὶ «Γεωργικῆς καὶ Οἰκιακῆς Οἰκονομίας» σύγγραμμά του καὶ διαφημίζεται τοῦτο ὅτι περιέχει «τὰς βάσεις τῆς γεωργίας καὶ μεταδίδει «πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γνώσεις εἰς τοὺς γεωργοὺς καὶ κτηματίας μας». Ἐπεταὶ κατόπιν ἀρθρίδιον τοῦ ἀκαταπονήτου Παλαιολόγου ὑπὸ τὸν τίτλον «Δενδροκομεία» διὰ τοῦ ὁποίου ἐξάιρεται ὡς ἐπικερδῆς ἐπιχειρήσεις ἢ σύστασις φυτωρίου δένδρων διὰ τὰς δενδροκομικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας καὶ ὑποδεικνύεται ὁ προχειρότερος τρόπος τῆς ἐπιτυχίας του (1). Περαιτέρω εἰς τὸ ἴδιον φυλλάδιον δημοσιεύονται πληροφορίαί τινες περὶ τῆς «φραγκομελιτζάνας» τῆς κοινῶς τ ο μ ά τ ο ς καλουμένης, ἡ ὁποία μόλις πρὸ ὀλίγου χρόνου εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶς τινὰς δὲ ἐπαρχίας μας εἶναι ἀκόμη ἄγνωστος. Συνιστᾶται θερμῶς ἡ καλλιέργειά της.

Εἰς τὸ 2ον φύλλον τοῦ περιοδικοῦ παρέχονται ὁδηγίαι οἰνοποιητικαὶ παρμένες ἀπὸ τὴν κατὰ Βασιλικὴν διαταγὴν ἐκδοθεῖσαν «Ἐ ρ μ η ν ε ἰ α ν» τοῦ Παλαιολόγου, ἣτις πραγματεύεται περὶ ἀμπελοουργίας καὶ οἰνοποιίας καὶ διανέμεται ὡρεᾶν εἰς τοὺς γεωργοὺς τῆς Ἑλλάδος (2).

Εἰς τὸ 3ον φύλλον δημοσιεύεται θαυμασία καὶ σύντομος μελέτη τοῦ ἰδίου περὶ «ἐλαιίας» πληροφορούμεθα δὲ ἐξ αὐτῆς ὅτι εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι ἐزشησαλισμένη ἡ ἐπιτυχία τῶν «δ ε ν δ ρ ῶ ν» αὐτῶν ὅπως τὰ ἀποκαλοῦν εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηναίων (3). Εἰς τὸ 4ον φύλλον δημοσιεύει, ἐκ τοῦ μὴ ἐκδοθέντος ἀτυχῶς τρίτου τόμου τῆς Γεωργικῆς του, ἓν κεφάλαιον ἀφορῶν τὴν «ἐλαιοποιίαν» (4). Ὅλη ἡ ἐργασία τοῦ Παλαιολόγου ἔχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ τοῦτο τὸ καινοφανὲς καὶ ἀσύνηθες. Ὅτι δὲν περιορίζεται εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν νεωτέρων μεθόδων ἐκμεταλλεύσεως ἢ καλλιέργειας γεωργικῶν εἰδῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν παραλλαλισμὸν αὐτῶν μὲ τούτους τρόπους τοὺς χρησιμοποιηθέντας ὑπὸ τοῦ γεωργικοῦ κόσμου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Εἰς τὸ 5ον, 6ον καὶ 7ον φυλλάδιον δημοσιεύεται παρ' αὐτοῦ μικρὰ περὶ ἀμπελοουργίας μελέτη τὴν ὁποίαν λυπούμεθα μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ εὐμέθοδον καὶ πλούσιον εἰς ὁδηγίας πρακτικὰς νὰ δημοσιεύσωμεν ὀλόκληρον χάριν τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἄμπελον ἀναγνωστῶν μας (5).

Ἐπίσης εἰς τὸ 5ον, 6ον, 7ον, 8ον καὶ 9ον φυλλάδιον δημοσιεύεται ἀναλυτικὴ μελέτη περὶ «τῆς γεωργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα» τὴν ὁποίαν, λόγῳ τῶν θιγομένων ἐν αὐτῇ ἐπικαίρων καὶ ἱστορικῶν ζητημάτων φρονοῦμεν, ὅτι πρέπει νὰ περιλάβωμεν καὶ ταύτην ὀλόκληρον εἰς τὰς σελίδας ἡμῶν.

Ἡ τύχη τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἑλληνικῶν γαιῶν.

«Ὅταν μετὰ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Βασιλείου, ὁ Ὄθωμανικὸς χεῖμαρρος δὲν εἶχε πλέον φραγμὸν εἰς τὰς προόδους του, ἡ Ἑλλὰς κατέστη Ὄθωμανικὴ ἐπαρχία αἱ πεδιάδες της καὶ ἐν γένει αἱ καρποφορώτεραι αὐτῆς γαῖαι ἐδόθησαν ὡς ἀμοιβὴ εἰς τοὺς τολμηροτέρους πολεμιστὰς, οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν εἰς τὴν κατάκτησιν αὐτῶν, καὶ ὑπέσχοντο διὰ τῆς κατοικήσεώς των ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος τὴν εἰς τὸν ὀρόνον τοῦ Σουλτάνου διατήρησιν τῶν κατακτηθέντων τόπων οἱ δὲ κατοικοῦντες ἢ ἐξουσιάζοντες ἢ αἰχμαλωτίσθησαν καὶ μετοικίσθησαν, ἢ ὑπεχρεώθησαν νὰ καλλιεργῶσι τὰς γαῖας ταύτας πρὸς ὄφελος τῶν κυρίων των. Οἱ δὲ ἐφευγε τὴν ὀρμὴν τοῦ πολέμου, τὸ ἀπετελεῖωσεν ἢ δυναστεία, τὴν ὁποίαν μετήρχοντο πρὸς τοὺς κατοίκους οἱ σημαν-

(1) Σ.Σ. Ὁ Παλαιολόγος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκεντρίξῃ τὸ δημόσιον ὑπὲρ τῆς Γεωργίας ἐνδιαφέρον καὶ ὡς ἀληθινὸς Ἀπόστολος, δὲν παύει νὰ κηρύσῃ ἀκούραστος καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς «Ἀνθολογίας» τὰς ἰδέας του, τὰς γνώμας του, τὰς ὑποδείξεις του καὶ τὰς συμβουλὰς του καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἑλλήνων γεωργῶν καὶ κτηματιῶν τὰ διδάγματα τῆς πείρας του.

(2) Αὐτόθι σελ. 23-27. (3) Αὐτόθι Σελ. 42-44 (4) Αὐτόθι. σελ. 55-59. (5) Αὐτ. Σελ. 72-76, 89-93 καὶ 105-109.

τικώτεροι διὰ τὸν πλοῦτον ἢ τὴν ἀνδρείαν ἢ τὴν κακίαν τῶν Ὀθωμανοῖ, ὥστε δὲν διεσώθησαν ἰδιοκτησίαι εἰς χριστιανούς, εἰμὴ τὰ πλέον ἄκαρπα καὶ ἀσήμαντα ὄρεινά μέρη, τὰ ὁποῖα δὲν εἴλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν Ὀθωμανῶν καὶ πολλὰ ὀλίγα καρποφόρα μέρη, τὰ ὁποῖα ἢ διετήρησαν ἀπ' ἀρχῆς ἢ ἀπέκτησαν ὕστερον, ὅσοι ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας εἶχον ἀποκτήσει σχέσεις μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν».

Πῶς ἐγεωργεῖτο ἡ γῆ ἐπὶ τουρκοκρατίας.

»Πολλὰ σπάνια παραδείγματα ὑπάρχουν μετριότητος τῶν ἰδιοκτητῶν Ὀθωμανῶν πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῶν γαιῶν τῶν ἐν γένει ἐπεκράτει αὐστηρότης, σκληρότης, ἀδικία καὶ ἀρπαγὴ, μάλιστα ὅταν τὰ κτήματα ἐδίδοντο εἰς ἐκμισθωτάς (ἐλτιζαμτζίδες). Ἦτο λοιπὸν ἐπόμενον ὥστε οἱ γεωργοί, ἐπειδὴ ἦσαν βιασμένοι νὰ ἐργάζωνται, καὶ δὲν ἠδύναντο ν' ἀπολαύσωσι τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν τῶν κόπων τῶν, νὰ θεωρῶνται πάντοτε ὡς ξένοι εἰς τὸν τόπον τὸν ὁποῖον ἐγεώργουν, καὶ τρέφοντες πάντοτε τὸν σκοπὸν μιᾶς μεταβολῆς, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποκτήσωσιν ἀγάπην πρὸς τὸν τόπον καὶ νὰ προσκολληθῶσι τρόπον τινα εἰς αὐτὸν διὰ δεσμῶν στερεῶν καὶ διαρκῶν. Διὰ τοῦτο ἐνησχολοῦντο πάντοτε εἰς τὴν καλλιέργειαν ἐπετείων καρπῶν, καὶ ποτὲ δὲν ἀπεφάσιζον νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς φυτείας ἢ ἐργασίας τοιαύτας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ ὠφέλεια δὲν ἐμελλε νὰ προκύψῃ ἀμέσως ἀλλὰ μετὰ καιρὸν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν πολλὰ συχνὰ καὶ διάφορα χωρία, ὅτι ὁ γεωργὸς μ' ὅλον ὅτι ἐκατοίκησε δέκα, εἴκοσι, τριάντα χρόνια, εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον καὶ εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν, δὲν ἐφύτευσεν εἰς τὴν θύραν του ἓνα κληῖμα νὰ κάμῃ μίαν κληματαριὰν διὰ νὰ τὸν σιιάζῃ, οὔτε ἓνα καρποφόρον δένδρον εἰς τὴν αὐλὴν του διὰ ν' ἀπολαύσῃ τοῦς καρπούς. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην παρατηροῦμεν κυρίως εἰς ὅλους τοὺς τόπους ὅπου ἐπεπόλαζεν ἡ τυραννία τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ἰδιωτῶν. Ἡ ἔλλειψις λοιπὸν τῆς φυτείας τῶν καρποφόρων δένδρων, τῶν ἀπέλων κτλ. εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος δὲν προῆλθεν ἀπὸ ἄγνοιαν συμφέροντος ἢ ἀπὸ ἀφιλοκαλίαν, ἀλλ' ἀπὸ τυραννίαν. Ἐπιβεβαιούμεθα εἰς τοῦτο, ὅταν παρατηροῦμεν ὅτι ὅπου ὑπῆρξεν ἰδιοκτησία εἰς Ἑλληνας καὶ ἔλλειψις, ἢ τοῦλάχιστον ὀλιγίστης τυραννίας, ὡς εἰς τὰ ὄρεινά μέρη διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος, ὑπάρχουν καὶ ἀμπελῶνες καὶ ὑπωροφόρα δένδρα. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὁ πολυχρόνιος οὗτος τρόπος τῆς γεωργίας κατέστη πλέον ἕξις εἰς μέγα μέρος γεωργῶν, ἀλλ' εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἅμα λείψουν τὰ αἴτια, θέλει γίνεαι ἐπισιθητὴ μεταβολὴ εἰς τὴν γεωργίαν».

Ποῖα εἶδη ἐκαλλιεργοῦντο ἐπὶ τουρκοκρατίας.

»Ἀπὸ ταῦτα βλέπομεν ὅτι ἕως τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ γεωργία τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει δὲν εἶχεν ἕλλο ἀντικείμενον εἰμὴ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημοτριχῶν καρπῶν, ἐξαιροῦμεν μόνον τὴν καλλιέργειαν τῶν σταφιδῶν εἰς τὰ Πελοποννησιακὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τὴν οἰνοποιίαν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, τοὺς ἐλαιῶνας καὶ τὴν μεταξουργίαν εἰς τινὰς ἐπαρχίας καὶ ἄλλα μικρὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποτελοῦν σημαντικὸν κλάδον τῆς γεωργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

»Γιναύτη ὡς ἔγγιστα ἦτο ἡ κατάστασις τῆς γεωργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις. Συνεχεῖς μεταβολαί, ἐπιδρομαὶ ἐχθρικαί, ἀβεβαιότης τοῦ μέλλοντος, ὅλα ταῦτα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ αὐτὸ τῆς γεωργίας σύστημα. Ὁ γεωργὸς μὴ ἔχων τὴν βεβαιότητα ἃν ἐμελλε νὰ θερίσῃ, δυσκόλως ἀπεφάσιζε νὰ σπείρῃ, διὰ τοῦτο ὄχι μόνον πρόοδος καμμία δὲν ἐγένετο, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου μάλιστα σημαντικὴ ὑπισθοδρόμησις, διότι οἱ γεωργοὶ ἐστερήθησαν ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου τὰ κυριώτερα μέσα τῆς ὑπηρεσίας τῶν».

Ἡ γεωργία κατὰ τὸ 1836.

»Μόλις ὁ γεωργὸς ἐπανέλαβεν ἀσφαλῶς τὰς ἐργασίας του, εἰς μὲν τὴν Πελοπόννησον περὶ τὸ 1828, εἰς δὲ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα περὶ τὸ 1830 ἔτος ἀλλ' ἔλλειψις

τῶν ἀναγκαίων μέσων καὶ αἱ συμβᾶσαι ταραχαὶ δὲν ἐσυγχώρησαν νὰ γίνῃ καμμία πρόοδος εἰς τὴν γεωργίαν, ὥστε ὡς πρὸς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς βιομηχανίας εἵμεθα εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν τὴν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως.

»Τοιαύτη εἶναι ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς γεωργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τοιαύτη κατὰ δυστυχίαν θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι, ἐν ὅσῳ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν τὰ αὐτὰ ἐμπόδια εἰς τὴν πρόοδόν της δηλ. ἐν ὅσῳ οἱ μὲν ἰδιοκτῆται ἔχουν ἔλλειψιν κεφαλαίων, οἱ δὲ γεωργοὶ στεροῦνται καὶ γῆς ἰδιοκτητοῦ καὶ κεφαλαίων.

»Ἡ Ἑλλάς εἶναι εὖθετος καὶ διὰ τὴν ναυτιλίαν καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον ἀλλ' ὁ κυριώτερος κλάδος καὶ τῶν δημοσίων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν προσόδων εἶναι ὁ ἐκ τῆς γεωργίας, ὅστις εἶναι καὶ ὁ πλέον ἐπιδεκτικὸς τελειοποιήσεως».

Ποία ἡ σημασία τῆς γεωργίας.

»Τὸν λέγομεν κυριώτερον κλάδον διότι εἰς μὲν τὴν ναυτιλίαν μόλις ὑπάρχουσι δέκα ἕως δέκα πέντε χιλιάδες ἄνθρωποι, εἰς δὲ τὸ ἐμπόριον, ἴσως ὁ διπλάσιος ἀριθμὸς, ὥστε ὅποιασδήποτε ὠφελείας καὶ ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπολαύει ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία ἀπὸ τὰς δύο ταύτας κλάσεις, εἶναι πολλὰ μικραὶ παραβλλόμεναι με τοὺς ἐκ τῆς γεωργίας, ἂν προσθέσωμεν ὅτι αὗται δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι διόλου, ἐὰν ἡ γεωργία δὲν δώσῃ ὕλην ἣτις εἶναι ἡ ψυχὴ τρόπον τινα καὶ τῶν δύο.

»Ἡ γεωργία ὅμως ἐνεργουμένη ἀπὸ τὰ ὀκτὼ δέκατα τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀπὸ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν γυναικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ τὸν σημαντικώτερον πόρον καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐτυχῆ κατάστασιν αὐτῶν κρέματα κατὰ μέγα μέρος ἡ δύναμις καὶ ἡ εὐδαιμονία ἐκάστου ἔθνους. Ἡ γεωργικὴ προάγει ἕλα σχεδὸν τὰ πρῶτα μέσα διὰ τὴν τροφήν, ἐνδυμασίαν καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα εἰς τὰς ἡδονὰς μας. Ἡ βιομηχανία τὰ προπαρασκευάζει, τὰ μεταπλάττει, τὰ τελειοποιεῖ καὶ τὰ κάμει πολυτρόπως χρήσιμα. Τὸ ἐμπόριον βάλλον ὅσα ἐξ αὐτῶν περιπατοῦν εἰς ἄλλους τόπους, μᾶς φέρει ἀντ' αὐτῶν ἕλλα πράγματα, τὰ ὅποια ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία μας δὲν ἤμποροῦν νὰ μᾶς χορηγήσουν. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος εἶναι σήμερον περιορισμένον ἐπειδὴ ἡ βιομηχανία της εἶναι σχεδὸν νεκρά, καὶ ἡ γεωργικὴ της εἰς τὴν νηπιότητά της».

Τὰ γεωργικὰ μας προϊόντα.

»Ἡ φύσις ἐπροίκισε τὴν Ἑλλάδα μ' ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέσα διὰ νὰ προάξῃ διάφορα προϊόντα, τὰ ὅποια στεροῦνται πολλοὶ τόποι τῆς Εὐρώπης, ὁ ἄνθρωπος ὅμως τίποτε δὲν ἔκαμε δι' αὐτὸν τὸν ὠραῖον τρόπον· τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα μας ἐπιδέχονται τὴν καλλιέργειαν διαφόρων ἐπικερδῶν φυτῶν, τῶν ὁποίων τὴν εἰσαγωγὴν αἱ κατὰ καιροὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀμελεῖς Διοικήσεις μας δὲν ἐφορόντισαν οὔτε εὐκόλυναν. Τὰ ἐπιτόπια προϊόντα μας εἶναι πικίλια ἀλλὰ διὰ τὴν ἀτελῆ προπαρασκευὴν των, ὅχι μόνον δὲν πωλοῦνται ἢ κακεπωλοῦνται ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς αἱ ἴδιοι μὴ ἤμποροῦντες συχνὰ νὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν προτιμῶμεν τὰ ξένα. Οἱ ξένοι λοιπὸν λαμβάνουν τὰ χρήματά μας, ὅχι μόνον δι' ὅσα πράγματα δὲν προάγει τὸ ἔδαφος καὶ ἡ βιομηχανία μας, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα αὐτὰ μᾶς χορηγοῦν ἐπειδὴ εἶναι κατωτέρας ποιότητος, ἐνῶ ἂν αὐτὰ ἦτον κατασκευασμένα με περισσοτέραν ἐπιμέλειαν, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι δύσκολον, ἠθέλαμεν κερδίσει καὶ τὰ ὅσα χρήματα διὰ τὰ τοιαῦτα ἐξοδεύομεν καὶ ὅσα ἄλλα ἔπρεπε νὰ λάβωμεν δι' ἀνταλλαγὴν τῶν πραγμάτων ἕπου μᾶς περισσεύουν, ἄρα ἠθέλομεν εἶσθαι πλουσιώτεροι καὶ πλέον ἀνεξάρτητοι ἂν ἐγνωρίζαμεν καλλήτερα τὰ συμφέροντά μας, ἂν εἵμεθα πλέον ἐπιμελεῖς καὶ φιλοπάτριδες, ἢ ἂν εἴχαμεν κυβερνήσεις πλέον φωτισμένας».

Τὰ σταφύλια μας, αἱ ἐλαῖαι μας.

»Τὰ σταφύλια μας ἀναπτύσσουν ὅλην τὴν ζαχαρικήν των οὐσίαν καὶ ἀποκτοῦν ὅλην τὴν δυνατὴν γλυκύτητά των. Αἱ ἐλαῖαι μας φθάνουν εἰς ἐντελῆ ὠρίμανσιν καὶ τὸ ἐλαιόν μας εἶναι γλυκύτατον».

Τὰ γάλα μας, τὸ μετὰξι μας κλπ.

»Τὸ γάλα μας εἶναι παχύτατον, αἱ νομαί μας θρεπτικώταται, ἡ θερμότης τοῦ κλίματος συγχωρεῖ εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας ν' ἀντραφοῦν χωρὶς τὰ βίαια μέσα ὅπου μεταχειρίζονται εἰς τὰ βορεινότερα κλίματα. Διατὶ λοιπὸν νὰ πληρόνωμεν φόρον διὰ κρασιά καὶ τυριά, διατὶ νὰ πωλῶνται εἰς παρακατινὰς τιμὰς τὰ λάδια, μετὰξια καὶ ἄλλα προϊόντα μας; Διὰ τὴν ἀτέλειαν βέβαια τῆς κατασκευῆς των».

Τὰ κρασιά μας.

»Τὰ κρασιά τῆς Πελοποννήσου δὲν περισσεύουν τῶ ὄντι ἕως τώρα, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι, οἱ ὁπαῖοι ἐσυνήθισαν τὴν ρητίνην, τὰ πίνουν ὅλα οἱ ἴδιο. Τὰ ἀμπέλια πολλαπλασιάζονται καὶ μετὰ δύο ἢ τρεῖς χρόνους ὁ οἶνος δὲν θὰ ἤμπορῇ βεβαίως νὰ δαπανισθῇ μόνον ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους. Οἱ ξένοι δὲν ἤμποροῦν νὰ τὸν μεταχειρισθοῦν διὰ τὴν δυσάρεστον γεῦσιν τῆς ρητίνης. Τὶ ἔπεται λοιπὸν νὰ γίνῃ; Νὰ ἐκπέσῃ ἡ τιμὴ των, νὰ βιασθοῦν νὰ τὰ πωλοῦν φθηνότερα, ν' αὐξήσῃ ὁ ἐρεθισμὸς τῶν οἰνοποτῶν· οἱ ἀμπελοουργοὶ δὲ μὴ δυνάμενοι ν' ἀπαντήσουν τὰ ἔξοδά των καὶ νὰ ἀνταμιφθοῦν διὰ τοὺς κόπους των, θέλουν παραμελήσει τὰς ἀμπελοφυτείας των καὶ τὰ ἀφήσει νὰ ἐρημωθοῦν.

»Τὰ κρασιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἶναι μὲν χωρὶς ρητίνην ἀλλὰ καὶ τὰ περισσότερα βάλλουν ὕψον μ' ὄλον τοῦτο ἢ διάρκειά των εἶναι γενικῶς βραχυτέρα. Μερικὰ ἀπὸ τὰ καλῆτερα στέλλονται μὲν εἰς Ρωσίαν, ἀλλὰ πωλοῦνται εἰς μετρίας τιμὰς. Ἐν γένει δὲ τὸ ἐμπόριον πολλὰ ὀλίγα κερδίζει ἀπὸ τὰ κρασιά τοῦ τόπου ἐ ᾧ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στέλλονται ἀρκετὰ χρήματα κατ' ἔτος διὰ μετακομιδὴν ξένων κρασιῶν».

Τὰ τυριά μας.

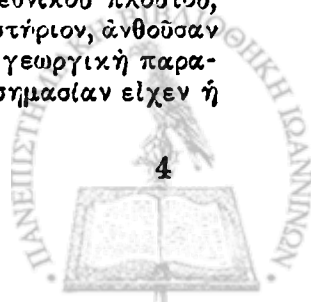
»Τὰ τυριά μας εἶναι εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν. Τὸ λεγόμενον κασκαβάλι τοῦ Μωρέως πωλεῖται εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ Ἰταλίαν ἀπὸ 2 ἕως τρία γρόσια ἢ ὀκά, ἐνῶ ἡμεῖς ἀγοράζομεν πρὸς 8 ἕως 10 τὰ τυριά τῆς Ὀλλανδίας καὶ τὰ Ἀγγλικὰ ἔτι ἀκριβώτερα».

Τὸ μετὰξι μας.

»Τὸ μετὰξίον μας πωλεῖται εἰς Τοῖνεζι, Ἀλζέρι πρὸς 100 ἕως 120 γρόσια ἢ ὀκά, ἐνῶ ἡ Ἀγγλία καὶ Ἰταλία ἀγοράζει καὶ ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς ἀνά διακόσια καὶ ἐπέκεινα.

»Καὶ ἐπειδὴ εἶναι τοσοῦτον σημαντικὸν ἀντικείμενον, πρέπει περισσότερον νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν μας, διὰ νὰ κατορθώσωμεν νὰ λάβωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερας ὠφελείας· διότι εἶναι ἐπιδεκτικὸν μεγίστης βελτιώσεως καὶ τελειοποιήσεως (1)».

(1) Σ. Σ. Ἄν σήμερον ποῦ ἔχομεν ἀπείρους οικονομικὰς πηγὰς δημιουργοὺς ἐθνικοῦ πλοῦτου, σήμερον ποῦ ἔχομεν Τρκαπέζας, σιδηροδρόμους, πλείστας ἀνωγύμους ἐταιρείας, χρηματιστήριον, ἀνθοῦσαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὴν βιομηχανίαν μας, μεταλλευτικὰς ἐκμεταλλεύσεις, ἡ γεωργικὴ παραγωγή ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον πόρον τοῦ ἔθνους, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ποίαν σημασίαν εἶχεν ἡ γεωργία κατὰ τὴν ἱστορουμένην ἐποχὴν.

Ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Γεωργία.

»Τίποτε δὲν δύναται νὰ βελτιώσῃ τὴν γεωργίαν σήμερον, ὅσον ἡ Κυβέρνησις. Εἰς ἄλλα ἔθνη καὶ εἰς ἄλλας ἐποχὰς καὶ περιστάσεις, αἱ παρεμβάσεις τῶν Κυβερνήσεων ἤμποροῦν νὰ φέρουν προσκόμματα εἰς τὴν γεωργίαν ἀντὶ προόδου καὶ βελτιώσεως. Εἰς τὴν παρούσαν ὁμῶς περίστασιν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς βελτιώσεως τῆς γεωργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ μὴν εἶπω τὸ πᾶν, κρέμαται ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἐρχόμεθα νὰ τὸ ἐξηγήσωμεν.

»Ἡ Κυβέρνησις ἢ τὸ δημόσιον ἐξουσιάζει σήμερον τὰ τέσσαρα πέμπτα σχεδὸν τῆς γεωργησίμου γῆς τῆς Ἑλλάδος. Ὅλαι αἱ γαῖαι αὗται (ἐκτὸς τῶν ὅσαι ἐνοικιάσθησαν πολυετῶς) καλλιεργοῦνται ἀπὸ γεωργούς, καθ' ὃν τρόπον ἐκαλλιεργοῦντο καὶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ ἀβεβαιότης, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ γεωργὸς καὶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐὰν ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν καλλιεργεῖ, θέλει μείνει ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του, ὑπάρχει καὶ σήμερον. Τὰ αὐτὰ αἷτια παράγουν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ὁ γεωργὸς ἐνασχολεῖται εἰς τὴν καλλιέργειαν ἐκείνων μόνον τῶν προϊόντων, τῶν ὁποίων δύναται ν' ἀπολαύσῃ τὴν ὠφέλειαν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, δὲν φροντίζει ἐπομένως οὔτε φυτείας νὰ κάμῃ, οὔτε καλλιέργειας ἐπιπόνους καὶ πολυεξόδους, τῶν ὁποίων τὴν ὠφέλειαν μέλλει ν' ἀπολαύσῃ μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ὁ γεωργὸς δὲν ἀπομακρύνεται παντάπασιν ἀπὸ τὸν συνήθη του δρόμον. Ἐνῶ λοιπὸν καταγίνεται εἰς μόνον τῶν δημητριακῶν καρπῶν τὴν καλλιέργειαν, δὲν φροντίζει οὐδ' αὐτὴν νὰ τὴν κάμῃ ὅσον ἐνδέχεται ἐπιμελῶς διὰ τὸ ἀβέβαιον ἐὰν θέλῃ κατέχῃ ὁ ἴδιος καὶ διὰ τὸ μέλλον τὸν ἀγρόν, τὸν ὅποιον ἐκαλλιεργήσεν εἰς τὸ παρελθόν.

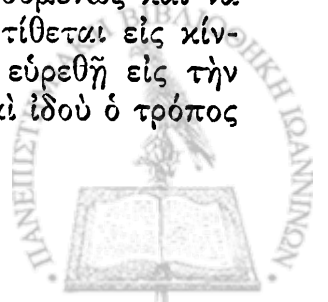
»Ἐγνώρισεν ἡ Κυβέρνησις τὴν βλάβην, τὴν ὁποίαν ἐκ τούτου ὑποφέρει, καὶ ἠθέλησε νὰ τὴν διορθώσῃ μετὰ τὸν νόμον τῆς προικοδοτήσεως, ἣτοι κατασταίνουσα ἰδιοκτητῆς τοὺς γεωργούς τῆς Ἑλλάδος. Ἀγνοοῦμεν πότε καὶ κατὰ πόσον θέλει πραγματοποιηθῆ τοῦτο, ἅς ἰδῶμεν ὁμῶς ἂν μετὰ τοῦτο μόνον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ».

Ὁ Νόμος τῆς Προικοδοτήσεως καὶ αἱ πρὸς τὸν γεωργὸν βοήθειαι.

»ὑποθέσομεν ὅτι ὁ γεωργὸς κατέστη κύριος τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν γεωργεῖ· ἀπέβαλε μετὰ τοῦτο καὶ τὰς προλήψεις, μετὰ τὰς ὁποίας συνέζησεν ἄχρι σήμερον, δύναται νὰ ἔχῃ νὰ προμηθευθῇ τὰς ἀναγκαίας γνώσεις διὰ νὰ κανονίσῃ διαφορετικῶς τὸν γεωργικὸν δρόμον του· ἢ ἂν κατορθώσῃ τοῦτο καθ' ὁλοκληρίαν, ἢ κατὰ μέρος, ἔχει τὰ μέσα τοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ νέα του σχέδια; Κανὲν ἀπὸ ταῦτα δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ πράξῃ, ἐὰν ἡ ἴδια Κυβέρνησις δὲν τὸν φέρῃ εἰς κατάστασιν, ὥστε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι πρέπει νὰ καταλάβῃ τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας, νὰ τοῦ εὐκολύνῃ τὰς ἀναγκαίας γνώσεις πρὸς τὸ νέον του στάδιον, καὶ νὰ τοῦ χορηγήσῃ τὰ μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ τόσοσιν σημερινικοῦ τούτου σκοποῦ».

Ἡ πεῖρα τοῦ γεωργοῦ.

»Ὁ γεωργὸς δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὸς ἀφηρημένων θεωριῶν. Εἶναι ὑλικός, καὶ ὅλαι αἱ γνώσεις του παράγονται ἀπὸ τὴν πεῖραν. Δὲν δύναται λοιπὸν, οὐδὲ σφύρει εἰς αὐτὸν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰς συνήθεις του ἐργασίας· ἢ ἀβεβαιότητος τῆς ἐπιτυχίας, καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς κίνδυνος, δὲν συγχωρεῖ εἰς αὐτὸν νὰ ἐκτεθῇ εἰς νέας καὶ ἀσυνήθεις καλλιέργειας. Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ βεβαιωθῇ προηγουμένως καὶ νὰ πεισθῇ ὅτι μεταβάλλων τὸν τρόπον τῆς γεωργίας, ὅχι μόνον δὲν ἐκτίθεται εἰς κίνδυνον ἀλλ' ἔχει βέβαιον καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς ὄφελος. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ὁ γεωργός, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις δὲν τὸν συνδράμῃ καὶ ἰδοῦ ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὅποιον νομίζομεν ὅτι δύναται νὰ τὸν συνδράμῃ».

Πρότυπον ἀγροκήπιον καὶ Γεωργικὴ ἔφημερίς.

» Ἐὰν ἤθελον συστηθῆ πέντε ἕως δέκα πρότυπα ἀγροκήπια εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐπικρατείας, ἂν (ὡς λέγεται) θέλουν δοθῆ κτήματα εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος διὰ προΐκας τοῦ Θρόνου, τὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα εἴτε διὰ τὴν μίαν, εἴτε διὰ τὴν ἄλλην αἰτίαν, ἐλλειπον νὰ συστηθῶσιν, νομίζομεν ὅτι ἤθελον ἀποβῆ ὠφελιμώτατα διὰ τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας, εἰάν ἤθελον διατεθῆ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ χρησιμεύουν ὡς σχολεῖα δι' ὅλους τοὺς πλησιοχώρους γεωργούς, οἱ ὁποῖοι βλέποντες ὀφθαλμοφανῶς καὶ διδασκόμενοι διὰ τῆς πείρας, ἤθελον μεταβαίνει εὐκόλως καὶ εὐχαρίστως ἀπὸ τὸν παλαιὸν εἰς τὸν νέον δρόμον ἀφίνοντες τὰς προλήψεις ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκυριεύοντο, ἤθελον δὲ ἀποβῆ ὠφελιμώτατοι καὶ πρὸς τοὺς μακρύτερον κατοικοῦντας, εἰάν αἱ ἐπιτυχία εἰς τὴν καλλιέργειαν νέων προϊόντων ἤθελον κοινοποιεῖσθαι διὰ τινος γεωργικῆς ἔφημερίδος μὲ λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας, τῆς φύσεως καὶ τῆς θέσεως τοῦ τόπου, ὅπου ἐπέτυχεν ἡ καλλιέργεια τοῦ νέου προϊόντος, καὶ τὸ πιθανὸν κέρδος ἐκ τῆς καλλιεργείας αὐτοῦ».

Χρηματικὰ κεφάλαια εἰς τοὺς γεωργούς.

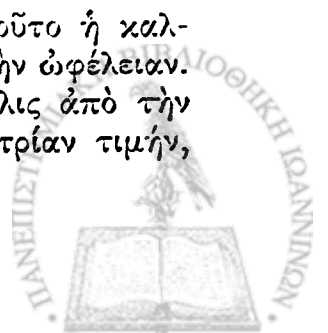
» Ἀλλὰ καὶ ἂν ἤθελεν ἀποκτήσει ὁ γεωργὸς τὰς ἀναγκαίας γνώσεις διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργίας, δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ κάμῃ τίποτε, εἰάν δὲν ἔχει τὰ ἀναγκαῖα χρηματικὰ μέσα. Ὁ Ἕλληνας γεωργὸς μόνις τώρα ἀναλαμβάνει ἀπὸ μίαν καταστρεπτικὴν πάλην, ἐστερημένος οἰκῆματος, ἐργαλείων, ζώων καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων τῆς γεωργίας, δὲν δύναται νὰ ἐργασθῆ μὲ τρόπον ὥστε νὰ προάξῃ τὰ κυριώτατα μέσα τῆς ὑπάρξεώς του. Πρὶν λοιπὸν κατασκευάσῃ κατοικίαν, πρὶν ἀποκτήσῃ τοὺς ἀναγκαίους ἀροτῆρας βόας, τὰ ἀπαραίτητα γεωργικὰ ἐργαλεῖα, τὰ φορτηγά του, τὸ μικρὸν του ποίμνιον, δύναται τότε νὰ σκεφθῆ περὶ βελτιώσεως τῆς γεωργίας, καὶ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν καλλιέργειαν νέων προϊόντων, τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἐπιτυχία θέλει εἶναι ἀβέβαιος καὶ ἡ πώλησις ἴσως δύσκολος, καὶ τὸ ὄφελος ἀργοπορινόν;

» Ἀνάγκη λοιπὸν διὰ τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας νὰ δοθῶσι χρηματικὰ κεφάλαια εἰς τοὺς γεωργούς, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκτασιν τῶν γαιῶν καὶ μὲ τὸ εἶδος τῆς καλλιεργείας χωρὶς ταῦτα καὶ αὐτὴ ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἀνωφελής. Ὑπάρχουν ἰδιοκτῆται μεγάλων τμημάτων γαιῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπολαμβάνουν διόλου, ἢ πολλὰ μικρὰν ὠφέλειαν ἀπὸ τὰς ἰδιοκτησίας των, διότι δὲν ἔχουν τὰ μέσα τοῦ νὰ τὰς καλλιεργήσωσι. Τὸ πρὸς τοὺς γεωργούς δάνειον εἶναι κεφάλαιον πρακτικόν, τὸ ὁποῖον θέλει αὐξήσῃ σημαντικὰ τὰς ἰδιωτικὰς καὶ δημοσίους προσόδους, ὥστε ἡ ἐπιτυχία τοιούτου δανείου εἶναι βεβαίωσις καὶ ἐπιτάχυνσις τῆς εὐτυχίας, τῆς ὁποίας εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἡ Ἑλλάς».

Ἡ καλλιέργεια δημητριακῶν.

» Ἀφοῦ ἐξεθέσαμεν ὅτι σημαντικώτατος κλάδος τῶν προσόδων τοῦ δημοσίου καὶ τῶν ἰδιωτῶν εἶναι ὁ ἐκ τῆς γεωργίας καὶ εἶπομεν μὲ ποῖα μέσα δύναται νὰ βελτιωθῆ, ἅς κάμωμεν μερικὰς παρατηρήσεις εἰς ποῖα προϊόντα κυριωτέρως πρέπει νὰ ἐνασχοληθῶσιν οἱ Ἕλληνες γεωργοί. Εἶδομεν ὅτι ἡ κυριωτέρα ἐργασία τῶν γεωργῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἱ δημητριακοὶ καρποί.

» Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀρκετὰ εὐφορον, ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καρπῶν ποτὲ δὲν δύναται νὰ δώσῃ σημαντικὴν ὠφέλειαν. Ἐὰν μάλιστα οἱ καρποὶ πωλῶνται εἰς ταπεινὴν τιμὴν, ὁ γεωργὸς μόνις ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν ταύτην δύναται νὰ πληρῶνεται τὸν κόπον του μὲ πολλὰ μετρίαν τιμὴν, καὶ ἅς φέρωμεν ἓν παράδειγμα.

»Διὰ τὴν ὀργώσῃ καὶ τὴν σπείρῃ ὁ γεωργὸς ἐν στρέμμα γῆς θέλει ἐξοδεύσει δύο ἡμέρας ἐὰν ἐκτιμήσωμεν τὴν ἐργασίαν του καθ' ὃν τρόπον πληρώνεται, ὅταν ἐργάζεται ἐπὶ μισθῷ, εὐρίσκομεν ὅτι κατέθεσεν ὀκτὼ δραχμὰς διὰ θέρημα τοῦ σίτου καὶ γιὰ μετακόμισιν τῶν δεματίων θέλει ἐξοδεύσει πέντε ἡμέρας, ἢ πέντε ἐργατικά, τὰ ὅποια ἀναλογοῦν μὲ ὀκτὼ δραχμὰς τοῦλάχιστον, ὥστε ἡ καταβολὴ τοῦ γεωργοῦ δι' ἐν στρέμμα συνίσταται εἰς 16 δραχ. Ὑποθέτοντες ὅτι θέλει γίνεαι εὐφραία μέσου ὄρου, θέλει ὁ γεωργὸς δι' ἐν κοιλὸν σπῶρον ἑπτὰ ἐκπίπτοντες ἡμισυ κοιλὸν εἰς ἑπτὰ δι' ἀλώνισμα, δύο ὡς ἔγγιστα διὰ ἔγγειον καὶ ἐπικαρπίας φόρον, καὶ ἓνα διὰ τὸν καταβληθέντα σπῶρον, θέλουσιν μείνει εἰς τὸν γεωργὸν τρία ἡμισυ τὰ ὅποια ἐκτιμώμενα πρὸς ἰέσσαρας δραχμὰς ἕκαστον, παράγουσιν δεκατέσσαρας, ἐν ᾧ ἡ προκαταβολὴ εἶναι δραχμαὶ δεκαεξί, προσθέσατε ἐὰν ἡ ἀφορία γίνῃ μεγαλητέρα, ἐὰν οἱ γεωργοὶ πληρῶνουν πλείοτερα εἰς τοὺς κυρίους τῆς γῆς, ὅπου δὲν καλλιεργοῦν ἐθνικὴν γῆν, ἐὰν στερηθοῦν κανὲν τῶν χρησίμων διὰ τὴν γεωργίαν ζῶων καὶ τότε θέλετε ἴδει πόσον ὀλίγην ἀμοιβὴν τῶν κόπων του λαμβάνει ὁ γεωργὸς ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι ὅτι δὲν εὐρίσκει εὐκολίαν νὰ πωλήσῃ διὰ μιᾶς τοὺς καρπούς του, διὰ τὴν λάβῃ καμμίαν ἄλλην ὠφέλειαν, ἀλλ' ἀναγκάζεται ἢ νὰ περιμένῃ μιᾶν σιτοδείαν, ἢ νὰ πωλῇ καὶ ὀλίγον καὶ εἰς πολλὰ ταπεινὴν τιμὴν, καὶ τότε νὰ μὴν ἀπολαμβάνῃ κανὲν ὄφελος· ἔχουμεν πολλὰ πρόχειρα παραδείγματα τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέφερον οἱ γεωργοὶ κατὰ τὸ παρελθὸν διὰ τὴν ἀζητησίαν τῶν γεννημάτων.

»Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνασχοληθῶσιν οἱ γεωργοὶ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, εἰμὴ μόνον ὅσον νὰ παράγουσιν τοὺς ἀναγκαίους διὰ τὸν τόπον, ὥστε νὰ μὴ ἀναγκάζωμεθα νὰ προμηθευώμεθα ἔξωθεν τοσοῦτον ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξίν μας προϊόν. Ἐχόντες γῆν εὐθετον διὰ τὴν προαγῆ πολυτιμότερα προϊόντα, ἤθελεν εἶναι ἄσπονον νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτὴν τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν.

»Περιορίζοντες τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν εἰς μόνους τοὺς ἀναγκαίους διὰ τὸν τόπον, ἀνάγκη νὰ δώσωμεν εἰς τὸν γεωργὸν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ δύναται νὰ κάμῃ, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἐλπίζῃ ὅσον ἐνεσι συντομώτερον νὰ ὠφεληθῇ. Θέλωμεν λοιπὸν ἐξετάσει τὰ διάφορα προϊόντα, καὶ θέλομεν γνωμοδοτήσῃ εἰς ποῖα κυριωτέρως πρέπει νὰ ἐνασχοληθῇ».

Σταφιδάμπελος.

»Ἐν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια δίδουν τὸ μεγαλειότερον κέρδος εἰς τὸν ἰδιοκτήτην εἶναι τὸ τῶν σταφιδαμπέλων. Ὅταν ἀπὸ ὀλίγην γῆν, καὶ μὲ ὀλίγα ἐξοδα ἐτησίου καλλιεργείας δυνάμεθα ν' ἀπολαμβάνωμεν μέγα ὄφελος, ἀναμφιβόλως ἐπιτυχάνομεν τὸν κύριον σκοπὸν τῆς γεωργίας ἀλλὰ μ' ὅλας τὰς ὠφελείας τὰς ὁποίας ὑπόσχεται ὁ κλάδος οὗτος εἴμεθα μακρὰν τοῦ νὰ συμβουλευώμεν τοὺς γεωργούς νὰ προσηλωθῶσιν εἰς αὐτόν. Εἶναι παρατηρητέον ὅτι τὸ προϊόν αὐτὸ δὲν ἐπιτυγχάνει ἀνεξαιρέτως εἰς ὅλα τὰ μέρη, καὶ δοκίμια γενόμενα εἰς διάφορα, καὶ εἰς διαφόρων ποιότητων γαίας βεβαιούσιν τὸν λόγον μας· ἀλλὰ καὶ ὅπου ἤθελεν εἶναι πικανότης ἐπιτυχίας ἢ φυτεία του ἀποβαίνει πολυέξοδος διὰ τὴν βραδύτητα τῆς καρποφορίας, καὶ ἡ ὀλιγότης τῶν κεφαλαίων εἶναι μέγα ἐμπόδιον εἰς τοὺς γεωργούς. Ἐπειτα τὸ προϊόν τοῦτο θέλει εἶναι ἐπωφελὲς ἐν ὅσῳ εἶναι ὀλιγώτερον ὡς πρὸς τὰς αἰτήσεις τῶν ἀναλωτῶν· ἅμα ὅμως γίνῃ περισσότερο, ἢ τιμὴ του θέλει ἐκπέσει· ὥστε ὅσον καὶ ἂν αὐξήσῃ ἡ ποσότης τοῦ προϊόντος, ἢ ὠφέλεια, ὀλιγῶς θεωρουμένη, θέλει εἶναι ἢ αὐτὴ, ἢ ὀλιγώτερα.

»Λέγοντες ταῦτα δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ἀποτρέψωμεν ὅλως διόλου τοὺς γεωργούς ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῆς σταφιδαμπέλου. Ὅπου τὸ προϊόν τοῦτο ἐπιτυγχάνει, καὶ

καθ' ὅσον φαίνεται ἐπικερδές ἄς καλλιεργηθῆ· φρονουῦμεν ὁμως ὅτι δὲν πρέπει νὰ συστήσωμεν γενικῶς τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ, ὥστε νὰ δοθῶσιν ὑποσχέσεις ἀμοιβῶν πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν καλλιεργούντων αὐτό.

Ἐλαιῶνες.

»Ὅσα εἶπομεν περὶ τῆς βραδυκαρπίας καὶ τοῦ πολυεξόδου τῶν σταφιδαμπέλων ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὴν φυτεῖαν τῶν ἐλαιῶν μὲ τὴν προσθήκην ὅτι διὰ ταύτην καὶ τὰ ἔξοδα ἀπαιτοῦνται πλείοτερα, καὶ ἡ καρποφορία γίνεται βραδυτέρα· δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ἀπαιτήσωμεν πρὸς τὸ παρὸν εἰμὴ τὴν ἐπιμελῆ καλλιέργειαν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων ἐλαιῶνων, καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἐλαιοποιίας.

»Ἐλαια ξένων ἐπικρατειῶν, τὰ ὅποια ἔχουν πολὺ ἀνωτέραν τιμὴν τῶν Ἑλληνικῶν δὲν διαφέρουν, εἰμὴ μόνον διὰ τὴν κατασκευὴν· ἐὰν ἡ ἐλαιοποιία ἤθελε τελειοποιηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ἐκ τῶν ἐλαιῶνων εἰσόδημα ἤθελεν ἴσως διπλασιασθῆ. Ἡ τελειοποίησις αὕτη δὲν ἀπαιτεῖ μεγάλα κεφάλαια, οὔτε σπανίαν τέχνην καὶ ἐπιτηδειότητα. Μίαν ὠφέλειαν λοιπὸν, τὴν ὁποῖαν εὐκόλως καὶ ὀλιγοεξόδως δύναται ν' ἀπολαύσῃ τις, εἶναι ἀμαρτία νὰ τὴν στερῆται ἀπὸ ἀμέλειαν ἢ ἀδιαφορίαν».

Τὸ κρασί.

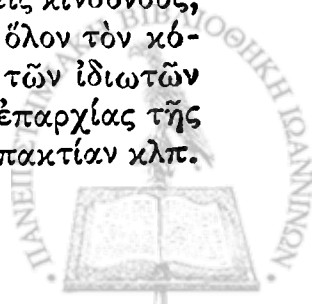
»Ἐν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια ἐξάγονται καὶ δίδουν ἀρκετὴν ὠφέλειαν, εἶναι καὶ ὁ οἶνος. Ἄλλοτε ὁ οἶνος διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ἦτον διάσημος καὶ πολυζήτητος· τὴν σήμερον δὲν χαίρει οὐδεμίαν χωριστὴν ὑπόληψιν. Ἡ φύσις εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ· ἐπειδὴ ὁμως ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς παρημελήθη, διὰ τοῦτο δὲν ἐξάγονται, εἰμὴ πρόστυχα κρασιά, καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια εἶναι μικρά, ὡς πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποῖαν ἠδυνάμεθα νὰ ἀπολαύσωμεν. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου ἐπιτυγχάνει εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος· ἡ ποιότης ὁμως τοῦ οἴνου δὲν δύναται νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ πανταχοῦ· διὰ τοῦτο ὅπου ὁ οἶνος γίνεται μέτριος κατὰ τὴν ποιότητα, αἱ ἀμπελοι δὲν πρέπει νὰ εἶναι περισσότεροι τῆς ἀνάγκης τοῦ τόπου· ὅπου ὁμως γίνεται ποιότητος καλλιτέρας, ἡ καλλιέργεια πρέπει νὰ γίνῃ πλέον ἐκτεταμένη ἀλλὰ συγχρόνως πρέπει νὰ γίνῃ φροντίς, ὥστε ἡ οἰνοποιία νὰ γίνῃ μὲ πλειότεραν ἐπιμέλειαν καὶ νὰ τελειοποιηθῆ ἄλλως ἢ πληθὺς τῶν ἀμπέλων θέλει ἐπιφέρει βλάβην ἀντὶ ὠφελείας».

Λίνον, Κάνναβις, Σήσαμον.

»Ἡ καλλιέργεια τοῦ λίνου, τῆς καννάβεως, τοῦ σησάμου κτλ. δύναται νὰ ἀποβῆ ὠφελιμωτέρα τῆς τῶν δημητριακῶν καρπῶν· ἀλλὰ τὰ προϊόντα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ εἶναι τοσοῦτον ζητητά, ὥστε εἰς πάντα καιρὸν, καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ ὑπόσχωνται ὠφέλειαν πρόχειρον καὶ σημαντικὴν· ἐκτὸς τούτου ἡ καλλιέργεια αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ πάντοτε καὶ πανταχοῦ.»

Μεταξοπαραγωγή.

»Ἐν προϊόν ὁμως, τὸ ὁποῖον εὐδοκιμεῖ εἰς ὅλην ἐν γένει τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς πεδινὸν καὶ εἰς ὄρεινόν, καὶ εἰς ἀνυδρον καὶ εἰς ποτιστικὸν τόπον, καὶ τὸ ὁποῖον εἰς μικρὸν ὄγκον ἔχει μεγάλην ἀξίαν, εἶναι εὐμεταχόμιστον, δὲν ὑπόκειται εἰς κινδύνους, δὲν ἀπαιτεῖ ἀποθήκας, ἔχει πάντοτε ζήτησιν, διότι εἶναι ἐν χρήσει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἐν τοιοῦτον προϊόν λέγομεν, πρέπει νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τῶν ἰδιωτῶν καὶ τοῦ δημοσίου εἰς τὴν Ἑλλάδα· τοῦτο δὲ εἶναι ἡ μετὰξη. Εἰς πολλάς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ὡς εἰς τὴν Λακεδαίμονα, τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Φθιώτιδα, τὴν Ναυπακτίαν κλπ.

ἡ μεταξουργία ἐνεργεῖται μὲ ἐπιμονὴν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν τῶν μερῶν γνωρίζοντες ἐκ πείρας τὴν ὠφέλειαν αὐτοῦ τοῦ προϊόντος, ἀυξάνουν βαθμηδὸν τὴν προθυμίαν των ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς μεταξουργίας ὠφέλεια εἶναι πολλὰ μικρὰ ὡς πρὸς ἐκείνην, τῆς ὁποίας εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἢ Ἐλλάς πρὸς τὴν φύσιν τῆς, τὴν θέσιν τῆς, εἰς τὴν νοητικότητα τῶν κατοίκων τῆς».

Αἱ συκαμινέαι.

»Αἱ συκαμινέαι τελεσφοροῦν εἰς παντὸς εἶδους γῆν, εἰς τοὺς πεδινούς, καὶ ὄρεινους τόπους, εἰς ἕνυδρα καὶ εἰς ποτιστικὰ μέρη, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι εἰς τὴν παχεῖαν καὶ ποτιστικὴν γῆν δύνανται νὰ ἐπιτύχουν καλῆτερα καὶ νὰ ἀποβρῶν πολυφυλλότεραι καὶ εὐτραφέστεραι ἀλλὰ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς πλέον ἀθλίους τόπους, ἡ συκαμινέα θέλει δώσει πλειότεραν ὠφέλειαν παρὰ ἄλλο προϊόν. Εἰς τὴν καλλιέργειαν λοιπὸν ταῦ πολυτίμου τούτου φυτοῦ φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ ἐνασχοληθῶσιν οἱ γεωργοὶ κατ' ἐξαιρέσιν. Ὅσον προϊόν καὶ ἂν γίνῃ δὲν εἶναι κίνδυνος νὰ μείνῃ ἀπώλητον, ἢ νὰ ἐκπέσῃ πολὺ ἢ τιμὴ του· διότι ἐνῶ ἡ μετάξι εἶναι ἐν χρήσει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὑπάρχουσι πολλὰ μέρη, ὅπου ἡ συκαμινέα δὲν τελεσφορεῖ, καὶ ἐπομένως ἡ μετάξι μετακομίζεται ἀλλαχόθεν εἰς αὐτά.

»Γῆν φυτεῖαν τῶν συκαμινεῶν καὶ τὴν μεταξουργίαν χρεωστεῖ ἡ Κυβέρνησις καὶ αἱ δημοτικαὶ ἀρχαί, καὶ οἱ σημαντικώτεροι κτηματῖαι νὰ συστήσωσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας γεωρούς. Ὅποισδήποτε ἀμοιβὰς καὶ ἂν ὑποσχεθῶσι πρὸς ἐμψύχωσιν αὐτῶν, εἶναι μικραὶ ὡς πρὸς τὸ ἐλπίζομενον ὄφελος. Ἐρμηνεῖαι, παρατηρήσεις, διδασκαλίαι περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὅλα πρέπει νὰ ἐπιδαψιλευθῶσιν εἰς τοὺς γεωρούς. διὰ νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν συκαμινεῶν καὶ τὴν μεταξοποιίαν. Δὲν ἀγνοῶ ὅτι ἡ καλλιέργεια τῶν συκαμινεῶν ἀπαιτεῖ κεφάλαια, τῶν ὁποίων κατὰ τὸ παρὸν στεροῦνται οἱ Ἕλληνες γεωργοί, καὶ τόσον πλειότερον κατ' ὅσον φυτὰ δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὸν τόπον μας, καὶ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ τὰ προμηθευθῶμεν μακρόθεν· ἀλλὰ δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὴν πολυέξοδον μετακόμισιν τῶν φυτῶν, ἐὰν σπεύρωμεν τὸν σπῆρον τῆς συκαμινέας μόνον μας· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαιτεῖ μεγάλη ἐξοδα καὶ ἐπιτυγχάνει εὐκόλως πανταχοῦ ἕως οὗ νὰ γίνωσιν ἱκανὰ φυτὰ διὰ μεταφύτευμα· ἴσως κατὰ μέγα μέρος οἱ γεωργοὶ θέλουν ἀποκτήσει τὰς ἀπαιτουμένας εὐκολίας, ἢ θέλει πραγματοποιηθῆ ἡ σύστασις Τραπεζῆς, καὶ τότε θέλουν δυνηθῆ νὰ κάμωσι τὴν φυτεῖαν ἀναλόγως τῆς σημαντικότητος τῆς ὁποίας εἶναι ἀξία».

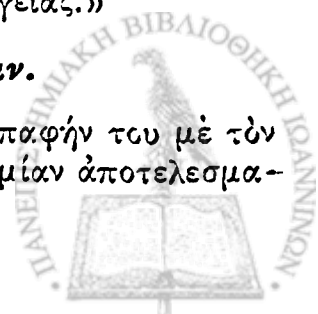
Τὸ βαμβάκι.

»Ἄλλο προϊόν ἀρκετὰ ὠφέλιμον καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὠφέλεια εἶναι πολλὰ πρόχειρος εἶναι τὸ βαμβάκι. Μέγα μέρος τῆς Ἑλληνικῆς γῆς εἶναι ἀρμόδιον δι' αὐτὸ τὸ προϊόν· ἡ χρῆσις εἶναι πάγκοινος, ἡ ποιότης του ἀρκετὰ καλὴ, ὥστε ὁ Ἕλλην Γεωργὸς ἢ μπορεῖ εὐκολώτερον νὰ πωλήσῃ τὸ βαμβάκιόν του παρὰ πᾶν ἄλλο προϊόν· ἀλλ' ἐὰν ἤθελον εἰσαχθῆ εἰς τὸ Κράτος αἱ κλωστικαὶ μηχαναὶ πόσον ὄφελος δὲν ἤθελον ὑπάρξει εἰς τοὺς γεωρούς καὶ εἰς τοὺς βιομηχάνους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κυβέρνησιν ;

»Συνιστῶν κυρίως τὴν καλλιέργειαν τῶν δύο ἀνωτέρω προϊόντων, δὲν ἐνόησα νὰ παραιτηθῶσιν ὀλοτελῶς οἱ γεωργοὶ ἀπὸ τὰς λοιπὰς συνήθεις ἐργασίας ἢ νὰ μὴν ἐπιχειρήσωσι νέας· ἀλλὰ τὰς μὲν συνήθεις τῶν καλλιεργειῶν νὰ μετριάσωσιν ὡς μὴ οὐσας ἱκανῶς ἐπικερδεῖς, εἰς νέων δὲ προϊόντων δοκιμὰς νὰ μὴν ἐξαπλωθῶσιν ὑπὲρ τὸ δέον κατ' ἀρχὰς διὰ τὸ ἀβέβαιον τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς καλλιεργείας.»

Ὁ Παλαιολόγος μεταπηδᾷ εἰς τὴν φιλολογοίαν.

Ἄλλὰ ὁ Παλαιολόγος παρ' ὅλην τὴν διαρκῆ πνευματικὴν ἐπαφήν του μὲ τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν αἰσθάνεται τὰς προσπάθειάς του ἀνεπαρκεῖς διὰ μίαν ἀποτελεσμα-

τικὴν ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς δραῖσιν. Οὐτε ἡ ὑπηρεσία τοῦ Γραφείου τὸν ικανοποιεῖ, οὔτε ἡ συνεχῆς δημοσίευσις διαφωτιστικῶν γεωργικῶν μελετῶν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ θετικώτερα ἰδανικά του. Ποθεῖ δραῖσιν,

Ὁ λειροπολεῖ τοῦ ὑπαίθρου τὴν ζωὴν. Θέλει νὰ ἀποδείξῃ τὴν χρησιμότητά του διὰ θετικῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ ἀντιμετωπίζει παντοῦ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ὁ Παλαιολόγος, ὁ μετακληθεὶς κατὰ τὸ 1829 ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια διὰ νὰ τονώσῃ τὸ γεωργικὸν αἴσθημα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ νὰ διανοίξῃ νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν γεωργικὴν νοτροφικὴν ἐξέλιξιν τοῦ τόπου ἐντὸς μιᾶς ὀκταετίας μεταπηδᾷ ἀκυσσίως τοῦ ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ ὑπαίθρου, εἰς τὸ ἀσφυκτικὸν τοῦ Γραφείου περιβάλλον καὶ ἐκεῖθεν καταλήγει εἰς τὴν ..... ἐλαφρὰν φιλολογίαν. Ἐγένετο μυθιστοριογράφος μὲ περιεχόμενον τῶν ἔργων του λαογραφικὸν ἀλλὰ καὶ μαστιγωτικὸν τῆς τότε κοινωνικῆς ἐλαφρότητος καὶ ἀβουλίας.

Ἀποκαμὼν νὰ ὁμιλῇ, νὰ γράφῃ, νὰ κηρύττῃ, νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ ἐργάζεται χωρὶς ἀποτελέσματα ὑπὲρ τῶν νέων γεωργικῶν ἀντικλήψεων, ἐπὶ σειρὰν ἀγόνων ἐτῶν. Ἀπογοητευθεὶς ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν κρατικὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὰ γεωργικά, τὰ ἐμπολιτιστικά, τὰ παραγωγικά αὐτοῦ ἰδεώδη. Ἀντιμετωπίζων τὴν λαϊκὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τὰς ὑγιεῖς καὶ ἐπιστημονικὰς γεωργικὰς του γλώμας. Ἰδὼν ἀπομένον ἀχρησιμοποίητον τὸ τόσῃς ἀξίας καὶ χρησιμότητος, καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη, δι' ὁμοῦν γεωργικὸν του σύγγραμμα καὶ ξένον πρὸς τὸ ἐνδιαφέρειν τοῦ τότε γεωργικοῦ κόσμου. Ἀντιλαμβάνομενος τὴν ἐχθρότητα τῶν Δημοσίων ἀρχῶν καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ δισεβδομαδιαῖον γεωργικὸν του Περιοδικόν, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον διὰ τοῦ τίτλου του ὄφειλε νὰ κατακτήσῃ τὴν κοινὴν προσοχὴν, κατέθεσε τὸ δρέπανον, ἀπέθεσε τὴν δίκελαν, ἐσφράγισε τὸν ἀχρηστον γεωργικὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων του, ἀπεκοίμισε τὰ γεωργικά ἰδανικά του καὶ ἀνέλαβε τὴν γραφίδα τοῦ μυθιστοριογράφου (1)

(1) ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

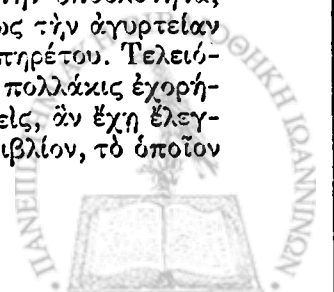
Ὡς ἐξῆς ἀναγγέλλει τὴν ἐκδοσιν τοῦ μυθιστορήματός του :

« Εἰς τὴν γλώσσάν μας μετεφράσθησαν τινὲς μυθιστορίαι, ἀλλὰ πρωτότυπον τοιοῦτου εἶδους βιβλίον οὐδεὶς τῶν ὁμογενῶν μας μέχρι τοῦδε ἔγραψε. Μὴ ἔχων ἀπὸ τινος καιροῦ σπουδαιότεραν ἐργασίαν ἀπεφάσισα νὰ ἀσχολήσω τὴν ἀρχίαν μου ἐπιχειριζόμενος σύνταξιν μυθιστορίας, τὴν ὁποίαν ὠνόμασα ὁ « Π ο λ υ π α θ ῆ ς ». Εἰς τὰς ξένας διαλέκτους καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Γαλλικὴν, ὑπάρχουσι πολλόταται μυθιστορίαι, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τερπναί, οὐχὶ δὲ ἴλαι τεινύουσαι πρὸς διόρθωσιν τῶν ἡθῶν. Ἐγὼ ἐπροσπάθησα νὰ ἐνώσω εἰς τὸ βιβλίον μου τὸ ἥδὺ μὲ τὸ ὠφέλιμον. Ἐὰν ἐπέτυχον, ἂς κρίνουν ἀκολούθως οἱ ἀναγνώσταί μου. Τοὺς προλαμβάνω ὅμως ὅτι οὔτε ἔπαινον ἀπαιτῶ, οὔτε ψόγον δίκαιον νὰ μὲ προσάψουν, διότι ἀ μ φ ὅ τ ε ρ α δ ι κ α ι ω μ α τ ι κ ῶ ς ἀ ν ῆ κ ο υ ν εἰ ς ὅ σ ο υ ς μ ἔ κ α τ ε δ ῖ κ α σ α ν εἰ ς π α ρ ἔ ρ γ ο υ ς ἀ σ χ ο λ ῖ α ς. Ἐ γ ῶ ν ῖ π τ ω τ ἄ ς χ ε ῖ ρ ἄ ς μ ο υ .

« Ὁ Ἥρω ς μου περιῆλθε πολλοὺς τόπους καὶ μετῆλθε τὰ κυριώτερα ἐπαγγέλματα· ἐγρημάτισεν ὑπουργηματικῶς, δικαστῆς, ἀρχων, ὑπηρετῆς, στρατιώτης, διδάσκαλος, δικηγόρος, ἐφημεριδογράφος, ὑποκριτῆς, συγγραφεὺς, ἔμπορος καὶ πνευματικὸς.

« Ἐπλούτησε καὶ ἐδυστύχησε πολλάκις, εὐρέθη εἰς πολέμους καὶ κινδύνους, ἐναυάγησεν, ἐπειρατεύθη, ἐκνουτίσθη, ἔπεσεν εἰς χεῖρας ληστῶν, εὐνοήθη καὶ κατετρέχθη ἀπὸ δυνατοῦς, ἐξωρίσθη, ἠγμάλωτίσθη, ἠλλάξεν ἀκόντως θρησκείαν, ἠρωτεύθη, ἠπατήθη ἀπὸ γυναῖκος καὶ ἀνδρας, ἐβλήθη εἰς φυλακὰς, εἰς νοσοκομεῖα, εἰς φρενοκομεῖα, τέλος ἀπεκατεστάθη εἰς Ἑλλάδα, ὅπου ζῆ σήμερον ἐξηκοντούτης καὶ φρονιμώτατος, διότι ὠφελήθη ἀπὸ τὰ παθήματά του, οὔτε σπουδαρχεῖ, οὔτε δανείζεται, οὔτε ἀκρατεύεται, οὔτε γυναῖκα ἐνυμφεύθη πρώτης νεότητος.

« Διηγούμενος τὴν βιογραφίαν του, παριστάνει μὲ τρόπον συνήθως κωμικὸν ὅλας τὰς ἐλλείψεις τῆς κοινωνίας, τὰ πάθη καὶ τὰ παθήματα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν νηπιότητα μέχρι τοῦ γήρατος, καὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν μέχρι τῆς τελευταίας τῶν λατρῶν ἐπισκέψεως. Ἐξιστορεῖ ὅ,τι μαιμπετόν καὶ γελοῖον ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν διαφόρων ἐθνῶν καθὼς καὶ εἰς τὰς Λύλας καὶ Κυβερνήσεις. Θεατρίζει μὲ ἐπιδειξιότητα τὴν αὐθαρεσίαν, τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν θεοβλάβειαν, τὴν ἀσέλγειαν, τὴν φυλαργυρίαν, τὴν κολακείαν, τὴν ἀσωτείαν, τὴν ἁλαζονείαν, τὴν ὑπουλόγητα, τὴν γαιμέρπειαν, καθὼς καὶ τὰς διαφόρους καταγρήσεις, τὰς παρεκτροπὰς καὶ κυρίως τὴν ἀγυρτεῖαν ὅλων τῶν τάξεων τῆς Κοινωνίας, ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας μέχρι τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ὑπηρετοῦ. Τελειώνει δὲ μὲ τὰ ἐλληνικά, τὰ ὁποῖα ἔχουν καὶ αὐτὰ τὰς ἐλλείψεις των, διότι εἶδομεν ὅτι πολλάκις ἐγορήγησαν ὕλην εἰς σατυρισμοὺς. Εἰς ὁποιανδήποτε τάξιν τῆς κοινωνίας εὐρίσκειται καθεὶς, ἂν ἔχη ἐλεγχον τὸν παραμικρὸν τῆς συνειδήσεώς του, θὰ εὔρῃ τὸν χαρακτῆρά του εἰς αὐτὸ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον

Εἰς τὰ 1839 δημοσιεύει τὸ πρῶτόν του μυθιστόρημα μετὴν βεβαιότητα ὅτι θ' ἀναγνωσθῆι περισσότερο ἀπὸ τὴν «Γεωργικὴν του». Ἡ πικρία τοῦ ἐκδίδοντος τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι προφανές. Ὁ πόνος του βαθύς. Κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ ἄλλα ὄνειρα. Παρακολουθῆσας εἰς τὴν Εὐρώπην (1) μίαν τεραστίαν γεωργικὴν κίνησιν, ἀντιληφθεὶς ἓνα παμμέγιστον γεωργικὸν ἐνδιαφέρον, ἀντικρύσας ἐκ τοῦ πλησίον ἀφθαστον γεωργικὴν ζωὴν, συγχρωτισθεὶς μετὰ τοὺς μεγάλους ἐπιστήμονας (2) τοὺς ἀφισρώσαντας τὴν ζωὴν των εἰς τὴν γεωργικὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐδοκίμασεν εἰς τὴν πατρίδα μας ἀκατανίκητον ἀπογοήτευσιν, μαρασμόν, νέκρωσιν, πλήρη ἐκμηδένισιν τοῦ πόθου τῆς ἐργασίας, τῆς γεωργικῆς διαπαιδαγωγήσεως ἐνὸς Λαοῦ βαρυνομένου ἀπὸ τὸ σκότος τῆς δουλείας. Καὶ μᾶς δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ τονίσωμεν καὶ πάλιν ὅτι ἐκ τοῦ θλιβεροῦ ἱστορικῶ αὐτοῦ γεγονότος κρίνεται ὀλόκληρος ἐποχὴ καὶ ἀνευρίσκεται ἐπισήμως καὶ περιτράνως καὶ ὀφθαλμοφανῶς πλέον βεβαιουμένη ἡ πλήρης διάστασις τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀντιλήψεων πρὸς τὴν γεωργικὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν μοναδικὸν καὶ πολύτιμον ἐκπρόσωπον αὐτῆς.

Μία τελευταία ὑπὲρ τῆς Γεωργίας ἀπόπειρα κατὰ τὸ 1837.

Πρὶν ἀποφασίσει νὰ ἀπομακρυνθῆι ἐντελῶς ἀπὸ τὸν στίβον τῆς γεωργικῆς ἀναπλάσεως τῆς γῶρας ἀποπειρᾶται καὶ πάλιν νὰ πείσῃ τοὺς ἀρμοδίους νὰ τοῦ δώσουν τὰ μέσα κατὰ τὸ 1837 νὰ ἐργασθῆι ὑποδειγματικῶς. Ζητεῖ τὰ μέσα ἀπὸ τὴν

ἡμῶς δὲν ἀναφέρει ποτὲ ὀνόματα γνωστῶν ὑποκειμένων, οὔτε οὐδένα κατ' εὐθείαν αἰνίττεται. Ἐπομένως ἡ ἀνάγνωσις τῆς Μυθιστορίας ταύτης εἶνε περιεργὸς καὶ διδακτικὴ, χωρὶς νὰ προσβάλλῃ τὴν εὐπρέπειαν, ἢ νὰ ἐρεθίσῃ τὴν Εἰσαγγελικὴν χολήν. "Θθεν καὶ ἐλπίζω νὰ εὔρω περισσοτέρους συνδρομητὰς, ἀφ' ὅσοι συνέδραμον εἰς τὰ Γεωπονικὰ μου. Οὐδένα ὁμως περὶ τοῦτου μέμφομαι. Τὰ σπουδαῖα βιβλία ἔχουν παντοῦ τὴν αὐτὴν τύχην, πρὸ πάντων εἰς τὰ ζωνηρὰ ἔθνη, ὅπου περισσότερο ἀναγινώσκονται καὶ πωλοῦνται αἱ Μυθιστορίαι, αἱ κωμωδίαι καὶ αἱ ποιήσεις, παρὰ τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συγγράμματα («Ἄθηνα». Ἔτος Πον. 1839. Ἄριθ. 671. Νοεμβρ. Σελ. 3144).

(1) Ὁ Γρηγόριος Παλαιολόγος ἀρχομένης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀνεχώρησεν ἐκ Κ)πόλεως εἰς Εὐρώπην «διὰ νὰ λάβῃ, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, τὰς ἀναγκαῖας γνώσεις τόσον τῆς τελειοποιημένης Γεωργίας καθὼς καὶ τῆς Οἰκιακῆς Οἰκονομίας ἐπὶ σκοπῶ νὰ δυναθῆι μίαν ἡμέραν νὰ γίνῃ ὠφέλιμος εἰς τοὺς ἐλευθέρους συμπατριώτας του». Εἰς τὴν Εὐρώπην φαίνεται ὅτι διέμεινεν ἐπὶ ὀκταετίαν ἢ ἐπταετίαν ὀλόκληρον. "Ἐχων ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος «Ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς τὰς γεωπονικὰς ἀσχολίας» ἐπεσκέφθη διάφορα Γεωργικὰ καὶ Βιομηχανικὰ Καταστήματα τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γερμανίας, Ἑλβετίας καὶ Γαλλίας. Τελικῶς κατέληξε νὰ συγκαταριθμηθῆι μετὰ τῶν νέων Ἑλλήνων, εἰς τοὺς ὁποίους «ἡ Φιλελληνικὴ τῶν Παρισίων Ἐταιρεία» ἔδωκε τὰ μέσα ν' ἀκούσουν τὰ μαθήματα τῆς πρακτικῆς Γεωργίας εἰς τὸ Κατάστημα τοῦ Rouvillier τὸ παρὰ τοῦ περιφήμου Dombasle διευθυνόμενον».

(2) "Ὅπως εἶναι γνωστὸν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ 19ου ἰδρύοντο διάφορα Ἀγροκῆπια μελέτης καὶ ἐρεύνης, «Ἀγρονομικὰ Καταστήματα» καλούμενα τότε καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον ἐπιφανεῖς μύσται τῆς Γεωπονικῆς Ἐπιστήμης. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἑλβετία, αἱ Ἰταλικαὶ γῶραι μετὰ τὰς Σχολὰς των, μετὰ τοὺς ἐπιστήμονας των, μετὰ τὰς ἐρεῦνας τῶν κορυφαίων γεωπόνων των, μετὰ τὰς πολλαπλὰς δημοσιεύσεις των, μετὰ τὰς ἀλεπαλλήλους βελτιωτικὰς μεθόδους των, ἐδημιούργουν τότε τὰς νέας βάσεις τῶν μελλουσῶν γεωργικῶν τοῦ κόσμου προόδων. Ὁ Thaer, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Γερμανία ἤγειρε μετὰ τὸν θάνατόν του μαυσωλεῖον, ἐμεσουράνει τότε καὶ τὸ ὄνομά του καὶ ἡ φήμη του καὶ οἱ ἐπιτυχεῖς γεωργοκτηνοτροφικοὶ νεωτερισμοὶ του, ἐπέσυρον τὸν Θαυμασμόν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου. Ὁ Thaer λοιπόν, μετὰ τὰς ἰδρυθείσας ἀγροτικὰς Ἀκαδημίας του, ὁ Spherlitz μετὰ τὴν πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν Σχολὴν του εἰς Hohenheim, ὁ Θεμελιωτὴς τοῦ ἐν Χόφβιλ περιφήμου Γεωργικοῦ Καταστήματος Ἑλβετὸς Felemborg, ὁ Philippo Conte Ré ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἐν Βονωνίᾳ Ἀγροκῆπιου, ὁ μαρκήσιος Ridolfi, ὁ διευθύνων τὸ «Ἀγρονομικὸν Πρότυπον», εἰς Φλωρεντίαν, καὶ τέλος ὁ Γάλλος Dombasle, ὁ πολυμαθὴς καὶ πολυτίμος ἐκεῖνος ἰδρυτὴς τοῦ ἐν Rouville προτύπου Ἀγροκῆπιου, ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διεγείρωσι καὶ πολλαπλασιάσωσι τὴν γεωπονικὴν δρᾶσιν τοῦ νεοροῦ Κωνσταντινουπόλεως. (Παλαιολόγου Προλεγόμενα. Σελ. 8).

Κυβέρνησιν νά ιδρύσῃ εἰς τὸν Κῆπὸν τοῦ ἑνα πρότυπον τυροκομεῖον. Ἡ κομματικὴ ἀντίδρασις μαίνεται. Τὸν σαρκάζει, τὸν εἰρωνεύεται, τὸν ἀποδοκιμάζει. Τὸν ἀποκαλεῖ ἀμαθῆ, ἐκμεταλλευτὴν καὶ ἀποκρούει κάθε ἐνίσχυσίν του καὶ κάθε πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας του. Οὕτω καὶ πάλιν μία εὐγενὴς ἀπόπειρα, ἡ τελευταία, καὶ μία πρακτικὴ καὶ ὠφέλιμος σκέψις τοῦ Παλαιολόγου νεκροῦται καὶ ἀποκαμῶν εἰς ἕνα ἄχαρι δεκαετῆ ἀγῶνα ζητεῖ νά ἐκανοποιήσῃ τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν του ἀνωτερότητα μὲ μίαν δημιουργικὴν ἐργασίαν εἰς τὴν σφαιρᾶν... τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας. Ἰδοὺ πῶς ὑποδέχεται τὴν πρότασίν του ὁ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Γ κρυπτόμενος ἐν τῇ «Ἀθηνᾶ».

»Μανθάνομεν ὅτι ὁ κ. Παλαιολόγος ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν βεβήθειαν σημαντικὴν διὰ νά καταστήσῃ εἰς τὸν κῆπὸν τοῦ ἐν τυροκομεῖον, εἶτε καθὼς τὸ ὀνομάζει Γαλλικὰ (Fromagerie) ἐργαστήριον κατασκευῆς τυριοῦ. Ἄν εἶχαμε καὶ νύξιν ὀπωσοῦν ὅτι ὁ Κ. αὐτὸς γνωρίζει πῶς γίνονται τὰ τυρία, ἂν εἰξεύραμεν ὅ,τι ποτε ἔκαμεν, ἂν μᾶς ἐβεβαίωνε τέλος πάντων ὅτι θέλει δοθεῖ ὄλος εἰς τὴν τυροκομικὴν, δὲν ἠθέλομεν παραξενευθεῖ, ἂν καὶ ἔχωμεν πολλὰ ἄλλα πράγματα ἀσυγκρίτως ἀναγκαιότερα νά καταστήσωμεν καὶ νά εἰσάξωμεν. Ἄλλ' ὁ Κ. Παλαιολόγος δὲν μᾶς ἔδωκε καμμίαν ἀπόδειξιν οὔτε τῆς γεωργικῆς του σοφίας, ἂν καὶ ὡς γεωργὸς ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἰκονόμησε καλῶς τὰ συμφέροντά του εἰς τὸ Ἀγροκῆπιον τῆς Τίρυνθος. Ὁ Κ. Παλαιολόγος δὲν μᾶς ἔδειξε τυριὰ τῆς κατασκευῆς του· τέλος νομίζομεν ὅτι δὲν θέλει ἀφήσῃ ποτε τὰς σπουδαίας ἐργασίας τοῦ βαθμοῦ του ὡς Ὑπουργικοῦ Συμβούλου, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν ὕψωσαν αἱ πρὸς τὸν μακαρίτην Ἀρχιγραμματέα πισταὶ ἐκδουλεύσεις του διὰ νά καταγίνηται εἰς τὴν τυροκομίαν. Εἶναι λοιπὸν καὶ τοῦτο κερδοσκοπικὸν κατανόημα καθὼς πολλὰ ἄλλα τοῦ Κ. Παλαιολόγου. Ἄς ὠφεληθῇ λοιπὸν ἀπὸ τὴν περίστασιν καὶ ἄς προσθέσῃ εἰς ὅσας ἔλαβε καὶ νέας προκαταβολὰς ἔχασε τὸν προστάτην του βέβαια, ἀλλὰ τὸ σύστημά του ἐπικρατεῖ πάντοτε». (1)

Ἔ «Πολυπαθῆς» τὸ Α' μυθιστόρημά του εἰς τὰ 1839.

Ἔ «Πολυπαθῆς» ἐκυκλοφόρησεν ὅπως ἀναγγέλλει ὁ ἴδιος ὁ Παλαιολόγος (2) κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1839 καὶ μετ' ὀλίγον δημοσιεύεται εἰς τὴν «Ἀθηνᾶ» (3) ὀλιγόστιχος κριτικὴ ἔχουσα οὕτως : «Ἔ πρῶτος τόμος τοῦ «Πολυπαθοῦς» ἔλαβεν εὐνοϊκὴν ὑποδοχὴν ἀπὸ τὸ κοινὸν τῆς Πρωτευούσης μας. Ἡ γλαφυρότης τοῦ ὕφους, ἡ ποικιλία τῆς ἱστορίας καὶ ἡ κομψὴ ἐξεικόνισις τῶν ἀδυναμιῶν, τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ τις εἰς ὅλας τὰς κοινωνίας καὶ ὅλας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων, κατασταίνουν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου τούτου, τερπνὴν, ἐν ταύτῳ καὶ διδακτικὴν. Ὁ κ. Παλαιολόγος σατυρίζει ἐπιτηδείως τὰς ἀνθρωπίνους παρεκτροπὰς, δίδει σωτήρια μαθήματα καὶ εἰς τὸν γέροντα καὶ εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὸν ἰδιώτην καὶ εἰς τὸν δημόσιον ἄνθρωπον. Ὄταν ἰδῶμεν τὸν δεῦτερον τόμον θέλομεν ἐπιχειρησθεῖ μεθ' ἑδικωτέραν καὶ ἐκτεταμένην ἀνάλωσιν τοῦ συγγράμματος τούτου. Ἐν τοσούτῳ, ἀφ' ὅσα ἀνεγνώσαμεν εἰμποροῦμεν νά εἴπωμεν, ὅτι ὁ Κ. Παλαιολόγος ἐξεπλήρωσεν ἤδη μέγα μέρος, ἐκ τῶν ὅσων μᾶς ὑπεσχέθη εἰς τὴν προκήρυξίν του, καὶ ὅτι ἡ μυθιστορία αὕτη εἰμπορεῖ νά θεωρηθῇ ὡς κ λ α σ σ ι κ ῆ εἰς τὸ εἶδός της. Ὄθεν εἰς ὄλων τὰ στόματα περιφέρονται τὰ παθήματα τοῦ Φαβίνη καὶ ἕκαστος ζητεῖ ἀντίτυπα τῶν περιγραφομένων εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο εἰκόνων». Ἄλλ' ὅταν ἐξεδόθη καὶ ὁ δεύτερος τόμος τοῦ «Π ο λ υ π α θ ο ῦ ς» ἐδημοσιεύθη ἀγρία καὶ ἐπιθετικὴ κριτικὴ κατὰ τοῦ ἔργου τοῦ Παλαιολόγου τὴν ὁποίαν, καθὼς καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ συγγραφέως, δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν διὰ τῶν σελίδων τῆς παρούσης ἐργασίας, ἐπιφυλασ-

(1) »Ἀ θ η ν ᾶ « Ἔτος ΣΤ' 1837 ἀριθ. 444 Σελ. 1806. Μῆν Ἰούνιος.

(2) »Ἀ θ η ν ᾶ « Ἔτος Π. Δεμβριος 1839. Ἀριθ. 678. Σελ. 3671.

(3) »Ἀ θ η ν ᾶ « Ἔτος Θ'. Ἰανουαρ. 1840. Ἀριθ. 687. σελ. 3708.

σόμενοι να γράψωμεν ειδικήν μελέτην περί τῆς φιλολογικῆς ἐργασίας τοῦ πρώτου Ἑλληνοῦ ἐπιστήμονος Γεωπόνου.

Ὁ Παλαιολόγος ἐκδίδει εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ Β' μυθιστόρημά του «Ὁ Ζωγράφος», εἰς τὰ 1842.

Ὁ Παλαιολόγος μέχρι τοῦ 1837 ὑπηρετεῖ ὡς Ὑπουργικὸς Σύμβουλος. Τὸν ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν ἤδη ἀναφερθεῖσαν ἐπίκρισιν τῆς Ἀθηνᾶς. Εἰς τὰ 1839 καὶ ἀρχῆς τοῦ 1840 εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς Ἀθήνας ἐκδίδων τοὺς δύο τόμους τοῦ «Πολυπαθοῦς» (1) Ἐξακολουθεῖ ὢν ὑπάλληλος ἢ εὐρίσκεται ἐκτὸς ὑπηρεσίας; Αὐτὸ δὲν φαίνεται οὐδαμοῦ. Μετὰ τὸν «Πολυπαθῆ» παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ εἰς Ἀθήνας; Ἄγνωστον. Πάντως τῷ 1842 τὸν εὐρίσκομεν ἐκδίδοντα εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν «Ζωγράφον», τὸ δεύτερον ἠθογραφικὸν μυθιστόρημά του. Ἀντίτυπον αὐτοῦ εὔρομεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου: Καὶ τὸ ἔργον του τοῦτο εἶναι δίτομον. Ἐξεδόθη ἐκ τῆς Τυπογραφίας ἢ «Ἀγαθὴ Ἐλπίς» τῷ 1842 εἰς σχῆμα 16ον (2).

Ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐγκατασταθέντος πλέον φαίνεται ὀριστικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τόπῳ τῆς γεννήσεώς του, ἐδημοσιεύθη βιβλίον φέρον τὸν τίτλον:

Ἐπιστολάριον

Ἦτοι:

«Ὑποδείγματα διαφόρων ἐπιστολῶν Συγγενικῶν, Φιλικῶν, Ἰκετηρίων, Φιλοφρονητικῶν, Παθητικῶν, Γαμηλίων, Συγχαρητηρίων, Πενθίμων, Παραμυθητικῶν, Ἐπευκτηρίων, Προσκλητηρίων, Συστατικῶν, Παραινετικῶν καὶ Ἐμπορικῶν μετὰς ἀπαντήσεις των.

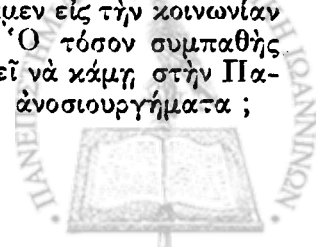
Πρὸς τούτους:

Τύποι Ἀναφορῶν πρὸς διαφόρους Ἀρχάς, Συμφωνητικῶν, Ὁμολογιῶν, Ἐγκυκλίων, Προικωσυμφώνων, Διαθηκῶν, Ναυλοσυμφωνητικῶν, Ἐνοικίου, Πωλητηρίων κτλ.

(1) Ρ α γ κ α β ἦ. «Ἀπομνημονεύματα»: Τῷ 1839 μεταβαίνων ὁ Ραγκαβῆς εἰς Λακίαν ἔμεινεν εἰς Κων)πολιν. Ἐπεσεκέσθη, γράφει, τὸν «Γρηγόριον Παλαιολόγον ὑπηρετοῦντα παρὰ τῆ Πρεσβείᾳ» ἡμῶν. «Συνοδίᾳ δὲ, καὶ ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν τοῦ κ. Παλαιολόγου, καὶ τοῦ Ι. Μαυροκορδάτου περιήλθεν πάσας τὰς ὡραίας θέσεις...» (Τομ. Β' Σελ. 64-65) Σ.Σ. Ἄραγε πρόκειται περὶ τοῦ Γεωπόνου Γρηγορίου Παλαιολόγου; Αἱ ἡμερομηνίαι ἐμπνέουν κάποιαν ἀμφιβολίαν. Ἄνευ αὐτῆς τῆς περιπτώσεως ἀσφαλῶς θὰ πρόκειται περὶ αὐτοῦ ἐφ' ὅσον ἔχομεν γεγονὸς ὅτι εἰς τὰ 1842 ἐξέδοτο εἰς Κων)πολιν τὸ δεύτερον ἠθογραφικὸν του μυθιστόρημα τὸν «Ζωγράφον».

(2) Ὁ γνωστὸς λόγιος Ἡλ. Βουτιερίδης εἰς τὸ ἔργον του: «Σύντομη Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, 1000-1930», περιγράφει τὰς ἀποπειράς ποῦ ἔγιναν στὰς ἀρχὰς τοῦ 19' αἰῶνος στὴν λογοτεχνικὴν πεζογραφίαν καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον ὁ «Ζωγράφος» ἔργον τοῦ Παλαιολόγου λέγει τὰ ἑξῆς...: «...Πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ τῆς ἀτελεῆς αὐτῆς προσπάθειες τῶν πρώτων ἐλλήνων μυθιστοριογράφων εἶναι τὸ λησμονημένο καὶ ἄδικα παραγνωρισμένο δίτομο μυθιστόρημα τοῦ Γ' Παλαιολόγου ποῦ ἔχει τίτλον ὁ Ζωγράφος (1842). εἶναι περισσώτερο κάτι σὰν ἐν τύπῳ σε εἰς ἀπὸ περιήγησιν στὴν Ἑλλάδα τῶν πρώτων χρόνων ὕστερ' ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ περιγραφή πολλῶν συνήθειων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ γενικώτερα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς του» (Σελ. 389-390).

Σ.Σ. Ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Βουτιερίδη μᾶς προξενεῖ τὴν πλέον δυσάρεστον κατάπληξιν. Ὁμολογοῦμεν ἂν ἡμεῖς εἶχομεν τὴν ἀπερίσκεπτον τόλμην ἢ τὴν ἀδυναμίαν νὰ μεταχειριζώμεθα φράσεις ὡς ἐκείνην «κάτι σὰν ἐντύπωση», τῶν «πολλῶν συνήθειων» καὶ ἄλλων παρομοίων, ποῦ εἶναι γιομάτα τὰ ἔργα του, ἀσφαλῶς θὰ μᾶς κατεῖχον ἓνα δέος ὅταν θὰ ἐκυκλοφοροῦσαμεν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ διὰ τοῦτο θὰ αὐτοεξοριζώμεθα εἰς μίαν ἀπόμερον γωνίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ τόσον συμπαθὴς φίλος μας κ. Βουτιερίδης ἐρωτᾷ: Δὲν αἰσθάνεται τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον μπορεῖ νὰ κάμῃ στὴν Πατριδα μας καὶ τὸν Λαὸν μας μετὰ τὰ ἀκαλαίσθητα καὶ ἀνάλατα αὐτὰ γλωσσικὰ ἀνοσιουργήματα;

Τύπος I. Λαζαρίδου 1846 (1).

**Τὸ Γαλλιστὶ δημοσιευθὲν ἔργον του
περὶ τῶν Τουρκικῶν Ἠθῶν κατὰ τὸ 1827.**

Εἰς τὸ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου ἐνυπάρχον ἀντίτυπον τοῦ «Ἐπιστολαρίου» ἀναφέρεται : «Ἐκδίδεται τὸ τρίτον δαπάνη I. Λαζαρίδου». Εἰς μίαν δὲ τῶν σελίδων τοῦ ἀντιτύπου αὐτοῦ ἀναγράφονται χειρογράφως Ἱταλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ τὰ ἑξῆς :

»Γρηγόριος Παλαιολόγος Συγγραφεὺς πραγματείας τινος περὶ τῶν Ἠθῶν τῶν Τούρκων καὶ Ἑλληνικῆς Γραμματείας».

Ἡ σημείωσις αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ ν' ἀνεύρωμεν τὸ περὶ «Ἠθῶν τῶν Τούρκων» ἔργον τοῦ Παλαιολόγου Γαλλιστὶ δημοσιευθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον :

»Esquisses des Moeurs Turques au XIXe Siècle ou Scènes populaires, Usages religieux, Cérémonies publiques, Vie interieure, Habitudes sociales, Idées politiques des Mohamétans.

En forme de dialogues

Par

Gregoire Palaiologue

Nè à Constantinople

2e Edition

Paris

Moutardier Libraire

1827

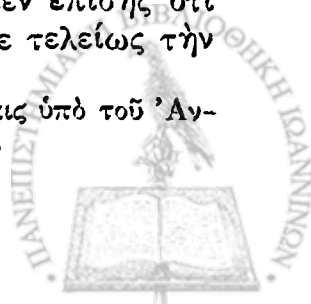
Τὸ ἔργον τοῦτο τὸ ἀφαιροῦ εἰς τὸν Φιλέλληνα Γάλλον Ἀντιστράτηγον Alexandre Lameth.

Ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων 408 ἐξ ὧν αἱ 65 ἀφοροῦν σημειώσεις ἐπεξηγηματικὰς τοῦ κειμένου. Ἦτοι ἀπὸ σελίδος 343—407 δημοσιεύει ὁ Παλαιολόγος πολυτίμους πληροφορίας διὰ τὰς οἰκογενειακὰς καὶ κοινωνικὰς συνηθείας τοῦ Τουρκικοῦ Λαοῦ.

Ἡ προγεωπονικὴ ζωὴ τοῦ Παλαιολόγου.

Ὁ προλόγος τοῦ ἔργου τούτου μᾶς ἀπεκάλυψε σημεῖα τινὰ ἐνδιαφέροντα τὴν ζωὴν ἐνὸς Ἑλλήνος ὁ ὅποιος διὰ τῶν ἔργων του φανερώνει ὅτι δὲν ἦτο τυχοῦσα φυσιογνωμία. Ἐξ αὐτοῦ πληροφοροῦμεθα ὅτι ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη εἰς Κωνσταντινουπόλιν. Ἄγνωστος ὅμως ἡ χρονολογία τῆς γεννήσεώς του, ὅπως ἄγνωστος μέχρι τοῦδε καὶ ἡ ἀκριβὴς ἡμέρα τοῦ θανάτου του. Ἐπίσης πληροφοροῦμεθα ὅτι «ἦλθεν εἰς Γαλλίαν καθ' ἣν στιγμὴν ἡ πατρίς του ἀπὸ ἐξαιτίας ἤδη ἠγωνίζετο διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὰ διαρπαγέντα δικαιώματά της, διὰ ν' ἀποκτήσῃ γνώσεις χρησίμους, αἵτινες θὰ τὸν καθίστων μίαν ἡμέραν ἱκανὸν νὰ ἐκπληρώσῃ καθήκον τὸ ὅποιον τοῦ ἐστέρησεν ἡ ἀδυναμία τῆς σωματικῆς του κράσεως». Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι θὰ ἦτο φύσις ἀσθενικὴ καὶ οὕτως ἐξηγεῖται πῶς ἓνας τῶν φίλων πατρὸς καὶ τῶν μορφωμένων νέων—ἄγνωστον ποίας ἡλικίας ἦτο ἀκριβῶς, εὗρέθη ἔξω ἀπὸ τὰ συνταράσσοντα τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἐλευθεριῶν του. Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι ἐχειρίζετο ἄριστα τὴν Γαλλικὴν, ἐκ δὲ τοῦ προλόγου του ὅτι ἐγνώριζε τελείως τὴν

(1) Τὸ «Ἐπιστολάριον τοῦ Παλαιολόγου ἀνετυπώθη εἰς τὰ 1856 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέα Κορομηλά, εἰς δὲ τὰ 1872 ἐγένετο δευτέρα αὐτοῦ ἀνατύπωσις δαπάναις Γ.Σ.

Τουρκικὴν μεθ' ὅλων τῶν ἰδιωτισμῶν τῆς καὶ ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει διήλθε σχεδὸν τὴν νεότητά του ὅποτε ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τὰς διαφόρους τάξεις τοῦ ἔθνους ἀποκομίσας ὑλικὸν διὰ τὸ ἔργον του ἐξ ἰδίων ἐντυπώσεων προερχομένων καὶ ἐξ ἀμέσων συζητήσεων καὶ συνομιλιῶν μετ' ἀνθρώπων ὅλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων καὶ ἀξίων πάσης ἐμπιστοσύνης.

Ἡ μόρφωσις τοῦ Παλαιολόγου.

Μέσα στὸ ἀσθενικὸν του σῶμα κατοικεῖ διάνοια ὄνειροπολοῦσα πατριωτικοῦς θριάμβους εἰς τὰ πεδία τῆς Ἐπιστήμης καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ ἀνευρίσκειται νοῦς καλλιεργημένος ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ ἀπὸ μίαν ἐξαιρετικὴν, βεβαίως, διὰ τὴν ἐποχὴν του, γλωσσομάθειαν.

Εἶναι ἀρχαιομαθὴς, ἐντροφᾶ εἰς τοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς τῶν προγόνων μας, ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ διδάγματα των καὶ ὄνειροπολεῖ εὐρυτέρους πνευματικοὺς ὀρίζοντας διὰ νὰ καλλιεργήσῃ θετικώτερον, ἐπιστημονικώτερον, ἐπωφελέστερον, διὰ τὴν ἀπελευθερουμένην πατρίδα, τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Γῆν, πρὸς τὴν «Γεωργικὴν», ἡ ὁποία εἶναι ἡ μήτηρ καὶ ἡ τροφὸς ὅλων τῶν τεχνῶν.

Ἐμπνευσμένος ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Ξενοφῶντος, ὅστις ἐκήρυττεν ὅτι ὁ γεωργὸς ἐκεῖνος ποῦ ἐργάζεται μετὰ γνώσεως καὶ ἐπιστήμης τὴν γῆν, θὰ εἶναι ὁ νικητὴς τῆς ζωῆς, θὰ γίνῃ πλούσιος, καὶ ἐκεῖνος ποῦ γεωργεῖ χωρὶς νὰ ἔχη γνώσεις γεωργικὰς καὶ χωρὶς νὰ εἶναι παρεσκευασμένος γεωργικῶς, ἐνῶ κοπιᾷ καὶ μοχθῇ, θὰ εἶναι καταδικασμένος νὰ εἶναι πάντοτε πτωχὸς, νὰ περνᾷ τὴν ζωὴν του μὲ φτώχεια.

Ἐμπνευσμένος ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Σωκράτους ὅστις ἄλλοτε μὲν ἐκήρυττεν ὅτι «Οὐδ' οἱ πάνυ μακάριοι δύνανται ἀπέχεσθαι τῆς γεωργίας» καὶ ἄλλοτε ἐξυμνῶν τὰ ἀγαθὰ τῆς Γῆς ἐπανελάμβανεν ὅτι «Πρῶτον μὲν γὰρ ἀφ' ὧν ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα ἡ γῆ φέρει ἐργαζομένοις, καὶ ἀφ' ὧν τοίνυν ἠδυπαθοῦσι, πάντα προσεπιφέρει», ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὰ θεῖα νοήματα καὶ τὰς ὑψηλὰς ἐννοίας τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, τοὺς ὁποίους ἀπησχόλησεν ἡ Ἑλληνικὴ Γῆ, ὄνειροπόλει πεδίον ἀτομικῆς δράσεως, πεδίον μορφώσεως, πεδίον ἀνωτέρας πνευματικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ὀρμῆς, μέσα εἰς τοὺς ἀγρούς, μέσα εἰς τοὺς ἐλευθέρους Ἑλληνικοὺς κάμπους καὶ κάτω ἀπὸ τὴν δροσερὰν πνοὴν τῶν δοξασμένων Ἑλληνικῶν βουνῶν.

Ἀναζητῶν τὰς πρώτας προόδους τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας, ἀνερευῶν τοὺς τρόπους οἱ ὁποῖοι ἐφηρμόσθησαν ἀπὸ τοὺς πρώτους γεωργοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ποιμνιοτρόφους τῆς ἀνθρωπότητος, ἀναγνωρίζων ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς Γῆς καὶ τὴν ἐξημέρωσιν τοῦ ζώου, προέκυψαν θεσμοὶ θεμελιώδεις διὰ τὴν ἀνθρωπίνην εὐνομίαν καὶ εὐδαιμονίαν, ἠσθάνετο φλεγόμενην τὴν διάνοιάν του ἀπὸ τὸν πόθον ἀνωτέρας γεωργικῆς μαθήσεως, ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἀφυσιώσεως πρὸς πᾶν ὅτι συνδέεται μὲ μίαν φωτισμένην προσπάθειαν διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῆς πλουτοφόρου καὶ ζωοδότειρας Ἑλληνικῆς Γῆς.

Γνωρίζων πόσον ἡ Γῆ ἠγαπήθη καὶ ἐτιμήθη καὶ ἐλατρεύθη καὶ ἐθεοποιήθη ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Γνωρίζων ὁ νεαρὸς Κωνσταντινουπολίτης ὅτι τὴν Ρωμαϊκὴν ἀκμὴν ἡ γῆ ἦτο ἐκεῖνη ἣτις τὴν ἐδημιούργησε καὶ τὴν ἐκράτυνε καὶ τὴν ἐπέβαλε. Γνωρίζων ὅτι ἡ Γῆ, ἡ καλλιέργεια τῆς Γῆς καὶ αἱ ὑπὲρ τῆς Γεωργίας θεσμοθεσίαι ἦσαν οἱ πλούσιοι χυμοὶ ἐξ ὧν ἠντλησεν ἡ Ρώμη τὰς μεγάλας ἱστορικὰς περιόδους τῆς, δὲν ἐλησμόνει τί ἔλεγεν ὁ ὑπέροχος Πλίνιος. Οὗτος θαυμάζων τὴν πάλαι ποτε ἀφθονίαν τῶν γεωργικῶν προϊόντων, παραβάλλων τὴν ἐποχὴν του πενιχρὰν εἰς γεωργικὴν ἀπόδοσιν πρὸς παρωχημένας ἐποχὰς εὐτυχίας καὶ οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς εὐρωστίας, διεκήρυττεν ὅτι τοῦτο ὠφείλετο εἰς τοῦτο. Ὁφείλετο εἰς τὸ γεγονός καθ' ὃ τὴν γῆν ἐκαλλιέργουν, μὲ

τάς ίδίας των χειρῶν, ἄνδρες ἐστεμμένοι μὲ δάφνας, ἄνδρες περικόσμητοι ἀπὸ τιμᾶ θριάμβων, στρατηγοὶ γιμάται ἀπὸ πολεμικὰ τρόπαια.

Ἀναπαριστῶν οὖτως εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ, ὁ ἐπισιτήμων Κωνσταντινο-πολίτης, εἰκόνας γεωργικοῦ μεγαλείου, ἐπαναφέρων εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐξέχοντα ἱστορικὰ γεγονότα, ἀπορρέοντα ἀπὸ τὴν Γεωργικὴν ζωὴν τοῦ παρελθόντος (1), ὠνειροπόλει καὶ διὰ τὴν ἀπελευθερουμένην πατρίδα ἡμέρας γεωργικοῦ πολιτισμοῦ, ἡμέρας γεωργικῆς ἀκμῆς, ἡμέρας εἰρηνικῆς διαβιώσεως, ἐν μέσῳ τοῦ πολυθελγήρησιν ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου, τὸ ὅπιόν μετὰ τὰς τόσας δεξιμασίας ὑπὸ τὸν Τευρκικὸν ζυγὸν εὕρισκετο εἰς πρωτογενῆ ἀθλιότητα (2) καὶ εἶχεν ἀνάγκην μιᾶς ἀληθοῦς ἐπισιτημο-νικῆς ἐπικουρίας.

Ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Πονηρόπουλος.

Κατὰ τὸ 1834 ὁ Ν. Πονηρόπουλος ὑπέβαλε εἰς τὴν Ἀντιβασιλείαν ὑπόμνημα «Περὶ πωλήσεως τῶν Ἐθνικῶν Κτημάτων». Διὰ τοῦ «Σωτήρος» πρὸς ἐκλήθη μακρὰ

(1) Ἡ «Ἀνθολογία τῶν Κοινοφελῶν Γνώσεων» δημοσιεύει εἰς ἀλ-λεπάλληλα τεύχη μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ Γεωργίας τῶν Παλαιῶν Ἑλλήνων» (Νόμοι καὶ δια-ταγαὶ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἀφορῶντες τὴν Γεωργίαν). Ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ Παλαιο-λόγου ὅστις προλογίζεται ὡς ἐξῆς : «Θέλουμεν συνθετεῖ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν σύντομά τινα ἄρθρα περὶ τῆς γεωργίας τῶν παλαιῶν, τῶν νόμων καὶ διατάξεων αὐτῆς καὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον εἰργάζοντο τὴν γῆν. Μολονότι ἡ ἱστορικὴ παρατήρησις τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἀντικειμέ-νου αὐτὸ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ὠφέλιμος εἰς πάντα νουεχῆ, ἀποκαθίσταται ὅμως χρησιμωτέρα, καθὰ συντελοῦσα εἰς τὸ νὰ μαθάνωμεν καλῆτερα τὴν ποιότητα τοῦ τόπου, τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις τῶν κλιμάτων καὶ τὰ παρόμοια. Εἰμπορεῖ τις μὲν νὰ εἶναι ἐξαίρετος πρακτικὸς γεωπόνος, χωρὶς νὰ ἔχη καμμίαν ἰδέαν περὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς γεωπονίας. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ νομιζώμεν τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας ταύτης κατ' οὐδένα τρόπον περιττήν, καὶ ὡς μὴ φέρουσαν καρπὸν τινα. Πολὺ εἶναι τὸ διάφορον ὅταν σκοπῶμεν ἀξιολογόν τινα τέχνην κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ προόδους αὐτῆς ὅταν βλέπωμεν τι συνετέλεσαν ἕκαστον ἔθνος καὶ οἱ πρόγονοὶ μας εἰς τὴν παρούσαν τοῦ ἐπι-τηδεύματος τούτου κατάστασιν. Πρέπει νὰ χαίρη καὶ νὰ μεγαλοφρονῆ ὁ γεωπὸνος, ὅταν ἐξεύρη ἐκ συνειδήσεως, ὅτι προοδεύει εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἴλκυσε εἰς ἑαυτὸ τὴν μελέτην τῶν πε-παιδευμένων ἔθνῶν τῆς Ἀρχαιότητος ὅταν κατανοῆ, πόσον εἶνε γρεώστῃς εἰς τοὺς προκατόχους τοῦ τούτους καὶ εἰς τί ἐξ ἐναντίας αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοὺς ἐπροχώρησε. Πρόσθετε ἀκόμη ὅτι ἐπιθεωρῶν δια-φόρους μεθόδους, διάφορα τῆς καλλιέργειας ἀντικείμενα καὶ ἀξιώματα, λαμβάνη ὑπ' ὄψιν τὴν τάσιν τῆς γεωπονικῆς τέχνης κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, ὅταν παρατηρῆ πῶς συνέχεται μὲ τὴν φυσι-κὴν ιδιότητα τοῦ τόπου, μὲ τὰς γρείας τοῦ Λαοῦ, μὲ τὴν προμήθειαν τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων τοῦ καὶ τὴν εὐκαιρίαν τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ πωλῆ τὰ προϊόντα του» (Ἀριθ. 8 Σελ. 120, Ἀριθ. 10 Σελ. 155-157. Ἀριθ. 12 Σελ. 186 (Α' ἔξαμην. 1836-1837) καὶ ἀριθ. 1 Σελ. 11-12 (τῆς Β' ἔξαμ. 1837)).

(2) «Μία τῶν τεχνῶν ἐκ τῶν ὅσων δὲν ἐμέθεξαν παντελῶς σχεδὸν τὴν προόδων τῆς φωτισμέ-νης Εὐρώπης εἶναι καὶ ἡ γεωργικὴ, ἣτις ἔκαμε τὸν παρελθόντα καὶ τὸν τρέχοντα πρὸ πάντων αἰῶνα μεγάλα βήματα πρὸς τὴν τελειοποίησίν της. Οἱ σοφοὶ ἀγρονόμοι τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας ὄχι μόνον τὴν ἐπλούτισαν μὲ μεθοδικὰ βιβλία, ἐτελειοποίησαν τὰ γεωρ-γικὰ ἔργαλεῖα, εἰσῆξαν νέα καὶ ὠφέλιμα φυτὰ, ἀλλ' ἐσύστησαν καὶ πρότυπα ἀγροκήπια, ὅπου δι-δάσκαται τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς τέχνης. Οἱ Γεωργοὶ μας στερούμενοι μέχρι τῆς σήμερον βιβλίων καὶ παραδειγμάτων ἀγροῦντες τὰς νεωτέρας ἐφευρέσεις καὶ τελειοποιήσεις, ἐξακολούθουν καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμη τὰς ἐμπειρικὰς καὶ πατριπαραδότους μεθόδους.

«Περιορισμένοι εἰς τὰ δημητριακὰ σπαρτὰ καὶ ἄλλα τινὰ συνειθισμένα προϊόντα δὲν ἐπιχειρί-ζονται τὴν καλλιέργειαν ἄλλων φυτῶν ἐπίσης ἐπωφελῶν ἢ καὶ κερδαλεωτέρων. Τὸ ἄρτρον τῆς Ἑλ-λάδος εἶναι ἀτελέστατον καὶ λείπουν ὅλως δι' ὅλου πολλὰ ἄλλα ἔργαλεῖα, διὰ τῶν ὁποίων αἱ ἀγρο-τικαὶ ἐργασίαι ἐκτελοῦνται εὐκολώτερα, τελειότερα, καὶ οικονομικώτερα. Τὸ σύστημα τῆς ἐπιταυ-τοσπορίας εἶναι ὁμοίως ἄριστον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅν καὶ εἶνε μία ἀπὸ τὰς βάσεις τῆς τελειοποιη-μένης γεωργικῆς τὴν κομποπάχυνσιν τῶν γαιῶν, τῆς ὁποίας τὰ καλὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἀναντίρ-ρητα καὶ πασίγνωστα, σπανίως μεταχειρίζονται οἱ γεωργοὶ μας τεχνητὰ λιβάδια δὲν σπεύρουν, οὐτ' ἀλμέγγουν τὰς ἀγελάδας των, οὔτε παχύνουν διὰ τὰ κρεοπωλεῖα τοὺς βεῦς των, οὔτε περὶ τῆς βελτιώ-σεως τῶν προβάτων καὶ ἐρίων των φροντίζουν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, εὐρίσκονται ἡ ἀμπελοργία, ἡ οἴνοποιτα, ἡ μεταξοσκωληκτροφία καὶ ἡ ἐλαιοποιτα» (ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικὴ» ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἀνθολογίαν τῶν Κοινοφελῶν Γνώσεων τὸν Αὐγούστον τοῦ 1836. Τόμ. I. Ἀριθ. 1 γεωργικὴ μελέτη, ἐξ ἧς ἀπεσπάσαμεν τ' ἀνωτέρω).

συζήτησις μεταξύ Παλαιολόγου και Πονηροπούλου ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἐγρα-
φεν ὁ Πονηρόπουλος και ἀπῆντα ὁ Παλαιολόγος. Τὸ θέμα αὐτὸ ἀπασχόλησε πολλὰς
σελίδας τοῦ «Σωτήρος», ἀλλὰ και ἡμᾶς θὰ ἀπασχολήσῃ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ περὶ «ἐκ-
ποιήσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων» κεφάλαιον (1).

Νέα ιδιότης τοῦ Παλαιολόγου κατὰ τὸ 1824.

Ἡ ἐπιμελημένη ἔρευνά πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ζωῆς και τοῦ ἔργου τοῦ Παλαιο-
λόγου μᾶς ἔφερε πρὸ μιᾶς ὄλης νέας και ἀγνώστου μέχρι τοῦδε ιδιότητος τοῦ Γρηγ.
Παλαιολόγου. Εὐρομεν ἐσχάτως εἰς τὴν Βαλλιάνειον Βιβλιοθήκην ἐν τομίδιονφέρον
εἰς τὸ ἐξώφυλλον τὸ ἐξῆς :

The

DEATH OF DEMOSTHENES

A' Tragedy

In four Actes ;—In prose

Translated from the modern Greek

By

GREGORIOS PALAEOLOGOS

of Constantinople,

Had like Thy Eloquence.—Thy Valour shone, Greece ne'er had served the
Mars of Macedon.

Cambridge

1824

Ἦτοι :

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ

Τραγωδία εἰς 4 πράξεις.—Εἰς πεζόν.

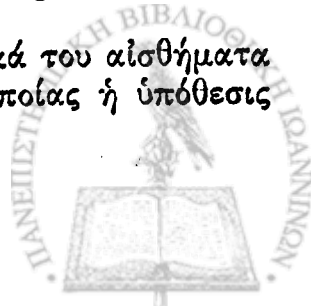
Μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης ὑπὸ Γρηγορίου Παλαιολόγου
τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὅσῃν εὐγλωττίαν—τόσῃν ρώμην ἐὰν εἶχες
Ἡ Ἑλλάς δὲν θὰ ὑπέκυπτεν εἰς τὰ ὄπλα
τῶν Μακεδόνων.

Cambridge—1824

Ὁ Παλαιολόγος δὲν ἠδύνατο νὰ συγκατήσῃ τὰ πατριωτικά του αἰσθήματα
και εἰς τὸν πρόλογόν του ἀναφέρει ὅτι ἡ Τραγωδία αὕτη τῆς ὁποίας ἡ ὑπόθεσις

(1) «Σωτήρ» Ἀριθ. Φύλλ. 3, 6, 7, 10, 14, 15, 18, 24.

ἐλήφθη ἐκ τῶν »Παραλλήλων Βίων» τοῦ Πλουτάρχου ἐγγραφή ὑπὸ ἑνὸς μωρφωμένου Ἑλλήνου καὶ ἐπαίχθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ὑπὸ νέων ἐρασιτεχνῶν εἰς τὸ θέατρον τῆς Ὀδησσοῦ τῷ 1818 (1). Ἐξακολουθῶν ὁ Παλαιολόγος, λέγει ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη ἔλαβε χώραν διότι ἤθελεν ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς Λαοὺς τῆς Εὐρώπης τοὺς ὁποίους συνεκίνουν τόσον τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτι καὶ τὰ Γράμματα ἀκόμη, παρὰ τὸ γεγονός τῆς δουλείας, δὲν παρημέλησαν ἐκεῖ ὅπου τὸ πάλαι εὐρίσκετο ἢ κοιτῖς αὐτῶν. Ὁ μεταφραστὴς δίδει εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ζωηρᾶν εἰκόνα τῶν δεινῶν τὰ ὁποῖα ὑπέφερον οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν δουλείαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὁποίους κατέβηλον διὰ νὰ περισώσουν ὁμοῦ μὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἰδανικὰ τῆς Ὀρησκείας, τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ ἐν γένει. Ὅλα δὲ αὐτὰ σήμερον ὅποτε ἀνέτειλεν ἐκ νέου ἡ αὐγὴ τῆς ἐλευθερίας θέλουν οἱ Ἕλληνες προαγάγῃ καὶ ἀναπτύξῃ ἰσάξιοι τῶν προγόνων καὶ μνήμονες τῶν εὐεργεσιῶν τὰς ὁποίας προσέφερον εἰς αὐτοὺς καὶ οἱ τόσοι Φιλέλληνες.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀγγλιστὶ γραμμένου προλόγου τοῦ γράφει ἑλληνιστὶ τὰ ἑξῆς :

«Θαρσεῖτε, Γενναῖοι ἄνδρες! Θαρσεῖτε πάντες Φιλέλληνες! Αἱ ἐλπίδες ὑμῶν οὐ ψευσθήσονται. Αἱ εὐχαὶ ὑμῶν ταχέως πληρωθήσονται.» Εἰς δὲ τὸ τέλος τῆς τραγωδίας δημοσιεύει ἓνα πατριωτικὸν ποίημα ἑλληνιστὶ, ἀρχόμενον οὕτω :

«Λαμπρὰ Ἑλλάς πηγὴ τῶν φιλοσόφων !»

τοῦ ὁποίου τὴν ἀγγλικὴν μετάφρασιν παραθέτει εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα.

Οὕτως ὁ Παλαιολόγος εἰς τὰ 1824 παρεπιδημῶν ἴσως εἰς Λονδῖνον δημοσιεύει τὰς μεταφράσεις του καὶ ρίπτει μέσα εἰς τὸν φιλελληνικὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς Εὐρώπης μίαν ἐπὶ πλέον ἐκδήλωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἀνωτερότητος.

Ὁ θάνατος τοῦ Παλαιολόγου.

Τερματίζομεν τὴν περὶ Παλαιολόγου ἀτελεῖ ἴσως μονογραφίαν μας μὲ μίαν τελευταίαν προσπάθειαν νὰ ἐξακριβώσωμεν, εἰ δυνατόν, μερικὰ σημεῖα, ἀγνωστα τῆς ζωῆς του ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἐπιστροφὴν του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐχομεν βεβαίαν χρονολογίαν τῆς διαμονῆς τοῦ Παλαιολόγου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1842.

Πότε ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν ; Ἄγνωστον. Ὑπηρέτει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πρεσβείαν ὅταν συνήντησεν αὐτὸν ὁ Ραγκαβῆς ; Ἀβέβαιον. Διαμένων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔζη διὰ τῶν βιβλίων του ; Πιθανόν. Εἶχε συγγενεῖς εἰς Κωνσταντινούπολιν ; Ἄγνωστον. Ἐπαυσε πλέον, διαμένων εἰς τὴν πόλιν ταύτην, νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας ; Ἐχρησιμοποιοῖ τὰς εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς του γνώσεις πλησίον γεωκτημόνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ τῶν περὶ τὴν ἀγροτικῶν κτημάτων ; Ἄγνωστον. Πότε καὶ ποῦ ἀπέθανεν ; Ἄγνωστον.

Πάντως οὐχὶ πρὸ τοῦ 1846 καὶ οὐχὶ μετὰ τὸ 1848. Μετὰ πολλὰς ἐρεῖνας κατορθώθη τυχαίως νὰ πληροφορηθῶμεν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Χωματιανοῦ, τὸ φέρον τὸν τίτλον »Γεωπονικά» ὅτι κατὰ τὸ 1848 ὁ Παλαιολόγος ἐκαλεῖτο μακαρίτης.

(1) Ν. Λάσκαρη. Ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου. «Τὰ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως». Ἀναφέρεται ὅτι συγγραφεὺς τῆς τραγωδίας ἦτο ὁ Νικολ. Πίγκολος. Ἐπιφανὴς ἱατροφιλόσοφος. Τὸ ἔργον του ἐδιδάχθη τὴν 7 Νεβρίου 1818 καὶ ἐπροκάλεσε μὲγάλον ἐνθουσιασμὸν (Εὐγενίας Ζωγράφου. «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις». Ἔτος 17. 1924. Ἀριθ. τεύχους 200) Ὁ Λάσκαρης δημοσιεύων ἐντυπώσεις παραστάντος κατὰ τὴν διδασκαλίαν τὸ ἀποκλεῖ τρίπρακτον ἐν ᾧ ἐκ τῆς μεταφράσεως φαίνεται ὅτι ἦτο τετράπρακτον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΑΙ ΤΥΧΑΙ ΤΟΥ ΑΓΡΟΚΗΠΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΥΡΙΝΘΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ 1829

Ἐπὶ Καποδίστρια.

Εἰς τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα, ἀναφέραμεν ἤδη, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τῆς χώρας τοῦ Καποδίστρια, χρονολογεῖται ἡ θεμελίωσις τοῦ πρώτου Γεωργικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος τῆς Ἑλλάδος (1). Πότε ιδρύθη τοῦτο, δαπάναις τοῦ μεγάλου Φιλλέλληρος Ἐλβετοῦ Ἐυνάρδου πότε καὶ πόσον ἐλειτούργησε, ποίους σκοποὺς ἐπεδίωξε, ποῖον πρόγραμμα ἐζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον διηύθυνε τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Τίρυνθος καὶ τίνα μαθήματα καὶ διὰ τίνων μέσων ἐδίδαξεν ὁ πρῶτος Ἕλλην Γεωπόνος Γρηγόριος Παλαιολόγος ἐγράψαμεν ἤδη (2).

Ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Βάγιας.

Γνωρίζομεν ἤδη ὅτι ὁ Παλαιολόγος ἀπεχώρησεν ὀριστικῶς τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ μεταξὺ τοῦ Ἀπριλίου καὶ Αὐγούστου τοῦ 1832 διάστημα (3).

Ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι ζῶντος τοῦ Καποδίστρια ἡ ἐπιστασία τῆς Σχολῆς εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν Ἀθ. Βάγιαν (4). Τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Τίρς ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ἔγραψε πάντοτε μὲ πνεῦμα ἐχθρότητος καὶ πρὸς τὸ ἔργον καὶ τὴν μνήμην τοῦ Καποδίστρια (5). Τὴν κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἀντιπάθειάν του ὁ Τίρς ἐπεκτείνει καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Καποδιστριακῆς ἐποχῆς, ἰδιαιτάτα δὲ κατὰ τοῦ Ἀθ. Βάγια ὅστις εἶχεν ἀποκτήσει φήμην αἰμοβόργου ἀνδρὸς καὶ διὰ τὸν ὁποῖον γράφει τὰ ἐξῆς. «Ἦκουσα τοὺς πλέον μιαροὺς ἀνθρώπους οὓς εἶχε τοποθετήσῃ, νὰ ἐξίστανται διὰ τὰς ἀρετάς του. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ φοβερὸς Ἀ. Βάγιας, πατὴρ τῆς Βασιλικῆς (6), συζύγου τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ, εἷς ἐκ τῶν πρακτόρων τῶν πλέον αἰμοχαρῶν καὶ τῶν πλέον διεφθαρμένων τῆς Αὐλῆς του, ὃν εὖρον τοποθετημένον ἐπὶ κεφαλῆς τῆς διευθύνσεως τῆς Προτύπου Ἀγροτικῆς Σχολῆς, διὰ τὴν ὁποῖαν δὲν εἶχε καμμίαν εἰδικότητα καὶ ἦτο ἐπιφορτισμένος νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ ν' ἀνατρέφῃ τὰ νεαρὰ ὀρφανὰ τοῦ ὠφείλον κατ' ἀρχὰς νὰ μάθουσιν ἐκ εἰ τὴν γεωργίαν καὶ κατόπιν νὰ χρησιμοποιηθοῦν παρὰ τοῦ Προέδρου». Καὶ περιγράφων μὲ

(1) Δ. Ζωγράφου. «Δύο διαλέξεις» 1931. Σελ. 40 (Ὁ Κυβερνήτης καὶ ἡ Σχολή—Ἡ λειτουργία τοῦ Ἀγροκηπίου).

(2) Δ. Α. Ζωγράφου. «Ἱστορία τῆς Ἑλ. Γεωργίας τομ. Α' 1921 (Σελ. 293 καὶ ἐφεξῆς).

(3) Δ. Α. Ζωγράφου. Αὐτόθι Σελ. 324-5.

(4) Δ. Α. Ζωγράφου. Αὐτόθι Σελ. 317. «Ἀπομνημονεύματα Μακρυγιάννη» Τομ. Β. σελ. 268.

(5) Ἡ δυσμένεια τοῦ πολυτίμου τούτου φίλου τῆς πατρίδος μας ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποῖαν ἐξήσκησαν ἐπὶ τοῦ Thiersch ἡ ἀναστροφή του μετὰ τοῦ Μιαούλη, Ὑψηλάντου, Κωλέττη, Μαυροκορδάτου, Ζαΐμη κτλ. οἵτινες πάντες ἀνῆκον εἰς τὴν κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἀντιπολίτευσιν (Πανδώρα Τόμ. Γ'. Σελ. 369).

(6) Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Νεοελληνικῆς Πολιτικῆς Ἱστορίας». Ἰ. Κορδάτος ἐπικρίνει τὸ ἔργον τοῦ Καποδίστρια ἐπὶ τῇ βᾶσει ἱστορικῶν πηγῶν ἐχθρικῶς διακειμένων πρὸς αὐτόν. Παραχαράττει ἀσυστόλως τὴν ἱστορίαν καὶ παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν περὶ Βασιλικῆς ἀνακρίβειαν τοῦ Τίρς ἀποκαλεῖ καὶ οὗτος ψευδῶς τὸν Βάγια ὡς πατέρα τῆς.

Βλέπε ἐπίκρισιν ἡμῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ἱστορικὸς ὕλισμὸς καὶ ὁ Καποδίστριας» (Ἑλληνικὴ Ἐπεθεώρησις». Εὐγενίας Ζωγράφου Ἔτος ΙΘ'. 1928. Ἀριθ. Τεύχ. 219). καὶ «Ἐστία» 19 Ἰανουαρίου 1931.

τὰ μελανώτερα χρώματα τὸν Βάγια προσθέτει.. «ἐφ' ὅσον περιπατοῦσε μαζῇ μου εἰς τὸν παρημελημένον ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ του κ ἦ π ο ν καὶ διὰ μέσου οἰκοδομημάτων κειῶν καὶ ἐρειπωμένων δὲν ἔπαυσε νὰ ἐξαιρῇ τὴν διοικητικὴν σοφίαν τοῦ Κυρίου του.....» (1).

Ἀσχέτως πρὸς τὴν κατὰ τοῦ Βάγια καταφορὰν, ἡ ὁποία, κατόπιν τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν τοῦ ἀπεκάθαρτον τὴν μνήμην του ἀπὸ τὰς ἀπαισίας αὐτὰς κατηγορίας, ἀποδεικνύεται ἄδικος, ἔχομεν ὡς βεβαιώμενον ὅτι ὁ Βάγιας ἐξήσκει ἀπλὴν ἐπιστάσιαν καὶ ὅτι δὲν εἶχε διορισθῆ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς.

Πάντως ἡ παραμονὴ τοῦ Βάγια εἰς Τίρυνθα δέον νὰ θεωρηθῆ ὀλιγόμηνος, διότι ὁ μὲν Παλαιολόγος μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδίστρια, λαβόντα χώραν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1831, καὶ τὴν παραίτησιν τοῦ διαδεχθέντος τὸν Καποδίστριαν Αὐγουστίνου κατὰ Μάρτιον τῷ 1832 ἐπανέρχεται, εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς (2) ἀφ' ἧς καὶ αὐτός ἐντὸς τοῦ ἔτους ἀποχωρεῖ. Ἐπομένως ἡ πληροφορία τοῦ Ἀπιστολοπούλου (3) τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Γεννάδιος (4) καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βάγιας διετέλεσε Διευθυντὴς τοῦ Ἀγροκηπίου κατὰ τὰ ἔτη 1832—1834 δὲν εἶναι ἀκριβής.

Αἱ γενικαὶ μορφωτικαὶ ἰδέαι τοῦ Τίρος κατὰ τὸ 1833.

Εἰς τὸ ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε εἰδικὸν ἔργον ἡμῶν «Ἡ δημοτικὴ Ἐκπαίδευσις καὶ ἡ Γεωργία» κάμομεν λόγον περὶ τῶν ὑποδείξεων καὶ τῶν γνωμῶν τοῦ Τίρος ὅσον ἀφορᾷ τὴν Δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν μόλις ἀνακύπτουσαν ἐκ τοῦ ζυγοῦ πατρίδα μας. Ἦδη θὰ συνεχίσωμεν παρακολουθοῦντες τὰς ἐπὶ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαίδευσως γενικὰς μορφωτικὰς ἰδέας του καὶ παρεμβάλλοντες τούτας εἰς τὸ ἀνά γεῖρας Κεφάλαιον.

Περὶ γεωργικῆς ἐκπαίδευσως γενικῶς ὁμιλῶν ὁ Τίρος κάμει λόγον διὰ τὴν δυσχέρειαν ἣ ὁποία θὰ παρουσιασθῆ προκειμένου οἱ Ἕλληνας νὰ ἀλλάξουν παλαιὰς συνηθείας. Καὶ εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ αἱ προβλέψεις τοῦ Θεοφίλου ἐπηλήθευσαν ἀπολύτως. Θὰ ἴδωμεν τοῦτο εἰς τὴν περαιτέρω ἱστορικὴν ἐρευναν τῆς παρούσης ἐργασίας. Ἐπίσης ὑπῆρχον ἀμφιβολίαι εἰς τὸ μυσλὸ τοῦ Τίρος ὅσον ἀφορᾷ τὴν δύναμιν τῆς Πολιτείας νὰ ἐπιβληθῆ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς γεωργικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Παρὰ τὰς ἀμφιβολίας ταύτας καὶ τοὺς δισταγμούς του συνίστα νὰ ἰδρύντο εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος πρὸ τυπα Ἀγροκήπια διὰ τὴν γεωργικὴν διαφώτισιν τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Ἐξήτει τὰ Ἀγροκήπια ταῦτα νὰ ἐφαρμόσουν πρόγραμμα βασιζόμενον ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς χώρας καὶ ὑπεδείκνυε νὰ πραγματοποιηθοῦν Ἀγροτικοὶ Συναισμοὶ ἢ Ἀγροτικὰ Ἀποικίαι ἐνεῖ ὅπου ἐξετείνοντο ἔρημοι καὶ ἀχρησιμοποίητοι ἀγροτικαὶ ἐκτάσεις, ἦτο δὲ τῆς γνώμης νὰ ὑποχρεώσῃ ἡ Πολιτεία τοὺς πλουσίους Ἕλληνας ἰδιοκτῆτας νὰ θεμελιώσουν γεωργικὰ ἰδρύματα. Ἦθελεν ἀκόμη περισσώτερον ἐνεργὸν τὴν κρατικὴν ἐπέμβασιν. Ἦθελε κυβερνητικὰ μέτρα ταιαῦτα τὰ ὁποία νὰ ἐξῆπτον τὴν ἀμίλλαν καὶ δι' ἐνὸς σοφοῦ καὶ ἀπλοῦ φορολογικοῦ συστήματος ἐπεδίωκέ ν' αὐξηθοῦν αἱ εὐνοϊκαὶ πιθανότητες διὰ μίαν προοδευτικὴν σταδιοδρομίαν τῆς Ἐθνικῆς βιομηχανίας. Ἀνέφερεν, εἰς τὸ ἔργον του, τὴν ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια ἰδρυσιν τῆς προτύπου Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Νουπλίου,

(1) Τόμ. Α'. Σελ. 35.

(2) Τὸν ἐπαναφέρει ἡ ὑπὸ τὸν Πρόεδρον Κουντουριώτην «Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος» (Ἐθνικὴ Ἐφημερίς). Ἀριθ. 4. Ἔτος Α' Σελ. 18). Διορίζεται γράφει ἡ ἐφημερίς αὕτη, ὁ Παλαιολόγος, «Διευθυντὴς τοῦ κατὰ τὴν Τίρυνθον Ἀγροκηπίου».

(3) «Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γεωργίας καὶ ἰδίως περὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος» Σελ. 24.

(4) «Ἀνάλεκτα»: Σελ. 105.

ἀλλὰ προσέθετεν ὅτι δὲν ἐπέτυχεν αὕτη παρά τὰς παντοειδεῖς βοήθειαις τὰς ὁποίας ἐπεδαψίλευσαν οἱ Γάλλοι, διότι ἔταν εἰσῆγον εἰς αὐτὴν μεθόδους καὶ τρόπους τῶν ἀγρονόμων τῶν, δὲν εἶχαν ὑπ' ἑβιν τῶν νὰ συμβουλευθοῦν ἀρκετὰ τὴν φύσιν καὶ τὰς ἀνάγκαις τοῦ τόπου, καὶ ὅταν μετέβαλλον μέτρα καὶ ἔφερον νέους ὑπκλήλους, εἶχαν τοὺς φόβους μιᾶς ψοφοδεοῦς πολιτικῆς, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Τίρος, ἐφαντάζετο ὅτι θὰ ἀνεύρισκεν ἐχθροὺς μέχρι τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων τοῦ Ἀγροκηπίου Τίρουθος (1).

Συνεχίζων, ὁ Φιλέλλην Γερμανός, ἀποφαίνεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῶσι τὰ ἀνωτέρω σχέδια, ἀλλὰ μόνον χρειάζεται νὰ στηριχθῶσι ταῦτα ἐπὶ ἐνὸς εὐρυτέρου προγράμματος περισσότερον λογικοῦ καὶ περισσότερον ἐναρμονιζομένου πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ εὐρεθῶσι πρόσωπα πεπειραμένα καὶ ἄξια ἐμπιστοσύνης διὰ νὰ τὰ θέσωσιν εἰς ἐφαρμογὴν. Θέλει λοιπὸν νὰ δῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἰδρυόμενα Ἀγροκήπια μέσα εἰς τὰ ὁποία νὰ καλλιεργεῖται ἡ ἐλθα, τὸ λίνον, ἡ μέταξα, τὸ βαμβάκι, ἡ κηπουρικὴ καὶ νὰ διατηροῦνται καὶ νὰ διατρέφονται εἰς αὐτὰ ποίμνια, ζῶα καὶ ἱπποί. Ἐπίσης καὶ ἡ ἀμπελοουργία. Ἐκάστη ἐπαρχία, λέγει, θὰ ἐπιδιώκη ὅτι συμφωνεῖ μὲ τὰ προϊόντα τῆς καὶ τὰ μέσα τῆς. Θὰ διδάσκονται ἐκεῖ νέοι καὶ ὄριμοι ἄνδρες, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐφαρμόζουσι εἰς τὰς ἰδιοκτησίας τῶν ὅτι ἐμχθον ἐκεῖ. Ἐφ' ὅσον οἱ μαθηταὶ οὗτοι διασκορπίζονται πρὸς τὴν χώραν θὰ χρησιμεύσουσι οἱ ἴδιοι ὡς διδάσκαλοι εἰς τοὺς ἄλλους, τὰ δὲ Ἀγροκήπια ταῦτα θὰ καταστῶσιν ὑλιγώτερον ἀναγκαῖα καὶ θὰ διαλυθῶσιν ἢ θὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, εὐθὺς ὡς θὰ λείψῃ ἡ ἀνάγκη τῶν.

Τὰ ἀνωτέρω μεταφερόμενα εἰς τὰς σελίδας ἡμῶν μὰ πᾶσαν τὴν δυνατὴν συντομίαν, πρέπει νὰ μελετηθῶσιν εὐρύτερον ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῶσι, γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Τίρος, ὡς γενικαὶ ἰδέαι σχετικῶς πρὸς τὴν μόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἰδέαι ὅμως γιομάτες ἀπὸ ἀλήθειαν καὶ φιλελληνικοὺς πηλμούς.

Τοπικὰ Εἰδικὰ Σχολεῖα.

Κατόπιν ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν Σχολείων, περὶ τῆς Ὀρησκευτικῆς βίαισεως τῆς μορφουμένης νεότητος, περὶ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, τῶν ἀνωτέρων Σχολῶν, περὶ τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκτικῶν μαθημάτων ἀναλόγως τῶν τάξεων καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν σημείων ἐνδιατρίβει διὰ μακρῶν. Κατόπιν δίδει γνώμην διὰ τὴν ἴδρυσιν Τοπικῶν Σχολείων.

Τὰ συμφέροντα, λέγει, καὶ αἱ ἀνάγκαι μιᾶς πόλεως κειμένης εἰς τὰ ὄρη, περιβαλλομένης ἀπὸ δάση καὶ γεωργικῆς περιφέρειας καθὼς καὶ πόλεως ντυτικῆς ἢ ὁποία ζῆ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν διαφέρουσι πολὺ μεταξύ τῶν καὶ ἐκάστη Κοινότης θὰ ἔπρεπε νὰ προσέχη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ Ἑλλ. Σχολὴ θὰ ἡδύνατο καὶ θὰ ὤφειλε νὰ τοὺς ἱκανοποιήσῃ χωρὶς νὰ κλονίσῃ τὴν βίαιν τῆς ἐνότητος ἐφ' ἧς βασίζεται. Ἡ διδασκαλία τῶν γλωσσῶν, ἐκτὸς τῆς λατινικῆς, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς Ὀρησκείας, εἶναι ἀναγκαῖα εἰς ὅλους τοὺς μαθητάς, οὐδεμία δὲ πόλις θὰ ἤθελε νὰ τὴν στερηθῇ. Ἡ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας, τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, τῆς φυσικῆς ἱστορίας ἔχει γενικὸν ἐνδιαφέρον ἀλλὰ θὰ υἱοθετήσωμεν τοὺς διαφόρους αὐτοὺς κλάδους κατὰ τὰς τοπικὰς ἀνάγκαις. Εἰς τὰς ντυτικὰς πόλεις καθὼς ἡ Σύρος, αἱ Πάτραι, τὸ Μεσολόγγιον ἢ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας δέον νὰ περιλαμβάνῃ ὅτι ἐνδιαφέρει τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν εἰς τὰ ξένα

(1) "Ὅλα αὐτὰ, ὅσα γράφει περὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρουθος, εἶναι ὑπανιγμοὶ κατὰ τοῦ Καποδίστρια. Διότι ἀτυχῶς ὁ Τίρος, παρ' ὅλας τὰς μεγάλας ἀρετάς του, ὑπῆρξεν ἀντικαποδιστριακὸς καὶ συνεπῶς ἄδικος εἰς τὰς κατὰ τοῦ Καποδίστρια ἐπικρίσεις του, καὶ τὸ χειρότερον ἐπῆρε στὸ λαϊμὸ του καὶ μερικὸς ἐζημιμένους καὶ ἐπιπολαίους συγχρόνους μας συγγραφεῖς ποῦ ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἀπέχτων ὀντότητα ἀν καθύβριζον τὴν μνήμην ἐνὸς Καποδίστρια.

μέρη, ἐν ᾧ εἰς τὰς γεωργικὰς καὶ δασικὰς πόλεις, ὅπως ἡ Τριπολιτζᾶ, ὁ Μιστράς, αἱ Θῆβαι, ἡ Λεβάδεια, ἡ φυσικὴ ἱστορία κατὰ προτίμησιν θὰ στραφῆ εἰς τὰ ἀντικείμενα τοῦ χρησιμεύουν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν δασῶν, εἰς ἄλλα μέρη ὅπου θ' ἀνοίξουν μεταλλεῖα, θ' ἀπσχολοῦνται εἰδικῶς εἰς τὴν μεταλλειολογίαν, οὕτως ὥστε ἕκαστον ἴδρυμα, ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ χαρακτῆρος, θὰ λαμβάνη τοπικὸν χρῶμα καὶ θ' ἀνταποκρίνεται ἰδιαίτῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς περιφερείας εἰς ἣν ἀνήκει.

Ἄλλως αἱ πόλεις θὰ ἔχωσι πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν νὰ παρέχουν μαθήματα εἰδικὰ θίγοντα τὸ εἶδος τῶν σπουδῶν δι' ὧν ἐπιθυμοῦσι νὰ πλουτίσωσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἔλλη. Σχολεῖου ἥτις θέλει κανονίζεται ἀπὸ τὸν γενικὸν ὀργανισμόν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.....

Οὕτως ἀπὸ τὴν ὅλην σκέψιν τοῦ Τίρος (1) πληροφροῦμεθα καὶ πάλιν περὶ τῶν γεωργικῶν του πόθων ἐφαρμοζομένων διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνεκτέλλοντος νέου ἑλληνισμοῦ.

Ἡ Σχολὴ κατὰ τὰ ἔτη 1831—1833.

Ἡ Σχολὴ τῆς Τίρου θος μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδίστρια, μετὰ τὸν διορισμὸν τῆς ὑπὸ τὸν Αὐγουστῖνον (2) Προσωρινῆς Κυβερνήσεως, μετὰ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸν ἐμφύλιον σπαραγμὸν τῶν ἀντιμαχομένων κομματικῶν μερίδων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Κωλέττη, Ζαΐμη καὶ Κουντουριώτη τῶν μὲν καὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Κολοκοτρώνη τῶν δέ, ἐν ἀναμονῇ δὲ τῆς ἐπικειμένης ἀφίξεως τοῦ Ὀθωνος, ὑφίσταται, εἰς μίαν τοιαύτην ἀνόμαλον περίοδον (3), τὰ πάνδεινα. Τὸ Ἄγροκῆπιον τὸ ὁποῖον ἤδη εὐρίσκετο εἰς μίαν νεκροφάνειαν, τὸ ὁποῖον ἦτο ἤδη παρημελημένον κατὰ τὸ 1832 «κατεστράφη ἀπὸ τοὺς τότε ἀντάρτας, οὔτινες διήρπασαν ὅλα » τὰ γεωργικὰ ἔργα λαεῖα καὶ τὰ κτήνη καὶ κατέκουσαν καὶ αὐτὰ τὰ νεοφυτευθέντα κάρπιμα δένδρα...» (4).

Κρίσεις ξένων διὰ τὸ Ἄγροκῆπιον.

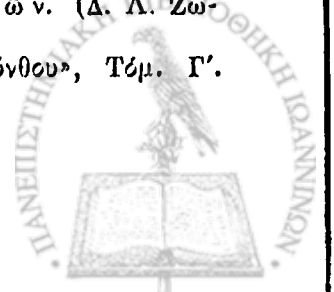
Τὸ Ἄγροκῆπιον Τίρου θος ἐπὶ τῆς δράσεως καὶ σκοπιμότητος τοῦ ὁποίου τόσας ἐλπίδας ἐστήριξε καὶ τόσα ὄνειρα διέπλασε ἡ γενναιοδωρία τοῦ Ἐυνάρδου καὶ ἡ γεωργόφιλος Καποδιστριακὴ συνείδησις καὶ φαντασίαι, καὶ διὰ τὴν ἐδρασίωσιν καὶ ἀποδοτικότητα τοῦ ὁποίου τόσον εὐργάστη ὁ Παλαιολόγος, εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλοὶς ἐπροχάλεσε τὰ πλέον πικρόχολα καὶ τὰ πλέον εἰρωνικὰ σχόλια. Οὐχὶ ἄπαξ ἡ ἀνεύθυνος ἐπιπολαιότης ἢ ἡ σπουδαιοφανῆς ἐρευνητικότης ἢ ἡ πολιτικὴ ἐμπάθειαι ἔφερον εἰς τὴν δημοσιότητα ἐπικρίσεις κατ' ἐξοχὴν δυσμενεῖς. Μεταφέρομεν εἰς τὰς σελίδας μας «ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τινος ἐκ Νκυπλίου τοῦ περιφήμου Michaud» χαρακτηριστικὸν τῶν τοιούτων ἀντιλήψεων.

(1) Τόμ. Β' Σελ. 129-146.

(2) Ἀδελφὸν τοῦ Καποδίστρια.

(3) » Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀγρία κομματικὴ διαπάλη, ὅλη αὐτὴ ἡ ἐξάσκησις τοῦ πλέον μιαιῶν ἐγωῖσμοῦ, ὅλη αὐτὴ ἡ ἀπαισία ἀναρχία ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἐτίθεντο, ἀφαντάστως κακουργοῦσαι εἰς ἔαρος τῆς πατρίδος, αἱ σημαντικώτεραι πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ φυσιογνωμίαι τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀπέβαινον ἐλεύθρια διὰ τὸν κάτοικον τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου, κατέστρεφον τὸ ἔργον τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν καὶ ἔφερον τὴν γεωργικὴν ζωὴν τῆς πατρίδος εἰς ἀπόγνωσιν καὶ μαρασμόν. Τὰ στίφη τῶν παληκτριῶν τῶν μεγαλωνύμων Ἀρχηγῶν ἐπιπτον ἀγρίως κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς παραγωγῆς. Καρποὶ, γεννήματα, κτήνη, διηρπάζοντο καὶ οὐχὶ ἄπαξ ἐπυρπολοῦντο καὶ αὐταὶ αἱ πενιχραὶ καλύβαι τῶν γεωργῶν. (Δ. Λ. Ζωγράφου » Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Γεωργίας» Τόμ. Β' Σελ. 478).

(4) Π. Γενναδίου. » Ἑλλ. Γεωργία» — Περὶ τοῦ Ἄγροκηπίου Τίρου θος», Τόμ. Γ'. 1887 Σερ. 26.

«Επιστρέφοντες εἰς τὸ Ναύπλιον ἐμβήκαμεν εἰς τὸ Ἀγροκήπιον τὸ ὁποῖον
» ἀπέχει 200 βήματα ἀπὸ τῆν Τίρυνθα. Τὸ περιεργότερον εἶναι εἰς τοῦτον τὸν τόπον
» ὅτι ἀπαντᾷ τις σχεδὸν πανταχοῦ κῆτι τι νεωτερικὸν πλησίον τῶν ἐρείπιων. Τὸ Ἀγ-
» ροκήπιον τοῦτο ἐθεμελιώθη ἀπὸ τὸν Πρόεδρον Καποδίστριαν ὅστις ἠθέλησε νὰ
» κάμῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ μιμηθῶσι τὴν ἰδικὴν μᾶς γεωργικὴν. Ὁμοιάζει μὲ τὸν Κῆπον
» τοῦ Ραμπουλλίτου, μὲ τὸ βοτανικὸν Σχολεῖον καὶ τοὺς μερινούς του. Εἰς ἓνα τόπον
» ὅπου τὸ πᾶν γεννᾶται τῶρα, καὶ εἰς μίαν γῆν, ἣτις δὲν ἐκαλλιεργήθη πρὸ τῶσων
» χρόνων θέλουσι νὰ μεταφέρωσι τοὺς τρόπους τῆς εἰς τὸ ἄκρον τελειοποιημένης
» γεωργικῆς; Ἡ διαφορά τοῦ κλίματος καὶ τῶν ἐθίμων τῶν ἐθνῶν δὲν μετροῦνται
» διόλου· μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ λάβωσι τὴν εὐχαρίστησιν νὰ μᾶς μιμηθῶσιν ἤθελον
» καλλιεργῆσαι μὲ εὐχαρίστησιν των μέσα εἰς θερμὰ φυτοκομεῖα Πορτογαλλίας καὶ
» Μυρσίνας καθὼς γίνεται ὑποκάτω εἰς τὸν ψυχρὸν καὶ ἡμιγλῶδη οὐρανὸν μᾶς. Παν-
» ταχοῦ μᾶς μιμοῦνται δουλικῶς. Εἰς τὴν Μεθώνην ἴδωμεν ἓνα διοικητὴν, εἰς τὸ
» Νεόκαστρον ἓνα Δήμαρχον.... Κυρίως δὲ τινες ἑλληνίδες εἰς τὸ Ναύπλιον φέρουσαι
» ὅλους τοὺς σειρμούς ἀπὸ τοὺς Παρισίους, καὶ κάμνουνται συνεχαστροφᾶς ὡς ἐκεῖνας
» τοῦ Σωσσεδαντίνου (Chuussée-d'Antin) οὕτω νομίζουσι νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς
» καιροὺς τοῦ Περικλέους (1).....

»Εἰς ἐκ τῶν συνταξιδιωτῶν μου ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ τὸν κατὰ τῶν ἐλλήνων
θυμὸν μου λέγων «τοῦτο μόνον δὲν θέλει δανεισθεῖν βέβαια ἢ Ἑλλάς ἀπὸ ἡμᾶς, τὸν
λαμπρὸν τῆς ἡλίου καὶ τὸν αἴθριον οὐρανόν».....(Γεν. Ἐφημ. τῆς Αὐγ.
8 Μαΐου 1833).

Ἡ Ἀντιβασιλεία δὲν ἐπρόσεξε τὸ Ἀγροκήπιον.

Εἰς τὴν κλυδωνιζομένην καὶ ἀσύντακτον, ὡς θὰ ἴδωμεν, ζωὴν τοῦ Ἀγροκήπιου
τῆς Τίρυνθος, ἀντικατοπτρίζεται ἡ περιπετειώδης καὶ παραπάλαισα ἐξέλιξις τῆς
ἐλληνικῆς γεωργίας κατὰ τὴν Ὀθωνικὴν ἐποχὴν. Ὑπὸ ἄλλας πολιτικὰς συνθήκας
καὶ ἀντιλήψεις ἢ ὑπαρξίς ἑνὸς γεωργικοῦ ἰδρύματος τοιαύτης σημασίας καὶ τοιαύτης
ἀποστολῆς θὰ ἀπέβαινεν ἀφέτηρῖα νέου γεωργικοῦ καθεστώτος διὰ τὴν Ἑλλάδα.
Ἡ πολιτισμένη σκέψις, ἡ ὁποία διὰ τῶν μελῶν τῆς Βυχαρικῆς Ἀντιβασιλείας, ἐ-
κλήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ ἐφόδια νέου βίου ἐδραζομένου ὅχι μόνον
ἐπὶ τῆς τάξεως ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς καλλιεργείας καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐθνικῶν
οἰκονομικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ὥφειλε νὰ στραφῆ μὲ τὴν στοργικωτέραν προσοχὴν
πρὸς τὰ ἱερά ἐκεῖνα ἐρείπια (1) πρὸς τὸ πλευρὸν τῶν ὁποίων ἡ γεωργόφιλος ὁρμὴ τοῦ
Κυβερνήτου ἀνήγειρε τὸν Ναὸν τῆς νεωτέρας Γεωργικῆς Τέχνης.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλαμβάνετο τοιαύτη μέριμνα, διὰ νὰ ἐδραιῶτο εἰς τὴν ιστορι-
κωτάτην Τίρυνθα μία σταθερὰ ἐπιστημονικὴ γεωπονικὴ δρᾶσις ἔπρεπε νὰ συνυπάρχῃ
εἰς τὸν ὑποφώσκοντα δημόσιον βίον τῆς χώρας ἡ συντονισμένη ἀντίληψις διὰ τὰ γενι-
κώτερα γεωργικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος.

Ἐλλειψεν ἀτυχῶς ἡ ἀντίληψις αὕτη, καὶ παραλλήλως ἠτόνησε καὶ τὸ ἐνδια-
φέρον ὑπὲρ τοῦ Ἀγροκήπιου τῆς Τίρυνθος ὅπερ κατὰ τὴν προσυνταγματικὴν, ὡς θὰ
ἴδωμεν, Ὀθωνικὴν περίοδον, ἤτοι περίπου ἐπὶ μίαν ἐνδεκαετίαν, ἀπὸ κέντρον γεωρ-

(1) Οἱ ξένοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐνοήσουν ὅτι πολλὰ πόλεις τῆς Ἑλλάδος λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς
των θέσεως καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεών των μὲ τοὺς ξένους εἶχον ἀνώτερον τινα πολιτισμὸν.
Θεωροῦντες τὴν Ἀνατολὴν ὡς τόπον ἀμαθείας καὶ σκότους ἐπαραξενεύοντο ὅταν ἀντίκρουζαν
ἐκδηλώσεις πολιτισμοῦ καὶ δὲν συνεκράτουν ἓνα αἰσθημα δυσφορίας. Καὶ γράφοντες εἰρωνεύονται
ἢ ἐπικρονοῦσιν ἢ ἐκφράζουσι μετὰ δυσμενείας τὰς ἐντυπώσεις των. («Ἀθηνα» 1833—Ἰού-
λιος—Ἀριθ. Φυλλ. 134 Σελ. 538).

(3) Ὁ ἐν Τίρυνθι τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος.

γικήs εκπαιδύσεως μεταβλήθη εἰς ἀπλοῦν προσοδοφόρον δημόσιον κτῆμα (1) ἐστερημένον γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν γεωργικὴν πρόοδον τῆs γῶρας.

Τὰ μέτρα τῆs Ἀντιβασιλείας δὲν ἦταν ἐπικρῆ διὰ τὴν ζωογονήσουν τὸ νεκρούμενον Ἀγροκήπιον. Τὰ πρόσωπα ἅτινα ἐκλήθησαν εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ, ἄμοιρα τῆs γεωργικῆs ἐπιστήμης, ἐπέτυχον νὰ μεταβάλουν ἓνα γεωργικὸν φάρον εἰς μίαν σβυσμένην ἐστίν κομπογιαννιτισμοῦ καὶ ἀσυνειδησίας.

Οἱ διευθύνοντες τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος.

Τὸ Ἀγροκήπιον παρέμενε ὡs προσοδοφόρον κτῆμα ἐπὶ μίαν καὶ πλεόν ἐνδεκαετίαν. Ἡ Σχολικὴ του ἀποστολὴ ἀπεσβέσθη. Ἡ Βαυαρικὴ τὸ ἔδωκε διαφορετικὰs κατευθύνσεις. Τὸ ἔθεσεν ὑπὸ στρατοκρατικὰs ἀντιλήψεις. Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον διεύθυνον αὐτὸ ἀπὸ τοῦ 1832—1834 ὁ Βάγας. Ἀπὸ τοῦ 1834—1838 ὁ Βέγ στρατιωτικὸs μετὰ τοῦ Σμίθ, ἤδη (1868) Διευθυντοῦ τοῦ Β. Κῆκου. Ἀπὸ τοῦ 1838—1844 ὁ Σέκερης ἐνοικιαστήs. Ὁ Ἀποστολόπουλος παρέχων τὰs πληροφορίας ταύτας ἀμφιβάλλει καὶ ὁ ἴδιος περὶ τῆs ἀκριβείας των. » Ἐκ τῶν βιβλίων τῆs Σχολῆs δὲν ἐξάγεται ἀκριβῶs πότε ἔκαστος διωρίσθη. Σημεῖνομεν δὲ ἐνταῦθα τὸ ἔτος μόνον κατὰ προσέγγισιν κατ' ἐξωτερικὰs πληροφορίας (2). Κατόπιν τῶν λεγθέντων ἀνωτέρω ὁ Βάγας ἀποκλείεται ὅτι παρέμενε ἐπιστατῶν ἀπὸ τοῦ 1832—1834.

Διευθυντῆs κατὰ τὸ 1833 ὁ Γενδρικούρ.

Ἡ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματεία ὑποβάλλει τὴν 26 Δεβρίου 1836 πρὸs τὴν Α.Μ. τὸν Βασιλέα ἔχθεσιν τῶν γενομένων ἐξόδων κατὰ τὰs χρήσεις 1833, 1834 καὶ 1835) Ἐφημ. τῆs Κυβερνήσεως τοῦ 1836. ἀριθ. 61). Ἐκ τῆs ἐκθέσεως ταύτης ἀποσπῶμεν τὴν παράγραφον περὶ τῶν δαπανῶν τοῦ Ἀγροκηπίου Τίρυνθουs, πηγὴν ἀπρόσβλητον αὐθεντικῶν πληροφοριῶν.

Ἀναγινώσκουμεν εἰς αὐτὴν τὰ ἑξῆs.

«Τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος ἔσυρεν εὐθὺs ἐξ ἀρχῆs τὴν προσοχὴν τῆs Κυβερνήσεως. Ἐξαιρουμένηs τῆs ποσότητος δρ. 8.600 δουλείτης λόγω ἀποζημιώσεως εἰs τὸν Κ. Γενδρικούρ, Διευθυντὴν τοῦ Ἀγροκηπίου, τὸ λοιπὸν τῆs ποσότητος τῶν δργ. 31.272.64 λ. ἦτιs ἐμφάνιεται ἐν τῷ ἄρθρῳ τῶν Οἰκονομικῶν καταστημάτων, ἐχρησίμευσεν εἰs ἀγορὰν δένδρων καὶ διαφόρων γεωργικῶν ἐργαλείων, ἔτι δὲ καὶ εἰs τὰ λοιπὰ τοῦ Κιχτητήματος ἔξοδα..... Ἐνταῦθα τελειώνει ἡ χρῆσιs τοῦ 1833». (3)

Ἴδου ἀμέσως μία θετικὴ καὶ ἀναμφισβήτητος πληροφορία, ἐξ αὐτῆs ἐξάγομεν ὅτι ἡ Ἀντιβασιλεία, ἅμα ἀφίκετο εἰs Νάυπλιον, προσέβη εἰs σπασμοδικὰs τινας ἐνεργείας ὑπὲρ τοῦ Ἀγροκηπίου. Ἀγοράζει δένδρα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἐγκαθιστᾷ Διευθυντὴν τὸν Βαυαρὸν Γενδρικούρ ἀμείβων μάλιστα αὐτὸν διὰ γενναίας μισθοδοσίας. Ἴδου λοιπὸν ὁ Βάγας ἐξωστραχισμένος ἀπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ἀγροκηπίου ἀπὸ τοῦ 1833, δηλ. εὐθὺs ἀπὸ τῆs ἀφίξεως τῆs Ἀντιβασιλείας.

Τὸ Ἀγροκήπιον κατὰ τὸ 1834—1835.

Ἐκ τῶν ἐπισήμων πινάκων δὲν κιχτηφίνεται ποῦs ὑπῆρξε Διευθυντῆs τοῦ Ἀγροκηπίου κατὰ τὰ ἔτη 1834 καὶ 1835. Εἰs αὐτοὺs ἀναγράφεται μόνον ὅτι κατὰ τὸ 1834 ἡ Κυβέρνησιs ἐδαπάνησε καὶ πάλιν διὰ τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος. Τὸ ἄρθρον

(1) Π. Γενναδίου: «Σημειώσεις ἀρχαῶν τὴν Ἱστορίαν τῆs ἀναπτύξεως τῆs γεωργίας ἐν Ἑλλάδι». Σελ. 105.

(2) Ἰ. Ἀποστολοπούλου: «Περὶ τῆs ἐν Ἑλλάδι Γεωργίας καὶ ἰδίως περὶ τῆs Γεωργ. Σχολῆs Τίρυνθουs» Σελ. 24.

(3) Πετσάλη: Τομ. Α'. Σελ. 737.

7, τὸ φέρον τὸν τίτλον Οἰκοδομαὶ εἰς τὸν «Πίνακα Α'» μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐδαπάνησε δραχ. 26.980. 15 δι' ἐπισκευὴν διαφόρων ἐθνικῶν κτιρίων. Ἡ ἀναλυτικὴ ὅμως ἐκθεσις τῶν δαπανῶν σημειοῖ ὅτι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποσοῦ ἐδαπανήθησαν διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Τίρυνθος Δρ. 20,084.62 (1). Διὰ τὸ 1835 ὁ πίναξ τῶν δαπανῶν ἀνυφέρει δρ. 12,269.75 εἰς τὸ ἄρθρ. 5 τὸ φέρον τὸν τίτλον «Οἰκονομικὰ Καταστήματα». Ἡ ἀναλυτικὴ ὅμως ἐκθεσις ἀντιπρέχεται ἐν σιγῇ τὰ ἀφορῶντα τὴν χοῆσιν καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ μὴ μνημονεύουσα ὄνομα Διευθυντοῦ ὡς πράττει καὶ διὰ τὸ ἔτος 1834.

Ὁ Λοχαγὸς Βέχ Ἐφορος κατὰ τὰ ἔτη 1834—1836.

Ἐξ ἄλλων πηγῶν ὅμως πληροφοροῦμεθα ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1834, 1835 ἴσως καὶ 1836 διετέλεσε Διευθυντὴς ὁ Βαυαρὸς Βέχ.

Ὁ Λογοθέτης, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐμιλήσωμεν κατωτέρω, ἰδιαίτερος ἀνυφέρει τὸν διορισμὸν τοῦ Βαυαροῦ Λοχαγοῦ ἢ Ταγματάρχου Βέχ ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Ἀγροκηπίου. Φαίνεται ὅτι ὁ Βέχ ἀνέλαβεν εἰς τὰ 1834 καὶ συμφωνεῖ τοῦτο μὲ τὴν πληροφορίαν τοῦ Ἀπόστολοπούλου. Ἴδου τί μᾶς γνωρίζει ὁ Λογοθέτης.

«Εἰς αὐτὴν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εὔρε τὸ Ἀγροκήπιον ἢ Ἀντιβασιλεία κατὰ τὸ 1833, καὶ ἀμέσως διέταξε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν κρημνισθέντων κτιρίων καὶ τὴν ἐν γένει κλιβέργειαν τῶν γαιῶν τοῦ Ἀγροκηπίου, αἱ ὁποῖαι ἀνήρχοντο εἰς 1500 στρέμματα.

» Ἀτυχῶς ὁ διορισθεὶς (2) παρὰ τῆς Ἀντιβασιλείας Διευθυντὴς τοῦ Ἀγροκηπίου, Λοχαγὸς Βέχ καὶ ἄμοιρος γεωργικῶν γνώσεων ἦτο καὶ ἀσθενοῦς κράσεως, προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ ἐν Ἀμερικῇ ἔνθα εἶχε μετὰ 27.....».

Ὁ Λογοθέτης ὅπως φαίνεται ἢ ἀγνοεῖ τὸν διορισμὸν κατὰ τὸ 1833 τοῦ Γενδρικούρου, ἀσήμου ἴσως τινος Βαυαροῦ ἢ λόγῳ τῆς ὀλιγοχρονίου παραμονῆς του εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀπαξιοῖ ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄνομά του καὶ τὸν διορισμὸν του. Πάντως ὁ Βέχ (3) ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Ἐφόρου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1836, ἐφ' ὅσον, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, φωνῇ ἐντόνου διαμαρτυρίας ἤκουσθη κατ' αὐτοῦ.

Ὁ «Σωτήρ» κατὰ τοῦ Βέχ κατὰ τὸ 1836.

Ἐρωτῶμεν λέγει ὁ «Σωτήρ» κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1836 τὴν Κυβέρνησιν μας, εἰς ποῖον δίκαιον ἐπιστηριζομένη παραχώρησε τὸ Ἀγροκήπιον τῆς Τίρυνθος καὶ πάμπολλα στρέμματα ἐθνικῆς καὶ αἵματοβαμμένης γῆς εἰς τὸν Βαυαρὸν ταγματάρχην Κ. Βέχ;

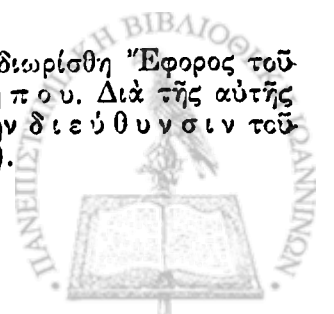
» Ὁ Κ. ταγματάρχης, ἄφ' οὗ λαμβάνει τὸν μισθὸν τοῦ ἀξιωματοῦ του καὶ χιλίας ἄλλας Δραχμάς κατὰ μῆνα δι' ἑξῆς, τὰ ὅποια, λέγει, κάμνει εἰς αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν κατάστημα, ἠμποροῦμεν μετὰ θετικότητος νὰ βεβαιώσωμεν τὸ Κοινόν, ὅτι ὠφελεῖται ἀκόμη ἐπέκεινα τῶν δέκα χιλιάδων Δραχμῶν κατ' ἔτος ἀπὸ τὴν βεσκήν καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἀδίκως καὶ παρανόμως κατεχομένης παρ' αὐτοῦ ἐλληνικῆς γῆς.

» Δὲν ἀρκεῖ τοῦτο εἶναι καὶ ἄλλαι πολλαὶ καταχρήσεις, αἱ ὁποῖαι σήμερον δὲν συγχωροῦνται νὰ γίνωνται εἰς κανένα εὐνομούμενον καὶ ὁπωσοῦν ἀνεξάρτητον ἔθνος. Ἄλλ' ὁ Κ. Βέχ θεωρεῖ φαίνεται τὴν Τίρυνθον ὡς Τιμᾶρι του καὶ διὰ τοῦτο ὑβρίζει, ξυλίζει, φυλακίζει τοὺς χωρικοὺς ἐκείνους, τῶν ὁποίων ὁ βουῦς ἢ ὁ ἵππος, ἐξ ἀπρο-

(1) Πετσαλλῆ Τόμ. Α'. Σελ. 738 καὶ 741.

(2) «Διὰ Β. ἀπὸ 22 Νομβρίου 1835 Ἀποφάσεως ὁ Δόκτωρ Φράξς διωρίσθη Ἐφορος τοῦ ἐν Ἀθήναις συσταθησομένου Νεοφυτείου καὶ Βοτανικοῦ Κήπου. Διὰ τῆς αὐτῆς Διαταγῆς ἐπεφορτίσθη ὁ εἰς Τίρυνθα Ἐφορος τοῦ Ὑποστατικοῦ Βαλῆ μὲ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκεῖ συσταθησομένου Νεοφυτείου». (Ἐφημ. Κυβερν.» 1836 Σελ. 4).

(3) Ἀσφαλῶς κατὰ τὸ 1834.

σεξίας τοῦ Βουκόλου, ἤθελεν ὑπάγει ἐντὸς τῶν λιβαδείων του, τὰ ὅποια ὁ Ἕλληγ ἀπέκτησε μὲ ποταμοὺς αἰμάτων. Ἀρχὴν καμμίαν δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ γνωρίσῃ ὁ Κ. ταγματάρχης, οὔτε στρατιωτικὴν οὔτε πολιτικὴν, ἀφ' οὗ οὐ προστάται του τὸν ἀπεκατέστησαν ἀληθῆ τιμαριώτην τοῦ Μεσαιῶνος.

«Περὶ ὅλων αὐτῶν τῶν ἀνηκούστων καταχρήσεων εἰδοποιήθη ἐγκαίρως ἡ Κυβέρνησις, καὶ ἀπὸ τὸν πρώην Νομάρχην Ἀργολίδος Κ. Μαῦρον καὶ ἀπὸ ὅλας ἐν γένει τὰς τοπικὰς ἀρχάς. Ἀλλ' εἰς μάτην θεραπεία τοῦ κακοῦ οὐδεμία εἰσέτι. Δὲν μένει λοιπὸν ἄλλο νόμιμον μέσον εἰς τοὺς δυστυχεῖς χωρικοὺς τῶν περὶ τὸν Τιμαρίου εἰμὴ μίαν ἀναφορὰ κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Βασιλέα, ὅχι μόνον κατὰ τοῦ Κ. Βέγ, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκείνων, οἱ ἑποῖτοι ἐτόλμησαν νὰ παραχωρήσουν τὸ μόνον ἐθνικὸν κατάστημα τῆς παρημελημένης ἀγρονομίας μας, καὶ διὰ τὸ ὅποιον ἐξωδεύθησαν τόσα χρήματα εἰς ἓνα ξένον, τοῦ ὁποῖου αἱ μὲν πράξεις εἶναι ἀδικήματα, αἱ δὲ συνεχεῖς ἐκφράσεις κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ Λαοῦ ἀηδεῖς καὶ ἀνυπόφοροι» (1).

Ὁ Γκέπχαρτ ὁ ἀρχιγεωμέτρης Διευθυντὴς μετὰ τὸν Βέγ.

Κατὰ τὸν Λογοθέτην, λόγῳ τῶν μειονεκτημάτων του τὸν Βέγ τὸν ἀπεκατέστησαν διὰ τοῦ Ἀρχιγεωμέτρου (2) τοῦ «Ἰπουργεῖου τῶν Ἐσωτερικῶν ὅτις, ἂν» καὶ εἰδήμων γεωμέτρης, ἐστερεῖτο ὅμως καθ' ὀλοκληρίαν τῶν γεωπονικῶν γνώσεων, ἧς ἀπῆτει ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀρτισυστάτου τούτου ἀγροκηπίου».

Μετὰ τὸν Γκέπχαρτ ὁ Ἀθανάσιος Σέκερης.

Ὁ Ἀποστολόπουλος εἰς τὸν κατάλογον τὸν ὅποιον παραθέτει μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Διευθυντῶν καὶ διδασκάλων τῆς σχολῆς κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τοῦ 1838—1844 ἦτο «ἐνοικιαστῆς» ὁ Σέκερης.

Τοῦτον διαψεύδει ὁ Λογοθέτης ὅσον ἀφορᾷ τὴν ιδιότητά του ὡς ἐνοικιαστοῦ, διότι τὸν ἀποκαλεῖ Διευθυντὴν, ὅπως πράγματι ἦτο ὅπως θὰ καταδειχθῆ ἐκ τῶν σχετικῶν ὑποσημειώσεων (3).

(1) «Σωτήρ» 1836. 28 Νοεμβρίου Ἀριθ. 128.

(2) Ὁ ἐνοῦς ὁ Λογοθέτης τὸν περίφημον Ἀρχιγεωμέτρην Γκέπχαρτ, τὸν εὐνοούμενον τοῦ Ἀρμανσπεργκ, διὰ τὸν ὅποιον ὁ Μένδελσον, γράφει μετὰ καυστικῆς εἰρωνείας τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ καὶ κατὰ πολὺ συνδεόμενα πρὸς τὴν παροῦσαν ἱστορίαν. Ἀφ' οὗ ἐξιστορεῖ μίαν φαντασιοπληξίαν του προσθέτει τὰ ἐξῆς ἀμίμητα.

«Ὁ ἑκτακτος οὗτος φουστῆρ προώθευε μετὰ ταχύτητος κάλλιστα χαρακτηριζούσης τὴν ἐπὶ ἀντιβασιλείας κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς καθαριστὴς ἦτοι οὐδῶνιστῆς τοῦ ἐλληνικοῦ ἐλαίου, ἐγένετο κατόπιν κηπουρός, καὶ ἐφύτευσε πορτοκαλιῶνα ἐν τῇ παρά τὰ ὄχι ρώματα τοῦ Ναυπλίου τελευτῶναι τάφρῳ, (Σ.Σ. Ἐνθυμούμεθα, ὡς καταγόμενος ἐκ Ναυπλίου, εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν, ἐντὸς τῶν τάφρων αὐτῶν φουμένα διάφορα ἐσπεριδοειδῆ) μετὰ τοῦτο δέ, προχωρῶν, ἐγένετο ἐπιμελητὴς τῶν θερμοσίων κτημάτων (Σ.Σ. συμφωεῖ τοῦτο μὲ τὴν πληροφάναν τοῦ Λογοθέτου) ἀρχιτεκτονικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν βασιλικῶν οἰκοδομῶν καὶ τέλος ἀνώτατος διευθυντὴς τῆς εἰς Ἀθήνας μετακομίσεως τῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἀντιβασιλείας. Ὅτε ἐσχεδιάζετο πάλιν καὶ προέτεινε τὴν εἰσαγωγὴν ἰσπανικῶν προβάτων (μερινῶν) καὶ τὴν ἱδρυσιν ἱπποφορβεῖου εἰς μέρος ὅπου χόρτον δέν ἐφύετο. Εἶτα ἐπιστρέψας πάλιν εἰς τὸ ἐλαιοπιεστήριον, ἤρξατο τρίβων ἐλαίας, καὶ ἔθραυσε κατὰ τὴν ἐργασίαν του ταύτην πολύτιμον οὐτραυλικὸν πιεστήριον. Οὕχ' ἦντον, εἰς τῆς πολυτρόπου καὶ ἀμφιόλου ταύτης ἐνεργητικότητος του, ἀνατέθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ περὶ προικοδοτήσεως νόμου, ἐγένετο ὑπουργικὸς σύμβουλος καὶ προὐχώρησεν εἰς μεγάλην εὐνοίαν παρὰ τοῦ κόμητι Ἀρμανσπεργκ. Πιθανῶς δέ, ἔλεγε σαρκαστικῶς προφητεῶν Βαυκρός τις αὐτοῦ συμπατριώτης, θέλει ἐντὸς ὀλίγων ἀναδιοργανώσει τὸ σύνταγμα τῶν λογχοφόρων. Ἐν ἄλλῃ χώρῃ ἤθελε σταλῆ τοιοῦτος ἄνθρωπος, εἰς τὸ Φρενοκομεῖον. Ἐν Βαυαρῖα ἐτέθη ἀπλῶς εἰς ἀργίαν, ἐδῶ δὲ εἶναι εὐνοούμενος τοῦ κυρίου Ἀρχιγραμματέως καὶ λαμβάνει ἐτήσιον μισθὸν 4320 δραχμῶν».

(3) Μολονότι διηύθυνε τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος ὁ Σέκερης τὸ Τάγμα τοῦ Πυροβολικοῦ εἶπεν ἤδη ἐγκαθιδρυθῆ ἐκεῖ καὶ παρηγόησει αὐτόν. Ὡς ἐκ τούτου ὑπεβάλλοντο εἰς τὰ 1837, ὅποτε ρητῶς ἀναφέρεται ὁ Σέκερης ὡς Διευθυντῆς, ἀναφορὰ αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ

Ἐπίσης διαψεύδεται ὁ Ἀποστολόπουλος καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας Ὁ Σέκερης ἦτο Διευθυντῆς καὶ κατὰ τὸ 1837 (1), ἀλλ' ἀγνοεῖται ἡ ἀκριβὴς χρονολογία ποῦ ἀνέλαβεν. Ὅπως εἶναι ἀγνωστον ἐπὶ πόσον χρόνον ὑπηρέτησεν ὡς Διευθυντῆς ὁ Γκέπχαρτ. Ὁ Λογοθέτης ἐν τούτοις συνεχίζων μᾶς γνωρίζει τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀρχιγεωμέτρου καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ. Οὕτως ἀναγινώσκομεν: »Μετὰ τοσαύτας ἀποτυχίας τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν διεβίβασε πρὸς τὸ τῶν Οἰκονομικῶν τὴν ἐποπτεῖαν, τοῦ Ἀγροκηπίου, τὸ Ὑπουργεῖον δὲ τοῦτο θέλον νὰ διορθώσῃ τὰ προηγούμενα ἄτοπα ὑπὸ τῆς ἀμαθοῦς διευθύνσεως τοῦ Ἀρχιγεωμέτρου ἀνέθεσε τὴν μὲν ἐποπτεῖαν τοῦ Ἀγροκηπίου εἰς τὸν Νομάρχην Ἀργολίδος τὴν δὲ Διεύθυνσιν εἰς τὸν Ἀθανάσιον Σέκερην παλαιὸν Εἰρηνοδίκην (2). Δηλαδή τὸ ἀτυχὲς αὐτὸ Ἀγροκήπιον μετέπεσεν ἀπὸ τῆς Σκύλλας εἰς τὴν Χάρυβδιν καὶ οὕτως ἀντὶ προόδου καὶ βελτιώσεως ἤρχισε νὰ ὑπισθοδρομῇ. Αἱ κομισθεῖσαι ἐξ Ἑλβετίας ὠ ρ α ῖ α ι ἀ γ ε λ ἄ δ ε ς διεμοιράσθησαν εἰς διαφόρους οἴτινες οὔτε καὶ τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἐπλήρωσαν! Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ Ἀγροκήπιον ὠθεῖτο εἰς ἀφευκτον κατάπτωσιν. » Ἡ γενικὴ ὅμως κατακραυγὴ κατὰ τῆς ἀνοήτου διευθύνσεως τοῦ ἀνωτέρω διευθυντοῦ ἀφύπνισε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅπερ ἀμέσως ἀνέλαβε, καὶ αὐθις τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Ἀγροκηπίου. Ἡ πρώτη δ' αὐτοῦ φροντίς ἦτο ν' ἀνεύρῃ γεωπόνον δόκιμον καὶ δυνάμενον ν' ἀναδεχθῇ τὴν διεύθυνσιν εὔρε δὲ τοιοῦτον τὸν Γ. Πρωῖον ἔλθοντα ἀρτίως ἐκ Γαλλίας, ἔνθα εἶχε σπουδάσει ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς Γεωργίας» (3).

Τὸ Ἀγροκήπιον τῆς Τίρυνθος κατὰ τὸ 1838

Τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας παρέχει συνοπτικῶς καὶ γενικῶς χωρὶς λεπτομερείας χρονολογικὰς ὁ Ἀριστ. Λογοθέτης ὅστις ἦτο εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡμεῖς ἔχομεν μίαν βεβαίαν πληροφορίαν νὰ παραθέσωμεν ἐκ τῆς ὁποίας ἐξάγεται ὅτι τὸ Ἀγροκήπιον τῆς Τίρυνθος κατὰ τὸ 1838 παρῆγε δένδρα τὰ ὁποῖα μετεπώλει καὶ μάλιστα διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Δενδροκομείου.

»Κατ' αὐτὰς ἐφθασαν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Β. Δενδροκομαεῖον, γράφει ὁ «Ἑλληνικὸς Ταχυδρόμος», διάφορα δένδρα ἀπὸ τὸ Β. Ἀγροκήπιον τῆς Τίρυνθος τὰ ὁποῖα πωλοῦνται :

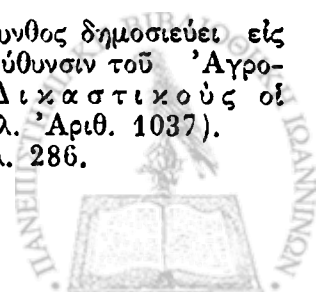
1. Δαμσκηνιαῖς..... Δργ. 1.—
2. Βερικοκίαῖς..... » 1.—
3. Ροδκινιές..... » 1.—

Πυροβολικῶν καὶ ἐκντίον τῶν στρατιωτῶν. Τὴν 13 μάλιστα Σεβρίου τοῦ 1837 ἡ γραμματεία τῶν Ἐσωτερικῶν ἀπευθύνει τὸ κάτωθι πρὸς τὴν Γραμματεῖαν τῶν Στρατῶν ἐγγράφον: «Ἐκ νεωτέρας ἀναφορᾶς τοῦ Διοικητοῦ Ἀργολίδος περὶ τῶν προξενουμένων ζημιῶν εἰς τὸ ἐν Τίρυνθι Ἀγροκήπιον ἐκ μέρους τῶν ἐκεῖ ἐπισταθμευόντων στρατιωτῶν... νὰ διατάξῃτε νὰ μεταβῶσι πλέον οἱ στρατιωτικοὶ οὗτοι ἄποικοι εἰς τὸ προσδιορισμένον διὰ τὸν συνοικισμὸν τῶν μέρους καὶ ὅπου ἀνηγέρθησαν ἤδη αἱ ἀνγκλιῖαι οἰκίαι, ἄλλως τὸ κτήστημα τοῦτο θέλει ἀρνησθῆ ἐκ τῆς παρουσίας των εἰς αὐτὸ». Ὁ Γραμματεὺς Πολυζωίδης. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὸ Τάγμα ἐγένοντο αἱ δέουσαι παρατηρήσεις διότι ὑπάρχει κατὰ τὴν 10 Δεκεμβρ. 1837 ἡ πληροφορία ὅτι μέχρι 1 Ἰανουαρίου 1838 θέλει κενωθῆ καὶ παρχωρηθῆ ἐν μέρος τοῦ Καταστήματος τῆς Ν. Τίρυνθος. Δηλ. μέρος τῶν ἀποίκων στρατιωτῶν ὁὰ μεταβῆ εἰς τὰς οἰκίας των. (Πληροφορίαι εἰλημμένοι ἐκ τοῦ Γεν. Ἀρχείου τοῦ Κράτους).

(1) Ἐκ τῆς ἐπισήμου λογιστικῆς ἐκθέσεως τοῦ 1837 ἀρῶμεθα τὴν ἐξῆς πληροφορίαν: »Εἰς ἐξόδα ἐπιστάσεως καὶ διοικήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Ὑποστατικοῦ τῆς Τίρυνθος μέχρι τῆς διαλύσεως του δρ. 4000». (Πετσάλη Τόμ. Α' Σελ. 806).

(2) Ὁ Στάμ-Στάμ κατὰ τὰ 1927 ἐπισκεφθεὶς τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος δημοσιεύει εἰς «Ἐλευθέρου Λόγον» τὰς ἐντυπώσεις του. Χαριέστατα δὲ γράφει ὅτι τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἀγροκηπίου ἀνέθεσε τὸ Κράτος εἰς τὸν Σέκερην διὰ νὰ μὴ «δυσχερεστήσῃ τοὺς Δικαστικοὺς οἱ ὁποῖοι διεμαρτυρήθησαν διότι δὲν ἐλήφθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπ' ὄψιν». (16 Ἀπριλ. Ἀριθ. 1037).

(3) «Ἑλλ. Ταχυδρόμος» 1838. 6 Φεβρουαρίου. Ἀριθ. 9 Σελ. 286.

4. Μηλιαῖς.....	»	1.—
5. Καρυδιαῖς.....	»	1.—
6. Μωρέαις.....	Λεπ.	10
7. Τριανταφυλλιαῖς.....	»	50
8. Σφεντάμνους τῆς Ἀμερικῆς.....	»	50

Ἄρθρον τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου

Δ. Φράσας (1)

Ποῖος ὁ Λογοθέτης.

Ἄρθρον τοῦ ὑπουργικοῦ Γραμματεῦς παρὰ τῆ Γραμματεία τῶν Οἰκονομικῶν καὶ δὴ εἰς τὸ τμήμα τῶν Προικοδοτήσεων καὶ ἐπομένως συνάδελφος τοῦ ὡς ἄνω περιφήμου Αρχιγεωμέτρου, καὶ εἶχε κατορθώσῃ νὰ καταστήῃ ἰδιοκτῆτης κτήματος ἐξ 125 στρεμμάτων κατὰ τὸ 1837 πλησίον τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου (2) καὶ παραπλεύρως σχεδὸν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος καὶ συνεπῶς ἠδύνατο νὰ γνωρίξῃ μὲ ποιὰν τινα ἀκρίβειαν τὰ ἀφορῶντα τὸ Ἀγροκῆπιον.

Τὸ τάγμα Πυροβολικοῦ εἰς τὴν Τίρυνθα κατὰ τῷ 1836.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοποθέτησιν τοῦ Πυροβολικοῦ τάγματος εἰς Τίρυνθα ἐχομεν καὶ ἄλλο στοιχεῖον χρονολογικοῦ καθορισμοῦ. Ὁ Αἰὼν τοῦ 1839 μᾶς δίδει μίαν ἀξίαν προτογῆς λειτομέρειαν. ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἰκονομικὴ Διεύθυνσις τῶν λειβαδίων καὶ τῆς Ἀποικίας τῆς Ν. Τίρυνθος», δημοσιεύει κατὰ τὸ 1839 τὰ ἐξῆς: «Τὰ κατὰ τὴν Ἀργολίδα Ἑλληνικὰ λειβάδια ἐνοικιάζοντο ὑπὸ τοῦ Δημοσίου εἰς ἰδιώτας. Ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως ταύτης ἐλάμβανε κατ' ἔτος 7 χιλ. δραχ. περίπου. Ἀπὸ τῷ 1836 ἡ Διεύθυνσις τῶν λειβαδίων ἀνετέθη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Β' Πυροβολικοῦ Τάγματος. Συγκρίνοντες ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τὸ πρῶτον μὲ τὸ δεῦτερον μέτρον τῆς Κυβερνήσεως περὶ τῶν λειβαδίων αὐτῶν παρατηροῦμεν ὅτι τὸ δεῦτερον ἐπέφερον ἀποτελέσματα οὐσιώδη καὶ ἄξια λόγου. Διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἰδιώτας ἐνοικιάσεως τὰ λειβάδια ἀπὸ ἔτος εἰς ἔτος ἐχειροτέρευον, μέγα μέρος αὐτῶν κατήντησεν ἄγρηστον διὰ τῆς πλημμύρας τῶν ὑδάτων. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀργολίδος βεβιασμένοι νὰ τρέψωσι τὰ ζῶα τῶν ἐκτὸς τῶν λειβαδίων αὐτῶν ἐγένοντο ἔρμαιον τῆς πλεονεξίας τῶν ἐνοικιαστῶν καὶ τὰ ζῶα τῶν δὲν εὑρισκόν τὴν ἀναγκαίαν καλὴν τροφήν τὸ δὲ Δημοσίον ἦν καὶ ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ ἐνοικίου δραχ. 7 χιλ. ἀφ' ἑτέρου, ἐνῶ ἐπλήρωνε διπλασίαν, ἴσως καὶ τριπλασίαν ἴσως ποσότητα δι' ἀγορὰν τροφῆς τῶν ζῶων τοῦ Πυροβολικοῦ, δὲν ἐπόσφερον εἰς αὐτὰ εἰμὴ τροφήν ἀθλίαν. Διὰ τοῦ μέτρου τὸ ὁποῖον ἐσχάτως ἔλαβεν οἱ κάτοικοι Ἀργολίδος ἀπηλλάχθησαν ἀπὸ τῆς πλεονεξίας τῶν ἐνοι-

(1) Αὐτόθι Σελ. 26-27.

(2) Ἡ «Ἀθηνᾶ» ἐγείρει φωνὴν διαμαρτυρίας κατὰ τὸ 1837 κατὰ τοῦ Λογοθέτου διότι ἐζήτησε νὰ τοῦ παραχωρηθῇ κατ' ἐκτίμησιν τὸ ἄνω ἀναφερόμενον κτήμα. Φαίνεται ὅτι ἐπωφελοῦμενος τῆς θέσεώς του, ἀπὸ τοῦ 1836 κατέλαβε τὴν ἔκτασιν αὐτὴν καὶ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κατοχήν «ἔσπευσε νὰ κάμῃ δειδροφυτείας ἐπ' αὐτῆς». Ἡ «Ἀθηνᾶ» διαμαρτύρεται καὶ ζητεῖ νὰ μὴ γίνῃ κακὸν παράδειγμα ἕνας Ἕλλην ὑπάλληλος ὑπηρετῶν μάλιστα εἰς τὸν κλάδον τῆς προικοδοτήσεως. (1837 Συμβριος. Ἀριθ. Φύλλ. 373. Σελ. 1946-7). Ἀγνοοῦμεν τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ἐτελέσθη ἡ διακτοχή, τὸ γεγονός ὅμως εἶναι ὅτι ὁ Λογοθέτης ἐγένετο ἰδιοκτῆτης τῆς γῆς αὐτῆς καὶ ἀπέβη, παρὰ τὸν ἰδιότροπον χαρακτήρα του, εἰς ἐκ τῶν πλέον νοσημόνων κτηματιῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ εἰσχαγῶν, μεταξὺ ἄλλων, ὡς θὰ ἴδωμεν βραδύτερον, καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς Συμυρναϊκῆς συκῆς. Ἐξ οἰκονομικῶν δὲ πληροφοριῶν ἀρῶμεθα περιεργον περὶ αὐτοῦ πληροφορίαν. Ὁ Λογοθέτης εὕρισκετο ἐν διαστάσει πρὸς τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν υἱόν του. Αὕτη δὲ παραπονουμένη κατ' αὐτοῦ τὸν ἀπεκάλει « γ ε ω φ ἄ γ ο ν ». Τὴν λεπτομερείαν αὐτὴν ἐλάβομεν παρὰ τῆς ἀειμνήστου μητρὸς ἡμῶν Ἀγγελικῆς λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπὸ μακροῦ ἐτῶν ἡ οἰκονομία ἡμῶν εὕρισκετο εἰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς συζύγου καὶ υἱοῦ Λογοθέτου.

κιαστῶν καὶ πληρώνουν ἤδη μόλις τὸ ἥμισυ, ἀφ' ὅσα ἐπλήρωναν εἰς αὐτούς. Τὸ δημόσιον ἐπρομήθευεν εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ζῶα ἀφθονωτέραν καὶ καλλιτέραν τροφήν, τὰ λειβάδια ἐκαλλιεργήθησαν καὶ τὰ λιμνάζοντα μέρη ἐξηράνθησαν». (1)

Ἐμφανίζεται ὁ Γεωπόνος Πρώϊος.

Μετὰ τὸν Σέκερην εἰσερχόμεθα εἰς νέαν περίοδον. Τὸ Ἀγροκήπιον ἐπανευρίσκει τὸν προορισμὸν του. Παύει τὸ χρονολογικῶς ἀκαθόριστον τῶν προσώπων τὰ ὅποια τὸ διευθύνουν. Παύει ἡ ἀγρήστευσις αὐτοῦ εἰς κέντρου γεωργικῆς μορφώσεως καὶ ἀνατέλλει δι' αὐτὸ νέα ἱστορικὴ περίοδος. Σημειοῦται ἐπανασύνδεσις τοῦ παρελθόντος μὲ τὸ παρόν. Εὐρίσκόμεθα εἰς τὰ πρόθυρα μιᾶς ἐντόνου καὶ ἐπωφελοῦς γεωργικῆς σταδιοδρομίας. Παύει ὁ κομπογιαντισμὸς καὶ ὑπεισέρχεται ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ γνῶσις. Ἐμφανίζεται ὁ δεύτερος μετὰ τὸν Παλαιολόγον Ἕλληγ ἐπιστήμων ὁ Ι. Πρώϊος περικόσμητος καὶ οὗτος ἀπὸ ἀρετὰς ἐργατικότητος, ζήλου, καὶ πολλαπλῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως. Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον ὁ Ἰωάννης Πρώϊος διευθύνει μετὰ τοῦ Κροκίδα τὸ Κατάστημα τῆς Τύρινθος ἀπὸ τοῦ 1844—1848.

Ὁ Πρώϊος ὑπῆρξε μία ἐξαιρετικὴ ἐπιστημονικὴ προσωπικότης τῆς ἐποχῆς του. Ἦτο ἀκαταπόνητος ἐργάτης τοῦ ἀγαθοῦ. Ἀληθὴς δημιουργός. Ἐχομεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τὸν παρακολουθήσωμεν εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνάς του. Ὑπῆρξε καὶ οὗτος ἥρωα καὶ θῦμα συγχρόνως ὅπως καὶ ὁ Παλαιολόγος.

Ὁ Πρώϊος εἰς Grignon τῆς Γαλλίας.

Ὁ Ι. Πρώϊος ἐσπούδασεν εἰς τὸ Grignon τῆς Γαλλίας τὴν γεωπονίαν. Κατήγετο ἐκ Χίου. Μετὰ λαμπρὰς εἰς τὴν ἐκεῖ Σχολὴν σπουδὰς κατήλθεν εἰς Ἑλλάδα μετὰ τοῦ τότε ἐν Παρισίοις Ἑλληγος Πρεσβευτοῦ Κωλέττη. Προηγούμενως ἀπέρριψεν ἐπανειλημμένας προτάσεις τοῦ ἐν Παρισίοις ἐπίσης Ὀθωμανοῦ Πρέσβευτος, Ρεσίτ—Πασσᾶ. Οὗτος παρακολουθῶν διὰ συγγῶν ἐπισκέψεων εἰς τὸ Γαλλικὸν Ἀγρονομικὸν Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμαθήτευεν ὁ Πρώϊος, τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπίδοσιν καὶ μάθησιν τοῦ Ἑλληγος ἐπιστήμονος συνέλαβε τὴν ιδέαν τῆς συστάσεως ἐν Κων)πόλει παρεμφεροῦς Σχολῆς καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Πρώϊον νὰ μεταβῆ εἰς Τουρκίαν καὶ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γεωργικοῦ αὐτοῦ ἰδρύματος. Ἀλλὰ καὶ ὁ ὀξυδερκὴς καὶ εὐφυὴς Κωλέττης παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας σπουδαστὰς τῆς γεωπονίας ὀλόκληρον τὸ στοργικὸν ἐνδιαφέρον του. Συνδεθεὶς μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Γρινιὸν κατεδείχθη προστάτης καὶ πατήρ τῶν ἐκεῖ σπουδαζόντων Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Grignon ἐσπούδαζον ἐκτὸς τοῦ Πρώϊου καὶ οἱ Σ. Χωματιανός, ὁ Π. Καραγιαννόπουλος καὶ ὁ Π. Κ. Κροκίδας. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Χωματιανός ἀπέτυχεν εἰς τὰς σπουδὰς του, ὁ Καραγιαννόπουλος ἀτυχῶς ἀπέθανεν, ὁ δὲ Κροκίδας δὲν εἶχε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκόμη συμπληρώσει τὰς σπουδὰς του. (2)

(1) «Αἰών» 1839. Ἀριθ. 40. Σ.Σ. Ἐὰν τὰ λειβάδια αὐτὰ ἔκειντο περὶ τὴν Τύρινθα ἢ μᾶλλον ἂν ταῦτα ἀνῆκον εἰς τὸ Ἀγροκήπιον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀγροκηπίου, ὑπεισέρχεται νέον στοιχεῖον. Εἰς τὴν Διεύθυνσιν αὐτοῦ φέρεται πλεόν ὁ Διοικητὴς τοῦ Πυροβολικοῦ Ἀντισυνταγματάρχης Χίτζ ὅστις κατὰ τὸ 1836 εὐρίσκεται κῆρυξ κανονίζων τὰς τύχας τῶν περὶ τὸ ἀγροκήπιον γαιῶν. Σημειωτέον ὅτι ὁ Βασιλεὺς αὐτὸς Ἀξιωματικὸς ἐπαινεῖται διὰ τὰ προσόντα του καὶ τὴν ἰκανότητά του καὶ ὅταν σκεφθῶμεν ὅτι κατὰ τὸ 1836 δὲν εἶχεν ἀκόμη ἰδρυθῆ τὸ Ἴπποφορβεῖον τοῦ παρὰ τὸ Ἄργος Τημενίου, ὅπου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευασθῆ ὀλόκληρον ἔφιππον Τάγμα, δικαιούμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὸ 1836 τὸν Βασιλ. διεδέχθη εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἀγροκηπίου ὁ Χίτζ, ὁ ὁποῖος ὡς φαίνεται, διέμεινεν ἐκεῖ καθ' ὃν χρόνον ὑπῆρτεν ὡς Διευθυντὴς ὁ ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου ἀναφερόμενος Εἰρηνοδίκης Σέκερης.

(2) Ι. Πρώϊου: «Ἐκθεσις περὶ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ ἐν Τύρινθι Γεωργικοῦ Σχολείου...» 1850.

Ὁ Πρώϊος εἰς Ἑλλάδα

Κατὰ τὰς ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις τοῦ Πρωΐου, παρίστατο καὶ ὁ Κωλέττης καὶ ἀντελήφθη τὴν θαυμαστὴν ἐπιτυχίαν του καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν ἀνάδειξίν του εἰς ἓνα ἐπίζηλον ἐπιστήμονα. Ὁ Κωλέττης ἐπρότεινε ἀμέσως εἰς τὸν Πρωΐον νὰ κατέλθωσιν εἰς Ἀθήνας ὅπου τὸν προώριζε διὰ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς νεοσυστάτου Γεωργικοῦ ἐν Ἑλλάδι Σχολείου.

Ὁ Πρωΐος γιομάτος ἀπὸ ἐνθουσιασμόν καὶ εὐγνωμοσύνην παρηκολούθησε τὸν Κωλέττην εἰς Ἀθήνας. Ὑπουργοῦντος τότε τοῦ Α. Λόντου διωρίσθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Βασιλέως μέλος τῆς ἐπὶ τῆς «Ἐμψύχωσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς.» Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην ὑπέβαλεν ὁ Πρωΐος τὰς σκέψεις του καὶ ἐπέτυχεν τὴν συγκατάθεσίν της εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν σύστασιν Γεωργικοῦ Σχολείου. Προϊὸν τῶν συζητήσεων τοῦ Πρωΐου μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀμεσος ὑποβολὴ πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργεῖον λεπτομεροῦς, ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐκθέσεως διὰ τὰ περαιτέρω. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἀποδεχθὲν τὰς ἀπόψεις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐνέκρινε τὴν ἐγκατάστασιν τῆς Σχολῆς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις κτῆμα Ροῦφ καὶ διέταξε τοὺς ἀρμοδίους νὰ προβῶσιν εἰς ἐπιτόπιον ἔρευναν. Ἡ Ἐπιτροπὴ προέβη ἀμέσως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης. Ἄλλ' ἐκ τῆς ἐπιτοπίου μελέτης ἐπέισθη περὶ τῆς ἀκαταλληλότητος τοῦ κτήματος τούτου στερουμένου ἐπαρκοῦς ἐκτάσεως ἀροσίμων γαιῶν καὶ ὑπέβαλε τὴν γνώμην νὰ προτιμηθῇ τὸ παρὰ τὸ Ναύπλιον Ἀγροκτῆπιον Τίρυνθος, τὸ ὑποῖον καὶ ἐκτεταμένως γαίας κατεῖχε καὶ ἑτοιμον κατάστημα παρεῖχεν. Ἡ ὑπόδειξις αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ καὶ διατάχθη ὁ Πρωΐος νὰ μεταβῇ ἀμέσως εἰς Τίρυνθα καὶ συντάξῃ τὸ κατάλληλον σχέδιον διὰ τὴν ἴδρυσιν ἐν αὐτῷ »Πρακτικοῦ καὶ Θεωρητικοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου (1).

Ὁ Πρωΐος εἰς Τίρυνθα κατὰ τὸ 1844.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1844, μετὰ σύντομον μελέτην τοῦ ἐν Τίρυνθι Ἀγροκηπίου, ὑποβάλλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τὴν ἔκθεσίν του. Τὸ Ὑπουργεῖον ὅμως τοῦτο ἐπιθυμοῦν νὰ συνενώσῃ τὸ Ἰπποφορβεῖον (2) μετὰ τοῦ Ἀγροκηπίου Τίρυνθος τοῦ ἀνέθεσε νὰ ἐτοιμάσῃ κοινὴν δι' ἀμφοτέρα μελέτην καὶ νὰ συντάξῃ κατάλληλον σχέδιον διατῆν εἰς αὐτὸ σύστασιν «ἐκτεταμένου Γεωργικοῦ Σχολείου». Οὕτω καὶ ἐγένετο. Περαιτέρω θὰ περιλάβωμεν εἰς τὰς σελίδας μας τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς μελέτης τοῦ Πρωΐου (3).

Τὰ καλλιεργητικὰ συστήματα.

Ὁ Πρωΐος ἐξετάσας τὴν φυσικὴν κατάστασιν τῶν γαιῶν τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ Ἰπποφορβεῖου, λοβῶν ὑπ' ὄψει του τὰς φυσικολογικὰς καὶ οἰκονομικὰς περιστάσεις τοῦ τόπου καὶ τὸν σκοπὸν τῆς γενησιμένης ἀγρονομικῆς ἐπιχειρήσεως, συνιστᾷ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Μικτοῦ Καλλιεργητικοῦ συτήματος.

«Ἡ καλλιεργεῖα, λέγει, τῶν 94 τμημάτων θέλει περιορισθῇ πρὸς τὸ παρὸν ἐπὶ τινῶν κτημάτων μόνον, ἵνα, συγροτηθεῖσιν ἐν οὐταῖς ὕψασοι αἱ τοῦ Ἀγροκηπίου διαθέσιμοι δυνάμεις, σχηματίσωσιν ἐπ' αὐτῶν τὸ καλλιεργητικὸν κέντρον τῆς γενικῆς καλλιεργητικῆς περιόδου, πρῶτον διὰ νὰ γίνωσιν εὐκλῶτερον καὶ ἀσφαλέστε-

(1) Αὐτόθι Σελ. 7—8.

(2) Σ.Σ. Τὸ εἰς Τημέριον (Τσιβέρι) ἴδρυθὲν καὶ περὶ τῆς συστάσεως καὶ λειτουργίας τοῦ ὁποίου θὰ ὁμιλήσωμεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλλ. Κτηνοτροφίας».

(3) Ι. Πρωΐου. Αὐτόθι Σελ. 8—9.

ρον διάφοροι δοκιμαί πρὸς ἐγλιμάτισιν καὶ διὰ δόσιν τῶν ὠφελιμωτέρων φυτῶν καὶ ζώων, ὅσα δὲν εἰσῆχθησαν εἰσέτι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γεωργίαν καὶ δευτερον πρὸς βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν τῶν γεωργικῶν μας προϊόντων.

«Πρὸς περισσοτέραν δὲ ἐπιτυχίαν θέλουνσι καλλιεργηθῆναι πρῶτον τὰ ὠφελιμώτερα φυτὰ τοῦ κλίματός μας ἕως οὗ μορφωθῶσιν ἐργάται καὶ τινα ἐργατικά ζῶα καὶ γίνωσιν ἐπιτηδειότεροι εἰς τινὰς ἐργασίας, ὅπως ἀσυνηθίστους εἰς τὴν Ἑλλάδα. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἢ καλλιεργουμένη οὕτη ἐπιφάνεια θέλει αὐξάνεσθαι μέχρις οὗ καλλιεργηθῶσιν ὅλαι αἱ ἀρώσιμι γαῖαι καὶ καθυποβληθῶσιν εἰς τὸ προταθὲν «Μικτὸν Σύστημα Καλλιεργείας» τὸ ὁποῖον ὡς ἐλαστικὸν δύναται νὰ συμβαδίσῃ μετὰ διαφόρων ἄλλων Καλλιεργητικῶν Συστημάτων τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμόζωσι πάντες καὶ τὰς διαφόρους ἀγρολογικὰς περιστάσεις ἐντὸς τῶν ὁπίων ἤθελον εὐρεθῆναι».

Περαιτέρω ὁμιλῶν περὶ Συντροφικοῦ Καλλιεργητικοῦ Συστήματος ἐξαιρεῖ τὰς ἀρετὰς του καὶ τὰ ὠφελήματά του τόσον διὰ τὸ κατὰστημα ὅσον καὶ διὰ τοὺς γεωργούς (1).

Πειραματικὸν πεδίον.

Περαιτέρω ἐξακλουθῶν ἀνοπίσσει :

«Πλησίον τοῦ καταστήματος θέλουν ἐκλεγεθῆ 100 στρεμ. γῆς καλλιεργησίμου καὶ περιφραγῶσι διὰ τῆς φυτεύσεως ἱερνιδῶν ἀγριομαρεῶν, διὰ νὰ καλλιεργηθῶσι προσηκόντως καὶ σχηματίσωσιν ἓν πειραματικὸν πεδίον (Champ d' Experience) τὸ ὁποῖον θέλει χρησιμεύσῃ ὡς πρώτη βαθμὶς τῶν τῆς μεγάλῃς Γεωργίας ἐπιχειρήσεων.

«Ἐντὸς τοῦ πειραματικοῦ πεδίου τούτου θέλουνσι σπείρεσθαι καὶ ἐγκλιματίζεσθαι τὰ ἐλαιφόρα καὶ ἄλλα ξένα νεσείσκατα Ἐπέτεια καὶ Ζώσιμα παραγωγικὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα θέλουν εἰσάγεσθαι βαθμυδὴν εἰς τὴν Μεγάλην Γεωργίαν. Θέλει πρὸς τούτοις σχηματισθῆ ἐντὸς τοῦ ἰδίου πεδίου Φυτώρια διαφόρων εἰδῶν ἀγρίων καὶ ἡμέρων ἀπείστων καὶ ποτιστικῶν δένδρων, ἐκ τῶν ὁπίων, θέλουνσι συστήθῃ ἐπὶ τῶν γαίῶν τοῦ Καταστήματος διαφόρων εἰδῶν καὶ ἐποχῶν Μωραίωνες, διὰ τὰς δι. λὰς ἐτησίους Σκωληκοτροφίας, γενησομένας ἐντὸς τοῦ ἰδίου καταστήματος, ἐλαίωνες ἐπὶ τῶν διαφόρων θέσεων τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ Ἴπλοφορβεῖου, κατὰ τὴν φύσιν ἐκάστης γῆς ἐσχηματισμένοι, Βαμβάκωνες, (ἐὰν δυνηθῶμεν νὰ ἐγκλιματίσωμεν τὸ ὄριό δένδρον τῶν Γαλλικῶν Ἀποικιῶν) καὶ μία φυτεία δασῶν συνισταμένη ἐκ τῶν ὠφελιμωτέρων καὶ χρησιμωτέρων εἰς τὴν βιομηχανίαν δένδρων, ἧτις θέλει καθυποβληθῆ εἰς διάφορα Δασονομικὰ συστήματα ἔχοντα διαφόρους σκοποὺς οἷον Ναυπηγικούς, ἐξαγωγῆς ρητίνης, διατροφῆς ζώων καὶ δι' ἄλλας ἀνάγκας πολλῶν τῆς βιομηχανίας κλάδων. (2)

Κηπουρικὴ.

«Ἐντὸς τοῦ μεγαλειτέρου Κήπου τοῦ Ἀγροκηπίου θέλει σχηματισθῆ ἕκτασις τις Λαχανικοῦ Κήπου, περιστοιχισμένη διὰ τινῶν ἐνυπαρχόντων ὁλωροφόρων δένδρων, ἐπὶ τῆς ὁποίας θέλει ἐφαρμοσθῆ τὸ δρασιηριότερον τῆς Κηπουρικῆς Συστήμα, ἀποβλέπον τὴν βελτίωσιν καὶ εὐθνήν αὐξήσιν τῶν προϊόντων τοῦ κλάδου τούτου.

(1) Αὐτόθι Σελ. 9-11.

(2) Αὐτόθι Σελ. 12-13.

«Ο δὲ μικρότερος Κῆπος θέλει χρησιμεύσει εἰδικῶς εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ καλλιέργειαν τῶν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ὠφελιμωτέρων εἰδῶν αὐτῶν». (1)

Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ Ἀγρονομικὴ Σχολή. Α' Κλάσις.

Τὰ προλεχθέντα ὑπὸ τοῦ Πρωτοῦ, ὅσον ἀφορᾷ τὸ Σχέδιον Καλλιερ-
γείας ἀπέβλεπον εἰς τὴν βαθμιαίαν βελτίωσιν τῶν Ἑδαφικῶν Κεφα-
λαίων καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ Ἀγρολογικοῦ Πρακτικοῦ μέρους τῆς
Ἐπιστήμης. Δι' αὐτῶν θὰ συνετελεῖτο ἡ διάδοσις τῆς Μεγάλης καὶ Μικρᾶς
Γεωργίας, τῆς Κηπουρικῆς, τῆς Δασονομίας καὶ τῶν Γεωρ-
γικῶν Μηχανῶν.

Διὰ τὴν πλήρη ὅμως βελτίωσιν ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῆ καὶ μία Θεωρητικὴ
καὶ Πρακτικὴ Ἀγρονομικὴ Σχολή, »τῆς ὁποίας ἡ λυχνία νὰ ὀδηγῆ
τὸν γεωργὸν μετ' ἀσφαλείας εἰς ὅλας γενικῶς τὰς πράξεις του».

Περαιτέρω ὁ Πρώτος καθορίζων τὸν τρόπον τῆς ὀργανώσεως τῆς Σχολῆς
ζητεῖ νὰ ὀρισθοῦν, κατὰ τὰς πρώτας αὐτῆς περιόδους, δύο Κλάσεις μαθητῶν
ἀνατροφῆς καὶ ἡλικίας διαφόρου.

Ἡ μὲν πρώτη Κλάσις νὰ συνίσταται ἐκ νέων γεωργῶν προχωρημένων
ὀπωσοῦν εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ γνωρίζοντων τοῦλάχιστον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν.

Οἱ νέοι οὗτοι θὰ ἐκπαιδεύωνται πρακτικῶς ὑπὸ τὰς ὀδηγίας τοῦ Διευθυντοῦ
ἤτοι θὰ παρακολουθοῦν τὸ Πρακτικὸν τῆς Καλλιεργείας μέρος
»τὸ δὲ ἑσπέρας θέλουσι συνέρχεσθαι εἰς τὸ Σπουδαστήριον ὅπου παρόντος
τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ἄλλων τῶν ὑπαλλήλων ἐργατῶν, θέλει γίνεσθαι πρῶτον γενικὴ
συζήτησις καὶ ἀκριβῆς ἀνάλυσις ὅλων τῶν ἐργασιῶν τῆς ἡμέρας, ἵνα μαθάνωσι
τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον τῶν καθ' ἑκάστην γενομένων πράξεων». Προτείνει ἐπὶ
πλέον νὰ διδάσκωνται θεωρητικῶς Στοιχειώδη Γεωργίαν καὶ ἀναλυ-
τικὴν Θεωρίαν τοῦ Πρακτικοῦ Μέρους καὶ τὴν θεωρίαν τῆς
χρήσεως καὶ κατασκευῆς Γεωργικῶν μηχανῶν. Οἱ οὕτω δὲ διδασκόμενοι
μετὰ διετίαν νὰ ὑφίστανται γενικὴν ἐξέτασιν τῶν διδασκόμενων Θεωρητικῶν
καὶ Πρακτικῶν μαθημάτων καὶ νὰ λαμβάνωσιν ἀκολούθως μίαν ἀπόδειξιν
ἐκ αὐτῶν (2).

Οἱ οὕτω μορφούμενοι νέοι θὰ ἐχρησίμευον μελλοντικῶς ὡς ὀδηγοὶ ἐργατῶν
καὶ θὰ ἀνελάμβανον γενικῶς εἰς τὰ κτήματα τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς
καλλιεργείας. Ἀπὸ τοὺς νέους αὐτοὺς ἀνέμενε νὰ διαδώσωσι τὴν χρῆσιν τῶν
τελειοποιημένων γεωργικῶν μηχανῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι τόσον ἐπωφελεῖς εἰς τὴν
Ἑλληνικὴν Γεωργίαν καὶ καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ σχεδιάζωνται παρὰ τῆς Διευθύνσεως
τοῦ Ἀγροκηπίου ἐπίτηδες διὰ τὰς γεωργικὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου καὶ θὰ κατασκευά-
ζωνται ἐντὸς τοῦ Ὀπλοστασίου Ναυπλίου (2).

Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ Ἀγρονομικὴ Σχολή.

Β' Κλάσις.

Ἡ ἕλλη Κλάσις θὰ ἐχρησίμευε διὰ τὴν μόρφωσιν Ἐπιστημόνων
Γεωργῶν. Οἱ μαθηταὶ οὗτοι ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν 15—20 ἐτῶν, νὰ δύ-
νανται νὰ ἐκθέτωσιν ἐγγράφως τὰς σκέψεις των, νὰ γνωρίζωσι τὰς 4 πράξεις τῆς
ἀριθμητικῆς κτλ. καὶ στοιχεῖα Γεωμετρίας καὶ Φυσικῆς.

Δι' αὐτοὺς ὁ Πρώτος ὠρίζε τριετῆ φοίτησιν καὶ ἀνάλογα πρὸς τὸν σκοπὸν

(1) Αὐτόθι Σελ. 13.

(2) Αὐτόθι Σελ. 16-18.

δι' ὃν προωρίζοντο μαθήματα. Παρέχει δὲ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν των καὶ τοῦ τρόπου τῆς μορφώσεώς των. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ὁ Πρώϊος ὑνειροπολῶν νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὑπαιθρον νέους οἱ ὅποιοι ἠθέλουσι διδάξῃ τὸν Γεωργικὸν τῆς Ἑλλάδος κόσμον, τὸν μεθοδικότερον καὶ εὐθυνότερον τρόπον τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν διαφόρων τῆς Ἑλλάδος οἴνων, τὸν τρόπον τῆς φυτεύσεως καὶ καλλιέργειας τῶν Μωρεῶν, καὶ τὴν μεθοδικωτέραν Σκωληκοτροφίαν, τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἐλαιοφύτων καὶ τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν, τὰς διαφόρους μεθόδους τῶν ποτισμάτων καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν τοσοῦτον ὠφελίμων Τεχνητῶν καὶ Φυσικῶν λειβαδίων. Εἰς τὰ πεδινὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη θέλουσι διδάξῃ τὰ καταλληλότερα καὶ εὐθυνότερα μέσα τῆς καλλιέργειας τῶν ἀρωσίμων γαιῶν καὶ τῆς βελτιώσεως καὶ εὐφορίας αὐτῶν. Ἐπὶ δὲ τῶν ὄρεινῶν μερῶν θέλουσι διδάξῃ τὰ μέσα, δι' ὧν δύναται τις νὰ ὠφελῆθῃ περισσύτερον παρὰ τῶν κατωφερῶν γαιῶν καὶ παρὰ τῶν ὑψηλῶν βοσκῶν, τὸν τρόπον τῆς ἀνατροφῆς καὶ βελτιώσεως τῶν Γαλακτοφύρων καὶ Ἐριοφύρων ζώων, καὶ τῶν ζώων τοῦ Παγεύματος, τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τοῦ Βουτύρου καὶ διαφόρων εἰδῶν τυρῶν, καὶ τέλος τὴν μετασχημάτισιν ὄλων τῶν προϊόντων τῆς Γεωργίας». Περαιτέρω ὁ Πρώϊος εἰς τοὺς νέους αὐτοὺς ἐπιστήμονας στηρίζει τὰς μεγαλυτέρας ἐλπίδας. Θέλει οὗτοι νὰ διευθύνωσι τὰ διάφορα τῶν ἐπαρχιῶν Ἀγροκήπια, θέλει νὰ ἐπιφορτίζωνται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νὰ διευθύνωσι τὰς μεγάλας ἐκχερσώσεις καὶ ἀποξηράνσεις τῶν Ἐθνικῶν Γαιῶν καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν ν' ἀναφέρωσι κατ' ἔτος τὴν γεωργικὴν κατάστασιν ἐκάστης ἐπαρχίας, εἰς ἀνώτερον Ἀγρονομικὸν τοῦ Κράτους Συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ προτείνωσι τὰ μέσα τῆς βελτιώσεως καὶ προόδου τῆς Γεωργίας ἐκάστου Νομοῦ ἢ Ἐπαρχίας.

Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ μαθητῶν ὑποτρόφων τῆς Κυβερνήσεως καὶ μὴ ὑποτρόφων ἀλλὰ τρεφομένων καὶ τούτων ἐντὸς τοῦ ἰδίου Καταστήματος δι' ἰδίας αὐτῶν δαπάνης. Ὑπολογίζει κατ' ἀρχάς, σύμφωνα μὲ τὰς τότε οἰκονομικὰς περιστάσεις, 30 μαθητὰς ὑποτρόφους τῆς Κυβερνήσεως καὶ περὶ τοὺς 15 ἢ 20 ἄλλους φοιτῶντας δι' ἰδίας αὐτῶν δαπάνης ἢ δαπάναις τῶν Νομῶν ἢ Ἐπαρχιῶν.

Προτείνει κατόπιν ὅπως τὰ περισσότερα τῶν βοηθητικῶν ἐπιστημῶν μαθήματα παραδίδονται ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου Νευπλίας... (1).

Αἱ ζητηθεῖσαι πιστώσεις.

Ἐζήτησε διὰ νὰ διοργανωθῇ καὶ ὀδεύσῃ καλῶς ἡ ἐπιχείρησις κατὰ τὸ προταθὲν Σχέδιον, διὰ τὸ πρῶτον ἔτος δραχ. 44,881. Διὰ τὸ δεύτερον ἔτος ὑπολογίζει πίστωσιν ἐκ δραχ. 18,691 καὶ διὰ τὸ τρίτον δραχ. 7,160. "Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἐπιχείρησις θὰ συνεχισθῇ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ θὰ καταστῇ ἠσημαντικῆς τιμῆς προόδου παραγωγός».

Ἐπίσης ζητεῖ καὶ μίαν πίστωσιν 5,000 δραχ. κατ' ἔτος διὰ τὰ διάφορα κτίρια «τῶν ἀγροτικῶν ἐργοστασίων καὶ τῆς Σκωληκοτροφίας». Διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ κλάδου τῆς Σηροτροφίας ὑπολογίζει τὴν κατ' ἔτος φύτευσιν ἀναλόγου ἀριθμοῦ μωρεῶν ἠμέχρις οὗ σχηματισθῇ ὁ ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν περιστάσεων τοῦ Καταστήματος προσδιορισθόμενος Μωρεῶν» (2).

Ἡ Γεωργικὴ Ἐφημερίς

Διὰ τῆς ἐκδοθησομένης «Γεωργικῆς Ἐφημερίδος τοῦ Καταστήματος» προτείνει τὴν δημοσίευσιν τῶν σημαντικωτέρων λογιστικῶν πρά-

(1) Αὐτόθι Σελ. 18—25.

(2) Αὐτόθι Σελ. 25—26.

ξερων τὰς ὁποίας οἱ ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι τοῦ Ἀγροκηπίου θέλουν καταχωρίζει εἰς τὰς διαφόρους βίβλους τῆς Ἀγροτικοεμπορικῆς Λογιστικῆς, ἡδιὰ τῆς ὁποίας θέλει δυνηθῆ ἡ Κυβέρνησις νὰ λαμβάνη λόγον ἀκριβῆ τῶν πραγθέντων κατὰ τὸ τέλος ἐκάστου ἀγρολογικοῦ ἔτους».

Διὰ τῆς ἰδίας »Γεωργικῆς Ἐφημερίδος» θέλει ἐπιλύει ἀπορίας τὰς ὁποίας θὰ τοῦ ἀπευθύνωσι δι' ἀλληλογραφίας ἢ προσωπικῶς οἱ διάφοροι γεωκτῆμονες τῆς γῶρας (1).

Ἐπισκέψεις Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος.

Προτείνει μίαν σημαντικὴν καινοτομίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατ' ἔτος ὁ Διευθυντῆς τοῦ Καταστήματος νὰ ἐπισκέπτεται «ἐν γεωργικὸν μέρος τοῦ Κράτους, δι' ἡμέρας μόνον τινὰς, διὰ νὰ λαμβάνη ἐπιστημονικὰς τινὰς ἐπιτοπίους πληροφορίας, αἵτινες θέλουσιν ὠφελήσῃ, τοὺς τῶν μερῶν τούτων κατοίκους γεωργοὺς καὶ ἐξ ἄλλου μέρους, αἱ ἐπιτόπια παρατηρήσεις αὐταὶ θέλουσιν ἀναφέρεσθαι διὰ τῶν διαφορῶν γεωργικῶν τοῦ καταστήματος μαθημάτων καὶ ἀναπτύσσεσθαι προσηκόντως, διὰ νὰ γνωρίζωσιν οἱ μαθηταὶ τοῦ καταστήματος.....»

Δι' ὄλων αὐτῶν τῶν μέσων, διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ φορολογικοῦ τῆς Ἑλλάδος συστήματος καὶ διὰ τῶν βραβεύσεων καὶ ἐμψυχώσεων τοῦ γεωργικοῦ κόσμου, διαβλέπει ὄθησιν πρὸς τὴν πρόοδον τῆς γῶρας μας καὶ τελείαν ἀνάπτυξιν τῆς (2).

Τὸ σχέδιον τοῦ Πρωτοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν.

Τὰ ἀνωτέρω περιληπτικῶς ἐκτεθέντα παρ' ἡμῶν ὑπεβλήθησαν διὰ λεπτομεροῦς Ἐκθέσεως εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργεῖον. Τὸ Ὑπουργεῖον διεβίβασε τὴν ἐκθεσίν του ταύτην ἀμέσως εἰς τὴν ἐπὶ τῆς «Ἐθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς» ἢ ὁποία «ἐξετάσασα καὶ συζητήσασα τὰ καθ' ἕκαστα τῶν διαφορῶν αὐτῆς Κεφαλαίων, τὴν παρεδέχθη ὅπως εἶχε καὶ ἐσύστησεν αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον Ὑπουργεῖον διὰ τὰ περαιτέρω».

Τὸ Ὑπουργεῖον ὅμως δὲν ἤρχεσθη εἰς αὐτὴν του τὴν ἐνέργειαν. Ὑπέβαλε τὸ Σχέδιον τοῦ Πρωτοῦ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον »τινῶν κτηματιῶν ἐμπείρων τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» καὶ συνέστησε »πολυάριθμον Ἐπιτροπὴν συγκειμένην ὑπὸ διαφορῶν Βουλευτῶν» ἢ ὁποία συνεζήτησε μετὰ τοῦ Πρωτοῦ ἐφ' ὄλων τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐκθέσεώς του. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη δι' ἀναφορᾶς τῆς ἐδήλωσεν ὅτι ἀποδέχεται τὰς γνώμας τοῦ Πρωτοῦ καὶ συνιστᾷ τὴν σύστασιν Γεωργικοῦ Σχολείου. Κατόπιν τῆς συστάσεως ταύτης τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν συνέταξε καὶ ἐπαρουσίασεν εἰς τὰς Βουλὰς τὸ περὶ συστάσεως Γεωργικοῦ Σχολείου Νομοσχέδιον (3).

Ψηφίζειται ὁ Νόμος τῆς 28 Μαΐου 1846 περὶ συστάσεως Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς Τίρυνθα.

Ὁ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς Νόμος καὶ κατόπιν ἐπικυρωθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἔχει ὡς ἐξῆς :

N. τῆς 28 Μαΐου 1846.

Περὶ συστάσεως Γεωργικοῦ Σχολείου ἐν Τίρυνθι.

Ἄρθρον 1. «Τὸ Κατάστημα τῆς Τίρυνθος καὶ τοῦ Ἴπποφορβείου μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῆς οἰκοδομῶν καὶ τῶν προσηρτημένων δημοσίων γαιῶν προσδιορίζονται διὰ

(1) Αὐτῶθι Σελ. 26—27.

(2) Αὐτῶθι Σελ. 28.

(3) Αὐτῶθι Σελ. 29- Γενναδίου : «Ἀναλεκτα». Γράφει. «Τῷ 1844 ἐπὶ πρωθυπουργ-

νά χρησιμεύσουν εἰς σύστασιν προτύπου Γεωργικοῦ Σχολείου ὅπου θέλει διδάσκεισθαι τὸ πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν μέρος τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Κτηνοτροφίας.

"Ἄρθρον 2. »Τὸ προσωπικὸν τοῦ Καταστήματος τούτου προσδιορίζεται ὡς ἑξῆς :

Α'. Εἰς Διευθυντῆς ὅστις θέλει παραδίδῃ τὰ ἀνώτερα τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας μαθήματα μὲ μηνιαῖον μισθὸν δραχ. 350. Εἰς τὴν Διευθυντὴν θέλει χορηγεῖσθαι καὶ 10 ο]ο ἐκ τοῦ καθαροῦ κέρδους τοῦ καταστήματος ὅταν τοῦτο ἀρχίσῃ νὰ δίδῃ κέρδος.

Β'. Δύο ἕτεροι καθηγηταὶ τῆς Γεωργικῆς μὲ μηνιαῖον μισθὸν ὁ μὲν 200, ὁ δὲ 150 δραχμῶν.

Γ'. Εἰς καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν μὲ ἐπιμίσθιον δραχ. 50.

Δ'. Εἰς Καθηγητῆς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, μὲ ἐπιμίσθιον δραχ. 50.

Ε'. Εἰς Καθηγητῆς τοῦ Ἀγροτικεμπορικοῦ λογιστικοῦ μὲ ἐπιμίσθιον δραχ. 50.

ΣΤ'. Εἰς Καθηγητῆς τοῦ Ἀγροτικοῦ Δικαίου μὲ ἐπιμίσθιον δραχ. 50.

Ζ'. Εἰς Καθηγητῆς τῆς ὑγιεινῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ ἐπιμίσθιον δραχ. 50.

"Ἄρθρον 3. »Ὁ ἀριθμὸς τῶν ζευγιτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ Καταστήματος, καὶ ἡ μισθοδοσία ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν, θέλει προσδιορίζεσθαι παρὰ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ λόγον τῆς ἀνάγκης ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ διευθυντοῦ (1).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἀπριλίου 1846.

ΟΘΩΝ

I. Κωλέττης

Ὁ Νόμος εἰς τὴν Γερουσίαν.

Κατὰ τὴν 18 Ἀπριλίου ὁ ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ὡς ἀνωφελεῖς νόμος περὶ Συστάσεως Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς Τίρυνθα, εἰσάγεται πρὸς ἐπιψήφισιν εἰς τὴν Γερουσίαν. Ὑπὸ ὕψει τῆς Γερουσίας, ἐκαστὸς τοῦ Νόμου, τίθεται καὶ ἡ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Βουλὴν ἐκθεσίς διὰ τῆς ἐπίσης προλαγίζεται ὁ ἀρμόδιος Ὑπουργὸς ὡς ἑξῆς :

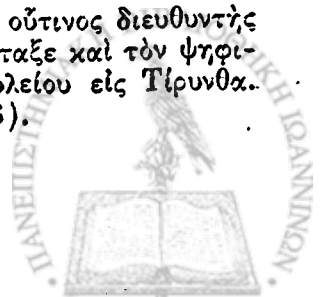
Ἡ εἰσήγησις τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ.

»Ἡ σύστασις ἐνὸς «Γεωργικοῦ Σχολείου» εἰς τὸ Κράτος, διδάσκοντος θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς τὰς πολλιτέρας μετέδεις τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς, ἐθεωρήθη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὡς ἓν ἐκ τῶν καταλληλοτέρων μέσων διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἐνεστάσης κατεστάσεως τῆς γεωργίας μας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον τὸ Ὑπουργεῖον ἐπροσδιώρισεν ἐν τῷ προπολογισμῷ του τοῦ περὶ ἐτους ἐν ποσὸν ἐκ δρα. 50,000, αἵτινες ἀπαιτεῦνται διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὑπορχόντων Καταστημάτων τῆς Τίρυνθος, ὅπου ἐθεωρήθη, κατὰλληλον νὰ συσταθῇ τὸ εἰρημένον Σχολεῖον, διὰ τὴν ἀγορὰν ἀροτήρων βοῶν καὶ ἄλλων ἐργατικῶν ζώων, διὰ τὴν προμήθειαν σπόρων καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων».

Ἡ Βουλὴ παρεδέχθη ὁμοφώνως τὴν δαπάνην ἀλλ' ἐξέωρθε ἀναγκαῖον νὰ ὑποβληθῇ Νόμος διὰ τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς. Ὁ δὲ ἀρμόδιος Ὑπουργὸς παρέσχε καὶ τὰς κάτωθι ἐξηγήσεις ἀναφορῶς πρὸς τὴν συνένωσιν τοῦ Ἰππεφρβεῖου μὲ τὴν

γιας τοῦ Κωλέτη, ἐλήφθη πρόνοια περὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ Ἀγροκηπίου, οὗτινος διευθυντῆς διορίσθη ὁ ἐν Γαλλίᾳ μορφωθεὶς γεωπόνος Ἰωάν. Πρώιος, Χῖος, ὅστις συνέταξε καὶ τὸν ψηφισθέντα τῷ 1846 (τῆς 26 Μαΐου) Νόμον «περὶ Συστάσεως Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς Τίρυνθα. Ὡς ὑποδιευθυντῆς δὲ ἡ οἰκονόμος προσελήφθη ὁ Κροκιδᾶς» (Σελ. 105-106).

(1) Δηλιγιάννη-Ζηνοπούλου, Τομ. Δ'. Σελ. 115-119.

Σχολήν. Ἐπειδὴ ταύτης εἰς τῶν σκοπῶν θὰ ἦτο καὶ ἡ βελτίωσις τῆς Κτηνοτροφίας καὶ κυρίως ἡ παραγωγή καλοῦ γένους ἵππων, ἐκρίθη σκόπιμον νὰ ἐπέλθῃ ἡ συνένωσις αὕτη ἵνα καὶ αἱ δαπάναι μειωθῶσι καὶ ἡ διεύθυνσις ἀποβῇ ἐνιαία καὶ ἐπωφελής. Ὡς πρὸς δὲ τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ ὠρίσθη ἵνα διδάσκη «καὶ τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς Γεωργίας, ἐκτελῶν τὰς βαρυτέρας καὶ κοπιαστικώτερας ἐργασίας, διὰ νὰ γυμνάζῃ τοὺς ἐργάτας καὶ τὰ ζῶα, καὶ ἐπασχολῶν καθ' ἐκάστην ὅλας τὰς στιγμὰς τοῦ εἰς τὴν ἐπιτήρησιν καὶ διεύθυνσιν ὄλων τῶν ἐργασιῶν τοῦ Καταστήματος». Κατόπιν γίνεται λόγος περὶ τοῦ μισθοῦ του καὶ τῶν ποσοστῶν του καὶ κρίνεται ἐπωφελής ὁ συνδυασμὸς οὗτος διότι συνενώνει «τὰ συμφέροντα τῆς Διευθύνσεως μὲ τὰς προόδους τοῦ Καταστήματος».

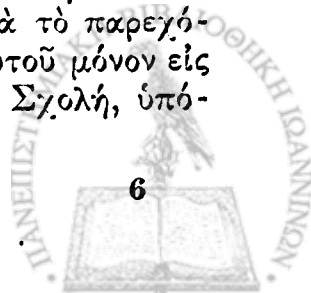
Ἡ συνεδρίασις τῆς 7 Μαΐου 1846.

Ὁ Νόμος μετὰ τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως παρεπέμφθη εἰς τὴν οἰκείαν Ἐπιτροπὴν τῆς Γερουσίας, ἧτις κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 7 Μαΐου ἀναγινώσκει τὴν ἐκθεσὶν τῆς διὰ τῆς ὁποίας ἀποδέχεται τὴν συνένωσιν τοῦ Ἴπποφορβείου μετὰ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου, δὲν ἔχει ἀντίρρησην διὰ τὸν διορισμὸν τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν οἵτινες δὲν ὑπῆρχον τότε εἰς τὸ Γυμνάσιον Ναυπλίου καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνδεχόμενον μελλοντικῶς νὰ εὐρεθῶσι καὶ συνιστᾷ τὸν καταρτισμὸν προϋπολογισμοῦ δαπανῶν.

Ἡ συνεδρίασις τῆς 8 Μαΐου 1846. Ἀντιρρήσεις Γερουσιαστῶν.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 8 Μαΐου ἀρχεται ἡ συζήτησις τοῦ Νόμου καὶ ὅπως ἦτο ἐπόμενον ἀκούεται ὁρμαθὸς γνωμῶν καὶ ἀντιλήψεων καὶ ἀντιρρήσεων. Εἰς ἐκ τῶν Γερουσιαστῶν ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Σχολῆς «ἐν τόπῳ ἐρήμῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ οὐδὲ οἱ ἀναγκαῖοι καθηγηταὶ νὰ εὐρεθῶσι εἶναι δυνατόν, οὐδὲ νὰ συρρεύσωσι πολλοὶ μαθηταί». Προτιμοῦσεν οὗτος τὴν γῆν τῶν Ἀθηνῶν ἧτις ἄγονος οὕσα θὰ καθίστατο διὰ τῆς τέχνης εὐφορος καὶ οὕτως οἱ γεωργοὶ «ἤθελον λάβει παράδειγμα ἐναργές, διὰ ν' ἀσχοληθῶσι μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν καλλιέργειαν, ἐν ᾧ δὲν γίνεται τοῦτο εἰς Τίρυνθα ἧς αἱ γαῖαι ἐκ φύσεως εὐκαρποὶ οὕσαι, ἀνευ πολλοῦ κόπου, πολλοὺς καρποὺς νὰ παραγάγῃσι δύνανται».

Ἄλλος Γερουσιαστὴς ἔχων ὑπ' ὄψει του ὅτι αἱ Γαῖαι τόσον τοῦ Ἴπποφορβείου ὅσον καὶ τῆς Σχολῆς ἀνέρχονται εἰς 12—15 χιλ. στρέμματα ὑπολογίζει ἐξ αὐτῶν ἐτήσιον εἰσόδημα διὰ τὸ Δημόσιον δραχμ. 45,000 ἂν ἐνοικιάζοντο αὐταὶ καὶ ὑποδεικνύει ὅπως τὸ Ὑπουργεῖον ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης στηρίξῃ τοὺς ὑπολογισμοὺς του «ἵνα μὴ ἀποβῶσιν εἰς μάτην αἱ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν καὶ διατήρησιν τοῦ Σχολείου δαπάναι, ὡς εἰς μάτην ἀπέβησαν τὰ ἐν τῷ Ζαχαροποιεῖῳ δαπανηθέντα» Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν τῶν γαιῶν, παρητηρεῖ ὅτι ἂν μόνον αἱ 5.000 στρεμ. αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν Τίρυνθα καλλιεργηθῶσι, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ γαῖαι αὐταὶ εἶναι βαλτώδεις, θὰ ἀπαιτήσωσι τὴν προμήθειαν δημοσίου δαπάνης, ἐκατὸν ζευγῶν βοῶν ἀροτήρων καὶ προσθέτει : «Ἄλλ' ἂν ἰδιώτης ἐθνικὰς καλλιεργῶν γαίας, πληρώνη φόρον 25 ο)ο εἰς τὸ Δημόσιον, ὁ αὐτὸς ἰδιώτης ἀναμφιβόλως δύναται νὰ πληρώσῃ 75 ο)ο ἂν εἰς αὐτὸν ἀνατεθῇ ἀπλῶς ἡ ἐπιμέλεια τῆς καλλιεργείας τῶν ἐν Τίρυνθι γαιῶν, αἱ δὲ διὰ τὴν καλλιέργειαν ταύτην δαπάναι, πρὸς ἀγορὰν π. γ. βοῶν, σπόρων καὶ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων ἐν γένει λάβωσι χώραν παρὰ τοῦ Δημοσίου». Κατόπιν εἰσέρχεται εἰς συζήτησιν διὰ τὸ παρεχόμενον 10 ο)ο ποσοστὸν εἰς τὸν Διευθυντὴν καὶ ζητεῖ τὸν περιορισμὸν αὐτοῦ μόνον εἰς τὰς καλλιεργουμένας γαίας, ὑποβάλλει δὲ πρότασιν ὅπως ἡ Γεωργικὴ Σχολή, ὑπόκειται εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ Νομάρχου καὶ τοῦ Ἐφόρου Ἀργολίδος.

"Ετερος Γερουσιαστής ζητεῖ νὰ περιορισθοῦν αἱ πρὸς καλλιέργειαν ἐκτάσεις μόνον εἰς 500 στρέμ. ἵνα μὴ δαπανᾷ πολλά τὰ Δημόσιον. Αἱ δὲ γαῖαι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ Ἴπποφορβεῖον, παρατηρεῖ, ὅτι αὗται οὔσαι πρότερον ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν ἐν ὄσ Γερμανοῦ, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γερμανῶν, παρ' ἐνὸς Ἑλλήνου ἀξιωματικοῦ, ἐνοικιάζονται ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον μὲ ἐνοίκιον ἐκ δραχμ. τριῶν κατὰ στρέμμα ὡς λειβάδια καὶ μὲ ἐνοίκιον 9 Δραχμ. κατὰ στρέμμα ὡς γαῖαι καλλιεργήσιμοι. Ἀναπτύσσει δὲ τὸ ἐπιχειρήμα του διὰ νὰ καταλήξῃ καὶ οὗτος εἰς πρότασιν περιορισμοῦ τοῦ 10 ο)ο τοῦ παραχωρουμένου εἰς τὸν Διευθυντὴν.

"Ετερος Γερουσιαστής λογικώτερος προτείνει νὰ μὴ μειωθῇ τὸ ποσοστὸν τοῦ Διευθυντοῦ οὔτε νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ δαπάνη τῆς μισθοδοσίας του ἐφ' ὅσον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς γεωργίας θὰ ἔχομεν νέπωφελεῖς συνεπεῖας).

"Ἄλλος ὁμιλῶν ὑπὲρ τοῦ Διευθυντοῦ λέγει ὅτι, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ γαῖαι τῆς Τίρυνθος εἶναι βαλτώδεις, διὰ νὰ καλλιεργηθῶσι ἀπαιτοῦνται ἀπειροὶ τάφροι, ὁ δὲ Διευθυντὴς θέλει κοπιᾷζει τὰ πάντα ἐπιβλέπων καὶ ἐπὶ πλέον διότι θέλει τρέφει ἴδιον ἵππον διὰ νὰ περιφέρηται πρὸς ἐπίβλεψιν.

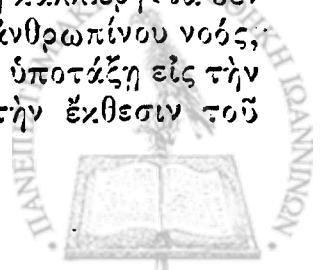
Ἀπάντησις τοῦ Ὑπουργοῦ.

"Ετεροὶ κατόπιν Γερουσιασταὶ συζητοῦν καὶ πάλιν περὶ τῶν ἀποδοχῶν τοῦ Διευθυντοῦ προτείνοντες περικυπηὴν αὐτῶν διὰ διχφύρους λόγους.

Πρὸς αὐτοὺς ἀπαντᾷ ὁ ἀρμόδιος Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν λέγων. «Ἴδον ὅτι ἡ παραχώρησις τῶν 10 ο)ο δὲν θέλει λάβῃ χώραν πρὶν καλυφθῇ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων ἡ πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ διατήρησιν τοῦ Ἀγροτικοῦ Σχολείου δημοσία δαπάνη μετὰ τοῦ τόκου αὐτῆς καὶ 2ον ὅτι ὁ Διευθυντὴς οὗτος θέλει διδάσκει συνεχῶς καὶ οὐχὶ τρεῖς ὥρας μόνον τὴν ἐβδομάδα, ὡς ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ἐντὸς ὡραίου Καταστήματος, τὴν πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν γεωργίαν, θέλει ἀρο-ἀροτριᾷ ὁ ἴδιος δεικνύων τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους, θέλει παράγει καλλίτερον καὶ μεγαλιότερον εἰσόδημα διὰ τελειότερου καλλιεργείας τρόπου, παρατηρῶν ὁποίων φυτῶν εἶναι ἡ γῆ ἐπιδεκτικὴ περισσότερον καὶ ποῖα ἐκφέρουσι παραγωγὴν μείζονα, ὡς π. χ. ἂν τὸ ριζάρι, ἡ μετάξι, ἡ ἄλλο τι εἶδος πρέπει νὰ προτιμηθῇ, ὡς μᾶλλον εὐδοκιμοῦν, θέλει διδάξει περὶ τεχνητῶν λειμῶνων, οὐχὶ ἄπαξ, ἀλλὰ πεντάκις ἢ ἐπτάκις κοπτομένων καὶ ἀναφουμένων. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν κτηνοτροφίαν παρατηρῶ ὅτι δὲν πρόκειται δι' αὐτῆς ἡ διατήρησις ὀλίγων τινῶν ἵππων, ἀλλὰ περὶ παραγωγῆς δυνατῶν παντὸς εἴδους ζώων, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ δυναμένων νὰ ἐπιφέρωσι ὠφέλειαν μείζονα ἢ τὰ συνήθη ζῶα.

Νεαὶ συζητήσεις.

Μετὰ ἄλλην τινὰ συζήτησιν ἀποφασίζεται ν' ἀναγνωσθῇ ἡ ἐκθεσις τοῦ μέλλοντος ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καταστήματος καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης προκλεῖται νέα συζήτησις. Κάποιος Γερουσιαστής ἐκφέρει τὴν γνώμην ὅτι καὶ ἡ ἐξαγωγή τῶν καλλιτέρων προϊόντων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς γῆς τὴν ποιότητα καὶ ὄχι τὴν καλλιέργειαν. Ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς ἔχει ἀντίρρησιν ἕτερος Γερουσιαστής ὅστις λέγει τὰ ἐξῆς : «Εἶναι πραγματικὴ ἀπάτη ὅτι ἡ ποιότης μόνη τῆς γῆς, χωρὶς τὴν συνδρομὴν τῆς καλλιεργείας παράγει πολλοὺς καὶ καλοὺς καρπούς. Ἐχομεν ἀκόμη τὸ ἄροτρον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσιόδου καὶ εἶναι σφάλμα μας νὰ δι´χυριζώμεθα ὅτι δὲν εἴμπορεῖ τις νὰ κάμῃ καλλίτερον ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ὅτι ἡ καλλιέργεια δὲν καθιστᾷ εὐφορον τὴν ξηρὰν γῆν. Ἡ τέχνη, ἥτις εἶναι ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, μεταβάλλει τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Ἡ τέχνη ἐστάθη ἱκανὴ νὰ ὑποτάξῃ εἰς τὴν θέλησιν τῶν ἀνθρώπων τὰς θαλάσσας διὰ τοῦ ἀτμοῦ. Ἦκουσα τὴν ἐκθεσιν τοῦ

Διευθυντοῦ καὶ γνωρίζω, ὅτι εἶναι ἄνθρωπος ἰκανός, ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῆ, ἂν θέλῃ εὐδοκιμήσωσιν ἅπασαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ περὶ τὴν καλλιέργειαν ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν προϋόντων τῆς γῆς». Καὶ συνιστᾷ νὰ ἰδρυθῶσι μελλοντικῶς παρόμοιαι Σχολαὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Στερεᾶς, ὡς εἰς Θήβας, Λεβάδειαν καὶ ἀλλαγοῦ. Ἐν τούτοις παρὰ ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις ὁ Νόμος τελικῶς ἐψηφίσθη ὡς εἶχεν ἤδη διατυπωθῆ παρὰ τῆς Βουλῆς (1).

Ὁ Πρώτος προσωρινὸς Διευθυντὴς τοῦ Ἀγροκηπίου.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1845 (2) διωρίσθη Πρώτος προσωρινὸς Διευθυντὴς τοῦ Καταστήματος διὰ τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας καὶ διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἐτοιμορρόπων οἰκοδομῶν.

Εἰς Τίρυνθα μεταβὰς παρέλαβε τὸ Κατάστημα, τὸν Κῆπον καὶ τὴν Ἀμπελον τοῦ Ἀγροκηπίου μόνον, διότι καὶ γαῖαι καὶ τὰ λειβάδια ἦσαν ἐκτεθειμένα εἰς δημοπρασίαν ἐτησίας ἐνοικιάσεως μέχρι τέλους τοῦ 1846».

Αἱ πρῶται δυσχερείαι.

Εὐθὺς ἀμέσως ὁ Πρώτος ἀρχίζει ν' ἀντιμετωπίζῃ ὑπηρεσιακὰς δυσχερείας ἀνυπερβλήτους. Ἔχει εἰς χεῖράς του διὰ τὰς τόσας ἀνάγκας τοῦ Καταστήματος, διὰ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ Ποιμένου καὶ τῶν Κηπουρῶν μόνον δραχ. 300 ! !

Ζητεῖ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον νὰ ἐξαίρεσῃ τῆς ἐνοικιάσεως 300 στρεμμ. χερσωμένων γαιῶν διὰ ν' ἀρχίσῃ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, διὰ νὰ προετοιμάσῃ καὶ τ' ἀναγκαῖα πρὸς ἔροσιν ζῶα καὶ τοὺς διὰ γεωργικῶν μηχανῶν ἐργασθησομένους ἐργάτας. Ζητεῖ πίστωσιν δι' ἀγορὰν δύο βοῶν τοῦ 0ὰ τοῦ ἐχρησίμευον διὰ τὰς ὡς ἄνω ἐργασίας καὶ ἀντὶ νὰ τοῦ δοθῶν ἀμέσως κατὰ τὴν κατάλληλον ἐκείνην ἐποχὴν ἀρχίζει μίαν ἀτελείωτος μὲ τὸ κέντρον ἀλληλογραφία καὶ ὅταν τέλος ἀπερασίσθῃ ἢ ἐκπλήρωσις τῶν αἰτημάτων του εἶχε πλεον παρέλθῃ ὁ κατάλληλος πρὸς καλλιέργειαν χρόνος (3). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ πρῶται ἐνθουσιασμοὶ τοῦ Πρωῦτου περιστέλλονται. Ἔρχεται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μ' ἓνα ὑπηρεσιακὸν καθεστῶς τοῦ δὲν εἶχεν οὔτε νοῦν, οὔτε σχέψιν, οὔτε συνειδήσιν.....

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ καλλιεργητικοῦ του σχεδίου περικωρίσθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κήπου καὶ τῆς ἀμπέλου μόνον (4).

Διάφοροι ἐργασίαι τοῦ Πρωῦτου ἐντὸς τοῦ 1866.

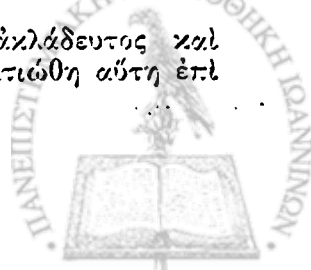
Ἐπεδόθη εἰς τὴν Θεραπείαν τῶν πλέον ἐπείγουστων ἀναγκῶν. Ἦτοι α) Προέβη εἰς τὴν ἐκχέρσωσιν καὶ καλλιέργειαν ὅλων τῶν χερσωμένων μερῶν τοῦ κήπου. β) Προ-

(1) «Πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων τῆς Γερουσίας». 1845-1846. Σελ. 178-182, 257, 258 273-298

(2) Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1845 τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἀνέθεσεν εἰς τοὺς κ. Ι. Πρωῖτον καὶ Σ. Χωματικόν δι' ἐγγράφου του ὕπως ὡς Ἐπιτροπὴ «σχεφθῶσι καὶ συντάξωσι καταλλήλους ὁδηγίας περὶ τῆς καλλιέργειας τῶν γεωμήλων...». Ἦτο τότε ἀκόμη ἡ ἐποχὴ ποῦ ἠδύνατο νὰ συνεργάζωνται οἱ ὡς ἄνω ἀναφερόμενοι γεωπόνοι. Διότι ὕπως 0ὰ ἴδωμεν βραδύτερον λόγῳ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν πρῶτον ἐγεννήθη μεγάλη ἐχθρα μεταξὺ των. Ἡ ὡς ἄνω διαταγὴ ὑπ' ἀριθ. 10387 τῆς 21 Ἰουλίου 1845 ὑπάρχει εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

(3) Σ.Σ. Αὐτὸ τὸ τροπᾶριον ἐψάλλετο ἐπὶ δεκαετηρίδας ὀλοκλήρους εἰς βάρος τῆς Σχολῆς καὶ αὐτὸ ἐγένετο πάντοτε ἀφορμὴ νὰ μὴ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις μιᾶς οἰασθήποτε ἐργασίας κατὰ τὸν πρέποντα χρόνον.

(4) Ἡ ἀμπελος αὕτη ἦτο ἀκαλλιέργητος πρὸ 4 περίπου ἐτῶν. Ἦτο ἀκλάδευτος καὶ ὄλως χερσωμένη καὶ ὑπὸ τὴν προσωρικὴν καὶ ἀδιάκοπον ἐπιστάσιαν του ἐβελιτώθη αὕτη ἐπὶ πολὺ. Αὐτόθ. Σελ. 30-31.

έβη εις τήν κατάρτισιν κ ρ ε β β α τ ι ν ω ν. Ἀνάρθρωσε τὰ κατερριμμένα κλήματα καὶ ἐμβολίασεν αὐτὰ διὰ πολυτιμοτέρων εἰδῶν. γ) Προέβη εἰς τήν μεταφύτευσιν τῶν ἀτάκτως φυτευμένων δένδρων ποῦ παρεμπόδιζαν τήν διὰ τοῦ ἀρότρου καλλιέργειαν καὶ εἰς τήν περιποίησην τῶν ὑπωροφύρων δένδρων. δ) Ἐκκλιέργησε καταλλήλως ἅπασαν τήν ἐπιφάνειαν τοῦ Κήπου τήν ὁποίαν ἐφύτευσεν. ε) Ἐσπειρε διάφορα κηπουρικά φυτὰ νέα τὰ ὁποῖα εἶχε μεταφέρει ἐκ Γαλλίας, ἐπεριποιήθη τὰ φυτώρια, ἐμβολίασε τὰ περισσότερα τούτων καὶ ἐν γένει προέβη εἰς τήν ἐκτέλεσιν ἄλλων παρεμφερῶν ἔργων ἀντὶ ἐλαχίστης δαπάνης καὶ τῆ προσωπικῆ ἐπιστάσις του ἐντὸς τοῦ ἔτους 1846 (1).

Ἄλλαι ἐργασίαι του καὶ τὰ ἐμπόδια.

Ἐπεστάτησεν ἀκόμη εἰς τήν ἐπισκευὴν τοῦ Καταστήματος, προητοίμασε καὶ κατεσκεύασε διάφορα γεωργικὰ σκεύη καὶ ἐργαλεῖα, διὰ τήν μέλλουσαν καλλιέργειαν καὶ προέβη εἰς ἄλλας προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας. Κατέγινεν εἰς τήν περιποίησιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τῶν μελισσιῶν. Μελενοῦτι δὲ περιεσπᾶτο ἐκ τῶν πολυποικίλων φροντίδων τοῦ Καταστήματος, εἰς κάθε βῆμά του εὗρισκε ποικίλας δυσχερείας καὶ διάφορα προσκόμματα ὅχι μόνον ἐκ μέρους τῶν ἄρχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους αὐτοῦ τοῦ Ὑπουργείου. (2)

Ὁ κανονισμὸς καὶ αἱ παρελκύνσεις τοῦ Ὑπουργείου.

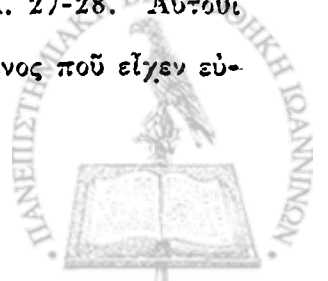
Αἱ δυσχερείαι αὗται ἔγινον ἀφορμὴ νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου νὰ ἐκδώσῃ ἀνάλογον Κανονισμὸν τόσον διὰ τήν διοίκησιν τοῦ Καταστήματος ὅσον καὶ διὰ τήν οἰκονομικὴν διαχείρισιν αὐτοῦ. Τὸ Ὑπουργεῖον, εἰς ἀπάντησιν τὸν διέταξε νὰ μεταβῆ εἰς Ἀθήνας ἵνα συνεργασθῆ μετὰ τῶν ἀρμοδίων εἰσηγητῶν, πρὸς καταρτισμὸν τοῦ Κανονισμοῦ διὰ τοῦ ὁποίου θὰ τῷ διευκολύνετο ἡ ἀνετος ἐφαρμογὴ τοῦ χαραχθέντος ὑπ' αὐτοῦ οἰκονομικοῦ καὶ καλλιεργητικοῦ προγράμματος. Εἰς τὰς 10 Ἰουνίου ἐφθάσεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτησεν ἐπιμόνως τήν σύνταξιν τοῦ περιφήμου καὶ περιπετειώδους τούτου Κανονισμοῦ. Ἐκεῖ τὸν ἐκράτησαν 25 ἡμέρας χωρὶς τὸ Ὑπουργεῖον νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ μὲ τήν ὑπηρεσίαν διὰ τήν ὁποίαν τὸν ἐκάλεσε!!

Ὁ ὀριστικὸς διορισμὸς του τέλη τοῦ ἔτους 1846.

Μόνον εἰς ἀντιστάθμισμα τῆς ἀδρανείας εἰς τήν ὁποίαν τὸν καθήλωσαν τοῦ ἔδωσαν τὸν διορισμὸν του ὡς τακτικοῦ Διευθυντοῦ, τὸν ἐρω-

(1) α' Ὁ θεωρητικὸς οὗτος καὶ πρακτικὸς γεωπόνος ἄμα ἀνέλαβεν τήν διεύθυνσιν τοῦ Ἀγροκλήπιου Τιρύνθου (τῷ 1844) ἤρξατο μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμελείας τήν τελείαν ἀναδιοργάνωσιν. Ἦνεύχθησαν δὲ ἀμέσως μεγάλοι χάνδακες πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων τοῦ βάλτου εἰς τήν θάλασσαν, ἤρχισεν ἡ ἐκχέρσωσις τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ Ἀγροκλήπιον γαιῶν διὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀρότρων, ἡ σπορὰ δημητριακῶν καὶ ἄλλων κερπῶν καὶ ἡ ἐμφύτευσις τοῦ περιβολίου διὰ παντοδαπῶν δένδρων καὶ κλημάτων. Πρὸς τούτοις ὁ Πρωῖος εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἤρχισεν ἐξηγῶν εἰς τοὺς προσερχομένους γεωργούς καὶ τήν θεωρίαν τῆς Γεωργίας, διὰ νὰ ὠφελήσῃ δὲ ἔτι μάλλον αὐτοὺς παρεδέχθη νὰ διδάσκη αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὰ τέκνα τῶν γεωργῶν τὰ τῆς θεωρίας τῆς Γεωργίας, οὕτω δὲ βαθμηδὸν ἐσύστησεν εἰδος προτύπου γεωργικῆς Σχολῆς. Πράγματι δὲ τὸ καλὸν παράδειγμα τοῦ Διευθυντοῦ τούτου καὶ αἱ προκύψασαι ἐκ τῶν τελειοποιημένων ἀρότρων καὶ ἐργαλείων ὠφέλειαι παρεκίνησαν τοὺς ἀγρότας τῆς Ἀργολίδος νὰ ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμά του καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ ἄροτρον τοῦ Ἡσιόδου τὸ ὁποῖον ἦτο ἀνίκανον νὰ ἐκχερσώσῃ τὰς ἐλώδεις γαίας των». (Π. Γενναδίου. »Ἑλλ. Γεωργία'. Τομ. Γ'. Σελ. 27-28. Αὐτόθι Σελ. 32.

(2) Σ.Σ. Ἡ ἄδικος αὕτη ἐνέργεια ποῦ ἐπιπροσθεῖ σὲ κάθε βῆμα Ἕλληνοσ ποῦ εἶχεν εὐσυνειδησίαν καὶ θέλει νὰ ἐργασθῆ μὲ τήν καρδίαν του. Αὐτόθι Σελ. 33-34.

δίσχον μὲ τὰς ἀναγκαίαις διαταγὰς, διὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ Ἴπποφορβείου (1) καὶ τὸν διέταξαν νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Τίρυνθα μὲ τὴν παρήγορον ὑπόσχεσιν ὅτι θέλουν συντάξει οἱ ἐν τῷ Ἑπιγραφείῳ τῶν Ἑσωτερικῶν ἀρμόδιοι τὸν Κανονισμόν καὶ τοῦ τὸν ἀποστέλλουν.

Ὁ Κροκίδας βοηθός του.

Εἰς Τίρυνθα ἐπανελθὼν εὔρεν ἀντιτιθέμενον εἰς τὴν ἄμεσον παράδοσιν τοῦ Ἴπποφορβείου τὸν στρατιωτικὸν Διευθυντὴν του. Διὰ τῶν ἐνστάσεων του αὐτὸς κατόρθωσε νὰ ἐκνευρίξῃ τὸν Πρώτον μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου. Οὗτος εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τὰ εἰς τὸ Ἴπποφορβεῖον εὐρισκόμενα ζῶα, ἐργαλεῖα, ἀμάξια, χαμουργα καὶ τὰ παρόμοια καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν παρημποδίζε τὸ ἔργον του καὶ ἐδημιούργει διαρκῶς δυσχερείας εἰς τὴν ἐκτέλεσίν του. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη ἐνὸς βοηθοῦ τὸν ἔκαμε νὰ ζητήσῃ τὸν διωρισμὸν καὶ πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία τῆς Σχολῆς τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο Καθηγητῶν ἵνα τοῦ χρησιμεύσῃ ὡς βοηθός καὶ τοιοῦτον ἐπέδειξε τὸν Π. Κροκίδαν (2) ὅστις καὶ διωρίσθη (3)

Αἱ ἐνοικιάσεις τῶν γαιῶν καὶ τὰ μαρτύρια τοῦ Πρωτοῦ.

Ὁ Πρώτος διεξάγει ἀγῶνα τεράστιον. Ὅχι μόνον ὑπηρεσιακόν, ὄχι μόνον ἐπιστημονικόν καὶ ἐπαγγελματικόν, ἀλλὰ καὶ προσωπικόν.

Ζήτημα μαρτυρικόν δι' αὐτὸν ὑπῆρξαν αἱ ἐνοικιάσεις ὑπὸ διαφόρων γεωργῶν τῶν καλλιεργημένων ἀγρῶν. Ἡ σύνταξις καὶ ἡ ὑπογραφή τῶν ἐνοικιαστηρίων συμβολαίων εἰς Ἄργος, αἱ ἀξιώσεις τῶν γεωργῶν ἐχόντων ἀπαιτήσεις κατοχῆς ἐπὶ τῶν καλλιεργουμένων ὑπ' αὐτῶν ἀγρῶν, διότι δῆθεν τοὺς ἐκαλλιέργουν οἱ μὲν πρὸ δύο ἢ πρὸ πεντε ἐτῶν καὶ τὰ δι' ἀνεκδιηγῆτων μέσων καὶ μυρίων ραδιουργιῶν (4) παρεμβαλλόμενα προσκόμματα διὰ τὴν σύνταξιν τῶν συμβολαίων τούτων, καθὼς καὶ αἱ προσωπικαὶ κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεις καὶ ἀπειλαὶ ἐξ ἄλλου δὲ καὶ αἱ ἄλλαι παντοειδεῖς παρασκευαστικαὶ γεωργικαὶ ἀσχολίαι του, ἔφερον σημαντικὴν ὑπισθοδρομήσιν εἰς τὰ οὐσιωδέστερα ἔργα τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ τὸν κυριώτερον σκοπὸν τῆς συστάσεως τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου (5)

(1) Σ. Σ. Τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸ Ἴπποφορβεῖον θέλομεν, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἐκθέσει εἰς τὸ ἔργον τῆς ἱστορίας τῆς Κτηνοτροφίας ἔργον μας ἐκτενέστερον καὶ λεπτομερέστερον.

(2) Ὁ Π. Κροκίδας διετέλεσε συμμαθητὴς τοῦ Πρωτοῦ εἰς τὸ Grignon. Ἦτο δρυστήριος, λαοκλήτρης ἐντίμου καὶ εἶχεν εἰδικότητα εἰς τὰ ἔργα τὰ ὑποῖα ὁ Διευθυντὴς θὰ ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν. — Αὐτόθι σελ. 35—36.

(3) Τὸν Κροκίδαν εὐρίσκωμεν τῷ 1857 ὑπὸ τὸν τίτλον : »Ὁ Ἐφορεύων, Καθηγητὴς τῆς Γεωργίας, τῆς τῆς Οἴνοποιίας Κατάστημα τοῦ Δημοσίου» Δημοσιεύεται εἰς τὸ »Δελτίον» τῆς ἐπὶ »τῆς Ἐμψυχώσεως Ἐπιτροπῆς» ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον του »Περὶ Οἴνοποιίας» καὶ μὲ ὑπότιτλον »Πρακτικαὶ συνοπτικαὶ ὁδηγίαι, συνταχθεῖσαι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ληφθεισῶν σημειώσεων, μετὰ τινῶν παρατηρήσεων, ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τῶν οἴνων, παρὰ τῶν προκληθέντων οἴνοποιῶν Γάλλων, ἐν Ἀθήναις». (Τομ. Α' Σελ. 370-386).

(4) »Ἡ πρόβδος αὕτη τοῦ Ἀγροκηπίου διήρκασεν ἐπὶ τινὰ ἔτη μὲ ὕλας τὰς ραδιουργίας καὶ τὰ ἀπειρήριθμα προσκόμματα τὰ ὑποῖα ὁ Πρώτος ἀπῆντα εἰς ὕλας τὰς ἐργασίας του. Ὁμολογητέον ὅμως ἔτι ἡ ἄκρατος ἐπιθυμία τοῦ Πρωτοῦ εἰς τὸ ν' ἀναπτύξῃ τὴν μεγάλην λεγομένην γεωργίαν τὸν ἔκαμε νὰ προσηλώσῃ ὅλην τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐκχέρσασιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ἐλωιδῶν γαιῶν τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ παραμελήσῃ ἐν μέρει τὴν καλλιέργειαν τῶν παρακειμένων εἰς τὸ κατάστημα δύο περιβολίων, τὰ ὑποῖα ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσωσι κυρίως ὡς φυτώρια τοῦ δενδροκομείου, διὰ τὸ ὑποῖον κυρίως ἐσυστήθη τὸ Ἀγροκήπιον.... Μ' ὅλα ταῦτα τὸ Ἀγροκήπιον προώδευσεν εἰς τὰς ἀγροτικάς του ἐργασίας καὶ εἶχε πολλοὺς νέους ἀγρότας, οἵτινες ἤχουον τὸ μάθημα τοῦ Πρωτοῦ τακτικῶς καὶ μετέδιδον τὰς γεωργικὰς γνώσεις των καὶ εἰς τοὺς περίξ χωρικοὺς» (Π. Γεωναδίου : »Ἐλλ. Γεωργία. Τομ. Γ'. Σελ. 28. Μελέτη τοῦ Λογοθέτου).

(5) Αὐτόθι Σελ. 38-39.

Ἱστορία τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Διακρίνομεν πρὸς στιγὴν τὰς ἐργασίας καὶ περιπετείας τοῦ Πρωτοῦ διὰ τὰ παρεμβάλωμεν χρησίμους τινὰς πληροφορίας παρεγομένας ὑπὸ τοῦ Ἀποστολοπούλου.

Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον ἡ Ἱστορία τῆς Σχολῆς ἔχει οὕτω : «Συσταθεῖσα ἡ Σχολὴ ἀπὸ τὸ 1829 διετέλεσε μέχρι τοῦ 1850 ὡς μία ἀγροτικὴ ἔπαυλις καὶ ἔδιδεν εἰσοδήματα ἀνάλογα σχεδὸν τῶν ἐξόδων, μέχρις ἔτου εὐρεθῶσι διδάσκαλοι, ὅπως καταρτισθῆ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ σχολή. Ἐν ἀρχῇ μέχρι τοῦ 1832 παρεδίδοντο ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Παλαιολόγου μαθημάτα τινὰ προκαταρκτικὰ τῆς γεωργικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐνταῦθα δὲ μέχρι τοῦ 1844 ἐθεωρεῖτο μᾶλλον ὡς κερδοσκοπικὸν ἢ διδακτικὸν Κατάστημα, καὶ ὅσον ἔτυχε νὰ διευθύνηται καὶ ἀπὸ Γερμανούς, οἵτινες μὴ γινώσκοντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν διηύθυνον κατὰ τὸ δοκοῦν, ὡς ἀνεπιστήμονες, καὶ συνενοοῦντο διὰ διερμηνέων. Τὸ 1844 ἔφερον ὁ Κωλέττης τὸν Ἰωὺ Πρωτὸν ἐπιστήμονα γεωργὸν ἐξ Εὐρώπης, τὸν διώρισε Διευθυντὴν καὶ ἀπὸ τότε ἤρξατο ἡ διοργανωσις αὐτῆς, ὅτε τὸ 1846 ἐγένετο ὁ Νόμος περὶ συστάσεως αὐτῆς καὶ κατόπιν συνεχωνεύθη εἰς τὸ Ἱπποφορβεῖον μετ' αὐτῆς ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Πρωτοῦ. Ἀλλὰ τὸν Πρωτὸν διεδέχθη ὁ ἄνευ διπλώματος Χωματιανὸς μετὰ τοῦ Δ. Κοντάκη ὡς Οἰκονόμου καὶ ἀπὸ τὸ 1850 ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτων, ἤρξατο ἡ Σχολὴ νὰ εἶναι θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ καὶ νὰ γίνηται ἑναρξίς μαθημάτων (1).

Ὁ Πρωτὸς ἐργαζόμενος καὶ παλαίον.

Ὅπως ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἤδη λεχθέντων ὁ Πρωτὸς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχη ὥστε νὰ λειτουργήσῃ τὸ Ἀγροκήπιον ὡς Σχολή. Μέχρι τοῦ 1848 ὁ Διευθυντῆς τοῦ Ἀγροκηπίου παλαίει κατὰ μυρίων δυσχερειῶν καὶ προσκομμάτων. Παλαίει κατὰ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν. Παλαίει κατὰ τῆς ἀναβλητικότητος καὶ τῶν στρεβλῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, παλαίει κατὰ θιγομένων καὶ ἐπικινδύνων διὰ τὴν ζωὴν του συμφερόντων. Παλαίει κατὰ τῆς στενοκεφαλιᾶς τῆς διοικήσεως, κατὰ τῶν καταστρεπτικῶν τύπων, κατὰ τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, κατὰ τοῦ ὄγκου μιᾶς ἐργασίας πολυσχιδοῦς, πολυμερίμου, μὲ μεγάλας εὐθύναι. Παλαίει κατὰ τοῦ κρατικῶ Λογιστικῶ συστήματος τὸ ὅποῖον πάντοτε εὐρίσκει πρὸ αὐτοῦ ἀπαιτητικόν, ἄτεγκτον, ἀσυγκίνητον, ἀδιάφορον διὰ τὰς δυσχερείαις τὰς ὁποίας δημιουργεῖ εἰς τὸ ἔργον του. Παλαίει κατὰ τῶν παρεξηγήσεων, κατὰ τῶν διαχειριστικῶν ὑπονοιῶν τῶν ἀνωτέρων του, κατὰ τῆς ἀμαθείας καὶ πολυπραγμοσύνης τῶν ὑπηρεσιακῶν Ἐπιθεωρητῶν. Παλαίει κατὰ τῶν συγκοινωνιακῶν ἀτελειῶν καὶ τῆς διεστραβλωμένων ἀντιλήψεων τῶν συγχρόνων του. Παλαίει κατὰ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλου βοηθητικῶ προσωπικῶ καὶ τῆς ἀτελειώτου ὑπηρεσιακῆς γραφεικρατίας. Παλαίει κατὰ τῶν χωρικῶν καὶ τῶν ποιμένων οἱ ὅποιοι δὲν ἐδίσταζον νὰ καταπατοῦν καὶ νὰ διεκδικοῦν (2) ὑπὲρ ἑαυτῶν γαίας καὶ λειβάδια ἀνήκοντα

(1) »Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γεωργίας καὶ ἰδίως περὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος». Σελ. 81.

(2) Εὐρέθησαν διεκδικηταὶ γαιῶν οἱ ὅποιοι καταλαμβάνοντες ἐκτάσεις τοῦ Δημοσίου ἰσχυρίζοντο ὅτι «αὐταὶ κατεκτήθησαν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κωλέττου καὶ τινῶν Γάλλων φίλων του». Οἱ τοιαῦται ἰσχυρίζόμενοι «ἔωρμησαν καὶ κατεπάτησαν διὰ τῶν ποιμνίων καὶ χονδρῶν ζώων τῶν τὰ σύμπαντα τοῦ Ἱπποφορβεῖου, τοσοῦτον ὥστε, ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν ἔμεινεν πλέον τροφὴ γλόης πρὸς διατροφήν τῆς κτηνοτροφίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ κατάστημα δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ εἰσπράξῃ κατὰ συνήθη τὸ τῆς νομῆς ἀντίτιμον». Ἀποτέλεσμα ὅλης αὐτῆς τῆς ἐπιδρομῆς ἦτο νὰ περιπλάκῃ ὁ Πρωτὸς εἰς μυρίους περισπασμούς καὶ δίκας «ἀπαιτούσας κατὰ τὸν Νόμον τὴν εἰς τὰ Δικαστήρια Ναυπλίου καὶ Ἀργεῶν καθημερινὴν παρουσίαν του». (I. Π ρ ω τ ο υ. »Ἐκθεσις περὶ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικῶ Σχολεῖου Σελ. 42-43 κτλ. 1850).

εἰς τὸ Κατάστημα. Παλαίει κατὰ τῆς ἐλείψεως ἀσφαλείας καὶ κατὰ τῶν ψευδῶν εἰσηγήσεων τῶν ἐνδιαφερομένων. Παρ' ὅλα ταῦτα τίποτε δὲν ἀνακόπτει τὸ ἔργον του. «Ὅλαι αἱ πράξεις του περιστρέφοντο εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ δι' ὃν συνεστήθη τὸ Κατάστημα. Ὠνείροπόλει τὴν διάδοσιν τῆς ἐπιστημονικῆς Γεωργίας καὶ βάσιν εἶχε σὲ κάθε προσπάθειάν του τὴν «αὐστηρὰν οἰκονομίαν πρὸς τελείαν τῆς εὐθουῆς παραγωγῆς ἐπίτευξιν» (1).

Τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα ποῦ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Πρώϊος.

Παρὰ τῶν Βουλῶν ἐχορηγήθησαν εἰς τὸν Πρώϊον, πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ὑπεβληθέντος Σχεδίου του, πίστωσις ἐκ ὄρ. 50000 διὰ τὸ ἔτος 1846. Ἡδύνατο οὗτος νὰ χρησιμοποίησῃ ἀμέσως τὸ ποσὸν αὐτὸ καὶ διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ προσωπικοῦ καὶ πρὸς ἔναρξιν τῆς Θεωρητικῆς Σχολῆς καὶ πρὸς ἐπέκτασιν τῶν γεωργικῶν τοῦ Καταστήματος ἐπιχειρήσεων. Ἄλλ' ὁ Πρώϊος ἦτο πνεῦμα θετικόν, συντηρητικόν, δὲν εἶχε μέσα του τὴν ἀγυρτείαν καὶ ἀπέφυγε τὰς ἐπιδεικτικὰς ἐνεργείας. Ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν του καὶ τὰς μυρίας δυσχερείας καθ' ὧν θὰ προσέκρουε, καὶ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλου προσωπικοῦ, καὶ τὴν ἔλλειψιν χρόνου, ἀνεπαρκοῦς πλέον διὰ μίαν πλήρη ὀργάνωσιν καὶ τόσα ἄλλα ἀνυπερβλήπτα προσκόμματα καὶ ἐθεώρησεν ἠθικὸν ἐκ μέρους του καὶ ἐπιβεβλημένον νὰ περιορίσῃ τὰς δαπάνας του ἐντὸς κύκλου ἀπολύτως ἐξυπηρετικοῦ τῶν προσπαθειῶν του. Ἐνησχυλήθη πρωτίστως εἰς τὴν κατασκευὴν ἀναγκαιότητων τινῶν τελειοποιημένων γεωργικῶν ἐργαλείων τὰ ὅποια θὰ συνετέλουν εἰς τὴν οἰκονομικὴν παραγωγὴν καὶ θὰ ἐχρησίμευον ὡς διδάγμα διὰ τοὺς ἀγρότας τῆς γῶρας.

Τοιαῦτα ἐργαλεῖα ἦσαν : α') Τὸ Ἰπποσκαλιστήριον τὸ ὅποιον κατασκευάσθη εἰς τὸ Ὀπλοστάσιον τοῦ Ναυπλίου, εἰργάζετο δι' ἑνὸς μόνον ἵππου καὶ δι' ἑνὸς ἐργάτου ἐξετέλει τακτικώτατα ἐργασίαν 25 περίπου ἀνθρώπων τὴν ἡμέραν, β') Τὸ περιχωματευτήριον, τὸ ὅποιον δι' ἴσης δυνάμεως καὶ δαπάνης ἐκτελεῖ ἴσην ἐργασίαν τοῦ πρώτου, γ') Ὁ σποροθαπτήρ διὰ τοῦ ὁποίου σπείρονται 30 περίπου στρέμματα τὴν ἡμέραν, δ') Τὸ Καπνοσκαλιστήριον διὰ τοῦ ὁποίου ἓνας μόνον ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τελείως τὴν ἐργασίαν 15 περίπου, ε') Ὁ τρίβος ποῦ ἀντικαθιστᾷ ἐπίσης 20 περίπου ἄδρος καὶ παρέχει μεγάλην εὐκολίαν εἰς τὴν γεωργίαν, στ') Ὁ ἀνασκαφεὺς ἐπίσης παρεῖχε μεγάλα βοηθήματα, καθὼς καὶ ἄλλα τινὰ τοιαύτης φύσεως ἐκ τῶν θεωρημένων ἐκ τῶν πλέον ὠφελίμων. Πέραν αὐτῶν ἀπέφυγε καὶ τὸ πολὺ προσωπικὸν καὶ κένδρεις, κατὰ τὴν ἐκφρασίην του, τὸν χιτῶνα τοῦ Διευθυντοῦ, τοῦ Γραφέως, τοῦ Ἐπιστάτου, τοῦ Κηπουροῦ καὶ Ζευγίτου, παρέδωκεν ἑαυτὸν εἰς ἀέναν κίνησιν καὶ δὲν ἐδίσταζε καὶ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν νὰ προβαίη εἰς τὰς βαναυσώτερας ἐργασίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατώρρωσε καὶ προσωπικὸν νὰ καταρτίσῃ καὶ ζῶα ἀναγκαῖα ν' ἀγαράσῃ, ἔξ καλῶς ἐσχητατισμένους βόας καὶ 2 βοῦβάλια, καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα ἐργαλεῖα νὰ κατασκευάσῃ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔδωκεν ὄψιν εἰς μίαν μεθεδιδὴν ἐργασίαν διὰ τῆς ἀπαρχῆς τῶν κυριωδესτέρων καὶ θεμελιωδესτέρων πράξεων. (2).

Ἄλλαι ἐργασίαι τοῦ Πρωῖου κατὰ τὸ 1846.

Ἐθεσεν εἰς ἐνέργειαν τέσσαρα τελειοποιημένα Εὐρωπαϊκὰ ἄρματα καὶ ἔσπειρε 280 περίπου στρέμματα σιτᾶρι καὶ κριθᾶρι. Ἐβδομήντα

(1) Αὐτόπι Σελ. 44.

(2) Αὐτόπι Σελ. 47-48.

στρέμματα ρεβίθια, λαθούρια, πατάτες, καπνόν γλπ. Πενηντα περίπου στρέμματα βαμβάκια, σισάμια γλπ. και έξεχέρσωσε καταλλήλως 100 περίπου στρεμμάτων έκτασιν. 'Ακόμη ήνοιξε γάνδαχας μεγάλους έπτα-χοσίων περίπου μέτρων διά τήν αποξήρανσιν καλύφρων γαιών.

'Εφύτευσε περίξ τών περιβόλων τών δύο κήπων διαφόρων ειδών έκλεχτά κληματα διά νά σχηματίσῃ μεγάλες κληματοκρεββατῖνες. 'Εσχημάτισεν ικανήν έκτασιν φυτωρίου διαφόρων ύπωροφόρων δένδρων και έφύτευσε διάφορα έκλεχτά δένδρα πρὸς άντικατάστασιν παλαιών. 'Εφύτευσε διάφορες μυγδαλιές 'Εφύτευσε καρυδιές, έληές, συκιές, μουρηές και είργάσθη διά τόν σχηματισμόν πλουσίων είς χορτονομήν λειβαδίων.

'Ετροποποίησε τὸ ἄροτρον τῆς ἀμπέλου και έκαλλιέργησε μέγα μέρος αὐτῆς διά τοῦ οἰκονομικωτέρου τρόπου. Κατεσκεύασεν έτερον επίτηδες διά τήν καλλιέργειαν τοῦ κήπου πρὸς ἀποφυγήν πολλῶν ήμερομισθίων βραχιονικῆς έργασίας και έκαλλιέργησεν είς αὐτόν είς μικράν πρὸςτήτα διάφορα ξένα νεοείσαχτα φυτά, διά νά εισαχθῶσι κατόπιν μετὰ μελέτην είς τόν κύλιον τῆς ἀγρολογικῆς έπιταυτοσπορίας. (1)

'Η σκέψις διά τήν πρόσκλησιν μαθητῶν.

"Όταν τέλος, κατόπιν μόχθων και άγωνιῶν, κατώρθωσε νά διοργανώσῃ τὸ σύνολον έπιστημονικῶς και άμέμπτως. "Όταν διεκανόνισε τὰ άφορῶντα τὰς άναγκαιοτέρας ύπηρεσίας, και είσήλθεν είς ένα μεθοδικόν και άποδοτικόν δρόμον ή έπιχείρησις, έσκέφθη τότε ότι ήτο καιρὸς νά καλέσῃ και νά δεχθῆ μαθητάς. Θα ήτο τότε δυνατόν νά καταστῶσιν οὔτοι αὐτόπται έπιτυχοῦς ήργανώσεως ή όποία θα συνετέλει ώστε νά καταρτισθῶσιν ικανοί νά θεμελιώσωσι τὸ νέον γεωργικόν καθεστῶς τῆς χώρας. 'Εκρινε πλέον ότι ήτο καιρὸς νά διορισθῶσι και οί ύπόλοιποι Καθηγηταί διά τῶν όποίων θα έπετυγγάνετο μεγαλειτέρα πρόοδος, άφ' οὔ θα έβασίζετο επί τῆς διαιρέσεως τῆς έργασίας. Οὔτω κατά τὸ 1847 (τὸ α' έξάμηνον τοῦ έτους) υπέβαλεν πρότασιν είς τὸ 'Υπουργεῖον ήπως διορισθῆ και έτερος Καθηγητῆς τῆς Γεωργίας. 'Επί τῆ εύκαιρία δὲ ταύτῃ έζήτησε παρά τοῦ 'Υπουργείου και τόν διακανονισμόν και άλλων έπωφελῶν διά τήν καλήν διαχείρισιν τοῦ 'Αγροκηπίου ζητημάτων. 'Εφ' όλων ή άπάντησις τοῦ 'Υπουργείου ήτο άρνητική. Ειδικῶς δὲ διά τήν έναρξιν τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς τὸ 'Υπουργεῖον άπήντησεν αὔτι δὲν δύναται νά πράξῃ τι πρὸ τῆς συζητήσεως τοῦ περι ὑποτροφῶν Νόμου» και συνεπῶς άρνεῖται τόν διορισμόν τοῦ έτέρου Καθηγητοῦ. (2)

'Ο Κανονισμὸς τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

'Ο Πρώτος διά νά έχη ένα ύπηρεσιακόν έφόνδιον επί τοῦ όποίου νά βασίζη τήν τυπικήν έργασίαν του έζήτηει κατ' έπανάληψιν παρά τοῦ 'Υπουργείου τῶν 'Εσωτερικῶν τήν σύνταξιν τέλος τοῦ γνωστοῦ Κανονισμοῦ. Τὸ 'Υπουργεῖον άπαντῶν έπ' αὐτοῦ τοῦ έγνώρισεν ότι ὁ Κανονισμὸς είναι ήδη ύποβεβλημένος είς τήν Α. Μ. τόν Βασιλέα από τὸ έτος 1846 και ότι δὲν έπεστράφη άκόμη από τὸ Παλάτι και οὔτω άφέθη και πάλιν και κατά τὸ έτος 1847 νά ταλανίζεσαι ὁ Πρώτος, έν μέσῳ τοιούτων ὑλικῶν και ήθικῶν άπασχολήσεων, έν μέσῳ δυσκολιῶν και περισπασμῶν. 'Εν τούτοις μετὰ τινα χρόνον τοῦ άπεστάλη ὁ παρά τοῦ 'Υπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν συταχθεῖς προσωρινὸς Κανονισμὸς τόν όποῖον ὁ Πρώτος έθεσε τὸ ταχύτερον

(1) Αὐτόθι Σελ. 49—52.

(2) Αὐτόθι Σελ. 54—56.

εις εφαρμογήν. Ἄλλ' ὁ Κανονισμὸς οὗτος ἦτο ἀτυγέστατος, δυσεφάρμοστος καὶ δημιουργὸς νέων προσκομμάτων εἰς τὸ ἔργον του. Ἀντὶ νὰ διευκολύνῃ τὰς πράξεις τοῦ Καταστήματος ἐδέσμευεν ἐπὶ πλεοντὴν πορείαν του καὶ καθίστα τὸ ἔργον του εὐκολώτερον ὑποκείμενον εἰς παρεξηγήσεις. Ὡς ἐκ τούτου ἐπρότεινεν ἀμέσως δι' ἀναφορᾶς του εἰς τὸ Ἵπουργεῖον Ἐσωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν νὰ συσταθῇ πολυμελὴς Ἐπιτροπὴ ἣτις συνεργαζομένη μετ' αὐτοῦ καταρτίσῃ ἓνα λογικὸν καὶ ἐφαρμοσίμῳ Κανονισμὸν. Ἄλλ' ὅπως ἦτο ἐπόμενον οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔλαβεν. (1).

Ὁ Σπηλιωτάκης εἰς Τίρυνθα.

Ἀντὶ τὸ Ἵπουργεῖον νὰ σπεύσῃ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς τὸσας ἀνάγκας τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ νὰ παράσῃ ὀλόκληρον τὸ ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τοῦ ἀγωνιζομένου καὶ ἀγωνιῶντος Διευθυντοῦ τῆς Τίρυνθος, παρασυρθὲν ἀπὸ τὰς φλυαρίας καὶ συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ Πρωῖου ἀπέστειλεν εἰς Ναύπλιον τὸν ἀρμόδιον εἰσηγητὴν Σπηλιωτάκην διὰ νὰ ἐξονυχίσῃ καὶ ἐξελέγξῃ τὰς πράξεις τοῦ Διευθυντοῦ. !!

Ἡ ἀφιξίς του ἐνεψύχωσε καὶ ἐνεθάρρυνε τὸν Πρωῖον διότι ἐφαντάσθη ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὑπαλλήλου τούτου θὰ εὔρισκε τὸν δίκαιον κριτὴν τῆς ἐργασίας του. Ἀρχικῶς ὁ Σπηλιωτάκης ἐξετέλεσεν ἀνακριτικὰ καθήκοντα μετ' ἀκρας αὐστηρότητος. Ὅταν δὲ ἔληξαν ταῦτα ὁ Πρωῖος τὸν παρέλαβε καὶ τοῦ ἐπέδειξε τὰς συντελεσθείσας ἐργασίας. Ὁ Σπηλιωτάκης, ὅπως κάθε Ἕλληνα, καίτοι μὴ εἰδικὸς, εἶχε τὰς ἀντιρρήσεις του εἰς τινὰ σημεῖα, ἐν τούτοις ἀπεδέχθη ὡς ὀρθὰς τὰς μέχρι τοῦδε ἐργασίας του καὶ ὡς πραγματοποιησίμους τὰς προτάσεις του. Ἵπεσχέθη δὲ τὴν ταχείαν τῶν πραγμάτων διόρθωσιν καὶ βελτιώσιν (2).

Οἱ λογαριασμοὶ του εἰς Ναύπλιον κατὰ τὸ 1847.

Ἐν ἀναμονῇ τῶν ὑποσχεθεισῶν βελτιώσεων ὑπὸ τοῦ Σπηλιωτάκη εὑρέθη αἴφνης κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1847 πρὸ ἀπροόπτων.

Προσεκλήθη νὰ παραδώσῃ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Καταστήματος τῶν ἐτῶν 1846 καὶ 1847 καὶ δὴ πρὸ τῆς λήξεως τοῦ τελευταίου ἔτους.

Οἱ λογαριασμοὶ οὗτοι εἶχον, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, πολλαπλᾶς περιπετείας. Παρέμεινε μέρος μὲν ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Νομαρχίαν Ναυπλίου, μέρος δὲ εἰς τὸν Οἰκονομικὸν Ἔφορον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1848 καὶ ἐνῶ ὁ ἔλεγχος αὐτῶν ἀπεδείκνυε τὴν χρηστότητα τοῦ Πρωῖου, τὰ βιβλία τῶν λογαριασμῶν δὲν ἐπεστρέφοντο καὶ ἡ Διεύθυνσις τοῦ Ἀγροκηπίου εὑρίσκατο πρὸ ἀνυπερβλήτων διαχειριστικῶν δυσχερειῶν ἐφ' ὅσον ὑπεχρεῶτο, ἀντὶ κανονικῶν ἐγγραφῶν, νὰ κρατῇ ἀπλᾶς σημειώσεις μόνον τῶν πράξεων τῆς. Καὶ ἐνῶ ἐδυσχεραίνετο ἡ συνήθης ὑπηρεσία ἐκ τῆς καθυστέρησεως ταύτης τὸ Ἵπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν ἄλλεπάλληλα 300δραχμα πρόστιμα ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν ὑπέβλλεν ἐγκαίρως ἔχθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ Ἀγροκηπίου, ἐνῶ τοῦτο καθίστατο ἀδύνατον, ἐφ' ὅσον αἱ πηγαὶ τῆς ἐχθέσεως ταύτης κατεκρατοῦντο ἀσκόπως εἰς τὸ Ναύπλιον. (3) !!

Ὁ Πρωῖος σκέπτεται νὰ παραιτηθῇ.

Ὁ Πρωῖος λόγῳ τῆς μορφώσεως του, τῶν ἐπιτυγῶν σπουδῶν του, τοῦ ζήλου του, τῆς εὐσυνειδησίας του, τῶν πατριωτικῶν του αἰσθημάτων, τῆς ἐργατικῆς

(1) Ἀυτόθι Σελ. 56—57.

(2) Ἀυτόθι Σελ. 57—61.

(3) Ἀυτόθι Σελ. 61. - 63. Σ.Σ. Εἰς τὴν ὡς ἄνω περίπτωσιν παρουσιάζεται φαινόμενον μοναδικὸν ἴσως ὑπηρεσιακῆς ἀσυνειδησίας καὶ κακοπιστίας.

τητός του, τῆς ἐπιστημονικῆς του καταρτίσεως καὶ τῶν γεωργικῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του φιλοδοξιῶν του ἀποτελεῖ μίαν ἐξαιρετικὴν φυσιογνωμίαν τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Πρωῖος μετὰ τοῦ Παλαιολόγου εἶναι ἡ μαρτυρικὴ καὶ ἡρωϊκὴ δυνάς μέσα στὴν Κοινωνικὴν καὶ ὑπηρεσιακὴν ἀβυσσον ἐντὸς τῆς ὑποίας ἐδοκίμασαν καταδιώξεις, παρεξηγήσεις, ἀδικίας, πικρίας, ἀπογοητεύσεις.

Εἰς τὴν αὐγμυρᾶν ἔρημον τῆς γεωργικῆς σταδιοδρομίας τῆς χώρας, οἱ δύο οὗτοι, ὑπῆρξαν ἰάσεις τῶν ὑποίων τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸν προορισμὸν δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ ἀντικληφθῇ ἡ ἐποχὴ των.

Ἡ διανοητικότης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξεδουτέρωσε καὶ ἡγήσθη μίαν μεγάλην δυνάμιν τὸν Παλαιολόγον. Μετὰ Ἰωσήφον περίπου ἦλθεν ἡ σειρά καὶ ἐτέρου ἔθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ παράγοντος τοῦ Πρωῖου. Ἐπρεπε νὰ πέσῃ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὰ πλήγματα τοῦ φθόνου, τοῦ συμφέροντος, τῆς ἀμαθείας, τῆς κακοπιστίας. Ὁ Γεωπονικὸς κόσμος τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος οφείλει νὰ μὴ λησμονῇ ὅτι οἱ πρωτοπόροι τῆς ἐπιστήμης του ὑπῆρξαν ἡρώες καὶ θύματα μιᾶς ὑπισθοδρομημένης ἐποχῆς. Ἡμεῖς ἐθεωρήσαμεν καθῆκόν μας νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς συγχρόνους μας μίαν εἰκόνα τοῦ μαρτυρικοῦ ὑπηρεσιακοῦ βίου τοῦ λησμονημένου καὶ ἀπολύτως ἡγνοημένου Πρωῖου καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν μεγαλειτέραν δημοσιότητα εἰς τὰς περιπετείας του (1).

Εὐτυχῶς ὅτι διεσώθη ἡ «ἐκθεσις περὶ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σχολείου, τῆς Διευθύνσεως καὶ Διαχειρίσεως αὐτοῦ» ἀποτελουμένη ἐκ σελίδων 104, ἥτις μέχρι τοῦ 1850 μᾶς παρέχει πλήρη τὴν περιγραφὴν τοῦ μαρτυρίου του.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1847, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε δυσμενέστατον καὶ ἀφορώτατον εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς Ἀργολίδος, τὸ ποτήριον τῶν ἀπογοητεύσεων ὑπερξεγείλισε καὶ ἐσκέφθη νὰ ὑποβάλλῃ τὴν παραίτησίν του. Ἀποκαμὼν εἰς ἀγῶνα ἄνισον κατὰ μυρίων ἐμφανῶν καὶ ἀφανῶν ἐχθρῶν, κατὰ τῆς ὑπηρεσιακῆς ἀβουλίας καὶ στενοκεφαλιᾶς, ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσιακὴν καὶ κοινωνικὴν αὐτὴν κόλασιν.

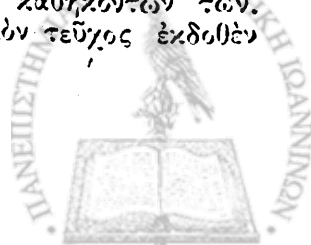
Δὲν ἐμιμήθη τὸν Παλαιολόγον ὅστις μετεβλήθη εἰς μυθιστοριογράφον ! ! Αὐτὸς ἠθέλησε νὰ ἀπομείνῃ ἐκεῖ στὰς ἐπάλξεις φρουρὸς ἀκοίμητος τῶν συμφερόντων καὶ τῆς προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ μίαν ἀγνότητα σκέψεων προβάλλει ὁ ἴδιος τοὺς λόγους οἵτινες τὸν συνεκράτησαν νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπόφασίν του. Γράφει ὁ ἴδιος ὅτι ἀνελογίσθη α) Τὴν προθυμίαν καὶ ὁμοφωνίαν δι' ἧς τὸ Ἔθνος αὐτὸ μετὰ τοῦ Σεβαστοῦ αὐτῶν Ἄνακτος ἐσύστησε τὸ εἰρημένον Κατάστημα. β) ὅτι ἐνεπιστεύθησαν καὶ ἐσύστησαν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν καὶ πρόσδον αὐτοῦ καὶ ὅτι εἶχον ἤδη καταβληθῆ διὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ σύστασιν ἱκανὰ προκαταβολῆς κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἐκινδύνευον νὰ καταστραφῶν ἐκ τῆς παραίτησεως καὶ ἀπουσίας του καὶ γ) ἐθεώρησεν ἐθνικὸν καθῆκον νὰ ὑποφέρῃ καὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς δυσχερείας..... (2).

Μὲ νέας δυνάμεις, μὲ νέαν ὄρεξιν.

Ὡς ἂν ἐκ τῆς ἰδέας τῆς παραίτησεως νὰ ἔλθοι νέας δυνάμεις ἀπεφάσισεν ἐφεξῆς νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἐθνικὸν του καθῆκον ἀλύγιστος, νὰ ὑποφέρῃ τὰς παρεξη-

(1) Σ. Σ. Κατὰ τὴν 9 Μαρτίου 1936 ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Πανεπιστημίου γενομένης ἀναμνηστικῆς τιμητικῆς ἐορτῆς ὑπὲρ τῶν παλαιότερων μὴ ἐπιζώντων Γεωπόνων οἱ κ. κ. Β. Κριμπᾶς καὶ Φ. Καψοκέφαλος, ὁρίσθέντες ὁμιληταὶ ὁ μὲν διὰ τὸν Παλαιολόγον καὶ ὁ δὲ διὰ τὸν Πρωῖον, ἐγνώρισαν εἰς εὐρύτατον κύκλον ἐπιλέκτων ἀκροατῶν τὸ ἔργον τῶν πρώτων ἐπιστημόνων Γεωπόνων καὶ τὰς πικρίας ποῦ ἐδοκίμασαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των. Αἱ ὁμιλίαι αὗται καὶ ἡ περιγραφή τῆς ὅλης ἐορτῆς περιελήφθησαν εἰς εἰδικὸν τεύχος ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς «Γεωργικῆς Ἑταιρείας» Ἀθηνῶν.

(2) Αὐτόθι Σελ. 65—66.

γήσεις και να εργασθῆ και πάλιν με νέον ζῆλον δια να υπερνικήσῃ κάθε εμπόδιον. Λόγω τῆς Λογιστικῆς ἀκαταστασίας εἶχε δημιουργηθῆ και μία γενικὴ οὕτως εἰπεῖν ἀπεργία τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Καταστήματος. Δια να συγκρατήσῃ τοὺς βοηθητικούς αὐτοῦ παράγοντας, ἐπλήρωσεν ἀμέσως ἐξ ἰδίων τοὺς μισθοὺς τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Καταστήματος, οἱ ὅποιοι οὕτως ἐπανελάβον τὰς ἐργασίας των, προητοίμασε ἐκτεταμένας καλλιεργητικὰς ἐπιταυτοσπορίας δια τὸ ἐπόμενον ἔτος και δια μίαν ἀκόμη φοράν ἀπηλυθύνθη εἰς τὴν Νομαρχίαν Ἀργολίδος και δι' αὐτῆς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ὅπως ἀπέλθῃ μία τάξις εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Ἀγροκηπίου και ἀποφασισθῆ τέλος ἡ λειτουργία τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς (1).

Εἰσαγωγή μηχανημάτων και φυτῶν.

Ἀρχὰς τοῦ 1847 ἢ 1848 παρελήφθησαν ἐκ Μασσαλίας νέα γεωργικὰ ἐργολεῖα τὰ ὅποια εἶχον παραγγελθῆ τῇ προτάσει τοῦ Πρωτοῦ. Ἦδη καταγίνεται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων τοῦ Καταστήματος ἐργασιῶν και εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἐργατῶν δια τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Δι' αὐτῶν ἐκαλλιεργήθη ἔκτασις 250 στρεμμάτων και ἐσπάρησαν μπόστανισ, ἀραβόσιτος, λινὰρι και ἄλλοι ὄψιμοι καρποί.

Μέσα στὰ παραληφθέντα ἐργαλεῖα ὑπῆρχον και τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἄροτρα τῆς ἀμπέλου και τοῦ κήπου.

Με τὴν παραλαβὴν τῶν μηχανημάτων ἐπρομηθεύθη, και πάλιν ἐκ Μασσαλίας, διαφόρων ὠφελίμων φυτῶν σπόροις τοὺς ἐπίλοις ὀλίγων κατ' ὀλίγον και δοκιμαστικῶς ἐκαλλιέργησεν. Εἰς μεγαλητέραν δὲ ἔκτασιν ἔσπειρε τὸ ἔτος τοῦτο τὴν Βουνιάδα (2) και ἄλλα τινὰ ἐλαιόφυτα τῶν ὁποίων ἡ βλάστησις κηδονικήμην ἀρχετὰ και τὰ ὅποια μετὰ τὴν ἀπόλυσίν του κατεστράφησαν.

Κατὰ τὸ 1847 πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ ἐλαίου τῶν φυτῶν αὐτῶν εἶχε φέρει Ὑδροπνευστικὴν τινὰ μηχανὴν ἢ ὅποια θὰ ἦτο δυνατόν να χρησιμεύσῃ και εἰς πολλὰς ἄλλας τῆς Γεωργικῆς Βιομηχανίας ἐργασίας.

Ἐκτὸς αὐτῶν εἶχε κατασκευάσει ὁ ἴδιος δια τὸ πηγάδι τοῦ Καταστήματος ὑδραντλίαν ἀντὶ τῶν πολυδαπάνων μαγκάνων. Ἐπίσης κατεσκεύασεν ἐπὶ τὰ Κερამίους Κυψέλας, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ περιφήμου Μελισσοεργοῦ Ἀγγλου Νούτ, ἵνα δι' αὐτῶν ἀντικαταστήσῃ βαρμηδὸν τὰς ἐντοπίους (3).

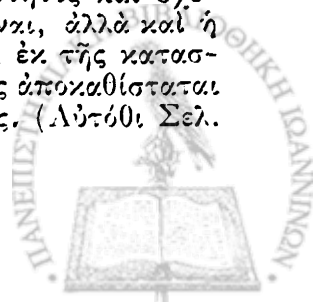
Νέα ἐπιτροπὴ εἰς Τίρυνθα.

Ἐδέησε τὸ Ὑπουργεῖον να δείξῃ ὅτι ἐνθυμεῖται ὅτι ὑπάρχει και κάποιος νόμος ὀμιλῶν περὶ συστάσεως Σχολῆς ἐν Τίρυνθι. Ἀποστέλλει διαταγὴν εἰς τὸν Πρωτοῦν

(1) Αὐτόθι Σελ. 66.

(2) Γράφει ὁ Ἀποστολόπουλος. «Ἡ Σχολὴ δὲν ἔχει ἐλαίους, ὅπως και ἐλαιοτριβεῖον διατηρεῖ πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ ἐλαίου. Τούτου ἕνεκα ἐκαλλιέργησε τὸ ἐλαιόφυτον φυτὸν Βουνιάδα ἐξ ἧς κάλλιστα ἠδύνατο να κατασκευάζῃ ἔλαιον, καθ' ὅσον τὸ φυτὸν τοῦτο ἀξιολογώτατα ἐπιτυγχάνει ἐν Ἑλλάδι και δι' ὀλίγων δαπάνων καλλιεργεῖται. Ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτου μηχανή, ἀφοῦ ἐδοκιμάσθη ἐν τῇ Σχολῇ και ἀντεπεκρίθη εἰς τὸν προορισμὸν της, μετεκομίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1856 εἰς τὸ κτήμα τῆς ἑλλοστῆ Βασιλίσσης δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν και ἐκτοτε οὐδὲως ἐγένετο λόγος, ὅπως ἐπανελθῇ εἰς τὴν σχολὴν και ἀγνοεῖται ὅποιαν διεύθυνσιν και τύχην ἐλάβεν, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐπαυσε και ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐλαιόφυτου φυτοῦ τῆς βουνιάδος και ἐξέλιπε δυστυχῶς ἐκ τῆς Σχολῆς τὸ φυτὸν τοῦτου». (Σελ. 61).

(3) Αἱ κυψέλαι αὗται εἶναι ὄχι μόνον οἰκονομικώτεροι ὡς ἐκ τῆς στερεότητος και σχεδὸν αἰωνίας διαρκείας των, και τῆς συνεχοῦς δαπάνης τοῦ χρίσματος ἀπηλλαχμέναι, ἀλλὰ και ἡ παραγωγή τοῦ μέλιτος και ἡ διατήρησις τῶν μελισσῶν εἶναι βεβαιότερα και ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς και διαθέσεώς των, ἡ περιποίησις τῶν μελισσῶν και ὁ τρυγητὸς τοῦ μέλιτος ἀποκαθίσταται λίαν εὐκολωτέρα και ἡ κλοπὴ αὐτῶν ἐκ τοῦ μελισσῶνος εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος. (Αὐτόθι Σελ. 69—71).

νά συντάξῃ τὸν Κανονισμόν τῆς Σχολῆς καὶ τὸ Πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τοῦ θὰ διδάξῃ κάθε Καθηγητῆς ! ! καὶ τοῦτο διὰ νὰ ληφθῶσι τὰ κατάλληλα περὶ τῆς συστάσεως τῆς μέτρα ! ! Ὁ Πρώτος λόγῳ τῶν πολλῶν ἀσχυλιῶν τῆς ἐποχῆς ἀνταπαντῶν ἐζήτησε τὸν διορισμὸν τοῦ ἐτέρου Καθηγητοῦ διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τοῦ Ὑπουργείου. Ἀντὶ ὅμως τὸ Ὑπουργεῖον νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἰτησίαν τοῦ ταύτην κατήρτισε νέαν Ἐπιτροπὴν ἣν ἀπέστειλεν εἰς Ναύπλιον «πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ καταμήνυσιν τῶν ὑπὸ τῆς συκοφαντίας διαθρυλλουμένων καταχρήσεων».

Τὴν ἐπιτροπὴν ἀπετέλουν ὁ γνωστὸς πολιευτῆς καὶ μετέπειτα Πρωθυπουργός, τότε δὲ ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν Θ. Δεληγιάννης καὶ ὁ ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν Δ. Δημητρακόπουλος. Ὅπως ἦτο ἐπόμενον ὁ λεπτολόγος Δεληγιάννης κατέφυγεν εἰς πάντα δυνάμενον νὰ τὸν διαφωτίσῃ καὶ ἐξήτασε τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας, ἀντελήφθη δὲ μετὰ τοῦ συναδέλφου του ὄχι μόνον τὴν χρηστότητα καὶ τιμιότητα τοῦ Πρωτοῦ ἀλλὰ καὶ τὸν ὄγκον τῶν ἀνυπερβλήτων δυσχερειῶν τοῦ περιέβαλλον τὸ ἔργον του (1).

Ἡ ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς

Ἡ Ἐπιτροπὴ μετὰ πολλῆς εὐσυνειδησίας ἠλεγξε τὸ ἔργον του καὶ μετὰ πολλῆς σαφηνείας καθώρισε τὰς δυσχερείας καθ' ὧν ἐπάλαιεν ὁ Πρώτος. Ἡ Ἐπιτροπὴ δικαίως ἀπεφάνετο ὅτι «ὁ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως προταθεὶς σκοπὸς μετατρέπεται ἀνεπαισθήτως, καθὼς οἱ πολλοὶ κρίνουσιν, ἀπὸ διδασκτικοῦ εἰς παραγωγικὸν ἢ χροηματικὸν καὶ τὸ πρὸς ἐκτέλεσιν τούτων διορισθὲν προσωπικὸν διατελεῖ ἐκτὸς τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, ἐκτελοῦν ἔργα ἐπιστατῶν καὶ φυλάκων, ἀντὶ Καθηγητῶν καὶ Διδασκάλων· καὶ ταῦτα οὐχὶ ὡς ἔδει, ὡς μὴ ἐπαρκοῦν εἰς τὴν τῶσαύτην τῶν γαιῶν ἔκτασιν, δι' ἧς τὸ Κατάστημα τοῦτο ἐπροικίσθη.....»

Περαιτέρω ἡ Ἐκθεσις ὁμιλεῖ περὶ τῶν προσώπων ἐκείνων τοῦ ἐργάζοντα διὰ παντὸς τρόπου διὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Καταστήματος, καὶ δίδει τὴν εἰκόνα τῶν θιγομένων συμφερόντων καὶ τῆς ἀδίκου καταφορᾶς τῶν ἐνδιαφερομένων κατὰ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἀγροκηπίου Ἡ Ἐπιτροπὴ τελικῶς δηλώνει ὅτι οὐδεμίαν ἠδυνήθη νὰ εὔρη ὠρισμένην πρᾶξιν μαρτυροῦσαν κατάχρησιν καὶ ὅτι τὸν ἀντίον οἱ κλάδοι οὗς διευθύνει διαρκῶς προάγονται καὶ βελτιοῦνται (2).

Εἰς τὰ 1847 ὁ Πρώτος περὶ τοῦ χαράγματος τῆς σταφίδαμπέλου.

Τὴν 1 Δεκεμβρίου 1847 ὁ Πρώτος, κατὰ διαταγὴν τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Ρήγα Παλαμῆδη, ὑπέβαλεν ἐκθεσίαν τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον : «Περὶ τοῦ περιγαραγματος τῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τῶν σταφιδομπέλων». Ἐξετάσει ἐπιστημονικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ παρουσιάζει τὰ πολλὰ μειονεκτήματά του καὶ τὰ ὀλίγα πλεονεκτήματά του τὰ προερχόμενα ἐξ ὠρισμένων αἰτίων τὰ ὅποια ὀρεῖται νὰ παρακολουθῇ καὶ ἐλέγξει ὁ νοήμων καλλιεργητής (3).

Τὴν ἐκθεσίαν τοῦ ταύτην διὰ τῆς ἀπὸ 4 Φεβρουαρίου 1848 ἐγκυκλίου του ἐκοινοποίησε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν πρὸς τοὺς κτηματίας τῆς Ἑλλάδος, ἀποτρέπον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς «ἐπιβλαβεστάτης συνηθείας» τοῦ χαράγματος.

Ἡ ὡς ἄνω ἐγκύκλιος ἔλεγεν, ὅτι «Καὶ ὁ Διευθυντῆς τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ

(1) Αὐτόθι Σελ. 77—79.

(2) Αὐτόθι Σελ. 80—86.

(3) «Δελτίον τῆς ἐπὶ τῆς Ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανικῆς Ἐπιτροπῆς » 1878. Φουλ. Ζ'. Σελ. 341—346.

Σχολείου (1) και ὁ διδάσκαλος τῆς Γεωργικῆς ἐν τῷ Διδασκαλείῳ (2), προκληθέντες νὰ γνωμοδοτήσωσιν, ἐξεφράσθησαν ὑποστηρίζοντες, δι' ἰσχυρῶν λόγων, ὅτι τὸ περιχάραγμα τῶν σταφιδαμπέλων εἶναι ἐπιβλαβὲς ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ προϊόντος και λίαν ἐπιζήμιον πρὸς τὴν υγείαν τῶν σταφιδαμπέλων, τὰς ὁποίας καταστρέφει μὲ τὸν καιρὸν, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν γνωμοδοτήσεων των». Καὶ μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐξακολουθεῖ ἡ ἐγκυκλίος συνιστῶσα προσοχὴν διὰ τὴν σταφίδα ἢ ὁποία θέλει «καταντήσει εἰς παντελῆ ἀζητησίαν, ἐὰν οἱ ἰδιοκτῆται ἐξακολουθοῦν νὰ παράγουν τοιαύτης ποιότητος καρπὸν» (3).

Ὁ διορισμὸς τοῦ Χωματιανοῦ και ἡ παῦσις τοῦ Πρωῖου.

Ἡ εὐνοϊκὴ Ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς εἶχε τὰ εὐχάριστα ἀποτελέσματά της. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1848 διωρίσθη και ὁ ἕτερος τῆς Γεωργίας Καθηγητῆς, ὁ Χωματιανός. Ἐν συνεργασίᾳ μετ' αὐτοῦ και τοῦ προϋπάρχοντος Γεωπόνου Κροκίδα συνέταξαν τὸ Πρόγραμμα τῶν παραδοθησομένων ὑφ' ἐκάστου μαθημάτων και τὸν Κανονισμόν ἢ ἄλλως Διοργανισμόν, καλούμενον τότε, τῆς Σχολῆς. Τὰς ἐργασίας των ταύτας διεβίβασαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον και ἀνέμενον τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργείου διὰ τὴν πρόσκλησιν τῶν μαθητῶν και τὴν ἑναρξιν τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς.

Ἐπὶ πλέον διήρresαν τὰς ἐργασίας τοῦ Ἀγροκλήπιου και συνιπέγραψαν και οἱ τρεῖς ἴδιον περὶ τούτων «Διοργανισμόν», ἔμειναν δὲ σύμφωνοι νὰ μὴν ἐκτελῆται οὐδεμία τοῦ Καταστήματος πράξις, χωρὶς προηγουμένην συζήτησιν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, καταχωρουμένων εἰς ἐπὶ τούτῳ κρατούμενα πρακτικά, ἵνα διαβιβάζωνται ταῦτα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον και καθίσταται ἐνήμερος δι' αὐτῶν ἡ Κυβέρνησις περὶ τῶν ἐν τῷ Καταστήματι πραττομένων και τοῦ λόγου ἐκάστης πράξεως των.

Ἐνῶ λοιπὸν ἕκαστος ἐκ τῶν τριῶν κατεγίνετο εἰς τὴν σύνταξιν και τὴν προετοιμασίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραδοθησομένων μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Διευθυντοῦ, πρὸ τῆς χρησιμοποιοῦσεως αὐτῶν και ἐνῶ διεκλονίζον ἄλλας λεπτομερείας σχετιζόμενας πρὸς τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς «ἐνεφανίσθη αἴφνης εἰς τὸ Κατάστημα ὁ Νομάρχης Ἀργολίδος Ι. Σαῦτσος, ὅστις ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν Πρωῖον τὴν παῦσιν του, ἀνοθέας προσωρινῶς τὰ χρέη τῆς θέσεώς του εἰς τὸν Σ. Χωματιανόν, τὸν ὁποῖον ἔφερε μετ' αὐτοῦ ἐκ Ναυπλίου» (4).

(1) Ὁ Πρωῖος,

(2) Πρόκειται περὶ τοῦ Χωματιανοῦ ὅστις μετ' ὀλίγον διεδέχθη τὸν Πρωῖον εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς Τίρουθος, και ὅστις και οὗτος ὑπέβαλε σχετικὴν ἐκθεσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁποία ἡ ἐνέργεια τοῦ περιχάραγματος τῶν φυτῶν και ἰδίως τῶν σταφιδαμπέλων». Ἐπίσης και ἡ γνώμη τοῦ Χωματιανοῦ εἶναι καταδικαστικὴ πάντοτε ὑπὸ περιορισμούς. Οὗτος ὅμως ἐκτὸς τῆς γενικότητος τῆς ἐγκυκλίου του ἀναγράφει και τινὰς σχετικὰς ἐργασίας τὰς ὁποίας μεταφέρομεν ἐδῶ, ἐφ' ὅσον ὁ Χωματιανός εἶναι δρῶν πρόσωπον εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν. Ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: 1) «Μέρος ἀμπελῶνος τινὸς κειμένου ὕψισθεν τοῦ Βοτανικοῦ κήπου και ἀνήκοντος εἰς τὸν Μισραλιώτην ἠνθοβόλει κατ' ἔτος. Ἡ ἀνθοβολία αὕτη κατέπαυσε και τὰ πρέμνα ἐφορτώνοντο κατ' ἔτος μὲ σταφυλάς, ἀφ' οὗ τὸν συμβούλευσε νὰ κλαδεύῃ ὅψιμα». 2) «Εἰς τὸν ἐν Ἀμπελοκήποις κήπον τοῦ Λεονάρδου εὐρίσκετο ὕψισθεν τῆς οἰκίας του και πλησίον τῆς δεξαμενῆς μεγάλη ἀχλαδέα, ἣτις πάντοτε και κατ' ἔτος ἠνθοβόλει. Τὴν ἀνθοβολίαν ταύτην κατέπαυσε ὁ Χωματιανός και ἡ ἀχλαδέα ἐκαρποφόρει, ἐφ' οὗ ἠνοιξε 4 μικρὰ τετράγωνα φλοιῦ ἐπὶ τῶν κλάδων αὐτῆς». (Δελτίον κ.τ.λ. 1878, Σελ. 346-348).

(3) «Ἐλληνικὴ Γεωργία» 1894 Φεβρ. Τεύχ. Γ'. Σελ. 117-120.

(4) Τὴν 12 Νοεμβρίου 1848—Αὐτῶι Σελ. 86-87.

Ὁ Χωματιανός.

Ἴδού λοιπὸν προσωρινὸς Διευθυντῆς ὁ Χωματιανός (1) ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν θέσιν αὐτήν ;

Αἱ πρῶται πληροφορίες τὸν φέρουν καθυστερημένον μαθητὴν τῆς Σχολῆς τοῦ Grignon. Τὸν φέρουν Γεωπόνον χωρὶς δίπλωμα. Ἐν τούτοις εἰς τὰ 1848 δημοσιεύει ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον »Γεωπονικά» τὸ ὅποιον φανερώνει ἂν ὅχι τι ἄλλο τὴν ἀρχαιομάθειαν τοῦ ἀνδρός. Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου δυνάμεθα νὰ σταχυολογήσωμεν μερικὰς λεπτομερείας τοῦ δείχνουν ὅτι εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς Γεωργίας, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τοῦ βασίμου τῶν πληροφοριῶν του αὐτῶν. Ἐν τούτοις

(1) Διὰ τὸν Χωματιανὸν ὁμιλεῖ μὲ πολλὴν γλεῦθν καὶ πικρίαν ὁ Πρώτος καὶ διηγεῖται χαριτωμένως ἐπιστημονικὰς ἀπερισκεψίνας του.

Ὅταν ὁ Πρώτος ὑπέβλεπεν εἰς Ἀθήνας τὴν γνώμην περὶ προμηθείας ἀρότρων ἀμπελοφυγίων, συνέστησεν ἰδιαιτέρως εἰς τὸν τότε Λογιστὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν Ι. Χρῦσανθον τὴν χρησιμοποίησιν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐν Ἀθήναις ἀμπέλου του. Τοῦ ἐσημείωσε μάλιστα καὶ τὴν ὀνομασίαν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ ζητήσῃ οὗτος ὡς προσκειμένον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἵνα προβῆ εἰς τὴν παραγγελίαν του μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρότρων. Ὁ Χρῦσανθος εἶχε σύγγαμβρον τὸν γεωπόνον Σ. Χωματιανὸν καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς Πειραιᾶ τὴν ἄροτρα μετέβησαν ἀμφότεροι νὰ ἐκλέξωσι καὶ μεταφέρωσιν εἰς Ἀθήνας ἐκεῖνο τὸ ἄροτρον τὸ ὅποιον θὰ ἦτο τὸ κατάλληλον διὰ τὴν ἀμπέλον του. Ὁ Πρώτος διηγεῖται ὅτι «ἀγνοοῦντες ἀμφότεροι καὶ τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ οἰκῆμα τοῦ ἐργαλείου, ἀπεφάσισαν νὰ παραλάβουν τὸ πολυσυνθετώτερον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ των· διότι τοῦτο ἦτο ἄροτρον τοῦ κήπου καὶ ὅχι τῆς ἀμπέλου· μ' ὅλα ταῦτα, ἐνῶ ἡμεῖς παρελάβομεν τα ἐργαλεῖα ταῦτα, καὶ δοκιμάσαντες, εὔρομεν καὶ εἰς τὸ ἄροτρον τῆς ἀμπέλου καὶ εἰς ἐκεῖνο τοῦ κήπου πλεῖστα μηχανικὰ ἐλαττώματα, ὡς πρὸς τὰς φυσικὰς τοῦ τόπου πεοιστάσεις, τὰ ὅποια ἐκθέσαντες γαλλιστί, διεβίβασαμεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, παρακαλέσαντες, ὅπως σταλῶσι εἰς τὸν ἐργολάβον πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν, καὶ μᾶς σταλῆ ἐν τοιοῦτον τροποποιημένον, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ συστήσωμεν δημοσίως τὸ ἄροτρον τοῦτο, εἶδομεν αἴφνης εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Λιῶνος, ὅτι ὁ Κύριος Χρῦσανθος μετὰ τοῦ συγγάμβρου του Χωματιανοῦ, προσκαλέσαντες ἀμέσως Νομάρχας καὶ ἐτέρους ὑπαλλήλους εἰς τὴν ἀμπέλον του, ἔβλεπον εἰς ἐνέργειαν τὸ ἄροτρον τοῦτο τοῦ κήπου, ἐναντίον τοῦ προορισμοῦ του, χάριν ἐπιδείξεως καὶ ἐπομένως κατεχώρησαν καὶ τὸν πανηγυρικὸν αὐτοῦ εἰς τὴν εἰρημένην ἐφημερίδα. ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν, προσθέτει ὁ Πρώτος, οἱ διάφοροι κτηματῆται μας ἐπὶ πολὺ θετικώτεροι τούτων, δὲν ἔβρασιόθησαν εἰς τὴν ἐκθεσὶν ἀνθρώπων ὅπως ξένων τῆς εἰδικότητος ταύτης, ἀλλ' ἐνοήσαντες, ὅτι αὕτη δὲν εἴηρεε παρὰ μόνον τὴν ἐφέλκυσιν τῆς γενικῆς προσοχῆς ἐπὶ τινων ἀτόμων, παρέμειναν μέχρι οὗ ἴδωσιν τι περὶ αὐτοῦ ἐπισημότερον καὶ θετικώτερον». Θέλων ἐπὶ πλεόν νὰ καταδείξῃ τὴν ἀμάθειαν τοῦ Χωματιανοῦ ὁ Πρώτος ἀναφέρει καὶ τὰ ἐξῆς : «Ὅτι οὗτος ἀγνοῶν καὶ τῆς ὑδροπνευματικῆς μηχανῆς, περὶ ἧς ὁμιλήσαμεν ἤδη, τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ὠφέλειαν »ἔρριψεν αὐτὴν ἐν παραβύστῳ». Ἐπίσης ἠγρήστευσεν ὁ Χωματιανός τὴν «μηχανὴν τῆς Σταφιδάμπελου» τῆς ὁποίας τὴν κατασκευὴν εἶχε οἰκεδὸν ἀποπερατώσει ὁ Πρώτος καθὼς καὶ τὸ «Καπνοσκαλιστήριον καὶ ἐτέρας εἰς αὐτὸν ἀγνώστους μηχανάς». Ἐπίσης κατέστρεψε καὶ τὴν Ὑδραντλίαν τοῦ Καταστήματος καὶ τὴν ἐχρησιμοποίησεν ἀντὶ καυσοξύλων. Οὗτος τὴν κατέστρεψε κατ' ὀλοκληρίαν καὶ δὲν ἐφεῖσθη οὔτε τοῦ μεγάλου αὐτῆς τροχοῦ «ὅστις ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ προχείρως, ὅχι μόνον πρὸς κίνησιν τῆς μηχανῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐτέρας τῆς Γεωργικῆς Βιομηχανίας ἐργασίας, ὡς εἶναι ἡ ἀποσπόρωσις τοῦ βαμβακίου, ἡ ἐκτριβὴ τοῦ ἀραβοσίτου, ἡ μεταξοκλωσία καὶ ἕτεροι». (Αὐτόθι Σελ. 70-74).

Ὁ Πρώτος διηγεῖται ἀκόμη ἓνα σοβαρώτατον πάθημα τοῦ Χωματιανοῦ ὅστις οὔτε δίπλωμα κὼν εἶχεν οὐδὲ ἐτέραν τινα ἀπόδειξιν ὡς κάτοχος τῆς προκειμένης ἐπιστήμης» ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ. Διηγεῖται ὅτι ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς ἠθέλησε νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐναρκτήριον λόγον του, ἀλλὰ »μὴ γνωρίζων νὰ ἐκφρασθῇ περὶ ἐπιστήμης τῆς ὁποίας τὴν διδασκαλίαν καὶ διάδοσιν ἐπεφορτίσθη» κατέφυγεν εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν Προλεγόμενων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Α. Πολυζωίδου. Τὰ Προλεγόμενα ταῦτα ἀνέγνωσεν αὐτοῦ λέξει πρὸ τοῦ παρευρεθέντος ἀκροατηρίου του καὶ εἶχεν τὴν ἀφέλειαν νὰ τὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 205 τῆς ἐφημερίδος Ἐθνικῆ τοῦ 1849. (Αὐτόθι Σελ. 95).

Εἰς τὰ 1850 χαρακτηρίζων ὁ Πρώτος τὸν Χωματιανὸν ἔγραψεν ὅτι ἀνέθεσεν ἡ Κυβέρνησις τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καταστήματος εἰς ἀνθρώπον «τοῦ ὁποίου τὴν ἀξίαν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον—καὶ τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον ἐφ' ὅσον ἦσαν συσπουδασταὶ εἰς τὴν αὐτὴν Σχολὴν, καὶ εἰς τὸν ὅποιον δὲν ἠθέλαμεν βεβαίως ἐμπιστευθεῖ οὔτε τοῦ πλεόν ἀσημάντου καὶ ἐλαχίστου κτήματος τὴν ἐπιστάσιαν».

ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον συμπεριεφέρθη εἰς τὸν τέως προϊστάμενόν του Πρώϊον καθ' ἣν στιγμὴν τοῦ ἀνετέθη ἡ Διευθунσις τοῦ Ἀγροκηπίου, δείχνει τὴν κατωτέρω-τητα τοῦ ἀνδρὸς καὶ δικαιολογεῖ ἴσως τὴν τήσιν καταφορὰν τοῦ Πρωῖτου ἐναντίον του. Δυστυχῶς εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον τῆς σκαιότητος εὔρέθη καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Πολιτείας, ὁ Νομάρχης, μολονότι ἔφερεν ὄνομα ἀνῆκον εἰς οἰκογένειαν περιφανῆ τῆς Ἑλλάδος.

»Κατὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν παρέλαβον ἀμέσως τὸ Γραφεῖον καὶ τὸ ἐσφράγισαν ὁμοῦ. Παρέλαβον τὰς ἀποθήκας τῶν δύο Καταστημάτων πλήρεις προϊόντων καὶ τὰς ἐσφράγισαν ἐπίσης. Ἡ σφράγις ἦτο πλημμυλεστάτη καὶ δὲν ἐπετράπη εἰς τὸν Πρωῖον, τὸν μέγαν αὐτὸν ἐγκληματιαν, νὰ λάβῃ καὶ οὗτος ἐξασφαλιστικὸν τι μέτρον. Ἀλλὰ τὸ χεῖριστον ἦτο τοῦτο. Ὅτι τὸν ἐξεδίωξε τοῦ Καταστήματος καίτοι ἀσθενῆ μετὰ τριήμερον μόνον διαμονὴν διὰ τῶν χωροφυλάκων καὶ ἠπέιλησεν αὐτὸν ὅτι θὰ ἔρριπτε τὰ ἐπιπλά του εἰς τοὺς δρόμους ἂν δὲν ἔσπευδε νὰ τὰ παραλάβῃ. Τὰ μαρτύρια τοῦ Πρωῖτου ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ Χωματιανοῦ ὑπῆρξαν ἀπερίγραπτα. Ἡ μόνη ἱκανοποίησις δι' αὐτὸν ὑπῆρξεν ὅτι ἀποσταλέντος ὑπαλλήλου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ὡς Ἐλεγκτοῦ τοῦ Ἀνδρ. Ἀδριανοῦ ἐξηκριβώθη καὶ πάλιν ὅτι ἡ δια-χείρισίς του ἦτο ἄμεμπτος καὶ συνεπεία τούτου κατεβλήθησαν εἰς αὐτὸν ἑξ ἑκατομυριάδων δραχμῶν τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ μισθοῦ του εἶχε καταβάλει διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ διαφόρους ἀνάγκας τοῦ Ἀγροκηπίου. (1)

Ὁ Λογοθέτης περὶ Χωματιανοῦ.

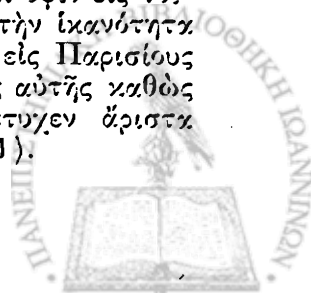
Ἐξαίρει καὶ ὁ Λογοθέτης, ὡς εἶδομεν ἤδη, τὸ ἔργον τοῦ Πρωῖτου καὶ τονίζει τὰς ραδιουργίας τῶν ὁποίων διαρκῶς θῆμα ὑπῆρξεν οὗτος. Ἐξακολουθῶν ἀφηγού-μενος τὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀγροκηπίου λέγει τὰ ἐξῆς :

«Τοῦτο διήρκεσεν ἐπὶ τινα ἔτη ὅτε ραδιουργία παντοειδεῖς ὑπεγράωσαν τὸν Πρωῖον ν' ἀποσυρθῆ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἀγροκηπίου· διεδέχθη δὲ τοῦτον ὁ ἀρτίως (2) ἐκ Γαλλίας (3) ἔλθων τότε Γεωπόνος Χωματιανὸς (1850), ὅστις, θέλων νὰ ἐκθαμβώσῃ τὸ κοινὸν μὲ τὴν ποικιλίαν, ὡς ἔλεγε, τῶν γνώσεών του, ἐπεξέτεινε τὴν διδασκαλίαν τῆς θεωρητικῆς γεωπονίας μὲ τὴν προσθήκην ὑψηλοτέρων μαθημά-των. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ προσεκάλεσε τὸν τότε Γυμνασιάρχην καὶ σοφοδιδά-σκαλον Παμπούκην καὶ τὸν Καθηγητὴν Κόνδην ὅπως παραδίδωσι ρητορικὴν καὶ μα-θηματικὰ εἰς τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἀγνοοῦντας καὶ αὐτὰ τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ μα-θήματα !! Τὸ δὲ χεῖριστον πάντων ὑπεγράωσεν ὁ νέος οὗτος Διευθυντὴς τὴν Κυ-βέρνησιν νὰ χορηγήσῃ εἰς μὲν τοὺς ἀνωτέρω Καθηγητὰς τακτικὰ ἐπιμίσθια, εἰς δὲ

(1) 1 Ἀπόθ. Σελ. 87-90.

(2) Ὁ Λογοθέτης σφάλλεται εἰς τοῦτο. Ὁ Πρωῖος ἐπαύθη εἰς τὰ 1849 καὶ ἀμέσως ἀνέ-λαβεν ὡς προσωρινὸς καὶ κατόπιν ὡς ὀριστικὸς Διευθυντὴς ὁ Χωματιανός, «ὅστις, κατὰ τὸν Γεν-νάδιον, πρότερον διετέλει «διδάσκαλος τῆς Γεωργίας» εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Ἀθηνῶν». Ἐν ὑπο-σημειώσει δὲ προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς : «Τὰ εἰς τὸ Διδασκαλεῖον παραδοθέντα ὑπ' αὐτοῦ μαθήματα ἐδημοσίευσεν ὁ Χωματιανὸς τῷ 1848 ἐν συντόμῳ πονήματι ἐπιγραφομένῳ «Γεωργικά—Κη-πουρικῆ, Ἀμτελουργία καὶ καλλιέργεια τῆς Ἑλλάδος». (Ἀνάλεκτα Σελ. 106) Σ.Σ. Καθὼς ὁ Γεννάδιος ὀνομάζει τὸ πόνημα τοῦ Χωματιανοῦ «Γεωργία». Ὁ πραγματικὸς τίτλος εἶναι «Γεω-πονιακά».

(3) «Λέγεται ὡς θετικόν, ὅτι ὁ Κ. Φράγας παρετήθη ἀπὸ τὴν ἐφορείαν τοῦ Βοτανικοῦ Κή-που, καὶ πρόκειται νὰ ληφθῆ πρόνοια περὶ ἀναπληρώσεως τῆς θέσεως ταύτης. Ἀγνοεῖται εἰ-σέτι τί θέλει ἀπορρασίσει ἡ Κυβέρνησις» θεωροῦμεν δὲ δίκαιον τὸ νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν εἰς ται-αύτας ὑπηρεσίας καὶ οἱ Ἕλληνες ὅταν ἔχωσι τὰ ἀπαιτούμενα εἰδικὰ προσόντα καὶ τὴν ἱκανότητα. Τοιοῦτος ὑπάρχει ὁ Σ. Χωματιανός. Ὁ νέος οὗτος διατρίψας 4 ὀλόκληρα ἔτη εἰς Παρισίους περὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἀγρονομίας, ἀπησυχολήθη ἀρκετὰ καὶ εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος αὐτῆς καθὼς ἀπέδειξε τοῦτο διὰ τῆς κατασκευῆς διαφόρων οἴνων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέτυχεν ὀριστι-δημοσιεύσεως καὶ φυλλάδιον περὶ οἴνοποιίας» («Αἰών» 1842. 8 Μαΐου Ἀριθ. 351).

τούς ἀγροίκους μαθητάς μισθὸν ὕπως φοιτῶσιν εἰς τὰ διδασκόμενα εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Ἀγροκηπίου μαθήματα.

« Ἡ τοιαύτη σπατάλη, ἐξακολουθεῖ ὁ Λογοθέτης, δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ. Ἄλλως τε καὶ αἱ γεωπονικαὶ νέαι θεωρίαι τοῦ Χωματιανοῦ ἀπέτυγον καθ' ὄλοκληρίαν, αἱ δὲ συγκομιδαὶ ἠλαττώθησαν σχεδὸν κατὰ τὸ ἥμισυ ἢ καὶ οὐδὲν ἀτυσφαιρικὸν περιστατικὸν ἐπῆλθε πρὸς βλάβην αὐτῶν. Διάφοροι δὲ φῆμαι ἐκυκλοφόρουν περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ νεοπέιρου τούτου Διευθυντοῦ, ὅτε ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐπανέφερε καὶ πάλιν τὸν Πρώϊον εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀγροκηπίου». (1)

ἽΟ Γάλλος Ἀρχιζευγίτης καὶ ὁ Κροκίδας.

ἽΟ Πρώϊος ἀφηγούμενος τὰ ἀφορῶντα τὴν ἀτυχῆ διεύθυνσιν τοῦ Χωματιανοῦ ἀναφέρει καὶ τὰ ἐξῆς : « Ἀφοῦ εἶδον τὸν ἀξιόλογον ἐκεῖνον ἀρχιζευγίτην Γάλλον, (2) περιφρονήσαντα καὶ μισθοὺς καὶ ἐτέρας ὑποσχέσεις καὶ παραιτηθέντα τῆς θέσεώς του, μόνον διότι ἐγνώρισε τὴν τελείαν ἀμάθειαν καὶ ἀνικανότητα τοῦ ἀνθρώπου, μεθ' οὗ τοῦ ἐράνη ἀδύνατον νὰ συμπράξῃ ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως». (3) ἽΕπίσης ἀναφέρει καὶ τὸ δυσχερὲς τῆς συνεργασίας τοῦ Κροκίδα ὅστις βλέπων τὴν ἀνικανότητα καὶ ἀμάθειαν τοῦ Χωματιανοῦ ὑπέβαλε κατ' ἐπανάληψιν τὴν παραίτησίν του. (4).

ἽΗ ὑπ' ἀριθ. 159 ἐγκύκλιος τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1848.

ἽΕν τῇ κάτωθι ὑπ' ἀριθ. 3 ὑποσημειώσει ἐκφράζομεν τὴν ἀπορίαν ἡμῶν διὰ τὴν δαψιλῆ δημιουργίαν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν ὑπὲρ τοῦ ἔργου τοῦ Χωματιανοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀπείρους δυσχερείας καὶ τὰ ἀνυπέρβλητα προσκόμματα τὰ ὅποια οἱ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν ἽΕσωτερικῶν Προϊστάμενοί του τοῦ παρενέβαλλον. Δεῖγμα τῶν τοιούτων ὑπὲρ τοῦ Χωματιανοῦ προσπθειῶν ἀναφέρομεν τὰς δια-

(1) Π. Γεννηαδίου. ἽΕλλ. Γεωργία. ἽΕτος Γ'. 1887 Σελ. 28-29.

(2) Σ. Σ. ώΩς θὰ Ἵιδωμεν εἰς τὰς σχετικὰς πιστώσεις τοῦ Ὑπουργείου τῶν ἽΕσωτερικῶν ἀπὸ τοῦ 1848 προσελαμβάνετο Γάλλος Ἀρχιζευγίτης εἰς τὸ Ἀγροκῆπιον.

(3) Σ.Σ. Ἀυτὰ εἶναι τὰ περίεργα τῆς ἽΕλλ. Διοικήσεως. Εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Σχολῆς Τίτυνος ἄνδρα τῆς ἀξίας τοῦ Πρώϊου καὶ τοῦ παρενέθετε διαρκῶς ἐμπόδια εἰς τὴν ἐργασίαν του. ἽΕθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς ἄνδρα τῆς ἀξίας τοῦ Χωματιανοῦ καὶ τοῦ παρέσχεν ἄφθονα μέσα, ἀπείρους εὐκολίας διὰ τὴν ἀντισταθμίση διὰ τῆς ἀφθόνου δαπάνης καὶ ὑπερμέτρου ἐνισχύσεως τὴν ἽΕλλειψιν ἱκανότητος καὶ μαθήσεως. Εἶναι φοβερὸν ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος, ὁ ἐπιστήμων ἐκεῖνος, ὁ Πρώϊος, ὅστις διωργάνωσε καὶ ἐτακτοποιήσε τὰ πάντα εἰς τὸ Κατάστημα καὶ ἀνέμενε τὴν διευταγὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, Ἵνα συνεργασθῆ ἀδελφικῶς καὶ μετὰ τοῦ Χωματιανοῦ καὶ μετὰ τοῦ Κροκίδα, ἐπαύθη καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν στίβον τῆς δράσεως καὶ ἀπέμεινε κυρίαρχος ὁ μὴ ἔχων τὴν ἱκανότητα νὰ διευθύνῃ ἔργον τοιαύτης ἀποστολῆς. Καὶ θὰ ἐρωτήσῃ τις γιατί αὐτῆ Ἵπροτίμησις; Κατὰ τὴν γνώμην μας παρηγκωνίσθη ὁ Πρώϊος διότι ὁ Χωματιανὸς εἶχε Μ π Ἵ ρ μ π α σ τ Ἵ η ν Κ ο ρ ὼ ν η. Φαίνεται ὅτι ὁ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν ἽΕσωτερικῶν ὑπηρετῶν σύγχαμβρος του Χρύσανθος ἐξήσκει ἐπιρροὴν Ἵην ἐχρησιμοποίησεν ὑπὲρ τοῦ συγγενοῦς του, εἶδομεν δὲ Ἵηδη τὸ πάθημα ἀμφοτέρων κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐξ ἽΕυρώπης ἀρότρων. ώΟ Χωματιανὸς ὅμως ὅχι μόνον διὰ τοῦ «Αἰῶνος ἐξῆρε τὸ γεγονός αὐτὸ ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Πρόλογον τῶν Γεωπονικῶν του, ὅστις Πρόλογος εἰρήσθη ἐν παρόδῳ, ὅζει Παλαιολογικῆς σκέψεως (Βλέπε «Προλεγόμενα» Παλαιολόγου) ἀναφέρων τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμπελώνων δι' ἀρότρου τονίζει ὅτι «ὁ εἰ σ Ἵ ξ Ἵ α ς τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο εἰς τοὺς ἀμπελώνας τῆς Ἀττικῆς Κ. Ἵ. Χρύσανθος καὶ τὰς τοπικὰς περιστάσεις Ἵελαβεν ὑπ' ὅψιν, καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀμπελοργῶν Ἵεθεράπευσε κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὅστε πολλοὶ μιμηθέντες αὐτόν, καλλιέργησαν κατὰ τὸ παρελθὸν Ἵετος τοὺς ἀμπελώνας των μετὰ τὸ εἰρημένον Ἵεροτρον» Καὶ θριαμβευτικῶς παραθέτει. «Τοιοῦτος δ' ὑπῆρξε ζῆλος καὶ τσοσῶται αἰτήσεις περὶ κατασκευῆς τοιούτων ἀρότρων ἐγένοντο, ὅστε, τινὲς τῶν ἐνταῦθα ἽΕλλήνων σιδηροργῶν φιλοτιμηθέντες κατεσκεῦασαν τοιαῦτα Ἵεροτρα πολὺ ἀνώτερα κατὰ τὴν κατασκευὴν καὶ στερεότητα ἀπὸ τὰ ἐκ Μασσαλίας προμηθευθέντα...».

(4) Ἀυτόθι Σελ. 95-96.

φόρους ἐγκυκλίους τὰς ὁποίας ἐξαπέλυσεν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐξ ὧν πρώτην ἀναφέρομεν τὴν ὑπ' ἀριθ. 159 τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1848

Ἡ ὡς ἄνω ἐγκύκλιος «Περὶ ἀποστολῆς νέων εἰς τὴν συσταθεῖσαν Γεωργικὴν Σχολὴν Τίρυνθος πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Γεωργίας», ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Ἡ Κυβέρνησις προνοῦσα ὑπὲρ τῆς ἀναδείξεως τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Γεωργίας ἐπροκάλεσε τὴν σύστασιν Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς Τίρυνθα, ἀπαρτίσασα αὐτὸ ἐκ τῶν ἐκεῖσε Καταστημάτων τοῦ Ἰπποφορβείου καὶ Ἀγροκηκηπίου, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 28 Μαΐου 1846 νόμου, σκοπὸς τοῦ ὁποίου θέλει εἶσθαι ἡ διδασκαλία τῶν διαφόρων τελειοποιημένων μεθόδων τῆς γεωργίας ἐν γένει κατὰ τὸ πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν αὐτῆς μέρος, καὶ ἡ διάδοσις τῶν γνώσεων τούτων εἰς διαφόρους ἐπαρχίας διὰ τῶν ἀπολυομένων τελειοδιδάκτων μαθητῶν του. Τὸ σχολεῖον τοῦτο διευθυνόμενον παρ' ἀνδρῶν δεδοκιμασμένης ἱκανότητος, θέλει ἔχει κύριον ἀντικείμενον τῶν πρακτικῶν καὶ θεωρητικῶν ἐξετάσεων του τὴν κατάστασιν τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Ἑλληνικῆς γεωργίας, καὶ παριστῶν τὰς ἀτελείας τῶν ἐν χρήσει συστημάτων τῆς καλλιέργειας, θέλει ὑποδεικνύει τὰς βελτιώσεις, αἵτινες δύνανται ἢ πρέπει νὰ εἰσαχθῶσι, καὶ τὰς ὠφελείας τὰς ὁποίας θέλουν ἔχει ἐκ τούτων οἱ διάφοροι ἰδιοκτῆται. Δὲν θέλουν ἐπομένως διδάσκεισθαι εἰς αὐτὸ θεωρίαι ἀβασάνιστοι, ἢ ζῆναι ὅλως διόλου εἰς τὸ κλίμα μας, καὶ ἀνεφάρμοστοι εἰς τὸν τόπον, ἀλλὰ διὰ παραδειγμάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους θέλει ἀποδεικνύεσθαι μόνον τὸ πρακτικῶς ὠφέλιμον.

»Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐφηρμόσθη ἤδη, καὶ θέλει ἐφεξῆς ἀναπτυχθῆ ἐπὶ τῶν προσηρτημένων εἰς τὸ κατάστημα ἐθνικῶν κτημάτων κατάλληλον ἀγρονομικὸν σχέδιον καλλιέργειας, τὸ ὁποῖον, περιλαμβάνον ὅλους τοὺς κλάδους τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, καὶ βάσιν ἔχον τὴν εὐθηνὴν παραγωγὴν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐδαφικῶν κεφαλαίων, θέλει χρησιμεύσει εἰς μὲν τοὺς μαθητὰς τοῦ Σχολείου πρὸς ἐφαρμογὴν καὶ ἀπόδειξιν τῶν θεωρητικῶν αὐτῶν μαθημάτων, εἰς δὲ τοὺς κτηματίας καὶ τοὺς γεωργοὺς τοῦ Κράτους ὡς ὁδηγὸς εἰς τὰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις των· ἰδιαιτέρως δὲ θέλουν ἐνεργεῖσθαι εἰς αὐτὸ δοκιμασίαι δι' ἐξόδων τοῦ Δημοσίου.

α') »Τῆς τελειοποιήσεως καὶ εἰσαγωγῆς νέων γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν (1).

• (1) «Διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Δεμβρίου 1847 Β.Δ. ἐνεκρίθη ν' ἀγορασθῶσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἰκοσιν ἄροτρα τελειοποιημένα διὰ τὰς σποράς, εἴκοσιν ὅμοια διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, εἴκοσιν βολοκρόποι καὶ εἴκοσιν ἰπποκαλιστήρια, ὧν ἀνά ἐν μὲν ἐξ ἐκάστου εἶδους ν' ἀποσταλῆ εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν γεωργικωτέρων νομῶν ἢ ἐπαρχιῶν, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς παραδειγματισμὸν ἐπιτροπομένου κατὰ διαδοχὴν εἰς τοὺς μεγαλειτέρους κτηματίας νὰ δοκιμάζωσιν αὐτὰ κατὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων των, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει ν' ἀποζημιώσωσι πᾶσαν ἐκ τῆς χρήσεως γενησομένην τυχὸν εἰς αὐτὰ βλάβην, τὰ δὲ λοιπὰ νὰ κατατεθῶσιν ἐν τῷ Γεωργικῷ Σχολεῖῳ Τίρυνθίδος καὶ ἐν τῷ Δενδροκομείῳ Ἀθηνῶν, ἵνα διατεθῶσιν ὡς βραβεῖα τῶν περὶ τὴν γεωργίαν διακρινομένων» Δηλιγιάννη-Ζηνοπούλου Τομ. Δ'. Σελ. 15). Κατὰ τὸ 1848 ἐκρῖνεποιήθη πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους ἡ ὑπ' ἀριθ. 98 ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν «Περὶ εἰσαγωγῆς νέων Γεωργικῶν ἐργαλείων» ἔχουσα οὕτως : «Ἡ Κυβέρνησις περὶ πολλοῦ ποιουμένη τὴν εἰσαγωγὴν καὶ διάδοσιν εἰς τὸ Κράτος τελειοποιημένων γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν, διέταξε νὰ προμηθευθῶσιν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἴκοσιν ἄροτρα διὰ τὰς σποράς, εἴκοσιν ὅμοια διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμπέλων εἴκοσι..... ὅμοια ἐκείνων, αἵτινα αἱ ἐν τῷ Γεωργικῷ Σχολεῖῳ τῆς Τίρυνθος γενόμεναι δοκιμαὶ ἀπέδειξαν ὡς τὰ κατάλληλότερα διὰ τὴν Ἑλλάδα· τὰ ἐργαλεῖα δὲ ταῦτα θέλουν κατατεθῆ εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν νομῶν..... ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκτιμήσωσιν οἱ κτηματῆται τὴν μεγάλην ὠφέλειαν τῶν ἐργαλείων τούτων, θεωρεῖται κατάλληλον ἐν ταύτῳ τὸ ν' ἀποσταλῆ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν ἐκάστου νομοῦ εἰς νέος εἰς τὸ ἐν Τίρυνθι γεωργικὸν Σχολεῖον, δι' ἐξόδων τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς, ὅστις διαμένων ὀλίγας τινὰς ἡμέρας εἰς τὸ κατάστημα, θέλει διδαχθῆ παρὰ τοῦ

β') »Περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ἐντοπίων προϊόντων καὶ τοῦ ἐπωφελεστέρου συστήματος ἐπιταυτοσπορειῶν, περὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ πολλαπλασιάσεως διαφόρων φυτῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν τροφήν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, ἢ χρησίμων εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα.

γ') »Περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ πολλαπλασιάσεως τῶν ἐντοπίων δένδρων διὰ τῶν διαφόρων ἐγκεντρισμῶν καὶ τῆς εἰσαγωγῆς ξένων, ἅτινα δύνανται νὰ καλλιεργηθῶσιν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδ.

δ') »Περὶ τοῦ παχεύματος τῶν γαιῶν καὶ τῆς κατασκευῆς διαφόρων λιπασμάτων.

ε') »Περὶ τῆς ἐπιμιξίας καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ἐντοπίων ζώων, καὶ τῆς εἰσαγωγῆς ξένων καλῆς γενεᾶς.

στ') »Περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τῆς παρασκευῆς καὶ διατηρήσεως τῶν διαφόρων προϊόντων.

ζ') »Περὶ τῆς καταστροφῆς καὶ ἐξαλείψεως τῶν ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν γεωργίαν ζωῶν.

»Τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν δοκιμασιῶν τούτων ἐπιβεβαιούμενα, ὡς εἴρηται, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς, ἐπὶ τῶν κτημάτων τοῦ ἰδίου καταστήματος, θέλουν δημοσιεῦσθαι ἐν εἴδει ὁδηγιῶν πρὸς ἀπάσας τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους πρὸς γνῶσιν τῶν κατοίκων.

»Εἰς ἕκαστον γνωρίζοντα τὸν κατάστασιν τῆς γεωργίας μας, καὶ τὰς ἀπρηχαιωμένας αὐτῆς μεθόδους καὶ συγκρίνοντα αὐτὴν μὲ τὴν σημαντικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς προόδους, τὰς ὁποίας ὁ κλάδος οὗτος ἔκαμεν εἰς τὰ διάφορα ἐκτὸς τοῦ Κράτους μέρη, εἶναι εὐκόλον νὰ κατίδη πόσον εὐεργετικοὶ εἶναι οἱ σκοποὶ τῆς συστάσεως τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου καὶ ποίας γενικᾶς μεταβολᾶς καὶ προόδους πᾶν βῆμα καὶ ἐκάστη ἐπιχείρησις δύνανται νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν μας.

»Τὸ γεωργικὸν Σχολεῖον ἐνέκα προπαρασκευαστικῶν τινῶν ἐργασιῶν, αἰτινες ἀπητοῦντο νὰ προσηγηθῶσιν, ἐβρῦδυνε μέχρι τοῦδε ν' ἀναλάβῃ τὰς διδακτικὰς ἐργασίας του· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐταὶ ἐξετελέσθησαν ἤδη, καὶ τὸ κυριώτερον προσωπικὸν τῶν Καθηγητῶν ἀπηρτίσθη, δὲν θέλει ἀναβληθῆ ἡ ἐναρξὶς τῶν μαθημάτων του. Διὰ νὰ δυνηθῇ δὲ νὰ βαδίσῃ σταθερῶς ἐπὶ τῶν σκοπῶν του, καὶ νὰ παρέξῃ ταχύτερον τὴν συνδρομὴν του, τῆς ὁποίας ἔχει μεγίστην ἀνάγκην ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς γεωργίας μας, τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον θέλει ἐπὶ τοῦ παρόντος περιορισθῆ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κυρίως πρακτικοῦ μέρους τῆς γεωργίας, καὶ τὴν παράδοσιν στοιχειωδῶν τινῶν θεωρητικῶν μαθημάτων, ὅσα ἀπαιτοῦνται εἰς τὴν μόρφωσιν πρακτικῶν γεωργῶν, οἵτινες, ἀποπερατοῦντες ταχύτερον τὰς σπουδὰς των, νὰ δύνανται ἐξεργόμενοι τοῦ καταστήματος νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὁδηγοὶ καὶ πρακτικοὶ διδάσκαλοι εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν διαφόρων τελειοποιημένων μεθόδων τῆς καλλιεργείας.

»Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θέλει σχηματισθῆ ἐπὶ τοῦ παρόντος μία τάξις μαθητῶν εἰς τὴν ὁποίαν θέλουν διδάσκεισθαι οἱ μαθηταὶ τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς γεωργίας, ἐργαζόμενοι προσωπικῶς ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῶν ἀρμοδίων καθηγητῶν καὶ τῶν ἀρχιγεωργῶν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων πρακτικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου, κατὰ δὲ προσδιωρισμένας ἡμέρας, καὶ ἰδίως κατὰ τὰς ἐυρτάς, θέλουν ἀκροάζεσθαι

διευθυντοῦ ἐντελῶς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ἐργαλείων τούτων, καὶ ἐπιστρέφων θέλει εἶσθαι εἰς κατάστασιν νὰ καθοδηγήσῃ περὶ τούτου τοὺς κτηματίας. Σὰς παρακαλοῦμεν ἐπομένως, κ. Νομάρχα, κοινοποιούντες τὰ δέοντα πρὸς τοὺς κατοίκους νὰ προτρέψῃτε τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν τῆς πρωτευούσης σας ν' ἀποστείλῃ.». («Ἐγκύκλιος Διαταγαί, Ὁδηγίαι καὶ Διατάξεις τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν ἐκδοθεῖσαι τὸ 1848 ἔτος» ὑπὸ Β. Γιαννοῦλη Σελ. 40). Σ.Σ. Ἡ ὡς ἄνω ἐγκύκλιος τῆς 7 Ἰουλίου 1848 φέρει τὴν ὑπογραφήν ὡς Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τοῦ Μ. Ρούφου».

στοιχειώδη τινά θεωρητικὰ μαθήματα, μεθοδικῶς συντεταγμένα ἰδίως διὰ τὴν τάξιν ταύτην, κατὰ τὸ ἐκδοθησόμενον πρόγραμμα τοῦ Σχολείου.

»Οἱ μαθηταὶ δὲ οὗτοι θέλουν διαμένει ἐντὸς τοῦ ἰδίου καταστήματος τρεφόμενοι ἐξ ἰδίων των· θέλει δὲ ληφθῆ πρόνοια παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὥστε ὅσοι ἐξ αὐτῶν κατὰ τὰς ἐτησίας ἐξετάσεις ἤθελον διακριθῆ, νὰ λαμβάνωσιν ὠρισμένον χρηματικὸν βραβεῖον πρὸς διατροφήν των ἐπὶ ἓν ἔτος, τὸ ὁποῖον θέλει ἀνανεοῦσθαι, ἢ μεταβιβάζεσθαι εἰς ἄλλον, κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα πάντοτε τῶν ἐτησίων ἐξετάσεων».

Περαιτέρω ἡ ἐγκύκλιος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰσακτέων μαθητῶν, ὅστις δὲν θέλει εἶσθαι ἀνώτερος τῶν εἴκοσιν. Ἐπίσης κάμει λόγον καὶ περὶ τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν, περὶ τῶν προσόντων των τὰ ὁποῖα περιορίζει εἰς τοὺς «γινώσκοντας ὁπωσοῦν τὸ ἀναγινώσκειν, γράφειν καὶ ἀριθμεῖν», εἰς τὴν προέλευσίν των ἐξ «οἰκογενείας κτηματιῶν ἢ γεωργῶν» κλπ. κλπ. Ὑπογράφει δὲ καὶ ταύτην ὁ Ὑπουργὸς Μ. Ροῦφος (1).

Ἡ ἐγκύκλιος τῆς 24 Σ)μβρίου 1849

Ἡ ὑπηρεσία ἐξακολουθεῖ μεριμνῶσα ζωηρῶς ὑπὲρ τῆς Σχολῆς καὶ κατὰ τὴν 24 Σ)βρίου 1849 (2) κοινοποιεῖται πρὸς τοὺς Νομάρχας, ἦτοι πρὸ τῆς Δημο-

(1) Ἐγκύκλιος Διαταγαί, Ὀδηγίαι κτλ.». Ἔτος 1848. Σελ. 59-60.

(2) Εἰς τὴν «Ἐκθεσιν τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Δ. Γ. Βούλγαρη ὑποβληθεῖσαν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους διὰ τὴν χρῆσιν 1849» εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ εἰς Κεφ. Ε' ὑπὸ τὸν τίτλον «Δημόσιος Οἰκονομία» καὶ τὸν ὑπότιτλον «Γεωργία» εὐρίσκόμεν τὰ κάτωθι σχετιζόμενα μὲ τὰς δαπάνας τῆς Γεωργ. Σχολῆς Τίρυνθος. »Τὰ σημειωθέντα διὰ τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργ. Σχολὴν ἐξοδα στηρίζονται εἰς τὸν συστήσαντα αὐτὴν Νόμον, αἱ δὲ γινόμενα ἐλαττώσεις εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἔτους τούτου προέρχονται, α) ἐκ τῆς μὴ πραγματοποιήσεως τεσσάρων διδασκαλικῶν θέσεων, αἵτινες θέλουν κατασταθῆ ἀναγκαῖαι μετὰ τὴν τῆς Σχολῆς ἀνάπτυξιν καὶ β) ἐκ τῆς ἀραιώσεως ὀλοκλήρου τῆς διὰ τοὺς ὑποτρόφους ἐντὸς τοῦ καταστήματος προσωρισμένης δαπάνης.

»Τὸ Ὑπουργεῖον λυσιτελεῖ πρὸς τὴν Σχολὴν ἔχρινεν, ἀντὶ τῶν ὑποτρόφων, νὰ παραδεχθῆ προσωρινῶς καὶ πείρας ἕνεκα μαθητὰς, λαμβάνοντας ὠρισμένην ἀντιμισθίαν διὰ τὴν πρὸς ὄφελος τοῦ καταστήματος ἐργασίαν των, καθότι διὰ τοῦ μέσου τούτου καὶ οἱ μαθηταὶ θέλουσιν ὀφελεῖσθαι περισσύτερον διὰ τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἰδρύματος ταχύτερον ἐπιτυγχάνεται. Περὶ τούτου ἐν δέοντι θέλει ὑποβληθῆ τῇ ἀνῆκον Νομοσχέδιον, ἂν ἡ ἐξακολουθήσις του νομισθῆ ἀναγκαῖα. Ἐπίσης ἐλαττώσεις ἐπηνέχθησαν εἰς τὰς διὰ τὴν ἀγορὰν ἐργατικῶν ζώων καὶ διὰ καλλιέργειαν καὶ συγκομιδὴν προϊόντων πιστώσεις» (Σελ. 106). Περαιτέρω εἰς τοὺς ἀναλυτικoὺς πίνακας εὐρίσκόμεν τὰς κάτωθι ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας.

Εἰς μισθοὺς Καθηγητῶν πρὸς διδασκαλίαν ἦτοι :

	Μηνιαίως	Ἐτησίως
1) Τοῦ Διευθυντοῦ	δρχ. 350	4,200
2) Τοῦ καθηγητοῦ τῆς γεωργικῆς.....	» 200	2,400
3) Ἐνὸς ἐτέρου ὡσαύτως.....	» 150	1,800
		<hr/> 8,400

»Εἰς καλλιέργειαν καὶ λοιπὴν οἰκονομίαν :

1) Εἰς ἀγορὰν ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν ζώων	»	1,000
2) Εἰς γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεῦη.....	»	500
3) Εἰς μισθοὺς ζευγιδῶν καὶ κτηνοτρόφων καὶ ἀντιμισθίαν μαθητῶν	» 1000	12,000
4) Ὁσαύτως ἐνὸς ἀρχιζευγίτου Γάλλου.....	» 80	960
5) » τοῦ κηπουροῦ καὶ ταμίου	» 60	720
6) » 2 ἀγροφυλάκων.....	»	700
7) Εἰς ἀγορὰν σπόρων καὶ φυτῶν.....	»	500
8) Εἰς τροφὴν ζώων.....	»	5,000
9) Εἰς φυτεῖαν ἀμπελώνων, ἐγκέντρισμα κλπ.....	»	800
10) Εἰς καλλιέργειαν διαφόρων φυτῶν καὶ συγκομιδὴν καρπῶν καὶ τοῦ χόρτου.....	»	2,000
11) Εἰς γραφικὰ ἐξοδα κ.τ.λ.....	»	1,500

σιεύσεως τοῦ Διατάγματος τοῦ 1850 «περὶ διοργανισμοῦ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου» ἢ ὑπ' ἀριθ. 87 ἐγκύκλιος φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν Λ.Ι. Κρεστενίτη καὶ ἔχουσα ὡς ἐξῆς: «Διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων κοινοποιήσεων τὰς ὁποίας σᾶς ἐκάμαμεν περὶ τῶν ἐν τῷ ἐν Τίρυνθι γεωργικῷ σχολεῖῳ ἐνεργηθειῶν δοκιμασιῶν καὶ ἐργασιῶν, ὑπεδείξαμεν εἰς ὑμᾶς τὴν μεγάλην ὠφέλειαν, τὴν ὁποίαν τὸ κατάστημα τοῦτο ὑπόσχεται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας μας· ἐπειδὴ δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ καταστήματος εἶναι ἡ διάδοσις εἰς τὸ Κράτος τελειοποιημένων πρακτικῶν καὶ θεωρητικῶν γεωργικῶν γνώσεων, αὕτη δὲ κατορθοῦται διὰ τῆς ἐν τῷ Σχολεῖῳ ἐκπαιδεύσεως μαθητῶν, διὰ ταῦτα σᾶς παραγγέλλομεν, κ. Νομάρχα, νὰ προτρέψητε στενῶς τὰς κατὰ τὸν Νομὸν σας δημοτικὰς ἀρχάς, ν' ἀποστείλωσιν ὑποτρόφους τῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν, οἵτινες ἐπανερχόμενοι εἰς τοὺς Δήμους τῶν νὰ διαδίδωσι τὰς ὁποίας θέλουσιν ἀποκτήσει γεωργικὰς γνώσεις, καὶ διὰ τῶν πρακτικῶν ἐργασιῶν τῶν νὰ φωτίσωσι τοὺς συνδημότας τῶν περὶ τῶν ὑπισχνουμένων εἰς αὐτοὺς ὠφελειῶν ὡς ἐκ τῆς παραδοχῆς καὶ ἐφαρμογῆς αὐτῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν ἕκαστος τῶν δημοτικῶν συμβουλίῶν θέλει φροντίσει νὰ σημειώσῃ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ προσεχοῦς ἔτους τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην, πρὸς ἀποστολὴν ἐνὸς νέου εἰς Τίρυνθα, περιορισμένην εἰς δραχμὰς 30 κατὰ μῆνα ἐκτὸς τῶν ἐνδυμάτων του. Θεωροῦμεν ὅχι περιττὸν νὰ σᾶς κοινοποιήσωμεν, ὅτι πολλαὶ Μοναὶ τοῦ Κράτους, ὀδηγούμεναι ἀπὸ τὰς ἐλπίζομένας, ὡς ἐκ τῆς βελτιουμένης γεωργίας ὠφελείας, ἔλαβον τὸ μέτρον ν' ἀποστέλλωσιν εἰς τὸ σχολεῖον ὑποτρόφους, οἵτινες καὶ ἐκπαιδεύονται ἤδη εἰς αὐτό». (1).

Πειράματα διὰ τῶν Γεωργικῶν ἐργαλείων κατὰ τὸ 1849.

Ἐξακολουθεῖ τὸ ὑπὲρ τοῦ Χωματιανοῦ Ὑπουργικὸν ἐνδιαφέρον. Ὁ κατὰ τὸ 1849 Ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν Δ. Χρηστίδης ἀπέστειλε πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους, τὴν 30 Ἰουνίου 1849, ἐγκύκλιον «περὶ ἐφαρμογῆς γεωργικῶν ἐργαλείων». Διὰ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης, ἐκοινοποιεῖτο, εἰς αὐτοὺς, πρωτόκολλον «τῶν ἐνεργηθειῶν εἰς τὸ ἐν Τίρυνθι Γεωργικὸν Σχολεῖον δοκιμασιῶν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν τοῦ Καταστήματος νέων γεωργικῶν ἐργαλείων». Θεωροῦμεν ἀπόκτημα διὰ τὸ ἔργον μας τὴν παράθεσιν τῆς ἐγκυκλίου ταύτης καθὼς καὶ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ πρωτοκόλλου τούτου, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Σ.Ι. Χωματιανοῦ. Κατὰ τὴν ἐγκύκλιον ταύτην ἐκ τοῦ «πρωτοκόλλου τούτου φαίνεται ἡ ἀντιπαράθεσις τῶν Εὐρωπαϊκῶν γεωργικῶν ἐργαλείων πρὸς τὰ ἐντόπια καὶ ἡ ὠφέλεια ἢ ἐκ τῆς χρήσεως τῶν πρώτων

12) Ἐπισκευὴν ἀγροκηπίου, ἵπποφορβείου καὶ ἀνοιγμα χανδάκων.. »	1,000
13) Ἐπισκευὴν ἐργαλείων καὶ σκευῶν	500
14) Ἀπρόβλεπτα..... »	1,000

Τὸ ὅλον 36,580

- Ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1848 ἐγένοντο αἱ ἐξῆς οἰκονομίαι.
- 1) Ἀφῆρέθησαν οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων τῶν μαθηματικῶν, φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀγροτικοῦ δικαίου καὶ ἀγροτικοῦ λογιστικοῦ..... δρ. 2.760
  - 2) Τὰ ἐξόδα τῆς διατηρήσεως 10 ὑποτρόφων .....
  - 3) Ἠλαττώθη ἢ δι' ἀγορὰν ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν ζώων πίστῳσις .....
  - 4) Ἐκ τοῦ μισθοῦ τῶν δύο ἀγροφυλάκων .....
  - 5) Ἐκ τῆς καλλιεργείας διαφόρων φυτῶν καὶ συγκομιδῆν καρπῶν κτλ.....
  - 6) Ἐκ τῶν ἐξόδων τῆς ἀποξήρανσεως τῶν ἐλῶν ἠλαττώθη ἢ πίστῳσις κατὰ .....
- (Σελ. 118-119).
(1) » Ἐγκύκλιοι Ὀδηγαὶ κτλ.» Σελ. 52-53.

προκύπτουσα εἰς τοὺς γεωργοὺς κατὰ τε τὴν οἰκονομικωτέραν καὶ ἐντελεστέραν τῆς γῆς καλλιέργειαν». Καὶ ἐξακολουθεῖ ὡς ἐξῆς:

«Σὰς παραγγέλλομεν ἐπομένως, Κ. Νομάρχα, νὰ κοινοποιήσητε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δοκιμασιῶν τούτων διὰ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν εἰς τοὺς κατὰ τὸν νομὸν σας κατοίκους καὶ ἰδίως εἰς τὴν γεωργικὴν τάξιν, καταδεικνύοντες εἰς αὐτὴν τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα τὰ εὐρωπαϊκὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα ἔχουσιν ἀπέναντι τῶν ἐντοπίων καὶ προτρέποντες τοὺς γεωργοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι, φωτιζόμενοι ἀπὸ πρακτικῆς ἀληθείας, τὰς ἀπρηχαιωμένας μεθόδους, εἰς ἃς συνειθίσαντες ἐμμένουσι μέχρι τοῦδε, καὶ νὰ κάμωσι χρῆσιν ἐργαλείων, τὰ ὁποῖα πρὸ πολλοῦ μεταχειρίζονται εἰς ἅπαντα τὰ πεφωτισμένα κράτη.

»Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς δὲ τῶν τοιούτων ἐργαλείων θέλουσι πεισθῆ οἱ γεωργοί, ὅτι ἡ γῆ καλλιεργεῖται ἐντελέστερον καὶ μὲ ὀλιγωτέρας δαπάνας, καὶ ὅτι ἐπομένως θέλουν δυνηθεῖ νὰ συναγωνίζωνται εὐκόλως καὶ ἐπιτυχῶς μάλιστα, μὲ τὰ ξένα προϊόντα καθ' ὅτι τὰ διὰ τῆς τοιαύτης καλλιεργείας παραχθησόμενα προϊόντα τῶν καλλιτέρας ποιότητος θέλουσιν εἶσθαι καὶ εὐθηνότερον παραγόμενα μεγαλυτέραν θέλουσιν εὐρίσκει κατανάλωσιν.

»Ἡ ἀντιπαράθεσις τοῦ ἀποτελέσματος τῶν εὐρωπαϊκῶν γεωργικῶν ἐργαλείων πρὸς τὰ ἐν χρήσει ἐγχώρια, ἀποδεικνύει τρανώτατα τὰς προόδους τῆς γεωργίας, καὶ τὰς ἐκ τῆς καταλλήλου καλλιεργείας τῆς γῆς προσδοκωμένας ὠφελείας εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, αἱ δὲ ὠφέλεια αὗται θέλουσιν εἶσθαι διὰ τὴν Ἑλλ. γεωργίαν μεγαλείτεροι, καθ' ὅσον ἡ βελτίωσις αὐτῆς βοηθεῖται μεγάλως καὶ ἀπὸ τὸ κλίμα, στοιχεῖον ἀναπόφευκτον τῆς ἀναπτύξεώς της, τὸ ὁποῖον ἄλλα ἔθνη φροντίζουσι, καίτοι στερούμενα αὐτοῦ, ν' ἀναπληρώσωσι ὅσον τὸ δυνατὸν διὰ διαφόρων μέσων καὶ παντοίων τρόπων τῆς καλλιεργείας.

»Ἡ Κυβέρνησις περὶ πολλοῦ ποιουμένη τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εἰς τὰ σπάργανα ἔτι διατελούσης γεωργίας μας, ἐφρόντισε καὶ ἔφερε πρὸ πολλοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ γεωργικὰ ἐργαλεῖα πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ διαδόσεως αὐτῶν εἰς τὸ Κράτος, ἐξ ὧν ἔστειλεν εἰς τινὰς τῶν γεωργικωτέρων Νομῶν, ἵνα ἐνεργήσωσιν οἱ κτηματῖαι δοκιμὰς εἰς τὰς ἰδιοκτησίας των, καὶ ἐκτιμήσωσι τὴν μεγάλην αὐτῶν ὠφελείαν.

»Πολλοὶ δὲ μέχρι τοῦδε κτηματῖαι ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τοιαῦτα ἐργαλεῖα· ὁ Δῆμος μάλιστα τῶν Καλαμῶν ἀπέστειλεν εἰς τὸ ἐν Τίρυνθι γεωργικὸν σχολεῖον δι' ἰδίων του ἐξόδων κτηματῖαν τινὰ, διδασκόμεντα ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν χρῆσιν καὶ σύνθεσιν τῶν ἐργαλείων τούτων, καὶ ἐπανελθόντα εἰς τὸν δῆμον του πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν.

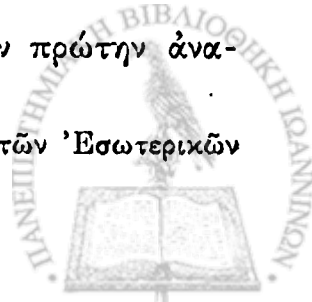
»Θέλετε ἐπομένως προτρέψει τοὺς κατὰ τὸν Νομὸν σας γεωργοὺς καὶ κτηματῖας νὰ μιμηθῶσι τὸ καλὸν παράδειγμα τῶν ἀνωτέρω καὶ θέλουν πεισθεῖ ὄχι βραδέως, ὅτι διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἤδη ἐν χρήσει ἀτελῶν, δι' εὐρωπαϊκῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, θέλουσιν ἀμείβεσθαι καλύτερον οἱ κόποι των καὶ τὰ κεφάλαιά των καρπιμώτερα θέλουσι γείνει». (1)

Συγκριτικὰ πειράματα.

Ἴδου καὶ τὰ περιεχόμενα τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Χωματιανοῦ τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Ἀντιπαράθεσις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Γεωργικῶν ἐργαλείων μετὰ τῶν ἐντοπίων».

Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι διηρημένος εἰς πέντε στήλας. Εἰς τὴν πρώτην ἀνα-

(1) «Ἐγκύκλιοι, Διαταγαί, Ὁδηγίαι καὶ Διατάξεις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἐκδοθεῖσαι τὸ 1849 ἔτος» ὑπὸ Β. Γιαννοῦλη.

γράφεται τὸ «ὄνομα τοῦ ἐργαλείου», εἰς τὴν δεύτηραν αἰ «ἐργασία», εἰς τὴν τρίτην «Βάθος καὶ πλάτος», εἰς τὴν τετάρτην «Ταχύτητα» καὶ εἰς τὴν πέμπτην «Διαφορὰ Οἰκονομίας».

Τὸ Εὐρωπαϊκὸν ἄροτρον.

Κατ' ἀρχὰς ἀναφέρεται τὸ «Εὐρωπαϊκὸν ἄροτρον» καὶ περιγράφονται αἱ ιδιότητες αὐτοῦ ὡς ἐξῆς :

«Τοῦτο σύρεται μὲ δύο ἵππους ἢ βόας, ρίπτει τὸ χῶμα δεξιὰ ἐντὸς αὐλακίου καὶ δὲν ἀφήνει οὐδὲν μέρος τοῦ ἀγροῦ ἀκαλλιέργητον· λαμβάνει πλάτος τῆς ταινίας μέχρι 11)2 σπιθαμῆς».

«Ὅσον ἀφορᾷ τὸ «βάθος καὶ πλάτος» ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς : «10—12 δακτύλων. Πλάτος 12 δακτύλων. Βάθος 5—6 δακτύλων».

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν «ταχύτητα», ἀναφέρεται ὅτι ὀργώνει τρία στρέμματα εἰς μίαν ἡμέραν.

Κατόπιν περιγράφει τὸ «ἐντόπιον ἄροτρον» ὡς ἐξῆς : «Τοῦτο εἶναι ἐν εἶδος ζύστρας φερούσης δύο πτερὰ στενά, ἅτινα ρίπτουσι τὸ χῶμα πρὸς τὰ δύο μέρη, ἐνεκα δὲ ἀτελείας τοῦ ἡνίου καὶ τῶν πτερῶν ἀφήνεται μεταξὺ τῶν δύο αὐλακίων μέρος γῆς ἀκαλλιέργητον».

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Εὐρωπαϊκὸν ἄροτρον τὸ ἐντόπιον καθυστερεῖ διότι ὀργώνει μόνον δύο στρέμματα τὴν ἡμέραν. Εἰς τὴν στήλην «Διαφορὰ οἰκονομίας» ἀναγράφει τὰ ἐξῆς : «Δύο τεμάχια γῆς τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως τὸ ἐν καλλιεργούμενον διὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἄρότρου, τὸ δὲ διὰ τοῦ ἐντοπίου τὸ τελευταῖον τοῦτο τεμάχιον ἔχει ἀνάγκην νέου ὀργώματος σταυροειδοῦς, ὅπως καλλιεργηθῶσι τὰ ἀνέπαφα μέρη τὰ ὁποῖα ἀφήσει τὸ πρῶτον ὄργανον καὶ τότε δύναται νὰ φθάσῃ ἐν μέρει εἰς τὴν ἐντέλειαν τῆς ἐργασίας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἄρότρου». Καταλήγει δὲ τονίζων ὅτι ἡ διὰ τοῦ ἐντοπίου ἄρότρου γενομένη δαπάνη «ἡμερομισθίου καὶ τροφῆς ἵππου εἶναι διπλασία ἀπὸ τὴν δαπάνην τὴν γενομένην διὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἄρότρου πρὸς καλλιέργειαν ὁμοίας ἐκτάσεως· δηλονότι.

Ἐξοδα καλλιεργείας δύο στρεμμάτων μὲ τὸ εὐρωπαϊκὸν ἄροτρον :

Ἡμερομίσθιον ζευγίτου.....	Δρχ.	1,50
Τροφή ἵππου.....	»	1,00
Χρεωλύσιον ἵππου καὶ ἄρότρου.....	»	0,25

Τὸ ὅλον..... » 2.75

Ἐξοδα καλλιεργείας δύο στρεμμάτων μὲ τὸ ἐντόπιον ἄροτρον :

Δύο ἡμερομίσθια ζευγίτου.....	Δρχ.	3,00
Τροφή ἵππου.....	»	2,00
Χρεωλύσιον.....	»	0,25

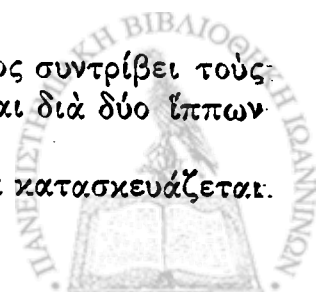
Τὸ ὅλον..... » 5.25

Διαφορὰ δραχμ. 2.50.

Ὁ Βωλοκόπος κ.τ.λ.

Κατόπιν ἀναφέρει τὸν Βωλοκόπον καὶ γράφει τὰ ἐξῆς : «Οὗτος συντρίβει τοὺς βώλους, ἐκρίζωνει τὴν ἄγρωστον καὶ σκεπάζει τὸν σπόρον, σύρεται διὰ δύο ἵππων ἢ βοῶν»

Διὰ δὲ τὴν Σβάρναν ἀναφέρει τὰ ἐξῆς : «Ἡ ἐντόπιος Σβάρνα κατασκευάζεται.

διαφοροτρόπως, άλλοτε μὲν εἶναι μία πλεκτάνη ἐκ διαφόρων εὐλυγίστων κλάδων καὶ άλλοτε ἐξ ἀπλουστάτης σανίδος· καὶ αἱ δύο αὗται Σβάρναι ἀντὶ νὰ συντρίβωσι τοὺς βώλους τοὺς παραχώνουσι μᾶλλον καὶ ἐκτὸς τούτου ἢ ἄγρωστος δὲν ἐκριζοῦται, τὸ δὲ παράχωμα τοῦ σπόρου γίνεται συνήθως διὰ τοῦ ἀρότρου»

Εἰς τὴν ἔναντι στήλην περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς:

«Τὸ βάθος τῆς Σβάρνας, Βωλοκόπου, ὡς πρὸς τὸ παράχωμα τοῦ σπόρου κανονίζεται μὲ λίθους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον βαρεῖς», προσθέτει δὲ καὶ ταῦτα «βάθος ἐξ ἢ ἐπτὰ δακτύλων»

Εἰς τὴν στήλην «ταχύτης» ἀναγράφει τὰ ἐξῆς:

«Εἰς μίαν ἡμέραν ὁ Βωλοκόπος παραχώνει σπόρον ληφθέντα ἐπὶ 6 στρεμ. συγχρόνως ἐκριζώνει καὶ τὴν ἄγρωστον τὸ δὲ ἐντόπιον ἄροτρον μόνις δύναται νὰ παραχώσῃ σπόρον ριφθέντα ἐπὶ 2 1)2 στρεμ.» Κατόπιν ὑπολογίζει δαπάνην διὰ τὰ ἐξ στρέμματα μὲ τὸν Βωλοκόπον δρ. 2.75. Διὰ νὰ παραχωθῇ ὁ σπόρος 6 στρεμμ. μὲ τὸ ἐντόπιον ἄροτρον ἀπαιτεῖται δαπάνη δραχμ. 9, ἐπομένως διαφορὰ ἐκ δρ. 6.25.

Κατόπιν ὁμιλεῖ διὰ τὸν «Ἐ ν ε α ὕ ν ι ο υ ἄ ν α σ κ α φ έ α» καὶ λέγει τὰ ἐξῆς: «Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ἀνασκάπτει τὰς πρὸ πολλοῦ ὀργωθείσας γαίας ὅπως σπαρῶσιν ἀμέσως. Οἱ γεωργοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐκτελοῦν τὴν ἐργασίαν ταύτην μὲ τὸ σύνηθες ἄροτρον».

Εἰς τὴν στήλην «Ταχύτης» ἀναγράφονται σχετικῶς μὲ τὰ ἀνωτέρω τὰ ἐξῆς: «Ἐπειδὴ τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ἔχει πλάτος ἐντοπίων ἀρότρων ἀνασκάπτει εἰς μίαν ἡμέραν ἐξ στρέμματα. τὸ ἐντόπιον ἄροτρον ἀνασκάπτει στρεμμ. 2».

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαφορὰν δαπανῶν εὐρίσκει καὶ εἰς τὸ ἐργαλεῖον αὐτὸ διαφορὰν ἔναντι τοῦ ἐντοπίου ἀρότρου ὑπὲρ τοῦ «Ἐ ν ε α ὕ ν ι ο υ ἄ ν α σ κ α φ έ ω ς».

Τὸ Περιχωματευτήριον.

Διὰ τὸ «Π ε ρ ι χ ω μ α τ ε υ τ ή ρ ι ο ν» λέγει τὰ ἐξῆς: «Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο περιχώνει τὰ γεώμηλα, τὸν ἀραβόσιτον καὶ λοιπὰ ὀσάκισ τὰ φυτὰ ταῦτα εὐρίσκονται εἰς παραλλήλους σειρὰς καὶ εἰς ἀνάλογον ἀπόστασιν. Τοῦτο σύρεται δι' ἑνὸς ἵππου καὶ φέρεται μεταξὺ τῶν δύο φυτοσειρῶν, φέρον δὲ δύο πτερὰ ρίπτει τὸ γῶμα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ περιχώνει τὸ ἥμισυ τῶν καυλῶν τῶν δύο φυτοσειρῶν· φερόμενον δὲ εἰς τὴν πλησίον πρασιὰν ἐκτελεῖ εἰς αὐτὴν ἐργασίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως σκεπάζονται ὀλόκληροι οἱ καυλοί».

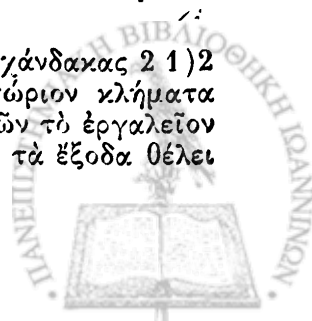
«Ὅσον ἀφορᾷ τὸ «Βάθος» ὑπολογίζει 10-12 δακτύλων. (1)

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν «ταχύτητα» ἀναφέρεται ἡ προετοιμασία 10 στρεμμάτων εἰς μίαν ἡμέραν. Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου ἀπαιτοῦνται διὰ περίχωμα δέκα στρεμμάτων Δραχ. 2:15, ἐνῶ «διὰ νὰ παραχώσῃ γεώμηλα 10 στρεμ. μὲ «β ρ α χ ι ο ν ι κ ἄ ἐ ρ γ α λ ε ῖ α» ἀπαιτοῦνται ἡμερομίσθια 10 πρὸς 1 1)2 δραχμ. Δραχμαὶ 15». Οὕτως ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ δαπανῶν ἢ ὅποια λόγῳ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν γίνεται τὸ περίχωμα τοῦτο «ἀναμφιβόλως τὰ ἐξοδα τοῦ περιχώματος θέλουν εἶσθαι μεγαλείτερα.»

Ὁ Ἰππόλιστος.

Κατόπιν ἀναφέρει τὸν «Ἰ π π ό λ ι σ γ ο ν» καὶ γράφει τὰ ἐξῆς: «Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο σκαλίζει τὰ γεώμηλα, τὰ κοκκινογούλια, τὰ βαμβάκια, ὀσάκισ τὰ φυτὰ

(1) Σημ. Χωματιανοῦ. «Μὲ τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ἠδυνήθημεν νὰ ἀνοίξωμεν γάνδακας 2 1)2 σπιθαμῶν βάθους καὶ ἐφυτεύσαμεν ἐντὸς αὐτῶντὰ προσδιορισμένα διὰ τὸ φυτώριον κλήματα τῆς σ μ υ ρ ν α ἰ κ ἤ ς σ τ α φ ῖ δ ο ς, ἐκτὸς ὅθεν τοῦ περιχώματος διαφόρων φυτῶν τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς τὴν φύτευσιν κλημάτων καὶ οἰκονομία εἰς τὰ ἐξοδα θέλει εἶσθαι λίαν ἐπαισθητή».

ταῦτα εὐρίσκονται εἰς παραλλήλους καὶ εὐθείας σειράς· σύρεται δὲ δι' ἑνὸς ἵππου. Συνήθως τὸ σκάλισμα τοῦτο γίνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ βραχιονικῶν ἐργαλείων.» Ὡς πρὸς τὴν «Ταχύτητα» μὲ τὸ ἐργαλεῖον αὐτὸ δύνασαι νὰ σκαλίσης εἰς μίαν ἡμέραν δέκα στρέμματα.

Διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τρόπων ὑπὲρ τοῦ «Ἴππολίσιου» δραχμῶν 12.35.

Τὸ Κύλινδρον.

Κατόπιν τὸ «Κύλινδρον» τὸ ὁποῖον «συνίσταται ἐκ διαφόρων κοπτεῶν δίσκων καὶ σύρεται μὲ δύο βόας, διαλύει τοὺς βώλους τῶν πλέην πυκνῶν καὶ ἀργιλλωδῶν γαιῶν. Συνήθως ἡ διάλυσις αὕτη τῶν βώλων γίνεται εἰς τὴν Ἀργολίδα διὰ τῶν βροχιονικῶν ἐργαλείων». Ἐπὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ τοῦ ἐργαλείου ἀναφέρει ὁ Χωματιανὸς τὰ ἐξῆς : «Τεμαχίου τινὸς τοῦ κτταστήματος συκκειμένου ἐκ στρεμμ. 60 συνετρίφθησαν διὰ τοῦ ἐργαλείου τούτου οἱ σκληρότατοι βῶλοι εἰς διάστημα ἕξ ἡμερῶν, ὑπελογίσασμεν δὲ ὅτι διὰ νὰ συντρίψωμεν τοὺς βώλους τοῦ τεμαχίου τούτου μεᾶξίνας ἠθέλαμεν ἐξοδεύσει ἡμερομίσθια 30».

Ἐπολογίζει διὰ τῶν ἐργαλείων τούτων δαπάνην ἐκ δραχμ. 21:25, διὰ βραχιονικῶν ἐργαλείων δαπάνην δραχ. 45 πρὸς δραχ. 1,50 τὸ ἡμερομίσθιον.

Τὸ ἀρότρον τοῦ Κήπου.

Ἀναφέρει μετέπειτα τὸ «Ἀρότρον τοῦ Κήπου» «τὸ ὁποῖον σύρεται δι' ἑνὸς ἵππου καὶ καλλιεργεῖ τὸ μεταξὺ τῶν δενδροστοιχιῶν ἐλεύθερον μέρος» Ἐπολογίζει βάθος 7—10 δάκτυλα καὶ καλλιέργειαν «Στρεμμ. 2 τὴν ἡμέραν ὡσάντις τὸ τεμάχιον τοῦ κήπου εἶναι ἐλεύθερον ἀπὸ δένδρα καὶ 1 1)2 ὡσάντις ὑπάρχουν δενδροστοιχίαι».

Ἡ δαπάνη ὑπὲρ τοῦ «Ἀρότρου τοῦ Κήπου» διὰ δύο στρέμματα ἀνέρχεται εἰς δραχμ. 10,85.

Ὁ Ἐκχερσωτήρ.

Ἐρχόμεθα εἰς τὸν «Ἐκχερσωτήρα» διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Χωματιανὸς γράφει τὰ ἐξῆς : «Δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν οὐδεμίαν ἀντιπαράθεσιν μεταξὺ τοῦ ἐργαλείου τούτου καὶ οἰουδήποτε ἄλλου γεωργικοῦ ἐργαλείου ἐντοπίου, ἐκτὸς μόνον καὶ ἂν θελήσωμεν ν' ἀντιπαράθεσωμεν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐργαλείου μὲ τὴν διὰ βραχιονικῶν ἐργαλείων γινομένην. Ἡ διὰ τοῦ ἐντοπίου ἀρότρου γενομένη ἐκχέρσωσις εἶναι ὄλως ἀδύνατος, καὶ οἱ ἴδιοι οἱ χωρικοὶ ὁμολογοῦν τὸ ἀδύνατον».

Ὁ Σπορευὺς καὶ τὸ Ἀρότρον τῆς ἀμπέλου.

Κατόπιν ἐρχόμεθα εἰς τὸν «Σπορέα» ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν εἰς τακτικὰς σειράς καὶ παραλλήλους σπορὰν μικρῶν σπόρων, καὶ θεωρεῖται μόνον ὡς ἐργαλεῖον οἰκονομικὸν καθόσον ἀφορᾷ τὸ ποσὸν τοῦ σπειρομένου σπόρου». Καὶ διὰ τὸ γεωργικὸν αὐτὸ ἐργαλεῖον παρουσιάζει ὁ Χωματιανὸς διαφορὰν δαπανῶν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τελικῶς ἀναφέρει τὸ «Ἀρότρον τῆς Ἀμπέλου» μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι «Κατὰ τὰς γενομένας δοκιμὰς εἰς Τίρυνθον, ἡ ἐργασία τοῦ ἀρότρου τούτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 9 ἡμερομίσθια ἐργατῶν». (1)

(1) «Ἐγκύκλιοι Διαταγαί, Ὁδηγίαι καὶ Διατάξεις τοῦ Ἐπιμελεῖα Β. Γιαννοῦλη. Σελ. 33-34.

Περὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς Σχολῆς.

Ὁ Πρώτος εἰς τὸ πλούτιμον βιβλίον του, (1) ἐξ οὗ ἀρυόμεθα τόσας λεπτομερείας, ἐπικαλούμενος τὴν πεῖραν του, ζητεῖ νὰ ἀνασυσταθῇ ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Τίρυνθος ἢ τὸ Ἀγροκῆπιον Τίρυνθος ἐπὶ βάσεων ὑγειῶν. Ζητεῖ πρὸς τοῦτο νὰ συσταθῇ μία Ἐπιτροπὴ «ἐξ ἀνδρῶν ἐπιστημόνων καὶ ἀεμοδίων ὑπαλλήλων, ἧτις νὰ συζητήσῃ τὰ καθέκαστα τῆς περιείας του καὶ συντάξῃ Κανονισμὸν ἀνάλογον μὲ τὴν φύσιν καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀπαιτήσεων του». Πρωτίστως δὲ συνιστᾷ ν' ἀποσπασθῇ τὸ Ἴπποφορβεῖον ἐκ τοῦ Καταστήματος Τίρυνθος καὶ τὸ τελευταῖον «νὰ περιφραστῇ εἰς τὰς ἀπολύτως ἀναγκαίας αὐτῷ πρὸς χρῆσιν τῆς Σχολῆς γαίας». Καὶ προτείνει:

α') «Νὰ διερισθῇ ἐν αὐτῷ ἰκανὸς τις ὑπάλληλος τοῦ ὁποῦ αἱ εἰδικαὶ γνώσεις νὰ σχετίζονται μὲ τὴν φύσιν τῶν γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων, ὅστις νὰ διαχειρίζηται ἀπαταν τὴν λειτουργίαν τοῦ Καταστήματος τούτου κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐκδοθησομένου Κανονισμοῦ.

β') «Νὰ διαριεθῶσι διὰ χανδάκων αἱ γαῖαι τοῦ Καταστήματος τούτου εἰς κανονικὰ Τμήματα, τὰ ὅποια νὰ περιφραγῶσι διὰ φυτοφραγμῶν ἐξ ἀγριομωρεῶν, ὅπως προφυλαχθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν οὕτως, ἀπέναντι τῶν ζημιῶν καὶ καταπατήσεων, τὰ δὲ ὕδατα τῶν χανδάκων νὰ ρέωσιν ἐντελῶς εἰς τὴν θάλασσαν, πρὸς ἀποξήρανσιν τοῦ μέρους τούτου καὶ σημαντικὴν τοῦ κλίματος βελτίωσιν.

γ') «Νὰ σχηματισθῶσι μετὰ τῶν εἰρημένων τμημάτων οἱ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν γενομένων Ἐπιταυτοσποριῶν ἀπαιτούμενοι δρόμοι, καὶ νὰ φυτευθῶσιν ἐκατέρωθεν, ἐπίσης ὑπὸ μωρεῶν, ὅπως χρησιμεύσωσιν αὐταὶ μετὰ τῶν προειρημένων ἀγρίων εἰς τὰς διαφόρους τοῦ καταστήματος Σκωληκοτροφίας.

δ') «Νὰ σχηματισθῶσιν ἐντὸς τῶν γαιῶν τούτων, Φυσικὰ καὶ Τεχνητὰ Λειβάδια, πρὸς χρῆσιν τῆς Κτηνοτροφίας τοῦ Καταστήματος, τὰ ὅποια νὰ ποτίζωνται διὰ τοῦ ὕδατος τῶν χανδάκων.

ε') «Νὰ ἐκριζωθῶσιν ὅσα ἐλαιόφυτα ἐφύτευσεν ἡ παροῦσα διεύθυνσις ἐντὸς τοῦ Πειραματικῶν Πεδίου καὶ νὰ φυτευθῶσι ταῦτα εἰς ἕτερον καταλλήλοτερον μέρος· τοῦτο δὲ νὰ καλλιεργηθῇ καὶ σχηματισθῇ καταλλήλως ὅπως χρησιμεύσῃ πρὸς τὴν Σχολὴν ἀναλόγως τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ του.

5) «Νὰ ἐκριζωθῶσιν ὅσα φυτῶρια ἀπασχολοῦσι τὸν κῆπον ἀκαταλλήλως.

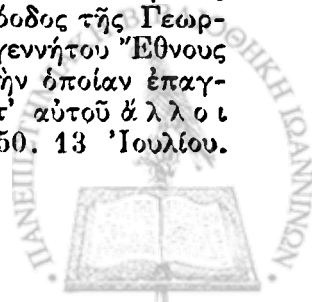
ζ') «Νὰ ἐκριζωθῶσιν ὅσα ἐλαιόφυτα ἐφυτεύθησαν ἐντὸς τοῦ κήπου καὶ νὰ φυτευθῶσιν ἐκτὸς αὐτοῦ.

η') «Νὰ ἀγορασθῇ μικρὸς τις ἀριθμὸς παραγωγικῶν ἵππων καὶ εἰς καλοῦ γένους ἐπιβήτωρ, καθὼς καὶ τινες δαμάλεις καὶ ἕτερά τινα οἰκιακὰ ζῶα, ὅπως ἐκτελεῖται εἰς μικρὸν ἐν τῷ Καταστήματι, ἡ Γενικὴ τῶν οἰκιακῶν ζώων κτηνοτροφία, ὡς αἰέποτε τῆς Γεωργίας ἀναπόσπαστος.

θ') «Νὰ ληφθῇ κατάλληλος φροντὶς περὶ τῆς ἐκ διαφόρων μερῶν προμηθείας διαφόρων ὠφελίμων ξένων σπόρων.

ι') «Ἡ Διεύθυνσις τοῦ Καταστήματος τούτου νὰ συνεννοῖται ἐκάστοτε μετὰ

(1) «ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκθεσις περὶ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σχολείου» ὑπὸ τοῦ πρώην Διευθυντοῦ Ι. Πρωτοῦ ἐξεδόθη φυλλάδιον ἀναλὺον μετὰ πλείστης ὕψους ἀκριβείας ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ὑπηρεσίας, συνιστώμεν τοῦτο εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰ Νομοθετικὰ Σώματα διὰ νὰ λάβωιν ὑπ' ὄψει των τὰς παρατηρήσεις ποῦ κάμνει ὁ Πρώτος τοῦ ὁποῦ τοὺς κήπους καὶ μόχθους τόσον μικρῶς καὶ ἀναξίως ἀντήμειψεν ἡ Κυβέρνησις. Τὸ συμφέρον τῆς Ἐπικρατείας, ἡ πρόβδος τῆς Γεωργίας καὶ Βιομηχανίας τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου κλάδου παντὸς ἀρτιγεννήτου Ἔθνους ἀπαιτοῦν ἐπὶ κεφαλῆς των ἀνδρας ἐπιστήμονας καὶ κατόχους τῆς ἐπιστήμης τὴν ὁποῖαν ἐπαγγέλλονται. Ὁ Πρώτος δὲν εἶναι δίκαιον νὰ παραγκωνίζηται καὶ νὰ διευθύνωσιν ἀντ' αὐτοῦ ἄλλοι οὐδεμίαν ἐγγύησιν ἀναπτύξεως τῆς Γεωργίας παρέχοντες («Ἀθηνᾶ» 1850. 13 Ἰουλίου. Ἀριθ. 1698).

τῆς ἐπὶ τῆς Ἐθν. Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς)». . . . . μετὰ τῆς ἰδίας νὰ συζητήσῃ, ἐὰν συμφέρῃ οἰκονομικῶς ἢ πολλαπλασιάσις καὶ διάδοσις τῶν Ἰσπανικῶν προβάτων εἰς τὸν τόπον, καὶ ἑτέρων τῆς αὐτῆς φύσεως ζώων.

ια') »Οἱ μαθηταὶ νὰ διαριθεῶσιν εἰς τρεῖς τάξεις, ἡ μὲν πρώτη νὰ σχηματίσῃ τοὺς ἐπιστήμονας γεωργούς, ἡ δευτέρα ἐκ τῶν ὀλιγώτερον γνωριζόντων γράμματα, νὰ σχηματίσῃ τοὺς Ἐπιστάτας Κτημάτων καὶ ἡ τρίτη ἐκ νέων ὅλως ἀγραμμάτων νὰ σχηματίσῃ τοὺς ἀπλοῦς κηπουροὺς καὶ ζευγίτας.

ιβ') »Νὰ ληφθῆ κατάλληλος φροντίς περὶ τῆς προμηθείας τῶν εἰς τὸ Τεχνολογικὸν τοῦ Καταστήματος μέρος ἀναγκαίων Μηχανῶν καὶ Ἐργαλείων, ὅπως πραγματοποιεῖται ἐν αὐτῷ ἢ εἰς μικρὸν τεχνικὴ τῆς πρώτης ὕλης μετασχημάτισις οἶον ἢ Οἶνοποιία, ἢ Εὐρωπαϊκὴ Τυροποιία, Σκωληκοτροφία, Μεταξοκλωσσία, Ἐλαιοποιία, Πνευματοποιία, καὶ ὅσαι ἕτεραι ἰέγναι ἔχουσι σχέσιν ἡμεσον μὲ τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου». (1)

Ὁ Χωματιανὸς ἀπαντῶν τῷ 1850 εἰς τὸ φυλλάδιον τοῦ Πρωῖου.

Εἰς τὸ καυστικώτατον δημοσίευμα τοῦ Πρωῖου ἦτο φυσικὸν νὰ ἀπαντήσῃ ὁ Χωματιανός. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1850 ἐμφανίζεται ὁ πρῶτος συναδελφικὸς μεταξὺ γεωπόνων καυγᾶς, τοῦ ὁποῖου θὰ ἴδωσι περαιτέρω τὰς λεπτομερείας οἱ ἀναγνώσταί μας.

«Μετὰ διετῆ σχεδὸν ἐκ τῆς διευθύνσεως τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς παῦσιν γράφει ὁ Χωματιανός, ὁ πρῶτον Διευθυντῆς καὶ ἐπιστήμων Ἀγρονόμος κ. Ἰω. Πρωῖος λύει τὴν σιωπὴν, καὶ ἀναβρίσκων εἰς τὸ βῆμα τῆς δημοσιότητος ἔρχεται, λέγει, ν' ἀρῇ τὸν πέπλον τῆς ἀμφιβολίας τοῦ κοινοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ ἰδιοτέλεια, καὶ ἡ κακοβουλία τινῶν ἀφῆκε, καὶ ἀναλαμβάνει ἀφ' ἐνός δικαίωμα ἀμυνομένου καὶ ἐξ ἄλλου δὲ, ἔργον δημοσίου κατηγόρου, κατὰ τῆς Σ. Κυβερνήσεως καὶ κατὰ προσώπων τὰ ὁποῖα ὤφειλε νὰ σεβασθῆ καὶ νὰ μὴ καταχρασθῆ τὴν ὑπομονὴν των δημοσιεύει διὰ φυλλάδιον πολλὰς λέξεις καὶ φράσεις, χωρὶς νὰ εἶπη τί πραγματικόν.

»Λύοντες καὶ ἡμεῖς τὴν σιωπὴν καὶ θέλοντες νὰ συζητήσωμεν μετὰ τοῦ Ι. Πρωῖου ἐπιστημονικῶς τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ὁποῖαν ἔφερον εἰς τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον ἐπὶ τριετίαν, νὰ ἐρευνήσωμεν τὰς αἰτίας ἢ τὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα μικρὸν ἐδέησε νὰ ἐνταφιάσωσι τὸ μόλις συσταθὲν γεωργικὸν Σχολεῖον, καὶ αἱ συνέπειαι τοῦ ὁποῖου ἰσοῦτον δεινῶς ἐπιβαρύνουσιν ἤδη ἡμᾶς, θέλομεν καταδείξει. (2).

α') »Ὅτι τὸ ὑποβληθὲν παρ' αὐτοῦ σχέδιον εἰς τὴν Κυβέρνησιν δὲν ἦτο ἔργον ἐπιστήμονος γεωργοῦ.

β') »Ὅτι τοῦλάχιστον ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῆ κατὰ τὸ τριετὲς τῆς Διευθύνσεως του διάστημα, ὅσον μέρος ἐκ τοῦ διαβροῆτου σχεδίου του ἦτο ἐπιδεκτικὸν ἐφαρμογῆς.

γ') »Ὅτι ἐπὶ τριετίαν δὲν εἰσῆξε σχέδιον ἀλληλοδιαδοχῆς καλλιιεργείας.

δ') »Ὅτι ἀνεπαύετο εἰς τὰς δάφνας ἀπλῶς τῆς ἐπιστάσις, Διευθυντῆς ὦν Γεωργικοῦ Ἐκπαιδευτηρίου.

(1) Αὐτόθι Σελ. 98-102.

(2) Εἰς τὰ 1872 εἰς τὰ «Γεωπονικὰ» τοῦ Ὁρφανίδης γράφων περὶ τῆς δενδροκομικῆς καθυστερήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἀνατρέγει εἰς τὸ παρελθόν ὡς ἐξῆς: «Μέχρις οὗ τοῦ ἀτυχῆς Καταστήματος τῆς Τυρύνθου δὲν ἀναζήσῃ ὡς πρέπει ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐπιστήμονος καὶ συστηματικοῦ Γεωπόνου, οἷος ἦτον ὁ Πρωῖος, μέχρις οὗ τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Δημόσιον Δενδροκομεῖον δὲν μετασχηματισθῆ εἰς Διδασκαλεῖον τῆς γεωργίας ἐν Ἀθήναις ὅπου...μέχρις οὗ τὰ δύο ταῦτα Καταστήματα δὲν γίνωσι κέντρα τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας διὰ τοὺς γεωπόνους, ἢ Ἑλλάς...κλ.» (Ἔτος Α' Νοέμβριος 1872. Ἀριθ. Φυλλ. ΙΑ'. Σελ. 347-8).

ε΄) » «Ότι τὰ ἀποτελέσματα τῆς κατὰ τριετίαν πρακτικῆς ἐφαρμογῆς του δὲν ἀπεδείχθησαν.

στ΄) » «Ότι μετὰ παρέλευσιν 3 ἐτῶν δὲν ἀντεπεκρίθη εἰς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς συστάσεως τοῦ καταστήματος τούτου, δηλαδή τῆς ἐνάρξεως τοῦ διδακτικοῦ μέρους καὶ ὅτι ἀπέφυγε τὴν συγκάλεισιν τῶν μαθητῶν διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους θέλομεν ἐκθέσει καὶ ἀλοδεῖξει..

ζ΄) » «Ότι δὲν ἀπέδειξε τὸ εὐθηνὸν τῆς παραγωγῆς τῶν προϊόντων διὰ τῆς ἐργασίας τῶν τελειοποιημένων ἐργαλείων.

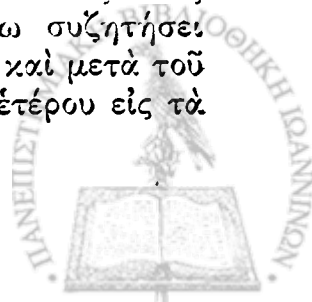
η΄) » «Ότι ἡγνῶει ν' ἀναπτύξῃ τὴν οἰκονομικὴν, διδακτικὴν καὶ διοικητικὴν κατάστασιν τῆς Σχολῆς συμφώνως μὲ τοὺς κανόνους τῆς ἐπιστήμης· καὶ

θ΄) » «Ότι ἐζήτει νὰ παραδεχθῆ καὶ παρεδέχθη ἐπὶ ἰέλους εἰς τὸ πείσμα τῶν λογιστικῶν τύπων, ἴδιον σύστημα λογιστικῆς, ἀνεξαρτήτως τῶν γενικῶν λογιστικῶν τοῦ Κράτους, καὶ τοῦτο διὰ λόγους τοὺς ὁποίους ἴσως μόνον αὐτὸς γνωρίζει.....
.....» (1).

Ἄπαντᾶ ὁ Πρώϊος.

«Ἄν ἐπρόκειτο, γράφει ὁ Πρώϊος, νὰ ἔλθω εἰς γεωργικὰς καὶ μάλιστα ἐπιστημονικὰς συζητήσεις μετὰ τοῦ Κ. Σ. Χωματιανοῦ, ἕκαστος, ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἄνθρωπον γνωρίζων, δύναται νὰ εἰπάσῃ, ὅτι οὐδέποτε βεβαίως ἤθελον καταδεχθῆ νὰ δώσω τὴν παραμικρὰν πρὸς τὰ λεγόμενά του προσοχὴν, οὔτε τὴν ἐλαχίστην ἀπάντησιν ἀπέναντι τοῦ ἀπερισκέπτου σχεδίασματος τὸ ὁποῖον συνεκόλλησεν καὶ ἐξέθεσεν ἄνευ οὐσιώδους τινος σημασίας». Προχώρων δὲν ἀναγνωρίζει τὸν Χ. ἐπιστήμονα καὶ περιγράφει τὰς ἀποτυχημένας σπουδὰς του καὶ κατὰ τὰς ἐξετάσεις του «ὄχι μόνον τοῦ συνήθους τῆς Σχολῆς διπλώματος ἀνάξιος ἐκηρύχθη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἀπλοῦ ἐπιστάτου, τὴν ὁποῖαν κατήντησε νὰ ζητήσῃ δασκρυροῶν, μετ' ἀγανακτήσεως τοῦ ἡρνήθησαν, φοβούμενοι μὴ τυχὸν ἤθελε κάμει χρῆσιν αὐτῆς καὶ ἐξαπατήσῃ δι' αὐτῆς ἀγροϊκὸν τινα κτηματίαν, καὶ τὸν καταζημιώσῃ δι' ἔλλειψιν τῶν ἀπαιτούμενων γνώσεων». Ἐν τούτοις ὁ Πρώϊος τοῦ ἀπαντᾶ «ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ζητήματος σπουδαιότητος ἥτοι περὶ τῆς βασίμου συστάσεως καὶ ἀληθοῦς προόδου τοῦ ἑθνικοῦ ἡμῶν γεωργικοῦ σχολείου, ὑποσχομένου τὴν βελτίωσιν τῆς Ἑλλ. Γεωργίας καὶ τὴν βαθμιαίαν τῆς Ἑθνικῆς ἡμῶν βιομηχανίας ἀνάπτυξιν, καὶ ἐπειδὴ πλείστους κατέβαλον ἤδη κόπους ὑπὲρ τῆς πρώτης αὐτοῦ συστάσεως καὶ προπαρασκευῆς τῶν θεμελιωδестέρων καὶ οὐσιωδестέρων αὐτοῦ βάσεων, καὶ οὐδέποτε θέλω λείψει, εἰς οἷον δήποτε μέρος ἤθελον εὔρεθῶ, τοῦ νὰ συνδράμω, δι' οἷονδήποτε μέσων δύναμαι τὴν πρόδόν του, καὶ ἐπειδὴ ὁ Κ. Χωματιανὸς ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ σχεδίου, τὸ ὁποῖον ὁ ἔντιμος Σύλλογος τῆς ἐπὶ τῆς Ἑθν. Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς, συγκείμενος ἐξ ἀνδρῶν διὰ τὴν παιδείαν καὶ ποιικιλίαν τῶν ἑαυτῶν γνώσεων διακεκριμένων, λεπτομερῶς ἐξέτασε καὶ παρεδέχθη καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν πρῶτον ἐσύστησε, κατὰ σχεδίου, τὸ ὁποῖον πολυμελῆς Ἐπιτροπὴ ὑπὸ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῶν Βουλευτικῶν Σωματίων συγκειμένη, συνεζήτησε καὶ ἐσύστησεν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ Βήματος ἱκανὸν ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον ἐποίησε, κατὰ σχεδίου, τὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἴδια αὐτῆ Κυβέρνησις διὰ τῶν ἀρμοδίων τοῦ Ἰπουργείου εἰσηγητῶν ἐβασάνισε καὶ παρεδέχθη καὶ τέλος κατὰ σχεδίου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποῖου τὸ Ἔθνος ὀλόκληρον μετὰ τοῦ Σ. ἡμῶν Ἄνακτος ἐσύστησε τὸ εἰρημένον γεωργικὸν Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον περιστάσεις τινες ἀπροσδόκητοι εἰσήγαγον αὐτὸν παρὰ πᾶσαν αὐτοῦ προσδοκίαν, θέλω συζητήσαι προθύμως καὶ τὰ περὶ τοῦ σχεδίου τούτου καὶ τῶν λοιπῶν ὄσων ἐξέθεσε καὶ μετὰ τοῦ εἰρημένου τοῦ τυχαίως Διευθυντοῦ θέσιν κατέχοντος καὶ μετὰ παντὸς ἑτέρου εἰς τὰ

(1) Αἰὼν 4 Ἰουνίου 1850. Ἄριθ. Φυλλ. 1069. .

τοιαῦτα ἀναμιγνυομένου καὶ ἀνάλυσει μετ' ἐμβριθείας τὰ καθέκαστα τῶν προτα-
θησομένων. . . .»

«Προκαλῶ τὸν εἰρημένον Διευθυντὴν καὶ εἶμαι ἔτοιμος, ὅχι μόνον νὰ καταδείξω
τὸ ἀβάσιμον καὶ ἀνυπόστατον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκθετομένων ἀλλὰ καὶ νὰ φωτίσω τὸ Σ.
Κοινὸν διὰ βασίμων συλλογισμῶν καὶ συμπερασμάτων, καὶ περὶ τῆς εὐθύτητος τῆς
ἐπιστημονικῆς πορείας μου καὶ περὶ τῶν κυρίων αἰτίων τῆς ἐκ τοῦ καταστήματος
ἀπουσίας μου καὶ τὴν σχολίαν καὶ ἐπιζήμιον καὶ ὅλως ἀκατάλληλον πορείαν τοῦ
ἐπιπλάστου τούτου Διευθυντοῦ νὰ καταδείξω, ὅπως πεισθῶσιν πάντες καὶ ἀποστείλουν
εἰς κόρακας τοὺς τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀγυρτικῶς καὶ θρασυδείλως
νοθεύοντας καὶ συκοφαντοῦντας καὶ τὸ πτωχὸν ταμεῖόν μας δι' ἐπιδεικτικὰς μόνον
καὶ ἀνωφελεῖς πράξεις ἐξαντλοῦντας». (1)

I. Π. Πρώϊος

Ἀνταπαντᾶ ὁ Χωματιανός.

Κατ' ἀρχὰς παραπονεῖται ὁ Χωματιανός διὰ τὸ δριμύ τῆς φράσεως τοῦ Πρω-
τοῦ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ ὕβρεις «Περιοριζόμενοι δὲ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα παρα-
καλοῦμεν αὐτὸν νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ τῆς ἐπιστημονικῆς του ἀχροάσεως, καθόσον θέ-
λομεν πραγματευθῆναι τὰ μέρη ἐκεῖνα τοῦ σχεδίου του (ἡμεῖς ὀλόκληρον θέλομεν δη-
μοσιεύσει, οὐχὶ δὲ ἀποσπάσματα ὡς οὗτος κατεχώρισεν εἰς τὴν ἐκθεσίν του).
Ζητοῦμεν δηλαδὴ νὰ μᾶς πληροφρήσῃ, κατὰ ποῖον ἐπιστημονικὸν τρόπον γί-
νονται φυτεῖαι ρητινοφόρων δένδρων εἰς τὰ ἔλη· πῶς ἀνασκάπτονται οἱ βάλτοι
καὶ σχηματίζονται ἰχθυοτροφεῖα, καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἢ πομπώδης αὐτῆ ἐπί-
δειξις ὑπαρχόντων εὐτυχῶς ἐν τῷ Ἀργολικῷ κόλπῳ ἀπεράντων ἰχθυοτροφείων,
κατὰ ποίους κανόνας τὸ ὠραῖον Ἰσπανικὸν ποίμνιον, τὸ ἀπὸ ὄρεινὰ μέρη κατα-
γόμενον, ἠδύνατο νὰ προοδεύσῃ εἰς ἐλώδεις λειμῶνας, καὶ διατὶ δὲν ἐπρόλαβε τὴν
ἀπὸ τετραετίαν βδελλίαν τῶν κριῶν, ἐνῶ κομπάζει διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς του
γνώσεις (2)· κατὰ ποίους κανόνας τῆς ἐπιστήμης οἱ ὠραῖοι ἀναβάται τοῦ Ἰπ-
ποφορβείου τρέφονται μὲ σπόρον σαρώματος ἀντὶ κριθῆς!!!! κατὰ ποίους κα-
νόνας ἐμφυτεύονται καρυδέαι ἐπὶ τοῦ Κυκλωπικοῦ φρουρίου τῆς Τίρυνθος· ἀπὸ
ποῖαν ἀρχὴν ὀρμώμενος παρεδέχθη τὴν ἐθνοσωτήριον ἰδέαν, τὴν ὁποῖαν εἰς πολλοὺς
ἐνταῦθα ἐξήγησε καὶ ἰδίως εἰς τὸν Κ. Α. Λογοθέτην, ὅτι εἶναι ἐναντίος πάσης δεν-
δροφυτείας καὶ κατὰ συνέπειαν ἐφήρμοσε τὸ μέτρον τοῦτο ἐντὸς τῶν κήπων, ἀπο-
ξηράνας αὐτούς.

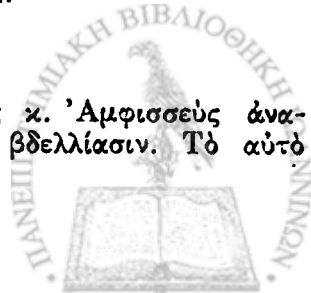
» Παρακαλοῦμεν τὸν πολυμήχανον κ. Πρώϊον νὰ μᾶς καταδείξῃ τὸν τρόπον
τῆς ἐκτριβῆς τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῆς ἐκσπορώσεως τοῦ βαμβακιοῦ διὰ τοῦ με-
γάλου τροχοῦ τῆς ἀ ν θ υ δ ρ α υ λ ι κ ῆ ς μηχανῆς του (ἴδε σελ. 74 τῆς ἐκθέ-
σεως τοῦ ἐπιστήμονος I. Πρωτοῦ) τὴν ὁποῖαν οὔτε ὁ ἴδιος ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν
ἀπὸ τριετίας, οὐχὶ διὰ τὸ θαῦμα τῆς ἐκσπορώσεως τοῦ βαμβακιοῦ, ἀλλ' οὔτε πρὸς
ἀντλησιν ὕδατος, ἀντικαταστάσας αὐτὴν δι' Ἀργεϊτικοῦ μαγκανίου. . . . .

» Παρακαλοῦμεν τὸν κ. Ἀγρονόμον εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ἐξετάσεις παρερεύθη
ὁ μακαρίτης Κωλέττης (ψευδὸς) νὰ μᾶς εἴπῃ: πῶς ἠδύνατο νὰ ποτίζῃ κατὰ τὸ
θέρος τοὺς τεχνητοὺς λειμῶνάς του διὰ τοῦ ὕδατος τῶν χανδάκων τοῦ ἔλους, κατα-
ξήρων ὄντων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀρδεύσεων, ὡς δὲν τὸν λανθάνει».

Ἐν συνεχείᾳ τὸν κατηγορεῖ διότι ἐπρότεινε τὸν σχηματισμὸν ἀλμυρῶν λει-
βαδίων (σελ. 13 τῆς ἐκθέσεως). Τὸν ἀπειλεῖ ὅτι θὰ φανερώσῃ εἰς τὸ κοινὸν τὸν

(1) «Αἰὼν» 10 Ἰουνίου 1850. Ἀριθ. Φυλλ. 1071.

(2) Σημ. Χωματιανοῦ: «Ὁ ἀξιότιμος καθηγητὴς τῆς Κτηνιατρίας κ. Ἀμφισσεὺς ἀνα-
τέμνων, ἐνώπιον πολλῶν, τίνας ἐκ τῶν ψοφησάντων κριῶν εὔρε τετραετῆ βδελλίαν. Τὸ αὐτὸ
μαρτυροῦσι καὶ οἱ ἀγοράσσαντες τοὺς πάσχοντας κριοὺς κρεατοπῶλαι».

τρόπον τῆς ἐπὶ τριετίαν ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου του καὶ τοὺς ἰδανικοὺς προϋπολογισμούς του. Τὸν κατηγορεῖ διότι παρέλαβεν ἀπὸ τὸν στρατιωτικὸν Διοικητὴν τὸ Ἴπποφορβεῖον εἰς λαμπρὰν κατάστασιν καὶ ὄχι ὅπως λέγει εἰς τὴν ἐκθεσὶν του σελ. 36 ὅτι «παρελήφθη εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν».

.....
«Οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ὑπαρξίν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἀρκούντως μᾶς ἐγνώρισαν, καθὼς καὶ ἡ Ἀργολὶς ἐγνώρισε τὰ προσόντα τοῦ Πρωΐου».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Χωματιανὸς ἐπικαλεῖται τὰ γραφόμενα τῆς σελ. 86 τῆς ἐκθέσεως Πρωΐου εἰς τὴν ὁποίαν κάμει λόγον περὶ τῆς συνεργασίας τοῦ δευτέρου μὲ τὸν πρῶτον καὶ δημοσιεύει ἐπιστολὴν τοῦ Πρωΐου πρὸς τοῦ ἔγραψεν εἰς Ἀθήνας τὸν 8)βριν τοῦ 1847 τὰ ἐξῆς: «Φίλτατε κ. Χωματιανέ..... Ἡμεῖς ὡς καὶ ἄλλοτε πολλάκις τὸ εἶπομεν εἴμεθα προσδιωρισμένοι νὰ ζήσωμεν μαζὺ ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός μας. Ἄρχισε ὅθεν νὰ διαθέτης τὰς αὐτόσε ὑποθέσεις σου καὶ νὰ ἐτοιμάζῃσαι διὰ τὴν ἐνταῦθα κατοικίαν σου». (1)

Τελευταία ἀπάντησις τοῦ Πρωΐου.

Τοῦ ἀπαντᾶ ὁ Πρωΐος διὰ τελευταίαν φορὰν «εἰς τὰς μηδαμινὰς του ἐρωτήσεις», τὰς ὁποίας νομίζει ἐπιστημονικὰς καὶ ἀνοικείας καὶ τῆς θέσεως ποῦ κατέχει καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Καταγινόμενος εἰς σπουδαῖα τῆς ἐπιστήμης ἔργα «τὸν πολύτιμόν μου χρόνον δύνamai νὰ καταναλίσκω εἰς τοιαῦτα παιδαριώδη ψελλίσματα ἐπασχολούμενος ὡς ὁ κ. Χωματιανὸς καίτοι διευθυντής, τοσοῦτον σπουδαίου καταστήματος ἐν.....»

Ἀρκεῖται μόνον εἰς ὅσα κατ' αὐτὰς ἡ Σ. Βουλὴ περὶ ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐξέφρασε. Τὸν παραπέμπει μόνον νὰ συζητήσῃ τὰ ὑψηλὰ ἐπιστημονικὰ ζητήματα μὲ τὸν χωρικόν, τὸν γέρο Χαλέβαν, Κοφφινιώτην, ὅστις θὰ τοῦ εἶπῃ «ὅτι καὶ τὰ ρητινοφόρα δένδρα ἤθελον φυτευθῆ ἐπὶ καταλλήλου μέρους καὶ οὐχὶ εἰς τὸ ἔλος, ὡς οὗτος τὰς ἐλαίας ἐφύτευσε, καὶ τὸ ἰχθυοτροφεῖον, ὡς ἀναγκαῖον εἰς τὰ Σχολεῖα, ἤθελε γίνεαι εἰς τὸ παράλιον ἀνευ ἀνασκαφῆς τινος καὶ δι' ἐλαχίστης δαπάνης, καὶ τὰ Ἰσπανικὰ πρόβατα, τὰ ὁποῖα εἰς ὑγιεστάτην κατάστασιν παρέλαβε δὲν ἤθελον πάθει, ἐὰν οὗτος ἤθελε ἀκολουθήσει τὰς συμβουλὰς τοῦ ποιμένου Σταύρου Μπάχα, καὶ αἱ καρυδέαι καταλλήλως εἰς τοὺς πρόποδας καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ φρουρίου, ὡς ψεύδεται, ἐφυτεύθησαν, καὶ ὁ τροχὸς τῆς ὑδραντλίας τὸν ὁποῖον κατέκαυσεν, ἠδύνατο ὡς τροχὸς, ἐτέρας πολλὰς μηχανὰς εὐκόλως νὰ κινήσῃ καὶ τὰ ἄλμυρά λειβάδια ἤθελον σχηματισθῆ ὅπως οὗτος δὲν γνωρίζει κλπ. κλπ.

»Ἐὰν δὲ νομίζῃ ὅτι εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐκφράσῃ γεωργικὴν ἐπιστημονικὴν τινα ἰδέαν καὶ νὰ τὴν συζητήσῃ, ὡς τῆς εἰδικότητος ταύτης ἄνθρωπος, ἅς ἀνασχευάσῃ τὸ σχέδιόν μου, ἀλλ' ἐπιστημονικῶς, ὡς ὑπεσγέθη, καὶ ὄχι διὰ τοιούτων ληρημάτων, τὰ ὁποῖα ὡς εἶδομεν, καὶ ὁ γέρος Χαλέβας αὐτὸς δύναται νὰ διδάξῃ καὶ εἶμαι πλέον παρά βέβαιος ὅτι θέλω καταδείξει καὶ τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ ἀμάθειαν καὶ ἀγυρτείαν, καὶ τὴν ἀνικανότητα ὡς Διευθυντοῦ.....».

Καὶ δημοσιεύει ἐπιστολὴν τοῦ Χωματιανοῦ τῆς 12 Φεβρουαρίου 1848 «καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχε προτείνει τὸν διορισμόν του, ὄχι ὡς ἔχων τὴν ἀνάγκην του, ἀλλ' ὅπως παρακινήσῃ τὸ Ὑπουργεῖον νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐναρξίν τῆς Σχολῆς».

Φίλτατε Κύριε Πρωΐε,

«Σήμερον ἔλαβον τὴν εὐχάριστον ἐπιστολὴν σου. Ἡ περὶ τῆς προτάσεως τοῦ διορισμοῦ μου ἀπρὸ σ δ ὁ κ η τ ο ς εἶδησις μὲ ἐνέπλησε χαρᾶς καὶ σοὶ εὐγνω-

(1) «Αἰὼν» 21 Ἰουνίου 1850. Ἀριθ. Φυλ. 1074.

μονῶ. Εὐχομαι δὲ νὰ πραγματοποιηθῆ, διὰ νὰ σοῦ δείξω καὶ ἐκ τοῦ πλησίον τὴν εὐγνωμοσύνην μου, ἣτις ὡς ἀρχὴν θέλει ἔχει τὴν ἀδελφικὴν συνεννόησιν.

«Ἐν τοσοῦτῳ δέξου τοὺς φιλικούς μου ἀσπασμούς καὶ περιμένε με, Θεοῦ Θέλοντος, ἀρματωμένον μὲ ἀδελφικά αἰσθήματα καὶ πρό πάντων μὲ τὸ πρὸς τὸν Πρώτον σέβας μου». (1).

Τὸ Β. Δ. τῆς 2 Νοεμβρίου 1850.

Ὁ Χωματιανὸς κατὰ τὸ 1852 εἶχεν ἤδη ἀποβιώσει. Εἰς Τίρυνθα; Ἀμφιβάλλομεν. Εἰς Ἀθήνας, πιθανόν. Ἀπέθανεν φέρων τὸν τίτλον τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς; Πάντως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἀπὸ τοῦ 1848—1852 διηύθυνε τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴν Σχολήν, ἐξεδόθη τὸ Β. Δ. τῆς 2 Νοεμβρίου 1850, οὗτινος ἐν τοῖς κάτωθι δίδομεν εὐρεῖαν περίληψιν.

Τὸ Διάταγμα τοῦτο ἐνδιατρίβον εἰς τὰ «Περὶ διοργανισμοῦ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου», διαιρεῖται εἰς 7 κεφάλαια.

Τὸ Α'. φέρει τὸν τίτλον «περὶ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου» καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 4 ἀρθρων (1—4). Εἰς τὸ α' καὶ β' ἀρθρον ἐκτίθεται ὁ σκοπὸς τῆς συστάσεως τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου. Εἰς τὸ γ' καὶ δ' ἀναφέρεται ἡ δημιουργία δύο τάξεων διδασκομένων πρακτικὰ καὶ θεωρητικὰ μαθήματα. Ἡ διάρκεια τῆς φοιτήσεως εἰς μὲν τὴν Α' τάξιν τὴν καθαρῶς πρακτικὴν θέλει εἶσθαι διετής, εἰς δὲ τὴν Β' τάξιν τὴν καθαρῶς θεωρητικὴν θέλει εἶσθαι τριετής.

Τὸ Β'. φέρει τὸν τίτλον «Περὶ Μαθητῶν» καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἀρθρα ἧτοι ἀπὸ τοῦ 5ου μέχρι τοῦ 16ου. Οἱ μαθηταὶ διαιροῦνται εἰς τακτικούς, εἰς οἰκοτρόφους, (2) καὶ εἰς ἐκτάκτους. Οἱ οἰκότροφοι διορίζονται ὑπὸ τῆς Κυβερ-

(1) «Αὐτῶν» 4 Ἰουλίου 1850. Ἀριθ. φυλλ. 1078.

(2) Σχετικῶς πρὸς τοὺς Οἰκοτρόφους ἀπίστευε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν κατὰ τὸ ἔτος 1855 ἐγκυκλίους εἰς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους διὰ νὰ προτρέψωσι τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς νὰ σημειώσωσιν εἰς τοὺς προϋπολογισμούς του τρ. ἔτους τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς ἀποστολὴν ἐνὸς ὑποτρόφου ἐξ ἐκάστου Δήμου εἰς τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴν Σχολήν. Τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τοῦ Ὑπουργείου σχολιάζει διὰ μακρῶν ἡ «Ἐφημερὶς τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» Τόμ. Α' Φυλλαδ. 4. Ἰανουάριος 1856. Σελ. 170-176. Τὰ σχόλια φαίνεται ὅτι εἶναι γραμμένα ἢ ἀπὸ τὸν Π. Χαλκιάπουλον ἢ ἀπὸ τὸν Ν. Ἐμμανουήλ. Ὁ συγγραφεὺς τῶν σχολίων διαιρεῖ τὸ ἀρθρον του εἰς τέσσαρα μέρη στηριζόμενα ἐπὶ ἰσαριθμῶν ἐρωτήσεων ἐπὶ τῶν ὁποίων δίδει τὴν ἀπάντησιν. Ἡ πρώτη ἐρώτησις εἶναι ἂν ὑπάρχῃ εἰς τὴν Τίρυνθα Γεωργικὴ Σχολή. Ἀπάντησις. «Κοινὴ πεποίθησις εἶναι πρὸ πολλοῦ σχηματισμένη ὅτι ἢ ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει ἢ ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴ Σχολή εἶναι ὅλον τὸ ἴδιον, διότι δὲν ἐχρησίμευσε μέχρι τοῦδε εἰς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐσυστήθη. Εἰς διαφόρους λόγους ἀποδίδεται ἡ κοινὴ αὕτη πεποίθησις. Ἡμεῖς περιοριζόμεθα εἰς ἓνα καὶ μόνον ὅστις εἶναι ὁ ἰσχυρότερος ὄλων, καὶ τοῦτο πορίζομεθα ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίαις ἐκθέσεως Κ. Πρώτου δημοσιευθείσης τὸ 1850. Ὅστις ἀναγνώσει τὴν ἐκθεσιν ταύτην θέλει πεισθῆ ὅτι ἡ σύστασις τῆς Σχολῆς δὲν ἔχει τὸν χαρακτῆρα οὔτε θεωρητικῆς, οὔτε πρακτικῆς γεωργικῆς σχολῆς. Ὀνομάζεται μὲν γεωργικὴ Σχολή, ἀλλὰ τί πραγματικῶς εἶναι κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ προσδιορίσῃ. Τὸ ἐλαττωματικὸν λοιπὸν τοῦτο τῆς Σχολῆς ἐνυπάρχει ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς συστάσεώς της καὶ κυρίως πηγάζει ἀπὸ τὰς ἀκολουθοῦσας τρεῖς ἀλληλενδέτους αἰτίας. Πρῶτη αἰτία εἶναι ὅτι ἡ σύστασις της δὲν ἐγένετο ὑπὸ τὸ κράτος τῶν γνώσεων τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς γεωργίας, μὴ ὑπάρχοντος εἰς τὸν τόπον κανενὸς εἶδους γεωργικοῦ ὀργανισμοῦ. Δευτέρα, ἡ μεγίστη φειδωλία ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου. Τρίτη, ὁ προορισμὸς τῆς Σχολῆς ποῦ καταντᾷ νὰ εἶναι μᾶλλον δημόσιον βιομηχανικὸν ἐργοστάσιον, παρὰ σχολὴν γεωργίας. Ἄν καὶ εἶναι συστημένη ἀπὸ τοῦ 1846 τὸ Εὐρωπαϊκὸν ἄροτρον δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ παναρχαῖον τῆς Ἑλλάδος. οὐδὲ καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς πέριξ αὐτῆς πεδιάδος (α).. Δὲν ἀνέδειξε μέχρι τοῦδε ἓνα τε-

(α) Ὁ Ἀποστολόπουλος ὁ ὁποῖος δὲν ἐξυμνεῖ τὸ γεωργικὸν ἴδρυμα τῆς Τίρυνθος, εἴτε ὡς Σχολήν εἴτε ὡς ἀπλοῦν Ἀγροκῆπιον, ἐν τούτοις εἰς τὰ 1868 ἰσχυρίζεται ὅτι «ἀναλόγως τῆς ἠθικῆς αὐτῆς ὑποστηρίξεως καλὰ μᾶλλον παρήγαγεν, ὡ φέλησεν τὸ ἔθνος καὶ τὰ ἔξοδά της εἶναι ἀνάλογα μὲ τὰ ἔσοδα καὶ τὴν πρόοδον». Καὶ συνεχίζων λέγει ὅτι εἶναι «γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι πρὸ τῆς συστάσεως τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς δὲν ὑπῆρχον πολλὰ φυτὰ, δένδρα, ζῶα καὶ μη-

νήσεως ἢ τῶν Δήμων ἢ ἄλλων καταστημάτων, ἢ καὶ ἐκ μέρους ἰδιωτῶν, διὰ τὴν τελειώσωσι τὰς σπουδὰς τῶν τρεφόμενοι ἐντὸς τοῦ ἰδίου Καταστήματος». (1)

χαναί. Μετὰ δὲ τὴν σύστασιν τῆς εἰσήχθησαν διάφοροι ἐν χρήσει δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ὁσπριώδεις, εἰσήχθησαν τὰ γεώμηλα, διάφορα εἶδη ροδακινεῶν, μηλεῶν, ἀγλαδεῶν, κλήματα τῆς ἀμπέλου, μωρέαι, διάφορα ἐμβόλια, διάφορα δένδρα καὶ φυτὰ τοῦ στολισμοῦ καὶ πολλὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἀκολούθως δὲ εἰσήχθησαν δι' αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι ἀγελάδες, πρόβατα Ἰσπανικὰ νόθα, σπόροι διαφόρων φυτῶν πρὸς τροφήν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἰκιακὴν οἰκονομίαν, ἄροτρα εὐρωπαϊκά, σβάρνη, ἄλωνιστικαὶ μηχαναὶ κτλ. τῶν ὁποίων ποιοῦνται χρήσιν πολλὰ Ἐπαρχίαι, αἵτινες ἐξ αὐτῆς εἶδον καὶ ἔμαθον, "Ἄν δὲ ὕλων τούτων δὲν ἐγένετο χρήσις καὶ διάδοσις εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν γεωργικὸν λαόν, τὸ κακὸν δὲν ἐγκρατεῖται εἰς τὴν Σχολήν. Ἡ Σχολὴ ἐν καὶ μόνον εἶχε πάντοτε, μέχρι πρὸ ὀλίγου εἰδικὸν ἐπιστήμονα ἀγρονόμον διευθυντήν, αὐτὸς ἐχρησιμεύεν εἰς τὴν ἀπέρχοντον ἐργασίαν τῆς Σχολῆς, ὅπως ὀδηγεῖ καὶ ἐποπτεύη, αὐτὸς, ἐπὶ τῶν ἐκποιήσεων τῶν εἰσοδημάτων κτλ.» Σελ. 13-14.

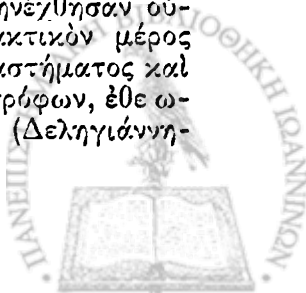
λειοδίδακτον περὶ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς γεωργίας, οὔτε καὶ βιβλίον ἢ φυλλάδιον ἐφάνη περὶ τῆς ἐγγωρίου γεωργίας καὶ τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν καλλιεργείων, ἢ ὀδηγία τις περὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ χρήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐργαλείων, ἢ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ καλλιεργείας νέου τινος φυτοῦ ἢ δένδρου (β). Ἡ σιωπὴ αὕτη τῆς ὑποτιθεμένης γεωργικῆς μαθήσεως ἀποδεικνύει,

(β) Ὁ ἐπικριτὴς λησιμονεῖ τὸ ὀχυμάσιον ἔργον τοῦ Διευθυντοῦ τῆς πρώτης περιόδου τῆς Σχολῆς Γρ. Παλαιολόγου «Οἰκιακὴ καὶ.....».

τὴν ἔλλειψιν τῶν πραγμάτων... Μετὰ τὸ 1850 ὅτε ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς κατέδειξε τὸ ἐλαττωματικὸν τῆς συστάσεώς της, καὶ τὰς μεγάλας αὐτῆς ἐλλείψεις, πάλιν τὰ τῆς σχολῆς ἔμειναν εἰς τὴν ἰδίαν σχεδὸν κατάστασιν εἰς ἣν ἦσαν καὶ πρότερον...». Τὸ «Δε ὅτερον ζήτημα μὲ τὸ ἀνάλογον ἐρώτημα συνδέεται ἀμέσως μὲ τὰ ἀνκφερθέντα εἰς τὸ πρῶτον. Εἶναι δυνατὸν ἐρωτᾶν καὶ γίνῃ τοιαύτη μέρωσις τῶν μαθητῶν ὥστε «ἐπανερχόμενοι μετὰ τὰς σπουδὰς τῶν εἰς τὰς ἐστίαις τῶν καὶ δίδωσι πληροφορίας καὶ ὀδηγίας εἰς τοὺς συνδημότας τῶν πρὸς εἰσαγωγῆν τῆς τελειοποιημένης γεωργίας καὶ ὅλους αὐτῆς τοὺς κλάδους;» Ἐρωτᾶ ἐπίσης. «Ἡ Σχολὴ τῆς Τίρυνθος εἶναι εἰς κατάστασιν καὶ διδάξῃ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς τελειοποιημένης γεωργίας;». Περαιτέρω καθορίζει ποίας στοιχειώδεις βάσεις δέον καὶ ἔχουν οἱ μαθηταὶ διὰ καὶ δύνανται καὶ εὐνοήσωσιν εἰς τὴν ἀτελεστάτην μάλιστα Σχολήν τῆς Τίρυνθος, τὴν θεωρίαν τῆς γεωργίας καὶ ὅλους αὐτῆς τοὺς κλάδους καὶ καὶ γίνωσι μετὰ ταῦτα εἰσαγωγεῖς εἰς τὸν τόπον;».

Τὸ τρίτον ζήτημα ἀφορᾷ τὴν ἀπορίαν τοῦ σχολιαστοῦ διὰ τὸ ζήτημα τοῦ χώρου τῆς Σχολῆς καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐφοδίων διὰ μίαν διδασκαλίαν τῶν ὑποτρόφων ὅσοι εἶναι οἱ Δήμοι τοῦ Κράτους; Μέχρι τοῦδε ἡ Κυβέρνησις συνετήρει 5-6 ὑποτρόφους οἱ ὅποιοι μάλιστα ἐπρόκειτο ἐντὸς ὀλίγου καὶ λάβουν τὰ ἀπολυτήριά των καὶ ὁ Συντάκτης τοῦ ἔρθρου λέγει ὅτι ἡ «πεῖρα θέλει μᾶς ἀποδείξει τί ἔμαθον οἱ μέλλοντες καὶ ἀπολυθῶσιν». 250 Δήμων τοὺς ὑποτρόφους δύνανται ἢ Σχολὴ καὶ δεχθῆ καὶ διδάξῃ; Τὸ Κατάστημα μικρὸν καὶ οἱ Καθηγηταὶ τόσον ὀλίγοι ποῦ καὶ εἰς τὸ πέμπτον ἀκόμη τῶν μαθητῶν δὲν θὰ δύνανται οἱ καθηγηταὶ «να προφθάσουν καὶ γίνωνται ὠφέλιμοι». Ἀκόμη δὲ περισσότερον ποῦ ἢ Σχολὴ δὲν ἔχει μόνον ἐνδειαν διδασκαλικῶν προσωπικῶν ἀλλὰ καὶ μέσων καὶ ὀργανισμοῦ περὶ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν. Διακόσιοι πενήτηντα ἕως τριακόσιοι νέοι συγκεντρούμενοι διὰ μίαν «ἐντὸς περιορισμένου ἐκείνου Καταστήματος», ποῦ πλεῖστα ἐλλείψεις ὑπάρχουν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπιμεληταὶ εἶναι ἀνεπαρεκτεῖς, ἀσφαλῶς, καὶ ἔχει μέγα πρὸς τοῦτο δίκαιον, «δὲν θὰ γίνῃ ἄλλο τι παρὰ σύγχυσις ἰδεῶν καὶ πραγμάτων τοιαύτη, ὅποια δὲν θὰ ἴσται οὔτε εἰς τὸ μέλλον τῶν νέων ἐκείνων εὐάρεστος, οὔτε λυσιτελής εἰς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὅποιον οἱ Δήμοι προσεκλήθησαν καὶ λάβωσι τὴν τοιαύτην ὑπὲρ ἑαυτῶν πρόνοιαν» Φέρει δὲ καὶ παραδείγματα «ἀνθρώπων, σταλόντων εἰς τὴν ἐν Τίρυνθι Σχολήν ὑπὸ τινῶν Δήμων, πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἐπιστημονικῆς Γεωργίας. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἀπροπαρασκευάστοι καὶ ἀκούσωσι θεωρητικὰ μαθήματα, ἐστενοχωρήθησαν τόσον πολὺ, ὥστε μάλιστα ἔμειναν εἰς τὸ Κατά-

(1) Τὴν 31 Ἰανουαρίου 1858 τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἀπέστειλε τὴν κάτωθι ἐγκύκλιον: «...Προτιθέμενοι καὶ καταστήσωμεν ὅσον ἔνεστι ταχύτεραν καὶ μᾶλλον ἐφικτὴν εἰς τὸ κράτος τὴν ἐξάπλωσιν τῶν τελειότερων μεθόδων τῆς γεωργίας, ἐθεωρήσαμεν πρόσφορον πρὸς τοῦτο τὸ μέτρον τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑποτρόφων τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργ. Σχολήν, ἐν ἣ, μετὰ τὸν ἐκδοθέντα ἐσγάτως νέον κανονισμόν, ἐπληρέθησαν οὐσιώδεις τροποποιήσεις ὡς πρὸς τὰ τῆς διδασκαλίας ἰδίως καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρακτικὸν μέρος ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ αὐξήσις αὐτῆ, ἀναλόγως τῆς χωρητικότητος τοῦ καταστήματος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτῷ διδασκόμενων, δὲν δύνανται καὶ ἴσται ἀνωτέρα τῶν δέκα ὑποτρόφων, ἐθεωρήθη καλὸν καὶ ληφθῆ εἰς ἐξ ἑκάστου νομοῦ ὑπότροφος, ἔχων τὰ ἐξῆς προσόντα.....» (Δεληγιάννη-Ζηγοπούλου Τομ. Α' Σελ. 121).

Ἑκτακτοὶ δὲ μαθηταὶ ὅσοι ἐκ τῶν περιοίκων γεωργῶν ἢ ἄλλων κτηματιῶν ἤθελον

στημα ἕξ μῆνας, καὶ ἀμέσως ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας των. Ποῖοι δὲ ἐπανῆλθον; Ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῆς τελειοποιημένης Γεωργίας, κήρυκες θερμοὶ κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς πάσης καινοτομίας καὶ θρασεῖς συκοφάνται τῆς ἐπιστήμης, ἀποκαλοῦντες αὐτὴν ἀ γ υ ρ τ ῖ α ν η. Περαιτέρω ὁμιλεῖ περὶ τοῦ μεροληπτικοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν ὑποτρόφων καὶ ἀναφέρει «ποῖα μεγάλα σκάνδαλα συνέβησαν πρὸ ὀλίγου καιροῦ μέ τινα ὑπὸτροφον Δήμου τινὸς τῆς Πελοποννήσου, ἀποβληθέντα, ἐπανελθόντα καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐνΓίρυνθι Σχολήν, ἐναντίον τῶν μεγάλων παραπόνων καὶ τῶν εὐλογωτάτων παρατηρήσεων τοῦ Διευθυντοῦ». Τελικῶς συνιστᾷ ὡς ὀρθότερον τὸ ὑπὸ τοῦ Γεωργικοῦ Συμβουλίου τοῦ Νομοῦ τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος προταθὲν περὶ γεωργικῶν ὑποτρόφων σύστημα (γ). Περαιτέρω ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς δαπάνης τῶν ὑποτρόφων καὶ τὸ σχετίζει μὲ τὴν

(γ) Τὸ Γεωργικὸν Συμβούλιον τὴν 21 Σ)βρίου 1855 ἐπρότεινε σχετικῶς τὰ ἑξῆς: Εὐρίσκομεν ἀξίας προσοχῆς τὰς γνώμας του ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου καὶ τὰς παραλαμβάνομεν αὐτουσίας: «Νὰ ὑποχρεωθῇ ἕκαστη Ἐπαρχία νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Εὐρώπην δι' ἐξόδων τῶν Δήμων αὐτῆς, ἀνὰ ἓνα ὑπότροφον διὰ νὰ διδαχθῶσι α') τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, β') τὴν τελειοποιημένην γεωργίαν κατὰ θεωρίαν καὶ πρᾶξιν καὶ γ') τὰς διαφόρους γεωργικὰς βιομηχανίας. Οἱ σταλησόμενοι νὰ εἶναι φοιτηταὶ τῶν Γυμνασίων, οἵτινες νὰ ἔλαβον τὸν ἀνώτατον βαθμὸν διὰ τοῦ ἀπολυτηρίου, οὐχὶ δὲ ἐκεῖνου τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ μετρίου ἢ δαπάνη πρέπει νὰ καταβληθῇ διὰ τοὺς εὐφρεστερούς. Ἐκτὸς τούτου, πρέπει νὰ ὑποστώσιν αὐστηρὸν διαγωνισμὸν εἰς τὰ μαθηματικά, εἰς τὰ ἐν τῇ Ἑλλάδι διδασκόμενα στοιχεῖα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰς τὰς ξένας γλώσσας, τὰ Γερμανικὰ, τὰ Γαλλικὰ καὶ τὰ Ἀγγλικὰ. Ὁ διαγωνισμὸς νὰ κηρυχθῇ τρία ἔτη πρότερον καὶ ν' ἀνοίγεται κατ' ἔτος εἰς ὀρισμένην ἐποχὴν' νὰ στέλλωνται δὲ βιομηχάνων οἱ εὐδοκίμοι.»

«Νὰ ἐκδοθῇ λεπτομερὲς πρόγραμμα τῶν κλάδων τῶν γνώσεων, εἰς ἃς ἕκαστος θὰ καταγίνη, διαλαμβάνον τὸν τρόπον τῆς μθητείας αὐτοῦ. Οἱ ὑπότροφοι ἰδίως τῶν τελειοποιημένης γεωργίας πρέπει νὰ φοιτήσουν τρία ἔτη εἰς τὰς Γεωργικὰς Σχολὰς τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Γερμανίας ἀκολούθως δὲ πρέπει νὰ εἰσέρχωνται ὡς δόκιμοι ἐπὶ 3 ἔτη εἰς ἀγγλικά κτήματα. Νὰ παύῃ ἡ σύνταξις τοῦ ὑποτρόφου, ἂν δὲν παρουσιάσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰ ἐνιαύσια ἀποδεικτικὰ τῶν ἐξετάσεων του, ἐξ ὧν ν' ἀποδεικνύεται ὁ προβιβασμὸς αὐτοῦ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Οἱ νέοι οὗτοι, ἐπανερχόμενοι, νὰ προικοδοτοῦνται ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν μὲ ἕκτασιν τινα γῆς καὶ τὸ ἀναγκαῖον πρῶτον χρηματικὸν κεφάλαιον, πρὸς σύστασιν ἀγροικίας καὶ ἀποκατάστασιν των' εἰς τοὺς ἰκανωτέρους τούτων δύναται ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν κατ' ἀποκοπὴν διεύθυνσιν τῶν πρακτικῶν κατ' ἐπαρχίας συσταθησομένων Γεωργικῶν Σχολῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀνωτέραν γεωργικὴν διδασκαλίαν καὶ ἐκείνην τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐπειδὴ καὶ ἂν ἐπιστρέψῃ τις ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν προικισμένος, μ' ὅλας τὰς πρακτικὰς καὶ θεωρητικὰς γνώσεις, καὶ προικοδοτηθῇ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μὲ τ' ἀναγκαῖα ἔδαφικὰ καὶ καλλιεργητικὰ κεφάλαια, δὲν θὰ τολμᾷ νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἔργον του εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν ἢ τὴν Φθιώτιδα, πρέπει διὰ νὰ εἰσαχθῇ ἡ γεωργία, νὰ ἐκλείψῃ ἡ ληστεία. Ἡ Γεωργία πηγαίνει ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἐλευθερία καὶ ἀσφάλεια καὶ τὸ νὰ ζητῶμεν νὰ ἐμφυτεύσωμεν γεωργίαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ληστῶν, εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ ζητῶμεν νὰ σπειρώμεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ διανομὴ τῆς γῆς θέλει δώσει ἐργασίαν εἰς τοὺς ἀέργους, ἡ δὲ Κυβέρνησις ὀφείλει ν' ἀφήσῃ διὰ τοὺς ληστὰς εἰς ἀχρησίαν τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος, νὰ ὀργανώσῃ ἐπίτηδες τάγματα μόνιμα, ἔργον ἀποκλειστικὸν ἔχοντα τὴν καταδίωξιν τους, καὶ νὰ συγχωρήσῃ νὰ τουφεκίζωνται ἅμα συλλαμβάνωνται ὀπλισμένοι. Ὁ νόμος πρέπει νὰ προστατεύσῃ τὸν πολίτην καὶ οὐχὶ τὸν ληστὴν πολίτην».

Τοῦ Γεωργικοῦ Συμβουλίου ἦτο μέλος ὁ πολὺς φίλος τῆς Γεωργίας Ν. Ἐμμανουήλ ὅστις προσέθηκε τ' ἀκόλουθα:

«Νὰ μεταβληθῇ ριζικῶς καὶ ὀριστικῶς τὸ ὑπάρχον φορολογικὸν σύστημα καὶ νὰ εἰσαχθῇ τὸ ὁμοιόμορφον αὐτοῦ. Ἡ φορολογία νὰ στηρίζεται τοῦ λοιποῦ ἐπὶ τοῦ καθαρῶ ἐισοδήματος, ὡς εἰς ὅλα τὰ εὐνομούμενα ἔθνη, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ κεφαλαίου τοῦ ἔθνους. Νὰ παύσῃ οὕτως ἡ ἐμπορία τῶν φθῶρων, ἡ τρεφομένη καὶ ἀνάπτυσσομένη, δαπάνη τῆς παραγωγῆς. Τὰ κέρδη καὶ αἱ καταχρήσεις τῆς φορολογικῆς βιομηχανίας δὲν θὰ ἐπιβαρύνουν πλέον αὐτὴν. Αἱ καθυστερήσεις, αἱ μὴ εἰσπραττόμεναι ἐντὸς τοῦ ἔτους, νὰ παρὰγράφωνται εἰς βᾶρος τοῦ ἐπιφορτισμένου τὴν εἰσπραξίν ὑπαλλήλου. Αἱ ἐκποιήσεις τῶν κτημάτων διὰ χρέη πρὸς τὸ δημόσιον νὰ ἐνεργοῦνται παρὰχρῆμα, καὶ τὰ κτήματα νὰ περιέρχωνται ἐν τάχει εἰς πρόσωπα μὴ στερούμενα κεφαλαίων. Οἱ τύποι τῶν πλειστηριασμῶν ν' ἀπλοποιηθῶσιν... Ἀλλὰ ταῦτα πάντα μετὰ τὴν διανομὴν τῆς γῆς καὶ τὴν σύστασιν τῶν γεωργικῶν Τραπεζῶν», (Ἐφημερίς Ἑλληνικῆς Γεωργίας) Φυλλαδ. 3. Δεμβριος 1855 Σελ. 162-163).

ἐν ὑποσημειώσει ἀναφερομένην πρότασιν τοῦ Γεωργικοῦ Συμβουλίου. Ἄν στέλλωσιν οἱ Δήμοι ὑπότροφους εἰς τὴν Σχολὴν πρὸς 40 δρ. κατὰ μῆνα δι' ἕκαστον ἐπὶ 250 Δήμους ἀπαιτοῦνται 1000 δρ. ἦτοι 120000 κατ' ἔτος. Ἄν στέλλουν αἱ ἐπαρχίαι, ὡπως προτείνει τὸ Συμβούλιον, τοὺς ὑπότροφους εἰς Εὐρώπην θὰ ἀπαιτηθῇ διὰ 45 ἐπαρχίας 200 δρ. ἔξοδα μηνιαίως διὰ κάθε ὑποτροφίαν δρ. 9000 ἐπὶ 12 μῆνας δρ. 108,000 ! Καὶ περιγράφει τὴν διαφορὰν τῆς μορφώσεως καὶ

συχνάζει περιοδικῶς εἰς τὸ Σχολεῖον, διὰ ν' ἀποκτήσωσι πρακτικὰς γνώσεις περὶ τὴν καλλιέργειαν διαφόρων προϊόντων.

Τὸ 7ον ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν τοὺς ὁποίους θὰ προσδιορίζῃ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν.

Τὸ 8ον ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ τῶν προσόντων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν μαθητῶν.

Τὸ 9ον περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ κατατάσσωνται εἰς τὴν ἀρμοδίαν τάξιν.

Τὸ 10ον κανονίζει προνόμια ὑπὲρ τῶν διακρινομένων μαθητῶν.

Τὸ 11ον, 12ον, 13ον, 14ον καὶ 15ον ὁμιλοῦν περὶ ποινῶν κτλ. κατὰ τῶν παρεκτροπομένων μαθητῶν.

Τὸ 16ον ὀρίζει ὅτι τὰ μαθήματα εἶναι ὑποχρεωτικὰ δι' ὅλους.

Τὸ Γ' μέρος, ἀποτελούμενον ἐξ ἄρθρων 8 ἤτοι ἀπὸ τοῦ 17—27, εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰς ἐξετάσεις.

Τὸ 17ον ἄρθρον ὀρίζει τὴν διάρκειαν τοῦ Σχολικοῦ ἔτους ἣτις ἀρχεται τὴν 20 Ὀκτωβρίου καὶ λήγει τὴν 20 Ἰουνίου. (1)

Τὸ 20ον ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ βραβείων τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ κανονισθοῦν διὰ Β. Δ. Τοιοῦτον ὅμως Διάταγμα δὲν ἐξεδόθη. Κατὰ τὸ ἔτος 1861 τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν ἐξέδωτο Κανονισμὸν δυνάμει τοῦ ἄρθρου 39 διὰ τοῦ ὁποίου ὀρίζετο ὡς βραβεῖον τῶν εὐδοκιμούντων ἓν ἄροτρον εὐρωπαϊκόν, ἓνας ἀμνὸς ἐκ τῶν μερινῶν καὶ ἓν χοιρίδιον.

Τὸ Δ'. Κεφάλαιον ὁμιλεῖ εἰς ἄρθρα 6 περὶ τῶν Καθηγητῶν καὶ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν.

Τὸ Κεφάλαιον Ε'. ἐξ ἄρθρων 3 ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Συμβουλίου τῶν Καθηγητῶν.

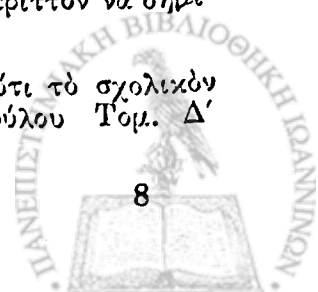
Τὸ Κεφάλαιον ΣΤ'. ἐξ ἄρθρων τεσσάρων ὁμιλεῖ «περὶ τοῦ Διευθυντοῦ».

Τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ εἶναι πλουσιώτατα καὶ παντοίας φύσεως.

τὴν ὠφέλειαν ποῦ θὰ ἔχη τὸ ἔθνος ἔναντι δρχ. 12000 κατ' ἔτος ἐπὶ πλέον δαπάνης. Διὰ τῶν Δήμων θὰ ἔχωμεν σωρείαν μὲν λεγομένων γεωπόνων πράγματι δὲ ἀγραμμάτων καὶ ἡμιμαθῶν ἀνθρώπων. Ἄν ἐπρόκειτο ἡ Σχολὴ νὰ δημιουργῇ ἀπλοῦς ζευγίτας, θὰ ἦσαν οὗτοι κατάλληλοι διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν. Ἄλλὰ ἀπὸ τὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος ζητοῦμεν «τελειοδιδάκτους γεωπόνους» ἱκανοὺς νὰ διδάσκωσι «τὴν τελειοποιημένην γεωργίαν καὶ ὅλους τοὺς κλάδους αὐτῆς». Ἐπανερχεται εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Γεωργικοῦ Συμβουλίου καὶ εὐχεται οἱ Δήμοι νὰ ζητήσωσι τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν. Εὐχεται ἀκόμη ὅπως τὰ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου δαπανώμενα εἰς ὑποτρόφους ἄλλων κλάδων, ποῦ στέλλονται κατ' ἔτος σχεδὸν εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ χρησιμεύσωσι τοῦ λοιποῦ πρὸς ἐκπαίδευσιν νέων εἰς τὸς φυσικομαθηματικὰς ἰδίως ἐπιστήμας, τὴν γεωργίαν, τὰς γεωργικὰς βιομηχανίας καὶ τὰς βαναύσους τέχνας. Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ ἀρθρογράφος : «Ἡ γεωργία μας ἂν ἐλαμβάνετο γενναία τις καὶ τελεσφόρος ἀπόφασις διὰ νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὸν τόπον ἡ τελειοποιημένη γεωργία καὶ αἱ γεωργικαὶ βιομηχανίαι, καὶ εὐρωσι ἀμέσως ὁμαλόν, ἐκτεταμένον καὶ χωρὶς προσκόμματα ἔδαφος, ὥστε νὰ δυνηθῶσι ταχέως καὶ εὐκόλως νὰ ἐξαπλωθῶσιν εἰς μέγα, παντοῦ τῆς Ἐπικρατείας, ἡ γεωργία μας ἤθελε βεβαίως κατορθῶσιν νὰ ἔλθῃ εἰς ἀμίλλαν μὲ τὴν Γεωργίαν πολλῶν ἐκ τῶν δευτερευουσῶν Ἐπικρατειῶν, καὶ νὰ μιμηθῇ συγχρόνως τινὰ τῶν θαυμασιῶν γεωργικῶν ἔργων τῆς Ἀγγλίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γαλλίας».

Τὸ τέταρτον ζήτημα περιστρέφεται εἰς τὸ διὰ τίνων ἐδαφικῶν καὶ χρηματικῶν κεφαλαίων καὶ διὰ ποίων μέσων τέχνης θὰ ἠδύνατο οἱ 250 τελειοδιδάκτοι γεωργοὶ νὰ φανῶσι χρήσιμοι διὰ τοῦ παραδειγματὸς των πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς τελειοποιημένης γεωργίας, Καὶ ἐρωτᾷ : Ἐχουν γῆν ;—Ὁχι. Ἐχουν χρήματα ;—Ὁχι. Ἐχουν κἂν πρόχειρα ἄροτρα εὐρωπαϊκὰ, καὶ ἔππους συνειθισμένους νὰ σύρωσι αὐτὰ ;—Ὁχι. Ἐχουν τοῦλάχιστον ἄλλας εὐκολίας καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα ποῦ ἀπαιτεῖ ἡ τελειοποιημένη γεωργία ;—Ὁχι. Ἐπὶ ποίου λοιπὸν ἐδάφους καὶ διὰ ποίων μέσων νὰ ἐφαρμώσωσι τὰς γνώσεις καὶ τὴν πείραν των ; Νὰ ἐργασθοῦν ἐπὶ ἐθνικῆς γῆς φορολογουμένης 25 ο) ο ; Νὰ ἐργασθῶσι διὰ χρημάτων, ποριζομένων μὲ τόκον 20 καὶ 30 ο) ο ! Νὰ ἐργασθῶσι μὲ τὰ αὐτὰ ἐργαλεῖα μὲ τὰ ὅποια καὶ σήμερον ἐργάζονται ! Υἱοὶ γεωργῶν, σημαίνει πολῖται ἀκτῆμονες, πτωχοὶ καὶ ἐστερημένοι πάσης εὐκολίας καὶ παντὸς μέσου. Περὶ τὸν νὰ δημιουργήσωμεν ἄνδρας περιφερομένους εἰς τὰ καφφενεῖα εὐρωτιῶντας....

(1) Θέσπισμα τῆς 4 Ἰουνίου 1863 τροποποιεῖ τὸ ἄρθρον τοῦτο, ὀρίζον ὅτι τὸ σχολικὸν ἔτος ἀρχεται 15 Σεμβρίου καὶ λήγει τὴν 15 Αὐγούστου (Δεληγιάννη - Ζηνοπούλου Τομ. Δ' Σελ. 122-123).

Διοικητικά, διδακτικά, επιστημονικά, υπηρεσιακά. Μία διάταξις ἀφορᾷ τὴν διάθεσιν τῶν γαιῶν τοῦ Καταστήματος καὶ τὴν παράδοσιν εἰς τὸν Οἰκονομικὸν Ἐφορον Ναυπλίου τῶν προϊόντων τοῦ Καταστήματος (1).

Τὸ Ζ'. Κεφάλαιον περιέχει «Ἀκροτελευταίους Ὁρισμούς» ἐκδύο ἄρθρων.

Τὸ 38ον ἄρθρον ὀρίζει ἐφορευτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Σχολείου, ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν Νομάρχην Ἀργολιδοκορινθίας ὡς Πρόεδρον, ἀπὸ τὸν Οἰκ. Ἐφορον, ἀπὸ τὸν Γυμνασιάρχην Ναυπλίου καὶ τοὺς Δημάρχους Ναυπλίου καὶ Ἄργους.

Τὸ τελευταῖον ὁμιλεῖ περὶ ἐκδόσεως Κανονισμοῦ εἰδικοῦ καθορίζοντος μερικώτερον τὰ χρέη τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου καὶ τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ (2)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ἡ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΙΡΥΝΘΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ 1852 - 1866

Ὁ Πρώϊος κατὰ τὸ 1852.

Ὁ Πρώϊος φαίνεται ἰδιωτεύων ἀφ' ἧς κατὰ τὸ 1848 ἀπεσύρθη ἐκ τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς Τύρινθος. Ἐν τούτοις τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τὸν χρησιμοποιεῖ ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 40 ἐγκυκλίου καὶ ἀπὸ 26 Ἰουνίου 1852, ἣτις φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Ὑπουργοῦ Α. Σ. Δασοπούλου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους.

«Σᾶς κοινοποιῶ παρὰ πόδας ἀντίγραφον τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἀπεστολμένου παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἀγρονόμου Κ. Ι. Πρωῖου, πρὸς ἐξέτασιν τῆς εἰς τὰς σταφιδαμπέλους ἐπισκηψάσης νόσου καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν, κύριε Νομάρχα, νὰ σπεύσητε νὰ δώσητε τὴν μεγαλειτέραν δημοσιότητα εἰς αὐτὴν διανέμοντες ἑκατὸν ἀντίτυπα διὰ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας τῶν σταφιδαμπέλων, ὅπως ὀδηγηθῶσι καὶ κάμωσι χρῆσιν τῶν προτασσομένων θεραπευτικῶν μέτρων». (3)

Ἡ κατὰ τὸ 1852 ἐκθεσις τοῦ Πρωῖου περὶ τῆς νόσου τῶν σταφιδαμπέλων.

Περιλαμβάνομεν εἰς τὰς σελίδας μας ὁλόκληρον τὴν Ἐκθεσιν τοῦ Πρωῖου «περὶ τῆς ἐνσκηψάσης εἰς τὰς σταφιδαμπέλους νόσου καὶ τῶν πρὸς θεραπείαν αὐτῆς ἐνδεικνυομένων μέτρων» καθ' ὅσον θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς ἀπολύτως δυσεῦρετον καὶ ἐπομένως ἐπέχουσαν θέσιν ἀνεκδότου χειρογράφου. Ἡ Ἐκθεσις του ἀπηρθύνετο πρὸς τὰς Νομαρχίας Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος καὶ εἶπεν ὡς ἑξῆς:

«Κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς πρὸς με διαταγῆς τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Β. Ὑπουργείου ὑπ' ἀριθ. 10.973, ἐπισκεφθεὶς διαφόρους σταφιδαμπέλους, καὶ μελε-

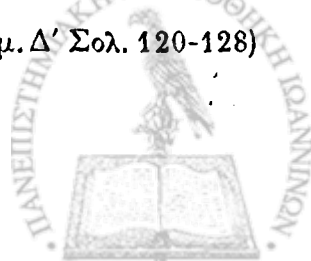
(1) Β.Δ. τῆς 17 Μαΐου 1855 περὶ διαθέσεως τῶν προϊόντων καὶ τῶν γαιῶν τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Τίρυνθος:

Ἄρθρ. 1. Τὰ προϊόντα τοῦ ἐν Τίρυνθι Καταστήματος τὰ παραγόμενα ἐκ τῶν ἀμέσως παρὰ τῆς Γεωργ. Σχολῆς πρὸς διδασκαλίαν γεωργουμένων γαιῶν, καὶ ἐκ τῶν παντὸς εἶδους φυτειῶν αὐτῆς, ὡς ἀμπέλων, σταφιδαμπέλων, ὀπωροφόρων δένδρων καὶ λπ. ἐκποιῶνται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ ἐκποιήσεως τῶν καρπῶν τοῦ δημοσίου Β. Διατάγματος

Ἄρθρ. 2. Αἱ περισσεύουσαι γαῖαι καὶ νομαὶ τῆς Γεωργ. Σχολῆς καὶ τοῦ Ἱπποφορβείου, διηρημέναι ὡς ἔχουσιν εἰς τμήματα, ἐνοικιάζονται εἰς δημοπρασίας, καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ παραχωροῦνται δι' ἰδιαιτέρων συμφωνιῶν, ἐπὶ ἀποδόσει δικαιοῦματος ἐπικαρπίας, ἢ εἰς χρήματα ἢ εἰς καρποὺς (Δεληγιάννη-Ζηνοπούλου. Τομ. Δ' Σελ. 126).

(2) Τοιοῦτος Κανονισμὸς ἐξεδόθη τῷ 1861. (Δεληγιάννη-Ζηνοπούλου, Τομ. Δ' Σολ. 120-128)

(3) »Ἐγκύκλιοι Ὁδηγίαι κ.τ.λ.» ἔτος 1852. Σελ. 24.

τήσας λεπτομερῶς τὴν φύσιν τῆς ἐπισκηψάσης εἰς αὐτὰς νόσου, λαβῶν δὲ καὶ διαφόρους ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πληροφορίας ὑπὸ διαφόρων ἐνταῦθα νοσημόνων κτηματιῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς ἀπ' ἀρχῆς διαφόρους τῆς ἐφετεινῆς βλαστήσεως φάσεις παρατηρησάντων καὶ συνδυάσας αὐτὰς τε καὶ τὰ διάφορα τῆς νόσου συμπτώματα μετὰ τῆς παρούσης φυσικολογικῆς τῶν ἀμπέλων καταστάσεως, ἐσχημάτισα πλήρη πεποιθήσιν, ὅτι ἡ νόσος αὕτη εἶναι ἔργον σειρᾶς ὀλοκλήρου φυσικολογικῶν αἰτιῶν, τῶν ὁπίων ἢ σύμπτωσις προξενεῖ συνήθως εἰς τινὰς τῆς βλαστήσεως φυτικῶν τινῶν γαιῶν φάσεις παραπλήσια νωσιστὰ ἀποτελέσματα.

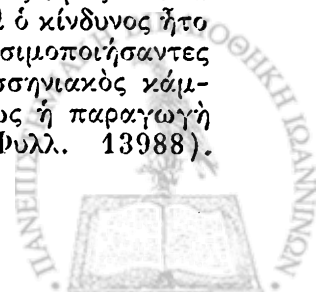
»Τὸ ὄψιμον τοῦ ἐφετεινοῦ χειμῶνος, αἱ κατὰ τὴν ἀνοιξίν συμβᾶσαι βρογαὶ μετὰ θερμοκρασιῶν ἀλληλοδιαδύχως ἀντιθέτων, ἐμπεδίσαντα τὴν ἀνάλογον τῆς ὥρας βλάστησι, ὡπισθοδρέμησαν καὶ τὰς φυσικὰς ἐν γένει λειτουργίας τοσοῦτον, ὥστε ἡ μὲν φάσις καὶ σύστασις τῆς παρούσης βλαστήσεως εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικές τοῦ Μαΐου μηνὸς περιστάσεις ἀνήκουσα καὶ ἐντὸς τοῦ Ἰουνίου ζῶσα καὶ λίαν εὐεπηρεάστος καθίσταται καὶ ὑπὸ τινος ἐκτάκτου περιστάσεως μόλις προσβληθεῖσα εὐχόλως ἀλλοιωῦται.

»Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης βασισθεὶς καὶ τὸ σύνολον τῆς παρούσης ἀτμοσφαιρικῆς τε καὶ φυτικῆς καταστάσεως ὑπ' ὄψιν ἔχων ἀνεζήτησα τὰ μέσα, δι' ὧν καὶ ὁ προσβληθεὶς καρπός, ὅσον ἔνεστι, τῆς φθορᾶς ν' ἀπαλλαγῇ καὶ ὁ μὴ προσβληθεὶς εἰσέτι νὰ διαφυλαχθῇ καὶ κατὰ τὸ μέλλον, ἢ τυχὸν ἀναφανησομένη νόσος νὰ προληφθῇ.

»Ἐπειδὴ δὲ προέκυψεν ἐκ τῶν γενομένων παρατηρήσεων, ὅτι ἡ τοιαύτη τῆς βλαστήσεως, καὶ ἰδίως τοῦ σταφιδοκάρπου κατάστασις, ἐπηρεάζεται καὶ ἀλλοιωῦται ὑπὸ τῶν κατ' αὐτὰς πνεύοντων νυκτερινῶν νοτίων ὑγρῶν ἀνέμων, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐξ αὐτῶν προκυπτούσης φθοροποιᾶς ὀμίχλης, τῆς ὁποίας ἡ ἀμέσως ἐπὶ τῆς οὕτω προδιατεθειμένης βλαστήσεως ἐπαφῇ ἀποκαθίσταται ἢ προκαλοῦσα τὴν νόσον αἰτία, πέπεισμαι ὅτι ἐὰν ἡ φθοροποιὰ αὕτη τῆς ὀμίχλης ἐπὶ τοῦ καρποῦ ἐπαφῇ ἐμποδισθῇ καθόλου καὶ ἐν μέρει διὰ τινος μέσου ἐπὶ πέντε τοῦλάχιστον συνεχεῖς νύκτας, ὁ μηκέτι παντάπασιν ἀλλοιωθεὶς καρπός θέλει ἀπαλλαγῇ καὶ προχωρήσει πρὸς τὴν πρόοδον καὶ ὠρίμασίν του. Ὡς πρόχειρον δὲ καὶ συντελεστικώτατον πρὸς ἐπίτευξιν τοιούτου ἀποτελέσματος μέσου, νομίζω τὸ δι' ἀχύρων κάπνισμα τῶν σταφιδαμπέλων.

»Ἐὰν σωρευθῶσιν εἰς διάφορα τῶν ἀμπέλων μέρη ἐνοτισμένα ἄχυρα ἢ κόπρος ἢ καὶ ὁποιαδήποτε ἑτέρα καύσιμος ὕλη, ἀφ' ὅν ο ν κ α π ν ὀ ν π α ρ ἄ γ ο υ σ α, καὶ καῶσι ταῦτα βαθμηδὸν οὕτως, ὥστε νὰ καπνίζωσιν ἀπὸ τῆς δεκάτης μ. μ. μέχρι τῆς δευτέρας περιπτῶς τῆς πρώτης ὥρας, ὁ παραγόμενος καπνὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν θέλει ἀραιώσῃ, συνεπισύρει καὶ διασκεδάσῃ κατὰ μέγα μέρος τὴν εἰρημένην ὀμίχλην, καὶ ἀφ' ἑτέρου θέλει προσκολληθῇ ἐπὶ τοῦ καρποῦ καὶ τῶν φύλλων, καὶ ἐκτὸς ὅτι θέλει προφυλάττει ταῦτα ἀπὸ πάσης ἑτέρας ἐξωτερικῆς ἐπηρείας θέλει παρέξει καὶ συστατικὴν ἐν μέρει τροφήν διὰ τοῦ ἀνθρακος καὶ τῶν λοιπῶν οὐσιῶν του, λίαν ὠφελίμων κατὰ τῆς παρούσης τοῦ καρποῦ καχεκτικῆς καταστάσεως. (1)

(1) Περιέργως μετὰ 82 ἔτη, ἤτοι κατὰ τὸ 1934 ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν «Ἐστίαν» τὰ ἐξῆς : «Καθ' ἣν στιγμὴν εἰς τὴν Ρηνανίαν ἐφαρμόζον διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἀμπέλων ἐκ τοῦ παγετοῦ ἠλεκτρικὰ... κλιροφέρ, αἱ Μεσσηνιοὶ ἀπέχρουν τοὺς κινδύνους τῆς σταφιδοπαραγωγῆς κατὰ πολὺ ἀπλούστερον τρόπον. Ἴδου. πῶς περιγράφει τὴν σωτηρίαν ἐφεύρεσιν μία ἀνταπόκρισις ἐκ Καλαμῶν : «Ὅλοι αἱ Κοινότητες τοῦ Νομοῦ μας ἔχουν προμηθευθῇ ἤδη βαρόμετρα διὰ νὰ παρακολουθοῦν τὰς διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας, κυρίως κατὰ τὰς πρώτας πρωϊνὰς ὥρας. Κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἡμέρας, ὅποτε ἡ θερμοκρασία ἐπιπτεν εἰς χαμηλὰ ἐπίπεδα καὶ ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας, οἱ σταφιδοπαραγωγαὶ ἐν συναγεμῶ μετέβησαν καὶ ἠνάψαν πυρὰς, χρησιμοποίησαντες κ α π ν ο γ ὀ ν ο υ ς ὕλας, τὰς ὁποίας συνεσώρευσαν τὴν ἡμέραν. Ὀλόκληρος ὁ Μεσσηνιακὸς κάμπος ἦτο γθὲς καὶ προγθὲς κακαλυμμένος ἀπὸ πυκνὸν νέφος καπνοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἡ παραγωγή διέφυγε τὸν κίνδυνον τοῦ πάγου ἐπὶ τοῦ παρόντος» (7 Ἀπριλίου 1934. Ἀριθ. Φυλλ. 13988).

»Πρὸς δὲ τούτοις νομίζω ἐπίσης ὠφέλιμον ν' ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῶν κλημάτων πάντα τὰ προσβεβλημένα καὶ ὠχρὰ φύλλα, ὅπως κυκλοφορήσῃ ἐλευθερώτερον ὁ ἀήρ καὶ ζωογονήσῃ καὶ καρπὸς καὶ κλήματα.

»Ἐὰν λοιπὸν ἡ Σ. Νομαρχία ἐγκρίνῃ, παρακαλῶ εὐσεβάστως νὰ κοινοποιήσῃ πρὸς τοὺς κτηματίας τὸ πρόχειρον βοηθητικὸν τοῦτο μέσον διὰ νὰ πράξωσι αὐτὸ ἐκ συμφώνου πέντε τοῦλάχιστον κατὰ συνέχειαν νύκτας, ἕως φθάσωσιν οὕτως εἰς τελειώτερον καὶ αἰσιώτερον ἀποτέλεσμα, ὃ δὲ καρπὸς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τῆς νοσοφόρου αἰτίας ἀπαλλαγεῖς θέλει προβῆ εἰς ἑτέραν τῆς φυσικῆς λειτουργίας φάσιν, ὀλιγώτερον ἢ καὶ ποσῶς πλέον ἐπηρεαζομένην, καὶ θέλει φθάσει ταχύτερον εἰς ὠρίμανσιν». (1)

Πάτραι τῆ 20 Ἰουνίου 1852.

Εὐπειθέστατος

I. Πρώϊος

Ὁ Πρώϊος ἐκ νέου εἰς τὴν Σχολὴν τῷ 1852.

Μετὰ τὴν παρέκβασιν ταύτην ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σχολῆς.

Ὁ Γεννάδιος παρέχων σχετικὰς πληροφορίας γράφει τὰ ἑξῆς :

«Ἐπὶ Πρωΐου τῷ 1846, αἱ γαῖαι τοῦ ἰδρύματος ἀνῆρχοντο εἰς 2165 στρέμματα (2), ἐξ ὧν 150 ὡς ἔγγιστα διετέθησαν πρὸς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ Σχολείου, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἐνωκιάζοντο ὑπὸ τοῦ Δημοσίου πρὸς ὄφελος τοῦ Σχολείου τούτου.

»Τῷ 1848 τὸν Πρωΐον διεδέχθη εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Τίρυνθος ὁ Σ. Α. Χωματιανός, ὡς Ὑποδιευθυντῆς δὲ διωρίσθη τότε τὸ πρῶτον ὁ Δ. Κονδάκης. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ 1850 τὸ ἴδρυμα τοῦτο τῆς Τίρυνθος, εἶχε σκοπὸν καθαρῶς πρακτικόν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, τῆ εἰσηγήσει Κύριος οἶδε τίνος γραφειοκράτου ἀγνοοῦντος τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου διὰ Β. Δ. τῆς 2 Νοεμβρίου προσετέθη εἰς αὐτὸ καὶ ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία ἐπὶ τῷ σκοπῷ (νὰ μορφώσουν ἐπιστήμονας κτλ.)»

»Ὡς ἦτο ἐπόμενον ἡ τροποποίησις αὕτη τοῦ Σχολείου ἐπὶ τὸ θεωρητικώτερον ἀπέτυχεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς, διότι τῷ 1852 ἀντὶ τοῦ Χωματιανοῦ καὶ τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ Κοντάκη ἐπανῆλθεν ὡς διευθυντῆς ὁ Πρωΐος, ὡς ὑποδιευθυντῆς δὲ ὁ Κροκίδας χωρὶς ὅμως νὰ καταργηθῇ ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία.» (3)

Ἀναγγέλλεται ὁ ἐπαναδιορισμός του.

Ὁ «Αἰὼν» ἀναγγέλλει ὡς ἑξῆς τὸν ἐπαναδιορισμὸν τοῦ Πρωΐου (4) «Ἀντὶ τοῦ ἀποβιώσαντος Σ. Χωματιανοῦ διωρίσθη διευθυντῆς τοῦ ἐν Τίρυνθι Ἀ-

(1) «Ἐγκύκλιοι Διαταγαὶ κ.τ.λ.» ἔτους 1852 Σελ. 24-25.—Σ.Σ. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Ὑπουργὸς Α. Σ. Δανόπουλος κοινοποιεῖ καὶ ἑτέραν ἐγκύκλιον ὑπὸ ἡμερομηνίαν 27 Ἰουνίου 1852, ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου. Περιέχει ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ὑποδείξεις πρὸς πρόληψιν καὶ θεραπείαν τῆς ἐπισκηψάσης ἐπὶ τῶν σταφιδαμπέλων νόσου καὶ τὴν ὁποῖαν ἐπιφυλασσόμεθα εὐρέως ν' ἀναφέρωμεν εἰς εἰδικὴν μελέτην ἀφορῶσαν τὴν ἱστορίαν τῆς Σταφίδος ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Ὁθωνος.

(2) Ἐν ὑποσημειώσει ὁ Γεννάδιος ἐπαινεῖ τὸ φυλλάδιον τοῦ Πρωΐου περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Τίρυνθος λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῶν ἐπαίνων τοῦ Χαλκιοπούλου διότι αὐτός, ὡς λέγει, δὲν ἔτυχε νὰ τὸ ἴδῃ. Ἀναφέρει δὲ ἄλλα γεωργικὰ γνωστὰ ἔργα τοῦ Πρωΐου, τὴν σύντομον πραγματείαν του «Περὶ παραχαρακώματος τῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τῶν σταφιδαμπέλων» δημοσιευθεῖσαν τῷ 1847 ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τὴν «Περὶ καλλιέργειας τῶν γεωμήλων» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Χωματιανοῦ.

(3) Γενναδίου: «Ἀνάλεκτα». Σελ. 106-107.

(4) Διωρίσθη διὰ Β.Δ. τὴν 24 Ἰουλίου 1852.

γροκηπίου, ἢ ἄλλως Γεωργικοῦ Σχολείου, ὁ I. Πρώτος ἐπίσης διευθύνει αὐτὸ ἐπὶ τινα ἔτη πρὸ τοῦ Σ. Χωματιανοῦ. Δὲν ἀμφιβάλλεται ἢ κατὰ τοῦτο εἰδικότητος τοῦ I. Πρωτοῦ καὶ εὐελπιζόμεθα, ὅτι σύμφωνος οὗτος μετὰ τοῦ λοιποῦ ἀνωτέρου προσωπικοῦ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου, θέλει ἐνασχοληθῆ ἰδίως εἰς τὴν πρακτικὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκμάθησιν περὶ τὰ γεωργικὰ διαφόρων νέων ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ὅπως καὶ οὗτοι γένωνται τὸ παράδειγμα καὶ ἡ διδασκαλία πρὸς ἄλλους, περιωρισμένους ἄχρι τοῦδε εἰς τὴν παλαιὰν μέθοδον καὶ τὴν τόσον ζημιώδη ἀγνοίαν τῆς τε βελτιώσεως τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ τῆς δι' ὀλιγωτέρας δαπάνης καὶ κόπου παραγωγῆς καρπῶν τελειότερων καὶ ἀφθονωτέρων. Ἐδῶ καὶ μόνον ὑφίσταται ὅλη ἡ χρησιμότης τοῦ Πρωτοῦ. Μετ' αὐτοῦ διωρίσθη συγχρόνως Καθηγητὴς ἐν τῷ Ἀγροκηπίῳ ὁ Κ. Κροκίδας» (1).

Ἐν τῷ Γενναδίῳ σχετικῶς μᾶς δίδει τὰς ἐξῆς πληροφορίας : «Ἐπὶ τῆς ἐκ δευτέρου ταύτης διευθύνσεως τοῦ Πρωτοῦ μετεκλήθη ἐκ Γαλλίας καὶ προσελήφθη εἰς τὸ σχολεῖον ὡς ἀρχιζευγίτης ὁ Καμπακάσος. (2)

Ἐπιλογὴ περὶ Πρωτοῦ.

Ἐπιλογὴ ἀναφέρων τὸν ἐπαναδιορισμὸν τοῦ Πρωτοῦ κατὰ τὸ 1852 λέγει τὰ ἐξῆς :

«Ὁ Πρώτος ἔσπευσε νὰ διευθύνῃ τὸ Ἀγροκηπίον καὶ πάλιν μετὰ τῆς αὐτῆς ὡς πρότερον προθυμίας καὶ δραστηριότητος. Ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν εὔρεν αὐτὸ εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν τὸ εἶχεν ἐγκαταλείψει πρὸ ἐτῶν. Τὸ ἐκ μερινῶν ποιμνίων, τὸ ὁποῖον εἶχε μεταφέρει μὲ τόσους κόπους καὶ ἔξοδα δὲν ὑπῆρχε πλέον. Τὰ καλῆτερα ἄροτρα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα διηρηπάγησαν κατὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ Χωματιανοῦ (3), ὥστε ἐδέησε νὰ γείνη νέα προμήθεια τοιούτων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δευτέραν ταύτην διευθύνσιν του, καθημερινῶς ἀπῆντα ὁ ἀτυχῆς Πρώτος παντοῖα προσκόμματα ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν Ναυπλίας, διεφώνησε δὲ καὶ μετὰ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τῆς Σχολῆς (4) εἰς τρόπον ὥστε ὁ ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ κατὰστάματος ζῆλος αὐτοῦ ἐψυχραίνετο...» (5).

Ἐπιλογὴ ἐγκύκλιος κατὰ τὸ 1855.

Διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, ἀπὸ τοῦ 1852—1857, τῆς νέας διευθύνσεως τοῦ Πρωτοῦ δὲν ἔχομεν πληροφορίας περὶ τοῦ ἔργου του. Μόνον κατὰ τὸ 1855 ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του γνωρίζομεν ὅτι ὁ ὑπουργὸς Α. Μαυροκορδάτος ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Νομάρχας ἐγκύκλιον, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 25 Ἰουνίου (6) «Περὶ ὑποτρόφων τῶν Δήμων ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ» ἔχουσιν ὡς ἐξῆς :

(1) Ἔτος 1852. Ἀριθ. 1280 2 Αὐγούστου.

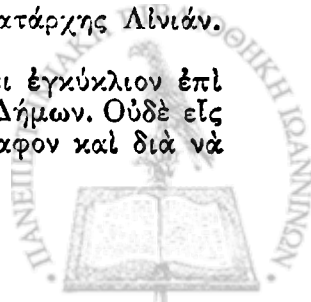
(2) Ὁ Ἀποστολόπουλος γράφει τὰ ἐξῆς σχετικῶς : «...Ἀλλ' ἐδέησεν, ἵνα ἐπὶ τῆς ἐπιστήμων Πρωτοῦ κατὰ τὸ 1852 ἵνα τὴν διευθύνῃ, καθόσον ἡ ἀνάγκη ἀπῆτε τὴν παρουσίαν τούτου ἢ τῶν πρακτικῶν. Καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτου μέχρι τοῦ 1857 προσῆλθον συνεπεῖα ἐγκυκλίου διαταγῶν τῆς Κυβερνήσεως διάφοροι ὑπότροφοι καὶ ἐξωτερικοὶ μαθηταὶ καὶ ἔλαβον μαθήματα τῆς γεωργικῆς κατὰ τὰ ἐνόντα μέσα καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν διδασκάλων» (Σελ. 81).

(3) Ὁ Λογοθέτης δὲν ξεκαθαρίζει τὸ ζήτημα τοῦ θανάτου τοῦ Χωματιανοῦ. Ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀσθενείας του χωρὶς ὅμως καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου νὰ μᾶς δίδῃ σαφεῖς πληροφορίες. Ἀσθενῆς ὢν ὁ Χωματιανὸς παρέμεινε εἰς τὴν Σχολὴν ἢ ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας; Μετὰ τῆς στιγμῆς δὲν ἐξηκριβώθησαν αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀσθενείας του καὶ τοῦ θανάτου του.

(4) Σ.Σ. Περὶ τῆς διαφωνίας ταύτης ἀναφέρει εἰς ἐκθεσίαν του ὁ τότε τμηματάρχης Αἰνιάν.

(5) «Ἑλληνικὴ Γεωργία» Π. Γενναδίου. Ἔτος Γ'. Σελ. 29-30.

(6) Τὴν 31 8 βρίου 1855 ὁ Ἰπουργὸς Δ. Γ. Βούλγαρης ἀπευθύνει ἐγκύκλιον ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου. Ἐκφράζει τὴν δυσἀρέσκειάν του διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν Δήμων. Οὐδὲ εἰς ὑπότροφους ἐστάλη ὑπὸ τῶν Δήμων τῆς Ἑλλάδος, τονίζει τὸ Ἰπουργικὸν ἐγγραφοὺν καὶ διὰ νὰ

«Κύριος καὶ μόνος σκοπὸς τῆς συστάσεως τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς σχολῆς πρὸς συστήρησιν τῆς ὁποίας τὸ Δημόσιον δαπανᾷ ὄχι ὀλίγα κατ' ἔτος, ἦν ἡ διάδοσις τῶν θεωρητικῶν γνώσεων καὶ τοῦ πρακτικοῦ μέρους τῶν διαφόρων μεθόδων τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας· ἀλλ' ὁ σκοπὸς αὗτος διατρέχει κίνδυνον ἀποτυχίας, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν τῆς σχολῆς περιορισθῇ, ὡς μέχρι τοῦδε, εἰς τοὺς ὑποτρόφους τῆς Κυβερνήσεως. Ἐκ τούτων ὀρμώμενος σᾶς προσκαλοῦμεν νὰ προτρέψητε κτλ. φροντίζοντες συνάμα νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς τοῦ 1856 ἡ ἐπὶ τούτῳ ἀπαιτούμενη δραχ. 300 δαπάνη. Οἱ πέμποντες τοὺς ὑποτρόφους, εἴτε δῆμοι εἴτε μοναὶ ὧσι, δύνανται νὰ τοῖς ἐπιβάλλωσιν ὑποχρεώσεις πρὸς τὸ κοινῆ συμφέρον, οἷον τὴν σύστασιν καὶ ἐπὶ τινι χρόνῳ καλλιέργειαν δημοτικοῦ ἢ μοναστηριακοῦ κήπου, καὶ ἄλλας παρομοίας τεινούσας πρὸς τὴν ἐν τῷ Δήμῳ διάδοσιν τῶν ὧν ἐδιδάχθησαν» (1).

Πρακτικαὶ Γεωργικαὶ Σχολαί. Μία γνώμη κατὰ τὸ 1856.

Πρὶν συνεχίσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Σχολῆς παρεμβάλλομεν γνώμας περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐξενεχθείσας κατὰ τὸ 1856.

᾿Ωμιλήσαμεν ἤδη περὶ τῆς μελέτης τῆς δημοσιευομένης ἀναλυτικώτατα εἰς τὰς σελίδας τῆς »Ἐφημερίδος τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» ἀναφορικῶς πρὸς τὴν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν Σχολείων (2). Ἡ μελέτη αὕτη, ὅπως ἐλέγχθη ἤδη, εἶναι γραμμένη ἢ ἀπὸ τὸν Π. Χαλκιάπουλον ἢ ἀπὸ τὸν Ν. Ἐμμανουήλ. Πάντως φανερώνει τὸν πόνον τοῦ γράφοντος διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς ἐκπαι-

ἐπιτύχη ὑποτρόφους δηλοῖ ὅτι «ἡ Σχολὴ κατηρτίσθη ἤδη καλύτερον προστεθέντος ἐν αὐτῇ καὶ τοῦ μαθήματος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τὸ ὅποιον θέλει παραδίδεσθαι ὑπὸ τοῦ Γυμνασιάρχου Ναυπλίας Κυρίου Παμπούκη»!!! (Ἡ Ἐγκύκλιος Διαταγαί... 1855 Σελ. 83)—Τὴν 31 Δεμβρίου 1855 ὁ ἴδιος Ἵπουργὸς ἐξαπολύει καὶ ἄλληλ σχετικὴν ἐγκύκλιον. Δι' αὐτῆς γνωρίζει εἰς τοὺς Νομάρχας ποῖα προσόντα πρέπει νὰ ἔχουν οἱ ὑπότροφοι σύμφωνα πρὸς τὸ ἀπὸ 2 Νομβ. 1850 Β. Δ. καὶ τονίζει τοῦτο: «Ὅτι ἕκαστος τῶν ὑποτρόφων νὰ ὑποχρεωθῇ διὰ συμβολαίου μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του ἐπανερχόμενος εἰς τὸν δῆμόν του νὰ ἐξασκή τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ ἐν αὐτῷ τοῦλάχιστον ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ νὰ χορηγῇ εἰς τοὺς συνδημῶτας του ὅλας τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας καὶ ὁδηγίας πρὸς εἰσαγωγὴν καὶ διάδοσιν τῆς τελειοποιημένης γεωργίας καθ' ὅλους τοὺς κλάδους αὐτῆς. Ἐὰν δέ τις ἀθετήσῃ τὸν ὅρον τοῦτον νὰ ὑποχρεῶται ν' ἀποδίδῃ εἰς τὸν Δῆμον ὅλα τὰ δαπανηθέντα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ» (Ἡ Ἐγκύκλιος Διαταγαί... 1855 Σελ. 88-89.— Τὴν 14 Ἰανουαρίου 1856 ὁ αὐτὸς Ἵπουργὸς ἀπευθύνει εἰδικὸν ἔγγραφον εἰς τὸν Νομάρχην Ἀργολίδος διὰ τοῦ ὁποίου καθιστᾶ προσεχτικὸν αὐτὸν ἵνα μὴ ἀποστέλλωνται ὑπότροφοι μὴ ἔχοντες τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου προσόντα καὶ γνωρίζει εἰς αὐτὸν ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν θεωρεῖ κατάλληλον τὸν ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἄργους ἐκλεγέντα ὑπότροφον, δύναται, ἐκ τῆς θέσεώς του νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν Δήμαρχον «εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου καταλληλοτέρου» (Ἐγκύκλιος Διαταγαί...» 1856 Σελ. 6-7.— Ὁ ἴδιος Ἵπουργὸς δι' ἔγγραφου του πρὸς τὸν Νομάρχην Ἀχαρνανίας καὶ Αἰτωλίας ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1856, δίδει ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ προσδιορισθέντος χορηγήματος τῶν ὑποτρόφων τῶν Δήμων». (Ἐγκύκλιος Διαταγαί...» 1856 Σελ. 13). Ὁ αὐτὸς Ἵπουργὸς κατὰ τὴν 19 Δεβρίου 1856 ἀπευθύνει ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾶ τὴν ἐγκαιρον ἀποστολὴν ἐκ μέρους τῶν Δημάρχων τῶν ἐξόδων τῶν ὑποτρόφων τῆς Σχολῆς καὶ ὑποδεικνύει τὸν τρόπον τῆς διὰ γραμμاتیου τοῦ ἀρμοδίου Ἐπαρχιακοῦ Ταμίου ἀποστολῆς αὐτῶν. (Αὐτόθι 1856 Σελ. 70).— Ὁ ἴδιος Ἵπουργὸς τὴν 20 Μαρτίου 1857 ἀπευθύνει νέαν ἐγκύκλιον διὰ τὴν καθυστέρησιν τῆς πληρωμῆς τῆς ὑποτροφίας τῶν μαθητῶν καὶ συνιστᾶ πειθαρχικὰ μέτρα κατὰ τῶν Δημάρχων ἐκείνων οἵτινες διὰ τῆς διαγωγῆς των ταύτης καθίστανται ἐπιβλαβεῖς «εἰς τῆς γεωργίας τὴν πρῶσον, τὴν ὁποίαν προσδοκῶμεν ἐκ τῆς διαδόσεως τῶν διδασκομένων τελειότερων μεθόδων διδασκαλίας». (Αὐτόθι 1857. Σελ. 11).— Ὁ Ἵπουργὸς Κ. Προβελέγιος τὴν 21 Δεμβρίου 1857 ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καθυστερήσεως τῶν ἐξόδων τῆς ὑποτροφίας (Αὐτόθι 1857 Σελ. 33).

(1) «Ἐγκύκλιος Διαταγαί...». Ἔτος 1855. Σελ. 63-64.

(2) Ἡ μελέτη αὕτη περιλαμβάνεται εἰς τὸ ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἔργον μας «Ἡ Ἱστορία τῆς Σχολικῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως».

δευτικού συστήματος τὸ ὁποῖον θὰ μπορούσε νὰ καταρτίζη τὰ παιδιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου ἱκανὰ νὰ ἀντιλαμβάνωνται καὶ νὰ γνωρίζωσι μερικὰς λεπτομερείας ποῦ σχετίζονται μὲ τὴν γεωργικὴν ζωὴν καὶ τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα των. Αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἀφ' οὗ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τοὺς ἔδιδε μερικὲς ἐπαγγελματικὰς βάσεις καὶ διηύρυνε τοὺς ἐπαγγελματικούς ὀρίζοντάς των, ἤθελεν ὁ γράφων, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ ἠκολούθουν τὸ γεωργικὸν στάδιον νὰ εὑρισκον «εἰς τὰς ἐπαρχίας τὰ μέσα τῆς πράξεως διὰ νὰ ἐφαρμόσωσιν ὅσα μέχρι τοῦδε ἐδιδάχθησαν.» Ὅθεν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συστηθῶσι κατ' ἐπαρχίας κτήματα ἔχοντα μορφήν πρακτικῆς Σχολῆς ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ μαθηταὶ νὰ λαμβάνωσι μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὴν καλλιέργειαν, καὶ ἐκτελοῦντες αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὰ διάφορα ἔργα, νὰ βλέπωσι τὰς δυσκολίας καὶ τὰς εὐκολίας τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων καὶ τῶν μεθόδων τὰς ὁποίας ἐδιδάχθησαν». Διὰ μίαν τοιαύτην ὀργάνωσιν φέρει παραδείγματα, ὄντως ἐξόχου χρησιμότητος καὶ ὑποδειγματικότητος ἀπὸ τὴν Γαλίαν. Τὴν μελέτην αὐτῶν συνιστῶμεν ἐκθύμως εἰς τὸν σημερινὸν (1935) Τμηματάρχην τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἰπουργείου τῆς Γεωργίας, Κύριον Θεοδόσιον Μελά, ἂν καὶ κατόπιν τῆς ἀπαλλοτριωτικῆς καταγίδος ἣτις ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν προπαραελθοῦσαν δεκαετίαν, ἔπαυσαν πλέον ὑπάρχοντα μεγάλα κτήματα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεπῶς αἴρεται ἀφ' ἑαυτῆς ἡ βᾶσις τῆς δημιουργίας τοιούτων Σχολῶν πρακτικῆς μορφῆς καὶ ἐξαιρετικῆς ὠφελιμότητος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀνώτερος γεωργικὸς ὑπάλληλος τοῦ Κράτους, τῆς μορφώσεως καὶ τῆς εὐσυνειδησίας τοῦ κ. Μελά, ἐπιβάλλεται νὰ στραφῆ μετὰ στοργῆς εἰς τὰς γνώμας ἀνδρῶν, ὅχι μόνον σοφῶν ἀλλὰ καὶ ἐμπυχυομένων ἀπὸ τοὺς πόθους μιᾶς πραγματικῆς γεωργικῆς ἀνοήσεως εἰς τὸν τόπον μας, διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ οὗτος νὰ ἐξωθήσῃ τὴν νεοελληνικὴν ἀμετροπέπειαν καὶ μεταφυσικότητα εἰς ὀρίζοντας ἐνὸς μελλοντικοῦ ἀληθοῦς γεωργικοῦ πολιτισμοῦ. Μετὰ τὴν παρέμβασιν τούτων ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ θέμά μας.

Ὁ γράφων ἐξαιρεῖ τὰ ὠφελήματα τὰ ὁποῖα εἰς τὴν Γαλίαν προκύπτουν ἐκ τῆς δημιουργίας Πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν εἰς τὰ μεγάλα κτήματα τῆς χώρας ταύτης καὶ ἐρωτᾷ: «Ἐπάρχει παρ' ἡμῖν εὐκολος ἢ πραγματοποιήσις τοιούτων πρακτικῶν σχολῶν; Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομεν οὔτε ἓν κτῆμα καλλιεργούμενον κατὰ τοὺς ἀπαιτούμενους ὅρους διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παραδειγματικὴ καλλιέργεια, ἀλλ' οὔτε εὐρίσκεται καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειάν μας (εἰς τὰ 1856) εἷς καὶ μόνος ἀνὴρ δυνάμενος νὰ διδάξῃ τὴν γεωργίαν καὶ νὰ ἐπαγγέλλεται ὅτι διδάσκει. Ἀλλὰ ἂν ἡ πραγματοποίησις τοιούτου σχεδίου ἴηαι δυσκολωτάτη, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀδύνατος, διότι καὶ παραδειγματικὰ ἀγροικία καὶ πεπαιδευμένοι γεωργοὶ διδάσκαλοι πρέπει νὰ δημιουργηθῶσι». Περαιτέρω δὲ ἀναφέρει ὅτι «εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς αὐτὰς σχολὰς πρέπει νὰ φοιτῶσιν ὅχι μόνον ἰδιοκτῆται ἢ γεωργοὶ ἀλλὰ προπάντων οἱ διδάσκαλοι τῶν Κοινοτήτων τῆς ἐπαρχίας. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἡ πρωτεύουσα ἐκάστης ἐπαρχίας προικοδοτεῖται κατὰ πρῶτον μὲ κτῆμα εὐρωπαϊκῶς καλλιεργούμενον χρησιμεῦον δὲ συγχρόνως καὶ ὡς Σχολή· ἡ σχολὴ δὲ αὕτη θέλει προμηθεύσει βαθμηδὸν εἰς πᾶσαν κοινότητα τῆς ἐπαρχίας ἀνά ἓνα τέλειον γεωργόν, γεωργὸν διδάσκαλον, δυνάμενον νὰ σχηματίσῃ εἰς τὴν κοινότητά του κτῆμα τῆς μικρᾶς γεωργίας ἐξ οὗ νὰ ὠφελεῖται αὐτὸς καὶ νὰ χρησιμεύσῃ συγχρόνως ὡς παράδειγμα τῶν μολητῶν καὶ τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος. Κατὰ τι δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν γεωργικὴν διδασκαλίαν ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους μία μόνη, σχολὴ, ἔστω καὶ καλῶς ὀργανωμένη, ἔστω καὶ παράγουσα καρπούς, ἂν ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῆς συστάσεώς της δὲν εἶναι τὸ νὰ σχηματίσῃ διδασκάλους τῆς βιομηχανίας ταύτης, ἐπιτηδεύουσας καὶ ἱκανοὺς νὰ διδάξωσι τὴν τελειοποιουμένην γεωργίαν καθ' ὅλας τὰς γωνίας τῆς ἐπικρατείας;» (1)

(1) Σελ. 618-619.

Διοργάνωσις τῶν Σχολῶν αὐτῶν.

Ὁ συγγραφεὺς ὑποδεικνύει ὅτι ἡ Σχολὴ δὲν πρέπει νὰ δέγεται μαθητὰς πλείονας τῶν 25—30 καὶ δὴ ἐκείνους οἱ ὅποιοι θὰ χρησιμεύσουν ὡς διδάσκαλοι τῶν Κοινοτήτων, ἡ δὲ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ εἰς τὸν διευθυντὴν τὰς ἀναγκαίας πρὸς συντήρησιν τῶν δαπάνας, νὰ παρέχῃ δὲ ὡς βραβεῖον τῶν ἐπιμελεστέρων μαθητῶν τὸ δίπλωμα τῆς διδασκαλίας, «τὸ συνεπὲς ἀληθῆ ἀποκατάστασιν». Κατόπιν ἀναφέρει ποίων προσόντων μαθηταὶ καὶ ὑπὸ ποίου ὅρου πρέπει νὰ γίνονται δεκτοὶ καὶ κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἐκπαιδεύωνται, ἐπὶ ποίων κλάδων ἐκμεταλλεύσεως θὰ ἐπιτείνεται ἡ Σχολὴ καὶ ποία ἡ διάρκεια τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν μαθητῶν. Φρονεῖ ὅτι ἡ Κυβέρνησις δεόν νὰ παρέχῃ τὰς διὰ τὴν Σχολὴν ἀπαιτούμενας γαίας, ὁ δὲ διευθυντὴς νὰ ἔχῃ ὁ ἴδιος τὰ ἀπαιτούμενα γεωργικὰ κεφάλαια. Οὗτος, ἐξ ἄλλου, θὰ ἐκλέγῃ τὰς συμφεροντοτέρας μὲ τὸ κλίμα καλλιτογείας καὶ τὰς ἐπικερδεστέρας ἐξ αὐτῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ θ' ἀποφεύγῃ τὰς δαπανηρὰς καὶ ἐπιδεικτικὰς, αἵτινες συνήθως ἀκολουθοῦνται ὅταν δαπανᾷ τὸ Κράτος. Γενικῶς δὲ ἐκθέτει ἀναλυτικῶς τὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς γνώμας του (1).

Θεωρητικαὶ Γεωργικαὶ Σχολαί.

Ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ «περὶ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως» κατόπιν καὶ ἀφ' οὗ γενικεύει τὸ θέμα του, ἐπανέρχεται εἰς τὴν Γεωργικὴν Θεωρητικὴν Ἐκπαίδευσιν. Ἀναφέρει καὶ πάλιν τί γίνεται εἰς τὴν Γαλλίαν σχετικῶς καὶ ζητεῖ διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἔχουσαν 1,000,000 κατοίκους τὴν ἔδρυσιν μιᾶς «Θεωρητικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς, ἐφωδιασμένης μὲ τὸν κατάλληλον ὀργανισμόν καὶ μὲ ἱκανοὺς καὶ πεφωτισμένους καθηγητάς».

Ὡς σκοπὸν τῆς Σχολῆς αὐτῆς θέτει «τὸν ταχύτερον σχηματισμὸν ἐγγωρίου θεωρίας». Ἐπίσης ζητεῖ παρὰ τῆς Σχολῆς αὐτῆς νὰ ἐξετάζῃ «ποῖαι ἐκ τῶν καλλιεργητικῶν μεθόδων τῆς Εὐρώπης εἶναι ἐφαρμοστέαι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖαι χρήζουν τροποποιήσεως. Ποῖαι κολλιέργειαι εἶναι εἰσαχτέαι. Ποῖοι ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν μηχανῶν εἶναι ὠφελιμώτεροι εἰς τὸν τύπον καὶ ποῖαι πρέπει νὰ τροποποιηθοῦν. Ποῖον ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀρότρων δύναται νὰ κατασταθῇ κοινῆς χρήσεως μεταξὺ τῶν πτωχῶν γεωργῶν». Δηλαδή ἡ Σχολὴ νὰ ἐπιδιώξῃ νὰ ἐπιλύσῃ τὸ ζήτημα: «Διὰ ποίου μέσου ὁ Ἕλληρ δύναται νὰ δαπανήσῃ τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐξόδων πρὸς παραγωγὴν τοῦ μεγίστου ὅρου τοῦ εἰσοδήματος τῆς γῆς».

Ὅριζει μαθήματα τῆς Σχολῆς ταύτης τὰ ἐξῆς:

- α) Γεωργικῆς Οἰκονομίας καὶ Νομοθεσίας.
- β) Γεωργίας.
- γ) Ζωοτεχνίας ἢ τῆς Οἰκονομίας τῶν ζώων καὶ Ζωολογίας.
- δ) Δασοκομίας καὶ Βοτανικῆς.
- ε) Χημείας, φυσικῆς, ὀρυκτολογίας καὶ γεωλογίας ἐφαρμοσμένων καὶ
- στ) Γεωργικῆς Μηχανικῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς προτείνει τὴν ἀποστειλὴν εἰς Εὐρώπην τριπλασίου ἀριθμοῦ προσώπων πρὸς ἐκπαίδευσιν «διὰ νὰ διορισθῶσιν ἀκολούθως εἰς τὰς διδασκαλικὰς ἑδρας οἱ εὐδοκίμησαντες εἰς διαγωνισμόν. Ἄν δὲν γείνη τοῦτο, προσθέτει, δὲν εἶναι ἀμφιβεβία ὅτι ἡ Σχολὴ θὰ πρικοδοτηθῇ μὲ κανένα.. καρκῖνον ἀπὸ τὸν ὅποιον δὲν θὰ ἤμπαρέσῃ ποτε ν' ἀπολαχθῇ». Ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Καθηγητάς, ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὸν Διευθυντὴν ζητεῖ νὰ προσφύγωμεν εἰς μίαν ἐξοχότητα ἐκ τοῦ γεωπονικοῦ κλάδου τῆς Γαλλίας διὰ νὰ θελήσῃ νὰ λάβῃ τὴν τιμὴν νὰ ὀνομασθῇ πατὴρ τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας». Ἄλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ζητεῖ ἐγγυήσεις ποῦ νὰ ἐξασφαλίζουσι τὴν μετάκλησιν τοῦ ἀρίστου (2).

(1) Σελ. 619-621.

(2) Σελ. 621-623.

Τὸ ἔργον τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς.

Κατὰ τὸν συγγραφέα : «Τὰ ἔργα τοῦ διευθυντοῦ εἶναι σπουδαιότερα ἀφ' ὅτι φανταζόμεθα. Οὗτος πρέπει νὰ ἔργεται ὅταν εἰ καθιγγηταὶ θὰ πηγαίνωσι νὰ διδάχθωσιν. Ἐρχόμενος θὰ σχεφθῆ εἰς ποῖον μέρος ἀρμύζει νὰ συστηθῆ ἡ σχολή, ἀφοῦ προηγουμένως περιηγηθῆ νὰ μελετήσῃ, ἐπὶ ἓν ἔτος τὸν τόπον καὶ τὸ κλίμα. Τὸν δεύτερον χρόνον θὰ σχηματίσῃ τὸ σχέδιόν τευ, θὰ προσδιείσῃ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν γαιῶν, καὶ τὴν χωρητικότητα τῶν καταστημάτων, καὶ θὰ ἀσχοληθῆ εἰς τὴν ἀνέγερσίν των. Θὰ φροντίσῃ προσέτι νὰ προμηθευθῆ ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἐργαλεῖα, ζῶα ἐργατικά, ἂν εὖρη εἰς τὸν τόπον τὰ κατάλληλα, ἐξηυγενισμένης γενεᾶς ζῶα, τῶν ὁποίων τὴν ἀνατροφὴν θὰ δοκιμάσῃ, καὶ τοὺς ἀπαιτούμενους ἐργάτας. Τὸν τρίτον χρόνον θὰ ἐνασχοληθῆ εἰς τὰς καλλιεργητικὰς δοκιμὰς τευ. Τὸν τέταρτον καὶ τὸν πέμπτον ἴσως χρόνον, οἱ καθιγγηταὶ θὰ διέλθωσι μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Σχο ἢ μελετῶντες τὰς καλλιεργείας καὶ συντάσσοντες τὰ ὅποια θὰ παραδώσωσι μαθήματα, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Διευθυντοῦ.....»

Ὁ συγγραφεὺς περαιτέρω καθορίζει τὰς σχέσεις μεταξὺ τοῦ κτήματος, τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ζητεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ πλήρη διαχείρισιν τῶν ἀπαιτούμενων δαπανῶν καὶ ἔχων φαίνεται ὑπ' ὄψει του τὰ ὅσα ὑπέστη ὁ Πρώτος ἐκ τῆς ἀλογίστου ἐπεμβάσεως εἰς τὸ ἔργον του τῆς Διοικήσεως, ἀποφαίνεται :

«Ἡ Κυβέρνησις πρέπει νὰ φυλαχθῆ ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποβάλῃ καθ' ἑκάστην εἰς ἀνάκρισιν τὸν διευθυντὴν, ὡς τὸν ἐλάχιστον τῶν ὑπαλλήλων της, περὶ φημιζομένων δῆθεν καταχρήσεων· ἀπ' ἐναντίας πρέπει νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀπρόσβλητον καὶ ἄμωμον, παραδεχομένη ὡς ἀρχὴν ὅτι ἀ λ η θ ὼ ς π ε π α ι δ ε υ μ ἔ ν ο ς δ ἔ ν ἡ μ π ο ρ ε ῖ ν ἂ ν α ἰ κ α τ α χ ρ α σ τ ῆ ς». (1)

Ὁ Ἀρχιζευγίτης Καμποκάσσο

Ἡδὴ ἐμφανίζεται ὁ Ἀρχιζευγίτης Καμποκάσσο, ὅστις ἐπὶ πολὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ καὶ ὅστις, ὡς θὰ ἴδωμεν ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἀπομακρυνθῆ ὁ Πρώτος ἐκ τῆς Σχολῆς. Περὶ αὐτοῦ ὁ Γεννάδιος λέγει τὰ ἐξῆς :

«Τῷ δὲ 1857 προσληφθέντος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν (παρὰ τῇ Διευθύνσει τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας) τοῦ Πρωῖου (2) ὡς Γραμματέως διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ Διευθυντῆς τοῦ Σχολείου ὁ Καμποκάσσο (3) ὅστις εἶχεν ὡς Ὑποδ)τὴν ἐν ἀρχῇ μὲν τὸν Κροκιδᾶν, (4) ἀκολούθως δὲ τὸν Κοντάκην.» (5)

Αἱ πληροφορίαι σχετικῶς τοῦ Ἀποστολοπούλου ἔχουσι ὡς ἐξῆς : Ἀφ' οὗ ἀναφέρει καὶ οὗτος τὸν διορισμὸν τοῦ Καμποκάσσου ὡς Διευθυντοῦ μέχρι τοῦ 1860 προσθέτει ὅτι διὰ διερμηνέως διευθύνει ὁ Γάλλος Ἀρχιζευγίτης καὶ συμπληρώνει μὲ τὰ ἐξῆς ἀμίμητα : «Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἀπέδρασαν πάντες οἱ μαθηταί, καθόσον οὐδεὶς τῶν τριῶν τούτων ἀνεπιστημόνων ἦτον εἰς θέσιν νὰ διδάξῃ· εἰς μάτην ἡ Κυ-

(1) Σελ. 623-624.

(2) Ὁ Πρώτος ὑπηρετῶν ἐν Ἀθήναις ἔφερε τὸν τίτλον Διευθυντοῦ τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς, ὁ δὲ Καμποκάσσο τὸν τίτλον Διευθυντοῦ τῆς πρακτικῆς Γεωργίας ἐν τῇ ἰδίᾳ Σχολῇ. («Ὀλύμπια 1859» Σελ. 17 καὶ 45).

(3) Ὁ Ἀποστολόπουλος γράφει : «Κατὰ τὸ ἔτος 1857 ὁ Γάλλος διευθυντῆς εὔρε 500 ρίζας καρυδέας τὰς ὁποίας ἀνεπιτυχῶς μετεφύτευσεν εἰς τοὺς ἀγρούς τοῦ Καταστήματος καὶ τοὺς δρόμους καὶ οὐδεμίαν τούτων ἐρρίζωσε διὰ τὸν ἀκατάλληλον τῆς φυτεύσεως τρόπον καὶ χρόνον καθὼς ἐπίσης δὲν εὐδοκίμησαν καὶ 500 ἄγρια δένδρα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἐφύτευσεν» (Σελ. 26). Οὗτος χωρὶς νὰ κλαδεύσῃ καὶ ποτίσῃ τὸ φυτώριον τῶν καρυδεῶν, τὰς ἐφύτευσε τὸν Ἀπρίλιον. (Σελ. 30).

(4) Γράφε Κροκιδαν.

(5) Γενναδίου : Αὐτόθι Σελ. 107.

βέρνησις προσεπάθησε δι' αὐξήσεως τῆς μισθοδοσίας τῶν ὑπυτρίων ἀπὸ 45 εἰς 45 δραχμὰς νὰ πείσῃ τούτους νὰ μείνωσιν ἐν αὐτῷ, καθ' ὅσον πολλὰ ὀλίγοι ἐνδεεῖς χάριν τοῦ μισθοῦ καὶ οὐχὶ διδασχῆς ἔμειναν. Τότε ὁ Γάλλος Διευθυντῆς ἠθέλησε νὰ δείξῃ τὴν μεγαλειτέραν δραστηριότητα ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ μέρους, καὶ δι' ἀδρῶν ἐξόδων ἐνήργει τὴν καλλιέργειαν καὶ τὸν στολισμὸν τοῦ κήπου εἰς τρόπον, ὥστε οἱ κύαμοι ἐνῶ εἶχον ἔξοδα δύο-τριῶν δραχμῶν καλλιιεργείας ἢ ὀκτῶ, ἐπωλοῦντο μὲ τὴν συνήθη τιμὴν. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ὡς πρὸς τὰ τοῦ κήπου. Ὅπόσον ἔξυπνος νοῦς (1) ν' ἀπατήσῃ τοὺς Ἕλληνας! Τῷ 1860 ἐδραπέτευσε καὶ οὗτος ἐκ τῆς σχολῆς, ἀφοῦ ἄφηνεν εἰς πλεῖστα ὅσα χρέη αὐτήν, τὰ ὑποῖα δὲν λέγομεν διότι ἦτον ξένος» (2).

Ἡ Γεωργικὴ Ἐφημερὶς τῆς Σχολῆς.

Περὶ Καμποκάσσου μᾶς πληροφορεῖ ὁ Γεννάδιος ὅτι οὗτος «τῇ συνεργασίᾳ τοῦ τότε Νομοῖατροῦ Ἀργολίδος Καθηγητοῦ ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ Λ. Σακελλαρίου (3) ἐξέδιδε τὴν «Γεωργικὴν Ἐφημερίδα τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς». Φαίνεται ὅτι τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἐξεδόθησαν τρία μόνον τεύχη. Τὸ ὑπ' ἀριθ. Α' κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1859, τὸ ὑπ' ἀριθ. Β' κατὰ 8)βριον τοῦ 1859 καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. Γ' κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1860. Τὰ τρία ταῦτα φυλλάδια εὐρίσκονται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἡμῶν δεμένα ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ 1860 ὑπὸ τοῦ πάππου ἡμῶν Δ. Παπακυριάκου μετὰ τοῦ «Ἰατροῦ τοῦ Λαοῦ» περιοδικοῦ ἐκδιδιδόμενου τῷ 1860 εἰς Ναύπλιον (4). Τὰ φυλλάδια ταῦτα φέρουσιν ἀριθμ. σελίδος ἀπὸ τοῦ I μέχρι τοῦ 46.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἐφημερίδος.

Ἡ Ἐφημερὶς αὕτη κατὰ τὴν ἐπικεφαλίδα τῆς ἐκδίδεται «ἐγκρίσει τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργείου, ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν Καθηγητοῦ». Ἀναδημοσιεύομεν τὸν πρόλογον τῆς ἐφημερίδος ταύτης διότι ἀξίζει τὸν κόπον νὰ προσέξωμεν δημοσιογραφικὸν ὄργανον τὸ ὁποῖον πρὸ ἑβδομήκοντα πέντε ἐτῶν εἶδε τὸ φῶς καὶ τὸ ὁποῖον προείργετο ἀπὸ δημόσιον ἐκπαιδευτικὸν ὄργανισμὸν τῆς χώρας πρῶγμα τὸ ὁποῖον δὲν κατάρθωσε μέχρι σήμερον οὔτε αὐτὴ ἢ Ἀνωτάτη παρ' ἡμῖν Γεωπονικὴ Σχολὴ νὰ ἐπιτύχῃ».

Ἰδοὺ ὁ Πρόλογος:

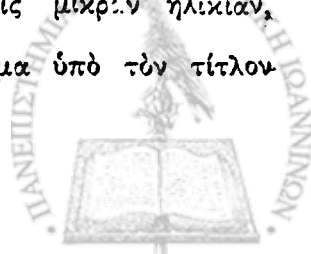
«Ἐκδίδοντες τὸ περιοδικὸν τοῦτο φύλλον, οὐδὲν ἄλλον σκοπὸν προτιθέμεθα ἢ τὴν δημοσίευσιν τῶν πρακτικῶν ἐξαγομῶν τῆς καλλιιεργείας τῶν ἀγρῶν τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργ. Σχολῆς διὰ τῶν τελειοποιημένων Εὐρωπαϊκῶν ἐργαλείων, ὅπως καταδειχθῆ εἰς τοὺς ἡμετέρους μάλιστα γεωργοὺς ὅτι διὰ

(1) Παρ' ὅλας τὰς κατὰ τοῦ Καμποκάσσου κατηγορίας, ὑπάρχουν πληροφορίες ὅτι εἰργάσθη καλῶς. Κατὰ τὸ 1879 γράφων ὁ Φωστηρόπουλος εἰς τὸ «Δελτίον τῆς ἐπὶ τῆς Ἐμφυλοσσεως Ἐθν. Βιομηχανίας, Ἐπιτροπῆς» περὶ «Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως» καὶ συνιστῶν τὴν μετάκλησιν ξένων ὡς διδασχάλων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «μνήμην καλὴν ἄφησαν ἐπίσης ὁ τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴν Σχολὴν διευθύνων ἐπίτινα καιρὸν Γάλλος, ὡς καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν προκληθέντες ἐκ Βορδιγάλλης οἰνοποιοί...» (Φυλλ. Η'. Αὐγούστος 1789. Σελ. 343).

(2) Αὐτόθι Σελ. 82.

(3) Σ.Σ. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ τοῦ Ιατροῦ Λουκᾶ Σακελλαρίου, ἐκ Κρήτης καταγομένου, ἀνδρὸς ἐξαιρετικῆς μορφώσεως, ἀλλὰ γιομάτου ἀπὸ ιδιοτροπίες. Κατὰ σύμπτωσιν ἦτο Ιατρός τῆς οἰκογενείας τοῦ πάππου μας εἰς Ναύπλιον. Τὸν ἐνθυμούμεθα εἰς μικρὴν ἡλικίαν, πάντοτε φέροντα ἰψηλὸν πῖλον!

(4) Εἰς τὸ IB' φυλλάδιον τοῦ Περιοδικοῦ τούτου ὑπάρχει δημοσίευμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ νέου τρόπου τῆς θειώσεως τῶν ἀμπέλων» (Σελ. 355-356).

μικροτέρου σωματικοῦ κόπου καὶ ὀλιγωτέρας χρηματικῆς δαπάνης παράγονται οὕτω τὰ προϊόντα τῆς γῆς τελειότερα, εὐθυνότερα καὶ ἀφθονώτερα. Ὀφείλεται δὲ ἡ πρώτη τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ἐπίνοια εἰς τὸν νῦν τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας Νομάρχην, ὅστις καθυποβολῶν εἰς τὴν Β. Κυβέρνησιν λεπτομερῆ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς ἔχθεσιν καὶ παραστήσας τὰς ἐλλείψεις τοῦ ὑπάρχοντος ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν μαθητῶν, τὴν διδασκαλίαν καὶ γενικῶς τὴν πορείαν τοῦ Καταστήματος, ἐπροκάλεσε τὰς παρακατιῶν ἀναφερομένας τοῦ Κανονισμοῦ μεταρρυθμίσεις, ἅς ἡ Β. Κυβέρνησις ἐπήνεγκεν ἐσχάτως, προτιθεμένη οὕτω νὰ δώσῃ εἰς τὴν τοῦ Καταστήματος διδασκαλίαν χαρακτῆρα μᾶλλον πρακτικὸν καὶ ἐπομένως ὠφέλιμον εἰς τὴν γεωργικὴν τῶν πολιτῶν ἐτάξιν, δι' ἣν συνέστη καὶ δι' ἣν ὑπάρχει ἡ Σχολὴ αὕτη. Γράφοντες δὲ κυρίως διὰ τὴν γεωργικὴν ταύτην τῶν πολιτῶν τάξιν, τοὺς χωρικοὺς, τοὺς ἐφημερίους καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν χωρίων, θέλομεν προσπαθῆσαι νὰ γράφωμεν εἰς γλῶσσαν ἀπλῆν καὶ καταληπτήν. . . οὐδὲ κολακευόμεθα ὅτι ἡ ἐφημερίς αὕτη θέλει δυνηθῆ ποτὲ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ σοφὸν ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα, τὴν φημερίδα τῆς «Ἑλλην. Γεωργίας» (1), ἣν τοσοῦτον φιλοκάλως ἐξέδιδεν ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις ἀνὴρ λόγιος καὶ γεωπόνος ἐπιστήμων· ἐκείνη μὲν ἐφημερίς τῶν λογίων, αὕτη δὲ τῶν χωρικῶν καὶ γεωργῶν· ὁ Κύριος Νομάρχης μάλιστα ἐπεθύμει νὰ περιορισθῶμεν ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν πρακτικῶν ἐξαγομένων τῆς διὰ τῶν τελειοποιημένων ἐργαλείων καλλιέργειας, ἀλλ' ἐνομίσαμεν ὅτι ἠθέλωμεν ἐπιτύχῃ εὐκολώτερον τοῦ σκοποῦ ποικίλοντες τὴν ξηρότητα τῆς ὕλης καὶ δι' ἄλλων ἄρθρων περὶ γεωργίας καὶ περὶ κτηνίαιας, προσέτι δὲ συναραινόμενοι ἐν τέλει καὶ εἴ τι ἠθικὸν νομίσομεν πρόσφορον εἰς εἰδικὴν τῆς γεωργικῆς τῶν πολιτῶν τάξεως ὠφέλειαν» (2).

Αἱ ἐργασίαι τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1859 ἐπὶ Καμποκάσσου.

Εἰς μίαν περιγραφὴν φέρουσαν τὸν τίτλον «Περὶ τῶν ἐφετειῶν Ἀγροτικῶν ἐργασιῶν» εὐρίσκομεν τὰς ἐξῆς χρήσιμους πληροφορίας. «Ὅτι α') Ἐγένετο ἡ ἄρσις διὰ τοῦ ἀρότρου τοῦ Γρινιῶν, συρομένου ὑπὸ τεσσάρων ἵππων, τῶν ἀγρῶν ποῦ προωρίζοντο διὰ τὴν φυτεῖαν καπνοῦ. β') Ἐγένετο διὰ τοῦ ἰδίου μεγάλου ἀρότρου ἐκχέρσασις 300 στρεμμ. ἀργιλλώδους γῆς καὶ ἐκόστισεν αὕτη δραχ. 800, ἐν ᾧ διὰ τῆς σκαπάνης, ὅπως πράττουσιν συνήθως οἱ γεωργοί, θὰ ἐδαπανῶντο δρ. 4480. γ') Δι' ἵπποσκαλιστηρίου (houe à cheval) ἐγένετο διπλοῦν σκάλισμα εἰς 70 στρέμμ. σπαρμένα με κουκιὰ καὶ ἡ ἐργασία αὕτη ἐκόστισε δραχ. 20 ἐν ᾧ θὰ ἐκόστιζε διὰ τῶν συνήθων μέσων δρ. 280. δ') Ἐδημιουργήθη φυτώριον περιέχων 30 χιλ. συκομορέας καὶ ε') Ἀπεξηράνθησαν 2000 στρέμματα βαλτώδους γῆς καὶ ἀπεδόθησαν αὐταὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν. Ἡ γῆ αὕτη μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀχρηστος καὶ ἐπιβλαβῆς εἰς τὴν υἰεῖαν τῶν περιόικων κατέστη χρησιμωτάτη. Λόγω τῶν ἐλωδῶν αὐτῶν ἐκτάσεων, ἐπεκράτησαν αὐτῶν κακοήθεις ἐκεῖνοι διαλείποντες πυρετοί, οἱ κωλύσαντες καὶ καταστρέψαντες τὸν ἐν Τίρυνθι συνοικισμὸν». (3)

Αὔξεις τῶν ὑποτρόφων τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸ 1858.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Κ. Προβελέγγιος τὴν 31 Ἰανουαρίου 1858 ἀπευθύνει ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους ἀφορῶσαν «τὴν αὔξισιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑποτρόφων εἰς τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον Τίρυνθος» καὶ ἔχουσαν οὕτω :

(1) Σ.Σ. Τὴν ἐκδιδομένην κατὰ τὸ 1855 ὑπὸ τοῦ Χαλκιοπούλου, Ἐμμανουὴλ κτλ.

(2) Φυλλάδιον Α'. Σελ. 1-2.

(3) » » » 5-7.

«Προτιθέμενοι ἵνα καταστήσωμεν ὅσον ἔνεστι ταχύτεραν καὶ μᾶλλον ἐφικτὴν εἰς τὸ Κράτος τὴν ἐξάπλωσιν τῶν τελειοτέρων μεθόδων τῆς Γεωργίας, ἐθεωρήσαμεν πρόσφορον πρὸς τοῦτο τὸ μέτρον τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑποτρόφων τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴν Σχολήν, ἐν ἣ μετὰ τὸν ἐκδοθέντα ἐσχάτως νέον Κανονισμόν ἐπηνέχθησαν οὐσιώδεις τροποποιήσεις ὡς πρὸς τὰ τῆς διδασκαλίας ἰδίως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρακτικὸν μέρος· ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ αὐξήσις αὕτη, ἀναλόγως τῆς χωρητικότητος τοῦ καταστήματος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτῇ διδασκομένων, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνωτέρα τῶν 10 ὑποτρόφων, ἐθεωρήθη καλὸν νὰ ληφθῇ ἐξ ἑκάστου Νομοῦ ὑπότροφος, ἔχων τὰ ἐξῆς προσόντα.

- 1) Νὰ ἔχη ἡλικίαν 18—22 ἐτῶν
- 2) Νὰ ἔχη ἀπολυτήριον Ἑλληνικοῦ Σχολείου
- 3) Ν' ἀνήκη εἰς γεωργικὴν οἰκογένειαν ἢ εἰς οἰκογένειαν κτηματίου καὶ
- 4) Νὰ εἶναι εὖρωστος ὥστε νὰ δύναται νὰ λαμβάνῃ μέρος καὶ ἐργάζεται διὰ χειρῶν εἰς ὅλας τὰς γεωργικὰς ἐργασίας εἰς ἃς θέλουσιν ἐξασκεῖσθαι χάριν μαθήσεως ὅλοι οἱ ὑπότροφοι. Ἐπὶ τούτῳ παραγγέλλεσθε ἵνα φροντίσητε ν' ἀνευρεθῶσιν ἐκ τοῦ ὑφ' ὑμᾶς Νομοῦ πρόσωπα ἔχοντα τὰς προεκτεθείσας ιδιότητες καὶ ὑποβάλητε τὴν σημείωσιν τῶν ὀνομάτων τριῶν ὑποψηφίων μὲ ἰδίαν ὑμῶν ἠτιολογημένην γνώμην, ὅπως διορίσωμεν ἐκ τούτων τὸν καταλληλότερον ὡς ὑπότροφον τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν εἰρημένην Γεωργικὴν Σχολήν» (1).

Πῶς περιγράφεται ἡ Σχολὴ κατὰ τὸ 1858.

Ἡ ἐφημερὶς Τριπόλεως «Βελτίωσις», ἐκδιδόμενη ὑπὸ τοῦ ἱατροφιλοσόφου Πύρρα, δημοσιεύει κατὰ περιόδους μύθρους κατὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Καμποκάσσου (2). Ἀπὸ τὰ κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1858 γραφόμενα, παραλαμβάνομεν τὰ ἐξῆς :

Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Γεωργίας εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς ἀθλίης καταστάσεως τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σχολείου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ματαιώσεως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἰδρῦθη καὶ λειτουργεῖ τοῦτο καὶ φρονεῖ ὅτι ἡ πρέπει νὰ ἐπέλθῃ πλήρης βελτίωσις καὶ ἐξυγίανσις τούτου ἢ πρέπει νὰ διαλυθῇ.

Κατόπιν ἀνατρέχει εἰς τὴν ἐπὶ Καποδίστρια ἴδρυσιν τούτου καὶ τὰς ἐλπίδας ποῦ ἐστηρίχθησαν εἰς αὐτὸ διὰ νὰ αὐπάρξῃ ὑπόδειγμα τὰς καλλιεργείας καὶ πηγὴ διάδοσεως δένδρων, φυτῶν, κλημάτων κλπ.» Ἐν συνεχείᾳ περιγράφει τὰς τύχας τοῦ Ἀγροκηπίου Τίρυνθος καὶ τὰς δυσχερείας ποῦ ἀντιμετώπιζον οἱ τιθέμενοι ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ. Παρὰ ταῦτα «ὁμολογητέον ὅτι πᾶν νεοφανὲς φυτὸν, κόσμημα κηπουρικὸν καὶ τινα εἶδη ἀμπέλων ὑπάρχοντα ἤδη εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τοῦ Ἀγροκηπίου τούτου ἔκτοτε ἐπήγασαν». Προκειμένου περὶ τοῦ Πρωτοῦ, ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Ἀγροκηπίου, ἐπαινεῖ αὐτόν, «ὡς ἄνδρα κάτοχον τῆς Γεωργικῆς καὶ ζηλωτὴν τῆς προόδου», ἀλλὰ συγχρόνως μᾶς ἀποκαλύπτει μίαν ἰδιότητα αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἦτο καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀπομακρύνσεώς του. Κατὰ τὴν «Βελτίωσιν» ὁ Πρωτοῦ δὲν ἐπεριποιεῖτο «τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ Ἀγροκήπιον, ὅπερ ἐνίοτε δυσαρεστεῖ τὴν ἀτομικότητα» καὶ ὡς ἐκ τούτου «ἐθεωρήθη εὐλογον καὶ πρόσφορον πρὸς τὴν πρόδον ν' ἀπομακρυνθῇ οὗτος, καὶ νὰ παραδοθῇ ἢ διεύθυνσις εἰς ξένον τινα Γάλλον τὴν πατρίδα ἐπὶ ἀδρῶ μισθῶ 440 δραχ. κατὰ μῆνα.....». Εἰς τὸν νέον Διευ-

(1) «Ἐγκύκλιοι Διαταγαί...» Ἔτος 1858 Σελ. 3-4. Ὁ ἴδιος Ὑπουργὸς τὴν 7 Μαρτίου 1858 ἐπανέρχεται πάλιν ἐπὶ τοῦ ἀλύτου ζητήματος τῆς καθυστερήσεως τῆς μηνιαίας χορηγήσεως τῶν Δήμων ὑπὲρ τῶν μαθητῶν (Αὐτῶθι 1858 Σελ. 11-12).

(2). Βλ. καὶ ἀριθ. Φύλλου 312 τῆς 6 Φεβρουαρίου 1858.

θουντήν «ἡ Κυβέρνησις προθύμως παρέσχε πᾶσαν εὐκολίαν χρηματικὴν καὶ ἄλλην», ἀλλὰ δὲν καρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ κατενοήθη ὅτι πάντες ἠπατήθησαν. «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐξήκει τὴν τύχην καὶ ἐπηγγέλλετο ἐκεῖνο ὅτι ἐρ δὲν γνωρίζει», ἦτον ἕνα ἀπλοῦ. «Ζευγολάτης καὶ τοιοῦτος φαίνεται ὅτι ἦτο εἰς τὰ κτήματα πλουσίου τινος ἐν Κωνσταντινουπόλει». Περαιτέρω γράφει περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας του τὰ ἐξῆς :

«... δι' ὃ εἰς τὸ ἀνοίγειν γάνδακας ἐδείχθη, καὶ εἰς τὸ καλλιεργεῖν ἀγρούς τινάς παραμελήσας ἐντελῶς τὴν σχολήν, καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ κήπου, ὅστις οὕτως ἀποκατέστη στανότοπος μᾶλλον παρά κήπος· κατεστράφησαν πλεῖστα φυτὰ εὐαίσθητα, τὰ ὅποια μετὰ ζήλου διετήρη καὶ ἐπροφύλαττεν ὁ Κ. Πρωῖος, ἐξέλειπε τὸ φυτώριον διαφόρων δένδρων κοσμητικῶν καὶ καρποφόρων, ἅπερ ὁ Κ. Πρωῖος διέδιδεν εἰς τὰς ἐπαρχίας, κατέπαυσεν ἡ παρά τοῦ Κ. Πρωῖου ἀρχίσασα κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως σπορὰ τῶν μωρεῶν πρὸς σύστασιν φυτίστρας, ὅπως αὕτη χρησιμεύη πρὸς διάδοσιν φυτῶν μωρεῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας, κατεστράφη σχεδὸν ἡ τρεῖς διατηρουμένη ὡς ὑπόδειγμα ἀμπελος ἐκ κλημάτων τοῦ Ρήνου, κατεστράφησαν αἱ διάφοροι ἀναδενδρίδες, καὶ πᾶν ἐν γένει ἀποτελοῦν ἀγροκήλιον πρὸς ὑπόδειγμα καὶ διάδοσιν εἰδῶν· κοιναὶ τινες καὶ πεπαλαιωμένοι πορτοκαλέαι καὶ λειμονέαι ἀποτελοῦσι ἤδη τὸν κήπον. Ἐκτὸς τούτων καὶ ἡ Σχολὴ σχεδὸν διελύθη· οἱ μαθηταὶ ἀνεχώρησαν μὴ βλέποντες πρόοδον, καὶ οὐδὲν σχεδὸν γεωργικῆς μανθάνοντες· διότι ὁ νέος οὗτος διευθυντὴς δὲν ἤξεύρει οὔτε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν διὰ τὰ τοὺς ὀμιλῆ καὶ τοὺς ὀδηγῆ, οὔτε τὰ τοῖς παραδώσῃ ὅτι καὶ γνωρίζει· ἀλλὰ κατέφυγεν εἰς διερμηνέα· πρᾶγμα γελοῖον διὰ τοὺς μαθητάς καὶ ἄλλους. Περιορῶν λοιπὸν ὅλα ταῦτα, ὑπεχρέωνεν αὐτοὺς νὰ λαμβάνωσι τὸ πτύον καὶ τὴν ὄξινην καὶ νὰ ἐργάζωνται ἀνοίγοντες γάνδακας κλπ.»

Ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀμαλία εἰς τὴν Σχολήν.

Ἐκ τῶν περιγραφῶν τῆς «Βελτιώσεως» πληροφορούμεθα καὶ μίαν ἄλλην σημαντικὴν πληροφορίαν : Ὅτι αἱ Α. Μ. οἱ Βασιλεῖς ἐπεσκέφθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν Σχολήν. Αὕτη ἡ λεπτομέρεια μᾶς προκαλεῖ ἰδιαιτέραν ἱκανοποίησιν. Ἡσθάνομεθα μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς μίαν βαθυτάτην ὀδύνην ὅταν ἐσκεπτόμεθα ὅτι τὸ βασιλικὸν ἐνδιαφέρον ἦτο ξένον πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ μόνου Γεωργικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τῆς Τίρυνθος ἰδρύματος. Ἡ «Βελτίωσις» μᾶς ἔδωκεν αὐτὴν τὴν χαρὰν. Ὁ Γάλλος ὅμως Διευθυντὴς του ἀπέκρυψεν ὅσον ἠδυνήθη ἀπὸ τοὺς Βασιλεῖς τὴν κατάστασιν τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ ἡ «Βελτίωσις» ἐπιμένει εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Πρωῖου «ἀνδρὸς φλεγομένου ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων τῆς φιλοπατρίας» καὶ δυνάμενου ν' ἀνυψώσῃ τὴν Σχολὴν εἰς τὴν πρέπουσαν περιωπὴν. Ἀλλὰ καὶ τὸν τότε Ὑποδιευθυντὴν τῆς Σχολῆς Κροκίδα ἐπαινεῖ καὶ γράφει ὅτι οὗτος «μυριάκις καλύτερον τοῦ νῦν Διευθυντοῦ δύναται νὰ διευθύνῃ τὸ Κατάστημα». Ἐξάγει, ἐν συνεχείᾳ, τὴν χρησιμότητα τῆς Σχολῆς διὰ τὴν Πελοπόννησον «ἥτις εἶναι ὁ μᾶλλον Γεωργικὸς καὶ βιομήχανος τύπος τῆς Ἑλλάδος, ὁ μᾶλλον πληθυσμένος, ὁ μᾶλλον ἐργατικὸς, ὁ μᾶλλον προσδευμένος εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς τέχνας καὶ ὁ μᾶλλον συνεισφέρων εἰς τὸ Κράτος ἐκ τῶν προσόδων αὐτοῦ». Παρὰ ταῦτα τὸ μόνον Δημόσιον Κατάστημα ποῦ ὑπάρχει εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀσφυκτιᾷ καὶ κινδυνεύει νὰ ἐξαφανισθῇ «γάριν ἐνὸς μισθίου ἀνθρώπου Διευθυντοῦ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς, τὸν ὅποιον δύναται ἡ Κυβέρνησις νὰ διαθέσῃ ὅπως βούλεται ἀρκεῖ νὰ τὸν πληρώσῃ τὰς κατὰ μῆνα 440 δραχμ. συμπεφωνημένας εἰς 4 ἔτη». Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἡ «Βελτίωσις» προτείνει ἔτι μόνον «νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ ζωογονηθῇ καὶ βελτιωθῇ ἡ Γεωργικὴ αὐτὴ Σχολὴ ἐν Ἀργολίδι, ἀλλὰ καὶ νὰ συσταθῇ καὶ ἄλλη ἀκόμη ἐν Ἀρκαδίᾳ» καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μαν-

τινείαν (1) «ὅπου πολλάς ὠφελείας πρὸς τὰς ἀποκέντρους ἐπαρχίας δύναται νὰ παρέξῃ καὶ νὰ ζωπυρώσῃ πολλὰ Γεωργικὰ Ἔργα» (2).

Γεωργικαὶ ὑποδείξεις τῆς Σχολῆς εἰς τὰς Μονὰς κατὰ τὸ 1859.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς Τίρυνθος νὰ γνωμοδοτήσῃ ποῖα ἐκ τῶν τελειοποιημένων εὐρωπαϊκῶν γεωργικῶν ἐργαλείων θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν τῶν Μοναστηρίων, ποῦ ἔχουν μεγάλας ἐκτάσεις πεδινῶν γαιῶν, ἐπὶ σκοπῶ «καὶ οἰκονομικῆς τῶν Μοναστηριακῶν Κοινοτήτων ὠφελείας καὶ παραδειγματισμοῦ τῶν περιόχων τοῖς Μοναστηρίοις Γεωργῶν».

Ἡ Σχολὴ ἐπρότεινε νὰ σταλῇ ἐξ ἐκάστης μονῆς ἓνας ζευγίτης διὰ νὰ μάθῃ τὸν χειρισμὸν τῶν ἐργαλείων καὶ πολλὰ τῶν Μονῶν ἀσμένως ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην, ἰδίᾳ δὲ οἱ Ἡγούμενοι τῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Ναυπλίας Μοναστηρίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη πεισθῆ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως περὶ τῶν καλῶν ἀποτελεσμάτων.

Ἐπέδειξε δὲ ἡ Σχολὴ τὰ ἐξῆς ἐξ ἐργαλείων: Τὸ Ἄροτρον, τὴν Ἀμην ἢ Βωλοκόπον, τὸ Ἰπποσκαλιστήριον, τὸ Πόαστρον, τὸ Σινιατήριον καὶ τὸν Ἐκθρύπτῃν τοῦ ἀραβοσίτου.

Διὰ μακρῶν δὲ περιγράφονται τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἀρότρου τοῦ Γρινιὸν (Paraire de Grignon) τόσον διὰ τὴν τελειότητά του καὶ τὴν ἀπλὴν καὶ στερεὰν αὐτοῦ κατασκευὴν ὅσον καὶ διὰ τὸ εὐχρηστον αὐτοῦ. Ἐπίσης ἐξάιρονται καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῶν ἄλλων ἐργαλείων, ὀρίζονται δὲ καὶ αἱ τιμαὶ τῆς ἀγορᾶς ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἐν τέλει ἡ Σχολὴ γνωρίζει ὅτι τινὰ ἐξ αὐτῶν κατεσκευάσθησαν στερεὰ καὶ τέλεια ἐντὸς τοῦ Καταστήματος, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Διευθυντοῦ, ἕπως ἡ Ἀμη (herse) καὶ τὸ Ἄροτρον (3).

Διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν κατὰ τὸ 1859.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 890 ἀπὸ 10 Φεβρουαρίου 1859 διαταγῆς του, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ καταστήσῃ πρακτικώτεραν καὶ ὠφελιμωτέραν τὴν διδασκαλίαν τῆς Σχολῆς Τίρυνθος εἰς τοὺς ἀγροτόπαιδας ὑπέδειξε τὰ ἐξῆς:

«Ἡ Β. Κυβέρνησις θέλει διατηρεῖ ἐν τῇ Σχολῇ 20 ὑποτρόφους μαθητάς, λαμβανομένους ἀνὰ δύο ἐξ ἐκάστου νομοῦ τοῦ Κράτους, ὑπὸ τοῦ ἐξῆς ὅρους.

»Ἡλικία εἴκοσι τοῦλάχιστον ἐτῶν, εὐεξία, εὐρωστία, καὶ τὸ νὰ γνωρίζωσιν εὐκρινῶς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν. Ἡ ὑποτροφία των προσδιωρίσθη εἰς 45 δραχ. κατὰ μῆνα, ἐξ ὧν θέλουν ἀπολαμβάνει πρὸς ζωοτροφίαν των τὰς 35 κατὰ μῆνα, τὰς δὲ ὑπολοίπους 10, κατατιθεμένους εἰς τὸ Ταμεῖον, θέλουν λαμβάνει ὡς κεφάλαιον κατὰ τὴν ἀποπεράωσιν τῆς μαθητείας των. Στεροῦνται δὲ τούτου οἱ πρὸ τῆς διαιτίας μόνον ἀποπεμπομένοι τῆς Σχολῆς ἕνεκα κακῆς διαγωγῆς». Κατόπιν ἡ διαταγὴ ὁμιλεῖ περὶ τῆς διδασκαλίας, ἣτις «θέλει εἶναι πρακτικὴ μὲν κυρίως, γυμνάζουσα εἰς τὰς μεθόδους τῆς ἐπιστημονικῆς τελειοποιημένης γεωργίας καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὀργάνων καὶ ἐργαλείων, θεωρητικὴ δὲ καθ' ὅσον μόνον ἡ θεωρία συντρέχει εἰς τὸν φωτισμὸν τῆς διανοίας, καὶ τὴν κατανόησιν τῶν γεωργικῶν τούτων μεθόδων.

(1) Ὑπὸ τὸν τίτλον «Παιδεία ἐν Πελοποννήσῳ» ἀναφέρεται ὅτι ἐπροτάθη ἵνα τὰ Γυμνάσια τῆς Πελοποννήσου «μεταποιηθῶσι τὸ μὲν Γυμνάσιον τῶν Πατρῶν εἰς Σχολεῖον τοῦ Ἐμπορίου, τὸ δὲ τῆς Τριπόλεως εἰς Σχολεῖον τῆς Γεωργίας, καὶ τὸ τοῦ Ναυπλίου, εἰς Σχολεῖον τοῦ Ἐμπορίου καὶ Ναυτικού. Ἀρκετὰ εἰσὶν ἐν Ἀθήναις δύο Γυμνάσια...» (Βεβλῶσις» Τριπόλεως 25 Σεβρίου 1852). Καὶ ἀλλοῦ ἀναφέρεται τὸ τῆς Λαμίας Γυμνάσιον νὰ μετατραπῇ εἰς Γεωργικόν.

(2) Ἀριθ. φυλλ. 324 τῆς 16 Μαΐου 1858.

(3) Σελ. 7-11.

«Θέλουν δὲ ὀρισθῆ βαθμιαῖα βραβεῖα, συνιστάμενα εἰς γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ χρηματικόν τι ποσόν, διδόμενα τὰ μὲν κατὰ τὰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις καὶ τοὺς γεωργικοὺς τῶν μαθητῶν διαγωνισμούς, τὸ δὲ χρηματικὸν βραβεῖον, ἐκ 400 ἴσως δραχμῶν, κατὰ τὴν ἀποφοίτησιν, εἰς τὸν ἀριστεύοντα μαθητὴν, ἵνα ἔχη ἐκ τούτου κεφάλαιόν τι πρὸς γεωργικὴν ἰδίαν του ἐπιχείρησιν καὶ ἀποκατάστασιν. Ὁ διορισμὸς τῶν ὑποτρόφων τούτων μαθητῶν συνεπάγεται τὴν βαθμηδὸν παῦσιν τοῦ ἐμμίθου προσωπικοῦ τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν, ἐκτελεσθησομένων τοῦ λοιποῦ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν μαθητῶν τῆς γεωργίας». (1)

Θεριστικὴ μηχανὴ κατὰ τὸ 1859.

Κατὰ τὸ 1859 ἡ Σχολὴ Τίρυνθος διὰ τὸν θερισμὸν τῶν σίτων ἐχρησιμοποιοῦ τὴν θεριστικὴν μηχανὴν τοῦ Μάρκ Κόρμιγκ (2). Ἐσύρετο αὕτη ὑπὸ δύο ἢ καὶ τεσσάρων ἵππων καὶ ὑπερετεῖτο ὑπὸ δύο ἀνδρῶν ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας διευθύνει τοὺς ἵππους καὶ ὁ ἄλλος ἐξάγει τὰ θερίζόμενα. Ὑπελόγιζον τότε ὅτι ἐθέριζεν ἐντὸς 2 ὥρῶν πλεόν τῶν δέκα στρεμμάτων, «ὥστε ἀγρὸς ἐκ 40 στρεμμάτων θερίζεται μὲ ὀκτῶ ὥρῶν ἐργασίαν ἀνδρῶν δύο». Ἡ ἰδία ἐργασία γινομένη «διὰ μεγάλου δρεπάνου, τῆς κ ὀ σ σ η ς, ἀπαιτεῖ δέκα περίπου ἀνδρῶν ἐργασίαν, λογιζομένου ὅτι θερίζει ἕκαστος 4 στρέμματα εἰς ὀκτῶ ὥρας». Διὰ τὴν μηχανὴν ταύτην ἐφρόνουν ὅτι διὰ τὸ ἀνώμαλον τῶν ἀγροτικῶν μας ὁδῶν δὲν εἶχε πιθανότητα μελλούσης ἐφαρμογῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ «τὴν ἐν ταῖς ἀγροικίαις ἡμῶν ἀπόλυτον ἔλλειψιν τεχνιτῶν ἱκανῶν νὰ ἐπισκευάσωσιν αὐτὴν βλαπτομένην τυχόν ἢ φθειρομένην». Ἡ Σχολὴ ἐφρόνει ἐπὶ πλεόν ὅτι «ἐὰν ἡ ταχυθεριστικὴ μηχανὴ δὲν φάνεται ἀρμόζουσα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος κοινῶς, τὸ ἐν αὐτῇ ὅμως ἐν χρήσει δρεπάνον ἢ κ ὀ σ σ α, παράγει τοιοῦτον καλῆτερα συγκριτικῶς μὲ τὸ παρ' ἡμῖν δρεπάνον ἀποτελέσματα, ὥστε ἤλπιζεν νὰ γενικευθῇ κοινῶς παρ' ἡμῖν ἢ τούτου χρῆσις».

Ἡ Σχολὴ ἐπίσης κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐχρησιμοποιοῦ καὶ ἀλωνιστικὴν μηχανὴν κινουμένην δι' ἵππων. (3)

Σκέψις ἰδρύσεως Γεωργικῆς Σχολῆς εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ 1860.

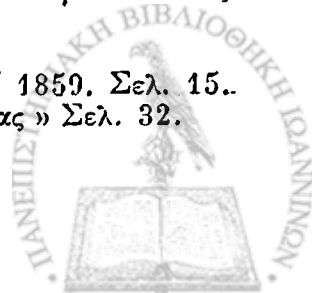
Κατὰ τὴν ἱστορουμένην περίοδον ἐρρίφθη ἡ ἰδέα ἰδρύσεως μιᾶς Ἰδιωτικῆς Πρακτικῆς καὶ Θεωρητικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς. Οὕτως εἰς τὰ 1860 κτηματῖαι τῆς Ἀττικῆς ὅπως ὁ Σ. Σοῦτσος, ὁ Ἡπίτης, ὁ Ζαχαρίτσας, ὁ Α. Πετράκης, ὁ Καλλιφρονᾶς, ὁ Κουτσιάρης καὶ ἄλλοι, διαφόρων πολιτικῶν φρονημάτων, ἀπεφάσισαν νὰ θέσωσι τὰς βάσεις μιᾶς Γεωργικῆς Ἐταιρείας.

Ἀσχέτως πρὸς τὴν πραγματοποίησιν ἢ μὴ τῆς ἀποφάσεώς των ταύτης, ζήτημα τὸ ὁποῖον θὰ πραγματευθῶμεν ἀλλοθι, τὸ γεγονός τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ριφθῇ ἡ γνώμη ὅπως ἰδρυθῇ ἐν Ἀθήναις Γεωργικὴ Θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ Σχολή. Κατὰ τὸν ἔχοντα τὴν γνώμην ταύτην «τὰ πρὸς σύστασιν τῆς τῆς τῆς Σχολῆς ἀπαιτούμενα μέσα δὲν εἶναι καὶ τόσον μεγάλα ὅσον δύναται τις νὰ νομίσῃ ἐκ πρώτης ὄψεως». Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ ταύτης ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἐκτὸς δύο Καθηγητῶν τῆς Γεωργίας οὕτινες πρέπει νὰ εἶναι εἰδικοί εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, ὅσοι καὶ ἂν χρειασθῶσιν ἄλλοι διδάσκαλοι εὐρίσκονται εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. . .». «Ὅσον ἀφορᾷ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα ποῦ συντελοῦσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ «δὲν ἀπαιτοῦσιν ὑπερῶγκους δαπάνας, ὥστε ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς προμηθείας τοῦ ἀναγκαίου».

(1) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς τῶν ἐργασιῶν κ.τ.λ.» Φυλλ. Α' 1859. Σελ. 15.

(2) Ἀξιόλογον περιγραφὴν ταύτης βλ. εἰς «Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλ. Γεωργίας» Σελ. 32.

(3) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς κ.τ.λ.» Φυλλ. Β'. 8βριος 1859 Σελ. 26-27.

διὰ ταῦτα χρηματικοῦ ποσοῦ». Κατόπιν τούτου ἀριθμεῖ τὰς ὠφελείας ποῦ θὰ προκύψουν ἐκ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς αὐτῆς.

1) Θέλει προξενεῖ ἢ ὑπαρξίς τῆς Σχολῆς καλὴν ἐπίπωσιν εἰς τοὺς ξένους, οἱ ὅποιοι παραξενεύονται ἐφ' ὅσον βλέπουσιν ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐπρομήθευσεν «εἰσέτι εἰς τὸν τόπον τοσοῦτον σημαντικὸν ἀγαθόν».

2) Θὰ ἐπισκέπτονται τὴν Σχολὴν κτηματῖαι, Ἀθηναῖοι καὶ Ἐπαρχιωταί, Βουλευταί, Ὑπάλληλοι κλπ., καὶ θὰ βλέπουν ψηλαφητῶς τὰς ὠφελείας ποῦ μποροῦν νὰ μεταφέρουν καὶ εἰς τὰ κτήματά των καὶ εἰς τὸν τόπον των.

3) Θὰ δύνανται νὰ ἐπωφελῶνται τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς οἱ φοιτηταὶ καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν Γυμνασίων ποῦ παραμένουν εἰς Ἀθήνας προερχόμενοι εἴτε ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν εἴτε ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

4) Οἱ μαθηταὶ τοῦ Διδασκαλείου, ποῦ ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ ἀκούωσι μαθήματα γεωργίας θὰ δύνανται εἰς τὴν Σχολὴν νὰ διδάσκωνται γεωργικῶς τελειότερον, βασιμώτερον καὶ πρακτικώτερον.

5) Οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς ποῦ θὰ στέλλῃ ὑποτρόφους τὸ Κράτος, οἱ Δῆμοι, αἱ Μοναὶ κλπ. θὰ δύνανται ἐκτὸς τῆς γεωργικῆς των καταρτίσεως νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ γυμνάσια καὶ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ θὰ καθίστανται ἐπιστημονικώτεροι παρὰ γοντες εἰς τὴν πρόοδον τοῦ τόπου. (1)

Κανονισμὸς τῆς Σχολῆς Τίρυνθος ὡς Πρακτικῆς κατὰ τὸ 1860.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τὴν 16 Ἰανουαρίου 1860 ἐπὶ Διευθυντοῦ Καμποκάσσου ἐκοινοποίησε πρὸς τὸν Νομάρχην Ἀργολιθουδοκορινθίας εἰς Ναύπλιον Κανονισμὸν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Ἦδη, κατ' ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργείου ἡ διδασκαλία τῶν γεωργικῶν μαθημάτων μετετράπη, ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ ὁ κοινοποιηθεὶς Κανονισμὸς ἦτο ἀπόρροια συνεργασίης τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τοῦ Διευθυντοῦ Καμποκάσσου μετακληθέντος εἰς Ἀθήνας καὶ παραμείναντος ἐκεῖ ἐπὶ τετράμηνον. Ἐκρίθη ὅτι ὁ τόπος εἶχε κατεπείγουσιν ἀνάγκην πρακτικῶν γεωργῶν καὶ καθωρίσθη τὸ πρόγραμμα τῆς Σχολῆς ἐπὶ σχετικῶν βάσεων.

Τὸ 2ον ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ ὠριζε τὸ προσωπικὸν ἐκ πέντε ἀτόμων ἐξ ὧν εἷς ὁ Διευθυντὴς καὶ δύο ὁ ἀρχιζευγίτης καὶ ὁ ἀρχικηπουρός.

Τὰ ἄρθρα 3—5 ἐκανόνιζον τὰ ἀφορῶντα τοὺς εἰσακτέους μαθητὰς ρητῶς δηλουμένου ὅτι «ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ δὲν δέχεται μαθητὰς, εἰμὴ νέους ἀνήκοντας εἰς γεωργικὰς οἰκογενείας».

Τὸ ἄρθρον 9ον ὠριζεν ὅτι «Οἱ μαθηταὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς ἀπάσας τὰς ἐργασίας τοῦ καταστήματος τὰς ὁποίας ἐκτελοῦσιν ὡς ἐργάται αὐτοῦ· ἅπαντες ὑποκείνται εἰς τὰς διὰ χειρῶν ἐργασίας, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν πειθαρχίαν, λαμβάνουσι δὲ τὴν αὐτὴν ἐκπαίδευσιν, ἣτις ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος τὰς ἐκτελουμένας γεωργικὰς ἐργασίας ἐν τῷ καταστήματι».

Τὸ ἄρθρον 10ον ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῶν γενομένων ἐργασιῶν θόλου παρέχεσθαι ἐξηγήσεις συγχρόνως ἢ ἀμέσως μετ' αὐτῆς.

Τὰ ἄρθρα 11 καὶ 12 ἐνδιατρίβουν εἰς ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν λήψιν μέτρων διὰ τὴν συμπληρωματικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν. Περαιτέρω παραγγέλλεται δι' αὐτῆς ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἵνα φροντίσῃ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν μαθητῶν καὶ λόγῳ τῆς μεταβολῆς τῆς μορφῆς τῆς Σχολῆς νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα διὰ τὴν κατάρτησιν τῶν περιττῶν καθισταμένων ἐδρῶν τῆς Σχολῆς (2).

(1) «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» 1860. Σελ. 56-58.

(2) Ἐφημερίς κτλ. Φυλλ. 1 Φεβρουαρίου 1860 Σελ. 37-40

Σιδηρουργεῖον ἐν τῇ Σχολῇ.

«Προνοία τῆς Β. Κυβερνήσεως κατηρτίσθη ἤδη ἐντὸς τοῦ καταστήματος τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς σιδηρουργεῖον (1) πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν γεωργικῶν εὐρωπαϊκῶν ἐργαλείων καὶ κατασκευὴν νέων· ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν γεωργῶν φοβούμενοι μὴ δὲν δύνανται νὰ ἐπανορθώσωσι βλαπτόμενα τυχόν τὰ γεωργικὰ εὐρωπαϊκὰ ἐργαλεῖα ἐμποδίζοντο ἐκ τούτου νὰ κάμωσιν αὐτῶν χρήσιν, ἐλπίζομεν ὅτι ἔχοντες ἤδη πρὸχειρον καὶ εὐκόλον τὸ μέσον τῆς ἐνδεχομένης ἐπιδιορθώσεως, ἀντὶ μετρίας δαπάνης, θέλουν προθύμως ἤδη προμηθευθῆ τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα δι' ὧν αἱ ἀγροτικαὶ συνήθειαι αὐτοῖς ἐργασίαι παράγονται καὶ εὐκολώτερον καὶ εὐθηνότερον».

Ὁ Καμποκάσσος εἰς διένεξιν μὲ τὸν Πρωῖον.

Ἀπὸ μίαν μακρὰν ὑπηρεσιακὴν ἔκθεσιν μανθάνομεν τὰς νέας περιπετείας τοῦ Πρωῖου κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἐκ νέου τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Εἰς τὸ Τμῆμα τῆς Δημοσίου Οἰκονομίας ὑπηρετεῖ τότε ὁ Δ. Αἰνιᾶν εἰς ἐκ τῶν συντακτῶν τῆς «Γεωργικῆς Ἐφημερίδος». Ἦτο δὲ ἀνατεθειμένος εἰς αὐτόν, Τμηματάρχην ὄντα, ὁ γεωργικὸς κλάδος.

Ὅταν κατὰ πρῶτον ἀνέλαβε τὴν ὑπηρεσίαν δύο μόνον ὑπῆρχον γεωργικὰ ἀντικείμενα, ἐφ' ὧν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ κάποια ἐνέγεια. Ἡ ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆ Σχολῇ καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις Β. Δενδροκομεῖον. Διὰ τὰ ἰδρύματα αὐτὰ ὑπῆρχον ἔγγραφα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν δι' ὧν ἐζητεῖτο νὰ διαταχθοῦν οἱ προϊστάμενοι νὰ ὑποβάλωσι τοὺς λογαριασμοὺς των. Προκύπτει δὲ ἐκ τῶν ἐγγράφων αὐτῶν ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεώς των τὰ ἰδρύματα ταῦτα (ἀμφιβάλλομεν περὶ τούτου) οὐδέποτε εἶχον δόσει λογαριασμὸν τῶν ἐσόδων αὐτῶν καὶ ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῆ ὅτι ταῦτα ἢ ἔμενον τελείως ἀνεπιτήρητα ἢ εἶχον δοθῆ ὡς τιμᾶριον εἰς τινὰς.

Ὁ Αἰνιᾶν ἀπηύθυνεν ἔγγραφον εἰς τοὺς προϊσταμένους αὐτῶν ἵνα ὑποβάλωσι τοὺς λογαριασμοὺς τῆς παρελθούσης διαχειρίσεώς των. Μᾶς ἐνδιαφέρει εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὁ Καμποκάσσος ὁ ὁποῖος διεύθυνεν ἐπὶ τριετίαν ἤδη τὴν Σχολὴν Τίρυνθος χωρὶς νὰ δίδῃ κανένα λογαριασμὸν.

Ὁ Αἰνιᾶν σχετικῶς γράφει τὰ ἐξῆς :

«Πρὸ τῆς εἰσόδου μου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ὁ Καμποκάσσος καίτοι κληθεὶς ὡς ἀρχιγεωργὸς καὶ οὐχὶ ὡς Διευθυντὴς ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ, ἦλθεν εἰς διενέξεις μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ Πρωῖου καὶ ὑποβληθείσης τῆς ὑποθέσεως εἰς Ἐπιτροπὴν, αὕτη εὗρεν εὐλογον ὅτι ὁ μὲν Διευθυντὴς Πρωῖος ν' ἀπομακρυνθῆ τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς, ὁ δὲ Καμποκάσσος νὰ μείνῃ μόνος Διευθυντὴς. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Καμποκάσσος δὲν ἠδύνατο νὰ διδάξῃ τὴν θεωρητικὴν γεωργίαν, περιορίσθη δὲ εἰς μόνον τὴν πρακτικὴν, ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος ἐξέλιπε πλέον, ἦτοι ἡ κατὰ θεωρίαν διδασκαλία τῆς γεωργίας. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίᾳ ἄλλῃ γεωργικῇ Σχολῇ ὑπῆρχεν, ἐφαίνετο ἄστοπον, ὀλοκλήρως ἢ Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας ὁ Λαὸς κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦλάχιστον εἶναι γεωργικὸς, νὰ στερεῖται σχολῆς γε-

(1) Γράφει ὁ Ἀποστολόπουλος : «Κατὰ τὸ 1857-8 ἔτυχεν ἡ Σχολὴ ν' ἀποκτήσῃ εἰδικὸν τεχνίτην ἄλλ' ἢ εὐτελὲς μισθοδοσία του τὸν ἀπομάκρυνεν». Καὶ συναστὰ νὰ σταλῶσιν εἰς Ἑβρώπην δύο νέοι πρὸς ἐκμάθησιν τῆς τέχνης. Οὗτοι μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των θὰ ἐπισκευάζωσι καὶ θὰ κατασκευάζωσιν ὅχι μόνον ἐργαλεῖα τῆς Σχολῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἐχόντων ἀνάγκην εἰς τὰς Ἐπαρχίας «καθόσον πρὸς διάδοσιν τῆς τελειοποιημένης γεωργικῆς εἶναι καὶ ἡ ἐλλείψις ἢ ἐπιδιορθώσις ἐργαλείων καὶ μηχανῶν». Ἡ δὲ Σχολὴ τὰ δικά της τὰ ἐστελλεν εἰς τὸν Πειραιᾶ πρὸς ἐπιδορθώσιν!! (Σελ. 46).

ωργικῆς. Καὶ ἐπειδὴ ἐν Τίρυνθι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συσταθῆ ἐκ νέου τοιαύτη μὴ συμβιβαζομένου τοῦ Καμποκάσσου μὲ τὸν Πρώϊον εἰσήγαγον γνώμην νὰ συσταθῆ ἐν Ἀθήναις Σχολή θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς συνάμα γεωργίας. Ἡ δύνατο δὲ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατάστημα μὲν τὸ ἐν τῷ δενδροκομείῳ οἰκοδόμημα, ὡς πεδῖον δὲ γεωργικῶν δοκιμασιῶν, αἱ ἀντικρὺ τοῦ δενδροκομείου ἐθνικαὶ γαῖαι, ὧν ἡ κατογὴ ἐζητήθη διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν παρὰ τοῦ ἔχοντος αὐτὴν Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν». (1)

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πληροφοροῦμεθα διὰ τίνος λόγους ὁ Πρώϊος μολοντί ἦτο Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς, εὕρισκετο μακρὰν αὐτῆς ὑπηρετῶν ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. (2)

Ὁ Καμποκάσσοσ κυρίαρχοσ εἰσ τὴν Τίρυνθα.

Ἐξακολουθεῖ ὁ Αἰνιάν :

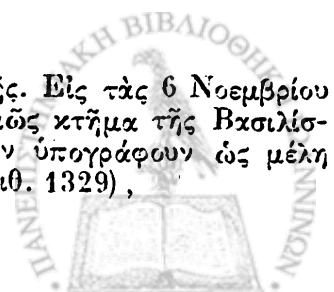
«Ζητηθέντοσ τοῦ λογαριασμοῦ ἀπὸ τοῦ Καμποκάσσου, οὗτοσ ἔπεμψε περίληψίν τινα ἢ σχέδιον λογαριασμοῦ τῆσ τριετίασ, ἰδίωσ δι' ἕκαστον ἔτοσ, ἀλλ' ὁ λογαριασμοσ οὗτοσ, ὅχι μόνον δὲν ἦτον ὁποῖον παρουσιάζουσιν ἐν εὐρωπαϊκοῖσ γεωργικοῖσ καταστήμασιν, ἀλλ' οὐδὲ τάξιν κοινὴν εἶχεν, ἐν πολλοῖσ μάλιστα ἦτον ὑποθετικόσ ! Ἐζητήθη λοιπὸν ἐξηκριβωμένοσ λογαριασμοσ, καὶ ἐτέθησαν αἱ βάσεισ, ἐφ' ἅσ στηριζόμενοσ οὗτοσ ὄφειλε νὰ συντάξῃ τὸν λογαριασμοὸν τοῦτον. Ἀλλ' ὁ Καμποκάσσοσ καὶ οἱ προστατεύοντεσ αὐτόν, ἢ οἱ παντοιοτρόπωσ συμμετέχοντεσ τῶν ὠφελημάτων αὐτοῦ, προβλέποντεσ ὅτι εἰσ τὸ μέλλον δὲν θέλουσ δυνηθῆ νὰ νέμωνται ὡσ τιμάριον τὸ Κατάστημα τῆσ Σχολῆσ, ἐστοχάσθησαν ν' ἀποφύγωσι παντόσ λογαριασμοῦ δόσιν, καὶ συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ αἰτήσωσι τὴν ἐνοικίασιν τοῦ καταστήματοσ.

Ἀπρὸσ ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, ὁ μὲν Καμποκάσσοσ ἐμελλε νὰ παρουσιάσῃ εἰσ τὴν Κυβέρνησιν ὅτι ἰδιαίτεροι περιστάσεισ αὐτοῦ τὸν ἠνάγκαζον νὰ μεταβῆ εἰσ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν, ἢ διοικητικὴ δὲ ἀρχὴ Ναυπλίασ παρέστανε συγχρόνωσ εἰσ τὴν Κυβέρνησιν ὅτι ἡ διεύθυνσισ τοῦ Καταστήματοσ παρὰ τοῦ Καμποκάσσου ἦτον ἀρίστη, καὶ ὅτι ἂν οὗτοσ ἀπομακρυνθῆ καταστρέφονται τὰ πάντα. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐνόμισαν νὰ εὐκολύνωσι τὴν ἐπιτυχίαν τῆσ ἐνοικιάσεωσ, ἐλπίζοντεσ ὅτι ἐπιμένοντοσ τοῦ Καμποκάσσου διὰ τὴν ἀναχώρησιν ἢ Κυβέρνησισ ἤθελεν ἐνδώσῃ διὰ τὴν ἐνοικίασιν. Τὸ μέτρον τῆσ ἐνοικιάσεωσ ὑπεστήριξαν καὶ ἄλλοι ἰσχυροὶ ἐν Ἀθήναισ, ἀλλ' ἐγὼ ἐθεώρησα τοῦτο ὡσ ἄτοπον καὶ ὡσ ἐπιζήμιον ἄτοπον μὲν διότι ἀπέβαινε ἐναντίον τοῦ προορισμοῦ του τῆσ γεωργικῆσ ἐκπαιδεύσεωσ, ἐπιζήμιον δὲ διότι οἱ ὅροι τῆσ ἐνοικιάσεωσ ἦσαν τοιοῦτοι, ὥστε τὸ μὲν Δημόσιον νὰ ἔχη τὰ βάρη, ὁ δὲ Καμποκάσσοσ τὰσ ὠφελείασ. Εἶναι ἀληθέσ ὅτι ἡ γνώμη μου δὲν ἦτο ὑποχρεωτικὴ εἰσ τὸν Ὑπουργὸν ἀλλ' ὄφειλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὁ Κ. Κρεστενίτησ, ὅστισ ἦτο τότε Ὑπουργόσ, ἐνηγκαλίσθη προθυμότατα αὐτὴν.

«Ὁ Καμποκάσσοσ ἀποτυχὼν καὶ τούτου τοῦ σχεδίου ἀπεφάσισεν ὀριστικῶσ νὰ φύγῃ τῆσ Ἑλλάδοσ, ἀπειλήσασ ὅτι τὰ πάντα καταστρέφονται μετὰ τὴν ἀπὸ τῆσ Σχολῆσ ἀπομάκρυνσίν του· ὅχι μόνον δὲ λογαριασμοὸν δὲν ἔδωκε, καίτοι ἐπανειλημμένωσ προσκληθείσ, ἀλλ' ἀνεχώρησε κρατήσασ καὶ ποσὸν τιμικανὸν ἐκ τῶν εἰσπραξέων τοῦ Καταστήματοσ, ἕσ αὐτόσ μὲν παρανόμωσ καὶ

(1) «Ἐφημερίσ τῆσ Γεωργίασ»: 1861. Σελ. 723-725.

(2) Σ. Σ. Κατὰ τὸ 1859 ἔχομεν μίαν πληροφορίαν ἀξίαν προσοχῆσ. Εἰσ τὰσ 6 Νοεμβρίου τοῦ ἔτουσ τούτου, ἐγένετο πανηγυρικῶσ εἰσ τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶσ κτῆμα τῆσ Βασιλίσσησ Ἀικλίας δικιμὴ γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ τὸ σχετικὸν πρακτικὸν ὑπογράφουσ ὡσ μέλη τῆσ ἀρμοδίησ Ἐπιτροπῆσ ὁ Ι. Πρώϊοσ καὶ ὁ Καμποκάσσοσ (Αἰών. Ἀριθ. 1329),

ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ὑπουργείου ἐνήργει, ἡ δὲ διοικητικὴ ἀρχὴ παρέβλεπε καὶ ἀπέκρυπτε μάλιστα.

« Ἀναχωρήσαντος τοῦ Καμποκάσσου καὶ χωρὶς νὰ κάμῃ παράδοσιν τῶν πραγμάτων τοῦ Καταστήματος διωρίσθη παρὰ τοῦ Ὑπουργείου νὰ μεταβῶ εἰς Τίρυνθα καὶ ἐνεργήσω ». (1)

Διαταγὴ πρὸς τὸν Αἰνιᾶνα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1860.

Ἀλεστάλῃ σχετικῶς ἡ κάτωθι διαταγὴ πρὸς τὸν Δ. Αἰνιᾶνα.

« Θεωροῦντες ὅτι ὁ Διευθυντὴς τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς σχολῆς Κ. Καμποκάσσος μὴ θέλων νὰ διαμείνη εἰς Ἑλλάδα μέχρι τῆς λήξεως τοῦ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ δημοσίου συναφθέντος συμβολαίου, ἐξέφρασε ρητῶς τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γαλλίαν, ὅτι δὲ σπεύδων ν' ἀναχωρήσῃ ἐντεῦθεν δὲν θελεῖ δυνηθῆναι νὰ δώσῃ ἀκριβῆ λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεως τῶν παρελθόντων ἐτῶν, προσκαλοῦμεν ὑμᾶς νὰ μεταβῆτε εἰς τὸ Γεωργικὸν σχολεῖον καὶ νὰ συντάξετε ἀκριβῆ κατάλογον κινήτων καὶ ἀκινήτων, τὸν ἀριθμὸν, τὸ εἶδος, καὶ τὴν ἡλικίαν τῶν κτηνῶν, τὸ ποσὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν γεωπονικῶν ἐργαλείων καὶ ἐν γένει πάντων τῶν τεταμιευμένων καρπῶν καὶ ἄλλων κινήτων τοῦ καταστήματος ».

Ἡ διαταγὴ ἐπὶ πλέον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τοπογραφικοῦ χάρτου τοῦ καταστήματος, περὶ τῆς ἐρεύνης τῆς παρελθούσης διαχειρίσεως τοῦ Καμποκάσσου καὶ περὶ ὑποβολῆς ἐκθέσεως περὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον ἐπωφελεστερας καὶ οἰκονομικώτερας διαρρυθμίσεως τοῦ Καταστήματος. Ἐπίσης δίδει ὁδηγίαν διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν ἀναγκαίας προπαιδεύσεως τῶν ὑποτρόφων καὶ τελικῶς τὴν παράδοσιν τοῦ Καταστήματος μεθ' ὅλων τῶν ἀπογραφησομένων πραγμάτων εἰς τὸν καθηγητὴν Κονδάκην, ἐνώλιον τοῦ Νομάρχου καὶ συντασσμένου λεπτομεροῦς ἐπὶ τούτῳ πρωτοκόλλου. (2)

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Αἰνιᾶνος.

Ὁ Αἰνιᾶν μετέβη εἰς Νούπλιον καὶ κατόπιν μελέτης τῆς καταστάσεως ὑποβάλλει τὴν ἔκθεσίν του.

Κατ' ἀρχὰς ἀναφέρει τὰς ποσότητας τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς, τῶν κουκιῶν, τοῦ μέλιτος, τοῦ κериοῦ, τοῦ καπνοῦ (ὄκ. 2746) κ.τ.λ. αἱ ὁποῖαι εὑρέθησαν εἰς τὰς ἀποθήκας.

Ἐπίσης ἀναφέρει ποῖα εἶδη ἐκράτησε διὰ τροφήν τῶν ζώων καὶ ποίων προΐόντων διέταξε τὴν πώλησιν.

Κατόπιν περιγράφει τὰ ἐλλείποντα μηχανήματα: ἦτοι 7 ὄ ρ ο τ ο α, μία σ β ἄ ς ν η, μία π λ ἄ σ τ ι γ ξ καὶ εἰς ἐκτρίπτῃς τοῦ ἀ ρ α β ο σ ἰ τ ο υ. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχε κωλήσει ὁ Καμποκάσσος μαζὶ με ἄλλα προϊόντα καὶ εἶχεν εἰσπράξει διὰ λογαριασμὸν του Δρ. χμ. 1637. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐγνώσθη ὅτι ὅτι ἦρχον εἰς Νούπλιον πράγματα τινὰ τοῦ Καμποκάσσου καὶ διετάχθη ἡ κατάσχεσις αὐτῶν (3).

Ἡ κατάστασις τοῦ Κήπου καὶ τῶν Φυτωρίων.

Ἐξακολουθῶν ὁ Αἰνιᾶν περιγράφει τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρετὸν λαχανόκηπον ὅπου οὐδεμίαν ὑπῆρχε καλλιέργειαν καὶ ἀφηγεῖται ὅτι ἀπὸ τοὺς σπόρους τῶν συκαμινεῶν οὔτε κανεῖς ἐφύτρωσε, οὔτε θὰ φυτρώσῃ, διότι ἡ σπορὰ τῶν ἦτο

(1) « Ἐφημερὶς τῆς Γεωργίας »: 1861. Σελ. 725-7.

(2) « Ἐφημερὶς τῆς Γεωργίας » 1861. Τεύχ. 23. Σελ. 727—728.

(3) « Ἐφημερὶς τῆς Γεωργίας » 1861. Τεύχ. 23. Σελ. 728—730.

παράκαιρος. Περιγράφει ὅτι ὑπῆρχον ξενικά τινὰ φυτὰ εἰς γλάστρας πρὸς ἐπίδειξιν καὶ οὐδεμία φυτεία προσοδοφόρων δένδρων ἐκτὸς ἐλαχίστων τινῶν νερατζιῶν. Εἰς τὰ φυτώρια ὑπῆρχον εἰς τὸ ἓν 5—6 χιλ. συκκμινεῶν καὶ εἰς τὸ ἕτερον ἕως δύο χιλιάδες φυτὰ ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μισὰ καρποφόρα μὴ ἐμβολιασθέντα καὶ τὰ ἕτερα μισὰ καλλωπιστικά. (1)

Τὰ ζῶα τῆς Σχολῆς.

Τὰ ζῶα τῆς Σχολῆς εἶχον, κατὰ τὸν ἀείμνηστον Αἰνιᾶνα, κομοκοτραγικὴν ἱστορίαν. Ὑπῆρχον 9 φοράδες, ἄρρενες 7 καὶ ἓνας κῶλος. Ἀλλὰ οὐδεμία φροντίς εἶχε ληφθῆναι ἢ χρησιμοποιεθῆναι εἰς ἐπιβήτωρ καὶ οὕτω πως οὔτε εἰς τὸ παρελθὸν ἐγέννησαν οὔτε εἰς τὸ μέλλον εἶχον μείνη ἔγκυροι αἱ φοράδες!

Ἐπίσης τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὰ πρόβατα. Ὑπῆρχον 168, τὰ μὲν καθαρά μερινὰ τὰ δὲ σύμμικτα. Ὁ περίφημος Καμποκάσπος προσέβη εἰς τὸν εὐνούχισμὸν ὄλων τῶν μερινῶν κριῶν καὶ ἔτσι ἐσταμάτησεν ἡ ἀναπαραγωγή!! Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ εἰς τοὺς χοίρους, εὐνούχισε τοὺς μεγαλειτέρους ἐπιβήτορας διὰ τὴν παύσῃ ἢ διαιώνισις τοῦ γένους!!!!

Ὁ Αἰνιᾶν ἐφρῶνει ὅτι ὁ Καμποκάσπος ἀπὸ σκοποῦ ἐφέρετο οὕτω διὰ τὴν μειοῦνται τὰ ἔσοδα καὶ καταστῆναι ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνοικιάσεως. (2)

Ἡ διαρρύθμισις τῆς Σχολῆς.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ Αἰνιᾶν λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ἡ πρέπει τὸ κατάστημα τοῦτονὰ συσταθῆναι κατὰ τὸν ἀρχικὸν αὐτοῦ προορισμὸν, καὶ ὡς θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν συνάμα ἢ πρέπει νὰ μείνη καὶ εἰς τὸ μέλλον πρακτικὴ μόνον τῆς γεωργίας σχολῆς.

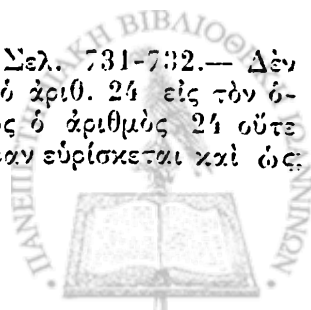
«Ἐὰν τὸ πρῶτον, τότε πρέπει νὰ ληφθῆναι τὸ μέτρον τοῦ νὰ ὑπάρχη ἀριθμὸς μαθητῶν, ἀνάλογος τῶν παρὰ τοῦ δημοσίου καταβαλλομένων ἐξόδων, καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσι νὰ διδάσκωσιν ἐν τῷ καταστήματι καθηγηταὶ ὡς καὶ πρότερον. «Ἐὰν ἐγκριθῆναι τὸ δεύτερον, τότε οἱ μὲν καθηγηταὶ εἰσὶν ὅλως περιττοί, διότι μαθηταὶ ἐπιδεκτικοὶ τῶν παρ' αὐτῶν διδασκόμενων μαθημάτων δὲν ὑπάρχουσιν, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξωσιν ὡς ἐκ πείρας ἀπεδείχθη κατὰ τὸ προλαβὸν ἔτος ἔρχονται μόνον εἰς τὴν Σχολὴν παῖδες γεωργῶν ἐκ τῶν πέριξ χωρίων μὴ εἰδότες ὅλοτελῶς γράμματά, ὅποιοι εἰσὶ καὶ οἱ νῦν ὑπάρχοντες εἰς τὸ κατάστημα. Εἶναι λοιπὸν γελοῖον νὰ μεταβαίνωσιν ἐκ Ναυπλίου καθηγηταὶ διὰ νὰ διδάξωσι εἰς ὅλως ἀγραμμάτους ἀνθρώπους μαθήματα τὰ ὁποῖα οὐδὲ κἄν δύνανται ν' ἀντιληφθῶσιν οὗτοι καὶ νὰ ἀσχολῶσιν ἐπὶ ματαίῳ δύο ἵππους τοὺς σύροντας τὴν ἄμαξαν τοῦ καταστήματος, ἐνῶ οὗτοι εἰσὶ χρήσιμοι εἰς γεωργικὰς ἐργασίας».

Κατόπιν τούτου προτείνει ὁ Αἰνιᾶν νὰ παραμείνη ἢ ἐν Τίρυνθι ὡς πρακτικὴ Σχολὴ καὶ νὰ ἰδρυθῆναι θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ εἰς Ἀθήνας ὅπου καὶ καθηγηταὶ εὐκολώτερον εὐρίσκονται καὶ μαθηταὶ πολυάριθμοι ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, τῶν Γυμνασίων, τοῦ Διδασκαλείου ν' ἀκούωσι μαθήματα καὶ πολλοὶ ἀκροαταὶ ἐκ τῶν βουλευτῶν κτλ. καὶ δίδει ὀλόκληρον σχέδιον «ὡς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν νέων εἰς γεωργικὰ ἔργα». (3)

(1) «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» 1861. Τεύχ. 23. Σελ. 730.

(2) «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» 1861. Τεύχ. 23. Σελ. 731.

(3) Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας. Ἔτος 1861. Ἀριθ. 23 Σελ. 731-732.— Δὲν εἰσερχόμεθα εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ σχεδίου τοῦ Αἰνιᾶτος διότι ἐλλεῖπει ὁ ἀριθ. 24 εἰς τὸν ὁποῖον συνεχίζεται ἡ περιγραφή τῶν προτεινομένων ὑπ' αὐτοῦ. Δυστυχῶς ὁ ἀριθμὸς 24 οὔτε εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆν Βασιλιάνειον, οὔτε τῆς Βουλῆς, οὔτε εἰς τὴν ἡμετέραν εὐρίσκεται καὶ ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖται πιθανὸν ὅτι δὲν ἐξεδόθη.

Ὁ θάνατος τοῦ Πρωῖου εἰς Τίρυνθα κατὰ τὸ 1861.

Ὁ Τμηματάρχης—Ἐλεγκτὴς Αἰνιὰν μᾶς ἐνημερώνει εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Καμποκάσσου ἐν διαδέχεται ὁ Πρωῖος βραδύτερον, ὅστις καὶ οὗτος δὲν ἐπέζησεν ἐπὶ πολὺ.

Ὡς ἐξῆς ἀναγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ Πρωῖου ὁ Γεννάδιος.

«Τὸν Καμποκάσσον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1860 ἀπελθόντα εἰς τὴνπατρίδα του, διεδέχθη ὁ Πρωῖος ὅστις ὅμως ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ὑπηρεσίας του εὐρέθη νεκρὸς ἐν τῇ κλίνῃ του». (1)

Ὁ δὲ Ἀποστολόπουλος γράφει τὰ ἐξῆς :

» Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τοῦ 1861 ὁ Πρωῖος θεωρούμενος καὶ οὗτος ὡς Θεωρητικὸς Διευθυντὴς ἔμενεν εἰς Ἀθήνας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ ἐργαζόμενος εἰς τὸ Τμήμα τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας (2) καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρέδιδε καὶ ἐν μάθημα τῆς Γεωργικῆς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον. Μετὰ δὲ τὸν πομπώδη ἀναχωρισμὸν τοῦ Γάλλου διευθυντοῦ περιῆλθεν ἡ διεύθυνσις εἰς χεῖρας τοῦ κ. Κοντάκη μέχρι τοῦ 1861, ὅτε πάλιν ἐδέησε νὰ διορισθῇ ὁ Πρωῖος καὶ μετὰ ἡκτὼ ἀπὸ τῆς παραλαβῆς τῆς διευθύνσεως ἡμέρας εὐρέθη ἄπνους ἐν τῇ Σχολῇ ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ οὐδεὶς συγγενῆς του ἐκ τῆς Χίου εὐρέθη ἐνταῦθα, ὅπως τὸν κλαύσῃ, καὶ ἐξετάσῃ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου του, δι' ἣν πολλὰ ἐρρέθησαν, ἀλλ' ἡ ἀνάκρισις οὐδὲν ἀνεκάλυψεν, ὁ δὲ Πρωῖος ἐτάφη, ἀφοῦ προηγουμένως ἐγένοντο θυσίαι τινὲς ζώων τῆς Σχολῆς καὶ οἶνοι, ὅπως ἀνετοιτέρα γίνῃ ἡ ἐκφορὰ του ὑπὸ τῶν συνοδευσάντων» (3)

Οὕτως ἐσβέσθη ἀδόξως μία ἐξαιρετικὴ γεωπονικὴ φυσιογνωμία, τῆς ὁποίας τὴν φωτεινὴν σχέψιν καὶ τὰ ὠραῖα γεωργικὰ ὄνειρα κατέπνιξε, μὲ τὴν μεγαλειτέραν ἀδιαφορίαν, ἴσως καὶ μὲ δόσιν χαιρεκακίας, ἢ γραφειοκρατίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ γεωπόνος Ἡλιόπουλος κατὰ τὸ 1861 εἰς Τίρυνθα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρωῖου ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς Γεωργικῆς σκηνῆς τῆς χώρας ὁ Ἡλιόπουλος.

Περὶ τοῦ Ἡλιοπούλου γράφει ὁ Γεννάδιος τὰ ἐξῆς : Ἀναφέρει τὸν αἰφνῆδιον θάνατον τοῦ Πρωῖου καὶ προσθέτει : «Τότε μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν τοῦ Γρίγνου, εἶχεν ἐπανακάμψει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Α. Ἡλιόπουλος (4), ὅστις διορίσθη ἀμέσως Διευθυντὴς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος καὶ ὁ ὁποῖος ὡς ὑποδιευθυντὴν προσέλαβε τὸν Α. Μεγαλόπουλον (5). Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ

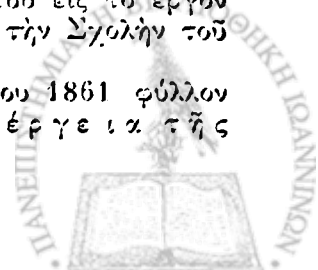
(1) Γενναδίου «Ἀνάλεκτα» Σλ. 107.

(2) Κατὰ τὸ 1859 ἀπετέλει μέλος τῆς Ἑλλανοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Γεωργίας εἰς τὴν Ἐκθεσιν τῶν Ὀλυμπίων ἀναφερόμενος μὲ τὸν τίτλον Διευθυντῆς τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς. Ἄλλοτερον μέλος τῆς Ἑλλανοδικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν κρίσιν τῶν γεωργικῶν ἐκθεμάτων ἦτο ὁ Ν. Ἐμμανουήλ ὅστις ἦτο καὶ ὁ Εἰσηγητὴς τῆς κριτικῆς. Ἀναφέρεται καὶ ὁ Καμποκάσσος ὡς Διευθυντὴς τοῦ Πρακτικοῦ μέρους τῆς ἰδίας Σχολῆς, ὅστις παραιτηθεὶς δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Προκειμένου δὲ ἡ ἐπὶ τῆς Κτηνοτροφίας εἰδικὴ Ἑλλανοδικὴ Ἐπιτροπὴ νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἐκθέματα, παρεκάλεσεν τοὺς Πρωῖον καὶ Καμποκάσσον νὰ λάβωσι καὶ οὗτοι μέρος κατὰ τὴν ἐξέτασιν. Προκειμένου ὅμως περὶ τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος προβάτων δὲν ἔλαβον οὗτοι μέρος, ἀλλὰ ὁ Ν. Ἐμμανουήλ τρίτον μέλος τῆς ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἐπιτροπῆς. («Ὀλύμπια 1859» Σελ. 45).

(3) Ἀπόθ. σελ. 82.

(4) Ὁ Ἡλιόπουλος χρηστὸς καὶ ἐπιμελὴς μαθητὴς ἐξ Ἠλείας ἀπεστάλη ἐνεργείαις τοῦ αἰμιγνίστου φίλου τῆς γεωργίας Ἐμ. Π. Γιαννοπούλου (βλ. Βιογραφίαν του εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν «Ἱστορία τῶν ἀποξηραντικῶν μεθόδων τῆς σταφίδος» Σελ. 53-54) εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Γρίγνου τῆς Γαλλίας καὶ ἀνεδείχθη ἐκεῖ ἄριστος ἐπιστήμων.

(5) Ὁ Μεγαλόπουλος δημοσιεύει εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 14 τῆς 1 Αὐγούστου 1861 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Γεωργίας μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Καλλιέργεια τῆς Μηδικῆς» (Σλ. 431-437)

Γεννάδιος γράφει τὰ ἐξῆς : « Ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἡλιοπούλου ἢ Τίρυνος ἔλαβεν πράγματι μορφὴν γεωργικῆς Σχολῆς καὶ γεωπόνους τινὰς ἱκανοὺς ἐμόρφωσε χρησιμοποιοθέντας καὶ ἐν Ἑλλάδι (1) καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡλιοπούλου διευθύνσεως τῆς Σχολῆς (2) ἰδοὺ τί οὗτος μοὶ ἔγραφε τῷ 1894 ἐξ Ἀτάρνης τῆς Μ. Ἀσίας ἔνθα τότε ἦτο ἐγκατεστημένος : « Ὡς τοιαῦτα (εὐάρεστα ἀποτελέσματα) ἐλογίσθησαν ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ μὲν πρακτικοῦ τμήματος ἐζητήθησαν ἀπλήστως καὶ ἐτοποθετήθησαν λίαν ἀποτελεσματικῶς παρὰ τῆς κτηματίας τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος ζητηθέντες ἐτοποθετήθησαν ὁμοίως πρὸς διευθύνσιν εὐρυτέρων ἐπιχειρήσεων ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἀνά τὰς ἐπαρχίας τῆς γείτονος ἐπικρατείας » (3).

Ὁ δὲ Ἀποστολόπουλος γράφει τὰ ἐξῆς : « Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρωΐου ἤλθεν ὁ Ἀσημ. Ἡλιόπουλος ἐπιστήμων ἐξ Εὐρώπης, ἀνέλαβε κατὰ τὸ 1861 τὴν διευθύνσιν καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἤρξατο ἡ σχολὴ πράγματι νὰ συνιστᾶται, καὶ τακτικῶς νὰ γίνωνται παραδόσεις εἰς πολλοὺς μαθητάς, οἵτινες τότε συνέρρευσαν, τότε ἐτέθησαν αἱ βάσεις πραγματικῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς σχολῆς, καθόσον προηγουμένως ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἐκρημνίζετο ὑπὸ τοῦ ἑτέρου καὶ ἤθελε πράγματι προοδεύσει ἡ Σχολὴ ἐὰν κατὰ τὸ 1862 δὲν μετεσχηματίζετο εἰς Στραταρχεῖον τοῦ Βασιλικοῦ Στρατοῦ πολεμοῦντος κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν Ναυπλίου. Ἀφ' οὗ τότε τὸ ἐσωτερικόν τῆς Σχολῆς ὑπέστη πολλὰ (4) οἱ μαθηταὶ ἀνεχώρησαν καὶ κατόπιν ἐγένετο ἡ ἔξωσις τοῦ Ὄθωνος... » (5).

Ἐγκύκλιος τῆς 15 Ἰουνίου 1861 ὑπὲρ τῆς Σχολῆς.

Ἦδη ἔχομεν Διευθυντὴν τὸν Ἡλιόπουλον καὶ ἡ Σχολὴ καὶ οἱ περὶ τὴν Σχολὴν καὶ οἱ ὑπὲρ τὴν Σχολὴν κινοῦνται πρὸς παντοίας κατευθύνσεις.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ παραδείγματι ἀποστέλλει πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους, τὴν 15 Ἰουνίου 1861, τὴν κάτωθι ἐγκύκλιον :

« Συμπληρωθέντος τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς Σχολῆς, ὥστε τὸ προσεχὲς σχολαστικὸν ἔτος, ὅπερ ἄρχεται τὴν 20 Ὀκτωβρίου, νὰ γένη τακτικὴ ἐναρξὶς τῶν μαθημάτων, προσκαλοῦμεν ὑμᾶς νὰ προτρέψητε τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ

(1) Εἰς τῶν μαθητῶν τοῦ Ἡλιοπούλου ἦτο καὶ ὁ τὸ 1910 ἀποθνήσκων Δ. Χριστίνης ὅστις ἐκρημάτισεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν « Ἐπόπτης Ἀρχιδενδροκόμος » παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὁ Χριστίνης ἐδημοσίευσε : « Πραγματεῖαν περὶ μετὰ ρυτεύσεως δένδρων καὶ ὄλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους » (ἐν Τριπόλει 1867). « Πραγματεῖαν περὶ Πρακτικῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως » (ἐν Ἀθήναις 1875). Περὶ Σταφίδος — Ἐκθεσιν, μεθόδου ταχείας ἀποξηράνσεως κ.λ.π. αὐτῆς. (ἐν Ἀθήναις 1886) καὶ « Μελέτας περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γεωργίας » (ἐν Ἀθήναις, 1895). (Γεννάδιος. Αὐτ. Σελ. 109). Εἰς τὴν « Πραγματεῖαν » τοῦ τοῦ 1867 παραθέτει τὸν τίτλον « Γελοιόφοιτος τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς ».

(2) « Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρωΐου διορίσθη Διευθυντὴς ὁ Α. Ἡλιόπουλος. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑποχρεωμένος νὰ ἀκολουθῇ τὰς ὁδηγίας τῶν ἐπιτηρουσῶν τὸ Ἀγροκήπιον ἀρχῶν καὶ ὑφισταμένων τὰς συνεπείας τῶν ραδιοργιῶν καὶ τῶν στρεψοδικιῶν αὐτῶν ἀπῆρδησε συκοφαντούμενος καὶ ὡς ἐκ τούτου παρητήθη ». (Π. Γενναδίου. « Ἑλλην. Γεωργία. Ἔτος 1887 Σελ. 30).

(3) Γενναδίου. « Ἀνάλεκτα » Σελ. 109.

(4) Ὁ ἴδιος Ἀποστολόπουλος εἰς Σελ. 29 γράφει σχετικῶς τὰ ἐξῆς : « Ὅτε εἶχε τὴν τύχην ἡ Σχολὴ νὰ γείνη σταθμὸς Στραταρχεῖου ἐπὶ τῆς Ναυπλιακῆς Ἐπαναστάσεως, ὑπέστη παντοειδῆς ζημίας ὡς ἐκ τῆς διαρκοῦς διαμονῆς στρατιωτῶν, καὶ βόμβας ἐκ τῶν μαχομένων βλαβεράς ἐδέχθη, καὶ ἀπὸ τότε ἤρξατο νὰ κατέρχεται. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων καταστροφῶν τῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, αἱ κρεββατῖναι τῶν κληματαρέων κατεστράφησαν σχεδὸν ὅλαι... » καὶ περαιτέρω ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου : « ...καὶ ὅσα ὁ κατὰ τὸ 1862 στρατὸς κατέστρεψεν ἐστίν » καὶ μαγειρεῖον ἔχων τοὺς κήπους » (Σελ. 31).

(5) Αὐτῆς. Σελ. 82—83.

διδασκῶσι τὴν γεωργικὴν νὰ ἐγγραφῶσι. . . . Γνωρίζετε ὅτι κατὰ τὸ ἀπὸ 2 Νοεμβρίου 1850 Β. Δ. σκοπὸς τῆς συστάσεως τοῦ γεωργικοῦ σχολείου εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς πρακτικῆς καὶ θεωρητικῆς γεωργίας. . . .» Περαιτέρω ὁμιλεῖ περὶ τῆς διαρκείας τῶν σπουδῶν, περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν μαθητῶν εἰς τακτικῶν, εἰς οἰκοτρόφων καὶ ἐκτάκτων καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὴν Σχολὴν, περὶ τῶν προσόντων τῶν μαθητῶν ἵνα γίνωσιν δεκτοὶ κτλ. κτλ. Καταλήγει δὲ μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι ἡ «Κυβέρνησις θέλει διατηρήσει ἐπὶ τοῦ παρόντος δέκα ὑποτρόφους ἐξ ἐκάστου Νομοῦ, ὧν τὴν ἐκλογὴν ἀναθέτομεν ὑμῖν. . . . Θέλετε δὲ προτρέψει συγχρόνως τοὺς Δήμους καὶ μάλιστα τοὺς γεωργικωτέρους, ὡς καὶ τὰς Ἱερὰς Μονὰς καὶ ἄλλα φιλανθρωπικὰ Καταστήματα νὰ πέμψωσι καὶ οὗτοι δι' ἰδιαίτερων ἐξόδων οἰκοτρόφους, ὀρίζοντες τὰ τροφεῖα αὐτῶν, ἐκτὸς τῶν ἐνδυμάτων καὶ κλινοστρωμνῶν, εἰς δραχ. 300 κατ' ἔτος». Προσθέτει δὲ καὶ τοῦτο τὸ σπουδαῖον ὅτι «οἱ δι' ἐξόδων τοῦ Δημοσίου σπουδάζοντες δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν νεοσυλλεξίαν κατὰ τὸν νόμον» (1).

Οἱ ὑπότροφοι τῆς Σχολῆς ἐξαιροῦνται τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως.

Νέα μέτρα ἤδη λαμβάνονται ὑπὲρ τῶν ὑποτρόφων τῆς Σχολῆς.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν Ν. Παπαλεξόπουλος ἀπευθύνει τὴν 3 Μαΐου 1861 ἐγκύκλιον «περὶ ἐξαιρέσεως ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως τῶν ὑποτρόφων τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ ἐν Τίρυνθι Γεωργικῇ Σχολῇ». Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπηρετεῖ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν ὁ Θ. Π. Δηλιγιάννης ὡς Γενικὸς αὐτοῦ Γραμματεὺς. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Νομάρχην Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας καὶ κοινοποιεῖται πρὸς ὅλους τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους, ἔχει δὲ ὡς ἐξῆς :

«Ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν τὸ περιεχόμενον τῆς ἀναφορᾶς σας ἐν ταύτῃ τίθεται τὸ ζήτημα ἐν ἡ διατάξεις τοῦ § 3 τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ περὶ ἀπογραφῆς νόμου, καθ' ἣν δὲν ὑπόκεινται εἰς στράτευσιν οἱ δημοσίαι δαπάνη διδασκόμενοι, ἐν τινι διδακτικῷ καταστήματι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους, ἐὰν παρέχωσι τὰς ἀπαιτουμένας ἀποδείξεις περὶ τῆς ἠθικότητος, ἐπιμελείας καὶ εὐφυΐας των, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τοὺς ὑποτρόφους τοῦ δημοσίου τοὺς ἐκπαιδευομένους ἐν τῇ ἐν Τίρυνθι Γεωργικῇ Σχολῇ.

«Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου θεωροῦντες ὅτι κύριος σκοπὸς τῆς ὑπὸ τοῦ Δημοσίου καταβαλλομένης δαπάνης πρὸς ἐκπαιδεύσιν τῶν μαθητῶν τούτων εἶναι τὸ νὰ χορηγηθῶσιν οὗτοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους· τούτου δὲ δοθέντος ἢ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως ἐξαιρέσις των, συνάδει οὐ μόνον πρὸς τὸ γράμμα ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς μνησθείσης διατάξεως τοῦ νόμου, λύομεν καταστατικῶς τὸ προκείμενον ζήτημα, ἀποφαινόμενοι ἐξαιρετέους τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος ὑποτρόφους τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ Τίρυνθος» (2).

Ἡ Λαϊκὴ ἀδιαφορία κατὰ τὸ 1861 διὰ τὴν Σχολὴν.

Παρ' ὅλας τὰς ἐνεργείας τὸ κοινωνικὸν ὑπὲρ τῆς Γεωργίας ἐνδιαφέρον καθεύδει καὶ ἡ «Ἐφημερὶς τῆς Γεωργίας» τὴν 15ην Ἀυγούστου 1861 δημοσιεύει τὰ κάτωθι ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως».

«Πρὸ καιροῦ ἐλήφθη πρόνοια περὶ νέας διοργανώσεως τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς, καὶ διορίσθη Διευθυντῆς μὲν ὁ Α. Πιλιόπουλος, καθηγητῆς δὲ τῆς

(1) «Ἐφημερὶς τῆς Γεωργίας» Τεύχ. 13. 15 Ἰουλίου 1861 — «Ἐγκύκλιος Διαταγαὶ 1861». Σελ. 31.

(2) «Ἐγκύκλιος Διαταγαὶ . . .» Ἔτος 1861. Σελ. 13.

Γεωργίας ὁ Α. Μιχαλόπουλος, ἀμφοτέρω ἐκπαιδευθέντες τὴν γεωργίαν εἰς τὸ εἰς Γερμανίαν τῆς Γαλλίας γεωργικὸν σχολεῖον. Ἐκτὸς τῶν προϋπαρχόντων καθηγητῶν εἰς τὸ κατὰστημα τοῦτο, ἦτοί τῶν Χ. Παμπούκη, Κόντη, Σακελλαρίδου προσετέθη καὶ ὁ Ν. Καραπάνος (1) διὰ νὰ διδάξῃ τὸ ἀγροτικὸν δίκαιον. Τὸ περὶ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ὥρῶν κτλ. πρόγραμμα ἐξεδόθη πρὸ χειροῦ καὶ ἐγκύβλιτοι ἐστάλησαν πρὸς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους διὰ νὰ προτρέψωσι τοὺς δήμους, τὰς διατηρουμένας Μονὰς, τοὺς μεγάλους ἰδιοκτήτας νὰ πέμψωσι σπουδαστὰς τῆς γεωργίας εἰς τὴν εἰρημένην σχολήν· ἀλλ' ὁ δυστυχῶς, οὐτε οἱ δῆμοι, οὐτε αἱ Μοναί, οὐτε οἱ ἰδιοκτήται ἀντεπεκρίθησαν πρὸς τὸν ἀγαθηεργὸν σκοπὸν τῆς Κυβερνήσεως, διότι, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, οὐδεμία φίνεται προσπάθεια εἰς τὴν ἀποστολὴν μαθητῶν διὰ χηθισιένων τὴν γεωργίαν.

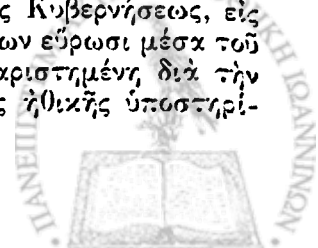
«Εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς δὲν ὑπάρχει προθυμία πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γεωργίας, ἐνῶ ὑπάρχει μεγίστη ἐπιθυμία τῆς σπουδῆς τῶν γραμμάτων, ὡς καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἐννοοῦμεν ὅτι τὸ νὰ ἐνασχοληθῶσι πολλοὶ διὰ νὰ γίνωσιν ἰατροὶ καὶ δικηγόροι εἶχαν ἄχρι τοῦδε τὸν λόγον τῶν, διότι πολλοὶ ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε σπουδασάντων τὰς ἐπιστήμας ταύτας ἀπέκτησαν σημαντικὰς καταστάσεις, ἀλλ' ἀπὸ τινος καιροῦ οἱ σπουδασταὶ τῆς ἰατρικῆς καὶ νομικῆς δὲν εὐρίσκουν πλέον πόρον ζωῆς, καὶ ἄρχισαν νὰ κτυπῶσι τὰς θύρας τῆς ἐξουσίας διὰ νὰ διορισθῶσιν ὑπάλληλοι. Ἐὰν ἄχρι τοῦδε μαθηταὶ τῶν γυμνασίων ἐγίνοντο ὑπάλληλοι καὶ εἶχον ἐλπίδας προβιβασμοῦ εἰς ἀνωτέρας οἰκονομικὰς καὶ διοικητικὰς θέσεις, εἰς τὸ μέλλον ὅμως δὲν ὑπάρχει πλέον τιαυτὴ εὐκολία. Ἀπαιτοῦνται προσόντα καὶ οἱ μὴ ἔχοντες αὐτὰ δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἐλπίδα προβιβασμοῦ. . . . .

«Ἀπορίας ἄξιον εἶναι λοιπὸν, πῶς οἱ νέοι καὶ μάλιστα οἱ τῶν ἰδιοκτητῶν υἱοὶ δὲν ἐναγκαλιζόνται τὴν σπουδὴν τῆς γεωργίας». Καὶ αἰτίαν τῆς ἀδιαφορίας τῶν νέων εὐρίσκει, ὁ γράφων τὰς ἄνω γραμμάς, α') ὅτι δὲν ἠγνόησαν καλῶς οἱ Ἕλλητες τὰ ἐκ τῆς τελειοποιήσεως τῆς γεωργίας καλὰ καὶ β') τὸ ὅποιον εἶναι καὶ τὸ πραγματικώτερον, ὅτι νομίζουσιν τὴν ἐκμάθησιν τῆς γεωργίας ὡς μάθημα κατωτέρας ἀξίας μὴ προσαρμολοζόμενον εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας, «ὡς μὴ ἐντιμον».

Περαιτέρω σχολιάζει εἰς βάρος τῆς κοινωνίας τὰς τιαυτάς ἀντιλήψεις καὶ καταλήγει ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἢ ὅποια ὄφειλε, καλοῦσα ὑποτρόφους εἰς τὴν σχολήν, «ν' ἀσφαλίσῃ εἰς ταυτὰς καὶ ἐν μέλλον στάδιον» (2) καὶ προτείνει

(1) Σ.Σ. Ὁ ἐπὶ Γ. Θεοτόκη Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ πολιτευτῆς Πυλίας.

(2) Ὁ Ἀποστολόπουλος ὁμιλῶν γενικώτερον περὶ τῶν προσώπων ποῦ συνεδέθησαν μετὰ τῆς Σχολῆς ἐπιλέγει: «Ἀλλὰ ποῦ ἡ περιποίησις τοιούτων χρησίμων διὰ τὸ ἔθνος προσώπων; Πῶς ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐξέλιπον; Ποῦ οἱ σπουδάσαντες τὸν κλάδον αὐτόν; Ποῦ οἱ πρὸ μικροῦ διευθύνται καὶ καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς ταύτης; Ἄλλοι μὲν ἀπέθανον ἐπὶ τῆς ψύθης, ἄλλοι δὲ ἐτρέπησαν εἰς τὴν σπουδὴν ἄλλης ἐπιστήμης καὶ ἄλλοι διεγυμνάθησαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὅπου ἡ ἀνάγκη τοὺς ἐκάλεσεν. Ἀπὸ ποίους λοιπὸν περιμένομεν τὴν βελτίωσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας πρὸς διὰδοσιν τῶν φῶτων αὐτῆς, ἀφοῦ οὐδεὶς ὑπάρχει, ἐνῶ ἔπρεπε καὶ αὐτὴ ἡ Κεντρικὴ Διεύθυνσις τῆς Γεωργίας νὰ κατέχηται ἀπὸ εἰδικὰ πρόσωπα τῆς ἐπιστημονικῆς γεωργίας; Ἀλλὰ μήπως ἐλήφθη φροντίς, ἵνα καὶ οἱ ἐκ τῆς Σχολῆς ταύτης ἐξεληθόντες ἢ ἕτεροι καλλίτεροι σταλῶσιν εἰς Εὐρώπην καὶ σπουδάσωσι τὴν γεωργικὴν ἥς ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκη τὸ ἔθνος; Βεβαίως ὄχι. Ἐὰν δ' ἐπρόκειτο περὶ ἄλλου τινὸς ἕττου οὐσιώδους ἢ ἐβλέπομεν πολλοὺς, περὶ δὲ τῆς γεωργίας οὐκ ἔγχετο εἰς τὴν ὥρᾳ. Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, τί ἕτερον ἐπερίμενον ἢ ἐν Ἑλλάδι γεωργία ἀπὸ τῆς σχολῆς; Ἀφοῦ, οἱ ἐν αὐτῇ ἐπὶ ὀλίγον ἢ πολὺ σπουδάσαντες καὶ ἐξεληθόντες δὲν περιεβλήθησαν μετὰ τινὰ ἐχέγγυα ἀσφαλείας τοῦ μέλλοντός των; Ἡ τοῦλάχιστον δὲν ἐπροτιμήθησαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὰς μικροτέρας τοῦ γεωργικοῦ κλάδου ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἀφέθησαν ὅπως μόνοι των εὐρωσι μέσα τοῦ ζῆν, νομίζομεν, ὅτι καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι γεωργία πρέπει νὰ μείνῃ ἀρκετὰ εὐχρηστισμένη διὰ τὴν ὕσσην εἶρηται παραχθεῖσιν ἐκ τῆς Σχολῆς ὠφέλειαν εἰς αὐτὴν ἀναλόγως τῆς ἠθικῆς ὑποστηρίξεώς της» (Σελ. 15-16).

ἵνα ἡ Κυβέρνησις ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς ἀποπερατοῦντας τὰς σπουδὰς των εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Τίρυνθος «ὅτι θέλει μεταχειρισθῆ αὐτοὺς ὡς β ο η θ ο ὑ ς, γ ρ α μ μ α τ εῖ ς, π ρ α γ μ α τ ο γ ν ὡ μ ο ν α ς, κ α τ α μ ε τ ρ η τ ᾶ ς π α ρ ᾶ τ οῖ ς οἰ κ ο ν ο μ ι κ οῖ ς ἑ φ ὄ ρ ο ι ς, ἢ β ο η θ ο ὑ ς τ ὼ ν δ α σ α ρ χ ῶ ν, δ α σ ο ν ὄ μ ω ν κ τ λ.» (1) προτιμῶσα τοὺς σπουδαστὰς τῆς γεωργίας ἀπὸ πάντα ἄλλον, καὶ ἂν αὐτοὶ ἤθελον ἔχει πλείωτερας γνώσεις γραμμάτων. . . . .» (2).

**Μέτρα τῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν ἀποφοίτων τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς
κατὰ τὸ 1861.**

Παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας τὸ Κράτος δὲν ἀνακόπτει τὸ προπαγανδιστικὸν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἔργον του. Οὕτω καὶ πάλιν τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1861 ἀποστέλλει τὴν ὑπ' ἀριθ. 68 ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Νομάρχας καὶ Ἐπαρχοὺς τοῦ Κράτους ἵνα οὗτοι ἐργασθῶσι πρὸς εἰσαγωγὴν μαθητῶν εἰς τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴν Σχολὴν. Τὴν ἐγκύκλιον ταύτην σχολιάζει ἡ «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» δι' ἀρθριδίου φέροντος τὸν τίτλον «Περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν σπουδαστῶν τῆς Γεωργίας εἰς τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴν Σχολὴν». Ὁ γράφων παρατάσσει σειράν ἐπιχειρημάτων διὰ νὰ πείσῃ τοὺς νέους τῆς χώρας ὅπως ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωργίας. Φρονεῖ ὅτι ἀφορμὴ τῶν δισταγμῶν ἢ τῆς ὀλιγωρίας τῶν νέων ὑφίσταται εἰς τὴν ἀγνοίαν τῆς ὠφελιμότητος τῶν ἐπιστημόνων γεωργῶν, ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν αὐτῶν ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ τοὺς χρησιμοποιήσουν οὔτε αἱ Κυβερνήσεις οὔτε οἱ ἰδιῶται. Συμπεραίνει λοιπὸν ὅτι «εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι οἱ κατὰ προῶτον ἐναγκαλισθησομένοι τὴν γεωργίαν θέλουσιν ἔχει πρόσοδον κοινωνικὴν καὶ βεβαίαν ἐπωφελεῖ ἀποκατάστασιν», παρέχει δὲ εἰς τοὺς μέλλοντας σπουδαστὰς τὴν ἐξῆς συμβουλὴν : «Ὅσον πλείωτερον ἐγκύκλιον ἐκπαίδευσιν ἔχουν οἱ ἐναγκαλισθησομένοι τὴν γεωργίαν, τοσοῦτον εὐρύτερον θέλει εἶσθαι τὸ στάδιον αὐτῶν. Ὅσον δὲ ἐντελέστερον ἐκπαιδευθῶσι καὶ κατὰ θεωρίαν καὶ κατὰ πρᾶξιν τὰ γεωργικά, τοσοῦτον ὠφελιμώτεροι καὶ ἐπομένως τοσοῦτον μᾶλλον ἐπιζήτητοι θέλουσιν κατασταθῆ παρὰ τῷ κοινῷ τῆς Ἑλλάδος» (3).

**Ἡ ὑπ' ἀριθ. 68 Ἐγκύκλιος τοῦ 1861 νεωτερίζουσα
καὶ πολλὰ ὑποσχομένη.**

Πρὸς τοὺς Νομάρχας καὶ Ἐπαρχοὺς ἀπευθύνει τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τὴν κάτωθι νεωτερίζουσαν καὶ πολλὰ ὑποσχομένην ἐγκύκλιόν του.

«Διὰ νὰ ἐνθαρρύνωμεν τοὺς νέους εἰς τὸ νὰ ἐπιδοθῶσι προθύμως εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Γεωργίας ὑφείλομεν νὰ προσθέσωμεν εἰς ὅσα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 45 ἐγκυκλίου ἡμῶν ἐδημοσιεύσαμεν ὅτι οἱ σπουδάζοντες τὴν γεωργίαν καὶ τελειοποιηθησομένοι εἰς αὐτὴν δύνανται, ἅμα ἀποπερατώσουν τὰς σπουδὰς των, νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς π ρ α γ μ α τ ο γ ν ὡ μ ο ν α ς, ἑ κ τ ι μ η τ α ῖ, μ ε τ ρ η τ α ῖ, ὄ ρ ι ο δ ε ῖ κ τ α ι κ τ λ. ἐ ν δ ῆ μ ο σ ῖ α ὑ π η ρ ε σ ῖ α (4) ἀπολαμβάνοντες ἀνάλογον μισθόν.

(1) Ὁ Ἀποστολόπουλος προτείνει νὰ διορίζωνται κατὰ προτίμησιν Οἰκον. Ἐφοροί, Γραμματεῖς Ἐφοριῶν, Ταμίαι, Δασάρχαι, Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Γεωργίας, τῶν Δασῶν, Κτηνατροί, Γεωμέτραι, Ἰατροί, Ἐθν. Γαιῶν, Ἐπαρχιακοὶ Σύμβουλοι, Γεωργικοὶ Σύμβουλοι τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Ἐπαρχιῶν, τῶν Δήμων κ.τ.λ. (Σελ. 94).

(2) «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας»: Ταχ. 15—15 Αὐγούστου 1861. Σελ. 475—477.

(3) Σελ. 508-509.

(4) Ὁ Ἀποστολόπουλος σχετικῶς ἀναφέρει : « . . . οἱ δὲ ἐξελθόντες μαθηταὶ, οὐδεμίαν εἰς τὸ εἶδος των ἔλαβον δημοσίαν ὑπηρεσίαν, καὶ προβλέποντες τὴν τύχην των ἐγκατέλειπον τὴν Σχολὴν καὶ ἐζήτουν νὰ εὔρουν μέσσω τοῦ ζῆν' διότι δὲν εἶχεν ὀρισθῆ ἀλοχρῶς τὸ μέλλον τῆς αὐτῆς των σπουδῆς. » (Σελ. 14-15).

Ἐκτὸς δὲ τούτου, τινὲς ἐξ αὐτῶν, οἱ νοημονέστεροι καὶ ἐπιμελέστεροι δύνανται νὰ σταλῶσι κατὰ προτίμησιν ἄλλων μὴ σπουδαστῶν, ὡς ὑπὸ τροφοῦ τῆς Κυβερνήσεως εἰς Εὐρώπην, ἃν τὰ μέσα τοῦ Δημοσίου τὸ ἐπιτρέπωσι, διὰ νὰ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωργίας, καὶ ἐπανερχόμενοι ἐν ἀνάγκῃ νὰ καθέξωσι δημοσίας θέσεις, εἴτε ὡς διευθυνταὶ γεωργικῶν καταστημάτων, εἴτε ὡς καθηγηταὶ εἰς συστηθησόμενα γεωργικὰ σχολεῖα. εἴτε ὡς ἐπιστάται δημοσίων κτημάτων κτλ.

α' Ἰδίως δὲ νὰ προτρέψητε τοὺς ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ ὑμῶν μεγαλοκτηματίας καὶ τοὺς Ἡγουμένους τῶν διατηρουμένων Μονῶν καὶ τοὺς Δήμους νὰ πέμψωσιν ὑποτρόφους πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γεωργίας, πείθοντες αὐτοὺς ὅτι διὰ μόνης τῆς γεωργίας ἐπιστημονικῶς ἐνεργουμένης, δύνανται νὰ διπλασιάσωσι καὶ τριπλασιάσωσιν ἐν μικρῷ διαστήματι χρόνου τὰς γεωργικὰς αὐτῶν προσόδους, καὶ νὰ χορηγήσωσι συνάμα διὰ τοῦ παραδείγματός των καὶ εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος τὰ μέσα τοῦ νὰ τελειοποιήσῃ τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας, ὥστε νὰ ἐξασκοῦθῃ ὅσον τὸ ταχύτερον καὶ παρὰ τῷ λαῷ ἢ ἀφθονίᾳ τῶν προϊόντων, ἣ δὲ ἐκ τούτου εὐχμερία νὰ κατασταθῇ μόνιμος καὶ διαρκὴς παρ' αὐτῷ» (1).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1861.

Ὁ Ὑπουργὸς Χ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄρθρα περὶ γεωργικῆς διδασκαλίας καὶ ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ 1861.

Συγχρόνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἐνεργείας καὶ ἡ «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 17 τεύχος τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1861 δημοσιεύει ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «περὶ γεωργικῆς διδασκαλίας». Δι' αὐτοῦ καταδεικνύει πόσον εἶναι σφαλераὶ αἱ γεωργικαὶ ἐργασίαι αἱ ὅποισι ἀποκτῶνται κατὰ πείρην καὶ διὰ βιβάζονται ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, ἐφ' ὅσον οὐδεὶς τῶν γεωργῶν ἐν Ἑλλάδι γνωρίζει τὸν λόγον οὐδενὸς σχεδὸν τῶν γεωργικῶν φαινομένων. Τονίζει περαιτέρω τὰς ζημίας ποῦ ἐπέρχονται εἰς τὴν ἐθνικὴν παραγωγὴν ἐκ τῆς ἀμαθείας τῶν γεωργικῶν καὶ φρονεῖ ὅτι «ἐὰν μικραὶ τινες βελτιώσεις γεωργικαὶ ἐγένοντο παρ' ἀτόμων ἢ κατὰ τινὰς τόπους, ἐκ τούτου δὲν δύνανται νὰ ὠφεληθῶσιν ὅλοι οἱ γεωργοί, ἀλλὰ μόνον μικρὸς ἀριθμὸς ἀτόμων, ὅσα δύνανται νὰ εἶναι εἰς συνάφειαν μετ' αὐτῶν». Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ δημιουργηθῇ κοινὴ συνείδησις ὅτι ἡ γεωργία δὲν εἶναι ἔργον βάνουσαν καὶ ἴδιον μόνον τῶν ἐργατικῶν τάξεων. «Ἡ γεωργία εἶναι ἐπιστήμη, ἣτις ὁμοῦ μετ' ὠφέλιμον ἔχει καὶ πολλὰ μέσα τέρψεως καὶ μάλιστα τοιαύτης τέρψεως, ὅποισιν εἰς ὀλίγας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν δύνανται τις ν' ἀπαντήσῃ. Ἐξαιρεῖ δὲ τὴν ἀφροσύνην ἐν Εὐρώπῃ, τῶν μεγάλων γεωκτημόνων οἵτινες ἐργαζόμενοι μετὰ ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἐπιστημονικῆς γεωργίας ἐγένοντο πρόξενoi, ἰδίᾳ δὲ οἱ Ἄγγλοι, τοσοῦτων ὠφελημάτων εἰς τὰς πατρίδας των. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Τίρυνθος, τὸ μόνον κέντρον γεωργικοῦ διαφωτισμοῦ, δὲν κατόρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ἐπαρκῆ ἀριθμὸν μαθητῶν. Δέκα ὑπὸ τροφοῦ τῆς Κυβερνήσεως εἶναι οἱ φοιτῶντες εἰς αὐτήν. Ὁ γράφων συνιστᾷ τὴν σύστασιν ἐν Ἀθήναις Γεωργικῆς Ἐταιρείας καὶ συγχρόνως τὴν ἰδρυσιν ὑπ' αὐτῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἵνα καταστῇ δυνατὸν νὰ φοιτῶσιν εἰς αὐτήν καὶ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μαθηταὶ τῶν γυμνασίων, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῶν ἅπαντες οἱ βουλευταὶ, γερουσιασταὶ, ἑνορκοὶ, οἱ κατὰ καιροὺς εὐρισκόμενοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν διάφοροι ὑπάλληλοι, ὅσοι εἰσὶ καὶ κτηματῖαι καὶ ἔχουσι καὶ καιρὸν διαβέ-

(1) «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» Σελ. 509-510—«Ἐγκύκλιος Διαταγαί...» 1861 Σελ. 58.

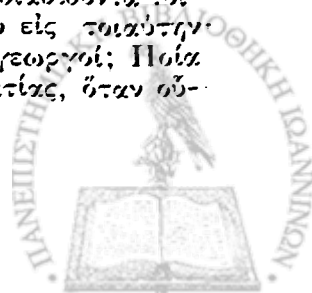

σιμον, πολλοὶ τῶν ἐντῆ πρωτεύουσῃ καὶ περὶ αὐτῆς κτηματιῶν καὶ γεωργῶν, ἤθελον εὐχαρίστως ἀκροάζεσθαι τὰ μαθήματα τῆς γεωργίας καὶ ἤθελον παρευρίσκεσθαι εἰς πειράματα, εἴτε εἰσαγωγῆς εἰς χοῦσιν νέων γεωργικῶν μηχανῶν καὶ ἐργαλείων, εἴτε βελτιώσεως τῶν μέσων τῆς καλλιέργειας, εἴτε ἐκτελέσεως γεωργικῶν ἔργων μὴ συνήθων ἔτι παρ' ἡμῶν).

Περαιτέρω προτείνει νὰ ἰδρῶσῃ τὸ Κράτος εἰς Ἀθήνας Γεωργικὴν Σχολὴν ὁμοῦ μὲν ἐν πρότυπον γεωργικὸν ἱδρυμα διὰ γεωργικὰ πειράματα καὶ ἐλπίζει ὅτι οἱ Βουλευταὶ τῶν γεωργικῶν περιφερειῶν δὲν θὰ διστάσουν νὰ θέσουν εἰς ἐνέργειαν τὴν πρότασίν του. Προτείνει ἐπίσης νὰ εἰσαχθῆ ἡ διδασκαλία τῆς γεωργίας εἰς τὰ διάφορα Σχολεῖα ἀνώτερα καὶ κατώτερα καὶ ἀναπτύσσει τὰ ἀγαθὰ ἐνὸς τοιούτου μέτρου καὶ διὰ μακρῶν βιβλῶν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς διαδόσεως εἴτε διὰ γεωργικῶν ἡμερησίων, εἴτε διὰ γεωργικῶν βιβλίων, γνώσεων εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἐπικαλεῖται πρὸς τοῦτο τὴν μέριμναν πλουσίων ὁμογενῶν.

Ἡ ἰδίᾳ «Ἐφημερὶς τῆς Γεωργίας» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 19 τεῦχος τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1861 δημοσιεύει ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον περὶ «Γεωργικῆς Ἐκπαίδεως» καὶ τὸ ἄξιον προσοχῆς εἶναι τοῦτο, ὅτι ζητεῖ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἴνα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὠρίζετο ἔδρα τῆς Γεωργίας. «Ἀλλὰ δυστυχῶς, λέγει ὁ ἴδιος, δὲν θεωρεῖται οὐδὲ τέχνη, διότι δὲν διδάσκεται, οὐδ' ὑπάρχουσι διδάσκαλοι αὐτῆς». Συνεχίζων δὲ λέγει, ὅτι: «Ἡ γεωργία, ἂν καὶ ἐπαγγέλλονται αὐτὴν τὰ ἱεῖ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, δὲν διδάσκεται οὔτε ὡς ἡ οἰκοδομητικὴ, οὔτε ὡς σκυτοτομικὴ, ἀλλ' ἕκαστος πατὴρ γεωργὸς διδάσκει εἰς τὸ τέκνον του ὅτι ἐκ πείρας γνωρίζει». Καὶ φέρει παραδείγματα ἵνα καταδείξῃ τὸ ἐπιβλαβὲς πολλάκις τῆς τυφλῆς γεωργικῆς μαθήσεως χωρὶς τὸ ἐπιστημονικὸν φῶς (1). Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτό, μεταξὺ ἄλλων, ἀναφέρεται ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει κανονίσει νὰ παραδίδεται γεωργικὸν τι μάθημα εἰς τοὺς ἐκπαιδευμένους εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, καὶ ἐρωτᾷ: «Ἄρ' οὐ οὗτοι ἐδιδάχθησαν τὸ μάθημα τοῦτο, καὶ τὸ ἐδιδάχθησαν βεβαίως διὰ νὰ τὸ διδάξωσι καὶ αὐτοί, γνωρίζει τὸ Ἰπουργεῖον τῆς Ἐκπαίδεως ἂν τὸ μάθημα τοῦτο διδάσκεται εἰς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα: Καὶ ἀπαντῶν δηλοῖ ὅτι τοῦτο δὲν διδάσκεται καὶ ὅτι μία ἐκ τῶν αἰτιῶν τῆς ἐλλείψεως διδασκαλίας εἶναι ἡ ἀνυπαρξία γεωργικῶν βιβλίων διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ ἀναπτύσσει εὐρύτερον τὰ ἐπιχειρήματά του λέγει: «Τὰ τέκνα τῶν κτηματιῶν καὶ γεωργῶν ὡς οὐ διέλθωσι τὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου σπανίως μεταβαίνουν εἰς τὸ γυμνάσιον, ἐπανερχόμενα δὲ εἰς τὰς πατρικὰς τῶν οἰκίας ἐπιχειροῦν τὰ ἔργα τῶν γονέων των. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἴτο δι' αὐτοὺς ὠφελιμώτατον νὰ γνωρίζωσι τὰς στοιχειώδεις τῆς γεωργίας ἀρχὰς καὶ νὰ διευθύνωσιν ἐν γνώσει τὰς γεωργικὰς ἐργασίας: Εὐχῆς ἔργον καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ἀκόμη καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον νὰ ὑπῆρχον ἔδραι πρὸς διδασκαλίαν τῆς γεωργίας. «Οἱ ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὸ μέλλον καὶ ἤττον, εἶναι κύριοι ἀγροτικῶν κτημάτων, καὶ οἱ ἐπομένως ἔχουσιν ἀνάγκην ἀγροτικῶν γνώσεων, καὶ ὅλοι σχεδὸν ἤθελον ἐξ αὐτῶν ὠφεληθῆν». Προσθέτει εἰς τὰ ἠνωτέρω ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐλλείψεως διδασκαλίων θὰ διορθωθῆ ἄρ' ἐκ αὐτοῦ. «Ὁ καταρτισθὼν οἱ ἀπαραίτητοι οὗτοι διδάσκαλοι ὅταν καταστῆ ἀπαραίτητος ἡ ὑπαρξίς των. Διότι καὶ «οἱ ἐκπαιδευθησόμενοι τὴν γεωργίαν νέοι θέλουν εὖρον στάδιον ἀσφαλὲς εἰς τὸ μέλλον, ἄρ' οὐ καὶ οἱ κτηματῆαι θέλουσιν ἐπιχειρηθῆ τὴν συν-

(1) Ἐν ὑποσημειώσει ἀναφέρεται τὸ ἐξῆς κομικὸν πᾶθημα ἐνὸς Κτηματίου «Ἀναγνοὺς τις τῶν κτηματιῶν εἰς τὴν Γεωργικὴν Ἐφημερίδα ὅτι τὰ γαιώμηλα παράγονται καὶ διὰ σπόρου κατεξανέστη κατὰ τῆς τοιαύτης ἰδέας, ὡς πάντι ψευδοῦς, καὶ κατέκρινεν δημοσίως τὸν διαδίδοντα τοιαύτας ψευδεῖς διδασκαλίας. Ἐὰν ὁ ἰδιοκτήτης, ἄνθρωπος τᾶξεως, εὗρίσκετο εἰς τοιαύτην ἔργον, εἰς ποίαν ἔργον πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εὗρίσκονται οἱ ὑπ' αὐτῶν γεωργοί; Ποία δὲ βελτιώσιν εἰς τὴν γεωργίαν δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν, ἀπὸ τοῦς μεγάλους κτηματῆαι, ὅταν οὗτοι εὗρίσκονται εἰς τοιαύτην γεωργικὴν ἔργον;» (Σελ. 595-596).

δρομήν των καὶ ἡ κυβέρνησις θέλει λάβει τὴν ἀνάγκην των· ἡ πρακτικὴ ἐπιμέλεια τῶν ἐθνικῶν κτημάτων εἶναι ἀδύνατον νὰ παραταθῇ περαιτέρω». Ἐκφορᾷ δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι νομοθετικὸι ὑπουργοί, θέλουσι θέσει πλησίον ἐνάστης Ἐφορίας ἕνα εἰδήμονα γεωργικῶν γνώσεων διὰ νὰ κάμνη τὰς ἐκτιμήσεις τῶν πολυετῶς ἐνοικιαζομένων κτημάτων, καὶ νὰ προτείνῃ μέσα βελτιώσεως αὐτῶν, ὥστε μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐνοικιασέως τὸ κτήμα μεγαλειότεραν ἀξίαν νὰ ἔχῃ, καὶ μᾶλλον προσοδοφόρον νὰ καταστῇ καὶ διὰ νὰ ἐπιθεωρῇ κατ' ἐπαρχίας τὰ ἐθνικὰ κτήματα, καὶ νὰ δίδῃ ὁδηγίαν εἰς τοὺς καλλιεργητὰς περὶ ἐπιμελειῶν καὶ μέσων καλλιεργείας, διὰ νὰ διαιρέσῃ εἰς τμήματα τοὺς ἐθνικοὺς ἀγρικοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ παραχωρηθῶσι πρὸς ἐκχέντριον, ἂν νέος νόμος ἐπιδικτικὸς ἐκτελέσειται ψήφισθῇ.....» (1).

Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Τίρυνθος πωλεῖ ζῶα κατὰ τὸ 1861.

Εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Γεωργίας ἤτις ἐξεδίδετο εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Δ. Ἀν. Μαυροματῆ καὶ δὴ εἰς τὸ τεῦχος ἕον εὐρίσκωμεν ἐνδιαφέρουσαν πληροφορίαν σχετιζομένην μὲ τὰ πωλούμενα ὑπὸ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος ζῶα πρὸς διάδοσιν αὐτῶν. Σχετικῶς δημοσιεύομεν ἔγγραφον τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν ἀπευθυνόμενον πρὸς τοὺς «Νομάρχας καὶ Ἐπαρχοὺς τοῦ Κράτους» καὶ ἔχον οὕτως.

«Ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ τῆς Τίρυνθος ὑπάρχουσι κριοὶ καὶ ἀμνοὶ μερινῶν καὶ χοιρίδια ἀρίστης φυλῆς. Ἐπιθυμοῦντες νὰ διαδοθῶσι τὰ εἶδη ταῦτα καθ' ὅλον τὸ Κράτος ἐσυγχωρήσαμεν εἰς τὸν Διευθυντὴν τῆς εἰρημένης Σχολῆς νὰ πωλῇ εἰς τοὺς θέλοντας νὰ προμηθευθῶσιν ἕξ αὐτῶν πρὸς σκοπὸν ἐπεκτάσεως τοῦ εἶδους εἰς ὠρισμένην τιμὴν, ἣτις κάτωθι τῆς παρούσης σημειοῦται».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Φεβρουαρίου 1861.

Ὁ Ὑπουργός
Ν. ΠΑΠΑΔΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

Δι' ἄρνας μερινῶν	Δρ. 12
Διὰ κριοὺς ὁμοίως.....	» 18
Διὰ χοιρίδια μέχρι 4 μηνῶν	» 12
Μέχρι 6 μηνῶν	» 15
Μέχρι τῶν ὀκτώ.....	» 20
Μέχρι τοῦ ἐνὸς ἔτους.....	» 24

Τὸ περιοδικὸν τὸ ὁποῖον δημοσιεύει τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφον καρέχει, δι' ἰδίου ἄρθρου, πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ μερινῶν προβάτου καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ εἶναι δυνατὸς ὁ ἐγκλιματισμὸς αὐτοῦ. Ἐπίσης ὁμιλεῖ περὶ τῆς διασταυρώσεως τοῦ ἄρρενος μερινῶν μὲ ἐντόπιες προβατίνες καὶ ἐξαιρεῖ τὴν διὰ τοῦ τρόπου τούτου, παραγωγὴν μαλλιοῦ διπλασίας ἀξίας τοῦ παραγομένου ἐπὶ ἐντόπια ποιμνία, καταλήγει δὲ διὰ τῶν ἐξῆς. «Προτρέπομεν λοιπὸν τοὺς κτηνοτρόφους τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ νὰ ὠφεληθῶσι τῆς περιστάσεως ταύτης καὶ νὰ προμηθευθῶσιν ἀπὸ ἕνα κριὸν μερινῶν διὰ νὰ κατορθώσωσι τὴν βελτίωσιν ταύτην τῶν μαλλίων τῶν προβάτων των, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς καλλιτέραν τιμὴν θέλουσι πωληθῆναι, καὶ διὰ τὴν οἰκιακὴν των χρῆσιν θέλουσι εἰσθαι καταλληλότερα.» Ἐπίσης ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν χοιριδίων καὶ χοίρων τῶν πωλουμένων ὑπὸ τῆς Σχολῆς. Ἀναφέρει τὴν συνήθειαν τῆς Ἀγροτ. Ἑλλάδος. Οἰκογενεῖας νὰ συντηρῇ ἕνα χοῖρον διὰ τὰς

(1) «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» 1861. Σελ. 528-533 καὶ 594-597.

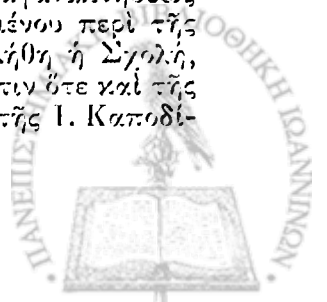
ἐορτάς τῶν Χριστουγέννων καὶ ἐξαίρει τὴν ἀνάγκην τῆς διατροφῆς χοίρων εὐκόλως παχυνομένων, καταλήγει δὲ διὰ τῶν ἐξῆς. «Ὅστις ἀποφασίσει νὰ θρέψῃ χοῖρον πρέπει ἀναγκαστικῶς νὰ προμηθευθῇ ἐκ τοῦ εἵδους, ὕπερ, αὐξάνει, ἀναπτύσσεται καὶ παχύνεται περισσότερο, διότι, διὰ τῆς αὐτῆς φροντίδος καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ποιότητος τροφῆς, κατορθώνει νὰ δώσῃ μεγαλύτεραν ἀνάπτυξιν εἰς τὸν χοῖρον καὶ νὰ λάβῃ πλειότεραν ὠφέλειαν ἐξ αὐτοῦ. Τὸ εἶδος, ὕπερ ὑπάρχει ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ Τίρυνθος, εἶναι ἐκ τῶν ἐπιδεικτικῶν μεγίστης παχύτητος, ὥστε δὲν εἶναι σπάνιον θρεπτός τις χοῖρος ἐξ αὐτῶν ν' ἀποκτήσῃ βάρους καὶ πλέον τῶν διακοσίων ὀκάδων, ἐνῶ οἱ ἐντοπίου εἵδους σπανιώτατα φθάνουν μέχρι τῶν ἑκατῶν, ἂν καὶ ἐξοδεύωνται πλείωτερα πρὸς τροφήν αὐτῶν. Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι οἱ ἔχοντες ἀγέλας χοίρων, καὶ μάλιστα ἐν Ἀχαρνανίᾳ, ἤθελον τὰ μέγιστα ὠφελῆσθαι, εἰάν ἤρῳσαν ἄρρενας χοίρους ἐκ τοῦ εἵδους τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς, τοὺς ὁποίους ἀποκλειστικῶς νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς ἐπιβάτας εἰς τὰ κοπάδια αὐτῶν ἀποβάλλοντες παντὸς ἄλλου εἵδους ἄρρενας». (1)

Ὁ ἐναρκτήριος τοῦ Ἡλιοπούλου κατὰ τὸ 1861.

Ὁ Ἡλιόπουλος (2) κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν μαθημάτων τῆς Β. ἐν Τίρυνθι: Γεωργικῆς Σχολῆς, ἐξεφώνησε τὴν 22 Ὀκτωβρίου 1861 λόγον πανηγυρικόν.

(1) Σελ. 122-126.

(2) Τοῦ Ἡλιοπούλου τὸ ἔργον δὲν σταματᾷ εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ιστορουμένης ἐποχῆς. Ἐξακολουθεῖ οὗτος δρῶν καὶ μετὰ τὸ 1863 καὶ περὶ τῆς δράσεώς του ταύτης γράφει ὁ Γεννάδιος ἀποσπῶν τὰ κατ' αὐτὴν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Γεννάδιον: «Ἀνεχώρησα ἐκ Τίρυνθος μετὰ τὴν ὠρισμένην ἀπόφασιν ὅπως δοθῶ ἀνευδύτως πρὸς κατάρτισιν ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως γεωργικῆς. Εὗρον τοιαύτην ἐπὶ τῶν ἐν Ἠλείᾳ μοναστηριακῶν κτημάτων Ἀλῆ-Τσελεπῆ καὶ Πέρα-Μετόχι κατ' ἀρχὰς μὲν μόνος, εἶτα δὲ διὰ συνεταιρισμοῦ, δι' ἐνοικιάσεως τριακονταετοῦς. Τὴν ἐν λόγῳ ἐπιχείρησιν ἐπελήφθη μεθ' ὅλης τῆς δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας μου Πιρρῆσθην καὶ ἐδῶ (εἰς Ἀτάρνην τῆς Μ. Ἀσίας), ὅθεν γράφω, καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ἀλλὰ ὁμολογῶ ὅτι οὐδέποτε μοι ἐγένετο δυνατὸν ν' ἀναπτύξω τὴν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει τοῦ Ἀλῆ-Τσελεπῆ ἀκατάβλητον ἐργασίαν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο νὰ σχηματισθῇ ἐκεῖ ἐντὸς δύο ἐτῶν κεφάλαιον καλλιμεργείας σπουδαιότατον ἐνοσηματόμενον ἐν τοῖς κτήμασι, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ μόνον ἐκ τῆς ἀόκνου ἐργασίας μου, νὰ τεθῶσι δὲ βάσεις γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις ἠδύνατο οὕτω ν' ἀποβῇ ἐξαιρετικὸν καὶ λαμπρὸν παράδειγμα ἐν Ἑλλάδι τῆς ἐφαρμογῆς ἐντίμου, πεφωτισμένης καὶ ἐπιμελοῦς ἰδιωτικῆς ἐργασίας ἐπὶ τῆς γῆς, ἔστω καὶ ἄνευ ἄλλου κεφαλαίου, μετ' ἀρίστων δὲ ἀποτελεσμάτων. Δυστυχῶς καὶ τὸ ἔργον μου ἐκεῖνο ἀνεστάλη ἐν τῷ δρόμῳ τῆς ἀρξαιμένης προόδου ἐκ δόλοπλοκίας, ἣν οὐδέποτε ἠδυνάμην νὰ ὑπολογίσω, ἐκ καταχρήσεως ἐμπιστοσύνης καὶ ἀπάτης δι' ὧν μοι ἀνεκόπη ὑποκλαπέισα ἡ τριακονταετῆς ἐνοικίσις ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἀκόμη ἔτους καὶ τὴν ὁποίαν μόνον, διὰ δίκης ἠδυνάμην νὰ ἐπαναφέρω ἐν ἰσχύϊ. Δὲν μετανοῶ βεβαίως διότι ἀντὶ τῆς δίκης ταύτης, ἐρωδιασμένος διὰ πλείονος πείρας ἐπὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, ἵδρυσά τὸ ἐνταῦθα (ἐν Ἀρτάκη) ἔργον μου». Ἐξακολουθεῖ ἤδη ὁ Γεννάδιος σχολιάζων τὸ, ὡς ἄνω, ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς του: «Τοιαύτη ἦτον ἡ δράσις τοῦ Ἡλιοπούλου, ὅστις διὰ τῆς ἐξόχου ἰκανότητος καὶ δραστηριότητος του κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐκτεταμένα κτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφήρμοσε μεθόδους καὶ ἐπέφερε βελτιώσεις οὐκ ὀλίγον συντελεσάσας εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς γεωργίας τῆς περιφερείας εἰς τὴν τὰ κτήματά του ταῦτα εὐρίσκονταν. Ἡ ἐκτακτος εὐδοκίμισις τοῦ Ἡλιοπούλου ἐν τῇ ἰδιωτικῇ του ταύτῃ ἐργασίᾳ μαρτυρεῖ ὅτι οὗτος ἐκέκτητο πάντα τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα ὅπως ἀποβῇ ὠφελιμώτατος εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι γεωργίαν ἐὰν εἰς τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ διεύθυνσιν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος δὲν ἀνεμειγνόντο ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον οὐδεμίαν γινῶσιν περὶ γεωργίας εἶλον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ραδιουργίας, τῆς συκοφαντίας καὶ τῆς παρεμβολῆς παντοίων προσκομιμάτων ἐπεδίωκον, ἂν ὄχι πάντοτε ἰδιοτελεῖ συμφέροντα, βεβαίως ὅμως ψευδῆ φήμην προστατῶν τῆς γεωργίας καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Δημοσίου. Ταῦτα μετὰ δικαίας ἀγανακτήσεως καὶ πικρίας ἀναμνηστικόμενος ὁ Ἡλιόπουλος μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν, προκειμένου περὶ τῆς ἀποτυχίας τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος ἔγραφε: «Κυρίως ὅμως εἰπεῖν ἐσημείθη ἡ Σχολή, κατεστράφη, κατεδιώχθη ἀπηγῶς καὶ ἐφρονεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἀγνοίας, τῆς κουφότητος, ἔστιν ὅτε καὶ τῆς κακῆς πίστεως ἀπῶμων κατεχόντων κυβερνητικῆς ἕδρας. Μετὰ τὸν θεμελιωτὴν αὐτῆς Ι. Καποδίστριαν οὐδεὶς πλέον ἐνόησε τὸν προορισμὸν αὐτῆς». (Σελ. 109-111).

Θὰ ἠθέλαμεν ὀλόκληρον τὴν ὁμιλίαν τοῦ ταύτην νὰ περιλάβωμεν εἰς τὰς σελίδας μας διότι εἶναι ὄχι μόνον διδακτικὴ, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ μελλοντικῶς καὶ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τοὺς Ἑλληνας ἐπιστήμονας τοὺς εὐρισκομένους ἐπὶ κεφαλῆς μορφωτικῶν γεωργικῶν κέντρων τῆς πατρίδος μας. Τοῦτο εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶμεν ν' ἀναγράψωμεν ἐν συντομίᾳ τὰ σπουδαιότερα αὐτοῦ σημεῖα :

α') Διὰ τὴν Σχολὴν ὁμιλῶν, λέγει, ὅτι οἱ καρποὶ τῆς δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τὴν νεαρὰν τοῦ ἔθνους ἡλικίαν.

β') Ὅμιλεῖ περὶ τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς μορφώσεως ἣν δέον νὰ παρέχῃ διότι λέγει : «Ὡσπερ εἶναι ἀνάγκη στρατιώτου ἀπλοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐπιστήμονος ἀξιωματικοῦ ἢ στρατηγοῦ ἀφ' ἑτέρου, ἔτι μᾶλλον εἶναι ἀνάγκη ζευγίτου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀγρονομοῦ ἀφ' ἑτέρου».

γ') Περιγράφει τὰς περὶ γεωργίας ιδέας τῆς Κοινωνίας ἣτις γλευάζει τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα καὶ τὸ θεωρεῖ ἔργον κατώτερον, ἔργον «τοῖς προστρίμμασι τῆς κοινωνίας προσιτὸν» (1) καὶ ἀντιτιθέμενος εἰς τὰς ιδέας αὐτῆς χαρακτηρίζει τὴν γεωργίαν ἐπιστήμην καὶ μάλιστα «ἐπιστήμην ἐκ τῶν δυσκολωτέρων, ἐκ τῶν συνθετοτέρων, ἐκ τῶν εὐρυτέρων ἴσως ἢ εὐρυτέρα μάλιστα».

δ') Ἀναφέρει τὰς γνώμας τῶν ἀρχαίων οἱ ὁποῖοι τοσοῦτον ὑψηλὸν ἐθεώρουν τὸ ἔργον τοῦ γεωργοῦ.

ε') Ἀναφέρει τὴν πολλαπλὴν προσπάθειαν τῆς Γαλλίας, ὅλων τῶν ἐμβριθῶν ἐκείνων ἐπιστημόνων Γάλλων ποῦ ἐργάζονται ἀκατάπαυστα διὰ τὴν πρόδον τῆς Γεωργίας.

στ') Ἀναφέρει τὸν Καβούρ καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς νεωτέρους ἄνδρας οἱ ὁποῖοι εἶχον περὶ πολλοῦ τὴν Γεωργίαν.

ζ') Μᾶς κάμει μίαν ἀποκάλυψιν διὰ τὸν Βασιλέα Ὁθωνα διὰ τὸν ὁποῖον λέγει : «Ἡ γεωργία, ἐξεφράσθη ὁ σεβαστὸς ἡμῶν Βασιλεὺς, ἡ Γεωργία εἶναι ἡ βία τῆς εὐδαιμονίας παντὸς ἔθνους καὶ ἰδίως τῆς Ἑλλάδος» ὡς τοιαύτην θέλει ἔχει πᾶσαν συνδρομήν. Πότε καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας ὠμίλησεν οὕτως ἐνθουσιωδῶς ὁ Ὁθων δὲν μᾶς ἀναφέρει ὁ Ἡλιόπουλος, ὅστις συνεχίζων, λέγει, ὅτι καὶ ἡ Ἀμαλία εἶπε : «Τῆς γεωργίας ἡ σπουδὴ πρέπει νὰ γίνῃ γενικὴ, ἐξεφράσθη ἡ Σεπτῆ ἡμῶν Ἀνασσα ἡ διδασκαλία αὐτῆς πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τῶν Δημοτικῶν σχολείων». Καὶ συμπληρωματικῶς μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι «δὲν παρέργεται ἡμέρα («καθ' ἣν ἡ Α. Μ. δὲν ἐπισκέπτεται αὐτοπροσώπως τὰ Αὐτῆς κτήματα»).

η') Ἐπιμένει εἰς τὸ ὅτι ἂν ἡ Κυβέρνησις θελήσῃ θὰ καταστῆ δυνατόν ὁ λαὸς νὰ ἀγαπήσῃ τὰς γεωργικὰς σπουδὰς καὶ ὑποβάλλει σχετικὰς σκέψεις του.

θ') Ἐπεκτεινόμενος εὐρύτερον ἐπὶ τῶν ὑπὲρ τῆς γεωργίας μέτρων θίγει φορολογικὰ ζητήματα (2), τὰ τῆς διανομῆς τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, τὰ τῆς προστασίας τῶν γεωργικῶν προϊόντων, τὰ ἀφορῶντα μίαν ὀλιγοδάπανον γεωργικὴν δικαιοσύνην, τὰ τῆς στρα-

(1) Ὁ Ἀποστολόπουλος λέγει σχετικῶς ὅτι «ἐν Ἑλλάδι θεωρεῖται μία τῶν βναύσων τεγνῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐγκατελείφθη ἀπὸ τοὺς μεγάλους κτηματικούς καὶ πλουσίους Ἑλληνας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ αὐτοὺς τοὺς υἱοὺς τῶν γεωργῶν, οἵτινες παρέδωκαν τούτους εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων...» (Σελ. 3-4).

(2) Ὁ Ἀποστολόπουλος προτείνει γεωργικὰς σχολὰς, γεωργικὰς τραπέζας, βραβεύσεις, καταλλήλους, φορολογικοὺς νόμους, δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἀποξήρανσιν λιμνῶν καὶ ἐλευθέραν συγκοινωνίαν (Σελ. 7). Ὁ ἴδιος ζητεῖ μέτρα κατὰ τῆς τοκογλυφίας, κατὰ τῶν συμφορῶν ἐκ τῆς πολυομβρίας, κατὰ τῶν ἀγροζημιῶν. (Σελ. 9-10).

τολογίας τῶν γεωργικῶν τάξεων καὶ τελικῶς ἀνακηρύττει ὡς τὸ κορύφωμα τῆς γεωργικῆς μερίμνης τῶν ἴδρυσιν εἰδικοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

ι') Ζητεῖ ὕψως ἰδῆ τοὺς κτηματίας παραμένοντας οὐχὶ εἰς τὰς πόλεις ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν, παράγοντας γεωργικοῦ πλοῦτου (1).

ια') Ζητεῖ ὑπὲρ τῶν γεωργῶν ὄχι μόνον κοινωνικὸν ἐνδιαφέρον ἀλλὰ καὶ κρατικὴν μέριμναν καὶ ἰδίᾳ ἄρσιν τῆς ὑπαλληλικῆς τυραννίας ποῦ καθιστᾷ τὸν ἀγρότην ψοφοδεῆ.

ιβ') Ἀπευθύνει ὁ Ἡλιόπουλος (2) χαιρετισμὸν πρὸς τοὺς νέους μαθητὰς καὶ ἐνθαρρύνει αὐτοὺς εἰς τὸ νέον στάδιόν των. Τοὺς ἀποκαλεῖ «ἐραστὰς τῆς Γεωργίας» καὶ ἀριθμεῖ εἰς αὐτοὺς τὰ ἐπιστημονικὰ ἐφόδια τὰ ὁποῖα θὰ προσκομίσωσιν ἐκ τῆς φοιτήσεώς των καὶ τῆς διδασκαλίας των εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος. Τοὺς βεβαιώνει ὅτι δὲν θὰ εἶναι κατώτεροι ἄλλων ἐπιστημόνων καὶ ὅτι εἰς ἄλλας χώρας ὁ τίτλος ἀγρονόμος, δὲν τοὺς ἀποκαλεῖ γεωπόνοους, «ἤγεῖ σοβαρώτερον» τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν τίτλων. Ἀναφέρει ὀνόματα ξένων ἐπιφανῶν προσώπων καταγενομένων μετ' ἐπιστήμης εἰς τὴν γεωργίαν. Τοὺς τονίζει ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν ὅτι «εὐτυχεῖ τότε μόνον ἓν ἔθνος, ὅταν εὐτυχῆ ἡ γεωργία του» καὶ τοὺς ὑπενθυμίζει κατὰ πόσους τρόπους δύναται νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ ἡ Κοινωνία καὶ τὸ Κράτος.

ιγ') Προβαίνει εἰς λεπτομερεῖς ἀναλύσεις διὰ ν' ἀποδείξῃ μέχρι ποίου βαθμοῦ δύναται νὰ αὐξήσῃ τὸ εἰσόδημα μιᾶς γεωργικῆς οἰκογενείας διὰ τῶν βελτιωμένων γεωργικῶν μεθόδων καὶ τοὺς καλεῖ νὰ ἀφοσιωθοῦν εἰς τὸ ἔργον των εὐγνωμονοῦντες τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν νέαν κατεύθυνσιν τῆς Σχολῆς (3).

Τὸ χειμερινὸν κατὰ τὸ 1861—1862 πρόγραμμα καὶ τὰ εὐμενῆ σχόλια τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Γεωργίας».

Ἡ «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 18 τεῦχός της τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1861 δημοσιεύει τὸ «Πρόγραμμα τῶν κατὰ τὴν χειμερινὴν ἐξαμηνίαν τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1861—1862 παραδοθησομένων μαθημάτων ἐν τῇ Γεωργικῇ Β. Σχολῇ Τίρυνθος»

Φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Διευθυντοῦ Α. Ἡλιοποῦλου καὶ τῶν καθηγητῶν Α. Α. Μεγαλοπούλου, Α. Σκελλαρίδη, Ν. Καραπαύλου καὶ Σ. Σπρίγγενφελδ, τῶν καθηγητῶν Παμπούκη καὶ Κόδη ἀπουσιαζόντων κατὰ τὴν 17 Αὐγούστου 1861 ὅποτε χρονολογεῖται ἡ ἐν Τίρυνθι ἡ ἔδουσίς του.

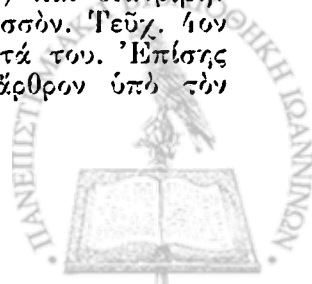
Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ ἡ σύνταξις τῆς «Γεωργικῆς Ἐφημερίδος» δημοσιεύει τὰ ἑξῆς :

«Δημοσιεύοντες τὸ πρόγραμμά τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς Σχολῆς περὶ τῆς ὕστεν

(1) Ὁ Ἀποστολόπουλος λέγει : «Ἀλλὰ μήπως μεγαλοκτῆμονες Ἕλληνες ἠθέλησαν ν' ἀποδυθῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν γεωργίαν καὶ γείνωσι μιμητικὸν παράδειγμα τῶν ὑποδεοτέρων; Οὐδέποτε εἶδομεν τοιαύτην ἀποκλειστικότητα καὶ πάντα τὰ ἀπέραντα κτήματα τῶν πλουσίων ἐκ τῶς τινῶν ἐξαίρεσεων, δι' ἐπιστατῶν καὶ σέμπρων καλλιεργοῦνται κατὰ τὸν προπατορικὸν ἔθιμον. Πῶς λοιπὸν θέλομεν οἱ μικροκτῆμονες νὰ μὴ τοὺς μιμηθῶσιν, ἀφ' οὗ μάλιστα εἰς ὅλους των τοὺς υἱοὺς διανέμωσιν ἐξ ἴσου τὴν μικρὰν περιουσίαν των, καὶ τότε ὀλιγοστεύουσι τὰ κτήματα καὶ δισκορπίζονται; .. ἐπὶ τῆς γεωργίας ἐν Ἑλλάδι ἔπρεπε νὰ δοθῇ παράδειγμα ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους τοὺς δυναμένους καὶ ἑαυτοὺς νὰ ὠφελήσωσι καὶ τὴν πατρίδα νὰ προάξωσιν» (Σελ. 6).

(2) Ὁ Γεννάδιος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς ἔργα του. «Μελέται περὶ Γεωργίας» ἐν Ἀθήναις 1879. «Δοκίμιον περὶ ἀκρίδος» (Ἐν Κυδωνίαις 1882) καὶ διατριβὴν «Περὶ τοῦ γεωργικοῦ ἐδάφους ἐν Ἀττικῇ» (Ἐἰς Παρνασσόν. Τεῦχ. 4ον τοῦ 1883). Ὁ Ἡλιόπουλος ἀπέθανεν εἰς τὰ 1902 εἰς τὰ ἐν Μ. Ἀσίᾳ κτήματά του. Ἐπίσης εἰς τὰ 1861 εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Γεωργίας» ἐδημοσίευσεν ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κόμης Κεβούρ ὡς Ἀγρονόμος» (Σελ. 387-392).

(3) «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» Σελ. 613-626.

οὕτω ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων τῆς γεωργίας προτρέπομεν τὴν νεολαίαν νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὴν σπουδὴν τοσοῦτον ὠφελίμου μαθήματος. Ἴδῃ νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ προτρέψωμεν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ ὁμογενεῖς ἡμῶν νὰ πέμψωσι τὰ τέκνα των διὰ νὰ διδασθῶσιν ἐπιστήμην, ἣτις δύναται, ἀξάνουσα τὰς γεωργικὰς προσόδους αὐτῶν, νὰ τοὺς καταστήσῃ εὐτυχεῖς. Ἰδίως δὲ προτρέπομεν τοὺς μεγάλους κτηματίας καὶ τοὺς πλουσίους ὁμογενεῖς νὰ πέμψωσιν ὑποτρόφους εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην διὰ νὰ ἐκπαιδευθῶσι τὴν γεωργίαν, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει τοῦ νὰ διαδώσωσι τὰς γεωργικὰς γνώσεις εἰς τὰς πατρίδας των.

«Ὅσον μὴ νομίσωσι δὲ τινες, ὅτι προάγοντες μόνον τὴν ὑψηλὴν ἐκπαίδευσιν κατασταίνοσι τὰ ἔθνη εὐτυχῆ. Τὰ ἔθνη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐδαιμονήσωσιν, εἰμὲ ὅταν ὑπάρξῃ ἁρμονία καὶ ἀναλογία τις εἰς ἕπαντα τὰ ἐπαγγέλματα καὶ ἐπιτηδεύματα. Ἐὰν εἰς τὴν ἐξάσκησιν ἐνὸς συσσωρευθῶσι πολλοί, ὅχι μόνον πλεονάζοντες θέλων εὐρεθῆ κατὰ τινα ἐπαγγέλματα, ἀλλὰ θέλει παρουσιασθῆ καὶ σημαντικὴ ἔλλειψις ἐν ἄλλοις». Ἐξακολουθεῖ δὲ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν σχετικῶν ἐπιχειρημάτων διὰ τὸν ἐπαγγελματικὸν πληθωρισμὸν διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τοῦτο : «Ὅτι ἡ γεωργία εἶναι τεργνή καὶ ὠφέλιμος συνάμα ἐνασχόλησις, συνδέει στενῶς τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν τόπον καὶ τὴν ἐργασίαν, τὸν πλουτίζει, τὸν κατασταίνει θετικὸν καὶ ἐδραῖον καὶ ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτὸν τὰς πολιτικὰς καινοτομίας καὶ μεταβολάς, ὅσαι συνήθως εἶναι προῖον ζωηρᾶς καὶ ἀνησύχου φαντασίας μὴ ἐφαρμοζομένης εἰς τὰ πράγματα» (1).

Τὸ Πρόγραμμα τῶν μαθημάτων.

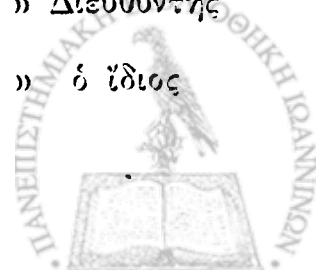
Τῶν κατὰ τὴν χειμερινὴν ἐξαμηνίαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1861—1862 παραδοθησομένων μαθημάτων ἐν τῇ Γεωργικῇ Β. Σχολῇ Τίρυνθος.

ΤΑΞΙΣ Β'. (Θεωρητικὴ ἄμα καὶ πρακτικὴ).

(ΚΛΑΣΙΣ Α'.—Ἔτος Α').—Ἐγερσις ἐκ τοῦ ὕπνου 4 1]2 ὥρα πρὸ μ. 4 1]2—5. προσευχὴ κτλ., 5 ἐξοδος τῶν κοιτῶνων, 5—5 1]2 παρεύσεις εἰς τὰς περὶ διαθέσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς ἡμέρας συζητήσεις. Ἐπισκέψεις ἀσθενῶν ζώων, 5 1]2—7 1]2. Μελέται ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ 7 1]2—8 1]2—. Πρόγευμα καὶ ἀνάπαυσις 8 1]2—11. Παραδόσεις καὶ μελέτη 11—1. Γεῦμα, ἀνάπαυσις. Παρεύσεις ἐπὶ τῶν συζητήσεων περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Μ. Μ., 1—5 1]2. Παραδόσεις, ἐξασκῆσεις ἐπὶ τοῦ πεδίου. ἐφαρμογὴ τῶν μαθημάτων 5 1]2—7, δεῖπνον καὶ ἀνάπαυσις, 7 1]2—9 μελέτη, 9 1]2 ἀνάπαυσις, ὕπνος.

Ἡμέραι	Μαθήματα	Ὁραὶ	Παρατηρήσεις
Δευτέρα	Ἀγροτικὴ Οἰκονομία.....	8 1]2— 9 1]2	Κ. Διευθυντῆς
	Ζωοκουλία.....	9 1]2—11.	» Μιχαλόπουλος
	Κηπουρικὴ.....	1—2	» ὁ ἴδιος
Τρίτη	Μεγάλῃ Γεωργία.....	8 1]2—10	» Μιχαλόπουλος
	Ἀγροτικὸν Δίκαιον.....	3—4	μ. μ. » Καραπάουλος
	Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι.....	1—2	» » Σακελλαρίδης
	Ἀγροτικὴ Οἰκονομία.....	10—11	π. μ. » Διευθυντῆς
	Ἐκθέσεις προφορικαὶ ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ κτήματος.....	7 1]2— 8 1]2	μ μ » ὁ ἴδιος

(1) Σελ. 573.

Ἡμέραι	Μαθήματα	Ὁραὶ	Παρατηρήσεις
Τετάρτη	Γαλλικὴ γλῶσσα.....	1-2	μ. μ. » Παμπούκης
	Κτηνιατρία.....	3-4	» » Σπρινγεφέλδ
	Λογιστικὴ.....	2-3	» » Κόνδης
	Ζωοκομία.....	8 1]2-10	π. μ. » Μιχαλόπουλος
Πέμπτη	Μαθηματικά.....	1- 2	μ. μ. » Κόνδης
	Ἑλληνικά.....	2- 3	» » Παμπούκης
	Μεγάλῃ Γεωργία.....	8 1]2-10	π. μ. » Μιχαλόπουλος
	Ἐκθέσεις προφορικαὶ ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Κτήματος.....	7 1]2- 9	μ. μ. » Διευθυντῆς
Παρασκευὴ	Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι (Βοτανικὴ καὶ φυσικὴ μετ' ἐφαρμογῆς).....	1- 2	μ. μ. » Σακελλαρίδης
	Ἀγροτικὴ νομοθεσία.....	3- 4	» » Καράπαυλος
	Μηχανικὴ.....	8 1]2- 9 1]2	π. μ. » Διευθυντῆς
Σάββατον	Μηχανικὴ.....	1- 2 1]2	μ. μ. » Διευθυντῆς
	Κτηνοτροφία.....	2 1]2- 3 1]2	» » Σπρινγεφέλδ
	Κηπουρικὴ.....	8 1]2- 9 1]2	π. μ. » Μιχαλόπουλος
	Ἐκθέσεις προφορικαὶ ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ κτήματος.....	7 1]2- 9 1]2	μ. μ. » Διευθυντῆς

Σ η μ.—Αἱ ἐπὶ τοῦ πεδίου ἐξασκήσεις λαμβάνουσι χώραν ἀπὸ τῆς 3—5 μ. μ. καθ' ἅπασαν τὴν ἐβδομάδα πλὴν δύο ἡμερῶν. Τὸ δεύτερον μάθημα τῆς ἐβδομάδος ἐκάστου καθηγητοῦ θέλει τείνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς κατάδειξιν πρακτικῆς τῶν ἐς τῷ πρώτῳ ἐκτεθειμένων.

ΤΑΞΙΣ Α΄.—ΠΡΑΚΤΙΚΗ.—ΚΛΑΣΙΣ Α΄.—Ἔτος Α΄.

Ἐγερσις τῆς κλίνης κατὰ τὰς 4 π. μ. Παρασκευὴ τῶν πρὸς ἐργασίαν ζώων καὶ μηχανῶν μέχρι τῆς ἡμέρας. Ἔργασία (διακοπτομένη κατὰ τὰς 8 πρὸς πρόγευμα) μέχρι τῆς 11, γεῦμα ἀνάπαυσις. Στοιχειώδης παράδοσις μέχρι τῆς α΄ μ. μ. Ἔργασία (διακοπτομένη κατὰ τὰς 4 πρὸς τροφήν) μέχρι τῆς ἑσπέρας· τὸ ἑσπέρας πρηνεύονται εἰς τὰς συζητήσεις τῶν ἐργασιῶν τοῦ κτήματος καὶ εἰς παραδόσεις στοιχειώδεις.

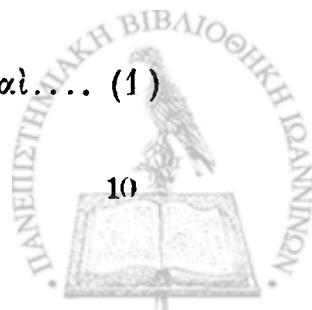
Δευτέρα	Ἐπὶ τῶν μηχανῶν ἐξηγήσεις....	7 1]2- 8 1]2	μ. μ. Κ. Διευθυντῆς
Τρίτη	Γεωργία κτλ. Τεχνολογία.....	7 1]2- 8 1]2	» » Μιχαλόπουλος
Τετάρτη	Ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ δεκαπενθημερίαν.....	12- 1	μ. μ. » Παμπούκης
Πέμπτη	Ζωοκομία.....	7 1]2- 8 1]2	π. μ. » Μιχαλόπουλος
	Μαθηματικά.....	12- 1	μ. μ. » Κόνδης
Παρασκευὴ	Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι πρακτικῶς....	12- 1	» » Σακελλαρίδης
Σάββατον	Κτηνιατρία πρακτικῆς.....	12- 1	» » Σπρινγεφέλδ

Ἐν Τίρυνθι τῇ 17 Αὐγούστου 1861.

Ὁ Διευθυντῆς
Α. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Οἱ Καθηγηταὶ.... (1)

(1) «Ἐφημερίς τῆς Γεωργίας» Σελ. 574-5.

Τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος κατὰ τὸ 1862.

Εἰς τὸν «Αἰῶνα» ἀνευρίσκομεν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1862 τὰ κάτωθι :
 «Συγκροτηθέντος τοῦ ἀνωτέρου προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς αἱ παραδόσεις ἄρχονται τακτικῶς κατὰ τὴν 20 προσεχοῦς Ὀκτωβρίου. Ἡ Κυβέρνησις θέλει διατηρήσῃ ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος 20 ὑποτρόφους περίπου. Οὗτοι θέλουσιν ἐνοικεῖ ἐν τῷ κατὰστῆματι, θέλουσι τρέφεσθαι ἐν συσσιτίῳ, πάντα τὰ ἔξωδα θέλουν καταβάλλεσθαι ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως πλὴν τῶν ἐνδυμάτων καὶ κλινιστρωμνῶν· οὗτοι ἐξαιροῦνται διὰ παντὸς τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας· οἱ Δῆμοι, αἱ Μοναὶ καὶ ἰδιῶται δύνανται ἐπίσης ν' ἀποστείλωσιν ὑποτρόφους πληρώνοντας 300 δραχμ. κατ' ἔτος· ἐκτὸς τῶν τακτικῶν δύνανται ν' ἀκροῶνται τῶν μαθημάτων καὶ ἄλλοι ἔξωθεν προσερχόμενοι μαθηταὶ· οἱ ἔχοντες τὰ προσόντα μαθηταὶ θέλουσιν ἀποτείνεσθαι ἀπὸ τοῦδε δι' ἀναφορᾶς πρὸς τὸν Νομάρχην ὑφ' ὃν ὑπάγονται. Οἱ μαθηταὶ θέλουσι εἶσθαι διηρημένοι εἰς δύο τάξεις διακεκριμένας· ἐν τῇ μιᾷ θέλουσι σχηματίζεσθαι ἀγρονομοί, οἱ νέοι, πρὸς οὓς διδαχθήσονται οἱ νόμοι τῆς ἀγρονομίας καὶ ἅπασαι αἱ πρὸς τὴν γεωργίαν ἔχουσαι σχέσιν ἐπιστῆμαι ἐφηρμοσμένα πρακτικῶς. Εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς διδασκαλίας θέλει δίδεσθαι ἢ ἀνήκουσα σημαντικότητος. Ἰνα οὗτοι τύχωσι διπλώματος ἀπαιτεῖται ὥστε εἰσερχόμενοι νὰ ἔγῳσι τοῦλάχιστον ἀπολυτήριον Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἢ ἐν ἑλλείψει τούτου, γνώσεις ἰσοδυνάμους, αἵτινες θέλουσιν ἐξακριβοῦσθαι δι' ἐξετάσεων παρὰ τῷ Συμβουλίῳ τῶν Καθηγητῶν. Ἐν τῇ τάξει ταύτῃ ἢ περίοδος τῶν μαθημάτων διαρκεῖ τρία ἔτη· οἱ τυχόντες διπλώματος ἐν ταύτῃ θέλουσι χρησιμεύσει ὡς Διευθυνταὶ ξένων, ἰδίων ἢ ἐθνικῶν μεγάλων κτημάτων καὶ κατὰστημάτων ἀναλόγων, θέλουσι τοῖς ἐμπιστεῦεσθαι θέσεις ἐπὶ τοῦ δημοσίου πλούτου κατὰ προτίμησιν. Οἱ ἀριστεύοντες δύνανται νὰ περαιώσωσι τὰς σπουδὰς αὐτῶν διὰ περιηγήσεων ἐν Εὐρώπῃ, συνδρομῇ τῆς Κυβερνήσεως. Τὰ διδαχθησόμενα αὐτοῖς μαθήματα εἶναι τὰ ἑξῆς ἐφηρμοσμένα πάντοτε πρακτικῶς.

» Τὸ τῆς Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας, τῆς Ἀγροτικῆς μηχανικῆς, Δασονομίας καὶ τὸ τῆς εἰδικῆς ἐφαρμογῆς τῶν μαθημάτων ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐν Τίρυνθι κτήματος. Παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ.

» Τὰ τῆς μεγάλης Γεωργίας, τὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τεχνολογίας, τῆς Ζωοκομίας, τὸ τῆς Δενδροκομίας καὶ κηπουρικῶν παρὰ τοῦ καθηγητοῦ Α. Μιχαλοπούλου. Τὸ τῆς Ἀγροτικῆς χημείας, τῆς φυσικῆς, τῆς γεωλογίας, τῆς ὀρυκτολογίας, τῆς Βοτανικῆς, τῆς Ζωολογίας, τῆς Κτηνοτροφίας (Ἀνατομία—Φυσιολογία) καὶ ὑγιεινῆς τοῦ ἀνθρώπου παρὰ τοῦ Διδάκτορος τῆς Ἰατρικῆς καὶ Νομοιατροῦ Α. Σακελλαρίου.

«Τὸ τῆς Ἀγροτικῆς Νομοθεσίας, Ἀγροτικῆς Ἀστυνομίας κτλ. παρὰ τοῦ Πρωτοδίκου Ν. Καραπαύλου.

«Τὸ τῆς Κτηνιατρίας (παθολογία καὶ θεραπευτικὴ πρακτικὴ) παρὰ τοῦ λοχαγοῦ Σπρίγενφελδ, ἐπιστήμονος Κτηνιατροῦ, Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Τιμενίῳ Β. Ἴπποφορβείου.

«Τὸ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἑλλ. γλώσσης παρὰ τοῦ Γυμνασιάρχου Ναυπλίας Χ. Παμπούκη.

«Τὸ τῶν μαθηματικῶν ἐν γένει καὶ τὸ τοῦ Ἀγροτικοῦ λογιστικοῦ παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ Μαθηματικῶν Γ. Κόνδη.

«Αἱ ἔδραι τῆς Δασονομίας, Βοτανικῆς, Ἀγροτικῆς μηχανικῆς δύνανται νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιστημόνων Καθηγητῶν ἑκατέρα· θέλει συγχωρεῖσθαι τοῖς μαθηταῖς καθ' ὠρισμένην ὥραν τῆς ἑβδομάδος, καὶ ἐξ ἰδίων αὐτῶν, ἢ ἀκρόασις μαθήματος μουσικῆς, ἵππασίας, κτλ. κτλ. γνώσεων ἐν γένει χρησιμευσῶν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ.

«Ἐν τῇ ἄλλῃ τάξει θέλουσι σχηματίζεσθαι πρακτικοὶ γεωργοί· οὗτοι θέλουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκτελεῖ ἀπάσας τὰς ἐργασίας τοῦ κτήματος· ἐπὶ τούτων θέλουσι τοῖς διδασθαι ἐξηγήσεις θεωρητικαὶ ἢ μαθήματα πρακτικά, ἐραυ-
ζόμενα ἐκ τῶν ἄνω ἤδη μνημονευθέντων· οὗτοι θέλουσι χρησιμεύει ὡς ἀρχιζευγί-
ται, ἀρχικηπουροί, ἐπιστάται, οἰκονόμοι, κλπ. ἀπαιτεῖται νὰ γνωρίζωσι πρὸ τῆς εἰ-
σόδου των ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις». Ἡ διάρκεια τῶν
μαθημάτων τῆς τάξεως ταύτης εἶναι διετής.....

Πάντα τῆς θρησκείας χρέη θέλουσιν ἐκτελεῖσθαι ἐντὸς τοῦ Καταστήματος
τος. (1).

“Ἐνας μαθητὴς τῆς Σχολῆς ὁ Χριστίνης” ὀμιλεῖ γιὰ τὸ ἔτος 1861—1862.

Ὁ Χριστίνης ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ 1867, ὅπως ἐλέγθη ἤδη, ἓνα ἔργον του
φέρον τὸν τίτλον : »Πραγματεῖα περὶ μεταφύτευσεως δένδρων
καθ’ ὄλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους». Εἰς αὐτὸ εὕρισκει τὴν εὐκαιρίαν, νὰ
ἐκφράσῃ τὸν βαθύτατον πόνον του διὰ τὴν τύχην τῆς Σχολῆς Τίρυνθος. Κατ’ ἀρχάς,
ἐν ὑποσημειώσει, ἐξάγει τὴν ἀγάπην τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ ἀνα-
φέρει τὴν ὑπ’ αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Γεωργικὴν Σχολὴν. Πλὴν δυστυχῶς, αἱ κατόπιν
Κυβερνήσεις, ἐγκατέλειψαν ἀπροστάτευτον τὸ ἔργον τοῦ Καποδίστρια, τὴν μόνην
Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Ἑλλάδος, «εἰς ἐποχὴν καθ’ ἣν εἰς ἄλλα Κράτη αἱ μὲν τέχλαι
ἀμιλλῶνται πρὸς τὰς ἐπιστήμας ἡ δὲ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις εἰσῆχθη καὶ εἰς τὰ δημο-
τικὰ σχολεῖα». Ἐν συνεχείᾳ ἐξάγει τὴν χρονικὴν περιόδον τοῦ 1861—1862, ὅποτε
«ἐξαιρετικῶς ἡ γεωργικὴ Σχολὴ ἔλαβε ζώην καὶ ἡγγυᾶτο τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σπου-
δαίου προορισμοῦ της», ὅποτε διὰ τῆς μερίμνης καὶ προστασίας τοῦ τότε ὑπουργοῦ
τῶν Ἐσωτερικῶν Χριστοπούλου καὶ «τῆς συνετῆς καὶ πεφωτισμένης διευθύνσεως
τοῦ Α. Ἡλιοπούλου ἐπὶ τὸ βέλτιον ὀργανίσθη αὕτη». Προχωρῶν δὲ προσθέτει
καὶ τὰ ἐξῆς : «Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ; ἀφοῦ τὰ κατόπιν ἀτυχῆ κυβερνητικὰ μέτρα
ἔρριψαν ἐκ νέου τὴν ἀποσύνθεσιν εἰς αὐτὴν ! ἀφοῦ ἡ θέσις τῶν σπουδασάντων τὴν
γεωργίαν κατέστη τούτου ἕνεκεν προβληματικὴ ! τῶν δὲ μαθητῶν ὑποστάντων
τὴν αὐτὴν τῶν προκατόχων των τύχην !» (2). Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔργου του ὁ
Χριστίνης ἀπευθύνει «Πρὸς τοὺς κ. Ἀναγνώστας» εἶδος ἐπιστολῆς, ἡ ὅποια μπορεῖ
νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πηγὴ πληροφοριῶν διὰ τὴν Σχολὴν ποῦ ἔχουν πολὺ ἐνδιαφέρον.
«Πολλάκις, λέγει, πολλοὶ νέοι ἐκτιμῶντες τὰ ἀγαθὰ τῆς Γεωργίας ἐφοίτησαν ἐν τῇ
Σχολῇ. Οἱ νέοι οὗτοι ἐκτὸς τῆς κλίσεώς των, εἶχον ἢ ἐδικαιοῦντο νὰ πιστεύωσιν ὅτι
εἶχον καὶ ἑτέραν ἐγγύησιν, τὴν προστασίαν τῆς Κυβερνήσεώς μας, συμφώνως μὲ
τὰς περὶ τούτου ἐγκυκλίους τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργείου κλπ. διό, ἂν ὄχι
πάντες, οἱ πλεῖστοι ὅμως μ’ ὄλην τὴν γλισχρότητα τῶν μέσων κατῶρθωσαν μὲν
ν’ ἀποπερατώσωσι τὰς σπουδὰς των, δὲν ἔτυχον ὅμως οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης προστα-
σίας διὰ νὰ φανῶσι χρήσιμοι εἰς τὴν πατρίδα των. Ἐπικαλούμεθα τὴν μαρτυρίαν τῶν
κ. Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς, τῆς Νομαρχίας Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας καὶ αὐτῆς
ἔτι τῆς Κυβερνήσεως, ἂν οἱ μαθηταὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, καθ’ ἃ ἡ γεωργικὴ Σχολὴ
εὐτύχει νὰ διευθύνεται ὑπὸ τοῦ λίαν εὐδοκίμως σπουδάσαντος εἰς Grignon Α. Ἡλιο-
πούλου, δὲν ἔτυχον διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς ἐξετάσεις των ἐπαίνων καὶ βραβείων ὑπὸ τῆς
τότε Κυβερνήσεως, ἧτις παρέσχεν ἀρκοῦσαν εἰς τὴν Σχολὴν ὑποστήριξιν (3) ἀντα-
ποκρινομένην εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τῶν Καθη-
γητῶν αὐτῆς. Ἐντεῦθεν δὲ παρήγετο τὸ εὐάρεστον ἐκεῖνο ἀποτέλεσμα καὶ ἐφαίνετο

(1) «Αἰὼν» 1862. 4 Ἰβρίου Ἀριθ. 2073.

(2) Σελ. 22-23

(3) Διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Χριστοπούλου.

ἡ πλήρης ἐλπίδων ἐκείνη κατάστασις, ἣτις ὅμως ἐπέπρωτο νὰ εἶναι ἡ μόνη ἐπιχορηγία τῆς ἀκμῆς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἐκείνου καταστήματος». Περαιτέρω ὁ Χριστίνης ἐκφράζει τὸν βαθύτατον καὶ πάλιν πόνον του διότι τόσον διεψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες τῶν σπουδαστῶν, διότι ὁ κακὸς δαίμων ἐπέφερε τὴν ἀποσύνθεσιν. Ἡ Σχολὴ διελύθη, οἱ καθηγηταὶ παρητήθησαν καὶ οἱ μαθηταὶ διεσκορπίσθησαν ριφθέντες εἰς τοὺς δρόμους. Ὅλη δὲ αὐτὴ ἡ ἐπώδυνος λύσις ὠφείλετο εἰς τὰς οἰκονομίας, εἰς τὴν αἰωνίαν πληγὴν τὴν προκαλοῦσαν πάντοτε συμφορὰς εἰς τὴν πατρίδα μας, ὅπως ἄλλως τε καὶ ἀλλαγῶν ἐτονίσαμεν. Προχωρῶν ὑπεραμύνεται τῆς Σχολῆς, διαμαρτύρεται διότι δὲν ἐξέτιμήθη ὁ προσρισμὸς τῆς καὶ τῆ ἀποστολῆς τῆς καὶ διὰ νὰ δώσῃ μίαν ἀπόδειξιν πειστικὴν τῆς χρησιμότητος τῆς Σχολῆς δημοσιεύει τό, ὡς ἄνω ἀναφερθὲν, ἔργον του τὸ ὁποῖον ἐκπιγάζει «ἐκ τῶν σπλάγχων τῆς κακῶς ἐκτιμηθείσης ἐκείνης Σχολῆς.» (1).

Ἄροτρα κατασκευαζόμενα ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1863

Κατὰ τὸ 1863 ἐξαποστέλλεται ἐγκύκλιος σχετικὴ μετὴν κατασκευὴν ἀρότρων ἐν Ἑλλάδι. Φέρει τὸν τίτλον.

«Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κατασκευασθέντων ἀρότρων καὶ ὅλα ὁμοίων πρὸς τὰ τοῦ Γρινιῶν τῆς Γαλλίας».

Πρὸς τοὺς Νομάρχας καὶ Ἐπαρχοὺς.

«Τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Ὑπουργεῖον ἐπρομηθεύετο μέχρι τοῦδε ἄροτρα τοῦ Γρινιῶν τῆς Γαλλίας, τὰ ὁποῖα ἐναποτιθέμενα ἐν τε τῷ καταστήματι τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ ἐν τῷ τοῦ Δημοσίου ἐνταῦθα Δενδροκομείου, ἐργαζοῦντο εἰς τοὺς ζητοῦντας αὐτά». Τὴν κατασκευὴν τῶν ἀρότρων αὐτῶν ἀνέθεσεν εἰς τὸ ἐν Πειραιεὶ κατάστημα τοῦ Γ. Βασιλειάδου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὰς καταλλήλους ἐγκαταστάσεις καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ δοθὲν εἰς αὐτὸ ὡς ὑπόδειγμα ἄροτρον τοῦ Γρινιῶν κατασκεύασε τέλεια ἄροτρα. Ταῦτα ἐξητάσθησαν ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδημόνων. Παρήγγειλεν ἐξ αὐτῶν ἰκανὸν ἀριθμὸν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν εἰς Τίρυνθα Γεωργικὴν Σχολὴν καὶ τὸ Δημοσίον Δενδροκομεῖον πρὸς πώλησιν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ αἰτοῦντας ἄροτρα ἀντὶ δραχμ. 55. (2)

Ἐπίσημος ἐκθεσις περὶ τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1863.

Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἐκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν κατὰ τὸ 1863. Ἀναφέρονται εἰς αὐτὸ τὰ κάτωθι περὶ τῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος.

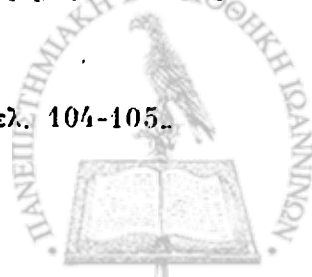
«Ἡ ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴ Σχολή, στερουμένη καλῆς γενεᾶς γαλακτοφόρων ἀγελάδων καὶ ἄλλων τινῶν κατοικιδίων ζώων, ὧν ἐδοκιμάσθη καὶ ἐπέτυχεν ἐνταῦθα ἡ ἐγκλημάτισις ἐκτήσατο ἤδη πολλὰ τοιαῦτα τὰ μὲν ἀναληφθέντα ἐκ τοῦ κτήματος τῆς πρώτης Βασιλίσσης ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ Δημοσίον, τὰ δὲ ἀγορασθέντα.

«Ἡ αὐτὴ Σχολή ἐπλουτίσθη καὶ δι' ἄλλων τινῶν ἀξιολόγων μηχανῶν καὶ εργαλείων τελειότερων. Ἐλήφθη δὲ συγχρόνως ὑπὸ σπουδαίαν σκέψιν τὸ ζήτημα τῆς κατασκευῆς εὐρωπαϊκῶν ἀρότρων ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐλπίζεται ἡ προσεχὴς λύσις αὐτοῦ, διότι ἐγένοντο ἤδη αἱ περὶ τούτου συμφωνίαι καὶ ἐδόθησαν οἱ ἀπαιτούμενοι τύποι.

«Ἡ λύσις δὲ αὕτη θέλει εὐκολύνει μεγάλως τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἀρότρου, καὶ θέλει εὐεργετήσῃ τὴν ἐλληνικὴν γεωργίαν.

(1) Σελ. 108-112.

(2) Ἐγκύκλιος Διαταγὰς τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν τοῦ ἔτους 1863. Σελ. 104-105.

»Ὡς ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πείρας ἀπεδείχθη, τὸ ἐν Τίρυνθι Γεωργικὸν Σχολεῖον ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ διοργανισμοῦ αὐτοῦ δὲν ἐπῆνεγκε μέχρι τοῦδε, οὐδὲ δυνατὸν ἦτο νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα.

»Διὰ τοῦτο καὶ διότι μερίστην ἔχομεν ἀνάγκην νὰ εὐκολύνωμεν τὴν Ἐνθι-
κὴν ἡμῶν Γεωργίαν, θεωρῶ ἐκ τῶν κατεπειγόντων μέτρων τὴν τροποποίησιν μὲν
τοῦ Σχολείου ἐκείνου ἐπὶ τὸ οἰκονομικώτερον καὶ σκοπιμώτερον, τὴν σύστασιν
δὲ ἐν τισὶ ἐπαρχίαις τοῦ Κράτους προτύπων ἀγροκηπίων, δι' ὧν νὰ διαδίδωνται
αἱ πρακτικώτεραι τῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς καλλιιεργείας ἐν γένει γνώσεις.

»Περὶ τῆς ἐνισχύσεως τῶν τεχνῶν καὶ τῆς βιομηχανίας δὲν πρόκειται βε-
βαίως νὰ ἐνεργηθοῦν τὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀλλ' ὅταν ἀνεγερθῇ τὸ δαπάνη τοῦ ἀει-
μνήστου Στουρνάρη, ἀνεγερθησόμενον πολυτεχνικὸν σχολεῖον, καὶ κατορθωθῇ ἐν
κῦτῳ ὁ χωρισμὸς τῆς διδασκαλίας τῶν ὠραίων ἀπὸ τῆς τῶν βιοτεχνικῶν
τεχνῶν, θέλει βεβαίως γίνεαι δυνατόν νὰ δοθῇ ἡ ἀναγκασία ὠθησις πρὸς ἀνά-
δειξιν ἰδίως τῶν τελευταίων, ἥτις κατ' ἐμὲ ἀποτελεῖ τὸ προγενέστερον καθῆκον
τῆς Κυβερνήσεως». (1)

Εἰς τὸ 1864 ὁ Ἡλιόπουλος ἀγγέλλει τὴν ἐκδοσιν Ἐφημερίδος Γεωργικῆς.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1864 ὁ Ἡλιόπουλος ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Διευθυντοῦ
τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς (2) Τίρυνθος, προαναγγέλλει τὴν ἐκδοσιν Γεωργικῆς Ἐφημε-
ρίδος ἢ ὑποία θὰ ἔφερε τὸν τίτλον «Γεωργικά». Ἐκ τῆς σχετικῆς ἀγγελίας
τοῦ ἀποσπῶμεν τὸν πρόλογον :

«Μικρά τις περιδεῖα λέγει, ἦν ἐνήργησα πρὸ μικροῦ εἰς τινὰς τῶν γεωργι-
κωτέρων τοῦ τόπου χωρῶν, μὲ ἔπεισε περὶ τῆς λίαν ἐπαισθητῆς ἐλλείψεως, ὑφ'
ἧς κατέχονται οἱ περὶ τὴν Γεωργίαν ἀσχολούμενοι Ἕλληνες, ὡς πρὸς τὰ μέσα
τῆς ἀναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν ἀπρηχαιωμένων αὐτῶν γεωργικῶν γνώ-
σεων· οἱ κτηματῖαι, οἱ ζωοκόμοι, οἱ εἰς γεωργικὰ ἀντικείμενα βιομήχανοι, οἱ
περὶ τ' αὐτὰ ἔμποροι, ὁ γεωργικὸς ἐν γένει Ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει ἀπειρον δίψαν
καὶ ἔφρασιν πρὸς πορισμὸν τῶν γνώσεων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ συντελέσωσιν εἰς
τὴν προαγωγὴν τῆς σπουδαίας καὶ εὐγενοῦς αὐτῶν τέχνης».

Ἐν συνεχείᾳ ἐξάγει τὴν σπουδαιότητα τῆς γεωργίας, ἀναφέρει τὴν ἐλλιπῆ
καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ὅμως, παρὰ τὴν ὑπαρξίν πολιτικοῦ τύπου καὶ ἄλλων εἰ-
δικῶν ἐπιστημονικῶν ἐφημερίδων ἢ περιδικῶν, διὰ τὴν γεωργίαν οὐδὲν ὄργανον
ἐκδίδεται. Περαιτέρω περιγράφει τὸ εἶδος τῆς ὕλης ποῦ θὰ περιέχει εἰς τὰ «Γε-
ωργικά» διὰ νὰ βεβαιώσῃ τελικῶς ὅτι «Ἡ ἐπίσκεψις καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς τοῖς
ἄλλοις, ἦν ἀποστολῇ τῆς Κυβερνήσεως ἐνήργησεν εἰς τὴν Παγκόσμιον τοῦ 1862
Ἐκθεσιν (3) ἐν Λονδίῳ καὶ μετὰ ταῦτα ἡ περιήγησις ἦν κατὰ τὴν Εὐρώπην
καὶ ἰδίως τὴν μεσημβρινὴν ἐπεχείρησε τοῦ ἔχουν προπρασχευάσει ἀφθονον πρὸς τὸ
προκείμενον ἔργον ὕλην» (4).

Ὁ Ἡλιόπουλος κατὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

Ὁ Ἡλιόπουλος ἀγανακτησμένος καὶ οὕτος διὰ τὴν ἀντίδρασιν τῆς ὑπηρε-

(1) »Ἀθηνᾶν 1863. Φεβρουάριος. Ἀριθ. 3120.

(2) Σ.Σ. Παρὰ τὴν ὑπογραφήν του θέτει τὸν τίτλον Ἀγρονόμος καὶ Μέλος
τῆς ἐν Λονδίῳ Ἀγρονομικῆς Ἀκαδημίας κλπ.

(3) «Μέλισσα τῶν Ἀθηνῶν» Α. Ν. Γούδα. Περίοδος δευτέρα. Τομ. Α' Φυλλαδ. Ε'
καὶ ΣΤ' Σελ. 281-3.

(4) Ὁ Ἡλιόπουλος γράφων ἐκ Λονδίνου τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1862 πρὸς τὸν Χαραλάμπην
ἐκφράζει τὴν εὐχάριστήν του ἀδελφίαν ἔλθεν εἰς τὸ μέγαλον Σχολεῖον τὸ τύσον ὠφέλιμον
καὶ διδακτικόν.

σίας κατά τὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον διηύθυνε τὴν Σχολήν, μετὰ τὴν παραίτησίν του δημοσιεύει εἰς τὴν ἔφημερίδα ὁ «Εὐαγγελισμὸς» (1) ἄρθρον ἢ ἄρθρα ἐναντίον τῆς ποτὲ προϊσταμένης ὑπηρεσίας του.

Ἄγνοοῦμεν ἂν προσωπικῶς ἔθιγε τὸν τότε ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπηρετοῦντα τέως προϊστάμενόν του ἢ ἂν αἰτιτιάσεις του ἀπηυθύνοντο ἀπροσώπως μὲν ἀλλ' ὑπ' αὐτὰς ὑπενοεῖτο τὸ πρόσωπον τοῦ Ι. Χαραλάμπους. Πάντως ὁ Ι. Χαραλάμπης ἐξέδοτο φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴ Σχολὴ καὶ ὁ πρῶην Διευθυντῆς αὐτῆς Α. Ἡλιοπούλου», διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτίθεται ἀγρίως κατ' αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Χαραλάμπην ὁ Ἡλιοπούλος δημοσιογραφῶν ἰσχυρίσθη α') «ὅτι αὐτὸς ὁ Ἡλιοπούλος ὑπῆρξεν ὁ διοργανωτὴς τῆς Σχολῆς, ὁ βελτιώσας αὐτὴν καὶ τὸ προσηρητημένον αὐτῇ κτῆμα καὶ ὁ διοικήσας καὶ διαχειρισθεὶς τὰ τῆς Σχολῆς ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ τόπου ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Δημοσίου καὶ

β') »Ὅτι αὐτὸς (ὁ Χαραλάμπης) ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του παρενέβαλε προσκόμματα εἰς τὴν πρόοδον τῆς Σχολῆς, κατέστρεψεν ἐπὶ τέλους αὐτὴν καὶ κατέτρεξεν ἀπὸ πάθος καὶ ἐκδίκησιν αὐτὸν τὸν ἴδιον».

Ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τοῦ Ἡλιοπούλου φιλοτεχνεῖ ὁ Χαραλάμπης ἓνα τεράστιον κατηγορητήριον κατὰ τοῦ Ἡλιοπούλου. Ἐπὶ πολλὰς σελίδας δημοσιεύει περιλήψεις ἐπισήμων ἐγγράφων διὰ τῶν ὁποίων ἐκαυτηριάζετο ἡ διαγωγή του, ἐζητεῖτο ἡ τιμωρία του, ἀπεδεικνύετο ἡ ἀμέλειά του καὶ ἡ κακὴ του πίστις, αἱ συνεχεῖς παρατυπίαί του καὶ παρανομίαί του, αἱ ἄνευ ἐγκρίσεως δωρεαί του, αἱ λογιστικαὶ ἀτασθαλίαί του καὶ αἱ ἀδικαιολόγητοι καθυστερήσεις του περὶ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἡ ἔλλειψις ζήλου καὶ δραστηριότητος καὶ σειρά ἄλλῃ πράξεων ἀξίων τῆς πλέον αὐστηρᾶς τιμωρίας ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας. Καὶ ἐνῶ ὁ Χαραλάμπης παρατάσσει τοσαύτας καὶ τοιαύτας κατὰ τοῦ Ἡλιοπούλου κατηγορίας, κατόπιν δημοσιεύει μερικὰς ἐπιστολάς τοῦ δευτέρου πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ κατηγορούμενος καὶ ὁ κατήγορος διετέλουν εἰς φιλικωτάτας σχέσεις, ἀντήλλασσον ἐπιστολάς γιομάτας ἀπὸ εὐχαριστίας καὶ εὐγνωμοσύνης καὶ ὅτι ὁ Χαραλάμπης ἐπὶ ἔτη ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ βοηθῆ καὶ ἐνισχύῃ εἰς τὸ ἔργον του τὸν Ἡλιοπούλον !! Διὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν μεταξὺ σφοδρῶν ἐπικρίσεων ἢ δεινῶν κατηγοριῶν καὶ φιλικωτάτων αἰσθημάτων μᾶς παρέχεται τὸ δικαίωμα νὰ θεωρήσωμεν τὸν Χαραλάμπην ὑπερβάλλοντα εἰς αὐστηρότητα καὶ κατηγοροῦντα τὸν Ἡλιοπούλον κατόπιν πλέον ἑορτῆς. Ἐχομεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ γεγονός: ὅτι ὁ Χαραλάμπης ἀπὸ κατηγόρου ἐπικρίνοντος, λαμβάνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐτὸς τὴν θέσιν ἀπολογουμένου καὶ τοῦτο δείχνει ὅτι αἱ διὰ τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» ἀπευθυνθεῖσαι κατ' αὐτοῦ κατηγορίαι δὲν ἦσαν ἀνάξιαί προσοχῆς.

Ὁ Χαραλάμπης ἀμυνόμενος.

Ὁ Χαραλάμπης ἀφ' οὗ παρατάξῃ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἡλιοπούλου εἰσέρχεται εἰς λεπτομερείας περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας προσέφερεν οὗτος «ὑπὲρ τοῦ κλάδου τὸν ὁποῖον διηύθυνε καὶ ἐξ αὐτῶν ἀρυόμεθα ἱστορικὰ σημεῖα ἄξια νὰ ἀπασχολήσουν τὰς στήλας ταύτας.

Ὁ Χαραλάμπης περιγράφει τὰ ἐξῆς ἐν περιλήψει :

1) «Ὅτι τῇ ἐνεργείᾳ του ἡγοράσθησαν διὰ τὴν Σχολὴν γεωργικὰ ἐργαλεῖα, μηχαναὶ καὶ κτήνη ἐξαίρετου φυλῆς. Ἐπίσης ἐγένετο καὶ προμήθεια σπόρων «πρὸς εὐκολίαν καὶ ἐμφύχωσιν τῆς γεωργίας».

(1) Ἄριθ. 599. Τὸ φύλλον αὐτὸ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς Βιβλιοθήκας μας. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς εὐρίσκονται οἱ ἀριθμοὶ 1-326 ἧτοι τῶν ἐτῶν 1862 καὶ 1863 καὶ κατόπιν τῶν ἐτῶν 1864-1867 μόνον ἀριθμοὶ τινές.

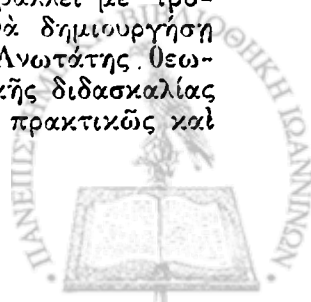
2) "Οτι υπέβαλεν οὔτος τὸ περὶ συστάσεως ἀγροτικῶν τραπεζῶν, περὶ ἀρ-
δεύσεως, περὶ συστάσεως Γεωργικῆς Ἑταιρείας ἐν Ἀθήναις, ἥτις καὶ ἐνεκρίθη
διὰ Β. Δ., περὶ συστάσεως εἰς τὰς «γεωργικωτέρας ἐπαρχίας τοῦ Κράτους πρυτῦπων
πρακτικῆς διδασκαλίας γεωργικῶν σχολείων» καθὼς καὶ ἄλλων τινῶν «ἀφορώντων
τὴν κυρίως λεγομένην γεωργίαν» τὰ ὁποῖα θέλουν «βεβαίως ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς
Κυβερνήσεως ἅμα ἐπιστῆ προσεχῶς ὁ κατὰλληλος πρὸς τοῦτο
καίρος!!»

"Ἵστερα ἀπὸ τὰς ἀορίστους αὐτὰς ὑπὲρ τῆς γεωργίας ἐνεργείας τοῦ ὁ Χαρα-
λάμπης κατηγορεῖ τὸν Ἡλιόπουλον ἰσχυριζόμενον ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν του
ἄλλοι μὲν «έτοποθετήθησαν πλησίον μεγαλοκτημόνων ὡς ἀρχιζευγῖται, οἱ δὲ εἰς τὰ
ιδιόκτητά των κτήματα καὶ ἄλλοι ἐξακολουθοῦν τὰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς των ἐν
Εὐρώπῃ», ἐνῶ τὸ γεγονός κατ' αὐτὸν εἶναι ὅτι «οἱ μεγαλοκτηματῖαι Σ. Μήλιος,
Ι. Σοῦτσος, Λόντος καὶ ἄλλοι ἐνά ἀπλοῦν ζευγίτην διὰ τὰ κτήματά των» δὲν μποροῦν
νὰ εὔρουν. Τὸν κατηγορεῖ διὰ τὰ ὅσα γράφει περὶ ἀρότρων ὁ Ἡλιόπουλος. Ἀνα-
φέρει λοιπὸν, «ὅτι τὰ ἄροτρα πολὺ ὀλιγώτερα τὸν ἀριθμὸν, ἐπρομήθευεν εἰς τοὺς
κατοίκους τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐξ Εὐρώπης, ἕως ὅτου ἤρχιζε νὰ κατα-
σκευάζῃ τοιαῦτα τὸ κατάστημα τοῦ κ. Βασιλειάδου ἐν Πειραιεῖ». Φαίνεται δὲ ὁ
Ἡλιόπουλος ἐκαυχῆθαι διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ ἀρότρου ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, ἐν ᾧ
ὁ Χαραλάμπης τονίζει ὅτι τὰ εὐρωπαϊκὰ ἄροτρα «τὰ ὀδηγοῦν σήμερον πρόσωπα
ἐργασθέντα ἐν τοῖς κτήμασιν τῆς πρώην Βασιλίσσης καὶ γαιοκτήμονες λαβόντες
γῶσιν ἐν τοῖς κτήμασιν αὐτοῖς καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ».

Ἡ Γεωργικὴ Ἀκαδημία Τίρυνθος.

Περαιτέρω ἀναφέρει ὁ Χαραλάμπης νομοσχέδιόν τι τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖ «κακό-
τεχνον» καὶ τὸ ὁποῖον εἰσήχθη εἰς τὴν Ἐθνόσυνέλευσιν ὑπὸ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ
Γεωργ. Πετμεζᾶ καὶ τοῦ Γεν. Γραμματέως Εὐθυμιοπούλου, τῆ ὑποδείξει τοῦ Ἡλιο-
πούλου, «περὶ συστάσεως Γεωργικῆς Ἀκαδημίας ἐν Τί-
ρυνθῷ». Ἡ λεπτομέρεια αὕτη εἶναι τελείως ἄγνωστος μέχρι τοῦδε καὶ ὀφείλομεν
χάριτας εἰς τὸν Χαραλάμπην, ὅστις μᾶς τὴν ἐγνώρισεν. Ἀποδεικνύει τὸ εὐρύτερον
πνεῦμα τοῦ Ἡλιοπούλου, ὅστις ἐζήτηε περισσότερον ἀναπεπταμένους γεωργικοὺς
ὀρίζοντας διὰ τὴν τελειότεραν γεωργικὴν μόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ ὁ
γραφειοκράτης Χαραλάμπης ἐξανίσταται καὶ κατηγορεῖ τὸν Ἡλιόπουλον διότι τὸ
περὶ «Ἀκαδημίας» Νομοσχέδιον ἠῤῥξανε τὰς γαίας τῆς Σχολῆς κατὰ 8 γιλ.
στρέμματα καὶ ἐχορήγει διὰ τὰς ἐργασίας τῆς Σχολῆς προϋπολογισμὸν διαχειρίσεως
ἐξ 100,000 δραχμῶν!! Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῶν ἰσχυρισμῶν του παραπέμπει εἰς τὸ
ὑπ' ἀριθ. 3146 φύλλον τῆς ἐφημερίδος «Ἀθηναῖς» τοῦ 1863 (1). Δι' αὐτῆς «ἐπε-
κρίθη λίαν εὐστέγως καὶ ὑπὲρ πολλὰς ἐπρόψεις τὸ ἔργον των αὐτῶν».

(1) Τὸ ἄρθρον τῆς Ἀθηναῖς μακροσκελέστατον εἶναι γραμμένον ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Χα-
ραλάμπην. Εἰς πολλὰ σημεῖα τὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τοῦ Ἡλιοπούλου εἶναι τὰ ἴδια μὲ τὰ περιε-
χόμενα εἰς τὸ φυλλάδιόν του. Διὰ διαφόρων πονηρῶν ἐλιγμῶν ὁ Χαραλάμπης γενικῶς μὲν ἀποδί-
δει εἰς τὸ Ὀθωνικὸν παρελθὸν τὴν κακοδαιμονίαν τῆς γεωργίας. «Ἐλαμβάνετο λέγει πάντοτε
ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τοῖς ἀρμοδίαις Γραφείοις τῆς Δημοσίας ὑπηρεσίας μέριμνα, ἐματαιοῦτο ὅμως
ὑπὸ τοῦ πεπτοκότος πολιτικοῦ συστήματος». Δηλαδή αὐτὸς μὲν ὡς δρῶν πρόσωπον εἰς τὸ ἀρ-
μόδιον τμήμα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς γεωργίας, ἀλλὰ
τότῃτε πολιτικὸν καθεστῶς, ἐματαιῶνε τὰς προσπάθειάς του!! Κατόπιν βάλλει μὲ τρό-
πον κατὰ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος ἡ ὑποία μέχρι τοῦδε δὲν κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ
καμμίαν γεωργικὴν πρῶτον καὶ ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἴδρυσιν Σχολῆς «Ἀνωτάτης Θεω-
ρητικῆς ἐκπαιδεύσεως» προτιμῶν «νὰ συσταθῶσιν ἀμέσως πρότυπα πρακτικῆς διδασκαλίας
Σχολεῖα κατὰ τοὺς γεωργικωτέρους νομοὺς τοῦ Κράτους, ἐν οἷς νὰ διδάσκωνται πρακτικῶς καὶ

**Σύστασις τελείας Ἀγορονομικῆς Σχολῆς. — Εἰσήγησις Ὑπουργοῦ
Πετιμεζᾶ εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν.**

Πρὶν λήξῃ τὸ κεφάλαιον αὐτὸ θεωροῦμεν ἐπιβαλλόμενον νὰ δώσωμεν μίαν ἰδέαν τῶν λεγθέντων εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀνωτέρας Γεωπονικῆς Σχολῆς.

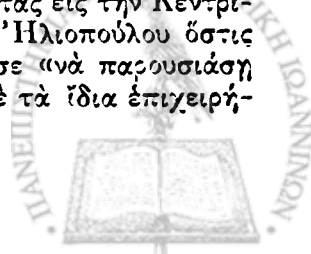
Εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ὑποβληθεῖσαν εἰσηγητικὴν του ἔχουσιν ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ὡς βλέπετε ἡ περὶ τὴν γεωργίαν ἐκπαίδευσις διαίρεται διὰ τοῦ ψήφισματος τοῦτου εἰς δύο βραχίους, ὧν ὁ εἰς περιλαμβάνει τὴν πρακτικὴν ἀποκλειστικῶς διδασκαλίαν, γινομένην εἰς πολλὰ τοῦ Κράτους μέρη εἰς τὰ Πρακτικὰ Γεωργικὰ Σχολεῖα, ὁ ἕτερος αὐτὴν ταύτην συνοδευομένην μετὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ γινομένην εἰς μίαν καὶ μόνον ἀγορονομικὴν Σχολὴν ἐντελῶς κατηρτισμένην. Προβλέπων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου διαφόρων τινῶν ἐξ ἑμῶν τὰ φρονήματα, προλαμβάνω ἐξηγούμενος ἀρχοῦντως. Εἶμαι βέβαιος ὅτι κατὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τινες θελοῦσιν ἐπιτεθῆ, διεσχυριζόμενοι ὅτι παρ' ἡμῖν μόνον ἡ καθαρῶς πρακτικὴ τῆς Γεωργικῆς διδασκαλία εἶναι χρήσιμος, ἐυδύνατος δὲ καὶ ἡ θεωρητικὴ».

Ἐχθροὶ τῆς Γεωργίας.

«Ἐκ προσιμίων, συγχωρήσατέ με νὰ ἀποκαλέσω ἐχθρὸν καὶ ἐχθρὸν καίριον τῆς προόδου τῆς γεωργίας τὸν οὕτω φρονοῦντα ὁ θέλων νὰ περιορίσῃ τὴν σπουδὴν τῆς γεωργίας εἰς τὸ καθαρῶς πρακτικὸν αὐτῆς μέρος θέλει, ὥστε ἡ ἐκμάθησις τῆς γεωργίας νὰ περιορισθῇ εἰς μαθητὰς ἀγροματάους, ἀπαιδεύτους, ἀνήκοντας εἰς τὴν τελευταίαν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ἀγροῖκον, τὴν μηδεμίαν ποτε πρόοδον ὑποσχομένην ἕνεκα τῆς μὴ διανοητικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως. Καὶ ἐνῶ δὲν εἶναι συγχωρημένον νὰ πρεσβεύηται ἰδέα τοιαύτη εἰς τι πεπολιτισμένον ἔθνος, ὅπου τὰ πάντα ἐγγίζουσιν εἰς τὸν κολοφῶνά των, παρ' ἡμῖν, ὅπου οὔτε κἂν ἔνερξίς ἐγένετο πρὸς τὸν δρόμον

ἐκ τοῦ σύνεργου εἰς τοὺς κατοίκους ἢ κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον καλλιέργεια τῆς γῆς κτλ. ἢ νὰ συσταθῇ κατὰ πρῶτον πολυτελεστάτῃ Ἀνωτάτῃ Ἀγορονομικῇ Σχολῇ, ἥτις μετὰ τριετίαν νὰ σχηματίσῃ ἀγρονόμους μέλλοντας νὰ διδάξουσιν ἐν τοῖς κατὰ τὸ ψήφισμα, συσταθησομένοις γεωργικοῖς Σχολείοις τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν». Ὁ Χαραλάμπης κατακρίνει τὸ σύστημα τοῦτο τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ καὶ ἡ Σχολὴ τοῦ Grignon χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ καταπολεμήσῃ «τὰς προλήψεις καὶ τὰς ἀπρηχαιωμένας ἰδέας» αἵτινες ἐπικρατοῦσιν εἰς τὴν γεωργίαν εἰσέτι. Κατὰ τὴν γνώμην του ἡ ἰδρυσις Πρακτικῶν Σχολῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα μεξένους διευθυντὰς θὰ προσεκόμιζεν εἰς τὸν τόπον ἀπείρους ὠφελείας καὶ φέρει παράδειγμα τὸν Γάλλον Καμποκάσσον «ὅστις ἀφῆκεν ἕνα ἀνεξάλειπτα τῶν πρακτικῶν γνώσεών του». Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀφεται εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, διότι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ γίνῃ πρόσκομμα εἰς τοὺς φιλοδόξους «ἢ ἄλλους ἴσως σκοποῦς» ἐκείνων ποῦ ἐπιδιώκουν νὰ συστήσουν εἰς τὴν Τίρυνθον Γεωργικὴν, οὕτως εἰπεῖν, Ἀκαδημαϊκὴν Σχολὴν πολυδάπανον» ἀλλὰ καὶ συγχρόνως «ἐλευθέρην καὶ ἀνεξάρτητον διαχειρίσιν σημαντικῆς περιουσίας τοῦ δημοσίου». Κατόπιν σχολιάζει δυσμενῶς καὶ μετὰ διαχειριστικῶν ὑπανιγμῶν τὰ ἄρθρα τοῦ «Ψήφισματος» καὶ ρίπτει τὴν γνώμην νὰ «μὴ δεσμευθῇ ἡ μέλλουσα Κυβέρνησις ὡς πρὸς τὴν καθίδρυσιν καὶ τὴν μορφήν ἀναλόγου τοιαύτης Σχολῆς, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀνάγκη τοιαύτης» ἀλλὰ νὰ προβῇ εἰς τὴν σύστασιν αὐτῆς διὰ μετοχικῆς ἐταιρείας ἢ «διὰ πολυετοῦς ἐκμισθώσεως τοῦ ἐν Τίρυνθι κτήματος κατὰ τὸν τύπον αὐτῆς τῆς Σχολῆς τοῦ Grignon τῆς Γαλλίας». Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Χαραλάμπους εἶναι νὰ μεταιώσῃ κάθε χρησιμοποίησιν τοῦ Ἡλιοπούλου καὶ φοβούμενος μήπως πραγματοποιηθῇ ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως ἐν Τίρυνθι Ἀνωτάτης Ἐκπαιδευτικῆς Ἀγορονομικῆς Σχολῆς, ἀποδέχεται ὡς ὀρθὴν τὴν γνώμην ὅπως αὕτη ἰδρυθῇ εἰς Ἀθήνας καὶ προτάσσει τοὺς σχετικὸς λόγους καὶ ὑποδεικνύει καὶ τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἀνεγείροτο. Μετὰ ταῦτα ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησιν του ὅτι τὸ Νομοσχέδιον δὲν συνετάχθη ἀπὸ ἀρμοδίους ὑπαλλήλους τοῦ Ὑπουργείου ἐγγηράσαντας εἰς τὴν Κεντρικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος Ἡλιοπούλου ὅστις ἐξεμπαλλεύθη τὴν καλὴν θέλησιν τοῦ Ὑπουργοῦ Πετιμεζᾶ ὅστις ἐφιλοδόγησε «νὰ παρουσιάσῃ πρῶτος τοιοῦτον ἔθνικόν ἔργον». Κατόπιν ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Ἡλιοπούλου μετὰ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα ποῦ παρατάσσει εἰς τὸ φυλλάδιόν του. (Μαΐου 18. Ἀριθ. 3146).

τουτον, εἶναι ἀμάρτημα βαρὺ ἵνα πρεσβεύη τις, ὅτι ἄνθρωπος, ὅστις εἶναι σχεδὸν μηχανὴ ἄψυχος ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, δύναται ποτε νὰ φέρῃ τι ἐκ τοῦ τελευταίου βαθμοῦ εἰς τὸν ἀνώτατον, εἰς τὴν ἀκμὴν του, εἰς τὸν κολοφῶνά του. Ἐμβλέψατε παντοῦ καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι, ἐάν τι οἶονδῆποτε, εἶναι σήμερον τέλειον, εἶναι διότι οἱ ἀνεπτυγμένοι διὰ τῆς παιδείας νέες, οἱ παντοῖαν ἔχοντες ἐπιρροὴν ἄνδρες, τὸ ἐπεμελήθησαν, τὸ περιποιήθησαν».

Εἰς ξένας χώρας.

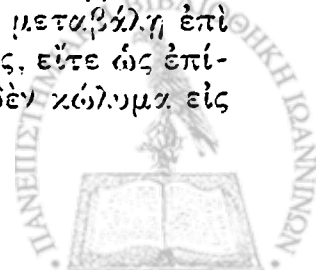
«Εἰς Ἀγγλίαν, εἰς Βέλγιον, εἰς Γαλλίαν, ἡ γεωργία ἐγγίζει τὴν τελειοποίησίν της, διότι αἱ μεγαλιέτεροι μεγαλειότητες καὶ ἐπιστημότητες, οἱ μεγαλιέτεροι νέες, οἱ καλλίτεροι οἰκονομολόγοι ἀσχολοῦνται περὶ αὐτὴν ἐμβριθῶς μεταχειριζόμενοι μόνον ὡς ὄργανα καὶ μηχανὰς ἐκείνους, πρὸς οὓς παρ' ἡμῖν τινες καὶ μάλιστα ἐκ τῶν καλοθελητῶν τῆς γεωργίας. Θέλουσι νὰ ἀναθέσωσι τὸ ὅλον, δηλ. τὸν ἐργάτην, τοὺς ζευγίτας».

Τουρκία καὶ Ἑλλάς.

«Παρ' ἡμῖν ὅμως καὶ ἐν Τουρκίᾳ, ἡ γεωργία εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, διότι ἡ ἀγροῦχος τάξις, ἡ ἀγράμματος, μόνον καὶ μόνον ἀσχολεῖται εἰς αὐτὴν ἄνευ ὁδηγίας, διότι οἱ δυνάμενοι νὰ σκεφθῶσιν ὀρθῶς τρέπονται ἅπαντες δυστυχῶς μόνον εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν κατχνάλωσιν, οὐδέποτε εἰς τὴν παραγωγὴν, ἅπαντες εἰς τὰ πολιτικά, ἅπαντες εἰς τὰς θέσεις καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα, μὴ περιφρονούμενα, ὅπως ἤδη ἡ γεωργία, ἣτις εἶναι τὸ ἐντιμότερον τῶν ἐπαγγελμάτων παρ' ἅπασιν τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι, καὶ μόνον παρ' ἡμῖν περιφρονεῖται, διότι τὰ τῆς γεωργίας συμφέροντα ἀνατίθενται παρ' ἡμῖν εἰς χεῖρας ὄχι καταλλήλους παντοῦ. Πνίξατε λοιπὸν μετ' ἀγανακτήσεως πάραυτα, κύριοι πληρεξούσιοι, τὴν ἀσθενῆ φωνήν, ἣτις θέλει ἐγεροθῆ κατὰ τοῦ μέτρου τούτου, ὅπερ τοιαῦτα ἐπήγαγεν εὐεργετήματα εἰς πᾶν καὶ ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν ἄλλοθι».

** Η χρησιμότης τῶν γεωπόνων (ἀγρονόμων).*

«Ἄλλα ἐπιχειρήματα, ἅπερ ἴσως ἐγεροθῶσι κατὰ τῆς ἀνωτέρας γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, εἶναι, ὑποπτεύω, τὰ ἐξῆς : Εἰς τί θέλουσι χρησιμεύσει παρ' ἡμῖν ἀγρονόμοι ἐντελῶς κατρητισμένοι ; . . . . . εἰς τί χρησιμεύει εἰς τὴν γεωργίαν ἡ θεωρία ; Ἀποκρούων ἐκ προκαταβολῆς ἕκαστον τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων παρατηρῶ ὡς πρὸς τοὺς ἀγρονόμους, ὅτι οὗτοι θέλουσι χρησιμεύει εἰς λίαν σπουδαίας, λίαν οὐσιώδεις, καὶ ἀπαραιτήτους τῆς πατρίδος ἀνάγκας. Ἐν βλέμμα ἀρκεῖ νὰ ρίψῃ τις εἰς τὴν στατιστικὴν τῆς γεωργίας καὶ θέλει πάραυτα πεισθῆ περὶ τούτου ἔχομεν 40 περίπου ἑκατομμύρια στρέμματα γῆς καλλιεργησίμου, ἐκ τῆς ὁποίας σήμερον καλλιεργοῦνται μόνον ὃ ἑκατομμύρια. Εἰς Ἀγγλίαν, εἰς Βέλγιον ἕκαστον στρέμμα γῆς κατὰ μέσον ὄρον δίδει 18 δραχμ. πρόσοδον καὶ ἐντὸς ὀλίγου 20—25, καὶ παρ' ἡμῖν δίδει μόνον δύο, διότι εἰς τὰ τοιαῦτα μέρη ὅπου βλέπομεν τόσῳ δυσανάλογον διαφορὰν ἐπὶ τὰ κρεῖττω, ἀσχολοῦνται περὶ τὴν γεωργίαν ἰδίως πεφωτισμένοι διὰ τῆς γεωργικῆς παιδείας ἄνδρες· οἱ ἀγρονόμοι λοιπὸν ὡς προτιθέμεθα νὰ σχηματίσωμεν αὐτούς, θέλουσι διασπασθῆ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἕκαστος εἰς τὴν ἐκυτοῦ πατρίδα θέλει φροντίσει διὰ τῆς φιλοτιμίας του, διὰ τῆς παιδείας του, διὰ τῶν κόπων του νὰ μεταβάλλῃ ἐπὶ τὸ κάλλιον τὰ κακῶς κείμενα, εἴτε ὡς ἰδιοκτῆτης, εἴτε ὡς ἐκμισθωτής, εἴτε ὡς ἐπιτροπος ἰδιοκτῆτου· ἀρκεῖ μόνον νὰ εὕρῃ θεσμούς ἐλευθέρους καὶ μηδὲν κώλυμα εἰς τὴν παραγωγικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν».

Θεωρία και πράξις.

«Πέποιθα ἤδη ὅτι ὅπως παράλογος θέλει εὑρεθῆ ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν φρονούντων ὅτι ἡ γεωργία δὲν ἔχει ἀνάγκη θεωρίας ἀπὸ μέρους τῶν ἀγνούστων εὐλιχνιδῶς τὴν διαφορὰν θεωρίας καὶ πράξεως, καὶ μὴ γνωσκόντων ὅτι θεωρία εἰς τὴν γεωργίαν ὡς καὶ παντοῦ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ συλλογὴ τῶν πολυπληθεστάτων φαινομένων ἐπὶ τῆς πράξεως αὐτῆς, ἅπερ ἐὰν ἀνέμενέ τις νὰ μάθῃ πειρώμενος ἀφ' ἑαυτοῦ, ἤθελε τῷ χρειασθῆ αἰὼν ὀλόκληρος, ἐν ᾧ ὁ καθηγγητὴς πρῶτον ἀφ' ἑδρας, καὶ ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς ἐπὶ τοῦ πράγματος εἶτα, ἐξηγεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα εἰς ἃ μόνον ἔτη. Τὸ ἐλάχιστον παράδειγμα οἰουδήποτε ἀντικειμένου ἀναγομένου εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωργίας ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ τοῦτο».

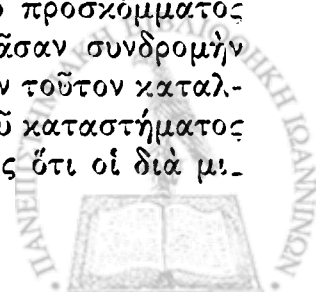
Τὴν ἀπάντησιν δίδει βεβαίως ὁ Ἡλιοπούλος, ὅστις ἀφ' οὗ παραθέτει τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Ὑπουργοῦ ἐξακολουθεῖ.

Αἰ γινῶμαι τοῦ Ἡλιοπούλου.— Ἀντικρούει τὸν Χαραλάμπην.

«Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι μόνη ἡ σύστασις πρακτικῶν ἀποκλειστικῶς γεωργικῶν σχολείων κατὰ τὸ Κράτος δὲν ἤθελεν ἀποφέρει τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα καὶ μάλιστα ἐὰν διευθύνωνται ὑπὸ ξένων. Ὁ ξένος ἀναλαμβάνει ὑπηρεσίαν ἐπ' ὀλίγον ἐνταῦθα, τὴν ἀναλαμβάνει μόνον διὰ τὸν μισθὸν ὡς ἀπεδείχθη πάντοτε... δὲν ἔχει ὅμως οὕτως ἐπὶ τοῦ ἐντοπίου κηδεμόνα ἑαυτοῦ, τῶν μετ' αὐτὸν καὶ ἰδίως τῶν συμφερόντων τῆς αὐτοῦ πατρίδος... Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὁ πρῶτον ἐτερόβθων Διευθυντὴς ὢν ἱκανὸς καὶ τίμιος, ἠναγκάσθη ὅμως λίαν ταχέως παρὰ τὰ συμπεφωνημένα ν' ἀναχωρήσῃ. Ὁ δὲ διατριβογράφος (Χαραλάμπης) ἄς μάθῃ ὅτι οἱ νῦν διευθύνοντες ἀγρονόμοι ἐσπούδασαν ἐν τῇ τελειοτάτῃ ἀγρονομικῇ Σχολῇ τῆς Εὐρώπης, ἔσχον συμμαθητὰς ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου καὶ ἀνεδείχθησαν ἐν τοῖς πρώτοις μεταξὺ αὐτῶν ἐσπούδασαν τὸν ὄργανισμόν τῶν τελειότερων ἀγρονομικῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Εὐρώπης· διευθύνοντες δὲ ἤδη τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν καὶ τὸ προσηρισμένον κτῆμα ἀπέδειξαν ἐν ὀλίγοις, μ' ὅλα τὰ περιστατικὰ καὶ τὰ προσκόμματα, ἔργα ἀνώτερα πάντων τῶν πρὸ αὐτῶν ὁ ἀμφιβάλλον δύναται νὰ πεισθῆ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως» καὶ ἐξακολουθῶν ἀντικρούει τὸν Χαραλάμπην δημοσιεύσαντα εἰς τὴν »Ἀθηῶν» ἀνωνώμως καὶ διὰ μακρῶν. Ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 316 φύλλον λέγει :

Διατὶ πρέπει ἡ Σχολὴ νὰ λειτουργήσῃ εἰς Τίρυνθα.

«Ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῆς ἀγρονομικῆς Σχολῆς παραθέτομεν ἐνταῦθα ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ : »Ποῦ δὲ πρέπει νὰ τοποθετηθῆ αὕτη, τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων ζητημάτων. Πολλοὶ βλέποντες ὅτι ἡ ἐν Τίρυνθι Σχολὴ δὲν ἐπέφερε λίαν εὐχάριστα ἀποτελέσματα, ἐσχημάτισαν τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ τοποθεσία τῆς δὲν εἶναι κατάλληλος· ἐξηγήθημεν ἀνωτέρω τὰ αἷτια τῆς σχεδὸν ἀποτυχίας μέχρι τοῦδε ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ· φρονῶ καὶ ἐγὼ μετὰ παντὸς ἄλλου ὅτι, ἐὰν ἡ ἀγρονομικὴ σχολὴ δὲν μέλλει νὰ ἔχῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως συνδρομὴν καὶ προστασίαν πλειοτέραν τῆς μέχρι τοῦδε, βεβαίως εἶναι περιττὸν νὰ διατηρεῖται ἐκεῖ, τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἐπανειλημμένη διαβεβαίωσις τῆς διευθύνσεως τῆς Σχολῆς ταύτης ἐκεῖθεν. Ἡδὴ ὅμως δὲν ἔχει οὕτως ἐκλιπόντος τοῦ γενικοῦ προσκόμματος εἰς πᾶν ἔθνικὸν καλὸν πλεόν, ἡ Κυβέρνησις ὑπόσχεται θετικῶς πᾶσαν συνδρομὴν ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν ἐν Τίρυνθι Σχολῇ, ὡς βλέπεται, καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον καταλληλότερον μέρος τοῦ ἐν Τίρυνθι πρὸς τοποθέτησιν τοιοῦτου διδακτικοῦ καταστήματος δὲν γίνεται» (ἐκτίθενται ἀκολουθῶς οἱ λόγοι· ἀποδεικνύεται ἐπίσης ὅτι οἱ διὰ μι-

κρῶν ἐπιμισθίων καθηγῆται ἐν τῇ Σχολῇ περίξ τῶν Ἀθηνῶν, ἀδύνατον νὰ φέρωσι τέλεια ἀποτελέσματα). Ἐκ τούτων καταδεικνύεται ὅτι ἐὰν ἡ διεύθυνσις τῆς γεωργικῆς Σχολῆς προέβη ποτε εἰς ἔκθεσιν περὶ συστάσεως αὐτῆς ταύτης ἄλλοθι τοῦτο ἐγένετο διότι τότε ἡ Κυβέρνησις ἤρνεϊτο θετικῶς πᾶσαν συνδρομὴν εἰς τὴν ἐν Τίρυνθι Σχολῇ, ὡς τοῦτο παρεστάθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκθέσει, εἰς ἣν ἡ ἰδία Κυβέρνησις εἶχε δώσει ἀφορμὴν. Περαιτέρω ὁ Ἡλιόπουλος ἐξαιρεῖ τὰ ἀγαθὰ τῆς διαμονῆς εἰς κτῆμα ὠργανωμένον καὶ ἀναφέρει ὅτι ἄνθρωποι σοφοὶ μὲ τὰς οἰκογενείας των ζοῦν εἰς ἐξοχικὰ κτήματα κτλ. κτλ. (1).

Ἄλλαι αἰτιάσεις τοῦ Χαραλάμπους

Ὁ Χαραλάμπης ἐξακολουθεῖ αἰτιώμενος τὸν Ἡλιόπουλον. Ὅτι ἐζήτει Γραμματέα τῆς Σχολῆς, ὅτι διὰ καλλιέργειαν ἐνὸς στρέμματος γῆς ἐδαπάνη δραχ. 100, ὅτι ἐνῶ οὗτος συνετέλεσε νὰ σταλῇ ὁ Ἡλιόπουλος ἀνεξόδως εἰς Λονδῖνον, «ὅθεν ἐπανελθὼν ἀφοῦ εἶδεν ἄστεα πολλὰ καὶ νόον οὐκ ἔγνω, δὲν ἠδυνήθη μετὰ ταῦτα καίτοι προσκληθεὶς ἐπισήμως νὰ γράψῃ καὶ δημοσιεύσῃ τι μαρτυροῦν τὰς ἐπιτυχεῖς σπουδὰς του εἰς τὸ μέγαλον Σχολεῖον εἰς ὃ ἐστάλη καὶ ἐν τοῖς γεωπονικοῖς καταστήμασι τὰ ὅποια ἐπεσκέφθη», ὅτι δὲν ἐφάνη γρήσιμος εἰς τὴν γεωργίαν ἔστω καὶ δι' ἀπλῆς τινος συγγραφῆς ἢ διατριβῆς «οὔτε ἐγκλιμάτισιν φυτῶν ἢ ζώων, οὔτε εἰσαγωγὴν νέων τοιούτων ἐν τῷ καταστήματι, οὔτε κανενὸς εἶδους βελτίωσιν κατώρθωσεν ἢ ἐδοκίμασεν ἀπλῶς πρὸς παραδειγματισμόν».

Περαιτέρω δικαιολογεῖ τὴν δυσμένειάν του κατὰ τοῦ Ἡλιοπούλου καὶ μετέπειτα τὴν κατ' αὐτοῦ «ἀποστροφὴν» καὶ περιγράφει πῶς οὗτος πληροφορηθεὶς τὴν ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν παῦσιν του ἔσπευσε νὰ προλάβῃ καὶ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του. Ἐπίσης περιγράφει ὅτι ἐξεμάνη ἐναντίον του ὁ Ἡλιόπουλος διότι εἶχε τὴν ἀξίωσιν ὅπως τὸν προφυλάξῃ καὶ τὸν περισώσῃ ὁ Χαραλάμπης.....

Τὸ γεγονός ὅμως, παρ' ὅλα ταῦτα, εἶναι τοῦτο, ὅτι ὁ Ἡλιόπουλος ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς γραφειοκρατίας εἰργάσθη δι' ἴδιον λογαριασμόν καὶ μετὰ τινὰ ἔτη παρουσιάσθη πάμπλουτος καὶ εἰς τῶν μεγαλειτέρων γεωκτημόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ Μ. Ἀσίας.

Ὡς διάψευσις τρόπον τινὰ, τῶν αἰτιάσεων τοῦ Χαραλάμπους, ἐπακολουθεῖ τὸ κάτωθι δημοσίευμα ἀναφερόμενον κυρίως εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἐμφάνισιν τῶν προϊόντων τῆς Σχολῆς κατὰ τὴν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τοῦ 1862.

Ἡ Τίρυνθος εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τοῦ Λονδίνου κατὰ τὸ 1862.

«Καθὰ ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπισήμου ἀγγλικοῦ καταλόγου (Σελ. 451—453) ὁ ἐπιτυχῶν τὰ περισσότερα βραβεῖα εἰς τὴν Διεθνῆ Ἐκθεσιν τοῦ 1862 εἰς Λονδῖνον, συγκριτικῶς πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς ἐκθέτας τοῦ κόσμου, ἀτομικῶς εἶναι Ἑλλήν, εἶναι ὁ Διευθυντῆς τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς κ. Α. Ἡλιόπουλος ὡς ἐκθέτης τῶν προϊόντων τῆς ὑπὸ διεύθυνσίν του Σχολῆς· παρετηρήθη ἐπίσης ὅτι καὶ ὁ σῆτος τοῦ αὐτοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος ἐχαρακτηρίσθη εἰς τὴν Ἐκθεσιν ὡς εἰς τῶν πρώτων τοῦ κόσμου. Πληροφορούμεθα δὲ εὐχαρίστως, ὅτι ἡ αὐτὴ Γεωργικὴ Σχολὴ ἐφέτος ἔχει τὰ περισσότερα εἰσοδήματα συγκριτικῶς πρὸς ὅλα τὰ ἔτη ἀφ' ὅτου ἐσυστήθη ἢ δὲ ἐπαύξησις αὐτῆ ὀφείλεται εἰς τὴν καλλιτέραν διοργάνωσιν τῆς ἐργασίας· καὶ ὑπὸ θεωρητικὴν ἔποψιν ἐπίσης δὲν ὑπολείπεται μὲ ὅλα τὰ παρεμβαλλόμενα προσκόμματα. Συγχαίρομεν λοιπὸν τοὺς διευθύνοντας αὐτὴν Ἡλιόπουλον καὶ Μιχαλόπουλον καὶ εὐχόμεθα ὥστε ἡ Συνέλευσις καὶ ἡ Κυ-

(1) »Ἀθηνα» : 14 Ἰουλίου 1863. Ἀριθ. 3160.

βέρνησις ν' ἀποφασίσωσι θεσμούς προόδου ὑπὲρ τῆς Σχολῆς, καθὼς περὶ τούτου ἐγένοντο προτάσεις πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὴν πρόοδον τοῦ σπουδαίου παρ' ἡμῖν κλάδου τῆς Γεωργίας». (1)

Ἡ Ἀγρονομικὴ Σχολὴ τοῦ Ἡλιοπούλου

Τὸ φυλλάδιον τοῦ Χαρχλάμπου μᾶς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἀνεύρωμεν τὸ «κα-
κότεργον» αὐτὸ Νομοσχέδιον τὸ φέρον τὸν τίτλον «Ψήφισμα ὀργανικὸν
ἐπὶ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως» καὶ τὸ ὅποιον ἐγένετο αἰτία
νὰ κατηγορήσῃ ἐπὶ μεγαλομανίᾳ τὸν Ἡλιοπούλου διότι δῆθεν ἐπεδίωκεν ἢ ἰδρύσῃ
ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του «Γεωργικὴν Ἀκαδημίαν ἐν Τίρυνθι». Ὁ
Ἡλιοπούλος ἐξήτει τὴν σύστασιν «τελείας Ἀγρονομικῆς Σχολῆς»
διὰ νὰ καταστή δυνατὸν νὰ δημιουργηθοῦν νέοι γεωπύνοι ἱκανοὶ νὰ διδάξουν εἰς
κατωτέρας πρακτικὰς γεωργικὰς Σχολὰς, αἱ ὅποια μελλοντικῶς θὰ συνιστῶντο
εἰς διαφόρους γεωργικὰς περιφερείας τῆς χώρας.

Ἡ Ἐφημερὶς «Ἀθηνᾶ» εὐτυχῶς περιέσωσεν ὀλίγηρον τὸ περιλάλητον
αὐτὸ νομοσχέδιον εἰς τοῦ ὁποίου τὰ σπουδαιότερα σημεῖα ἀνατρέγομεν καὶ ἡμεῖς.

Ἀπόσπασμα τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνελεύσεως τοῦ 1863.

Ἡ «Ἀθηνᾶ» γράφει τὰ ἑξῆς :

«Ἀπόσπασμα τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καθ' ἃ ὁ πρόεδρος
ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργῶν Πετιμεζᾶς ὁμίλησεν ἐπὶ νομοσχεδίου ὑποβληθέν-
τος παρ' αὐτοῦ περὶ «Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως».

«Ἡ Συνέλευσις Κύριε, καλῶς ποιῶσα διηρέθη εἰς τμήματα καὶ ἐργάζεται
ἐπὶ διαφόρων νόμων, προπαρασκευάζει τὴν ὕλην καὶ ἐντὸς μικροῦ θέλει συζητήσῃ
διάφορα ζητήματα. Ἐθεώρησα ἐν τούτοις χρέος μου, προλαμβάνων μεγάλους κόπους
τῶν ἐπιτροπῶν καὶ τῶν τμημάτων, νὰ κάμω ἐν νομοσχέδιον περὶ γεωργικῆς ἐκ-
παιδεύσεως ἐν γένει. Εἰς τὸ νομοσχέδιον αὐτὸ κατέγινεν εἰς νέος ἐν Τίρυνθι, ὁ
Διευθυντῆς τοῦ Ἀγροκητίου, ὅστις εἶναι πολὺ πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος καὶ
φλέγεται ὑπὸ ἐπιθυμίᾳ νὰ φηγῇ συντελεστικὸς εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν
τῆς γεωργίας. Ἐγὼ τὸν παρεκάλεσα. Τὸ σχέδιον τοῦτο συνοδεύεται μὲ τὰς ἀνη-
κούσας παρατηρήσεις διὰ μιᾶς ἐπίσης ἐκθέσεως· καὶ τὸ σχέδιον καὶ ἡ ἐκθεσις, ἂν
ἐπιτρέψῃ ἡ Συνέλευσις, νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἀρμοδίαν ἐπιτροπὴν, παρ' ἧς ἴσως θέ-
λει ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ θέλει τὴν φωτίσει.

Π ο λ λ ο ῖ. Μάλιστα, Μάλιστα. (2)

Τὸ Α' Τμῆμα τοῦ ψηφίσματος διὰ τὴν Σχολήν.

»Ψήφισμα ὀργανικὸν ἐπὶ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαι-
δεύσεως».—Τὸ ψήφισμα τοῦτο διαιρεῖται εἰς τρία Τμήματα.

Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἄρθρων 1—2.

Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν ἄρθρων 3—8 καὶ τὸ τρίτον ἐκ τῶν ἄρθρων 9—25.

Τὰ δύο πρῶτα ἄρθρα ὁμιλοῦν περὶ τῆς διαιρέσεως τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύ-
σεως εἰς δύο «βαθμούς». Τὰ τοῦ πρώτου βαθμοῦ ἀνάγονται εἰς τὴν διδασκαλίαν ἧτις
θὰ γίνεταί εἰς τὰ «Πρακτικὰ Γεωργικὰ Σχολεῖα τοῦ Κράτους». Τὰ τοῦ
δευτέρου ἀποβλέπουν τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν «συνοδευομένην μετὰ
τῆς θεωρητικῆς ἢ ἐπιστημονικῆς, γινομένην εἰς μίαν καὶ μόνην τελείαν Ἀγρο-
νομικὴν Σχολήν».

Τὸ Β' ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ τῶν δαπανῶν τῆς γεωργικῆς διδασκαλίας.

(1) «Ἀθηνᾶ» 1863, Ἰουλίου 8. Ἀριθ. 3159.

(2) «Ἀθηνᾶ» 1863. Μαΐου 16. Ἀριθ. 3145.

Τὸ Β' Τμήμα τοῦ ψηφίσματος.

Τὸ Β' Τμήμα φέρει ὑπότιτλον «Πρακτικὰ Σχολαί».

Εἰς τὸ 3ον ἄρθρον γίνεται λόγος περὶ «Ἐπαύλεων» αἵτινες θὰ χρησιμεύουν ὡς πρακτικὰ γεωργικὰ Σχολεῖα ἐκ τῶν ὁποίων θ' ἀποφοιτοῦν καλοὶ ἀρχιζευγῖται, ζευγῖται, ἐπιστάται, κηπουροὶ, κτηνοτρόφοι, ἐργάται καὶ ἐν γένει ἐξησχλημένοι «περὶ τὰς ἀσχολίας τελείου τινος συστήματος καλλιεργείας».

Εἰς τὸ 4ον ἄρθρον ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς :

α) Εἰς ἕκαστον νομὸν καὶ βραδύτερον εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν συνιστᾶται ἀνά ἓν πρακτικὸν Σχολεῖον.

β) Ἐναρξίς συστάσεως αὐτῶν γενήσεται μετὰ τριετίαν, ἅμα ἡ τελεία Ἀγρονομικὴ Σχολή, παραγάγει τὸ ἀρμόδιον προσωπικὸν πρὸς διεύθυνσιν καὶ διδασκαλίαν εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα.

γ) Ἐνῶ νομῶ εὐρίσκεται ἡ ἀνωτάτη Ἀγρονομικὴ Σχολή αὕτη περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ καὶ τὸ οἰκεῖον τῷ Νομῶ ἐκεῖνῳ πρακτικὸν Σχολεῖον· δὲν συνιστᾶται ἰδιαιτέρον τοιοῦτον ἐκεῖ.

Ἄρθρον 5.—Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν ἑκάστου σχολείου συνίσταται ἐξ ἑνὸς Διευθυντοῦ διοριζομένου παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ μηνιαία ἀντιμισθία δραχ. 200.

Ἐξ ἑνὸς γυμναστοῦ εἰς τὰ πρακτικὰ ἔργα δραχμῶν 100.

Ἐξ ἑνὸς εὐταξίου ἅμα καὶ λογιστοῦ καὶ διδασκάλου τοῦ ἀγροτικοῦ λογιστικοῦ δραχμῶν 100.

Ἐξ ἑνὸς κτηνοκόμου καὶ κτηνιάτρου δραχμῶν 100.

Ἐξ ἑνὸς κηπουροῦ δραχμῶν 100.

Ἐπὶ μόνῃ τῇ προτάσει τοῦ Διευθυντοῦ διορίζονται οἱ κατώτεροι οὗτοι ὑπάλληλοι.

Ἄρθρον 6.—Ἡ ἀντιμισθία τῶν Διευθυντῶν καὶ διδασκόντων εἶναι εἰς βᾶρος πάντοτε τοῦ Δημοσίου. Ἐὰν τὸ κτῆμα ἐν ᾧ γίνεται ἡ διδασκαλία εἶναι δημόσιον καὶ καλλιεργεῖται ἐξ ὀνόματος τοῦ Δημοσίου, ἡ διατήρησις τῶν πρακτικῶν μαθητῶν θέλει γίνεσθαι δαπάνη τοῦ Δημοσίου ὡς καὶ τῶν ὑπηρετῶν, ποιμένων, κτλ. Ἐὰν τὸ κτῆμα καλλιεργῆται εἰς ἰδιόκτητον καὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἰδιοκτῆτου ἢ τοῦ ἐκτιμητοῦ ὅστις θέλει εἶσθαι πάντοτε ὁ διευθυντής, ἡ διατήρησις θέλει γίνεσθαι δαπάνη τοῦ διευθυντοῦ, ἐπὶ πλεόν ὅμως ὡς ἀποζημίωσις θέλει δίδεσθαι αὐτῷ παρὰ τῷ δημοσίῳ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἑτησίως δι' ἕκαστον πρακτικὸν μαθητὴν ἀνάλογον χρηματικὸν ποσόν.

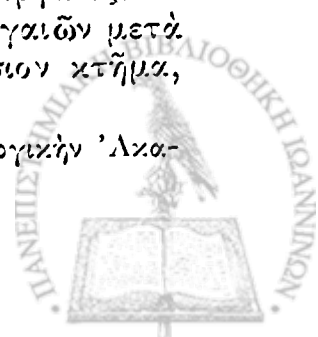
Ἄρθρον 7.—Καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας μαθητὰς τὸ δημόσιον δισκνέμει βραβεῖα, ἅπερ δίδονται αὐτοῖς ὀριστικῶς κατὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν των.

Ἄρθρον 8.—Ἐν τῶν προσόντων τῶν μαθητῶν ὅπως γίνωσι δεκτοὶ εἰς τὰ τοιαῦτα σχολεῖα εἶναι νὰ ἔχωσι τὰς γνώσεις ὅσαι διδάσκονται εἰς τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα ἰδίως γραφὴν, ἀνάγνωσιν, καὶ ἀριθμητικὴν· περὶ τῶν λοιπῶν προσόντων, περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πρακτικῶν μαθημάτων, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ περὶ τῶν λεπτομερειῶν ἐν γένει ἐπὶ τῶν τοιούτων σχολείων κανονισθήσονται τὰ εἰκότα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ Ἀνωτάτη Ἀγρονομικὴ Σχολή τοῦ Ὑπουργοῦ Πετιμεζᾶ.

Ἄρθρον 9.—Μία ἀνωτάτη διηγεκῆς Ἀγρονομικὴ Σχολή (1) ὀργανίζεται ἀμέσως ἀπὸ τοῦδε ἐν Τίρυνθι, ἐνουμένων πρὸς τοῦτο τῶν ἐκεῖ ἐθνικῶν γαιῶν μετὰ τῶν ἐν Τημενίῳ τοῦ Ἰπποφορβείου διαλυομένου τούτου. Τὸ ἐκεῖ δημόσιον κτῆμα,

(1) Σ.Σ. Τῶν ὁποίων ὁ Χαράλαμπος ἐπὶ τὸ πομπωδέστερον ἀπεκάλεσε «Γεωργικὴν Ἀκαδημίαν».

καταρτιζόμενον οὕτως ἐξ 8,000 περίπου στρεμμάτων καὶ ἐπιστημονικῶς διοικου-
μενον, θέλει ἐπαρκεῖ ἀναντιρρήτως ἐκ τῶν εἰσοδημάτων του (ὑπολογιζομένων εἰς
300,000 δραχ. τοῦλάχιστον) εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ κτήματος καὶ τὰ ἔξοδα τῆς σχολῆς.
Θέλει ἐκτὸς τούτου περισσεύει καὶ πρὸς καθαρὸν ὄφελος τοῦ Δημοσίου.

Σκοποὶ τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 10.—Σκοποὶ τῆς τιαύτης σχολῆς ὅπως προετοιμάζει ἀγρονόμους,
οἵτινες ἐνοῦντες ἐκυτοῖς τὰς οἰκείας θεωρητικὰς καὶ πρακτικὰς γνώσεις θέλουσι
χρησιμεύσει.

α') Ὡς γεωργοί, ἰδιοκτῆται, ἐπίτροποι ἰδιοκτητῶν, ἐκμισθωταὶ πεφωτισμένοι,
καὶ εἰς θέσιν ὥστε νὰ διευθύνουν ἐπιστημονικῶς ἀπ' εὐθείας τὴν καλλιέργειαν.

β') Ὡς διοικηταὶ ἱκανοὶ καὶ πεφωτισμένοι διὰ τὰς διαφόρους δημοσίας ὑπη-
ρεσίας ἐν τῷ κράτει, ὅπου τὰ συμφέροντα τῆς Γεωργίας ἔχουσιν αὐτῶν ἀνάγκην
καὶ ὡς εἰδικοί καθηγηταὶ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Αἱ ἔδραι τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 11.—Α'. Αἱ ἔδραι τῆς Σχολῆς καὶ τὸ προσωπικὸν ὀρίζονται ὡς ἐξῆς:

α') Ὁ Διευθυντὴς διευθύνων τὸ σύνολον τῆς σχολῆς τε καὶ τοῦ κτήματος θέλει
πρὸς τούτοις διδάσκει :

1.) Τὴν Πρακτικὴν Οἰκονομίαν ἐφηρμοσμένην εἰς τὴν Γεωργίαν, 2) Τὴν
ἀγροτικὴν Νομοθεσίαν, 3) ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἐπιτήρησίν του οἱ μαθηταὶ θέλουσιν
ἀσχολεῖσθαι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀφ' ἔδρας ἐν γένει διδασκομένων ἐπὶ τῶν ἐργα-
σιῶν τοῦ ἐν Τίρυνθι κτήματος, ὃ δὲ μηνιαῖος αὐτοῦ μισθὸς εἶναι δραχμὰς 350 καὶ
300 ἐκ τῆς ὅλης προσόδου τοῦ κτήματος, β') Ὁ ὑποδιευθυντὴς θέλει διδάσκει
τὴν γεωργίαν ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δραχμὰς 200.

γ') Εἰς καθηγητῆς τῆς χημείας, φυσικῆς, γεωλογίας, καὶ ὀρυκτολογίας,
ἐφηρμοσμένων εἰς τὴν γεωργίαν, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δραχμῶν 290.

δ') Εἰς καθηγητῆς τῆς κτηνοκομίας καὶ ζωολογίας, ἐφηρμοσμένων εἰς τὴν
γεωργίαν ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δραχμῶν 290.

ε') Εἰς καθηγητῆς τῆς Δασονομίας καὶ Βοτανικῆς, ἐφηρμοσμένων εἰς τὴν Γε-
ωργίαν μὲ δραχμὰς 290.

στ') Εἰς καθηγητῆς τῆς Ἀγροτικῆς Μηχανικῆς καὶ τῶν Μαθηματικῶν μὲ
δραχμὰς 290.

ζ') Εἰς καθηγητῆς τοῦ ἀγροτικοῦ Λογιστικοῦ καὶ ὁ λογιστῆς καὶ ταμίας τοῦ
Καταστήματος μὲ δραχμ. 280.

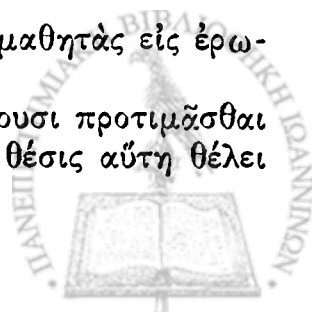
Τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν

Εἰς ἐκάστην τῶν 7 ἔδρῶν τούτων προστεθήσεται καὶ εἰς προγυμναστῆς
ἢ βοηθὸς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ α') Ν' ἀναπτύσσει δι' ἰδίων γυμνασίων καὶ ἐξηγή-
σεων ἰδιαιτέρων τὸ μάθημα τοῦ καθηγητοῦ.

β') Νὰ ἐπαναλάβῃ ἐπὶ τῶν γαιῶν, ἐπὶ τῶν κτηνοστασίων, ἐπὶ τοῦ σχημα-
τισθησομένου δάσους, ἐπὶ τῶν μηχανῶν, ἐπὶ τῶν μουσείων, ἐπὶ τῶν χημικῶν πει-
ραμάτων εἰς τοὺς μαθητάς, ἰδίως πρακτικῶς τὸ μάθημα.

γ') Νὰ βεβαιώνηται, ἐνασχολῶν καθ' ὠρισμένας ὥρας τοὺς μαθητάς εἰς ἐρω-
τήσεις ἐὰν οὗτοι ἀσχολοῦνται ἀρμολίως εἰς τὸ ἑαυτὸν ἔργον.

Ὁ μηνιαῖος μισθὸς ἐκάστου θέλει εἶσθαι δραχμ. 100· θέλουσι προτιμᾶσθαι
εἰς τὰς θέσεις ταύτας οἱ ἀριστεύσαντες μαθηταὶ τῆς Σχολῆς. Ἡ θέσις αὕτη θέλει

χρησιμεύσει επίσης αὐτοῖς ὡς πρώτη ἐφαρμογή τῶν γνώσεων αὐτῶν καὶ θέλουσι οὗτοι παρασκευάζεσθαι εἰς σπουδαιότερας ἐπιχειρήσεις καὶ θέσεις.

8) Εἰς ἱερεὺς μὲ δραχμὰς 80.

9) Εἰς γραμματεὺς μὲ δραχμὰς 100.

10) Εἰς ζευγίτης προγυμναστῆς ἰδίως εἰς τὰ ἀποκλειστικῶς καὶ καθαρῶς γεωργικῆς ἐργασίας μὲ δραχμὰς 90.

11) Εἰς οἰκονόμος μὲ δραχμὰς 100.

12) Εἰς ἰατρὸς μὲ ἐπιμίσιον δραχμ. 50.

13) Εἰς καθηγητῆς τῆς Σχολῆς μὲ ἐπιμίσιον δραχμὰς 80.

Γενικαὶ διατάξεις

Οἱ καθηγηταὶ θέλουσι διορίζεσθαι διὰ συναγωνισμοῦ. Πᾶν τὸ μνησθὲν πρασωπικὸν εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ διαμένῃ ἐντὸς τοῦ Καταστήματος, ἐκτὸς τῶν καθηγητῶν τῆς Χημείας, Δασονομίας καὶ Μηχανικῆς οἷτινες κατὰ θέλησιν δύνανται νὰ διαμένουν ἐντὸς τοῦ Καταστήματος, ἢ εἰς τὰ παρακείμενα αὐτοῦ μέρη.

Ἄρθρον 12. Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ διευθύνεται κεντρικῶς ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου ἔχει δὲ μετὰ τούτου ἀπ' εὐθείας ἀνταπόκρισιν ὡς καὶ μὲ πάσας τὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους.

Ὁ Ταμίας τῆς Σχολῆς

Ἄρθρον 13. Ἡ Σχολὴ ἔχει ἴδιον ταμεῖον διευθυνόμενον ἐπιτηρήσει τοῦ Διευθυντοῦ ὑπὸ τοῦ ταμίου τοῦ Καταστήματος ὡς ὑπευθύνου· διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου διαθέτει τὰ προϊόντα, εἰς τὰς ἀγοράς τῆς καὶ τὰς πωλήσεις ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἐνέργειαν καὶ εὐθύνην τοῦ Ταμία καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ Διευθυντοῦ, γενομένης γνωστῆς πάσης ἐνεργείας τοιαύτης ἀμέσως πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπουργεῖον. Διὰ τὰς προκαταρκτικὰς καὶ ἀμέσους δαπάνας ἀνοιχθήσεται ἡ προσήκουσα πίστωσις ἀπὸ τοῦδε 50.000 δραχμῶν εἰς τὸ ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ τοῦ καταστήματος.

Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Σχολῆς.

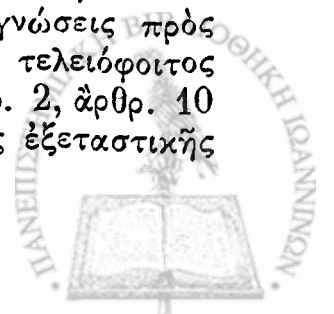
Ἄρθρον 14. Ἡ Σχολὴ ἐπιτηρεῖται ὑπὸ ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Νομάρχου Ἀργολίδος, ἐχούσης ὡς ἕτερα μέλη τὸν οἰκονομικὸν Ἐφορον Ναυπλίου, τοὺς Δημάρχους Ναυπλίου καὶ Ἄργους, τὸν Γυμνασιάρχην Ναυπλίας καὶ τὸν Πρόεδρον τῶν ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετῶν.

Τὰ δικαιώματα τοῦ Διευθυντοῦ.

Ἄρθρον 15. Ὁ Διευθυντῆς ὑποβάλλει τὸ ἀνήκον σχέδιον καλλιεργείας καὶ ἐτησίως τὸν ἀνήκοντα προϋπολογισμόν ἐσόδων καὶ ἐξόδων· κατακυρωθέντος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὁ διευθυντῆς ἐνεργεῖ ἐντὸς αὐτοῦ ἀπολύτως καὶ ἐλευθέρως ἀναφέρων μόνον περὶ τῶν ἐνεργειῶν του εἰς τὸ ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον.

Αἱ περὶ μαθητῶν διατάξεις.

Ἄρθρον 16. Οὐδεὶς γίνεται δεκτὸς ἀνευ προηγουμένης ἐξετάσεως ἐν ἣ ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ὡς ὑποψήφιος μαθητῆς φέρει τοῦλάχιστον ἰσοδυνάμους γνώσεις πρὸς τοὺς ἀποφοιτῶντας ἐκ τῶν Σχολαρχείων τοῦ Κράτους· ἵνα ὅμως ὁ τελειόφοιτος τῆς ἀγρονομικῆς σχολῆς μαθητῆς χρησιμεύσῃ εἰς τὰς παρὰ τὸ ἐδαφ. 2, ἄρθρ. 10 μεμονωμένας περιστάσεις, πρέπει ἀφεύκτως ν' ἀποδείξῃ ἐνώπιον τῆς ἐξεταστικῆς

Ἐπιτροπῆς, ὅτι φέρει γνώσεις ἰσοδυνάμους πρὸς τελειόφοιτον ἐνὸς τῶν Γυμνασίων τοῦ Κράτους· οἱ φέροντες ἀπολυτήρια Γυμνασίων ἢ τῶν Σχολείων τῶν Τεχνῶν ἢ τοῦ Διδασκαλείου, δὲν ὑποβάλλονται εἰς ἐξετάσεις ἄπως καταταχθῶσιν μαθηταὶ ἐν τῇ Ἀγρονομικῇ Σχολῇ, ἐπίσης καὶ οἱ φέροντες ἀπολυτήρια μὲ βαθμὸν ἄνω τοῦ καλῶς ἐκ τῶν πρακτικῶν κατὰ τὸ Κράτος Γεωργικῶν Σχολῶν.

Ἄρθρον 17. Οἱ μαθηταὶ εἶναι οἰκότροφοι, εἴκοσι τούτων διατηροῦνται ὡς ὑπότροφοι τῆς Κυβερνήσεως ἐξ ὧν οἱ δέκα ὁ ἀνήκουν εἰς τοὺς ἐκ τῶν πρακτικῶν σχολείων ἐξερχομένους, οἱ δὲ λοιποὶ δέκα εἰς τοὺς ἄλλοθεν προερχομένους διὰ συναγωνισμοῦ.

Ἄρθρον 18. Εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας τῶν μαθητῶν κατὰ τὰς γενομένας ἐξετάσεις δίδονται βραβεῖα· εἰς τοὺς καλλιτέρους μεταξὺ τῶν ἀποφοιτούντων δύνανται νὰ ἐμπιστευθῶσιν αἱ παρά τοῦ ἐδ. β'. ἄρθρ. 11 μνημονευόμεναι θέσεις. Δαπάνη τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ δύο ἔτη ἀνατίθενται αὐτοῖς οἰαδήποτε τοποθέτησις δυνάμενη νὰ χρησιμεύσῃ εἰς πρώτην ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῇ Σχολῇ σπουδῶν των.

Ἐκ τῶν ἀριστευσάντων κατὰ τὰς εἰσιτηρίου ἐξετάσεις εἰς τοὺς δύο πρώτους δύνανται νὰ ἐμπιστευθῶσιν σπουδαίαν ἀποστολὴν ἐπὶ τῆς Γεωργίας ἐν Εὐρώπῃ ἢ ἄλλοι καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος· ἡ ἀποστολὴ αὕτη δύνανται νὰ διαρκέσῃ 3 ἔτη.

Αἱ δημοσιεύσεις καὶ ἐκθέσεις τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 19. Πάντα τὰ πειράματα τὰ ἐνεργούμενα ἐν τῇ Ἀγρονομικῇ Σχολῇ πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι καὶ αἱ ἐνέργειαι πρὸς βελτίωσιν τῆς Ἐθνικῆς Γεωργίας ὀφείλου νὰ δημοσιεύωνται τακτικῶς.

Ἄρθρον 20. Καθ' ἕκαστον ἔτος πρέπει νὰ παρουσιάζεται εἰδικὴ ἔκθεσις παρά τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰ Νομοθετικὰ Σώματα, περὶ τῆς Γεωργικῆς καταστάσεως καὶ εἰδικῶς περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐν Τίρυνθι ἀγρονομικῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 21. Ἡ Κυβέρνησις λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τῆς ἀνάγκης τῆς ἀγρονομικῆς Σχολῆς, τὰς ἐπὶ τούτων παραστάσεις τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς ὀφείλει νὰ ἐνεργῇ σύμφωνα πρὸς τὸ συμφέρον τῆς αὐτῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 22. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ζευγικῶν, κτηνοτρόφων, κηπουρῶν καὶ λοιπῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν θέλει προσδιορίζεσθαι ἐνάστανε κατὰ τὰς ἀνάγκας. διορίζονται δὲ παρά τῆς Κυβερνήσεως προτάσει τοῦ Διευθυντοῦ.

Ἡ Πρακτικὴ Σχολὴ τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος.

Ἄρθρον 23. Ἐν ἐαυτῇ ἡ ἀγρονομικὴ Σχολὴ ἐν Τίρυνθι περιλαμβάνει τὴν πρακτικὴν τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος, ὡς διαλαμβάνει τὸ 2 τμήμα τοῦ παρόντος ψηφίσματος μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι δὲν διορίζεται ἴδιον δὲ ἐκάστην προσωπικὸν ἀνατεθειμένης τῆς πρακτικῆς διδασκαλίᾳς, εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς ἀγρονομικῆς σχολῆς.

Ἄρθρον 24. Εἰδικὸς ὀργανισμὸς τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς ἐπὶ τῶν μὴ προβλεπομένων παρά τοῦ παρόντος ψηφίσματος θέλει συνταχθῆ ἄμεσως παρά τῆς Κυβερνήσεως.

Ἄρθρον 25. Πᾶν ὅτι ἀντίκειται εἰς τὸ παρὸν ψήφισμα ἐκ προηγουμένων νόμων καὶ διατάξεων ἀκυροῦται. (1)

Ἡ ἔκθεσις τῆς ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἐπιτροπῆς.

Τὸ ἄνω Νομοσχέδιον παραπέμπεται εἰς τὴν ἀρμοδίαν Ἐπιτροπὴν ἣτις ὑποβάλλει εἰς τὴν Συνέλευσιν τὴν σχετικὴν ἔκθεσίν τῆς. Τὴν ἔκθεσιν αὕτη ἀναγιγνώσκει.

(1) «Ἀθην ᾶ» 1863. Μαΐου 16. Σν. 3145.

κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 6 Μαΐου 1863 ὁ Παπαμιχαλόπουλος ὡς μέλος τῆς ἐπὶ τῆς Γεωργίας ἐπιτροπῆς καὶ ἤτις ἔχει οὕτως :

Ἐπὶ ποίων σημείων συμφωνεῖ ἡ ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς

Πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν.

« Ἡ ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἐπιτροπὴ, πρὸς ἣν ἡ Συνέλευσις παρέπεμψε τὸ παρὰ τοῦ Ἰπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑποβληθὲν αὐτῇ σχέδιον ὀργανικοῦ ἐπὶ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ψηφίσματος μετὰ τῆς συνοδευούσης τοῦτο ἐκθέσεως, σπουδᾶσασα ἀκριβῶς ταῦτα γνωμοδοτεῖ.

» Ἐγκρίνει πληρέστατα νὰ συσταθῶσιν ἔνθεν μὲν πρακτικὰ γεωργικὰ σχολεῖα μετὰ τριετίαν ἀπὸ τοῦδε καθ' ὅλον τὸ Κράτος..... ἔνθεν δὲ μία ἀγρονομικὴ σχολὴ τελεία πρὸς μόρφωσιν ἀγρονόμων, ἄνευ τῶν ὁποίων οἱ γεωργικοὶ ἐργάζονται οὐδὲν ἐπισητὸν ἀποτέλεσμα δύνανται νὰ φέρωσι καὶ ἄνευ τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξαπλωθῇ ἐν Ἑλλάδι ἡ χρησιμοτάτη γνῶσις τῶν νόμων τῆς τελείας γεωργίας.

» Ἐπιδοκιμάζει τὰ περὶ τῆς ἀνωτέρας γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ ψηφίσματος καὶ ἐν τῇ συνοδευούσῃ ἐκθέσει.

» Ἐγκρίνει ἵνα τὰ πρακτικὰ γεωργικὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους καταρτισθῶσιν ὅπως διαγράφει τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ προτεινομένου σχεδίου.

» Συνιστᾷ τὸ ἐν Τίρυνθι κτῆμα ὡς τὸ καταλληλότερον πρὸς σύστασιν τῆς Ἀνωτάτης Ἀγρονομικῆς Σχολῆς τοῦ Κράτους, ἐνουμένων πρὸς τοῦτο τῶν γαιῶν τῶν ἐν Τίρυνθι καὶ Τημενίῳ ἔθνικῶν κτημάτων, διαλυομένου τοῦ ἵπποφορβείου. Ἀποδέχεται πληρέστατα ἐν τῇ ἀγρονομικῇ Σχολῇ τὰ τῆς διδασκαλίας, τὰ τῆς διοικητικῆς καὶ οἰκονομικῆς διευθύνσεως κτλ. ἐν αὐτῇ ὅπως διαγράφονται ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ ψηφίσματος (ἄρθρ. 11—25). Ἀποδέχεται ὡς καλῶς ἔχοντα πάντα τὰ ἐν τῷ σχεδίῳ διὰ τοῦς αἰτιολογοῦντας αὐτὰ λόγους ὑπὸ τὰς ἐξῆς μόνον ἐξαιρέσεις).

Αἱ ἀντιρρήσεις τῆς Ἐπιτροπῆς.

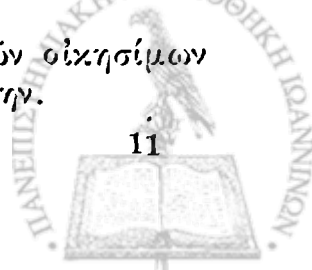
Ἄρθρον 9. « Αἱ προτεινόμεναι μεταβολαὶ ὡς πρὸς τὸν Ὀργανισμόν τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Σχολῇ θέλουσι πραγματοποιηθῆν οὐχὶ ἀμέσως ἀπὸ τοῦδε, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ 1864 ἔτους. Πᾶν ὅμως ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὸν ὄργανισμόν τοῦ κτήματος, τὴν ἑνωσιν δηλαδὴ τῶν ἐν Τίρυνθι καὶ Τημενίῳ γαιῶν καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῶν, τοῦτο θέλει πραγματοποιηθῆν ἀμέσως ἀπὸ τοῦδε. Τὸ Β' ἐδάφιον τοῦ ἄρθρ. 9 νὰ ἐκλείψῃ.

Ἄρθρον 11. » Αἱ ἀποδοχαὶ τοῦ Διευθυντοῦ θέλουν εἶσθαι ἐκτὸς τῆς τακτικῆς μισθοδοσίας καὶ 1 ο ρ ἐπὶ τῆς ὅλης προσόδου τοῦ κτήματος, ἀντὶ τῶν σημειουμένων ἐν τῷ σχεδίῳ 3 ο ρ. Αἱ προτεινόμεναι μεταβολαὶ διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου εἰς τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν νὰ λάβωσι χώραν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1864 ἔτους.

Ἄρθρον 17. » Τὸ Δημόσιον ὀφείλει νὰ διατηρῇ ἐν τῇ σχολῇ ἓνα ὑπότροφον ἀπὸ ἐκάστην ἐπαρχίαν τοῦ Κράτους διὰ συναγωνισμόν ἐκλεγομένον· ἐπίσης πᾶς Δήμος πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως ἔχων πληθυσμὸν ἄνω τῶν 4,000 ψυχῶν ὀφείλει ν' ἀποστέλλῃ ἓνα ὑπότροφον εἰς τὴν σχολήν· οἱ λοιποὶ Δήμοι εἰάν αἱ πρόσοδοι τῶν ἐπιτρέπουσιν τοῦτο.

» Εἶνονται δεκτοὶ ἐντὸς τοῦ Καταστήματος καὶ ὅσοι μαθηταὶ Ἑλληγες καταταχθῶσιν ἐν τῇ Ἀγρονομικῇ Σχολῇ πρὸς ἐκμάθησιν τῶν τοῦ κλάδου τούτου, χορηγουμένης εἰς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ δημοσίου κατοικίας δωρεάν.

» Ἐάν, ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ὑπαγορεύσῃ τὴν ἐπέκτασιν τῶν οἰκησίμων μερῶν τοῦ καταστήματος τὸ δημόσιον ὀποχρεοῦται νὰ ἐνεργήσῃ ταύτην.

»'Η ἐπιτροπή τέλος συνίστησι στενωῶς πρὸς τὴν Συνέλευσιν τὴν ταχέϊαν τοῦ ψηφίσματος τούτου ἐπιψήφισιν κατὰ τὰς προτεινομένας μεταρρυθμίσεις» (1).

Ἐν Ἀθήναις 6 Μαΐου 1863.

Τὰ μέλη

Δ. Κριεζῆς, Ν. Παπαμιχαλόπουλος, Α. Νικολαΐδης, Εὐάγ. Ἀντύπας,
Σ. Χ. Στεφανόπουλος, Γ. Κοσονάκος.

Ὁ Εἰσηγητὴς

Ι. Π. Πύρλας

Οἱ ὑπότροφοι τῆς Σχολῆς Τίρυνθος ὑπὲρ τοῦ Νομοσχεδίου.

Ὁ γραμματεὺς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως Κ. Δόσιος ἀναγινώσκει περίληψιν ὡς ἐξῆς :

«Οἱ ὑπότροφοι μαθηταὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἐξαιτοῦνται τὴν συζήτησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Γ. Πετιμεζᾶ ὑποβληθέντος νομοσχεδίου περὶ μορφώσεως τῆς Σχολῆς».

Π α π α μ ι χ α λ ό π ο υ λ ο ς.—Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, εἶναι δεδομένον εἰς τὴν Συνέλευσιν ψήφισμα παρὰ τοῦ τότε Ἵπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Πετιμεζᾶ, τὸ ὁποῖον παρεπέμφθη εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Γεωργίας, τῆς ὁποίας ἀποτελῶ μέρος, ἥτις συνέταξε τὴν ἔκθεσιν· δὲν μένει παρὰ νὰ τεθῆ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, καὶ παρακαλῶ τὴν Συνέλευσιν νὰ προσδιορίσῃ ὡς ἡμέραν συζητήσεως τὴν ἐρχομένην Δευτέραν.....» (2).

Αἱ γαῖαι τοῦ Ἴπποφορβείου καὶ ἡ Σχολὴ Τίρυνθος κατὰ τὸ 1863.

Εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1863 καὶ δὴ κατὰ τὴν Συνεδρίασιν τῆς 11 Νοεμβρίου 1863 ὑπεβλήθη πρότασις τῶν Σμολένσκη καὶ Δρόσου., ὅπως διαλυθῆ τὸ «Ἴπποφόρβιον κατὰ τὴν Ἀργολίδα» (3). Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 20 Νοεμβρίου ἦλθε τὸ ζήτημα πρὸς συζήτησιν καὶ θὰ περιλάβωμεν εἰς τὰς σελίδας μας ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος.

Εὐθὺς ὡς ἤρχισεν ἡ συζήτησις, ἡ ὁποία θὰ μᾶς χρησιμεύσῃ εἰς τὴν περὶ «τῆς Ἱστορίας τῆς Κτηνοτροφίας» ἐργασίαν μας, ἡ Ἐθνοσυνέλευσις χωρὶς ἀντίρρησιν παρεδέχθη τὰ ἄρθρα τοῦ ψηφίσματος, καλουμένου τότε «Πρότασις», διὰ τῶν ὁποίων κατηγορεῖτο καὶ διελύετο τὸ εἰς Τημέριον Ἴπποφορβεῖον τοῦ Κράτους.

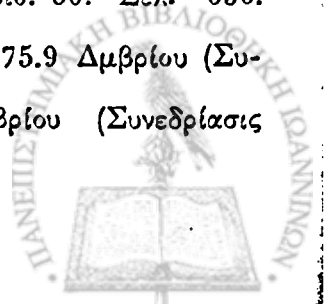
Ἐγεννήθη ὁμοῦς εὐθὺς ἀμέσως ζήτημα περὶ τῆς τύχης τῶν γαιῶν τοῦ Ἴπποφορβείου. Ὁ Ζυμπρακάκης ὁμιλῶν περὶ αὐτῶν ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν κινδύνων διαρπαγῆς αὐτῶν, ἐνῶ ὁ Δρόσος ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν δηλοῖ ὅτι ἐπειδὴ αἱ γαῖαι αὗται εἶναι μεγάλης ἀξίας καὶ «ἐπιδεικτικαὶ παντοίας σπορᾶς», θὰ σπεύσῃ νὰ τὰς ἐνοικιάσῃ.

Ὁ Δ. Κριεζῆς, λαμβάνων τὸν λόγον, προτείνει τὰ ἐξῆς : «Ἐπειδὴ ἐκεῖ πλησίον εἶναι τὸ σχολεῖον τῆς Τίρυνθος, περὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει πρότασις, καὶ πιστεύω, ὅτι καὶ ἡ Συνέλευσις, καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ τὸ Ἔθνος θὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὴν σύ-

(1) «Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Συνελεύσεως». Ἀριθ. 80. Σελ. 636. 6 Μαΐου 1863.

(2) «Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Συνελεύσεως». 1863. Ἀριθ. 10. Σελ. 75.9 Δεμβρίου (Συνεδρίασις ΡΟΓ' τῆς 9 Νομβρίου 1863).

(3) «Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Συνελεύσεως» Ἀριθ. 10. 1863 9 Δεμβρίου (Συνεδρίασις ΡΟΓ' τῆς 9 Νοεμβρίου 1863) Σελ. 78.

πρασιν αὐτῆς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς, εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ τὰς γαίας αὐτάς νὰ τὸ καταρτίσωμεν καθὼς πρέπει, τοῦλάχιστον νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς ἓν πρότυπον γεωργικῆς σχολῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι ἀναγκαία ἡ σύστασις τῆς σχολῆς αὐτῆς (Θόρυβος) (1) τὸ διαλυόμενον ἵπποφορβεῖον περιλαμβάνει περὶ τὰς 7,000 στρέμματα, ἡ δὲ Γεωργικὴ Σχολὴ μόνη 1300, πρὸ ἐτῶν προστετέθησαν καὶ ἄλλα 200 διὰ νὰ ἐκτείνῃ τὴν καλλιέργειαν, διότι πολλὰ κατακλύζονται ἀπὸ ὕδατα καὶ καταντῶσι βάλτος· ἐπειδὴ ἡ γεωργικὴ αὕτη σχολὴ ἔχει ἀνάγκην πολλῶν γαιῶν, ἂν θέλωμεν νὰ τὴν κάμωμεν πραγματικὴν σχολὴν, προτείνω ἀπὸ τὰς γαίας αὐτάς τοῦ διαλυομένου ἵπποφορβεῖου, ἡ θέσις λεγομένη Κιόσκι, ἥτις χωρίζεται..... ὡς ὑπάλληλος εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη καὶ γνωρίζω ἐκ τοῦ πλησίον αὐτὰ τὰ πράγματα· αἱ γαῖαι αὐταὶ τοῦ Κιόσκιου, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται ἀπὸ ἰδιοκτητοὺς γαίας τοῦ Κολοκοτρῶνῃ, ἀπὸ τὰς ἄλλας τοῦ Ἴπποφορβεῖου εἶναι καλὸν νὰ διακηρυχθοῦν νὰ μὴν ἐνοικιασθοῦν παλυετῶς καὶ νὰ διατάξωμεν εἰ δυνατόν νὰ προσκολληθῶσιν εἰς αὐτάς.

Κ. Πετσάλης: «Πόσα στρέμματα εἶναι;

Κριεζῆς: «800· εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνωθῶν μετὰ τὴν γεωργικὴν σχολὴν.

Κ. Πετσάλης: «Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰμπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν κατάλληλον χρῆσιν καὶ διάθεσιν.

Δρόσος: (Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν). «Εἰς τὸ κατάστημα, Κύριοι, εἶναι ἀρκετὰ γαῖαι παραχωρημέναι, αἵτινες ἀρκοῦν νὰ διδάσκωνται τὴν γεωργίαν.

Π. Κολοκοτρῶνης: «Πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ κ. Κριεζῆς, λέγω, ὅτι αἱ γαῖαι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ Ἴπποφορβεῖον νὰ χορηγηθοῦν εἰς τὴν γεωργικὴν Σχολὴν».

Εἰς τὴν συζήτησιν παρεμβαίνει καὶ ὁ πρότινος γενόμενος ὡς δεκτὸς εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν Παντολέων, πληρεξούσιος Ἀδριανουπόλεως! Οὗτος ἐξανίσταται διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ Ἴπποφορβεῖου. Ὁ στρατὸς μας, λέγει ἔχει ἀνάγκην ἵππων καὶ προτείνει «νὰ μετατεθῇ ἓν μέρος εἰς τὸ γεωργικὸν σχολεῖον διὰ νὰ ἔχωμεν καλὴν φυλὴν ἵππων, οἵτινες εἶναι ἀναγκαῖοι εἰς τὸ ἔθνος. Ἀντὶ τὰς γαίας αὐτάς νὰ τὰς ἐνοικιάσητε, νὰ τὰς πωλήσητε, εἰμπορεῖτε νὰ τὰς προσκολλήσητε εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ τρέφητε ἵππους, οἱ ὁποῖοι εἶναι χρήσιμοι εἰς τὸν στρατὸν τῆς πατρίδος».

Μετὰ τὸν Παντολέοντα ζητεῖ τὸν λόγον ὁ Μιχαλόπουλος, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τοὺς φόβους του διὰ τὴν μελετωμένην διαρπαγὴν τῶν γαιῶν καὶ προτείνει νὰ ληφθῇ κάθε νομοθετικὸν μέτρον πρὸς περιφρουρήσιν αὐτῶν. Μετὰ τινὰς ἄλλας συζητήσεις λαμβάνει τὸν λόγον ὁ Ὁρφανίδης, ὅστις ἀπαντῶν εἰς τοὺς προτειναντάς τὴν προσάρτησιν τῶν γαιῶν τοῦ Ἴπποφορβεῖου εἰς τὴν σχολὴν, λέγει, ὅτι «τὸ Κατάστημα αὐτὸ δὲν εἶναι παραγωγικόν, ἀλλὰ παραδειγματικόν» καὶ ὅτι «αἱ γαῖαι τὰς ὁποίας ἔχει, ἀρκοῦσι, καὶ ἔχει καὶ ἀρκετάς ἐκτάσεις διὰ νὰ ἐκχερσώσῃ αὐτάς, καὶ ἀν' ἀβήθειαν, δύναται νὰ ἐκχερσώσῃ ἐκεῖνας τὰς ὁποίας ἔχει». Συνεγίζων δὲ προσθέτει, ὅτι ὡς Ναυπλιεὺς γνωρίζει πῶς ἐποφθαλμιοῦν τὰς γαίας τοῦ Ἴπποφορβεῖου καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰς περιφρουρήσῃ ἡ Κυβέρνησις. Μετὰ τοῦτο ἡ Συνέλευσις προχωρεῖ εἰς τὴν συζήτησιν τῶν ἄλλων ἄρθρων τῆς «Προτάσεως» καὶ λαμβάνει σχετικὰ ἀποφάσεις (2).

Περὶ τὸν νὰ σημειωθῇ ὅτι ὅλα τὰ λεχθέντα ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἀπέβησαν

(1) Σ.Σ. Χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποῦ δὲν ἠσθάνοντο καὶ δὲν κατενόουν τὴν σημασίαν μιᾶς πραγματικῆς καὶ καλῶς λειτουργούσης προτύπου γεωργικῆς Σχολῆς, εἶναι ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ πρακτικὰ «Θόρυβος» Ἐξεπροσώπει τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀντιλήψεις των καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς πᾶσαν ὑπέρτης γεωργίας προσπάθειαν.

(2) «Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Συνελεύσεως» 1863. Ἀριθ. 19. Δεκεμβρίου 20. (Συνεδρίασις ΡΟΘ' τῆς 20 Νοεμβρίου 1863).

ἄκαρπα. Κατὰ τὸ 1864 ἐλήφθησαν περὶ τῆς τύχης τῆς Σχολῆς ἄλλα μέτρα περὶ ὧν ἐγκαίρως θὰ γίνῃ λόγος.

Ἡ Σχολὴ κατὰ τὸ 1864—1866.

Εἰς τὰ 1864 ἦλθεν ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἣτις καὶ διέλυσε τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν, συνεπεία τῆς ὁποίας λέγει ὁ Ἀποστολόπουλος «ἀπελύθη καὶ ὁ καθηγητὴς Μιχαλόπουλος καὶ μετ' αὐτὸ καὶ ὁ Διευθυντὴς Ἡλιοπούλος καὶ πάλιν εἰς τὰ 1865 ἔπεσεν ἡ Διεύθυνσις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κωστάκη μέχρι τοῦ 1866 (1)».

Ὁ Γεννάδιος ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Ἡλιοπούλου, λέγει, ὅτι οὗτος «ἀπαυδῆσας ἀγωνιζόμενος κατὰ τῶν δολοπλοκιῶν καὶ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ τότε ἀρμοδίου τμηματάρχου παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, ἣτις, ὡς ἀπὸ πολλοῦ ἐπιδιωκομένη καὶ ἀναμενομένη, ἀμέσως ἐγένετο δεκτή».

Ἡ συζήτησις περὶ τῆς Σχολῆς εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τῷ 1864.

Εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1864 ἐπικρατεῖ τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας. Εἶναι περίεργον ὅτι ἀπὸ δεκαετηρίδων οἱ Ἕλληνες πολιτευταὶ ἀποβλέπουσι κατὰ κανόνα, οὐχὶ εἰς τὴν καλὴν διοίκησιν, οὐχὶ εἰς τὴν ἐπωφελεῖν χρησὶ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Κράτους, οὐχὶ εἰς τὴν νοικοκυρευμένην χρησιμοποίησιν δαπανῶν πρὸς αὐξήσιν ἢ ἐνίσχυσιν τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς τὴν ἐπιφανειακὴν μέριμναν ὑπὲρ τῶν οἰκονομικῶν δῆθεν συμφερόντων τῆς Πολιτείας.

Τὴν τακτικὴν αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἀνευρίσκωμεν ἐκδηλουμένην καὶ ἐφαρμοζομένην ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀντιβασιλείας εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς τῆς Τύρουθος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴν ἀνεύρωμεν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1863—4 ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' προκειμένης τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ζητεῖται γὰρ οἰκονομία ἢ συνενωσις τῶν Ὑπουργείων τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν, ζητεῖται ἡ κατάργησις τοῦ Γραφείου τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας καὶ ἐνῶ ἐξ ἄλλου ζητεῖται πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας νὰ ἰδρυθῇ συνώνυμον Ὑπουργεῖον καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν ἐν γένει τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου ἢ ἰδρυσις Ὑπουργείου Δημοσίων ἔργων, ἡ Ἐθνοσυνέλευσις οὐχὶ μόνον περιχρόπτεται καὶ καταργεῖ θέσεις εἰς τὸ ἄνω ἀναφερόν Γραφεῖον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον Τύρουθος καταργεῖ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σχετικὴν δαπάνην ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Συνελεύσεως.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 18ης Μαρτίου 1864. Ὁμιλεῖ ὁ Πύργας.

Ἡ Συνέλευσις εἰσέρχεται εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ Στ' κεφαλαίου τοῦ φέροντος τὸν τίτλον : «Γεωργία καὶ Βιομηχανία» καὶ δίδεται ὁ λόγος εἰς τὸν Πύργαν :

ΠΥΡΓΑΣ: «Ἡ Συνέλευσις ἠλάττωσε τοὺς φόρους διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν γεωργίαν, ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο· τὸ κυριώτερον εἶναι πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς γεωργίας, ἢ βελτίωσις αὐτῆς διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν μέσων πρὸς καλλιτέραν ρύθμισιν. Ἐξηγοῦμαι. Γνωρίζετε ὅτι εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡ δ εν δ ρ ο φ υ τ ε ῖ α ὑπάρχει εἰς τὴν νεότητά της, εἰς πολλὰ μέρη δὲν γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι τὴν φ υ τ ε ῖ α ν τ ῶ ν δ εν δ ρ ω ν, καὶ ἂν ἔχωσι προθυμίαν καὶ ἐπιθυμίαν πρὸς ταύτην, δὲν ἔχουσι οὔτε φυτὰ πρόχειρα· πολλάκις διατρέγουσι 15—20 ὥρας διάστημα διὰ ν' ἀγοράσωσι φυτὰ· τούτου ἕνεκεν ἡ μεγάλη αὕτη δυσχέρεια καὶ ἡ υπερτίμησις τῶν φυτῶν πολλάκις γίνεταί πρόσκομμα εἰς τὴν πρόοδον τῆς δ εν δ ρ ο φ υ τ ε ῖ ας· θεωρῶ

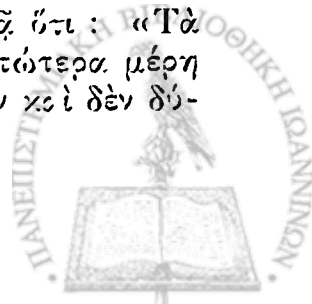
(1) Ἀποστολοπούλου Σελ. 83.

λοιπὸν οὐσιῶδες νὰ διευκολυνθῆ παντὶ τρόπῳ ἢ δένδροφυτεία καὶ νὰ ἐνθαρρυνθῆ. Πρέπει νὰ δοθῆ πολλή προσοχή, ὥστε νὰ πολλαπλασιασθῶσι τὰ φυτώρια ἵνα δύνανται εἰς τὰς ἐπαρχίας μὲ εὐτελεῆ τιμὴν ν' ἀγοράζωσι φυτὰ· πρὸς δὲ τούτοις νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι νὰ δίδωσιν ὁδηγίας πρὸς τὸν τρόπον τῆς φυτεύσεως· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει νὰ ὑπάρχη μέγα φυτώριον καὶ εἰδικὸς ἄνθρωπος εἰς Τίρυνθα καὶ εἰς τὸ ἐνταῦθα δένδροκομεῖον, ὁ ὁποῖος νὰ δίδῃ τοιαύτας ὁδηγίας· ἐπειδὴ πολλάκις οἱ χωρικοὶ ἀγνοοῦν καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ καὶ δὲν γνωρίζουν οὔτε ἓνα λάκκον νὰ σκάψουν, δὲν γνωρίζουν πῶς νὰ ρίψουν τὴν γῆν πρὸς φύτευμα· διὰ τοῦτο καθημερινῶς ἀποτυγχάνουν καὶ ἀποθαρρύνονται εἰς τὴν δένδροφυτείαν». Συνεγίζων συνιστᾷ τὴν διανομὴν σπόρων σπανίων φυτῶν, καθὼς ὕσπριων, λαχάνων κτλ. καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου θεωρεῖ ἀπαραίτητον «τὸ ἐν Τίρυνθι σχολεῖον νὰ ἐνθαρρυνθῆ διὰ τοῦ διορισμοῦ διδασκάλων οἵτινες νὰ διαδώσωσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας γνώσεις πρακτικὰς· ὅχι δὲ καὶ μεγάλας θεωρίας· τοῦλάχιστον νὰ διδάξωσι καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ νέου ἀρότρου, διότι τὸ σημερινὸν εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Τριπτόλεμος ἔφερε καὶ ὅμοιον ὡς τὸ περιγράφει ὁ Ἡσίοδος. Εὐρέθησαν δὲ καὶ εἰς διάφορα μέρη ἀρχαίων ἐρειπίων ἡγία, τὰ ὁποῖα ὀλίγον διαφέρουσι ἀπὸ τὰ ἐν χρῆσει. Εἶναι ἐντροπὴ νὰ μένωμεν εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, εἰς ἣν καὶ οἱ τότε». Συνιστᾷ ἐπομένως τὴν χρῆσιν τοῦ νέου ἀρότρου καὶ ἵνα μὴ εἶναι δαπανηρὰ ἢ ἀγορὰ αὐτοῦ νὰ διδαχθῆ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς του ὅπτε ἢ δαπάνη θὰ εἶναι μικρά. Καταλήγων δέ, συνιστᾷ δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἀνά διατηρηθῆ καὶ νὰ ἐνθαρρυνθῆ ἔτι μᾶλλον πρὸς τοιαῦτον σκοπὸν ἢ ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴ Σχολή».

Ἀπαντᾷ ὁ Ὀρφανίδης.

Μολονότι ἡ ἀπάντησις τοῦ Ὀρφανίδου δὲν σχετίζεται ἀμέσως μὲ τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα, τὸ ἀφορῶν τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ τὴν περιλάβωμεν ὀλόκληρον, ἐφ' ὅσον μᾶς παρέχει ἀξίας λόγου διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γεωργικὰς πληροφορίας. Ἡ ἀπάντησις περιστρέφεται ἀρχικῶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦ καταβιβασμοῦ τῆς τιμῆς τῶν πωλουμένων εἰς τὸ δένδροκομεῖον δένδρων ἔχει δὲ οὕτως: «Ἄμχ ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τοῦ δένδροκομεῖου, ἐξέθεσα δι' ἐκθέσεως μου ἄρκετὰ ἐκτεταμένης, πρῶτον τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν παρέλαβον τὸ δένδροκομεῖον, καὶ διὰ νὰ ἐνοήσητε εἰς ποίαν κατάστασιν ἦτο μάθετε ὅτι ἐκ τῶν 45 στρεμμάτων ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειται τὸ I) β εἶχε μεταβληθῆ εἰς δρόμους. Ἐπρότεινα δὲ τὸν καταβιβασμὸν τῶν δένδρων, διότι ἐθεώρουν, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως δὲν εἶναι τὸ κέρδος ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν παροχομένων δένδρων, διότι αἱ εἰσπράξεις εἶναι εὐτελεῖς, αἱ δὲ δαπάναι ἀναβαίνουν εἰς 11 χιλ. δραχμῶν. Ἐπρότεινα λοιπὸν τὸν ἐκπεσιμὸν, διότι τὸ κέρδος ἡμῶν εἶναι ἔμμεσον, δηλαδή ἐκ τῶν δένδροφυτειῶν αἱ ὁποῖαι γίνονται». Αναφέρων δὲ τὸ ἀποτελέσματ' αὐτὸ ὁποῖα δημιουργοῦνται ἐκ τῆς εὐτελείας τῶν τιμῶν τῶν πωλουμένων δένδρων, ὑπενθυμίζει «ὅτι οἱ Ἐνετοὶ ἐπλήρωσον εἰς τοὺς καλλιεργητὰς ἓν δονικᾶτον χρυσοῦν δι' ἐκάστην φυτευομένην εἰλιάαν». Συνεγίζων κατόπιν ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Πύργου περὶ ἀρότρων λεγθέντα καὶ λέγει ὅτι: «Ἡ Κυβέρνησις πρὸ πολλοῦ ἔφερεν ἄροτρα ἐκ Γαλλίας καὶ τὰ ἐπώλει ὅσον τὰ εἶχεν ἀγοράσει. Τώρα τὸ Κατάστημα τοῦ Πειραιῶς κατασκευάζει ἄροτρα ὅμοια καὶ ὅλα μὲ τὸν 1ον ἀριθμὸν τοῦ Grignon καὶ ὅλους δὲ τοὺς ἀριθμοὺς δύνανται νὰ κατασκευάσῃ ἂν ζητηθῶσιν» καὶ εὐχεται νὰ κάμῃ ἀκόμη οὐσίας τινὰς τὸ Κράτος «ἂν θέλῃ νὰ ἐμψυχώσῃ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ νέου ἀρότρου, διότι οὕτω πῶς θὰ πολλαπλασιασθῆ ἢ χρῆσις αὐτοῦ». Ἐπεμβαίνων ὁ βουλευτὴς Λάπας τὸν βεβαιοῖ ὅτι «εἰς Λεβάδειαν ἔχουν 50-60 τοιαῦτα ἄροτρα» καὶ Ὀρφανίδης τοῦ ἀπαντᾷ ὅτι: «Τὰ ἔχουν, διότι εἰσθε εἰς τὴν γειτονίαν τῆς πρωτευούσης, ἀλλ' εἰς τὰ ἀπώτερα μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ Ρούμελης δὲν τὰ ἔχουν, διότι οὐδέποτε τὰ εἶδον καὶ δὲν δύνανται νὰ τὰ πορισθῶσιν».

Ἡ ὁμιλία τοῦ πληρεξουσίου Μιχαλοπούλου.

Ὁ Πληρεξούσιος Μιχαλόπουλος ἐν σχέσει πρὸς τὴν τύχην τῆς Σχολῆς λέγε-
τά ἐξῆς :

«Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ προτείνει νὰ παύσῃ ἡ ἐν Τί-
ρυνθι θεωρητικὴ διδασκαλία τῆς Γεωργίας· ὁ λόγος, εἰς τὸν
ὁποῖον στηρίζεται ἡ γνώμη τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὅτι ἡ θεωρητικὴ αὕτη διδασκα-
λία δὲν ἔφερε τοὺς καρπούς, τοὺς ὁποίους προσεδόκα τὸ δημόσιον καὶ αὕτη ἡ
Ἑλλάς». Ἀναφέρει δὲ ἐν συνεχείᾳ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ὑπὲρ τῆς Σχολῆς καὶ
ισχυρίζεται ὅτι ἐὰν κρίνῃ ἐκ τῆς «συντόμου ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς» αὕτη δὲν
ἐνεβάθουνεν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς Σχολῆς, οὔτε συνεζήτησε περὶ τῶν γνώσεων τὰς
ὁποίας ὀφείλει ν' ἀποκτήσῃ ὁ γεωργός, παρὰ μόνον ἔδειξεν ὅτι ἀποβλέπει μόνον
εἰς τὴν ἐξασφάλισιν οἰκονομιῶν. «Ἀνάγκη λοιπὸν, λέγει, ἡ Συνέλευσις νὰ ἐξετάσῃ
εἰς τί συνίσταται αὕτη ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία. Ἡ θεωρητικὴ Σχολὴ ἔχει σήμερον
διδασκάλους τινὰς ἐκτὸς τοῦ διευθυντοῦ, οὔτινες ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Ναυπλίου,
παραδίδουσιν ἄλλος μὲν τὰ στοιχεῖα τὰ μαθηματικά, ἄλλος τὴν γλῶσσάν μας,
ἄλλος Φυσικὴν καὶ ἄλλος ἄλλο τι. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ μαθήματα δὲν εἶναι δαπανηρά,
διότι προστίθενται 50 δραχμ. κατὰ μῆνα εἰς ἕκαστον διὰ τὴν διδασκίαν, διότι ἡ Σχολὴ
εἶναι μόνις μίαν ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως». Προχωρῶν συνιστᾷ εἰς τὴν Συνέ-
λευσιν ν' ἀφήσῃ τὴν Σχολὴν ὡς ἔχει, καὶ τονίζει ὅτι ἡ Σχολὴ «δὲν ἔσχεν εἰμὴ δύ-
διευθυντὰς τὸν ἀποθανόντα Χωματιανὸν καὶ τὸν σημερινόν. Ὅλοι οἱ πρὸ αὐτοῦ
δὲν παρέδιδον μαθήματα. Εἶναι ὀλίγος χρόνος ἀφ' ὅτου παραδίδονται αὐτὰ τὰ μα-
θήματα καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἐπέφερον καρπούς· δὲν ἔφερον ὁποίους
προσεδόκα τις διότι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν δὲν ἠθέλησε ποτὲ ν' ἀπο-
στείλῃ τοὺς μαθητευομένους, καὶ ποτὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔχῃ πλέον τῶν 12 ἢ 15.
Ἡ διδασκαλία ἔφερον ἀποτελέσματα διότι τὸ Εὐρωπαϊκὸν ἀρότρον εἰς τὴν Ἀργυ-
λίδα ἐπολλαπλασιάσθη. Ἐδιδάχθησαν οἱ περισσότεροι τῶν κατοίκων τὴν διὰ τῆς χρή-
σεως αὐτοῦ ἐργασίαν, εἰς δὲ ἄνθρωπος δύναται δι' αὐτοῦ τοῦ ἀρότρου ν' ἀροτριᾷ
πολλὰς γαίας, ἀλλ' ἀπαιτεῖται κεφάλαιον πρὸς ἀπόκτησιν..... Βλέπετε
λοιπὸν ὅτι αἱ γνώσεις διεδόθησαν καὶ δὲν ὑπολείπεται εἰμὴ νὰ δώσῃ ἡ Κυβέρνησις
τὴν ὠθησιν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν. Θὰ ἔλθῃ καιρὸς καθ' ὃν θέλετε ἰδεῖ ἀποτε-
λεσματικωτέραν ἐνέργειαν καὶ ὠφέλειαν».

Ἀπαντᾷ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν

Εἰς τοὺς προλαλήσαντας ἀπαντᾷ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.

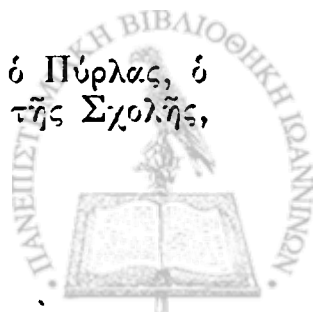
ΖΑ.Γ.ΜΗΣ. «Ἀληθῶς τὸ ζήτημα περὶ τῆς Σχολῆς τῆς γεωργικῆς εἶναι
πολὺ σπουδαῖον διότι μέχρι τοῦδε ἐδαπανήθησαν διὰ τὴν συντήρησιν τῆς σχολῆς
αὐτῆς βεβαίως ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον δραχμῶν καὶ ὅμως τὸ σχολεῖον τοῦτο δὲν
παρήγαγε καρποὺς ἀναλόγους. Ὅταν συνεστήθη τὸ σχολεῖον τοῦτο, ἡ σύστασις
αὐτοῦ εἶχεν διπλοῦν σκοπὸν, νὰ διδάξῃ τὴν θεωρητικὴν γεωργίαν καὶ πρακτικῶς τὴν
τέχνην ταύτην. Ὅτι ἡ ὑπαρξίς γεωργικῆς σχολῆς θεωρητικῆς εἶναι ἀναγκαίη
περὶ τούτου δὲν δύναται ν' ἀμφιβάλῃ τις, διότι ἡ γεωργία σήμερον ὀφείλει ὅλην
αὐτῆς τὴν πρόοδον εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἄν δὲ θελήσῃ τις εἰς μίαν σχολὴν γεωργικὴν
θεωρητικὴν νὰ συμπεριλάβῃ τὰς ἐπιστήμας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ γεωργία ὀφελήθη,
δύναται ἀναμφιβόλως νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν ταύτην τὰς πλείστας
τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν μιᾶς θεωρητικῆς σχολῆς εἶναι ἀναμφισβήτητος·
ἀλλὰ τοιαύτη σχολὴ θεωρητικὴ ἀπαιτεῖ δαπάνας μεγάλας, ἀπαιτεῖ μέσα πολλὰ,
τὰ ὁποῖα δὲν ἔχομεν ἕνεκα τῶν μικρῶν ἡμῶν πόρων. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν
καὶ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ ἡ γεωργία προήχθη εἰς τὸν βαθ-
μὸν τῆς τελειότητος, εἰς τὴν ὁποίαν σήμερον εὐρίσκεται διὰ σχολείων γεωρ-

γικῶν ἰδρυθέντων καὶ συντηρουμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Δύναται τις ν' ἀναφέρει τὴν Ἀγγλίαν ἣτις ἔφθασεν ὡς πρὸς τὴν γεωργίαν τὸν ἄκρον βαθμὸν τῆς τελειότητος. Εἰς τὸν ἀληθῶς εὐδαίμονα ἐκεῖνον τόπον σχολὴ ἰδρυμένη καὶ συντηρούμενη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς διδασκαλίαν τῆς γεωργίας, κατ' ἐπίσημον ὑπόμνημα τὸ ὁποῖον ἔχω ὑπ' ὄψιν, μέχρι πρὸ ὀλίγου δὲν ὑπῆρχεν, καὶ ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχη καὶ σήμερον. Ἐκεῖ διὰ τῶν ἰδιωτικῶν δυνάμεων ἡ γεωργία προήχθη εἰς τὴν ἄκρον αὐτῆς τελειότητα· ἐκεῖ διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐδόθησαν εἰς τοὺς ἐκμισθωτὰς τῶν κτημάτων βραβεῖα· ἐκεῖ ἐθεμελιώθησαν πανηγύρεις καὶ ἄλλαι ἀγροτικαὶ ἑορταί· δι' ὅλων αὐτῶν τῶν μέσων τῶν ἰδιωτικῶν δυνάμεων, ἡ γεωργία εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔφθασεν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς τελειότητος. Τὸ Βέλγιον πρὸ 14 ἐτῶν δὲν εἶχεν οὐδὲν πρακτικὸν σχολεῖον». Συνεχίζων ζητεῖ νὰ μιμηθῶσιν οἱ Ἕλληνες τοὺς Λαοὺς αὐτοὺς διὰ νὰ δοθῇ εὐθυσίαι εἰς τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας καὶ θεωρεῖ ὡς εὐχάριστον γεγονός ὅτι γίνεται ἐργασία διὰ τὴν ἰδρυσιν ἐταιρείας γεωργικῆς, «τῆς ὁποίας ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει εἰς τὸν Κ. Αἰνιάν», καὶ ἐξακολουθεῖ ὡς ἑξῆς :

«Ἡ θεωρητικὴ λοιπὸν διδασκαλία τῆς Γεωργίας, εἶναι βεβαίως λίαν ἀναγκαία, ἀλλὰ δυστυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς ἐν Τίρυνθι δὲν ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς οὗτος· βεβαίως δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἐν Τίρυνθι Σχολὴ δὲν ἔφερε καρπούς, ἀλλὰ δὲν ἔφερε τοιοῦτους, ὁποίους ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ. Ἡ πλειοψηφία τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκω, δὲν ἠθέλησε ν' ἀφαιρέσῃ τὸ ποσὸν τὸ περιλαμβανόμενον εἰς τὸν προϋπολογισμόν, ἀλλ' ἄ μόνον νὰ μετατρέψῃ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ· εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐγεννήθη ἰδέα τοῦ νὰ συσταθῶσι Σχολεῖα πρακτικὰ ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἰς τὴν Εὐρώπῃ ὀνομάζονται Fermes Ecoles. Εἰς τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα ἡ διδασκαλία τῆς γεωργίας γίνεται πρακτικώτατα. Ἐκεῖ μόνον τὸ προσωπικὸν τοῦ διδασκαλείου διορίζεται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐκεῖ ἐνοικιάζεται ἓνα κτῆμα καὶ παραχωρεῖται εἰς μίαν ἐταιρείαν ἢ καλλιέργεια τοῦ κτήματος ὑπὸ τινος ὄρους. Ἡ διεύθυνσις τῆς Ἐταιρείας ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔχῃ διευθυντὴν τῆς καλλιέργειας, ὅστις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς. Ὑποχρεῦται ἐπίσης νὰ ἐφαρμόζῃ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματος τούτου τὸν καλλίτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον τρόπον τῆς καλλιέργειας. Τρίτον εἰς τὴν καλλιέργειαν αὐτὴν λαμβάνουν μέρος οἱ ὑπότροφοι τῆς Κυβερνήσεως ἐργάται, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματος, καὶ λαμβάνουν καὶ ἐπιχορήγησιν τινὰ ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τῆς συστάσεως τοιούτων Σχολείων εἶναι εὐκολώτερον νὰ διαδοθῇ ἢ γινῶσις τελειότερας γεωργίας. Ἡ ἐπιτροπὴ σας λοιπὸν προτεῖναι τὴν σύστασιν τοιούτων Σχολείων πρακτικῶν, εἶχεν ὑπ' ὄψιν νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησε κατὰλληλότερον, διότι ὅντως, ὅταν δώσῃ εἰς μίαν ἐταιρείαν ἓν κτῆμα, ὑποχρεωθῇ δὲ ἡ ἐταιρεία νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὰς ἐγγυήσεις καὶ τὰς παραχωρήσεις, περὶ τῶν ὁποίων ἀνέφερα, τότε εἰμποροῦν πολλοὶ ἐργάται νὰ πηγαίνωσιν ἐκεῖ, καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐνὸς πρακτικοῦ διδασκάλου τῆς Γεωργίας νὰ ἐκμαθάνωσιν τὴν τελειότεραν μέθοδον αὐτῆς. Διὰ τοὺς λόγους λοιπὸν τούτους, ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἀφῆρεσε τὸ ποσὸν τοῦτο, ἀλλ' ἠθέλησε μὲν νὰ διατηρήσῃ τὸ ποσὸν τῶν 50 χιλ. δραχμῶν, ἀλλ' ἄ νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν σύστασιν τοιούτων πρακτικῶν Σχολείων. Ἀπόκειται εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ παραδεχθῇ εἴαν γνώμην νομίζει καλλίτεραν».

Κατὰ τὴν Συνεδρίασιν τῆς 19 Μαρτίου 1864.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 19 Μαρτίου 1864 ὁμιλεῖ καὶ πάλιν ὁ Πύργας, ὁ ὁποῖος συμπύσσωσεν τὰ λεγθέντα ἐπὶ τῆς συζητήσεως διὰ τὴν τύχην τῆς Σχολῆς,

λέγει, ὅτι τρεῖς γυνῶμαι ἀπεκρυσταλλώθησαν, ἡ πρώτη, ὅτι ἡ Σχολὴ πρέπει νὰ μείνη ὡς ἔχει, ἡ δευτέρα ὅτι ἡ Σχολὴ πρέπει νὰ μετατραπῆ εἰς πρακτικὴν καὶ ἡ τρίτη ὅτι πρέπει νὰ «τεθῆ ὑπὸ ἐνοικίασιν». Μετὰ τοῦτο ἀναφέρει τὸ ἱστορικὸν τῆς ἰδρύσεως ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια τῆς Σχολῆς, τὸν διορισμὸν ὡς διευθυντοῦ καὶ ἄ π ο ἰ ο υ Γ ε ω λ ό γ ο υ Π α λ α ι ο λ ό γ ο υ, «ὁ ὁποῖος συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν δαπάνη τῆς Κυβερνήσεως μίαν γεωργικὴν ἔκθεσιν». Κατόπιν ἐπαινεῖ τὸ ἔργον τοῦ Διευθυντοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ τὸ τακτοποιήσῃ καὶ νὰ τὸ καταστήσῃ, τὸ Ἀγροκλήπιον, ἐν ὑπόδειγμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς γεωπονίας» καὶ ἀναφέρει τὰς προσπάθειάς του διὰ τὴν διάδοσιν τῆς πατάτας, διαφόρων ἀγνώστων μέχρι τότε καλλωπιστικῶν φυτῶν, διαφόρων δένδρων καὶ διαφόρων ἀγνώστων ἐπίσης μωρεῶν. Κατόπιν ἐξαίρει ἐπίσης τὸ ἔργον τοῦ Πρωτοῦ ὅστις κατέστησε τὸ ἴδρυμα ἄξιον τοῦ προορισμοῦ του. «Ὁ Πρωτός, λέγει, ἔφερε διάφορα φυτὰ, ἔκαμεν ἐν δενδροκομεῖον ἀρκετὰ εὐρύχωρον, διευκόλυνε τὴν πώλησιν τῶν φυτῶν, ἔφερε διάφορα ἀγνώστα ἕως τότε ὑσπρια καὶ πραγματικῶς πολλοὶ κτηματῖαι προσήρχοντο καὶ ἠγρόραζον καὶ πολλὰ τούτων διεδώθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁ Κριεζῆς μάλιστα κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἦτο νομάρχης τῆς Ἀργολίδος καὶ ἀρκετὰ συνετέλεσε. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Κατάστημα πραγματικῶς ἔφερε πολλὰς ὠφελείας εἰς τὰς ἐπαρχίας. διότι οὐ μόνον φυτὰ καὶ καρποὺς παρέσχεν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ εἶδη κτηνῶν, διότι ἡ Κυβέρνησις εἶχε φροντίσει νὰ φέρῃ διάφορα πτηνὰ οἰκόσιτα, καὶ διάφορα κτήνη, ἐκ τῶν ὁποίων διεδώθησαν πολλὰ εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Κ α λ λ ι φ ρ ο ν ἄ ς : «Δὲν ἔφερε καρπούς».

Π Ὑ ρ λ α ς : «Θὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἔφερε καρποὺς μεγίστους». Προχωρῶν δὲ ἐπιμένῃ εἰς τὸ νὰ μὴ μεταβληθῆ τὸ Κατάστημα καὶ πολὺ περισσότερον εἰς τὸ νὰ μὴ ἐνοικιασθῆ. Ζητεῖ μόνον νὰ ὑπάρχῃ ὄχι μόνον διευθυντὴς ἀλλὰ καὶ ὑποδιευθυντὴς ἵνα καθοδηγῶσιν ἐκείνους τοῦ θέλουσιν νὰ κάμουν νέας καλλιεργείας.

Μία πρότασις τοῦ Πετιμεζᾶ.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν «Π ρ ό τ α σ ι ς» ὑπὸ τοῦ πληρεξουσίου Γ. Πετιμεζᾶ ἔχουσα οὕτως :

«Τὸ κτῆμα, τὸ προσηρτημένον εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Τίρυνθος ἐκμισθοῦται πολυετῶς εἰς ἑταιρείαν, ὑποχρεωμένην :

- 1) Νὰ διοικῆ τὸ κτῆμα τοῦτο δι' ἀγρονόμου ἐπιστήμονος.
- 2) Ὁ ἀγρονόμος οὗτος ὑποχρεοῦται νὰ ἐφαρμόζῃ ἐπὶ τοῦ κτήματος τέλειον ἐπιστημονικὸν καὶ βελτιωτικὸν σχέδιον καλλιεργείας.
- 3) Οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς δύνανται ἀκωλύτως νὰ γυμνάζωνται ἐν τῷ κτήματι εἰς τὰς πρακτικὰς γεωργικὰς ἐργασίας».

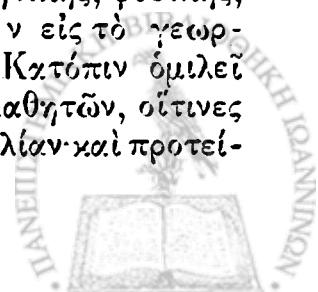
Ἀθῆναι, τῆ 17 Μαρτίου 1864.

Οἱ Πληρεξούσιοι

Γ. Α. ΠΕΤΜΕΖΑΣ, Σ. Χ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. Ι. ΣΙΣΙΝΗΣ

Ὅμιλεῖ ὁ πληρεξούσιος Ἀντωνόπουλος.

Οὕτως εἶναι ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς Θεωρητικῆς διδασκαλίας. Φέρει διάφορα ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῶν ἀπόψεών του, παρατηρεῖ δὲ ὅτι ἐνῶ οἱ προσερχόμενοι εἰς Θεωρητικὰ Γεωργικὰ Σχολεῖα ὀφείλουσιν νὰ ἔχουν γνώσεις ἀριθμητικῆς, φυσικῆς, χημείας κτλ. εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐδὲ εἰς τοιοῦτος προσῆλθεν εἰς τὸ γεωργικὸν σχολεῖον Τίρυνθος μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς συστάσεώς του». Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ τῶν δυσχερειῶν πού παρατηρήθησαν διὰ τὴν προσέλευσιν μαθητῶν, οἵτινες καὶ τοιοῦτοι ἦσαν πάντοτε ἀπράσχευοι διὰ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν καὶ προτεί-

νει τὴν μετατροπὴν τῆς Σχολῆς εἰς Πρακτικὴν ἐξαιρίων τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ποῦ οὐκ προκύβουν ἐκ τῆς λειτουργίας τῆς. Ἀλλὰ συγχρόνως προτείνει ὅπως καταργουμένης τῆς Σχολῆς Τίρυνθος συσταθῶσι διὰ τῶν δαπανωμένων ὑπὲρ αὐτῆς, εἰς ἄλλα μέρη τῆς χώρας περισσότερον κατ'ἀλληλα, πρακτικὰ γεωργικὰ σχολεῖα.

Ὁμιλεῖ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ὁ Ζήμιης ἐπανέρχεται εἰς τὴν πρότασιν Πετιμεζῆ καὶ ζητεῖ συζήτησιν ἐπ' αὐτῆς καὶ λῆψιν σχετικῶν ἀποφάσεων εἰς εὐθετώτερον χρόνον. Προτείνει ὅμως νὰ μὴν ἀποκοπῆ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τὸ ποσὸν τῶν χρησιμεῦον διὰ τὰς δαπάνας τῆς Σχολῆς Τίρυνθος ἵνα ἐν καιρῷ τῶν δέοντι μῆρουν νὰ χρησιμοποιηθοῦν αὗται διὰ τὴν δαπάνην νεοσυστάτων Ἀγροικηπίων.

Ὁ Μιχαλόπουλος.

Ὁ Μιχαλόπουλος ὑπεραμύνεται τῆς Σχολῆς. Ἰσχυρίζεται ὅτι κακῶς ἐλέγχθη ὅτι ἐπεβάρυνε τὴν δημόσιον μὲ ἑκατομύρια καὶ ἀναφέρει τὰς ἐκτάσεις τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύετο ἡ Σχολὴ καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν εἰσοδήματα, διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι «μέχρι τοῦ 1845 ὅτε εἶχον ληφθῆ ὑπὲρ τῆς Σχολῆς μέτρα τινὰ ἐδαπανῶντο 30—36 χιλ. δραχ., ἡ δὲ πρόσοδος τῆς Σχολῆς ἔφθανε μέχρι τῶν 28 χιλιάδων, τουτέστιν ἦτο εἰς παθητικὴν κατάστασιν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πάντοτε τὸ Σχολεῖον, δύναμαι νὰ τὴν βεβαιώσω, συνετηρεῖτο ἐκ τῶν ἰδίων εἰσοδημάτων». Κατόπιν ἐξαιρεῖ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας τῶν μαθητῶν λέγων τὰ ἑξῆς : «Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὁδηγοῦν τὸ ἄροτρον, καὶ ἐνασχολοῦνται μὲ τὰ μαθήματά των εἰς ὅλην τὴν πεδιάδα, εἰς τὴν φυτεῖαν καὶ εἰς δενδροκομικὰς ἐργασίας, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀνοίγοντες τοὺς λάκκους, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐφαρμόζουσι τὰς μηχανάς, τὸν σπορέα, τὴν θεραιτικὴν, τὴν ἄλωνιστικὴν». Κατόπιν αὐτῶν ἐπικαλεῖται τὴν προσοχὴν τῆς Συνελεύσεως εἰς τὸ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐργάζονται εἰς τὰς πρακτικὰς ἐργασίας, πρὸς δὲ μαθηθῆναι καὶ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν κατὰ τασούτον, καθ' ὅσον εἶναι ἀναπόφευκτον εἰς τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπιδίδονται. Κρίνατε λοιπὸν ἐκ τούτου, ἂν ἡ Σχολὴ δὲν ἀντεπεκρίθη ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον προέθετο καὶ ἂν δὲν εἶναι κατάστημα χρήσιμον, ὥστε νὰ διατηρῆται, ὡς ἔχειν.

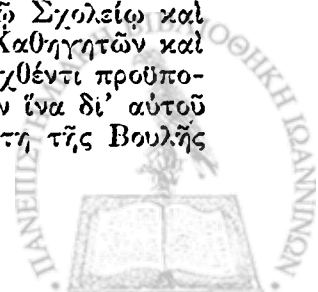
Ὁ Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης.

Μετὰ τὸν Μιχαλόπουλον ὁμιλεῖ ὁ Μαυρομιχάλης ὅστις προτείνει τὴν κατάργησιν τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ποσῶν τὰ ὁποῖα οὐκ ἐξοικονομήσουν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνεργείας, διὰ τὴν ἴδρυσιν, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, δύο ἄλλων πρακτικῶν σχολῶν, εἰς δύο ἄλλας πόλεις τοῦ Κράτους.

Καταργεῖται ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία.

Μετὰ τινὰς ἄλλας τυπικὰς συζητήσεις περὶ τῶν ποσῶν ποῦ διετίθεντο ὑπὲρ τῆς Σχολῆς, ψηφίζεται ἡ κατάργησις τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας εἰς τὴν Σχολὴν Τίρυνθος (1) καὶ ἡ σχετικὴ δαπάνη ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1864

(1) Εἰς ὑποσημείωσιν τῆς Νομοθεσίας Δεληγιάννη-Ζηροπούλου εὐρίσκωμεν σχετικῶς : «... Ταῦτα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ἡ Βουλὴ ἀπεφάσισε κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1865 τὴν κατάργησιν τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας ἐν τῷ εἰρημένῳ γεωργικῷ Σχολεῖῳ καὶ ἐπομένως τὴν διαγραφὴν τῶν σημειωμένων ποσῶν πρὸς πληρωμὴν ἀντιμισθιῶν Καθηγητῶν καὶ Διδασκάλων καὶ διατήρησιν ὑποτρόφων, διατηρήσασα δὲ ἐν συνόλῳ τὸ ἐν τῷ εἰσαχθέντι προϋπολογισμῷ, κατακεχωρισμένον ποσὸν ἐκ δρ. 32,760, συνέστησεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἵνα δι' αὐτοῦ συστήσῃ καὶ διατηρῆ δύο εἰσέτι πρακτικὰ γεωργικὰ σχολεῖα. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Βουλῆς

καὶ συγχρόνως ἀποφασίζεται νὰ μὴν ἐλαττωθῶν τὰ «ἐξοδα τοῦ γεωργικοῦ σχολείου» (1).

***Η νομοθετικὴ σκέψις.**

“Ὅσοι θὰ διαβάσουν τὴν συζήτησιν εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν περὶ τῆς τύχης τῆς Σχολῆς Τίρυνθος, θὰ ἐξηγήσουν διὰ τινὰς λόγους δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προαχθῆ ἡ γεωργία εἰς τὸν τόπον μας. Οὐδεμίᾳ πνοῇ ἀνωτέρα ἐξαπατήριζε τοὺς λόγους τῶν πληρεξουσίων. Κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχε πλήρη τὴν ἀντίληψιν τῆς σημασίας τῆς γεωργίας. Κανεὶς δὲν ἐζήτησε νὰ γίνῃ μία συζήτησις ἐξονυχιστικὴ περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν γεωργικῶν κλάδων. Κανεὶς δὲν ἦτο κάτοχος τοῦ ζητήματος. Πολιτευταὶ ρυθμιστὰι τῶν ζητημάτων μὲ τυχαίας ἐμπνεύσεις, μὲ προχειρολογίας, μὲ αὐθαιρετισμούς, μὲ πείσματα ἴσως, ἤλθον νὰ ἐπιληφθῶσιν ἐνὸς τοιοῦτου σοβαροῦ καὶ κεφαλαϊώδους διὰ τὴν χώραν ζητήματος. Ἐξεθρόνισαν ἓνα Βασιλέα. Ἀνεστάτωσαν τὴν χώραν. Ἐδημιούργησαν στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις. Ἐσκόρπισαν τὸν ἐμφύλιον σπαραγμὸν καὶ ὅταν ἤλθεν ἡ στιγμή, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ νέου Βασιλέως, νὰ θέσωσι τὰ θεμέλια τῆς νέας ἐθνικῆς σταδιοδρομίας τῆς χώρας, ἀντὶ νὰ ριφθῶσι μετὰ πίστεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν γεωργοοικονομικὴν ἀνάπλασιν τοῦ τόπου, ἔκριναν ὅτι τοὺς ἐπεβάλλετο νὰ περιορίσουν καὶ νὰ δεσμεύσουν τὴν γεωργικὴν μὲρψωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μέσα στὰς ἀποπνικτικὰς σχέψεις των καὶ εἰς τὰς μικρολόγους ἀποφάσεις των. Εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Προέδρου τῆς Συνελεύσεως κατὰ τὴν ἐν Πειραιεῖ ὑποδοχὴν τοῦ νεαροῦ τότε Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄, ποῦ εἶναι γιομάτῃ ἀπὸ λόγια πομπώδη καὶ ἐστερημένα ἀπὸ ἐννοίας θετικωτέρας καὶ ὑψηλοτέρας προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, οἱ ἀντιπρόσωποι του ὑπόσχονται ὅτι θὰ βαδίσουν «τοῦ λοιποῦ θαρραλέως τὴν ὁδὸν τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀναπτύξεως» τῆς χώρας. Καὶ ἡ θαρραλέα αὕτη ὁδὸς δὲν ἦτο ἡ μετὰ μελέτην καὶ ἔρευναν, βελτίωσις τῶν ὄρων τῆς μόνης ἐθνικῆς οἰκονομικῆς πηγῆς τῆς χώρας, ἀλλ’ ἦτο ὁ περιορισμὸς τῆς δράσεώς της καὶ ἡ δέσμευσις τῶν κατευθύνσεών της.

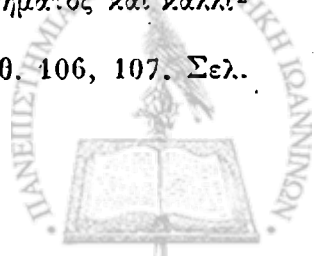
Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος, ἀπαντῶν εἰς τὴν Συνέλευσιν, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863, ὑπόσχεται καὶ οὕτως ὅτι θέλει προσπαθῆσαι ν’ ἀναπτύξῃ «τὰ παντοειδῆ ἀγαθὰ σπέρματα καὶ τοὺς ὑλικοὺς πόρους» τῆς πατρίδος μας. Καὶ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν τοῦ Βασιλέως τὴν μεταβάλλουν οἱ “Ἕλληνες Ἀρχοντες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἰς διωγμὸν ἐνὸς ἐθνικοῦ κέντρου τὸ ὁποῖον καλῶς διωργανούμενον καὶ ἐπιτυχῶς λειτουργοῦν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποβῆ ἡ ἀφετηρία μιᾶς εὐτυχοῦς αὔριον διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Αἱ συνέπειαι τῆς μετατροπῆς τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1864.

Ὁ Ἀποστολόπουλος πονῶν διὰ τὸ κατάντημα τῆς Σχολῆς μετὰ τὴν σχεδὸν διάλυσιν αὐτῆς λέγει ὅτι ἐκτὸς τῶν ἄλλων κακοτυχιῶν τῆς Σχολῆς ἦτο καὶ τὸ ὅτι «δὲν ἔμενε καὶ μία διαρκὴς κυβέρνησις, ὅπως συναισθανθῆ καὶ καταγνώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς Σχολῆς καὶ σκεφθῆ ἐμβριθῶς περὶ αὐτῆς, ἀλλ’ ὅλαι ἄχρι τοῦδε διαβατικῶς διῆλθον καὶ δὲν ἔμεινεν ὁ ἀπαιτούμενος ὑλικὸς καιρὸς, ὅπως δημιουργηθῆ ἡ σχολή, καὶ ἂν ἐσχεδιάζετό τι ἡ μεταβολὴ τὸ ἐματαιώονε». Δίδει δὲ μίαν θυμασίαν εἰκόνα

δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰσέτι, διότι ἀπαιτεῖται νὰ ἐκδοθῆ νόμος, κανονίζων τὸν τρόπον τῆς συστάσεως τῶν εἰρημένων σχολείων, μετεβλήθη δὲ μόνον εἰς πρακτικὸν τὸ ἐν Τίρυνθι, δαπανωμένων πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ κατὰ τὴν προϋπολογισμὸν τοῦ 1866 δραχμῶν μὲν 10,020 πρὸς μισθοδοσίαν διευθυντοῦ, ὑποδιευθυντοῦ, ζευγίτου, ἀγροφύλακος, ἀρχικηπουροῦ, ποιμένος, χοιροβοσκοῦ, βουκόλου καὶ ὑπηρετοῦ, δραχμῶν δὲ 5250 εἰς συντήρησιν καὶ βελτίωσιν τοῦ καταστήματος καὶ καλλιέργειαν τῶν γαιῶν αὐτοῦ» (Τομ. Δ΄ Σελ. 119-120).

(1) «Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Συνελεύσεως» Ἀριθ. 106, 107. Σελ. 847-850, 851-854.

τῶν συνεπειῶν τῆς ἀναμενομένης διαλύσεως τῆς Σχολῆς. « Ἀμέσως, λέγει, εἶδομεν τοὺς ἰσχυροὺς νὰ εἰσπηδήσωσιν ὡς γύπες εἰς τὴν προετοιμασθεῖσαν βοράν. Ἄλλος ἐζήτει γαίας (1), ἄλλος τὴν ἄμπελον, ἄλλοστὸ κατάστημα κλπ. ὅπως εἰς γραμμάρια τοῖς παραχωρηθῆ καὶ ἐγένοντο πλεῖστα ὕσαι καταμετρήσεις καὶ αἰρηθεῖσαι παραχωρήσεις. Ἄλλὰ τὸ θῦμα εἶχεν εἰσέτι ζωὴν, καὶ τὴν ζωὴν τὴν διατηρεῖ ἤδη, πρέπει ν' ἀναλάβῃ, πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὐρωστίαν του καὶ νὰ διωχθῶσι τὰ ὄρνεα καὶ ἔρπετά, πρέπει νὰ εὐρεθῆ τὸ φάρμακον. . . . » (2).

Ὁ Ἀποστολόπουλος Διευθυντῆς εἰς τὰ 1866.

Ὁ ἴδιος Ἀποστολόπουλος ἀναφέρει καὶ ταῦτα ἀλλαχοῦ : « Ὅτι εἰς τὰ 1866 παρέλαβε τὴν Σχολὴν, « ὀνόματι ὄντες διευθύνται μὲ τινὰς γαίας, καταστήματα, ζῶα καὶ ὀλίγα χοῖματα, προορισθέντες ἵνα τὴν συντηρῶμεν καὶ ἀποδιώκωμεν τὴν καταστροφὴν καὶ οὐχὶ εἰσέτι νὰ τὴν καταστήσωμεν σχολὴν, οἶκν τὸ ἔθνος, ἢ κυβέρονησις καὶ ἡμεῖς ποθοῦμεν ». Ὁ Ἀποστολόπουλος ἀναφέρει τὰ ἀνωτέρω κατὰ τὸ 1868 καὶ προσθέτει ὅτι ἔφερον ἤδη ἐξ Εὐρώπης « δημητριακοὺς πρωῖμους καὶ ὑψίμους καρπούς ὑπὲρ τὰ 300 εἶδη ἐξ ὅλων ἐν γένει τῶν ἔθνῶν καὶ ἄλλους ὀσπριώδεις καρπούς καὶ μπιστανίων » τῶν ὁποίων μάλιστα ἔκαμε χοῖσιν καὶ αἰ πλεῖστοι τούτων εὐδοκίμοῦσι καλῶς καὶ ἡ παραγωγὴ των εἶναι τριπλασία καὶ τετραπλασία τῶν ἐντοπίων » (3).

Γεννάδιος καὶ Ἀποστολόπουλος.

Ὡς ἐξῆς περιγράφει ὁ Γεννάδιος τὸν Ἀποστολόπουλον :

Ὁ Ἰωάννης Ἀποστολόπουλος, ὡς ὑπότροφος τῆς Κυβερνήσεως, διέμεινεν εἰς τὴν Γαλλίαν σπουδάζων τὴν γεωργίαν εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Γρίγιον καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ ἑπτὰ ὄκτ' ἔτη. Τῷ 1868 ἐδημοσίευσεν φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον : « Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας καὶ ἰδίως περὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος ». Ἀπὸ τῆς 28 Αὐγούστου τοῦ 1869 μέχρι τῆς 6 Ἀπριλίου τοῦ 1896, δηλαδή ἐπὶ 27 ἔτη, ὁ Ἀποστολόπουλος ἐδημοσίευσεν κατὰ περιόδου ἐν ὅλῳ 72 φύλλα ἡμερησίου φερούσης τὸν τίτλον « Γεωργικὴ Ἐφημερίς ». Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος διετέλεσεν οὗτος μέχρι τοῦ 1872 ὅτε τὸ ἴδρυμα τοῦτο κατηργήθη κατόπιν ἐπανειλημμένων ἀποφάσεων τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χρηματισάντων Ὑπουργῶν ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν ἢ τῶν Οἰκονομικῶν Θ. Δελιγιάννη, Σωτηροπούλου, Παπαμιχαλοπούλου, Νικολοπούλου καὶ Ε. Δελιγεώργη. Ἐπὶ τινὰς μῆνας τῷ 1892 (ἀπὸ 14 Μαρτίου—25 Ἰουνίου) πρωθυπουργοῦντος τοῦ Κωνσταντοπούλου ὁ Ἀποστολόπουλος διετέλεσε διευθυντῆς τοῦ τότε λειτουργοῦντος Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1895 διαρίσθη Διευθυντῆς τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Βυτίνης, ὅπως ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀμπελικοπούλου κατὰ Νοέμβριον

(3) Σχετικῶς πρὸς τὰ ἀνωτέρω γράφει ὁ Θ. Ὀρφανίδης τὰ ἐξῆς : « Ὅταν, μετὰ τοῦ μακαρίτου Βασιλέως Ὀθωνος τὴν ἀναχώρησιν, ἐπεσκέφθην κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν καὶ διὰ λόγους ὑπερησείας τὸ Γεωργικὸν κατάστημα τῆς Τίρυνθος, ἐφριξα ἰδὼν εἰς μύρια τεμάχια τὴν ἀλωνιστικὴν μηχανήν, τὴν θεριστικὴν μηχανήν, τὰ διάφορα καὶ πολυπληθῆ ἄροτρα καὶ μύρια ἄλλα ἐκλεκτὰ καὶ βαρῦτιμα ἐργαλεῖα· ἐξεπλάγην διὰ τὴν βανδαλικὴν ἐκείνην πρᾶξιν καὶ ἠρώτησα διατὶ κατέστρεψαν τὰ πολύτιμα καὶ ὠφέλιμα ἐκείνα ἐργαλεῖα. Ἡ ἀπάντησις δὲ ἦν ἑλαβὼν ἥτο τοιαύτη, ὥστε μετὰ λύπης ἀναγκάζομαι νὰ τὴν εἶπω ἐναυθῶ.—Ἐθραύσθησαν τὰ ἐργαλεῖα διὰ νὰ μὴ καλλιεργηθῶσιν αἱ γαῖαι τοῦ Καταστήματος· μὴ καλλιεργοῦμεναὶ δέ, νὰ καταπατηθῶσι παρὰ τῶν ἐποφθαλμιῶντων αὐτάς, ὕπερ καὶ ἐγένετο. (« Δελτίον » τῆς ἐπὶ τῆς Ἐμφυχώσεως τῆς Ἑθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς. Ἔτος Α' Σελ. 31).

(2) Σελ. 93.

(3) Σελ. 83.

τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Εἰς τὸν αὐτὸν Σταθμὸν Βυτίνης ἐπανεδιωρίσθη κατὰ 8βριον τοῦ 1897 ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Σ. Χασιώτου κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1900. Ὁ Ι. Ἀποστολόπουλος ἔκτοτε ἀπεσύρθη εἰς τὴν πατρίδα του (1), ἀπέθανε δὲ συνταξιούχος τῷ 1904» (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἡ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΙΡΥΝΘΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ 1866—1872

Ὁ Ἀποστολόπουλος συγκεντρῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκθέματα.

Ἄναλαβόντες, λέγει ὁ Ἀποστολόπουλος, κατὰ τὸ 1866 ἔτος τὴν Διεύθυνσιν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος ἐξακολουθήσαμεν τὴν ἀνατεθεῖσαν ἡμῖν δημοσίαν λειτουργίαν ἐπὶ δύο μῆνας ὅτε ἔκτακτος ὑπηρεσία τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν συλλογὴν τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τῶν Παρισίων μᾶς ἠνάγκασε ν' ἀπομακρυνθῶμεν τοῦ Καταστήματος καὶ περιοδεύσωμεν τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ πέντε μῆνας. Ἐπιστρέψαντες δὲ παρατηρήσαμεν ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν τὴν κατάστασιν τῆς Σχολῆς καὶ ἴδομεν ὅτι, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα τῆς διοικήσεώς της, δὲν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ μὲ τὰς προσδοκίας τοῦ ἴδρυτοῦ της καὶ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν της καθότι τὸ ζωτικὸν στοιχεῖον ἢ Ἑλληνικὴ Γεωργία ἦτις ὤφειλεν ἐξ αὐτῆς νὰ βελτιωθῇ, ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ ἀπαρεγκλίτως τὰς προπατορικὰς ἐκείνας παραδόσεις, αἵτινες οὐδεμίαν πρόοδον ὑπόσχονται ἀλλὰ τὴν στασιμότητα ὑποστηρίζουσι. Τὴν κατάστασιν ταύτην, ἣτις μᾶς ἐπροξένησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ παρασιωπήσωμεν χωρὶς ν' ἀναφέρωμεν εἰς τὰς ἀρμοδίας ἀρχὰς καὶ ἐπὶ τέλος κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1866 νὰ ὑποβάλωμεν ἐκτεταμένην καὶ δικαιολογημένην ἔκθεσιν, παριστῶντες τὴν κατάστασιν τῆς Σχολῆς καὶ τὴν ἀνάγκην πρὸς βελτιώσιν της τὴν ἀποστολὴν ἐπιτοπίως εἰς τὴν σχολὴν ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδημόνων καὶ δεδοκιμασμένων ἀνδρῶν.....» (3)

Ὁ Ἀποστολόπουλος εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ 1867.

Ὁ Ἀποστολόπουλος ἀπέστειλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τὴν ἔκθεσιν τοῦ ταύτην καὶ ἀντὶ ἀπαντήσεως ἐπ' αὐτῆς ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας δι' ἔκτακτον ὑπηρεσίαν. Προσεκολλήθη εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν ἢ ὁποία ἦτο ἐπιφορτισμένη νὰ συγκεντρώσῃ καὶ ἀποστείλῃ εἰς Παρισίους τὰ διὰ τὴν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τοῦ 1867, Ἑλληνικὰ ἐκθέματα καὶ μετὰ τοῦτο ἀπεστάλη καὶ οὗτος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἐκθεσιν ταύτην (4).

Γενικὴ ἔκθεσις περὶ τῆς Σχολῆς εἰς τὸ 1868.

Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1867 ἐπανῆλθε καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του Ἄλλὰ τὰ πράγματα εἰς τὴν Σχολὴν δὲν μετεβλήθησαν. «Παρατηρήσαμεν, λέγει, μὲ πλείονα συγκίνησιν τὴν κατάστασιν αὐτῆς τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε λάβει εἰσέτι

(1) Τὸ Λεβίδι τῆς Ἀρκαδίας.

(2) Ἀνάλεκτα Σελ. 108.

(3) Σελ. 20

(4) Σελ. 20-21.

ὕπ' ὄψιν τῆς ἡ Σ. Κυβέρνησις, καθόσον καὶ τὸν ὑποβληθέντα προϋπολογισμὸν τῆς Σχολῆς μετὰ τοῦ Σχεδίου τῆς καλλιεργείας δὲν ἐθεώρησε καὶ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Κράτους τῷ 1867 δὲν ἐσημειώθησαν τὰ παρ' ἡμῶν προταθέντα ἔξοδα, ἕνεκα φαίνεται τῶν ἀνωμάλων περιστάσεων, τῶν οἰκονομικῶν ἢ καὶ ἄλλων λόγων».

Κατόπιν τούτου ὑπέβαλεν, ἐπὶ ματαίῳ, ἐννοεῖται, ὑπόμνημα εἰς τὸ Ἰπουργεῖον διὰ νὰ κατορθωθῇ νὰ ληφθῇ μία ἀπόφασις περὶ τῆς Σχολῆς καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς. Βλέπων ὁ Ἀποστολόπουλος τὸ μάταιον τῶν προσπαθειῶν του ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ συντάξῃ μίαν γενικὴν Ἐκθεσιν τῆς καταστάσεως τῆς Σχολῆς ἀπὸ τῆς συστάσεώς της καὶ νὰ περιγράψῃ δι' αὐτῆς πᾶν ὅτι ἐξετελέσθη καὶ πᾶν ὅτι σχετίζεται μὲ τὴν ζωὴν της καὶ τὸ ἔργον της. Ἡ ἐκθεσις αὕτη ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1868 καὶ ἐξ αὐτῆς ἠρύσθημεν καὶ θέλομεν ἀρυσθῆ πλείστας ὕσας ἐνδιαφερούσας τὴν ἐργασίαν ταύτην πληροφορίας. Ἡ ἐκθεσις αὕτη φέρει τίτλον «Ἐκθεσις περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῆς γεωργικῆς σχολῆς Τύρου ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μέχρι σήμερον, ἦτοι, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1829—1868, περιέχουσα τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα ταύτης, ἦτοι τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν, ὡς καὶ τὴν ὑπισθοδρόμησιν καὶ στασιμότητα τῆς γεωργίας καὶ τρόπους βελτιώσεως» (1).

Ἐπισημῶς τῆς Σχολῆς. Ἀπὸ τοῦ 1850—1868 ἡ ἰδία κατάστασις.

Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον, γράφοντα εἰς τὸ 1868, ἡ σχολὴ ἀπέβλεπε νὰ σκοπίσῃ ὅλας ἐκεῖνας τὰς γνώσεις αἱ ὁποῖαι δύνανται, α') Νὰ βελτιώσῃ τὸ κτῆμα τοῦ γεωργοῦ, β') Νὰ τῷ παρέξῃσι πλείονα εἰσοδήματα, γ') Νὰ τὸν καταστήσῃ ἐραστὴν τῆς γεωργίας, δ') Νὰ τοῦ ἐμπνέωσι τὴν πηγὴν τοῦ πλούτου, ε') νὰ τὸν καθιστῶσι φιλοπονώτερον, στ') Νὰ τὸν ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ ἔγκλημα, ζ') νὰ τὸν καθιστῶσι τοιοῦτον ὥστε νὰ τὸν ὑπολήπτωνται καὶ μιμῶνται πάντες οἱ ἀδαεῖς τοιούτων γνώσεων, η') νὰ τῷ παρέχῃσι τέρψιν εἰς τὸν ἀγροτικὸν βίον, ὥστε νὰ τὸν ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τύρβην, θ') νὰ τὸν ἀναβιβάσωσιν εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ γεωργὸς ὡς παρ' ἀρχαίους.....

Ἄλλ' ἡ γεωργικὴ σχολὴ τῆς Ἑλλάδος, ὁποῖα ἐξ ἀρχῆς συνέστη, τοιοῦτον εἶχεν σκοπὸν καὶ τοιαύτας γνώσεις νὰ διαχύσῃ δ' αὐτῆς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ἰδρυτῆς αὐτῆς». Ὁ ἀπότομος ὁμοιωκαὶ ἐθνοβόρος θάνατος τοῦ ἰδρυτοῦ, αἱ οἰκονομικαὶ τοῦ Ἑθνους δυσχέρειαι καὶ ἡ ἔλλειψις εἰδικῶν προσώπων ποῦ θὰ ἱκανοποιούσιν τὰς ἰδέας τοῦ ἰδρυτοῦ, μετέβαλον τὴν πορείαν τῆς Σχολῆς ἐνῷ ἔπρεπε αὕτη ἀνά συμβαδίῃ μὲ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ τὴν ὕλην τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν». Ἀλλὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴν ἐνῷ τὴν εὐρίσκουμεν εἰς ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς χώρας, δὲν τὴν βλέπομεν εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν. Ἐνῷ ἀνευρίσκουμεν εἰδικότητας εἰς πάντα κλάδον πάσης ἐπιστήμης, δὲν βλέπομεν τοιαύτην καὶ εἰς τὴν γεωργικὴν Σχολὴν, ὡσὰν ἡ γεωργία νὰ μὴ θεωρεῖται ἐπιστήμη. Εἰς τοὺς συγκρίνοντας λοιπὸν τὴν Σχολὴν, μὲ τὰ Γυμνάσια, μὲ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰ ἄλλα ἐκπαιδευτήρια καὶ κατηγοροῦντας αὐτὴν ὅτι δὲν συμβαδίζει μὲ τὴν πρόοδον αὐτῶν, λέγομεν ὅτι οὐδεὶς «εἰδικὸς ὑπῆρξεν εἰς τὴν Σχολὴν ἐκ τῶς ἐν ὅς καὶ μόνου Διευθυντοῦ ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἤτο εἰ μὴ εἰς Ἐπιστάτης καὶ ὡς τοιοῦτος ἐθεωρεῖτο μέχρι τοῦ 1850». Παρουσιάζεται παρομοία περίπτωσις καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἐκπαιδευτήρια; Ὅταν λείπουν οἱ ἀναμορφωταὶ ἐνὸς καθιδρύματος θὰ παρουσιάξῃ τοῦτο τὴν ὡς ἄνω κατάστασιν ἣτις διατηρήθη μέχρι τοῦ 1850. ὅτε ἡ Κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ τὴν βελτιώσῃ καὶ δώσῃ εἰς

(1) Σελ. 21, 23.

αὐτὴν νέαν ὑπαρξίν καὶ ζωὴν πρὸς πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δυστυχῶς ἀπέτυχεν ὁ σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατὰ τὸ 1868 εὐρισκόμεθα εἰς τὴν πρὸ τοῦ 1850 κατάστασιν (1).

Καθηγηταὶ ἀκατάλληλοι καὶ ἐλλείψεις τῆς Σχολῆς.

Γράφει ὁ Ἀποστολόπουλος :

«Καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι διορίσθησαν ἐν τῇ Σχολῇ μετὰ τὸ 1850 καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Γυμνασίου Ναυπλίου, Δικηγόροι, Ἴατροί, Δικασταὶ κτλ. Ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἦτο εἰς θέσιν νὰ παραδώσῃ μαθήματα τοιαῦτα ὅποια ἡ γεωργική..... ἡ γεωργία ἀπαιτεῖ εἰδικότητα, ὡς δὲ Καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου ἢ Πανεπιστημίου δὲν εἴμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ Καθηγητῆς τῆς Γεωργίας..... Ἡ δὲ Κυβέρνησις μόνον κατ' ὄνομα εἶχε Σχολὴν μετὰ καθηγητὰς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐξῆλθον οἱ ἀπαιτούμενοι καρποί. Ἄλλη μεγλειτέρα ἔλλειψις ἦτο τῶν Καθηγητῶν ἢ διὰ μεταφράσεως ἐκ διαφόρων Γαλλικῶν καὶ Γερμανικῶν συγγραμμάτων παράδοσις καὶ ἢ ἀνευ πειραμάτων διδασκαλία ταύτης· διότι οὐδέποτε εἶχον ἐμπρὸς των λ. γ. ἐν θερμόμετρον, ἐν ἄλας, ἢ χημικὸν ὄξύ, ἢ ὄρυκτόν, ἢ σκελετόν, ἢ πτηνόν, ἢ χωροστάθμην ἢ τόσα καὶ τόσα ὅπως κάμωσι πειράματα καὶ ἴδωσιν οἱ δυστυχεῖς μαθηταὶ καὶ πεισθῶσιν εἰς ὅσα τοὺς ἔλεγον, ἕτινα τὴν ἐπιούσαν ἢ ἐλησμόνου ἢ ἐψιτάκιζον· τὸ μόνον ὅπερ εἰς αὐτὴν τὴν κίνησιν εἶχον, ἦτο μία ἄμαξα, δύο ἵπποι καὶ εἰς ὑπηρέτης καὶ 50-100 Δραχμ. μηνιαίως.....» (2)

Μαθηταί.

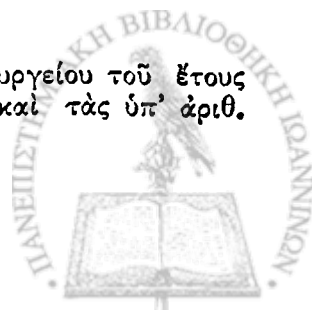
Ἐξακολουθεῖ ὁ Ἀποστολόπουλος.

Τὰ πρῶτα ἔτη εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Σχολὴν ὄρφανοὶ τινες παῖδες καὶ ἐδιδάσκοντο τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ μαθήματα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς γεωργίας, κατόπιν δὲ μέχρι τοῦ 1850 πρακτικὰς τινὰς γνώσεις ἐλάμβανον οἱ εἰσερχόμενοι εἴτε ὡς μαθηταὶ ἢ ὑπηρεταὶ ἐπὶ μισθῷ. Ἀπὸ τοῦ 1850 βλέπομεν διαφόρους ἐγκυκλίους (3) τῶν Ὑπουργῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν πρὸς τὰς Διοικητικὰς καὶ Δημοτικὰς ἀρχὰς καὶ πρὸς τὰς Μονὰς ὅπως ἀποστέλλωνται ὑπότροφοι. Ἀπὸ τοῦ 1850 λοιπὸν μέχρι τοῦ 1863 ὑπάρχουν μαθηταὶ εἰς τὴν Σχολὴν. Ἀλλὰ πόσοι ἦσαν οὗτοι, ποίας ποιότητος καὶ ποίας γνώσεις εἶχον ἢ ἀπέκτησαν. Σύμφωνα μετὰ τὸν ὀργανισμόν τῆς Σχολῆς ἐγένοντο δεκτοὶ τακτικοὶ μαθηταὶ καὶ οἰκοτρόφοι, πρὸς σπουδὴν τῆς Θεωρίας καὶ τῆς πράξεως καὶ ἕκαστοι γιὰ νὰ διδαχθοῦν τὴν πρακτικὴν γεωργίαν. Ἡ Κυβέρνησις ὥρισε 12 ὑποτρόφους μετὰ ἀποζημίωσιν δραχμ. 25 καὶ μετέπειτα 45 κατὰ μῆνα. Οἱ λοιποὶ προήρχοντο ἀπὸ ἐπιβαρύνσεις τῶν Δήμων καὶ Μονῶν. Ὁ Ἀποστολόπουλος βεβαιεῖ ὅτι οὗτοι πῶς εἰσῆλθον πολλοὶ καὶ διάφοροι, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τούτων ἦσαν ἐξ ἐκείνων, οἵτινες οὔτε κλίσιν πρὸς τὴν γεωργίαν εἶχον, οὔτε τὰς ἀπαιτούμενας ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις, οὔτε τὴν προσήκουσαν ἀγωγὴν, ἦλθον ὅμως ὅπως λαμβάνωσι τὸν μισθὸν καὶ ὅπως ἐκπληρῶνται αἱ αἰτήσεις τῶν ἰσχυρῶν ἀπαιτητῶν. Διὰ τοῦτο ἄλλοι μὲν ἤρχοντο καὶ ἔμενον ὀλίγους μῆνας, ὀλίγας ἐβδομάδας καὶ ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἀμέσως ἀνεχώρουν, ἄλλοι δὲ ἦσαν τὸ παράδειγμα τῆς ἀναγωγίας, τῆς μέθης, κακῆς ἀνατροφῆς διὰ τὴν περὶ τὴν Σχολὴν συμπεριφορὰν των καὶ τὴν ἀρνησίαν των εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ

(1) Σελ. 18-19.

(2) Αὐτόθι Σελ. 69-70.

(3) Ὑπ' ἀριθ. 118 καὶ 139 ἐγκυκλίου τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργείου τοῦ ἔτους 1855, τὰς ὑπ' ἀριθ. 6 καὶ 16 τοῦ ἔτους 1856, τὴν ὑπ' ἀριθ. 5 τοῦ 1858 καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 45 καὶ 68 τοῦ ἔτους 1861 (Δεληγιάννη-Ζηνοπούλου. Τομ. Δ'. Σελ. 121).

πρακτικοῦ μέρους καὶ ἔνεκα τούτου πολλοὶ ἀπεβλήθησαν καὶ μόλις Δ ὠ δ ε κ α μαθηταὶ σπουδάσαντες ἐπὶ τριετίῃ ἐξῆλθον μὲ διπλώματα, καταρτισθέντες μὲ γνώσεις γεωργικὰς καὶ κατόπιν τραπέντες εἰς τὴν ὑπαλληλίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων των. "Ολοὶ δὲ οἱ ἄλλοι διελύθησαν εἰς τὰ ἐξ ἴων συνετέθησαν δι' ἀποβολῆς καὶ αὐτοπροαιρέτως ἐν τῷ μέσῳ τῶν σπουδῶν των χωρὶς νὰ δυνηθῶσιν ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν ἀποστολήν των.....» (1)

Αὐτοδιοικήσεις εἰς τὴν Σχολήν.

Ἐπισημασθέντος ὅτι ὁ Ἀποστολόπουλος ρίπτει μίαν θαυμασίαν ἰδέαν περὶ τοῦ τρόπου τῆς διοικήσεως τῆς Σχολῆς. Ζητεῖ τὴν αὐτοτέλειάν της. Ἀποκαμὼν καὶ οὕτως ν' ἀντιμετωπίζη τὴν κρατικὴν ἀντίδρασιν ἢ ἀδιαφορίαν. Τὸν Διοικητικὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν κοινωνικὴν πλεονεξίαν ὑποβοηθουμένην ἀπὸ τὴν ὑπαλληλικὴν ἀστοργίαν ὑποβάλλει τὴν γνώμην: .....«Ἐὰν ἡ Σχολὴ ἦτο αὐτοδιοικήτος ὡς τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ ἡ Ριζάρειος Σχολὴ καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ ἐν Εὐρώπῃ τοιαῦτα ἐκπαιδευτικὰ τῆς γεωργίας καταστήματα δὲν ἤθελον ποτέ, νομίζομεν, λάβει χώραν οὔτε καταπατήσεις, οὔτε παραχωρήσεις γαιῶν, ἢ δὲ Σχολὴ ὡς ἀγρυπνος κύριος ἤθελε λαμβάνει πᾶσαν τὴν ἐξασφαλίζουσαν τὰ συμφέροντά της φροντίδα ἣν ἤδη τὸ δημόσιον ἔχει, ἀλλ' ὡς παρ' ὑπουργῶν εἴρηται, καὶ εἶναι ἀποδεδειγμένον καὶ παρὰδεδεγμένον τὸ Δημόσιον, εἶναι κακὸς διαχειριστὴς τῶν ἐκτουῦ κτημάτων» (2).

Ἐγεί μὲγα καὶ ἀπόλυτον δίκαιον ὁ Ἀποστολόπουλος. Ἐνας λόγος μὴ πλήρους εὐδοκίμησεως τῆς Σχολῆς ἦτο καὶ ἡ ἐξάρτησίς της ἀπὸ τὰ γούστα ἢ τὴν ἀμάθειαν ἢ ἐνίοτε καὶ τὴν ἐμπάθειαν τῶν ἐν τῷ Ἰπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν. Σχολεῖον τεχνικὸν ἔχον εἰδικὰς ἀξιώσεις διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν τοῦ ὑπέχειτο εἰς τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν θέλησιν προσώπων μὴ ἀντιλαμβανόμενων οὔτε τὴν ἀποστολήν του, οὔτε τὴν ἀξίαν τῶν μέσων τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ διαθέσῃ διὰ νὰ προκόψῃ. Ὁ Διευθυντὴς ἐξήτει ἄδειαν ἀπὸ τὸ Ἰπουργεῖον, ὅταν εἶχεν ἀνάγκην ν' ἀντικαταστήσῃ μίαν κληματαριάν, καὶ ἡ ὑπηρεσία τὸν ὑπεχρέωνε νὰ πωλῇ διὰ δημοπρασίας τὴν κοπρίαν τὴν ὁποῖαν ἔπρεπε νὰ ρίπτῃ εἰς τοὺς κήπους τῆς Σχολῆς!!!!

Ἡ Σχολὴ Τίρυνθος εἰς τὰς Ἐκθέσεις.

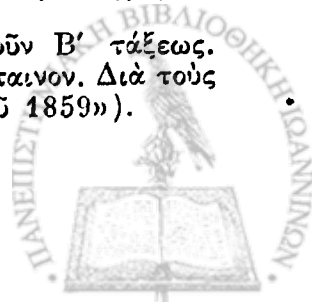
Εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ 1851 καὶ ἐντεῦθεν 4 μεγάλας διεθνεῖς ἐκθέσεις τῆς Εὐρώπης ἡ Σχολὴ ἔλαβε μέρος. Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐγγώριον τῶν Ὀλυμπίων κατὰ τὸ 1859. Εἰς αὐτὴν ἀπέστειλεν «ἡ γεωργικὴ σχολὴ τὰ προϊόντα της καὶ σχετικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε τὰ καλλίτερα βραβεῖα, διὰ τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς της πρωτίτους καὶ ὀψίμους, καπνόν, ἔριον, ἔλαιον τῆς βουνιάδος καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐλαιοφόρα καὶ γεωργικὰ προϊόντα (3). Καὶ ἐν μὲν τῇ Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει τῆς Ἀγγλίας τῷ 1851 δὲν ἔλαβε βραβεῖον. Εἰς δὲ τὴν τοῦ 1855 τῆς Γαλλίας ἔλαβεν ἓν χαλκοῦν βραβεῖον διὰ τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς της. Ἐν δὲ τῇ τοῦ 1862 τῆς Ἀγ-

(1) Αὐτόθι Σελ. 70-71.

(2) Σελ. 40.

(3) Ἡ Σχολὴ ἐξέθηκεν εἰς τὴν Κλάσιν 3: Ἀροτρον, ἵπποσκαλιστήριον, ἄμμην (σβάρναν), λιμνιστήριον, περιγωμιστήριον, σῖτον, κριθήν, ζαχάζην, κέγγρον, βαμβάκιον, ἄνθη. Εἰς τὴν κλάσιν 4 ἐξέθηκε δύο διετεῖς πῶλους ἵππων, δέκα πρόβατα καὶ ἀρνία, τέσσαρας χοίρους Ἀγγλικῆς Φυλῆς. Τὸ Β' Ἴπποφορβεῖον πῶλον ἵππου καὶ πῶλον ἡμίονου.

Διὰ τὴν σκληρὸν καὶ τὸν ἐκ Ρωσικοῦ σπόρον σῖτον της ἔλαβεν Ἀργυροῦν Β' τάξεως. Διὰ λευκὸν βάμβακκα, Ἐπαινον. Διὰ σπόρον φυτῶν σακχαροφόρου καλαμποκίου, Ἐπαινον. Διὰ τοὺς ἰσπανικοὺς κριούς καὶ προβατίνια καὶ διὰ τὰ ἔρια, Ἀργυροῦν Α' («Ὀλύμπια τοῦ 1859»).

γλίας έλαβε δύο χάλκινα. Έν δέ τῇ τελευταία τοῦ 1867 ἐν Παρισίοις έλαβε ἐν χρυσοῦν βραβεῖον δι' ὅλα τὰ γεωργικά προϊόντα τῆς. Εἰς δὲ τὴν ἐγγύωριον ἐκθεσιν τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1859 έλαβε δύο ἐπαίνους. Ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τῆς Σχολῆς βραβεύεται ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, καθ' ὅσον ἐξ αὐτῆς ὑποτίθεται, ὅτι ἐξέρχεται ἢ πρὸς τὴν γεωργίαν πρόοδος. Διὰ τοῦτο εἶδουμεν νὰ πλέκη στεφάνους ὁ Μηνύτωρ τῆς Γαλλίας διὰ τὰ ἑλληνικὰ προϊόντα καὶ ἰδίως τῆς γεωργικῆς Σχολῆς, ὡς ἐξέχοντα πλείστον ἐθνῶν..... Πάντα δὲ τὰ βραβεῖα ὅσα έλαβεν ἡ Σχολὴ εὔρισκονται ἐν αὐτῇ ἐκτὸς τοῦ χρυσοῦ ὅπερ ἀπεφασίσθη παρὰ τοῦ Ἰπουργείου νὰ μένη ἐν αὐτῷ» (1).

Καυγάδες περὶ τὴν ἄμαξαν τῆς Σχολῆς.

Χαριέστατοι εἶναι οἱ καυγάδες οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον χώραν περὶ τὴν ἄμαξαν τῆς Σχολῆς. Τὴν διεξεδίχουν οἱ πάντες. Καὶ εἰς μίαν ἐποχὴν εἶχε τοιαύτην ἡ Σχολὴ καὶ τὴν ἐχρησιμοποιεῖ Νομάρχης, Ἐφορος, Νομομηχανικός, Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς κτλ. «Ἄλλ' ἀφ' οὔτου ἤρξατο ἡ ἄμαξα νὰ γίνεταὶ τὸ σκάνδαλον διὰ τὴν ἄνευ λόγου χρῆσιν αὐτῆς τινῶν ἀρχῶν καὶ ἄλλων προσώπων, τότε ἐλευσινὰ ἐξεποιήθη ἀντὶ 90 σφατζίκων καὶ ἔπαυσαν αἱ ἐριδες καὶ ὁ ἔκποιήσας ἔφορος ἱκανοποιήθη καὶ τὸ δημόσιον μεγάλως ὠφελήθη ἀπὸ τοιαύτην πώλησι-κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς Ἐφορίας»!!!! (2).

Τὰ βάσανα τῶν γεωργῶν.

Ὁ Ἀποστολόπουλος περιγράφει τὰς ἐπὶ πλέον τῆς ἀμαθείας του δυσχερείας ἐναντι τῶν ὁποίων κλονίζεται ἢ θραύεται ὁ Ἑλληγ Γεωργός. Ἀναφέρει δέ :

Α') Τὴν ἀγρίαν τοκογλυφίαν ὅταν ὁ ἀγρότης ἀναγκασθῆ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ κεφάλαιον.

Β') Τὴν ἔλλειψιν ὑδραυλικῶν ἔργων ποῦ ἐπετρέπει τὰς καταστρεπτικὰς τῶν κόπων του πλημμύρας.

Γ') Τὰς ἀγροζημίας αἱ ὅποιαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραμένουν ἀτιμώρητοι.

Δ') Τὴν διακοπὴν τῆς συγκοινωνίας κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ

Ε') Τὸ ἐπικρατοῦν φορολογικὸν σύστημα. Δι' αὐτοῦ φορολογοῦνται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὅλης παραγωγῆς του, ἔνεκα δὲ τούτου μηχανᾶται πλεῖστα ὅσα διὰ νὰ δουλιευθῆ τὸν ἐνοικιαστὴν «ἀναμιγνύει ἐθνικὰ μὲ ἰδιόκτητα δεμάτια» καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου προκύπτουν καταστρεπτικοὶ δικαστικοὶ ἀγῶνες.

Ὁ Ἀποστολόπουλος θέλει ὡς φορολογικὸν σύστημα, τὸ κατ' ἐκτίμησιν τῆς ποιότητος τῆς γῆς, ἀλλὰ συγχρόνως θέλει καὶ κτηματολόγιον, ἵνα ἐνήμερος πλέον ὁ γεωργός τῶν ὑποχρεώσεων του καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς του. Φρονεῖ δὲ ὅτι διὰ τῆς μεταβολῆς αὐτῆς τοῦ φορολογικοῦ συστήματος θέλει ἐπιτευχθῆ καὶ «ἡ καλὴ διάθεσις, ἡ διανομὴ τῶν ἐθν. γαιῶν. ἐφ' ὧν λίμναι ἐμποδίζουσι τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀυξάνουσι τὰς νόσους, πλεῖσται δὲ ἐθνικαὶ πεδιάδες, ἐπιδεκτικαὶ παντὸς εἶδους καλλιεργείας, μένουσιν ἔρημοι καὶ χέρσαι» (3).

(1) Ἀποστολόπουλος: Αὐτόθι Σελ. 49-50. Σ. Σ. Ποῦ νὰ εὔρισκεται ἄρα γε τὸ χρυσοῦν αὐτὸ μετάλλιον;

(2) Ἀποστολόπουλος. Σελ. 53. Ποῖα ταπεινὴ ἀντίληψις περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς Σχολῆς; «Ὅσοι γράφουν ἢ λέγουν ἀμελέτητα ὅτι σήμερον ἐφθάσαμεν σ' ἓνα ἀπελπιστικὸν σημεῖον καταπτώσεως. ἀς μὴ λησμονοῦν ὅτι ἡ ἀφετηρία αὐτῆς μας τῆς καταστάσεως ἀνευρίσκειται εἰς τὰς παρελθούσας μετεπαναστατικὰς γενεὰς ποῦ κατώρθωσαν νὰ καταβιβάσουν τὴν Γεωργίαν τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ ἐσχάτου σημείου τῆς περιφρονησεῶς των:

(3) Σελ. 10-11.

Ἀπορίαι τοῦ Ἀποστολοπούλου κατὰ τὸ 1868.

Ἐπισημασθέντος ὅτι ὁ Ἀποστολόπουλος ἀναφέρειν τὰ ὑπὲρ τῆς Γεωργίας νομοθετήματα τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπέμειναν ἀνεφάρμοστα, ἐρωτᾷ.

«Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὰ διὰ τὴν γεωργίαν Νομαρχικὰ Συμβούλια; (1) Ποῦ τὸ Τμήμα τῆς Γεωργίας (ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἴδιον Ὑπουργεῖον) ἐν τῇ Δημοσίᾳ οἰκονομίᾳ κατεχόμενον ἀπὸ ἐπιστήμονας γεωργούς; Ποῦ ἡ ἐπὶ τῆς ἐμφυχώσεως τῆς Βιομηχανίας καὶ Γεωργίας συσταθεῖσα Ἐπιτροπὴ; (2). Ποῦ τὰ ὀφισθέντα ἠθικὰ καὶ ὕλικὰ βραβεῖα διὰ τοὺς δείξαντας δείγματα προόδου ἐπὶ τῆς γεωργίας; Ποῦ ἡ μεταφορὰ ἐξ Εὐρώπης γεωργικῶν ἐργαλείων, σπόρων, δένδρων, ζώων, μηχανῶν καὶ φυτῶν κτλ. καὶ ἡ ἐφαρμογὴ ἢ ἡ παράδοσις τούτων εἰς ἕνα ἕκαστον νομὸν ὑπὸ εἰδήμονος γεωργοῦ προσωρισμένου δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν; Ποῦ οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Γεωργίας κατὰ νομούς, ἐπαρχίας, δήμους καὶ τὰ γεωργικὰ Συνέδρια; Ποῦ αἱ γεωργικαὶ ἐφημερίδες καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν συνεδριάσεων τῶν συμβουλίων τούτων; Ποῖα τὰ μέτρα τοῦ Συμβουλίου καὶ ἡ εἰδικότης αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γεωργίας; Ποῦ ἡ ἀποστολὴ πολλῶν νέων εἰς Εὐρώπην ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τοιαύτας τοῦ γεωργικοῦ κλάδου σπουδαίας ὑπηρεσίας; Ποῦ ἀγροτικοὶ ἀστυνόμοι, δασονόμοι, γεωμέτραι κτλ. ἐκ τοῦ κλάδου τῆς γεωργίας; Ποῦ νόμοι νὰ μὴ ὑπάρχωσι καὶ νόμοι νὰ τηρῶνται γάρβιν τῆς προόδου τῆς γεωργίας, διδομένων ἀμοιβῶν εἰς τὸν ὅστις ἤθελε φανῆ ὅτι καὶ κατ' ἐλάχιστον βελτιώνει τὸν γεωργικὸν κλάδον;». (3)

Κρίσεις περὶ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Τυρινθίδος κατὰ τὸ 1866.

Κατὰ τὸ 1866 οἱ Δηλιγιάννης καὶ Ζηνόπουλος εἰς τὰ σχόλια τῆς Ἑλλ. Νομοθεσίας των γράφουν τὰ ἑξῆς :

«Ἡ σύστασις καὶ συντήρησις τοῦ γεωργικοῦ Σχολείου Τυρινθίδος ἐπήνεγκε καταβολὰς μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν· διότι, ἐξετάζοντες τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν ἀπὸ τοῦ 1846 μέχρι τοῦδε ἐτῶν, συνεκεφαλαιώσαμεν τὰ δαπανηθέντα εἰς δραχμὰς 779.830 περίπου, τὰ δὲ εἰσπραχθέντα ἀπὸ τῶν προσόδων τοῦ τε γεωργικοῦ Σχολείου καὶ τοῦ Ἴπποφορβείου ἐκ δραχμῶν 518.246, εἰ καὶ τὰ Καταστήματα ταῦτα ἀπησχόλουν 13.000 περίπου στρέμματα ἔθνικῶν γαιῶν πρώτης ποιότητος. Ἀπέναντι δὲ τῶν καταβολῶν τούτων καὶ τῆς στερήσεως μεγάλης προσόδου τὴν ὁποίαν τὴν τε δημόσιον καὶ οἱ περίοικοι, ἄν εἰς αὐτοὺς αἱ ἐκτάσεις αὗται παρεχωροῦντο, ἤθελον λάβει, αἱ ἐξ ἑκατέρου τῶν καταστημάτων τούτων ἐπιγενόμενα ὠφέλεια, ἄν τὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας ἢ τοῦ παραδειγματισμοῦ ἐξετασθῶσι, δὲν ἐφάνησάν που· διότι διὰ μὲν τοῦ Ἴπποφορβείου ἐξήχρησθη ἀντὶ νὰ βελτιωθῆ τὸ γένος τῶν ἵππων, διὰ δὲ τοῦ γεωργικοῦ Σχολείου ἢ μὲν ἐν τῇ Ἀργολίδι Γεωργία οὐδεμίαν ἔλαβε μεταβολὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον κατὰ τε τὸν τρόπον τῆς καλλιεργείας καὶ κατὰ τὰ καλλιεργητικὰ ὄργανα, τὰ δὲ εἰς τὸ Κατάστημα τοῦτο προσαρτηθέντα φθαρτὰ κτήματα, οἷον σταφιδάμπελος καὶ κήπος διατηρούμενα τὸ πρὶν καὶ καλλιεργούμενα ὑπὸ τῆς ἐγγυρίου γεωργίας, παραδοθέντα εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ καλλιέργειαν κατεστράφησαν». (4)

(1) Σ.Σ. Πρὸς στιγμὴν διέγραψαν μίαν φωτεινὴν καμπύλην καὶ κατόπιν ἐσίγησαν.

(2) Σ.Σ. Ἐπὶ τῆς Ἐμφυχώσεως τῆς Ἑθν. Βιομηχανίας Ἐπιτροπὴ παρὰ τὰ γλίσχρους παρεχόμενα εἰς αὐτὴν μέσα εἰργάσθη βραδύτερον μὲ πολλὴν ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ πολλὴν ζῆλον.

(3) Σελ. 17.

(4) Τομ. Δ' Σελ. 119.

Ἄδικος ἢ ἐπίκρισις.

Φρονοῦμεν ὅτι εἶναι ἄδικος ἢ ὡς ἄνω τῶσον αὐστηρὰ ἐπίκρισις τοῦ ἔργου τοῦ Καταστήματος, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπάρχει ἢ ἐκθεσις τοῦ Δηληγιάννη ἢ ὁποῖα φονερώνει πρὸ τινων ἐμποδίων ἐπάλαυσεν ὁ Πρώτος, ἀλλὰ καὶ αἱ μετέπειτα ἐργασίαι, τοῦ Καμπουκάσσου, παρ' ὅλας τὰς σφοδρὰς ἐπικρίσεις, δὲν εἶναι περιφρονητέαι, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐτελεσφῆρησαν εὐρέως. (1)

Δυστυχῶς οἱ, ὡς ἄνω ἐπικριταί, Δηληγιάννης καὶ Ζηνοπούλου, διακεκριμένοι τότε ὑπάλληλοι τοῦ Ἑσωτερικοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν καὶ διαπρεπεῖς μετέπειτα πολιτευταί, ἦσαν καὶ οὗτοι θύματα τῆς ὑπαλληλικῆς γραφειοκρατείας ἢ ὁποῖα ἐστένευε τὰ διανοητικὰ καὶ ψυχικὰ ὄρια τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τὰ περιώριζε μέσα σ' ἓνα κύκλον σχολαστικῶν ἀντιλήψεων δοῦναι καὶ λαβεῖν. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπάντησις τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Στατιστικαὶ πληροφορίες περὶ Σχολῆς ἢ ἔσοδα καὶ ἔξοδα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1829—1863» γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀποστολοπούλου :

Ὁ Ἀποστολόπουλος ὑπὲρ τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1868.

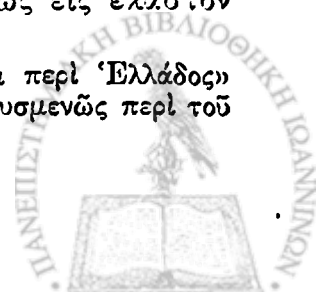
Ἐρρέθη ὅτι ἡ Σχολὴ ἀριθμεῖ 39 ἐτῶν ζωὴν ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μέχρι σήμερον. Πρὸκειται ἤδη νὰ ἐκθέσωμεν τὰ ἔσοδα αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συστάσεώς της καὶ τὰ ἔξοδα ἅτινα, ἐδαπηνήθησαν εἰς τὰς οἰκοδομὰς, εἰς τὸ προσωπικόν, τὴν καλλιέργειαν, καὶ τὸ ὑλικόν, ὅπως ἀποδειχθῆ ὅτι αἱ δαπάναι δὲν φθάνουσι τοὺς μυθώδεις ἀριθμοὺς τοὺς ὁποῖους αἱ φωναὶ τῶν ἐκ τὸς διαδίδουσιν.

Ἐς τῶν ὅτων ἠδυνήθημεν νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῶν βιβλίων σημειώνομεν εἰς ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς Σχολῆς κατὰ μέσον ὄρον, καὶ διαιροῦμεν ταῦτα εἰς τρία ἔνεκα τῶν τριῶν ἐποχῶν, ἃς εἶχεν ἡ Σχολή, λαβοῦσα κατ' αὐτὰς διαφόρους φάσεις καὶ μεταβολὰς, ἧτοι α'. ἀπὸ 1829—1847, β'. ἀπὸ τοῦ 1847—1864 καὶ γ'. ἀπὸ τὸ 1864—1868 ὅθεν.

α'.)	Δαπάναι ἐτήσιαι	.....	Δρ.	10.000	×	17	ἔτη	=	Δρ.	170.000
β'.)	»	»	»	30.000	×	17	»	=	»	510.000
γ'.)	»	»	»	10.000	×	4	»	=	»	40.000
									Δρ.	720.000
α'.)	Ἔσοδα ἐτήσια	.....	Δρ.	9.000	×	17	ἔτη	=	Δρ.	153.000
β'.)	»	»	»	11.000	×	17	»	=	»	187.000
γ'.)	»	»	»	15.000	×	4	»	=	»	60.000
										400.000

Ἐπιτιμώσεις καθ' ἡμᾶς τοῦ κτήματος ἀπὸ 1829—1868 θεωρούμεναι ὡς ἔσοδον αὐτῆς δραχμ. 250.000 περίπου. Τὸ δὲ ὅλον τῶν δαπανῶν ἀνέρχεται εἰς 720.000 δραχμ., καὶ τῶν ἐσόδων εἰς δραχμ. 650.000 αἱ ὁποῖαι ἀφαιρούμεναι ἀπὸ τὰς πρώτας δίδουσι ὑπόλοιπον 70.000 δραχμ. τὰς ὁποῖας διακροῦντες διὰ τῶν 39 ἔχομεν 1800, ὡς ἔγγιστα, δραχμάς, ἃς ἐτησίως πλέον τῶν ἐσόδων ἐδαπάνησε τὸ ἔθνος διὰ τὴν σχολὴν, ἧτοι 150 δραχ. κατὰ μῆνα. Ἡδύναντο δὲ ἀξιολογώτατα τὰ ἔσοδα καὶ νὰ καλύψουσι καὶ ὑπερβῶσι τὰ ἔσοδα κατὰ πολὺ, ἐὰν τὸ ἐπικρατήσιν καὶ ἐπικρατοῦν σύστημα ἦτο ἄλλως πῶς μεταβεβλημένον. Ἀλλὰ δὲν ἐξετάζονται καὶ οἱ ἠθικοὶ κερποὶ τῆς Σχολῆς; Δὲν πικρατοῦνται τὰ ὅσα εἰδικῶς εἰς ἕκαστον

(1) Καὶ ὁ Μανσόλας εἰς τὸ ἔργον του «Πολιτειογραφικαὶ πληροφορίες περὶ Ἑλλάδος» ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰς κρίσεις τῶν Δηληγιάννη-Ζηνοπούλου ὀμιλεῖ καὶ οὗτος δυσμενῶς περὶ τοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς. (Σελ. 47).

μέρος αναφέρομεν καλὰ (1) ἕτινι παρήγγχον εἰς τὴν ἐγγώριον γεωργίαν ; Πάντα ταῦτα δὲν ὑπερτεροῦσι τὰς 70.000 δραχμ. Δὲν λαμβάνονται ὑπ' ἧσιν αἱ μὴ κατ' ἔτος πραγματοποιούμενα δαπάναι καὶ δὲν εἶναι ἀρκοῦσαι ὥστε νὰ καλύψωσι τὰς 70 χιλιάδ. δραχμ. καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἰσολογισμόν ; "Ἄς παύσωσι λοιπὸν οἱ καλλιεργούντες τὴν σχολὴν καὶ λέγοντες, ὅτι ἑκατομμύρια δι' αὐτὴν ἐξωδεύθησαν ἄνευ καρποῦ, καὶ ἄς μάθωσιν ὅτι ἐν Εὐρώπῃ αἱ τοιαῦται Σχολαί, δι' ἃς τοιαῦτα ἐξοδεύονται, δὲν συνιστῶνται χάριν κερδοσκοπίας, ὅπως οὗτοι νομίζωσιν, ἀλλὰ πρὸς βελτίωσιν καὶ μόνον βελτίωσιν τῆς γεωργίας τῆς μητρὸς τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου, τῶν τεχνῶν καὶ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς πατρίδος...» (2)

Συμφωνεῖ καὶ ὁ Σκαλτσούνης.

Ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου ὁ πολὺς I. Σκαλτσούνης γράφει εἰς τὰς «Σκέψεις» του. «Ἐἶχομεν γράψει τὴν διατριβὴν ταύτην ὅτε περιῆλθεν εἰς χειράς μας ἡ πολλοῦ λόγου ἀξία ἐκθεσις τοῦ Ἀποστολοπούλου περὶ τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς. Ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει μετὰ μαθηματικῆς ἐνεργείας ὅτι ἡ ἀξία τῶν εἰς τὰ κτήματα γενομένων ὑπὸ τῆς Σχολῆς βελτιώσεων καὶ αἱ γινόμεναι εἰσπράξεις ἐκ τῶν προσόδων τῶν καλλιεργηθέντων κτημάτων ἐξισοῦνται πρὸς τὰς ἀπαιτηθείσας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως δαπάνας πρὸς διατήρησιν τοῦ Καταστήματος καὶ ὅτι διαχειρίσεις ἀκριβεστέρα καὶ ἀπηλλαγμένη ὕλων ἐκείνων τῶν διατυπώσεων δι' ὧν τὸ Ἑλλ. Ὑπουργεῖον θυσιάζει τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πολυγραφίας ἤθελον ἀποφέρει μεγάλας καὶ σημαντικὰς ὠφελείας» (3)

Πῶς ἐπωλοῦντο τὰ προϊόντα τῆς Σχολῆς.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν παρατήρησιν τοῦ Σκαλτσούνη, καθ' ἣν οἱ τύποι εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἑλληνικῶν ὑπηρεσιῶν κατατρώγουν ἢ θυσιάζουν τὴν οὐσίαν, ὀφείλομεν ν' ἀναφέρωμεν τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον περιγράφει ὁ Ἀποστολόπουλος σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκποίησιν τῶν προϊόντων τῆς Σχολῆς : Πάντα τὰ προϊόντα ἐξεποιούντο διὰ δημοπρασίας ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ ἀφοῦ ἐδίδοτο ἡ ἔγκρισις ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου κατεβάλλετο τὸ τίμημα εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον καὶ παρεδίδοτο τὰ ἐκποιούμενα ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ. Τὸ μέτρον τοῦτο ὡς ἀποκλειῖον τὰς καταγρήσεις εἶναι ἀριστον. Ἄλλ' ἦτο τὸ ἀρμόζον διὰ τὴν Σχολὴν ; Ἡ Σχολὴ ἐξεποιεῖ καὶ προϊόντα μὴ ἀντέχοντα εἰς τὸν χρόνον ποῦ ἀπῆλθον αἱ διατυπώσεις. Ἐξεποιεῖ προϊόντα παραγόμενα καὶ εἰς γειτονικὰς περιφερείας καὶ ἐπομένως ἐξεποιεῖ τὰ ἰδικά της μειονεκτικῶς καὶ ἐπιζημίως ἐφ' ὅσον οἱ ἀγορασταὶ ἀπέφευγον συναλλαγὰς μετὰ τῆς Σχολῆς λόγω τῶν πολλῶν διατυπώσεων. Καὶ ὁ Ἀποστολόπουλος φέρει παραδείγματα. Λέγει : «Πρόκειται νὰ ἐκποιηθῶσι 15—20 χιλ. λεμονία, θὰ γίνωσι προκηρύξεις δημοπρασίας καὶ πρόκειται νὰ ἔλθῃ ἔγκρισις, τίς θέλει παρουσιασθῆ ἀγοραστῆς τῶσων χιλιάδων λεμονίων εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ἔνθα ὁ Πόρος, τὸ Ναύπλιον, αἱ Ἀθῆναι κλπ. ἔχουσι ἐκλεκτότερα ; Βεβαίως ὁ δώσας τὴν ὀλιγωτέραν τιμὴν. Τότε ἔγκρισις δὲν ἔρχεται. Θὰ ἔχωμεν λοιπὸν νέας ἀσχολίας δημοπρασιῶν καὶ φθορὰν τῶν προϊόντων κλπ. Ἐνῶ ἡ ἐν δέοντι χρόνῳ λιανικὴ πώλησις ἤθελε προσελκύσει πλείονας ἀγοραστὰς ὡς γίνεται εἰς τὰ ἰδιωτικὰ περιβόλια». Καὶ φέρει ἀκόμη ἓνα σπουδαιότερον καὶ χαρακτηριστικώτερον παράδειγμα «Γρέφει ἡ Σχολὴ τὰ ἄγωνα καὶ περιττὰ ζῶα (χοίρους, βόας, πρόβατα κλπ.) πωλοῦνται διὰ δημοπρασίας, ἀλλὰ βραδύνει ἡ ἔγκρισις ἢ ἀκυροῦται ἡ δημοπρασία, τότε θέλει παρῆλθει ἡ ἐποχὴ τῆς πωλήσεως

(1) Σ.Σ. Τὰ ὅποια καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν σελίδων τῆς παρούσης ἐργασίας ἀναφέρομεν σποραδικῶς.

(2) Σελ. 75-76.

(3) Σελ. 32.

ἢ ἐξοδύσεως τοῦ κρέατος καὶ ὁ ἀγοραστής δὲν θὰ παρουσιασθῆ καὶ δὲν θὰ γίνῃ δημοπρασία, ἢ Σχολὴ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἀναγκασθῆ νὰ τρέφῃ ταῦτα καὶ πρὸ τῆς ἐν δέοντι χρόνῳ πωλήσεως θέλουσι ἀπολεσθῆ ὅλα». Ὑπὸ τοιαύτας τυπικὰς συνθήκας πολλάκις ἐφθάρησαν διάφορα τῆς Σχολῆς προϊόντα καὶ ἐζημιώθη αὕτη πρὸς τὰ ὁποῖα θὰ τὴν ἀνεκούφιζον ἀπὸ τὰς δαπάνας τῆς (1). Ἀντιστρόφως πάλιν, ὅπως περιγράφει καὶ ὁ Πρώτος, διὰ τῆς γραφειοκρατίας οὐδέποτε ἐνεκρίνοντο ἐγκαίρως αἱ πρὸς δαπάνας ἀναγκαῖαι καὶ ἀπαραίτητοι τῆς Σχολῆς πιστώσεις καὶ ὅταν παρείχοντο αὗται ὁ λόγος δι' ὃν ἐζητήθησαν εἶχεν ἐκλίπει πρὸς ζημίαν καὶ ὑποδειγματικὴν διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ ἐμπορικὴν διὰ τὰ ὕλικά συμφέροντα τῆς Σχολῆς. Περίπου δηλαδὴ ὅτι ἐπὶ τινῶν περιπτώσεων τὰ πράγματα δὲν ἠλλάξαν καὶ κατὰ τὸ πρόσφατον ἀκόμη παρελθόν (1934).

Αἱ προϊστάμενοι τῆς Σχολῆς Ἀρχαί.

Συμπλήρωμα τῶν ὅσων μέχρι τοῦδε ἐλέγθησαν περὶ τῆς ἀναρμοδιότητος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ὡς ἐποπτευούσης καὶ διακανονιστικῆς ἀνωτέρας Ἀρχῆς, εἰς τὰ τῆς Σχολῆς, εἶναι καὶ τὰ κατωτέρω ὀφειλόμενα καὶ ταῦτα εἰς τὸν ἀνεξάντλητον Ἀποστολόπουλον : «Ἐν Εὐρώπῃ αἱ προϊστάμενοι τῶν γεωργικῶν σχολῶν θέσεις κατέχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐκείνων, οἵτινες γνωρίζουσι τὴν γεωργίαν καὶ πολλάκις συνέγραψαν ἐπιστημονικὰ τῆς γεωργίας συγγράμματα καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διευθύνουσι τοιαύτας Σχολὰς ὡς ὁ διευθυντὴς αὐτῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου γνωρίζουσι κάλλιον αὐτοῦ πολλάκις τὴν ρύθμισιν, διοργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τῆς σχολῆς καὶ οὐδέποτε ἀπαντᾶται βαβυλωνίᾳ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῆς. «Παρ' ἡμῖν ἀνατίθεται ἐνίοτε ἡ ἐνεργεῖα τῆς ὑπηρεσίας εἰς ὑποδεέστερα τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν πρόσωπα, τὰ ὁποῖα, εἴτε διότι δὲν διακρίνουσι τὸν σῆτον ἀπὸ τὴν κριθὴν, εἴτε ἐξ ἰδιοτροπίας, εἴτε ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας, φέρουσι καιρίας πληγὰς εἰς αὐτὴν καὶ πολλάκις τὴν βραδύνουσι ὥστε καὶ ἡ καλλιτέρα ἐνεργεῖα αὐτῆς ἀποβαίνει χειροτέρα πάσης ἄλλης καταστρεπτικῆς, ἐν τοσούτῳ ἡ Σχολὴ ὑπέκει, διότι οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι. Ἐὰν ὑπῆρχεν εἰδικότης ποτὲ δὲν θὰ ἔπασχεν ἡ ὑπηρεσία, ποτὲ δὲν ἦθελον παραχωρηθῆ γὰρ αἱ τῆς σχολῆς ἐκ τοῦ κέντρου αὐτῆς εἰς ἐφαρμογὴν γραμματίων, ποτὲ δὲν ἦθελον προκληθῆ διατάγματα διὰ νέα σχεδιαγράμματα τῆς Σχολῆς, ποτὲ δὲν ἦθελον ἀπολεσθῆ τὰ προϊόντα, ποτὲ τὰ προϊόντα τῆς Σχολῆς δὲν ἦθελον πωλεῖσθαι εἰς εὐτελεστάτας τιμὰς, ποτὲ δὲν ἦθελον ταῦτα καταστρέφεσθαι, ποτὲ δὲν θ' ἀπεχώρουν οἱ ὑπῆρέται τῆς Σχολῆς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐργασιῶν παραιτοῦντες αὐτάς, ποτὲ δὲν ἦθελον πωλεῖ οὗτοι τὰς μηνιαίας ἀποδείξεις των εἰς ἐμπόρους μὲ ἐκπτώσιν 40 ο]ο, ποτὲ δὲν θὰ καθυστερεῖτο μισθοδοσία τοῦ πτωχοῦ ἐργάτου ἢ ὑπῆρέτου δύο καὶ τριῶν μηνῶν, ποτὲ τὰ ἀπολύτως διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ καλλιέργειαν ἔξοδα δὲν θὰ ἐπληρώνοντο ἔπειτα ἀπὸ δύο τρεῖς μῆνας, ὅτε πᾶσα καλλιέργεια εἶναι περιττή..... διὸ μεγαλείτερος ἐγθρὸς τῆς σχολῆς εἶναι ἢ μὴ ἐγκαιρὸς καὶ τακτικὴ πληρωμὴ τῶν ἐξόδων αὐτῆς καὶ τοῦ ὑποδεεστέρου προσωπικοῦ τῆς, περὶ ὧν πλεῖσταί διαταγαὶ ὑπάρχουσι ἵνα προκαταβάλλωνται ταῦτα, ἀλλ' εἰς μάτην.....» (2).

Αἱ ἐπιθεωρήσεις τῆς Σχολῆς.

Ἀμίμητα καὶ χαρακτηριστικὰ συγχρόνως τὰ ὅσα γράφει σχετικῶς ὁ Ἀποστολόπουλος, ὑπενθυμίζοντα τὰς ἀγωνιώδεις στιγμὰς τοῦ διεύροτο ὁ Πρώτος :

(1) Σελ. 43-44.

(2) Σελ. 77-78.

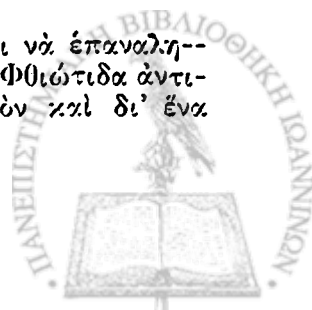
κατὰ τὴν ἐποχὴν ποῦ διηύθυνε τὴν Σχολὴν καὶ ἐδέχετο τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν κλέον ἀναρμοδιῶν προσώπων. «.....ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσι καὶ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Γεωργίας κατὰ νομοῦς, ἐπαργίας καὶ ἰδίως διὰ τὴν γεωργικὴν σχολὴν ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσιν εἰδικότητα εἰς ἕκαστον κλάδον. Κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐστάλησαν πολλοὶ ἐπιθεωρηταὶ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὅχι ὅπως ἐξελέγξωσι τὴν Διευθύνσιν τῆς σχολῆς μήπως εἰσεχώρησε κατάχρησις τις, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς ἐξελεγεῖν περὶ καλλιεργείας τοῦ κτήματος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄλλ' ἐρωτῶμεν ὑπῆρξε κανεὶς ἐκ τούτων εἰδικὸς εἰς τὰ τῆς γεωργίας καὶ διευθύνσεως κτήματος; Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι αἱ ἐκτεταμέναι καὶ πολύφυλλοι ἐκθέσεις τῶν κοιμῶνται βαρῶν ὑπὸν χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ πρακτικὸν καὶ ἀποτέλεσμα περὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς Σχολῆς. Εἰς δὲ τὴν μετάβασιν τούτων οὐκ ὀλίγα ἐδαπανήθησαν καὶ αἱ προτάσεις καὶ ἐκθέσεις τῶν οὐδόλως εἰσηκούσθησαν. Ἐστάλησαν δὲ καὶ ἕτεροι πρὸς ἀνακάλυψιν καταχρήσεως, ἀλλ' οὐδεμίαν κατάχρησιν εὔρον, θεωρηθεῖσῶν ὡς ἀνυποστάτων πασῶν τῶν κατηγοριῶν τῶν ἐχθρῶν τῶν διευθυντῶν». (1)

Πῶς μορφοῦνται γεωργικῶς οἱ ξένοι.

Ὁ Ἀποστολόπουλος δίδει σημαντικὰς πληροφορίες περὶ τῶν ξένων οἱ ὅποιοι λαμβάνουσι, κατὰ τὴν σταδιοδρομίαν των μεγάλα ἀξιώματα. Οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες μαθητεύουν πρῶτον εἰς γεωργικὰς Σχολὰς, καταρτίζονται εἰς τελείους καὶ ἀρίστους γεωργοὺς καὶ κατόπιν ἀεπιδίδονται καὶ εἰς ἄλλας ἐπιστήμας καὶ κατέρχονται εἰς τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα, γνωρίζοντες πάσας τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας». Εἰς τὰς ἄλλας χώρας τόσον εἰς τὰς μεγάλας Ἐπικρατείας ὅσον καὶ εἰς τὸ μικρὸν Βασιλεῖον καὶ εἰς τὰ μικροσκοπικὰ ἀκόμη Δουκάτα, ὅπου ἡ γεωργία εὐρίσχεται εἰς ἀκμὴν, εὐερίσχεται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀπάργουσι Γεωργικαὶ Ἀκαδημίαι καὶ Σχολαί, ἐν μεγίστῃ ὑπολήψει, πρὸς ἐντελεστέραν βελτίωσιν τῆς γεωργίας πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου καὶ πρὸς νέας δι' αὐτῆς ἐφευρέσεις». Εἰς τὰς ξένας χώρας ἀπὸ τῆς γεωργικῆς τάξεως καὶ τῆς γεωργίας πηγάζει τὸ πλεῖστον τῶν ἐσθδων τοῦ Κράτους, καὶ δι' αὐτῆς τίθενται εἰς κυκλοφορίαν τὰ περισσότερα κεφάλαια» εἶναι δὲ ἡ πρωταρχικὴ κινητήριος δύναμις πάντοτε αἱ διάφοροι Γεωργικαὶ Σχολαί. Αἱ ἐν τῇ ξένῃ Παγκόσμιαι Ἐκθέσεις «δι' ἃς ἀμέτρητα ἑκατομμύρια ἐξοδεύονται καὶ ἄλλα ἐπὶ ἄλλων δίδονται» γίνονται μόνον χάριν τῆς γεωργίας καὶ τῶν τεχνῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχομεν μίαν Γεωργικὴν Σχολὴν ἡ ὅποια ἐσημείωσε πάντοτε πρόοδον εἰς τὴν γεωργικὴν ζωὴν τοῦ τόπου, ἂν θελήσωμεν ὅμως νὰ συγκρίνωμεν τὴν γεωργίαν μας καὶ τὴν Σχολὴν μας μετὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν γεωργίαν καὶ τὰς Εὐρωπαϊκὰς Σχολὰς ὅα φηνώμεν κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀποστολοπούλου «νήπιον πρὸς ἄνδρα». Τὴν διαφορὰν δὲ αὐτὴν τὴν τόσον καταφανῆ τὴν ἀντικρύζουσαν ὅσοι ξένοι ἔρχονται εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ὅποιοι δὲν ἀποκρύπτουν μάλιστα τὴν ἐπιληξίν των «ὅταν βλέπωσι τὰ ἐλληνικὰ ὄρη γυμνά, ἄνευ δένδρων, (2) ἀμπέλων ἢ ἄλλης φυτουργίας» ἐξ οὗ κατὰ τὸν ἴδιον, «δὲν ἀπεφάσισαν οἱ Εὐρωπαῖοι εἰσέτι νὰ κάμωσι συνουκισμοὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ θέσωσι εἰς κυκλοφορίαν τὰ κεφάλαιά των». Εἰς πᾶσαν δὲ ἄλλην χώραν, ἐκτὸς δυστυχῶς τῆς Ἑλλάδος, οἱ μὲν Λαοὶ ἀγαποῦν τὴν γεωργίαν, οἱ δὲ περὶ αὐτῆς συγγράψαντες καὶ μοχθήσαντες, ὅχι μόνον χαίρουσι μεγάλῃς ὑπολήψεως, ἀλλὰ «καὶ ἀνδριάντες αὐτῶν μετὰ θάνατον ἀναγέρθησαν», ἐνῶ εἰς τὴν πατρίδα μας ἀκόμη καὶ σήμερον ἐλάχιστοι γνωρίζουσι τὸ

(1) Σελ. 76-77.

(2) Σ. Σ. Αὐτὰ ἐλέγοντο εἰς τὰ 1868. Ποῖος ὅα πιστεύσῃ ὅτι δύναται νὰ ἐπαναληφθῶν καὶ σήμερον! Ἐκ προσωπικῶν ἐντυπώσεων εἰς Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Φθιώτιδα ἀντιμετωπίσαμεν κατὰ τὸ 1934, μίαν δενδροκομικὴν ἐρημίαν ἀναξίαν διὰ ἕνα λαὸν καὶ δι' ἕνα Κράτος ποῦ θέλει νὰ λέγεται πολιτισμένον.

ἔνομα τοῦ Παλαιολόγου καὶ κανεῖς δὲν γνωρίζει τὸ ἔργον οὔτε αὐτοῦ οὔτε τοῦ διὰ-
δόχου τοῦ I. Πρωΐου. Εἰς τὴν Εὐρώπην λειτουργεῖ ἴδιον Ὑπουργεῖον Γεωργίας.
ὁ Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας «εἶναι ἐπιστήμων τῆς γεωργικῆς οὐλοῖ
δὲ οἱ εἰς αὐτὸ ὑπηρετοῦντες ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου μέχρι τοῦ κατωτάτου ἔχουσιν ἐξέλ-
θει ἀπὸ γεωργικᾶς ἢ ἄλλας ἐχούσας συνάφειαν καὶ σχέ-
σιν σχολᾶς καὶ οὐδεὶς εἶναι δεκτός, ἐὰν ἐκ τῆς αὐτῆς τινὸς σχολῆς δὲν ἐξῆλ-
θεν». Ἐκεῖ ὅταν πρόκειται περὶ ὀργανώσεως ἢ περὶ ἀναγκῶν τῆς Σχολῆς τὰ
γνωρίζει ἀσῖκοθεν ὁ Ὑπουργὸς καὶ τὸ προσωπικόν του καὶ φθάνει νὰ εἶναι γνω-
στὴ αὐτοῖς ἢ ἔκτασις τοῦ κτήματος τῆς Σχολῆς καὶ ἀμέσως εὐρίσκουσι τὰ
ἐξοδα καὶ ἔσοδα καὶ δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην ἀποστολῆς ἐκτιμητῶν καὶ ἐλεγκτῶν,
οὔτε γίνονται αἰτήσεις ἐπὶ αἰτήσεων, οὔτε ἀπορρίψεις ἐξόδων ὡς περιττῶν ἢ χάριν
οἰκονομίας διότι ἀμέσως ταῦτα θὰ προκαλέσωσι παραιτήσεις τῶν διευθυντῶν· ἀμέσως
θὰ λάβῃ τὸν λόγον ὁ τύπος καὶ θὰ κυκλοφορήσουν φυλλάδια καὶ ὁ Ὑπουργὸς θὰ
προκληθῇ νὰ δώσῃ λόγον εἴτε ἀπὸ τὴν Βουλὴν.....». Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξακολουθεῖ
ὁ Ἀποστολόπουλος, δὲν ὑπῆρξε ποτὲ Ὑπουργεῖον Γεωργίας καὶ δὲν
ἔτυχε νὰ εἶναι γεωπόνος Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας, οὔτε τμηματάρχης, οὔτε Ὑπουρ-
γικὸς Γραμματεὺς. Οἱ κατὰ καιροὺς τμηματαρχεῦσαντες εἰς τὸ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ
τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς τὸ τμήμα τῆς Γεωργίας, εἶναι ἀριστοὶ ὑπάλληλοι ἀλλὰ ξένοι
πρὸς τὴν γεωργικὴν μὲρφωσιν, (1) καὶ λόγῳ αὐτῆς τῆς καταστάσεως ἐστημειώ-
θησαν ὅλα· ἐκεῖναι αἱ ἐλλείψεις καθὼς ἢ ἐνοικίαισι εἰς ἰδιώτας χιλίων περιπο-
στρεμμάτων γῆς χωρὶς ἐπιστημονικοὺς ὄρους, καθὼς ἢ καλλιέρ-
γεια ἀμπέλου χωρὶς νὰ δίδῃ εἰσόδημα, ἢ συντήρησις ζώων τὰ ὅποια ἀπέμενον
καχεκτικὰ «καὶ τὸ ἀμειψοσπορικὸν σύστημα νὰ μὴ ἐφαρμόζεται». Παραπονεῖται ἐπι-
πλέον ὁ Ἀποστολόπουλος διότι δὲν ἀπεστέλλοντο εἰς Εὐρώπην νέοι νὰ σπουδάσωσι
τὴν γεωργίαν καὶ γίνωσι χρήσιμοι εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὴν κοινωνίαν (2).

Αἱ οἰκοδομαὶ τῆς Σχολῆς.

Κατ' ἀρχὰς ἐκτίσθη τὸ μέγα Δυτικὸν Κατάστημα εἰς τὸ ὅποιον διέμενον οἱ
μαθηταὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκτίσθη ἕνας σταῦλος καὶ ἀντι-
κρύ του μία χορταποθήκη. Εἰς τὸ 1857 ἐκτίσθη καὶ τὸ Ἀνατολικὸν κτίριον «ἀλλὰ
λίαν ἀκατάλληλον ἐχρησίμευσε τὸ κάτω μέρος αὐτοῦ ὡς ἀποθήκη καὶ τὸ ἄνω ὡς
ὑπνωτήριον τῶν μαθητῶν». Ὁ Ἀποστολόπουλος χαρακτηρίζει τὰς οἰκοδομὰς αὐ-
τὰς ὡς ἀκανονίστους καὶ ὡς ἀκαταλλήλους καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν εἶχεν τὴν εὐρυ-
χωρίαν ποῦ ἀπαιτοῦσεν ἐν Ἀγροκῆπιον μὲ τὰς τόσας ἐκτάσεις τῶν γαιῶν του, μὲ
τὰ ζῶά του, τὰ πραϊόντά του καὶ τὸ προσωπικόν του. Ἐπίσης θεωρεῖ τὴν θέσιν
ποῦ ἐκτίσθησαν ἀκατάλληλον. Ἦθελε τὸ κτίριον «εἰς τὸ κέντρον τῶν γαιῶν καὶ
οὐχὶ εἰς τὸ ἄκρον», ἀλλὰ διὰ λόγους ὑγιεινῆς δὲν ἦτο τοῦτο· κατορθωτόν. (3)

Οἱ κῆποι κατὰ τὸ 1868.

Ἐκατέρωθεν τοῦ Καταστήματος ἐγένοντο δύο κῆποι ἐκ 15 ὡς ἔγγιστα στρεμ-
μάτων καὶ περιστοιχίσθησαν μὲ μάνδραν. Δι' αὐτῶν ἐσκοπεῖτο ἡ διδασκαλία τῆς
κηπουρικῆς. Ἀλλὰ μέσα εἰς αὐτοὺς ἀνεύρισκε κανεῖς ἀγρία δένδρα, ἀκα-
κίας, μηλέας, ἀειλάανθοι, μωρέας τινὰς, δέκα συκέας, δύο ρο-

(1) Εἰς τὴν Εὐρώπην, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτοι πρὸ 65ετίας ἀκόμη, ὁ Νομάρχης,
ὁ Ἐφορος, ὁ Ταμίας, ὁ Εὐρηνοδίκης, ὁ Δήμαρχος, ὁ Σύμβουλος, ἦσαν κάτοχοι τῆς Γεωργίας
σχεδὸν πάντες καὶ τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν συγγραμμάτων των καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὰς γεωργικὰς
ἐορτῶν καὶ τελετῶν ἐκφωνουμένων λόγων των. (Ἀποστολοπούλου. Σελ. 94).

(2) Σελ. 89-92.

(3) Σελ. 24.

δακινέας, πέντε ἀχλαδέας, 15 κυπαρίσσους, μερικές κληματαργιές κατεστραμμένες, καὶ ἕως 60 ρίζες λεμονοπορτοκαλλονερατζιές. Δὲν ἐκαλλιουργοῦντο τόσα ἄλλα καρποφόρα δένδρα καὶ φαίνεται ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἢ ἐξ ἐλλείψεως μέσων, ἢ διὰ τὸ μὴ μόνιμον καὶ διαρκές τῶν Διευθυντῶν.

« Ἡ Σχολὴ λέγει ὁ Ἀποστολόπουλος, ἠδύνατο νὰ ἔχη παντσειδῆ δένδρα καρποφόρα καὶ τοῦ στολισμοῦ, τὰ ὅποια ὄχι μόνον τὴν Πελοπόννησον νὰ περικαλύψουν διὰ τῆς διαδόσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, καθόσον καὶ ἕκτασις ἀρκετὴ πρὸς φυτούργησιν ὑπῆρχε καὶ φρέατα ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπῆτει ἠδύναντο διὰ μικρᾶς δαπάνης νὰ ἀνοιχθῶσιν. (1)

Αἱ ἄμπελοι τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Διὰ τὴν ἀμπελουργίαν τῆς Σχολῆς διηγεῖται φαιδρότατα πράγματα ὁ Ἀποστολόπουλος.

Ἐπῆρχον δύο ἄμπελοι, ἡ μία ἐκ 2 στρεμμάτων καὶ ἡ ἄλλη ἐκ 14 στρεμμάτων. Ἡ πρώτη ἐφυτεύθη ἐπὶ Παλαιολόγου με φυτὸν τοῦ Ρήνου, ἀλλ' ἔκτοτε οὐδείς ἐφρόντισε νὰ τὴν ἀνανεώσῃ καὶ τὴν διαδώσῃ. Δίδει κρασί ἂν ὄχι τοῦ Ρήνου ἀλλὰ πολὺ καλόν. Ἡ δευτέρα ἐφυτεύθη κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ «ἐγήρασεν» ἀπὸ τὴν κακὴν περιποίησιν. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔμενον ἀκαλλιεργητος «καὶ τοῦτο διότι, ὅτε ἔδει νὰ καλλιεργηθῆ δὲν ἐχορήγει ἡ Κυβέρνησις τὰ μέσα· κατόπιν δὲ ὅτε ἐνέκρινε ταῦτα, παρήρχετο ἡ ἐποχὴ καὶ καθίστατο ἀδύνατος ἡ καλλιέργεια». Τὴν τοιαύτην λοιπὸν ἄμπελον ἐζήτησεν ὁ Ἀποστολόπουλος κατ' ἐπανάληψιν νὰ τοῦ ἐπιτραπῆ νὰ τὴν ἐκριζώσῃ καὶ καλλιεργήσῃ ἄλλα εἶδη, ἀλλὰ τὸ Ἐπιτελεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐν τῇ σοφίᾳ του, δὲν παρεῖχε τὴν ἀδειαν! Καὶ ἐν τούτοις ἐκαλεῖτο τὸ ἴδρυμα ποῦ διευθύνει ὁ Ἀποστολόπουλος Γεωργικὸν Σχολεῖον, ἐθεωρεῖτο ὡς ὑποδειγματικὸν καὶ ἐχρησίμευεν πρὸς διδασκαλίαν τῶν γεωργῶν!!! Ἐζήτει ἀκόμη ἀφοῦ τὴν ἐκριζώσῃ νὰ φυτεύσῃ νέα κλήματα, καὶ ἐκ διαφορετικῆς ποιότητος σταφυλῆς δι' ἐν ἕκαστον τῶν 14 στρεμμάτων πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ διδασκαλίαν τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ τὸ Ἐπιτελεῖον ἐνέμενον εἰς τὴν μὴ ἐκριζῶσιν!!!

Μέσα εἰς τὴν ἄμπελον αὐτὴν ὑπῆρχον καὶ τινὰ κλήματα σταφίδος κορινθιακῆς καὶ σταφίδος ἀγιγάρτου (σουλτανίνας.) (2)

Ἡ ἀχλαδιὲς τῆς Σχολῆς.

Ἄλλη ἰτροπὴ κραϊκὴ, ἡ ἀχλαδιὲς τῆς Σχολῆς.

Ἐπῆρχον διασκορπισμέναι εἰς τινὰς γαίας τοῦ Κατ' ἐστήματος 35 ἀγρίαι ἀχλαδιὲς (Γχορτσιές) μεγάλης ἡλικίας. Ἐξ αὐτῶν μόνον αἱ 5 εἶχον κεντρωθῆ. Αἱ ἄλλαι εὐρίσκοντο ἀπέναντι γειτονικῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων, ὅπου ὑπῆρχον ἄπειροι καὶ καρποφόροι ἀχλαδιὲς, ἐνῶ τῆς Σχολῆς, «πρὸς ἐμπαιγμὸν» ἀπέμενον ἀκέντρητοι!!!! Ἄν ἡ Σχολὴ εἶχε σκοπὸν καὶ προορισμὸν, ἂν δὲν ἦτο ἔρμαιον μιᾶς ἀσυστάλου γραφειοκρατίας, ὄχι μόνον αἱ ὑπάρχουσαι θὰ εἶχον κεντρωθῆ «ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ἄλλαι ἡμέτεροι θὰ ἦσαν φυτουργημένα διαφόρων ποιότητων καὶ γενῶν εἰς πολλὰ μέρη καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀγρῶν, ὅπως δι' αὐτῶν ἐφελκῆται ἡ προσοχὴ καὶ περιέργεια τοῦ κοινοῦ πρὸς παραδειγματισμὸν». Οὕτω δὲ θὰ κατωρθοῦτο ὀλίγον καὶ ὀλίγον νὰ ἐξημερωθῶσι «τὰ ἀναρίθμητα ἑκατομμύρια ἀγρίων

(1) Σελ. 25, 26-7.

(2) Σελ. 27-28.

ἀγλαδέων, αἵτινες σκιάζουσιν ὅλας τὰς πεδιάδας καὶ ὄρη τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος». Ὁ Ἀποστολόπουλος ἀρχισε νὰ τὰς ἐξημερώνη..... (1)

Ἐλαῖαι καὶ ἀμυγδαλέαι.

Ἡ ἰδία κατάστασις, ἡ ἰδία ἐγκαταλειψίς. Θὰ ἦτο εὐκολώτατον νὰ φυτουργηθῶσι πολλαὶ χιλιάδες ἐλαιῶν ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεπτύσσετο φυτώριον, ἢ ἐὰν μετεκομίζοντο ἀγριαὶ ἐλαῖαι ἀπὸ τὰ ὄρη, ἐφυτεύοντο καὶ ἐκεντρώνοντο. Ὁ Ἀποστολόπουλος τὸ Α' ἔτος ἐφύτευσε περὶ τὰς 300 ἐπὶ τοῦ φρουρίου. Καὶ αἱ ἀμυγδαλέαι ἀγριοὶ, ἀπεριποίητοι, ἀκλάδευτοι παρέμειναν καὶ αὗται δεῖγμα τῆς μοναδικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Ἑλλάδος (2).

Ἰτέαι, Λεῦκαι, Κυπαρίσσοι.

Ἰπῆργον ἰτέαι καὶ λεῦκαι ὀλίγα τινες φυτευμένοι εἰς τινα μέρη βαλτώδη καὶ εἰς τὴν ἀγροσαν ἐκ Ναυπλίου εἰς Ἄργος. Ὁφείλον νὰ τὰς εἶχον διαδώσει παντοῦ. Εἶναι πολλαχῶς ὠφέλιμα δένδρα εἰς τὸν τόπον. Σκιάζουσιν τὰς ὁδοὺς, καθαυράζουσιν τὰ τοπεῖα, λεπτόνουνσι τὴν ἀτμόσφαιραν, προκαλοῦσι τὴν βροχὴν, ἀποξηραίνουσιν τὰ βαλτώδη μέρη καὶ παρέχουσιν τὸ εἰσόδημα τῆς ξυλείας. Καὶ διὰ τὰ κυπαρίσσια οὐδεμία φροντίς ἐλήφθη. Ἰπῆργον μόνον τὰ 15 τὰ φυτευθέντα κατὰ τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς καὶ τὰ ὅποια ἀναπτυχθέντα εὕρισκοντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Τὰ κυπαρίσσια κοσμοῦν πάντα κῆπον καὶ κάθε ἀγροτικὸν κτῆμα, παρόμοιον πρὸς τὴν Σχολὴν. Ὁ Ἀποστολόπουλος κατήρτισε φυτώριον ἐκ 1000 δένδρουλλίων ἐκ σπόρου τὸν ὅποιον τοῦ ἀπέστειλεν ἐκ Κυπαρισσίας ὁ μεγάλοκτηματίας Φωτιάδης. (3)

Ἐσπεριδοειδῆ.

Καὶ τὰ εἶδη αὐτὰ δὲν περιποιῶσι τιμὴν διὰ τὴν Σχολὴν. (4)

Ζαχαροκάλαμον καὶ γλυκοπατάτα.

«Λίαν ἐπιτυχῶς ἐν τῇ Σχολῇ ἐκαλλιεργήθησαν τὰ ὠραῖα ταῦτα φυτὰ καὶ χρησιμώτατα τὸ μὲν διὰ τὴν ζάχαριν τὸ δὲ διὰ τὴν τροφήν. Ἀλλ' οὐδεμία γημικὴ ἀνάλυσις ἐγένετο ὅπως εὐρεθῆ πόσον ταῖς οἰσὶ περιέχουσι ζαχαρώδη οὐσίαν, οὔτε ἐγένετο ἐξακολούθησις τῆς καλλιέργειας των, ἕνεκα ἀμελείας ἢ ἄλλης αἰτίας. Διὰ ταῦτα οὔτε διεδόθησαν, οὔτε ὑπάρχουσι ταῦτα δυστυχῶς εἰς τὴν σχολὴν ἤδη» (5).

Ποῖα εἶδη ἐκαλλιεργήθησαν εἰς τὴν Σχολὴν.

Ὁ Ἀποστολόπουλος ἀναφέρει ποῖα εἶδη καλλιιεργηθέντα εἰς τὴν Σχολὴν ἕκτοτε ἐπέτυχον.

Τὰ γερῶμελα, ὀστῦτος, ὀλεγόμενος ντεβέντεση, διάφορα ὀσπριώδη φυτὰ, λαχανικά, βολβόριζα, χρωματιστικὰ κλπ. καὶ τὰ καλλίτερα εἶδη τοῦ βάμβχκος αἵτινα ἐπιτυχῶς καλλιιεργοῦνται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εὐδοκίμοῦσιν. Ἡ τοιαύτη διάδοσις ἕνεκα τῆς ἐγκλιματίσεως προξενεῖ οὐ σμικρὰν τιμὴν εἰς τὴν σχολὴν, ἀλλὰ δυστυχῶς στερεῖται ὅλων τού-

- (1) Σελ. 28.
- (2) Σελ. 28-29.
- (3) Σελ. 29
- (4) Σελ. 30
- (5) Σελ. 31

των ἤδη, ἔνεκα τῶν οἰκονομικῶν μέτρων καὶ πρέπει νὰ χορηγηθῶσι τὰ μέσα, ὥστε καὶ ταῦτα τὰ φυτὰ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἕτερα νὰ ἐγκλιματίσῃ ἰδίως δένδρα.....» (1)

Αἱ γαῖαι τῆς Σχολῆς.

Αἱ γαῖαι τῆς Σχολῆς συνέβαινον ἐκ 2168 στρεμμάτων. Ἐξ αὐτῶν συνετῆρει ἡ Σχολὴ 642 στρέμ. ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει εἰσόδημα δραχμ. 8—10 χιλ. ἑτησίως. Δι' αὐτῶν καλύπτει τὰ ἐξόδα καλλιεργείας, συντηρήσεως καταστημάτων, κήπων, ζώων, ἀγροφυλάκων, βελτίωσιν τοῦ καταστήματος κλπ. Αἱ ὑπόλοιποι γαῖαι ἄλλαι μὲν ἐνοικιάζονται καὶ ἄλλαι κατεπατήθησαν. Ἡ σχολὴ μέχρι τοῦ 1864 εἶχε στή διάθεσί της ὁλόκληρον τὸν ἀριθμὸν τῶν στρεμμάτων καὶ ἐκαλλιέργει ταύτας. Μετὰ τὸ 1864, ὅτε κατηργήθη τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς Σχολῆς, περιορίσθησαν αἱ γαῖαι της εἰς τὰ 642 στρέμ. συμπεριλαμβανομένων τῶν κήπων, δρόμων, λειμῶνων, καταστημάτων κλπ. Ἐξ αὐτῶν τῶν γαιῶν 393 στρέμ. ἦσαν γαῖαι ἀρόσιμοι, 114 στρέμ. θεωρητικὸς λειμῶν, 96 στρέμ. λειμῶν πρὸς βοσκὴν, 24 στρέμ. κῆπος καὶ καταστήματα, 14 στρέμματα ἄμπελος. Αναφέρεται καὶ τοῦτο ὅτι κατὰ τὸ 1864 ἡ σχολὴ εἶχε περιορισθῆ εἰς 200 στρέμματα ἀρόσιμων γαιῶν οἱ δὲ διευθύνται ἀπὸ τοῦ 1864—1868 ἐξέτειναν ταύτας εἰς 393 στρέμ. (2)

Αἱ ἐνοικιαζόμεναι καὶ παραχωρηθεῖσαι γαῖαι.

Ὁ Ἀποστολόπουλος περιγράφει διὰ μακρῶν τὰς βλάβας αἵτινες ἐπύρροντο εἰς τὰς γαῖας τῆς Σχολῆς ἐκ τῶν ἐνοικιαστῶν. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι μόνη «ἡ Σχολὴ ἦτις ἔχει καὶ ζῶα καὶ ἐργαλεῖα καὶ εἰδικότητα καὶ οἰκονομίαν εἰς τὴν ἐκχέρσωσιν κλπ. δύναται νὰ ἐπιληφθῇ τοιούτων ἔργων καὶ καταστήσῃ γονιμωτάτας καὶ πρώτης ποιότητος τὰς γαῖας της καὶ οὐχὶ οἱ καταστροφεῖς ἐνοικιασταί, ὡς ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν ὁποίων ἐλάχιστον ἀπολαμβάνει τὸ δημόσιον» (3). Ἐπίσης διὰ μακρῶν ἐξετάζει ὁ Ἀποστολόπουλος τὸ ζήτημα τῶν παραχωρηθεισῶν γαιῶν ἐναντι κρητικῶν γραμματίων καὶ δὴ ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς περιοχῆς τῆς Σχολῆς. Καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον παρεχωρήθησαν αὐταὶ ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ διαγράμματος καὶ τὰ ἐκλεκτότερα τεμάχια. Καὶ θρηνεῖ διὰ τὰς βλάβας τοῦ θὰ ἐπέλθουν εἰς τὴν Σχολὴν. Ἀριθμεῖ δὲ ταύτας ὡς ἐξῆς.

1) Ἡ Σχολὴ θ' ἀναγκασθῆ ν' ἀνοίξῃ δρόμους ἐπὶ τῶν ἄλλων γαιῶν διὰ νὰ μεταβαίνουν οἱ νέοι ἰδιοκτῆται εἰς τὰ παραχωρηθέντα τεμάχια των.

2) Θὰ λαμβάνουν χώραν ζημίαι εἰς τοὺς ἀγρούς τῆς Σχολῆς ἀπὸ τοὺς καλλιεργητὰς τῶν τεμαχίων καὶ θὰ χρειασθῆ ν' αὐξηθοῦν οἱ ἀγροφύλακες.

3) Δὲν θὰ δύναται ἡ Σχολὴ νὰ ρυθμίσῃ καὶ ἀνοίξῃ τοὺς μεγάλους γάνδακας.

4) Δὲν θὰ δυναθῆ ἡ Σχολὴ, ἂν ποτὲ καλλιεργήσῃ ὅλας τὰς ἐνοικιαζόμενας γαῖας της νὰ χαράξῃ εὐθυγράμμους καὶ κανονικῶς τὰς ἀναγκαιούσας εἰς τὸ κτήμα της ὁδοὺς.

5) Δὲν θὰ δυναθῆ ἡ Σχολὴ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιον τῆς ἀμειψισπορᾶς, ὅπερ εἶναι ἡ πρώτη βᾶσις παντὸς ἐπιστημονικοῦ Ἀγρόκηπιου.

6) Δὲν θὰ ἐφαρμόσῃ ἡ Σχολὴ τὴν διὰ τοῦ ἀτμαρότρου ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν, ἂν τοῦτο θέσῃ ποτὲ εἰς ἐνέργειαν, ἔνεκα τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ἐμποδίων. (4)

(1) Σελ. 32.

(2) Σελ. 34.

(3) Σελ. 35-37.

(4) Σ.λ. 38-40.

Ἀμειψισπορία καὶ λιπανσις γαιῶν.

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Ἀποστολόπουλος κρίνων ἐκ τῶν ἐξόδων τῶν προϋπολογισμῶν τῶν παρελθουσῶν χρήσεων ἀποφαίνεται ὅτι, ἐλλείπει πιστώσεων, οὐδέποτε οἱ προκάτοχοί του ἐκαλλιέργησαν μὲ βάσιν τὴν ἀμειψισποράν, τὸ δὲ χερίστον πάντων, εἰς τὸ ζήτημα τῆς λιπάνσεως τῶν ἀγρῶν, παρετήρησεν ὅτι «εἰς τὰ βιβλία τῆς Σχολῆς δὲν φαίνεται ἵνα κατασκευάσθησαν φυσικὰ ἢ τεχνικὰ λιπάσματα καὶ νὰ ἐρρίφθησαν εἰς τοὺς ἀγρούς· ἐκ πληροφοριῶν δὲ ἐξάγεται ὅτι ἡ κήπος τῶν ζώων σηπομένη ἐρρίπτετο εἰς τοὺς κήπους μόνον, καὶ ἄλλη ἔμενον ἔξωθι τῶν τοίχων τοῦ προαυλίου, ἕως ὅτου διὰ δημοπρασίας ἐπωλήθη κατὰ τὸ 1865 εἰς δύο ἐποχάς!!!!!!».

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Ἀποστολόπουλος διὰ τὸ γεγανὸς αὐτὸ δὲν εἰμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐκπληξίν του καὶ τὴν ἀγανάκτησίν του. «Μεγαλειτέραν, λέγει, ἀδιαθεσίαν διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν μὴ βελτίωσιν τῶν γαιῶν δὲν θέλει ἀκούσει τις ἄλλοτε, παρὰ ὅταν ἀντὶ ν' ἀγοράζονται λιπάσματα, βλέπει ὅτι πωλοῦνται. Πῶς δὲ ἡ διεύθυνσις ἐπέτρεψεν καὶ ἡ ἐξουσία ἐνέκρινε τὴν τοιαύτην πώλησιν ἀγνοοῦμεν. Μόνον δὲ λέγομεν ὅτι τὰ ἀγροκήπια ὀφείλουσι νὰ κατασκευάζωσι καὶ ν' ἀγοράζωσι λιπάσματα καὶ οὐδὲ κἂν νὰ πωλῶσι» (1)

Ὁ Λειμὼν τῆς Σχολῆς.

Λέγει ὁ Ἀποστολόπουλος.

«Εἰς τὸ βαλτώδες μέρος τῶν γαιῶν τῆς Σχολῆς εἶχε συστηθῆ ἀνεκαθην λειμῶν τις θεριστικὸς ἐξ 100 περίπου στρεμ. πρὸς παραγωγὴν γόρτου διὰ τὰ ζῶα, κατόπιν δὲ ηὐξήθη. Ὁ λειμὼν οὗτος ἦτο ἀπὸ τῆς συστάσεώς του, οὐδέποτε ἐκαλλιεργήθη καὶ ἔπρεπε πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς του νὰ καλλιεργηθῆ οὕτως, ὥστε τὰ ἀνω στρώματα τῆς γῆς νὰ ἔλθωσι κάτω καὶ τανάπαλιν. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐγχεζέτινων ἐξόδων, ἀλλὰ τὸ εἰσόδημα τοῦ γόρτου ἤθελε καλύψει ταῦτα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, καὶ οὕτω τὰ ἐπόμενα ἔτη ἤθελε παράγει ἀφθονώτερον γόρτον καὶ καλλιτέραν βοσκήν διὰ τὰ ζῶα». Περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης ὑπέβαλε πολλὰς αἰτήσεις εἰς τὴν προϊσταμένην του ἀρχὴν καὶ ἤλπιζε «νὰ λάβωσι ὑποδοχὴν». (2)

Οἱ χάνδακες τῆς Σχολῆς.

Σχετικῶς ὁ Ἀποστολόπουλος γράφει τὰ ἑξῆς :

»Συστηθέντος τοῦ καταστήματος, καὶ ἐκχερσωθέντων ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῶν ἀγρῶν, ἠνεψήθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ χάνδακες ἐπὶ δύο χιλ. στρεμ. γαιῶν, δι' ὧν τὰ ἀναβλύζοντα καὶ πίπτοντα ὕδατα ἐφέροντο εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' οἱ χάνδακες οὗτοι ἅπαξ ἢ δις ἐκαθαρίσθησαν. Ἐκτοτε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔμειναν καὶ μένουσι ἀκαθάριστοι εἰς τρόπον, ὥστε τὰ ἀναφυόμενα εἰς τὰς ἀκρας τῶν φυτῶν, σηπόμενα ἐντὸς τῶν ὑδάτων αὐτῶν, τὰς κατέκλεισαν ἐντελῶς, καὶ διὰ νὰ ἐκαθαρισθῶσιν ἤδη γρήζουσι καὶ κόπου πολλοῦ καὶ δαπάνης οὐ σμικρᾶς...». Καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζητήματος ἀνεφέρθη ὁ Ἀποστολόπουλος ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ. (3)

Ἀποξήρασις ἢ διοχεύσεις ὑδάτων.

Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον «ἐν ἐκ τῶν μαθημάτων τῆς γεωργικῆς σχολῆς εἶναι καὶ ἡ δι' ὑπογειῶν διοχετεύσεων ἀποξήρασις τῶν ἀναβλύζουσῶν ἀπὸ ὕδατα

(1) Σελ. 40-41.

(2) Σελ. 42.

(3) Σελ. 42.

βαλτωδῶν γαιῶν (drainage), τὸ ὅποιον πρέπει νὰ διδάσκηται. Τοιοῦτον μάθημα ἐπὶ τῶν βαλτωδῶν γαιῶν τῆς σχολῆς δὲν ἐγένετο, ἂν ὄχι πρὸς διδασκαλίαν τῶν μηχανητῶν, τοῦλάχιστον πρὸς ἀποξήρανσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ κτήματος....» (1)

Οἱ δρόμοι τῆς Σχολῆς.

Ἀποροῦμεν καὶ ἡμεῖς μαζὺ μὲ τὸν Ἀποστολόπουλον πῶς δὲν ἀνοιξαν δρόμους εἰς ἓν «τοιούτον δημόσιον κτήμα, ἔχον ἑκτασιν δύο χιλ. στρεμμάτων». Ὅσακις ἔμελλον «νὰ μεταβῶσι τὰ ζῶα ἢ τὰ ἀμάξια ἐντὸς τῶν ἀγρῶν πρὸς μεταφορὰν τῶν προϊόντων διήρχοντο διὰ μέσου αὐτῶν καὶ πολλάκις διὰ τῶν χανδάκων καὶ πλειστάκις ἔνεκα πλεισμονῆς ὑδάτων δι' ἐκτεταμένου κύκλου. Τούτων ὅλων ἔνεκα ἐννοεῖ ἕκαστος ποσάκις ἐγένοντο ζημίαι, ποσάκις ἐβυθίζοντο τὰ ζῶα εἰς τὸν βόρβορον καὶ δυσκόλως διὰ πολλῶν χειρῶν ἐξήχοντο, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐγένοντο. Πρέπει δὲ ἤδη νὰ διαγραφῶσιν ὁδοὶ ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως τῶν γαιῶν καὶ εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν νὰ φυτευθῶσι ἑκατέρωθεν δένδρα....» Καὶ ὁ Ἀποστολόπουλος ἐφύτευσεν ἤδη 500 δένδρα διαφόρων εἰδῶν (2).

Ἐλλείψεις καὶ ἐπιδιορθώσεις τῆς Σχολῆς.

Παραπονεῖται ὁ Ἀποστολόπουλος διὰ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου γίνονται αἱ ἐπιδιορθώσεις τῶν ἐλλείψεων τῆς Σχολῆς. Τὰς ἐμπιστεύονται εἰς ἐργολάβον ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν μηχανικοῦ, χωρὶς νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἐπίβλεψις καὶ παρακολούθησις τοῦ Διευθυντοῦ ἀμέσως ἐνδιαφερομένου καὶ διὰ τὴν καλὴν ἐργασίαν, θὰ καθίστα τὴν ἐργασίαν καὶ καλὴν καὶ οἰκονομικὴν. (3).

Γεωργικὴ Ἐφημερίς.

Δικαίως ὁ Ἀποστολόπουλος ἐζήτηε τὴν ἔκδοσιν εἰδικῆς διαφωτιστικῆς τοῦ Λαοῦ γεωργικῆς ἐφημερίδος. (4) «Ἄλλοτε λέγει ἐξεδίδετο γεωργικὴ ἐφημερίς συντασσομένη ἀπὸ τοὺς καθηγητὰς τῆς Σχολῆς». Φρονεῖ ὅμως ὅτι τοιαῦτα ἔργα ὀφείλει νὰ τὰ ἐνισχύῃ ἡ Πολιτεία καὶ νὰ μὴ τὰ ἐγκαταλείπη εἰς τὰ ἀσθενῆ βιοποριστικὰ μέσα τῶν ὑπαλλήλων. «Εἰς τὴν ἐκδιδομένην ἄλλοτε γεωργικὴν ἐφημερίδα μόνον οἱ Δῆμοι ἦσαν συνδρομηταὶ καὶ οὗτοι καθυστεροῦν τὸ πλεῖστον τῆς συνδρομῆς των». Καὶ ἐρωτᾷ. «Πῶς νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν τοιοῦτον ἐπωφελέστατον ἔργον ἄνευ ἐμψυχώσεως; Τὰ τοιαῦτα πρωτοφανῆ ἔργα τὰ συντρέχουν ἄλλαι Κυβερνήσεις.....» (5)

Γεωργικὴ Ἐκθέσις.

Μέσα εἰς τὰς τύσας ἄλλας φωτεινάς γνώμας τοῦ Ἀποστολόπουλου προβάλλει τὴν εὐχὴν τῆς δημιουργίας καὶ Γεωργικῶν Ἐκθέσεων. Ἐνῶ ἐν Εὐρώπῃ λέγει, γίνονται ἐνιαυσίως διάφοροι τοπικαὶ γεωργικαὶ ἐκθέσεις, εἰς τὰς ὁποίας καὶ βραβεῖα καὶ ἔπαινοι δίδονται καὶ χρηματικαὶ ἀμοιβαί, ἐν Ἑλλάδι γίνονται ἐμπορικαὶ πανηγύρεις ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πανηγύρεις ταύτας οὐδὲν βραβεῖον δίδεται, διὰ τὸν ἔχοντα καλὰ ζῶα κλπ. Πρέπει λοιπὸν τὰς ἐμπορικὰς πανηγύρεις νὰ τὰς μετα-

(1) Σελ. 43.

(2) Σελ. 43.

(3) Σελ. 47-48.

(4) Ὁ Ἀποστολόπουλος ὀλίγον βραδύτερον προσέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν Γεωργικῆς Ἐφημερίδος ἀλλὰ μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς μας δὲν κατέστη δυνατόν νὰ εὐρωμεν ὑλόκληρον τὴν σειρὰν αὐτῆς.

(5) Σελ. 52

-τρέψωμεν εἰς γεωργικὰς τοπικὰς Ἐκθέσεις, σκοπὸν ἐχούσας ἐκθεσιν προϊόντων καὶ συναλλαγῶν καὶ οὕτω διὰ βραβείων, ἀμοιβῶν κλπ.....».

Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν δὲν τὸν ἤκουσαν!! Ἐζήτησε τοιαύτην γεωργικὴν πανήγυριν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ τὸ Ὑπουργεῖον νὰ συστήσῃ «εἰς τὴν γεωργικὴν Σχολὴν κατὰ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους, διαρκείας πέντε ἡμερῶν, ὅπως γίνεται Ἐκθέσις ἀπάντων τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τῶν ζώων τῆς Σχολῆς, ἀγροῦ τοιούτων, ἐκποιήσεις τῶν προϊόντων τῆς Σχολῆς, διδασκαλία τῆς γεωργίας διὰ πειραμάτων καὶ λοιπὰ τείνοντα πρὸς τὴν γεωργικὴν πρόοδον» καὶ ἤλπιζεν ὅτι θάτῃν ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν, ἐφ' ὅσον ἐγνωμοδότηι ὑπὲρ αὐτῆς ἡ Νομαρχία καὶ τὸ Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητηριον Ναυπλίου. (1)

Ἡ Σκωληκοτροφία τῆς Σχολῆς.

Περὶ τοῦ κλάδου τούτου ἀναφέρει τὰ ἐξῆς ὁ Ἀποστολόπουλος. :

«Πολλάκις ἡ Σχολὴ εἰσήγαγε καὶ ἀνέθρεψε τὸν μεταξοσκώληκα καὶ τὸν διέδωκεν εἰς πολλὰς ἐπαρχίας. Ἀπαιτεῖται ὅμως νὰ ἔχῃ ἰδιαιτερον κατάστημα, σκωληκοτροφεῖον, ὅπως ἐπιστημονικῶς ἀνατρέφῃ πάσης ἐθνικότητος σκώληκα, καὶ ἀφοῦ παρατηρήσῃ ποῖος δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καλλίτερον νὰ τὸν διαδίδῃ, καὶ ἐκτὸς τούτου νὰ κάμῃ καὶ διαφόρους ἐπιμιζεις, ὅπως βελτιωθῇ ὁ ἤδη φθειρόμενος ἐντόπιος καὶ ὁ Ἰαπωνικός». (2)

Ἡ Οἰνοποιία τῆς Σχολῆς.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς οἰνοποιίας γράφει τὰ ἐξῆς :

«Πολλάκις οἱ διευθυνταὶ τῆς Σχολῆς ἐνησχολήθησαν εἰς τὴν οἰνοποιίαν καὶ πραγματικῶς κατεσκεύασαν οἶνους δύο εἰδῶν μετ' ἐπιτυχίας, ἓνα οἶνον τῆς πρώτης Τραπέζης (φαγητοῦ) καὶ ἓνα ἕτερον τῆς δευτέρας τραπέζης (φρούτων). Οἱ οἶνοι οὗτοι, ὅσον ἦσαν ἐξαιρετοὶ εἰς τὴν γεῦσιν, τοσοῦτον ἦσαν ὀλίγιστοι κατὰ τὸ ποσόν, εὐρισκόμενοι ἐν τισι φιάλαις καὶ μικροῖς βαρελίοις καὶ μόνον πρὸς χρῆσιν τῶν διευθυντῶν καὶ τῶν ἀρχῶν, γενόμενοι, ἐνῶ ἔπρεπε καὶ μεγάλη ποσότης νὰ γίνεταί καὶ πολλὰ εἶδη οἴνων, καὶ κατάλληλος ἐκλογή σταφυλῶν δι' ἕκαστον εἶδος, καὶ μέρος ἐπίτηδες διὰ τὴν προετοιμασίαν τούτου νὰ ὑπάρχῃ. Οὕτω πως ἠδύναντο νὰ διδαχθῶσιν οἱ μαθητιῶντες καὶ νὰ διαδοθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Οἰνοποιία, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας οὐκ ὀλίγα ἤθελεν ὠφελεῖται ὁ ἰδιοκτήτης πολλῶν ἀμπελῶν, τοῦ ὁποίου ὁ οἶνος ἤδη ἐλαχίστην ἀξίαν ἔχει ὡς πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων ἐθνῶν» (3)

Πυροσβεστικὴ μηχανὴ τῆς Σχολῆς.

Ὁ Ἀποστολόπουλος ζητεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ μία πυροσβεστικὴ μηχανὴ τῆς ὁποίας τὸν χειρισμὸν νὰ διδάσκῃ εἰς τὸ προσωπικὸν καὶ τοὺς μαθητάς, ὁ Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς. «Ἐάν, λέγει, τοιαύτην μηχανὴν εἶχεν ἡ σχολὴ δὲν ἤθελε ἀποτεφρώσῃ τὸ πῦρ ὀλόκληρον τὸν σῖτον καὶ ἀγυρον τῆς Σχολῆς, κατὰ τὸ 1858—1859 ἐν τῷ ἄλωναίῳ οὔτε τὴν ἀλωσιστικὴν μηχανήν, καὶ νὰ ὑποστῇ τὸ δημόσιον ζημίαν ἄνω τῶν 8000 δραχμ. οὔτε κατὰ τὸ ἔτος 1864 ἤθελε πυρποληθῇ ὀλόκληρος ὁ ἀγυρὸν τῆς Σχολῆς, μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ εὐρισχομένου ἀγύρου καὶ νὰ ἐπέλθῃ καὶ τότε σημαντικὴ ζημία.....» (4)

(1) Σελ. 53-4.

(2) Σελ. 59.

(3) Σελ. 59-60.

(4) Σελ. 65.

Μουσείον τῆς Σχολῆς.

Ζητεῖ ὁ Ἀποστολόπουλος, καὶ πολὺ δικαίως, τὸν καταρτισμὸν μουσείου· «Πάντα ἐν γένει, λέγει, τὰ ἐν Εὐρώπῃ ἐπιστημονικὰ Ἀγροκήπια ἔχουσι μουσεῖον. Ἡ γεωργικὴ ὅμως σχολὴ δὲν ἔχει τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναγκασιότατον νὰ ὑπάρχῃ διὰ τὴν συλλογὴν παντὸς ὄρουκτοῦ, χρησιμεύοντος εἰς τὴν γεωργίαν, διαφόρων σκελετῶν ζώων χρησιμευόντων εἰς τὴν κτηνιατρίαν, διὰ τὴν συλλογὴν διαφόρων σπόρων, δένδρων καὶ φυτῶν διὰ τὴν κηπουρικὴν, δένδροφυτεῖαν, φυτουργίαν, γεωργίαν, βοτανικὴν, φυσικὴν, χημείαν κλπ. καὶ διὰ πᾶν ἐν γένει σχετικὸν εἰς τὴν κλάδον τῆς γεωργικῆς.....». Ἀφηγεῖται δὲ ὅτι εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τῶν Παρισίων εἶχεν ἀγοράσαι περὶ τὰς 1000 φιάλας διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ ὅταν ἔφυγε ἐκεῖθεν παρεκάλεισε τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἑλλ. Γμήματος τῆς Ἐκθέσεως νὰ τὰς ἀποστείλῃ εἰς τὴν Σχολὴν διὰ νὰ τοποθετηθῶσιν ἐντὸς αὐτῶν περὶ τὰς 1000 εἶδη δημητριακῶν καὶ ἄλλων καρπῶν τοὺς ὁποίους ἔφερον ἐκεῖθεν. Τὸ Ὑπουργεῖον ὅμως, ἄγνωστον διατί, τὰς κατεχράτησε καὶ τοῦ ἀπέστειλε μόνον 35 καὶ κατ' αὐτὸν τὴν τρόπον ἢ συλλογὴ τῶν σπόρων ὑπέστη φθορὰν καὶ καταστροφὴν!!! (1)

Οἱ Διευθύνται τῆς Σχολῆς Τριυνθός.

Εἰς τὴν Εὐρώπῃν λέγει ὁ Ἀποστολόπουλος ὁ Διευθυντὴς ἐξέχει ὀλοκλήρου τοῦ προσωπικοῦ τῶν Καθηγητῶν. Ὁ ἴδιος οὐδέποτε παραδίδει ἀλλὰ μόνον συζητεῖ μὲ τοὺς μαθητὰς πρακτικῶς καὶ θεωρητικῶς ἐπὶ τῆς καλλιέργειας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Διευθυντὴς ἦτο Καθηγητὴς, Ἐπιστάτης, Γραμματεὺς, Γραφεύς, Λογιστὴς, ἐργάτης καὶ καμμὶά φορὴ ἔκαμε καὶ ἔργα ὑπηρετοῦ. !! Ὁ Διευθυντὴς στὴν Ἑλλάδα παραδίδει δι' ἄλλειψιν εἰδικῶν, ὅλα τὰ μαθήματα καὶ δὲν ἔχει τὸν καιρὸν νὰ κάμῃ καὶ ἓνα πείραμα διὰ ν' ἀντιληφθῇ καλλίτερον ὁ διδασκόμενος τὸ μάθημά του. Ἐπὶ πλέον εἰς τὸν τόπον μας ἡ ἄλλειψις ἐμπιστοσύνης τῶν Κυβερνήσεων καὶ ἡ συχνὴ ἀλλαγὴ αὐτῶν ἦτο μία αἰτία ἀποτυχίας αὐτῶν. Ἐπίσης καὶ λογιστικαὶ δυσχέρειαὶ περὶ τῶν ὁμοίων μὲ τὴν ζωνρότητα εἶχεν ἤδη ἐκφρασθῆ ὁ ἀείμνηστος Ηρώδης..... (2)

Προσωπικὸν τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1868.

Ἄλλοτε, λέγει, ὁ Ἀποστολόπουλος τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τῆς Σχολῆς συνέκειτο ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ὅμως μολονότι ὑπῆρχον αἱ ἴδιαι ἀνάγκαι, χάριν οἰκονομίας, τὰ ἔμμισθα πρόσωπα εἶχον περιορισθῆ. Ἦσαν δὲ ταῦτα. Ἐκτὸς τοῦ Διευθυντοῦ, εἰς ἀρχικηπουρὸς μὲ μισθὸν δραχμ. 60, εἰς ζευγίτης μὲ δραχμ. 45, εἰς βουκόλος μὲ δραχμ. 50, εἰς χοιροβοσκὸς μὲ δραχμ. 40, εἰς ποιμὴν μὲ δραχμ. 40, καὶ εἰς ὑπηρετὴς μὲ δραχμ. 30. Ἐξοδα εἶχεν ἡ Σχολὴ 8-10 χιλιάδες δραχμ. καὶ δι' αὐτῶν διετηροῦντο πολλὰ ἀγῶνα, περιττὰ καὶ μὴ χρήσιμα ζῶα ἅτινα οὐδὲν ἔσοδον ἔφερον. Ἐκτασιν καλλιεργουμένην εἶχεν ἡ Σχολὴ 642 στρέμματα, τὰ δὲ ἔσοδα αὐτῆς ἦσαν ἰσάριθμα πρὸς τὰ ἔξοδα. Σχολιάζων τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἀποστολόπουλος ἐρωτᾷ: «Εἶναι δυνατὸν τοιοῦτον κτῆμα μὲ τὴν ἐκτασιν νὰ διατηρηθῆ μὲ τοιοῦτον προσωπικόν; Τοῦτέστιν εἰς ζευγίτης δύναται νὰ καλλιεργήσῃ διὰ τοῦ ἀρότρου τὴν ἐκτασιν γαιῶν καὶ τὴν σπεῖρῃ ἐν δέοντι χρόνῳ; Ἡ γνώμη του ἦτο ὅτι ἔπρεπε ν' αὐξήσῃ τὸ προσωπικὸν ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῶν ἐργασιῶν, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης, ὁ δὲ προϋπολογισμὸς ν' ἀναβιβασθῆ

(1) Σελ. 66-67.—Σ.Σ. Θάψμα ὑπηρεσιακῆς προσηκτικότητος καὶ στοργῆς.

(2) Σελ. 67-68.

·εις ἐκεῖνο τὸ ποσόν, εἰς ὃ ἡ διεύθυνσις κρίνει ἀναγκαστῶν, ἢ δὲ μισθοδοσία νὰ προσδιορισθῇ ἀναλόγως τῆς ἐργασίας, τῆς ἰκανότητος καὶ τέλος νὰ σκεφθῇ ἡ Κυβέρνησις ὡς σκέπτεται πᾶς συνετὸς οἰκονομειάρχης εἰς τὰ ἑαυτοῦ, καὶ ἔχει γάρ τιν οἰκονομίας ἀντὶ νὰ ὠφελώμεθα πέντε ζημιώμεθα ἀφ' ἑτέρου δέκα ἕως ἑκατόν. Γενομένων δεκτῶν τῶν προϋπολογισμῶν, ὡς ἡ διεύθυνσις συντάσσει τούτους, νομίζομεν, ὅτι καὶ τὰ ἔσοδα θέλουσι τριπλασιασθῆναι καὶ ἡ Σχολή, ὅα κάμη ἔναρξιν ν' ἀναλαμβάνη ἐκ τῆς πολυχρονίου ἀσθενείας, ἣτις τὴν μαστιίζει. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων λέγομεν, ὅτι καθὼς, ἐὰν τὰ ὑπάρχοντα ἔσοδα ἐλαττώσωμεν κατὰ τὸ ἥμισυ, ὅα ἔχωμεν ζημίαν ἔχει διπλασίαν ἀλλὰ πενταπλασίον τούτου, οὕτω πάλιν καὶ ἂν τὰ αὐξήσωμεν, ὅα ἔχωμεν διπλάσια καὶ τριπλάσια εἰσοδήματα, τούτέστι πενταπλάσια καὶ δεκαπλάσια τῶν αὐξηθέντων ἔξοδων. Ἡ δὲ λεγομένη οἰκονομία ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι ἀνάγκη, εἶναι ὑλετήρ, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι ἰσόβαθμος μὲ τὴν σπατάλην· διαφέρουν δέ, διότι ἡ μὲν εἶναι ἐν ἀγνοίᾳ ζημία, ἡ δὲ ἐν γνώσει, καὶ ἡ μὲν ἔχει ἄφρονα ἡγήτορα, ἡ δὲ ἄσωτον.» (1)

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστολοπούλου.

Ὁ Ἀποστολόπουλος διατυπώνει διαφόρους «παρατηρήσεις» ἐπὶ τῆς ἐξιλέξεως τῆς Σχολῆς.

Α') Ὁμιλεῖ περὶ τῶν γενομένων ζημιῶν καὶ κλοπῶν εἰς τὴν Σχολὴν καὶ τῶν δυσχερειῶν πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐνόχων. Ὁμολογεῖ ὅτι ἔφθασε μέχρι ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου ἀφρορισμοῦ κατὰ τῶν κλεπτῶν!!! Προτείνει δὲ ν' ἀπαγορευθῇ τὸ κυνήγιον ἐντὸς τῶν γαιῶν τῆς Σχολῆς καὶ ἐκφράζει τὸν πόνον τοῦ διότι τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν ἀναφέρει, ἀλλὰ διαφαίνονται διὰ μέσου τῶν γραμμῶν του, τὰ ὅποια ἠγνοοῦν κατὰ ποικίλους τρόπους νὰ θεωροῦν τιμᾶριόν των τὴν Σχολήν.

Β') Ἀναφέρει τὰς ἀντιλήψεις τῶν προϊσταμένων Ἀρχῶν αἵτινες ἐνόμιζον ὅτι ἡ Σχολή εἶναι προσοδοφόρος ἐπιχείρησις τοῦ Δημοσίου καὶ οὐδὲν πλεόν.

Γ') Ψέγει τὴν κατάργησιν τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας τῆς Σχολῆς διὰ ψηφίσματος τῆς Ἐθνικοσυλλεούσεως κατὰ τὸ 1864. Διὰ τοῦ ψηφίσματος αὐτοῦ ἀντὶ ν' ἀναδιοργανωθῇ ἡ Σχολή, διελύθη μὲν ἡ θεωρητικὴ, ὡς μὴ ὠφείλε, διδασκαλία, ἀλλὰ δὲν ἀπετράπη, ἵνα καὶ αἱ γαῖαι τῆς Σχολῆς μονοετῶς καὶ πολυετῶς ἐνοικιασθῶσιν, οὔτε τὸ διάγραμμα αὐτῆς ν' ἀπολεσθῇ, καὶ αἱ γαῖαι τῆς νὰ παραχωρηθῶσιν, οὔτε τὸ προσωπικὸν τῆς ἀπολύτου ὑπηρεσίας νὰ περιορισθῇ, οὔτε τὰ ζῶα τῆς κτλ. νὰ πωληθῶσιν, οὔτε τὰ ἐτήσια μετὰ τὴν διάλυσιν ἔξοδα ἐκ 14 χιλ. δραχμ. νὰ περιορισθῶσι κατόπιν εἰς ὀλιγωτέρας χιλιάδας, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διατηρεῖται ὡς πρέπει. Δι' αὐτοῦ ἐπετράπη ἡ σύστασις δύο ἐτέρων Πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν, ἀλλὰ τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τότε ἀριθμοῦνται καὶ οὐδεμία συνέστη, ἡ δὲ ὑπάρχουσα δὲν ἀκούεται, ἂν ζῆ, ὡς πρέπει! Ἐρωτᾷ κατόπιν τούτων ὁ Ἀποστολόπουλος μήπως ὅλα αὐτὰ ἔλαβον χώραν διότι ἡ Σχολή εἶναι μικρὰν τῆς πρωτεύουσας; Φέρει δὲ ὡς παράδειγμα τὸν ἐν Ἀθήναις Βοτανικὸν Κήπον ὁ ὅποιος ἐσχάτως διωργανώθη καὶ «ἀνέλαβε νέαν ὑπαρξιν». Ἀντιθέτως πρὸς τὴν Σχολὴν ποῦ βρίσκεται εἰς τὴν Ἐπαρχίαν καὶ ψέγει ἐκείνους ποῦ ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγμάτων φρονοῦν ὅτι διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ Σχολή πρέπει νὰ μετατεθῇ ἐν Ἀθήναις καὶ νὰ γίνῃ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ. Κατὰ τῆς τοιαύτης γνώμης ἀντιτίθεται προβάλλων τὰ ἐπιχειρήματά του σωρηδόν, καταλήγων δὲ δέχεται ἴδρυσιν ἐν Ἀθήναις Σχολῆς «ἀλλ' ἄνευ βλάβης τῆς ὑπαρχούσης, γενομένης καὶ θεωρητικῆς καὶ εὐρισκομένης ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐφορωτάτης πεδιάδος καὶ μεταξύ τῶν δύο

(1) Σελ. 73-74.

καλλιτέρων πόλεων Ναυπλίου και "Αργούς. Εἰς τὰ ἐπιχειρήματά του δέον νὰ προσ-
τεθῆ καὶ τοῦτο. "Ὅτι ὁ ἰδρυτὴς τῆς Σχολῆς Τίρυνθος(1) «ἐν αὐτῇ ἔθεσε τὸν θεμέλιον
λίθον ὥστε ἀρκετὴ ἔκτασις γαιῶν ὑπάρχει καὶ δὲν πρέπει ἡ Πελοπόννησος, ἡ ἔχουσα
ἐκτεταμένους πεδιάδας νὰ στερηθῆ τοῦ κέντρου τῆς διαδόσεως τῆς γεωργίας, καὶ
ἀρῆσασα τὰ ἔτοιμα.....», τὸ δὲ σπουδαιότερον ἔστι εἶναι ὀρθὸν νὰ ἰδρῦνται Σχο-
λὴν σύμφωνα πρὸς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας ἐκάστης περιφερείας καὶ ὑποδεικνύει
Σχολὴν Γεωργικὴν εἰς Ἀχαΐαν, Ἀργολίδα κτλ. Σχολὴν Φιλοσοφικὴν εἰς Ἀρκαδίαν,
Σχολὴν ἰατρικὴν τὴν Ἑπτάνησον, Σχολὴν Νομικὴν εἰς Ἀθήνας κτλ. Τελικῶς εὐ-
χεται ἵνα οἱ «βαθύπλουτοι ὁμογενεῖς συνῆπτον σύμβασιν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως
καὶ συνέσταινον τοιαύτας γεωργικὰς σχολὰς εἰς τὴν Στερεάν καὶ εἰς ἄλλα μέρη καὶ
ἤθελον εἶσθαι ἡ ἐπικερδεστέρα δι' αὐτοὺς ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ μεγαλειτέρα τοῦ ἔθνους
μας πρόοδος ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν. Ἄλλ' ὅπως
γίγη τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ μόρφωσις νέων ὅπως ταύτας διευθύνωσι· διότι ἀπεδείχθη
ὅτι, ἐκεῖ ὅπου εἰδικότης δὲν ὑπάρχει καὶ γίνεται μία ἐπιχείρησις, ἐκεῖ ἐπέρχεται
καὶ ναυάγιον, καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν γίνεται ἡ διάγνωσις τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως,
ἡ παραγωγὴ τῆς ἀπολύτου ὕλης, καὶ ἡ κατανάλωσις τῶν ἀπαιτουμένων, ἐπέρχεται
τὸ αὐτὸ ναυάγιον, ὡς ἐπῆλθεν εἰς διαφόρους ἐταιρείας ἐν Ἑλλάδι, συστησάσας
ζαχαροποιεῖον, οἶνοποιεῖον καὶ διαφόρους ἄλλας μηχανάς» (2)

Διατὶ οἱ μαθηταὶ δὲν ἐξέρχονται καλῶς κατηρτισμένοι ἀπὸ τὴν Σχολὴν.

Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον οἱ ὀλίγοι ἐκ τῆς Σχολῆς ἐξελθόντες μαθηταί,
ὅταν αὐτῇ ἦτο θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχον τὴν ἀπαιτου-
μένην μόρφωσιν δι' ἔλλειψιν εἰδικῶν καθηγητῶν: «Πῶς λοιπόν, λέγει ἠθέλαμεν
ἡμεῖς, ὥστε οἱ κύριοι καθηγηταὶ τοῦ Γυμνασίου, οἵτινες ἦσαν ἀριστοὶ φιλόλογοι
ν' ἀναδείξωσι τελείους μαθητὰς τῆς γεωργικῆς καθὼς καὶ οἱ σὺν τούτοις παραδί-
δοντες κύριοι δικηγόροι, δικασταὶ καὶ ἰατροί; Τὰς δὲ γνώσεις τὰς ὁποίας ἠθε-
λον ἀποκτήσει οἱ μαθηταὶ διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν καθηγητῶν, δὲν εἶχον ἀνάγκην,
καθόσον ἔπρεπε νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν σχολὴν κατηρτισμένοι ὄντες μὲ αὐτάς, καὶ
ἐν τῇ σχολῇ ἔπρεπε νὰ διδαχθῶσιν ἄλλα μαθήματα θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς
γεωργίας, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ πειράματα ὄφειλον νὰ κάμνωσιν οἱ εἰδικοὶ καθηγηταὶ
καὶ δίδωσι τέρψιν εἰς τὰ μαθήματα διὰ τῆς παραδόσεως, καὶ οὐχὶ ἔπεα πτερόεντα
μόνον, διὰ τὰ ὁποῖα ἠμβλύνητο ἡ προσοχὴ καὶ ὁ νοῦς, καὶ καθίστατο φορτικὴ ἡ
παράδοσις εἰς τὸν μαθητὴν». Καὶ φέρει παράδειγμα τὸ Πανεπιστήμιον ποῦ
δὲν μποροῦν νὰ ἐξέλθωσιν ἰατροὶ χωρὶς πειράματα, φυσικῆς, χημείας, ἀνα-
τομίας κτλ. «οὕτω καὶ ὁ σπουδαστὴς τῆς γεωργίας πρέπει νὰ εἶναι κατηρτισμέ-
νος μὲ τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις καὶ νὰ ἴδῃ ὅλα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸν κλά-
δον τῆς γεωργίας πειράματα καὶ ἀφ' οὗ τὰ σπουδάσῃ, ἔχει τὰς γνώσεις, τὰς
ὁποίας ἠθέλαμεν ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τοῦ ἐξελθόντος ἐκ τῆς Σχολῆς ταύτης».(3)

"Ἐκκλησίαι τοῦ Ἀποστολοπούλου ὑπὲρ τῆς Σχολῆς

Θερμὴν καὶ πάλιν ἐγείρει φωνὴν ὁ Ἀποστολόπουλος ὑπὲρ τῆς Σχολῆς.
Ἐπικαλεῖται τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Βουλῆς. Ζητεῖ παρ' αὐ-
τῶν ὅπως ἀναδείξωσι πολλοὺς ἐπιστήμονας γεωπόνους διὰ ἐν' ἀρχίῃ νὰ λάβῃ

(1) Ἀλλαχοῦ ὁ Ἀποστολόπουλος διεκτραχιδῶν τὴν κατάστασιν τῆς Σχολῆς κατόπιν τῆς
καταργήσεως τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς σχεδὸν διαλύσεως αὐτῆς ἔγραψε: «Τάλαινα
Σχολὴ !! Ἄν ἐγείρετο ὁ ἰδρυτὴς σου καὶ σὲ ἐβλεπε πῶσον ἠθελε λυπηθῆ !» (Σελ. 93).

(2) Σελ. 83-88.

(3) Σελ. 94-95

νέαν ζωὴν καὶ ὑπαρξίν ἢ Σχολή». Ζητεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τύπου. Ἐρωτᾷ. «Διατί-
ὁ τύπος σιγαῶ καὶ δὲν γράφει περὶ γεωργίας, ἀλλ' ἐνασχόλημα ἔχει τὰ πολιτικά;». Ζητεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν σοφῶν κληρικῶν, τὸ ἐνδιαφέρον ποιητῶν, τῶν πεπαιδευ-
μένων, ἵνα ἀναδιοργανωθῇ ἢ Σχολή συμφώνως πρὸς τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ Ἑ-
θνους. Ζητεῖ ἓνα σύστημα διὰ τὴν Σχολὴν ἐπωφελέστερον, πλέον ἀρμόζον πρὸς τὴν
σημερινὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλ. γεωργίας. Προτείνει πρὸς τοῦτο τὴν σύστασιν
Ἐπιτροπῆς ἐκ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν κατόχων πολλῶν ἐπιστημονικῶν καὶ πρακτι-
κῶν γνώσεων διὰ νὰ τεθοῦν αἱ βάσεις ἐνὸς ἀποδοτικῆς συστήματος, καὶ προτείνει
διάφορα συστήματα ἀναδιοργανώσεως τῆς Σχολῆς. (1)

Πέντε τρόποι ἀναδιοργανώσεως τῆς Σχολῆς.

Α'. Τρόπος ἀναδιοργανώσεως ἢ Πρακτικὴ Σχολὴ με ἕκτασιν ἐκμεταλλεύ-
σεως 642 στρεμμάτων γαιῶν.

Β'. Τρόπος ἀναδιοργανώσεως τῆς Πρακτικῆς Σχολῆς.

Γ'. Τρόπος διοργανώσεως, ἦτοι Πρακτικὴ καὶ Θεωρητικὴ Σχολὴ με ἕκτα-
σιν 2168 στρεμμάτων.

Δ'. Τρόπος διοργανώσεως, ἦτοι Θεωρητικὴ Διδασκαλία ἢ Πρακτικὴ Σχολὴ
μετ' ἐνοικιάσεως.

Ε'. Νὰ δωρηθῇ τὸ κτῆμα εἰς τὸ Στέμμα, ἢ δὲ Κυβέρνησις νὰ διατηρῇ τὴν
Σχολὴν ὑπὸ τὸν ἐκτεθέντα Δ'. τρόπον. (2)

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν πέντε τρόπων τῆς ἀναδιοργανώσεως

Παρελείψαμεν τὰς λεπτομερείας ἐκάστου τύπου ἀναδιοργανώσεως τῆς Σχολῆς
διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰς «παρατηρήσεις» τοῦ ἰδίου ἐπὶ ἐκάστου ἐκ τῶν πέντε
προτεινομένων τρόπων.

«Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον λέγει ὁ Ἀποστολόπουλος, τῆς ἀναδιοργανώσεως
τῆς Σχολῆς, ἢ Κυβέρνησις θέλει ἔχει ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις ἐν πρότυπον πρακτι-
κὸν Ἀγροκῆπιον, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἐκπαιδεύωνται πρακτικῶς ἐργάται, καὶ τότε
θέλει συντελέσει εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἐργαλείων, τῶν πρακτικῶν γεωργικῶν γνώ-
σεων, αἵτινες ὠφελῶσι πάντας τοὺς γεωργικοὺς ἐργάτας, ἀλλ' ἢ καλλιέργεια θέλει
γίνεσθαι ἐν μικρῷ χώρῳ.

«Κατὰ τὸν δεῦτερον τρόπον αἱ αὐταὶ γνώσεις θὰ προκύπτωσι, ἀλλ' ἢ καλλι-
έργεια θὰ γίνεσθαι ἐπὶ μεγαλειτέρῳ χώρῳ, καὶ τοῦτο ὠφελεῖ περισσώτερον εἰς τοὺς
διδασκομένους καὶ τὸ δημόσιον, καὶ ἡ διδασκαλία θὰ ἔχη εὐρυτέραν καὶ πρακτι-
κωτέραν ἕκτασιν, καὶ εἶναι καλλίτερος τοῦ πρώτου.

«Κατὰ τὸν τρίτον τρόπον ἡ διδασκαλία δὲν θὰ ἐκτείνηται μόνον εἰς τὴν πρᾶξιν
ἀλλὰ καὶ τὴν θεωρίαν καὶ τότε θέλομεν ἔχει καὶ ἐπιστήμονας νέους κατὰ τὸ ἐνόν,
νέους ἐκλεκτοὺς καὶ ἐπιζητήτους, δυναμένους ἔργῳ καὶ λόγῳ νὰ ὠφελήσωσι τὴν
κοινωνίαν. Τὸ δὲ δημόσιον θέλει ἔχει καὶ ὕλικὰς ὠφελείας ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ
κτῆματος· καὶ ὄντως ὁ τρόπος οὗτος εἶναι προτιμητέος τῶν δύο πρώτων.

«Κατὰ τὸν τέταρτον τρόπον τὸ κτῆμα ἐνοικιάζεται καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐξακο-
λουθεῖ νὰ ἔχη, ὅταν θέλει νὰ ἔχη διδασκαλίαν. Παύει τοῦ νὰ ἐνεργῇ πληρωμάς,
ἀντὶ νὰ πληρῶνῃ θέλει λαμβάνει, παύει νὰ εἶναι διαχειριστῆς κτημάτων. Τὴν
διαχείρισιν θέλει ἔχει ἐν μόνον πρόσωπον, ἐνεργοῦν ἐν ἰδίῳ ὀνόματι ἄνευ συγγῶν ἐξε-
λέγξεων καὶ ματαιίας ἀλληλογραφίας. Οἱ δὲ μαθηταὶ θέλουσιν ἔχει ὑπ' ὄψιν τῶν μίαν
τελείαν συστηματικὴν καὶ οἰκονομικὴν καλλιέργειαν ἀπὸ τὸν ἐνοικιαστὴν καθ' ὅλους

(1) Σελ. 103.

(2) Σελ. 103-109.

τούς τύπους». Αναφέρει δὲ ὅτι εἰς Εὐρώπην ὅλα ἐν γένει τὰ ἐντελέστερα Εὐρωπαϊκὰ καταστήματα οὕτω πῶς διευθύνονται, μὲ τινὰς μικρὰς τροποποιήσεις ἐνοικιαζόμενα καὶ εὐδοκίμοῦσι καλλίτερον. Εἰς τὴν Εὐρώπην «ἐκτὸς μόνον τῆς Ἑλλάδος, ὅλαι αἱ μεγάλαι ἐκτάσεις τῶν γαιῶν τοῦ δημοσίου ἐνοικιάζονται κατὰ τὸ ρηθὲν σύστημα, αἱ δὲ Κυβερνήσεις διατηροῦσαι ἐν αὐταῖς Σχολὰς κρατοῦσι, δι' ὄνομα τῆς Σχολῆς, μόνον τοὺς κήπους καὶ 10—20 στρέμματα γαιῶν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν».

«Κατὰ τὸν πέμπτον τρόπον τὸ κτῆμα δωρεῖται πρὸς τὸ Β. Στέμμα. Πολλὰ ἔθνη δωροῦσι πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν δημοσίων γαίας, οὗτοι δὲ τὰς καλλιεργοῦσι μὲ ἐθνικὸν καὶ ἐπωφελὲς σύστημα, πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ τέρψιν τῶν. Δὲν εἶναι δὲ ἀλυσιτελές, ἵνα καὶ τὸ ἡμέτερον ἔθνος, δωροῦν πρὸς τὸ Στέμμα τὸ κτῆμα τοῦτο, ἀναθέσῃ αὐτῷ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων τοῦ ἰδρυτοῦ του». Προτείνει δὲ συγχρόνως νὰ δωρηθῶν πρὸς τὸ Στέμμα, τὸ Ἴπποφορβεῖον τοῦ Ἄργους καὶ τὰ ὕδατα τῶν Μύλων καὶ Κεφαλαρίου, ἵνα συσταθῶσι βιομηχανικά τινα καταστήματα. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ Ἴπποφορβεῖον διὰ τὸ ὅποιον ἐδαπανήθησαν τὸσαι χιλιάδες δραχμῶν, λέγει ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συγκινηθῶμεν ἀπὸ τὴν κατάστασίν του, ἀπὸ τὴν ἐρήμωσιν καὶ καταστροφῇ τῶν ὠραίων ἐκείνων καταστημάτων, ἅτινα κατέστρεψε καὶ καταστρέφει ἡ ἐνοικίασις, ἡ ὁποία εἶναι ἄνευ ἐπιστημονικῶν ὁρῶν.

»Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἄλλοτε διελύθησαν τὰ Ἴπποφορβεῖα, ἀλλὰ πρὸ πέντε ἐτῶν πάλιν συνεστήθησαν καὶ ἀπαλλάσσεται τὸ ἔθνος τῆς ἀγορᾶς ἀθλίων ἵππων ἄλλων ἐθνῶν.....» (1)

Τὶ γράφει ὁ Σχολτσούνης εἰς τὸ 1868.—Ἡ Σχολὴ κατὰ τὸ 1865.

Ὁ Ι. Σχολτσούνης ὑπῆρξε μία ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Εἰς τὰ 1868 εἰς ἓν πολῦτιμον βιβλίον του περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Βιομηχανίας ἀναφέρει μετὰ πόνου τὴν γεωργοβιομηχανικὴν ἐγκατάλειψιν τῆς χώρας ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε Κυβερνήσεων καὶ προκειμένου περὶ τῆς Σχολῆς Τύρυνθος γράφει τὰ κάτωθι :

«Ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἐν μόνον ἐλήφθη σπουδαῖον μέτρον πρὸς διάδοσιν τῶν πρακτικῶν γνώσεων τῆς Τεχνολογίας, ἡ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἐν Τύρυνθι συστάσα γεωργικὴ σχολή. Ἡ σχολὴ αὕτη δὲν ἐπήνεγκε μὲν ἀληθῶς ἅπαντας τοὺς προσδοκωμένους καρπούς (2) ὡς ἐκ τοῦ πλημμελοῦς αὐτῆς ὀργανισμοῦ, ἀλλ' ἀντὶ νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ τῆς προόδου καὶ τῆς καταλλήλου αὐτῆς διαρροομίσεως ἀπενεκρώθη τῷ 1865 ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐνῶ ἀπὸ τῆς συστάσεώς της ἐδαπανήθησαν δραχμ. 779.380 εἰσεπράχθησαν ἐκ τῶν παραχθέντων προϊόντων δραχμ. 518.245 (3). Ὅσον ἡ ἐπὶ ὅλην τριακονταπενταετίαν ζήτησιν τοῦ Δημοσίου 261.000 δραχμ. θεωρήθη λόγος ἀποχρῶν πρὸς ἀποσύνθεσιν τῆς μόνης ἐν Ἑλλάδι πρακτικῆς σχολῆς, τοῦτο δὲ καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ποσῦπολογισμὸς τοῦ Κράτους βρῖθει τισούτων παρασίτων καὶ ἀγόνων κωνδυλίων. Σήμερον οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι εἰμὴ φάσμα τῆς γεωργικῆς σχο-

(1) Σελ. 109-111.

(2) Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον: «Ἡ Σχολὴ εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι εἰσήγαγε διάφορα ἐργαλεῖα γεωργικὰ καὶ μηχανάς, ἐξ ὧν τὸ ἄροτρον ἠὺδοκίμησε καὶ ἤδη διασχίζει πολλὰς πεδιάδας τῶν ἐπαρχιῶν ἐπιτυχῶς καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἄργολίδα. ἔνθα καὶ ἡ ἄλωνιστικὴ καὶ θεριστικὴ μηχανὴ εἰσήχθησαν. Εἰς τὴν Σχολὴν ἀπεστάλησαν πολλαὶ μηχαναὶ καὶ ἐργαλεῖα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως προμηθευθέντα ἐξ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας, ἀλλὰ τὰ πλείστα τούτων ἔλαβον κακὴν τύχην διότι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐγνώριζεν ἂν ὑπῆρχον καὶ τὰ κατάλληλα πρόσωπα νὰ τὰ χειρισθῶν...» (Σελ. 48).

(3) Βλ. Δηλιγιάννη-Ζηνοπούλου Τομ. Δ'. Σελ. 119. Ὁ Ἀποστολόπουλος, ὅπως ἀναφέραμεν ἤδη ἀντιτίθεται εἰς τὰς μεμψιμοιρίας τῶν ἀνωτέρω.

λῆς εἰς ἣν κατ' ἔτος δαπανῶνται δραχμ. 10.000 καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις πολυτεχνεῖον δυνάμενον μᾶλλον νὰ θεωρηθῆ ὡς σχολεῖον καλῶν τεχνῶν ἢ ὡς διδακτήριον τεχνολογίας». (1)

Ἡ κρατικὴ σπατάλη εἰς βάρος τῆς γεωργίας κατὰ τὸ 1868.

Ὁ ἴδιος Σκαλτσούνης δημοσιεύει καὶ τὰ ἑξῆς :

«Ἐγγράφομεν κατ' ἔτος εἰς τὸν προϋπολογισμόν μας δραχμ. 12.000 πρὸς ἐμψύχωσιν τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας.

«Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀνεβιβάσθη κατὰ τὸ 1866 εἰς δραχμ. 55.000, ἀλλ' ἐκ τούτων αἱ μὲν 30.000 ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσωσι διὰ τὰς δαπάνας τῆς ἐν Παρισίοις Ἐκθέσεως, αἱ δὲ 12.000 πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἐνοικίου τοῦ θεάτρου! Προσετέθησαν μὲν κατὰ τὸ 1868 ἕτεραι δραχμ. 15.000 ἀλλ' αὗται πρόκειται νὰ δαπανηθῶσι διὰ τὴν γενικὴν τῶν κατοίκων τοῦ κράτους ἀπαριθμῆσιν. Καὶ ἐν τούτοις ἐξογκοῦται κατ' ἔτος, ἐξογκοῦται κατὰ ἑκατομμύρια ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους. Τὰ Ὑπουργεῖα διαδέχονται ἀλλήλα, καίτοι δὲ ἅπαντα διὰ τῶν προγραμμάτων τῶν ἐπαγγέλλονται ἀσύτηρὰν οἰκονομίαν ἀλλ' εἰς τὸν προϋπολογισμόν ἅπαντα ἀμιλλῶνται νὰ ὑπερτερήσωσιν ἀλλήλα κατὰ τὴν ἐπαύξησιν ἀγόνων δαπανῶν καὶ κατ' ἔτος μᾶλλον δὲ κατὰ μῆνα νέαι δημιουργοῦνται περιτταὶ θέσεις, νέαι βαθμοφόροι, νέαι πηγαὶ ἀνεξάντλητοι σπατάλης καὶ διαφθορᾶς. Ἀπέναντι τοιαύτης ἀστόργου, τοιαύτης σκληρᾶς διαχειρίσεως τοῦ δημοσίου πλούτου, καταναροῦμεν τὴν βαρύτητα τῆς τεθείσης ἐρωτήσεως περὶ τοῦ πορισμοῦ τοῦ ζητουμένου ἑκατομμυρίου. (2) Κράτος ἀρτιπαγές, κράτος ἀναβιβάζον κατ' ἔτος τὰς δαπάνας αὐτοῦ καὶ, ἐκτὸς ἐκτάκτων, φέρων τὸν προϋπολογισμόν αὐτοῦ εἰς 34 ἑκατομμύρια, ἐγγράφον δὲ εἰς αὐτὸν δραχμ. 12.000 πρὸς ἐμψύχωσιν τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας, ἐνῶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὄφειλε ν' ἀποτελῆ τὸ Α καὶ τὸ Ω τοῦ προϋπολογισμοῦ, οὐδέποτε δύναται οὔτε ἐντὸς νὰ προσδεύσῃ καὶ προαχθῆ οὔτε ἐκτὸς νὰ ἐμπνεύσῃ φόβον καὶ σεβασμὸν (3)».

Ἄν ἔζη εἰς τὸ 1835 ὁ Σκαλτσούνης τί θὰ ἔγραφε διὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ μέλλοντος. Ὁ Αὐγούστος τοῦ 1936 θὰ εἶναι ἡ ἐπούλωσις τόσων πληγῶν καὶ ἡ συγκράτησις πρὸ τοῦ βαράθ.ου.

Ὁ Ἄρ. Οἰκονόμου διὰ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν.

Ὁ περίφημος Ἀριστείδης Οἰκονόμου εἰς φυλλάδιόν του ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1869 ὁμιλεῖ περὶ τῶν καθηκόντων τῶν Κυβερνήσεων ἀπέναντι τοῦ Λαοῦ.

Πρώτιστον καθῆκον, καὶ τὸ κυριώτατον ἄλλως τε, ἀνήκον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Πολιτείαν, εἶναι ἀσφάλεια τῆς τιμῆς, τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν ἀτόμων. Χωρὶς αὐτὴν τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, «καὶ ἡ ἐργασία καὶ ἡ οἰκονομία μετὰ τῆς κοινωνίας, μὴ ἔχουσαι πλέον σκοπὸν, ἐκμηδενίζονται».

Μετὰ τοῦτο ἡ δευτέρα «Κυβερνητικὴ ἀποστολὴ συνδέεται πρὸς τὴν ἐν τῷ Λαῷ

(1) **Ι. Σκαλτσούνης** : «Σκέψεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι βιομηχανίας» 1868

(2) Ἐζητήθη 1 ἑκατομμύριον δραχμῶν ἑτησίᾳ ἐπιχορήγησις πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Ἐθεωρεῖτο τὸ ποσὸν αὐτὸ ἐπαρκές διὰ νὰ δώσῃ ὄθησιν καὶ ζωτικότητα εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους «τῆς γεωργικῆς καὶ κατεργαστικῆς βιομηχανίας». Ἐζητεῖτο τὸ ποσὸν αὐτὸ διὰ τὴν ἐμψύχωσιν τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς σχολῆς, πρὸς εἰσαγωγὴν ὑδάτων ἐν Πειραιεῖ, πρὸς εἰσαγωγὴν μηχανῶν, πρὸς διάδοσιν τῆς φυτείας τῶν μωρεῶν, πρὸς ἀποκατάστασιν κλπ. καλλιεργητῶν εἰς τὰ μέρη ἐνθα ὑπάρχουσιν ἀκαλλιεργητοὶ γαῖαι κείμενοι, ἄγονοι καὶ νεκροί».

(3) **Ι. Σ. Σκαλτσούνης** : «Σκέψεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Βιομηχανίας». 1868
Σελ. 28-29.

διάδοσιν τῶν φώτων, ἥτις ὅσον ἐπὶ τοῦ προχωρημένου πολιτισμοῦ ἀνήκει εἰς τὴν θέλῃσιν ἐκάστου οἰκογενειάρχου, τόσον ἐν ἰπισθοδρομημένῃ κοινωνίᾳ πρέπει νὰ εἶναι ἀντικείμενον τῆς κοινῆς μερίμνης τῶν κυβερνώντων. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς παιδεύσεως παρατηρεῖ τις διάφορα συστήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναντιρρήτως τὸ χειρότερον εἶναι ὁ παρ' ἡμῖν *σχολαστικὸς περιορισμὸς τῆς διανοίας τῶν παιδῶν μᾶλλον πρὸς τὰ γράμματα ἢ περὶ τὰ πράγματα*. Ἰπὸ τὸ σύστημα τοῦτο αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ἡμῶν (κατ' ἀνώτερον δὲ λόγον αἱ γεωργικαὶ) ἀφίνουσι τὸ Σχολεῖον ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τῶν πρακτικῶν ἀληθειῶν τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης». Βελύτερον δὲ ἐξετάζων ὁ Οἰκονόμου τὰ πράγματα ἀποφαίνεται ὅτι ἡ μόρφωσις τῆς γυναικὸς εἶναι μία σημαντικωτάτη ὑπηρεσία πρὸς τὴν κοινωνίαν. Καὶ λέγει τὰ ἐξῆς θαυμάσια περὶ τῆς γυναικὸς : «Μόνον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν κατορθώσουσιν αἱ κοινωνίαι νὰ εἰσάξωσι τὴν ἀνατροφήν εἰς τὴν κοίτιδα τοῦ ἀνθρώπου (οὕτως ἀποκαλεῖ τὴν γυναῖκα), ἀπ' ἐκείνης ἔρχεται ἡ πραγματικὴ τοῦ Λαοῦ βελτίωσις, ἥτις εἶναι τὸ θεμέλιον πάσης ἐπιδόσεως ἐν τῷ κόσμῳ». (1)

Ὁ Γεννάδιος περὶ τῆς Σχολῆς.

Διὰ τὴν Σχολὴν γράφει ὁ Γεννάδιος.

«Διὰ τὴν ἴδρυσιν, τὴν συντήρησιν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ιδρύματος τούτου ὡς καὶ τοῦ εἰς αὐτὸ ἐπὶ πολὰ ἔτη προσηρημένου Ἰπποφορβεῖου, ἔδαπανήθησαν πλέον τοῦ ἑκατομμυρίου μὴ ὑπολογιζομένου τοῦ εἰσοδήματος τῶν εἰς τὰ ιδρύματα ταῦτα προσηρημένων ἐθνικῶν γαιῶν. Οἱ καρποὶ τοῦ γεωργικοῦ τούτου ιδρύματος τῆς Τίρυνθος δὲν ἦσαν βεβαίως ἀνάλογοι τῶν γενομένων δαπανῶν ὅπως δῆποτε ὅμως τοῦτο, καὶ ὡς Ἀγροκῆπιον καὶ ὡς Γεωργικὴ Σχολή, ἔφερε καρποὺς καταφανεῖς ἰδίως ἀνὰ τὸ Ἀργολικὸν πεδῖον, ἔνθα οἱ γεωργοὶ ἐνωρίτατα ἤρχισαν χρησιμοποιοῦντες τελειότερα ἄροτρα καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ποικίλλῃν καλλιέργειαν, ἥτις ἔσωσε τὴν περιφέρειαν ταύτην ἀπὸ τὰς κρίσεις, αἵτινες μαστίζουσι περιοδικῶς ἄλλας περιφερείας τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου.

«Τὸ ἀπὸ τῆς συστάσεως μέχρι τῆς ὀριστικῆς καταργήσεως τοῦ ἐν Τίρυνθι γεωργικοῦ τούτου ιδρύματος χρονικὸν διάστημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη περίοδος τῶν καταβληθεισῶν προσπαθειῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Γεωργίας ἐν γένει εἰς τὸ ἀρτισύστατον Ἑλλ. Κράτος». (2)

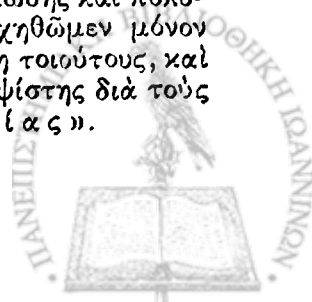
Ὁμιλεῖ ὁ Χαλκιόπουλος.

Εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ βελτιώσεως καὶ ἐμψυχώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι Γεωργίας», εἰς τὸ πέμπτον μέρος αὐτοῦ, ὀμιλεῖ διὰ μακρῶν ὁ Χαλκιόπουλος περὶ γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως (σελ. 266—293). Τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνώμας τοῦ σοφοῦ μελετητοῦ τῆς γεωργικῆς ζωῆς καὶ τῶν γεωργικῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας, θὰ ἐπεξεργασθῶμεν καὶ θὰ ἐπωφεληθῶμεν αὐτῶν εἰς τὸ ἔργον μας «Ἱστορία τῆς Γεωργίας ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Α'». (3)

(1) »Ἡ Ἐλευθερία τοῦ Ἐμπορίου καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Βιομηχανία». Σελ. 33-34.

(2) Ἀνάλεκτα Σελ. 111-112.

(3) »Ἄν προφθάσωμεν νὰ τὸ γράψωμεν, ἀφ' οὗ ἀκόμη δὲν συνεπληρώθη ἡ ὑγκώδης καὶ πολύτομος ἐργασία μας ἡ «Ἱστορία τῆς Γεωργίας ἐπὶ Ὀθωνος». Νὰ εὐχρηθῶμεν μόνον νὰ μὴ τὸ παραμελήσουν οἱ διάδοχοί μας, ἀν τὸ γεωργικὸν περιβάλλον δημιουργῆται τοιούτους, καὶ νὰ εὐχρηθῶμεν ἀκόμη νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν Σχολὴν μας τὸ ὑψίστης διὰ τοὺς φοιτητὰς σημασίας μάθημα τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας».

Ἐπίσης εἰς τὸ ἴδιον ἔργον τοῦ ὀμιλεῖ περὶ Ὑποτρόφων ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικὰ φῶτα καὶ Γεωργικοὶ ὑποτρόφοι. Εἶναι δὲ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ βιβλίου τοῦ σύντομος ἐπανάληψις ἐκείνων τὰ ὅποια ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ 1856, εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» μέτινας προσθήκας ἐκ μεταγενεστέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρατηρήσεών του.

Εἰς τὰ γραφόμενά του προσθέτει καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἀλησμονήτου, τοῦ πολλοῦ καὶ δεινοῦ περὶ τὰ γεωργικὰ θεοῦ ἀδελφοῦ του Ν. Ἐμμανουήλ, τὸν ὅποιον προῶρος ἀπώλεσεν ἡ πατρίς. Ἀλλὰ τὴν γνώμην του αὐτὴν θὰ τὴν εὖρωμεν εἰς τὸ περὶ «Ἐκθέσεων» Κεφάλαιον ὅπου θὰ περιλάβωμεν ὁλόκληρον τὴν σοφὴν εἰσήγησίν του περὶ Γεωργίας κατὰ τὴν πρώτην Ὀλυμπιακὴν Ἐκθεσιν τοῦ 1859.

Αἱ πληροφορίες τοῦ Μανσόλα.

Εἰς τὰς «Πολιτειογραφικὰς τοῦ Πληροφορίας περὶ Ἑλλάδος» καὶ εἰς τὸ περὶ «Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως» κεφάλαιον γράφει ὁ Μανσόλας τὰ ἑξῆς :

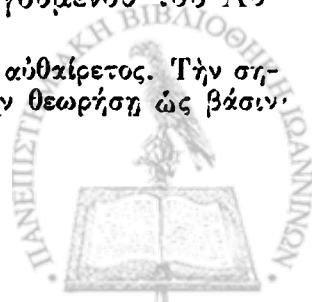
«Πρὸς διάδοσιν τῶν πρακτικῶν γνώσεων τῆς Γεωργίας ἐσυστήθη τῷ 1846 ἐν Ἱερουθι, πρότυπον γεωργικὸν Σχολεῖον. Εἰς τὸ Σχολεῖον τοῦτο διετηροῦντο μέχρι τοῦ ἔτους 1864 ὑπότροφοι τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Δήμων καὶ τῶν Μονῶν διδασκόμενοι τὸ τε θεωρητικὸν καὶ τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς Γεωργίας.

Ἡ Σχολὴ αὕτη ἀπασχολοῦσα μετὰ τοῦ παρ' αὐτῇ ἱπποφορβείου 13000 περίπου στρέμματα ἐθνικῶν γαιῶν πρώτης ποιότητος, δὲν παρήγαγε τοὺς ἐλπιζομένους, κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς σύστασιν, καρπούς, οὐδὲ συνετέλεσε πρὸς διάδοσιν τῶν ἀναγκαίων ἐκείνων θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν γνώσεων, αἵτινες σπαντελοῦσι πρὸς χειραφέτησιν αὐτῶν ἀπὸ τὰς πεπαλαιωμένας παραδόσεις...» (1)

Ἡ σχολὴ ἐντὸς τῆς Βουλῆς.

Ὁ Ἀποστολόπουλος περιγράφει τὰς περιπετείας τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν δαπανῶν τῆς Σχολῆς ἐντὸς τῆς Βουλῆς. Τὸν προϋπολογισμὸν κατήρτιζεν ὁ Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς, ἀλλ' ἕως ὅτου οὗτος ψηφισθῆ ὑπὸ τῆς Βουλῆς οἱ διάφοροι ἀρμόδιοι ἐμείωνον καὶ ἐκούρευον τὰ κονδύλιά του. Τέλος ἔφθασεν εἰς τὴν Βουλὴν «ἀλλὰ τὸ κυρίον σῶμα ἀποβλέπον εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπῆς καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἠλάττωνε ταῦτα καὶ οὐδέποτε τὰ ἠῤῥανεν». Ἐρωτᾷ δὲ ὁ Ἀποστολόπουλος, εἰς τὰ 1868, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους νὰ λειτουργήσῃ ἐπωφελῶς ἡ Σχολὴ; «Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἐγνώριζον οἱ Βουλευταὶ ἀλλὰ κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν ἀνέβη εἰς τὸ βῆμα ἀνα ὑψώσῃ φωνὴν καὶ διαρρήξῃ τὰ ἱμάτιά του ὑπὲρ τῆς γεωργίας παριστῶν τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ Ἑλληνικὴ γεωργία καὶ ζητήσῃ τὴν βελτίωσιν τῆς Σχολῆς καὶ τὴν ἐπιψήφισιν τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν». Διὰ τὴν ἄλλην ἐκπαιδεύσιν ἔχομεν σχολεῖα, γυμνάσια, Πανεπιστήμια, ἀλλὰ «διὰ τὴν γεωργίαν ἐν κατάστημα καρκίνοβατοῦν». Δὲν ἐγνώριζον οἱ ἀντιπρόσωποι ὅτι ἡ ἔλλειψις ἐνὸς ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἐκπαιδευτηρίων δὲν θὰ ἔφερε τόσην ζημίαν εἰς τὸ ἔθνος ὅσον ἡ «παραμέλησις τῆς γεωργικῆς σχολῆς». Δὲν ἔβλεπον τὰς ἀνάγκας τῆς γεωργίας; Δὲν ἀντελαμβάνοντο ὅτι διὰ τῆς καλῆς γεωργίας θὰ εὐημερήσῃ ὁ τόπος; «Ποῦ εἶναι οἱ βροντώδεις Δημοσθενικοὶ ὑπὲρ αὐτῆς λόγοι; Δὲν βλέπουσιν ἐν Γαλλίᾳ τόσους ρήτορας, κατόχους τῆς γεωργικῆς, ὁποίους λόγους ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ἀπαγγέλλουσιν, ἡγουμένου τοῦ Αὐ-

(1) Σελ. 47.—Σ.Σ. Καὶ ἡ γνώμη αὕτη εἶναι πεπληνημένη καὶ ὀλίγον ἀσθαίρετος. Τὴν σημειοῦμεν μόνον διὰ νὰ μὴ παραπεισθῆ μελλοντικῶς μελετητῆς τις καὶ τὴν θεωρήσῃ ὡς βᾶσιν τῶν συμπερασμάτων του.

τοκράτορος εἰς τοὺς ἐναρκτηρίους λόγους του ; (1) Δὲν βλέπουσι τοὺς Ἵπουργοὺς τῆς Γεωργίας, πλείστων ἔθνων, ὅταν τὸ θέρος περιοδεύωσι τὰς ἐπαρχίας, ὁποίους λόγους ὑπὲρ τῆς γεωργίας ἀπαγγέλλουσιν ἅμα τῇ εἰσόδῳ των εἰς τινα πόλιν ; Ἀλλὰ μήπως καὶ οἱ βουλευταὶ μόνον ὁμιλοῦσι ὑπὲρ τῆς γεωργίας ; Δὲν παρατηροῦμεν ὅτι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐν Εὐρώπῃ, κύριον ἀντικείμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχουσι τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργίας καὶ φυλλάδια αὐτῶν περὶ αὐτῆς ἰδίως πραγματεύονται ; Ποῖος ἐκ τῶν ἡμετέρων Ἀρχιερέων ὁμίλησε περὶ τῆς γεωργίας ἢ ἔγραψε περὶ τούτου ; Ποῖος ἱεροκῆρυξ ἔλαβε ὡς βᾶσιν τὴν γεωργίας εἰς τοὺς ἐκφωνουμένους λόγους του ; Ἀφοῦ αὐτὴ ἡ Βουλὴ δὲν λαμβάνει τὴν δέουσαν μερίμναν, ἐπόμενον εἶναι, ὅτι καὶ οἱ ταύτην μίμουμενοι θὰ σιωπήσωσιν, ἐπόμενον εἶναι, ὅτι ἡ γεωργικὴ σχολὴ κατ' ὄνομα μόνον θὰ διατηρηῆται.....» (2)

Οἱ Ἵπουργοὶ κρινόμενοι διὰ τῶν προϋπολογισμῶν τῆς Σχολῆς.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ παρόντος κεφαλαίου παραθέτομεν τὸ κείμενον τῶν δικαιολογητικῶν διὰ τὰς ἐκάστοτε περιοκοπτομένας ἢ αὐξανομένας εἰς τοὺς διαφόρους τοῦ Κράτους προϋπολογισμοὺς δαπάνας τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστικά.

Εἶναι ἐξαιρετικῶς διδακτικὰ.

Εἶναι ὑπερόχως διαφωτιστικά.

Φανερόνουν τὴν ἀκαθόριστον σχέψιν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν εἰς τοὺς ὁποίους μεταπολεμικῶς καὶ βραδύτερον μετεπαναστατικῶς ἐνεπιστεύθη ἡ γῶρα τὰς τύχας τῆς.

Εἶναι ἀπελπιστικὸν ὅτι ἡ Ἑλλάς εἰς τοιούτων ἀνδρῶν τὰς χεῖρας ἐνεπιστεύθη τὸ μέλλον τῆς.

Τίποτε τὸ σαφὲς εἰς τὸ μυαλό των ὑπὲρ τῆς πολυτίμου γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας τῆς πατρίδος.

Τίποτε καθωρισμένον.

Τίποτε θετικόν.

Σκέψεις καὶ ἀποφάσεις διαρκῶς ἀλληλοσυγκρουόμεναι καὶ ἀλληλοαναιρούμεναι.

Μία ἀληθῆς διοικητικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ κωμωδία εἰς βᾶρος τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Φράσεις ἐνίοτε πομπώδεις, κοινοτοπίαὶ ἀφῆρητοι περὶ τῆς ἀποστολῆς καὶ σημασίας τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας καὶ σπανία πτωχεία καὶ πενιχρότης εἰς ἔργα ποῦ θὰ ἀνύψωνον τὴν γεωργικὴν πρόοδον τῆς γῶρας εἰς ἐπίπεδα ζηλευτά. Μία Σχολὴ ἔπεσε στὰ χεῖρά των καὶ ἐστάθη ἀδύνατον ἐπὶ πενήντα πέντε περίπου χρόνια νὰ τῆς δώσωσιν μία σταθερὴ κατεύθυνσιν.

Ἕνας ἀπαίσιος δασκαλισμὸς, μία στεῖρα ὑπαλληλικὴ ἀντίληψις, μία αὐστηρὰ προσήλωσις στοὺς τύπους, μία ἀπέραντος μικρολογία, μία διαρκὴς στενοκεφαλιά, μία ἀφόρητος κενολογία, ἕνας ἱλιγγος ἀμαθείας καὶ ἐγωϊστικότητος, μία συντριπτικὴ προχειρολογία, μία κατίσχυσις τοῦ κομματικοῦ ὑπολογισμοῦ περιέφρασσον τὸν δρόμον τῆς Σχολῆς καὶ παρημποδίζον νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν τὸ φῶς τῆς ἐργασίας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς γνώσεως, τῆς προόδου. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι δὲν εὗρέθη Ἑλληὴν νὰ στιγματίσῃ τοὺς ἀδεξίους καὶ ἀσυνειδήτους ἐκείνους πολιτικοὺς

(1) »Μόνος ὁ Γ. Πετιμεζᾶς πληρεξούσιος ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει γενόμενος Ἵπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, καὶ γινώσκων ἐκ τῆς πολυχρονίου διαμονῆς του εἰς Νεώπλιον τὴν κατὰστασιν τῆς Σχολῆς, ἐπελάβετο σπουδαίως τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ διοργανώσῃ ὡς ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ὑπέβαλεν ἀξιόλογον νομοσχέδιον περὶ τούτου πρὸς ἐπιψήφισιν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη δυστυχῶς νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ, καθόσον δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ Ἵπουργὸς καὶ σὺν τῇ πτώσει του, ἐπῆλθε καὶ ναυάγιον τοῦ Νομοσχεδίου» (Ἀποστολοπούλου Σελ. 97).—Σ.Σ. Περὶ τοῦ Νομοσχεδίου αὐτοῦ ὁμίλησαμεν ἤδη διὰ μακρῶν ἐν σελ. 156 καὶ ἐφεξῆς.

(2) Σελ. 96-97.

οἱ ὅποιοι μέσα στὰς ρητορικὰς πομπόβλυγας ἐσαβάνωναν τὰ ὠραιότερα ἕνεκα τοῦ Λαοῦ μας. Εἶναι λυπηρὸν, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πολιτικοὶ οἱ ὅποιοι ἀντιμετώπιζαν τὰς γεωργικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας μὲ τὴν ἐπιπολαιότητά των καὶ μὲ τὴν ἀσυνειδησίαν των, εἶναι λυπηρὸν ὅτι ἀφέθησαν ἀτιμώρητοι ὑπὸ τῆς ἱστορίας.

Εἴμεθα ὑπερήφανοι ὅτι μετὰ τόσα ἔτη, ἱκανοποιούμεν τὴν ἀδικηθεῖσαν πατρίδα, παραθέτοντες κείμενα ποῦ ἀπέρρευσαν ἀπὸ τὴν σκέψιν τῶν περιφήμων πολιτικῶν μας, τῶν ἀμορφώτων Ὑπουργῶν μας (1), τῆς μυωπαζούσης ὑπαλληλίας μας καὶ τὰ ὅποια τὴν στιγμὴν αὐτὴν μεταβάλλονται εἰς ἐκδικητὰς μιᾶς στείρας ἐποχῆς, μιᾶς ἐποχῆς ἢ ὅποια δὲν εἶχεν νὰ ἐπιδείξῃ οὔτε ἓνα ἀνάστημα, οὔτε μίαν διάνοιαν, οὔτε ἓνα ἐνθουσιασμόν, οὔτε μίαν πρωτοβουλίαν, οὔτε μίαν ἀδρᾶν φυσιογνωμίαν, οὔτε μίαν ἰσχυρὰν θέλησιν, οὔτε μίαν τολμηρὰν καὶ καινοτόμον ἀντίληψιν εἰς τὸν στίβον τῆς οἰκονομικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Λαοῦ μας.

Προϋπολογισμὸς Σχολῆς Τίρυνθος ἀπὸ τοῦ 1845—1850.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Ι. Κωλέττης «διὰ τὴν σύστασιν προτύπου ἐν Τίρυνθι Ἀγρονομικοῦ Καταστήματος» ἀναγράφει ἓνα ἀσήμαντον ποσὸν εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1845. (2)

Εἰς τὰ 1846 οὐδὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν κοινδύλιον περὶ τοῦ ιδρύματος τούτου. (3). Μόνον εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἀναγράφεται διὰ τὸν διδάσκαλον τῆς Γεωργικῆς διὰ τὴν «Δημοδιδασκαλίαν» δραχμ. 100 μηνιαίως. (4) Εἰς τὰ 1846 εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ «Γεωργικοῦ Σχολείου ἐν Τίρυνθι» προσυπογραφομένου καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Κωλέττη ἀνευρίσκομεν ἀναγραφόμενα τὰ ἑξῆς :

Εἰς μισθοὺς καθηγητῶν πρὸς διδασκαλίαν ἦτοι :

1) Τοῦ Διευθυντοῦ.....	Δρ.	350.
2) Τοῦ καθηγητοῦ τῆς Γεωργίας.....	»	200
3) Ἐνὸς ἐτέρου ὡσαύτως.....	»	150
4) Τοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐπιμίσθιον.....	»	50.
5) Τοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.....	»	50
6) Τοῦ Ἀγροτικοῦ Δικαίου.....	»	80.
7) Τοῦ Ἀγροτικοῦ Λογιστικοῦ.....	»	50.

Εἰς διατήρησιν 10 ὑπότροφων ἐντὸς τοῦ Καταστήματος.

1) Τροφήν αὐτῶν πρὸς 25 δραχμ. κατὰ μῆνα ἕκαστον.....	»	250
2) Ἴματισμὸν τὸ ἔτος.....	»	2000
3) Ἐπιπλα τὸ ἔτος.....	»	1000.
4) Μισθὸς ἐνὸς ὑπηρέτου καὶ δύο ὑπηρετριῶν.....	»	65.

(1) Ὁ φλογερὸς καὶ θετικὸς πατριώτης Ν. Στουρνάρης «Τοὺς ὑπουργοὺς μας παρημοιάζε με πυργοκατοίκους τοῦ μεσαιῶνος, οἵτινες, ἀποθανόντες πρὸ 600 ἐτῶν ἀνεστήθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας καὶ κυβερνοῦσι τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ ἐξεύρωσι τί συνέβη εἰς τὸ διάστημα τῶν ἑξαετασίων τούτων ἐτῶν καὶ οὔτε τί γίνεται περὶ αὐτῆς σήμερον». Τὸ ἀγροκήπιον τῆς Τίρυνθου εὑρίσκειν ἀνευ τινος σχέσεως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γεωργίαν καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκάλει αὐτὸ «διδάσκαλον ἀνευ ἀχροατῶν». (Ἄν Γ ο Ὑ δ α. «Βίοι Παράλληλοι» Τόμ. Γ' Νικόλαος Στουρνάρης βιογραφουμένου ὑπὸ Κ. Δοσίου. Σελ. 303-304).

(2) «Παράρτημα τῶν Πρακτικῶν τῆς Γερουσίας». 1845. Σελ. 123.

(3) Προϋπολογισμὸς 1846. Σελ. 104.

(4) Προϋπολογισμὸς 1846. Σελ. 116.

Εἰς καλλιέργειαν καὶ λοιπὴν οἰκονομίαν.

1) Ἀγορὰν ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν ζώων.....	Δρ.	2500
2) Γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκευή.....	»	1500
3) Μισθὸς 20 ζευγίτων καὶ κτηνοτρόφων πρὸς 50 δρ. ἕκαστος .	»	12000
4) Ὡσαύτως τοῦ κηπουροῦ καὶ Ταμίου.....	»	60
5) Ὡσαύτως 2 ἀγροφυλάκων πρὸς 30 δραχμ. ἕκαστος..		
6) Εἰς ἀγορὰν σπέρων καὶ φυτῶν.....	»	1800
7) Εἰς τροφήν τῶν ζώων.....	»	4000
8) Εἰς φυτεῖαν καὶ καλλιέργειαν ἀμπελώνων.....	»	5000
9) Γραφικὰ ἐξοδα.....	»	480
10) Ἀπρόβλεπτα (1).....	»	1000

Ἐρχόμεθα εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1846, ἐπὶ τῆς Ὑπουργίας τοῦ Λ. Κρεστενίτη. Ὁ Προϋπολογισμὸς οὗτος εἶναι παρόμοιος πρὸς τὸν τοῦ 1847. Προσετέθη ὁ μισθὸς ἑνὸς ἀρχιζευγίτου Γάλλου καὶ δραχμ. 80 κατὰ μῆνα.

Ἐπίσης ἐπισκευὴ καταστημάτων καὶ ἀγροκηπίου καὶ Ἴπποφορβείου καὶ ἀνοιγμα χανδάκων.

Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ 1847 εἶχε πιστώσεις ἐκ δραχμ. 47.660.

Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ 1848 εἶχε πιστώσεις ἐκ δραχμ. 37.310.

Ἡ διαφορὰ αὕτη δικαιολογεῖται ὡς ἐξῆς εἰς τὴν Ἐκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ.

«Σημειωτέον, ὅτι ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Καταστήματος τούτου διερρυθμίσθη ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον διὰ τὸ 1848 ἔτος ὕθην ἢ τροποποιήσας διαφόρων ἐδαφίων καὶ ὅτι ἐπειδὴ ἡ πρὸς μίσθωσιν τῶν καθηγητῶν (ἐκτὸς τοῦ διευθυντοῦ καὶ ἑνὸς βοηθοῦ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γεωργικῆς ἤδη ὑπάρχοντος) καὶ ἡ πρὸς διατήρησιν τῶν ὑποτρόφων δαπάνη δὲν θέλουν ἀρχίσῃ νὰ πραγματοποιηθοῦν, εἰμὴ ἀφοῦ καταρτισθῇ τὸ γεωργικὸν σχολεῖον καὶ εἰσαχθῶσιν οἱ ὑπότροφοι, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορισθῇ ἀπὸ τοῦδε ἡ ἐποχὴ αὕτη, ἠλαττώθη ἓν μέρος καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος προϋπολογισμοῦ ἡ περὶ τούτου πίστωση ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ προηγουμένου» (2).

Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν κατὰ τὸ 1850, ὑπουργοῦντος τοῦ Γ. Νοταρᾶ ἀναγράφει ὅτι τὸ κατάστημα τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σχολείου περιλαμβάνει διακεκριμένως δύο εἶδη δαπανῶν :

1) Τὰς ἀφορώσας τὴν Σχολὴν αὐτὴν αἰτίνας περιστρέφονται εἰς μισθοδοσίας τοῦ προσωπικοῦ τῆς σχολῆς θεωρούμεναι ὡς προκαταβολαὶ διὰ τὴν διάδοσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ μεθόδων ἐντελεστέρων τῆς γεωργίας καὶ,

2) Τὰς ἀφορώσας τὴν καλλιέργειαν τῶν προσηρητημένων κτημάτων καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἴπποφορβείου, αἰτίνας εἶναι κυρίως παραγωγικαί, καὶ ἐκάστη αὐτῶν ἀνταποκρίνεται μὲ προσθήκην ἢ αὐξήσιν τῶν ἐσόδων τοῦ καταστήματος, καὶ βελτίωσιν τῶν κεφαλαίων αὐτοῦ, καὶ ἐπέξηγεῖ λεπτομερέστερον ὡς ἐξῆς :

«Τὸ ὅλον τῶν δαπανῶν τοῦ Καταστήματος δι' ἀμφοτέρους τοὺς σκοποὺς τούτους ὑπελογίσθη παρὰ μὲν τοῦ Διευθυντοῦ εἰς δραχμ. 45,188 παρὰ δὲ τοῦ Ὑπουργοῦ περιορίσθη εἰς δραχμ. 41,090 ἐντὸς τῶν αὐστηροτέρων ὄρων τῆς οἰκονομίας.

»Ὁ διὰ τὸ 1850 προϋπολογισμὸς τοῦ εἰρημένου καταστήματος κατὰ σύγκρισιν τοῦ διὰ τὸ 1849 ψηφισθέντος φέρει αὐξήσιν ἐκ δραχμ. 4.510 ἧτις γεννᾶται ἐκ τῶν ἐξῆς κονδυλίων.

α') Ἐκ τῆς ἀντιμισθίας τριῶν καθηγητῶν, τῶν ὁποίων αἱ θέσεις ὑπῆρχον

(1) Παράρτημα τῶν Πρακτικῶν τῶν Συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς τῆς Β' Συνόδου». Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ 1847. Σελ. 102.

(2) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1848-Σελ. 132.

μὲν νομοθετημένοι διὰ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Σχολῆς, δὲν ἐσημειώθησαν δὲ εἰς τὸν προλαβόντα προϋπολογισμὸν τοῦ 1849, διότι κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ τὸ σχολεῖον δὲν εἶχεν συσταθῆ ἀκόμη καὶ δὲν ἐθεωρήθη ἀναγκαῖα ἢ προσθήκη αὐτῶν, ἀλλὰ ἢ μετὰ ταῦτα ἔναρξις τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς ἀπέδειξεν ἀναγκαίαν τὴν προσθήκην ταύτην ἦτοι·

- 1) Τοῦ τῶν μαθηματικῶν.
- 2) Τοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.
- 3) Τοῦ τῆς κτηνιατρικῆς ἐκάστου πρὸς δρ. 50 κατὰ μῆνα..... Δρ. 1800

β') Περὶ τῆς ἀγορᾶς παραγωγικῶν ζώων.

- 1) Ἐκ τοῦ δι' ἀγορὰν παραγωγικῶν ζώων αὐξηθέντος κατὰ..... Δρ. 1500
  - 2) Ἐκ τοῦ δι' ἀγορὰν ἐργαλείων καὶ σκευῶν..... » 500
  - 3) Ἐκ τοῦ διὰ μισθοὺς ἐργατῶν κλπ..... » 2780
  - 4) Ἐκ τοῦ διὰ τοὺς ἀγροφύλακας..... » 260
  - 5) Ἐκ τῆς προσθήκης τῶν ἐπιστατῶν τοῦ Ἴπποφορβεῖου..... » 720
  - 6) Ἐκ τοῦ διὰ καλλιέργειαν φυτῶν..... » 750
  - 7) Ἐκ τοῦ δι' ἐπισκευὴν καταστημάτων, ἄνοιγμα χανδάκων.... » 3000
-
- » 11,310

Ἄρ' ἐτέρου ἐπειδὴ ἐπηνέχθησαν τινὲς ἐλαττώσεις ἐπὶ τῆς δαπάνης τοῦ προλαβόντος ὡς εἶναι·

- α') Ἡ ἀφίξεις τῆς μισθοδοσίας τῶν καθηγητῶν τῆς γεωργίας.... Δρ. 2400
  - β') Ἡ ἐκ τῆς διατροφῆς τῶν ζώων..... » 4000
  - γ') Ἐκ τῆς διὰ φυτείας ἀμπέλων κλπ..... » 300
  - δ') Ἐκ τῆς ἐπισκευῆς τῶν ἐργαλείων..... » 100
-
- » 6,800

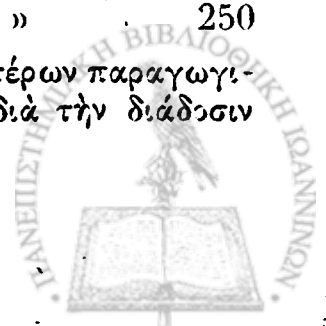
«Καὶ ἢ μὲν ἀνάγκη τῆς προσθήκης τῆς τῶν εἰρημένων καθηγητῶν ἀντιμισθίας εἶναι πρόδηλος, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐξηγοῦμαι ὡς ἐξῆς.

«Τὸ Ἴπποφορβεῖον ἔχει ἀνάγκην ἐπιβητόρων ἵππων τοὺς ὁποίους τὸ Ὑπουργεῖον περιώρισε διὰ τὸ παρὸν ἔτος εἰς ἓνα μόνον.

»Τὸ κλίμα μὲν ἐπιτρέπει ὥστε νὰ ἐλπίσωμεν εὐάρεστα ἀποτελέσματα καὶ ἐκ τῶν τολμηροτέρων δεικνυομένων, τὰς ὁποίας ἄλλα ἔθνη ψυχρῶν κλιμάτων καὶ μὲ ὀλιγωτέρως πιθανότητος ἐπεχειρήσαντο πρὸς εἰσαγωγὴν καὶ διάδοσιν καὶ αὐτῆς τῆς Ἀραβικῆς γενεᾶς καὶ ἐπομένως ἐν τοιοῦτον κατάστημα εἶναι ἐπιδεκτικὸν μεγάλης ἐπιχειρήσεως καὶ δαπανῶν. Τὸ Ὑπουργεῖον ὅμως σύννοιδεν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ Ταμείου καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς Κυβερνήσεως, καὶ διὰ τοῦτο περιώρισε τὴν δαπάνην δι' ἓνα μόνον ἐπιβήτορα εἰς..... Δρ. 1000

»Τὸ ἴδιον Ἴπποφορβεῖον ἔχει ἀνάγκην καὶ ἐπιβητόρων ὄνων ἢ τοπογραφικῆς κατὰστασις τοῦ τόπου δικαιολογεῖ πᾶσαν πρόνοιαν περὶ τῆς πολλαπλασιασέως τῶν ἡμιόνων καὶ ἢ ἀνάγκη δὲ αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ ἀπαιτεῖ ὥστε εἰς τὸ Ἴπποφορβεῖον ν' ἀνατρέφονται τοιοῦτοι· προσετέθη ἐπομένως καὶ ἢ δι' ἀγορὰν ἑνὸς τοιούτου δαπάνη ἐκ δραχμ..... » 250

» Προσετέθησαν πρὸς τούτοις καὶ αἱ ἐξῆς δαπάναι δι' ἀγορὰν ἐτέρων παραγωγικῶν ζώων· τὰ μὲν ἀναγκαῖα εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Σχολῆς, τὰ δὲ διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ καλοῦ γένους των ἦτοι,

2 δαμάλεις τῆς Ἑλβετίας.....	Δρ.	500
2 » » Τήνου.....	»	200
Εἷς ταῦρος.....	»	250
3 προβατῖνας καραμανίας.....	»	100
3 αἰγας τῆς Ἀγκύρας.....	»	90
Εἷς τράγος.....	»	30
Εἷς κριὸς	»	30
Τρεῖς χοῖροι τῆς Μελίτης.....	»	30
Εἷς διάφορα ἄλλα πτηνά.....	»	20
Τὸ ὅλον.....	»	2,500

Ἄλλα δαπάναι.

» Διὰ τὴν προμήθειαν ἑνὸς ἀναπνηστηρίου διὰ τὴν μεταζουρ.	Δρ.	400
Ἐνὸς σειπτῆρος διὰ τὴν οἰνοποιίαν.....	»	100
		500

«Τὸ κατάστημα τοῦτο ἔχμαε δοκιμὰς χάριν τῆς διδασκαλίας καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων ἀναθρέψαν δις ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὡς πρὸς τὴν οἰνοποιίαν αἵτινες ἐπέτυχον.

Περαιτέρω ὁμιλεῖ διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ἐργατῶν, διὰ τὴν αὐξήσιν ζευγικῶν καὶ κτηνοτρόφων, διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ἀγροφυλάκων, διὰ τὴν προσθήκην ἐπιστάτου τοῦ Ἴπποφορβείου, διὰ τὰς δαπάνας πρὸς καλλιέργειαν τῶν φυτῶν καὶ τέλος διὰ τὴν ἐπισκευὴν καταστήματος, ἀνοιγμα χανδάκων κτλ.

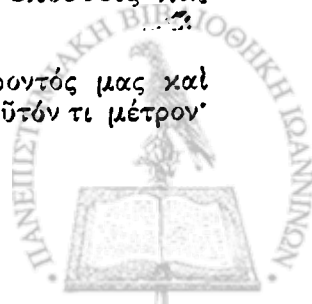
Ἀναφέρομεν μερικὰς δαπάνας.

Διὰ τὴν ἐκρίζωσιν βούρλων	Δρ.	1000
Δι' ἐπισκευὴν τοίχων, διὰ τὴν κατασκευὴν κρεββατῖνας	»	200
Διὰ δεξαμενὴν πρὸς πόσιν τῶν ζώων τοῦ Ἴπποφορβείου.....	»	200
Δύο λιθοστρώτων ἀμπέλων.....	»	300

Κατόπιν ὁμιλεῖ γενικῶς περὶ τῶν προσθαφαιρέσεων καὶ καταλήγει·

«Ἡ ἑναρξίς καὶ ἡ πρόοδος τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς ἀπέδειξε μέχρι τοῦδε ἐνεργῶς τὰς ὠφελείας τὰς ὁποίας ὁ τόπος θέλει ἔχει ἐκ τοῦ καταστήματος τούτου. Εἷς αὐτὸ διδάσκονται πρακτικῶς καὶ θεωρητικῶς τὰς τελειοποιημένας μεθόδους τῆς γεωργίας ἀρκετοὶ μαθηταὶ τῶν ὁποίων αἱ δημόσιαι ἐξετάσεις ἔχμαμαν πολλοὺς τῶν πικρευθέντων νὰ θαυμάσωσι τὴν ἐλληνικὴν εὐφυΐαν. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν τούτων ὑπάρχουσι καὶ τινες ἐκ τῶν διδασκαλιστῶν, οἵτινες προωρισμένοι νὰ διορισθῶσι δημοδιδάσκαλοι ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ ἐπί τῆς, ἐκ παιδεύσεως Ἰπουργεῖου διὰ νὰ λάβωσι στοιχειώδεις γνώσεις τῆς γεωργικῆς καὶ μεταδώσουν αὐτὰς εἰς τοὺς κατοίκους. (1) Εἷς τὸ ἴδιον ἀπεστάλησαν καὶ παρὰ τῶν Μονῶν ἐπίτηδες ὑπότροφοι διὰ νὰ διδασκῶσι τὰ γεωργικὰ καὶ ἐφαρμόσωσι τὸ τελειότερον σύστημα καλλιέργειας εἰς τὰ ἐκτεταμένα τῶν Μονῶν κτήματα. Ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ χρῆσις ἐντελεστέρων ἐργαλείων καὶ ἡ παραδειγματικὴ οἰκονομία αὐτῶν ἐλαττοῦσα κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τούτου τὰς δαπάνας τῆς καλλιέργειας, ἔχμαε πολλοὺς τῶν κτηματιῶν νὰ προμηθευθῶσι καὶ μεταχειρισθῶσι τοιαῦτα εἰς τὰ κτήματά των. Ἐὰν δὲ ἡ ἐπιτυχία καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων καταστημάτων κρίνεται μετὰ πάροδον ἰκανῶν χρόνων, εἰς τὸ Ἰπουργεῖον ὑπάρχουν ἐπίσημοι ἐκθέσεις καὶ

(1) Σ.Σ. Ἰδὴ μὴ λεπτομέρεια ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ἀξία τοῦ ἐνδιαφέροντός μας καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰπουργεῖου τῆς Πιχδείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅστις ἐνέκρινεν ἕνα τοιοῦτόν τι μέτρον

πληροφορία ἀκριβεῖς πείθουσαι ὅτι τὸ κατάστημα τοῦτο εἰς τὸ βραχὺ διάστημα τῆς ὑπάρξεώς του ἔπραξε πολὺ ὑπὲρ τῆς Ἑλλ. Γεωργίας.

»Καθόσον ἀφορᾷ τὴν οικονομικὴν του κατάστασιν τὸ Σχολεῖον καλύπτει τὰς δαπάνας του καὶ δίδει καὶ περίσσευμα μικρῶν ἐσόδων εἰς τὸ Ταμεῖον (1)

Ἡ Ἐκθεσις αὕτη, μίᾳ ἀπὸ τὰς πλέον ἐνδιαφερούσας ἐκθέσεις τῶν ἐκάστοτε Ἵπουργῶν τῶν Ἑσωτερικῶν, φανερώνει τὴν ἠδύνατον νὰ κάμῃ μία Κυβέρνησις ἐνδιαφερομένη πραγματικῶς διὰ τὴν πρόοδον τῆς Γεωργίας τῆς χώρας καὶ ἀποδεικνύει πόσον ἄδικοι ἦσαν αἱ διάφοροι ἐπικρίσεις τῶν σχολιαστῶν τοῦ ἔργου τῆς.

Ἐπιμετρηθέντα

Ὁ Προϋπολογισμὸς τῆς Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1851—1860.

Τὸ τεῦχος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ 1851 δὲν ἀνευρέθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1852 δὲν ἀναγράφει λεπτομερείας. Συνολικῶς ἀναφέρει δαπάνας τῆς Σχολῆς ἐκ δραχμ. 48.721. Ἐπίσης τὸ τεῦχος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1853 δὲν ὑπάρχει εἰς τὴναὐτὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς. Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ 1854 ὑπουργοῦντος τοῦ Ι. Ἀμβροσιάδη ἔχει ὡς ἑξῆς :

Γεωργικὸν Σχολεῖον ἐν Τίρυνθι.

Μισθοὶ Καθηγητῶν πρὸς διδασκαλίαν, ἦται :

1) Τοῦ Διευθυντοῦ.....	Δρ.	350
2) Ἐνὸς ἐτέρου Καθηγητοῦ.....	»	200
3) Εἰς ἐπιμίσθιον τοῦ τῶν μαθηματικῶν καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ λογιστικοῦ.....	»	50
4) Εἰς ἐπιμίσθιον τοῦ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.....	»	50
5) Εἰς ἐπιμίσθιον τοῦ τῆς κτηνοτροφίας.....	»	50

Εἰς καλλιέργειαν καὶ λοιπὴν οἰκονομίαν.

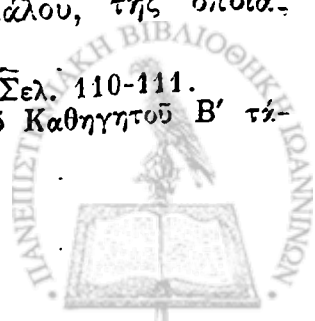
1) Εἰς ἀγορὰν ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν ζώων.....	»	500
2) Εἰς ἀγορὰν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ σκευῶν.....	»	700
3) Εἰς μισθοὺς ζευγιδῶν καὶ κτηνοτρόφων καὶ ἀντιμισθίαν μαθητῶν.....	»	8,000
4) Εἰς μισθὸν ἐνὸς Ἀρχιζευγίτου.....	»	80
5) Εἰς μισθὸν τοῦ Ἀρχικηπουροῦ.....	»	80
6) Εἰς μισθὸν δύο ἀγροφυλάκων ἀνὰ 40 δραχμ.....	»	80
7) Εἰς τροφήν ζώων.....	»	600
8) Εἰς ἀγορὰν σπέρων καὶ φυτῶν.....	»	600
9) Εἰς φυτεῖαν ἀμπελώνων, ἐγκέντρισμα, καλλιέργειαν καὶ διὰ κατασκευὴν οἴνων.....	»	400
10) Εἰς καλλιέργειαν διαφόρωνφυτῶν καὶ δένδρων, συγκομιδὴν κλ.....	»	800
11) Εἰς γραφικὰ ἔξοδα καὶ μισθὸν γραφέως.....	»	920
12) Εἰς ἐπισκευὴν καταστημάτων, κρεββατινῶν, δεξαμενῶν καὶ λιθοστρώτων ἀλωνίων, καὶ εἰς καθάρισμα καὶ ἀνοιγμα γαλιδάκων, ἐκρίζωσιν βούρλων, καὶ ἐκχέρσωσιν γαιῶν.....	»	700
13) Ἐπισκευὴν ἐργαλείων, σκευῶν κλπ.....	»	300
14) Εἰς φωτισμὸν καὶ εἰς θέρμανσιν. (2).....	»	500

Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ 1855 προσωρινῶς Ἵπουργοῦντος τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου περιέχει τὰ ἑξῆς :

Προσετέθη τὸ ἐπιμίσθιον τοῦ τῆς Ἑλλ. γλώσσης διδασκάλου, τῆς ὁποίας

(1) Προϋπολογισμὸς τοῦ Ἵπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν τοῦ 1850. Σελ. 110-111.

(2) Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ 1854. Σελ. 76. Ἀφηρέθη ἡ θέσις τοῦ Καθηγητοῦ Β' τάξεως τῆς Γεωργικῆς μὴ θεωρουμένου ἀναγκαίου.

ἡ παράδοσις ἀπεδείχθη χρήσιμος εἰς τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς «καθόσον δι' αὐτῆς θέλουν εὐκολύνεσθαι εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν παραδιδομένων αὐτοῖς μαθημάτων». Συνολικῶς δὲ ἀναγράφεται ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Σχολῆς ἐκ δραχμ. 49,071 (1).

Κατὰ τὸ 1856 ὑπουργοῦντος τοῦ Δ. Γ. Βούλγαρη ἀναγράφονται εἰς τὰς δαπάνας τῆς Σχολῆς τὰ αὐτὰ ποσὰ ἐκ δραχμ. 49071, (2). Τὸ τεύχος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1857 δὲν ἀνευρέθη. Εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1858 Ὑπουργοῦντος τοῦ Δ. Γ. Βούλγαρη ἀνευρίσκομεν τὰ ἐξῆς εἰς τὴν Ἐκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν.

«Τὸ Γεωργικὸν τοῦτο Σχολεῖον ἔχει ἀνάγκην ἰδιαίτερου ἐργοστασίου πρὸς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων. Τοιοῦτον ἐργοστάσιον διευθυνόμενον ὑπὸ τεχνιτῶν ἔξωθεν μετακληθησομένων, θέλει συντελέσει μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν ἐν τῷ Κράτει τῶν τελειοποιημένων ἐργαλείων, τῶν ὁποίων ὑπάρχει τοσαύτη ζήτησις ἕνεκα τῶν βεβαιωθείσων ὠφελειῶν των. Διὰ τῆς συστάσεως τοιοῦτου καταστήματος θέλει διαδοθῆ βαθυμῆδὸν καὶ ἡ τέχνη τῆς ἐπισκευῆς τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς ὁποίας πολλάς ἀπαντῶσι σήμερον δυσκολίας οἱ κτηματῖαι. Πρὸς τοιοῦτον ἐπομένως σκοπὸν ἐσημειώθη τὸ ἐκ φρ. 2000 ἴσον δραχμ. 2220 ποσὸν ἐν τῷ παρόντι προϋπολογισμῷ». (3) Ἀναλυτικῶς ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ 1858 ἔχει ὡς ἐξῆς :

Εἰς μισθοὺς καθηγητῶν ἦτοι :

1) Τοῦ Διευθυντοῦ.....	Δρ.	350
2) Ἐνὸς ἐτέρου καθηγητοῦ.....	»	200
3) Ἐνὸς πρακτικοῦ γεωργοῦ κηπουροῦ.....	»	370
4) Εἰς ἐπιμίσθιον τοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης.....	»	75
5) Τοῦ τῶν μαθηματικῶν καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ Λογιστικοῦ....	»	50
6) Τοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.....	»	50
7) Τοῦ τῆς Κτηνοτροφίας.....	»	50

Εἰς καλλιέργειαν καὶ λοιπὴν οἰκονομίαν.

1) Εἰς ἀγορὰν ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν ζώων.....	Δρ.	2.500
2) Εἰς ἀγορὰν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ σκευῶν.....	»	1.500
3) Εἰς μισθοὺς ζευγίτων καὶ κτηνοτρόφων καὶ ἐπιμίσθια μαθητῶν.....	»	8.000
4) Εἰς μισθοὺς Ἀρχιζευγίτου πρὸς δραχ. 80.....	»	960
5) Εἰς μισθοὺς Ἀρχικηπουροῦ πρὸς δραχμ. 80.....	»	960
6) Εἰς μισθοὺς δύο ἀγροφυλάκων ἀνά δραχ. 40 κατὰ μῆνα ...	»	960
7) Εἰς μισθὸν ἐνὸς σιδηρουργοῦ διὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων τῆς Σχολῆς Φρ. 2000 ἴσον.....	»	2.220
8) Εἰς τροφήν ζώων.....	»	600
9) Εἰς ἀγορὰν σπέρων καὶ φυτῶν.....	»	300
10) Εἰς ἀγορὰν φυτειῶν, ἀμπέλων, ἐκγκεντρισμοῦς, καλλιέργειαν καὶ διὰ κατασκευὴν οἴνων.....	»	400
11) Εἰς καλλιέργειαν διαφόρων φυτῶν καὶ δένδρων καὶ συγκομιδὴν καρπῶν καὶ τοῦ χόρτου.....	»	800
12) Γραφικὰ κτλ.....	»	920

(1) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1885 Σελ. 118.

(2) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1856 Σελ. 98.

(3) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1858 Σελ. 90-91.

13) 'Επισκευή καταστημάτων, κρεββατινών κτλ.....	Δρ.	700
14) 'Επισκευή εργαλείων, σκευῶν κλπ.....	»	300
15) Εἰς φωτισμὸν καὶ θέρμανσιν κτλ. (1).....	»	500

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1860 ὑπουργοῦντος τοῦ Κ. Προβελεγγίου ἀναφέρει συνολικῶς τὰς δαπάνας τοῦ Σχολείου Τίρυνθος ἐκ δραχμ. 37.960, ὅσαι ἦσαν καὶ κατὰ τὸ παρελθόν. ἔτος. (2)

Προϋπολογισμὸς τῆς Σχολῆς ἀπὸ τὸ ἔτος 1861—1864

Ἐπὶ τῆς Ὑπουργίας Ν. Παπαλεξοπούλου κατὰ τὸ ἔτος 1861 ἀναγράφονται εἰς τὰς δαπάνας τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου ἐν Τίρυνθι τὰ ἑξῆς :

« Ἀφηρέθη ὁ μισθὸς τοῦ πρακτικοῦ γεωργοῦ καὶ κηπουροῦ ἐκ δραχμ. 4440 ὡς μὴ ὑφισταμένης τῆς ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τοιούτων. Προσετέθη ὅμως ὁ μισθὸς ἑτέρου καθηγητοῦ ἐκ δραχμ. 150 τὸν μῆνα πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς τακτοποιήσεως τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας συμφώνως πρὸς τὸν περὶ συστάσεως αὐτοῦ Νόμον τοῦ 1846 δι' οὓς δὲ προσεξέθηκα ἀνωτέρω, λόγους (3) ὁ μισθὸς τοῦ ἀρχικηπουροῦ ἀρχιζευγίτου τοῦ καταστήματος τούτου ὠρίσθη ἀντὶ 80 καὶ 100 δραχμ. τὸν μῆνα.» (4)

Εἰς δὲ τὸν ἀναλυτικὸν πίνακα τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀναφέρονται τὰ κάτωθι :

Γεωργικὸν Σχολεῖον Τίρυνθος.

Εἰς μισθοὺς Καθηγητῶν πρὸς διδασκαλίαν ἦτοι :

1) Τοῦ Διευθυντοῦ.....	Δρ.	350
2) Ἐνὸς ἑτέρου καθηγητοῦ.....	»	200
3) Ἐνὸς πρακτικοῦ γεωργοῦ καὶ κηπουροῦ.....	»	150
4) Ἐπιμίσθιον τοῦ τῆς Ἑλλ. γλώσσης.....	»	75
5) Ἐπιμίσθιον τοῦ τῶν Μαθηματικῶν.....	»	50
6) Ἐπιμίσθιον τοῦ Ἀγροτικοῦ Λογιστικοῦ.....	»	50
7) Ἐπιμίσθιον τοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.....	»	50

Εἰς καλλιέργειαν καὶ λοιπὴν οἰκονομίαν.

1) Εἰς ἀγορὰν ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν ζώων.....	Δρ.	2.500
2) Εἰς ἀγορὰν γεωργικῶν εργαλείων καὶ σκευῶν.....	»	1.500
3) Εἰς μισθὸν ζευγιδῶν καὶ κτηνοτρόφων καὶ ἀντιμισθίαν μαθητῶν	»	10.000
4) Εἰς μισθὸν ἑνὸς ἀρχιζευγίτου.....	»	100
5) Εἰς μισθὸν ἑνὸς ἀρχικηπουροῦ.....	»	100
6) Εἰς μισθὸν δύο ἀγροφυλάκων ἀνὰ 40 δραχμ. κατὰ μῆνα ..	»	
7) Εἰς μισθὸν ἑνὸς σιδηρουργοῦ διὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν τῶν γεωργικῶν εργαλείων τῆς Σχολῆς φρ. 2000.....	»	2.220
8) Εἰς ἀγορὰν σπόρων καὶ φυτῶν, καλλιέργειαν διαφόρων φυτῶν καὶ συγκομιδὴν προϊόντων.....	»	2.100
9) Εἰς ἐπισκευὴν καταστημάτων, κρεββατινῶν, δεξαμενῶν κλ. »	»	1.000
10) Εἰς φωτισμὸν καὶ θέρμανσιν κτλ. (5).....	»	1.660

(1) Σελ. 99.

(2) Προϋπολογισμὸς 1860. Σελ. 83.

(3) Δικαιολογεῖται ἡ ἀΐξις τοῦ ἀρχικηπουροῦ τοῦ Δενδροκομεῖου Ἀθηνῶν μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ὑπερτίμησιν τῶν τροφίμων. !!

(4) Προϋπολογισμὸς 1861. Σελ. 105-6,

(5) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1861 Σελ. 118.

Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1862, ὑπουργοῦντος τοῦ Χ. Χριστοπούλου, εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν, οὐδὲν ἀναφέρεται, εἰς δὲ τοὺς πίνακας τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀνευρίσκωμεν συνολικῶς ἀναγραφόμενον τὸ ποσὸν ἐκ δραχμ. 34.230, ὅσον ἀνεγράφετο καὶ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1861 (1).

Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1863 ἀπαντῶμεν πολλὰς λεπτομερείας Ὑπουργοῦντος τοῦ Α. Λυγερينوῦ. Τὸν προϋπολογισμὸν αὐτὸν καθὼς καὶ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1864 θεωροῦμεν ὡς τὸ κάτοπτρον τῆς διανοητικότητος τῶν πολιτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τῶν πολιτικῶν οἱ ὅποιοι τὸ ἕνα ἔτος ἔκαμνον γενναίως οἰκονομίας καὶ τὸ ἄλλο ἔτος, πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ κόμματος, ἐπανέφερον τὰς δαπάνας, χωρὶς νὰ φιλοδοξοῦν νὰ παρουσιάσουν ἕνα γενναῖον ὑπὲρ τῆς γεωργίας μέτρον. Αὐτοὶ οἱ δύο προϋπολογισμοὶ μᾶς ἀνανέωσαν τὸ πόνον τὸ ὅποιον διαδηλοῦμεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Ὑπουργοὶ κρινόμενοι διὰ τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῆς Σχολῆς» παράγραφον. Ἴδου τί ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ διὰ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος κατὰ τὸ 1863.

«Τὸ Ἐθνικὸν τοῦτο γεωργικὸν κατάστημα οὐ οἱ σκοποὶ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς προόδου τῆς Ἑλλ. γεωργίας εἰσὶ γενικώτεροι, ὡς ἐν ὄντωντες τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν διδασκαλίαν τῶν ὠφελίμων γεωργικῶν γνώσεων καὶ τὴν διάδοσιν αὐτῶν εἰς τὸ Κράτος, (2) ὑπεβλήθη ὡσαύτως εἰς περιορισμοὺς τινάς καὶ ἐλαττώσεις τῶν εἰδικῶν αὐτῶν δαπανῶν, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων ἐνάγονται εἰς τὰ πληρωνόμενα ἐπιμίσθια τῶν διαφόρων Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς, ὧν τὰ μαθήματα διεκλήθησαν ἀλληλοδιαδόχως ἕνεκα τῶν περιστάσεων, καὶ ἐν τούτοις ἐξῆκολουθεῖ ἡ πληρωμὴ αὐτῶν, ἐσκέφθημεν ὅτι δὲν δύναται νὰ γείνη ἡδὴ εὐδακίμως ἡ παράδοσις αὐτῶν, καὶ ἐπομένως ἀφαιρέσαμεν τὴν πληρωμὴν τῶν ἐπιμισθίων. Τοῦτο δὲ δὲν θέλει παραβλάψει τὸν ἀρχικὸν τοῦ καταστήματος σκοπὸν, ὅστις ἦτο κυρίως ἡ μόρφωσις πρακτικῶν γεωργῶν, καθόσον οἱ μαθηταὶ θέλουσι εὐκολυνθῆν νὰ ἐπιδοθῶσι περισσώτερον εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς διδασκαλίας.

Ἐπέφερον λοιπὸν τὰς ἐξῆς ἐλαττώσεις.

1) Περιορίσθη ὁ μισθὸς τοῦ Διευθυντοῦ εἰς δραχμ. 300 ἀντὶ τῶν 350.

2) Ἐξωβελίσθη τὸ ἐπιμίσθιον τῶν ἐξῆς καθηγητῶν.

α') Τοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης διὰ τοὺς 9 τελευταίους μῆνας.

β) Τοῦ τῶν μαθηματικῶν.

γ') Τοῦ ἀγροτικοῦ λογιστικοῦ.

δ') Τοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.

ε') Τοῦ τῆς κτηνιατρίας δι' ὅλον τὸ ἔτος.

3) Τὸ δι' ἀγορὰν ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν ζώων ἠλαττώθη κατὰ δραχμ. 700.

4) Τὸ διὰ μισθοὺς ζευγιδῶν κλπ. κατὰ δραχμ. 1000.

5) Δι' ἰατρικὴν Θεραπείαν προσετέθησαν δραχμ. 200 ἀντὶ τοῦ ἱατροῦ ποῦ παρέδιδε φυσικὰς Ἐπιστήμας (3): Ἐρχόμεθα ἡδὴ εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1864 ἐπὶ τῆς Ὑπουργίας τοῦ Δ. Γ. Βούλγαρη καὶ εἰς τὴν ἔκθεσιν του ἀναγινώσκωμεν τὰ ἐξῆς περὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

«Τοῦ Γεωπονικοῦ τούτου Καταστήματος ὁ προϋπολογισμὸς ἐδέησε νὰ τρο-

(1) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1862. Σελ. 41.

(2) Σ.Σ. Παρὰ τὰς ρητὰς δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ κατὰ τὸ 1863, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, εἰς τὸ 1864, ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἀσυναίσθητως μπορεῖ νὰ πῆ κανεῖς, χωρὶς ἀντίληψιν τοῦ τί πράττει, ἀπὸ μίαν στιγμιαίαν ἔμπνευσιν, μισοκατήγγησε τὴν Σχολὴν. Τὸν ἕνα χρόνον ὁ ἕνας Ὑπουργὸς ἐπαινοῦσε τὴν Σχολὴν, χωρὶς νὰ ξεῦρη καὶ αὐτὸς διατὶ καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἄλλος Ὑπουργὸς τὴν καταδίδικαζε· χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ ξεῦρη διατὶ.

(3) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1863. Σελ. 107-108

ποποιηθῆ ἐπὶ τινῶν ἐδαφίων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναλήψεως τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν διακοπέντων θεωρητικῶν μαθημάτων, καὶ τῆς ἱκανοποιήσεως ἀναγκῶν τινῶν τοῦ Καταστήματος ἃς ἡ πεῖρα ἐβεβαίωσε. Καὶ ἀριθμεῖ τὰς ἐπενεχθεῖσας τροποποιήσεις. Ἐπανῆλθον εἰς τὸ ἐπιμίσιον «διότι τοῦ Καταστήματος ὄντος ὀργανωμένου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νὰ ὑπάρχη ἐν αὐτῷ ἢ τε θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ διδασκαλία, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐξακολουθήσῃ ἢ διακοπεῖσα παράδους τῶν σχετικῶν θεωρητικῶν μαθημάτων εἰς τὰ ὁποῖα συμπεριελήφθησαν καὶ τὰ μαθήματα τοῦ Ἀγροτικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Κτηνιατρίας, καθ' ὃ ἀναγκαῖα εἶναι προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ Νόμου τοῦ Σχολείου».

Προσετέθη ὁ μισθὸς ἐνὸς Ἐπιστάτου καὶ ἐνὸς Οἰκονόμου ἀνά δραχμ. 80 ἕκαστος

Ἡ διὰ τοὺς ζευγίτας καὶ κτηνοτρόφους καὶ ἀντιμισθίαν μαθητῶν πίστωσης, ἀπεδείχθη ἀνεπαρκὴς καὶ διὰ τοῦτα ἠὺξήθη.

Ἡὺξήθη ὁ μισθὸς τοῦ Ἀρχιζευγίτου κατὰ δραχμ. 20 κατὰ μῆνα ὡς προσληφθέντες νέου πρακτικοῦ γεωπόνου Γάλλου.

Προσετέθη βοηθὸς κηπουροῦ.

Προσετέθη μισθὸς μιᾶς γυναικὸς καὶ ἐνὸς ὑπηρέτου ἀναγκαίων διὰ τὴν πτηνοτροφίαν καὶ σκωληκοτροφίαν, κλάδου ὠφελίμου καὶ ἀναποσπάστου ἐκ παντὸς καλῶς ὀργανωμένου γεωπονικοῦ Καταστήματος.

Προσετέθη εἰς ξυλουργὸς κτλ. (1)

Προϋπολογισμὸς τῆς Σχολῆς ἀπὸ τὸ ἔτος 1866—1871.

Ἀπὸ τοῦ 1866 ἀρχίζει νὰ καταρρέῃ ἡ Σχολὴ διὰ μέσου τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὑπουργοῦντος τοῦ Κ. Λομβάρδου εὐρίσκομεν ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἔκθεσίν του διὰ τὸ ἔτος 1866 τὰ ἑξῆς :

«Συνεπεῖα τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐθν. Συνελεύσεως, δι' ἧς κατηργήθη, τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς Σχολῆς Τίρυνθος, τὸ Ὑπουργεῖον περιώρισε κατὰ τὸ τρέχον γεωργικὸν ἔτος τὴν καλλιέργειαν ἐπὶ ἐκτάσεως 250 στρεμμάτων καὶ περιώρισε κατ' ἀναλογίαν καὶ τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς εἰς τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν κατὰ προηγηθεῖσαν γνωμοδότησιν τοῦ Νομάρχου, Οἰκον. Ἐφόρου καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς». (2).

Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1867 ὑπουργοῦντος τοῦ Α. Κουμουνδούρου εὐρίσκομεν νέας οἰκονομίας. Ἐλαττοῦται ὁ μισθὸς τοῦ Διευθυντοῦ κατὰ 100 δραχμ. καὶ καταργεῖται ἡ θέσις τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ κτλ. (3)

Κατὰ τὸ 1868 ὑπουργοῦντος τοῦ Δ. Γ. Βούλγαρη ὁ προϋπολογισμὸς μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἠλαττώθη ἡ δι' ἀγορὰν ζώων, γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ σκευῶν δαπάνη καὶ ἀπληρίφη ὡς περιττὸν τὸ ἐδάφιον «ἀγορὰ βιβλίων» ἐκ δραχμ. 50 ! (4)

Κατὰ τὸ 1869 εἰς τὸν προϋπολογισμὸν, μὲ Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ πάλιν τὸν Δ. Γ. Βούλγαρη, ἀπέμεινεν αἱ ἴδιαι πιστώσεις συνολικῶς ἐκ δραχμ. 9.635. Κατὰ δὲ τὸ 1870 ἀπέμειναν αἱ ἴδιαι πιστώσεις μὲ τὴν προσθήκην:

«Περὶ γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ περὶ συστάσεως γεωργικῆς Σχολῆς Θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας πρόκειται νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τῆς Βουλῆς ἴδιον Νομοσχέδιον. Τούτου ἕνεκα οὐδεμίαν ἐπήνεγκον ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σχολείου μεταβολὴν (5). Εἰς τὰ 1871 τὰ πράγματα δὲν μετεβλήθησαν. Πλησιάζομεν πρὸς τὴν λύσιν τῆς κωμωδίας. Καὶ ἡ λύσις εἶναι, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὅτι εἰς τὸ 1872 διαλύεται ἡ Σχολή.

(1) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1864. Σελ. 127-8

(2) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1866. Σελ. 97.

(3) Προϋπολογισμὸς τοῦ 1867 Σελ. 115-6.

(4) Προϋπολογισμὸς Σελ. 97.

(5) Προϋπολογισμὸς Σελ. 103.

Βαίνομεν πρὸς τὴν κατάργησιν τῆς Σχολῆς.

Ὡς ἐξῆς ὁ Ἀποστολόπουλος περιγράφει τὰς στιγμὰς τῆς ἐπικειμένης ὀριστικῆς καταργήσεως τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

»Ἡ γεωργικὴ Σχολὴ Τίρυνθος συνεστήθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος I. Καποδιστριαίου τὸ 1828 τῇ συνδρομῇ τοῦ φιλελληνικοῦ κοινοβουλίου τῶν Παρισίων, καὶ μέχρι τοῦ 1887—ἔτους, ὅποτε ἐγένετο ὁ νέος Νόμος περὶ γεωργικῶν σχολῶν, ἐπτάκις διελύθη πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ διαρπαγῶσιν, ὡς καὶ διηρπάγησαν, αἱ γαῖαι αὐτῆς. Πᾶς τίμιος ἄνθρωπος δύναται νὰ ἴδῃ εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ 1864—1875—ὅτι αἱ δαπάναι τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος ἦσαν ἀπὸ 8—10.000—δραχμαὶ ἑτησίως, ὅσαι δηλαδὴ δαπάναι ἑνὸς ἐλληνικοῦ σχολείου τοῦ Κράτους, τὰ δὲ εἰσυδήματα εἰσῆγοντο εἰς τὸ δημόσιον καὶ ὁμῶς διελύθη λόγῳ οἰκονομίας καὶ διαρπαγῆς».

Ἴδου δὲ πῶς ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Θ. Ζαίμη, ὅτε ὑπέβαλε τὸν γενικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους τοῦ 1872—εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν 22αν Νοεμβρίου 1871—δικαιολογεῖται (ὁ Θ. Ζαίμη) διὰ τὴν κατάργησιν τῆς Σχολῆς (ἴδ. σελ. 105 Κεφ. Γεωργία καὶ βιομηχανία τῆς Ἐφημερ. Κυβερνήσεως τοῦ 1872, ἐκθεσις Ζαίμη). (1)

Ἡ ὀριστικὴ κατάργησις τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1872.

Ἀπὸ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ 1872 ἀρυόμεθα τὴν καταδίκην τῆς Σχολῆς.

«Πρὸ πολλοῦ ἢ ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴ Σχολή, λέγει ὁ ἀρμόδιος Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, εἰ καὶ διατηρεῖται ἐν αὐτῇ Διευθυντῆς καὶ κατώτερον προσωπικὸν ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ τοιαύτη, διότι ἀπὸ τοῦ 1864, ὅτε ἡ Ἐθν. Συνέλευσις κατήργησε τὴν ἐν αὐτῷ διδασκαλίαν, οὐδὲν ἐν τῇ Σχολῇ ἐκτελεῖται δυνάμενον ν' ἀνταποκριθῇ ὑποσδήποτε πρὸς τὸν ἀρχικὸν προορισμὸν αὐτῆς, καὶ ἐν τούτοις ἀπολύτως ἀνάγκη ὑπάρχει (2) νὰ ὀργανισθῶσι τὰ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, δι' ἧς καὶ μόνης ἢ γεωργικῆς ἡμῶν τάξις, ἢ ἀποτελοῦσα τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῶν ἀναποσπάστων τῆς ἀμαθείας προλήψεων καὶ τεθῇ βαθμηδὸν εἰς κατάστασιν νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ ἐφαρμόζη τὰς καθ' ἕναστον τὸπον εὐτυχῶς ἐφαρμοζομένας νέας βελτιώσεις καὶ ἀνακαλύψεις εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς.

«Ἡ μέχρι τοῦδε πείρα ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ὀργανισμὸς ἐντελεστέρου συστήματος γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ εἰμὴ ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῷ κατὰ πρῶτον ἐφαρμοζόμενος ἔνθα προχειρότερα εἰς ἅπαντα τὰ πρὸς ἐπιτυχῆ λειτουργίαν αὐτοῦ μέσα.

»Περὶ τούτου δὲ ὑποβληθήσεται εἰς τὴν Βουλὴν προσεχῶς νομοσχέδιον δι' οὗ συστάινεται πρὸς τὸ παρὸν μὲν μία σχολὴ ἐν Ἀθήναις, ἀκολούθως δὲ καὶ ἕτεραι πρακτικαὶ καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ Κράτους.

»Τούτου ἕνεκα διεγράφη ἅπασα ἢ διὰ τὴν σχολὴν ταύτην πίστωσις καὶ διετηρήθη μόνον ἐκ δραχμ. 1000 ὅση ἐκρίθη ἀναγκαία πρὸς συντήρησιν καὶ φύλαξιν τοῦ καταστήματος μέχρι τῆς ἐκ νέου συστάσεως τῆς Σχολῆς ὑπὸ τὸν νέον αὐτῆς ὀργανισμὸν· μέχρι τούτου δὲ αἱ τῆς Σχολῆς γαῖαι θέλουσιν ἐνοικιασθῆ διὰ δημοπρασίας». (3)

(1) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» 1894. 17 ὀβρίου. Ἀριθ. 68.

(2) Σ.Σ. Τόσον ἀπόλυτον, συνησθάνοντο οἱ Κυβερνήται τῆς χώρας τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως Γεωργικῆς Σχολῆς ὥστε μόλις μετὰ 16 ἔτη ἦτοι εἰς τὰ 1888 κατωρθώθη τὸ θαῦμα τῆς λειτουργίας ἐν Ἀθήναις τῆς «Τριανταφυλλίδου Γεωργικῆς Σχολῆς».

(3) Προϋπολογισμὸς 1872. Σελ. 105—6,

Σχολιάζει ὁ Ἀποστολόπουλος τὴν κατάργησιν τῆς Σχολῆς.

«Μετὰ δὲ τὴν ὑποβολὴν τοιαύτης ἐκθέσεως ἔπεσε τὸ Ἵπουργεῖον τοῦ Ζαΐμη, ὁ δὲ ἐλθὼν Πρωθυπουργὸς Βούλγαρης ἐκυβέρνησε μὲ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1871 καὶ διετήρησε τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Τίρυνθος εὐλαβούμενος ταύτην. Ἄλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν Βούλγαρον τὸ 1872 Δεληγιώργης ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Βουλὴν εἰς ἡμισεῖαν ὥραν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους τοῦ 1872 τοῦ Ζαΐμη καὶ διέλυσε συνεπῶς τὴν Σχολὴν, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ συστήσῃ γεωργικὴν Ἑταιρείαν διὰ τοῦ κληροδοτήματος Τριανταφυλλίδου. Ἐκτοτε δὲ ὁ Δεληγιώργης καὶ οἱ διάδοχοί του ἠτοίμαζον ἀδιακόπως γεωργικὰ νομοσχέδια καὶ οὐδὲν μέχρι τὸ 1887 ἐγένετο. Τὸ 1877 ἀνεσύστησε τὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος ὁ Κουμουνοδούρος, τὸ δὲ 1888 διέλυσε ἀπαλείψας τὴν πίστωσιν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους. Μετὰ τὴν τοιαύτην ἀπηνεστάτην κατάργησιν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος τὸ 1873, τὰ μὲν ζῶα, ἐργαλεῖα τῆς Σχολῆς ἐπωλήθησαν ὡς παληολινάτζες, τὰ περικαλλῆ καταστήματα, οἱ ὠραῖοι κῆποι, τὸ δάσος, καὶ τὸ δάσος τοῦ Φρουρίου τῆς Τίρυνθος ἐνοικιάσθησαν καὶ κατέρρευσαν κατὰ τὸ ἥμισυ ταῦτα πάντα. Αἱ ἐνοικιασθεῖσαι γαῖαι ἰσοπεδώθησαν μετὰ τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν χανδάκων καὶ ἔγιναν λειμῶνες καὶ λιμνάζουσι τὰ ὕδατα καὶ γίνονται πηγαὶ μολυσματικῶν νόσων τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ Ἄργους, καὶ οὐκ ὀλίγους ἀπέστειλαν εἰς τὸν Ἄδην οἱ κοιλιακοὶ τύφοι καὶ οἱ αἱματουρικοὶ πυρετοὶ, αἱ δὲ 2.000 λεῦκαι καὶ ἰτέαι πεφυτευμένοι εἰς τοὺς χανδάκας κατεκόπησαν ἀπὸ τοὺς ἐνοικιαστάς. Οἱ δὲ ζῆνοι περιηγηταί, οἵτινες ἐπισκέπτονται τὴν ἀρχαίαν Τίρυνθα καὶ βλέπουσι τὰ τοιαῦτα καὶ ποίαν τύχην ἔλαβον τὰ τοῦ φιλελληνικοῦ κοιμητήτου τῶν Παρισίων καὶ τὸ κληροδοτήμα τοῦ ἀειμνήστου Τριανταφυλλίδου ἐν Τίρυνθι, πρὸς μεγάλην καταισχύνην τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸ ἔλεγχον τῶν ἀρχῶν καὶ βουλευτῶν τοῦ Ναυπλίου καὶ Ἄργους. Αἱ γαῖαι καὶ ὁ κῆπος τῆς Σχολῆς ἐκ τῶν 2.000 στρεμμάτων παρεῖχον τῷ δημοσίῳ δραχμ. 12—15.000. Ἐκ δὲ τῆς ἐνοικιάσεως τὸ δημόσιον ἀπολαμβάνει νῦν μόνον 8—10.000 δραχμ. ἐτησίως ἢ σχολὴ κατεστράφη ἐντελῶς καὶ ἡ γεωργία ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ὄλην ὀπισθοδρόμησεν οὐκ τρῶς».

Τὸ Β. Διάταγμα τῆς 31 Ἰανουαρίου 1872.

Διὰ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν δημοσιεύομεν καὶ τὸ κάτωθι Διάταγμα τῆς 31 Ἰανουαρίου 1872 σχέσιν ἔχον πρὸς τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς διαλυθείσης Σχολῆς Τίρυνθος.

«Εἰς τὸν εἰσαχθέντα εἰς τὴν πρὸ μικροῦ διαλυθεῖσαν Βουλὴν προϋπολογισμὸν τῶν ἐξόδων τῆς χρήσεως τοῦ 1872 δὲν συμπεριλαμβάνεται ἡ ἀπαιτούμενη πίστωσις διὰ τὴν πληρωμὴν εἰς μισθοδοσίας τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐξόδων τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σχολείου.

«Θεωροῦντες, δὲ μέχρι τῆς διὰ νόμου διευθετήσεως ἄλλως τῶν περὶ τοῦ σχολείου τούτου, δέον νὰ ἐξαχολουθήσωσι τὰ κατ' αὐτό, συμφώνως πρὸς τὸ μέχρι τοῦδε νομοθετημένα.

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ἵπουργικοῦ Συμβουλίου.

Ἄρθρον 1.

»Μέχρι τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τῆς χρήσεως 1872 ὁ μισθὸς τοῦ προσωπικοῦ καὶ τὰ λοιπὰ ἐξόδα τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σχολείου θέλει πληρῶνεσθαι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τῆς χρήσεως 1871.

»Χρηγεῖται ἐκ δραχμ. 3.215 ἤτοι ἴση πρὸς τὸ 1/3 τοῦ ὀλικοῦ ποσοῦ τῆς ἐπὶ τῆς χρήσεως 1871 χρηρηγηθείσης πιστώσεως, διὰ μισθοῦς καὶ ἔξοδα τοῦ εἰρημένου γεωργικοῦ Σχολείου.

Τὰ ἔξοδα αὐτὰ διαιροῦνται.

Προσωπικὸν τῆς Σχολῆς.....	Δρ.	2.155	
Ἐξοδα τοῦ Σχολείου.....	»	1.060	
			(1)
		3.215	

31 Ἰανουαρίου 1872.

Ὁ Ὀρφανίδης καὶ ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις εἰς τὸ 1872.

Ὁ Ὀρφανίδης εἰς τὰ 1872 ζητεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν «να συστήσῃ εἰς τοὺς Γεωργικωτέρους Νομοὺς τοῦ Κράτους τέσσαρα ἢ πέντε Γεωργικὰ Σχολεῖα, οὐχὶ ὡς τὸ προκομμένο τῆς Τίρυνθος». Ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς ἀναμνήσεως τῆς Σχολῆς Τίρυνθος μᾶς δίδει πολυτιμοτάτας πληροφορίας ἐξαίρουσιν συγχρόνως τὴν ἰκανότητα τοῦ Πρωτοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοτε ἔπραξε. Μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1871 ἀξιοθρήνητον. Λέγει: «Τὸ ἀτυχὲς τοῦτο Κατάστημα εὐρίσκεται εἰς πλήρη καὶ οἰκτρὰν ἀποσύνθεσιν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ τελευταίου Γάλλου Διευθυντοῦ, ἃν καὶ ἦν θει ἄλλοτε κατὰ τὴν πρώτην ἐπὶ Κυβερνήτου σύστασίν του καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μακαρίτου Πρωτοῦ ἀναδιοργάνωσίν του. Τοῦτο πάντες ὁμολογοῦσι, πάντες τὸ βλέπουσι, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπιχειρεῖ νὰ τὸ διορθώσῃ· καὶ ἐγὼ δέ, ὡς ἀνατραφεὶς καὶ αὐξήσας εἰς Ναύπλιον, τὸ γινώσκω καλλίτερον πολλῶν ἄλλων. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ πιστεύσω τὰ λεγόμενα, ὅτι, δηλαδή εὐρίσκονται ἄνθρωποι ἀρεσκόμενοι, εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ τοιούτου καταστήματος, ἔνεκα σκοποῦ. Πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐπεθεώρησα αὐτὸ μετὰ τοῦ Ὑπουργικοῦ Γραμματέως Γιολδάση κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἔκλαυσα ἰδὼν τὴν οἰκτρὰν του κατάστασιν, τὴν ἀχρηστίαν του καὶ τὰς πλήρεις τριβύλων ἀκαλλιέργητους γαίας του, ἐνώπιον τῶν ὁποίων αἱ γειτνιαζούσαι γαῖαι τῆς Δαλαμανάρας καὶ τοῦ Ἄργους εἶναι χωρὶς ὑπερβολὴν παράδεισοι ἐπίγειοι· ἀλλ' ἐκεῖνας τὰς καλλιεργεῖ ἢ ἐπιτόπιος πεῖρα καὶ ἢ φιλοπονία. Παρακαλῶ τὴν παροῦσαν Κυβέρνησιν νὰ ζητήσῃ ἐκ τῶν Ἀρχείων τῆς τὴν ὑποβληθεῖσαν περὶ τοῦ Καταστήματος τούτου ἔχθεσιν, διὰ νὰ ἴδῃ τὴν κατάστασίν του, καὶ ἢ νὰ τὸ ἀναδιοργανώσῃ τάχιστα, καλοῦσα Διευθυντὴν ἐκ Γαλλίας ἢ Γερμανίας ἐπίσημόν τινα ἀγρόνομον ἢ..... («Γεωπονικὰ» ἔτος πρῶτον. Ἰανουάριος 1872. Φυλλάδιον Α'. σελ. 7, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὅποιός τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ γεωπόνος»).

Οἱ ὁμογενεῖς καὶ ἡ Σχολή.

Ἔνα ἀκατανόητον ψυχικὸν καὶ κοινωνικὸν γεγονός. Ἐλῶ ἢ Ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἢ Ἑλληνικὴ διανόησις γενναία καὶ θαυρῆ εἰς δωρεὰς ἐφάνη διὰ τὰ πολλαπλὰ φιλανθρωπικά, θρησκευτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν κανεὶς δὲν προσέφερε τι. Ἐξω ἀπὸ τὴν Καποδίστριαν ἐπικουρούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς φιλέλληρος Ἐυνάρδου, κανεὶς ἄλλος ἐκ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων ὁμογενῶν «δὲν ἐπροθυμοποιήθη νὰ φανῇ εὐεργέτης ἢ συνδρομητὴς αὐτῆς

(1) «Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως»: 1872 Σελ 46-7.

διὰ τῆς ἀποστολῆς μηχανῶν, ζώων, ἐργαλείων, δένδρων, σπέρων κλπ.». Ὁ Ἀποστολόπουλος ἀναφέρει ὅτι μόνον ἡ Ἱερὰ Μονὴ Εὐαγγελιστρίας Τήνου προσέφερον ἓνα Κριὸν Καραμάνικον καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐσημειώθη εἰς τὸν ψυχικὸν ὀρίζοντα ἑκατοντάδων φιλοπατρίδων ὁμογενῶν οἱ ὅποιοι μὲ ἡγεμονικᾶς δωρεᾶς ἐπροίκισαν παντοειδεῖς ὁργανισμούς. (1)

Ἀλλαχοῦ δὲ σχετικῶς ἀναφερόμενος εἰς τὴν πρόθεσιν τῆς γεωργίας, ἂν ὑπὲρ αὐτῆς ἐλαμβάνετο ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἰδιωτῶν σοβαρὰ μέριμνα, λέγει ὅτι ἂν εἴχομεν τοιαύτην γεωργίαν, οὔτε θὰ ἐδανειζώμεθα καὶ «ποτὲ δὲν ἤθελον ἀρνηθῆ ὅι ὁμογενεῖς νὰ μᾶς πέμψωσι μηχανὰς γεωργικὰς διὰ τὰς σχολὰς μας», ποτὲ δὲν θὰ ἤρνοῦντο νὰ συνδράμουν διαφόρους Ἑλληνας μηχανικούς νὰ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὴν γεωργικὴν βιομηχανίαν, ποτὲ δὲν ἤθελον ἀρνηθῆ νὰ ιδρύσωσι βιομηχανικὰ διδασκτικὰ καταστήματα, ὅπως δὲν ἤρνήθησαν νὰ ιδρύσωσιν εἰς Ἀθήνας διάφορα ἐκπαιδευτικὰ καὶ πότε ὁ Ἕλληνας καὶ ὁ πάντῃ ἀκτῆμων καὶ ἀμαθὴς δὲν θὰ ἔμενεν χωρὶς δουλειᾶ (2). Αὐτὰ ἔγραφεν εἰς τὰ 1868 ὁ Ἀποστολόπουλος λησμονῶν ὅτι πρὸ 15ετίας καὶ πλέον ὁ Στουρνάρης καὶ πρὸ πενταετίας ὁ Τριανταφυλλίδης, ἔρριψαν τὰ φιλογενῆ αἰσθημὰ των, τὴν φιλοπατρίαν των καὶ τὴν περιουσίαν των εἰς τὴν γεωργικὴν πλάστιγγα τῆς χώρας.

Τὸ κληροδόμημα τοῦ Τριανταφυλλίδου εἰς τὰ 1858 ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Μετὰ τὸν Ν. Στουρνάρην ὁ Τριανταφυλλίδης. Εἶναι οἱ Ἕλληνες ποῦ ξεχωρίζουν εἰς τὴν πλειάδα τῶν φιλογενῶν ἀνδρῶν. Εἶναι οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν φωτεινὴν σκέψιν καὶ τὴν εὐρείαν διάνοιαν, ποῦ ἐζήτησαν νὰ ρίψουν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν τὰ γερὰ θεμέλια τῆς γεωργικῆς ἀναγεννήσεως τῆς χώρας.

Ὁ ἐκ Βυτίνης τῆς Γορτυνίας Παναγιώτης Τριανταφυλλίδης, (3) ἐγκατεστημένος ἀπὸ πολλοῦ ἐν Βλαχίᾳ, ἀποθανὼν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1863 κατέλιπε τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ Δημόσιον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς δημιουργίας συνθηκῶν τοιούτων ποῦ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὴν γεωργικὴν μόρφωσιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Ὁ αἰείμνηστος Τριανταφυλλίδης ἀφῆκε τρεῖς φακέλους περιέχοντας τὰς τελευταίας θελήσεις του. Ἡ διαθήκη ἢ περιεχομένη εἰς τὸν πρῶτον φάκελλον, καὶ ἡ ὁποία εἶχε γραφῆ εἰς τὸ 1858, εἰς τὸ χωρίον Σαράτα, ἀναφέρει τὴν ἐξῆς παραγγελίαν του.

2) «Ἡ περιουσία μου ἥτις συνίσταται κατὰ τὰ ἔγγραφά μου ἐκ 32000 φλωρίων Αὐστριακῶν, θέλω νὰ διατεθῆ οὕτως ὥστε, δι' αὐτῆς, οὐ μόνον ν' ἀναπτυχθῆ ἔτι πλέον, ἀλλὰ καὶ νὰ διατηρεῖται αἰωνίως, τὸ ἐν Τίρυνθι Ἀγροκῆπιον, ἢ γεωργικὴ σχολή, ὑπερ ἀναγκαῖον νὰ ἐφοδιασθῆ μὲ πᾶν ὅτι ἀνήκει εἰς τοιοῦτο κατάστημα, ὑποσγόμενον μεγάλῃν εἰς τὸ Ἔθνος ὠφέλειαν.

3) »Παρακαλῶ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐγκρίνη ὥστε τὸ κατάστημα

(1) Σελ. 51.

(2) Σελ. 8

(3) Ὁ ἐνθουσιώδης Γαβριηλίδης ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῆς 3ης Ἰανουαρίου 1892 ἐνθουσιώδη λόγια ὑπὲρ τοῦ δωρητοῦ. Ἀποκαλεῖ τὸν Τριανταφυλλίδην. «Ὁ μέγας Πελοποννήσιος». Τὸν ἀποκαλεῖ «δοξασμένον τέκνον τοῦ Μωρηῶ» καὶ ψάλλει διθυράμβους διότι ἡ Ἑλλάς, «κατησχυμένη ἄλλοτε, διότι ἐστερεῖτο γεωργικῶν Σχολείων, ἔχει τὸ μέτωπον τώρα καθαρὸν, χάρις εἰς τὸν μέγαν Πελοποννήσιον. Δύο σχολεῖα γεωργικὰ μὲ τοὺς τόκους τοῦ κεφαλαίου του συντηροῦνται. Τρίτον δὲ σχολεῖον ἀνοίγει τὰς πύλας του ἐντὸς μηνῶν ἐν Βυτίνῃ...». Ποῦ νὰ ἤξευρεν ὁ ἐνθουσιώδης Γαβριηλίδης ποῖα τύχη ἀνέμενεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμαζόμενα ἰδρύματα!

τοῦτο νὰ ὀνομασθῆ Ἀγροκήπιον Τριανταφυλλίδου· ἂν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν παρακαλῶ νὰ χαραχθῆ τὸ ὄνομά μου ὡς εὐεργέτου αὐτοῦ.

4) »Εἰς τὸ κατάστημα αὐτὸ θέλω νὰ σπουδάζωσι δωρεὰν δύο ἕως πέντε νέοι ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν ἐν τῇ πατρίδι μου Βυτίνῃ».

Ἡ τροποποίησις τοῦ ἀρχικοῦ κληροδοτήματος.

Ὁ Τριανταφυλλίδης κατὰ τὸ 1862 συνέταξε νεωτέρας διαθήκας του καὶ ὕταν, μετὰ τὸν θάνατόν του, τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Προξενικὸν Ἑλληνικὸν Δικαστήριον, προέβη εἰς τὴν ἀποσφράγισιν τῶν φακέλων του, ἠκύρωσε τὴν ὡς ἄνω διαθήκην τοῦ 1858 καὶ ἐκήρυξεν ἐγκύρους τὰς δύο νεωτέρας καὶ τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας διαθήκας του.

Δι' ἀμφοτέρων τῶν διαθηκῶν αὐτῶν, ἀποκαθιστᾶ καὶ πάλιν κληρονόμον του τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον, διὰ δὲ τοῦ ἔρου ζ' ὀρίζει ἵνα τοῦτο «διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του συνισταμένην εἰς 42.000 αὐστριακῶν φλωρίων, κατὰ τὰ ἔγγραφα του, ὑπὲρ ἰδρύσεως καταστήματος τινὸς διὰ παντὸς διατηρηθησομένου καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του φέροντος, συντελοῦντος δὲ εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος· ὁποῖόν τι κατάστημα λυσιτελέστερον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προόδου καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἔθνους, ἀπόκειται νὰ κρίνωσι καὶ ἀποφασίσωσι τὰ νομοθετικὰ τῆς Ἑλλάδος σώματα εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν σύνοδον καὶ μὲ γνωμοδότησιν τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου προκληθησομένην ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἢ ἔναρξιν δὲ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφασισθησομένων νὰ μὴ ἀναβληθῆ πλέον τοῦ ἐνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως». (1)

Οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης Τριανταφυλλίδου.

Ὁ Τριανταφυλλίδης ἀφῆκεν ἐκτελεστὰς τῆς διαθήκης του. Οὗτοι κατὰ τὸ 1870 ἀπηλύθουν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ἰπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος τὸ κάτωθι ἔγγραφον.

Κύριε Ἰπουργέ,

«Διὰ τῆς ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου π. ἔ. ἀναφορᾶς ἡμῶν οἱ εὐσεβάστως ὑποφαινόμενοι, Ἐπίτροποι ἐκ διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου Π. Τριανταφυλλίδου, εἶχομεν τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρωμεν εἰς τὸ Σ. τοῦτο Ἰπουργεῖον ὅτι ἐπειδὴ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἐθνικοῦ τούτου κληροδοτήματος εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν φρονοῦμεν, ὅτι ἐπέστη ἡ δὴ πρὸ καιροῦ ἡ ἀρμοδία ὥρα τῆς πραγματοποιήσεως τῆς θελήσεως τοῦ ἀοιδίμου δωρητοῦ.

«Ἀγνοοῦντες δὲ ἠποῖα ἄχρι τοῦδε ἐλήφθησαν μέτρα σπεύδομεν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ αὐτὰ οἷα καὶ ἐν τῇ προμνησθείσῃ ἀναφορᾷ ἡμῶν, παρακαλοῦντες τὸ Σεβαστὸν Ἰπουργεῖον ὅπως εὐαρεστοῦμενον γνωστοποιήσῃ ἡμῖν τὰ ἄχρι τοῦδε ἐνεργηθέντα.» (2)

Δέξασθε κτλ.

Ἐν Βουκουρεστίῳ 6 Ἰανουαρίου 1870.

Οἱ εὐπειθέστατοι Ἐπίτροποι

Γ. Κατελοῦζος καὶ διὰ Γρ. Θεοχάρην

Ποῖαι αἱ περιπέτειαι τοῦ Κληροδοτήματος τούτου.

Τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον περισπώμενον ἀπὸ σοβαρώτερα φαίνεται ζητήματα, ἀφῆκε γὰρ κάμποσο καιρὸ, νὰ κοιμηθῶν αἱ ρηταὶ ἐντολαὶ καὶ αἱ ἐπιταχτικαὶ ἐπι-

(1) Κ. Χ. Λευκιάδου: «Γεωργικὴ Νομοθεσία» 1917. Σελ. 500-504

(2) «Ἑλλ. ἡν. Γεωργία» 1892. Σελ. 330-331.

Ουμία τοῦ εὐγενοῦς δωρητοῦ. «Ἡ περιουσία, λέγει ὁ Γεννάδιος, τοῦ εὐγενοῦς τούτου τέκνου τῆς Πατρίδος, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄλλων ὅρων τῆς διαθήκης, κατετέθη ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης ταύτης εἰς τὴν Ἔθν. Τράπεζαν. Ἄλλ' ἡ ἐκτέλεσις τοῦ κυριωτέρου ὅρου, ἦτοι ἡ ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως πρόκλησις τῆς γνωμοδοτήσεως τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου περὶ τοῦ τρόπου τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ κληροδοτήματος ἐγένετο μόνον τῷ 1870, ὅτε τὸ Πανεπιστήμιον, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1126 καὶ ἀπὸ 2 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγγράφου του, ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως πρακτικοῦ γεωργικοῦ σχολείου (1). Ἐδέησε δὲ νὰ παρέλθωσι δέκα ἐπτὰ ὅλα ἔτη (2) ὕψος ἐκπληρωθῆ ὀλόκληρος ἡ παραγγελία τοῦ κληροδότου. Τῷ 1887 ἐψηφίσθη ὁ ΑΦΜΒ' Νόμος περὶ συστάσεως τῶν Τριανταφυλλιδείων Γεωργικῶν σχολείων (3). Ἀλλὰ περὶ τούτων γενήσεται λόγος κατωτέρω. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δέον νὰ σημειωθῆ ἐνταῦθα εἶναι ὅτι κατὰ τὴν βραδύτερον ἀντὶ τῶν Σχολείων τούτων σύστασιν τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν ἐλησμονήθη ὅλως ἀδικαιολογήτως ὁ ρητὸς ὅρος τοῦ κληροδότου ὕψος τὰ ἐκ τῶν τόκων τῆς περιουσίας τοῦ συντηρηθησόμενον ἴδρυμα φέρη διὰ παντός τὴν ἐπωνυμίαν ἐκείνου (4).

Τὸ πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν ἐγγράφον τοῦ Ὑπουργείου κατὰ τὸ 1870.

Τὸ Κράτος διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐδέησε τέλος νὰ συγκινηθῆ καὶ νὰ δεῖξῃ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν δωρεάν τοῦ ἀειμνήστου Τριανταφυλλίδη καὶ ἤδη δημοσιεύομεν τὸ πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀποστολὴν τὴν 27 Ἰανουαρίου 1870 ἐγγράφον του, ἔχον οὕτω :

(1) Τὸ ἐγγράφον τοῦ Πανεπιστημίου ἔχει ὡς ἐξῆς :

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον

«Ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος, εἰς ἣν ἐκοινοποίησα, συνελθοῦσα» εἰς συνεδρίασιν τὸ περὶ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀσιδίου Π. Τριανταφυλλίδου ἐγγράφον τοῦ Ὑπουργείου τῆς 28ης τοῦ π. μηνὸς καὶ ἀριθ. 426, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν διαθήκην αὐτοῦ, τὴν τελευταίαν καὶ τὴν πρὸ ταύτης καὶ ἐφ' ἱκανὸν σκεφθεῖσα, δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρη ἄλλον καταλληλότερον σκοπὸν τῆς χρήσεως τοῦ κληροδοτήματος παρὰ ἐκεῖνον, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ διαθέτης εἶχε κατὰ νοῦν, κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς πρώτης αὐτοῦ διαθήκης, δηλονότι τὴν σύστασιν Γεωργικῆς Σχολῆς πρὸς τελειοποίησιν τῆς Γεωργίας ἀληθῶς καὶ νῦν καὶ ἄλλοτε, ὅτε περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἐσκέφθη ἡ Σύγκλητος, ἐπρωτάθησαν καὶ ἄλλαι προτάσεις, ἀλλ' αὗται ἀπήτουν πολλοὺς καὶ μεγάλους πόρους, ἐπομένως ἔκρινεν ἡ Σύγκλητος πρακτικώτερον νὰ περιορισθῆ εἰς τοῦτο μόνον τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὅποιον καὶ ἐφικτὸν κρίνεται διὰ τοῦ ποσοῦ τοῦ κληροδοτήματος τούτου καὶ ὠφέλειαν ὑπόσχεται εἰς τὴν κοινωνίαν γενικωτέραν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὕψος κατορθωθῆ εἶναι ἀνάγκη :

α') «Νὰ δώσῃ ἡ Κυβέρνησις τὰς γαίας, ὥστε τὸ προϊόν τοῦ κληροδοτήματος νὰ χρησιμεύσῃ μόνον εἰς διατήρησιν τῆς Σχολῆς καὶ τὴν προμήθειαν τῶν ἐργαλείων.

β') «Νὰ δοθῶσι γαῖαι κατάλληλαι καὶ ἀρμόδιαι διὰ τὰς φυτείας ἐν γένει καὶ ἐν τόπῳ, ὥστε νὰ καθιστᾷ εὐχερῆ τῆς Κυβερνήσεως τὴν ἐπιβλεψίν.

γ') «Νὰ διδάσκηται ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ ἡ γεωργικὴ πρακτικῶς, ὥστε οἱ φοιτῶντες νὰ τελειοποιῶσι τὰς γεωργικὰς αὐτῆς γνώσεις· νὰ μὴ γίνωνται δὲ δεκτοὶ ἐν αὐτῷ οἱ οὐδεμίαν ἔχοντες πείραν τῆς γεωργίας οὔτε κύριον καὶ μόνον αὐτῶν ἐπάγγελμα. Ὑπὸ τοιοῦτους μόνον τοὺς ὅρους οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς Σχολῆς δύνανται νὰ ἐφαρμόσωσι τελειότερας τῆς γεωργίας μεθόδους, νὰ εἰσάξωσιν ὅλας τὰς βελτιώσεις, τὰς ὁποίας ἐπέφερε μέχρι τοῦδε ἡ ἐπιστήμη καὶ μάλιστα διὰ τῆς χρήσεως νέων καὶ ἐντελεστέρων ὀργάνων».

Ὁ Πρύτανης

Π. Καλλιγᾶς (Κ. Λευκιάδου : Σελ. 504-5)

(2) Εἰς τὰ 1879 ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐμψυχώσεως τῆς Ἔθν. Βιομηχανίας κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἰδίου ἔτους, λογοδοτῶν καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸ τί ὠφείλε νὰ πράξῃ ἡ Κυβέρνησις ρητῶς δηλοῖ ὅτι αὕτη ἔχει ἐκκρεμὰς καὶ τὸ ζήτημα «Περὶ συστάσεως Γεωργικῆς Σχολῆς Τριανταφυλλίδου, καὶ περὶ γενικωτέρων μέτρων τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως» (Δελτίον : Σελ. 151).

(3) Βλ. νόμους ΒΥΞΕ' τοῦ 1897. Ἄρθρ. 4, ΒΩΟΗ' τοῦ 1897, 301 τῆς 3 Σβρίου 1914, καὶ ΑΩΔΕ' τῆς 10 Φεβρ. 1891 ὡς καὶ τὰ διατάγματα ἀπὸ 31 Αὐγούστου 1897, 22 Ἰουλίου 1914.

(4) « Ἀνάλεκτα » Σελ. 127-8.

«Διαβιβάζοντες ὑμῖν συνημμένως, ἐπὶ ἐπιστροφῇ, δύο πρὸς ἡμᾶς ἔγγραφα τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης τοῦ ἀοιδίου Π. Τριανταφυλλίδου καὶ ἀντίγραφον τῆς διαθήκης ταύτης, προσκαλοῦμεν ὑμᾶς κ. Πρύταμι, ἵνα συγκαλέσαντες τὴν Ἀκαδημαϊκὴν Σύγκλητον, ὑποβάλητε αὐτῇ ταῦτα καὶ προκαλέσητε καὶ ὑποβάλητε ἡμῖν τὴν κατὰ τὸ 7 ἄρθρ. τῆς διαθήκης γνωμοδότησιν. Θεωροῦμεν δὲ καλὸν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ἡ Σύγκλητος καὶ τὴν § 2 καὶ ἐξῆς τῆς προτέρας διαθήκης τοῦ εἰρημένου Τριανταφυλλίδου, ἐνῶ ἐμφαίνεται σαφῶς ὅποιαν εἶχε πρότερον γνώμην οὗτος». (1)

Ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπουργός Α. Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους κατὰ τὸ 1870.

Τὴν 6 Μαρτίου 1870 ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἐπιτρόπους τὸ κάτωθι ἔγγραφον.

«Εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου 1869 καὶ ἀπὸ 6 Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ἐπιστολῶν ὑμῶν, γνωστοποιῶ ὑμῖν εὐαρέστως ὅτι ἐπόμενος τῇ οἰκείᾳ διατάξει τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου Π. Τριανταφυλλίδου, ἐζήτησα ἤδη τὴν γνώμην τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου περὶ τοῦ καταστήματος, οὗ τὴν σύστασιν ἡ διαθήκη κελεύει. Τῆς ἀπαντήσεως τῆς Συγκλήτου εὐρίσκετε συνημμένως ἀντίγραφον ἐνταῦθα, χαίρω δὲ ὅτι εἶναι τοιαύτη ἡ γνώμη, οἷα δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ καλῶς τὸν σκοπὸν τῆς φιλογενοῦς διαθέτου. Ἀπὸ κοινοῦ δὲ μετὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν, θέλομεν καταρτίσει καὶ ὑποβάλλει εἰς τὴν προσεχῆ σύνοδον τῆς Βουλῆς Νομοσχέδιον περὶ τοῦ προκειμένου Καταστήματος.

«Ἡ Ἑλλὰς εἶναι εὐτυχῆς ἔχουσα πανταχοῦ τῆς γῆς τέκνα ἐργαζόμενα ὑπὲρ τοῦ εἶναι αὐτῆς μετὰ πάσης αὐταπαρνησίας καὶ με ἀισθήματα, οἷα διακρίνουσι καὶ τὴν ὑμετέραν Φιλογένειαν». (2)

Ὁ Ὑπουργὸς Α. Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν τὸ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον.

Τῇ 6 Μαρτίου 1870 τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀπηύθυνε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν τὸ κάτωθι ἔγγραφον.

«Ἐπόμενοι τῇ οἰκείᾳ διατάξει τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου Π. Τριανταφυλλίδου, καθ' ἣν διέθηκε τὴν περιουσίαν ὑπὲρ ἰδρύσεως καταστήματός τινος διὰ παντὸς διατηρηθῆσομένου, συντελοῦντος δὲ εἰς τὴν πρόδον καὶ τὸ μεγαλειοντῆς Πατρίδος, προσεκαλέσαμεν κατὰ τὴν εἰρημένην διαθήκην, τὴν Ἀκαδημαϊκὴν Σύγκλητον νὰ γνωμοδοτήσῃ ὁποίου εἴδους κατάστημα δύναται νὰ συντελέσῃ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θελήσεως τοῦ διαθέτου, αὕτη δ' ἀπεφήνατο γνώμην ὅτι ἡ σύστασις Γεωργικῆς Σχολῆς εἶναι ἡ καταλληλοτέρα χρῆσις, ἥτις δύναται νὰ γίνῃ τοῦ κληροδοτήματος.

«Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν διαθήκην ἡ ὀριστικὴ περὶ τούτου ἀπόφασις ἀνατίθεται εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ καταρτισθῇ παρ' ἡμῖν ἐν συνεννοήσει καὶ συμπράξει μετὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τοῦ καθ' ὑμᾶς σχετικῶν πρὸς τὴν γνώμην τῆς Συγκλήτου Νομοσχέδιον. Ἐπειδὴ δὲ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν προηγουμένως πῶσον ἐκκαθαρίσθῃ ἐκ τοῦ εἰρημένου κληροδοτήματος, τοῦ ὁποίου ἡ σύναξις καὶ ἐκκαθάρισις ἀνετέθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, οὗ προὔστασθε, προσκαλοῦμεν ὑμᾶς ἵνα εὐαρεστηθέντες ἀποστελεῖτε ἡμῖν ἀκριβῆ τούτου λογαριασμὸν, εἰς ὃν νὰ ἐμφαίνωνται.

(1) «Ἑλλ. Γεωργία» 1892. Σελ. 331-2.

(2) «Ἑλληνικὴ Γεωργία»: 1892 Σελ. 332.

- 1) «Λί ἐποχὰι τῶν ἀποστολῶν τῶν χρημάτων καὶ τὸ ἐκάστοτε ἀποσταλὲν ποσόν.
- 2) «Τὰ ἐξ αὐτοῦ δοθέντα εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ διαθέτου κληροδοτήματα.
- 3) «Τὰ κατατεθέντα εἰς τὴν Τράπεζαν ὑπόλοιπα.
- 4) «Ἄν ἐπληρώθησαν καθ' ὀλοκληρίαν αἱ δυνάμει τῆς διαθήκης ἀπαιτήσεις τῶν συγγενῶν τοῦ διαθέτου». (1)

Ὁ Ὑπουργὸς Α. Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ

Ὁ Ν. Στουρνάρης ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸ τοῦ Τριανταφυλλίδη εἰς τὸ ἐθνικὸν στερέωμα διέλαμψεν ἡ μεγάλη φυσιογνωμία, ἡ φωτεινὴ διάνοια καὶ ἡ γεωργόφιλος καὶ σοφὴ σκέψις τοῦ Ἰππειώτου Ν. Στουρνάρη. (2)

Οὗτος κληροδοτῶν σεβαστὸν ποσὸν εἰς τὸ Κράτος δὲν ἐστράφη, πρὸς τὴν Σχολὴν τῆς Γίρυνθος, περὶ τῆς πορείας τῆς ὁποίας μάλιστα ἐξεφράζετο εἰρωνικῶς. Ἡθέλησε δι' ἄλλης ὁδοῦ καὶ δι' ἄλλων μέσων νὰ δημιουργήσῃ γεωργικὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ διδακτικὰ κέντρα εἰς τὴν χώραν. Ἡ διαθήκη του (3) μαρτυρεῖ περὶ τούτου «.....Μὲ τὰ ὑπόλοιπα χρήματα τῆς καταστάσεώς μου νὰ κτισθῇ ἐν Ἀθήναις λαμπρὸν Πολυτεχνεῖον, ὅπου νὰ εὐρίσκωνται ὅλα τὰ ἐργαλεῖα τῆς γεωργικῆς, καθὼς καὶ ὅσα κατὰ καιροὺς ἐφευρίσκονται, διὰ νὰ διδάσκηται ἡ ἐφαρμογὴ των εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως προσδεύσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ γεωργία μας, αὐτὴ ἡ βάσις τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ἐν ὅς ἐθνούς..... Τὰ δὲ ὑποστατικά τῆς Λαμίας νὰ χρησιμεύσωσι καὶ αὐτὰ διὰ τὸ Πολυτεχνεῖον, ἢ ἂν τὸ κρίνωσιν εὐλογον οἱ ἐκτελεσταί (4) τῆς διαθήκης μου νὰ γείνη ἡ Μεγάλῃ Βρύσις Ferme Modéle διὰ νὰ ζωογονηθῇ ἡ γεωργία μας εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη». (5)

(1) «Ἑλλην. Γεωργία»: 1892. Σελ. 333.

(2) Δημ. Α. Ζωγράφου: «Γεωργικαὶ μελέται» Τόμ. Α' Σελ. 221. Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐν ἀχρηστευθὲν Γεωργικὸν Κληροδοτήμα» (Πρωτὰ 24 Ἀπριλίου 1927).

(3) Σ.Σ. Ἀνεγνώσθη αὐτὴ εἰς τὴν Γερουσίαν, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 29 Δεμβρίου 1852 καὶ ἐπροκάλεσεν ἀμέριστον τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Σώματος. (Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Γερουσίας. 1853 Σελ. 108-112).

(4) Σ.Σ. Ἐκτελεσταί: Ὁ θεὸς του Μιχ. Τσιτίσας καὶ τὰ Βουλευτικὰ Σώματα τῆς Ἑλλάδος.

(5) «Ἐφημερίς τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας». Τόμ. Α' Ἀριθ. 3. Δεμβρίου 1855 Σελ. 153-4 καὶ Τόμ. Α' Ἀριθ. 7. Ἀπρίλιος 1856. Σελ. 345.—Θαυμασίαν βιογραφίαν ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Ἀθηναῖν» Ἀριθ. 1925 10 Νομβρίου 1852 καὶ εἰς τὴν «Πανδώραν» τοῦ 1853. Τόμ. Γ' Σελ. 497. Ταύτας μὲ σχολιά τὸ δημοσιεύει ὁ Γούδας εἰς τοὺς «Παραλλήλους Βίους» του. Τόμ. Γ' Σελ. 289-318.—Ὁ δὲ Γεννάδιος εἰς τὰ «Ἀνάλεκτά» του δημοσιεύει τὰ ἐξῆς ἀξία πολλῆς προσοχῆς καὶ πολὺ ὄρθα. «Ἦ ἀξιόμιμπος ἀμέλεια περὶ τὴν ὁσονένεστιν ἀκριβεστέραν τήρησιν τῶν ὄρων τῆς διαθήκης τοῦ μετὰ τόσης ἀγάπης πρὸς τὸ Ἔθνος διατυπώσαντος τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Τριανταφυλλίδου δὲν εἶναι δυστυχῶς γεγονὸς πρωτοφανὲς πρὸς ἡμῖν. Καὶ ἄλλων διαθηκῶν ὁμοίας φύσεως πάντες οἱ ὄροι δὲν ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ κληρολήπτου Δημοσίου». Καὶ πρὸς τοῦτο ἀναφέρει τὴν ὡς ἄνω διαθήκην τοῦ Στουρνάρη προσθέτων τὰ ἐξῆς: «Βεβαίως δὲν θὰ ἔδαπανῶντο πολλὰ ἔάν, τοῦλάχιστον πρὸς σεβασμὸν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ κληροδοτοῦ, μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ Πολυτεχνείου διετίθετο πρὸς κατάρτισιν μουσειῶν γεωργικῶν μηχανῶν, ὀριζομένης ἐτησίας πιστώσεως πρὸς πλουτισμὸν αὐτοῦ. Θὰ ἀπέβαινε δὲ τὸ μουσεῖον τοῦτο χρήσιμον καὶ διὰ τοὺς ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ σπουδάζοντας τὴν μηχανικὴν, διότι οὕτω θὰ ἐξοικειοῦντο οὗτοι εἰς τὴν γεωργικὴν μηχανικὴν, ἣτις, ἂν καὶ ἀναρχαιοτάτη, εἶναι οὐχ ἥττον ἐλλιπεστάτη ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλως ὁ σεβασμὸς τῶν ἐκάστοτε Κυβερνήσεων πρὸς τὰς θελήσεις καὶ τὰς εὐχὰς τῶν διαθετόντων τὰς περιουσίας των ὑπὲρ Ἑθνικῆς ὠφελείας ἔργων θὰ συνετέλει εἰς τὸ νὰ συνειθίσωσιν οἱ ὑπάλληλοι εἰς οὗς ἀνατίθεται ἡ διεύθυνσις τῶν ἔργων τούτων νὰ σέβωνται αὐτὰ καὶ νὰ εἶναι αὐστηρότεροι περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των. Οὕτω, φρονῶ, ὅτι, ἂν οἱ συσταθέντες Γεωργικοὶ Σταθμοὶ ἔφερον τὴν ἑπωνυμίαν Τριανταφυλλίδεωσι, ἴσως, ἄλλως θὰ εἰργάζοντο οἱ ὑπάλληλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι καὶ διευθύναντες ἐπὶ ὀλοκληρὸν δωδεκαε-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ ΠΑΝΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΥ 1873 - 1887

Διὰ τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον Τίρυνθος Δρ. 2000 κατὰ τὸ ἔτος 1873 !!!

Τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος, κατὰ τοῦ ἔργου τοῦ Καποδίστρια, μετὰ τὸ ὑποῖον συνεδέοντο τόσαι ἀναμνήσεις, τὸ ὑποῖον ἀντεπροσώπευε καὶ τοῦ Φιλελληνισμοῦ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν Ἐπαναστατικὴν περίοδον τὰ αἰσθηματά, καὶ τοῦ μεγάλου φίλου τῆς Ἑλλάδος Ἐλβετοῦ Ἐϋνάρδου τὸ θερμὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος μας ἐνδιαφέρον καὶ τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Χώρας τὸν ἀνεξάντλητον ἐνθουσιασμὸν καὶ τοῦ πρώτου Ἑλληνοῦ Ἐπιστήμονος τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Γεωπόνου Παλαιολόγου τὸν πόνον, ἐδόθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιτευομένων, ὑπὸ τῶν μετεπαναστατικῶν ἀνδρῶν κατὰ τὸ ἔτος 1872. Ὁ ἀείμνηστος Ἀριστείδης Οἰκονόμου σχολιάζων τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1873 ἀναφέρει μετὰ τὴν πλέον σύντομον φράσιν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πλέον βαθεῖαν πικρίαν τὸ διὰ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος ἀναγραφόμενον ἀσήμαντον ποσόν: »Τὸ Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν, λέγει δραχμ. 12.058 καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου τῆς Τίρυνθος (φύλαξις καὶ συντήρησις αὐτοῦ) δραχμ. 2.000». (1)

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Σχολῆς εἰς τὰ 1873.

Εἰκόνα Ὀλιβεράν τῆς διαλυθείσης Σχολῆς μᾶς δίδει διὰ τῆς «Ἑλληνικῆς Γεωργίας» ὁ Λογοθέτης ὡς ἐξῆς :

«Διαλυθείσης τῆς Σχολῆς αἱ γαῖαι αὐτῆς ἐνοικιάσθησαν πολυετῶς εἰς διαφόρους ἀγρότας, περιορίσθη δὲ ἡ δικαιοδοσία τοῦ Ἀγροκηπίου εἰς τὰ δύο περιβόλια αὐτοῦ καὶ εἰς 100 στρέμματα ἐκ τῶν παρακειμένων γαιῶν. Ταῦτα δὲ ἐνοικιάσθησαν ἐπίσης πολυετῶς, εἰς ἄλλον ἐνοικιαστὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συντηρήσεως τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ τοῦ περιβόλιου.

«Ἄλλ' ὁ ἐνοικιαστὴς οὗτος ὄχι μόνον οὐδεμίαν καλλιέργειαν ἐνήργησεν ἢ ὀποιανδήποτε βελτίωσιν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐγκατέλειπεν ἀκαλλιέργητα καὶ γέρσα, μετεχειρίσθη δὲ τὸ κατάστημα καὶ τὰς παρακειμένας οἰκοδομὰς πρὸς ἐναποθήκευσιν γόρτου. (2)

Τὸ γεωργικὸν κενὸν τοῦ 1873.

Ὅταν οἱ κορυφαῖοι τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς χώρας ἀντελήφθησιν τὸ κενὸν τοῦ ἐσχηματίσθη γύρω των ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας κάθε γεωργικῆς ἐκπαιδευτικῆς με-

τρίαν ἐν τῶν ἰδρυμάτων τούτων καὶ μισθοδοτούμενοι ἐκ τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Τριανταφυλλίδου, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ὑπηρεσίας των εἰς τοὺς διαδεχθέντας αὐτούς, εὐρέθησαν ἔχοντες ἐρριμμένην τὴν εἰκόνα τοῦ κληροδότου, τοῦ εὐγενοῦς τούτου τέκνου τοῦ Ἐθνους, εἰς μίανγωνίαν ἀποθήκης, ἧς ἡ κατάστασις πᾶν ἄλλο ἐμαρτύρει ἢ τὸ σέβας πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος» (α) Σελ. 128.

(α) Γράφων τὰ ἀνωτέρω ὁ ἀοιδίμος Γεννάδιος πού νὰ ἐραντάζετο ὅτι ἡ κληροδοτικὴ εἰσαπ' αὐτοῦ, ἀπὸ δεκαοκταετίας (1917-1935), Γεωργικὴ τοῦ Βιβλιοθήκη εἰς τὴν Βαλλιάνειον Βιβλιοθήκην θὰ ἦτο ἀκόμη ἀπρόσιτος εἰς τοὺς μελετητὰς τῆς πλουσίας συλλογῆς τῶν βιβλίων του.

(1) «Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις» 1873. Ἔτος Α' σελ. 283.

(2) «Ἑλληνικὴ Γεωργία». Ἔτος 1887. Σελ. 30.

ρίμνης εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔκρινον σκόπιμον νὰ εὐρωσι θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου. Εἶχον καὶ κάποιαν ἐπίγνωσιν τῆς ἀποστολῆς των, συνησθάνοντο ἴσως τὴν ὑπολα-
θάνουσαν διὰ τὴν ἐποχὴν των, ἀλλὰ ἐκδήλον πλέον διὰ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ
διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου εὐθύνην των. Εἶχον κάποιαν ἰδέαν ἀμυδρὰν τῶν καταβαλ-
λομένων προσπαθειῶν ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς μὲν μορφώσεως τῶν Λαῶν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.
Ἐφθάνεν ἐνίοτε καὶ μέχρι αὐτῶν τὸ ἄπλετον γεωργικὸν ἐπιστημονικὸν φῶς ποῦ ἐσχορ-
πίζετο εἰς τὴν γεωργικὴν ζωὴν τῶν πολιτισμένων Λαῶν καὶ μέσα στὴ ψυχὴ τους
ἀνεγεννᾶτο ὁ πόθος μιᾶς καλλιτέρας αὔριον διὰ τὸ γεωργικὸν μέλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ
Λαοῦ.

Ὁ Ἐπ. Δεληγιώργης καὶ οἱ ἐπιφανεῖς Ἕλληνες κατὰ τὸ 1873 διὰ τὴν ἰδρύσιν Γεωργικῶν Σχολῶν.

Αὐτὴν τὴν αὔριον ἀνέλαβε νὰ τὴν δημιουργήσῃ ὁ τότε Πρόεδρος τῆς Κυβερ-
νήσεως Ἐπ. Δεληγιώργης, ἐπικουρούμενος ὑπὸ πλειάδος ἐπιλέκτων Ἑλλήνων
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Ἐπ. Δεληγιώργης ὡς Κυβερνήτης τῆς χώρας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην
συντόνως εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς οικονομικῆς ἀνορθώσεως τοῦ τόπου. Καὶ εἰς ἐκ-
τέλεσιν δημοσίων ἔργων προέβη καὶ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν κατασκευὴν σιδη-
ροδρόμων διενήργησε καὶ συμβάσεις διὰ τὴν ἰδρύσιν Πιστωτικῶν ἰδρυμάτων ὑπέ-
γραψε καὶ τελικῶς ἐστράφη πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν σύστασιν
Γεωργικῆς Ἐταιρείας, ἣ ὅποια θὰ ἐπέδιωκε τὴν γεωργικὴν μὲν μορφωσιν τοῦ
Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔφθασε μέχρι τῆς Βουλῆς καὶ θὰ ἴδωμεν καὶ τὴν εἰσήγησιν
τοῦ Δεληγιώργη καὶ τὴν σύμβασιν ἣ ὅποια ὑπεβλήθη πρὸς ψήφισιν καὶ ἣ ὅποια
ἀτυχῶς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ. Μία σοβαρὰ γεωργικὴ ἐκπαί-
δευτικὴ ἀναλαμπὴ κατὰ τὸ 1873, ἐπέπρωτο νὰ σβεσθῇ χωρὶς νὰ ἐκπέμψῃ καὶ τὴν
ἐλαχίστην ἀκτινοβολίαν.

Ὁ Ἄριστ. Οἰκονόμου ὁμιλῶν περὶ τῆς προσπαθείας ταύτης.

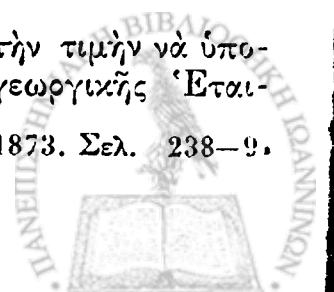
Ὀλίγον πρὸ τῆς συζητήσεως τῆς συμβάσεως ἐν τῇ Βουλῇ γράφει τὰ ἑξῆς ὁ
ἐπιφανὴς πολιτικολόγος καὶ πατριώτης Ἄριστείδης Οἰκονόμου.

«Ἡ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γεωργίας ἔταιρεία πρόκειται νὰ ἐνασχολήσῃ σπου-
δαίως τὴν Βουλὴν. Χώρα ὡς ἡ ἡμετέρα προικισμένη ἐκ φύσεως διὰ τύσης γεω-
γραφικῆς, κλιματικῆς καὶ πνευματικῆς ποικιλίας, εἶναι ἐπιδεκτικὴ λίαν προχωρη-
μένης καλλιέργειας, ἐν τῇ ὅποια τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ φυτὰ πρόκειται ν'
ἀγωνισθῶσι σπουδαιοτάτους ἀγῶνας παρὰ τῇ ἀναγεννωμένῃ ἐν τῷ τόπῳ χειροτε-
χνικῇ καὶ βιομηχανικῇ βιομηχανίᾳ. Ἡ διδασκαλία, τὴν ὅποιαν ἡ Γεωργικὴ ἔται-
ρεία ἀναδέχεται, ἔχει τὴν συγγενὲς πρὸς τὴν ὑποχρεωτικὴν διδασκαλίαν, ἥτις ἐσχά-
τως ἐποιήσατο τινὰς προόδους ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πνεύματι. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς
διαδόσεως τῶν γεωργικῶν φώτων, εἶναι ἀξία σημειώσεως ἡ γόνιμος τῆς ἔταιρείας
ἰδέα περὶ τῶν περιοδικῶν κατ' ἐπαρχίας γεωργικῶν ἐκθέσεων, πανηγύρεων καὶ
συνελεύσεων, καθ' ἃς αἱ πρόοδοι τῆς γῆς διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς πρὸς τὰ
πλήθη μεγάλης διδασκαλίας θέλουσι εἰσεργεσθαι ἐντὸς τῶν μᾶλλον ὑπισθοδρομικῶν
κοινοτήτων» (1).

Ἡ εἰσήγησις τοῦ Δεληγιώργη τὴν 20, Ἰουνίου 1873.

Δεληγιώργης (Πρωθυπουργός). «Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑπο-
βάλω νομοσχέδιον περὶ ἐγκρίσεως συμβάσεως πρὸς μὲν μορφωσιν γεωργικῆς Ἐται-

(1) Ἄριστ. Κ. Οἰκονόμου: «Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις». Ἔτος Α' 1873. Σελ. 238—9.

ρείας, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ σύστασις πρακτικῶν Ἀγροκη-
πίων καθ' ὅλους τοὺς Νομοὺς τοῦ Κράτους καὶ δύο θεωρητικῶν σχο-
λῶν, ἔτι δὲ ἡ ἀποστολὴ εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς τελειοτέ-
ραν ἐκπαίδευσιν καὶ πρᾶξιν τῶν ἐν ταῖς θεωρητικαῖς σχολαῖς ἀριστευ-
όντων καὶ ὁ συνδυασμὸς πάντων τούτων μετὰ εὐρείας γεωργικῆς καλλιεργείας.

Αἱ ἑλλείψεις τῆς Ἑλληνικῆς γεωργίας.

«Τὰ τῆς γεωργίας πρὸ ἡμῶν δὲν ἔχουσιν ὁμολογουμένως ὅσον ἦτον ἡμῶν δυ-
νατὸν καλῶς, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν μεγάλων προόδων, τὰς ὁποίας ἡ γεωργία
ἀπὸ πολλοῦ χρόνου καὶ ἰδίως ἐπ' ἐσχάτων ἐποιήσατο βοηθουμένη ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης
καὶ τῆς πεφωτισμένης πείρας. Τὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις γνωρίζετε πάντες πολὺ
κάλλιον ἐμοῦ μία δὲ καὶ μόνη ἀπόδειξις ἀρκεῖ νὰ πείσῃ τὸν ἀγνοοῦντα, ὅτι τῶ
ἔντι εἶναι ἡ γεωργία στάσιμος ἐν Ἑλλάδι σχετικῶς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς προόδου
εἰς τὸν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ διατελῇ. Χώρα λίαν ἐνδεῶς ἐνασχολουμένη περὶ τὴν
βιομηχανίαν καὶ ἔχουσα ἔδαφος ἐπιτηδεία πρὸς γεωργίαν, εἶναι βεβαίως θαυ-
μαστὸν πῶς δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ἀναγκάζεται νὰ
εἰσάγῃ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τόσῳ μέγα ποσὸν σιτηρῶν, ὥστε ἐξάγει ὄλο τὸ ἀργύριον
καὶ ἔτι πλέον, ὑπερ εἰσπράττει ἐκ τοῦ πλουσιωτέρου προϊόντος αὐτῆς, τῆς σταφί-
δος. Αἰτία μεταξύ ἄλλων εἶναι ἡ ἑλλείψις κεφαλαιῶν προσιτῶν τῇ γεωργίᾳ, καὶ
ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ γεωργία στερεῖται τῆς πολυτίμου βοηθείας τῆς ἐπιστήμης καὶ
τῆς πεφωτισμένης πείρας, ἔτι δὲ τῶν τελειότερων γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν,
δι' ὧν αἱ ἀνθρώπιναι δυνάμεις πολλαπλασιάζονται καὶ ἡ φυσικὴ τῆς γῆς γονιμότης
κλύζανει.

Τὰ ὑπὲρ τῆς γεωργίας κεφάλαια.

«Τὰ κεφάλαια εἶναι σπουδαιότατος σύμμαχος καὶ βοηθὸς τῆς γεωργίας, κα-
θὼς εἶναι ἐν γένει τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου· διότι ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ τιμὴ
τῶν προϊόντων ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὰς δαπάνας τῆς παραγωγῆς των
διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὅποιαν ἰσχυρὰν δύναμιν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς τιμῆς τῶν προϊόν-
των καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς παραγωγῆς ἡ ἀφθονία ἢ ἡ ἑλλείψις τῶν χρηματικῶν
κεφαλαιῶν. Ὅταν τὰ χρηματικὰ κεφάλαια εἶναι ἀρκετὰ καὶ εἶναι συγχρόνως
προσιτὰ καὶ εἰς τιμὴν συμφέρουσαν, αἱ δαπάναι τῆς παραγωγῆς ἐλαττοῦνται,
ἡ τιμὴ ἐπομένως τῶν προϊόντων συνελαττοῦται καὶ αὐτὴ, ἀυξάνει δὲ τὸ ποσὸν
τῆς παραγωγῆς, καὶ δύναται ὁ Λαὸς ἐκεῖνος ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς
ἱκανοποίησιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀναγκῶν ἐν εὐτελεῖ τιμῇ ν' ἀπολαμβάνῃ, ἀφ' ἑτέ-
ρου δὲ νὰ συναγωνίζεταί πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν παραγωγὴν.....

«Τὸ ἐφ' ἡμῶν προτεπαθήσαμεν ὅσον ἠδυνήθημεν νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὰς δύο
ταύτας ἀνάγκας δηλονότι νὰ προσελκύσωμεν κεφάλαια καὶ καταστήσωμεν αὐτὰ προ-
σιτὰ τῇ γεωργίᾳ, καὶ τῇ παραγωγῇ, καθὼς ἐπίσης τῶ ἐμπορίῳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ
καὶ νὰ φροντίσωμεν καὶ περὶ τῆς γεωργίας, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀληθῶς καὶ πράγ-
ματι τῶν νεωτέρων προόδων, τὰς ὁποίας ἡ τέχνη αὕτη ἐποιήσατο εἰς τὸν πεφωτισμέ-
νον καὶ εὐημεροῦντα κόσμον. (1)

Αἱ γενόμεναι εἰς τὸ παρελθὸν δαπάναι.

«Ἐπὲρ τῆς γεωργίας, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνη-
σις ἐφρόντισεν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Βασιλείου, διότι ἕμα τούτου συστηθέντος,

(1) Ὁμιλεῖ περὶ τῶν συμβάσεων μετὰ Τραπεζῶν τοῦ ὑπέβλεπεν ἡ Κυβέρνησις του εἰς τὴν
Βουλῆν.

τῶ ὄντι ἐλήφθη φροντίς περὶ τοῦ πράγματος· ἀλλὰ διὰ πολλὰς αἰτίας ἡ φιλότιμος αὕτη τάσις καὶ ἐπιθυμία ἀπέτυχε καὶ ἀπέτυχε, τὸ μὲν διότι οὐδὲνα παρήγγαγε καρπὸν, τὸ δὲ διότι ἐδαπανήθησαν μέχρι τοῦδε 1,600,000 (1) δραγγῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σημειουμένων κονδυλίων ὅσα εὔρομεν, διότι προκειμένου περὶ τῶν παλαιότερων ἐποχῶν οἱ ἀριθμοὶ δὲν εἶναι πλήρεις. Μοὶ φαίνεται δὲ ὅτι ἡ κυριώτερα αἰτία τῆς ἀποτυχίας εἶναι τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐνὸς λαοῦ ὁλοκλήρου εἰς ἐπιστημονικὴν γεωργίαν διὰ τῆς συστάσεως μιᾶς μόνης δημοσίας πρὸς τοῦτο Σχολῆς, καὶ ταύτης λίαν περιορισμένης, ὡς ὑπῆρξεν ἐκείνη τῆς Τύρουθος. Ἡ τάξις τῶν γεωργῶν ὡς πρὸς τὸ ἔργον αὐτῆς, κατέγεται ὑπὸ ἰσχυρῶν προλήψεων, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι σφόδρα προσκεκολλημένη, καὶ περιπλέον, ζῶσα ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης τῆς βιομηχανίας, φυσικῶ τῶ λόγῳ ἀποστρέφεται τοὺς νεωτερισμοὺς, τῶν ὁποίων ἤκουσε μόνον καὶ ἀτελῶς καὶ ἀμεθόδως τὰς ἐπιτυχίας, χωρὶς οὔτε νὰ γνωρίσῃ τὴν μέθοδον ἐπακριβῶς, οὔτε ἐνώπιόν τῆς νὰ ἴδῃ τὰ παραγόμενα ἀποτελέσματα. Ἐνεκα τούτου καὶ μετὰ τεσσαρακονταετίαν ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ ἀμαθείᾳ, ἐν ἣ εὐρίσκατο καὶ πρὶν μ' ὄλην τὴν δραστηριότητα ἣν ἀνέπτυξε, τὴν θαυμασίαν καὶ καταπληκτικὴν, ἔνεκα τῆς ὁποίας μετέβαλε τὰ ἐρείπια τῆς πρὸ ὀλίγου χρόνου ἐλευθερωθείσης χώρας εἰς τόσον παραγωγικὰς γαίας, καὶ κατεκάλυψε λίαν ἐκτεταμένους ἐκτάσεις διὰ φυτειῶν καὶ σπορῶν καὶ ἄλλων γεωργικῶν ἔργων.

¶ Πρὸς εὐρυτάτην γεωργικὴν διδασκαλίαν.

«Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἡμετέρας γεωργίας ἐνομίσαμεν καὶ νομίζομεν ὅτι πρέπει ἡ διδασκαλία, ἡ πρακτικὴ πρὸ πάντων, νὰ ἐξαπολυθῇ εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς ἐπικρατείας, νὰ πλασθῇ δὲ εὐρύ τι στάδιον ἀμίλλης καὶ συναγωνισμοῦ, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἰσχυρότερος μοχλὸς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, καὶ συγχρόνως νὰ προσφερθῶσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ λαοῦ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ βλέπῃ προχείρως αὐτὰς τὰς προόδους, τὰς ὁποίας αἱ βελτιώσεις τῆς γεωργικῆς τέχνης παράγουν.

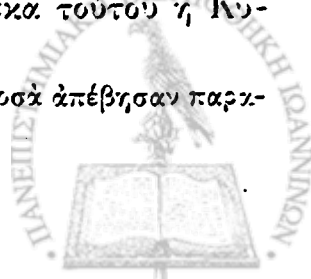
¶ Ἐπροτιμήθη ἡ ἰδιωτικὴ προσπάθεια.

«Δύο συστήματα πρὸς τοῦτο ὑπάρχουσι τὸ μὲν ἂν ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ἀναδεχθῇ τὸ ἔργον τοῦτο ὅπως τὸ ἔπραξε κατὰ τὸ παρελθόν· τὸ δὲ, ἂν ἤθελεν ἀνατεθῇ τὸ ἔργον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐνέργειαν. Εἶναι περιττὸν νὰ ἐξηγήσω εἰς τὴν Βουλὴν τοὺς λόγους, ἔνεκα τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον σύστημα ἦτο προτιμότερον καὶ ἐπροτιμήθη. Τῶ ὄντι κατωρθώθη ὥστε τὸ ἀντικείμενον τοῦτο νὰ προσελκυσθῇ τὴν προσοχὴν τῶν δυναμένων νὰ προσφέρωσι κεφάλαια καὶ τῶν ἐχόντων τὴν εὐχαρίστησιν νὰ καταγείνωσι εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην. Ὅπως δὲ θέλετε παρατηρήσει ἐκ τῆς συμβάσεως, οἱ συνεταιρισθέντες δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἤθελον ἐπιχειρήσει τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην πρὸς κερδοσκοπίαν, ἐφ' ᾧ καὶ αἱ Τράπεζαι καὶ οἱ Τραπεζίται οἵτινες πρὸς τοῦτο συνεταιρίσθησαν, ἔλαβον λίαν περιορισμένον ποσὸν συμμετοχῆς, καὶ ἱκανὸν κεφάλαιον, ἔμεινεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν φίλων τῆς γεωργίας.

Οἱ ὅροι τῆς Συμβάσεως.

«Βάσις τῆς Συμβάσεως εἶναι· πρῶτον, ὁ εὐρὺς συνεταιρισμὸς, δεύτερον, ἀποχρῶσα ἐξασφάλισις τῶν κεφαλαίων καὶ τρίτον συνδυασμὸς τῆς πρακτικῆς καὶ θεωρητικῆς διδασκαλίας μετὰ εὐρείας καλλιέργειας τῆς γῆς. Ἐνεκα τούτου ἡ Κυ-

(1) Σ.Σ. Ἀπεδείχθη ἤδη ὅτι τὰ δαπανηθέντα ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν πρὸς ἀπέβησαν παραγωγικά.

βέρνησις συνωμολόγησε πρὸς τὴν Ἑταιρείαν παραχώρησιν ἰκανῆς ἐκτάσεως γῆς· περὶ ἕκαστον Ἀγροκήπιον, δηλαδή καθ' ἓνα ἕκαστον Νομόν, καὶ συνεφωνήθη ὅπως εἰς τοὺς Νομούς, ὡς ἐν Ἑπτανήσῳ, εἰς οὓς δὲν ὑπάρχουσιν ἔθνικαὶ γαῖαι, ἡ ἔταιρεία συστήσῃ ἀγοράζουσα ἰδιωτικῶς, τὰ ἀγροκήπια ταῦτα, καὶ λαμβάνουσα εἰς ἄλλους νομούς τὴν ἕκτασιν, ἣτις ἐλλεῖπει εἰς τοὺς νομούς ἐκείνους. Ἡ εὐρεῖα καλλιέργεια θέλει φέρει τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι ὄχι μόνον θέλει παρουσιάσει, οὐχὶ ἐν σμικρῷ, ἀλλ' εὐρέως τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ πεπειραμένης γεωπονίας, ἀλλὰ συγχρόνως θέλει συντελέσει εἰς τὴν παραγωγὴν κερδῶν τῇ ἔταιρείᾳ, ὅπερ θέλει ἐλαττώσει τὴν ἐγγύησιν τοῦ Δημοσίου καὶ συγχρόνως θέλει προσδίδει τῷ δημοσίῳ πρόσοδον ἐκ τῆς φορολογίας τῶν προϋόντων, ἅτινα ἡ Ἑταιρεία θέλει παράγει.

«Προσθέτω δὲ συγχρόνως ὅτι ὑπάρχει κληροδότημα ὑπερβαῖνον τὰς 500,000 δραχμ. κατατεθειμένον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ὑπὸ τοῦ φιλογενοῦς Τριανταφυλλίδου τὸ ὅποῖον κατὰ γνωμοδότησιν τῆς Συγκλήτου.....

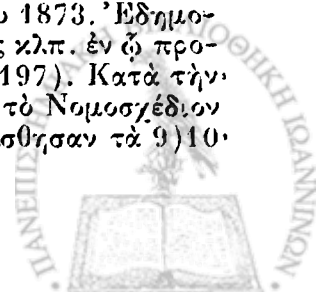
Τὶ δαπανοῦν τὰ ἄλλα κράτη.

«Ἐλπίζω δὲ ὅτι ἡ Βουλὴ, ἀπὸ τῆν ψῆφον τῆς ὑποίας ἐξαρτᾶται ἡ παραδοχὴ ἢ μὴ ὄλων τῶν συμβάσεων, θέλει ἐγκρίνει τὴν πρωτοβουλίαν, ἣν ἐλάβομεν ὡς πρὸς τὰς παραχωρήσεις τῇ τοιαύτῃ ἔταιρείᾳ, ἣτις πρώτην φορὰν κατορθοῦται, λαμβάνουσα ὑπ' ὅσιν τὴν ἰσχυρὰν ἀνάγκην, ἡ ὑποία, ὡς προσεῖπον, ὑπάρχει. Ἔχομεν δὲ τὸ παράδειγμα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Εἰς τὴν Πρωσσίαν ἡ ἔτησίᾳ δαπάνη ὑπὲρ τῆς Γεωργίας ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀναβαίνει, εἰς 2,863,000 ταλλήρων, κατὰ τοὺς προϋπολογισμοὺς τοῦ 1872, εἰς τὴν Αὐστρίαν 2.856.000 φιορινίων, εἰς τὴν Γαλλίαν 7,683,000 φράγκων. Εἰς τὴν Ἰταλίαν 3 1/2 ἑκατομμύρια. Παρετήρησα εἰς τὰς τελευταίας συζητήσεις τῆς Γαλλικῆς Συνελεύσεως, ὅτι τὸ ψηφισθὲν ποσὸν ἀνεβιβάσθη εἰς φρ. 9,602,000.

Τόκοι 8 ο)ο ἐπὶ τῶν κατατεθέντων κεφαλαίων.

«Ἡ ἡμετέρα συνδρομὴ καταλήγει ὁ Δεληγιώργης, συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι τὰ κεφάλαια τῆς Ἑταιρείας, τὰ ὅποια ἐντὸς τῆς τετραετίας θέλουσι καταβληθῆ ἔκ 2.000,000 δραχμῶν, θέλει ἀσφαλίσαι ἡ Κυβέρνησις, (καθόσον καταβάλλονται ἀνὰ 500,000 δραχμῶν κατ' ἔτος) δι' ἐγγυήσεως τόκου 8 ο)ο. Ὡστε μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς τετραετίας, ἐὰν ὑποτεθῆ ὀτιοῦδεμία θέλει προσδίδεται εἰς τὴν Ἑταιρείαν ὠφέλεια, καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ Κυβέρνησις ὀλόκληρον τὴν ἐγγύησιν τοῦ 8 ο)ο θέλει καταβάλει, ἢ δαπάνη τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως θέλει εἶσθαι 160,000 δραχμ. Φρονῶ δὲ ὅτι ἡ δαπάνη αὕτη, καίτοι σμικρὰ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν προωρισμένη, ἔχει ἀξίαν μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον· διότι τὰ εἰσοδήματα ἀφ' ἑνὸς τῆς Ἑταιρείας θέλουσι διὰ τῆς καλλιέργειας τῶν παραχωρουμένων αὐτῇ ἐκτάσεων πολλαπλασιασθῆ καὶ ἐπομένως ἡ ἐπιχορήγησις τῆς Κυβερνήσεως θέλει εἶσθαι κατωτέρα τοῦ 8 ο)ο καὶ ὠφέλειαν θέλει ἀποδώσει τῇ Κυβερνήσει ἢ καλλιέργεια αὕτη διὰ τῆς φορολογίας τῶν προϋόντων αὐτῆς. Ἀλλὰ πολλῶ μεῖζον θέλει εἶσθαι ἡ ὠφέλεια τοῦ κράτους διὰ τοῦ χρόνου, ἂν πράγματι ἡ Ἑταιρεία καλῶς διοικουμένη κατορθώσῃ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦ νὰ ἐξαπλώσῃ ἐντὸς τῆς χώρας μας καὶ εἰς πάσας τὰς γωνίας αὐτῆς τὴν πρόσοδον καὶ βελτίωσιν, τὴν ὑποία ἡ γεωργία ἀπῆλαυσε κατὰ τοὺς σημερινοὺς χρόνους». (1)

(1) «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς». Συνεδρίασις τῆς 20 Ἰουνίου 1873. Ἐδημοσιεύθη εἰς ἰδιαιτέρον φυλλάδιον ἢ σύμβασιν περὶ συστάσεως Γεωργικῆς Ἑταιρείας κλπ. ἐν ᾧ προτάσσεται ἡ ἀγύρευσις τοῦ Πρωτοπουργοῦ. (ἡΜέριμνα) 1873 6 Ἰουλίου Ἀριθ. 1197). Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 16 Ἰουλίου 1873 ἀναγράφεται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν 16ον τὸ Νομοσχέδιον «Περὶ ἐγκρίσεως Συμβάσεως πρὸς σύστασιν Γεωργικῆς Ἑταιρείας» καὶ ἐψηφίσθησαν τὰ 9)10.

Τὸ κείμενον τῆς Συμβάσεως.

Εἰς τὰ 1873 λοιπὸν, ἐγένετο ἀπόπειρα συστάσεως Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας ὑπὸ τύπον ἀνωνύμου Ἐταιρείας καὶ μετὰ διαφόρους ὑπὲρ τῆς γεωργίας σκοποὺς μεταξὺ τῶν ὑποίων καὶ ἡ βαθμιαία σύστασις Γεωργικῶν Σχολῶν ἀνὰ τοὺς διαφόρους Νομοὺς τῆς Ἑλλάδος. Τὸ Καταστατικὸν αὐτὸ ἀνεύρομεν ἐν πρωτοτύπῳ, περιέχει δὲ ἰδιοχείρως τὰς ὑπογραφὰς τῶν πρὸ ἐξηκονταετίας διακρινομένων ἐπὶ πλούτῳ καὶ ὀνόματι Ἑλλήνων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Πάντες οὗτοι ἐγγράφονται εἰς τὴν Ἐταιρείαν διὰ μεγάλα ποσὰ καὶ ἔχουν τὴν φιλοδοξίαν μαζῇ μετὰ ἀτομικὰ των νὰ ἐξυπηρετήσουν καὶ τὰ γενικώτερα συμφέροντα τῆς χώρας. Τὸ πολῦτιμον αὐτὸ ἐγγράφον, ἐφ' ὅσον περιστρέφεται, κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τῶν διατάξεων του, εἰς τὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας Γεωργικῶν Σχολῶν, ἔχει τὴν θέσιν του εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν, ὡς ἐκ τούτου δὲ θὰ περιλάβωμεν αὐτὸ ὀλόκληρον εἰς τὰς σελίδας μας καὶ θὰ τὸ θεωρήσωμεν ὡς ἓνα ἱστορικὸν ἀπόκρημα διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς παρ' ἡμῖν Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ κείμενον τῆς Συμβάσεως τὸ ὑποῖον, ὅπως ἐλέγθη ἀνωτέρω, κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν ἐν πρωτοτύπῳ, εἶναι ἓνα μνημεῖον φωτεινῆς σκέψεως, φιλοπάτριδος μερίμνης καὶ πνεύματος ἀληθῶς φιλογεωργικοῦ. Ἀτυχῶς ἡ Ἑλληνικὴ στενοκεφαλιά τὸ ἀπόθησε, τὸ ἐξεμηδένισε, τὸ περιεφρόνησεν, ἡ διαφύρησε τελείως διὰ τοὺς σκοποὺς του, διὰ τὰς βλέψεις του, διὰ τὴν ὠφελιμότητά του. Διαρκῶς εἰς ὅλας τὰς σελίδας τοῦ ἔργου μας τούτου, ὁ αἰώνιος ἐχθρὸς τῆς προόδου τοῦ τόπου μας εἶναι ἢ ὁ πολιτικὸς κόσμος τῆς χώρας μετὰ τὰ θλιβερά κομματικὰ ἔλαττώματά του ἢ ἡ διοικητικὴ τῶν ἐκάστοτε Κυβερνήσεων μηχανή, ἢ ὑποία πάντοτε σκουριασμένη δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀνοίξῃ καινούργιους δρόμους εἰς τὴν ἐθνικὴν σταδιοδρομίαν τῆς χώρας. Ἴδου τὸ κείμενον τῆς συμβάσεως ἔχον οὕτως :

Σ Υ Μ Β Α Σ Ι Σ

«Μεταξὺ τοῦ Κυρίου Ἐπ. Δεληγιώργη Προέδρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν κάτωθι τῆς παρούσης Συμβάσεως ὑπογεγραμμένων.

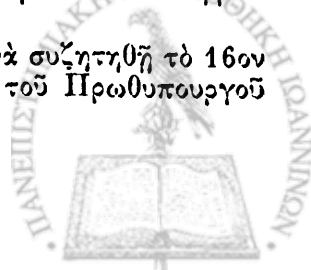
Ἄρθρον 1ον.

«Οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι θέλουσι συστήσῃ Ἀνώνυμον Ἐταιρείαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνικὴ Γεωργικὴ Ἐταιρεία», ἔχουσιν τὴν ἔδραν αὐτῆς ἐν Ἀθήναις. Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας, ἔσεται ἢ ἐν τῷ τόπῳ εἰσαγωγὴ τῶν τελειότερων καὶ καταλληλοτέρων μεθόδων τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς, ἢ μὲρφοσις πρακτικῶν καὶ θεωρητικῶν γεωργῶν καὶ ἐν γένει ἢ ἀνάπτυξις τῆς Γεωργίας ἐν Ἑλλάδι.

Ἄρθρον 2ον.

«Ὁ σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας ἐπιδιωχθήσεται διὰ τῆς ἰδρύσεως τεχνικοῦ καὶ καταλλήλου συστήματος γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, διαιρουμένης εἰς δύο στάδια. α') εἰς καθαρῶς πρακτικὸν καὶ β') εἰς θεωρητικόν. Διὸ καὶ ἐν ἐκάστῳ τοῦ Κράτους Νομῶ θέλει συσταθῆ ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας ἀνὰ ἓν πρακτικὸν ἀγροκῆπιον, ἐν Πελοποννήσῳ δὲ καὶ ἐν τῇ Στερεῇ Ἑλλάδι ἀνὰ μία γεωργικὴ Σχολή, συγχωνευομένης ταύτης μετὰ τοῦ καταλληλοτέρου ἢ κεντρικωτέρου ἐκ τῶν πρακτικῶν ἀγρο-

εἴτε εἰς πρώτην: ἴτε εἰς δευτέραν ἀνάγκωσιν καὶ μόνον ἀπέμεινεν χωρὶς καὶ νὰ συζητηθῇ τὸ 16ον (Μέριμνα 17 Ἰουλίου 1873. Ἀρρ.θ. 1220). Εὐρείαν περίληψιν τῆς ὀμιλίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ δίδει ἡ «Ἐρευνα» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1194 τῆς 22 Ἰουνίου 1873 φύλλον της.

κηπίων. Ἡ ἴδρυσις τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων καὶ τῶν γεωργικῶν Σχολῶν θέλει γείνει διαδοχικῶς, ἤτοι ἀνά ἓν τῶν ἰδρυμάτων τούτων κατ' ἔτος. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων θέλει ἰδρυθῆ ἑντὸς δεκαοκτῶ μηνῶν, ἡ δὲ πρώτη, ἐκ τῶν γεωργικῶν Σχολῶν ἑντὸς τεσσάρων ἐτῶν ἀπὸ τῆς Νομοθετικῆς ἐγκρίσεως τῆς παρούσης Συμβάσεως· βαθμηδὸν δὲ καὶ ἑντὸς δέκα πέντε ἐτῶν θέλει συμπληρωθῆ ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων καὶ τῶν γεωργικῶν Σχολῶν. Αἱ ὑποχρεώσεις αὗται ἰσχύουσιν ἐφ' ὅσον ἐκτελοῦνται τὰ ἄρθρα 12 καὶ 13 τῆς παρούσης Συμβάσεως.

Ἄρθρον 3ον.

«Ἐκαστος Δῆμος ὑφείλει, ἵνα κατ' ἔτος ἀποστέλλῃ εἰς τὸ πρακτικὸν Ἀγροκήπιον τοῦ Νομοῦ εἰς ὃν ἀνήκει, ἓνα μαθητὴν δεκαεξ ἕως εἴκοσι ἐτῶν, κράσεως εὐρώστου, ἀμέμπτου διαγωγῆς καὶ γινώσκοντα τοῦλάχιστον τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν. Ἡ δὲ κυβέρνησις δύναται νὰ διορίζη ἐν τοῖς πρακτικοῖς Ἀγροκηπίοις εἴκοσι τὸ ὅλον ὑποτρόφους τῆς Ἐταιρείας, μέχρι δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἀνά πέντε εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν πρώτων συσταθησομένων. Δύναται ὡσαύτως νὰ προσθέσῃ ἀνά ἓνα μόνον τοιοῦτον ὑπότροφον εἰς ἐκάστην τῶν γεωργικῶν Σχολῶν. Οἱ ὑπότροφοι τῆς Κυβερνήσεως ἐξομοιοῦνται καθ' ὅλα πρὸς τοὺς ὑποτρόφους τῶν δήμων καὶ ὑπάγονται ὡς καὶ ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς κανονισμοὺς τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων καὶ γεωργικῶν Σχολῶν.

Ἄρθρον 4ον.

«Ἡ ἐν ἐκάστῳ τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων καὶ τῶν γεωργικῶν Σχολῶν ἐκπαίδευσις διαρκεῖ τρία ἔτη κατὰ τὰ ὑποῖα ἢ συντήρησις τῶν μαθητῶν, ἢ τροφή, ἐνδύματα, κατοικία καὶ θεραπείαι βαρύνει τὴν Ἐταιρείαν, καθὼς καὶ ἡ ἐν γένει συντήρησις τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων καὶ γεωργικῶν Σχολῶν εἰς μισθοὺς προσωπικοῦ, διδασκαλίαν, κτίρια, ἐργαλεῖα, σποράς, φυτείας, κτλ. κτλ. Εἰς τὴν Ἐταιρείαν ἀνήκει ὁ διορισμὸς τῶν προσώπων καθὼς καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἐν γένει τῆς γεωργικῆς ἐκπαίδευσσεως κατὰ τε τὸ τεχνικὸν καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν αὐτῆς μέρος κατὰ τὸ ἄρθρον 17.

Ἄρθρον 5ον.

«Ἐκαστον πρακτικὸν ἀγροκήπιον ἐκλέγει ἐκ τῶν ἀριστευσάντων τελειοδιδάκτων μαθητῶν αὐτῆς ἓνα κατ' ἐπαρχίαν, τὸν ὑποῖον ἀποστέλλει εἰς τὴν οἰκείαν γεωργικὴν Σχολὴν ἐφαρμοζομένων τῶν ἄρθρων 4 καὶ 6, οἱ δὲ ἀναπληρωταὶ τῶν τυγλὸν καθυστερούντων μαθητῶν πρέπει νὰ λαμβάνωνται κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν διακριθέντων εἰς τὰ πρακτικὰ ἀγροκήπια.

Ἄρθρον 6ον.

«Ἐὰν Δῆμός τις καθυστερήσῃ τὴν ἀποστολὴν μαθητοῦ, ἢ ἢν ὁ ἀποσταλεὶς παραβάτης γενόμενος τῶν διατάξεων τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων ἢ γεωργικῶν Σχολῶν ἀποβληθῆ ἢ αὐτογνωμόνως ἢ καὶ ἐξ ἀσθενείας ἢ ἄλλου φυσικοῦ τινὸς κωλύματος ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του, εἰδοποιεῖται ὁ Δῆμος, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸν ἐλλείποντα μαθητὴν ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει ἀντικαθίσταται οὗτος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἴτε ἐκ τοῦ ἰδίου Δήμου εἴτε ἐξ ἄλλου.

Ἄρθρον 7ον.

«Οἱ μαθηταὶ τῶν γεωργικῶν Σχολῶν ἀπαλλάσσονται διὰ παντὸς τῆς πρὸς στρατείαν ὑποχρεώσεως, οἱ δὲ τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μαθητείας των καὶ ἐπὶ τριετίαν μετὰ τὴν ἐξοδὸν των ἐκ τοῦ ἀγροκηπίου. Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις θέλει ἀποστέλλῃ τοὺς ἀναγκαίους προγυμναστάς, ὅπως οἱ.

μαθηταὶ ἐκπαιδεύονται τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις συμφώνως τῷ κανονισμῷ τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων, ὅστις θέλει περιλαμβάνει καὶ ταύτην τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ Ἑταιρεία θέλει παρέχει τοῖς προγυμνασταῖς μόνον τροφήν καὶ κατοικίαν, ἡ δὲ Κυβέρνησις τοῖς μαθηταῖς, τ' ἀναγκαῖα ἔπλα καὶ πολεμοφόδια.

Ἄρθρον 8ον.

«Ἐκ τῶν ἀποφοιτῶντων μαθητῶν ἐκάστης τῶν γεωργικῶν Σχολῶν πέμπεται ἐν Εὐρώπῃ ἀνά πᾶν ἔτος ὁ ἐν διαγωνισμῷ ἀριστεύσας, πρὸς τελειοποίησίν του ἐν εἰδικῷ τινι κλάδῳ τῆς γεωργίας. Ἡ ὑπότροφία αὐτοῦ γίνεται δι' ἐξόδων τῆς Ἑταιρείας καὶ διαρκεῖ δύο ἔτη. Μετὰ δὲ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν ὁ ὑπότροφος εἶναι ὑπόχρεως νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ τριετίαν ἐν ταῖς γεωργικαῖς Σχολαῖς ἢ ἐν ταῖς πρακτικαῖς ἀγροκηπίοις τῆς Ἑταιρείας ἀναλαμβάνων τὴν προσήκουσαν εἰς τὰς σπουδὰς αὐτοῦ θέσιν κατὰ τὸν ὄργανισμόν, καὶ ἀπολαμβάνων τὰς κανονισμένας κατ' αὐτὸν ἀποδοχάς. Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ὁ ὑπότροφος εἶναι ὑπόχρεως νὰ παράσῃ τῇ Ἑταιρείᾳ πρὸ τῆς μεταβάσεώς του εἰς Εὐρώπην ἐγγύησιν ἐξακισχιλίων δραχμῶν ἀξίας, κτηματικὴν ἢ προσωπικὴν.

Ἄρθρον 9ον.

«Παρεκτὸς τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων δίδονται καὶ κατὰ τὸ τέλος ἐκάστης τριετίας ἐξετάσεις ἐν τε τοῖς πρακτικαῖς ἀγροκηπίοις καὶ γεωργικαῖς Σχολαῖς. Εἰς δὲ τὸν ἐφ' ἐκάστης Σχολῆς ἀριστεύσαντα δίδεται ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας βραβεῖον ἐκ κεφαλαίου καταρτιζομένου ἀφ' ἑνὸς ἐξ εἰδικῶν ποσοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐκάστοτε ψηφιζομένου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐξ εἰσφορῶν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Ἑταιρείας καταβαλλομένων ὑπὸ τῶν φίλων τῆς γεωργίας.

«Τὸ κεφάλαιον τοῦτο διανέμεται μεταξὺ τῶν ἀριστευσάντων ὄλων τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων καὶ γεωργικῶν Σχολῶν.

Ἄρθρον 10ον.

«Τὰ κεφάλαια τῆς Ἑταιρείας ὀρίζονται εἰς δύο ἑκατομμύρια δραχμάς, διαιρούμενα εἰς δέκα χιλιάδας μετοχάς, ἀνά διακοσίας δραχμάς ἐκάστην. Τὰ κεφάλαια θέλουσι καταβληθῆ ἑντὸς τετραετίας ἀπὸ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ καταστατικοῦ εἰς πέντε ἴσας δόσεις.

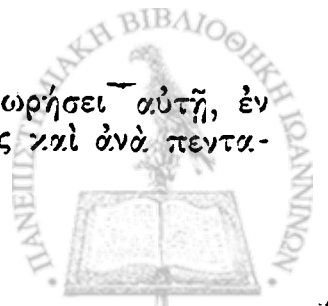
«Μετὰ τὴν τετραετίαν ταύτην τὸ κεφάλαιον δύναται ν' αὐξηθῆ ἐπὶ ἐν ἀκόμῃ ἑκατομμύριον, ἂν τὰ κατατεθέντα δὲν ἀρκέσωσι πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν κατὰ τὴν παροῦσαν Σύμβασιν ὑποχρεώσεων τῆς Ἑταιρείας. Ἡ καταβολὴ θέλει γίνεαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὡς καὶ ἡ τῶν δύο ἑκατομμυρίων καὶ κατὰ δόσεις.

Ἄρθρον 11ον.

«Τὰ ἐκάστοτε διαθέσιμα κεφάλαια τῆς Ἑταιρείας δύνανται νὰ τοποθετῶνται μόνον εἰς προσοδοφόρον ἀγορὰν δημοσίων χρεωγράφων ἢ μετοχῶν καὶ ὁμολογιῶν Ἑταιρειῶν ὑφισταμένων δυνάμει Βασιλικῶν Διαταγμάτων, ἢ ἂν ἡ ἀγορὰ αὕτη δὲν ἤθελεν εἰσθαι ἐπωφελής, δύνανται νὰ τοποθετῶνται εἰς δάνεια ἀσφαλῆ μὲ προθεσίαν οὐχὶ μακροτέραν τῶν ἐνενήκοντα ἡμερῶν. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἀπαιτεῖται ἡ γνωμοδότησις τοῦ Βασιλικῆ Ἐπιτρόπου. Πᾶσα δ' ἐναντίον αὐτῆς γενομένη τοποθέτησις χρημάτων μένει εἰς βάρος τῆς Ἑταιρείας διὰ τὰς ἐνδεχομένας ἐπιζημίους συνεπειάς καὶ δὲν ἐπιβαρύνει τὸν μετὰ τοῦ δημοσίου λογαριασμόν αὐτῆς.

Ἄρθρον 12ον.

«Κατ' ἐκλογὴν τῆς Ἑταιρείας ἢ Κυβέρνησις θέλει παραχωρήσει αὐτῇ, ἐν ἐκάστῳ Νομῷ ἀνά τρεῖς χιλιάδας στρέμματα καλλιεργησίμου γῆς καὶ ἀνά πεντα-

κόσια στρέμματα δασώδους έκτάσεως δι' ἕκαστον πρακτικὸν ἀγροκήπιον καὶ γεωργικὴν Σχολὴν. Αἱ γαῖαι καὶ τὰ δάση θέλουσιν εἶσθαι εἴτ' Ἐθνικά, εἴτ' ἔκκλησιαστικά. Αἱ δὲ γαῖαι ἐξ ὅλων τῶν ποιότητων καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν συγκεντρωμένοι. Ἐὰν δὲ ἐν τῷ Νομῷ δὲν ὑπάρχωσι τοιαῦτα δάση καὶ γαῖαι εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Δημοσίου εἰς οὐδεμίαν τοῦτο ὑπόκειται εὐθύνην ἀλλ' εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ἢ Ἐταιρεία εἶναι ἀπηλλαγμένη τῆς υποχρεώσεως τοῦ νὰ συστήσῃ Σχολὴν ἐν τῷ Νομῷ ἐκείνῳ, ἂν τῇ προσφέρωνται ὀλιγώτερα τῶν 300 τοῦλάχιστον στρεμμάτων δασώδους έκτάσεως καὶ δισχιλίων στρεμμάτων γαιῶν.

«Ἡ δι' ἕκαστην Σχολὴν καὶ ἕκαστον Ἀγροκήπιον παραχώρησις τῶν ἀπαιτούμενων δασῶν καὶ γαιῶν θέλει γίνεσθαι τρεῖς τοῦλάχιστον μῆνας πρὸ τῆς συστάσεως τῶν Σχολῶν ἐπὶ δικαιολογημένη αἰτήσῃ τῆς Ἐταιρείας. Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος δάση καὶ αἱ γαῖαι εἰς οὐδεμίαν ὑπόκεινται πρὸς τὸ Δημόσιον ὑποχρέωσιν ἢ φόρον δημόσιον καὶ δημοτικόν, εἴτε ὡς πρὸς τὴν παραχωρουμένην ἔκτασιν, εἴτε ὡς πρὸς τὰ ἐν αὐτοῖς παραγόμενα παντὸς εἴδους προϊόντα. Ἡ ἀτέλεια αὕτη διαρκεῖ ἐπὶ μίαν μόνον πενταετίαν ἀπὸ τῆς συστάσεως ἐκάστης Σχολῆς· μετὰ τὸ τέλος δ' αὐτῆς τὰ δάση καὶ αἱ γαῖαι τῶν Σχολῶν ὑπόκεινται μὲν εἰς τοὺς λοιποὺς φόρους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς δικαίωμα ἐπικαρπίας.

«Τὰ δάση καὶ τὰς γαῖας ταύτας ἐν πᾶσι τοῖς Νομοῖς τοῦ Κράτους ὀφείλει ἢ Ἐταιρεία νὰ ὑποδείξῃ πρὸς τὸ Δημόσιον. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Δημόσιον δὲν δύναται καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ν' ἀπαλλοτριώσῃ αὐτά, ἀλλὰ μόνον νὰ καρποῦται παραδίδουσα αὐτὰ διαδοχικῶς πρὸς τὴν Ἐταιρείαν τρεῖς τοῦλάχιστον μῆνας πρὸ τῆς συστάσεως ἐκάστης Σχολῆς καὶ ἐκάστου πρακτικοῦ Ἀγροκηπίου.

«Ἡ Ἐταιρεία δύναται νὰ ὑποδείξῃ ἐκ τῶν δασῶν καὶ καλλιεργησίμων γαιῶν Νομοῦ τινὸς καὶ πλεον τῆς προσφερθείσης έκτάσεως, ἢ δὲ Κυβέρνησις ὀφείλει καὶ ταύτην νὰ παραχωρήσῃ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς συστάσεως πρακτικοῦ ἀγροκηπίου ἐν ἄλλῳ Νομῷ, ἔνθα δὲν εὑρέθῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Δημοσίου ἢ ἀπαιτούμενη πρὸς σύστασιν αὐτοῦ, κατὰ τὰς προηγουμένας διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου ἔκτασις. Ἀλλὰ τὸ ποσὸν τῶν δασῶν καὶ γαιῶν, τὸ ὁποῖον ἢ Ἐταιρεία εἴτε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως θέλει λάβει, εἴτε ἢ ἰδίᾳ θέλει προμηθευθῆ πρὸς σύστασιν τοιούτου Ἀγροκηπίου ἀπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἐταιρείας. Τὰ δάση καὶ αἱ γαῖαι αὗται ὑπάγονται εἰς τὰς αὐτὰς ἀτελείας κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Ἄρθρον 13ον.

«Ἡ Κυβέρνησις ἐγγυᾶται εἰς τὴν Ἐταιρείαν τόκον 8 ο/ο ἐπὶ τῶν κεφαλαίων αὐτῆς, καθόσον ταῦτα βαθμηδόν, ὡς ἐξετέθη, κατατίθενται ὑπὸ τῶν μετόχων καὶ ἐκτελοῦνται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 2 τῆς παρούσης Συμβάσεως.

Ἄρθρον 14ον.

«Κατὰ πᾶν ἔτος ἐντὸς τῆς περιφέρειας ἐκάστου πρακτικοῦ ἀγροκηπίου, ἐν τόπῳ ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως αὐτῶν ἐκάστοτε προσδιοριζομένῳ, συγκροτοῦνται συνελεύσεις, ἐν αἷς καλοῦνται πάντες οἱ γεωργοὶ καὶ κτηματῖαι τοῦ Νομοῦ, ἐκτίθενται δὲ τὰ προϊόντα καὶ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἀγροκηπίου ὡς καὶ τῶν λοιπῶν γεωργικῶν κοινοτήτων, καθόσον βαθμηδόν ἢ συνήθεια αὕτη εἰσχωρεῖ εἰς τὰ ἔθνη τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴν πανήγυριν ταύτην, διαρκούσαν τρεῖς ἡμέρας οἱ μὲν διδάσκαλοι τοῦ ἀγροκηπίου ἐξηγοῦσι πανδήμως ὑπὸ γενικὴν καὶ πρακτικὴν ἔποψιν τὰς νεωτέρας προόδους τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς, ὁ δὲ Διευθυντὴς αὐτοῦ, ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ, ἀπονέμει τὰ πρὸς τοὺς ἀριστεύσαντας ἀνήγοντα βραβεῖα.

“Αρθρον 15ον.

«Κατὰ τετραετίαν ἐν ἐποχῇ καταλλήλῳ οἱ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ τῶν πρακτικῶν ἀγροκηπίων συνέρχονται ἐν ταῖς κεντρικαῖς καὶ γεωργικαῖς Σχολαῖς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Σπυρεᾶς Ἑλλάδος ἢ εἰς ἄλλας θέσεις ἐκάστοτε προσδιοριζόμενας ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῶν κεντρικῶν τούτων Σχολῶν, εἰς τρόπον ὥστε διαδοχικῶς ἐν ὅλοις τοῖς τοῦ Κράτους Νομοῖς νὰ ἐνεργῶνται τοιαῦται γεωργικαὶ σύνοδοι. Κατ’ αὐτὰς ἀνακινοῦνται αἱ μελέται τῶν διαφόρων Σχολῶν ἐπὶ τῶν γεωργικῶν περιστάσεων ἐκάστης περιοχῆς τῆς Ἑλλάδος, ἐκτίθενται τὰ προϊόντα τῆς καθόλου γεωργίας καὶ βραβεύονται ἐξ ὀρισμένου κονδυλίου, ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἄρθρῳ 9 κεφαλαίου, οἱ ἀριστεύσαντες ἐκ τῶν γεωργικῶν ἐν γένει παραγωγῶν.

“Αρθρον 16ον.

«Ἡ Ἑταιρεία θέλει διαρκέσῃ ἐνενήκοντα ἐνέα ἔτη μετὰ τὸ τέλος τῶν ὑποίων τὰ παραχωρηθέντα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως δάση καὶ αἱ γαῖαι ἐπανέρχονται εἰς τὸ Δημόσιον μεθ’ ὅλων τῶν ἐν αὐταῖς ἔργων, οἰκοδομῶν καὶ φυτειῶν.

“Αρθρον 17ον.

«Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς νομοθετικῆς κυρώσεως τῆς παρούσης Συμβάσεως θέλει ὑποβληθῆ τὸ καταστατικὸν τῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Κυβερνήσεως· διὰ τοῦ καταστατικοῦ δὲ τούτου θέλουσι κανονισθῆ ἡ διαχείρισις καὶ διάθεσις τῶν κεφαλαίων, ὁ ὀργανισμὸς τῆς Διευθύνσεως καὶ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὁ κανονισμὸς τῶν πρακτικῶν Ἀγροκηπίων καὶ γεωργικῶν Σχολῶν, πρὸς τούτοις θέλουσι τεθῆ αἱ βάσεις τῆς παρὰ τὰς διαφόρους μεθόδους τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς καὶ τῶν δασῶν κανονικῆς τοῦ Ἑταιρικοῦ σκοποῦ ἀναπτύξεως, κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν ἄλλαις Εὐρωπαϊκαῖς χώραις διατελούσας ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἢ πλησίαις πρὸς τὴν Ἑλλάδα κλιματολογικὰς καὶ γεωργικὰς περιστάσεις. Εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνάγεται καὶ ἡ τελειοποίησις τοῦ γένους τῶν ζώων.

“Αρθρον 18ον.

«Αἱ γεωργικαὶ μηχαναὶ καὶ τὸ λοιπὸν ὕλικὸν τῶν γεωργικῶν Σχολῶν καὶ πρακτικῶν ἀγροκηπίων εἰσάγονται εἰς τὸ Κράτος ἄνευ πληρωμῆς τελωνειακοῦ δασμοῦ.

“Αρθρον 19ον.

«Ἡ κυβέρνησις ἔχει ἐν τῷ Διοικητικῷ τῆς Ἑταιρείας Συμβουλίῳ, τὸ πέμπτον τῶν συγκροτουσῶν αὐτὸ ψήφων, οἱ δὲ ἀντιπροσωπεύοντες αὐτὰς ἐξομοιοῦνται καθ’ ὅλα μετὰ τῶν λοιπῶν Συμβούλων τῆς Ἑταιρείας. Ἡ Κυβέρνησις ἐξελέγχει τὴν χρηματικὴν τῆς Ἑταιρείας διαχείρισιν καὶ διορίζῃ παρ’ αὐτῇ Βασιλικὸν Ἐπίτροπον, οὗτινος ὁ μισθὸς μέχρι τριακοσίων δραχμῶν θέλει καταβάλλεται ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας.

«Ἐπὶ τούτῳ συστάθη ἡ παρούσα Σύμβασις εἰς διπλοῦν, ὧν τὸ μὲν ἐν ἡμῖν ἐνεῖν εἰς τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τὸ δὲ παρέλαβεν ἡ Ἑταιρεία.

«Τὸ κῦρος τῆς παρούσης Συμβάσεως ἐξήρηται ἐκ τῆς Νομοθετικῆς κυρώσεως αὐτῆς, πρὸς τοῦτο δὲ θέλει αὕτη ὑποβληθῆ εἰς τὴν Βουλὴν ἐντὸς τῆς πρώτης Συνόδου.

«Ἐν Ἀθήναις τῇ ὀγδόῃ Φεβρουαρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηχοστοῦ τρίτου ἔτους.

«Ἰπὸ τοὺς ἐν τῇ ἀνωτέρῳ Συμβάσει ὄρους, ἂν αὕτη κυρωθῆ διὰ Νόμου, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἀπεφάσισε νὰ μετάσῃ ἐν τῇ προκειμένῃ Ἑταιρείᾳ κατὰ δραχμὰς ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδας 150,000.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29 Ἰανουαρίου 1873.

Ὁ Διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης
Μάρκος Ρενιέρης

229
«Υπό τούς άνωτέρω όρους ή Γενική Πιστωτική Τράπεζα τής Έλλάδος άπεφάσισε νά μετάσχη, έν τή προκειμένη Γεωργική Έταιρεία, λαμβάνουσα μετοχές δραχμῶν εξήκοντα χιλιάδων (60,000).

Έν Αθήναις τῆ 29 Ιανουαρίου 1873.

Διά τήν Γενικήν Πιστωτικήν Τράπεζαν
N. I. Βαλασαμῆς, M. I. Αντωνόπουλος

«Υπό τούς άνωτέρω όρους ό Κύριος Κωνσταντῖνος Βούρος άπεφάσισε νά μετάσχη έν τή προκειμένη Γεωργική Έταιρεία λαμβάνων μετοχές δραχμῶν εἴκοσι πέντε χιλιάδων δραχμῶν (25.000).

Έν Αθήναις τῆ 31 Ιανουαρίου 1873.

Κωνσταντῖνος Βούρος

«Ομοίως καί ἐγώ διά τούς ἔνω όρους διά δραχμάς 25.000.

Άρ. Παπούδωφ

«Ομοίως καί ἐγώ διά τούς ἔνω όρους διά μετοχές δραχμῶν εἴκοσι πέντε χιλιάδων (25.000).

M. Βαλατατζῆς

«Ομοίως καί ἐγώ υπό τούς άνωτέρω όρους, διά μετοχές δραχμῶν ἑκατόν χιλιάδων (100.000).

K. Παππαρηγόπουλος

«Ομοίως καί ἐγώ υπό τούς άνωτέρω όρους διά μετοχές πενήκοντα χιλιάδων (50.000).

E. Μπαλατατζῆς

«Ομοίως καί ἡμεῖς υπό τούς άνωτέρω όρους διά μετοχές δραχμῶν εἴκοσι χιλιάδων (20.000).

Άδελφοί Κωνσταντῖνος καί Ιωάννης Δούμας

«Ομοίως καί ἐγώ υπό τούς άνωτέρω όρους διά μετοχές δραχμῶν εἴκοσι πέντε χιλιάδων (25.000).

A. Θεοδωρίδης

«Ομοίως υπό τούς άνωτέρω όρους διά μετοχές ἑκατόν ἦτοι διά δραχμάς 20.000 (εἴκοσι χιλιάδας).

Άδόλφ. Ραῖνεκ

«Υπό τούς άνωτέρω όρους ή Έταιρεία Credit Industrielle d'Orient άπεφάσισε νά μετάσχη έν τή προκειμένη Γεωργική Έταιρεία λαμβάνουσα μετοχές δραχμῶν πενήκοντα χιλιάδων (Άρ. 50.000).

Έν Κωνσταντινουπόλει τῆ 14)26 Φεβρουαρίου 1873.

Άριστ. Μπαλατατζῆς, K. Καραπάνος

«Ομοίως καί ἐγώ υπό τούς άνωτέρω όρους διά μετοχές δραχμῶν εἴκοσι χιλιάδων (20.000).

A. A. Ρόλλης

«Ὁμοίως καὶ ἐγὼ ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους μετοχὰς δραχμῶν εἴκοσι χιλιάδων (20.000).

Σισμάν Ὅγλου

«Ὑπὸ τοὺς ὅπισθεν ὄρους τῆς παρούσης συμβάσεως τοὺς ἀφορῶντας σύστασιν Γεωργικῆς Ἑταιρείας ἐν Ἑλλάδι δέχομαι νὰ μετάσχω καὶ ἐγὼ μὲ μετοχὰς ἑκατὸν, ἦτοι μὲ Κεφάλαιον δραχμῶν εἴκοσι χιλιάδων. Ἀριθ. δραχ. 20.000, ἀνευ ὑποιασδῆ- ποτε ἄλλης ὑπὲρ ἐμοῦ εὐθύνης.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 17)1 Μαρτίου 1873.

Α. Π. Μαυρογορδάτος

«Ὁμοίως καὶ ἐγὼ ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους διὰ μετοχὰς δραχμῶν εἴκοσι χιλιάδων (20.000).

Κωνσταντινούπολις 17)1 Μαρτίου 1873.

(Δυσανάγνωτος ὑπογραφή)

«Ὡσαύτως καὶ ἐγὼ διὰ δραχμὰς εἴκοσι πέντε χιλιάδας. Ἀριθ. 25.000.

Σ. Στεφάνοβικ

«Ὡσαύτως καὶ ἐγὼ διὰ δραχμὰς σαράντα χιλιάδας ἦτοι μετοχὰς διακοσίας.

Σ. Σωτηρόπουλος

«Κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου Κωνσταντίνου Ζάππα δραχμὰς διακοσίας χιλιάδας (200.000).

Χ. Παπαρηγόπουλος

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους δραχμὰς ἑκατὸν χιλιάδας.

Ἄλεξ. Δόσιος

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους δραχμὰς ἑκατὸν χιλιάδας.

(Δυσανάγνωστος ὑπογραφή)

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους δραχμὰς πενήτηντα χιλιάδας.

Λ. Δόσιος

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους δραχμ. πενήτηντα χιλιάδας.

Ἄρ. Ραῖνεκ

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους δραχμὰς εἴκοσι χιλιάδας. (20.000).

Α. Π. Κευμελῆς

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους δραχμὰς εἴκοσι χιλιάδας (20.000).

Β. Μελάς

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους διὰ μετοχὰς δραχμῶν πενήτηντα χιλιάδων (50.000).

Α. Ἀντωνόπουλος

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους διὰ μετοχὰς δραχμῶν ἐξήκοντα χιλιάδων (60.000).

(Δυσανάγνωστος ὑπογραφή)

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους διὰ μετοχὰς δραχμῶν πενήκοντα χιλιάδων (50.000).

Α. Πάγκαλος

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους διὰ μετοχὰς δραχμῶν ἐξήκοντα πέντε χιλιάδων (65.000) λέγω ἐξήκοντα πέντε.

Δ. Πινιατόρος

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους διὰ μετοχὰς δραχμῶν εἴκοσιν χιλιάδων.

(Δυσανάγνωστος ὑπογραφή)

«Ὁμοίως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους διὰ μετοχὰς ἑκατὸν ἥτοι δραχμῶν 20.000.

Ι. Δ. Καράλης

Σχόλια ἐπὶ τῆς Συμβάσεως κατὰ τὸ 1873.

Κατὰ τὸ 1873 ἐξεδόθη παρ' ἀνωνύμου φυλλάδιον φέρον τὸν τίτλον «Περὶ ἀνάγκης τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας ἐν Ἑλλάδι» (1). Εἰς τὰς σελίδας τοῦ φυλλάδιου τούτου καὶ δὴ εἰς τὰς πρώτας αὐτοῦ, ἀναγράφονται σχόλια, σχετικῶς πρὸς τὴν ἀνωτέρω περὶ γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως σύμβασιν, τὰ ὅποια καὶ μεταφέρομεν εἰς τὸ ἔργον μας. (2)

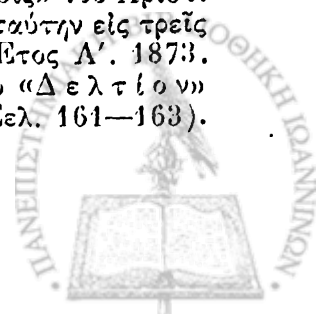
«Εὐφρόσυνον ὄντως καὶ παρήγορον θέαμα παρίσταται ἀπὸ τινος ἐν Ἑλλάδι (3) ἡ Ἑλληνὴ ἐξεγείρεται πρὸς νέαν ἐνεργείας τε καὶ φιλεργείας ὑπαρξίν, γοργῶς βαίνων εἰς τὴν ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν εὐημερίαν, τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, ἄτινα, συνδεδεμένα μετὰ τῆς εὐνομίας, εἶναι ἀπαραίτητα εἰς πάντα λαὸν πρὸς ἐπίτευξιν ἀνέτου ἐθνικῆς ὑπάρξεως καὶ ἀληθοῦς μεγαλείου. Μαρτυροῦσι τὰ λεγόμενα ἡμῶν αἱ ἐνεργούμεναι μεγάλα ἰδιωτικὰ ἐπιχειρήσεις, αἱ συστηνόμεναι παντοῦναι ἑλληνικαὶ ἐταιρεῖαι, αἵτινες προῶρισται νὰ μεταβάλωσι κατ' ὅλοκληρίαν τὴν ὄψιν τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ προαγάγωσι τὴν ἐν πᾶσι ἀνάπτυξιν τῆς.

«Ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς τοῦτο κυρίως θέλουσιν συντελέσει τὰ εἰσαγόμενα εἰς τὸν τόπον κεφάλαια, δι' ὧν δοθήσεται ὠθησις εἰς πάντα κλάδον τῆς

(1) Εἰς τὸ τέλος τοῦ φυλλάδιου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς πληροφορία «Εἰς ἕτερον φυλλάδιον ἐπιφυλακτόμοσθα νὰ διαπραγματευθῶμεν περὶ τῶν γεωργικῶν σχολῶν, περὶ ἀποστολῆς νέων εἰς Ἑβρώπην, περὶ ἄλλων τινῶν ὄρων τῆς Συμβάσεως». Κάτωθι δὲ τῶν γραμμῶν αὐτῶν ὑπογράφεται «Εἰς ἰδρυτῆς τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἑταιρείας».

(2) Εἰς τὰς σελίδας τοῦ φυλλάδιου τούτου ὑπάρχει εὐρύτατον ὕλικόν ἀναφερόμενον εἰς τὴν Γεωργικὴν ἐκπαιδεύσιν καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτῆς προσπάθειάς εἰς Γαλλίαν. Ἀναφέρει τὰς ἀπὸ τοῦ 1675 καταβληθείσας ἀποπέρας ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς κλασσικῆς γεωργικῆς διδασκαλίας. Τὸν νόμον τοῦ 1795 κατ' ὃν προσαρτῶνται ἔδραι γεωπονικῆς εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, καὶ τὰς ἄλλας Κεντρικὰς Σχολὰς τῆς Γαλλίας. Τὴν κατὰ τὸ 1832, ἐνεργείας τοῦ Doubsle, εἰσαγωγὴν τοῦ μαθήματος τῆς γεωπονίας εἰς πλεῖστα ἐκπαιδευτήρια τῆς Γαλλίας κοσμικὰ τε καὶ ἱερατικὰ καὶ γενικῶς παρέχει πολυτίμους πληροφορίας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Περαιτέρω ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐἰδικὴ πρᾶξις καὶ θεωρητικὴ Τεχνολογία» ἐξακολουθεῖ ὡς πηγὴ ἀκένωτος νὰ παρέχῃ ἄξιαν πολλοῦ ἐνδιαφέροντος λεπτομερείας.

Περὶ Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως γενικῶς ὁμιλεῖ καὶ ἡ «Ὀικονομικὴ Ἐπιθεώρησις» τοῦ Ἀριστ. Π. Οἰκονόμου, εἰς ἄρθρον περὶ Γεωργίας. Ὁ ἀρθρογράφος διαιρεῖ τὴν ἐκπαιδεύσιν ταύτην εἰς τρεῖς κατηγορίας : Εἰς Κυβερνητικὴν, εἰς Φιλανθρωπικὴν καὶ εἰς Ἐπιχειρηματικὴν. (Ἔτος Α'. 1873. Σελ. 75-79) Περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐκ μεταφράσεως, δημοσιεύει καὶ τὸ «Δελτίον» τῆς ἐπὶ τῆς Ἐμφυλοπόσεως τῆς Ἑθν. Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς (Ἔτος 1880. Σελ. 161-163).

έθνικῆς ἐνεργείας. Παραλείποντες ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὺς ἄλλους αὐτῶν, ἄς διαλάβωμεν τινα περὶ τῆς γεωργίας, ἧς τὴν ἐμφύχουσιν καὶ ἀνάπτυξιν ἀναλαμβάνει ἢ προαγγελθεῖσα γεωργικὴ ἔταιρεία, μία, καθ' ἡμᾶς, τῶν κοινωφελεστέρων καὶ πρακτικωτέρων ἐκ τῶν μνησθεισῶν ἐπιχειρήσεων. Τὴν σύστασιν ταύτης ἐνίσχυσαν. τῇ πρωτοβουλίᾳ ἰδίᾳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, πολλοὶ ἐκ τῶν πρωτίστων Ἑλλήνων κεφαλαιούχων, οἵτινες προθύμως πάντοτε συντρέχουσιν εἰς ὅτι ἐπωφελές καὶ ἀληθῶς προοδευτικόν. Τίς δὲ ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς γεωργίας, τῆς τροφодότιδος ταύτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἥτις θεωρεῖται καὶ εἶναι οὐ μόνον πρωτίστη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαιότερα καὶ ἀναγκαιότερα ἔμα τῶν τεχνῶν; Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη μέριμνα τοῦ ἀνθρώπου. Ἄνευ τῶν κόπων καὶ μόχθων τοῦ γεωργοῦ, ἡ δὲν θὰ ὑπῆρξεν ἀνθρωπότης ἡ θὰ διετέλει διηγεκῶς εἰς ἀγρίαν καὶ βάρβαρον κατάστασιν. Ἡ πρόοδος, ἐπομένως, ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ εὐημερία τῶν λαῶν, ὡς καὶ τῶν ἀτόμων, ἐξαρτᾶται ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας. Ἀποβαίνει λοιπὸν ἀπαραίτητον, κατεπεῖγον καὶ παρ' ἡμῶν νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδιάζουσιν προσοχὴν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ νὰ ἐπιμεληθῶμεν αὐτῆς.

«Παρ' ἅπασιν σχεδὸν τοῖς λαοῖς τῆς Εὐρώπης τυγχάνει αὕτη τῆς μεγαλειότηρας μερίμνης, αἱ δὲ κυβερνήσεις δαπανῶσιν ἑτησίως οὐ μικρὰ ποσὰ πρὸς συντήρησιν γεωργικῶν σχολῶν καὶ πρακτικῶν ἀγροκηπίων καὶ ἐν γένει πρὸς ἐμφύχουσιν καὶ προαγωγὴν αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς, ἐνῶ προήχθη θαυμασίως τῶντι εἰς πολλὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, καθυστερεῖ ὅμως πλεῖστον περὶ τὴν γεωργίαν, διατελοῦσαν εἰσέτι εἰς τὴν νηπιότητά της. Μέγα μέρος τῶν εὐφύρων γαιῶν μας εἶναι ὡς γνωστὸν, γέρσοι πεδιάδες ἐκτεταμέναι μένουσιν ἀχρησιμοποίητοι, ὁ δὲ ἐπικρατῶν εἰσέτι τρόπος τῆς καλλιιεργείας ἐπιφέρει ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων ἀποτελέσματα. Πάντα δὲ ταῦτα, διότι, ἐξαιρέσει τῶν ἄχρι τοῦδε θυσῶν τῆς κυβερνήσεως ὑπὲρ τῆς γεωργίας, αἵτινες ἔμενον ἀτυχῶς ἀτελεσφόρητοι καὶ τινων ἰδιωτικῶν προσπαθειῶν, οὐδεὶς ἐνεψύχωσε, συνέδραμεν ἢ ἐχειργώγησεν εἰς τὰ ἔργα του τὸν γεωργικὸν ἡμῶν πληθυσμόν. Γνωστὸν δέ, ὅπόσων μέσων καὶ ὅπόσων γνώσεων ἔχει ἀνάγκη εἰς καλὸς γεωπόνος, εὐθὺς ἅμα λάβη τὸ ἄροτρον εἰς χεῖρας, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν. Ἡ σύστασις ἄρα τῆς γεωργικῆς Ἐταιρείας, ἥτις ἀσχοληθῆσεται εἰδικῶς εἰς τὰ τῆς γεωπονίας, ἀποβαίνει ἀληθὲς εὐεργέτημα διὰ τὸν τόπον. Εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν της, ἀφοῦ καὶ οἱ πόροι αὐτῆς καὶ τὰ κεφάλαια ὑπάρχουσιν ἔτοιμα, καὶ δὲν λείπεται ἄλλο ἢ ἡ ὑπὸ τῆς Βουλῆς κύρωσις τῆς συμβάσεως τῶν ἰδρυτῶν μετὰ τῆς κυβερνήσεως, περὶ τῆς ὑποίας ἀπὸ τοῦδε οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ». (1)

Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1873. Ἱερεῖς γεωργικῶς μορφούμενοι.

Εἰς τὸ ἴδιον φυλλάδιον »περὶ ἀνάγκης τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας ἐν Ἑλλάδι» εὐρίσκουμεν μακρὰν ἀνάλυσιν «Περὶ τῆς φύσεως τῆς Γεωργικῆς μαθησεως». Ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν «κλασσικὴν γεωργικὴν μάθησιν» ὡς συμπλήρωμα μιᾶς πρακτικῆς μορφώσεως. Ἐπιμένει εἰς τὸ νὰ καταβληθῇ σπουδαία προσπάθεια ὅπως ἐμπνευσθῇ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν γεωργίαν τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος. Ζητεῖ χάριν τῆς κλασσικῆς γεωργικῆς διδασκαλίας «νὰ κατηργούντο, ἐάν ἦτο ἀνάγκη, καὶ τὰ ἡμίση τῶν ἐν ταῖς Σχολαῖσις παραδιδδομένων μαθημάτων». Ἄν ἡ ἱστορία παραδίδεται εἰς τὰ Σχολεῖα «μετὰ τῆς δεούσης ἀναπτύξεως ὅλων, τῶν συμφυῶν αὐτῇ ἀληθειῶν, ἡ γεωργία ἀναφαίνεται πανταχοῦ ὡς ἡ βᾶσις τῆς διαρκοῦς εὐημερίας τῶν Λαῶν. Ὁ διδάσκων τὸ μάθημα τοῦτο θ' ἀνεύρη πληθὺν γεγονό-

(1) Σελ. 3—5.

των διὰ τὴν καταστήσῃ τὸ μάθημά του τερπνὸν ἅμα καὶ διδασκτικόν. Πολλὰ τῶν φιλο-
 λογικῶν ἀριστουργημάτων ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὴν γεωργίαν, εὐκόλον λοιπὸν εἰς τὸν
 διδάσκοντα νὰ ὠφελῆθῃ ἐκ τούτων ὥστε νὰ καταστήσῃ τὰς περὶ γεωργίας λίαν ἐν-
 διαφερούσας». Περαιτέρω ὁμιλῶν περὶ τῶν περιπάτων τῶν μαθητῶν ἐξαιρεῖ τὴν
 εὐκαιρίαν ποῦ ἔχει ὁ διδάσκαλος νὰ φέρῃ αὐτοὺς διδάσκων διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν.
 Ἐπίσης ἐξαιρεῖ τὴν ποικιλίαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον παρουσιάζουν τὰ
 διάφορα γεωργικὰ μαθήματα. Διὰ πρώτην φοράν γίνεται λόγος διὰ
 τοὺς ἱεροεῖς τοὺς γεωργικῶς μορφωμένους. «Ἄλλ' ἢ ἀγροτικὴ
 διδασκαλία, λέγει, εἶναι ἀναγκία καὶ ὠφέλιμος τὰ μάλιστα διὰ τοὺς τροφίμους
 τῶν ἱεροσπουδαστηρίων. Αὐτοῖς ἀπὸ πάντων ἡ εὐαγγελικὴ
 ἔντοια ἀποστολή, ἅμα ἐνδυσθῶσι τὸ ἱερατικὸν σχῆμα νὰ προβαίνωσι διὰ τοῦ λόγου
 καὶ τοῦ ἰδίου παρδείγματος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ψυχῶν, ἀρχόμενοι ἀπὸ
 τὴν καλλιέργειαν τῆς Γῆς...». Ὅμιλεῖ κατόπιν «περὶ ἐγχειριδίου τινὸς γεωπονικοῦ
 δοκίμως συντεταγμένου», ἐπίσης περὶ συντηρήσεως εἰς καλὴν κατάστασιν Σχο-
 λείου Κήπου «περιέχοντος διάφορα φυτὰ καὶ ἄνθη», ἐπίσης περὶ ἐπισκέψεων
 εἰς τὰς πλησιεστέρας, κατὰ τὰς ἐυρτάς ἐπαύσεις, περὶ γεωργικῶν διαλέξεων,
 περὶ εἰδικοῦ καταρτισμοῦ εἰς τὰ Διδασκαλεῖα τοῦ Διδασκάλου καὶ εἰς
 τὰ Ἱεροσπουδαστήρια τοῦ Ἱερέως, κυρίως εἰς τὴν δένδροκομίαν,
 περὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ εἰς τὰ «Παρθενάγωγεῖα, θέμα ἐπίσης διὰ πρώτην
 φοράν θιγόμενον, τῶν στοιχείων τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας : «Δι' αὐτῆς αἱ κόραι θέ-
 λουν συνηθίσαι ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, ν' ἀφιερῶσι τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ τερπνὸν
 καὶ ὠφέλιμον τῶν ἀγροτικῶν ἀνασχολήσεων, οὐδὲ θέλουν δεικνύει ἀκολούθως ἀπο-
 στροφὴν πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ἀγρῶν..... Τα μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀγροτικοῦ
 βίου συντελεῖ ἡ συνδρομὴ γυναικῶς περωτισμένης καὶ νοήμονος..... Ἄς ὑπάρχωσιν
 εἰς τὰς Σχολὰς τῶν κορασιῶν ὄρνιθοτροφεῖα καὶ κηπὸς τις διατηρούμενα κατὰ τὰς
 τελευταίας μεθόδους». Οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἐπράχθη παρ' ἡμῖν «ἵνα διεγερθῇ εἰς τὸ
 πνεῦμα ἡμῶν ἄμιλλά τις καὶ ζῆλος πρὸς τὰ τῆς γεωργίας». Ὁ συγγραφεὺς κα-
 τ'ὸπιν ἀναφέρει τὰς ἀπὸ τοῦ 1675 καὶ ἐντεῦθεν γενομένας ἀποπειράς «εἰς τὸ νὰ
 εἰσαχθῇ εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια ἡ κλασσικὴ γεωργικὴ διδασκαλία» καὶ τὰς ἔκτοτε
 γενομένας γεωργικὰς προόδους εἰς τὰς πλέον πολιτισμένας χώρας τῆς Εὐρώπης
 διὰ τῆς συστηματικῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως. (1)

Εἰδικὴ πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ τεχνοδιδασκαλία κατὰ τὸ 1873.

Ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τοῦ φυλλαδίου τούτου ἐν συνεχείᾳ ἀναπτύσσει τὸ
 θέμα του τὸ ἀφορῶν τὴν «Εἰδικὴν πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν
 τεχνοδιδασκαλίαν». Ἀναφέρει τὰς προσπάθειάς καὶ γνώμας τοῦ Τάερ
 ὅσον ἀφορᾷ τὴν γεωργικὴν εἰς Γερμανίαν ἐκπαιδεύσιν. Ἀναφέρει τὸ ἔργον τοῦ δια-
 στήμου Mathieu de Dombasle πλησίον τοῦ ὁποῖου ἐμαθήτευσε, κατὰ τοὺς χρό-
 νους τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ πρῶτος Ἑθνικὸς Διδάσκαλος τῆς Γεωργίας Γρηγόριος
 Παλαιολόγος. Ἀναφέρει τὸν Λύγουστον Bella ὅστις κατὰ τὸ 1827 ἱδρυσε τὴν Σχο-
 λὴν τοῦ Grignon, τῷ ἀρωγῇ τοῦ Βασιλέως Καρόλου τοῦ I'. Ὅμιλεῖ διὰ τὸ
 κατὰ τὸ 1833 ἱδρυθὲν γεωργικὸν Σχολεῖον εἰς Coëtho (Morbihan) καὶ δι' ἄλλας
 Σχολὰς αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθησαν εἰς Κρατικὰς Σχολὰς καὶ αἵτινες ἔλα-
 βον διαφόρους ἐξελίξεις ἕως οὗ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1848 διεργουθίσθη διὰ
 τοῦ Νόμου τῆς 3 Ὀκτωβρίου ἢ ἐν Γαλλίᾳ Γεωργικὴ διδασκαλία διαιρεθεῖσα
 εἰς τρεῖς βλάθους. Τὸν σχετικὸν νόμον ὁ συγγραφεὺς περιλαμβάνει ὁλόκληρον
 εἰς τὸ φυλλάδιόν του. (2)

(1) Σελ. 6—26.

(2) Σελ. 26—41.

Σύνοψις τῆς τεχνοδιδασκαλικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι.

Διὰ τῆς γνωστῆς μας ἤδη Συμβάσεως, ἡ τεχνοδιδασκαλικὴ διδασκαλία τῆς Γεωργίας ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ 1873, διαιρεῖται, κατὰ τὸν ἄγνωστον συγγραφέα τοῦ «Φυλλαδίου» εἰς τρεῖς βαθμούς :

«Εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν περιέχει τὰ π ρ α κ τ ι κ ἄ Ἀ γ ρ ο κ ῆ π ι α, εἰς τὰ ὅποια οἱ μαθηταὶ τυγχάνουσι στοιχειώδους πρακτικῆς μαθητεύσεως.

«Εἰς τὸν δεύτερον, τὰ ἀ γ ρ ο τ ι κ ἄ δ ι δ α κ τ ῆ ρ ι α, εἰς τὰ ὅποια ἡ μαθητευσίς εἶναι ἐνταυτῷ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ.

«Εἰς τὸν τρίτον, ἀποστολῆν τελειοδιδάκτων μαθητῶν τῶν ἀγρονομικῶν διδασκηρίων εἰς Εὐρώπην, πρὸς τελειοποίησιν τῶν εἰδικῶν τινῶν κλάδων τῆς γεωργίας. Ἐπιπροσθέτως δὲ ἀναφέρεται ὅτι «Ἡ τεχνοδιδασκαλικὴ διδασκαλία τῆς γεωργίας γίνεται δαπάναις τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας, καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς βαθμούς». (1)

Ὁργανισμὸς τῶν πρακτικῶν Ἀγροκηπίων τῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Φυλλαδίου» ἀναλύει τὰς διατάξεις τῆς «Συμβάσεως» ὡς ἐξῆς :

«Τὸ πρακτικὸν Ἀγροκήπιον εἶναι γεωργικὴ ἐπιχείρησις διεξαγομένη μετ' ἐπιτηδειότητος καὶ ὠφελείας καὶ κέρδους. Ἐν αὐτῇ νέοι, ἐκλεγόμενοι μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων καὶ μαθητεύοντες, ἄνευ πληρωμῆς τινος, ἐπιτελοῦσιν ὅλας τὰς ἐργασίας, λαμβάνοντες δωρεάν, εἰς ἀμοιβὴν τοῦ κόπου τῶν, γεωργικὴν μάθησιν οὐσιωδῶς πρακτικὴν.

«Ἀφ' ἐνὸς μὲν καλλιέργεια ἐπωφελῆς καὶ κατὰ συνέπειαν παραδειγματικῆ, ἀφ' ἐτέρου δὲ μάθησις πρακτικὴ τῆς γεωπονίας—ἰδού ὁ κύριος χαρακτήρ τοῦ πρακτικοῦ Ἀγροκηπίου. Ὁ σκοπὸς δὲ αὐτοῦ ἰδίως εἶναι τὸ νὰ μορφώσῃ ἐπιτηδεύοντες πρακτικοὺς γεωπόνους, ἱκανοὺς νὰ καλλιεργῶσιν ἐπιτυχῶς εἴτε τὸ ἴδιον κτήμά των, εἴτε ἄλλου τινός, ὡς πακτωταὶ ἢ γεώμοροι, διευθυνταὶ ἢ τέλος ὅπως κατασταθῶσιν ἄξιοι ἀγροτικοὶ βοηθοί. ....

»Οἱ μαθητευόμενοι μετέχουσι σπουδαίως καὶ ἐμπράκτως εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Ἀγροκηπίου, ἅτινα ἐκτελοῦν, ὡς ἂν ἦσαν ἐργάται ἔμμισθοι.

»Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητευσόμενων ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ κατὰ Νόμον ὀργανισμοῦ ἐκάστου Ἀγροκηπίου», καὶ ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Δήμων εἰς ἕκαστον νόμον, τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ εἴδους τῆς καλλιεργείας. «Ὅπου γίνεται ποιμενικὴ καλλιέργεια ἀρκεῖ εἰς μαθητῆς διὰ 50—60 στρεμμάτων ἑκτασιν. Τριᾶκοντα μαθηταὶ ἀναγκασιοῦν διὰ 1000 στρεμ. εἰς γαίας καλλιεργουμένας πρὸς παραγωγὴν δημητριακῶν, περισσότεροι διὰ τὴν καλλιέργειαν βιομηχανικῶν φυτῶν «τέλος, εἰς χώρας μικρᾶς καλλιεργείας μικρότερα ἑκτασις ἀπαιτεῖ πλειότερας μαθητευσόμενους». Τὸ minimum τῶν μαθητῶν δέον ν' ἀνέρχεται εἰς 25.

Ἐκτὸς τούτου οἱ καλούμενοι μαθητευόμενοι τῆς γεωπονίας τρεῖς τὸν ἀριθμὸν θὰ ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς κήπους, καὶ τὰ φυτώρια, διὰ νὰ γίνουσι ἀριστοὶ κηπουροί, «ὧν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν μεγίστη ἀνάγκη».

Ἐνδιατρίβει εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν δεχόμενος ὅτι δέον οὗτοι νὰ εἶναι τόσοι ὥστε νὰ γίνεται ἀνέτως καὶ ἡ ἐργασία τῆς καλλιεργείας καὶ νὰ μὴ παραμελεῖται «ἡ τεχνοδιδασκαλικὴ παιδείσις». Δεκτοὶ γίνονται οἱ μαθηταὶ ἄνω τῆς ἡλικίας τῶν 16 ἐτῶν καὶ μὲ διετῆ φοίτησιν. Περαιτέρω κάμει λόγον περὶ τῶν δα-

(1) Σελ. 41.

πανῶν ποῦ θὰ ὑφίσταται ἡ Ἑταιρεία ἐκ τῆς τροφῆς, ἐνδυμασίας, θεραπείας, Θερμάνσεως κτλ. τῶν μαθητευομένων. Ἐπὶ πλέον δὲ «καθ' ἕκαστον ποσὸν 250 δραχμ. θέλει προσδιορίζεσθαι διὰ πάντα μαθητὴν, ὅστις περατώσας ὀλόκληρον τὴν σειρὰν τῶν σπουδῶν του, ἤρριστευσε κατὰ τὰς ἐξετάσεις τοῦ τελευταίου ἔτους ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων». Ὅσον ἀφορᾷ τὰς δαπάνας τοῦ προσωπικοῦ ὑπολογίζει ὡς ἐξῆς :

1) Διευθυντῆς μαθητευόμενος ἔτησίως.....	Δρ.	6,000
2) Προϊστάμενος τῆς πρακτικῆς.....	»	3,000
3) Ἐπιστάτης Λογιστῆς.....	»	2.400
4) Κτηνιατρὸς.....	»	1,800
5) Κηπουρὸς.....	»	1,200

	»	14,400

Κατόπιν ὁρίζει τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ, τοῦ Λογιστοῦ, τοῦ Πρακτικοῦ βοηθοῦ, ὁμιλῶν περὶ συστάσεως ὁ ρ κ ω τ ῶ ν ἀ γ ω ν ο δ ι κ ῶ ν τ ῶ ν ἐ ξ ε τ ἄ σ ε ω ν καὶ περὶ Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν τοῦ Ἰπουργείου καὶ τῆς Ἑταιρείας, περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ κτήματος, εἰς ᾧ θὰ ἰδρυθῆ τὸ Πρακτικὸν Ἀγροκήπιον, περὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν, περὶ τῶν κτιρίων, περὶ τῶν κατοικιῶν τῶν μαθητῶν, τοῦ ἐστιᾶτορίου, τῶν κοιτῶνων, τῶν ἐπίπλων, τῆς τροφῆς, τῶν εἰδῶν τοῦ ἱματισμοῦ των κτλ. Ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα θέλουν ὑποδείξει τὰς τυχὸν ἐλλείψεις ὥστε νὰ δύναται νὰ τροποποιηθῆ ὁ κανονισμὸς, ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰς διαφορὰς μεταξὺ τοῦ Νόμου τῆς 3 8)βρίου 1848 τῆς Γαλλικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ τῆς μεταξὺ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ τῆς Γεωργικῆς Ἑταιρείας συμβάσεως κάμει εὐρύτατον περὶ αὐτῶν λόγον.

Συνέλευσις ἐντὸς ἐκάστου πρακτικοῦ Ἀγροκηπίου.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ φυλλαδίου ἐρωτᾷ ἔναντι τῶσων θουσιῶν τῆς Ἑταιρείας «πῶσαι αἱ ἐπιτρεπόμεναι αὐτῇ παραχωρήσεις παρὰ τοῦ Δημοσίου;» Ἐξασφαλίζεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὑπάρξεώς της δικαίωμα ἐπιχαρπίας τῶν ἐθνικῶν καλλιεργησίμων γαιῶν καὶ «ἐγγυᾶται τὸ Δημοσίον τόκον 8 ο]ο εἰς τοὺς μετόχους τῆς Ἑταιρείας». Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς μαθητευομένους οὗτοι «ἀπαλλάσσονται ἐν μέρει τῆς πρὸς στρατεῖαν ὑποχρεώσεως, ἐκπαιδεύονται ὅμως πάντοτε τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις, κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς των ἐν τῷ Ἀγροκηπίῳ». Περαιτέρω ὁμιλεῖ περὶ Συνελεύσεων κατ' ἔτος συγκροτουμένων ἐντὸς τῆς περιφερείας ἐκάστου πρακτικοῦ Ἀγροκηπίου «σκοπὸς τῶν ὑποίων εἶναι ἡ ἐν γένει ἐκθεσις διαφόρων ζώων, σπέρων, ἐργαλείων, προϊόντων κτλ. κτλ. καὶ διαφοροὶ περὶ γεωργίας συνεντεύξεις καὶ συζητήσεις περὶ βελτιώσεων αὐτῆς καὶ ἡ ἀπονουμὴ τῶν πρὸς τοὺς ἀριστεύσαντας βραβείων.» (1)

Σχετικὴ ἐπιστολὴ Φιλέλληνας Γεωπόνου.

Τὸ «φυλλάδιον» δημοσιεύει ἐπιστολὴν «ἐνὸς τῶν ἐν Γαλλίᾳ Φιλελλήνων καὶ ἐπισήμων γεωπόνων» ἀναφορικῶς πρὸς τὴν σύστασιν τῆς Ἑλλ. Γεωργικῆς Ἑταιρείας. Ὁ ξένος ἐπιστήμων ἀφ' οὗ ἐκφράζει τὴν χαρὰν του διὰ τὸ ἔργον, διατυπώνει διὰ μακρῶν σειρῶν σχολίων καὶ κρίσεων ἵνα τελικῶς δώσῃ τὴν γνώμην του ἐπὶ ὅλων τῶν σημείων. Γράφει δὲ τὰ ἐξῆς :

α') «Ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας εἶναι λαμπρὸς.

β') «Ὁ χρόνος τῆς ἀποστάσεως τῶν πρακτικῶν Ἀγροκηπίων καὶ Γεωργικῶν Σχολῶν μὴ φαίνεται βραχὺς· τὸ κατ' ἐμὲ ἐσπεύσατε πολὺ· ἔπρεπε νὰ δοθῆ διπλα-

(1) Σελ. 58—59.

σία διορία, ἀναδέχθητε μέγα μέρος ἀνάλογως τοῦ μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος, ἢ ἐφικμογῆ θέλει σᾶς ἀποδείξῃ τὸ ἐλάττωμα τῆς ἣν ἀνεδέχθητε ὑποχρεώσεως· δὲν θεωρῶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς ἀδύνατον, ἀλλὰ πολὺ δύσκολον, εἰς τὸπον μάλιστα, ὡς τὸν ὑμέτερον, ἀρτισύστατον.

γ') «Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητευομένων τῶν πρακτικῶν Ἀγροκηπίων (θέλει σᾶς ὑποχρεώσῃ εἰς μεγάλην καλλιέργειαν, ὀλίγον ἐλαττωματικὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ ἡ μόνη εὐκολία, ἣτις παρουσιάζεται, εἶναι ἡ βαθμιαία καὶ ἀνάλογος εἰσαγωγὴ ἐντὸς τῶν Καταστημάτων τῶν μαθητευομένων ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεως τῶν καταστημάτων καὶ τῆς καλλιέργειας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Δήμων, ὡς μοὶ γράφετε εἶναι 351, ὥστε μίαν ἡμέραν ἡ Ἐταιρεία θὰ ἔχη ἐντὸς τῶν πρακτικῶν Ἀγροκηπίων 1053 μαθητευομένους, ἦτοι, κατὰ μέσον ὄρον δι' ἕκαστον Ἀγροκήπιον 81 μαθητὰς, εὐτυχῶς ὅμως ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν θέλει γίνῃ βαθμηδόν, ἄλλως θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐκπαίδευσις καὶ συντήρησις αὐτῶν. Γνωρίζετε καλῶς, ὅτι οἱ μαθητεύοντες οὗτοι εἶναι μᾶλλον ἐπιζήμιοι εἰς τὴν γεωργικὴν ἐπιχειρήσιν παρὰ ὠφέλιμοι ἀφ' ἐνὸς ὁ μαθητῆς δὲν εἶναι ἐσηματισμένος ἐργάτης, ὅθεν εἶναι ὑποκείμενος εἰς ἄπειρα λάθη.... παρουσιάζεται ἄλλως περισσότερος ἀριθμὸς ἐργατῶν παρ' ὅσων θὰ ἔχετε ἀνάγκην διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν, καὶ ἀριθμὸς ἀχρήστων καὶ οὐχὶ γεγυμνασμένων ἐργατικῶν χειρῶν· θὰ ἦτο ὠφέλιμον τῇ Ἐταιρείᾳ ἂν κατὰ τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητευομένων.

δ') «Ἡ ἐν τῷ πρακτικῷ Ἀγροκηπίῳ καὶ τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ διάρκεια τῆς διαμονῆς τῶν μαθητευομένων εἶναι ἀρκούσα ὅπως οἱ μαθητὰὶ περαιώσωσι τὴν τεχνολογικὴν καὶ γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν. Τὴν ἐνδυμασίαν τῶν μαθητευομένων, ἣν ἀνεδέχθη ἡ Ἐταιρεία τὴν θεωρῶ ὑπερβολικὴν τι· ἔπρεπε νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἐπισκευὴν αὐτῆς καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀνανέωσιν». Ἐν συνεχείᾳ ὁμιλεῖ διὰ τὸ προσωπικὸν τῆς διδασκαλίας. «Ἐν Ἑλλάδι βεβαίως δὲν ὑπάρχει τοιοῦτον, ὅπως δὲ ὀργανισθῇ ἀπαιτεῖται καιρὸς, ἀλλὰ παρουσιάζεται ὡς ὑποβοηθητικὸν μέσον ἡ βαθμιαία σύστασις τῶν πρακτικῶν Ἀγροκηπίων, καὶ ἡ μετὰ τετραετίαν ἵδρυσις τῆς πρώτης Γεωργικῆς Σχολῆς, πάντοτε ὅμως θὰ λάβετε ἀνάγκην νὰ ζητήσετε τὴν συνδρομὴν ξένων» καὶ ὑποδεικνύει τὴν ἐξεύρεσιν Γάλλου.

ε') Ἐπαινεῖ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀριστευόντων μαθητῶν εἰς γεωργικὰς Σχολὰς.

στ') Ἀποκρούει τὴν ἀναγκαστικὴν εἰσαγωγὴν μαθητῶν. Μόνον οἱ ἔχοντες φυσικὴν κλίσιν πρὸς τὴν γεωργίαν θὰ εὐδοκιμήσωσιν.

ζ') Τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν μαθητευομένων ἀπὸ τοῦ στρατεύσιμου θεωρεῖ ἐπιωφελεῖ.

η') Ὡς λαμπρὰν ἰδέαν εὕρισκει τὴν ἀποστολὴν νέων εἰς Εὐρώπην πρὸς τελειοποίησιν.

θ') Ἐπίσης τὴν ἀπονεμὴν τῶν βραβείων.

ι') Διὰ τὰ κεφάλαια τῆς Ἐταιρείας δὲν ἔχει γνώμην.

ια') Τὴν τοποθέτησιν τῶν πλεοναζόντων κεφαλαίων τῆς Ἐταιρείας εἰς δάνεια θεωρεῖ ὠφέλιμον.

ιβ') Καλλίτερον φύλακα τοῦ Ἑθνικοῦ πλούτου δὲν ἠδύνατο νὰ εὔρη ἡ Κυβέρνησις, διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐθνικῶν γαιῶν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας. «Τὴν πενταετῆ ἀτέλειαν τῶν παραγομένων ἐξ αὐτῶν προϊόντων, δὲν τὴν θεωρεῖ ἀξίαν λόγου, ἐπειδὴ μόλις μετὰ 5 ἔτη θὰ δυναθῇ ἡ Ἐταιρεία νὰ καταστήσῃ παραγωγικὰς τὰς παραχωρηθησομένας αὐτῇ γαίας».

ιγ') Τὴν ἐγγύησιν τοῦ τόκου εἰς τοὺς μετόχους τῆς Ἐταιρείας θεωρεῖ ἀπλῶς παρηγορητικὴν καὶ ἐξηγεῖ διὰ μακρῶν τοὺς λόγους.

ιδ') Ἐπαινεῖ τὰς ἐντὸς ἐκάστου Πρακτικοῦ Ἀγροκηπίου προσδιορισθείσας Συνελεύσεις.

ιε') 'Επίσης τὰς συνδιασκέψεις μεταξύ διδασκάλων καὶ μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν Σχολῶν.

στ') Τὸ ν' ἀντιπροσωπεύεται ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς 'Εταιρείας παρὰ δύο Συμβούλων καὶ νὰ ἐπιτηροῦνται αἱ πράξεις τῆς 'Εταιρείας παρὰ Β. 'Επιτρόπου τὸ θεωρεῖ δίκαιον.....». (1)

Ὁ Λέανδρος Κ. Δόσιος περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ 1874.

Εἰς τὰ 1874 ὁ ἐξαιρετικὸς ἐκεῖνος ἐπιστήμων, ὁ Λέανδρος Κ. Δόσιος, ὑπὸ τὸν τίτλον περὶ «Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως», ἔγραφε τὰ κάτωθι.

«Αἱ γεωργικαὶ Σχολαὶ δύνανται νὰ εἶναι διαφόρων βαθμῶν, ἀναλόγως τῆς ἐν αὐταῖς παρεχομένης διδασκαλίας καὶ τῆς προπαιδεύσεως τῶν ἐν αὐταῖς εἰσερχομένων. Τοιοῦτοτρόπως π. γ. ἐν ταῖς ἀνωτέραις τοιαύταις σχολαῖς, ταῖς γεωργικαῖς Ἀκαδημίαις, διδάσκονται ἐν ἐκτάσει αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι καὶ τὰ γεωργικὰ μαθήματα· εἶναι δὲ ἐν Γερμανίᾳ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσηρτημέναι εἰς πανεπιστήμια ἢ πολυτεχνικὰς Σχολὰς· ὑπάρχει δὲ συνήθως παρὰ τῇ σχολῇ κτήματι, ὅπως ἐν αὐτῷ γίνονται πειράματα καὶ καταδείκνυνται τοῖς μαθηταῖς αἱ τῆς καλλιεργείας μέθοδοι.

«Ὅπως διάφοροι τούτου εἶναι αἱ πρακτικαὶ γεωπονικαὶ Σχολαὶ (Ackerhausehulen), ἐν αἷς οἱ μαθηταὶ ἐργάζονται τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας ἐν τοῖς ἀγροῖς πρακτικῶς τὰ τῆς καλλιεργείας ἐκμανθάνοντες, ὀλίγας δ' ὥρας καθ' ἡμέραν, δίδεται αὐτοῖς στοιχειώδης τις θεωρητικὴ διδασκαλία.

«Ἐν ταῖς γεωργικαῖς ἀκαδημίαις ἐκπαιδεύονται οἱ υἱοὶ τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων, ἢ ἐν γένει οἱ μέλλοντες νὰ διεθύνωσι μεγάλα κτήματα, πρὸς δὲ ὅσοι ἐπιθυμοῦσι νὰ μορφωθῶσι πρὸς διδασκαλίαν τῆς γεωργίας. Παρ' ἡμῖν εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ σύστασις ταιούτων σχολῶν, ἂν ὦσιν αὐτοτελεῖς, δὲν θέλει ἀποφέρει καρπὸς ἀναλόγως τῶν δαπανῶν, αἵτινες πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται· διότι ὀλίγιστοι θέλουσι προσέλθει, καθ' ὅσον παρ' ἡμῖν κυρίως ὑπάρχει ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία· πρὸς τούτοις δὲ ἡ γεωργία δὲν θεωρεῖται ὡς ἐπιστήμη, ὁ δὲ πέμπων τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὅπως ἐπὶ πολλὰ ἔτη σπουδάσῃ, δὲν θεωρεῖ ὡς σπουδῆν ἀξίαν αὐτοῦ εἰμὴ τὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ.

«Τούναντίον αἱ πρακτικαὶ γεωπονικαὶ σχολαί, σκοποῦσαι τὴν μὲν μορφῶσιν ἐπιστατῶν τῶν κτημάτων καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἐκπαίδευσιν τῶν υἱῶν τῶν μικρῶν γεωκτημόνων, θέλουσι εἶσθαι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ὠφελιμώτεροι ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὰς παρ' ἡμῖν περιστάσεις καὶ θεραπεύουσαι ὑφισταμένην ἀνάγκην. Ἡ σύστασις ταιούτης σχολῆς πλησίον διδασκαλείου δὲν ἀπαιτεῖ εἰμὴ τὸν διορισμὸν ἑνὸς καὶ μόνου διδασκάλου τῶν εἰδικῶν μαθημάτων καὶ διευθυντοῦ τῆς καλλιεργείας, διότι τὸ προσωπικὸν τοῦ διδασκαλείου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ διὰ τὴν γεωπονικὴν σχολὴν, ἐνῶ ἀνάγκη νὰ διδάσκωνται καὶ στοιχειώδη τινὰ γενικὰ μαθήματα.» Τελικῶς προτείνει ἵνα διατεθῇ, «τὸ εἰς γεῖρας τῆς Κυβερνήσεως κληροδότημα τοῦ ἀιδίμου Τριανταφυλλίδου (ἐκ δραχμ. 800.000 ὡς ἔγγιστα) τοῦ ὁποίου τὴν χρῆσιν θέλει ἀποφασίσει ἡ Βουλὴ, διὰ τὴν σύστασιν τῆς πρώτης γεωπονικῆς Σχολῆς συνδεδεμένης μετὰ διδασκαλείου» (2)

«Ὅπως ἢ ἴδωμεν περαιτέρω κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα τὸ περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως ζήτημα ἀνακινεῖται ἄλλοτε μὲν ἀπὸ εἰδικῶν ἐπιστήμονας ἄλλοτε δὲ ἀπὸ ἐπιφανεῖς δημοσιολόγους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

(1) Σελ. 59—68.

(2) «Μελέται περὶ τινῶν συγχρόνων ζητημάτων» 1874. Σελ. 60—62

‘Ο Πονηρόπουλος εἰς τὰ 1875 περὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Εἰς τὴν Ἐκθεσιν τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1875, εἰς τὸ Τμήμα τῆς Γεωργίας εἰσηγητῆς εἶχεν ὀρισθῆ ὁ καθηγητῆς τῆς Βοτανικῆς Πονηρόπουλος. (1) Οὗτος ἀναπτύσσων τὰς περὶ γεωργίας γνώμας του προστρέχει καὶ εἰς τὰς προσπάθειάς τοῦ Κοσποδίστρια διὰ τὴν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ ἀναφέρων τὴν ἰδρυσιν τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς ἱστορεῖ τὰς περιπετείας καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς. Ἡ ἐξιστόρησις του εἶναι πλήρης παραλείψεων. Ἀναφέρει τὸν Παλαιολόγον (2) ἐπιστήμονα τινα Βαυαρὸν (3). Παραλείπει τελείως τὸν Πρώτον καὶ ἔρχεται εἰς τὸν Χωματιανὸν (4). Κατόπιν μετὰ τὸν Καμποκάσσον ἀναφέρει τὸν Ἡλιόπουλον (5) καὶ τελευταῖον τὸν Ἀποστολόπουλον (6). Συνεχίζων δὲ γράφει τὰ ἐξῆς : «Καίτοι βραχύβιος ἢ ὑπαρξίς τῆς Σχολῆς ταύτης καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἡμῶν εὐθὺς συσταθείσης ὅτε καθυστέρουν πολλὰ βοηθητικὰ μέσα, οὐχ ἤττον ἀνευδοιάστως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐκεῖθεν πολλαὶ πρακτικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις περὶ Γεωργίας ὠφέλιμοι μετωχτεύθησαν, καὶ ὅσοι νέοι ἐν αὐτῷ ἐφρίθησαν ἔτι καὶ νῦν τὰς περὶ γεωπονίας ἀποκτηθείσας γνώσεις αὐτῶν εὐδοκίμως ἐφαρμόζουσιν». (7)

Πρὸς σύστασιν Γεωργικῶν Σχολῶν.

‘Ο Πονηρόπουλος ὁμιλῶν περαιτέρω περὶ τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα δεόν νὰ ληφθοῦν ὑπὲρ τῆς Γεωργίας, ἐνδιατρίβει εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν γράφων τὰ ἐξῆς : «Ἡ σύστασις τοῦλάχιστον ἐνὸς κεντρικοῦ προτύπου γεωργικοῦ ἰδρύματος θέλει εἶσθαι ἢ φωτοβόλος ἐστία ἣτις θέλει ζωογονεῖ τὴν ἡμετέραν γεωργικὴν τάξιν. Διότι διὰ τῆς συστάσεως αὐτοῦ θέλουσιν ἐξέλθει νέοι σφριγῶντες καὶ φέροντες νέα ἐφῆδια πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Ὅπως δὲ ἐπιτύχη τὸ ἴδρυμα τοῦτο νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ συστήσωμεν ὅπως ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ ἐξωτερικὴν διοίκησιν τῆς Σ. Κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἐσωτερι-

(1) ‘Ο Πονηρόπουλος ἦτο καὶ αὐτὸς ἐνθουσιώδης φίλος τῆς Γεωργίας καὶ γεωργικὸς Συγγραφεύς. Εἰς τὰ 1883 ἐδημοσίευσεν πολυσέλιδον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Δοκίμιον Γεωργίας», τὸ ὁποῖον θερμῶς, ὡς «σπουδαῖον» συνίστα τότε τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Οὗτος εἰς τὸν πρόλογόν του ἐξαιρῶν τὴν σημασίαν τῆς Γεωργίας δι’ ὅλους τοὺς Λαοὺς καὶ τὰ μέτρα τὰ ὑπὲρ αὐτῆς λαμβανόμενα ὑπὸ τῶν πολιτισμένων Κυβερνήσεων λέγει τὰ ἐξῆς. «Δυστυχῶς αὐτὸ τοῦτο δὲν συμβαίνει παρ’ ἡμῖν, ἐνθα ὁ φαρμακισμὸς καὶ τὰ ἴδια πάθη παραβλέπουσι τὴν Γεωργίαν» καὶ περαιτέρω. «..... ἢ παντελῆς παρ’ ἡμῖν ἐλλειψίς Γεωργικῶν Σχολῶν, Πρακτικῶν Ἀγροκηπέων, Δενδροκομείων κλπ. ἀναντιρρήτους προσφέρουσιν ἐνδείξεις, περὶ τῆς οἰκτρᾶς ἐπι ἡμῖν καταστάσεως» (Σελ. στίχ. 18). Εἰς τὸ ὡς ἄνω ἔργον του παρὰθετε τοὺς ἐξῆς τίτλους: Μέλος τῆς Πανορμίου Βασιλ. Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Τῆς ἐν Ν. Ἰόρκῃ Φυτολογικῆς καὶ Φαρμακευτικῆς Σχολῆς. Τῆς ἐν Γαλλίᾳ Φυτολογικῆς Ἐταιρείας. Τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιστημονικοῦ Προμοτηρίου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Τοῦ ἐν Ἀθήναις Νομαρχιακοῦ Γεωργικοῦ Συμβουλίου.

(2) Λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «μετὰ ζήλον καὶ πατριωτισμοῦ ἐργασθεὶς ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ καὶ περὶ τοῦ ὄργανισμοῦ τῆς Σχολῆς παρέσχε τὸν νοῦν καὶ ἱκανοὺς νέους φοιτῶντας ἐδίδαξε καὶ συγγραφήν πρὸς κοινὴν διάδοσιν χρήσιμον, τὰ Γεωπονικά, ἐξέδωκεν».

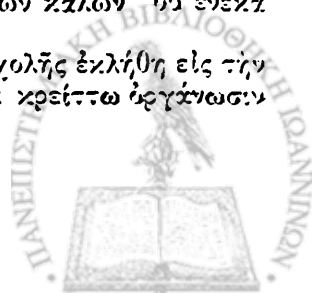
(3) Λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «ἐκτός τῆς τακτικῆς τυπικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας» οὐδὲν ἕτερον δυνάμεθα νὰ ἀναμνησθῶμεν.

(4) Λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «διορισθεὶς διευθυντῆς μεγάλην κατέβαλεν ἐπιμέλειαν πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ ἰδρύματος, καὶ σύγγραμμα πολλοῦ λόγου ἄξιον, ὡς περὶ τὸν καὶ τοῖς ἀπλουστέροις βοήθειαν, ἐξέδωκεν».

(5) Λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο «νέος ἐπιστήμων καὶ ἐραστῆς ἐπίμων τῶν καλῶν οὐ ἔνεχεν τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ βαρέως φέρομεν».

(6) Λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «μετ’ ἐγκατάλειψιν ἐπ’ ἀρκετὸν χρόνον τῆς Σχολῆς ἐκλήθη εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς. Δυστυχῶς ὅμως τὰς ἀγαθὰς προθέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ χρεῖστω ὀργάνωσιν αὐτῆς ἐματαίωσε τὸ περὶ διαλύσεως τῆς Σχολῆς Β. Διάταγμα».

(7) «Ὀλύμπια» τοῦ 1875. Σελ. 362—3.

ρικὴν διοίκησιν καὶ διαχειρίσιν τῆς Σ. Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπίων συστηθῆ, κατὰ τοὺς ἐν Γαλλίᾳ ὀργανισμοὺς τῶν μεγάλων γεωργικῶν σχολῶν, πρὸς τοῦτο δὲ δέον τὸ πρῶτον ἢ Κυβέρνησις νὰ παράσχη τὰς ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ 4 τὸ πολὺ χιλιάδων δραχμῶν ἐνοικιαζομένας ἐθνικὰς γαίας τοῦ Κ τ ῆ μ α τ ο ς Ρ ο ὐ φ, καὶ ἢ Ἐπιτροπὴ καὶ οἱ φιλογενέστατοι ἡμῶν συμπατριῶται, ὡς ὑπὲρ τῶν λοιπῶν παρ' ἡμῖν ἐθνικῶν ἰδρυμάτων, προσέλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ». (1)

Πραγματεία τοῦ Γεωπόνου Χριστίνης περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ 1875.

Εἰς τὰ 1875 ὁ γεωπόνος Δ. Χριστίνης ἐδημοσίευσεν πολυσέλιδον μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον. «Πραγματεία περὶ γεωργικῆς πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ περὶ συστάσεως προτύπων δημοσίων Ἀγροκηπίων». Διὰ τὸν Χριστίνην γράφει τὰ ἐξῆς ὁ Ἀποστολόπουλος. «Πρὸ ἐτῶν ἢ Ἐθνοσυνέλευσις ἐνέκρινε τὴν ἀποστολὴν τοῦ κ. Δ. Χριστίνης εἰς Εὐρώπην, ὥπως σπουδάσῃ τὴν γεωργίαν, ἀλλ' εἰσέτι δὲν ἀπεστάλη, ἂν καὶ ἐξῆλθεν ἄλλοτε ἐκ τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς ἀριστεύσας, καὶ βραβευθεὶς εἰς τὰς ἐξετάσεις του, καὶ εἰδικῶς εἰς τὰ τῆς γεωργίας καταγινόμενα, παρουσίασε διὰ τοῦ τύπου ἔργα ἐπικροτηθέντα, οὐδὲν ἄλλο δεικνύουσαν, εἰμὴ τάσιν καὶ ἐπίδοσιν εἰς τὸ εἶδος του καὶ ἐπιμονὴν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ πόθου τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Δὲν πιστεύομεν δὲ λέγει οἰκονομίᾳ νὰ βραδύνουσι τὴν ἀποστολὴν του (2), καθόσον γνωρίζομεν, ὅτι τὰ ἐξόδα τῶν ὑποτρόφων τῆς γεωργικῆς ἐν Εὐρώπῃ εἶναι 1200 φρ. ἐτησίως καὶ τοσαῦτα ἐδίδοντο καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν, ἐνῶ τὰ τῶν ἄλλων ὑποτρόφων, οἵτινες ἐπὶ 5—10 ἔτη εἰσέτι σπουδάζουσιν εἶναι 250 φρ. κατὰ μῆνα ἐκτὸς τῶν ἐκτάκτων ἐξόδων, βιβλίων κλπ. ὁ δὲ σπουδαστὴς τῆς γεωργικῆς ἀρκεῖ 3—4 ἔτη νὰ ἐξέλθῃ, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ γνωρίζει τὴν γαλλικὴν, ὡς ὁ κ. Χριστίνης, καὶ εἶθε νὰ τὸν ἀποστείλῃ τὸ ταχύτερον ἢ Σ. Κυβέρνησις, καὶ ἄλλους πολλοὺς ὥπως χορηγηθῶσιν εἰς τὴν πατρίδα, ὑπαρχούσης μεγίστης ἐλλείψεως» (3). Τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀποστολοπούλου ἀποδεικνύουν τὸν Χριστίνην, ἄλλως καὶ τὰ ἔργα του, μελετηθέντα παρ' ἡμῶν, ἐπιστήμονα ὄχι μόνον ἐνθουσιασμοῦ ἀλλὰ καὶ γνώσεων. Εἰς Ἀθήνας ὑπηρέτει ἐπὶ μακρὸν ὡς δημόσιος Ἀρχιδενδροκόμος καὶ εἶχεν ἤδη τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ μοναδικὸν Γεωργικὸν Σχολεῖον τῆς Τίρυνθος, ὑπὸ διευθυντὴν τὸν Ἡλιόπουλον, καὶ βραδύτερον εἰργάσθη καὶ εἰς τὰ ἐν Ἠλείᾳ κτήματα τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου φίλου τῆς γεωργικῆς προύδου τῆς Χώρας Χαλκιοπούλου καὶ συνεπῶς ἢ «Πραγματεία» του (4) εἶναι προϊόν μελέτης τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν, τῆς τοπικῆς πείρας καὶ ἀξία τῆς προσοχῆς μας καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός μας.

Ποῖαι αἱ πρῶται κατευθύνσεις τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Ὁ Χριστίνης προλογιζόμενος ἐξαίρει τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τῆς χώρας, ψέγει τὰς ἀτυχεῖς ἀπυρμιμήσεις τῶν ξένων εἰς τὸ ἀφορῶντα τὴν Ἑλληνικὴν γεωργικὴν ἐκπαιδεύσιν, ἐκθέτει τὰ συστήματα τῆς γεωργικῆς μορφώσεως τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἅτινα ἀπέρρυσαν ἐκ τῶν εἰδικῶν κρατικῶν, κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν συνθηκῶν ἐκάστης χώρας, ἀναφέρει γενικῶς τὸ ἱστορικὸν τῶν γνωστωτέρων

(1) »Ὀλύμπια» τοῦ 1875. Σελ. 365.

(2) Σ.Σ. Ὁ Χριστίνης ἐπεσκέφθη καὶ τὸ Βέλγιον ἐκ τῆς γεωργικῆς ζωῆς τοῦ ὁποῦ ἤντησε πολλὰ διδάγματα. Ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι ἤκουσε γεωργοὺς Βέλγους νὰ ἐκφράζωσιν τὴν βαθεῖαν ἀγάπην των πρὸς τὰ ζῶά των. («Πραγματεία» . . . . . Σελ. 241).

(3) Αὐτόθι Σελ. 88—89.

(4) Σ.Σ. Ὁ Γεννάδιος ἠγγίζει φαίνεται τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Χριστίνης, τὸ ὁποῖον ἄλλως εἶναι καὶ δυσεῦρετον.

ξένων Σχολῶν καὶ τῶν ἐπικρατεστέρων γεωργικῶν ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων καὶ ἐνδιατρίβει κυρίως εἰς τὰ ἀφροῶντα τὴν Βελγικὴν Σχολὴν τοῦ Gembloux (Institut Agric. d'Etat). Δίδει θαυμασίαν εἰκόνα τοῦ Βελγικοῦ τούτου ἰδρύματος, μὲ τὰ πλούσια ἐκπαιδευτικά του ἐφόδια, μὲ τὴν ὑπέροχον ὀργάνωσίν του καὶ μὲ τὰς τελείας ἐπιστημονικὰς ἐγκαταστάσεις του καὶ καταλήγει εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἦτο ἀδύνατον νὰ λειτουργήσῃ παρόμοιον ἴδρυμα «ὅπερ ἐκτὸς τῆς μεγάλης δαπάνης, ἀπαιτεῖ καὶ πολλὰ κεφάλαια ἡθικά, ἦτοι γνώσεις εἰδικὰς ὅλων τῶν κλάδων τῆς γεωργίας καὶ τῶν συναφῶν ταύτῃ φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἅτινα μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν διὰ προπαρασκευῆς συντόνου καὶ ἐπιμελοῦς εἶναι ἐφικτὸν ν' ἀποκτηθῶσιν ἄλλως τε ὁ προουρισμὸς τῆς εἰρημένης σχολῆς, ἐν ᾗ διδάσκονται ποικίλαι τεχνολογικογεωργικαὶ γνώσεις, ὧν ἡ βιομηχανικὴ πρόσδος τοῦ Βελγίου ἐπιτάττει τὴν ἰδιαιτέραν σπουδὴν, ἔχει τι γενικώτερον τῆς κυρίως γεωργίας», καὶ παρὰ ταῦτα, λέγει εὐθὺς ἀμέσως, «αὐτὸ τοῦτο τὸ σύστημα, τὸ τοσοῦτον δυσχερὲς καὶ δαπανηρὸν, εἰσῆχθη ἐπιτετηδευμένον καὶ κακοζήλως εὐθὺς ἅμα τῇ συστάσει τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς Σχολῆς ἀνευ ἀποτελέσματος ἀλλὰ καὶ μετὰ προφανοῦς ζημίας». Περαιτέρω ἐκφράζει τὴν ὀλιψὴν του διὰ τὰς τύσους ἀδίκους κρίσεις καὶ παρεξηγήσεις αἰτινες προέκυψαν ἐκ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς ταύτης καὶ ρητῶς παραδέχεται ὅτι τὰ «αἴτια τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐν Τίρυνθι διδασκαλίας ἦσαν τὸ κακῶς ἢ παρκαίρως παραδεχθὲν μικτὸν σύστημα, ὅπερ, πᾶσα καὶ ἂν κατεβῆλετο ἢ τῆς Κυβερνήσεως μέριμνα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσῃ...» (1)

Τὶ γράφει περὶ τῆς λειτουργίας τῆς παλαιᾶς μαθητῆς τῆς Σχολῆς.

Ὁ Χριστίνης μᾶς δίδει εἰκόνας ἐκ τοῦ φυσικοῦ πλέον. «Ἡ ἐν Τίρυνθι Σχολή, λέγει, ὡς θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ συνάμα καὶ ὡς κτῆμα ἐπιστημονικῶς καλλιεργούμενον, εἶχε προουρισθεῖ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀφ' ἐνὸς μαθητῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν ἐν ταύτῳ καὶ γεωργῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀφ' ἑτέρου. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι, ὡς πρὸς μὲν τὰς προκαταρκτικὰς γνώσεις, ἦσαν, ἐκτὸς ὀλίγων κάπως ἐστοιχειωμένων, μαθηταὶ τοῦ δημοτικοῦ ἢ καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ὡς πρὸς δὲ τὸ ἐπάγγελμα ἄλλο τι παρὰ γεωργοί· πάντες δὲ εἶχον τὸ ἀπαράιτητον προσὸν τῆς δεκαοκταετοῦς ἡλικίας καὶ τὸ τῆς ἐμβολιάσεως, οἱ δὲ δεῦτεροι τυχαῖοι ἔργαται. Τὸ δὲ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας ἦτον ἀντιγραφὴ, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, τῆς ἐν Γαλλίᾳ Ἀγρονομικῆς Σχολῆς τοῦ Grignon !!!!!

«Εἰδικοὶ καθηγηταὶ ἦσαν εἰς διευθυντῆς, ὅστις ἦτο καλλιεργητῆς τοῦ Ἀγροκηπίου συγχρόνως, ἐνίοτε δὲ προσετίθετο καὶ δεύτερος ὡς βοηθὸς αὐτοῦ. Ἐρωτῶμεν ἤδη τί ἠδύνατο νὰ διδάξωσι δύο μόνον καθηγηταὶ ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπαρκοῦσιν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματος καὶ εἰς τόσας ἄλλας φροντίδας; Ἡ μᾶλλον τί ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσι μαθηταὶ μόλις ἀφθόντες μέρους τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐκ τῆς γημείας, φυσικῆς, βοτανικῆς, μηχανικῆς κτλ. ἢ αὐτὸ τοῦτο τὸ μάθημα τῆς γεωργίας, τὸ ἀκατάληπτον ἀνευ τῶν ἐπικουρικῶν μαθηματικῶν καὶ λοιπῶν γνώσεων; Ἐν τούτοις πολλάκις οἱ διευθύνται κατὰ καθῆκον ἀνέφερον τῷ Ἰπουργεῖῳ τὴν τοιαύτην κατάστασιν, παραστήσαντες ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ διδασκαλία μετὰ μαθητὰς ἀγνοοῦντας σὺτὰς τὰς 4 πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς καὶ μόλις ἀναγινώσκοντες... ἀλλ' οὐδέποτε εἰσπηκούσθησαν. Τὸ δὲ οἰκτρότερον συνήθως ἀπερρίπτοντο γὰρ τῶν ἐυνοουμένων αἰτήσεις αὐτῶν τῶν διευθυντῶν, δι' ὧν ἐπροτείνετο ὁ διορισμὸς ὑποτρόφων νέων τινῶν καλῶς προκατηρισμένων καὶ δεδοκιμασμένων, μετὰ ζήλου ἐπιθυμούντων νὰ σπουδάσωσι τὴν

(1) Αὐτόθι. Σελ. 5—10.

γεωργίαν, ἀλλὰ μὴ ἔχόντων τὰ μέσα. (1) Καὶ διὰ μὲν τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν καθηγητῶν τὸ Ἰπουργεῖον ἐμερίμνα πάντοτε ἐπὶ τὸ πολυτελέστερον, διορίζον, διὰ μὲν τὸ ἀγροτικὸν δίκαιον ! δικηγόρους, διὰ δὲ τὴν χημείαν, καὶ φυσικὴν, βοτανικὴν, κλπ. ἰατροὺς, οἱ ὅποιοι μ' ὄλην τὴν προθυμίαν των ματαίᾳ ἀπέβαιναν ἢ διδασκαλίᾳ των πρὸς μαθητὰς μηδὲν ἔννοσοντας ταύτην. ἀφῆνωμεν δὲ καὶ τὴν ἔλλειψιν πειραματικῶν ἐργαλείων, ἄνευ τῶν ὁποίων αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀποβαίνουσιν ἀκαρποὶ καὶ διὰ τὴν κτηνιατρείαν τὸν Διευθυντὴν Γερμανὸν τοῦ Ἰπποφορβεῖου μεθ' ἑνὸς διερμηνέως ! ὡς ἀγνοοῦντα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀπαιτουμένου κατὰ γαλλικὴν μόδα ν' ἀριθμοῦ διδασκάλων, διορίζοντο ὡς ἐπικουρικοὶ καὶ 2—3 ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου Ναυπλίου». Χαριέστατα δὲ διηγεῖται ὅτι οἱ καθηγηταὶ οὗτοι διὰ νὰ μὴ χάνωσι τὰ παιδιὰ τῶν καιρῶν, ἐδίδασκον εἰς αὐτὰ τὴν Γραμματικὴν καὶ τοὺς νεκρικοὺς διαλόγους τοῦ Λουκιανῶ ! Οὕτως ἀπειτύγγανεν ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία ἀλλὰ καὶ ἐματαιοῦτο πᾶσα προσπάθεια τῶν διευθυνόντων τὴν Σχολὴν διὰ τὴν πρακτικὴν τοῦλάχιστον μόρφωσιν τῶν μαθητῶν. Διότι δὲν παρεκώλυε τὴν διδασκαλίαν των ταύτην ἡ χρῆσις τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων ἀλλὰ καὶ διότι εἶχον οὗτοι «νὰ παλαίσωσι καθ' ἑκάστην κατὰ τῆς φυγοπονίας καὶ ὕκνηρίας τῶν μαθητῶν, τῶν πλείστων εἰς πᾶν ἄλλο προωρισμένων ἢ εἰς γεωργικὴν ἐργασίαν, ἀπαιτοῦσαν ἐξαιρετικὴν κλίσιν». Παρὰ ταῦτα κατωρθώθη παρ' ὅλα τὰ κωλύματα καὶ παρ' ὅλα τὰ γλίσχρα μέσα νὰ καταρτισθῶσιν ὀλίγοι τινὲς ἐργάται ἱκανοὶ «διὰ τὸν χειρισμὸν τοῦ γαλλικοῦ ἀρότρου, οὗ ἡ χρῆσις διεδόθη δι' αὐτῶν εἰς τινὰς ἐπαρχίας. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μόνον κέρδος ὅπερ παρήγαγεν ἡ μόνη ὑπὸ τοὺς καλλιτέρους οἰωνοὺς συστηθεῖσα τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου γεωργικῆ Σχολῆς, τῆς Ἑλλάδος». Ὁ Χριστίνης ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐπανερχόμενος ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἀποτυχία τῆς Σχολῆς δὲν βαρύνει τοὺς ἑκάστοτε Διευθυντὰς, ἀλλ' ὑφείλεται «εἰς τὸ ἀκατάλληλον διδασκτικὸν σύστημα τὸ ὅποιον κατέστη ἀκαταλληλότερον, ἕνεκα τῆς ἐπιπολαίου καὶ τραγελαφικῆς αὐτοῦ ἐφαρμογῆς». (2)

Ποίας κατευθύνσεις πρέπει νὰ λάβῃ ἡ Σχολὴ ἐπανιδρυομένη.

Ὁ Χριστίνης ἀποβλέπων εἰς ἐνδεχομένην ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς γεωργικῆς διδασκαλίας προτείνει τὴν καθαρῶς πρακτικὴν μόρφωσιν, ἡ ὅποια νὰ στηρίζεται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους, εἰς τοὺς σταύλους, εἰς τὴν ἄμεσον τούτέστιν διδασκτικὴν ἄσκησιν αὐτῶν τῶν γεωργῶν ποῦ ἔχουν «κύριον προσὸν τὴν ἐξ ἐπαγγέλματος εἰς τὴν ἐγγύριον γεωργίαν προάσκησιν καὶ πείραν, ὑγείαν, εὐρωστίαν, κλίσιν, καλὴν διαγωγὴν καὶ νοημοσύνην» ἀδιαφόρως ἡλικίας. Ἀναπτύσσει δὲ εὐρύτατα τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους «ἐν Ἑλλάδι μόνον καὶ διὰ πολὺν χρόνον οἱ ἀπλῶς γεωργοὶ εἶναι προωρισμένοι νὰ ᾧσιν οἱ μόνον θεράποντες τῆς Θεᾶς Δήμητρος, προσφέροντες βραχίονας καὶ καρδίαν» (3)

Διαφωνεῖ ὁ Χριστίνης εἰς τὸ νὰ ἰδρυθῶν ἰδιωτικαὶ Ἀγροτικαὶ Σχολαί.

Ὁ Χριστίνης ἔχων γινῶσιν τῆς ἀποπειρας, κατὰ τὸ 1873, πρὸς ἴδρυσιν Ἐταιρείας, διὰ τὴν δημιουργίαν ἰδιωτικῶν γεωργικῶν Σχολῶν, ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι μόνη ἡ Κυβέρνησις «ἥτις εἶναι μέγιστος γαιοκτήμων παρ' ἡμῖν» ἔχει τὸ καθήκον, τὸ συμφέρον καὶ τὴν εὐκολίαν νὰ συστήσῃ τὸ ταχύτερον δύο τοῦλάχιστον

(1) Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐγκλήματα τοῦ τότε πολιτικοῦ κόσμου!!!
 (2) Σελ. 10—12.
 (3) Αὐτόθι Σελ. 12—14.

Ἄγροκήπια, ἐξ ὧν τὸ ἓν εἰς Πελοπόννησον καὶ τὸ ἄλλο εἰς Στερεάν «διότι ἡ διὰ συνεταιρισμοῦ, ἐμμέσως τῆς Κυβερνήσεως ἐπιβλεπούσης, γεωργικῆ ἐκπαίδευσις ἐλέγχεται ἀλυσιτελής». Ὁ Χριστίνης προχωρῶν ἐκθέτει τὰς ἰδέας του σχετικῶς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ Κράτους διὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν τοιούτων ἐκπαιδευτικῶν ὀργανισμῶν καὶ ἐπιμένει φρονῶν ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων δὲν θέλει ἀποβῆ καρποφόρος.

Ἐπαινεῖ κατόπιν τὴν ἀφιλοκέρδειαν τῶν ἰδρυτῶν τῆς, μὲ τοιοῦτον πρόγραμμα Γεωργικῆς Ἑταιρείας, ἀλλὰ τονίζει ὅτι διὰ τοὺς λαβόντας τὴν πρωτοβολίαν ταύτην ὑπάρχει ἕτερον στάδιον, ὠφέλιμον διὰ τὴν πατρίδα ἐνεργείας. Συνιστᾷ ἕνα οὔτοι «συστήσωσι διὰ μετοχικῶν κεφαλαίων γημικὰ ἐργαστήρια προμηθεύοντα εὐδύνως τὰς τοσοῦτον χρησίμους διὰ τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν γημικὰς οὐσίας, νὰ ὀργανίσωσιν ἕνα ἢ δύο βοτανικοὺς ἢ ζωολογικοὺς κήπους πρὸς ἐγκλιμάτισιν ἀλλοδαπῶν ζώων καὶ φυτῶν..... καὶ τίσα ἄλλα τέλος καλὰ καὶ ὠφέλιμα δύνανται νὰ κάμωσιν, ὅσα ἡ φιλοπατρία, ἡ φιλοκαλία καὶ ἡ καλαισθησία των τοῖς ὑπαγορεύωσιν.....» (1)

Ἐποῖον τὸ τέλειον Ἄγροκήπιον.

Διὰ τὴν σύστασιν τελείου Ἄγροκηπίου πρὸς «διδασκτικόν, πρακτικόν καὶ παραγωγικόν σκοπόν» ἀπαιτοῦνται, λέγει ὁ Χριστίνης, 1500 στρεμ. γαιῶν «ποικίλης ὀρυκτολογικῆς καὶ φυσικῆς συνθέσεως». Ἐξ αὐτῶν τῶν 1500 στρεμ. τριάκοντα περίπου στρέμματα δέον νὰ καταληφθῶσιν ἀπὸ τὰς οἰκοδομὰς, ἀποθήκας, κτηνοστάσια, ὀρνιθῶνας, ἐργαστήρια, προαύλια κ.τ.λ. Εἴκοσιν ἀπὸ δενδροκομεῖα καὶ ἀνθοκομεῖον, δέκα διὰ λαχανικὸν κήπον τριάκοντα δι' ἄμπελον καὶ δέκα πέντε διὰ πειραματικὸν πεδῖον». Τὸ ὑπόλοιπον ἀφοῦ διαιρεθῆ εἰς τμήματα ἀνάλογα πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῆς εἰσαχθησομένης ἀλληλοεπισπορᾶς (assolements), ν' ἀποτελῆ τὸ κύριον γεωργικὸν μέρος τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ δικαιολογεῖ τὴν προτίμησίν του εἰς τὸ μίχτον αὐτὸ σύστημα τῆς «ἀμειψισπορίας» λόγω ἐλλείψεως ἐπαρκῶν λιπασμάτων καὶ τελειοτέρων ἐργαλείων. Ἐπιμένει κατόπιν εἰς τὰς παρατηρηθείσας σχετικῶς ἐλλείψεις ἐν τῇ Σχολῇ καὶ συνιστᾷ ὅπως ἐν τμήμα ἐξ ἑκατὸν περίπου στρεμμάτων «προορισθῆ διὰ φυσικὰς διαρκεῖς νομάς ἢ βοσκήματα, αἵτινες σπειρόμενα ἅπαζ θ' ἀνανεώνωνται κατὰ εἰκασθεῖαν προτιμωμένης τῆς Ἰταλικῆς πόας ἣτις εἶναι εὐχυμος καὶ κατάλληλος διὰ τὸ Ἑλληνικὸν κλίμα». Περαιτέρω περιγράφει ποῖα κτηνοτροφικὰ φυτὰ δέον νὰ καλλιεργοῦνται διὰ μίαν ὑποδειγματικὴν κτηνοτροφίαν τοῦ νέου Ἄγροκηπίου, μηδέποτε εὐτυχῆσαντος τοῦ ἐν Τίρυνθι, νὰ παράγῃ «τὴν τοσοῦτον ἀναγκαίαν τεχνητὴν νομήν, ἥς ἄνευ ἢ ἀνάπτυξις τῆς κτηνοτροφίας εἶναι αὐτόχρημα ὄνειρον». Ἐπίσης ἀναφέρει καὶ τὴν καλλιέργειαν ἄλλων προϊόντων ἐντοπίων ἢ ξένης προελεύσεως ἀναγκαίων καὶ διὰ τὴν τροφήν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὴν βιομηχανίαν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ μακρῶν ἠμιεῖ περὶ τοῦ σπουδαιότητος ὄντος ζητήματος τῆς διατηρήσεως τῆς κόπρου (2) καὶ τῆς χρήσεως «λιπαντικῶν οὐσιῶν» καὶ τῆς παρασκευῆς «γλωρῶν γαιοπαγευμάτων» καὶ ἐν γένει ἐξάγει τὰ ἀποτελέσματα τῆς κανονικῆς καὶ οἰκονομικῆς λιπάνσεως, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεμία ἀσφάλεια ὑπάρχει πρὸς ἐπιτυχίαν γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως. (3)

(1) Αὐτόθι. Σελ. 14—15.

(2) Οὔτε αὐτὸ τὸ ζήτημα δὲν κατορθώσαμεν ἕκτοτε νὰ λύσωμεν. Ἡ Ἰταλία δι' εἰδικῶν Νόμων, ἀπὸ ἐτῶν ἤδη, ἔλαβε μέτρα διὰ τὴν περίσσωσιν, καλὴν διατήρησιν καὶ καλὴν χρησιμοποίησιν τῆς κόπρου. Ἰπελογίσαμεν τί ἕως τῶρα ἐπὶ 100 χρόνια (1833-1935) ἔχασεν ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς ἀδιαφορίας μας ταύτης;

(3) Αὐτόθι. Σελ. 19—20.

Τὸ δενδροκομεῖον τῆς Σχολῆς καὶ ἡ ἄμπελος.

Κατόπιν ὁμιλεῖ ὁ Χριστίνης περὶ τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς σημασίας τοῦ δενδροκομείου τοῦ Ἀγροκηπίου. Θέλει αὐτὸ οὐχὶ προσομοιάζον πρὸς τὸ ἐν «Ἀθήναις πρὸ πολλῶν ἐτῶν κατ' ὄνομα μόνον ὑπάρχον» ἀλλὰ τὸ θέλει δενδροκομεῖον τὸ ὁποῖον θὰ ἔχη καθαρῶς διδακτικὸν σκοπὸν. Πρὸς τοῦτο δέον εἰς αὐτὸ ἀνά καλλιεργῶνται ἐντέλως καὶ μεθοδικῶς τὰ κυριώτερα ὑπωροφόρα δένδρα, διδασκομένων τῶν κανόνων τῆς συντηρήσεως, ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, καὶ ὑποδεικνυομένων τῶν μέσων τῆς ἀφθόνου καὶ ἐκλεκτῆς παραγωγῆς αὐτῶν καὶ διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν τῶν ἰδίων γεωργῶν μαθητῶν». Ἐπίσης δέον νὰ διδάσκωνται οἱ μαθηταὶ πῶς οἱ τῶν ὀρεινῶν μερῶν κάτοικοι δύνανται νὰ καλλιεργῶσιν ἐπιτυχῶς τὰ δένδρα των καὶ πῶς καὶ διὰ τίνων μεθόδων θὰ κατορθοῦται ἢ εἰς στενὸν χῶρον καλλιέργεια αὐτῶν χωρὶς νὰ παύσων νὰ εἶναι εἰς ἄκρον καρποφόρα. Ἐπίσης καὶ διὰ τίνος τρόπου θὰ ἐπιτυγχάνεται ἢ παραγωγή πρῶτων καρπῶν.

Δι' ὀλίγων ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου ἥτις θὰ χρησιμεύῃ ὡς μέσον μαθήσεως καὶ ἀσκήσεως «οὐχὶ βεβαίως τῆς οἰνοποιίας, ἀπαιτούσης εἰδικὸν σχολεῖον ἔργαστάσιον, ἀλλὰ τῆς κανονικῆς, εὐμεθόδου καὶ πρὸ πάντων οἰκονομικῆς καλλιέργειας αὐτῆς καὶ τῆς σταφιδάμπελου». (1)

Τὰ ἐργαλεῖα τῆς Νέας Σχολῆς.

Ὁ Χριστίνης ἤδη εἰσέρχεται εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἀφῶρων τὴν χρῆσιν τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων εἰς τὰς Σχολάς :

«Πάντα τὰ ἐργαλεῖα, λέγει, τοῦ νέου ἀγροκηπίου ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι εὐωνα, ἀπλοποιημένα, εὐχρηστα καὶ ἐπιδεκτικὰ γενικῆς χρήσεως, διότι τὶ ὠφελεῖ ν' ἀγοράζωνται, ὅπως ἄλλοτε, εἰς ἀδράς τιμὰς μηχαναὶ ἀγγλικαὶ λ. γ. ὧν ἢ χρῆσις εἶναι δυσχερὴς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς καταγωγῆς των, παραλειπομένων τῶν ἀναγκαιοτέρων ; Ἐν τῇ μακαρίᾳ τῇ λήξει γεωργικῆς σχολῆς λέγεται ὅτι ἡγοράσθη ποτὲ ἀντὶ 1500 δραμῶν (θεριστικὴ μηχανὴ ἀγγλικὴ τῆς τελειότερας τότε ἐφευρέσεως ἥτις μετὰ μίαν ἀτυχή δοκιμὴν ἐπὶ ἀγρῶν, ὧν τὸ ἔδαφος δὲν εἶχε προῖσο-πεδωθῆ δρόντως, ἐγκατελείφθη εἰς ἀγορησίαν καὶ ἐγένετο προϊόντος τοῦ χρόνου βυρὰ τῆς σίψεως».

Ὁμιλεῖ ἐν συνεχείᾳ διὰ μακρῶν διὰ τὴν χρησιμότητα τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ἐριστῆ τὴν προσοχὴν τῶν ἐνδιαφερομένων ἐπὶ τῶν ἐργαλείων τῆς ἀρόσεως. Ἀριθμεῖ ὀνομαστὶ ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων ἐξ αὐτῶν καὶ διὰ τὸν ἀπλοῦστερον γεωργὸν καὶ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ ἄροτρον «διὰ τὸ ποικίλον ὑπὸ τοπογραφικὴν ἐπιψὴν ἀφ' ἐνὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, εἰς ὄρη, κοιλάδας καὶ πεδιάδας συνισταμένου, καὶ ὀρυκτολογικὴν ἀφ' ἐτέρου τῆς τοῦ ἄροσίμου στρώματος συνθέσεως, διαφερούσης ἀπὸ ἀπόστασιν εἰς ἀπόστασιν κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ὀρυκτὰς οὐσίας, τῆς ἀργίλου, τιτάνου καὶ ἄμμου δηλονότι, ἐπομένως κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς σκληρότητος, ἀρμύζει νὰ εἶναι τοῦτο πλέον τοῦ ἐνὸς συστήματος διὰ ν' ἀνταποκρίνηται εἰς τὴν διάφορον φυσικὴν κατάστασιν τοῦ ἐδάφους. (2) Καὶ μέχρις οὗ ἀπο-

(1) Αὐτόθι. Σελ. 20—21.

(2) Σ.Σ. Π ὡς ἔνω περιγραφή τοῦ Χριστίνης μὲς ὑπενομιλεῖ τὰ ἐξῆς : Μεγαλοκτηματίας τις Ἑλλῆς, πρῶτος ἢ ἡ ἀπὸ κληρονομικῆς καταγωγῆς ζερριζώσας τὰς μεγάλας ἰδιοκτησίας, τῆς Θεσσαλίας ἐπισκέπτεται εἰς Βερολίνον μετέβη καὶ ἐπεσκέφθη μέγα Γερμανικὸν ἔργαστάσιον κατασκευῆς γεωργικῶν ἐργαλείων. Ὁ ἐργαστασιάρχης ἐπεδαψίλευσεν εἰς τὸν ἐπισκέπτην του ἐξαιρετικὰς περιποιησεις. Τοῦ ἐπέδειξε λεπτομερῶς τὰ προϊόντα τοῦ ἐργαστασίου, τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸ γεῦμα καὶ τελικῶς ἀπὸ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ κυρίου ἐξεσφενδόνισεν κάτω εἰς τὸ πλοκάστρωτον ἕνα ἐκ τῶν ἄροτρων τῆς κατασκευῆς του. Πῶς ἔλεγε δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ ὑποδείξῃ τὴν στερεότητα τῶν γεωργικῶν του ἐργαλείων. Πράγματι τὸ ἐκσφενδονισθὲν ἄροτρον

δειχθῆ ἔκ πείρας ποῖον εἶναι τὸ καταλληλότερον διὰ τὴν ἐλληνικὴν γεωργίαν, συμ-
φέρει νὰ εἰσαχθῆ ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ ἢ χρῆσις συγχρόνως τοῦ Βελγικοῦ, Γαλλι-
κοῦ ὄρεινοῦ καὶ πεδινοῦ καὶ τοῦ Ἑλβετικοῦ ἄροτρου, ὧν ἡ ἐνταῦθα κατασκευὴ δὲν
εἶναι δύσκολος». Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, συνιστᾷ ἰδιαιτέρως τὸ ὑπὸ τῶν μικρῶν γεωργῶν
τῆς Βελγικῆς Φλάνδρας (Flandes Belges) χρησιμοποιοῦμενον καὶ προσομοιά-
ζον πρὸς τὸ ἰδικόν μας ἄροτρον, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἐργαλεῖα τῆς ἀρόσεως τὰ
ὁποῖα ἂν θὰ κατασκευασθοῦν κατὰ τὸ Βελγικὸν σύστημα θὰ εἶναι οἰκονομικὰ καὶ
προσιτὰ παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ γεωργοῦ. (1)

Αἱ οἰκοδομαὶ τοῦ Νέου Ἀγροκηπίου.

Κατόπιν ὁμιλεῖ διὰ τὰ κτίρια τῆς Σχολῆς. Δέον νὰ εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὸν
ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν. Ὑποδεικνύει κατασκευὴν οἰκίσκων διὰ τὴν διαμονὴν τοῦ
ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου προσωπικοῦ καὶ εὐρυτέρας οἰκοδομῆς διὰ νὰ περι-
λαμβάνη παντῆκοντα τοῦλάχιστον ἔκ τῶν μαθητῶν—γεωργῶν. Μετὰ τοῦτο ἐνδιατρί-
βει εἰς τὰ τῆς κατασκευῆς τῶν κτηνοστασίων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται «ἐξ ἐνὸς
βουστασίου, σταύλου, ποιμνιοστασίου καὶ χοιροστασίου». Περαιτέρω ὁμιλεῖ διὰ τοὺς
ὄρνιθῶνας, τοὺς νησῶνας καὶ τὰς λοιπὰς ἐγκαταστάσεις διὰ τὰ διάφορα πτηνὰ
τοῦ ἀγροκηπίου. Ἐν γένει ἐνδιατρίβει διὰ μακρῶν εἰς τὰ τῆς Κτηνοτροφίας (2)
καὶ ἀναφέρει τὸ μάταιον καὶ ἀσκοπον τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Σχολὴν Τίρυνθος
τῶν ὠραίων ἀγελάδων τῆς Ἑλβετίας, τῶν μερινῶν προβάτων τῆς Ἰσπανίας καὶ
τόσων ἄλλων ἀγροτικῶν κτηνῶν, τὰ ὁποῖα ἀδρότατα ἠγοράσθησαν καὶ ὅμως δὲν
ἔτυγον οὐδὲ τῆς κοινοτέρας τῆς ἐν τῇ πατρίδι των ἐπιμελείας. Θέλει ἀκόμη τὴν
κατασκευὴν ἀποθηκῶν, ξυλουργείου, σιδηρουργείου καὶ φρεάτων καὶ ἀναλύει τὰ τῆς
χρησιμότητος καὶ χρησιμοποίησεως ἐνὸς ἐκάστου ἔκ τῶν κτιρίων αὐτῶν. (3)

Ἡ μελισσοκομία τῆς Σχολῆς.

Ὁ Χριστίνης θεωρεῖ τὴν μελισσοτροφίαν τὴν ἀπλουστέραν καὶ εὐκολωτέραν,
ὅπως καὶ εἶναι, ἐξ ὅλων τῶν ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅταν ἡ ζαχαροποιτὰ ἔργισε
νὰ λαμβάνη ἀνάπτυξιν διὰ τῆς καλλιεργείας ζαχαρωδῶν τεύτλων καὶ διὰ τῆς γημείας
νὰ χρησιμοποιοῦνται ἄλλαι οὐσίαι πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ κηροῦ, ἐγεννήθη ὁ φό-
βος μήπως ἡ ἀνατροφή μελισσίων ἤθελεν ἐλαττωθῆ. Ὁ φόβος οὗτος κατεφάνη
ἀβάσιμος. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, λέγει ὁ Χριστίνης, ἡ μελισσοκομία ἀπέμεινε στάσιμος.
Ὅφειλε διὰ τοῦτο ἡ Σχολὴ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς εἰς τὸ Ἀγροκή-
πιον καὶ διότι τὰ ἐνεργητικὰ καὶ ἐργατικὰ αὐτὰ ἔντομα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀξιώ-
σεις, προσφέρουν πολλὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ διότι πρέπει νὰ μάθουν οἱ Ἑλ-
ληνες νὰ μὴ μεταφέρωσι τὰς κυψέλας των κατὰ τὸν γειμῶνα εἰς κατάλληλα πρὸς
παραχρῆμασιν μέρη, πρᾶξις ἢ ὁποῖα εἶναι δαπανηρά, ἀλλὰ νὰ κρατῶσιν αὐτὰς με-

καὶ μετὰ τὴν πτώσιν του, ἀπὸ τόσον ὕψος, ἀπέμεινεν ἀκέραιον, ἄθικτον. Ὁ Ἑλλῆν μεγαλοκτη-
χτίας ἐνθουσιασμένος προσέβη εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ὑπερστερεῶν αὐτῶν ἄροτρων τὰ ὁποῖα μετέ-
φερον εἰς τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ μέγα ἀγρόκτημά του. Φαντασθῆτε τὴν κατάπληξιν του ὅταν τὸ ἄροτρον
αὐτὸ δὲν ἀντέσχεν εἰς τὰ ἀποσκλυρωμένα Θεσσαλικὰ ἐδάφη καὶ εἰς πρώτην μετ' αὐτῶν ἐπαφὴν
ἐθραύσθη!! Ἐπομένως ἔχει πολὺ δίκαιον ὁ Χριστίνης συνιστῶν ποικιλίαν ἄροτρων ἀναλόγως
πρὸς τὴν ποικιλίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους.

(1) Αἰθ. Σελ. 21—23.

(2) Σ.Σ. Λεπτομερεῖς ἔκ τῶν περὶ Κτηνοτροφίας ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Χριστίνης θὰ περι-
λάβωμεν εἰς τὸν εἰδικὴν ἡμῶν ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς
Κτηνοτροφίας» ἀπὸ τοῦ 1823—1933. Ὁ Χριστίνης ἀγριοῦ πολλὰς σελίδας εἰς τὸ ζήτημα
τοῦτο καὶ ἐνδιατρίβει λεπτομερέστατα εἰς τὰ ἀφορῶντα τοὺς ἵππους, τῆς ἀγελάδας, τοὺς βόας,
τὰ πρόβατα, τοὺς χοίρους, τῆς ὄρνιθας, τῆς πάπιος, τοὺς ἰνδαλεκτρυόνας (κούρκους), τὰς χίνας
τὰς περισσότερας καὶ τέλος τὰ κουνέλια τὰ ὁποῖα ἀποκαλεῖ «δασύποδας».

(3) Σελ. 23—44.

νίμως εἰς τὰς θέσεις των ἀφ' οὗ ὅμως προηγουμένως ἐξασφαλίσωσι κατὰ τὸν χειμῶνα τεγνητὴν τινα τροφήν, εἰς ζύμην ἢ εἰς ὑγρὸν ἀπὸ γλυκεῖς οὐσίας καὶ καρπούς. Ἡ τοιαύτη διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων μελισσοτρόφων θέλει δώσει νέαν ζωὴν εἰς ἓνα κλάδον τόσον παρημελημένον εἰς τὴν χώραν μας (1).

Ἡ Μεταξοσκωληκοτροφία εἰς τὴν Νέαν Σχολήν.

Ὁ Χριστίνης περιγράφει κατὰ πρῶτον τὰς προόδους τῆς μεταξοσκωληκοτροφίας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ μετέπειτα δίδει ἀπογοητευτικὴν εἰκόνα διὰ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ κλάδου τούτου τῆς Ἑλληνικῆς παραγωγῆς. Φρονεῖ ἐν τούτοις ὅτι τὸ Δημόσιον ἀγροκῆπιον θέλει δώσει τὴν πρώτην ὠθησιν καὶ ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου. Ἰσχυρίζεται ὅμως ὅτι ἀφ' ἐνός μὲν ὁ κλάδος οὗτος «δὲν δύναται νὰ καθέξῃ σπουδαίαν θέσιν εἰς ἀγροκῆπιον ἔχον προορισμὸν τὴν πρακτικὴν μὀρφωσιν ἀπλῶν γεωργῶν ἐπὶ ἔργων καθαρῶς γεωργικῶν, δύναται ὅμως νὰ διδάσκηται ἐν αὐτῷ ἡ κανονικὴ καλλιέργεια τῆς μωρέας, ὅπως τὸ παραγόμενον αὐτῆς ἀνταποκρίνεται κάλλιον εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς μεταξοσκωληκοτροφίας». Ἀποδίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν διδασκαλίαν ταύτην, διότι ἡ «καλὴ φυσιολογικῶς τοῦ μωρεοφύλλου κατάστασις, ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς τοῦ ἐδάφους, δι' ἰδιαιτέρου κλαδεύματος κτλ.» δύναται νὰ μετριάσῃ κατὰ πολὺ «τὰ τῆς ἀσθενείας δυσάρεστα ἀποτελέσματα». Ἐν συνεχείᾳ δὲ φρονεῖ ὅτι «ἐν σμικρῷ γενομένης τῆς μεταξοσκωληκοτροφίας παρέχεται πάντοτε ἀφορμὴ εἰς ἐπιμελῆ διευθυντὴν νὰ κάμῃ διάφορα πειράματα, ὧν τὸ ἀποτέλεσμα θέλει δημοσιεύσει πρὸς ὄδηγίαν τῶν μεταξοσκωληκοτρόφων. Καὶ ταῦτα δεόν νὰ εἶναι ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἡ ἀποστολὴ τοῦ συστηθησομένου δημοσίου ἀγροκῆπιου, ἥτις ἔσεται πρόδρομος σπουδαιότερων μέτρων». (2)

Ἡ τυροποιΐα καὶ βουτυροποιΐα τῆς Σχολῆς.

Διὰ τὴν τυροποιΐαν ὁ Χριστίνης τὴν Ἑλληνικὴν ἔχει πολλὰς ἐπιφυλάξεις. Εὐρίσκει δυσχερέστατον νὰ προαχθῇ αὕτη καὶ μόνον περιορίζεται συνιστῶν τὴν κατ' ἀπομίμησιν κατασκευὴν τῶν «νωπῶν λεγομένων τυρῶν τῆς Γαλλίας (Fromages Frais)» τὰ ὁποῖα εἰσαγόμενα ἀπὸ τινος ἐν Ἑλλάδι, καταναλίσκονται κατὰ προτίμησιν ἀπὸ τὰς παρ' ἡμῶν εὐπορωτέρας τάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀδρῶς πληρώνουσι ταῦτα. Εἰς τὴν Σχολὴν ἐπομένως, ὅπου θέλουσιν διατρέφεσθαι ζῶα γαλακτοπαραγωγά, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ διδασκαλία κατασκευῆς νοπῶν τυρῶν κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον.

Ὅλιγα τινὰ γράφει καὶ περὶ τῆς βουτυροποιΐας ἰσχυρίζόμενος ὅτι καλὸν βούτυρον δίδουν τὰ ζῶα τὰ καλῶς τρεφόμενα καὶ ἀποδίδοντα παχὺ γάλα. (3)

Ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις ἐν τῇ Ν. Σχολῇ.

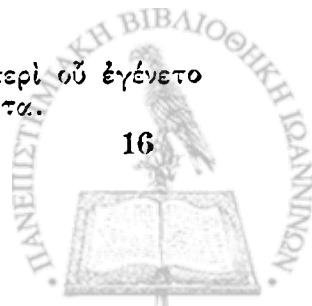
Τὸ πρακτικὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα τοῦ Χριστίνης εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Τὸ δημόσιον ἀγροκῆπιον, λέγει, κατὰ τὸ διατυπωθὲν ἡμῶν σύστημα, ἀπαιτεῖ ἓνα διευθυντὴν καλλιεργητὴν μωρφωμένον θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς, μελετήσαντα δὲ καὶ γινώσκοντα κατὰ βάθος τὰς ἐλλείψεις καὶ ἀνάγκας τῆς ἡμετέρας γεωργίας. Τὸ δὲ διὰ τὴν Ἰπηρεσίαν, καλλιέργειαν κλπ. προσωπικὸν ἀναπληρωθῆσεται ἀπὸ τοὺς διδασκομένους γεωργούς, ἐκτὸς δύο ἢ τριῶν εἰδικῶν καὶ πεπειραμένων περὶ τὴν κανονικὴν καλλιέργειαν καὶ ἰδίως κτηνοτροφίαν, τεχνιτῶν Ἑλλήνων

(1) Σελ. 45—46.

(2) Σελ. 46—48.

(3) Σελ. 49—50. Σ.Σ. Εἰς τὸ εἰδικὸν περὶ «Κτηνοτροφίας» ἔργον ἡμῶν, περὶ οὗ ἐγένετο ἕδρη λόγος, θὰ ὁμιλήσωμεν εὐρύτερον καὶ διὰ τὰ δύο ταῦτα κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

ἢ ξένων, ὧν ἡ ἐκλογή νὰ εἶναι δικαίωμα τοῦ διευθυντοῦ, ὡς εὐθυνομένου διὰ τὰς περιπετείας τοῦ κτήματος καὶ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐν αὐτῷ ἐκπαιδεύσεως. Οὗτος δὲ κανονίζει τὴν ἐνιαυσίον καλλιέργειαν καὶ ἐκτελεῖ διὰ τῶν ἀνωτέρω εἰδικῶν ὑπαλλήλων καὶ διδασκωμένων γεωργῶν τὰ περὶ αὐτῆς ἐπιτηρῶν ἀγρύπνως καὶ διαρκῶς τὰς διαφόρους ἐργασίας καὶ δίδων τοῖς πᾶσιν ἐγκαίρως καὶ εὐμεθόδως ἐπὶ τὰ καθ' ἕκαστα αὐτῶν τὰς ἀναγκαίας διασαφήσεις καὶ ἐξηγήσεις. Ὁ Διευθυντὴς ὑποχρεοῦται ἐπίσης νὰ δημοσιεύῃ κατ' ἔτος πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν περιληπτικὸν σχέδιον τῆς ἐνιαυσίου καλλιέργειας, ὅπως οἱ βουλόμενοι καὶ ἐνδιαφερόμενοι τῶν καλλιεργητῶν παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ κτήματος. Ὁμοίᾳ δημοσίευσίς πρέπει νὰ γίνηται καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ γεωργικοῦ ἔτους ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς καλλιέργειας, συνοδευομένων μετὰ παρατηρήσεων σαφῶν καὶ ἐξηγητικῶν, ὅπως κρίνῃ ἕκαστος περὶ τῆς προόδου τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ ὁδηγεῖται συγχρόνως ὁ γεωργὸς εἰς τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἐργασίας. Ἐν γένει δὲ ὁ Διευθυντὴς ὀφείλει οὐ μόνον νὰ διδάσκη εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἀγροκηπίῳ μαθητευομένους γεωργούς, ἀλλὰ καὶ νὰ φωτίζῃ πάντας τοὺς καλλιεργητὰς τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν οὐσιωδεστέρων ἀντικειμένων τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελουμένης καλλιέργειας.

Πῶς νὰ προσελκύωνται μαθηταί.

»Ἴσως μὴ ὑπάρχοντος ἐνθαρρυντικοῦ τινὸς προηγουμένου, ἔσεται δύσκολον νὰ προσελκύσῃ ἡ πρακτικὴ αὕτη σχολὴ ἀποχρῶντα ἀριθμὸν μαθητῶν καὶ νὰ ἐπιδράσῃ ταχέως ὄντως ἐπὶ τῶν γεωργῶν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἡμέτεροι γεωργοὶ ἀγνοοῦντες τὰς ὀφελείας ἃς ἡ ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ πρακτικὴ ἐκπαίδευσίς ὑπόσχεται αὐτοῖς, δυσκόλως ἀποφασίζουσι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς ἐστίας των ἐπὶ δύο ἔτη, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς τελείαν αὐτῶν πρακτικὴν μόρφωσιν· ἀσκοπον ἐπίσης ἀποβαίνει ἐπιβλητικὴ τις ὑποχρέωσις, προκειμένου περὶ ἔργου ἀπαιτοῦντος πρὸ παντὸς ἄλλου ἰδιάζουσιν κλίσιν· ὡς καὶ ἀμοιβὴ τις ἐξ ἐκείνων αἵτινες δελεάζουσι τὴν φυγοπονίαν· διὸ διὰ νὰ ὑποκαυθῇ ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ αὐθόρμητος αὐτῶν θέλησις, οὐδὲν μέτρον συντελεστικώτερον μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς των εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν μαθητευομένων ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ στρατευσίμου.

»Ἡ Κυβέρνησις δύναται ν' ἀπαλλάττῃ τῆς στρατείας κατ' ἔτος 30—40 παῖδας γεωργῶν ἐγνωσμένης φιλοπονίας, κατατάττουσα αὐτοὺς ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ ὡς στρατιώτας τῆς εἰρήνης..... Ἡ ἀνταλλαγὴ δὲ τῆς ὑποχρεώσεως τῆς φορολογίας ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῶν ἐντέχνως καλλιεργουμένων ὑπὸ τῶν ἀποφοιτῶντων ἐκ τοῦ ἀγροκηπίου γεωργῶν ἐπὶ ὀρισμένῳ χρόνῳ, δύναται ἐπίσης νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς μαθητὰς καὶ δὴ τοὺς καταλληλοτέρους εἰς πρακτικὴν διδασκαλίαν καὶ ἐργασίαν ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ.....» (1)

Στρατιῶται — Μαθηταί.

»Προσέτι μικρὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα πρέπει νὰ σταθμεύῃ διαρκῶς ἐν τῷ Ἀγροκηπίῳ, οὐ ἢ ἀποστολὴ ἔσεται τριπλῆ. Πρῶτον ἡ τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ κτήματος ἀσφάλεια· 2ον ἡ τῶν ἀποτελούντων αὐτῶν στρατιωτῶν γεωργικὴ ἐκπαίδευσίς διὰ τῆς μετὰ τῶν μαθητευομένων ἀναμίξεως ἐν ταῖς πρακτικαῖς τοῦ κτήματος ἐργασίαις καὶ 3ον ἡ δι' αὐτοῦ καὶ μετὰ αὐτοῦ στρατιωτικὴ ἐκγύμνασις κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀργίας τῶν μαθητευομένων γεωργῶν». (2)

(1) Σελ. 50—51.

(2) Σελ. 51.

Τὸ πλημμελές λογιστικὸν σύστημα.

Ὁ Πρώτος τσακίς διεκήρυξε τὸ ἐλαττωματικώτατον λογιστικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον παρενεβάλλετο ἐκάστοτε εἰς τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς ὑπηρεσίας τῆς Σχολῆς. Καὶ ὁ Χριστίνης τὰ ἴδια ψάλλει καὶ ἐπαναλαμβάνει. Τὸ πλημμελές λογιστικὸν σύστημα ποῦ ἐτήρειτο εἰς τὴν σχολὴν ἦτο μίαν ἐκ τῶν ἀφορμῶν τῆς ἀποτυχίας τῆς. «Ἐνῶ οὐδόλως συνετέλει τοῦτο εἰς τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν τῆς Σχολῆς, εἶχε τὸ ἐλάττωμα νὰ ἀπορροφᾷ διὰ τῆς πολυγραφίας καὶ τῶν μικρολόγων λεπτομερειῶν τὸν πολύτιμον χρόνον τοῦ διευθυντοῦ, ὑποχρεουμένου καὶ διὰ τὰ τοῦ μικροτέρου λόγου ἄξια ἀντικείμενα νὰ συντάττῃ ἐκθέσεις ἐπὶ ἐκθέσεων, νὰ δίδῃ λόγον καὶ εἰς τὸν ὑποδεέστερον ὑπάλληλον τῆς Νομαρχίας ἢ Ἐφορίας!!! καὶ νὰ περιμένῃ μῆνας ὁλοκλήρους τὴν ἐγκρισιν δαπάνης τινος, ὅτε πλέον δὲν ἦτο ἀναγκαίᾳ δι' ὃ ἐζητεῖτο ἔργον». Πρὸς ἀποφυγὴν ὅλων αὐτῶν ὁ Χριστίνης ὑποδεικνύει σύστημα διαχείρισεως ἀπλοποιημένον, ἀχρηστεῦον τὴν λεπτομερῆ καὶ μικρολόγον ἐξέλεγχον. (1)

Ἐκπαιδευτικὸν Εἰδικὸν Δενδροκομεῖον.

Ὁ Χριστίνης πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ θέματός του περὶ πρακτικῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν εἰδικοῦ Δενδροκομεῖου.

Ἀποδίδει διὰ τὴν Ἑλλάδα ἰδιαίτεραν σημασίαν εἰς τὰ τοιαῦτα ἰδρύματα, ἐφ' ὅσον ἡ Χώρα ἡμῶν εἶναι ἐπιδεικτικὴ παντὸς εἴδους δενδροφυτείας. «Ἡ ἀνάπτυξις λέγει, ἦν ἔλαβον αἱ σταφυδοφυτεῖαι, ἔλαιοφυτεῖαι καὶ ἄλλαι τινὲς δευτερευούσης σημασίας φυτεῖαι, ἐν Ἑλλάδι, εἰς διάστημα ὀλίγων ἐτῶν, δι' ἃς θαυμάζεται ἡ Ἑλληνικὴ δραστηριότης καὶ μαρτυρεῖται ὁ περὶ τὰ παραγωγικὰ ἔργα ὄργανος ἡμῶν» φανερώνει ὅτι ἂν τὸ Κράτος ἤθελε νὰ δώσῃ ὠθησίν τινα «ἢ ὠφέλεια θὰ ἦτο ἀναντιρρήτως μεγαλειτέρα καὶ ἀνάλογος τῶν πλεονεκτημάτων τῆς χώρας καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἐποχῆς». Περαιτέρω ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Δενδροκομεῖου Ἀθηνῶν καὶ λέγει ὅτι τοῦτο ὑπῆρξεν ἐντελέστερον τῆς γεωργικῆς σχολῆς Τίρυνθος διότι κατώρθωσε νὰ ζήσῃ μέχρι τοῦδε..... Ἀλλὰ δὲν διστάζει νὰ περιγράψῃ καὶ τούτου τὴν κατωτερότητα. Δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ ὄχι πρὸς δημόσια Εὐρωπαϊκὰ δενδροκομεῖα, ἀλλ' οὔτε πρὸς ἰδιωτικὰ τοιαῦτα. «Ὅλη ἡ πρόοδος αὐτοῦ, λέγει, στηρίζεται εἰς τὴν καλλιέργειαν ὀλίγων ἀνθέων καὶ τινων ἀσημάντων φυτωρίων διὰ τινὰ συνήθη καὶ κοινὰ εἶδη δένδρων, περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ὁποίων μαρτυροῦσιν αἱ τόσαι ἐκ τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας ἐκάστοτε προμήθεια ἐκλεκτῶν δένδρων, ὡς καὶ ἡ ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Ἑλλάδος ἔλλειψις ὀπωρῶν ἀφθόνων, ποικίλων καὶ καλῆς ποιότητος καὶ ἡ τῶν ὀλίγων, καὶ τούτων ξένων ὑπερτιμημένη ἀξία».

Ὁμιλῶν περὶ δενδροκομεῖων ὁ Χριστίνης δίδει τὴν γνώμην ὅτι καὶ ταῦτα ἔπρεπε νὰ ἔχουν διδακτικὸν σκοπόν. Θὰ ἦτο ἐπωφελέστατον ἂν εἰσῆγετο ἕκτοτε εἰς τὸ δενδροκομεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἡ πρακτικὴ διδασκαλία καὶ προχωρῶν περαιτέρω ἀναπτύσσει σχέδιον βελτιώσεως αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ὀργάνωσιν του προτείνει τὸν διορισμὸν Διευθυντοῦ μεθ' ἐνὸς βοηθοῦ, ἐνὸς ἀρχιδενδροκόμου καὶ δέκα κηπουρῶν καὶ δενδροκόμων. Ὑπὸ τοιούτους ὄρους θὰ ἠδύναντο νὰ ἐργάζωνται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ἰδίως τοῦ βοηθοῦ μαθηταὶ «οἱ ὁποῖοι μετὰ δύο ἔτη ἐξεταζόμενοι λαμβάνουσι δίπλωμα δενδροκόμου, ἀνθοκόμου κτλ.» Ἐπίσης προσθέτει, ὅτι «ἐκάστην Κυριακὴν καὶ πάσας τὰς ἑορτὰς δέον νὰ γίνηται ἰδιαίτερα διδασκαλία εἰς τοὺς τῶν περιγύρων κηπουροὺς καὶ γεωργοὺς τοὺς οἰκεία βουλήτῃ προσερχομένους συνεπεῖα προειδοποιήσεως τῆς διευθύνσεως, ὀρι-

ζούσης τὴν ὥραν καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς διδασκαλίας». Περαιτέρω ὁ Χριστίνης ὀμιλεῖ περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς ἐξαπλώσεως τῆς δεινδροκομίας καὶ συνιστᾷ τὴν παροχὴν πάσης πρὸς τοῦτο βοηθείας ἐκ μέρους τοῦ Κράτους (1).

Γαίας εἰς τοὺς Γεωπόνους.

Ὁ Χριστίνης οἶγει, ἐγγίζων πρὸς τὸ τέλος τῆς τόσο ἐνδιαφερούσης μελέτης του, ἓνα σπουδαιότατον καθ' ἡμᾶς ζήτημα. Τὴν «παραχώρησιν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Ἑθνικῶν γαιῶν εἰς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐκπαιδευομένων γεωπόνων, παρέχοντα ἐχέγγυα ἰκανότητος καὶ τιμότητος καὶ τὴν χορήγησιν γεωπολιτικοῦ δανείου» εἰς αὐτούς. Περὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου διὰ τὸ μέλλον τῆς Χώρας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γεωπονικῆς ἐπιστήμης θέματος εἶχομεν τὴν τιμὴν νὰ γράψωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ 1926 (2) καὶ ἀνέκαθεν στρεφόμεθα μετὰ στοργῆς πρὸς μίαν τοιαύτην ἀποψιν. Δυστυχῶς ἡμεῖς προσωπικῶς εἴμεθα καταδικασμένοι νὰ δρῶμεν ἐπὶ καθαρῶς φιλολογικῶν πεδίου καὶ ἡ φωνὴ μας, καὶ τὰ ἐπιχειρήματά μας καὶ οἱ οἱ γεωργικοὶ μας ὁραματισμοὶ ἀποβαίνουν ἀπολύτως ἀκαρποὶ διὰ τὴν ἐποχὴν μας. Διὰ τοῦτο μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον προσέχομεν μίαν γνώμην σχετικὴν ἐξενεχθεῖσαν πρὸ ἐξηκονταετίας ὑπὸ τοῦ Χριστίνης, ὅστις ἐξακολουθῶν προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς : « Ἡ μετὰ τοῦ δημοσίου καὶ τῶν γεωπόνων τοιαύτη σύμβασις, τοῦ μὲν προσφέροντος γαίας καὶ χρήματα, τοῦ δὲ γνώσεις καὶ ἐργασίαν. εἶναι τῷ ὄντι εἰδὸς τι συνεταιρισμοῦ περιορισμένου μὲν καὶ ἀπλοῦ, ἀλλ' ἰσχυροῦ ἐν τῇ ἀπλότητι καὶ ἀσφαλεστέρου παντὸς ἄλλου, διότι ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας δὲν θέλει ὑποστῆ τὸ δημόσιον ἄλλην ζημίαν ἢ τὴν τῆς ὑποτιμῆσεως τῶν κεφαλαίων τῆς καλλιεργείας, ἐννοουμένου πάντοτε ὅτι τὰ διὰ τοῦ δανείου ἀγορασθέντα ἐργαλεῖα, ζῶα κλπ. ἐξασφαλίζονται προηγουμένως, ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ἐνῶ ἐν περιπτώσει εὐτυχίας, ὅπερ εἶναι βεβαιότερον, ἡ ὠφέλεια ἔσεται ἀνυπολόγιστος. Πρῶτον τὰ οὕτω πῶς καλλιεργούμενα δημόσια κτήματα θέλουσι γίνεαι τοσαῦτα κέντρα γεωργικά, ἐφαπτόμενα πρὸς τὴν ἐν ἐνεργείᾳ ἤδη ἀτεχνον καλλιέργειαν καὶ μεταρρυθμίζοντα ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτὴν ἡρέμα διὰ τοῦ συγχρωτισμοῦ.... Ἄλλ' ὅσον τὸ μέτρον τοῦτο φαίνεται εὐκόλον καὶ συντελεστικὸν ἐπὶ τοσοῦτον ἢ πραγματοποίησις αὐτοῦ εἶναι δύσκολος, διότι, ἂν ἀποβλέψῃ τις εἰς τὸ ταμειυτικὸν πνεῦμα, ὅπερ δυστυχῶς ἐπικρατεῖ καὶ ἐνισχύεται παρ' ἡμῶν, ἐλλείψει, ὡς μὴ ὠφείλε, πίστεως καὶ ἀληθῶν οἰκονομολογικῶν γνώσεων, οὗ ἕνεκα πολλὰ παραγωγικὰ ἔργα, τράπεζαι γεωργικαὶ κλπ. δὲν ἐκτελοῦνται, ὅα ἐννοήσῃ ὅτι ἡ τοῦ δανείου χορήγησις, ἡ βάσις τοῦ τοιοῦτου συστήματος εἶναι δυσχερὴς ὡς ἐκ τῆς γλισχρότητος τῆς Κυβερνήσεως εἰς δαπάνας περὶ τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα.» (3)

(1) Σελ. 52—54.

(2) Δημ. Α. Ζωγράφου: «Γεωργικαὶ Μελέται» Σελ. 270. Εἰς τὸ τέλος τῆς μελέτης μας ὑπὸ τὸν τίτλον «οἱ Γεωπόνοι μας» παραθέτομεν τὰ ἐξῆς : »Εἶναι τὸ ζήτημα τοῦτο ἐκ τῶν ζωτικωτέρων διὰ τὸ μέλλον τῆς Γεωργίας μας. Εἶναι ἀκάνθητον εἰς ἐποχὴν διαμοιρασμοῦ γῆς εἰς πάντα κάτοικον τοῦ ὑπαίθρου, εἰς πολλὰς χιλιάδας δῆθεν ἀκτημόνων γεωργῶν, μηδέποτε γεωργησάντων, μηδὲ μετὰ τὴν ἀπόκτησιν κλήρου γεωργούντων, νὰ μὴ λαμβάνηται οὐδεμίαν πρόνοιαν δι' ὀλίγας ἑκατοντάδας ἀκτημόνων γεωπόνων ἐκτὸς ὑπηρεσίας εὐρισκομένων. Εἶναι ἀκατανόητον πῶς τὸ Κράτος δὲν ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ χρησιμοποίησῃ τούτους παράγοντας, νὰ κινητοποιήσῃ τούσας δυνάμεις ἀδρανούς, παρέχον εἰς αὐτάς ὑπὸ ἕρους γῆν, κατοικίαν, γεωργικὰ ἐργαλεῖα κλπ. καὶ ὑποχρεῶν αὐτούς εἰς ὑποδειγματικὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἀγρῶν τῶν ἐπὶ ἀνυπολόγιστον ὠφελείαν τῶν ἄλλων γεωργικῶν μας τάξεων. Εἶναι σπουδαιότατον τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι καὶ ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα ὅα προσήρχετο, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἀρωγός, ὅταν τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας (τότε τοῦ κ. Γ. Χαριτάκη) συνεῖρχετο εἰδικὸν Συνέδριον, μέλλον νὰ καθορίσῃ ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀκτημόνων γεωπόνων καὶ χρησιμοποίησεως αὐτῶν διὰ σκοποὺς παραγωγικοὺς καὶ διδακτικοὺς συνάμα.» (Ν. Ἡμέρα 16 Μαΐου 1926).

(3) Σελ. 54—55.

Ἡγεμονικαὶ ἐπαύλεις ὡς σχολαί.

Μετὰ τὸν Ἀποστολόπουλον, σχετικὴν ὑποβαλόντα γνώμην, ὁ Χριστίνης, ὅστις εὐρίσκει λυσιτελίαν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς γεωργίας, τὴν διὰ τῶν «ἡγεμονικῶν ἐπαύλεων» μετάδοσιν «τῶν νεωτέρων μεθόδων τῆς καλλιεργείας». Φέρει ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς γνώμης του τὸν Αἰγύπτιον Ἀντιβασιλέα, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον καὶ σημαντικώτερον ἀναφέρων τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας τὸ ἔργον καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐπίδρασιν, λέγει ὅτι «καὶ ἡμεῖς ἔχομεν πρόχειρον τὴν ἀπόδειξιν ἐκ τῆς μορφώσεως γεωργῶν, κτηνοτρόφων καὶ κτηνοτρόφων διὰ τοῦ ἀγροκηπίου τῶν ἀειμνήστων βασιλέων ἡμῶν», προσθέτων καὶ τὰ ἐξῆς : «Κείμενον δὲ τοῦτο οὐ μικρὰν τῆς προωτεροῦσης καὶ καθ' ἑκάστην συγκαζόμενον προσέφερε σὺν τῇ τέρψει καὶ ὠφέλειαν οὐκ ὀλίγην. Καὶ ἀναντιρρήτως θὰ εἶχε σπουδαιότερον προσορισμὸν ἢ εἰς τὰ τέσσα αὐτοῦ τεχνικὰ πλεονεκτήματα ὑπῆργεν ἡ φυσικὴ, ὡς ἡ τῆς Τίρυνθος καταλληλότης τοῦ ἐδάφους, πρὸς ἐξάσκησιν εὐρείας καὶ ποικίλου καλλιεργείας.»

Μετὰ τοῦτο ὁ Χριστίνης στρέφει τὸν λόγον πρὸς τὸν νέον Βασιλέα, τὸν Γεώργιον Α', ἀναμένων παρ' αὐτοῦ τὴν πραγματοποίησιν τοιοῦτου εὐεργετικοῦ μέτρου καὶ προσδοκᾷ Κυβερνητικὴν ἐπέμβασιν πρὸς εὐόδωσιν τῶν ὑψηλῶν διαθέσεων τοῦ Ἄνακτος. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ κατὰλληλον Βασιλικὸν κτῆμα ἀδιστακτικῶς φρονεῖ ὅτι «ἂν τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος, ὑπὲρ κέκτηται φύσει καὶ θέσει ὅλως ἐξαιρετικὰ πλεονεκτήματα, εἶχε κύριον ὁμοίως περιωπῆς θὰ ἐγένετο πρόξενον μεγίστων ἀγαθῶν ὑπὲρ τῆς γεωργίας». (1)]

Σύστημα καταρτίσεως γεωπόνων θεωρητικῶν.

Ὁ Χριστίνης ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζητήματος παραθέτει τὴν ἐξῆς γνώμην. «Μετὰ τὴν σύστασιν ἀγροτικῶν ἀγροκηπίων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν πρακτικῆς διδασκαλίας οὐδεὶς ἀντιλέγει ὅτι θεωρητικὴ τις γεωργικὴ ἐκπαίδευσίς εἶναι ἀναγκαία, ἀλλὰ καὶ αὕτη δεῖν γενέσθαι ἀνάλογος καὶ ἐπὶ βάσεων ἐγγυομένων τὴν βαθμιαίαν πρόσδον. Δὲν ἔφθασε δι' ἡμᾶς ἀκόμη τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ὅπως ἐπιζητήσωμεν πράγματα δυσανάλογα τῆς καταστάσεώς μας, οὔτε ὀρθὸν εἶναι, ἀποβλέποντες εἰς τὴν κατὰ τινα ἄλλα ἀνάπτυξιν ἡμῶν νὰ πλανώμεθα εἰς ματαίαν καὶ ἐπιβλαβεῖς ἐπιδείξεις». Συνιστᾷ λοιπὸν, σύμφωνα πρὸς τὰς πολιτειακὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας τῆς χώρας, μίαν «στοιχειώδη θεωρητικὴν διδασκαλίαν» τὴν ὁποίαν θὰ δύναται νὰ παρέχη τὸ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνεῖον. Θὰ ἔπρεπε νὰ διορισθῶσιν εἰς τὸ ἴδρυμα αὐτὸ δύο εἰδικοὶ τακτικοὶ καθηγηταὶ διὰ τὴν γεωργίαν, δένδροκομίαν, δασοκομίαν καὶ κτηνοτροφίαν· ἕτερος διὰ τὴν βοττανικήν καὶ ἕτερος διὰ τὴν ζωοτεχνίαν καὶ κτηνίατρον· καὶ τέλος ἓνας ἑκτακτος διὰ τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ στοιχειῶδες ἀγροτικὸν καὶ δασοκομικὸν δίκαιον. Ὅσον ἀφορᾷ, προσθέτει, τὴν στοιχειώδη χημείαν, φυσικὴν κλπ. περιττοὶ διὰ ταύτας εἰδικοὶ καθηγηταί. «Ἀρκεῖ ἡ προσθήκη τινῶν πειραμάτων γεωργικῆς φύσεως ν' ἀναπληροῦται ὑπὸ τῶν τακτικῶν καθηγητῶν τοῦ Πολυτεχνείου ἢ ἔλλειψις αὕτη». Ὁ Χριστίνης προχωρῶν ὀλοκληρώνει τὴν σχέψιν του καὶ νομίζομεν ὅτι διὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐξετίθετο εἶχεν ἐξαιρετικὴν βαρύτητα. Συνεγίζει : «Ἡ μὲν διάρκεια τῆς διδασκαλίας ταύτης νὰ εἶναι διετής, οἱ δὲ μαθηταὶ νὰ ὑποχρεωθῶσι πρῶτον μὲν νὰ παρευρίσκωνται σχεδὸν καθ' ἡμέραν ἐπὶ μίαν ὥραν τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ Δένδροκομείου Ἀθηνῶν, δεύτερον δὲ μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος, ἔνθα νὰ διαμένωσι διαρκῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἐπὶ ἓν

(1) Σελ. 55—56.

ἔτος τοῦλάχιστον καὶ τέλος ἐξεταζόμενοι νὰ λαμβάνωσι δίπλωμα εἰδικοῦ γεωπώ-
νου καὶ δασονόμου. «Ἡ δὲ Κυβέρνησις ὑφείλει νὰ λάβῃ ἐπίσημον ὑποχρέωσιν νὰ
διορίζῃ ἀποκλειστικῶς ἐξ αὐτῶν, δ α σ ο ν ό μ ο υ ς, β ο η θ ο ῦ ς, ἀ ρ χ ι κ η π ο υ-
ρ ο ῦ ς κ λ π. Οἱ δὲ κατ' ἐξοχὴν εὐδοκίμησαντες νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα διетуῶς
ὑποτροφίας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, καὶ οὗτοι θὰ χρησιμεύωσιν ὡς διευθύνται καὶ διδά-
σκαλοι πρακτικῶν σχολῶν κλπ.

«Οἱ διοριζόμενοι δασονόμοι, ἀναδιοργανιζομένου τοῦ δασονομικοῦ κλάδου,
ἔχοντες βοηθοὺς ἤτοι δασοφύλακας τοὺς ἐν τῷ δενδροκομείῳ πρακτικῶς ἐκπαιδευ-
θέντας, οὗς θὰ διορίζῃ κατ' αἰτησίν των κατὰ προτίμησιν ἡ Κυβέρνησις, θὰ ἔχωσιν
τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιμελῶνται οὐ μόνον τὴν τῶν δασῶν συντήρησιν καὶ περιποίη-
σιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβλέπωσιν ἐπὶ τῶν γεωργικῶν ἔργων τῆς ἐπαρχίας ἐνῷ τοποθε-
τοῦνται, ὁδηγοῦντες διὰ παραδειγμάτων καὶ νουθεσιῶν τοὺς γεωργοὺς καὶ προσφέ-
ροντες πᾶσαν ἀναγκαίαν συνδρομὴν.» (1)

Ἀνάγκη Γεωργικῶν Σχολῶν κατὰ τὸ 1875.

Κατὰ τὸ 1875 κυκλοφορεῖ φυλλάδιον, πολύτιμον ὄντως, φέρων τὸν τίτλον
«Ἀνάγκη Γεωργικῶν Σχολῶν ἐν Ἑλλάδι». Ὁ συγγραφεὺς του προβαίνει εἰς μίαν
ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν τῆς Διεθνοῦς Γεωργικῆς ἐξελιζέως διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν
ἐξιστόρησιν τῆς ἀνάγκης ἰδρύσεως Γεωργικῶν Σχολῶν καὶ ἐν Ἑλλάδι. Σχετικῶς
δὲ γράφει τὰ ἑξῆς :

«Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐν Τίρυνθι σχολῆς ὡς μὴ προβάλλεται ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῶν
γεωργικῶν σχολῶν. Ἡ σχολὴ ἐκεῖνη περιοριζομένη ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ μόνον, τὸ
πολὺ ἐπιστάτας κτημάτων ἐμπειρικοὺς ἠδύνατο μορφῶσαι, οὐχὶ δὲ καὶ ἀνδρας γεωρ-
γικοὺς ἢ γεωπόνους. Πρὸς τοῦτοις οἱ γεωργοί, στερούμενοι τῶν ἀπαιτουμένων
προκαταρκτικῶν γνώσεων τῆς φυσικῆς, τῆς χημείας, τῆς βοτανικῆς, δυσκόλως ἐννο-
οῦσι τὴν θεωρίαν τῆς γεωργίας, δυσκόλως δὲ καὶ παραδέχονται τοὺς νεωτερισμοὺς.
Ἔνεκα τούτου διὰ τὴν πλήρη καὶ ἀποτελεσματικωτέραν ἐπιτυχίαν ἡ θεωρία τῆς ἐπι-
στήμης ταύτης πρέπει νὰ διδάσκηται ἐν ταῖς πόλεσιν. Ἐπειτα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς
συστάσεως τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς, τὰ κεφάλαια ἦσαν ὀλίγιστα ἐν Ἑλλάδι, ἡ ἀσφάλεια
ἐξέλιπε, καὶ τὸ χεῖριστον οἱ Ἕλληνες ἀεροβάτου. Τὰ πράγματα ὅμως μετεβλή-
θησαν διὸ καὶ αἱ γεωργικαὶ σχολαὶ καθίστανται ἀναγκασιόταται ἐν Ἑλλάδι τοῦλά-
χιστον, μᾶ ἐν Ἀθήναις. (2)

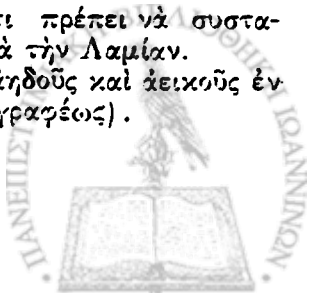
«Τῶν μαθημάτων τῆς γεωργίας ἀκροάζονται καὶ νέοι καὶ ἀνδρες μαθηταί,
κτηματῖαι, βουλευταί, θελγόμενοι δὲ ἐκ τῶν ποικίλων καὶ εὐαρέστων γνώσεών
της, βλέποντες τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς προερχομένην ὠφέ-
λειαν ἐπιληφθῆσονται ἐπιμελῶς τῆς καλλιεργείας τῶν ἑαυτῶν κτημάτων, ὀλίγον
δὲ κατ' ὀλίγον ἢ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐνδιαίτησις καὶ ἡ γεωργία προτιμηθῆσονται τῆς ἐν
ταῖς πόλεσι διαμονῆς, τῆς πολιτικῆς καὶ θεσομανίας, αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ ἔσονται
ὕγιεστεραι, ἠθικώτεραι, πλουσιώτεραι.

«Τύχη ἀγαθὴ! ἔχομεν Θεσμούς ἐξασφαλίζοντας πληρεστάτην ἐλευθερίαν καὶ
ισότητά τῇ τῶν ἀτόμων ἐνεργείᾳ (3), ἡ ἀσφάλεια ἐμπεδοῦται, ἡ Κυβέρνησις με-
ριμνᾷ περὶ ἐπεκτάσεως συγκοινωνίας δι' ὁδῶν καὶ σιδηροδρόμων. Ἀφ' ἐτέρου ἡ
βασιλικὴ οἰκογένεια, ὑπογραμμὸς οἰκογενειακῶν ἀρετῶν, ἀπλότητος καὶ τάξεως
περὶ τὸν βίον, ἐνδιαιωμένη ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἐν Δεκελείᾳ, ἐν αὔραις καθαραῖς καὶ

(1) Σελ. 56.

(2) Ἡ γνώμη τοῦ συγγραφέως τοῦ φυλλαδίου Γ. Νικολαΐδου εἶναι ὅτι πρέπει νὰ συστα-
θοῦν τρεῖς Σχολαὶ μία παρὰ τὰς Ἀθήνας, μία εἰς τὴν Τίρυνθα καὶ μία παρὰ τὴν Λαμίαν.

(3) Ἐκτὸς τῶν διατιμήσεων ἄρτου, κρέατος καὶ ἰχθῶν, σολοικισμοῦ ἀηδοῦς καὶ ἀεικοῦς ἐν
μέσαις Ἀθήναις κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (Ὑποσημείωσις τοῦ συγγραφέως).

241
ύγιειναῖς, καὶ φροντίζουσα περὶ μορφώσεως παραδείσου ὠφελίμου καὶ ἡδονικοῦ, γίνεται ἡμῖν καὶ κατὰ τοῦτο παράδειγμα ἀξιολόγητον.

Ὁ Γεωπόνος Χριστίνης ζητεῖ δρᾶσιν ἐκπαιδευτικὴν κατὰ τὸ 1876.

Ἐπανεργόμεθα εἰς τὸν Χριστίνην :

Ὁ Χριστίνης ἀγωνιᾷ ὑπὲρ τῆς ἰδέας μιᾶς σοβαρᾶς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ μολοντί ἔχει ἐκπεφρασμένην γνώμην κατὰ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐν τούτοις ἀποπειρᾶται νὰ τεθῆ οὗτος, ὡς ἄτομον, ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς σχετικῆς κινήσεως. Πρὸς τοῦτο καταφεύγει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν καὶ ζητεῖ νὰ τὴν συγκινήσῃ, νὰ τὴν παρασύρῃ εἰς γενικὰς, ὀριστικὰς καὶ θετικὰς ἀποφάσεις. Ὑποβάλλει δὲ πρὸς αὐτὴν τὴν κάτωθι αἴτησιν.

Πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων,

«Πρὸς τὸ Ὑπουργ. Συμβούλιον ὑπέβαλον τὴν ἔγκλειστον αἴτησιν δι' ἧς ἐξαιτουμαι τὴν μίσθωσιν τοῦ ἐν Τίρυνθι Ἀγροκηπίου.

»Τὴν αἴτησίν μου ταύτην, κάμων γνωστὴν τῇ Σ. Βουλῇ, καθικετεύω ταύτης ὅπως εὐαρεστομένη λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν σκοπὸν ὅστις με παρώρμησε νὰ ἐπιζητήσω τὴν ἡθικὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰ μὲν πεισθῆ ὅτι διὰ τοῦ προτεινομένου μέτρου προσγίνεται ὠφέλειά τις ἕως εὐαρεστηθῆ αὕτη νὰ συστήσῃ τὴν παραδοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν· εἰ δὲ παραδέχεται ὅτι ἡ ἄμεσος κυβερνητικὴ ἐπίβλεψις εἶναι ἀπαραίτητος, ἕως εὐαρεστηθῆ τότε, χωρὶς νὰ προστεθῆ οὕτε ὀβολός, εἰς τὰς δαπάνας τοῦ Δημοσίου, νὰ ὀρίσῃ ἀπλῶς ὅπως αἰ σημειωθείσιν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ πέντε χιλ. δραχμ. πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐν Τίρυνθι Ἀγροκηπίου ἕως ἡ Κυβέρνησις, θέλουσα νὰ προλάβῃ φαίνεται, τὴν ἀναπόφευκτον καταστροφὴν αὐτοῦ, ζημιόνουσας πολλὰς χιλιάδας δραχμὰς τὸ Δημόσιον, ἐσημείωσεν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ὡς καὶ αἰ ἕτεροι 5 χιλ. δραχμ. (1) δι' ἀποστολὴν ὑποτρόφων ἐν Γαλλίᾳ πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ τρόπου τῆς ὑγειοῦς διατηρήσεως τοῦ βαμβακοσπόρου, χρησιμεύουσιν οὐ μόνον πρὸς συντήρησιν τοῦ Ἀγροκηπίου, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔντεχνον καλλιέργειαν καὶ πρακτικὴν διδασκαλίαν ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ ὑποφαινομένου εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ ἐν γνώσει διατελούμενον ἄπασιν τοῖς κ. Βουλευταῖς πρακτικὸν σύστημα, μετὰ τὴν προσθήκην ὅτι ἀναλαμβάνω καὶ τὴν διδασκαλίαν οὐ μόνον τῆς διατηρήσεως τοῦ βαμβακοσπόρου κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Rastecor, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν γένει βαμβακοτροφίας, ὡς καὶ τὴν δημοσίευσιν πρὸς γνῶσιν τῶν βαμβακοτρόφων καταλλήλου περὶ τούτου πραγματείας.

»Οὕτως ἡ Σ. Ἀντιπροσωπεῖα θέλει σπουδαίως ἐνθαρρύνει τοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα παραγωγικὰ ἔργα καταγινομένους νέους, προλαμβάνουσα οὕτω τὴν ὀσημέραι ἐπιτεινομένην, ἐλλείψει προστασίας, ἀπογοήτευσιν πρὸς πᾶν ἔργον κοινωφελές καὶ παραγωγικόν, ἣτις ἀφεύκτως θέλει καταλήξῃ εἰς πλήρη ἀποχθὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἔργων, στεροῦσαν τὸν τίπον.....» (2)

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Δεκεμβρίου 1876.

Εὐπειθέστατος
Δ. Χριστίνης

(1) Σ.Σ. Περὶ τῶν ποσῶν αὐτῶν θὰ γίνῃ λόγος εὐθὺς κατόπιν.

(2) «Παράρτημα Ἐφημερίδος Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» τοῦ 1876. Σελ. 224.

Ὁ Χριστίνης προσφεύγει εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον.

Ἡ πρὸς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον αἴτησις τοῦ Χριστίνης ἔχει ὡς ἑξῆς :

Κύριε Πρόεδρε,

«Μετὰ διετῆ εἰς τὴν ἄλλοτε γεωργικὴν Σχολὴν Τίρυνθος προκαταρκτικὴν ἐκπαίδευσιν, μετὰ πολυχρόνιον κατόπιν περὶ τὴν γεωπονίαν διηνεκῆ ἐνασχόλησιν καὶ μελέτην, καὶ τέλος μετὰ τριετῆ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ σπουδῆν μου εἰς τε τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἀγρονομίαν, χολακεύομαι νὰ ἐλπίσω, ὅτι δὲν ὀ' ἀποβῆ εἰς μάτην αἴτησις ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν συμφερόντων ἀναγομένων εἰς τὸ ζωτικώτερον στοιχεῖον τῆς ὕλικῆς τοῦ τόπου ἀναπτύξεως, τὴν γεωργίαν.

«Εἶσθε εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῆσετε δεόντως ποίαν σωτήριον ἐπιρροὴν δύναται ν' ἀσκήσῃ ἡ πρακτικὴ διδασκαλία, ἡ διὰ μεθόδων ἀπλουστάτων καὶ παραδειγματικῶν εἰς τε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλλήνος γεωργοῦ, ὅστις καίτοι νοήμων καὶ φιλόπρονος, στερεῖται δυστυχῶς ὁδηγῶν πρὸς ἐπιτέλεσιν ἔργων γεωργικῶν ἀξίων τῆς ἐποχῆς καὶ ἐγγυουμένων τὴν εὐημερίαν τῆς γεωργικῆς ἡμῶν τάξεως. Ἀγνοῶ κ. Πρόεδρε, τί μελετᾷ ἤδη νὰ πράξῃ ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος, εἶμαι ὅμως πεπεισμένος ὅτι δὲν ὀ' ἀνεχθῆτε νὰ παρέλθῃ στεῖρα καὶ ἀγονοκαί ἡ ἐποχὴ αὕτη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνδέχεται, νὰ ἐπικρατήσωσι ἰδέαι ὑπαγορευόμεναι ἐξ ἐπιπολαίου ἐκτιμήσεως προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ οὕτω νὰ εἰσαχθῆ σύστημα γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, πᾶν ἄλλο ὑπίσχνουμένον ἢ τὴν πρακτικὴν καὶ θετικὴν μὲρφωσιν τοῦ γεωργοῦ, ὑποβάλλω πραγματείαν, δι' ἧς πρὸ πολλοῦ διετύπωσα σύστημα πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὕπερ, κατ' ἐμέ, εἶναι τὸ λυσιτελέστερον, ἀπλούστερον καὶ οἰκονομικώτερον διὰ τὸν τρόπον μας καὶ οὗ τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν ἐγγυῶμαι. Προσέτι δὲ παρακαλῶ καθ' ἣν περίπτωσιν ἀποφασίσῃ διαφόρως ἢ ἀναβάλλῃ τὴν περὶ γεωργ. ἐκπαιδεύσεως ἀπόφασιν τῆς νὰ εὐαρεστηθῆ νὰ μοὶ παραχωρήσῃ ἀπὸ τοῦδε τὸ ἐν Τίρυνθι Ἀγροκήπιον ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους.

α') «Νὰ πληρώνω εἰς τὸ Δημόσιον τὸ ἐνοίκιον, ὕπερ πληρώνεται ἤδη ὑπὸ τῶν ἐνοικιαστῶν, ὑποχρέων ὄντων διὰ ρητοῦ ἐν τῷ συμβολαίῳ ὄρου νὰ παραιτῶνται τῆς ἐκμισθώσεως ἅμα τῇ προσκλήσει ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

β') «Νὰ καταστήσω τὸ Ἀγροκήπιον τοῦτο πρακτικὸν Σχολεῖον, διδάσκων μεθοδικῶς καὶ δωρεὰν πάντα προσερχόμενον κτηματίαν καὶ γεωργὸν καὶ παρέχων κατοικίαν αὐτῷ.

γ') «Νὰ κάμω δενδροφυτεῖαν, ὠφελίμους ἐκχερσώσεις, ἀποξηράνσεις, φυτώρια πάντων τῶν καρποφόρων καὶ ἐκλεκτῶν δένδρων κλπ.

δ') «Νὰ εἰσάξω καὶ διδάσκω σύστημα εὐμεθόδου κανονικῆς κτηνοτροφίας διὰ τὰς καλλιεργείας τεχνιτῶν λειμώνων καὶ κτηνοτροφικῶν φυτῶν ἀγνώστων ἐν Ἑλλάδι καὶ πάνυ ἀρμοδίων διὰ τὸ κλίμα καὶ ἔδαφος αὐτῆς.

ε') «Νὰ δημοσιεύω κατ' ἔτος τ' ἀποτελέσματα τῆς καλλιεργείας τοῦ ἀγροκηπίου μετὰ σαφῶν καὶ λεπτομερῶν ὁδηγιῶν πρὸς γινῶσιν πάντων τῶν γεωργῶν καὶ κτηματιῶν τῆς Ἑλλάδος προσέτι δὲ καὶ περὶ πλείους πρακτικὰς καὶ ὠφελίμους γεωργικὰς γνώσεις.

στ') «Νὰ παραδίδω τὸ ἀγροκήπιον ἕτοιμον καὶ καλῶς προπαρασκευασμένον ἅμα ἢ θελεῖ ζητηθῆ πρὸς μετατροπὴν εἰς καθαρὸν δημόσιον ἐκπαιδευτήριον.

ζ') «Ἐὰν δὲ ἡ Κυβέρνησις εὐαρεστηθῆ νὰ μοὶ χαρίσῃ τὸ ἐνοίκιον ὑποχρεῶμαι νὰ συντηρῶ καὶ νὰ διδάσκω 8-10 γεωργούς κατ' ἔτος.

«Καὶ τέλος πρὸς ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν ὄρων τούτων καὶ διὰ πᾶσαν τυγχόν ζημίαν τοῦ Δημοσίου δίδω ἀξιοχρεῶν ἐγγυητήν.

.....
«Διὰ τῆς παραχωρήσεως ταύτης, ἄνευ δαπάνης καὶ φροντίδων τοῦ Δημοσίου,

μικρά μὲν πρακτικὴ γεωργικὴ σχολή, ἀλλὰ μεγάλην προϊόντος τοῦ χρόνου θέλει ἀσκή-
ση ἐπιρροὴν διὰ τὴν ἔντευχον καὶ ἐπιστημονικὴν ἐν αὐτῷ καλλιέργειαν ἐφ' ὅλης τῆς
γεωργικῆς τάξεως τῆς Ἑλλάδος· δύναται δὲ νὰ καταστῇ ποτε τὸ κέντρον εὐρείας πρα-
κτικῆς καὶ θεωρητικῆς διδασκαλίας· ἄλλωστε ἡ Κυβέρνησις ἔχει τὴν ἠθικὴν ὑπο-
χρέωσιν νὰ μὴ παρίδῃ πατρικὸν καθήκον ἀποτρέπουσα, διὰ τῆς χρησιμοπιίσεως τὸν
ἐκπατρισμὸν τῶν τὴν ἀγρονομίαν ἐν Εὐρώπῃ διὰ πολλῶν κόπων καὶ θυσιῶν σπου-
δαζόντων ἑλληνοπαίδων, διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ὁποίων τὸ Δημόσιον υποβάλλεται ἐκά-
στοτε εἰς θυσίας ὡς ἡ ἀνάγκη τῆς διωδύσεως τῶν τοιούτων χρησίμων γνώσεων εἰς
τὸν τύπον ἐπιβάλλει.

«Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ὀφείλουσι ἄρα γε οἱ Ὑπουργοὶ ν' ἀπαλλάξωσι τὸ
Δημόσιον ἐκ τριάκοντα καὶ πλέον χιλ. δραμ. προφανοῦς ζημίας, ἥτις θὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς
καταστροφῆς τῶν κτιρίων, δένδρων καὶ λοιπῶν τοῦ εὐτυχεῦς ἐκείνου ἀγροκηπίου τῆς
Τίρυνθος, ὑπερ δὲν ἀγνοεῖ ἡ Κυβέρνησις—παραχωροῦντες αὐτὸ εἰς ἄνδρα δεχόμενον
δι' ἐγγυήσεως ὑποχρεώσεις κοινωφελεῖς καὶ ἐπιζητοῦντα τὴν ἐπιτυχίαν ἔργου, μεθ'
οὗ ἐφ' ὄρου ζωῆς συνεδέθη δι' ἀρρήκτων ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν δεσμῶν ;» (1)

Εὐπειθέστατος

Δ. Χριστίνης

Εἶναι περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ἀπέβησαν μάταιοι αἱ προσπάθειαι τοῦ Χριστίνῃ.
Οἱ Κυβερνῶντες δὲν ἠδύναντο νὰ συγκληθῶσιν ἀπὸ ταιαύτας ἐπικλήσεις!

Ὑποκινεῖται ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὸ 1876 ἡ ἴδρουσις Γεωργικῶν Σχολῶν.

Οἱ διαρκῶς ἀναποφάσιστοι Κυβερνῆται τῆς χώρας δὲν κατορθῶνουν νὰ χρησι-
μοποιήσωσι τὸ Κληροδότημα τοῦ ἀειμνήστου Τριανταφυλλίδου. Ἐἰς ἐκ τούτου οἱ συγ-
γενεῖς τοῦ διαθέτου διαρκῶς παραπονοῦνται ἀπευθυνόμενοι πρὸς τοὺς ἀρμοδίους καὶ
κατὰ τὸ 1876 ὑποβάλλουν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Βουλὴν. Ἡ δὲ Ἐπιτροπὴ πρὸς ἣν παρεπέμφθη ἐγνωμοδότησε τὰ ἑξῆς.

«Συνελθεῖσα σήμερον ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ καὶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν 1) τὴν ἐκ Βι-
τύνης ὑπὸ πολλῶν συγγενῶν καὶ κληρονόμων τοῦ ἀειμνήστου Τριανταφυλλίδου ὑπο-
βληθεῖσαν εἰς τὴν Βουλὴν ἀναφορὰν, δι' ἧς παρακαλοῦσι τὴν Βουλὴν, ὑπὸ τὴν ιδιό-
τητα τοῦ κληρονόμου καὶ συγγενοῦς τοῦ διαθέτου καὶ ὡς πολῖται ἐνδιαφερόμενοι ὑπὲρ
τῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας τῆς πατρίδος, ὅπως εὐαρεστηθῇ καὶ ἀποφασίσῃ ἐντὸς
τῆς Συνόδου ταύτης τὴν πραγματοποίησιν τῶν διαθέσεων τοῦ κληροδότου, περὶ συ-
στάσεως ἔργου κοινωφελοῦς καὶ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου κληροδοτεῖ ἅπασαν τὴν περιουσίαν
του, κατατεθεῖσαν ἕκτοτε ἐν τῷ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ καὶ ἀνερχομένην ἤδη μετὰ τοῦ τόκου
εἰς ἓν ἑκατομμύριον περίπου δραχμῶν 2) τὴν διαθήκην αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν ἀπόφασιν
τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου, γνωματευσάσης ὑπὲρ τῆς συστάσεως γεωργι-
κῶν πρακτικῶν Σχολῶν.

»Συμμερίζεται τὴν γνώμην καὶ ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου καὶ γνωμοδοτεῖ περὶ
συστάσεως Πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν, ἀνά μιᾶς εἰς ἕκαστον
τῶν Νομῶν τοῦ Κράτους, συστασιμῶν ἀμέσως τριῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐν Στερεᾷ
Ἑλλάδι, ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ, καθόσον ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν ἐπιστή-
μονες γεωπόννοι, ἐπαρκεῖς διὰ τὰς τρεῖς ταύτας Σχολάς. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτη προ-
τείνει νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα τῆς βαθμηδὸν συμπληρώσεως ὅλων
τῶν σχολῶν, προτιμωμένων πάντοτε τῶν γεωργικωτέρων Νομῶν.

»Τὴν τοιαύτην ἀνάγκην τῆς ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ ἀναγκαιότατον νὰ συστήσῃ
θερμῶς εἰς τὴν Βουλὴν χάριν τῶν ἑθνικῶν συμφερόντων, διότι ἡ ἐπὶ πλέον παραμέλησις
τῆς ἐκπληρώσεως τῶν διαθέσεων τοῦ κληροδότου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι στερεῖ τὸν τύπον,

(1) «Παράρτημα» κλπ. Σελ. 221—222.

μέσου πρὸς ἐπίτευξιν κλινωφελεστάτου σκοποῦ, θέλει καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀπεθαρρύνει τοὺς ἀπανταχοῦ ὁμογενεῖς εἰς τὸ νὰ ἔρχονται ἐπίκουροι ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑθνους.

»Πεποιθυῖα ἡ Ἐπιτροπὴ ὅτι διερμηνεύει τὸ φρόνημα τοῦ Ἑθνους, θεωρεῖ καθήκον τῆς νὰ παρακαλέσῃ τὴν Ἑθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν νὰ ὀνομάσῃ καὶ διὰ ψηφίσματος τῆς τὸν ἀοίδιμον Τριανταφυλλίδην εὐεργέτην τ.ῆ.ς Ἑλλάδος» (1).

Ἀθῆναι τῆ 10 Δεκεμβρίου 1876

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς
Θεόδωρος Ἀναστασόπουλος

Τὰ μέλη

Δ. Β. Γαβαλάς, Ρήγας Τσιρόπουλος, Δ. Φροντίσης, Α. Πετραλιάς.

Ἡ συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν.

Συνεπεία τῆς διαμαρτυρίας τῶν συγγενῶν τοῦ Τριανταφυλλίδου καὶ τῆς γνωμοδοτήσεως τῆς ἐπὶ τῶν ἀναφορῶν ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς, τὸ ζήτημα τῆς διαθέσεως τοῦ Τριανταφυλλιδείου κληροδοτήματος ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως Γεωργικῶν Σχολῶν ἔρχεται πρὸς συζήτησιν. Καὶ πρῶτος λαμβάνει τὸν λόγον ὁ συμπολίτης του Βουλευτής,

ΖΕΓΓΕΛΗΣ, «Γνωρίζετε ὅτι ὁ ἀοίδιμος συμπολίτης ἡμῶν Τριανταφυλλίδης κατέλιπε σπουδαῖον κεφάλαιον μέχρις 1,000,000 διὰ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τι σπουδαῖον ἔργον εἰς τὸ Κράτος καὶ διέταξε νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ τούτου ἡ Σύγκλητος ἣτις ἀπεφάνθη νὰ διατεθῇ πρὸς εἰσχυσιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας, διὰ συστάσεως πρακτικῶν γεωργικῶν Σχολῶν. Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις ἄχρι τοῦδε οὐδὲν διέπραξε. Συνεπεία ἀναφορᾶς τῶν συγγενῶν τοῦ μακαρίτου εἰς τὴν Βουλὴν ἡ Ἐπιτροπὴ, εἰς τὴν ὁποίαν παρεπέμφθη, ὑπέβλεπε πρότασιν, τὴν ὁποίαν βεβαίως ἔχετε εἰς χεῖρας. Δὲν ἀμφισβητῶ ὅτι σήμερον ἀσχολεῖσθε ἐπὶ μέγαρα καὶ σπουδαῖα, ἀλλὰ μοὶ φαίνεται, ὅτι καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἶναι ἄξιον τῆς ἐπιμελημένης μερίμνης ἡμῶν, πρῶτον μὲν διότι φρονῶ, ὅτι ἔχαμεν καθῆκον ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι σεβόμεθα τὰς διατάξεις τῶν τοιούτων διαθετῶν, δεῦτερον δὲ ὅτι καὶ ἄλλων ἀπολειπόμεθα, ἰδίως ὅμως τῆς γεωργίας, γνωρίζετε δὲ ὅτι ὁ μέγας οὗτος κλάδος τῆς παραγωγῆς χρήζει πεφροντιζομένης μελέτης, ἥδη δὲ ὑπάρχει ὅπως δήποτε καὶ ἐν κεφάλαιον τὸ ὁποῖον πρὸς τοῦτο ἐδωρήθη». Ὁ Προθυπουργὸς Κουμουνδαῦρος ἀπαντᾷ μεγαλοπρεπῶς ἀλλὰ καὶ συντόμως ὅτι τὸ Νομοσχέδιον εἶναι ἔτοιμον. » Ἀσχολούμεθα, λέγει, ἐπὶ τούτου καὶ εἶναι ἔτοιμον».

Κατόπιν ὁμιλοῦν καὶ πάλιν ὁ Ζέγγελης, ὁ Καράπαυλος, ὁ Καλλιφρονᾶς ὅστις καὶ ἐπεκτείνει τὴν συζήτησιν καὶ ἐπὶ ἄλλων κληροδοτημάτων. Ἀπαντᾷ ὁ Μίλησις ὡς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ ἐπανέρχεται ὁ Ζέγγελης ὅστις ζητεῖ ἵνα τὸ νομοσχέδιον τὸ ὁποῖον ἐδήλωσεν ἡ Κυβέρνησις ὅτι ἔχει ἔτοιμον τὸ «απαρρυσία κατεπειγόντως» (2).

Ἡ ἐκ νέου συζήτησις.

Μετά τινος ἡμέρας ὁ Ζέγγελης ἐπαναφέρει τὸ ζήτημα εἰς τὴν Βουλὴν.

ΖΕΓΓΕΛΗΣ. «Εἰς ἄλλην συζήτησιν ἔλαβον τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρω εἰς ὑμᾶς ὀλίγὰ τινα περὶ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀοιδίμου Τριανταφυλλίδου καὶ παρεκάλεσα τὴν Βουλὴν ὅπως ἀπεφασίσῃ νὰ διατεθῇ αὐτὸ ἀποκλειστικῶς πρὸς σύστασιν πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν συμφώνως καὶ πρὸς

(1) Εὐσταθ. Πονηροπούλου: «Δοκίμιον Γεωργίας». 1883. Σελ. 10'—κ.

(2) «Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» 13 Δεκεμβρίου 1876. Σελ. 420.

τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου καὶ τὴν γνώμην τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀπεδείξατε κύριοι τὴν αὐτὴν προθυμίαν μὲ ἐμέ, ἀλλὰ τότε ἡ Κυβέρνησις εἶπεν ὅτι τὴν ἐπιουσαν ἢ τὴν μετεπιουσαν θέλει φέρει νόμον, πρὸς τοῦτο δὲν προήλθετε εἰς ἀπόφασιν, ἀλλ' ἄχρι τοῦ νῦν δὲν ἔφερε τοιοῦτον. Ἐπειδὴ λέγουσιν ὅτι καὶ διετέθησαν καὶ φόβος εἶναι ὅτι θέλουσι διατεθῆ ἕκ' τῶν χρημάτων τούτων δι' ἄλλας ἀνάγκας δικαιολογημένας ἴσως καὶ χρησίμους, ἀλλὰ πάντοτε ἀλλοίως τῆς θελήσεως τοῦ διαθέτου, διότι τοῦτο ὑμεῖς βεβαίως δὲν τὸ ἐπιθυμεῖτε, ὑποβάλλω πρότασιν διὰ τῆς ὁποίας ὀρίζεται ὅπως τὸ κεφάλαιον καὶ οἱ τόκοι τοῦ κληροδοτήματος αὐτοῦ διατεθῶσιν ἀποκλειστικῶς πρὸς σύστασιν πρακτικῶν γεωργικῶν Σχολῶν. Ἴδού καὶ ἡ πρότασίς μου: «Τὸ κεφάλαιον καὶ οἱ τόκοι τοῦ Κληροδοτήματος τοῦ αἰοιδίμου Τριανταφυλλίδου θέλουσι διατίθεσθαι ἀποκλειστικῶς πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν πρακτικῶν γεωργικῶν Σχολῶν συμφώνως πρὸς τε τὸ πνεῦμα τοῦ διαθέτου καὶ τὴν γνώμην τῆς Συγκλήτου, ἀπαγορεύεται δὲ ἡ χρῆσις αὐτῶν δι' ἄλλην αἰτίαν».

Κορυμπούδουρος (Πρωθυπουργός). «Οὔτε διατίθενται οὔτε θὰ διατεθῶσιν, οὔτε πρόθεσις ὑπάρχει καμμία ὅπως διατεθῶσιν τὰ χρήματα τοῦ κληροδοτήματος. Πρότασιν πληρεστέραν τοιαύτην εἶχον ἐτοίμην νὰ παρουσιάσω, ἀλλὰ δὲν μοὶ ἐφάνη ἀρκοῦσα καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὴν ἐπαρουσίασα ἕως σήμερον, θέλω νὰ παρουσιάσω τοιαύτην ἐμπεριέχουσαν τὴν ἀρχὴν συστάσεως γεωργικῶν σχολείων. Ἀλλὰ α) πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τοὺς τόκους, β) ν' ἀποφασίσωμεν ἂν μόνον οἱ τόκοι θὰ χρησιμεύσωσιν ἢ καὶ μέρος τοῦ κεφαλαίου. γ) διὰ πόσας σχολὰς ἔχμεν μέσχα δ) ἂν πρόκειται νὰ συνδράμη καὶ τὸ Δημόσιον. Ἀντὶ τῆς προτάσεως τοῦ κ. Ζέγγελη ἔχομεν πληρεστέραν ἐτοίμην ἀρνοῦμαι ὅμως διαρρήδη ὅτι διετέθη ἢ εἶναι φόβος νὰ διατεθῆ οὐδὲ ἐν λεπτῶν ἕκ' τοῦ κληροδοτήματος».

Ζέγγελης. Πιστεύει τὸν κ. Πρωθυπουργόν καὶ δὲν φοβεῖται τὴν παροῦσαν Κυβέρνησιν ἀλλὰ δὲν δύναται ἄλλῃ Κυβέρνησις νὰ πράξῃ ὅτι αὐτὸς φοβεῖται; Καὶ ἐπ' αὐτοῦ στηρίζει τὴν μικρὰν ὁμιλίαν του, ἐπιμένων εἰς τὸ ὅτι ἡ πρότασις του ἀπέβλεπε (ν' ἀσφαλίσῃ τὴν περιουσίαν). (1)

Χριστίδης. «Δὲν ἐννοῶ διὰ ποῖον λόγον ἀναβάλλεται ἡ ἀπόφασις τῶν διαθετῶν, δὲν καταλαμβάνω ἂν πρέπει μίαν πρότασιν ἢ ὁποία προτείνει τὴν ἀρχὴν τῆς διαθέσεως νὰ ἔλθῃ ἐν διάταγμα κανονιστικὸν νὰ κανονίσῃ, τὸ καλλίτερον κύριοι εἶναι ὁ ἐγθρὸς τοῦ καλοῦ· εἶναι ἀνάγκη νὰ φροντίσωμεν τέλος πάντων περὶ τῆς καταστάσεως τῆς γεωργίας».

Καραπαυλός. Δὲν πρόκειται περὶ νόμου· κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ Τριανταφυλλίδου ὁ ὅρος τῆς ἐκτελέσεως τοῦ κληροδοτήματος εἶναι ἡ ἀπόφασις τῆς Βουλῆς καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς Συγκλήτου· δὲν ὑπέρχει λοιπὸν ἀνάγκη νόμου, ἀλλὰ ν' ἀποφανθῆ ἢ Βουλὴ ὅτι ἐγκρίνει τὴν σύστασιν γεωργικῶν Σχολῶν.

Καλλιφρονᾶς. «Πρόκειται περὶ διαθέσεως ἐνὸς ἑκατομμυρίου διὰ τοῦτο ἀνέφερον καὶ προχθὲς καὶ ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἡ Βουλὴ ὀφείλει νὰ λάβῃ γνώσιν ὅλων τῶν περιστάσεων τῶν κληροδοτημάτων, τὰ ὁποῖα ἀναβαίνουν εἰς 3 1)2 ἑκατομ. καὶ ἔχουσιν ἐτησίως τόκους 300.000 δραχ. (2).

Τὸ Νομοσχέδιον τῆς 17 Δεκεμβρίου 1876.

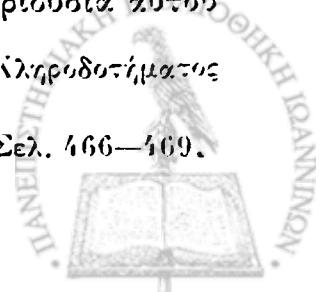
Ἐπὶ τὴν πείσιν τῆς Βουλῆς ἔφερεν ἡ Κυβέρνησις πρὸς συζήτησιν τὸ κάτωθι Νομοσχέδιον.

Περὶ διαθέσεως τοῦ κληροδοτήματος τοῦ αἰοιδίμου Π. Τριανταφυλλίδου ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἄρθρ. 1. «Ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον 7 τῆς ἀπὸ 7 Μαρτίου 1862 διαθήκης τοῦ αἰοιδίμου Π. Τριανταφυλλίδου κληροδοτηθεῖσα εἰς τὸ δημόσιον τῆς Ἑλλάδος περιουσία αὐτοῦ

(1) Σ. Σ. Νομίζει κανεὶς ὅτι ὁ Ζέγγελης προεμάντευσε τὴν τύχην τοῦ Κληροδοτήματος τούτου. Εἰς τὰ 1903 διὰ Νόμου ἀπερροφήθη ἀπὸ τὸ Δημόσιον Ταμεῖον !!!

(2) «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» τῆς 16 Δεκεμβρίου 1876. Σελ. 466—469.

διατίθεται, κατὰ τὰ κατωτέρω ὀριζόμενα, ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, συμφώνως πρὸς τὴν γνωμοδότησιν τῆς Συγκλήτου τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου.

Ἄρθρ. 2. «Ὁλόκληρον τὸ ἐκ τῆς περιουσίας ταύτης εἰσπραχθὲν ποσὸν τῶν ἀπὸ τῆς καταθέσεως αὐτοῦ συγκεφαλαιωθέντων τόκων θέλει μείνει κατατεθειμένον εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἢ θέλει διατεθῆ πρὸς ἀγροτὰν ὀμολογιῶν τοῦ Ἑθνικοῦ δανείου, μόνον δὲ οἱ τόκοι τοῦ ποσοῦ τούτου θὰ δαπανῶνται κατ' ἔτος πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ προηγουμένου ἄρθρου ὀρισθέντα σκοπὸν καὶ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διὰ τῶν ἄρθρων γ' καὶ δ' τῆς αὐτῆς διαθήκης ἐπιβληθεισῶν τῷ Δημοσίῳ ὑποχρεώσεων» (1).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Δεκεμβρίου 1876

Οἱ Ὑπουργοὶ

Ἐσωτερικῶν
Α. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ

Οἰκονομικῶν
Σ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Παιδείας
Γ. ΜΙΑΗΣΙΣ

Ἡ κατακραυγὴ τοῦ Ναυπλίου

Οἱ Ναυπλιεῖς οἱ ὅποιοι ἀμεσώτερον παντὸς ἄλλου συνησθάνοντο τὸ κακὸν τὸ ὅποιον ἐπροξενεῖτο ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς Σχολῆς Τίρυνθος καὶ ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως ἐνὸς τοιαύτης σημασίας ἰδρύματος ἤρχισαν νὰ ἐκφράζωσιν τὴν δυσφορίαν τὴν ὅποιαν μᾶς γνωρίζει ὁ Λογοθέτης διὰ τῶν κάτωθι γραμμῶν του.

«Ἡ ἀθλιότης εἰς ἣν εἶχε περιέλθει τὸ Ἀγροκήπιον ἐξήγειρε γενικὴν κατακραυγὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ Ἀρχαὶ Ναυπλίας, προέτειναν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀκύρωσιν τῆς πολυετοῦς ἐνοικιάσεως τοῦ καταστήματος τούτου, ἣν ἡ Κυβέρνησις προθύμως παρεδέχθη διατάξασα τὰς ἐνταῦθα ἀρχὰς νὰ καταδιώξωσι τὸν ἐνοικιαστὴν διὰ τὰς ὁποίας ἐπέφερον εἰς αὐτὸ βλάβας. Αἱ ζημίαι αὗται, ὡς τότε διεδόθη, ἀνήρχοντο εἰς πολλὰς χιλιάδας δραχμῶν ἀλλ' ἐπλήρωσε πράγματι αὐτὰς ὁ ἐνοικιαστής; Τοῦτο εἶναι ἄδηλον (2).

Ὁ ὀλιγοχρόνιος ἐπαναδιορισμὸς τοῦ Ἀποστολοπούλου εἰς τὰ 1877.

«Τὸ βέβαιον ἐξακολουθεῖ ὁ Λογοθέτης, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὑπεροεώθη, ἵνα μὴ καταρρεύσῃ, καὶ αὐτὸ τὸ Κατάστημα (καθόσον οἱ σταῦλοι καὶ τὰ ἄλλα κτίρια εἶχον ἤδη καταρρεύσει), νὰ δαπανήσῃ ὑπὲρ τὰς 5000 δραχμ. καὶ νὰ διορίσῃ ἐκ δευτέρου τὸν κ. Ἀποστολόπουλον (3) ἀλλὰ μὲ τόσον γλίσχρα μέσα ὥστε ὡς οὐδεμίαν ἡδυ-

(1) «Παράρτημα Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς τοῦ 1876». Σελ. 204.

(2) «Ἑλληνικὴ Γεωργία» 1887. Σελ. 30—31.

(3) Διὰ τὰ γράμματα: «Περὶ μετατροπῆς τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς εἰς Πρακτικὸν τῆς Γεωργίας Ἀγροκήπιον».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.—Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

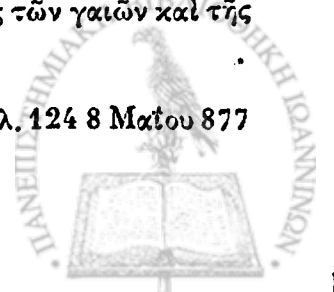
«Προτάσει τοῦ ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργοῦ ὑπ' ὄψιν ἔχοντες τὴν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν περιληφθεῖσαν πίστωσιν πρὸς συντήρησιν τῶν γαιῶν καὶ τῶν καταστημάτων τῆς πρώην ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ ὀφείλοντες νὰ προνοήσωμεν ἵνα ἀπὸ τοῦδε ληφθῆ πρόνοια, ὥπως ἰδρυθῆ ἐν αὐτοῖς πρακτικὴ τῆς γεωργίας σχολή, ἀπεφασίσασμεν καὶ διατάσσομεν.

Ἄρθρον 1. «Ἡ πρώην ἐν Τίρυνθι τῆς Ἀργολίδος γεωργικὴ σχολὴ μετατραπήσεται εἰς πρακτικὸν τῆς γεωργίας Ἀγροκήπιον, κατὰ τὸν δι' ἡμετέρου Διατάγματος ἐκδοθησόμενον Κανονισμὸν αὐτοῦ.

Ἄρθρον 2. «Μέχρι τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ Ἀγροκηπίου τούτου διορίζομεν Ἐφορον τῶν γαιῶν αὐτοῦ, τοῦ Κήπου καὶ τῶν καταστημάτων τὸν Διευθυντὴν τῆς πρώην Γεωργικῆς Σχολῆς Ι. Ἀποστολόπουλον μὲ μηνιαίαν ἀποζημίωσιν δραχ. 200, ὅπως παραλάβῃ τὰ κτίματα ταῦτα, φροντίσῃ περὶ τῆς συντηρήσεως αὐτῶν καὶ προπαρασκευάσῃ τὰ τῆς καλλιεργίας τῶν γαιῶν καὶ τῆς πρακτικῆς σχολῆς τὴν ἴδρυσιν».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Φεβρουαρίου 1877.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄—Α. Κουμουνδοῦρος (Ἐφ. Κυβερν. Ἀριθ. 31 Σελ. 124 8 Μαΐου 877

νήθη νὰ φέρη βελτίωσιν εἰς τὸ Ἀγροκήπιον. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δὲν ἐπῆρκει οὐδ' εἰς αὐτὰς τὰς μικροτέρας ἀνάγκας αὐτοῦ ἢ δὲ Κυβέρνησις δικαίως ἤρνεϊτο νὰ ὑποβληθῆ εἰς νέας δαπάνας ἔπαυσεν τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐνοικίασεν ἐκ δευτέρου τὸ ἀγροκήπιον εἰς ἄνθρωπον μὴ γεωπόνον, μετενοικιάσαντα αὐτὸ εἰς ἀμαθῆ καὶ ἀγροῖκον χωρικόν, ὅστις ἤδη (1) πλησιάζει νὰ καταστρέψῃ ἐξ ὀλοκλήρου αὐτό» (2).

Οἱ προϋπολογισμοὶ ἀπὸ τοῦ 1874.— 1877

Κατὰ τὴν χρονικὴν αὐτὴν περίεσον διετέλεσαν Ἰπουργοὶ τῶν Ἐσωτερικῶν οἱ Ε. Δεληγιώργης, Δ. Γ. Βούλγαρης καὶ Α. Κουμουνδοῦρος. Κεῖ οἱ τρεῖς, μεγάλα τῆς ἐποχῆς τῶν πολιτικῶν φυσιογνωμίαι, ἀπέμενον ὅμως ἀσυγκίνητοι διὰ τὰς τύχας τῆς Σχολῆς Τύρινθος. Ἀνυψούμενοι ἐνίοτε μέχρι τοῦ ἐπιπέδου ἐνὸς οἰουδήποτε γεωργικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ ταχέως καταλαμβάνομενοι ἀπὸ τὴν νάρκην τῆς ἀδιαφορίας, ἣτις ἦτο προῖον τῆς πλήρους γεωργικῆς ἀμαθείας ὧν τῶν πολιτευομένων καὶ ὧν τῶν Κυβερνητῶν καὶ Ἰπουργῶν τῆς χώρας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐψήφισον προϋπολογισμοὺς μέσα στοὺς ὁποίους κατοπτρίζεται ἡ πλήρης ἐγκατάλειψις ἐνὸς ἐκπαιδευτικοῦ φάρου, μοναδικοῦ δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Οὕτως εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1874 εὐρίσκομεν μόνον τὰ ἔγνη τῆς ὀνομασίας, τὰ ἔγνη ἐνὸς παρελθόντος τοῦ ὑπῆρξεν, ἔζησεν καὶ ἔδρασε καὶ τὸ ὑποῖον ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν νεωτέρων μετεπαναστατικῶν Ἰπουργῶν ἀπενεκρώθη καὶ ἀπεσβέσθη τελείως.

Εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1874 (3) ἀναγράφονται ὡς ἐπικεφαλῆς τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου τὰ ἐξῆς. «Πρῶτην Γεωργικὴ Σχολὴ Τύρινθος» κάτωθι δὲ αὐτῆς ἡ φράσις «Εἰς φύλαξιν καὶ συντήρησιν αὐτῆς»..... Εἰς δὲ τὴν Ἐκθεσιν (4) ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἰπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Δεληγιώργη ἀνευρίσκομεν τὰ ἐξῆς.

«Ἡ πίστωσις δραχ. 2000 (5) ἀρρηθέη ὡς μὴ ὑπαρχούσης ἐν ἐνεργείᾳ τῆς ἐν Τύρινθι Γεωργ. Σχολῆς».

Εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1875 ἀνευρίσκομεν καὶ πάλιν τὴν ἰδίαν μελαγχολικὴν εἰκόνα. «Διὰ φύλαξιν καὶ συντήρησιν αὐτῆς ..... 0». (6).

Εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1876 ἡ αὐτὴ ἀδιατάρακτος σιγή.

Εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν ὅμως τοῦ 1877, συνεπεῖα, ὅπως ἀρρηγγίθημεν ἤδη, τῶν διαμαρτυριῶν τῶν Ναυπλιέων καὶ τῶν παραστάσεων τῶν Ἀρχῶν, ἀρχίζει νὰ ἐκδηλώνεται μία ἐλαφρὰ συγκίνησις ἐνδιαφέροντος ἢ ὅποια καταφαίνεται εἰς τὸ σχετικὸν Κεφάλαιον καὶ ἄρθρον τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Πρὸς συντήρησιν, ἀναγράφει αὗτος, τοῦ ἐν Τύρινθι Καταστήματος τῆς πρώτης Γεωργ. Σχολῆς» Δραχ. 5000 (7).

(1) Ὁ Λογοθέτης γράφει τὰ ἀνωτέρω Ἰανουάριον τοῦ 1887.

(2) Σελ. 30—31.

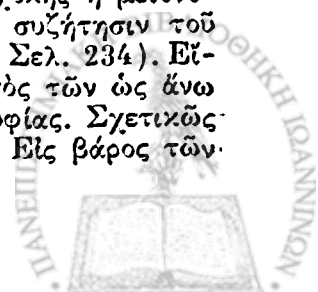
(3) Σελ. 154

(4) Σελ. 128.

(5) Σ.Σ. Ἡ ἀναγραφομένη εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1873.

(6) Σελ. 144.

(7) Σελ. 170.—Εἰς τὸ παράρτημα τῆς Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς τοῦ 1877 εὐρίσκομεν τὰ ἐξῆς σχετικῶς : «Ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 6 περιλαμβανόντος πίστωσιν ἐκ δραχ. 5.000 πρὸς συντήρησιν τοῦ καταστήματος, ἡ μὲν πλειοψηφία τῆς Ἐπιτροπῆς γνωμοδοτεῖ ὑπὲρ τῆς παραδογῆς αὐτῆς, ἡ δὲ μειοψηφία, παρατηροῦσα ὅτι διὰ μὲν συντήρησιν τοῦ Καταστήματος τούτου, ἐὰν δὲν ἐλήφθη πρόνοια κατὰ τὴν μίσθωσιν τῶν γαιῶν, ὑπὲρ ἰσθμίων, ἀρκεῖ ποσὴν 720 δρ. κατ' ἔτος, πρὸς ἀντιμισθίαν ἐπιστάτου τινος, ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ συστάσεως Γεωργ. Σχολῆς ἡ μειοψηφία νομίζει περὶ τούτου καταλληλότερον ὅτι θέλει ληφθῆ πρόνοια κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ Κληροδοτήματος Τριανταφυλλίδου». (Προϋπολογισμὸς Ἰπουργείου Ἐσωτερικῶν Σελ. 234). Εἶδομεν ἤδη (Σελ. 247), ὅτι ὁ Χριστίνης ἐξήτει νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν διάθεσιν του ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω 5000 δρ. τοῦ Ἀγροκήπιου καὶ ἕτεραι 5000 ἀφορῶσαι μέτρα ὑπὲρ τῆς βαμβακοτροφίας. Σχετικῶς ἐκ τῶν τελευταίων 5000 δρ. εὐρίσκομεν τὰ ἐξῆς εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ 1877. Εἰς βάρος τῶν.

Περὶ Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1877.

Τὸ «Δελτίον» τῆς «Ἐπιτῆς Ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς» ἐδημοσίευσεν κατὰ τὸ 1877 μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπογραφικαὶ πληροφορίαι περὶ Γεωργίας». Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν εὐρίσκομεν τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν τότε παρ' ἡμῖν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν.

«Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυβερνήτου ἐφρόντισεν νὰ συστήσῃ Σχολὴν γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Τίρυνθι τῆς Ἀργολίδος, ἣτις τῷ 1846 ἔλαβεν διὰ νόμου νέον ὄργανισμὸν. Ἄλλ' ἡ Σχολὴ αὕτη ἐνῶ τὸ δημόσιον διετήρει μέχρι τοῦ 1864 ὑποτρόφους, μετὰ διαφόρους ἄς ὑπέστη κατὰ καιροὺς μεταβολάς, κατηργήθη τῷ 1872 ὅπως ἀντικατασταθῆ διὰ πληρεστέρου καὶ σκοπιμωτέρου συστήματος γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως. Καὶ ὁ μὲν προσδοκώμενος τότε ὡς ἄμεσος γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ὄργανισμὸς δὲν ἔλαβεν εἰσέτι ὑπαρξίν, ἡ δὲ κατάργησις τῆς ὀνόματι μόνον ὑπαρχούσης Σχολῆς ἐπραγματοποιήθη καταλιπούσα κενὸν μόνον ἐν τῷ ἔτησίῳ προϋπολογισμῷ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους, καθ' ὅσον εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ ὑπὸ τόσας ἐλπίδας συσταθεῖσα Σχολὴ αὕτη οὐδένα κατὰ τὸν ὑπερτριακονταετῆ βίον αὐτῆς παρήγαγε καρπὸν (1), καίπερ τοῦ δημοσίου δαπανήσαντος ὑπὲρ αὐτῆς ἰκανὰ ποσά.

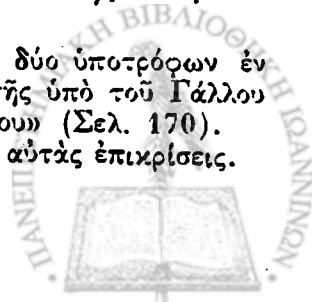
«Ἡ ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴ Σχολὴ κατὰ πρότερον λόγον ἀπέτυγεν ἔνεκεν ἐλλείψεως καταλλήλου διευθύνσεως καὶ προσωπικοῦ διδασκαλίας, οὗ ἡ ἔλλειψις τοσούτῳ μᾶλλον καθίστατο δυσχερεστέρα καθόσον ἡ Σχολὴ εὐρίσκετο μακρὰν τῆς πρωτευούσης, ἐν ἣ καὶ μόνῃ ἠδύνατο, εἰ μὴ καθολοκληρίαν, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ θεραπευθῶσιν αἱ ἀνάγκαι τῆς διδασκαλίας τῶν ἀπαραιτήτων μαθημάτων πρὸς μὴ μὲν γεωπόνων.

«Προκειμένου περὶ γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως δύο προβάλλονται παρ' ἡμῖν γινῶμαι, οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ἀρκεῖ ἡ σύστασις πρακτικῶν τινῶν σχολῶν πρὸς μετάδοσιν εἰς τοὺς γεωργοὺς τῶν πρακτικῶν γνώσεων τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς χρήσεως τῶν τῆς καλλιεργείας ὀργάνων, οἱ δὲ κυρίως καὶ πρὸ πάντων ὑποστηρίζουσι τὴν σύστασιν κεντρικῆς Σχολῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως.

«Βεβαίως ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν κατάστασιν τῆς παρ' ἡμῖν ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ἣτις εἶναι κατακερματισμένη μεταξὺ πολλῶν ἰδιοκτητῶν καὶ ὅτι εἰς τὰς πλείστας ἐπαρχίας κατὰ γενικὸν κανόνα ἕκαστος καλλιεργητῆς εἶναι καὶ ἰδιοκτήτης τῆς γῆς ἣν πατριαρχικῶς καλλιεργεῖ, δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ταχθῆ ὑπὲρ τῆς πρώτης γνώμης ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην· ἂν ὅμως πρὸς πραγματοποίησιν τῆς γνώμης ταύτης δὲν λησμονηθῆ ὅτι ἀπαιτεῖται ἡ μὴ μὲν μὲν προσώπων κεκτημένων τὴν ἰκανότητα νὰ μεταδώσωσι εἰς τοὺς γεωργοὺς ἡμῶν πρακτικῶς τὰς γνώσεις τῆς τελειοποιημένης καλλιεργείας.....ἀναγκαίως ὑφείλει νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς συστάσεως Σχολῆς κεντρικῆς ἐν ἣ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς νὰ μορφωθῶσι καὶ παρασκευασθῶσιν οἱ μέλλοντες νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς διδάσκαλοι τῆς πρακτικῆς γεωργίας κατ' ἐπαρχίας καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ σύστασις τῆς Κεντρικῆς Σχολῆς κατ' ἀπαραίτητον ἀνάγκην δέον νὰ προηγηθῆ τῶν πρακτικῶν γεωργικῶν Σχολῶν, ὧν ἡ χρησιμότης παρ' ἡμῖν ἰδίως εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ἡ δὲ Κεντρικὴ Σχολὴ ἂν θέλωμεν νὰ μὴ ἀποτύχῃ καὶ αὕτη, δέον νὰ συσταθῆ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς πρωτευούσης ἐν ἣ εὐ-

ἐξόδων τοῦ Σχολείου Τεχνῶν προσετέθησαν δραχ. 5000 «πρὸς ἀποστολὴν δύο ὑποτρόφων ἐν Γαλλίᾳ ἢ Ἰταλίᾳ ἐν ἐκπαιδευτηρίῳ καὶ διὰ διαγωνισμοῦ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Γάλλου Rastecor ἐφευρεθείσης μεθόδου πρὸς διατήρησιν ὑγιοῦς τοῦ βαμβακοσπόρου» (Σελ. 170).

(1) Σ.Σ. Τὰ μέχρι τοῦδε ἱστορηθέντα ἀπέδειξαν ἀδίκους τὰς ἀυστηρὰς αὐτὰς ἐπικρίσεις.

χερσετέρα, εἰ μὴ μόνη, δύναται νὰ καταρτισθῆ πλήρης ἡ θεωρητικὴ τῆς Γεωργίας διδασκαλίαν» (1).

Γινώμαι τοῦ Τομπάζη, περὶ Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεως, εἰς τὰ 1877.

Εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Ἐπιθεώρησιν τοῦ 1877 Φυλλαδ. 50 τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Α. Γ. Τομπάζη, ἐκλεκτοῦ φίλου τῆς Γεωργίας, μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι». Ἐξ αὐτῆς σταχυολογοῦμεν τὰ πλέον ἄξια λόγου σημεῖα.

Καὶ ὁ Τομπάζης διαιρεῖ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν εἰς ἐπιστημονικὴν καὶ πρακτικὴν. Προτιμᾷ δὲ διὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν πρακτικὴν μόρφωσιν. Εἰς τὸν τόπον μας ὅπου εἴχομεν τότε τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν καὶ ὅπου εἰς τὰς εὐαρίθμους μεγάλας ἰδιοκτησίας ἔνεκα ἐλλείψεως χειρῶν, χρηματικῶν κεφαλαίων κλπ. ἡ ἐπίμορτος καλλιέργεια ἐπικρατεῖ, ἐπὶ πλέον δὲ δὲν ἔλαβεν ἡ γεωργία ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα, φρονεῖ ὅτι ἡ πρακτικὴ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις δέον νὰ λάβῃ μείζονα ἐπέκτασιν.

Παρὰ ταῦτα ἐξετάζει καὶ τὰ δύο συστήματα καὶ ὑποδεικνύει πρῶτον τὸν τρόπον τῆς ὀργανώσεως Ἀνωτέρων Γεωργικῶν Σχολῶν ἢ Ἀκαδημιῶν καὶ μετέπειτα Πρακτικῶν Γεωπονικῶν Σχολῶν (2).

Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ Ἀνωτέρα Γεωργικὴ Σχολὴ κατὰ τὸ 1877.

Ὁ Τομπάζης ἀναφέρει, προκειμένου περὶ ἰδρύσεως μιᾶς Ἀνωτέρας Γεωργικῆς Σχολῆς, τὰ κάτωθι κατὰ τὸ 1877.

«Ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ἐπάναγκες ὅπως αἱ τοιαῦται σχολαὶ ὧσιν ἐπὶ μεγάλης τινας ἰδιοκτησίας, ἐκ τῶν ὑστέρων ὅμως ἀπεδείχθη τοῦτο ὅλως περιττόν, διότι αἱ ἐν ταῖς τοιαύταις σχολαῖς φοιτῶντες ἔχουσι τοσαῦτα νὰ μάθωσιν, ὥστε δὲν ἔχουσι καιρὸν νὰ ἐνασχοληθῶσι μετὰ τῆς πρακτικῆς γεωργίας· πρὸς δὲ ἡ ἐν τοιαύταις σχολαῖς διδασχὴ προϋποθέτει ὅτι αἱ φοιτῶντες ἐνησχολήθησαν τοῦλάχιστον ἐπὶ δύο ἔτη μετὰ τῆς πρακτικῆς γεωργίας, ἐπειδὴ ἄλλως δὲν ἦθελον εἶσθαι εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσωσι τὰ διδασκόμενα». Ὡς ἐκ τούτου αἱ τοιαῦται Σχολαὶ περιορίζονται «σήμερον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεστον, εἰς ὠρισμένην τινὰ ἕκτασιν γαιῶν, ὅπως γίνονται γεωργικὰ πειράματα καὶ ἐπιδεικνύονται ταῖς μαθηταῖς αἱ τῆς καλλιιεργείας μέθοδοι». Αἱ τοιαῦται Σχολαὶ ἰδρυόμεναι ἐπὶ μεγάλης ἰδιοκτησίας, ἀφείλον νὰ εὐρίσκωνται μακρὰν τῶν πόλεων καὶ νὰ δαπανῶνται μεγάλα ποσὰ διὰ τὸ καθαρῶς γεωργικὸν προσωπικὸν των καὶ τὸ ἐπικουρικὸν τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ καθηγητὰς τῆς φυσικῆς, τῆς χημείας, τῆς ὀρυκτολογίας, τῆς γεωλογίας, τῆς βοτανικῆς, τῆς ζωολογίας, τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας κ.τ.λ.

«Ὅταν λοιπὸν δεχθῶμεν ὅτι ἡ μόρφωσις τῶν μαθητῶν ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ καὶ ἐντὸς μικρᾶς ἐκτάσεως κτήματος, ἐγγὺς τῆς πόλεως εὐρισκομένου ὅπου νὰ γίνωνται γεωργικὰ πειράματα καὶ νὰ ἐπιδεικνύωνται αἱ διάφοροι τῆς καλλιιεργείας μέθοδοι, τὸ ὄρθον θὰ ἦτο καὶ λόγῳ οἰκονομίας καὶ λόγῳ ἐκπαιδευτικῆς τελειότητος νὰ προσηρτάτο ἡ Σχολὴ εἰς Πανεπιστήμιον. Ἐκεῖ αἱ μέλλοντες γεωπόνου θὰ ἡδύνατο νὰ παρακολουθήσουν καὶ ἄλλα μαθήματα ἐπωφελῆ διὰ τὴν σταδιοδρομίαν των καὶ αἱ ἄλλας ἐπιστήμας σπουδάζοντες υἱοὶ κτηματιῶν θὰ ἡδύνατο ἐπίσης νὰ ἀκροῶνται γεωργικῶν τινῶν ἐπωφελῶν μαθημάτων.

Ὁὕτω λοιπὸν προτείνεται ἵνα καὶ παρ' ἡμῶν ἡ μέλλουσα νὰ ἰδρυθῆ Γεωργικὴ

(1) «Περὶ τούτου ἡ ἐπὶ τῆς Ἐμψυχ. τῆς Ἑθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπὴ παρεσκεύασε πρὸ πολλοῦ Νομοσχέδιον, καθ' ὃ συνιστᾶται ἀπὸ τοῦδε μὲν ἐν Ἀθήναις Κεντρικὴ Γεωργικὴ Σχολὴ, κατόπιν δὲ καὶ ἐντὸς πενταετίας Πρακτικὰ Ἀγροκήπια εἰς ἄλλας Ἐπαρχίας» «(Δελτίον) Ἔτος Α' Τομ. I. Σελ. 83—84).

(2) Σελ. 76—77.

Σχολή προσαρτηθῆ εἰς τὸ ἡμέτερον Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. «Πρὸς σύστασιν, λέγει ὁ Τομπάζης, τοιοῦτου γεωργικοῦ ἀγροκηπίου δεόν νὰ διατεθῶσιν αἱ περιλαμβανόμεναι σήμερον ὑπὸ τοῦ δημοσίου δειδροκομείου τοῦ βοτανικοῦ κήπου γαῖαι καὶ κίλοιπαὶ αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα. «Κ τ ῆ μ α τ α Ρ ο ὕ φ» ὡς καὶ τὸ παρὰ τὴν Μονὴν Δαφνίου δάσος· ἐπίσης δύνανται νὰ προσληφθῶσι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ αἱ τυχόν μετὰ τῶν ἀνωτέρω συνορεύουσαι καὶ εἰς ἰδιώτας ἀνήκουσαι γαῖαι ἐπὶ τῇ προηγουμένῃ ἀποζημιώσει τῶν ἰδιοκτητῶν.

«Τοιοτετρόπως πέντε ἄτομα ἦτοι δύο καθηγηταὶ τῶν γεωργικῶν μαθημάτων, κτηνιατρὸς, (1) κηπουρὸς καὶ λογιστὴς ἀρκούσι πρὸς συντήρησιν τοῦ γεωργικοῦ ἀγροκηπίου καθ' ὅσον αἱ μετὰ τῆς γεωργίας σχέσιν ἔχουσιν ἐπιστῆμαι διδάσκονται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. (2)

Πρακτικαὶ Γεωπονικαὶ Σχολαί.

Τὰς σχολὰς αὐτάς, αἱ ὁποῖαι θὰ δώσουν μορφωμένα τέκνα μικρῶν γεωκτημόνων καὶ μικρῶν καλλιεργητῶν, πρὸς δὲ θὰ μορφώσουν μικροὺς ἐπιστάτας (regisseurs) τὰς θέλει ὁ Τομπάζης νὰ ἰδρυθῶν ἐπὶ τινος μεγάλης ἰδιοκτησίας.

Αἱ ἰδιοκτησίαι αὗται 1) δὲν πρέπει νὰ εὐρίσκωνται πλησίον μεγαλουπόλεων, μόνον νὰ ἔχουν ἐξασφάλισιν εὐκόλους συγκοινωνίας, 2) πρέπει νὰ ἔχουν διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων ἰκανὴν ἔκτασιν πρὸς καλλιέργειαν (3), 3) πρέπει νὰ ὑπάρχη ποικιλία ἐδαφολογικῆς συστάσεως τοῦ κτήματος 4) πρέπει νὰ ὑπάρχη νερὸ πρὸς ἄρδυσιν ὄχι μόνον διὰ τοὺς κήπους καὶ τὰς φυτείας ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἔψιμα γεννήματα, λόγῳ τῆς σπανιότητος βροχῶν παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἰδίως τὸ θέρος, 5) πρέπει νὰ ὑπάρχη καὶ δάσος διὰ νὰ καταστήθῃ δυνατὴ καὶ ἡ μόρφωσις δασονόμων καὶ δασοφυλάκων 6) πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀπλούστατοι οἰκοδομαί, τὸ μέρος νὰ εἶναι ὑγιεινόν, νὰ ἔχη πόσιμον νερὸ, νὰ ὑπάρχουν οἱ θάλαμοι τῶν μαθητῶν καὶ αἱ κατοικίαι τοῦ προσωπικοῦ κ.τ.λ. (4)

Τι θὰ ἐπιδιώξῃ ἡ Σχολή.

Προκειμένου περὶ τοῦ τρόπου τῆς γεωργικῆς μορφώσεως τῶν μαθητῶν ὁ Τομπάζης παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς.

1) Θέλει ὑποδειγματικὰς γεωργικὰς ἐργασίας ἀλλὰ καὶ προσοδοφόρους. Ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ βλέπῃ «ὅτι διὰ τῆς δεούσης καλλιεργείας γίνονται χρήματα καὶ οὐχὶ διὰ τῶν χρημάτων καλλιεργεῖα».

2) Θέλει καλλιέργειαν βασιζομένην εἰς τὰς συνθήκας τῆς ἐγγωρίου γεωργίας μὲ τάσιν εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Σχολὴν πάσης καλλιτέρας καλλιεργητικῆς μεθόδου.

3) Θέλει διὰ τῆς Σχολῆς, τὴν μελέτην τῆς βελτιώσεως τῶν Ἑλληνικῶν ζώων τὰ ὁποῖα μικρόσωμα καὶ ἀδύνατα παρεμβάλλουσιν ἄπειρα προσκλήματα εἰς τὴν πρόδον τῆς γεωργίας (5). Δὲν ἀρκεῖ ὅμως νὰ φέρωσιν αἱ Σχολαὶ καλλίτερα ἐκ τῆς ἄλλοδαπῆς ζῶα, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν βελτίωσιν τοῦ «ἐγγωρίου εἶδους τῶν ζώων καθ' ἅπαντα τὸν Νομὸν εἰς ὃν ἕκαστον ὑπάγεται».

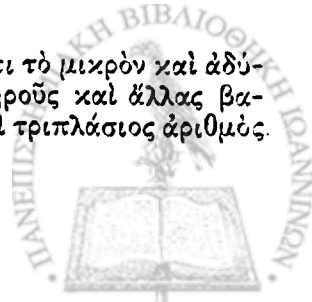
(1) Ὡς τοιοῦτος δύναται νὰ προσληφθῆ ὁ στρατιωτικὸς κτηνίατρος λαμβάνων ἐπὶ τούτῳ ἐπιμίσθιον.

(2) Σελ. 77—79.

(3) Παρ' ἡμῖν πολλαὶ τῶν μεγαλειτέρων ἰδιοκτησιῶν ἦσαν τότε εἰς χεῖρας τοῦ Δημοσίου καὶ τῶν Μονῶν, τινὲς τῶν ὁποίων δύνανται νὰ διατεθῶσι, προϊόντος τοῦ χρόνου, πρὸς σύστασιν γεωπονικῶν σχολῶν.

(4) Σελ. 79—81.

(5) «Τινὲς τῶν μεγαλειτέρων παρ' ἡμῖν κτηματιῶν μὴ λαβόντες ὑπ' ὄψει τὸ μικρὸν καὶ ἀδύνατον τῶν ἐγγωρίων ζώων καὶ ἐπιχειρήσαντες νὰ εἰσαγάγουν κυλίνδρους σιδηροῦς καὶ ἄλλας βαρείας μηχανάς, ἀπέτυχον, ἐπειδὴ πρὸς κίνησιν τούτων ἀπῆρτετο ὁ διπλάσιος καὶ τριπλάσιος ἀριθμὸς τῶν ἐγγωρίων ζώων, ὑπερ οἰκονομικῶς ἀσύμφορον». (Τομπάζη Σελ. 82).

4) Θέλει νὰ χρησιμοποιοῦν αἱ Σχολαὶ τελειότερα γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ οὐχὶ μηχανὰς «ὡς χρήσις ἐπὶ εὐαρίθμων ἰδιοκτησιῶν παρ' ἡμῖν δύναται νὰ γίνη». Ἀλλὰ τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα νὰ καταστήθῃ δυνατὸν νὰ κατασκευάζωνται ἀπὸ ἑλληνας σιδηρουργοὺς «πρὸς εὐκολωτέραν διάδοσιν αὐτῶν παρὰ τοῖς ἰδιοκτῆταις».

5) Θέλει αἱ Σχολαὶ νὰ μὴ πορίζωνται σπόρους καὶ δένδρα πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ἀλλὰ νὰ διανέμωσιν ἐξ αὐτῶν ἄνευ κέρδους εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας (1).

Διδασκαλία.

Πρωτίστως φρονεῖ ὁ Τομπάζης ὅτι δεόν νὰ ἐπιδιώξῃ ἡ Σχολὴ τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν διὰ τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ «διδαχὴ τις ὅσον ἔνεστι εὐληπτος τῶν στοιχειωδεστέρων τῆς Γεωργίας». (2) Τὴν διάρκειαν τῆς ἐκπαιδεύσεως ὁρίζει οὐχὶ πέραν τῶν δύο ἐτῶν γὰρ θὰ ἤθελεν ὅπως κάθε Δῆμος ἀποστέλλει κατ' ἔτος ἓνα μαθητήν. Ὅρίζει τὰ διδασκτέα μαθήματα κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, εἰς τὰ ὅποια περιλαμβάνει καὶ τὴν ὀ ρ ν ι θ ο ρ ο φ ί α ν, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ κατὰ τὸ δεῦτερον ἔτος. Ψέγει τὴν παντελεῖ ἔλλειψιν γεωργικῆς μορφώσεως τῶν χωρικοπαίδων κατὰ τὸ στάδιον τῆς δημοτικῆς τῶν ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀναφέρει ὅτι ἐν ᾧ εἰς τὸν Νόμον τοῦ 1834 ρητῶς ἀναφέρεται ἡ διδασκαλία γεωργικῶν μαθημάτων «διὰ τῆς ἀπὸ 14 Ἰανουαρίου 1857 ἐγκυκλίου περιορίζεται ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ στοιχειωδέστερα μόνον». Περαιτέρω κανονίζει τὰς ὥρας καὶ τὰς ἡμέρας τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας καὶ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς ταύτης (3).

Διατί θὰ ἀποτύχουν παρ' ἡμῖν αἱ Σχολαὶ αὗται.

Ὁ Τομπάζης περιέργως ἀναφέρει καὶ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους θ' ἀποτύχουν παρ' ἡμῖν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, αἱ Σχολαὶ αὗται.

Α') Διότι πρὸς τὸ παρὸν στερούμεθα προσώπων δυναμένων νὰ διευθύνωσι τοιαύτας σχολὰς «ἐν ᾧ προϊόντος τοῦ χρόνου θέλουσι μορφωθῆ τοιοῦτοι ἐν τῷ γεωργικῷ ἀγροκηπίῳ». Κατὰ τὸν Τομπάζην ἡ ἀποστολὴ ὑποτρόφων εἰς Ἑσπερίαν πρὸς σπουδὴν τῆς γεωργίας δὲν εἶναι ἀποτελεσματικὴ. Καὶ ἀναφέρει τοὺς λόγους. Πρῶτον διότι «αἱ ὑποτροφίαι συνήθως δὲν δίδονται διὰ διαγωνισμοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξυπηρετοῦσιν ἀτομικὰ συμφέροντα», δεύτερον, διότι ἡ Κυβέρνησις δὲν παρακολουθεῖ τοὺς ὑποτρόφους τῆς εἰς τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ σπουδᾶς τῶν, ἐνίοτε δὲ οὗτοι «σπουδάζουσιν ἄλλην ἐπιστήμην ἐκείνης δι' ἣν ἐστάλησαν» καὶ τρίτον, διότι οὗτοι ἀγνοοῦντες συνήθως τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου τῶν δαπανᾶται πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῆς καὶ «πολλάκις μάλιστα ἐπιστρέφουσιν οὐδὲ τοῦτο κατορθώσαντες».

Β') Διότι ἐφ' ὅσον στερούμεθα Ὑπουργείου Γεωργίας δὲν ἐξασκεῖται ὁ πρέπων ἔλεγχος εἰς τὰς Σχολὰς. Οὔτε ἄλλως ἔχομεν ἰδιαιτέρον τμήμα Γεωργίας εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Ὑπουργείων. Ἡ ὅλη δὲ ἐποπτεία τῆς Γεωργίας εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὸ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἑσωτερικῶν Τμήμα τῆς Δημοσίου Οἰκονομίας τὸ ὅποιον βεβαρυμένον ἀπὸ παντοειδῆς ἀσχολίας, δὲν παρέχει ἀρκούσαν προσοχὴν, οὔτε «δύνανται νὰ γίνωνται συνεχεῖς καὶ μετ' ἀκριβείας ἐξελέγξεις τῶν μακρὰν τῆς πρωτευούσης γεωπονικῶν σχολῶν, ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τῶν διευθυνόντων». Κατὰ τὸν

(1) Σελ. 82—84.

(2) «Δέον οἱ μαθηταὶ νὰ εἶναι ὑγιεῖς καὶ εὐρώστοι κράσεως ὅπως ἀντέχωσιν εἰς τὰς βαρεῖας γεωργικὰς ἐργασίας πρέπει δὲ ν' ἀναγινώσκωσι, νὰ γράφωσι καὶ νὰ εἶναι κάτοχοι τῶν ἡ πράξεων τῆς Ἀριθμητικῆς» (Τομπάζης. Σελ. 84).

(3) Σελ. 84—87.

Τομπάζην «ή άποτυχία τής έν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς πρὸς τοῖς ἄλλοις αἷτιον εἶχε καὶ τὴν ἔλλειψιν συνεχῶν καὶ μετ' ἀκριβείας ἐξελέγξεων».

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνει ὅτι πρέπει πρὸς τὸ παρὸν ἡ συσταθῆ μία μὴν πρακτικὴ Γεωπονικὴ Σχολὴ εἰς τὰ κ τ ἡ μ α τ α Ρ ο ὕ φ «ἥτις παντάπασι δὲν θέλει προξενῆσαι ἰδιαιτέρας δαπάνας καὶ θέλει εἶσθαι ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν πάντων» (1).

Οικονομικὰ μέσα διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Σχολῆς.

Ὁ Τομπάζης διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν κτιρίων «καὶ ἐγκαταστάσεων τῆς γεωργικῆς καὶ γεωπονικῆς σχολῆς» λέγει ὅτι ἀρκεῖ «τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ κληροδοτήματος τοῦ αἰιδίου Τριανταφυλλίδου» τὸ ὅποιον τότε ἀνήγγετο εἰς 1.000.000 σχεδὸν καὶ τὸ ὅποιον διετίθετο «διὰ τοῦ ἀπὸ 17 Δεκεμβρίου 1876 νομοσχεδίου ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, συμφώνως πρὸς τὴν γνωμοδότησιν τῆς Συγκλήτου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου». Διὰ τὴν μετὰ ταῦτα «ἐτησίαν συντήρησιν αὐτῶν ἀρκεῖ τὸ ἐκ τῆς γεωργίας εἰσόδημα μετ' ἐλαχίστου μέρους τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ἄνω κληροδοτήματος» (2).

Ὁ Τομπάζης ὡς πρὸς τὴν σύστασιν ἰδιωτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν.

Ὁ Τομπάζης ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως ἰδιωτικῶν Σχολῶν. «Ὁλως ἀσύμφορος, λέγει, θέλει εἶσθαι ἡ παραχώρησις προνομίου πρὸς σύστασιν γεωπονικῶν ἢ γεωργικῶν σχολῶν εἰς ἑταιρείαν· διότι οὕτω μὴ ὑπάρχοντος καὶ μεταξὺ ἰδιωτῶν συναγωνισμοῦ, αἱ σχολαὶ ἔτι κερδοσκοπικώτεραι. Θέλουν εἶσθαι. Ἡ παρ' ἡμῶν μάλιστα τὸ 1873 ἔτος συσταθεῖσα γεωργικὴ ἑταιρεία ἐγένετο γνωστὴ διὰ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς· διότι ἀντὶ 59,000 φρ. τὰ ὅποια δίδει ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις πρὸς μισθοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ ἐκάστης ἀνεγνωρισμένης ἰδιωτικῆς Γεωπονικῆς σχολῆς (ἦσαν ἀφορᾶ τὴν τροφήν, ἐνδυμασίαν κλπ. τῶν μαθητῶν, ἐζήτει καὶ αὕτη 250 δρ. ἐτησίως διὰ τὸ ἄτομον) ἐζήτει παρὰ τοῦ δημοσίου κτήματα μετ' ἀπαλλαγῆς δικαιώματος ἐπικαρπίας, ἀτέλειαν ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ ἐξασφάλισιν κέρδους 8 ο)ο εἰς τοὺς μετόχους» (3).

Εὐρυτέρα Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1877.

Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις εἰς φύλλον 55 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1877 δημοσιεύει ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικὸς Ὁργανισμὸς», ἄρθρον φέρον ἀντὶ ὑπογραφῆς τὰ στοιχεῖα Α.Ρ. Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ὁ γράφων δίδει εἰκόνα τῶν δυσχερειῶν τῆς γεωργικῆς προόδου καὶ ἀνευρίσκει ὅτι ἕνας συνεταιριστικὸς ὀργανισμὸς θὰ ἠδύνατο, συγκεντρῶνων περὶ τὰ 3.000.000 δραχμῶν, νὰ εἰσάξῃ εἰς τὸν τόπον τὸ προσῆκον γεωργικὸν σύστημα διὰ μίαν ἐφαρμογὴν εὐρυτέρου γεωργικοῦ προγράμματος. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ συνεταιρισμοῦ αὐτοῦ ὁ γράφων ζητεῖ ὄχι μόνον νὰ ἐξασφαλισθῇ ὑπὲρ τῶν κεφαλαίων του εὐλόγως τις τόκος 5 ο)ο ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀνάγκη ἐπὶ πλέον νὰ «παραχωρηθῶσι δωρεὰν εἰς αὐτὸν ἐπὶ 100 ἔτη καὶ αἱ γαῖαι ἐφ' ὧν πρόκειται νὰ λειτουργήσῃ. Δύο μέχρι τεσσάρων χιλιάδων στρεμμάτων ἐκτασις δύναται νὰ θεωρηθῇ καθ' ἕκαστον νομὸν ὡς ἀρκοῦσα, ἵνα ἐν αὐτῷ ὀργανωθῇ Ἀγροκήπιον, οὐχὶ ἐν τῇ σχολαστικῇ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀποστολῇ, ἀλλ' ἐν τῇ θετικῇ τῆς γεωργικῆς ἐνασχολήσεως ἐπικαρπία».

(1) Σελ. 87-89.

(2) Σελ. 89.

(3) Σελ. 90.

Ὁ συγγραφεὺς διὰ τὰ τοιαῦτα Ἀγροκήπια ζητεῖ διαφόρους φορολογικὰς διευκολύνσεις καὶ ἀτελείας (1).

Ἔσοδα ἰδρύσεως ἐκπαιδευτικῶν Ἀγροκηπίων κατὰ τὸ 1877.

Ὁ συγγραφεὺς ζητεῖ «τόσα Πρακτικὰ Ἀγροκήπια ἐν Ἑλλάδι ὅσοι καὶ Νομοί». Θέλει δὲ νὰ τελῶσι τὰ δύο κυριώτερα ἐξ αὐτῶν, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν εἰς Πελοπόννησον τὸ δὲ ἄλλο εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα, ὑπὸ διαρκῆ ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν ἐπιτήρησιν. Δὲν θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὴν σύγχρονον ὀργάνωσιν ὅλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῶν γεωργικῶν κέντρων. Ἐφ' ὅσον «πραγματοποιεῖται τὸ κεφάλαιον καὶ παραχωροῦνται αἱ γαῖαι τοσοῦτον καὶ ἡ ἰδρυσις τῶν Ἀγροκηπίων προχωρεῖ». «Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ Κράτους ἀποκρούει τὴν κηδεμονίαν τούτου καὶ ἀποδέχεται ἐνδιαφέρον ἐκ μέρους τοῦ «οὐχὶ ὡς πρὸς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην διεύθυνσιν τῶν ἰδιαίτερων καὶ τὴν τήρησιν τῶν συντακτέων ὀργανισμῶν». Δέχεται μόνον τὴν εἰσαγωγὴν εἰς βῆρος τοῦ Συνεταιρισμοῦ ὑποτρόφων. «Ἐκαστος δῆμος χορηγεῖ εἰς τὸ Ἀγροκήπιον τοῦ νομοῦ του ἓνα μαθητευόμενον, ἡ δὲ Κυβέρνησις μέχρι κανονιστέου τινος ἀριθμοῦ ἀμφοτέρωθεν, τάξεως γεωργικῆς, κράσεως εὐρώστου καὶ ἡλικίας μεταξύ τῶν 17 καὶ 20 ἐτῶν. Πράττειται περὶ εἶδους τινος γεωργικῆς θητείας, τῆς ὁποίας ἡ διάρκεια κατὰ τοὺς πρακτικωτέρους ὑπολογισμούς δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε μείζων οὔτε ἐλάσσων τῶν τριῶν ἐτῶν» (2).

Ἔσοδα λειτουργίας τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῶν Ἀγροκηπίων.

Περαιτέρω ὁ γράφων ὁμιλεῖ περὶ ἐξετάσεων καὶ διαγωνισμῶν τῶν γεωργομαθητῶν καὶ ζητεῖ βραβεῖα διὰ τοὺς ἀριστεύοντας καὶ ἀποστολὴν εἰς Εὐρώπην «τῶν ἐν αὐτοῖς κρειτόνων» ἵνα ἐξυπηρετηθῶσιν εὐρύτερον οἱ σκοποὶ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ ἐν συνδυασμῶ πρὸς μίαν μέλλουσαν χρησιμοποίησιν τῶν ἐκπαιδευθησομένων εἰς Εὐρώπην εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Ἀγροκήπια. (3)

Δαπάναι πρὸς συντήρησιν αὐτῶν.

Αἱ δαπάναι τῆς συντηρήσεως θὰ βαρύνουν τὸν ἐταιριστικὸν αὐτὸν ὀργανισμόν. Ἦτοι ἡ διατροφή τῶν μαθητευομένων, οἱ μισθοὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς διεύθυνσεως, κτίρια, μηχαναὶ, ἐργαλεῖα, καλλιέργεια, πᾶσα δαπάνη τῆς γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως. Δι' ὅλην αὐτὴν τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν ζητεῖ ὁ συγγραφεὺς ἰσχυριστικὸν ἔλεγγον ἐπὶ τε τῶν δαπανῶν καὶ τῶν εἰσπράξεων, ὁ ὁποῖος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκονομικὴν ἐκάστου Ἀγροκηπίου διαχείρισιν. (4)

Εὐρύτερα ἔννοια κοινωνικῆς ἀναπτύξεως.

Ὁ συγγραφεὺς ὁραματίζεται κάτι τι ἀνώτερον ἀπορρέον ἀπὸ τὰς λαϊκὰς ὑτάς Ἐν ὧ σεις. Ὀνειροπολεῖ «καθ' ἕκαστον ἔτος, ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐκάστου Νομαρχιακοῦ Ἀγροκηπίου» ὀργανομένης γεωργικῆς πανηγύρεις, εἰς τὰς ὁποίας νὰ παρευρίσκωνται «οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἐξοχικοὶ κτηματῖαι τοῦ νομοῦ». Ὁ σκοπὸς τῶν τοιούτων συγκεντρώσεων θὰ εἶναι ἡ ἐκθεσις «ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν προϊόντων, τῶν σπορῶν, τῶν μηχανῶν, τῶν ἐργαλείων καὶ ἐν γένει τῶν προϊόντων τοῦ Ἀγροκηπίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν ἀντιστοίχων εἰς τὰς γεωργικὰς τοῦ νομοῦ κοινότητας». Κατὰ τὸν γράφοντα

(1) Σελ. 303—305.

(2) Σελ. 305—306.

(3) Σελ. 306.

(4) Σελ. 306—7.

«ἡ πανήγυρις αὕτη εἶναι μέγα σχολεῖον τοῦ γεωργικοῦ λαοῦ, στηριζόμενον εἰς δύο μεθόδους τὴν τῆς αὐτομάτου συγκρίσεως ἐν τῷ πνεύματι τῶν ἐπισκεπτομένων, καὶ τὴν τῆς ἐξηγήσεως τῶν διδασκάλων τῶν ἀγροκηπέων, ἐνεργουμένης ἐν μεγάλῳ, ἀποσυναθροίσεσιν καὶ ἐν ὑπαίθρῳ ἡμιλιῶν. Λατῖκαὶ καὶ ἕλλαϊ τελετάι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πανηγύρεως καὶ διανομαὶ βραβείων δύνανται νὰ συμπληρώσωσι τὸ ὅλον ἔργον». Τελικῶς ὁ γράφων ἐξαίρει τὰ ἀγαθὰ μιᾶς τοιαύτης γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ ὑποία «ἀνῆκει εἰς εὐρείαν κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἔννοιαν» καὶ ἀνομολογεῖ ὅτι περιοδικαὶ συναντήσεις «τῆς γεωργικῆς ἐπιστήμης καὶ πρακτικῆς ὅτε μὲν ἐν Πελοποννήσῳ ὅτε δὲ ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι θὰ δώσωσι γονιμοτάτην ὄθησιν εἰς τὴν γεωργικὴν ζωὴν τῆς γῶρας». (1)

Σκωληκοτροφικοὶ Σταθμοὶ κατὰ τὸ 1879 καὶ 1880.

Τὸ κράτος κατὰ τὸ 1879 ἀποφασίζει νὰ δημιουργήσῃ ἰδρύματα εἰδικῆς γεωργικῆς μορφώσεως. Ἐκδίδει Β.Δ. τὴν 25 Ἰανουαρίου 1879 περὶ συστάσεως ἐν Καλάμαις καὶ Σπάρτῃ Σκωληκοτροφικῶν Σταθμῶν (2). Μετὰ ἐν ἔτος καὶ πλέον ἔτσι τὴν 25 Φεβρουαρίου 1880 ἐκδίδει καὶ δευτέρον παρόμοιον Διάταγμα (3). Τοὺς Σταθμοὺς αὐτοὺς θέτει ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐπὶ τῆς «Ἐμψυχώσεως τῆς Ἑθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς» καὶ ἐν ᾧ οὗτοι ἔβαινον καλῶς τὸ Κράτος αἰφνης μετὰ μίαν ἑξαμηνίαν τοὺς κ α τ α ρ γ ε ῖ «δι' ἀνεπάρκειαν τῆς χορηγηθείσης πιστώσεως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως». Προβαίνει δὲ τὸ Κράτος αὐτὸ τῆς Ὁπερέττας, εἰς τὴν παῦσιν τοῦ προσωπικοῦ, χωρὶς καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ καθ' ἣν στιγμὴν «ἐμελλόν νὰ ἐκτελεσθῶσι πολλαὶ ἄλλαι ἐξετάσεις καὶ παρατηρήσεις πρὸς ὄδηγίαν καὶ διδασκαλίαν τῶν κατοίκων». Ἡ δὲ ἐπιτροπὴ μελαγχολικώτατα περιγράφουσα τὰ ἀνωτέρω προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς. «Ἐν τούτοις ὁ μικρὸς βίος τῶν παρέσχε δείγματα π λ η ρ ε σ τ ᾶ τ η ς ἐ π ι τ υ χ ί α ς κατὰ τὰ ὑποβληθέντα δείγματα τῶν παραχθέντων βομβύκων καὶ μετάξης καὶ κατὰ τὰς περὶ τούτων δημοσιευθείσας ἐκθέσεις τῶν διευθυντῶν αὐτῶν» (4). Κατόπιν καὶ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ἐρωτήσωμεν. Εἶχεν ἄραγε ποτὲ ἀληθεῖς Κυβερνήτας ἡ Γεωργικὴ Ἑλλάς;

Ἡ ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως μέριμνα τοῦ Κ. Ζάππα εἰς τὰ 1879.

Ἐκτὸς τῶν θυσιῶν τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου πατριώτου Εὐαγγέλι Ζάππα ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἔχομεν ν' ἀναφέρωμεν καὶ τὰ «Διαγωνίσματα» τοῦ Κωνστ. Ζάππα τὰ ὅποια ὠργάνωσε καὶ τῶν ὁποίων τὴν πραγματοποίησιν ἀνέθεσεν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς «Ἐμψυχώσεως τῆς Ἑθν. Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς».

Ταῦτα ἦσαν δύο τὸν ἀριθμὸν. Εἰς τὸ πρῶτον ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς. «Τρεῖς ὑπότροφοι ἐξ ὁμογενῶν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκλεγόμενοι διὰ διαγωνισμοῦ θέλουν ἀποστέλλεσθαι εἰς Εὐρώπην πρὸς τελείαν τῆς γεωργικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐν γένει τῆς βιομηχανίας ἐκμάθησιν, χορηγουμένων ἐκάστῳ αὐτῶν κατ' ἔτος δραχ. 3000. Τούτους ἐπιστρέφοντας θέλουν διαδέχεσθαι ἕτεροι τρεῖς διὰ διαγωνισμοῦ ἐπίσης ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς».

Εἰς τὸ δευτέρον γίνεται λόγος περὶ διαγωνισμοῦ βιβλίων (5).

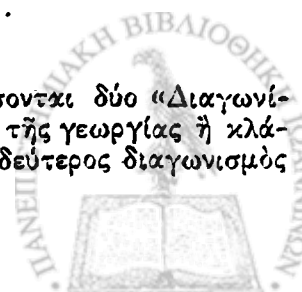
(1) Σελ. 307—308.

(2) «Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως» 1879. Σελ. 92.

(3) «Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως» 1880. Σελ. 120.

(4) «Δελτίον» τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1880. Σελ. 52.

(5) Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δωρεῶν αὐτῶν τοῦ Κωνστ. Ζάππα προκηρύσσονται δύο «Διαγωνίσματα», ἐν «Πρὸς ἀποστολὴν ὑποτρόφων εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν διὰ τὴν σπουδὴν τῆς γεωργίας ἢ κλάδου τινὸς αὐτῆς» καὶ ἕτερον «Πρὸς ἐκδοσὶν πρακτικῶν ἐγχειριδίων». Ὁ δευτέρος διαγωνισμὸς

Ἐκ τοῦ διαβήματος τούτου τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντίνου πειθόμεθα περὶ τῆς ὑγιοῦς σχέσεως, τῆς ὀρθῆς κρίσεως καὶ τῶν πρακτικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἀνδρός. Εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλλην ποῦ ἐσχέφθη νὰ δημιουργήσῃ γεωπονικὸν ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν ποῦ θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὰς διαδακτικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. (1) Μέσα εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπιστημονικῶν στοιχείων ἡ χειρονομία τοῦ Ζάππα ἐδίδεν ἓνα τόνον ἐλπίδος διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας. Τὸ κακὸν εἶναι μόνον ὅτι ἡ ἀποστολὴ νέων ὑποτρόφων εἰς Εὐρώπην δαπάναις τοῦ κληροδοτήματος Ζάππα ἔπαυσε πρὸ πολλοῦ. Οἱ διαχειριζόμενοι τὰ κληροδοτήματα τῆς πατριωτικῆς αὐτῆς δωάδος δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν βαρυτέρας ὑποχρεώσεις τοῦ Ἔθνους πρὸς αὐτὴν καὶ θὰ ἔδιδον προσοχὴν εἰς μίαν ἐντολὴν τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν τὴν ὁποίαν ἴσως οἱ κανονίζοντες τὰς τύχας τῶν κληροδοτημάτων δὲν ἠσθάνοντο καὶ οἱ ἴδιοι ;

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας περὶ γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1879.

Τὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς Ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας, πολλάκις ἀπασχολήσαν ζητήματα συνδεόμενα μὲ τὴν γεωργικὴν ἀναγέννησιν τῆς χώρας. Ἐξ ἀφορμῆς μάλιστα τῆς προσφορᾶς τοῦ Κωνσταντίνου Ζάππα ὁ Πρόεδρος αὐτῆς εἰσηγεῖται σχέδιον «Περὶ Γεωργικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἐκπαιδεύσεως». Ἐκφωνεῖ πρὸς τοῦτο λόγον ὅστις πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ.

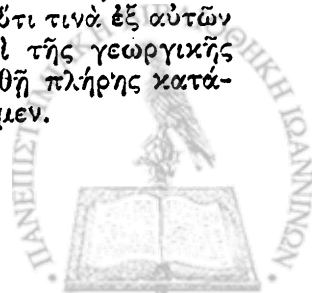
»Μετὰ τὴν, λέγει ὁ Πρόεδρος, ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς καὶ Βιομηχανικῆς ἐκπαίδευσεως τοῦ ἔθνους γενναιοδωρίαν τοῦ ἐπιτίμου ἡμῶν Προέδρου κ. Κωνστ. Ζάππα, ἣτις ὡς ἐκ πολλῶν γινώσκει καὶ οἰωνίζεται ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ, οὐκ ἔστιν οὐδ' ἡ πρώτη οὐδ' ἡ τελευταία, φρονῶ ὅτι ἐκ καθήκοντος καὶ ἐξ ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν γενναῖον τοῦτον εὐεργέτην τοῦ Ἔθνους, τὸν οὕτως ἀποτελεσματικῶς ἐπελήθοντα ἀρωγῶν ὑπὲρ τῆς παιδεύσεως αὐτοῦ ἐν τῇ Γεωργίᾳ καὶ ταῖς βιωφελέσι τέχναις, καθὼς καὶ τῇ Ἐπιτροπῇ ὑπὲρ τῶν κυριωτέρων ἔργων αὐτῆς, ἐπιβάλλεται ἡμῖν νὰ σκεφθῶμεν, ὅπως ἐκπληρουμένων τῶν εὐεργετικῶν τούτων διαθέσεων τοῦ δωρητοῦ, ὠφελήσῃ τὸ ἔθνος ὅσον ἐνεστι περισσώτερον, διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν πηγῶν καὶ τῆς πολλαπλασιασέσεως τῶν μέσων τῆς ἐπιδιωκομένης εἰσαγωγῆς καὶ διαδόσεως τῶν τοσοῦτον ἀναγκαίων καὶ ὠφελίμων τούτων γνώσεων διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἔθνικῆς ἡμῶν βιομηχανίας».

Διὰ τὴν ἀναπτύξιν, λοιπὸν αὐτὰς τὰς πηγὰς ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει ὠφέλιμα καὶ χρήσιμα διὰ τὴν ἔθνικὴν βιομηχανίαν μας καὶ ἀναμένει παρὰ τοῦ Κράτους νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν. Ἀναλύει δὲ περαιτέρω ὁ Πρόεδρος τὰς σχέσεις του ὡς ἐξῆς.

«Ὡς δὲν ἀγνοεῖ βεβαίως ἡ Ἐπιτροπὴ, σκοπὸς κύριος τῶν ὑπὸ τοῦ ἴδρυτοῦ καθιερουμένων διαγωνισμάτων ὑπὲρ τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Βιομηχανίας, εἶναι ἡ κατάρτισις εἰδημόνων ἀνδρῶν εἰς τὰ διάφορα εἶδη καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τούτων, διδασκομένων καὶ τελειοποιουμένων κατὰ τε τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πράξιν, ἐν τοῖς ἐπισημοτέροις εἰδικαῖς σχολαῖσις τῆς Εὐρώπης, οἷτινες ἐπανακάμπτοντες ἐν τῇ

ἀφορᾷ τὴν ἐκδοσιν τριῶν ἐγχειριδίων ἦτοι 1) «Περὶ καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου καὶ οἰνοποιίας. Ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τούτῳ θὰ περιλαμβάνωνται καὶ τὰ περὶ καλλιεργείας τῆς σταφιδαμπέλου καὶ ξηράσεως τοῦ σταφιδοκαρποῦ». 2) «Περὶ καλλιεργείας τῆς ἐλαίας καὶ παραγωγῆς ἐλαίου» καὶ 3) «Περὶ καλλιεργείας τῆς μωρέας, σκοληκοτροφίας καὶ παραγωγῆς μετάξης». (Δελτίον. Φυλλ. Β'. Φεβρ. 1879. Σελ. 49—52).

(1) Σ.Σ. Ἔγχομεν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἀρκετὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἐστάλησαν δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου Κ. Ζάππα πρὸς σπουδὴν τῆς Γεωπονίας εἰς Εὐρώπην. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀπέβησαν ἐπιστήμονες πρώτης γραμμῆς καὶ ἐξήσκησαν σοβαρὰν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς γεωργικῆς προόδου τῆς χώρας ἀπὸ τοῦ 1887 καὶ ἐντεῦθεν. Ἄν κατορθωθῇ νὰ συγκεντρωθῇ πλήρης κατάλογος τῶν ὑποτρόφων Ζάππα μὲ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν θὰ τὸν δημοσιεύσωμεν.

πατρίδι νὰ δύνανται νὰ ἐφαρμόσωσι καὶ διδάξωσιν εἴτε ἀπὸ καθέδρας, εἴτε ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς πράξεως τὰς ὠφελίμους γνώσεις των. Τοῦτο δὲ ὡς προβλέπεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἰδρυτοῦ, ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ, δὲν δύναται μόνον διὰ τοῦ ἐνὸς τῶν εἰρημένων μέσων νὰ πραγματοποιηθῇ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συστάσεως εἰδικῶν σχολείων, ἅτινα παραλλήλως βαδίζοντα πρὸς τὰ τῶν γραμμάτων νὰ παραγάγωσιν ὡς ταῦτα, τὰ αὐτὰ ὠφέλιμα ἀποτελέσματα πρὸς διάδοσιν τῶν γνώσεων τούτων ἐν τῷ τόπῳ». Διὰ νὰ ἐξυπηρετηθῇ λοιπὸν ὁ σκοπὸς τῆς γενναιοδωρίας τοῦ δωρητοῦ ὑποβάλλει ὁ Πρόεδρος σχέδιον διηρημένον κατὰ κεφάλαια καὶ διαλαμβάνον τὰ ἐξῆς(1).

Τὸ Γεωργικὸν ἐκπαιδευτικὸν Πρόγραμμα τοῦ Προέδρου.

Τὸ σχέδιον τοῦ Προέδρου, πρόγραμμα πολλαπλῆς γεωργικῆς μορφώσεως, κατὰ στάδια διαβαθμίσεως, εἶχεν ὡς ἐξῆς.

Α') «Περὶ τῆς Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως καθ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἀρχομένης κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῆς στοιχειώδους Γεωργίας (2) καὶ προβαινούσης βαθμηδὸν ἀναλόγως τῶν μέσων τῆς ἐπικρατείας.

Β') «Περὶ τῆς συστάσεως ὡσαύτως βαθμηδὸν κατὰ τὰ μέσα καὶ τὰς εὐκολίας, τριῶν προτύπων Ἀ γ ρ ο κ η π ί ω ν, ἐν Τίρυνθι, ἐν Λαμίας, καὶ ἐν Κερκύρα, ἀνὰ ἐνὸς εἰς ἐκάστην.»

Γ') «Περὶ συστάσεως Γ ε ω ρ γ ι κ ῆ ς Σ χ ο λ ῆ ς ἐν Ἀ θ ῆ ν α ι ς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς, ἐχούσης ὡς πρότυπον Ἀγροκήπιον, διὰ τὰς ἐφαρμογὰς καὶ τὸ πρακτικὸν μέρος, τὸ κτῆμα τοῦ Ρούφ κτλ. Ἐν δὲ τοῖς παρεπομένοις δυσὶν ἐτέροις κεφαλαίοις Δ' καὶ Ε' γνώμας τινὰς ὑποστηριζόμενας ἐκ λόγων καὶ ἐργασιῶν ἐκτενεστέρων, περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς συστάσεως Ἀ ν ω τ έ ρ α ς Ἀ γ ρ ο ν ο μ ι κ ῆ ς Σ χ ο λ ῆ ς ἢ Ἀ κ α δ η μ ί α ς τῆ ς Γ ε ω ρ γ ί α ς ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ καὶ περὶ συστάσεως βιομηχανικῶν καὶ ἄλλων εἰδῶν σχολίων ὑπὲρ ρητῶν κλάδων τῆς Ἑθνικῆς βιομηχανίας. «Ἐν καιρῷ ἢ τάσις ὅλων τῶν ἔθνων καὶ τῶν Κυβερνήσεων των τείνουσιν ες τὴν ἀνακαίνισιν καὶ τὸν ἀναδιοργανισμὸν τῶν παλαιῶν αὐτῶν νόμων καὶ ὀργανισμῶν περὶ τῆς Γεωργικῆς καὶ ἐπιδημιατικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡμεῖς οἱ μὴδ' ἀρχὴν ποιήσαντες καὶ οἱ μὴδὲν σχεδὸν ἔχοντες ἐκ τοιούτων ἀναγκαιοτάτων σχολείων.....ἅς ἐργασθῶμεν ὕπως κατανοηθῇ ὑπὸ πάντων ἢ ἐπιτακτικῇ αὐτῇ τοῦ ἔθνους ἀνάγκῃ ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς καὶ Βιομηχανικῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἢ ἐκπλήρωσιν τῆς διὰ τῆς συντάξεως καὶ ἐπιψήφισεως τοῦ ἀνήκοντος νόμου» (3).

Περὶ συστάσεως προτύπων ἀγροκηπίων

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς συνεχίζει τὰ σχέδιά του.

Προτείνει «πρὸς ταχεῖαν διδασκαλίαν καὶ μόρφωσιν» πρακτικῶν γεωργῶν, κηπουρῶν, δενδροκόμων «καὶ ἄλλων εἰδημόνων ἐργατῶν τῆς γεωργίας» νὰ συσταθῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰς τρεῖς ὡς ἄνω ἀναφερομένας περιφερείας «τρία πρακτικὰ σχολεῖα ὑπὸ τὸν ὄνομα Π ρ ό τ υ π α Ἀ γ ρ ο κ ῆ π ι α» ἐξακολουθῶν δὲ προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς. «Βραδύτερον δύνανται νὰ συσταθῶσι τοιαῦτα καὶ εἰς ἄλλους Νομούς, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν μέσων τοῦ Δημοσίου. Ἀλλὰ ἐὰν ἤθελον ὑπάρχει, ἢ συσταθῶσιν ἀκολουθῶς, καλῶς ὀργανωμένα, ἰδιαίτερα γεωπονικὰ κατα-

(1) «Δελτίον» Φυλλ. Γ'. Μάρτιος 1879. Σελ. 97—99.

(2) Τὰ περὶ Στοιχειώδους Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως θέλομεν περιλάβη εἰς τὸ ἤδη ὑπὸ ἐκτύπων ἐργον μας: «Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ Γεωργία».

(3) «Δελτίον». Φυλλ. Γ'. Μάρτιος 1879. Σελ. 99—100.

στήματα ἢ Ἀγροικίαι καὶ μάλιστα ὑπὸ Μονῶν (1) διὰ τῆς τελειότερας καλλιεργείας τῶν οἰκείων κτημάτων, καὶ ἤθελον θεωρηθῆ ταῦτα κατάλληλα, δύναται ἢ Κυβέρνησις νὰ συμφωνήσῃ κατὰ προτίμησιν μετὰ τῶν κυρίων ἢ προΐσταμένων αὐτῶν, εἴτε πρὸς πρακτικὴν διδασκαλίαν ὠρισμένου ἀριθμοῦ ὑποτρόφων, εἴτε πρὸς μετασχηματισμὸν αὐτῶν τούτων εἰς πρότυπα ἀγροκήπια, καταβάλλουσα, ἐν ἐκάστη τῶν περιπτώσεων, τὰς τῆς διδασκαλίας δαπάνας, αἵτινες θέλουσιν ὀρίζεσθαι διὰ νόμου. «Ἡ ἐν τοῖς προτύποις ἀγροκήπιοις διδασκαλία εἶναι κυρίως πρακτικὴ.....κατὰ δὲ τὰς διακοπὰς τῶν ἐργασιῶν καὶ τὸ ἐσπέρας ἐκάστης ἡμέρας δίδεται παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ ἐξήγησις συνοπτικὴ τῶν πράξεων καὶ διδασκαλία μαθημάτων τινῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων, εἰδικῶς ἐπὶ τούτῳ ὀρισθησομένων.

«Ἡ περίοδος τῶν μαθημάτων ἔσται διετῆς διὰ τοὺς βουλομένους ν' ἀκολουθήσωσιν ὀλόκληρον τὴν σειρὰν αὐτῶν, καὶ συντομωτέρα διὰ τοὺς ἀκολουθήσοντας ἓνα ὠρισμένον εἰδικὸν κλάδον καὶ περαιώσαντας τὰ μαθήματα ταῦτα».

Περαιτέρω περιγράφει τὸ πρόγραμμα τῆς λειτουργίας αὐτῶν καὶ ἀναφέρει ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἀγροκηπίων» τὰ προσήντα τοῦ Διευθυντοῦ ἐπικουρουμένου ὑπὸ ἐνὸς κηπουροῦ φυτοκόμου καὶ ἐνὸς κτηνοτρόφου. Ἀναλόγως δὲ τῆς περιφερείας εἰς τὴν ὁποίαν θὰ λειτουργῆ τὸ Ἀγροκήπιον θὰ προσλαμβάνεται καὶ ἓνας σκοληκτρόφος, ἓνας ἀμπελοφυλάκτος, ἓνας οἰνοποιός, ἓνας ἐλαιοποιός καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι εἰδήμονες, καταβαλλομένης τῆς ἀντιμισθίας τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

Διὰ τὸν Διευθυντὴν ὀρίζει πρὸς 20 ο)ο ἐκ τῆς καθαρᾶς πρυσόδου τοῦ κτήματος «ἐξ ὧν τὰ ἡμίση θέλει κρατεῖ δι' ἑαυτὸν καὶ τὰ ἕτερα ἡμίση θέλουσιν διανεμεσθαι τοῖς ἐπιμελεστέροις μαθηταῖς καὶ πρακτικοῖς ὁδηγοῖς, τῇ προτάσει τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ἐγκρίσει τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργείου».

Ὑπὸ τὸν τίτλον «περὶ Μαθητῶν» ἀναφέρει περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν οὗτοι θὰ γίνωνται δεκτοί, θὰ δικιτῶνται καὶ θὰ διδάσκωνται καὶ ὑποδεικνύει ὅπως: «Οἱ εὐδοκίμησαντες θέλουσιν προτιμᾶσθαι πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενουμένων θέσεων τῶν πρακτικῶν ὁδηγῶν τῶν Ἀγροκηπίων ἢ καὶ τῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς καὶ ἐλληνικοῖς σχολείοις τοιούτων» ἐπίσης δὲ διὰ τοὺς διακρινομένους μαθητὰς ὑποδεικνύει βραβεῖα «συνιστάμενα εἰς ὑποτροφίας ἢ ἡμιυποτροφίας, εἰς εἶδη καὶ εἰς χρήματα ἀποδιδόμενα αὐτοῖς μετὰ τὸ πέρας τῶν μαθημάτων τῶν» (2).

Περὶ συστάσεως Γεωργικῆς Σχολῆς.

Προκειμένου νὰ ἰδρυθῆ Γεωργικὴ Σχολὴ ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ὑποβάλλει τὰς ἐξῆς σχέσεις του.

«Τὸ δημόσιον δενδροκομεῖον (3), ὁ παρακείμενος Λαχανόκηπος, καὶ ἐν γένει ἅπαντα αἱ γαῖαι αἱ γειωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κτῆμα Ρούφ» ὡς καὶ μέρος τοῦ παρὰ τὴν Μονὴν Δαφνίου ἐθνικοῦ δάσους προσδιορίζονται εἰς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῆς Σχολῆς διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν πράξεων τῆς Γεωργίας.

(1) «Ὡς ἐρήνωρισεν ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῆς περὶ Μοναστηριακῆς περιουσίας Στατιστικῆς, ἣν εἶχον ἄλλοτε καταρτίσει, ἡ μεγάλη αὕτη περιουσία, ἡ ἀφιερωθεῖσα διὰ κοινοφελῆ καὶ χριστιανικὰ ἔργα, εἶναι σχεδὸν νεκρὰ καὶ ἄχρηστος διὰ τὴν κοινωνίαν, ἐνῶ διὰ χιλίων καὶ ἐνὸς σχεδίων ἠδύνατο ν' ἀποκατασταθῆ λίαν εὐεργετικὴ καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ διὰ τὸν κατώτερον κλῆρον, μεθ' ὅλων τῶν σχεδίων τούτων συμπαραμαρτυρῶντος καὶ συνδυαζομένου πάντοτε τοῦ τῆς τελειοποιημένης καλλιεργείας τρόπου, ὃν ἐπιτρέπει ἡ ἔκτασις καὶ ἡ ποικιλία τῶν κτημάτων ἐκάστης Μονῆς» («Δελτίον». Φυλλ. I' Μάρτιος 1879. Σελ. 101).

(2) «Δελτίον». Φυλλ. I'. Μάρτιος 1879. Σελ. 101—103.

(3) Σ.Σ. Διὰ τὸ ὅπαιον τὸ Κράτος ἀνελλιπῶς ἐδαπάνη, ὡς ἐμφαίνεται τοῦτο, ἐκ τῶν ἐτησίων προϋπολογισμῶν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

«Σκοπὸς τῆς Σχολῆς εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν μαθημάτων πρὸς κατάρτισιν γεωργῶν ἰκανῶν νὰ ἐφαρμόζωσιν ἐπὶ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Γεωργίας τὰς διαφόρους ὠφελίμους μεθόδους τῆς καλλιιεργείας καὶ παραγωγῆς, εἴτε εἰς τὰ ἴδια ἐαυτῶν κτήματα, εἴτε ὑπὸ καθέδρας ὡς διευθυνταὶ καὶ καθηγηταὶ Γεωργικῶν Σχολῶν καὶ Σταθμῶν Γεωργικῶν».

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Σχολὴ αὕτη προτείνεται νὰ ἰδρυθῆ ἐν Ἀθήναις τὰ θεωρητικὰ μαθήματα αὐτῆς θὰ γίνωνται εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ «Σχολείου τῶν Τεχνῶν» Ἐὰ δὲ πρακτικὰ εἰς τὰ ἀναφερόμενα, ὡς ἔνω, δημόσια κτήματα ἀφ' οὗ προηγουμένως λάβουν τὴν μορφήν ἀγροκηπίου, ὅπου οἱ μαθηταὶ θὰ διδάσκωνται τὰ «διάφορα εἶδη τῶν ἐργασιῶν καὶ καλλιιεργειῶν».

Τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς θὰ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν ἕχοντα βαθμὸν καὶ μισθὸν Γυμνασιάρχου καὶ ἀπὸ τὸν ἀνάλογον ἀριθμὸν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων. Οἱ καθηγηταὶ θὰ εἶχον βαθμὸν καὶ μισθὸν καθηγητοῦ Γυμνασίου, οἱ δὲ διδασκαλοὶ βαθμὸν καὶ μισθὸν διδασκάλου Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Ὁ Διευθυντὴς θὰ προσεκόμεζε πτυχίον ἐπιστήμονος γεωργοῦ, θὰ ἦτο δυνατὸν ἕμωσ νὰ ἦτο καὶ ἀλλοδαπός. Περαιτέρω γίνεται λόγος περὶ τοῦ τρόπου τοῦ διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆς κατανομῆς τῆς διδασκαλίας καὶ ὑπηρεσίας τῆς Σχολῆς.

Ἡ περίοδος τῆς διδασκαλίας θὰ ἦτο τριετής.

Οἱ μαθηταὶ θὰ ἦναι καὶ ὑπότροφοι καὶ ἐξωτερικοὶ καὶ ὁρίζεται ἡ ἡλικία των καὶ αἱ γνώσεις των αἱ ὅποια θὰ ἐπέτρεπον νὰ γίνωσι δεκτοὶ εἰς τὴν Σχολήν.

Εἰς τοὺς ἐπιτυχῶς ἀποφοιτήσαντας θὰ ἀπενέμετο πτυχίον γεωπόνου. Ἡ τοιαύτη γεωργικὴ Σχολὴ θὰ ὑπῆγετο εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ θὰ ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἐπὶ τῆς Ἐμφυχώσεως τῆς Ἑθνικ. Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς. (1)

Περὶ συστάσεως ἀνωτέρας Ἀγρονομικῆς Σχολῆς ἢ Ἀκαδημίας.

Ὁ Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῆς Ἐμφυχώσεως τῆς Ἑθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς δὲν συστέλλει τὰς πτέρυγας τῆς φαντασίας του. Τὰς ἀφήνει ἐλευθέρας καὶ περᾶ πρὸς εὐρυτάτους ἐπιστημονικοὺς γεωπονικοὺς ὁρίζοντας. Προτείνει δὲ τὰ ἑξῆς.

«Ὅπως τὰ κατώτερα γεωργικὰ σχολεῖα εὐδοκίμησωσιν, ἀναγκασία κρίνεται ὡσαύτως ἡ σύστασις ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Κράτους Ἀνωτέρας Ἀγρονομικῆς Σχολῆς ἢ Ἀκαδημίας, περιλαμβανούσης ὅλας τὰς σχετικὰς ἐπιστήμας μεθ' ὧν συνδέεται ἡ γεωργία, καὶ αἵτινες ἐν μέρει μόνον διδάσκονται ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ, ἀλλ' ἀτελῶς, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις προηγμένων καὶ πλέον προωδευμένων ἡμῶν ἔθνοῦ, ἅτινα διὰ τοῦτο εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συστήσωσιν ἴδια Πανεπιστήμια ἢ Ἀκαδημίας τῆς Γεωργίας. Ἐν αὐτῇ δὲ θέλουσιν διδάσκεισθαι κατ' ἕκτασιν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα θεωρητικὰ μαθήματα πρὸς σχηματισμὸν ἐπιστημῶν μηχανικῶν Γεωργῶν οἵτινες καὶ ὡς πολιτικοὶ ἄνδρες ἐρχόμενοι ἐν τοῖς πράγμασι νὰ δύνανται νὰ προστείνωσι τὰς ἀναγκαῖας βελτιώσεις ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ τούτου κλάδου τῆς Ἑθνικῆς βιομηχανίας, καὶ ὡς καθηγηταὶ καὶ ὡς ἰδιῶται τιθέμενοι ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατωτέρων σχολείων καὶ ἀγροκηπίων νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὁδηγοὶ τῶν βελτιώσεων καὶ τῶν προόδων ὧν εἶναι ἐπιδεκτικοὶ οὗτοι».

Συνιστᾷ δὲ ὁ Πρόεδρος ὅπως ἡ Κυβέρνησις προκειμένου νὰ λάβῃ μέτρα ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τῆς καὶ τὴν ἀποψιν ταύτην (2).

(1) «Δελτίον» Φυλλ. Γ'. Μάρτιος 1879. Σελ. 103—104.

(2) «Δελτίον» Φυλλ. Γ'. Μάρτιος 1879. Σελ. 105. Ὁ ἴδιος Πρόεδρος ὑποβάλλει καὶ σχέδιον «Βιομηχανικῆς καὶ Τεχνικῆς παιδεύσεως» (Σελ. 105—106).

Σκέψεις νεώτεραι περί Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1879.

Ἡ περιφημὸς Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἄθροισμα πολιτικῶν ἀνδρῶν ξένων πρὸς τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας τοῦ τόπου, ἀπὸ τοῦ 1872 ἐνέκρωσεν ἐντελῶς τὴν μόνην πηγὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέρρεεν ἔστω καὶ μία ἀσθενικὴ ἐκπαιδευτικὴ προσπάθεια ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας. Μόλις κατὰ τὸ 1879 ἠθέλησε κάπως νὰ τονώσῃ τὸ νεκρωμένον Σῶμα τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ πάλιν, ἀνίκανος διὰ γενναίας ἀποφάσεις, ἀφῆκε νὰ σβεσθῇ καὶ τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ γεωργικοῦ ἐνδιαφέροντός της.

Τὴν τοιαύτην κρατικὴν ἀναλγησίαν, φωτισμένοι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκτὸς τῆς δρώσης πολιτικῆς εὐρισκόμενοι, δὲν ἄφηναν εὐκαιρίαν νὰ μὴ ψέξωσι καὶ νὰ μὴ καυτηριάσωσι τὴν τοιαύτην ἐγκατάλειψιν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Κ. Φωστηρόπουλος, ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ γεμάτος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν καὶ πόθους ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς γεωργικῆς προόδου. Οὗτος εὐρισκόμενος εἰς Παρισίους κατὰ τὸ 1879 ἀποστέλλει καὶ δημοσιεύει εἰς τὸ «Δελτίον» τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Ἐμψυχώσεως τῆς Ἑθνικῆς Βιομηχανίας μελέτην του «περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως» ἣτις ὁ ἀπασχολήσῃ τὰς σελίδας τοῦ ἔργου τούτου.

Ἐν ἀρχῇ γράφει τὰ κάτωθι ὀρθὰ καὶ ἄξια τῆς ἀπολύτου ἐπιδοκιμασίας μας. «Μεγάλην βεβαίως ἡθικὴν ἐν ὀνόπιον τοῦ ἔθνους καὶ ἀείποτε Κυβερνήσεις ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς γεωργικῆς αὐτοῦ ἐκπαιδεύσεως, οὐχὶ μόνον διότι ἐκ καθήκοντος ἦσαν πάντοτε ὑποχρεωμένοι νὰ φροντίζωσι περὶ τούτου (1), ἀλλὰ κυρίως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὅτε εὐτυχῶς δὲν δύναται ν' ἀντιταχθῇ ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων χρηματικῶν μέσων. Αἱ περιουσίαι τῶν αἰοιδίμων Στουρνάρη, Τριανταφυλλίδη, Βαρούκα, Παππαδάκη, καὶ αἱ γενναῖαι ἐπαγγελίαι τοῦ φιλογενοῦς Κωστ. Ζάππα, καὶ ἄλλων ὁμογενῶν οὐδεμίαν ἐπιτρέπουσι πρόφασιν.

«Τὰ μέσα λοιπὸν ὑπάρχουσιν ἄφθονα, προστιθεμένων δὲ εἰς ταῦτα τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης (2), ἣτις καθεστηκυῖα πρὸ ἡμίσεος σχεδὸν αἰῶνος καὶ ἐργαζομένη μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ φιλοτίμως ἔδωσε τρανὰ δείγματα, διὰ τῶν σπουδαίων προτάσεών της καὶ τῶν τετελεσμένων ἔργων της τί δύναται νὰ πράξῃ ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, δὲν ἀμφιβάλλω ἐπομένως ὅτι σπουδαία γίνεται σκέψις τὴν στιγμὴν ταύτην περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθομένου». Καὶ μετὰ τὰς ἐλπίδας αὐτὰς ὁ Φωστηρόπουλος ὑποβάλλει τὰς γνώμας του. (3).

Νέους εἰς Εὐρώπην πρὸς ἐκπαίδευσιν.

Ὁ Φωστηρόπουλος ὑποβάλλων τὰς σκέψεις του προτείνει τὴν «Ἀπαστολήν νέων εἰς Εὐρώπην πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν Γεωργίαν ἣν ἐπανελθόντες νὰ διδάξωσιν». Ἀλλὰ διασαφηνίζων ἀμέσως τὴν πρότασίν του ταύτην λέγει. «Ἡ ἐλπίς τῆς βελτιώσεως τῆς γεωργίας παρ' ἡμῖν, δὲν πρέπει νὰ στηριχθῇ ἐπὶ μόνον τοῦ μέσου τούτου (4) διότι

(1) «Ἡ μικρὰ πρὸς τοῦτο προσοχὴ τῶν Κυβερνήσεων δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἔλλειψιν εἰδικῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Γεωργίας» («Δελτίον» Φυλλ. II'. Αὐγούστος 1879. Σελ. 341).

(2) Σ.Σ. Τῆς ἐπὶ τῆς Ἐμψυχώσεως τῆς Ἑθνικῆς Βιομηχανίας.

(3) Φυλλάδιον II' Αὐγούστος 1789. Σελ. 341—342.

(4) Ἐπιστολὴ. Δελτίου. «Οὐδεὶς ὑπεστήριξεν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὸ μέσον τοῦτο, ἐξ ἐναντίας ἀμφότερα ἐν ἐκτάσει καὶ εὐμεθόδως καὶ πρακτικῶς ἐξηγούμενα προτείνονται διὰ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν τῆς Ἐπιτροπῆς σχεδίου «περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι», ἐκπαιδεύσεως ἐννοουμένης κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν της παρὰ τῶν διαφόρων Κυβερνήσεων πρὸς διδασκαλίαν πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν τοῦ ἔθνους, καὶ οὐχὶ ὀλίγων ἀτομικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ ξένων, οἵτινες τότε ἐπέτυχον, ὅτε τοὺς ὑπεστήριξαν Ἕλληνες ἢ ἀποτυχόντας τοὺς διεδέχθησαν οὗτοι. Ἐν τῇ πρωτευούσῃ δύο μεγάλαι ἐπιχειρήσεις μαρτύροῦσι περὶ τούτου, ἡ τοῦ Φωταγίου καὶ ἡ τοῦ Σιδηροδρόμου καὶ τρίτη δ' ἡ τοῦ Ὀθωνος Γροπίου σκωληκοτροφία, χωρὶς νὰ λείπουν καὶ ἄλλαι τινες δευτερεύουσαι».

ἐκτὸς τῶν ἄλλων, θέλει ἀπαιτηθῆ ἡ γρόνος λίαν μακρὸς ἕως οὗ καὶ ἂν μορφωθῶσι προσηκόντως οἱ ἀποσταλησόμενοι νέοι καὶ ἂν θὰ εἶναι τοσοῦτοι τὸν ἀριθμὸν ὅσοι καὶ οἱ εἰδικοί κλάδοι τῆς γεωργικῆς ἐπιστήμης.

«Οἱ νέοι σπουδασταὶ καὶ μετὰ τὴν ἐκπαίδευσίν των ἔχουσιν ἀνάγκην μακρᾶς πείρας ὅπως καταστῶσιν ἱκανοὶ νὰ διευθύνωσι τελεσφόρως ἰδιωτικὰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις, ὅσοι δὲ πάλιν τούτων προετοιμάζονται διὰ θέσεις διευθυντῶν καὶ καθηγητῶν γεωργικῶν σχολῶν ἔχουσιν ἀνάγκην μακροτέρας ἔτι πείρας ὅπως δυναθῶσιν νὰ διδάξωσιν, ἀφ' οὗ ἀρχίσωσιν ἀπὸ κατωτέρας καὶ πολλάκις κατωτάτας μάλιστα ὑπηρεσίας ἐν ταῖς γεωργικαῖς σχολαῖς ταύταις καὶ μετὰ εὐδόκιμον ἐπιτυχίαν προαχθῶσιν καὶ φθάσωσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὰς ἀνωτέρας θέσεις, ἀποκτῶντες οὕτω τὸ ἐκ τῆς μακρᾶς δοκιμασίας ἐπιτυχῶς ἀποκτώμενον κῦρος.

»Αἱ Κυβερνήσεις αἵτινες ἠθέλησαν νὰ εἰσαῶσι παρ' ἑαυταῖς τέχνας καὶ ἐπιστήμας δὲν ἐβασίσθησαν ἐπὶ τοιοῦτου μέσου, ἀλλὰ διὰ δαπανῶν ἀδυστάτων καὶ τιμῶν διακεκριμένων ἐστρατολόγησαν ἐπιστήμονας καὶ τεχνίτας ὅπου εὔρον, ἧ ἐπεριποιήθησαν τοιοῦτους προσφυγόντας εἰς τὰς χώρας των ἐκ διαφόρων αἰτιῶν (1).

»Οὐδὲν ἄτοπον ἐὰν εἴπωμεν ὅτι πολλαὶ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι εἰσῆχθησαν παρ' ἡμῖν ὑπὸ Γερμανῶν ἐλθόντων μετὰ τῆς Βασιλείας καὶ τοῦ Βαυαρικοῦ στρατοῦ, σὺν τοῖς ἄλλοις ὅτι ἡ οἰκοδομικὴ μεγάλως προήχθη ἐκ τοῦ παραδειγματισμοῦ καὶ τῆς ἀπομιμήσεως τῶν ἔργων ἐκείνων· μνήμην καλὴν ἄφησαν ἐπίσης ὁ τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴν Σχολὴν διευθύνων ἐπὶ τινι καιρῷ Γάλλος, ὡς καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν προσκληθέντες ἐκ Βορδιγάλλης Οἰνοποιοί. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο διεκόπη πρὸς μεγάλην ζημίαν τοῦ τόπου, ἀποπεμφθέντων τῶν ξένων τούτων· Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐκάλεσεν ἀμπελοουργοὺς καὶ οἰνοποιοὺς ἐκ Βορδιγάλλης ὅπως διημιουργήσῃ, ὡς καὶ ἐδημιούργησεν, ἀμπέλους καὶ οἰνοποιεῖαν ἐν Αὐστραλίᾳ» (2).

Περαιτέρω φέρει παραδείγματα ξένων ἐπιστημόνων οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ἀμεταξολωσίαν, εἰς τὴν ἀλευροποιεῖαν, εἰς τὴν μεταλλουργίαν, εἰς τὰς ἀτμοπλοικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὴν νηματοποιεῖαν» προσέφεραν μετακληθέντες εἰς Ἑλλάδα, σημαντικὰς ὑπηρεσίας. Μετέπειτα ὁ Φωστηρόπουλος γενικεύει τὰς σκέψεις του καὶ ὁμιλεῖ διὰ τὸ «βάρβαρον φορολογικὸν σύστημα» τῆς γεωργίας, διὰ τὴν ἔλλειψιν μέσων συγκοινωνίας, διὰ τὴν ἀγαλίνωτον κτηνοτροφίαν, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, διὰ τὴν ἔλλειψιν γεωργικῶν τραπεζῶν, τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀγάπης «τοῦ ἀγροδιαιτητοῦ βίου» καὶ τὸν κατακερματισμὸν τῶν κτημάτων (3). «Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κτηνοτροφίαν ὁμιλεῖ διὰ μακρῶν διὰ τὰς αἰγας, διὰ τὰ πρόβατα, διὰ τοὺς βόας κ.τ.λ. (4).

Κρίσεις περὶ τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1880.

Ἀπὸ ἐκθεσιν τῆς ἀγωνοδίκου Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Ζακπείου διαγωνίσματος «περὶ τῆς καλλιεργείας τῆς ἐλαίας καὶ παραγωγῆς ἐλαίας»

(1) Ἐν ὑποσημειώσει γίνεται λόγος περὶ τῆς προσλήψεως ξένων καὶ ἀναφέρεται εἰς «δύο γνωστὰς δοκιμὰς ἐν τῷ Γεωργικῷ Σχολείῳ Τίρυνθος καὶ ἐν τῷ Δενδροκομείῳ Ἀθηνῶν, ὅπου ἐστήθη τὸ παραδειγματικὸν οἰνοποιεῖον τῶν Γάλλων Οἰνοποιῶν. Ὡς ἐνθυμούμεθα ὁ μὲν Γεωπόνος εἶχε βοηθοὺς καὶ διερμηνεῖς Ἑλληνας Γεωπόνους ἐν Τίρυνθι, τοὺς δὲ οἰνοποιοὺς ὑπεβόηθει ὁ ὑπ' αὐτῶν διορισθεὶς Ἑλληὴν Γεωπόνος Κροκίδας».

(2) Σημειώσις Δελτίου. «Τὸ μέτρον τῆς διὰ ξένων ἐπὶ τισιν ἐνάρξεως τὸ δεχόμεθα ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ ἔχωμεν προχείρους διαδόχους ἐκ νέων ἐν Εὐρώπῃ, ἧ καὶ ἐνταῦθα καταρτιζομένων διὰ τοῦτου, αὐτὸ εἶναι τὸ ταχύτερον μέσον διαδόσεως, καὶ τοῦτου ποιοῦσι γενναίαν χρῆσιν ἄπσαι αἱ Κυβερνήσεις πέμπουσαι πολυαριθμούς ὑποτρόφους εἰς τὰ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα ἐν Εὐρώπῃ, ἐν ᾗ ἡμεῖς εἰς ὀλίγιστα ἔχομεν τοιοῦτους...»

(3) «Δελτίον» Φυλλ. Η' Αὐγούστου 1879. Σελ. 342—347.

(4) «Δελτίον» Φυλλ. Γ' 8βρίου 1879. Σελ. 347—451—Φυλλ. ΙΑ' Νοεμβρ. 1879 Σελ. 485—497. Φυλλ. Β' Φεβρ. 1880. Σελ. 61.—«Περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαίδευσεως» ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ βλ. Φυλλ. Δ' Ἀπριλ. 1880. Σελ. 1661—1666.

ο υυ υπογραφομένην ὑπὸ Α. Γ. Δουρούτη Εἰσηγητοῦ, Σ. Σωτηροπούλου, Θ. Ὀρφανίδου, Κ. Πετσάλη, Κ. Παπαρηγοπούλου, Α. Χριστομάνου μελῶν, ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς περὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.

Ὁμιλεῖ ἡ ἐκθεσις αὕτη κατ' ἀρχάς περὶ τῆς μερίμνης τοῦ Καποδίστρια καὶ τῆς Σχολῆς καὶ κατόπιν ἐν συνεχείᾳ προσθέτει τὰ ἐξῆς. «Ἡ σχολὴ αὕτη λαβοῦσα ἐπὶ τοῦ μακαρίτου Κωλέττη κατὰ τὸ 1846 τὸν πληρέστερον διοργανισμόν τῆς συντέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας, ἀλλὰ κατόπιν ἀφοῦ ὑπέστη διάφορους μετατροπὰς, ἤδη διαμένει ἀργή, ὡς μὴ ὄφειλε, καὶ ἔρημος. Σήμερον δέ, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ 1833 ἀποκατέστημεν Βασίλειον, οὐδ' ἐν γεωργικὸν Σχολεῖον ὑπάρχει, μολονότι παρὰ πάντων ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως. Σχέδια ἐπὶ σχεδίων ἐπεσωρεύθησαν ἀλληλοδιαδόχως κατὰ διαφορὰς ἐποχὰς ἐν τῇ Βουλῇ, ἀλλ' οὐδ' ἐν τούτων ἀτυχῶς ἀπέληξεν εἰς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα. Ἄλλ' οὐ μόνον ἡ ἔλλειψις τῆς κατ' ἐξακολουθήσειν γεωργικῆς διδασκαλίας, συνετέλεσεν εἰς τὸν μακρασμὸν τῆς Γεωργίας ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρησις τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῆς δεκάτης (1).

Οἱ γεωργικοὶ προϋπολογισμοὶ ἀπὸ τοῦ 1879 — 1884.

Ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπίσημος Κρατικὴ ἀδιαφορία διὰ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος.

Εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ 1878 ὑπευργοῦντος τοῦ Κουμουνδούρου ἀναγράφεται κονδύλιον διὰ τὴν «Συντήρησιν τοῦ Καταστήματος τῆς πρώην ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς» ἐκ Δρχ. 3000 ἀντὶ τῶν 5000 Δρχ. τοῦ 1877 (2). Εἰς τὴν ἐκθεσίν του ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Κουμουνδούρος ἀναφέρει ὡς δικαιολογίαν τῆς μειώσεως τῆς πιστώσεως τὰ ἐξῆς. «Ἡ πίστωσις ἠλαττώθη κατὰ Δρ. 2000 ὡς π λ ε ο υ α ζ ο υ σ α ς Ι!». Τοὺς μετέπειτα χρόνους μέχρι τοῦ 1884 (3) με ὑπουργοὺς τῶν Χαρ. Τρικούπη, τὸν Ν. Παπαμιχαλόπουλον καὶ τὸν Κ. Λομβάρδον, σβύνει τελείως καὶ πάλιν ἡ Σχολὴ ἀπὸ τοὺς ἑλληνικοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν χρόνων ἐκείνων (4).

Τὸ Κράτος σκέπτεται περὶ Σχολῶν κατὰ τὸ 1884..

Ἐἴμεθα εἰς τὰ 1884 καὶ ἡ Κυβέρνησις Τρικούπη φαίνεται ὅτι συναισθάνεται τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν ἀνάγκην ἰδρύσεως γεωργικῶν ἐκπαιδευτικῶν κέντρων καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1884 διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Λομβάρδου προβαίνει εἰς σχετικὰ διαβήματα. Ἴδου ἡ ἐκθεσις τοῦ Ὑπουργοῦ πρὸς τὴν Βουλὴν. «Περὶ συστάσεως τριῶν πρακτικῶν Γεωργ. Σχολείων».

«Ὑπεβάλλω εἰς τὴν Βουλὴν σχέδιον Νόμου περὶ συστάσεως τριῶν πρακτικῶν γεωργικῶν σχολείων», τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις, τοῦ δευτέρου ἐν Τίρυνθι καὶ τοῦ τρίτου ἐν Θεσσαλίᾳ περὶ τὴν Λάρισαν, ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ τόπου, ἐν ᾗ τοσοῦτον ὑστερεῖ ἡ Ἑλλάς.

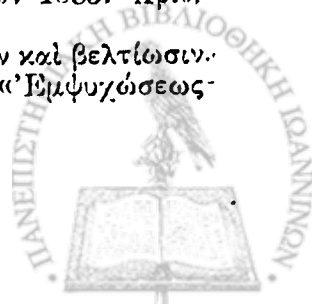
»Πρῶτος ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Γ. Καποδίστριας, ἀπὸ τοῦ ἔ-

(1) «Δελτίον τῆς ἐπὶ τῆς Ἐμφυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς» Φυλλ. ΣΤ'. Ἰούλιος 1880. Σελ. 250.

(2) «Προϋπολογισμὸς τοῦ 1878. Σελ. 138.

(3) Κατὰ τὸ 1883 ὁ γεωπόνος Γ. Μανταφούνης εἰς ἄρθρον τοῦ «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Ἀμπέλου καὶ τῆς Ἀμπελογραφίας τῶν μερῶν ἡμῶν», σημαντικώτατον διὰ τὸ ἀναπτυσσόμενον ζήτημα, προτάσσει τὴν «σύστασιν Γεωργικῆς Σχολῆς ἐν Ἀττικῇ ἢ ἐν Πελοποννήσῳ ἰδιαζόντως πρὸς σπουδὴν τῆς Ἀμπέλου καὶ τῆς Οἴνοποιίας τοῦ τόπου ἡμῶν. Περαιτέρω δὲ ἀναφέρει πόσις σκοποὺς θὰ ἐπιδιώξῃ ἡ Σχολὴ αὕτη, (Διών 1883. Ἀριθ. 4310 καὶ ἐφεξῆς).

(4) Κατὰ τὸ 1881 ὑπάρχει κονδύλιον εἰς τὸν Προϋπολογισμόν διὰ συντήρησιν καὶ βελτίωσιν μεταξοσκωλήκων Δρ. 10000. Διὰ μισθοδοσίαν Ἐπιθεωρητοῦ Γεωργίας τῆς ἐπὶ τῆς «Ἐμφυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς» Δρ. 3600 (Σελ. 150).

τους ήδη 1829 κατενόησεν ὅτι ἐπεβάλλετο αὐτῷ· νὰ μεριμνήσῃ προσηκόντως ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀναγεννωμένου τόπου. Οὕτω μία τῶν πρώτων πράξεων τῆς Κυβερνήσεώς του ἦτο ἡ σύστασις τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς Σχολῆς, ἣτις δυστυχῶς ἔνεκα πολλῶν λόγων ἐλαχίστους παρήγαγε καρπούς. Ἐν ἔτει 1872 ἐπῆλθεν ἡ διάλυσις αὐτῆς. Ἐκτοτε πολλάκι μὲν ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς ἰδρύσιν γεωργικῶν Σχολείων καὶ νομοσχέδια πρὸς τοῦτο ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Βουλῆν, ἀλλ' ἀτυχῶς ἄνευ ἀποτελέσματος.

«Τὸ εἰσαγόμενον σήμερον σχέδιον νόμου περὶ συστάσεως τριῶν πρακτικῶν γεωργικῶν σχολείων σκοπὸν ἔχει τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν πλήρωσιν κατεπειγούσης ἀνάγκης γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ πρόοδον τοῦ τόπου. Ἐπάρχουσι ἄλλως τε πρὸς τοῦτο ἀπὸ πολλοῦ διαθέσιμοι χρηματικοὶ πόροι. Καθὰ γινώσκει βεβαίως ἡ Βουλῆ, ὁ ἐκ Βυτινῆς, ἀείμνηστος ἀνὴρ Π. Τριανταφυλλίδης κατέλιπε γενναῖον χρηματικὸν ποσόν, ὀρίσας αὐτὸ νὰ διατεθῇ «ὑπὲρ ἰδρύσεως καταστήματος διατηρηθῆσαμένου καὶ τὴν ἐπωνυμίαν του φέροντος. . . .».

«Ἡ σύγκλητος τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου προσκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐπιπουργείου ἐν ἔτει 1870, ἐγνωμάτευσεν ὑπὲρ συστάσεως γεωργικοῦ σχολείου, κρίνουσα τοῦτο λυσιτελέστερον παντὸς ἄλλου καθιδρύματος..... Ἡ δὲ Κυβέρνησις ὑποβάλλουσα σήμερον σχέδιον νόμου πρὸς σύστασιν τριῶν γεωργικῶν σχολείων, συντηρουμένων ἐκ τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος τούτου, συμποσομένων ἐτησίως ἤδη περὶ τὰς 90 χιλ. δραχ. φρονεῖ ὅτι ἡ σύστασις αὕτη καὶ πρὸς κατεπειγούσαν τοῦ τόπου ἀνάγκην ἀνταποκρίνεται, καὶ τὴν τελευταίαν διαρκῆ τοῦ δικαίου βούλησιν ἱκανοποιεῖ προσηκόντως.

«Ἡ γεωργία ἐν Ἑλλάδι ὕστερεῖ ἀτυχῶς ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν, μ' ὅλον ὅτι ἡ φύσις τῆς γῶρας εἶναι εὐνοϊκωτάτη πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Ἐν τῷ ὑποβαλλομένῳ σήμερον νομοσχεδίῳ ἐλήφθη ἰδίως ὑπ' ὄψει ἡ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην γεωργικὴ ἀνάπτυξις καὶ κατάστασις τοῦ τόπου, αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ καὶ τὰ ὑπάρχοντα μέσα πρὸς τὴν γεωργικὴν αὐτοῦ τελειοποίησιν καὶ παραγωγὴν, ἣτις διὰ τῆς ἀναπτυσσομένης ἤδη συγκοινωνίας οὐκ ὀλίγην θέλει λάβῃ ἐπίδοσιν. Ἐν τῇ συγχρόνῳ γεωργικῇ καὶ κοινωνικῇ καταστάσει τοῦ τόπου, πρότυπα πρακτικὰ σχολεῖα, εὐπροσπέλαστα εἰς τὰς γεωργικὰς τάξεις εἶναι προτιμότερα τῶν θεωρητικῶν, μὴ δυναμένων νὰ παραγάγωσιν ἔτι ἐπαξίως τοὺς προσήκοντας καρπούς. Ἐν τούτοις καὶ ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία δὲν θὰ λείψῃ καθ' ὅλοκληρίαν, συνιστωμένων διὰ τοῦ ὑπ' ὄψει νομοσχεδίου δύο ἐδρῶν θεωρητικῆς διδασκαλίης τῆς γεωργίας ἐν τῷ γεωργικῷ τῶν Ἀθηνῶν Σχολεῖῳ» (1).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Φεβρουαρίου 1884

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἐπιπουργός
Κ. ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ

Τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλῆν σχέδιον Νόμου.

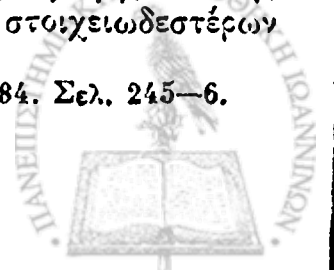
Ἐν περιλήψει δημοσιεύομεν τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλῆν Σ χ έ δ ι ο ν νό μ ο υ

«Περὶ Ὄργανισμοῦ Γεωργικῶν Σχολείων»!

Τὸ Σχέδιον Νόμου ἀποτελεῖται ἐξ ἄρθρων 23 κατανεμομένων εἰς Κεφάλαια 4.

Τὸ 1 ἄρθρ. κατανομάζει τὰ συσταθῆσόμενα ἐπὶ τοῦ παρόντος τρία γεωργικὰ σχολεῖα («Τριανταφυλλίδεια») καὶ σκοπὸν ἔχοντα τὴν μόρφωσιν πρακτικῶν γεωργῶν διὰ τῆς διδασκαλίης «τῶν τελειοτέρων μεθόδων τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ὡς καὶ τῆς διδασκαλίης τῶν στοιχειωδεστέρων

(1) «Παράρτημα Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» τοῦ 1884. Σελ. 245—6.

ἐπιστημονικῶν περὶ γεωργίας γνώσεων». Πρὸς δὲ καὶ διὰ τῆς «ἀσκήσεως εἰς τὴν λογιστικὴν, τὴν ὅσον ἐνεστὶ ἀπλουστέραν καταμέτρησιν γαιῶν καὶ τὴν κατάστρωσιν διαγραμμάτων, ἧτοι τὴν καθαρῶς πρακτικὴν χωρογραφίαν».

Τὸ ἄρθρ. 2ον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἰδρυθοῦν τὰ τρία Σχολεῖα. Εἰς τὸ τῆς Τίρυνθος θὰ περιληφθῆ καὶ τὸ «παρακείμενον Ἴπποφορβεῖον».

Τὸ 3ον ἄρθρ. ὁμιλεῖ περὶ τῶν μαθητευομένων οἱ ὁποῖοι θὰ εἶναι τρόφιμοι τῆς Σχολῆς καὶ τῶν ὁποίων ἡ τροφή, ἡ κατοικία, ὁ ἱματισμὸς καὶ αἱ ἀσχολίαι των, δὲν θὰ διαφέρουν «κατὰ πολὺ τοῦ βίου τῆς εὐπόρου παρ' ἡμῖν γεωργικῆς τάξεως».

Τὸ ἄρθρ. 4 ὀρίζει τὰ τῆς ἡλικίας μεταξύ 14—18 ἐτῶν, τὰ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως καὶ τὰ τῆς μορφώσεως τῶν μαθητευομένων οἱ ὁποῖοι θὰ ἔχουν ἀπολυτῆριον Ἑλλην. Σχολείου.

Τὸ 5ον ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ περὶ τῆς προκαταβολῆς ἐκ δραχ. 600 δι' ἕκαστον κατ' ἔτος.

Τὸ ἄρθρ. 6ον ὀρίζει τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας, τὸ εἶδος αὐτῆς, τὰς ὥρας ποῦ θὰ διατίθενται δι' ἕκαστον εἶδος διδασκαλίας. Ὀρίζει ὅτι δικαιοῦνται ἀναβολῆς κατατάξεως ὑποβάλλονται ὅμως «εἰς γυμναστικὴν ἐν τῷ σχολεῖῳ διδασκαλίαν» καὶ τέλος ὁμιλεῖ περὶ τῶν κατ' ἔτος διακοπῶν.

Τὸ 7ον ἄρθρ. ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων πειθαρχικῶν ποινῶν εἰς τοὺς μαθητάς.

Τὸ 8ον ἄρθρον κανονίζει τὰ τοῦ προσωπικοῦ.

Τὸ 9ον τὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Λογιστοῦ.

Τὸ 10ον τὸν τρόπον τοῦ διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ.

Τὸ 11ον προβλέπει διὰ τὴν πρόσκλησιν Διευθυντοῦ καὶ κατωτέρου προσωπικοῦ ἐκ τῆς Ἑσπερίας μὲ προσθήκην ἐπιμισθίου διὰ τοὺς ὑπολλήλους αὐτοῦς.

Τὸ ἄρθρ. 12 προβλέπει περὶ τῆς κατοικίας τῶν ὑπαλλήλων.

Τὸ ἄρθρ. 13 ὀρίζει 10 ο)ο διανομὴν ἐκ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου τοῦ κτήματος ὑπὲρ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Σχολῆς.

Τὸ ἄρθρ. 14 ὁμιλεῖ περὶ τοῦ καταρτισμοῦ ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν.

Τὸ ἄρθρ. 15 κανονίζει τὰ τῆς καταρτίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Σχολῆς.

Τὸ ἄρθρ. 16 ὑποχρεοῖ τὸν Διευθυντὴν εἰς ὑποβολὴν ἐτησίως ἐκθέσεως.

Τὸ ἄρθρ. 17 ὀρίζει τὰ τοῦ ἐλέγχου τῆς διαχειρίσεως τῆς Σχολῆς.

Τὸ ἄρθρ. 18 ὀρίζει τοὺς τόκους τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἔτους 1883 διὰ τὰς οἰκοδομάς, γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ συντήρησιν τῶν Σχολείων.

Τὸ δὲ ἄρθρ. 23 ὀρίζει δύο ἔδρας ἐν τῷ Σχολεῖῳ Ἀθηνῶν «πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς θεωρητικῆς ἐκπαιδεύσεως» (1). Τὸ Νομοσχέδιον τοῦτο καὶ πάλιν ἀπέμεινε σχέδιον Νόμου.

Ὁ Ἀποστολόπουλος κατὰ τὸ 1884 περὶ τῆς Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἰστέρα ἀπὸ τόσα ἔτη ἐπανευρίσκωμεν τὸν Ἀποστολόπουλον ἀγωνιστὴν ὑπὲρ τῶν ιδεῶν του.

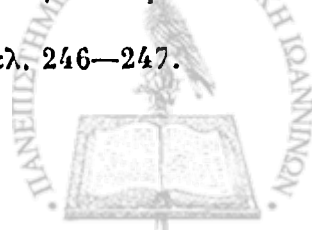
Κατὰ τὸ 1884 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1018 φύλλον τῆς ἐφημερίδος «Φωνῆς» τῆς Κερκύρας, δημοσιεύει ὁ Ι. Ἀποστολόπουλος τὰ ἐξῆς ὑπὸ τὸν τίτλον.

Γεωργικὴ καὶ Βιομηχανικὴ ἐκπαίδευσις διὰ τοῦ κληροδοτήματος

II. Τριανταφυλλίδου.

«Διὰ τοῦ ὑποβληθέντος κατὰ τὴν προτέραν τῆς Βουλῆς Σύνοδον νομοσχεδίου περὶ πρακτικῆς Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τοῦ κληροδοτήματος II. Τριανταφυλ-

(1) Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς κατὰ τὸ 1884. Παράρτημα. Σελ. 246—247.

πλίδου πληροῦται ἢ τοῦ διαθέτου ἐπιθυμία καὶ παύονται αἱ ὑπὸ τῶν συγγενῶν διεκδικήσεις διὰ τὴν μὴ πλήρωσιν τῶν ἔρων τῆς διαθήκης τοῦ κληροδότου ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπέρχεται πλήρης καὶ τελεία ἢ τοῦ κακοῦ διόρθωσις καὶ ἢ ἔθνικὴ ὠφέλεια διὰ τῆς συστάσεως τριῶν μόνον πρακτικῶν γεωργικῶν σχολῶν ἐν Ἀθήναις, Τίρυνθι καὶ Λαρίσῃ. Ἡ Ἑλλάς μηδεμίαν λαβοῦσα γεωργικὴν μόρφωσιν ἔχει ἀνάγκην γενικῆς παιδεύσεως, πρὸς ἧ ὀφείλει νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν πᾶς περὶ βελτιώσεως τῶν κοινῶν μεριμνῶν. Ἡ δὲ παιδεύσις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τριῶν μόνον τοῦ εἴδους Σχολῶν ἀλλ' ἀνάγκη νὰ συσταθῶσι τοιαῦται πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ οὐχὶ ὁμοιόμορφοι, ἀλλὰ σχετικαὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας ἐκάστου τόπου, ἵνα οὕτως ἐπέλθῃ κανονικὴ καὶ γενικὴ ἢ ἐκπαιδεύσις τῆς γεωργικῆς τάξεως. Πρὸς τοῦτο συνετάξαμεν σχέδιον νόμου, τὴν μελέτην δὲ τούτου ἐπικαλοῦμεθα, ἵνα διὰ τῆς εὐρείας συζητήσεως ἐξευρεθῇ τὸ ἀληθές καὶ ὠφέλιμον, ἰδίως δὲ παρακαλοῦμεν πρὸς τοῦτο τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους» (1).

Σχέδιον Νόμου τοῦ Ἀποστολοπούλου.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ὁ Ἀποστολόπουλος παραθέτει «Σχέδιον Νόμου» με ἐπικεφαλίδα «Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις διὰ τοῦ Κληροδοτήματος Π. Τριανταφυλλίδου».

Ἄρθρ. 1. Κατὰ τὸ ἄρθρον 7 τῆς ἀπὸ 2 Μαΐου 1862 διαθήκης τοῦ Π. Τριανταφυλλίδου ἐκ Γορτυνίας καὶ τὴν ἀπὸ 2 Μαρτίου 1870 γνωμοδότησιν τῆς Συγκλήτου συνιστῶνται πρακτικαὶ γεωργικαὶ σχολαί, μία ἐν ἐκάστῳ νομῷ τοῦ κράτους καὶ μία ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ πατρίδι τοῦ κληροδότου, τῇ Βυτίνῃ τῆς Γορτυνίας, πρὸς βελτίωσιν τῆς Γεωργίας διὰ διδασκαλίας καὶ εἰσαγωγῆς τῶν τελειότερων μεθόδων. Ἦτοι.

α') Ἐν τῷ Νομῷ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας γεωργικὴ πρακτικὴ ἐν τῷ δημόσιῳ κτήματι Ρούφ, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ Χασεκί, δημόσιον δενδροκομεῖον, λαχανόκηπον, τὰς ἐν αὐταῖς οἰκοδομὰς μετὰ τοῦ ὕδατος.

β') Ἐν τῷ Νομῷ Ἀργολιδοκορινθίας γεωργικὴ πρακτικὴ περιλαμβάνουσα τὴν Τίρυνθα, τὸ Ἴπποφορβεῖον καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς οἰκοδομὰς.

γ') Ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας σηροτροφικὴ καὶ συκοφυτικὴ.

δ') Ἐν τῷ νομῷ Λακωνίας σηροτροφικὴ καὶ ἐλαιοποιητικὴ.

ε') Ἐν τῷ νομῷ Ἀρκαδίας ἀμπελουργικὴ καὶ οἰνοποιητικὴ.

στ') Ἐν τῷ Βυτίνῃ, πατρίδι τοῦ κληροδότου, δενδροκομικὴ.

ζ') Ἐν τῷ νομῷ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος ἀμπελουργικὴ καὶ οἰνοποιητικὴ.

η') Ἐν τῷ νομῷ Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας δενδροκομικὴ καὶ ἰχθυοτροφικὴ.

θ') Ἐν τῷ νομῷ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος δενδροκομικὴ.

ι') Ἐν τῷ νομῷ Εὐβοίας ἀμπελουργικὴ καὶ οἰνοποιητικὴ.

ια') Ἐν τῷ νομῷ Κυκλάδων δενδροκομικὴ καὶ μελισσοτροφικὴ.

ιβ') Ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης δενδροκομικὴ.

ιγ') Ἐν τῷ νομῷ Τρικκάλων γεωργικὴ πρακτικὴ σχολή.

ιδ') Ἐν τῷ νομῷ Κερκύρας δενδροκομικὴ καὶ ἀνθοκομικὴ.

ιστ') Ἐν τῷ νομῷ Κεφαλληνίας ἀμπελουργικὴ καὶ οἰνοποιητικὴ.

ιζ') Ἐν τῷ νομῷ Ζακύνθῳ, δενδροκομικὴ, ἀμπελουργικὴ καὶ οἰνοποιητικὴ.

Ἡᾶσαι δὲ φέρουσιν ὄνομα «Τριανταφυλλίδειος Γεωργικὴ Σχολή».

Ἄρθρ. 2. «Πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολῶν τούτων διατίθενται οἱ τόκοι τοῦ κληροδοτήματος Τριανταφυλλίδου κατατεθειμένου ἐν τῇ Ἐθν. Τραπεζῇ καὶ ἐπαυξηθέντος διὰ τῶν μέχρι τοῦδε συγκεφαλαιωθέντων τόκων. Προστίθενται δὲ τούτοις πάντα τὰ κληροδοτήματα, τὰ κληροδοτηθέντα τῷ ἔθνει ἀορίστως, ἀλλὰ καὶ τούτων

(1) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» 1894. Ἀριθ. 68.

μόνον οί τόκοι διατίθενται. Μή ἐπαρκούντων τούτων συμπληροῦται ἡ δαπάνη ὑπὸ τοῦ ἔθνους δι' ὠρισμένης ἐκάστοτε ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους ἀναλόγου ποσότητος».

Τὸ 3ον ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξευρέσεως τοῦ χώρου ἔνθα θὰ ἐγκαθίσταται ἐκάστη Σχολή.

Τὸ 4ον ἄρθρον περὶ τοῦ προσωπικοῦ, τῶν προσόντων αὐτοῦ, τῆς μισθοδοσίας του κ.λπ.

Τὸ 5ον ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ τῶν εἰσαχθησομένων μαθητῶν.

Τὸ 6ον Περὶ τῆς φειτήσεως καὶ διαρκείας τῆς διδασκαλίας.

Τὸ 7ον Περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τοὺς μαθητὰς ποινῶν.

Τὸ 8ον καὶ 9ον Περὶ ἀποπομπῆς ἢ διαγραφῆς αὐτῶν.

Τὸ 10ον Περὶ τῶν ἐξετάσεων.

Τὸ 11ον Περὶ διορισμοῦ Ἐφορευῶν πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν μαθητῶν.

Τὸ 12ον Περὶ ὑπεβολῆς ἐκθέσεως ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Σχολῆς.

Τὸ 13ον Περὶ τῆς παροχῆς ἀδείας πρὸς δαπάνην τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος.

Τὸ 14ον Πᾶσα δαπάνη ἐγκρίνεται ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου κ.τ.λ.

Ἐν Κερκύρα, τῆ 20 Νοεμβρίου 1884

Ι. Κ. Ἀποστολόπουλος
ἐκ Τριπόλεως ἀγρονόμος(1)

Σχόλια ἐπὶ τῆς προτάσεως τοῦ ὡς ἄνω Σχεδίου Νόμου.

Ἡ σύνταξις τῆς Φωνῆς ἐδημοσίευσεν τὰ ἐξῆς :

«Δημοσιεύοντες τὸ ἄρθρον ὅπερ ἀπέστειλεν ἡμῖν ὁ κ. Ἰ. Ἀποστολόπουλος, πρῶην Διευθυντῆς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος καὶ πρῶην Ἐφορος καὶ ἀντιπρόσωπος τῶν Παγκοσμίων καὶ τῶν Ὀλυμπίων Ἐκθέσεων νῦν δὲ καθηγητῆς τῆς Γεωπονίας τοῦ ἐνταῦθα Διδασκαλείου (2) εὐχόμεθα ἵνα ἡ Κυβέρνησις λάβῃ ὑπὸ σπουδαίαν σκέψιν τὰ ὑπὸ τοῦ πεπειραμένου καὶ ἱκανοῦ τούτου ἀνδρὸς προτεινομένα μέσα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐν ταῖς σπαργάνοις διατελούσης παρ' ἡμῖν γεωργίας. Ὁ κ. Ἀποστολόπουλος οὐ μόνον κέρκτηται εὐρυτάτας γεωπονικὰς γνώσεις ἀλλὰ κάλλιστα γνωρίζει ὁποῖοί τινες κλάδοι τῆς Γεωργίας δεόν νὰ τελειοποιηθῶσι, δι' εἰδικῆς καλλιιεργείας εἰς τὰς διαφόρους τοῦ Κράτους Ἐπαρχίας». Καὶ ἡ Κερκυραϊκὴ ἐφημερίς πιστεύει ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Νήσου θα ὑποστηρίξουν ἐρρωμένως ἵνα καὶ ἐκεῖ ἰδρυθῇ «δενδροκομικὴ Σχολή ἣτις θέλει ἀναμφιβόλως μεγάλως συντελέσῃ ὅπως καταστή μᾶλλον πικραγωγὸς ἢ σπουδαιοτέρα πηγὴ τοῦ ἡμετέρου πλοῦτου» (3).

Ἐκθεσις τοῦ Γενναδίου τῷ 1886 περὶ Γεωργικῶν Σταθμῶν.

Περιελάβομεν εἰς τὰς σελίδας μας ὕγκον γνωμῶν, ὑποδείξεων, προτάσεων ὑπὲρ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν προσπαθειῶν τοῦ Κράτους ὑπὲρ τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν τῆς γῶρας. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1872 Κυβερνήσεις ἠσθάνοντο κατὰ διαφόρους περιόδους τὴν ἀνάγκην νὰ στρέφωνται καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην καὶ ἐξεθέ-

(1) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς». Ἀριθ. 68. 17 Ὀκτωβρίου 1894.

(2) Σ.Σ. Μᾶς παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ πληροφρηθῶμεν μίαν νέαν ἀγνωστον μέχρι τοῦδε ἰδιότητα τοῦ Ἀποστολοπούλου. Ὑπηρετεῖ εἰς Κέρκυραν ὡς Καθηγητῆς τῆς Γεωργίας εἰς τὸ ἐκεῖ Διδασκαλεῖον.

(3) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» Ὀκτώβριος 1894. Ἀριθ. 68. Σελ. 5.

σαμεν καὶ αὐτῶν τῆς ἀποπείρας διὰ μίαν νέαν ἐκπαιδευτικὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ κατεύθυνσιν.

Κατὰ τὸ 1886 ὁ Τρικούπης μελετᾷ πλέον τὸ ζήτημα σοβαρώτερον καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν τότε Τμηματάρχην, ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, τῆς Γεωργίας Π. Γεννάδιον ζητεῖ τὴν γνώμην του. Οὗτος ὑποβάλλει εἰς τὸν Τρικούπην τὰς κάτωθι ἀξίας προσοχῆς σκέψεις του. (1).

Ἡ ἔλλειψις ἀναγκαίου προσωπικοῦ.

»Μέτρον, ὅπερ δύναται ἢ νὰ ὠφελήσῃ σπουδαίως τὴν Γεωργίαν ἡμῶν ἢ νὰ βιάψῃ, ἀνεπανορθώτως αὐτὴν εἶναι ἡ ἴδρυσις γεωργικῆς σχολῆς. Ἡ ἐπιτυχὴς ὀργάνωσις καὶ διεύθυνσις αὐτῆς θὰ προξενήσῃ ἀναντιρρήτως πολλὰ καλὰ εἰς τὸν τόπον. Αἱ συνέπειαι ὅμως τῆς ἀποτυχίας καὶ δευτέρας γεωργικῆς σχολῆς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν Τίρυνθι, ἔσονται τοιαῦται ὥστε ἐπιβάλλεται ἡμῖν πρὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν νὰ σκεφθῶμεν σπουδαίως καὶ ν' ἀποφραθῶμεν ἀνευδοκίως καὶ εἰλικρινῶς πρῶτον, ἐὰν ἔχωμεν ἀναγκαῖον προσωπικόν, ἦτοι μαθητὰς καὶ καθηγητὰς καταλλήλους, καὶ δεύτερον ἐὰν εἶναι δυνατόν, ὡς ἔχουσι παρ' ἡμῖν τὰ πράγματα, νὰ προστατευθῶσιν αἱ σχολαὶ ἀπὸ τῶν παντοίων ἀντιθέτων συμφερόντων τὰ ὅποια θ' ἀναπτυχθῶσιν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν, πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀδίκων καὶ ἐπιζημιῶν διαβολῶν(2).

Ἡ γνώμη του περὶ καθηγητῶν.

«Καὶ ὡς πρὸς μὲν τοὺς Καθηγητὰς, λέγει ὁ Γεννάδιος, εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ὀλίγοι καλῶς κατηρτισμένοι γεωπῶνοι, οὓς χάρις τῷ φιλογενεστάτῳ κ. Ζάππῳ ἀπεκτήσαμεν, δὲν ἔχουσι εἰσέτι τὴν ἀπαιτουμένην πείραν ὅπως διευθύνωσι γεωργικὰς σχολὰς ἢ διδάξωσιν ἐπιτυχῶς ἐν αὐταῖς, οἱ δὲ ξένοι ἐκτὸς ὅτι δὲν γνωρίζουσι τὸν τόπον ἀγνοοῦσι καὶ τὴν γλῶσσαν, εἶναι πολυδάπανοι, δὲν εἶναι δὲ συνήθως ἀνεκτοί» (3).

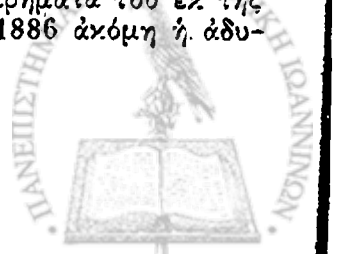
Ὡς πρὸς τοὺς μαθητὰς.

«Ὡς πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἐξακολουθεῖ ὁ Γεννάδιος, ἀμφιβάλλω ἂν θὰ εὔρωμεν τοιοῦτους τέκνα κτηματιῶν σκοποῦντα νὰ σπουδάσωσιν ὅπως χρησιμοποιήσωσι τὰς γνώσεις αὐτῶν πρὸς βελτίωσιν τῶν ἰδίων κτημάτων. Μαθηταὶ τινες βεβαίως θὰ παρουσιασθῶσιν, ἀλλ' οὗτοι ἔσονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν μὴ δυναμένων νὰ προκίψωσιν εἰς τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ αὐτῶν μαθήματα, οἵτινες εἶναι συνήθως φύσεως κακῆς καὶ ἐπιδιώκουσιν ἄνετον καὶ ταχεῖαν εὔρεσιν σταδίου. Οὗτοι ἐξερχόμενοι τῶν γεωργικῶν σχολῶν θὰ καταφεύγωσιν εἰς τὸ Δημόσιον, διότι ἰδιωτικὰς ἀπασχολήσεις δὲν θὰ δύνανται νὰ ἐπιτύχωσιν, ἀφ' οὗ οἱ ἐν ξέναις καὶ καλῶς κατηρτισμέναις γεωργικαῖς σχολαῖς σπουδάζοντες ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κτηματιῶν. Εἶναι δὲ δικαιολογημένη ἢ μὴ χρησιμοποίησις αὐτῶν, διότι ὡς ὀρθῶς παρατηροῦσιν οἱ πρακτικοὺς ἐπιστάτας προσλαμβάνοντες κτηματῖαι, οὐδεὶς τῶν σπουδασάντων τὴν γεωπονίαν ἐπέτυχεν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, αἱ δὲ ἀπαιτήσεις αὐτῶν εἶναι ὅλως δυ-

(1) Σ Σ "Ὅταν κατὰ τὸ 1887 συνεζητεῖτο εἰς τὴν Βουλὴν ὁ Νόμος περὶ συστάσεως Γεωργικῶν Σχολῶν, ὁ Τρικούπης ὡς Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ἀνέφερε τὰς γνώμας τοῦ Γενναδίου ὡς θὰ ἴδωμεν ὅταν φθάσωμεν εἰς τὰς σχετικὰς ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις («Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» τοῦ 1887. Σελ. 533).—Ἑλληνικὴ Γεωργία 1894. Σελ. 80.

(2) Ὁ ἀείμνηστος Γεννάδιος ἐπασχεν ἀπὸ τὸν φόβον τῆς καταδιώξεως. Καὶ ἦτο θλιβερὸν τοῦτο. Ἐνας ἄνθρωπος τῆς ἀξίας του ἐμείωνε τὰς ἀρετάς του καὶ τὰ προτερήματά του ἐκ τῆς ψυχώσεως αὐτῆς. Εἰς τὴν τελευταίαν ὡς ἄνω γραμμὴν, διαφαίνεται ἀπὸ τοῦ 1886 ἀκόμη ἡ ἀδυναμία του αὐτῆ. (Σελ. 80).

(3) Αὐτόθι. Σελ. 81.

σανάλογοι: πρὸς τὰ εἰσοδήματα τῶν ἑλληνικῶν κτημάτων, διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διατεθῇ μισθὸς ἀνώτερος τῶν 1000—1500 δραχμ. κατ' ἔτος» (1).

Δυσχέρειαι λειτουργίας τῆς Σχολῆς.

«Αἱ γεωργικαὶ σχολαί, ἐξακολουθῶν λέγει, ἔχουσαι διαχείρισιν καὶ πολυμελὲς κατώτερον προσωπικόν, συγκείμενον ἐξ ἐργατῶν, βουκόλων, ποιμένων, κηπουρῶν, φυλάκων κτλ. κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπηρεάζωνται ὑπὸ τῆς πολιτικῆς. Ἡ κακὴ πρόθεσις τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου ἢ τοῦ Ταμίου, ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἐπίμονος ὑποστήριξις ἀκατάλληλου κηπουροῦ ἢ βουκόλου, ἀρκεῖ ὅπως ταχέως καὶ παρὰ τὴν καλὴν θέλησιν καὶ τὰς προσπάθειάς τοῦ διευθυντοῦ προσκόψῃ ὁ ὅλος ὀργανισμὸς τῆς Σχολῆς διὰ τῆς παρεισφρήσεως τῆς ἀπειθείας, τῆς καταχρήσεως καὶ τῆς ἀμελείας πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τοῦ προσωπικοῦ αὐτῆς. Δευτέρα δὲ ἀποτυχία Γεωργικῆς Σχολῆς θέλει ριζώσῃ καὶ καταστήσῃ ἀναμφισβήτητον τὴν φερομένην παρὰ πολλῶν παρ' ἡμῖν γνώμην ὅτι τὰ περὶ γεωργικῶν βελτιώσεων διδασκόμενα ἀλλαγῆ δὲν εἶναι ἐφαρμόσιμα παρ' ἡμῖν, γνώμην ἣν θὰ ὑποστηρίξωσι καὶ οἱ αἴτιοι τῆς ἀποτυχίας. Ἡ καθιέρωσις δὲ τῆς γνώμης ταύτης θὰ ἐξαφανίσῃ καὶ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν εἰς εὐθετωτέρους καιροὺς καὶ ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας περιστάσεις ἴδρυσιν γεωργικῶν σχολῶν» (2).

Ποῖοι ἔχουν ἀνάγκην τῆς γεωργικῆς διδασκαλίας.

Ὁ Γεννάδιος ἐξακολουθεῖ, «Ἄλλως οἱ ἡμέτεροι κτηματίαι, ὡς δωδεκαετῆς πεῖρα μὲ ἐδίδαξε, καὶ ἔνεκα τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν καὶ ἔνεκα τῶν μέσων τὰ ὁποῖα διαθέτουσιν, ἔχουσι ἀνάγκην ἀμέσων συμβουλῶν καὶ βοήθειας—καὶ οὐχὶ τῶν γνώσεων ἅς τὰ τέχνα αὐτῶν δυνατόν ν' ἀποκτήσωσι σπουδάζοντα τὴν γεωργίαν, ἢ ἀπόκτησις δὲ τῶν γνώσεων τούτων καὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἀπαιτεῖ καὶ δαπάνας οὐχὶ μικράς—ἔχουσι ἀνάγκην συμβούλων οἵτινες συγχρωτιζόμενοι μετ' αὐτῶν καὶ μελετῶντες ἐκ τοῦ σύνεργου τὰς εἰδικὰς ἀνάγκας ἐκάστης γεωργικῆς περιφερείας, θὰ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀποφαίνωνται περὶ τῶν διαφόρων ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν τῶν κτηματιῶν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀνάγκην διδασκαλίας ἔχουσι αὐτοὶ οἱ ἰδιοκτῆται καὶ καλλιεργηταὶ καὶ οὐχὶ τὰ τέχνα αὐτῶν, ἢ δικασκαλία δὲ αὕτη δέον ν' ἀπονέμηται αὐτοῖς ἐν εἴδει συμβουλῶν, γνωμοδοτήσεων, καὶ διδασκαλιῶν περὶ διαφόρων γεωργικῶν ζητημάτων ἀφορώντων ὀρισμέναις περιφερείαις. Ταῦτα δὲ δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ τῶν γεωργικῶν σταθμῶν τῶν ὑπερπληθυνθέντων ἐν Εὐρώπῃ ἔνεκα τῶν ἀρίστων αὐτῶν ἀποτελεσμάτων καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως τῶν ὁποίων ἔγραψα ἤδη ἀπὸ τριετίας (εἰς τὸ «Μὴ Χάνεσαι» τῆς 3 Ἰουνίου 1883)» (3).

Προτιμᾶ τῶν Σχολῶν τοὺς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς ὁ Γεννάδιος.

Ἐξηγεῖ ὁ Γεννάδιος διατὶ προτιμᾶ τῶν Σχολῶν τοὺς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς. Δὲν «καὶ ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομίας εἶναι πολλῶν προτιμότεροι» ἐφ' ὅσον «μὲ τὴν δαπάνην τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς συντηρήσεως μιᾶς γεωργικῆς σχολῆς δύνανται νὰ ἰδρυθῶσι καὶ νὰ συντηρηθῶσι δέκα Σταθμοί. Τὸ προσωπικὸν ἐκάστου Σταθμοῦ θὰ σύγκειται ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ἐνὸς ἐργάτου. Διὰ τὰ κατάλληλα οἰκήματα καὶ τοὺς μικροὺς πειραματικoὺς κήπους φρονεῖ ὅτι εἶναι καλὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ἐν ταῖς Ἰνωμέναις Πολιτεῖαις λίαν ἐπιτυχῶς καθιερωθὲν σύστημα εἰς ὁμοίαν περίστασιν, δηλαδὴ νὰ χορηγῶσιν αὐτὰ οἱ Δῆμοι, ἐν οἷς θὰ ἰδρυθῶσιν οἱ Σταθμοί,

(1) Αὐτόθι. Σελ. 81.

(2) Αὐτόθι Σελ. 81—82

(3) Αὐτόθι Σελ. 82.

νά ιδρυθῶσι δὲ οὗτοι ἐν τοῖς Δήμοις οἵτινες ἤθελον προσφέρει τὰ καταλληλότερα οἰκήματα καὶ κτήματα. Τὰ ἔξοδα τῆς ἐγκαταστάσεως ἐκάστου Σταθμοῦ δὲν θὰ ὑπερβῶσι τὰς 2000 δραχμῶν, τὰ ἔξοδα δὲ τῆς συντηρήσεως ἐκάστου αὐτῶν, ἐκτὸς τῶν μισθῶν τοῦ διευθυντοῦ καὶ τοῦ ἐργάτου, θ' ἀνέρχονται εἰς 600—1000 δραχ. ἑτησίως» (1).

Αἱ ἀσχολίαι τοῦ Διευθυντοῦ.

Κατὰ τὸν Γεννάδιον, αἱ ἀσχολίαι τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Σταθμοῦ θὰ εἶναι αἱ ἑξῆς: «Οὗτος θὰ διδάσκη τοῖς βουλομένοις καθαρῶς γεωργικὰ μαθήματα, ἀφορῶντα τὴν γεωργίαν τῆς περιφερείας αὐτοῦ. Θὰ λύη τὰ ὑπὸ τῶν κτηματιῶν ὑποβαλλόμενα αὐτῷ ζητήματα, θὰ ἐκτελῇ πειράματα ἀφορῶντα τὰ ἐν τῷ Νομῷ καλλιεργούμενα ἢ δυνάμενα νὰ καλλιεργηθῶσι φυτὰ καὶ θὰ ἐκτελῇ πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν, ἣτις ἤθελεν ὑποδειχθῆ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν, εἰς ὃ θὰ ὑπάγονται οἱ Σταθμοί. Εἰς τὸ τέλος δ' ἐκάστου ἔτους θὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸ Ἰπουργεῖον τοῦτο λεπτομερῆ ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Σταθμοῦ ἣτις θὰ δημοσιεῦηται» (2).

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν Σταθμῶν.

«Τὸ ἀπλοῦν τοῦ ὀργανισμοῦ, λέγει ὁ Γεννάδιος, τῶν Σταθμῶν τούτων, ἡ ἔλλειψις πολυμελοῦς προσωπικοῦ, μεγάλης διαχειρίσεως καὶ παραγωγῆς πολλῶν προϊόντων ἀπαλλάσσει αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν δυσφημιῶν. Ἡ ἀπαιτούμενη μικρὰ δαπάνη πρὸς συντήρησιν ἐκάστου τῶν σταθμῶν τούτων θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν σύγχρονον ἴδρυσιν πολλῶν τοιούτων, ὥστε καὶ αἱ ἀπαιτήσεις ἀπασῶν τῶν γεωργικῶν περιφερειῶν θὰ ἱκανοποιηθῶσι συγχρόνως καὶ οἱ δαπάναις τοῦ φιλογενεστάτου κ. Ζάππα σπουδάζοντες νέοι θὰ χρησιμοποιοῦνται ἀμέσως, καὶ ἡ εὐγενὴς ἄμιλλα μεταξὺ τῶν διευθυνόντων τοὺς Σταθμοὺς θ' ἀναπτυχθῆ πρὸς ὄφελος τῆς γεωργίας. Ἐντεῦθεν δὲ θὰ ἐπιτευχθῆ ἡ πρακτικὴ μόρφωσις τῶν θεωρητικῶς μόνον καὶ εἰς ξένας χώρας σπουδασάντων γεωπόνων, οἵτινες μετὰ τινων ἐτῶν ὑπηρεσίαν, ἀφ' οὗ μελετήσωσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν τόπον καὶ γνωρίσωσι τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ καὶ τὰς δυναμένας νὰ εἰσαχθῶσι παρ' ἡμῖν γεωργικὰς βελτιώσεις, θὰ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς καταρτισμὸν προσωπικοῦ γεωργικῆς σχολῆς, ἣς τὴν λειτουργία ἐπὶ τοῦ παρόντος θεωρῶ προβληματικὴν.

«Ὁδηγούμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς πείρας δυνάμεθα βαθμηδὸν καὶ καθ' ἕσπον μορφώνομεν πεπειραμένον προσωπικόν, νὰ μεταρρυθμίζωμεν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου τοὺς ὡς πυρῆνας χρησιμεύοντας Σταθμοὺς εἰς πρακτικὰς γεωργικὰς Σχολὰς».

Τελικῶς συνιστᾷ νὰ προσέξωμεν ἵνα μὴ διὰ τῶν χρημάτων τῶν εὐγενῶν πατριωτῶν Τριανταφυλλίδη, Εὐαγγέλου Ζάππα καὶ Κωνσταντίνου Ζάππα προβῶμεν εἰς μέτρα ἐπισφαλῆ δυνάμενα νὰ παρακωλύσουν τὴν προαγωγὴν τῆς γεωργίας μας καὶ ὑπόσχεται προκειμένου ἡ Κυβέρνησις νὰ προτιμήσῃ τοὺς Σταθμοὺς ἀντὶ τῶν Σχολῶν νὰ ὑποβάλλῃ σχετικὸν σχέδιον Νόμου (3).

Ἡ νεκρολογία τῆς Σχολῆς Τίρυνθος κατὰ τὸ 1887

Τὸ περίφημον Ἀγροκήπιον, τὸ τόσας ἐλπίδας ἐμπνεῦσαν Γεωργικὸν ἐπὶ Καποδίστρια Σχολεῖον, ἡ τόσας περιπετείας ὑποστᾶσα ἀτυχῆς αὐτῆ Γεωργικῆ Σχολῆ τῆς Τίρυνθος, κατὰ τὸ 1887, ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον πλήρους ἐξοντώσεως τῆς. Ὅπως

(1) Αὐτόθι. Σελ. 82—83.

(2) Αὐτόθι. Σελ. 83.

(3) Αὐτόθι. Σελ. 83—84.

δὲ λέγει ἤδη ὁ Λογοθέτης περιῆλθεν αὕτη « εἰς ἀμαθῆ καὶ ἀγροῖκον χωρικὸν ὅστις ἤδη πλησιάζει νὰ τὴν καταστρέψῃ ἐξ ὀλοκλήρου ». Ὁ Λογοθέτης ὡς γείτων παρακολουθεῖ ὅλας τὰς περιπετείας τῆς, βλέπει τὸ Ἀγροκήπιον μεταβαλλόμενον εἰς ἐρείπια, βλέπει τοὺς ἀγροὺς τῆς χέρσους, τὰ δένδρα τῆς κατεστραμμένα, τοὺς κήπους τῆς ἐγκατελειμμένους, τὰ κτίρια τῆς μεταγκρεμισμένα, καὶ μᾶς δίδει τὴν εἰκόνα τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς καὶ θρηγεῖ πρὸ ἐνὸς νεκροῦ τῆς πολιτικῆς, τῆς ἀτασθαλίας καὶ ἀνικανότητος τῆς διοικητικῆς καὶ Κρατικῆς μηχανῆς τῆς πατρίδος μας.

« Ἀλλὰ τὸ ἄξιον περιεργείας εἶναι, ὅτι ἐνῶ ἄλλοτε αἱ Ἀρχαὶ Ναυπλίας, καὶ πρὸ πάντων ἡ Οἰκονομικὴ Ἐφορία, εἰς τὴν ἐποπτεῖαν τῆς ὁποίας ἐτέθη τὸ Ἀγροκήπιον, δὲν ἔπαυσαν μεριμνῶσαι διὰ τὴν βελτίωσιν αὐτοῦ, ἤδη ἀπὸ πενταετίας οὔτε ἀπᾶξ δὲν ἐπεσκέψθησαν αὐτὸ ὅπως ἴδωσιν ἰδίως ὄμμασι τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, εἰς ἣν εὐρίσκεται.

« Μένον οἱ γείτονες τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ οἱ ἐπισκεπτόμενοι αὐτὸ θρηνοῦσι διὰ τὴν ἐλεεινότητα, εἰς ἣν περιῆλθε τὸ γεωργικὸν τοῦτο ἴδρυμα, διὰ τὴν σύστασιν καὶ συντήρησιν τοῦ ὁποίου ἐδαπανήθησαν τόσαι μυριάδες δραχμῶν καὶ κακίζουσιν ἐπομένως καὶ τὰς Ἀρχὰς καὶ τὰς Κυβερνήσεις ».

Ἀφ' οὗ δὲ γνωματεύει ὅτι τὸ « Ἀγροκήπιον δὲν ἠκολούθησε τὸν ἀρχαῖον προορισμὸν του δηλ. τοῦ νὰ γίνῃ Ἐθνικὸν Δενδροκομεῖον (1), τοσοῦτον ἀναγκαστικὸν διὰ τὴν Πελοπόννησον » ἐξακολουθεῖ τὰς κρίσεις του. « Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν λέγει, ἔπρεπε ποτὲ ν' ἀφήσῃ νὰ καταστραφῇ τόσον ἐπωφελὲς εἰς τὴν γεωργίαν κατάστημα διὰ τὴν μηδαμινὴν ἐκ Δρ. 1000 ἐτησίαν ὠφέλειαν, ἣν ἀπολαμβάνει τὸ Δημόσιον ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως αὐτοῦ; Ἄν ὄχι διὰ τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον καθήμερινῶς βλέπει τοιαύτας διοικητικὰς ἀθλιότητας καὶ ἐσυνείθισεν αὐτάς, τοῦλάχιστον διὰ τοὺς ἐπισκεπτομένους καθεκάστην τὰ Κυκλώπεια Τείχη τῆς Τίρυνθος καὶ βλέποντας τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν τοῦ Ἀγροκηπίου, δὲν ὄφειλον αἱ Κυβερνήσεις νὰ λάβωσιν ἐπὶ τέλους πρόνοιάν τινα;

« Εἶναι βέβαιον, ὅτι διὰ νὰ ἐπανέλθῃ τὸ Ἀγροκήπιον εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν του ἀπαιτοῦνται δαπάναι ὄχι μικραὶ, διότι σχεδὸν ὅλα τὰ κτίρια ἐρημνίσθησαν, αἱ μάνδραι τοῦ περιβολίου κατέπεσαν, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ θύρα τῆς εἰσόδου κεῖται χαμάλι· μέρος τῶν δένδρων ἐκόπη χάριν τῶν σπειρομένων λαγάνων, ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ πᾶσα προγενεστέρα καλλονὴ κατεστράφη.

« Νὰ μετατραπῇ καὶ αὐθις εἰς Σχολὴν γεωργικὴν καὶ ἄσκοπον εἶναι καὶ πολυδάπανον... Ἡ ἰδέα λοιπὸν τῆς ἐκ νέου ἀνιδρύσεως εἰς Τίρυνθον σχολῆς γεωργικῆς εἶναι ἀυτόχρημα οὐτοπία.

« Εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ Ἀγροκήπιον, ἦτοι ὡς Ἐθνικὸν Δενδροκομεῖον, ὡς ἄλλος ἦτο καὶ ὁ ἀρχικὸς προορισμὸς αὐτοῦ (2). Πρὸς πραγματεποίησιν δὲ τούτου δὲν ἀπαιτοῦνται οὔτε μεγάλαι δαπάναι, οὔτε διευθυντῆς καὶ πολυπληθεῖς προσωπικόν. Εἰς δόκιμος γεωπόνος καὶ εἰς φύλαξ ἀρκούσι διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην.

« Αἱ λοιπαὶ δὲ ἐργασίαι δηλ. ἡ σπορὰ τῶν δένδρων, φυτῶν, κλήματα κ.τ.λ. θὰ

(1) Βιά Β.Δ. τῆς 22 Νοεμβρίου 1835 ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις Νεοφυτειῶν εἰς τὸ ἐν Τίρυνθι ὑποστατικόν. « Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην προέκειτο ἵνα σχηματισθῇ δενδροκομεῖον ὁ πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Τίρυνθος ἀκμάζων, μετὰ τὴν σύστασιν δ' αὐτοῦ ἐγκαταλειφθεὶς καὶ σχεδὸν καταστραφείς κήπος ἐν Παλαιᾷ Τίρυνθι, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγροκήπιον » (Δεληγιάννη—Ζηνοπούλου Τομ. Δ' Σελ. 128).

(2) Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου σφάλλεται ὁ Λογοθέτης. Ὁ ἀρχικὸς προορισμὸς του ἐπὶ Καποδίστρια ἦτο γνωστὸς ὁποῖος ἦτο. Ἐπὶ Ἀντιβασιλείας ὁμοῦς ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 22 Νοεμβρίου 1835 Β.Δ. περὶ συστάσεως Νεοφυτειῶν ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ κήπῳ τοῦ ποτὲ Χατζῆ—Ἀλῆ (Χασεκῆ) καὶ ἐν Τίρυνθι. Βεβαίως δὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Λογοθέτης.

γίνηται δι' έργατῶν καὶ ὁσάκις ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ. Πᾶσαι αἱ δαπάναι αὐται δὲν θά διαρκέσωσιν εἰμὴ ἐπὶ 4—5 ἔτη.....» (1).

Αἱ παραμοναὶ τῆς νέας Γεωργικῆς ἐκπαιδευτικῆς περιόδου κατὰ τὸ 1887

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1887 ὕστερον ἀπὸ ἐπανειλημμένας ἀμφιταλαντεύσεις, δισταγμοὺς καὶ ἀναβολάς, ἀρχίξε νὰ ἐκδηλοῦται ζωηρότερον καὶ ἀποφασιστικώτερον τὸ ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδύσεως ἐνδιαφέρον τῶν πολιτευομένων.

Εἰς τὰ 1887 ὑπάρχουν τρεῖς σπουδαῖοι παράγοντες διὰ μίαν στροφὴν ὀριστικῆν τῆς Πολιτείας πρὸς τὴν παρημελημένην καὶ φυγαδευθεῖσαν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη κίνησιν διὰ μίαν βασιμιωτέραν γεωργικὴν μὀρφωσιν τοῦ Ἀγροτικοῦ Λαοῦ τῆς χώρας.

α) Ὑπάρχει τὸ χροῖμα. Τὸ Τριναφυλλίδειον κληροδότημα ἀδρανοῦν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1863 ἐξησφάλιζε τὰ ὕλικὰ μέσα διὰ τὴν λειτουργίαν Γεωργικῶν Σχολῶν.

β) Ἡ ἠθικὴ ἀποψις. Ἀκριβῶς διότι ὑπῆρχε μία θέλησις ἐνὸς γενναίου τέκνου τῆς πατρίδος, καὶ ἡ θέλησις αὕτη ἔπρεπε τέλος νὰ γίνῃ σεβαστή, ἦτο ἀνάγκη, πλεόν, ἦτο καθῆκον πλεόν, νὰ μὴ παρελκύεται καὶ ἀναβάλλεται τὸ ζήτημα αὐτό.

γ) Τὸ ἐπιστημονικὸν ὕλικόν. Δὲν ἠδύνατο πλεόν ἡ Πολιτεία νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τῆς ἔλλειπε τὸ ἐπιστημονικὸν ὕλικόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον 40 ἔλληνες ἐπιστήμονες γεωπόνοι (2), ἔτοιμοι νὰ ἠγηθοῦν μιᾶς Γεωργικῆς ἐκπαιδευτικῆς παρ' ἡμῖν κινήσεως.

Ἴσως δὲν πρέπει ν' ἀγνοήσωμεν καὶ ἓνα ἀκόμη τέταρτον παράγοντα. Τὴν ὑπαρξιν τοῦ Τρικούπη. Τοῦ Χαριλάου Τρικούπη ὅστις ἐκπροσωπεῖ πλεόν τὰς ἀντιλήψεις τῆς νέας γενεᾶς, τῆς μετοθωνικῆς γενεᾶς, τοῦ Χαριλάου Τρικούπη τοῦ ὑπῆρξε δημιουργὸς τῆς νέας ἐποχῆς, τῶν νέων κατευθύνσεων, τῆς σιδηρᾶς θελήσεως καὶ τῶν φωτεινῶν συλλήψεων καὶ ἐκτελέσεων.

***Ἐρωτᾶται ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Τρικούπη ὁ Γεννάδιος.**

Μᾶς εἶναι ἤδη γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1886 ὁ Τρικούπη ἐζήτησεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδύσεως τὴν γνώμην τοῦ ποτε Ἐφόρου(3) τοῦ Δενδροκομείου καὶ βραδύτερον Τμηματάρχου τῆς Γεωργίας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν (4) Παναγιώτου Γενναδίου. Ἦδη ἐφ' ὅσον τὸ ζήτημα ὀριμάζει περισσότερον καὶ καθίσταται ἐπιτακτικώτερον ὁ Τρικούπη, ὡς Κυβερνήτης τῆς χώρας, προσφεύγει καὶ πάλιν εἰς τὸν Γεννάδιον ὁ ὁποῖος καὶ τοῦ ὑποβάλλει δευτέραν ἐκθεσιν περὶ ἧς γίνεται λόγος κατωτέρω.

(1) «Ἑλληνικὴ Γεωργία». Ἔτος 1887. Σελ. 31—33.

(2) Ἡ «Παλιγγενεσία» τοῦ 1888 δημοσιεύει τὰ ὀνόματά των καὶ τὰς Σχολὰς εἰς τὰς ὁποίας ἐπούδασαν. Εἶναι μία σπουδαιότατη πληροφορία καὶ εἰς τὸν Βον τόμον τοῦ ἔργου μας θά περιλάβωμεν πλήρη τὸν μεγάλης σπουδαιότητος αὐτὸν κατάλογον.

(3) Διὰ Β.Δ. τῆς 9 Σεπτεμβρίου 1882, ἀνατίθενται εἰς τὸν Π. Γεννάδιον τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐφόρου τοῦ Δημοσίου Δενδροκομείου, ὅστις ἦτο μέχρι τότε ἑμμισθον μέλος τοῦ παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν συσταθέντος δυνάμει τοῦ ὑπὸ Στοιχ. Γ'ΙΙΒ' Νόμου τῆς 22 Ἰανουαρίου 1880, γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ἐπὶ τῷ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐξόδων τοῦ τρεχ. ἔτους σημειωμένῳ ἐπιμισθίῳ ἐκ δραχ. 100. Κατὰ τὸ 1887 συναντῶμεν τὸν Γεννάδιον ὑπογραφόμενον εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα μὲ τὸν τίτλον Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Γεωργίας. Εἰς δὲ τὸ 1879 ὑπάρχει Β.Δ. ἀπὸ 8 Νοεμβρίου διὰ τοῦ ὁποίου διωρίζοντο μέλη τοῦ παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν συσταθέντος «Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τῶν ληπτέων κατὰ τῆς φυλλοξήρας καὶ πάσης ἄλλης τῶν ἐν Ἑλλάδι καλλιεργουμένων δένδρων καὶ φυτῶν νόσου», ὁ Καθηγητῆς τῆς Βοτανικῆς Θ. Ὀρφανίδης, ὁ Ἐπιμελητῆς τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου Θ. Χελδράιχ καὶ ὁ Γεωπόνος καὶ καθηγητῆς Π. Γεννάδιος.

(4) Νόμος ΑΦΚΔ' τῆς 27 Μαΐου 1887 «περὶ συστάσεως τμήματος τῆς Γεωργίας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν».

Ὁ Γεννάδιος ὑπὲρ τοῦ πρακτικοῦ προτύπου Ἀγροκηπίου.

Εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» τοῦ 1894 δημοσιεύει ὁ Γεννάδιος τὸ κείμενον τῆς δευτέρας ταύτης ἐκθέσεώς του τὴν ὁποίαν ὑπέβαλε τὴν 23 Ἰανουαρίου 1887 εἰς τὸν Πρωθυπουργὸν Χαρ. Τρικούπην. Δι' αὐτῆς ἐκθέτεται καὶ πάλιν τὰς γνώμας του σχετικῶς πρὸς τὴν προτίμησιν του διὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν καταλλήλων ὀργανισμῶν ποῦ θὰ χρησιμεύσουν ὡς μέσον γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, τῆς χώρας.

Κατ' ἀρχὰς ἀναφέρει τὴν ἀποτυχίαν τῆς Σχολῆς Ἰρυνθος, τονίζει δὲ ὅτι εἰς ἐκ τῶν λόγων τῆς ἀποτυχίας ταύτης ἦτο «ὁ πόλεμος ὃν αὕτη ὑπέστη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰνωτέρων καὶ κατωτέρων κατὰ καιροὺς διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν τῆς Κεντρικῆς ὑπηρεσίας». Ἐξάγει τὴν ἰκανότητα, τὰς γνώσεις καὶ τὸν ζῆλον τινῶν ἐκ τῶν διευθυντῶν αὐτῆς, ἀλλ' οὗτοι, λέγει ὁ Γεννάδιος «ᾠφειλον νὰ παλαίωσι διηνεκῶς κατὰ τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῆς ἀβελτηρίας τῶν λεγομένων ἀνθρώπων τῆς ὑπηρεσίας». Ἐπίσης ἀναφέρει ὡς ἓνα ἐκ τῶν λόγων τῆς ἀποτυχίας καὶ τὴν ἀπρόθυμον προσέλευσιν τῶν μαθητῶν παρ' ὅλας τὰς ὑποτροφίας τὰς παρεχομένας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν γνώμων του ἐπικαλεῖται τὰ ἐν Ἰταλίᾳ συμβαίνοντα ὅπου καὶ ἐκεῖ ἀποτυγχάνουν αἱ γεωργικαὶ σχολαὶ καὶ κατόπιν αὐτῶν ἐπιμένει εἰς τὴν ἴδρυσιν «Πρακτικοῦ προτύπου Ἀγροκηπίου» τοῦ ὁποίου «ὁ κύριος σκοπὸς νὰ εἶναι οὐχὶ ἀπλῶς ὁ πειραματισμὸς, ἡ ἐπιστήμη, ἀλλ' ἡ καθαρὰ παραγωγή, ἡ ἐπικερδῆς ἐπιχειρήσις διότι φρονεῖ ὅτι εἶναι τὸ μόνον, μετὰ τοὺς σταθμοὺς, μέσον πρὸς προαγωγὴν τῆς γεωργικῆς παιδεύσεως παρ' ἡμῖν. Ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὕτη δεόν νὰ εἶναι ὅσον οἶόν τε ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τῆς κυβερνητικῆς διευθύνσεως ἢ ἐποπτείας δι' οὓς λόγους ἐξέθηκα ὑμῖν ἐν τῷ περὶ γεωργικῶν σταθμῶν ἐκθέσει μου». Ζητεῖ δὲ αὐτοῦ τοῦ Ἀγροκηπίου ὁ Διευθυντῆς νὰ μὴν εἶναι νέος μόνον θεωρητικῶς παρασκευασμένος οὔτε ξένος ἀγνοῶν τὸν τόπον καὶ τὴν γλῶσσαν. Θέλει ἀκόμη τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἀγροκηπίου τούτου, οὐχὶ ναυάγια ἄλλων σχολείων, οὐδὲ νέους ἀποβλέποντας μόνον εἰς τὴν ἀπόκτησιν πτυχίου, ἀλλὰ πρόσωπα διατεθειμένα διὰ τοῦ ἰδρωτός των ν' ἀποκτήσωσιν ὠρισμένας γνώσεις. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῆ ὅταν ἡ κοινωνία πεισθῆ «ὅτι ἐν αὐτῷ γίνεται παραγωγικὴ ἐργασία, θέλει δὲ πεισθῆ αὕτη περὶ τούτου, ἐὰν ἰδῆ ὅτι τὸ ἀγροκηπίον οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πρακτικὸν σχολεῖον ἐπικερδῶν ἐπιχειρήσεων». Ἐξηγεῖ δὲ ὅτι «δὲν ἀρκεῖ τις νὰ παραγάγῃ τὸ διπλάσιον τοῦ συνήθως κατὰ στρέμμα παραγομένου σίτου ὅπως πείσῃ τὴν κτηματίαν περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ συστήματος». Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ θελήσῃ νὰ ἴδῃ ὁ κτηματίας εἶναι τοῦτο «ὅτι ὁ ἐν τῇ Σχολῇ παραγόμενος σῖτος στοιχίζει ὀλιγώτερον κατὰ κοιλὸν ἢ ὅσον στοιχίζει αὐτῷ, τοῦτο δὲ θὰ ἴδῃ μόνον εἰς κατάστημα ὀργανωμένον, ἐν εἴδει γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως». Ἀναφέρει δὲ ὅτι ἡ πρώτη ἰδρυθεῖσα Σχολὴ τοῦ Grignon ἦτο κατ' ἀρχὰς καθαρῶς γεωργικὴ ἐπιχείρησις καὶ τοιαύτη ἔμεινεν ἐπὶ 40 ὅλα ἔτη. «Ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ παρὰ τὸ Πανόριον τῆς Ἰταλίας Istituto Agrario Castelnuovo τοῦ ὁποίου οἱ ἀριστοὶ καρποὶ ὑπὸ πάντων ὀμολογοῦνται». Τελικῶς ἀποφαίνεται ὅτι τοιοῦτον «ἰδιωτικὸν ἀγροκηπίον» ἔχον ὑπεύθυνον ἓνα μόνον διευθυντήν, «δύναται νὰ ἰδρυθῆ καὶ νὰ ἐργασθῆ ἐπιτυχῶς παρ' ἡμῖν, ἀναλαμβάνον ὠρισμένας ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τοῦ Δημοσίου ἀντὶ ἐτησίως ἐπιχορηγήσεως· τοιαῦτα δὲ ἦσαν ἄλλοτε ἐν Γαλίᾳ τὰ εὐδοκιμήσαντα Fermes-modèles subventionées». (1)

Τὸ ζήτημα εἰς τὴν Βουλὴν εἰς τὰ 1887.

Ὁ Τρικούπης φαίνεται δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς γνώμας τοῦ Γενναδίου καὶ διὰ τοῦ Ἵπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Λομβάρδου ἔφερεν εἰς τὴν Βουλὴν Νομοσχέδιον στηριζόμενον ἐπὶ διαφορετικῶν βάσεων.

= (1) «Ἑλληνικὴ Γεωργία» 1894, Σελ. 113—117.

Ἐπὶ τοῦ Νομοσχεδίου τούτου ἐγένετο συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν κυρίως μεταξὺ Τρικούπη καὶ Καραπάνου καὶ τὰ κυριώτερα σημεῖα ταύτης ἀναφέρονται κατωτέρω.

Πρὸ τῆς ἐν τῇ Βουλῇ ὁμως συζητήσεως ἐδημοσιεύθη μελέτη τοῦ Ἡλιοπούλου « Περὶ τῆς Γεωργικῆς ἀγωγῆς ἐν Ἑλλάδι », ἡ ὁποία εἶναι ἀδύνατον νὰ διέφυγεν ἀπὸ τὸ ὕψυδερξές μάτι τοῦ τόσον μελετηροῦ Τρικούπη.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1887 ἐμφανίζεται ὁ Ἡλιόπουλος.

Πρὶν ἢ συνεχίσωμεν τὰ ἐν τῇ Βουλῇ διαμειφθέντα θὰ προτάξωμεν περίληψιν τῆς ἀνω ἀναφερομένης μελέτης τοῦ Ἡλιοπούλου. Τίς οἶδεν ἂν καὶ ἡ μελέτη αὕτη, δὲν ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν σκέψεων τοῦ Τρικούπη.....

Ὁ πάλαι ποτὲ Διευθυντὴς τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς Α. Ἡλιόπουλος, πλούσιος ἤδη καὶ εὐημερῶν ἐκ τῆς ἐργασίας του ποῦ ἐστηρίζετο εἰς τὴν φωτισμένην καὶ ἐπιστημονικὴν γεωργίαν, δημοσιεύει εἰς τὰ 1887 εἰς τὴν « Ἑλληνικὴν Γεωργίαν » τοῦ Γενναδίου μελέτην του ὑπὸ τὸν τίτλον « Περὶ τῆς Γεωργικῆς ἀγωγῆς ἐν Ἑλλάδι ». Αἱ γνώμαι του ἀξίζουσιν ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Προέρχονται ἀπὸ ἐπιστήμονα νικηφόρος διεξαγαγόντα τὰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀπὸ ἐπιστήμονα Ἑλληνα ἔχοντα μεγάλα ἐφόδια Ἑλληνικῆς πείρας καὶ πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητος. Ἀπὸ τὴν μελέτην αὐτὴν θὰ μεταφέρωμεν εἰς τὰς σελίδας ὅτι νομίζομεν ὅτι ἐξυπηρετεῖ τὸν σκοπὸν τῆς ἐργασίας μας ταύτης.

Ὁ Ἡλιόπουλος κατ' ἀρχὰς ψέγει τοὺς Ἑλληνας πολιτευτὰς διὰ τὴν ὑλιγωρίαν αὐτῶν εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὰ οἰκονομικὰ καὶ φορολογικὰ ζητήματα τῆς χώρας. Ἐπιμένει εἰς τὴν προσπάθειαν ὅπως ἡ πολλαπλῆ παραγωγή τῆς Ἑλλάδος ἀνδρωθῇ καὶ ἐνισχυθῇ βαθμηδὸν καὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε νὰ διπλασιασθῇ ἡ δυναμικότης αὐτῆς. Φέρει παράδειγμα τὰς γεωργικὰς προόδους τοῦ Βελγίου ὅπου διὰ τῆς βαθμιαίας ἀνεξίξεως ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν ἡ ἐθνικὴ παραγωγικὴ ἐργασία τοῦ τόπου τούτου. Ζητεῖ καὶ ἐν Ἑλλάδι πρόγραμμα « διαρρυθμίσεως τῆς παραγωγικῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας » καὶ τονίζει τὰς θυσίας εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλλονται ἄλλοι Λαοὶ διὰ νὰ ἐξυπηρετήσωσ. τὴν οἰκονομικὴν καὶ παραγωγικὴν ζωὴν τῆς χώρας των καὶ ἀναφέρει τί γίνεται πρὸς τοῦτο. « Εἰδικὴ ὑπηρεσία πεφωτισμένη ἐν ταῖς Κυβερνήσεσι, πληθὺς εἰδικῶν γεωργικῶν Σχολῶν καὶ ἐδρῶν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, μέγας ἀριθμὸς διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, εἴτε μονίμων ἐν τοῖς ἰδρύμασι τῆς πρωτοβαθμίου καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, εἴτε μεταβατικῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἐνδελεχῆς μέριμνα τῶν ἀρίστων καὶ πρωτίστων πολιτῶν, εἴτε λόγῳ πλοῦτου, εἴτε λόγῳ ὑπεροχῆς, πάντα ταῦτα διὰ τοῦ τελεσφορώτερου τρόπου εἰσὶ τεταγμένα πρὸς θεραπείαν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ἀνὰ τὰς εὐδαιμονούσας χώρας..... Ἀλλὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα οὐδὲ κἂν ἵχνος, οὐδὲ σημεῖον κἂν τοῦ τοιοῦτου ὀργανισμοῦ..... Οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ποσὸν ἐν τῷ ἐθνικῷ προϋπολογισμῷ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς..... Οἱ πολιτευόμενοι καὶ οἱ κυβερνῶντες τὴν χώραν παρ' ἡμῖν περὶ ἐνὸς μόνου μεριμνῶσι, νὰ ἐξεύρωσι τὸν τελεσφορώτερον τρόπον τῆς καταφορολογήσεως τῶν πολιτῶν ὅσοι ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ἐθνικὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν, περὶ δὲ τῆς ἐξυπηρετήσεως καὶ ὑποβοηθήσεως τῆς παραγωγικῆς ταύτης ἐργασίας οὐδὲ κἂν λόγος γίνεται οὐδὲ κἂν ἔστω καὶ μακρόθεν ἰδέα ὑπάρχει. Εἶναι δὲ περιεργον ὅτι ἐξ ὅλων τῶν Λαῶν τῆς Εὐρώπης μόνον παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς Τούρκοις παρατηρεῖται ἡ οἰκτρά καὶ ἐνοχος αὕτη ἀδιαφορία καὶ ἀσέβεια περὶ τὰ ἀληθῆ τῆς χώρας συμφέροντα· οἱ πολιτευόμενοι ἐν Ἑλλάδι πρὸς τοὺς ἀσχολουμένους ἐν τῇ γεωργικῇ παραγωγῇ, πολίτας φέρονται ὅπως οἱ ἀγάδες ἐν Τουρκίᾳ πρὸς τοὺς ὀμοταγεῖς ραγιάδες· οὐδὲ κἂν μία Σχολή, οὐδὲ ἐν ἰδρυμα οἶον δῆποτε ἀντιπροσωπεῖον τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας».

Ἦτο τότε ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἀπὸ ἐτῶν εἶχε σβεσθῆ πλεον κάθε ἔχνος γεωργικῆς μορφωτικῆς προσπαθείας καὶ μέσα εἰς τὸν ἐθνικὸν ὀρίζοντα τῆς χώρας πυκνὸν σκότος ἠπλοῦτο γύρω ἀπὸ τὴν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Τότε μάλιστα δ.ωργανοῦτο ἡ ἐορτὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ Καποδίστρια καὶ ἐκ τούτου λαμβάνων ἀφορμὴν στρέφεται πρὸς τὸ παρελθόν, ἀναλογίζεται τοὺς ἀγῶνας Ἐκείνου διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς γεωργίας καὶ μᾶς διδερ μίαν ὑπέροχον εἰκόνα τῆς νάρκης καὶ τῆς ἀδιαφορίας τῶν μεταγενεστέρων του. «Πρώτιστον μέλημα τοῦ Κυβερνήτου, λέγει, ἦτο ἡ ἐγκατάστασις Θεσμῶν καὶ ἰδρυμάτων δι' ὧν νὰ χειραγωγῆται καὶ διαφωτίζηται πρὸς πρόοδον ἡ ἐθνικὴ παραγωγή, πρωτίστως δὲ ἡ γεωργικὴ ἢ Σχολὴ ἦν ἐθεμελίωσε μετὰ τόσων μεγίστων ἐλπίδων διὰ τὴν χώραν ὠφελιμάτων ἦτο δὲ τοῦτο τὸ προσφιλέστατόν του ἴδρυμα, ἐν ᾧ ἐπορεύετο καθ' ἑκάστην καὶ εἰργάζετο ἰδίαις χερσίν, ἐπιβλέπων καὶ διατάσσων τὰ πάντα. Ἄν ποῦ ἀνα τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀκόμη εὑρίσκειται σπέρμα τοῦ τοιοῦτου εὐεργετικοῦ ὀργανισμοῦ παράγον πολιτίμους καρποὺς ἀνακτέον εἰς τὸ ἱερόν ἐκεῖνο πάλιν ἴδρυμα τὸ ὁποῖον οἱ μετὰ ταῦτα πολιτευόμενοι ἐλύσσαξαν μέχρις οὔ τὸ καταστρέψωσι, δισχορπίσωσι καὶ διαμοιράσωσι τὰς γαίας του, ἀφοῦ πρὶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ἡμπόδιζον καὶ κατέπνιγον τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδόν του, βασανίζοντες καὶ τυραννοῦντες τοὺς ἐν αὐτῷ ἐργαζομένους διὰ μυρίων ἐγκληματικῶν μέσων καὶ γελοίων κανονισμῶν, προϋόντων τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς κακῆς πίστεως, ἀνεκτῶν γενομένων ἔνεκα τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς ἀδιαφορίας. Καὶ ταῦτα, ἀφοῦ τὸ κατάστημα ἐκεῖνο, ὅχι μόνον δὲν ἐδάπανά τι ἐκ τῶν δημοσίων προσόδων, ἀλλὰ καὶ εἰσέφερεν ὠφέλειαν εἰς χρήματα ταύταις. Μετὰ τόσων δ' ἐτῶν ἐθνικὴν βίωσιν, οὐδὲν πλέον τοιοῦτον ἴδρυμα καταστάθη καὶ τοι δι' ἄλλων δαπανῶν ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς ἐδεκαπενταπλασιάσθη. Δὲν δύναται ἔθνος ἢ ἄτομον νὰ μεγαλοουργῆ, ἐφ' ὅσον δὲν ἐδρακώσῃ τὴν ὑπαρξίν του ἐπὶ τῆς παραγωγῆς.....» (1).

Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Ἡλιοπούλου εἶναι ἀπολύτως δικαιολογημένη. Ἐγγράψαμεν καὶ ἡμεῖς ἡδὴ ἐκφράζοντες ὅλον τὸν πόνον μας διὰ τὴν ἐγκλημάτικὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Σχολῆς, τοῦ μόνου μορφωτικοῦ Κέντρου, ἐνὸς Λαοῦ κατ' ἐξοχὴν γεωργικοῦ καὶ ἀίσθανόμεθα ἱκανοποιησιν ἀνευρίσκοντες εἰς τὴν ψυχικὴν αὐτὴν λαίλαπα τοῦ Ἡλιοπούλου (2) καὶ τὴν ἰδίαν ἡμῶν ὀλῆψιν διὰ τὸ κατάντημα τοῦ Πολιτικοῦ κόσμου τῆς χώρας ἐπὶ ὀλοκλήρους δεκαετηρίδας.

(1) Φεβρουάριος τοῦ 1887. Σελ. 49—55.

(2) Κατὰ τὴν 1^η Ὀλυμπιακὴν Ἐκθεσιν τοῦ 1875 ἔλαβον μέρος 72 ἐκθέται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινουπόλιν, τὴν Σμύρνην, τὴν Μαγνησίαν, τὴν Μυτιλήνην, τὰς Κυδωνίας, τὴν Χίον, τὴν Σάμον, τὴν Θεσσαλονίκην, τὰς Σέρρας, τὴν Βραίλαν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Κρήτην, τὴν Ὀδησσόν, τοὺς Παρισίους, τὴν Ρώμην καὶ τὴν Κοπεγχάγην. Τὸ ὅλον 72 ἐκθέται. Προσθέτομεν καὶ τὸν Α. Ἡλιοπούλον ἐκθέτην ἐξ Ἀτάρνης τῆς Μ. Ἀσίας, ὅστις ἐξέθελε 120 εἰδῶν ἐκθέματα! Εἶναι ὁ γνωστός μας Γεωπόνος Ἐκ τοῦ πλοῦτου τῶν ἐκθεμάτων φαίνεται καὶ ὁ πλοῦτος τῶν εἰσοδημάτων του, τῶν προϋόντων του καὶ ἡ θαυμαστὴ γεωπονικὴ ἐπιτυχία του. Ἀπέστειλε πρὸς ἐκθεσιν κάπητας, βάμβακα ἐκκοκισμένον, ἔρια προβάτων Ρωμυλίας, βάμβακα σύσπορον Σειλλάνδης, βάμβακα ξανθὸν Σειλλάνης, δίπυρα ἐξ ἀλεύρου Ἀτάρνης, ἄλευρον Β' ποιότητος ἐκ σίτου, ἄλευρον σύνθητες ἐκ Ρωσικοῦ σίτου, ἄγνη ἀλεύρου ἐργαστασίου Ἀτάρνης, σιτηρὰ ἐκ σίτου ἐργαστασίου Ἀτάρνης, ἔρια ἐκ προβάτων Καραμυνίας, βάμβακα Ν. Ὀρλεάνης, ἐρουρόδανον Ἀτάρνης, κοκκονάρια Κουζάκ, διάφορα εἶδη ἄλλων βαμβάκων καὶ ἀλεύρων, δέρμα πρόβειον καὶ δέρμα βουβάλου, σίτον Ἀτάρνης, βρώμην, κνυσον, λούπινα, λαθούρια, ρεβίθια, κριθάρι, καλαμπόκι λευκόν, κέγγρον, σήσαμον, γεώμηλα, φακὴν, κνύμους, σπύρον τεύτλου σακχαρώδους, ρόβην, βρίζαν, σπύρον ραρυνίδος, φασόλια, σπύρον ἐλαιούρου κράμβης, σπύρον μηδικῆς, ἀροβόσιτον, πεπονόσπορον, κάκιστρον ἐκ καλάμων σίτου, τάπητα χωρικοῦ, ἐλαιόλαδον, ρακί, οἶνον, ἐλαίας, βούτυρον ἀγελαιδινόν, σὺζα φουρμιστά, παλτέ ντομάτας, μαστίχα, κουνούλια, μέτζαν Προύσσης, νῆμα ἑρίων, τυρβόν, ὑράσμακα μάλλινα καὶ βαμβακηρὰ, καπνὸν Βιργινίας καὶ ἐγγώριον, μέλι, χαλβάν, σῦζα, σταφίδα, σουλτανίνα καὶ τζεσμελιά καὶ ἄλλα διάφορα μὴ γεωργοκτηνοτροφικὰ εἶδη. (Ὀλύμπια τοῦ 1875, Σελ. 177—179).

Ἡ ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησις. Ὀμιλεῖ ὁ Καραπάνος.

Τέλος τὸ ζήτημα τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαίδεως εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιον τῆς σοβαρᾶς μερίμνης. Ἡ Κυβέρνησις εἰσάγει εἰς τὴν Βουλὴν σχετικὸν νομοσχέδιον καὶ κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν τοῦ Νομοσχεδίου αὐτοῦ περὶ συστάσεως τριῶν πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν λαμβάνει τὸν λόγον ὁ Καραπάνος, ὅστις ζητεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ Νομοσχεδίου τοῦ ὁποῖου θίγει ἐν «τῶν σπουδαιότερων ζητημάτων τῶν ὑποβληθέντων κατὰ τὴν παρούσῃν Σύνοδον». Διὰ τοῦ Νομοσχεδίου τούτου, σκοπεῖται ἡ χρησιμοποίησις τοῦ κληροδοτήματος Τριανταφυλλίδου, καὶ κατὰ τὸν Καραπάνον, δέον νὰ ἐξετασθῇ κατ' ἀρχὴν «ἂν τὸ κληροδότημα ἤτο ὠρισμένον διὰ τὴν ἴδρυσιν Γεωργικῶν Σχολῶν» καθ' ὅσον ὁ δικθέτης ἀφῆκε τὸ κληροδότημα ὑπὲρ ἰδρύσεως καταστήματος, συντελοῦντος εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος». Ἐρωτᾷ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι τὸ τοιοῦτον Κατάστημα καὶ συμφωνεῖ εἰς τὸ ὅτι «καλλίτερος προσρισμὸς τῆς ἰδρύσεως καταστήματος, σκοποῦντος τὴν ὑποστήριξιν τῆς γεωργίας, δὲν ἠδύνατο νὰ δοθῇ εἰς τὸ κληροδότημα». Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα φρονεῖ ὁ ρήτωρ ὅτι ἡ ἴδρυσις τῶν γεωργικῶν σχολῶν, ἣν σκοπεῖ τὸ νομοσχέδιον, δὲν θὰ φέρῃ τὴν θεραπείαν τὴν μᾶλλον ἐπείγουσαν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς γεωργίας ἡμῶν. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἐξεταστέονατις ἐστὶν ἡ κατάστασις καὶ τίνες εἰσὶν αἱ ἀνάγκαι τῆς γεωργίας ἡμῶν, καὶ τίς ὁ σκοπὸς, ὃν ἐπιδιώκει τὸ Νομοσχέδιον».

Δίδει περιγραφὴν τῆς εἰκόνης τῆς γεωργίας μας εὐρισκομένης «εἰς κατάστασιν νηπιώδη» καὶ τονίζει τὴν ἀνάγκην παροχῆς εἰς τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμοὺς αὐτῶν «ὠψηλοτέρων καὶ ἀνωτέρων γεωργικῶν γνώσεων», ἀλλὰ τὴν διάδοσιν εἰς αὐτοὺς «τῶν στοιχειωδεστέρων γνώσεων καὶ τὴν παρ' αὐτῶν χρῆσιν τῶν ἀπλουστάτων βελτιωμένων ἐργαλείων». Ἀναγνωρίζει τὴν ἀνάγκην μορφώσεως γεωπόνων «κεκτημένων εὐρυτέρας γνώσεως», ἀλλὰ εὐρίσκει ταύτην δευτερεύουσαν. «Πρωτεύουσα λέγει, ἀνάγκη σήμερον εἶναι ἡ βελτίωσις τῶν γεωργῶν τῶν καλλιεργούντων τὴν γῆν διὰ τῶν αὐτῶν σχεδὸν γνώσεων καὶ μέσων, ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει ἀπὸ τῆς ἐπερχῆς τοῦ Παιόδου, ὡς καὶ παρὰ τοῖς προγόνοις ἡμῶν πρὸ 200 ἢ καὶ πρὸ 500 ἐτῶν, καὶ ἅτινα εἰσὶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἔθνεσι, τοῖς ἀμοιροῦσι πολιτισμοῦ καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως» ἀναφέρει τὴν ἀγνοίαν τοῦ γεωργοῦ καὶ διὰ τὰ βελτιωμένα ἄροτρα, καὶ διὰ τὰ λιπάσματα καὶ διὰ τὴν ποιότητα τῆς γῆς ποῦ καλλιεργεῖ. «Οἱ γεωργοὶ ἡμῶν οὐδέποτε ἠθέλησαν νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡ γῆ δὲν κουράζεται ποτε καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀναπαυθῇ, ὅτι, ὅταν αὕτη δὲν παράγει προῖόντα χρῆσιμα εἰς τὸν ἄνθρωπον, παράγει ἄγρια χόρτα, καὶ ὅτι, ἀντὶ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀναπαύσεως τῶν γαιῶν, ν' ἀφίγη τὴν ἀέννητον παραγωγικὴν ἐνεργητικότητά αὐτῶν νὰ καταναλίσκηται, τρέφουσα ἄγρια χόρτα καὶ ἀκάνθια, δύναται, λιπαίνων αὐτάς καὶ καλλιεργῶν διὰ τελειότερου τρόπου, νὰ ἐπωφελεῖται ἄνευ διακοπῆς τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, πρὸς παραγωγὴν χρησίμων προϊόντων». Ἐπίσης ἀναφέρει τὴν ἀγνοίαν τῶν γεωργῶν διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλληλοτέρων σπόρων, διὰ τὴν χρῆσιν τῶν στοιχειωδεστέρων γεωργικῶν μηχανημάτων, τοῦ σκαλίματος, τοῦ ἀλωνίσματος, τῆς ἀρδεύσεως καὶ ἀποξηράνσεως. Κάμει λόγον διὰ τὰς προλήψεις τῶν γεωργῶν μας αἱ ὁποῖαι ριζοῦνται εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀπὸ τῆς νεότητός των, διὰ τὴν ἀμάθειαν τῶν γεωργῶν μας πολλοὶ τῶν ὁποίων καυχῶνται διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ιδέαν τὴν ὁποῖαν ἔχουσι περὶ ἑαυτῶν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν πρακτικῶν γνώσεων, διὰ τὴν δυσπιστίαν των πρὸς τὰς ὑβρῆς ὑποδείξεις καὶ τελικῶς διὰ τὸν ὀρησκειτικὸν χαρακτῆρα ποῦ δίδουσιν εἰς τὰς προλήψεις των, «θεωροῦντες ὡς ἀμαρτήρα τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν πατρὸ παραδότων ἐθίμων» καὶ προσθέτει τὰ ἑξῆς. «Εἶδον γεωργοὺς, μὴ διστάζοντας νὰ σφετερισθῶσι καρποὺς εἰς ἄλλοις ἀνήκοντα, νομίζοντας δέ, ὅτι ἤθελον ἀμαρτήσῃ, ἂν καλλιεργήσωσι τὴν γῆν διὰ τοῦ βελτιωμένου ἄρότρου,

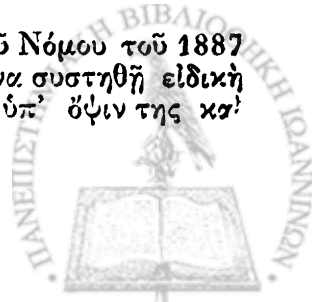
ἢ περ ὄνομάζουσι Φράγκικον». Ζητεῖ λοιπὸν αὐτὰς τὰς ἔξεις καὶ προλήψεις νὰ πολεμήσωμεν κυρίως καὶ παραδέχεται ὅτι τοῦτο δὲν θὰ γίνῃ διὰ τῶν Σχολῶν, οὔτε δι' αὐτῶν «θὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς γεωργοὺς ἡμῶν τὰς στοιχειώδεις καὶ ἀπολύτως ἀναγκαίαις γνώσεις, ὧν ἔχουσι σήμερον ἀνάγκην». Μόνον, λέγει, θὰ «μορφώσωμεν ἐν αὐταῖς γεωπόνους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πεπαιδευμένους». Ἀναφέρει δὲ κατὰ τι θὰ χρησιμεύσουν καὶ πῶς θὰ χρησιμοποιηθοῦν οἱ γεωπόνοι οὗτοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν γνώμην του: «Δὲν θὰ εἰσδύσωσιν ἐντὸς τῶν σήμερον ἐργαζομένων γεωργικῶν πληθυσμῶν καὶ δὲν θὰ δυνηθῶσι, συγχρωτιζόμενοι μετ' αὐτῶν, νὰ καταπολεμήσωσι τὰς κακὰς ἔξεις». Ὁμιλεῖ κατόπιν περὶ μεγάλης καὶ μικρῆς ιδιοκτησίας καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας τῶν γαιῶν αὐτῶν καὶ ἀναφέρει ὅτι «σπανιότατα εἰσὶν ἐν Ἑλλάδι τὰ κτήματα τὰ καλλιεργούμενα διὰ τοῦ συστήματος τῆς μεγάλης καλλιεργείας, τῆς διευθυνομένης ὑπὸ κεντρικῆς καὶ τεχνικωτέρας τινὸς διευθύνσεως». Περαιτέρω τονίζει ὅτι «οἱ νέοι οἵτινες θὰ ἐξέλθωσι τῆς γεωργικῆς σχολῆς θὰ καταχθῶσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν γραμματισμένων, διότι, πρὶν εἰσελθῶσιν εἰς αὐτὴν ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν ταύτην, ὡς περατώσαντες κατὰ τὸ Νομοσχέδιον τὰ μαθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου. Ἐκφράζει δὲ ἀμφιβολίαν ἂν οἱ τοιοῦτοι ἐξερχόμενοι τῆς Σχολῆς θὰ θελήσωσι νὰ ἐργασθῶσι θέτοντες τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἀρότρου καὶ προβαίνοντες εἰς τίσας ἄλλας γεωργικὰς ἐνασχολήσεις. Κακίζει τὴν τάξιν τῶν νέων νὰ μὴ ἀκολουθοῦν τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς των ὅταν μάθουν ὀλίγα γράμματα, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητοῦν θέσεις πρὸς ἀνῆκον δῆθεν τῆς κοινωνικῆς τῶν σταθμῆς. Τὸ αὐτὸ φοβεῖται καὶ διὰ τοὺς τελειοφύτους τῆς Σχολῆς οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπιδιώξωσιν ἐργασίαν τοῦ γραφείου καὶ οὐχὶ τοῦ ὑπαίθρου καὶ διὰ τοῦτο προτείνει «πρὸς τῇ ἰδρῦσει γεωργικῆς τινὸς Σχολῆς νὰ συστήσωμεν συγχρόνως καὶ ἕτερα πρακτικώτερα ἰδρύματα, ἅτινα νὰ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς καλλιεργοῦντας τὴν γῆν τὰς στοιχειωδέστερας γνώσεις τῆς γεωργίας καὶ νὰ διδάξωσι τῶν χειρισμῶν τῶν στοιχειωδῶς τελειοτέρων γεωργικῶν ἐργαλείων». Ζητεῖ λοιπὸν πρακτικὴν μέρωσιν, πρακτικὴν ἐφαρμογὴν καὶ πρακτικὴν ἀπόδειξιν τῶν ἀποτελεσμάτων μιᾶς προηγουμένης καλλιεργείας καὶ συμπεραίνων προτείνει: νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἰδρῦσιν μιᾶς μόνης Σχολῆς, ἀντὶ δὲ τῶν ἐτέρων δύο Σχολῶν νὰ «συστηθῶσι κατώτερα καὶ πρακτικώτερα ἰδρύματα, γεωργικὰ προπαιδευτήρια ἢ μᾶλλον Σταθμοὶ Γεωργικοί, δι' ὧν νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ πρακτικὴ ἐκγύμνασις τῶν γεωργῶν». Ἀναφέρει μετέπειτα τὰ γενόμενα ἀλλαγῆς ἐνθ' ἀποκρούεται ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως γενικῶν γεωργικῶν Σχολῶν» καὶ λέγει ὅτι εἰς Αὐστρίαν, Γερμανίαν καὶ Ρωσίαν «προτιμῶσι τὰς εἰδικὰς Σχολὰς, ἐν ἐκάστη τῶν ὁποίων διδάσκονται ὀρισμένοι κλάδοι τῆς γεωργίας, π. γ. ἡ κτηνοτροφία, ἡ ἄρδευσις, ἡ ἀμπελοφυτεία, ἡ κτηνοτροφία κ.τ.λ...». Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἤρχισαν προτιμῶντες τοιαύτας σχολὰς. Φρονεῖ λοιπὸν ὅτι καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδιον μίαν ἡμέραν θὰ πράξωμεν καὶ προτείνει τὰ ἔξοδα τῶν δύο ἑλλων Σχολῶν νὰ κατανεμηθῶν εἰς ἰδρυθησομένους γεωργικοὺς σταθμοὺς παρὰ τὴν πρωτεύουσαν ἐκάστου Νομοῦ. Συνιστᾷ κατόπιν νὰ μὴ γείνη σύγκρισις μετὰ τοὺς γεωργικοὺς σταθμοὺς (Stations agricoles) ποῦ ἔχουν εἰς τὴν Εὐρώπῃ σκοπὸν πειραματικὸν καὶ ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν λειτουργίαν ἀπλῶν ἀγροκηπίων, τῶν ὁποίων καθορίζει τὴν ὀργάνωσιν. Τελικῶς προτείνει τὴν σύστασιν Ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν ἵνα βεβαρρῶσιν τὸ Νομοσχέδιον συμφώνως πρὸς τὰς ἀπόψεις ποῦ ἀνέπτυξε (1).

Ἀπαντᾷ ὁ Τρικούπης

Εἰς τὸν Καραπάνον ἀπαντᾷ ὁ Τρικούπης (2). Ὁμιλογεῖ ὅτι ἐλλείπει ἡ ἐπαι-

(1) «Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» 1887. Σελ. 530.

(2) Ὁ Ἀποστολόπουλος σχολιάζων τὴν συζήτησιν καὶ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Νόμου τοῦ 1887 λέγει: «Κατὰ τοῦ Νομοσχεδίου Τρικούπη ἀντεξῆλθεν ὁ Καραπάνος προτείνων ἵνα συστηθῇ εἰδικὴ πρὸς τοῦτο Ἐπιτροπὴ καὶ «ἐξετάσῃ κατὰ τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τῆς κα-

τουμένη πείρα εις τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἔδρυσιν καὶ λειτουργίαν τοιούτων ἰδρυμάτων καὶ συνιστᾷ, χρησιμοποιοῦντες τὸ κληροδότημα Τριανταφυλλίδου, νὰ μὴ σπεύσωμεν εἰς ἀποφάσεις, ἀλλὰ νὰ ἐνεργήσωμεν βραδέως. Αὐτὴ δὲ εἶναι κυρίως ἡ γνώμη τοῦ Καραπάνου, ὅστις ἀμφισβητεῖ καὶ τὴν προαίρεσιν τῶν τέκνων τῶν γεωργῶν ὅπως ἐκπαιδευθῶσι γεωργικῶς. Ὁ Τρικούπης ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου φρονεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἀπόλυτος ἡ γνώμη αὕτη. Τελευταίως ἤρχισε καταφαινομένη μεταβολὴ τις εἰς τὰς σκέψεις τῶν ἀγροτοπαιδῶν καὶ δηλώνει ὅτι τὸ ὀρισθὲν ποσὸν διὰ τροφεία τῶν μαθητῶν εἶναι διατεθειμένος νὰ τὸ ἐλαττώσῃ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ καταστήσῃ τὴν φοίτησιν τῶν μαθητῶν εὐχερεστέραν. Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πῶς θὰ εἶναι χρήσιμος ἡ ἰδρυμένη Σχολὴ καὶ λέγει ὅτι θὰ εἶναι χρήσιμος «πρῶτον διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς παρεχόμενης εἰς τοὺς τροφίμους, καὶ δεύτερον ὡς πρακτικὴ Σχολή, ὡς ἀγροκήπιον, ἐν τῷ ὅποιῳ θὰ διεξαγάγεται ἡ γεωργικὴ ἐργασία κατὰ τρόπον τεχνικόν. Οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦ ἡ ἐπιτυχία τῆς Σχολῆς ὡς πρὸς τὴν προσέλευσιν τροφίμων ἐκ τῶν γεωργικῶν τάξεων. βεβαίως, ἐὰν καλῶς καταρτισθῶσι, θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πρακτικὰ διδασκῆρια τῶν διαμερισμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ συσταθῶσι, θὰ παρέχωσιν δέ, οὐ μόνον διδάγματα πρακτικὰ ἀλλὰ καὶ εὐκολίας μεγάλας, διὰ τῆς παροχῆς τῶν ἐργαλείων καὶ τῆς ἐπισκευῆς αὐτῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν συμβολὴν τῶν ἐν τοῖς ἀγροκηπίοις ἐργαζομένων ἐργοδηγῶν, δηλαδὴ τῶν διευθυντῶν ἐνὸς ἐκάστου κλάδου ἐργασίας· αὕτη ἢ ἐν τοῖς γεωργικοῖς σχολείοις διευθύνσεις τῶν ἐργοδηγῶν εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον ἐγγύριον τῆς χρησιμότητος τῶν Σχολείων τούτων, καὶ ἐν τούτῳ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν, ὅτι ἡ ψήφισις τοῦ νομοσχεδίου θέλει παρέχει βεβαίως ἀγαθόν τι, καίτοι εἶναι ἀμφίβολος ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐκ τῆς διδασκαλίας, πρὸς τοὺς τροφίμους ἀγαθοῦ. Ὁ κ. Βουλευτῆς ἐξ Ἀρτις, ἀποβλέπων εἰς τὸ ἀμφίβολον τῆς χρησιμότητος ἐνὸς τῶν κλάδων τῆς Σχολῆς ταύτης, ἐθεώρησεν, ὅτι θὰ ἦτο πρῆπον ἀπὸ τοῦδε νὰ φροντίσωμεν καὶ περὶ ἐτέρου συστήματος, τοῦτέστι περὶ τῆς συστάσεως μικρῶν ἀγροκηπίων, τὰ ὅποια ὠνόμασε σταθμοὺς, δηλ. ἀγροκήπια, μηδὲν προνοούντων περὶ διδασκαλίας, ἀλλὰ μόνον διεξαχόντων τὰ τῆς Γεωργικῆς ἐργασίας κατὰ τρόπον μᾶλλον προωδευμένον ἢ ἐν τοῖς συνήθεσιν ἀγροκηπίοις, καὶ παρεχόντων τὰ μέσα εἰς τὰ πέριξ, ὅπως ὠφελῶνται, εἴτε ἐκ τῶν παραδειγμάτων, εἴτε ἐκ τῶν Συμβουλῶν, εἴτε ἐκ τῶν ἐργαλείων αὐτῶν».

Ἀπάντησις Καραπάνου.

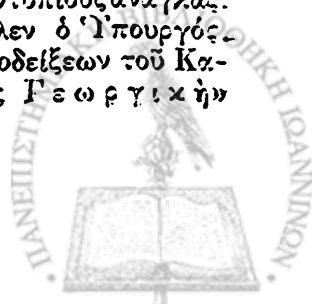
ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ. «Ἐννοῶ ἐν τοῖς Σταθμοῖς αὐτοῖς νὰ διακρίβηται ἀριθμὸς γεωργῶν. οὐχὶ νέων γεωργῶν, τοῦλάχιστον ἐπὶ ἕν ἔτος καὶ νὰ ἐργάζεται ἐν αὐτοῖς μετὰ τοὺς κανόνας τῆς μᾶλλον προωδευμένης τέχνης μετὰ ταῦτα δὲ ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐστίας των, νὰ μεταδίδουν τὰ ἐν τῷ Σταθμῷ ταύτῳ κτηθέντα καὶ εἰς τοὺς ἐγγωρίους των».

Δευτερολογεῖ ὁ Τρικούπης.

«Ἐγὼ λέγει ὑπέθεσα τὴν πρότασίν σας διάφορον ὑποθέσας ὅτι ἐνομίζατε. ὅτι εἶναι ἀμφίβολον, ἂν θὰ εὐρωμεν τέκνα γεωργῶν, ἢ γεωργοὺς θέλοντας νὰ διακρίβηται ἐντὸς τοῦ κτήματος, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεφράσατε γνώμην, ὅπως πλὴν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τοῦ νομοσχεδίου συστηθῶσιν καὶ σταθμοί, ἐν οἷς δὲν θὰ κληθῶσιν, ἵνα διακρίβηται οἱ γεωργοὶ πρὸς διδασκαλίαν, ἀλλ' οὔτινας θὰ εἶναι ἀγροκήπια. λειτουργοῦντα ἐπὶ κέρδει, ὅπερ ὅμως δὲν ὀ ἀνήκει εἰς τὸν Διευθύνοντα, ἀλλὰ θὰ εἰσ-

τὰ διάφορα σχετικὰ νομοθετήματα τῆς Γαλλίας, ἅτινα ἐρρυθμίσθησαν κατὰ τὰς ἐντοπίους ἀνάγκας.

Ἀντετάχθη ὁ Τρικούπης καὶ ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τὸ Νομοσχέδιον ὡς τὸ ὑπέβαλεν ὁ Ὑπουργός. Τελικῶς δὲ ἀναφέρει ὁ Ἀποστολόπουλος, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῶν ὑποδείξεων τοῦ Καραπάνου ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν τῆς Γαλλίας. («Ἐφημερίς Γεωργικῆς» 1891. Φυλ. 54).

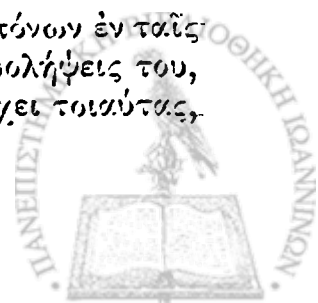

πράττεται ἐκ τοῦ κληροδοτήματος, καὶ θὰ διατίθεται ὑπὲρ τῆς συστάσεως ἄλλων σταθμῶν τὴν τοιαύτην ἐπὶ κέρδει γεωργικὴν ἐργασίαν, γενομένην ὅμως ὑποχρεωτικῶς κατὰ τρόπον καλλιεργείας μᾶλλον προοδευμένης, γενομένην παρὰ προσώπου, ἔχοντος τὴν ἱκανότητα νὰ ἐξηγήῃ εἰς τοὺς ζητοῦντας πληροφορίαν, κατὰ τὴν ἢ καλλιέργεια ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ εἶναι ἀνωτέρα ἢ ἀλλαχοῦ, παρέχοντος τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ μέσα πρὸς ἐπισκευὴν αὐτῶν, ἐνόμισα, ὡς τὸν σκοπὸν καὶ τὴν δικαιολογίαν τῆς εἰσηγήσεως περὶ τῆς συστάσεως τοιούτων σταθμῶν. Τοσοῦτω δὲ μᾶλλον ἐνόμισα ὅτι αὕτη ἦτο ἡ ἰδέα τοῦ κ. Βουλευτοῦ, καθ' ὅσον τοιαύτην γνώμην ἐξήνεγκον καὶ τινες τῶν παρ' ἡμῖν εἰδημονεστέρων, καὶ πρὶν ἢ ἀποδειχθῇ τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλον εἰς τὴν Βουλὴν, ὡς προτιμητέον, ἀπέκλιναν εἰς ἀποδοχὴν τοῦ συστήματος τούτου τῶν Σταθμῶν. Τὸ σύστημα τῶν Σταθμῶν μοι προετάθη ἐν ὑπομνήματι δεδικοιολογημένῳ καὶ ἐκτενῶς, ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς Γεωργίας κ. Γενναδίου, μετὰ τοῦ ὁποῖου διὰ μακρῶν συνεζήτησα περὶ αὐτοῦ. Ὁ κ. Γενναδίου ἦτο μέλος καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς συντάξεως τοῦ νομοσχεδίου, ἀναγνωρίζει δέ, ὡς καὶ ἐγὼ πρὸ ὀλίγου ἐξέθρησα, ὅτι καὶ ἐν τῷ συστήματι τοῦ νομοσχεδίου δύναται νὰ ὑπάρχῃ χρησιμότης, βεβαιότης δὲ περὶ ἐπιτυχίας, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐν αὐθενί συστήματι, διότι παρ' ἡμῖν τὰ περὶ πληρυστέρας ἐπιστημονικῆς παιδεύσεως γεωργικῆς εἶναι ὅλως νέα οὐδεμίαν δ' ἔχοντες ὑπ' ὄψει δοκιμασίαν, πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ πειραμάτων. Τούτων ἐνεκεν εἴμεθα διατιθεμένοι, ν' ἀναγράψωμεν, ἐν τῷ νομοσχεδίῳ, ὅτι δὲν θὰ γίνεταί ἐὺθὺς ἡ σύστασις τριῶν γεωργικῶν Σχολῶν διὰ τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τοῦ αἰκείου ἄρθρου, ὡς εἶναι σήμερον συντεταγμένον, νὰ τροποποιήσωμεν δὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο, προσθέτοντες, μετὰ τὸ «συνιστῶνται» τὰς λέξεις: «ἀλληλοδιαδόχως, καὶ κατὰ διαλείμματα ἐνὸς τοῦλάχιστον ἔτους». Μετὰ τὴν τροπολογίαν ταύτην, ἐλπίζω σκόπιμον τὴν ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου ὡς ἔχει, καὶ μάταιον νὰ ζητῶμεν νὰ τελειοποιήσωμεν αὐτὸ, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν τὰ στοιχεῖα πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν. Ἐὰν ταύτην τὴν γνώμην ἀποδέχεται ἡ Βουλὴ, νομίζει ὅτι συμπέρασμα τῶν ληφθέντων εἶναι νὰ ψηφισθῇ τὸ νομοσχέδιον ὡς ἔχει, διότι ἡ περὶ τῶν λεπτομερειῶν συζήτησις οὐδὲν ὑπόσχεταί πρακτικὸν ἀποτέλεσμα· ὅτι κυρίως θεωρῶ χρήσιμον, εἶναι ἡ ἄδεια ἢ παρεχομένη εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως καθ' οἷονδὴποτε σύστημα ποιήσῃται ἐν τούτῳ ἀρχὴν. Πάντως δὲ πρέπει Διευθιναὶ εἰς τὰς Σχολὰς ταύτας νὰ κληθῶσιν ἄνδρες οἵτινες νὰ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς εἰσηγηταὶ τῶν τεχνικωτέρων τρόπων καλλιεργείας εἰς τὰ διάμερίσματα, ἐνθα αἱ Σχολαὶ θὰ συστηθῶσι, καὶ μετέπειτα εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὡς ὁδηγοὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν νέων περὶ γεωργικῶν Σχολῶν νομοθετημάτων».

Καὶ πάλιν ἀπαντᾷ ὁ Καραπάνος

«Ὁ ἀξιότιμος κύριος Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἐπρέσεξεν εἰς τὴν ὁμιλίαν μου. Ἡ ἰδέα μου εἶναι ὅτι καὶ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμος δύναται νὰ ἦ ἡ ἴδρυσις μιᾶς μόνον Γεωργικῆς Σχολῆς, εἶμαι σύμφωνος μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ περιορισμοῦ εἰς μίαν τῶν τριῶν σχολῶν, τῶν διὰ τοῦ νομοσχεδίου προτεινομένων, νομίζω ὅμως, ὅτι διὰ τῆς ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ διδασκαλίας θὰ μορφωθῶσι νέοι γραμματισμένοι, ἐξ ὧν ὀλίγοι θὰ γίνωσι θεσιθῆραι. Πολλοὶ ἐκ τῶν νέων αὐτῶν ἔσονται χρήσιμοι. Ἡ ἐπέιγουσα ὅμως ἀνάγκη, ἣν παρουσιάζει ἡ γεωργία παρ' ἡμῖν, εἶναι ἡ βελτίωσις τῶν σημερινῶν ἐργαζομένων γεωργῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οἵτινες ἄνευ μεγάλης μαθήσεως καὶ ἄνευ πολλῆς διδασκαλίας πρέπει νὰ τεισθῶσιν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς προλήψεις των, καὶ μάθωσι τὴν χρῆσιν τῶν τελειτέρων γεωργικῶν ἐργαλείων.

«Τοιοῦτον ἀποτέλεσμα καὶ ἂν ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς μορφώσεως Γεωπόνων ἐν ταῖς Σχολαῖς θὰ χρειασθῶσι πολλὰ ἔτη. Ὁ γεωργὸς θὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς προλήψεις του, τότε μόνον ὅταν συνεργασθῇ μετ' ἄλλου εἰδήμονος γεωργοῦ, ὅστις δὲν ἔχει τοιαύτας,

καὶ πεισθῆ ἐκ τῆς συνεργασίας ταύτης, περὶ τῆς χρησιμότητος καὶ τῆς ὑπεροχῆς, τῶν τελειοτέρων μέσων καὶ ἐργαλείων τῆς καλλιέργειας.

«Τὴν τοιαύτην συνεργασίαν τῶν γεωργῶν ἡμῶν θὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς συστάσεως τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν, ὡς ἐπρότεινα, καὶ δι' ὧν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ εἰσδύσωμεν, μεταξύ τῶν γεωργῶν ἐνὸς ἐκάστου χωρίου, καὶ βελτιώσωμεν τὰς ἔξεις καὶ τὰς γνώσεις αὐτῶν. Διὰ τῶν Σχολείων μόνον δυσκόλως θὰ δυνηθῶμεν νὰ μεταβάλλωμεν τὰς ἔξεις τῶν χωρικῶν». Μετὰ τὴν λήξιν τῆς συζητήσεως ψηφίζεται ὁ Νόμος ΑΦΜΒ' καὶ οὕτως ἀρχεται ἡ δευτέρα ἐκπαιδευτικὴ περίοδος τῆς χώρας μας, περὶ ἧς διὰ μακρῶν εἰς τὸν Β' ἡμῶν τόμον.

... (The following text is extremely faint and largely illegible due to the quality of the scan. It appears to be a continuation of the report or a list of related documents.)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΕΥΣΑΝΤΩΝ ΕΝ Τῇ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚῃ ΕΚΔΟΣΕΙ

... (The following text is also very faint and illegible, likely containing names and details of the mentioned individuals.)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ὑπὸ τοῦ κ. Β. Κοιμπᾶ ..... Σελίς 5 — 7
 * Ἀντὶ Προλόγου: ὑπὸ τοῦ Συγγραφέως ..... » 9 — 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Γεωργία καὶ Σχολεῖον ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821

Τίνα ἐπίδρασιν ἐξήσκησε τὸ Σχολεῖον ἐπὶ τῆς Γεωργικῆς ζωῆς τοῦ Ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.— Ἡ πνευματικὴ δύναμις τοῦ Ἑλλήνος ἐπὶ Τουρκοκρατίας.— Ὁ ὑπόδουλος Ἑλλην θριαμβεῖ ἐν τῇ ξένη.— Μετὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ὑποδουλώσεως.— Τὰ ποικίλα μορφωτικὰ κέντρα.— Ἡ ἀπουσία Γεωργικοῦ ἐνδιαφέροντος.— Ἀμυδρὰ τινες ἀναλαμπαί.— Καὶ ἄλλη ἄγνωστος Σχολὴ μὲ Κ ἢ π ο ν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος.— Ἀπεξενώθη ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σκέψιν ἡ Γεωργία.— Ὑψηλὰ Γεωργικὰ ἀλήθειαι. Φιλιππίδης καὶ Κούμης.— Ποῖα ἄλλα βοηθήματα εἶχεν ὁ Ἕλληνας ἐπὶ Τουρκοκρατίας.— Νέα ἀποκάλυψις τὸ 1810.— Τὰ Γεωργοκτηνοτροφικὰ μαθήματα τοῦ Δαρβάρεως.— Σχολεῖον καὶ Ἐκκλησία ἀδιάφοροι πρὸς τὴν γεωργίαν.— Σχολικὴ καὶ γεωργικὴ καθυστέρησις τοῦ λαοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας.— Ἡ Γεωργικὴ ἰδέα ὑπὸ τέφραν.— Πρῶτος γεωργικὸς θεμελιωτὴς καὶ ἀπόστολος ὁ Καποδίστριας.— Ἡ Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.— Πῶς εἰργάσθη ὁ Καποδίστριας γιὰ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν.— Ἡ Σχολὴ Τίρυνθος καὶ ὁ Ἰωάν. Κοποδίστριας.— Ὁ διορισμὸς τοῦ Παλαιολόγου ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια.— Εἰς τὰς παρχμονὰς τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς.— Ὁ Κυβερνήτης περὶ τοῦ Παλαιολόγου κατὰ τὸν Δεμβριον τοῦ 1830.— Ἡ θέσις τοῦ Παλαιολόγου κλονίζεται ἐπὶ Κυβερνήτου.— Οἱ τρόφιμοι τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ Καποδίστρια.— Ἡ μετάφρασις τῶν Γεωργικῶν τοῦ Βιργιλίου ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως εἰς τὸ 1786..... Σελ. 11 — 31

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

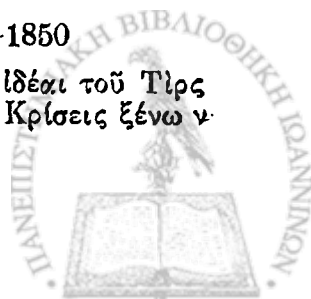
Ὁ Γρηγόριος Παλαιολόγος ἐπὶ Ὀθωνος

Ὁ Παλαιολόγος ἐπὶ Καποδίστρια.— Ὁ Παλαιολόγος μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Ὀθωνος.— Ὁ Παλαιολόγος πρὸ τῶν Γεωργικῶν Ἐπάλξεων.— Ἡ ἐκθεσις τοῦ Παλαιολόγου περὶ Γεωργίας καὶ Βιομηχανίας.— Πρόλογος τῆς ἐκθέσεως.— Τὰ λάδια καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη.— Ὁ σίτος.— Τὸ κρέας μας.— Ἡ πατάτα καὶ ὁ καπνός.— Ὀλίγη γεωργικὴ οἰκονομία.— Τὰ ξένα προϊόντα καὶ ἡ ἐξαγωγή Ἑλληνικῶν κεφαλαίων.— Ἡ βιομηχανία τῆς ζαχαρώσεως.— Τὰ βαμπάκια μας.— Ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς βιομηχανίας.— Ἡ κατάστασις τοῦ ἔθνους μας.— Ὁ διαφωτισμὸς τῆς Ἑλλάδος.— Τὰ γράμματα.— Αἱ εἰς Ἑνῶπην πρόοδοι τῆς Γεωργίας.— Ἡ Γεωργικὴ μας ἀμάθεια.— Ὑποδεικνύει τὴν ἰδρύσιν 3 Ἀγροκηπίων.— Χειροτεχνεῖον διὰ κατασκευὴν Γεωργικῶν ἐργαλείων.— Φορολογικαὶ ἀτέλειαι.— Ὑπὲρ τῶν καλλιεργουμένων κτηνοτροφικὰ φυτὰ κ.τ.λ.— Ἀμοιβαὶ εἰς τοὺς ἐμβολιάζοντας δένδρα.— Βραβεῖα ὑπὲρ τῶν εἰσαγόντων Ἰσπανικὰ πρόβατα.— Ὑπὲρ τῶν μεταξοπααραγωγῶν, τυροκόμων, οἰνοποιῶν κλπ.— Διάδοσις καταλλήλων βιβλίων.— Διευκόλυνσις λειτουργίας ἰδρυμάτων Γεωργικῆς βιομηχανίας.— Διευκόλυνσις συγκοινωνίας.— Διὰ τὴν Ἀγροφυλακίαν. Ἡ ἰδρύσις Χρηματικῆς Τραπεζῆς.— Ἐπιτροπὴ Ἐμφυχώσεως κ.τ.λ.— Ὁ Παλαιολόγος εἰς τὸ γραφεῖον.— Τὰ Γεωργικὰ του βιβλία καὶ αἱ Γεωργικαὶ του μελέται.— Ὁ περιοδικὸς τύπος καὶ ὁ Παλαιολόγος.— Τί περιεῖχε τὸ περιοδικὸν του ὁ Τριπτόλεμος.— Ἡ Ἀνθολογία τῶν Κοινοφελῶν Γνώσεων κατὰ τὸ 1836.— Ἡ τύχη τῶν ἐπὶ τὴν Τουρκοκρατίαν Ἑλληνικῶν Γαϊῶν.— Πῶς ἐγεωργεῖτο ἡ Γῆ ἐπὶ Τουρκοκρατίας.— Ποῖα εἶδη ἐκαλλιεργουήντο ἐπὶ Τουρκοκρατίας.— Ἡ Γεωργία κατὰ τὸ 1836.— Ποῖα ἢ σημασία τῆς Γεωργίας.— Τὰ γεωργικὰ μας προϊόντα.— Τὰ σταφύλια μας, αἱ ἐλαιαὶ μας.— Τὸ γάλα μας, τὸ μετᾶξι μας κλπ.— Τὰ κρασιά μας.— Τὰ τυριά μας.— Τὸ μετᾶξι μας.— Ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Γεωργία.— Ὁ Νόμος τῆς προικοδοτήσεως καὶ αἱ πρὸς τὴν Γεωργίαν Βοήθειαι.— Ἡ πείρα τοῦ Γεωργίου.— Πρῶτον Ἀγροκήπιον καὶ Γεωργικὴ Ἐφημερίς.— Χρηματικὰ κεφάλαια εἰς τοὺς Γεωργούς.— Ἡ καλλιέργεια Δημοτηριακῶν.— Σταφιδάμπελος.— Ἐλαιῶνες.— Τὸ κρασιά. Λίνον, Κάνναβις, Σήσαμον.— Μεταξοπααραγωγή.— Αἱ Συκαμινεαί.— Τὸ βαμβάκι.— Ὁ Παλαιολόγος μεταπηδᾷ εἰς τὴν φιλοσοφίαν.— Αἱ τελευταῖαι ὑπὲρ τῆς Γεωργίας ἀπόπειραι κατὰ τὸ 1837.— Ὁ «Πολυπαθὴς» τὸ Ἀμυθιστόρημά του εἰς τὸ 1839.— Ὁ Παλαιολόγος ἐκδίδει εἰς Κ/πολιν τὸ μυθιστόρημά του ὁ «Ζωγράφος» εἰς τὰ 1842.— Τὸ Γαλλιστὶ δημοσιευθὲν ἔργον του περὶ τῶν Τουρρικῶν Ἠθῶν κατὰ τὸ 1827.— Ἡ προγεωπονικὴ ζωὴ τοῦ Παλαιολόγου.— Ἡ μόρφωσις τοῦ Παλαιολόγου.— Ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Πονηρόπουλος.— Νέα ἰδιότης τοῦ Παλαιολόγου κατὰ τὸ 1824.— Ὁ θάνατος τοῦ Παλαιολόγου.....σελ. 31 — 63

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Αἱ τύχαι τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1829—1850

Ἐπὶ Καποδίστρια.— Ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Βάγιας.— Αἱ γενικαὶ μορφωτικαὶ ἰδέαι τοῦ Τίρος κατὰ τὸ 1833.— Τοπικὰ εἰδικὰ σχολεῖα.— Ἡ Σχολὴ κατὰ τὰ ἔτη 1831-1833.— Κρίσεις ξένων

διὰ τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος.— Ἡ Ἀντιβασιλεία δὲν ἐπρόσεξε τὸ Ἀγροκήπιον.— Οἱ Διευθύναν-
 τες τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος.— Διευθυντὴς κατὰ τὸ 1833 ὁ Γενδρικούρ.— Τὸ Ἀγροκήπιον κατὰ
 τὸ 1834 καὶ 1835.— Ὁ Λογαγὸς Βαίλγ Ἐφορος κατὰ τὰ ἔτη 1834, 5, 6.— Ὁ «Σωτὴρ» κατὰ
 τοῦ Βαίλγ κατὰ τὸ 1836.— Ὁ Γκέπχαρτ, ὁ Ἀρχιγεωμέτρης, Διευθυντὴς μετὰ τὸν Βαίλγ.— Μετὰ
 τὸν Γκέπχαρτ ὁ Ἀθανάσιος Σέκερης.— Τὸ Ἀγροκήπιον Τίρυνθος ἀπὸ τοῦ 1836.— Ποῖος ὁ Λο-
 γοθέτης.— Τὸ Τάγμα Πυροβολικοῦ εἰς τὴν Τίρυνθα ἀπὸ τοῦ 1836.— Ἐμφανίζεται ὁ Γεωπόνος
 Πρώτος.— Ὁ Πρώτος εἰς Γκρινιὸν τῆς Γαλλίας.— Ὁ Πρώτος εἰς τὴν Ἑλλάδα.— Ὁ Πρώτος
 εἰς Τίρυνθα κατὰ τὸ 1844.— Τὰ καλλιεργητικὰ συστήματα.— Πειραματικὸν πεδῖον.— Κηπουρικὴ.
 Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ Ἀγρονομικὴ Σχολή: Α' Κλᾶσις.— Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ Ἀγρο-
 νομικὴ Σχολή: Β' Κλᾶσις.— Αἱ ζητηθεῖσαι πιστώσεις.— Ἡ Γεωργικὴ Ἐφημερίς.— Ἐπισκέψεις
 Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος.— Τὸ σχέδιον τοῦ Πρωτοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν.— Ψηφι-
 ζεταὶ ὁ Νόμος τῆς 28 Μαΐου 1846 «περὶ συστάσεως Γεωργ. Σχολείου ἐν Τίρυνθι». Ὁ Νόμος εἰς
 τὴν Γερουσίαν.— Ἡ εἰσηγήσεις τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ.— Ἡ συνεδρίασις τῆς 7ης Μαΐου 1846.—
 Νέαι συζητήσεις.— Ὁ Πρώτος προσωρινὸς Διευθυντὴς τοῦ Ἀγροκηπίου.— Αἱ πρῶται δυσμέ-
 ρειαι.— Διάφοροι ἐργασίαι τοῦ Πρωτοῦ ἐντὸς τοῦ 1846.— Ἄλλαι ἐργασίαι του καὶ τὰ ἐμπόδια.—
 Ὁ Κανονισμὸς καὶ αἱ παρεκλύσεις τοῦ Ὑπουργείου.— Ὁ ὀριστικὸς διορισμὸς του τέλει τοῦ ἔτους
 1846.— Ὁ Κροκίδας βοηθὸς του.— Αἱ ἐνοικιάσεις τῶν γαιῶν καὶ τὰ μαρτύρια τοῦ Πρωτοῦ.— Ἰ-
 storia τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Ὁ Πρώτος ἐργαζόμενος καὶ πλαιῖον.— Τὰ Γεωργικὰ ἐργαλεῖα
 ποῦ μετεχειρίσθη ὁ Πρώτος.— Ἄλλαι ἐργασίαι τοῦ Πρωτοῦ κατὰ τὸ 1846.— Ἡ σκέψις διὰ τὴν
 πρόσκλησιν μαθητῶν.— Ὁ κανονισμὸς τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Ὁ Σπηλιωτάκης εἰς Τίρυνθα.—
 Οἱ λογισμοὶ του εἰς Ναύπλιον κατὰ τὸ 1847.— Ὁ Πρώτος σκέπτεται νὰ παραιτηθῇ.— Μὲ νέας
 δυνάμεις, μὲ νέαν ὄρεξιν.— Εἰσαγωγή νέων μηχανημάτων καὶ φυτῶν.— Νέα Ἐπιτροπή.— Ἡ
 Ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς.— Εἰς τὰ 1857 ὁ Πρώτος περὶ γράμματος τῆς σταφιδαμπέλου.— Ὁ
 διορισμὸς τοῦ Χωματιανοῦ καὶ ἡ παῦσις τοῦ Πρωτοῦ.— Ὁ Χωματιανός.— Ὁ Λογοθέτης περὶ
 Χωματιανοῦ.— Ὁ Γάλλος Ἀρχιζευγίτης καὶ ὁ Κροκίδας.— Ἡ ὑπ' ἀριθ. 159 ἐγκύκλιος
 τῆς 78)βρίου 1848.— Ἐγκύκλιος τῆς 24 Σ)βρίου 1849.— Πειράματα διὰ τῶν γεωργικῶν ἐρ-
 γαλειῶν κατὰ τὸ 1849.— Συγκριτικὰ πειράματα.— Τὸ Εὐρωπαϊκὸν ἄροτρον.— Ὁ Βωλοκόπος
 κλπ.— Τὸ Περιχωματευτήριον.— Ὁ Ἱππολίσκος.— Τὸ Κύλινδρον.— Τὸ ἄροτρον τοῦ κήπου.— Ὁ
 ἐκχερσωτήρ.— Ὁ σπορεὺς καὶ τὸ ἄροτρον τῆς Ἀμπέλου.— Περὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς Σχολῆς.—
 Ὁ Χωματιανὸς ἀπαντῶν τῷ 1850 εἰς τὸ φυλλάδιον τοῦ Πρωτοῦ.— Ἀπαντᾷ ὁ Πρώτος.— Ἀνταπαντᾷ
 ὁ Χωματιανός.— Τελευταία ἀπάντησις τοῦ Πρωτοῦ.— Τὸ Β.Δ. τῆς 2 Νοεμβρίου 1850 Σελ. 64-114.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Τίρυνθος ἀπὸ τοῦ 1852 — 1866

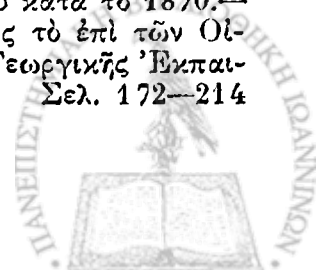
Ὁ Πρώτος κατὰ τὸ 1852.— Ἡ κατὰ τὸ 1852 Ἐκθεσις τοῦ Πρωτοῦ περὶ τῆς Νόσου τῶν
 σταφιδαμπέλων.— Ὁ Πρώτος ἐκ νέου εἰς τὴν Σχολὴν τῷ 1852.— Ἀναγγέλλεται ὁ ἐπαναδιορι-
 σμὸς του.— Ὁ Λογοθέτης περὶ Πρωτοῦ.— Ἐπὶ Πρωτοῦ ἐγκύκλιος κατὰ τὸ 1855.— Πρακτικαὶ Γεωρ-
 γικαὶ Σχολαί. Μία γνώμη κατὰ τὸ 1856.— Διοργανώσις τῶν Σχολῶν αὐτῶν.— Θεωρητικαὶ Γεωρ-
 γικαὶ Σχολαί.— Τὸ ἔργον τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς.— Ὁ Ἀρχιζευγίτης Καμποκάσσοσ.— Ἡ
 Γεωργικὴ Ἐφημερίς τῆς Σχολῆς.— Ὁ σκοπὸς τῆς Ἐφημερίδος.— Αἱ ἐργασίαι τῆς Σχολῆς κατὰ
 τὸ 1859 ἐπὶ Καμποκάσσοσ.— Αὐξήσις τῶν ὑποτρόφων τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸ 1858.— Πῶς
 περιγράφεται ἡ Σχολὴ κατὰ τὸ 1858.— Ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀμαλία εἰς τὴν Σχολὴν.—
 Γεωργικαὶ ὑποδείξεις τῆς Σχολῆς εἰς τὰς Μονὰς κατὰ τὸ 1859.— Θεριστικὴ Μηχανὴ
 κατὰ τὸ 1859.— Σκέψις ἰδρύσεως ἰδιωτικῆς Γεωργ. Σχολῆς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1860.—
 Κανονισμὸς τῆς Σχολῆς Τίρυνθος ὡς Πρακτικῆς κατὰ τὸ 1860.— Σιδηρουργεῖον ἐν τῇ
 Σχολῇ.— Ὁ Καμποκάσσοσ εἰς διένεξιν μὲ τὸν Πρώτον.— Ὁ Καμποκάσσοσ κυρίαρχος εἰς
 Τίρυνθα.— Διαταγὴ πρὸς τὸν Αἰνιᾶνα τὸν 8βριον τοῦ 1860.— Ἡ Ἐκθεσις τοῦ Αἰνιᾶνος.— Ἡ κα-
 τάστασις τῶν κήπων καὶ τοῦ Φυτωρίου.— Τὰ ζῶα τῆς Σχολῆς.— Ἡ διαρρύθμισις τῆς Σχολῆς.—
 Ὁ θάνατος τοῦ Πρωτοῦ εἰς Τίρυνθα κατὰ τὸ 1861.— Ὁ Γεωπόνος Ἡλιόπουλος κατὰ τὸ 1861.—
 εἰς Τίρυνθα.— Ἐγκύκλιος τῆς 15 Ἰουνίου 1861 ὑπὲρ τῆς Σχολῆς.— Οἱ ὑπότροφοι τῆς Σχολῆς
 ἐξαιροῦνται τῆς στρατιωτικῆς υποχρεώσεως.— Ἡ Λαϊκὴ ἀδιαφορία κατὰ τὸ 1861 διὰ τὴν Σχολὴν.
 Μέτρα τῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν ἀποφοίτων τῆς Γεωργ. Σχολῆς κατὰ τὸ 1861.— Ἡ ὑπ' ἀριθ.
 68 ἐγκύκλιος τοῦ 1861 νεωτερίζουσα καὶ πολλὰ ὑποσχόμενη.— Ἄρθρα περὶ γεωργικῆς διδασκα-
 λίας καὶ ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ 1861.— Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Τίρυνθος πωλεῖ ζῶα κατὰ τὸ 1861.
 Ὁ ἐναρκτήριος τοῦ Ἡλιοπούλου κατὰ τὸ 1861.— Τὸ χειμερινὸν κατὰ τὸ 1861-1862 πρόγραμμα
 τῆς Σχολῆς καὶ τὰ εὐμενῆ Σχόλια τῆς Ἐφημερίδος τῆς Γεωργίας.— Τὸ πρόγραμμα τῶν μηθη-
 μάτων.— Τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς Τίρυνθος κατὰ τὸ 1862.— Ἐνας μαθητὴς τῆς Σχολῆς, ὁ
 Χριστίνης, ὀμιλεῖ γιὰ τὸ ἔτος 1861-1862.— Ἄρθρα κατασκευαζόμενα ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1863.
 Ἐπίσημος ἐκθεσις περὶ τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1863.— Εἰς τὰ 1864 ὁ Ἡλιόπουλος ἀναγγέλλει τὴν
 ἐκδοσιν ἐφημερίδος Γεωργικῆς.— Ὁ Ἡλιόπουλος κατὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσω-
 τερικῶν.— Ὁ Χαραλάμπης ἀμυνόμενος.— Ἡ Γεωργικὴ Ἀκαδημία Τίρυνθος.— Σύστασις τελείας

Ἀγρονομικῆς Σχολῆς. Εἰσήγησις Ὑπουργοῦ Πετιμεζᾶ εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν.— Ἐγθρὸς τῆς Γεωργίας.— Εἰς ξένας Χώρας.— Τουρκία καὶ Ἑλλάς.— Ἡ χρησιμότης τῶν Γεωπόνων (Ἀγρονόμων).— Θεωρία καὶ πράξις.— Αἱ γνώμαι τοῦ Ἡλιοπούλου. Ἀντικρούει τὸν Χα-
ραλάμπην.— Διατὶ πρέπει ἡ Σχολὴ νὰ λειτουργήσῃ εἰς Τίρυνθα.— Ἄλλαι αἰτιάσεις τοῦ Χα-
ραλάμπη.— Ἡ Τίρυνς εἰς τὴν Πάγκόσμιον Ἐκθεσιν τοῦ Λονδίνου κατὰ τὸ 1862.— Ἡ Ἀγρο-
νομικὴ Σχολὴ τοῦ Ἡλιοπούλου.— Ἀπόσπασμα τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνλεύσεως τοῦ 1863.—
Τὸ Α' Τμῆμα τοῦ Ὑψηίσματος διὰ τὴν Σχολήν.— Τὸ Β' Τμῆμα τοῦ Ὑψηίσματος διὰ τὴν Σχολήν.
Ἡ Ἀνωτάτη Ἀγρονομικὴ Σχολὴ τοῦ Ὑπουργοῦ Πετιμεζᾶ.— Σκοπὸς τῆς Σχολῆς.— Αἱ ἔδραι
τῆς Σχολῆς.— Τὸ βοηθητικὸν προσωπικόν.— Γενικαὶ διατάξεις.— Ὁ Ταμίας τῆς Σχολῆς.— Ἡ
Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Σχολῆς.— Τὰ Δικαιώματα τοῦ Διευθυντοῦ.— Αἱ περὶ μαθητῶν δια-
τάξεις.— Αἱ δημοσιεύσεις καὶ αἱ ἐκθέσεις τῆς Σχολῆς.— Ἡ πρακτικὴ Σχολὴ τοῦ Νομοῦ Ἀργολί-
δος.— Ἡ Ἐκθεσις τῆς ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἐπιτροπῆς.— Ἐπὶ ποίων σημείων συμφωνεῖ ἡ ἐπὶ
τῆς Γεωργίας Ἐπιτροπὴ. Αἱ ἀντιρρήσεις τῆς Ἐπιτροπῆς.— Οἱ ὑπότροφοι τῆς Σχολῆς Τίρυνθος
ὑπὲρ τοῦ Νομοσχεδίου.— Αἱ γαῖαι τοῦ Ἰπποφορβείου καὶ ἡ Σχολὴ Τίρυνθος κατὰ τὸ 1863.— Ἡ
Σχολὴ κατὰ τὸ 1864-1866.— Συζήτησις περὶ τῆς Σχολῆς εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1864.—
Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 18 Μαρτίου 1864. Ὀμιλεῖ ὁ Πύργος.— Ἀπαντᾷ ὁ Ὀρφανίδης.—
Ὀμιλία τοῦ Πληρεξουσίου Μιχαλοπούλου.— Ἀπαντᾷ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.— Κατὰ τὴν
συνεδρίασιν τῆς 19 Μαρτίου 1864.— Μία πρότασις τοῦ Πετιμεζᾶ.— Ὀμιλεῖ ὁ Πληρεξούσιος Ἀν-
τωνόπουλος.— Ὀμιλεῖ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.— Ὁ Μιχαλόπουλος.— Ὁ Ἀντ. Μαυρομι-
χάλης.— Καταργεῖται ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία.— Ἡ νομοθετικὴ σχέψις.— Αἱ συνέπειαι τῆς μετα-
τροπῆς τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1864.— Ὁ Ἀποστολόπουλος Διευθυντῆς εἰς τὰ 1866.— Γεννάδιος
καὶ Ἀποστολόπουλος..... Σελ. 114-172

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Τίρυνθος ἀπὸ τοῦ 1866—1872

Ὁ Ἀποστολόπουλος συγκεντρῶν εἰς τὰς Ἐπαρχίας ἐκθέματα.— Ὁ Ἀποστολόπουλος εἰς
Εὐρώπην κατὰ τὸ 1867.— Γενικὴ Ἐκθεσις περὶ τῆς Σχολῆς εἰς τὰ 1868.— Ὁ προορισμὸς τῆς Σχο-
λῆς. Ἀπὸ τοῦ 1850—1868 ἡ ἰδία κατάστασις.— Καθηγηταὶ ἀκατάλληλοι καὶ ἐλλείψεις τῆς Σχολῆς.
Μαθηταί.— Ἀυτοδικοίσεις εἰς τὴν Σχολήν.— Ἡ Σχολὴ Τίρυνθος εἰς τὰς Ἐκθέσεις.— Καυγάδες περὶ
τὴν ἀμαξάν τῆς Σχολῆς.— Τὰ Βάσκηνα τοῦ Γεωργίων.— Ἀπορία τοῦ Ἀποστολοπούλου κατὰ τὸ
1868.— Κρίσεις περὶ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Τίρυνθος κατὰ τὸ 1866.— Ἀδικὸς ἡ ἐπίκρισις.— Ὁ
Ἀποστολόπουλος ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1868.— Συμφωνεῖ καὶ ὁ Ι. Σκαλτσούνης.—
Πῶς ἐπωλοῦντο τὰ προϊόντα τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Αἱ προϊστάμεναι τῆς Σχολῆς Ἀρχαί.— Αἱ
ἐπιθεωρήσεις τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Πῶς μορφοῦνται γεωργικῶς οἱ ξένοι.— Αἱ οἰκοδομαὶ τῆς Σχο-
λῆς Τίρυνθος.— Οἱ κῆποι κατὰ τὸ 1868.— Αἱ ἀμπελοὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Ἡ Ἀγλαδιὴς τῆς
Σχολῆς Τίρυνθος.— Ἐλαιαὶ καὶ Ἀμυγδαλέαι.— Ἰτέαι, λεῦναι καὶ πυπάρισσοι.— Ἐσπεριδοειδῆ.—
Ζαχαρσκάλαμον καὶ γλυκοπατάτα.— Ποῖα εἶδη ἐκαλλιεργήθησαν εἰς τὴν Σχολήν Τίρυνθος.—
Αἱ γαῖαι τῆς Σχολῆς.— Αἱ ἐνοικιαζόμεναι καὶ παραχωρηθεῖσαι γαῖαι.— Ἀμειψισπορία καὶ λίπανσις
γαῶν.— Ὁ Λειμὼν τῆς Σχολῆς.— Οἱ γάνδακες τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Ἀποξήρασις ἡ διογέτευσις
ὕδατων.— Οἱ δρόμοι τῆς Σχολῆς.— Ἐλλείψεις καὶ ἐπιδιορθώσεις τῆς Σχολῆς.— Γεωργικὴ Ἰψημε-
ρίς.— Γεωργικὴ Ἐκθεσις.— Ἡ σκωληροτροφία τῆς Σχολῆς.— Ἡ Οἰνοποιία τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.—
Πυροσβεστικὴ μηχανὴ τῆς Σχολῆς.— Μουσεῖα τῆς Σχολῆς.— Οἱ Διευθυνταὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.—
Προσωπικὸν τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1868.— Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστολοπού-
λου.— Διατὶ οἱ μαθηταὶ δὲν ἐξήργουντο καλῶς κατ'επισημένον ἀπὸ τὴν Σχολήν.— Ἐκκλησις τοῦ Ἀπο-
στολοπούλου ὑπὲρ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Πέντε τρόποι ἀναδιοργανώσεως τῆς Σχολῆς.— Παρα-
τηρήσεις ἐπὶ τῶν πέντε τρόπων τῆς διοργανώσεως.— Τὸ γράφει ὁ Ι. Σκαλτσούνης εἰς τὰ 1868.— Ἡ
Σχολὴ κατὰ τὸ 1865.— Ἡ κρατικὴ σπατάλη εἰς βάρος τῆς Γεωργίας κατὰ τὸ 1868.— Ὁ Ἀρ. Οἰ-
κονόμου διὰ τὴν γεωργικὴν Ἐκπαιδεύσιν.— Ὁ Γεννάδιος περὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Ὀμιλεῖ ὁ
Π. Χαλκιάπουλος.— Αἱ πληροφορίες τοῦ Μανσόλα.— Ἡ Σχολὴ ἐντὸς τῆς Βουλῆς.— Ὑπουργοὶ
κρινόμενοι διὰ τῶν προϋπολογισμῶν τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Προϋπολογισμοὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος
ἀπὸ τοῦ 1845—1850.— Προϋπολογισμοὶ τῆς Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1851—1860.— Προϋπολογισμοὶ τῆς
Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1861—1864.— Προϋπολογισμοὶ τῆς Σχολῆς ἀπὸ τὸ 1866—1871.— Βαίνομεν πρὸς
τὴν κατάργησιν τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Ἡ ὀριστικὴ κατάργησις τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1872.— Σχο-
λιάζει ὁ Ἀποστολόπουλος τὴν κατάργησιν τῆς Σχολῆς.— Τὸ Β. Δ. τῆς 31 Ἰανουαρίου τοῦ 1872.—
Ὁ Ὀρφανίδης καὶ ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαιδεύσις εἰς τὰ 1872.— Οἱ Ὀμογενεῖς καὶ ἡ Σχολὴ.— Τὸ κληρο-
δότημα τοῦ Τριανταφυλλίδου εἰς τὰ 1868 ὑπὲρ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.— Ἡ τροποποίησις τοῦ ἀρχι-
κοῦ κληροδοτήματος.— Οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης Τριανταφυλλίδου.— Ποῖαι αἱ περιπέτειαι τοῦ
κληροδοτήματος τούτου.— Τὸ πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου κατὰ τὸ 1870.—
Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους κατὰ τὸ 1870.— Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Οἰ-
κονομικῶν τὸ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον.— Ὁ Ν. Στουρνάρας ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαι-
δεύσεως..... Σελ. 172—214

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Κατάργησις παντός Γεωργικῆς μορφωτικῆς Κέντρου ἀπὸ τοῦ 1873—1887.

Διὰ τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον τῆς Τίρυνθος δρ. 2.000 κατὰ τὸ 1873.—Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Σχολῆς εἰς τὰ 1873.—Τὸ Γεωργικὸν κενὸν τοῦ 1873.—Ὁ Ἐπ. Δεληγιώργης καὶ οἱ ἐπιφανεῖς Ἕλληνες κατὰ τὸ 1873.—Διὰ τὴν ἴδρυσιν Γεωργικῶν Σχολῶν.—Ὁ Ἀριστείδης Οἰκονόμου ὁμιλῶν περὶ τῆς προσπάθειάς ταύτης.—Ἡ εἰσῆγγησις τοῦ Πρωθυπουργοῦ Δεληγιώργη τὴν 20 Ἰουνίου 1873.—Αἱ ἐλλείψεις τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας.—Τὰ ὑπὲρ τῆς Γεωργίας κεφάλαια.—Αἱ γενόμενα εἰς τὸ παρελθὸν δαπάναι.—Πρὸς εὐρυτάτην γεωργικὴν διδασκαλίαν.—Ἐπροτιμήθη ἡ ἰδιωτικὴ προσπάθεια.—Οἱ ὄροι τῆς συμβάσεως.—Ἦ δαπανοῦν τὰ ἄλλα Κράτη.—Τόκον 8 ο) ἐπὶ τῶν κατατεθέντων κεφαλαίων.—Τὸ κείμενον τῆς Συμβάσεως.—Ἡ Σύμβασις.—Σχόλια ἐπὶ τῆς Συμβάσεως κατὰ τὸ 1873.—Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1873.—Ἐρεῖς Γεωργικῶς μορφούμενοι.—Ἐβδίκῃ πρακτικῇ ἢ θεωρητικῇ τεχνολογικῇ κατὰ τὸ 1873.—Σύνοψις τῆς τεχνολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι.—Ὁργανισμὸς τῶν πρακτικῶν τῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας.—Συνέλευσις ἐν τῆς ἐκείνου πρακτικῆς ἀγροκηπίου.—Σχετικὴ ἐπιστολὴ Φιλέλληνας Γεωπόνου.—Ὁ Λέων Κ. Δόσιος περὶ Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ 1873.—Ὁ Πονηρόπουλος εἰς τὰ 1875 περὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.—Πρὸς σύστασιν Γεωργικῶν Σχολῶν.—Πραγματεία τοῦ Γεωπόνου Χριστίνης περὶ Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ 1875.—Ποῖαι αἱ πρῶται κατευθύνσεις περὶ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος.—Τὴ γράφει περὶ τῆς λειτουργίας τῆς παλαιᾶς μαθητῆς τῆς Σχολῆς.—Ποῖας πρέπει νὰ λάβῃ ἡ Σχολὴ κατευθύνσεις ἐπανιδρυμένη.—Διαφωνεῖ ὁ Χριστίνης εἰς τὸ νὰ ἰδρυθῶν ἰδιωτικαὶ Ἀγροτικαὶ Σχολαί.—Ὅποιον τὸ τέλειον Ἀγροκηπίον.—Τὸ Δενδροκομεῖον τῆς Νέας Σχολῆς καὶ ἡ ἄμπελος.—Τὰ ἐργαλεῖα τῆς Νέας Σχολῆς.—Αἱ οἰκοδομαὶ τοῦ Νέου Ἀγροκηπίου.—Ἡ μιλλισσοκομὴ τῆς Σχολῆς.—Ἡ μεταξοσκωληκτροφία εἰς τὴν Ν. Σχολῆν.—Ἡ τυροποιία καὶ βουτυροποιία τῆς Σχολῆς.—Ἡ Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεις ἐν τῇ Ν. Σχολῇ.—Πῶς νὰ προσελκύωνται μαθηταί.—Στρατιῶται μαθηταί.—Τὸ πλημμελὲς λογιστικὸν σύστημα.—Ἐβδίκῃ Ἐκπαιδευτικὸν Δενδροκομεῖον.—Γαίης εἰς τοὺς Γεωπόνους.—Ἡγεμονικαὶ ἐπαυλεις ὡς Σχολαί.—Σύστημα καταρτίσεως γεωπόνων θεωρητικῶν.—Ἀνάγκη Γεωργικῶν Σχολῶν. Κατὰ τὸ 1875.—Ὁ Γεωπόνος Χριστίνης ζητῶν δρᾶσιν ἐκπαιδευτικὴν κατὰ τὸ 1876.—Προσφεύγει ὁ Χριστίνης εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον.—Ἰποκινεῖται ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὸ 1876 ἡ ἴδρυσιν Γεωργ. Σχολῶν.—Ἡ συζήτησις εἰς τὴν Βουλῆν.—Ἡ ἐκ νέου συζήτησις.—Τὸ Νομοσχέδιον τῆς 17 Δεβρίου 1876.—Ἡ κατακραυγὴ τοῦ Ναυπλίου.—Ὁ ὀλιγοχρόνιος ἐπαναδιορισμὸς τοῦ Ἀποστολοπούλου εἰς τὸ 1877.—Οἱ προϋπολογισμοὶ ἀπὸ τοῦ 1874—1877.—Περὶ Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1877.—Γνώμη τοῦ Τομπάζη περὶ Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1877.—Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ Ἀνωτέρα Γεωργ. Σχολὴ κατὰ τὸ 1877.—Πρακτικαὶ Γεωπονικαὶ Σχολαί.—Τὴ θὰ ἐπιδιώξῃ ἡ Σχολὴ.—Ἡ διδασκαλία.—Διατί θὰ ἀποτύχουν παρ' ἡμῖν αἱ Σχολαὶ αὗται.—Οἰκονομικὰ μέσα διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς.—Ὁ Τομπάζης ὡς πρὸς τὴν σύστασιν ἰδιωτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν.—Εὐρυτέρη Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεις κατὰ τὸ 1877.—Ὅροι ἰδρύσεως ἐκπαιδευτικῶν Ἀγροκηπίων κατὰ τὸ 1877.—Ὅροι λειτουργίας τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῶν ἀγροκηπίων.—Δαπάναι πρὸς συντήρησιν αὐτῶν.—Εὐρυτέρα ἔννοια κοινωνικῆς ἀναπτύξεως.—Σκωληκτροφικὸς Σταθμὸς κατὰ τὸ 1879 καὶ 1880.—Ἡ ὑπὲρ τῆς Γεωρ. Ἐκπαιδ. μέριμνα τοῦ Κ. Ζάππα εἰς τὰ 1879.—Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας περὶ Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεως.—Τὸ Γεωργικὸν Ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα τοῦ Προέδρου.—Περὶ συστάσεως προτύπων Ἀγροκηπίων.—Περὶ συστάσεως Γεωργικῆς Σχολῆς.—Περὶ συστάσεως Ἀνωτέρας Ἀγρονομικῆς Σχολῆς ἢ Ἀκαδημίας.—Σκέψεις νεωτεραὶ περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1879.—Νέους εἰς Εὐρώπην πρὸς ἐκπαίδευσιν.—Οἱ γεωργικαὶ προϋπολογισμοὶ ἀπὸ τοῦ 1878—1884.—Κρίσεις περὶ τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1880.—Τὸ Κράτος σκέπτεται περὶ Σχολῶν κατὰ τὸ 1884.—Τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλῆν Σχέδιον Νόμου.—Ὁ Ἀποστολόπουλος κατὰ τὸ 1884 περὶ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως.—Σχέδιον Νόμου ὑπὸ τοῦ Ἀποστολοπούλου.—Σχόλια ἐπὶ τῆς προτάσεώς του ὡς Σχεδίου Νόμου.—Ἐκθεσις τοῦ Γεννάδιου κατὰ τὸ 1886 περὶ Γεωργικῶν Σταθμῶν.—Ἡ ἐλλείψις ἀναγκαίου προσωπικοῦ.—Ἡ γνώμη του περὶ Καθηγητῶν.—Ὡς πρὸς τοὺς μαθητάς.—Δυσχέρεια λειτουργίας τῆς Σχολῆς.—Ποῖοι ἔχουν ἀνάγκην γεωργικῆς διδασκαλίας.—Προτιμᾶ τῶν σχολῶν τοὺς Γεωργ. Σταθμοὺς ὁ Γεννάδιος.—Αἱ ἀσχολίαι τοῦ Διευθυντοῦ.—Τὰ πλεονεκτήματα τῶν Σταθμῶν.—Ἡ νεκρολογία τῆς Σχολῆς Τίρυνθος κατὰ τὸ 1887.—Αἱ παραμοναὶ τῆς νέας Γεωργικῆς Ἐκπαιδευτικῆς περιόδου κατὰ τὸ 1887.—Ἐρωτᾶται ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Τρικούπη ὁ Γεννάδιος.—Ὁ Γεννάδιος ὑπὲρ τοῦ Πρακτικοῦ Προτύπου Ἀγροκηπίου.—Τὸ ζήτημα εἰς τὴν Βουλῆν εἰς τὰ 1887.—Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1887 ἐμφανίζεται ὁ Καραπάνος.—Ἀπαντᾷ ὁ Τρικούπης.—Ἀπάντησις Καραπάνου.—Δευτερολογεῖ ὁ Τρικούπης.—Καὶ πάλιν ἀπαντᾷ ὁ Καραπάνος.—..... Σελ. 215—284

Περιεχόμενα ..... » 285—288.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

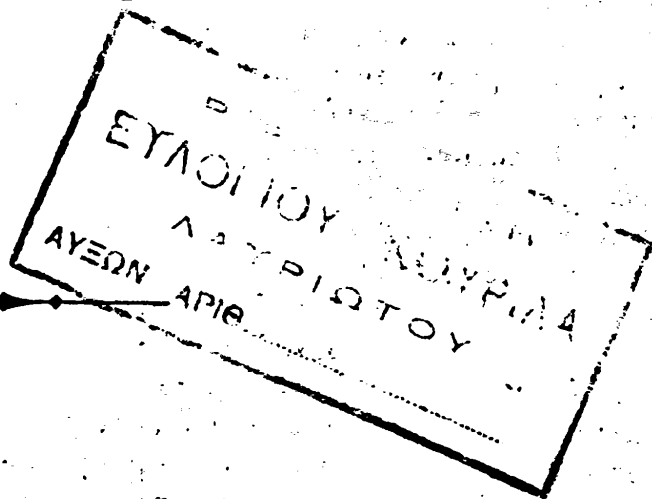
ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Α. ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΤΟΜΟΣ Β'

(1887 - 1919)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1937

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις Κατὰ τὴν Πρώτην Δεκαετίαν (1887-1896)

Ἡ Β΄ Γεωργικὴ περίοδος

Εἰσερχόμεθα διὰ τοῦ Β΄ Τόμου τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἐκπαίδευσης τῆς Ἑλλάδος» εἰς τὴν δευτέραν Γεωργικὴν μορφωτικὴν περίοδον. Ὑπερπεντηκονταετεῖς ἀγῶνες (1829-1887) ἀπέβησαν ἀκαρποὶ διὰ μίαν θετικὴν, ἂν μὴ μνημειώδη, Γεωργικὴν προόδον τοῦ τόπου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, μέσα στὰ πενήντα ὀκτὼ αὐτὰ χρόνια, ἡ Γεωργία κατὰ τὴν Κτηνοτροφίαν τῆς Ἑλλάδος, ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν προόδους, προόδους σημαντικὰς, ἀλλὰ πάντως ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν καθυστερήσεις, καθυστερήσεις κολοσσιαίας, ἀδικαιολογήτους, καθυστερήσεις ποῦ ἔπνιγαν τὰς προόδους καὶ τὰς καθίστων ἀνισχύρους νὰ δώσουν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν τὰ μέσα μιᾶς ἀνέτου, μιᾶς εὐμορφῆς, μιᾶς ζηλευτῆς ζωῆς. Μέσα στὰ χρόνια αὐτὰ ὁ τόπος ἐδοκίμασε περιπετείας, ἐπαναστάσεις, ληστείας, ἐμφυλίους παραγμούς, ἔθνικα ἀτύχημα, ἐξυπηρέτησε μεγάλας καὶ ἐπιτακτικὰς ἔθνικας ἀνάγκας, ἐξεδίωξεν ἕνα Βασιλέα, τὸν Ὀθωνά, δὲν εἶχε Κυβερνητικὴν εὐστάθειαν, ἀπέβλεπε μετὰ στοργῆς σὲ ὑποδούλους ἀδελφικοὺς πληθυσμοὺς καὶ εἶχεν ὑλικὰς ὑποχρεώσεις ἀνωτέρας ἰσῶς τῶν δυνάμεών του, ὅλα δὲ αὐτὰ ἐμείωναν τὴν παραγωγικὴν δυναμικότητά του. Ἀλλὰ εἶχε καὶ τὸ ἀτύχημα νὰ μὴν ἔχη πολιτικούς, νὰ μὴν εὖρῃ Κυβερνήσεις με ἀνώτερα γεωργικὰ ἰδανικά, νὰ μὴν ἔχη ἐμποτισθῆ ὁ Λαὸς με τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Γῆν, νὰ ἐπικρατήσουν αἱ προλήψεις, ἡ ἀμάθεια, νὰ καταπέσῃ εἰς τὸ πῶς χαμηλὸ ἐπίπεδον ἡ μορφωτικὴ στάθμη καὶ νὰ συμπαρασυρθῆ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ κοινωνικὴ ἐκτίμησις πρὸς τὸ Γεωργικὸν ἐπάγγελμα. Εἶχε τὸ ἀτύχημα ὁ τόπος νὰ μὴν εὖρῃ ἐμπνευσμένους ἡγέτας μέσα στοὺς ἰθύνοντας ὑπαλληλικούς κλάδους. Εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ στεριθῆ ἀπὸ πολιτικὰς προσωπικότητας αἱ ὁποῖαι θὰ μπορούσαν, εὐθύς, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποῦ ἐπάτησε τὸ πόδι του εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ὀθων, νὰ δώσουν εἰς τὸν τόπον τὰς ἀναλλοιώτους γεωργικὰς κατευθύνσεις, τὰς μεγάλας κατευθυντηρίους γραμμάς. Εἶδομεν τὸ θλιβερὸν θέαμα Πολιτευομένων καὶ Κυβερνητῶν οἱ ὁποῖοι ἔφεραν καινούργιο Βασιλέα, διὰ νὰ διοχετεύσουν καινούργιο αἷμα εἰς τὰς ἔθνικας ἀρτηρίας, διὰ νὰ σκορπίσουν καινούργια πνοὴ στὸ ἐξαδυνατισμένον ἔθνικόν Σῶμα, νὰ ἀμιλλῶνται πῶς νὰ θάψουν μίαν Σχολῆν, πῶς νὰ σβύσουν ἕνα ὑπέρλαμπρον ἐκπαιδευτικὸν φάρον καὶ πῶς νὰ πετάξουν ἀπὸ τοὺς ὤμους των μίαν κληρονομίαν τὴν ὁποίαν τοὺς ἀφῆκεν ἡ φωτεινὴ ἀντίληψις τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς χώρας!! Ὅλα αὐτὰ βεβαίως δὲν παρέρχονται χωρὶς συνεπείας. Ἀσχοῦν τὴν ἐπίδρασιν των ἐπὶ τοῦ μετέπειτα ἔθνικου βίου καὶ δημιουργοῦν σκοπέλους ἐπὶ τῶν ὁποίων θραύονται καὶ αἱ πλέον ἄριστοι τῶν διαθέσεων. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ θὰ τὰ παρακολουθήσωμεν εἰς τὸν Β΄ τόμον τῆς ἐργασίας μας καὶ θὰ εὐχρηθῶμεν νὰ μὴ μᾶς ἀφήσουν τὰς Οὐβερὰς ἐντυπώσεις τῆς πρώτης περιόδου.

Ὁ Νόμος ΑΦΜΒ τοῦ 1887 περὶ ἰδρύσεως Γεωργικῶν Σχολείων.

Τὴν 28 Μαΐου 1887 ἐδημοσιεύθη ὁ Νόμος ΑΦΜΒ περὶ συστάσεως Τριανταφυλλιδείων γεωργικῶν Σχολῶν ἤτοι μιᾶς ἐν Ἀθήναις, εἰς τὸ Ἔθν. κτῆμα Ροῦφ, ἑτέρας εἰς Τίρυνθα, καὶ τρίτης εἰς Θεσσαλίαν εἰς Ἐθνικὸν κτῆμα.

Ὁ Νόμος οὗτος (1) ἀποτελεῖται ἐξ 23 ἄρθρων καὶ ἐγρησίμειυσεν ὡς ὁ πυρὴν γύρω τοῦ ὁποῖου ἐξυφάνθη μία τεραστία καὶ πολὺπλοκος νομοθετικὴ ἐργασία (2), ἥτις θέλει μᾶς ἀπασχολήσῃ.

Ὁ νόμος, οὗτος ὁ ὁποῖος μετὰ πολυετῆ δυστοκίαν εἶδε τὸ φῶς νομίζει κανεὶς ὅτι ἐκούρασε τοὺς συντάκτας του, ἐκούρασε τοὺς διαμορφωτὰς καὶ συζητητὰς αὐτοῦ, ἐκούρασε τὴν ἐντεταλμένην νὰ τὸν ἐφαρμόσῃ ὑπηρεσίαν καὶ καθ' ὅλον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τοῦ 1837 ἐναπομένει εἰς ἀδράνειαν καὶ ἀφάνειαν.

Τὸ ἐκτελεστικὸν διάταγμα τοῦ νόμου τῆς 16 Μαρτίου 1888.

Μόλις τέλος, περὶ τὰ μέσα Μαρτίου τοῦ 1888, ἐδημοσιεύθη τὸ ἐκτελεστικὸν Β. Δ. τοῦ Νόμου ΑΦΜΒ', ἦτοι μετὰ παρέλευσιν 10 μηνῶν (3). Τὸ Διάταγμα τοῦτο ἀπαρτίζεται ἐξ ἄρθρων 50. Τὰ κεφάλαια εἰς τὰ ὁποῖα ὑποδιαιρεῖται ἔχουσιν τοὺς ἐξῆς τίτλους.

Κεφ. Α'. Περὶ εἰσαγωγῆς, συντηρήσεως καὶ διδασκαλίας τῶν μαθητευομένων.

Κεφ. Β'. Περὶ τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆς διοικήσεως τῶν Σχολείων.

Κεφ. Γ'. Περὶ τῆς περιουσίας τῶν Σχολείων καὶ τῆς διαχειρίσεως αὐτῆς.

Μία εἰκὼν τῆς Σχολῆς Τίρυνθος φιλοτεχνουμένη κατὰ τὸ 1888.

Ὁ Γεννάδιος κατὰ τὸ 1888, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Β. Δ. τῆς 16 Μαρτίου τοῦ 1888 πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ Νόμου ΑΦΜΒ' περὶ συστάσεως Γεωργικῶν Σχολείων, δημοσιεύει μικρὰν τινὰ προεισαγωγὴν. Ἀναφέρει ἐν ὀλίγοις τὴν ἱστορίαν τῆς Σχολῆς Τίρυνθος μέχρι τοῦ 1872 ὅτε ὀριστικῶς αὕτη διελύθη. Ἡ Σχολὴ αὕτη, κατὰ τὸν Γεννάδιον, ἔζησε βίον κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσθενοῦς «ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς πολλάκις ἀκαταλλήλου διευθύνσεως αὐτῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τοῦ διτηνεκοῦς πολέμου, ὃν ὑφίστατο ὑπὸ διαφόρων ἀντίθετα ἐχόντων συμφέροντα πρὸς τὰ τῆς ὑπάρξεως καὶ εὐδωσσεως αὐτῆς». Παρὰ ταῦτα ὁ Γεννάδιος ἀναγνωρίζει ὅτι ὑπῆρξαν διευθύνται μὲ ἰκανότητα, διάθεσιν καὶ ζῆλον, τῶν ὁποίων ὅμως αἰῶρεται ἐξουδετεροῦντο ἀπὸ τὰς ἀντιδράσεις καὶ προσέκρουον εἰς τὴν «ἄωρον κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς χώρας, ἥτις δὲν ἦτο ἐτοίμη ἀκόμη νὰ γενεὴ γεωργικὰς βελτιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις». Ἀναφέρει, δὲ τὴν ἀπροθυμίαν τῶν μαθητῶν, οἵτινες καὶ μετὰ τὴν προσφορὰν ὑποτροφῶν (1852) ἐκ δραχμῶν τριάκοντα κατὰ μῆνα καὶ βραδύτερον (1860) ἐπὶ Καμποκάσσου ἐκ δραχ. 45, δὲν προσήρχοντο νὰ μαθητεύσωσιν. Ὅπως δὲ, καὶ εἰς ἄλλην περίστασιν ὁ Γεννάδιος ἐτόνισεν, ἡ λειτουργία τοῦ Σχολείου τούτου δὲν ἀπέβη ἐντελῶς ἄκαρπος. Ἀπόδειξις τούτου ἡ ἀσυνήθης ἐπιμέλεια μετὰ τῆς ὁποίας καλλιεργεῖται τὸ Ἀργολικὸν πεδῖον, «ἡ γενικὴ χρῆσις τελειωτέρων ἀρότρων καὶ ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν προϊόντων αὐτοῦ», ὡς σφάλμα δὲ μέγα χαρακτηρίζει τὴν διάλυσιν τοῦ Σχολείου αὐτοῦ ὅσον καὶ ἀνῆτο πλημμελὴς ἡ Διεύθυνσις του. (4).

Ἰδρύεται εἰς τὰ 1888 ἐν Ἀθήναις Γεωργικὴ Σχολή.

Μετ' ὀλίγων ἦτοι τὴν 19 Μαρτίου 1888 βλέπει τὸ φῶς τὸ Β. Δ. «Περὶ ἰδρύσεως Γεωργικοῦ Σχολείου ἐν Ἀθήναις». Τὸ Β. Δ. τοῦτο

(1) «Ἐφημ. Κυβερν.» 1887 Α' Σελ. 633. Ποῦ πολλοῦ κατηρηγμένους.

(2) Σ. Σ. Ἐπὶ ἑξήκονταετία (1829-1887) περίπου, ἐξεδόθησαν δύο μόνον Νόμοι ἔχοντες σχέσιν μὲ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν καὶ εἰδικώτερον μὲ τὴν μοναδικὴν Γεωργ. Σχολὴν Τίρυνθος. Ἀπὸ τοῦ 1887 ὁμοίως, μέχρι τοῦ 1934, ἦτοι ἐπὶ μίαν νέαν περίπου πενηκονταετίαν ἐξεδόθησαν ἀπειροί, ἀμέτρητοι περὶ Γεωργ. Ἐκπαιδεύσεως Νόμοι καὶ Β. Διατάγματα δυνάμενα νὰ καλύψωσι τὰς σελίδας ἐῶς ὀγκωδεστάτου τόμου καὶ νὰ φέρωσι ζάλην ἀπερίγραπτον εἰς τὸν μελετητὴν αὐτῶν.

(3) «Ἐφημ. Κυβερν.» 1888 Σελ. 419. Εἶναι κατηρηγμένον.

(4) «Ἑλληνικὴ Γεωργία» 1888. Σελ. 249-250.

ἔπεται ἐκ 5 ἄρθρ. Διὰ τοῦ Α' ὀρίζεται ὅτι ἐπὶ τῷ ὑπαρῶντι, ἰδρύεται τὸ ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλίδειον Γεωργικὸν Σχολεῖον, εἰς τὰ ἐθνικὰ κτήματα Ρούφ.

Τὸ Β' ἄρθρον ὀρίζει πῶς θὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σχολείου αἱ πεφυτευμένα ἢ ἀσκεπεῖς γαῖαι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ρούφ, Χασεκῆ, Δημόσιον Δενδροκομεῖον (1) καὶ Λαχανόκηπος, ἐξαιρουμένου τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου (2). Τὸ 3ον κανονίζει τὰ τῆς παραδόσεως τῶν κτημάτων, τὸ δὲ ἄρθρ. 4ον ὀρίζει ὅτι τὰ κτήματα ἄρχονται τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1888 οἱ δὲ μαθητευόμενοι ὀρίζονται εἰς 20 (3).

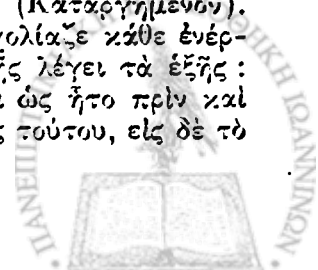
(1) Ὁ Γεννάδιος διὰ τὸ Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν γράφει τὰ ἐξῆς : « Ἡ σύστασις τοῦ Δημοσίου Δενδροκομεῖου ὡς καὶ τοῦ παρὰ τούτῳ Βοτανικοῦ Κήπου ἀνετέθη εἰς τὸν Βασιλὸν Φράγκ, τὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τότε μετακληθέντα καὶ ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1843 διατελέσωντα διευθυντὴν ἀμφοτέρων τῶν ἰδρυμάτων τούτων. (α). Εἰς τὸ Δημόσιον Δενδροκομεῖον τὸν Φράγκ διεδέχθη ὁ Χαϊρέτης (β), τοῦτον δὲ ὁ Ὁρφανίδης περι τὰ μέσα τοῦ 1861. Τὸν Ὁρφανίδην διεδέχθη ὁ Π. Γ. Γεννάδιος τῷ 1882 διατέλεσε δ' οὗτος Ἐφορος τοῦ Δημ. Δενδροκομεῖου μέχρι τοῦ 1888. Κατὰ τὴν ὑπερπεντηκονταετη λειτουργίαν αὐτοῦ τὸ Δημ. Δενδροκομεῖον ἀπέβη εὐεργετικώτατον εἰς τὸν τόπον, διότι χάριν αὐτοῦ πλείστα νέα εἶδη δένδρων καὶ ἄλλων χρησίμων φυτῶν διεδόθησαν ἀνά τὴν χώραν, παρεχόμενα εἰς εὐτελεῖς τιμὰς εἰς τοὺς αἰτοῦντας τοιαῦτα, οἱ ἐν αὐτῷ δὲ ἐργαζόμενοι ἐργάται καταρτιζόμενοι ἱκανοὶ κηπουροὶ καὶ δενδροκόμοι, ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς τοιοῦτοι εἰς ἰδιωτικὰ κτήματα. Τοῦ ἰδρυματος δὲ τούτου γνήσιον τέκνον εἶναι τὸ ἐν Σεπολίοις καταρτισθὲν ἰδιωτικὸν Δενδροκομεῖον τοῦ Π. Φασούλη, ὅστις διατέλεσεν ἐπὶ ἑτη. ἀρχικηπουρὸς τοῦ Βοτανικοῦ κήπου. Ἀλλὰ μεγίστην ἀνάπτυξιν ἔλαβε καὶ σπουδαίαν βελτίωσιν ὑπέστη τὸ Δημόσιον Δενδροκομεῖον ἀπὸ τοῦ 1882 καὶ ἐντεύθεν ὡς ἄλλως μαρτυροῦσιν αἱ εὐθύς ἀπὸ τούτου πενταπλασιασθεῖσαι εἰσπράξεις τῶν ἐκ πωλήσεως φυτῶν. Ὅταν δὲ τῷ 1888 παρεδόθη εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ τότε συσταθέντος Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ σχολείου, ἠρίθμει εἰς τὰ φυτώριά του πλέον τῶν 250000 δένδρων καὶ ἄλλων πολυετῶν φυτῶν εἰς 255, ὡς ἔγγραφα, εἶδη καὶ διαφορὰς » (« Ἀνάλεκτα » Σελ. 113-115)—Σ.Σ. Τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῶν ἀνωτέρω θὰ ἀντιληφθῶμεν ἀν' ἀλόγων ὑπ' ὄψιν ἡμῶν α) Τὸν τιμοκατάλογον τῶν ἐν τῷ Δενδροκομεῖῳ τοῦ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν πωλουμένων δένδρων καὶ φυτῶν ὅστις ἐξετυπώθη καὶ ἐκυκλοφόρησε κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1888 εἰς ἴδιον φυλλάδιον, καὶ β) Τὸ πρωτόκολλον παραδόσεως τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Γενναδίου εἰς τὸν Ἀποστολόπουλον κατὰ τὸ 1893, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται πλουσιωτάτη συλλογὴ Δένδρων, Φυτῶν καὶ Ἀνθέων τοῦ Δενδροκομεῖου καὶ τῶν Κήπων τῆς Σχολῆς.

(α) Σ. Σ. Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν μας Κατάλογον τῶν ἐν τῷ Βασιλικῷ Δενδροκομεῖῳ Ἀθηνῶν διὰ πώλησιν εὐρισκομένων φυτῶν εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγράφονται τὴν 19 Ἰανουαρίου 1842 α) Δένδρα ὀπωροφόρα, β) Κλήματα (148 ξένων ποικιλιῶν. Ἀντίγραφον αὐτῶν ἐδόθη εἰς τὸν διακεκριμένον καθηγητὴν τῆς Ἀμπελοργίας κ. Β. Κριμπάν) καὶ γ) Δένδρα καλλωπισμοῦ. Τὸν κατάλογον αὐτὸν ὑπογράφει ὡς προσωρινὸς Ἐφορος τοῦ Β. Δενδροκομεῖου ὁ Δρ. Λόνδερερ.

(β) Λέγει ὁ Γεννάδιος : « Ἀγνοῶ πότε ἀκριβῶς ἔλαξεν ἡ ὑπηρεσία τοῦ Χαϊρέτη ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Δημοσίου Δενδροκομεῖου, ἀλλ' εὐρίσκω πῶς ἀναφερόμενον αὐτὸν ὡς τοιοῦτον τῷ 1856. Ἐν τούτοις ὁ Ὁρφανίδης βεβαίως δὲν ἀνέλαβε τὴν Ἐφορείαν τοῦ ἰδρυματος τούτου πρὸ τοῦ 1861 ὡς ἐξάγεται ἐκ τινος τοῦ Αἰνιᾶνος ἄρθρου δημοσιευθέντος κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους τούτου ἐν τῇ « Ἐφημερίδι τῆς Γεωργίας » (Σελ. 275). Ἐνταῦθα ὁφείλω ν' ἀναφέρω ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 1862 καὶ τῶν τοῦ ἐπομένου ἔτους « Ἰουνιακῶν » φύλαξ καὶ σωτὴρ τοῦ ἰδρυματος τούτου διατέλεσεν ὁ τότε ἐν αὐτῷ οἰκογενειακῶς κατοικῶν πεπειραμένος δενδροκόμος Γ Βουλγαράκης (ὁ Μπαρμπά-Γιώργης) ὅστις ἀπέθανε τῷ 1877. Τῷ 1882 τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φίλιππον, νεώτατον τότε (Σ.Σ. Ὁ μετὰ ταῦτα περίφημος Βουλγαράκης, ὁ δημιουργὸς τῶν θλιβερῶν σκηνῶν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Τριανταφυλλιδείου Γεωργικῆς Σχολῆς), χάριν τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς μνήμης τοῦ πατρὸς του, προσέλαβεν ἀρχικῶς ὡς ἐργάτην καὶ βραδύτερον, μορφωθέντα εἰς δενδροκόμον, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ὁρφανίδην ἐν τῇ Ἐφορίᾳ τοῦ Δημοσίου Δενδροκομεῖου Π. Γεννάδιος » (« Ἀνάλεκτα » Σελ. 113).

(2) « Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως » 1888 Α'. Σελ. 426. (Καταργημένον).

(3) Ὁ Ἀποστολόπουλος, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν μεγαλειτέραν δυσμένειαν ἐσχολιάζει κατὰ ἐνέργειαν τῆς Κυβερνήσεως, ἀναγράφων τὰ τῆς ἀποφάσεως πρὸς ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς λέγει τὰ ἐξῆς : « Ἐξαιροῦνται πικρὰν ὡς ἐκ τοῦ Νόμου ΔΦΜΒ' ὁ Βοτανικὸς Κήπος καὶ μένει ὡς ἦτο πρὶν καὶ ἐν τούτοις πληρώνεται ἐκ τοῦ Τριανταφυλλιδείου κληροδοτήματος ἢ συντήρησις τούτου, εἰς δὲ τὸ

Νὰ συγκριθῶμεν ἐκπαιδευτικῶς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὸ 1888:

Ἔχομεν τὸ εὐτύχημα νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας ἡμῶν ἀνέκδοτος περιγραφή μιᾶς Πρακτικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ 1888 γραμμένη ἀπὸ τὸν τότε Γενικὸν Προξένον τῆς Ἑλλάδος εἰς Φιλιππούπολιν. (1)

Εἶναι διδακτικωτάτη αὐτὴ ἢ ἐχθεσις. Θὰ δοῦμε πῶς εἰργάζοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Βούλγαροι, οἵτινες εἶχον ἤδη τὴν Σχολὴν ταύτην ἀπὸ τοῦ 1882, καὶ πῶς εἰργαζόμεθα ἡμεῖς.

Ἡμεῖς ἀπὸ 15ετίας ἤδη ἐσβέσαμεν καὶ τὸν τελευταῖον ἐκπαιδευτικὸν σπινθῆρα καὶ ὅταν εἶχαμε κάποιαν ἐστίαν ἐκπαιδευτικὴν ὅχι μόνον ἠρνούμεθα εἰς αὐτὴν κάθε τι ποῦ θὰ τῆς ἔδιδε μεγαλειτέραν ζωὴν καὶ λάμπην ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπάρχον πενιχρότατον διδακτικὸν ὑλικὸν οὐδέποτε ἐσκεπτόμεθα νὰ τὸ τονώσωμεν.

Ἡμεῖς μὲ γίλια βάσανα ἐπήραμεν ἓνα ἀρχιζευγίτην Γάλλον καὶ τὸν ἀνεβιβάσαμεν εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ καὶ κοινῶς ὁμολογεῖται ὅτι ἡ ἐργασία του δὲν ὑπῆρξε στεῖρα καὶ οἱ Βούλγαροι εἶχον Βούλγαρον Διευθυντὴν ἀπόφοιτον τῆς Σχολῆς τοῦ Μομπελιέ, ἄλλους Βούλγαρους Καθηγητὰς σπουδάσαντας ἐν Γαλλίᾳ, ὁ οἰνοποιὸς καὶ ὁ κτηνίατρος τῆς Σχολῆς εἶχον σπουδᾶσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν, ὁ Καθηγητὴς τῆς Γεωργικῆς Χημείας ἦτο Ἕλλην καὶ εἶχε σπουδᾶσῃ εἰς Μομπελιέ καὶ αὐτός, καλούμενος Δ. Ἀγλαυλῆς, ὁ τυροκόμος ἦτο ἔλβετὸς καὶ οἱ λοιποὶ ἦσαν Γερμανοὶ.

Ἡμεῖς εἶχομεν πάντοτε ἓνα καὶ μόνον ἐπίστημονα Γεωπόνον Διευθυντὴν παλαιόντα κατὰ πολλαπλῆς ἀντιδράσεως καὶ ἂν ποτε προσεθέταμεν καὶ δεῦτερον, ὁ δεῦτερος οὗτος ἐπιστήμων μετεβάλλετο εἰς προσωπικὸν ἐχθρὸν τοῦ Διευθυντοῦ οὕτινος ὑπέβλεπε τὴν θέσιν!!

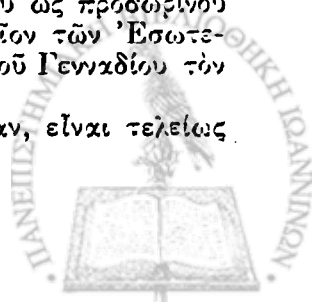
Ἡμεῖς εἶχομεν ἄλλους καθηγητὰς τῆς Σχολῆς, ξένους πρὸς τὴν Γεωργίαν, ἐνῶ ἡ Βουλγαρικὴ Σχολὴ συνεχέντρωνεν ἀπὸ κάθε τόπον εἰδικότητας διὰ τὴν πραγματικὴν κατάρτισιν νεαρῶν διδασκάλων τῆς Γεωργίας τοῦ τόπου τῆς. Ἀλλὰ τὰς διαφορὰς θὰ τὰς ἀντικρύσουν οἱ ἀναγκῶσταί μας καὶ θὰ τὰς ἐκτιμήσουν καὶ θὰ τὰς σχολιάσουν μόνοι των εἰς τὴν κάτωθι ἀνέκδοτον ἐχθεσιν γραμμένην ἀπὸ ἐπίστημον Ἑλληνικὸν χέρι.

Ἡ Πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολὴ τῆς Βουλγαρίας εἰς Σάδοβον.

«Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐπεσεκέφθην τὴν ἐν Σαδόβῳ (15 χιλιομέτρα μακρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀδριανουπόλεως, ὅπου ὑφίσταται καὶ στάσις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἤδη καταστάντος σιδηροδρόμου) πρακτικὴν Γεωργικὴν Σχολὴν τῶν Βουλγάρων, ἥτις, ἰδρυθεῖσα εἰς κτῆμά τι τουρκικὸν ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀν. Ρωμυλίας ἐβελτιώθη ἤδη. Τὴν λογοδοσίαν διὰ τὸ λήγον σχολικὸν ἔτος τοῦ Διευθυντοῦ κ. Φετρατζιέφ, ἀποφοίτου τῆς ἐν Μομπελιέ Γεωργικῆς Σχολῆς, ἀπέστειλα πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1357 ἀναφορᾶς μου. Ἐπὶ τέσσαρας καθ' ὁλοκληρίαν ὥρας μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε οἱ Καθηγηταὶ δὲν εἶχον παραδόσεις καὶ οἱ μαθηταὶ εἰργάζοντ' αἰς τοὺς ἀγρούς, ὁ Διευθυντὴς μὲ ὠδήγησεν εἰς πάντα τὰ Τμήματα τῆς Σχολῆς, το

Κτῆμα Ρούφ συμπεριλαμβάνεται τὸ Δημόσιον Δενδροκομεῖον, δὲν συμπεριλαμβάνονται δὲ α) τὸ κατάστημα Ρούφ διότι εἶναι στρατῶνες, β) τὸ ἡμισυ τῶν γαιῶν γ) ὁ ἡμισυς ἐλαιῶν διότι ἐνοικιάσθησαν ἀσκόπως. Ἐπίσης συμπεριλαμβάνεται ὁ πέριξ τοῦ Δενδροκομεῖου Λαχανόκηπος καὶ ἐξαιροῦνται σιωπηλῶς ἐκ τούτου 25 στρεμ. γαιῶν καὶ σιωπηλῶς παρασιωποῦνται καὶ τὰ ρέοντα καὶ τὰ φρεάτια ὕδατα. Οὕτως ἡ ἔκτασις τοῦ κτήματος Ρούφ διὰ τὴν Τριανταφυλλίδειον Σχολὴν περιῆλθε ἀπὸ 700 εἰς 300 στρέμματα». («Γεωργικὴ Ἐφημερίς», 6 Ἀπριλίου 1891 Ἀριθ. 57).—Ἐπίσης ὁ Ἀποστολόπουλος κατακρίνει τὸν διορισμὸν τοῦ Γενναδίου ὡς προσωρινοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς, ὄντος τότε Τμηματάρχου τῆς Γεωργίας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, διότι ὁ Νόμος ὀρίζει ὀριστικὸν καὶ ὑπεύθυνον Διευθυντὴν καὶ τοῦ ψάλλει τοῦ Γενναδίου τὸν ἀναβαλλόμενον («Γεωργικὴ Ἐφημερίς» 1891, Ἀριθ. 57).

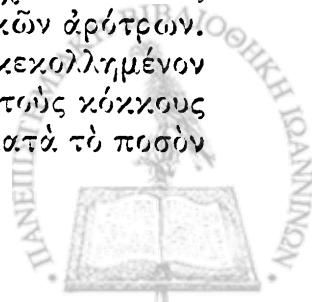
(1) Ἡ ὑπογραφή τοῦ Γενικοῦ Προξένου, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν συνήθειαν, εἶναι τελείως δυσανάγνωστος.

ὡς παραρτήματα αὐτῆς χρησιμεύοντα οἰκοδομήματα, εἰς τοὺς κήπους, τὰς φυτείας καὶ τοὺς ἀγρούς, παρετήρησα δὲ ὅτι ἡ Σχολὴ αὕτη ὡς πρακτικὴ κέκτηται πάντα τὰ ἀναγκαῖα, ὅπως μορφώσῃ γεωργούς τελείους, κατὰ τὰ νεώτερα συστήματα ἐργαζομένους. Διαιρεῖται εἰς τρεῖς τάξεις καὶ ἔχει οἰκοτρόφους μαθητὰς περὶ τοὺς 60, ἰδιοσυντηρήτους καὶ ὑποτρόφους τῆς Κυβερνήσεως. Καθηγηταὶ εἰσὶ Βούλγαροι, σπουδάσαντες ἐν Γαλλίᾳ, ὁ οἰνοποιὸς δὲ καὶ ὁ κτηνίατρος ἐν Ρωσίᾳ, εἰς Ἑλληναὶ οὐκ ἔστιν. Ἀγλαυλῆς, ἀπόφοιτος τῆς ἐν Μομπελιὲ Γεωργικῆς Σχολῆς, διδάσκει γεωργικὴν χημείαν, εἰς Ἑλβετὸς τυροποιὸς, οἱ λοιποὶ δὲ Γερμανοί. Τὸ κεντρικὸν κατάστημα εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ἀνέτως ὡς σπουδαστήριον καὶ διὰ τὴν οἰκίαν τῶν καθηγητῶν καὶ μαθητῶν τῆς, διὰ τὰς ἀποθήκας τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, ἐν αἷς παρετήρησα πολλὰς θεριστικὰς μηχανὰς καὶ ἄροτρα εὐρωπαϊκὰ δι' ἵππων καὶ βοῶν συρόμενα, μαγειρεῖα κλπ. ἐξαρτήματα.

«Ὡς παράρτημα κέκτηται μέγα σταῦλον διὰ τὸ ἵπποφορβεῖον, εἰς τὸ ὑποῖον παρετήρησα μεγαλοσώμους ἐπιβήτορας ἐκ Νορμανδίας καὶ Οὐγγαρίας, δι' ὧν προσκτῶνται μιγάδας ἵππους ρωμαλέους διὰ τὰς ἀμάξας καὶ τὴν γεωργίαν, καθόσον οἱ Ἰθαγενεῖς εἰσὶ μικρόσωμοι καὶ σχετικῶς ἀδύνατοι. Τοὺς ἐπιβήτορας τούτους παρέχουσι καὶ εἰς τοὺς γεωργούς ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ. Παράκειται ὁ σταῦλος τῶν ἀγελάδων καὶ ταύρων ἐξ Ἑλβετίας, Οὐγγαρίας καὶ Ἀραβίας προσερχομένων. Καὶ ἐκ τῶν βοῶν καὶ ἀγελάδων ἤρξαντο προσκτῶμενοι μιγάδας μεγαλοσώμους καὶ μεγάλης παραγωγῆς γάλακτος. Μοὶ ἐπέδειξαν ἀραβικὴν ἀγελάδα δίδουσαν 12 ὑγάδας γάλακτος καθ' ἑκάστην. Ὁ τυροκόμος Ἑλβετὸς, νεωστὶ ἐλθὼν, φαίνεται ἀσχολούμενος νὰ παραγάγῃ τυρὸν ἐλβετικὸν ὑπερ δὲν εἶναι δύσκολον διὰ τὸν τρόπον τοῦτον, παράγοντα τὸν τυρὸν τὸν κοινῶς λεγόμενον κασκαβάλι, τοῦ ὑποῖου ἡ καλὴ ποιότης δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐλβετικὴν Γραβιέραν. Εἰς κάπως ἀπόκεντρον μέρος ἔχουσι τοὺς σταύλους τῶν χοίρων καὶ τούτους καθαρωτάτους. Ἐν αὐτοῖς εἶδον ἀγγλικούς καὶ οὐγγρικούς χοίρους, τοὺς πρώτους τῶν ὑποῖων ὁ κ. Διευθυντὴς ὠνόμασε πολυτέχνους, διότι γεννῶσιν ἀνά 12 ἑκάστοτε δέλφαινας, εἶναι δὲ, ὡς οἱ οὐγγρικοί, μεγαλόσωμοι. Οἱ μιγάδες χοῖροι δὲν φαίνεται ν' ἀντεπεκρίθησαν καθ' ὅλην κληρίαν εἰς τὰς ἐλπίδας των, ἀλλ' ὅπως δὴποτε εἶναι τελειότεροί τῶν Ἰθαγενῶν. Οἱ χωρικοὶ ἀγοράζουσι μετὰ προθυμίας τοὺς μιγάδας τούτους, ὅπως βελτιώσωσι τοὺς Ἰθαγενεῖς. Εἰς τὴν ἀποθήκην τῶν δημοτριακῶν καρπῶν, δι' ἣν, ἐκ ξύλου οἰκοδομηθεῖσαν, ἔχουσαν δὲ τρία πατώματα καὶ τ' ἀναγκαῖα παράθυρα δι' ἀερισμὸν, ἐδαπάνησαν 25 χιλ. φράγκων, εὔρον τοὺς μαθητὰς ἀσχολουμένους εἰς καθαρισμὸν ἀπὸ τῶν παρασίτων τὸν διὰ σπορὰν χρησιμεύοντα σῖτον διὰ μηχανήματος εὐρωπαϊκοῦ, ἑτέρους δὲ ἀσχολουμένους εἰς ἐκκοκκισμὸν τοῦ ἀραβόσιτου διὰ μικρῶν χειροκινήτων ἐκκοκκιστικῶν (μοὶ εἶπον ὅτι ἔχουσι καὶ ἀτμοκίνητον ἐκκοκκιστικὴν διὰ τὰς μεγάλας ποσότητας). Ὁ ἐκκοκκιζόμενος ἀραβόσιτος ἦτο ἀμερικανικὸς μικρῶν καὶ πυκνοτάτων κόκκων καὶ κόνων. Τὸν σπῆρον τοῦτον εἰσήγαγον, διότι, κατὰ τὸν Διευθυντὴν, ἔχει μεγάλην ἀπόδοσιν. Ὁ κῆπος εἶναι μᾶλλον φυτώριον ὑπωροφῶρων δένδρων, ἅπερ κατ' ἔτος ἐκποιῶσι πρὸς πολλαπλασιασμὸν. Ἐσωκλείω ἀγγελίαν τῆς Διευθύνσεως ὑπὸ στοιχ. Α. τῶν ἐφέτος πωλουμένων φυτῶν.

«Πολλὰς παρετήρησα κυψέλας μελισσῶν ἐν τῷ κήπῳ κατὰ τὸ ἰταλικὸν σύστημα. Εἶναι κιβώτια, ἅπερ ἐκ τῶν ὑπισθεν ἔχουσι ὕelson, ἵνα ἦ ὄρατὴ ἡ ἐργασία τῶν μελισσῶν καὶ ἡ κατάστασις αὐτῶν. Δι' οἰκονομίαν μεταχειρίζονται ἤδη ὡς κυψέλας τὰ κιβώτια (τῶν δύο κιβωτιῶν) τοῦ πετρελαίου, ἅπερ πωλοῦνται εὐθηνότατα, ἀντικαθιστῶντες τὴν μίαν πλευρὰν δι' ὕelson. Οἱ πλείστοι τῶν μαθητῶν ἠσχολοῦντο εἰς τὴν σπορὰν σίτου ἐν τοῖς ἀγροῖς, οἵτινες εἶχον καλλιεργηθῆ δι' εὐρωπαϊκῶν ἀρότρων. Διὰ μηχανήματος διτρώγου συρομένου δι' ἐνὸς ἵππου καὶ ἔχοντος προσκεκολλημένον ἐν τῷ ἄξονι ἐπίμηκῆς δοχεῖον ἐκ ξύλου τεσσάρων μέτρων, ρίπτοντος δὲ τοὺς κόκκους ἀραιῶς, καθόσον κινεῖται, ἐνήργουν τὴν σπορὰν τοῦ σίτου, δεκαπλασίαν κατὰ τὸ πρῶτον

τῶν στρεμμάτων τῆς διὰ τῶν χειρῶν γιγνομένης καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἐλάσσονα ὡς πρὸς τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον ἀναπληροῖ κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἡ τάξις, μεθ' ἧς πίπτουσιν ἐν τῷ ἀγρῷ οἱ κόκκοι. Εἶποντο δύο τρεῖς σβάραι δι' ἵππων συρόμεναι καὶ ἐργάται περισυνάζοντες εἰς σωρούς πρὸς καῦσιν τοὺς κορμούς τοῦ ἀραβοσίτου, συλλεγέντας πρὸ ὀλίγου. Ἐνεκα τῆς καλῆς ποιότητος τῆς γῆς δὲν ἔχουσιν ἐν τῇ σχολῇ τὸ παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦν ἀγροναπαυκτικὸν σύστημα· τοὺς ἀγρούς των σπεύρουσι κατ' ἔτος. Εἰς τὸ ἀγροκήπιον εἶδον διαφόρους φυτείας ξένων φυτῶν πρὸς δοκιμὴν καὶ τεμάχια γῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνέμιζαν λιπάσματα τεχνικὰ ἢ γημικὰ. Δὲν ἐγνώριζον εἰσέτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δοκιμῆς. Ὅ,τι μοὶ ἐπροξένησε πολλὴν ἐντύπωσιν ἦτο τὸ πρὸς δοκιμὴν τεμάχιον τῆς βαμβακοφυτείας δι' ἀμερικανικοῦ σπέρου, ὃν ἐπορίσθησαν ἀπὸ τὸν ἐν Παρισίοις οἶκον Vilmoral. Ἐνεκα τοῦ ψυχροῦ κλίματος ὁ βάμβαξ σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν δὲν εἶχεν ὠριμάσει πρὸς συλλογὴν, ἤδη δὲ ἀρξάμενου τοῦ παγετοῦ βεβαίως δὲν θὰ ὠριμάσῃ. Ἀλλὰ τὰ δενδρύλλια ἦσαν ὑγιέστατα καὶ κατάφορτα ἐξ ἀπειροπληθῶν βαμβακοφόρων καλύκων. Ὁ ἐν αὐτοῖς βάμβαξ δὲν μοὶ ἐφάνη ὅσον ὁ τῆς Λεβαδείας λευκός, ἕκαστον ὅμως δενδρύλλιον ἔφερε καρπὸν διπλάσιον καὶ τριπλάσιον ἀπὸ τὸν διὰ τοῦ παρ' ἡμῖν βαμβακοσπέρου παραγόμενον.

« Εἰς τὸ κατάστημα τῆς οἰνοποιίας εὗρομεν τὸν καθηγητὴν καὶ τῆς μαθητὰς ἀσχολουμένους εἰς τὴν γημικὴν ἀνάλυσιν καὶ Θεραπείαν ἀσθενοῦς οἴνου. Εἰς τὸ ἀνω πάτωμα ὑπῆρχον πάντα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν συλλογὴν καὶ πίεσιν τῶν σταφυλῶν ἐργαλεῖα, πάντα εὐρωπαϊκῆς κατασκευῆς καὶ ἀπλούστατα. Τὸ γλεύκος διοχετεύεται διὰ σωλήνων εἰς κάδους κειμένους εἰς τὸ κάτω πάτωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡμιπόγειον ἔχον πάντοτε 14 βαθμῶν θερμοκρασίαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς μεγάλα βυτία πέντε ἢ ἕξ μόλις. Εἰς παρακείμενον ἐντελῶς ὑπόγειον, ἔχον ὅμως ἀνεμιστήρια, εἰσὶ τοποθετημένα μικρὰ βυτία παλαιοῦ οἴνου. Τὸ ὑπόγειον τοῦτο θὰ ἐπαυξήσωσιν ἐφέτος, ἵνα διατηρήσωσι μεγάλαν ποσότητα οἴνου, ὃν ἤδη κατὰ dietίαν πωλεῦσι δι' ἔλλειψιν χώρου. Ὁ προῦπολογισμὸς τοῦ ἐπομένου ἔτους θέλει συμπεριλάβει τὴν περὶ τούτου πίστωσιν. Ἐδοκίμασα τὸν οἶνον τοῦτον. Ὅ,τε λευκός καὶ ὁ ἐρυθρός ἔχουσι τὴν γεῦσιν τῶν οἴνων τοῦ κ. Σόλωνος. Παρατήρησα μετὰ λύπης ὅτι οὐδεὶς ὁμογενὴς ἐκ Στενημάχου, ὅπου πληθυσμὸς 12 χιλιάδων Ἑλλήνων ἔχει μόνον παραγωγὴν καὶ προῖον τὸν οἶνον, ἐξ οὗ, πωλουμένου ἤδη καὶ δι' ἐξαγωγὴν εἰς Γαλλίαν, ἀποζῆ, ἐπυρῶδαζεν ἐν Σαδόβω τὴν οἰνοποιίαν κατὰ τὸ ἀπλούστατον καὶ πρακτικὸν σύστημα τῆς Σχολῆς. Βλέπουσιν ὅτι μεγάλα ποσότητες οἴνου, τὸν ὁποῖον δηλητηριάζουσι διὰ γύψου καὶ ἄλλων ὑλῶν, ἀπορρίπτεται παρὰ τῶν ἀγοραστῶν, καὶ δὲν πείθονται νὰ βελτιώσωσι τὴν μέθοδον τῆς κατασκευῆς, ὡς προσκεκολλημένοι εἰς τὰς ἀρχαίας κακὰς ἔξεις των. Πρακτικῶν περὶ οἰνοποιίας, δὲν θεωρῶ ἀλυσιτελές νὰ ἐπισυνάψω πίνακα ὑπὸ στοιχ. Β'. τῆς ἀμπελοφυτείας καὶ τῆς κατὰ μέσον ὄρον παραγωγῆς τοῦ οἴνου, ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀν. Ῥωμυλίᾳ, δημοσιευθέντα παρὰ τοῦ κ. Γεώργιερ, Τμηματάρχου τῆς Γεωργίας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὡς καὶ τὸν περὶ παραγωγῆς τῶν δημητριακῶν κερπῶν ὑπὸ στοιχ. Γ'. ἐκθεσιν τοῦ αὐτοῦ, δημοσιευθείσας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ «Φίλιππουπόλει».

Εὐπειθέστατος

Ὁ Γενικὸς Πρόξενος

Πρόγραμμα ἐργασιῶν τῆς ἀνω Γεωργικῆς Σχολῆς.

— Ἡ ἐνάρξις τῶν ἐργασιῶν τῆς Σχολῆς γίνεται τῇ 1 Σεπτεμβρίου, τὰ δὲ μαθήματα ἀρχοῦνται ἀκριβῶς τὴν 3 ἰδίου μηνός, τῆς διδασκαλίας οὗσης θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς.

— Ἀρχομένου τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐνεγράφησαν 50 μαθηταὶ διαιρούμενοι εἰς 3 τάξεις.

—Αἱ Γεωργικαὶ ἐργασίαι—Cavè modèle, πειραματικὸν ἀγροκῆπιον, ἀμπελῶν, λειμῶν, χωράφια, ἵπποφρβεῖον, βουστάσιον, ποιμνιοστάσιον, χοιροτροφεῖον, ὑποζυγιοστάσιον, μεταξοσκωληκοτροφεῖον, μελισσοουργεῖον, μετεωρολογεῖον, ἐγένοντο ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῇ ἐπιβλέψει τῶν καθηγητῶν.

—Τὸ σύστημα τοῦτο διευκολύνει τὸν μαθητὴν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ μαθήματος. Αἱ περισυλλεχθεῖσαι ὑπὸ τῶν μαθητῶν γνώσεις εὐρίσκονται ἐκτεθειμέναι ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Τὰς γνώσεις ταύτας βραχνίζει ὁ διευθυντὴς μετὰ τῶν καθηγητῶν πρὸς πληρεστέραν κατάληψιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

—Ἡ Διεύθυνσις ἐνεκαινίχασε ἀπὸ πέρυσι σύστημα μικρῶν ἐκδρομῶν, ἅτε πεισθεῖσα περὶ τῆς ὠφελείας αὐτῶν. Αὐταὶ ἐγένοντο εἰς διάφορα μέρη τῆς Ροδόπης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τρέχοντος σχολικοῦ ἔτους. Τὸ νὰ μαθῶνουν ἐκ τοῦ πλησίον, πῶς γίνεταί ὁ τρυγητός, πῶς κατασκευάζεται ὁ οἶνος καὶ ἄλλα παρόμοια ἰδοῦ ὁποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῶν ἐκδρομῶν.

—Ἐκδρομὴ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐν Βιδινίῳ ὑπὸ τῆς Φυλλοξήρας καταστρεφόμενων ἀμπελῶνων γενήσεται ἀρχομένου τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους.

—Ἀπεφοίτησαν τῆς Σχολῆς 5 μαθηταί. Τὸ διδάσκον προσωπικὸν σύγκειται ἐξ 9 καθηγητῶν.

—Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν διετέλεσε πάντοτε πρόθυμον εἰς πᾶσαν θυσίαν πρὸς ἀνύψωσιν τῆς σχολῆς συντρέξαν εἰς πλουτισμὸν τοῦ Χημείου, Φυσικοῦ Μουσείου καὶ ἐπιστημονικοῦ, τοῦ Ἀγελαδοστάσιου καὶ Ἱπποστασιῶν διὰ τῆς προσκλήσεως ἐκ Κνιάζόβου καὶ Σούμιας συμπληρωματικῶν κτηνῶν.

—Ἡ σχολὴ ἠτύχησε νὰ ὑποδεχθῇ τὴν Ἡγεμόνα μετὰ τῶν πολλῶν ἄλλων ἐπισκεπτῶν.

—Διαρκούντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους, σύσκεψις περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἀντικειμένων, γίνεταί ὑπὸ τῶν καθηγητῶν.

—Οἱ ἐξεργόμενοι (ἀπόφοιτοι) τῆς Σχολῆς ὑπηρετοῦσιν ἐν τῷ στρατῷ ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος.

—Οἱ καθηγηταὶ ἐξεπλήρωσαν μετὰ ζήλου τὸ ἐπιβαλλόμενον εἰς ἕνα ἕκαστον καθῆκον.

Διδασκόμενα Μαθήματα

Ἰδιωτικὴ Οἰκονομία, Δασονομία, Ἀγρονομία, Ἀγρονομικὴ Χημεία, Ἰδιωτικὴ ἀγρονομία, Μεταξοσκωληκοτροφία, Κηπουρικὴ, Ἀνατομία, Φυσικὴ, Φυσιολογία, Βοτανικὴ, Ὀπωροφορία, Λαχανεΐα, Μελισσοουργία, Ἀμπελοουργία, Οἴνοποιτα, Τεχνολογία.

Βουλγαρικὴ Γλῶσσα, Ἀριθμητικὴ, Γεωμετρία, Φυσικὴ, Ὀρυκτολογία, Γεωλογία, Γεωγραφία, Καλλιγραφία, Ἰγνογραφία.

Στατιστικὴ Μαθητῶν

Προσῆλθον

1883.....	54
1884.....	65
1885-86.....	69
1886-87.....	48
1887-88.....	50

αἱτινες ἐξαιρουμένων 4 Μακεδόνων, εἰσὶν ἅπαντες Βούλγαροι ἰθαγενεῖς.

Περιορισία Σχολῆς

Ἡ Βιβλιοθήκη ἐμπεριέχει	Τόμους	220.
Τὸ Φυσιολογικὸν Μουσεῖον.....	ἀντικείμενα	101.
Τὸ Μουσεῖον Βοτανικῆς	»	1529.
Τὸ Χημεῖον.....	»	293.
Τὸ Μουσεῖον Φυσικῆς καὶ Μετεωρολογικῆς	»	54.
Τὸ Μουσεῖον Γεωμετρίας	»	41.
Τὸ Μουσεῖον Γεωγραφίας.....	»	8.
Τὸ Μουσεῖον, Ὀρυκτολογίας.....	»	337.

Κανονισμὸς

Οὐδεὶς μαθητὴς ἔχων ἡλικίαν ἥττον τῶν 15 καὶ πλέον τῶν 20 ἐτῶν εἶναι δεκτὸς ἐν τῇ σχολῇ. Ὁ ἐγγραφόμενος μαθητὴς ὀφείλει νὰ ἔχη ἐνδεικτικὰ ὅτι διήκουσε μαθήματα τοῦλάχιστον μέχρι β' τάξεως Γυμνασίου, ἢ νὰ ὑποστῇ τὰς ἀναγκαίας ἐξετάσεις ὑπὸ τῆς οἰκείας Ἐπιτροπῆς. Ὁ οὕτως ἐγγραφόμενος μαθητὴς ὀφείλει ἐπίσης νὰ ᾗ ἐμβολιασμένος καὶ νὰ παρέξῃ ἐγγύησιν διὰ πᾶσαν ζημίαν ἧς ἤθελε γίνεαι παρὰ-ίτιος ἐν τῇ σχολῇ.

Οἱ ἰδιοσυντήρηται τῶν μαθητῶν πληρώνουσι ἐτησίως 300 λέβια προκαταβαλλόμενα εἰς 3 δόσεις. Οἱ ἡμιποτρόφοι καταβάλλουσι 150 λέβια πληρωνόμενα ἐπίσης εἰς 3 δόσεις.

Πᾶς μαθητὴς ἐγκαταλείπων αὐτὸς ἢ ἄλλως τὴν σχολὴν ἀποζημιώνει αὐτήν.

Ὁδηγίαι

Αἱ ὁδηγίαι καθ' ἃς ἐγένοντο αἱ ὡς ἀνωτέρω μνημονευόμεναι ἐκδρομαὶ σκοπὸν εἶχον νὰ ἐξετασθῶσι. Τὸ Κλίμα, Ἔδαφος, Ὀνομαστοὶ ἀμπελώδεις τόποι, Κλίμα, Καλλιέργεια, Κόπρισμα, Τρυγητός, Οἴνοποιτα, Ἀνάλυσις οἴνων, Ἀποθήκαι καὶ Οἰνοφόρα ἀγγεῖα, Ἐμπόριον οἴνων, τιμαί, κυριώτερα μέρη καταναλώσεως, μέτρα πρὸς βελτίωσιν.

Ἐπεταὶ ἀπαντητικὴ λεπτομερὴς ἐκθεσις γενομένη ὑπὸ τῶν ἐκδρομέων μαθητῶν καὶ καθηγητῶν.

Παραγωγιμότης γαιῶν ἀνηκουσῶν τῇ Σχολῇ.

Ἐξ 1 ἑκταρίου σπαρέντος Κιζιλτζῆ	παρήχθησαν ἑκατολ.	30.—
» 1 » » Ζχαρινῆν	» »	24.50
» 1 » » Σίκαλην	» »	25.50
» 1 » » Κριθὴν	» »	32.—
» 1 » » Βρώμην	» »	22.—
» 1 » » Ἀραβόσιτον	» »	20.—

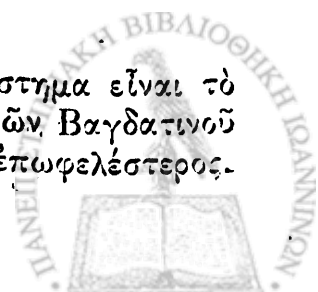
Ἐμβολιασμοί.

Διαρκοῦντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐνεβολιάσθησαν 3500 ἀγριόδενδρα. Ἐφυτεύθησαν μετ' ἐπιτυχίας πολλὰ φυτόνια καὶ ἐπωλήθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Βουλγαρίας περὶ τὰς 3000 χιλιάδας. Τιμὴ ἐκάστου φυτανίου 50 ἐκ.

Ἡ σχολὴ ἐξήτασε σταλέντα αὐτῇ διάφορα φθοροποιὰ ἕντομα.

Σκωληκοτροφία.

Ἡ σκωληκοτροφία εἶναι εἰς πρῶδον. Τὸ ἀκολουθούμενον σύστημα εἶναι τὸ τοῦ Pasteur. Ἐκ 2.5 οὐγγιῶν σπόρου Κορσικανοῦ καὶ 0,5 οὐγγιῶν Βαγδατινοῦ ἐπετεύχθησαν κουκούλια 146 χιλιογρ. Ὁ Βαγδατινὸς ἀπεδείχθη ὁ ἐπωφελέστερος.

Κλήματα 'Εξωτερικά.

Μετενεχθέντα ἐξ 'Αμερικῆς' ἐφυτεύθησαν ἑπτὰ εἶδη. *Vigne Americana* (*Cardifolia*), *Herbemouth* (*Aestivalis*), *Nouh* (*Kiparia*) κλπ.

Οἶνοι

Οἱ οἶνοι ἐζητάσθησαν καὶ ἀνελύθησαν διαφορετρόπως. Ἐκ τῆς σταφυλῆς καλουμένης «Μαυροῦδι» παρήχθη κατὰ τοὺς εἰδόμενους οἶνος ὅμοιος τῷ *Bordeau*. 4170 ὄκ. σταφυλῆς ἔδωκαν 2000 ὄκ. οἶνου καθαροῦ.

Ροδέλαιον.

Ὅτι ἡ Ροδελαία δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχη ἐν Σαδύβῳ τοῦτο ἤδη ἐγένετο γνωστὸν ἐκ τῶν ἐκτελεσθεισῶν δοκιμῶν. Τὸ ἄνθος, τὸ ἄρωμα, ἡ ποιότης, ἡ ποσότης, ὅλα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα ἐλλείποντα ἀπαντῶσι μόνον εἰς τοὺς παρὰ τὸν Αἴμον γνωστοὺς ροδελαιῶνας. Ἡ αἰτία δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς κλιματολογικὰς αἰτίας καὶ τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους. Τέσσαρα εἶδη σπαρέντα ἐν τῷ πειραματικῷ κήπῳ οὐδὲν ἔδωκαν ἄνθος. Τινὲς τῶν ροδελαιῶν ἐξηράνθησαν ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ χειμῶνος.

Δάση.

Ἡ σχολὴ κατέχει 200 στρέμμ. τεχνητὸν δάσος δρυῶν προοδευουσῶν.

Μελισσοργία.

Ὅχι μεγάλα πράγματα.

'Αστεροσκοπεῖον—Μετεωροσκοπεῖον.

Ἰδρυθὲν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐμπεριέχει 13 ἐργαλεῖα. Οἱ μαθηταὶ κάμνουν καθ' ἐκάστην μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις.

Ἡ Σχολὴ ἔχει Σιδηρουργεῖον, Ἀμαξοπηγεῖον καὶ κατάστημα μὲ πλουσίαν συλλογὴν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν Εὐρωπαϊκῶν.

Κτηνοτροφεῖον.

Τὸ ὅλον τῶν κτηνῶν ἐξ ὧν καὶ τινὰ γένους Εὐρωπαϊκοῦ εἶναι 221. Ἀξίας ὀλικῆς εἰς λέβια 18,744.

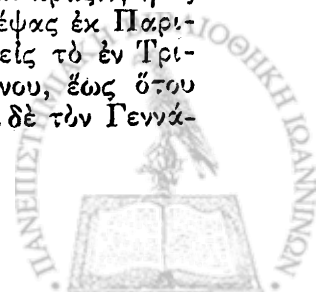
Ὁ κ. Γ. Κυριακὸς Ὑποδιευθυντὴς τῆς Τριανταφυλλιδείου Σχολῆς

Ὁ Ἀποστολόπουλος ἔχει ἐγείρει μίαν ἀφάνταστον καὶ ἄδικον κατὰ παντὸς πολεμικῆν, ἐπωφελούμενος πρὸς τοῦτο πάσης εὐκαιρίας. Δημοσιεύει κατὰ τὸ 1891 τὰ ἑξῆς.

—Τὴν 27 Ἀπριλίου 1888 διὰ Β.Δ. διωρίσθη Ὑδιευθυντῆς(1) τῆς Γεωργ. Σχολῆς ὁ ἐπιστήμων γεωπόνος κ. Γ. Κυριακὸς (2) μὲ μηνιαῖον μισθὸν δρ. 250 καὶ μὲ

(1) Σ.Σ. Ὁ Γεννάδιος διωρίσθη Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς ἐπίσης διὰ Β. Δ. τῆς 27 Ἀπριλίου 1888. Εἰδικὸς Δευδροκόμος ὤρίσθη ὁ Φίλιππος Βουλγαράκης, ἀρχικηπουρὸς δὲ ὁ Γουλιέλ. Τζισχόλι (ἔχοντες ἀμφότεροι «πιστοποιητικὰ πενταετοῦς εὐδοκίμου ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος των».)

(2) Γράφει ὁ Ἀποστολόπουλος «Τῆ 15 Νομβρίου 1888 διὰ Β. Δ. γίνεται ὁ Σαρακομένος Ὑδιευθυντῆς τῆς Γ. Σχολῆς Ἀθηνῶν, ὡς πτυχιούχος Γεωπόνος ἐκ τῆς Γεωργικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων, καὶ ὑποβιβάζεται ὁ κ. Κυριακὸς ἐνῶ καὶ οὗτος ἦτο πτυχιούχος Γαλλικῆς Σχολῆς. Ἀλλ' ὁ Σαρακομένος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ μόνον θεωρεῖται ἐδιδάχθη οὐχὶ δὲ καὶ πράξιν, ἥτις δὲν διδάσκεται εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, οὐδὲ τοιαύτην ἔκαμεν εἰς Ἑλλάδα, διότι ἐπιστρέψας ἐκ Παρισίων, διωρίσθη καθηγητῆς τῶν μηθηματικῶν εἰς τὸ ἐν Ἀρτῆ Γυμνάσιον, κατόπιν εἰς τὸ ἐν Τριπόλει, ἔπειτα εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Τριπόλεως καὶ ἐδραπέτευσεν νύκτωρ ἐξ ἐκείνου, ἕως ὅτου διεπληρώθη πρὸ ὀλίγου καὶ μὲ τὸν Γεννάδιον καὶ ὑπεβιβάσθη καθηγητῆς, ὑβρίζει δὲ τὸν Γεννάδιον.....» («Γεωργ. Ἐφημερίς» 1891. Ἀριθ. Φυλλ. 57).

2ο) απολαυὰς ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς Σχολῆς. (1) Ἀλλὰ τοῦτον δι' ἑτέρου Β.Δ. ὑπεβίβασαν εἰς καθηγητὴν (2) καὶ ἀντ' αὐτοῦ διώρισαν ὡς Ὑδιευθυντὴν τὸν Σαρακωμένον, ἀνέθεσαν δὲ εἰς τὸν κ. Κυριακὸν τὴν ἀπολύμανσιν τοῦ πευκοφλοιοῦ εἰς τὸ Τελωνεῖον Σύρου καὶ κατόπιν ἀπέστειλαν εἰς Σῦρον τὸν Καθηγητὴν Σύρμαν ὅστις ἀπεβίωσεν. Κατόπιν ἀπέστειλαν καὶ πάλιν τὸν κ. Κυριακὸν εἰς Σῦρον καὶ πάλιν τὸν ἐπανέφερον εἰς τὴν σχολὴν ἀποστείλαντες εἰς Σῦρον τὸν Χασιώτην (3) καθ' ὅσον αὐτὸς ἔγραφε καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ τύπῳ τὰ ἄθλα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Γενναδίου» (4).

Ἡ δωρεὰ Κασσαβέτη ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τῷ 1888.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1888 καὶ δὴ τὴν 6 Ἰανουαρίου νέος γενναῖος δωρητὴς προσέφερεν εἰς τὸ Ἔθνος ἀγρόκτημά του μεγάλης ἀξίας πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ λειτουργίαν εἰς Θεσσαλίαν Γεωργικῆς Σχολῆς.

Ἡ «Ὠρα» τοῦ Τρικούπη εἰς τὰ 1888 ἐδημοσίευσεν σχετικῶς τὰ ἐξῆς.

Ἐκτὸς πολλοῦ εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν στήλην τῶν εὐεργετῶν τοῦ ἔθνους τὸ ὄνομα τοῦ Κασσαβέτη, αἰδῖος δ' ἔσται ἡ μνήμη τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν ἐν τῷ Πηλείῳ Κασσαβετείων ἐκπαιδευτηρίων Δημητρίου Κασσαβέτη, πολλὰ πολλαχῶς προσενεγκόντος ὑπὲρ ἔθνικῶν σκοπῶν. Ἀλλ' ἡ μεγάλη δωρεὰ ἦν ἐποιήσαντο γῶες ἢ σύζυγος τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς κυρία Εὐφροσύνη Κασσαβέτη καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ κ. Ἀλεξ. Κασσαβέτης, ἀναβιβάζει τὸ ὄνομα αὐτῶν μεταξὺ τῶν μεγάλων τοῦ ἔθνους εὐεργετῶν, ἀνεξάλειπτος δὲ θέλει παραμείνει ἡ εὐγνωμοσύνη ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς Ἑλληνοῦ. Ἡ κυρία Εὐφροσύνη Κασσαβέτη καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς ἐδωρήσαντο πρὸς τὸ Ἔθνος τὸ ἐν τῇ Ἐπαρ-

(1) Τὴν 1 Δεμβρίου 1888 γίνεται ἐναρξὶς τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων εἰς τὰς Γεωργικὰς Σχολὰς, χωρὶς νὰ γίνῃ διὰ τὸ ἀξιωματικὸν αὐτὸ γεγονός οὔτε ἀγιασμὸς, οὔτε τελετὴ, οὔτε ἐναρκτήριος λόγος («Γεωργ. Ἐφημερίς» 1891 Σελ. 57).

(2) Διὰ Β. Δ. τῆς 21 Μαρτίου 1891 ὁ μὲν κ. Κυριακὸς προβιβάζεται εἰς Ὑδιευθυντὴν τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου, ὁ δὲ Ὑδιευθυντὴς Σαρακωμένος ὑποβιβάζεται εἰς Καθηγητὴν. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελέσματα τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ Γενναδίου.

(3) Σ. Σ. Ὁ κ. Χασιώτης, ὑπ' ὄψει τοῦ ὁποῦ ἐθέσαμεν τὰ γραφόμενα τοῦ Ἀποστολοπούλου, διηγεῖται μὲ τὸν πλέον χαριέστερον, τὸν τόσον οἰκεῖον εἰς αὐτόν, τρόπον, τοὺς θυμοὺς τοῦ ἀειμνήστου Γενναδίου ὅστις ἐκάνονε τὰς διαφόρους τοποθετήσεις τῶν ὑπαλλήλων του καὶ συναδέλφων του γεωπόνων, σύμφωνα πρὸς τὰ νεῦρά του. Εἰς ἐλάχιστην ἀντιγωνίαν ἢ ἀντίρρησην τῶν ὑφισταμένων του, διαπρεπῶν ἄλλωστε ἐπιστημόνων, ὅπως ὁ Κυριακὸς, ὁ Σαρακωμένος, ὁ Χασιώτης, ὁ Λοβέρδος ἐπηκολούθει ἄμεσος μετάθεσις. Εἰς μίαν τοιαύτην δυσφορίαν ἢ εὐθιξίαν τοῦ Γενναδίου ὀφείλει ὁ κ. Χασιώτης τὴν ἀποστολὴν του εἰς Σῦρον. Εἶναι ἀμίμητος ὅταν περιγράψῃ τὴν ἐκεῖ ὑπηρεσίαν του διὰ τὴν ἀπολύμανσιν τοῦ πευκοφλοιοῦ. Ἡ ἐπιτήρησις καὶ ἡ ἐπέμβασις τῶν εἰς Σῦρον ἀποστελλομένων γεωπόνων πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰσβολῆς τῆς φυλλοξήρας ἦτο μέτρον ἄσκοπον καὶ ἀνωφελές. Κίνδυνος εἰσόδου τῆς φυλλοξήρας διὰ τῶν πευκοφλοιῶν δὲν ὑπῆρχε καὶ τὸ ἔργον τῶν ἐπιφορτισμένων τὴν ἀπολύμανσιν ὑπαλλήλων ἦτο ἔργον πλουσίας ἀμοιβῆς καὶ πλήρους ἀμεριμνησίας !! Τὸ τοιοῦτον ὁ κ. Χασιώτης ἐγνώρισεν εἰς τοὺς μεγάλους βυρσοδέψας τῆς Σύρου καὶ οὗτοι ἔσπευσαν νὰ διαμαρτυρηθοῦν εἰς τὸν τότε Πρωθυπουργὸν Δελγιάννην, ὅστις μὴ θέλων νὰ δυσχερεστήσῃ τὸν Γεννάδιον, ἐπιμένοντα εἰς τὴν γνώμην του ὡς πρὸς τὸ ἐπικίνδυνον τῶν πευκοφλοιῶν, εὐρέθη εἰς δυσχερῆ θέσιν καὶ ἐζήτησε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς ἐπισημονὰς Εὐρωπαϊκῆς φήμης !! Ὅταν περιγράψῃ ὁ κ. Χασιώτης πῶς δῆθεν ἐπεστάται εἰς τὴν ἀπολύμανσιν ἀθῶων πευκοφλοιῶν ἐκσπᾶ ὀλόκληρον τὸ χιουμόρ του καὶ καθίσταται ἡ περιγραφή του ἀληθὲς ἀπόλαυσις.

(4) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» 1891 Ἀριθ. 57.— Εἰς τὸ ἴδιον φύλλον δημοσιεύει καὶ τὰ ἐξῆς : Ὅτι τὴν 29 Ἀπριλίου 1888 διωρίσθη, κατὰ τὸν Νόμον, ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Σχολῆς. Αὕτη δὲ ὑπεχρεώτο νὰ ὑποβάλλῃ ἔτησίως ἔκθεσιν εἰς τὸ Ὑπουργ. Ἐσωτερικῶν. Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον πολλὰ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης «μὴ ἀνεχόμενα νὰ βλέπωσι τὰ διαπραττόμενα ὑπὸ τοῦ Γενναδίου παρητήθησαν ὡς ὁ Συγγρός...». Ἡ ὡς ἀνω ἀναφερομένη Ἐπιτροπὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν Ἄνδρ. Συγγρόν, τὸν Γ. Παχύν, τὸν Δ.Μ. Καλλιφρονᾶν, τὸν Ι. Θεοφιλάτον καὶ τὸν Παῦλον Σκουζέν. (Ἐφ.μ. τῆς Κυβερν. 1888-29 Ἀπριλίου Ἀριθ. 115).

χία Ἀλμυροῦ τῆς Θεσσαλίας (1) μέγα ιδιόκτητον αὐτῶν κτῆμα, πρὸς σύστασιν, ἐγκατάστασιν ἐν αὐτῷ καὶ διατήρησιν γεωργικῆς Σχολῆς, χθὲς δὲ τὴν μεσημβρίαν ὑπὸ τοῦ κ. Χαριλάου Τρικούπη, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Δημοσίου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλεξ. Κασσαβέτη (2). Διὰ τοῦ συμβολαίου τούτου ὁ κ. Ἀλ. Κασσαβέτης καὶ ἡ μήτηρ του θέλοντες νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν τοῦ μακαρίτου πατρὸς καὶ συζύγου αὐτῶν Δημητρίου ὡς καὶ τὴν ἰδίαν ἐπιθυμίαν, πρὸς διηνεκῆ ἀνάμνησιν τῆς οἰκογενείας Κασσαβέτη, δωροῦνται πρὸς τὸν Δῆμόσιον τῆς Ἑλλάδος, ἐλεύθερον παντὸς πραγματικοῦ βάρους, τὸ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ τῆς Θεσσαλίας κείμενον ιδιόκτητον κτῆμά των, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀϊδίν», μεθ' ὅλων τῶν παραρτημάτων αὐτοῦ, μηχανῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ παντὸς ἄλλου σκεύους χρησίμου εἰς τὴν καλλιέργειαν, ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχόντων ζώων. Τὴν δωρεὰν ταύτην ποιοῦσιν ὑπὸ τὸν ρητὸν καὶ ἀπιδράβατον ὅρον νὰ χρησιμεύσῃ τὸ δωρούμενον κτῆμα πρὸς σύστασιν, ἐγκατάστασιν ἐν αὐτῷ καὶ διατήρησιν Γεωργικῆς Σχολῆς, ἥτις θέλει φέρει τὴν ἐπωνυμίαν «Κασσαβέτειος». Ὁ κ. Τρικούπης ἐδήλωσεν ὅτι δέχεται τὴν δωρεὰν καὶ παραλαμβάνει εἰς τὴν κυριότητα καὶ κατοχὴν τοῦ δημοσίου τὸ δωρούμενον κτῆμα μετὰ τοῦ τεθέντος ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ ὅρου τῆς συστάσεως καὶ ἐγκαταστάσεως ἐν τῷ δωρουμένῳ κτήματι Γεωργικῆς Σχολῆς (3), ἐξέφρασε δὲ πρὸς τοὺς δωρητὰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Κυβερνήσεως» (4).

Ποῖον τὸ δωρηθὲν κτῆμα τῶν Κασσαβέτη.

Τὸ δωρηθὲν τσιφλικίον Ἀϊδίν ἦτο ἐκτάσεως 27.000 περίπου στρεμμάτων καὶ περιεῖχε...

α) Οἶκον Διευθυντοῦ μετὰ κήπου, οἰκίσκον διὰ τὸν κηπουρὸν, γραφεῖον μετὰ μικρᾶς ἀποθήκης, μικρὰν αἶθουσαν ἀμαξήλατου, σταῦλον διὰ δύο ἵππους, τρεῖς μικροὺς σταύλους δι' ἀγέλαδας καὶ ὄρνιθας. Ὁ κῆπος περιεῖχεν ἐλαίαν, ἀνθῶνα, πολλὰς εὐκαλύπτους καὶ δύο στρέμματα ἀμπέλου.

β) Δώδεκα οἴκους χωρικῶν μετὰ σταύλων καὶ ἀχυρώνων.

γ) Δώδεκα οἰκίσκους χωρικῶν μετὰ σταύλων καὶ ἀχυρώνων.

δ) Δώδεκα οἰκίσκους ὑπαλλήλων τοῦ τσιφλικίου.

ε) Μεγάλην ἀποθήκην σιτηρῶν μετὰ ὑπογείου.

στ) Σταύλους ἵππων μετὰ ἀποθήκης.

ζ) Μεγάλην οἰκοδομήν, ἥς τὸ ἄνω πάτωμα διὰ κατοικίαν, τὸ δὲ κάτω δι' ἀποθήκας.

(1) Ὁ Ἀποστολόπουλος ὡς ἐξῆς περιγράφει τὴν δωρεὰν. «Ὁ ἐκ Βόλου Κ. Κασσαβέτης ἀποθήσκειν τὸ 1870 εἰς Λοιδίνον ἐνετειλατο τὴν σύζυγον αὐτοῦ Εὐφροσύνην ἵνα δωρήσῃ εἰς τὸ Ἑλλ. Ἔθνος τὸ ἐν Ἀϊδίῳ τοῦ Ἀλμυροῦ κτῆμα αὐτοῦ συγκείμενον ἐξ 20 χιλ. στρεμ. ἀγρῶν πρὸς ἴδρυσιν Γεωργικῆς Σχολῆς φερούσης τὸ ὄνομα του. Ἡ δὲ κυρία Κασσαβέτη ἀφιέρωσε κατὰ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1888 τὸ κτῆμα τούτο ὅπως πρὶν ἐκκαλιέργει καὶ ἐνέμεστο ἡ ἰδίᾳ, εἰς τὸ Ἔθνος, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς τύπος καὶ ἰδίως ὁ ὑπουργικὸς ἀνύψωσε τὴν ἀξίαν τοῦ κτήματος αὐτοῦ καὶ ἀνεβίβασεν εἰς 1,000,000 δρ.» («Ἐφημερίς Γεωργικῆς. 1891. Φυλλ. 54).

(2) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7073 τῆς 6 Ἰανουαρίου 1888 «Δωρητήριον Συμβολαίου» ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Γεωργικὴν Νομοθεσίαν» τοῦ Κ. Χ. Λευκιάδου τῷ 1917 εἰς σελ. 506-508. Βλέπε καὶ «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» Ἰουνίος 1888. Τεύχος Ζ'. Σελ. 271.

(3) Σ.Σ. Εἰς τὸ «Δωρητήριον Συμβολαίου» ἀναφέρεται ὅτι ὁ Τρικούπης παρεκάλεσε «τοὺς δωρητὰς ἵνα ἐν τῇ περιπτώσει διὰ τὴν ἐγκατάστασιν καὶ συντήρησιν τῆς συσταθησομένης σχολῆς προκύψῃ ἀνάγκη ἵνα γίνῃ χρησὶς καὶ ἄλλων κεφαλαίων ἐξ ἄλλου κληροδοτήματος, τὸν αὐτὸν ἔχοντος προουρισμῶν, προστεθῆ εἰς τὴν ἐπωνυμίαν τῆς «Κασσαβέτειου Γεωργικῆς Σχολῆς» καὶ ἑτέρα ἀναμνηστικῶσα τὸ ὄνομα καὶ ἑτέρου κληροδότου». Τὴν παράκλησιν αὐτὴν τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εὐχαρίστως ἀπεδέχθησαν οἱ δωρηταί. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μετέπειτα ὀνομασία «Τριανταφυλλίδειος καὶ Κασσαβέτειος» Σχολῆς δὲν ἦτο προῖον ἀυθαιρεσίας, ἀλλὰ ἐπήγαγε ἀπὸ τὴν πρόθυμον συναίνεσιν τῶν δωρητῶν.

(4) «Ἑλλ. Γεωργία» 1888 Σελ. 21-22.

- η) Σειράν ἀποθηκῶν εἰς νέα χωρίσματα, ἐξώθεν δὲ ταύτης μέγαν περίβολον δι' ἀλώνια καὶ δι' ἐναπόθεσιν τῶν μηχανῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων, κάρρων κ.τ.λ.
θ) Λιθόκτιστον μάνδραν, ἐν ἣ τρεῖς οἰκίσκοι βουσκῶν.
ι) Ἀποθήκην, παρ' αὐτῇ δὲ μικρὸν κῆπον.
ια) Ἐκκλησίαν μετὰ κήπου.
ιβ) Ἄμπελον ἐξ εἴκοσι στρεμμάτων περίπου.

Ἐν τῷ τσιφλικίῳ ὑπῆρχον διάφοροι γεωργικαὶ μηχαναί, κινητὴ ἀτμομηχανή, ἀλωνιστικὴ μηχανή, μηχανὴ πιεστικὴ γόρτου, ἀτμοκίνητος ἀντλία πρὸς ἄρδουσιν, ἄροτρα, σπορεῖς, θεριστικαὶ μηχαναὶ καὶ πάντα τὰ χρειώδη πρὸς οἰνοποιίαν.

Τὸ δωρηθὲν τοῦτο κτῆμα μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ εἶχεν ἀξίαν τριάκοντα χιλιάδων τοῦλάχιστον λίρων στερλινῶν (1).

Σύστασις Σχολῆς Ἀιδινίου διὰ Β. Δ.

Ἡ Κυβέρνησις ἤδη ἀντιμετωπίζει νέας ὑποχρεώσεις ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως Γεωργικῶν Σχολῶν. Ἡ νέα δωρεὰ τοῦ Κασσαβέτη τὴν διευκολύνει πρὸς τοῦτο καὶ συνδυάζουσα καὶ τὸ Κληροδότημα Τριανταφυλλίδου ἐκδίδει περὶ τὰ μέσα τοῦ 1888 τὸ κάτωθι Διάταγμα.

Δ Ι Α Τ Α Γ Μ Α

Περὶ συστάσεως Γεωργικοῦ Σχολείου ἐν τῷ κτήματι «Ἀιδίν».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Προτάσει τῶν ἡμετέρων κτλ.

Ἄρθρ. 1.—Ἐν τῷ κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἐθνικῷ κτήματι «Ἀιδίν» συνιστᾶται γεωργικὸν Σχολεῖον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κασσαβέτειος καὶ Τριανταφυλλίδειος Γεωργικὴ Σχολή» κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ συστάσεως γεωργικῶν σχολείων ΔΦΒΜ' Νόμου τῆς 28 Μαΐου 1887.

Ἄρθρ. 2.—Τὸ παρὸν διάταγμα ὑποβληθήσεται εἰς τὴν κύρωσιν τῆς Βουλῆς(2).

Ἐν Κερκύρῃ 4 Μαΐου 1888 (3).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄

Τῶν Οἰκονομικῶν
Χ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Τῶν Ἐσωτερικῶν
Κ. ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ

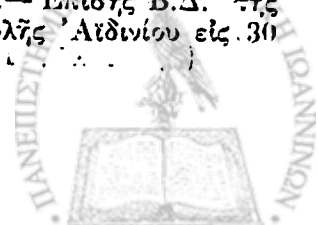
Σχόλια κατὰ τὸ 1888 διὰ τὴν ἰδρυθησομένην Σχολὴν Ἀθηνῶν.

Ἡ «Παλιγγενεσία» δημοσιεύσει δύο ἄρθρα ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικὴ Τριανταφυλλίδειος Σχολή». Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἐγράψαν ταῦτα ἢ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀποστολοπούλου ἢ κατ' ἔμπνευσιν αὐτοῦ. Ὅπως ὅλοι οἱ γράφοντες περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως, οὕτω καὶ ὁ ἀρθογράφος τῆς Παλιγγενεσίας, δὲν παραλείπει ν' ἀναφέρῃ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος καὶ νὰ δικαιο-

(1) «Ἐλλην. Γεωργία» 1888. Σελ. 22-23.

(2) «Ἐφημερὶς Κυβερνήσεως» 1888. Α', σελ. 678. (Κατηρηγμένον).

(3) Ἀναφέρομεν καὶ τὸ Β.Δ. τῆς 7 Ἰουνίου 1888 δι' οὗ τροποποιεῖται τὸ ἄρθρ. 33 τοῦ ἐπὶ 16 Μαοτίου 1888 Β.Δ. («Ἐφημ. Κυβερν.» 1888 Α. σελ. 851). Ἐπίσης τῆς 30 Ἰουνίου 1888 περὶ ἐξετάσεως ὑγείας μαθητευομένων Ἀιδινίου.—Ἐπίσης Β.Δ. τῆς 30 Σεβρίου 1888 περὶ ἰσοσσιτίου μαθητευομένων. («Ἐφημ. Κυβερν.» 1888 Α' Σελ. 1215).—Ἐπίσης Β.Δ. τῆς 3 Αὐγούστου 1888 δι' οὗ προσδιορίζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς Ἀιδινίου εἰς 30 μετὰ ἓν ἔτος δὲ διὰ Β.Δ. προσδιορίσθη εἰς 20.

λογήσῃ τὴν ἀποτυχίαν τῆς. Διὰ τὴν ἀποδείξῃ τὴν ἀκραν ὑπηρεσιακὴν ἐνημερότητα τῶν προϋσταμένων ὑπηρεσιῶν τῆς Σχολῆς γράφει ἡρακλήτρισι τικῶτατα: «ὅτε ἐδίδουτο αἱ Κυβερνητικαὶ πιστώσεις πρὸς καλλιέργειαν οἱ περίξ ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν συγκομιδὴν, ὅτε ἐδίδετο τῇ Σχολῇ ἡ ἄδεια νὰ τρυγήσῃ, οἱ περίξ γεωργοὶ ἔπινον πρὸ πολλοῦ τὸν οἶνον τῶν...». Περαιτέρω ἐπνεργόμενος εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὀριστικῆς διαλύσεως τῆς Σχολῆς Τίρυνθος λέγει ὅτι αὕτη διελύθη «ὑπὸ τὴν ψευδῇ δικαλογίαν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν Εἰσηγητῶν ὅτι θὰ συστηθῇ τοιαύτη ἐν Ἀθήναις, οἱ ὅποιοι εἰσηγηταὶ ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ κακοὶ δαίμονες τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργ. Σχολῆς». Κατόπιν ἀναφέρει τὴν γενναίαν δωρεάν τοῦ Τριανταφυλλίδου αὐτοῦ πολλὰ διὰ τῆς γεωργίας κερδίσαντος» καὶ ἀναλύει τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου περὶ ἰδρύσεως τριῶν Γεωργικῶν Σχολῶν (1). Κατόπιν ἀναφέρει ἄλλας λεπτομερείας τοῦ Νόμου καὶ καταλήγει εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν διορισμὸν τοῦ προσωπικοῦ. (2).

Οἱ ὑπάρχοντες εἰς Ἑλλάδα ἐπιστήμονες γεωπόνοι κατὰ τὸ 1888.

Εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον τῆς «Παλιγγενεσίας» ὁ ἀρθρογράφος ἀναφέρει τοὺς Πτυχιούχους τῶν Γεωργικῶν Σχολείων διὰ νὰ ἔγῃ ὑπ' ὄψει τῆς ἡ Πολιτεία τίνας δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὴν «ἰδρυσιν τῶν Γεωργικῶν Τριανταφυλλιδείων καὶ Κασσαβετείων Σχολῶν».

Ὁφείλομεν ἰδιαίτεράν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν ἀρθρογράφον ὅστις περιέσωσε πολὺτιμον κατάλογον Ἑλλήνων ἐπιστημόνων δυναμένων ἀπὸ πεντηκονταετίας περίπου νὰ προσφέρωσι τὰ φῶτά των καὶ τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν ἀναγεννωμένην γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν τῆς χώρας.

Πρῶτον ἀναφέρει τὸν Ἀσημάκη ν Ἡλιόπουλον καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐσπούδασεν «ὡς ἐσωτερικὸς, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Γρινιώ, πρῶτην Διευθυντὴς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος, ἀποσταλεὶς εἰς τὴν παγκόσμιον Ἐκθεσιν τοῦ Λονδίνου, συγγραφεὺς γεωργικοῦ βιβλίου, Πρόξενος ἤδη ἐν Κυδωνίαις, καλλιεργητής». Καὶ ἐξακολουθεῖ (3)

2) «Ἀλέξιος Ἰ. Μιχαλόπουλος, σπουδάσας ὡς ἐσωτερικὸς, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Γρινιώ, καὶ διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς τοῦ ἐλληνικοῦ Πανεπιστημίου, μέλος τῆς Γεωργικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων, Καθηγητὴς καὶ ὑποδιευθυντὴς τῆς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς, δημοσιεύσας γεωργικὰς πραγματείας. 3) — Ἰωάννης Μεθόδιος, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Μονάχου, καὶ τῆς ἐν Λιτσίεστερ τῆς Ἀγγλίας, ἤδη πρόξενος.

4) «Ἀλεξ. Ἀθ. Πετσάλης πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Μονάχου δημοσιεύσας οἰκονομολογικὰς διατριβάς, πρῶτην βουλευτὴς. 5) — Ἰωάν. Κ. Ἀποστολόπουλος, σπουδάσας ὡς ἐσωτερικὸς πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς

(1) Σ.Σ. Εἰς τὴν σχετικὴν περιγραφὴν ὀφείλομεν νὰ προσέξωμεν σημεῖα τινὰ περιέχοντα ἐνδιαφερούσας ἱστορικὰς πληροφορίας. Ἦτοι νὰ προσέξωμεν εἰς τὴν λεπτομέρειαν καθ' ἣν ἡ ἐν Ἀθήναις Σχολὴ θὰ ἰδρυθῇ «ἐν τῷ κτήματι Ρούφ καλλιεργημένῳ παρὰ τῆς αἰμινῆστου Βασιλίσσης Ἀμαλίας». Εἶναι σπουδαιότατη ἡ πληροφορία αὕτη διότι συνδέεται μὲ ἄλλην ἐργασίαν ἡμῶν εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετάζεται ἡ γεωργικὴ δράσις τῆς Ἀμαλίας, καὶ τὸ ζήτημα τοῦ παρὰ τὸν Βοτανικὸν κτήματός τῆς, δὲν ἔχει ἀκόμη τελείως καθορισθῆ. Ἐπίσης μᾶς δίδει τὴν πληροφορίαν ὁ ἀρθρογράφος ὅτι ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ Σχολὴ θὰ ἰδρυέτο ἢ εἰς τὸ δωρηθὲν κτήμα τῆς κ. Κασσαβέτη ἢ «ἐν τοῖς δωρηθησομένοις ἀπεράντοις κτήμασι τοῦ κ. Κ. Ζάππα».

(2) Ἀριθ. 7128. 1888. 12 Ἰανουαρίου.

(3) Κατὰ τὸν Δεβριον τοῦ 1891 ὑπέβαλεν αἴτησιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Γεωργιὸς Πλάγος. Οὗτος ἐσπούδαζεν εἰς τὸ Ἑθνικὸν Ἀγρονομικὸν Ἰνστιτούτον τῶν Παρισίων καὶ μετὰ ὑπερδιετέας σπουδὰς διέκοψε τὰ μαθήματά του καὶ ἀνεχώρησε κατὰ τὸ 1884 εἰς Ἀμερικὴν ὅπου διηύθυνεν «Ἀγρονομικὴν τινὰ ἔπαυλιν». Διὰ τῆς αἰτήσεώς του ἐξῆτει παρὰ τοῦ Ὑπουργείου νὰ τοῦ παρασχη τὰ μέσα νὰ μεταβῇ εἰς Παρίσιον καὶ ὑποβληθῇ εἰς ἐξετάσεις γὰρ νὰ λάβῃ τὸ δίπλωμά του.

Σχολῆς τοῦ Γρινιώ, πτυχιούχος τῆς ὑδραυλομηχανικῆς Σχολῆς τοῦ Λεζαρδῆ, πτυχιούχος τοῦ σηροτροφικοῦ σταθμοῦ Μομπελλιέ, μαθητῆς τοῦ Παστέρ ἐν τῇ διὰ μικροσκοπίου ἐξετάσει τῆς ἀσθενείας τῶν φυτῶν, ὑπάλληλος ἐπὶ τῶν Ἐκθέσεων τοῦ Ἰπουργείου τῆς Γαλλίας, διευθυντῆς ἐπὶ ὀκταετίαν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἐν Τίρυνθι, μέλος τῆς Γεωργικῆς καὶ Βιομηχανικῆς ἐθνικῆς ἀκαδημίας τῶν Παρισίων, τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἐγκλιματίσεως τῶν Φυτῶν καὶ Ζώων, ἐκδότης Γεωργικῆς Ἱστορίας ἐν Ἑλλάδι καὶ τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς, ἐκδότης τῆς Γεωργικῆς Ἐφημερίδος δημοσιεύσας καὶ ἐπιστημονικὰς διατριβάς ἐν ἔφημερίσι, ἐφευρέτης τοῦ ἐν Τίρυνθι ἀρότρου, βραβευθὲν τὸς εἰς τὰς Ἐκθέσεις (1) καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν χρήσει, Διευθυντῆς τοῦ ἐν Σπάρτῃ σηροτροφικοῦ Σταθμοῦ, Καθηγητῆς τῆς φυσικῆς ἱστορίας, καὶ τῆς Γεωργικῆς, ἐν τοῖς Διδακταλεῖοις Πελοποννήσου, Ἐπτανήσου, καὶ Θεσσαλίας, Ἐφορ. τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἐκθέσεως, διοργανωτῆς τῶν παγκ. Ἐκθέσεων τετρακίς περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα, ἐπίτροπος ἐλλανοδίκης ἐν Παγκοσμίοις ἐκθέσεσι, Παρισίων, Βιέννης, καὶ ἐν τοῖς παγκοσμίοις γεωργικοῖς, φυλλοξηρικοῖς καὶ σηροτροφικοῖς συνεδρίοις, Παρισίων, Λονδίνου, καὶ Ἰταλίας, φέρον χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν μεταλλόσημον καὶ παράσημα διαφόρων Κρατῶν (2).

6) « Νικόλαος Προβελέγγιος, σπουδάσας ὡς ἐσωτερικὸς πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Γράν—Ζουάν, τῆς Γαλλίας, δημοσιεύσας Γεωργικὰς πραγματείας, ἤδη Δήμαρχος Σίφνου.

7) « Α. Λαγουδάκης, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Ἀμερικῆς. Ὑποδιευθυντῆς τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

8) « Ἀλ. Τομπάζης, πτυχιούχος τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος τῆς ἐν Χάλκῃ Ἀκαδημίας τῆς Πρωσίας, δημοσιεύσας πολλὰς Γεωργικὰς πραγματείας.

9) « Ἀλέξιος Μακκᾶς, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Γρινιώ πραγματοποιῶν τῆς Ἡπειροθεσσαλικῆς Τραπεζῆς (3).

10) « Γ. Βοῦρος, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Βιέννης, Διευθυντῆς τοῦ κτήματος τοῦ κ. Συγγροῦ.

11) « Στέργιος Οἰκονόμου, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Ζαμπλοῦ, δημοσιεύσας Γεωργικὰς διατριβάς οἰνοποιός, ἤδη πρόξενος.

12) « Κων. Βασιλάκης, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Ζαμπλοῦ τοῦ Βελγίου, ἤδη βουλευτῆς.

13) « Ἀρ. Κ. Πετσάλης, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ, οἰνοποιός ἐν Ξηροχωρίῳ.

14) « Ἰωάν. Οἰκονομίδης, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Γερμανίας ἤδη ἔμπορος ἐν Ρωσίᾳ.

15) « Ἀριστ. Μουράτογλου, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Ζαμπλοῦ, πρῶν Διευθυντῆς τοῦ Κτήματος τῆς Κυρίας Κασσαβέτη καὶ τοῦ κ. Κ. Ζάππα ἐν Θεσσαλίᾳ, δημοσιεύσας πέντε διατριβάς, ἤδη ἔμπορικὸς μεσίτης ἐν Λαρίσῃ.

16) « Ἀθ. Γ. Βακαλόπουλος, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ, Διευθυντῆς τῆς οἰνοποιίας τοῦ κ. Θεοφιλάτου ἐν Πεντέλῃ καὶ τοῦ πτηνοτροφείου ἐν Δαφνίῳ, δημοσιεύσας γεωργικὰς διατριβάς

(1) Σ.Σ. Μία νέα ιδιότης ἀγνωστος μέχρι τοῦδε τοῦ Ἀποστολοπούλου.

(2) Σ.Σ. Ὁ μικρὸς αὐτὸς κατάλογος ποῦ παρακολουθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀποστολοπούλου καὶ ἡ ἐπανάληψις τῆς ὀνομασίας τῆς Σχολῆς τοῦ Grignon, ὡς Σχολῆς Γρινιώ γραφομένης καὶ προφερομένης οὕτω μόνον ὑπὸ τοῦ Ἀποστολοπούλου, μᾶς ἐμπνέει τὴν εὐλογον ὑπόνοιαν ὅτι οὗτος εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῶν δύο ὡς ἔνω κερθρων τῆς Παλιγγενεσίας.

(3) Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1887 ὁ Ἀλ. Μακκᾶς ἐζήτησε διὰ τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ διορισθῇ Διευθυντῆς ἢ Ὑποδιευθυντῆς εἰς τι τῶν συσταθισμένων Γεωργικῶν Σχολείων καὶ τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἀπαντᾷ εἰς τὸ τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι οὐδεμίαν δύναται νὰ δώσῃ κ τῶν προτέρων ὑπὸ σχέσιν περὶ διορισμοῦ τοῦ ἀνυπερομένου.

17) «Β. Καλογερόπουλος, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων, πρώην Διευθυντῆς Νηματοποιείου ἐν Λεβαδείᾳ, δημοσιεύσας γεωργικὰς διατριβάς, ἔμπορος ἐν Ἀθήναις γεωργικῶν ἐργαλείων.

18) «Διομήδης Σαρακωμένος, ἑξωτερικὸς, σπουδάσας πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς ἐν Παρίσις Ἀκαδημίας, πρωτίστως τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Σορβώνης, Καθηγητῆς ἐπὶ 2 μῆνας τῶν μαθηματικῶν τοῦ ἐν Ἄρτῃ Γυμνασίου, Καθηγητῆς ἐπὶ τριετίαν τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς Φ. Ἱστορίας καὶ διδάξας ἐν αὐτῷ καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ τὴν κηπουρικὴν, οὐδὲν δημοσιεύσας καὶ μήτε φυτὸν φυτεύσας (Σ. Σ. Πάρθιον βέλος χαρακτηριστικῶς ἐχθρικὸν τοῦ μακαρίτου Ἀποστολοπούλου) (1).

19). «Ἰωάννης Ζάννος ὑπότροφος τοῦ κ. Ζάππα, (2) πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ, ἤδη οἰνοποιὸς τοῦ ἐν Πεταλίοις κτήματος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως. (3)

20). «Α. Ἀμπελικόπουλος, ὑπότροφος τοῦ κ. Κ. Ζάππα, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ, προλύτης τῆς Φ. Ἱστορίας τῆς Σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ, πρώην Καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν τοῦ ἐν Πάτραις Γυμνασίου, Ἐπίτροπος τῆς Ἑλλάδος τῇ Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει τῶν οἴνων ἐν Βορδῶ, δημοσιεύσας γεωργικὰς διατριβάς, ἤδη Διευθυντῆς ἐν Ἀμερικῇ κτήματος.

21). «Π. Ποιμενίδης ὑπότροφος τοῦ κ. Κ. Ζάππα, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ, πρώην Καθηγητῆς τοῦ Δικασκαλείου Λαρίσης, δημοσιεύσας ἐγγχειρίδιον περὶ ζώων, ἤδη Διευθυντῆς γεωργικοῦ Κτήματος ἐν Ἀμερικῇ.

22). «Γ. Τσοπωτός, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Γερμανίας.

23). «Ρ. Δημητριάδης, ὑπότροφος τοῦ κ. Ζάππα, πτυχιούχος τῆς Γεωρ-

(1) Σ. Σ. Ὁ ἀείμνηστος σοφὸς καὶ πολυμαθὴς Σαρακωμένος κατὰ παράκλησιν ἡμῶν ὑλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του μᾶς ἐνεπιστεύθη τὴν κάτωθι ἰδιόχειρον βιογραφίαν του : «Ἐγενήθην εἰς Ἀμφιλοχίαν τὰς ἀρχὰς τοῦ 1857. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθον ἐν τῇ κολίχῃ ταύτῃ καὶ εἶτα διήκουσα τὰ μαθήματα τοῦ Σχολαρχείου καὶ Γυμνασίου ἐν Κερκύρᾳ. Ἐφοίτησα τῷ 1876 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μασ ἐγγραφεὶς εἰς τὰς φυσικοῖστορικὰς ἐπιστήμας. Τῷ 1877 μετέβην πρὸς τελειοποίησίν μου εἰς Παρίσιους. Ἐτυχον τοῦ Πτυχίου τοῦ Ἀγρονομικοῦ Ἰνστιτούτου (τῷ 1880) καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (Sorbonne τῷ 1882). Μετὰ τὰς σπουδὰς μου ταύτας μετέβην εἰς τὸ Βαρί τῆς Ἰταλίας καὶ ἠκολούθησα τὰ μαθήματα τῆς τότε ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ λειτουργούσης ἐλαιοκομικῆς Σχολῆς. Κατελθὼν ἐν Ἑλλάδι διωρίσθην ἀρχικῶς εἰς τὸ Γυμνάσιον Ἄρτης, εἶτα εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Τριπόλεως. Τὸ δὲ 1888 εἰσῆλθον εἰς τὴν Γεωργικὴν ὑπηρεσίαν ὑπηρετήσας εἰς τὰ Γεωργικὰ τότε Σχολεῖα καὶ Γεωργικοὺς Σταθμοὺς τοῦ Κράτους. Ἀπὸ τοῦ 1905—μέσων τοῦ 1911 ὡς Διευθυντῆς τῆς Γεωργίας ἐν Κύπρῳ καὶ τέλος ἄπὸ τοῦ 1918 μένων παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῆς Γεωργίας ὡς Γεν. Ἐπιθεωρητῆς τῆς ἐλαιοκομίας. Ἐγραψα κατὰ καιροὺς εἰς τὴν «Ἑλλ. Γεωργίαν» καὶ «Δελτίον» τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἐδημοσίευσα περὶ τοῦ ἔργου τῶν «Ἐν τὸ μὲν ἐν τῇ Φύσει» καὶ «Χημικῶν λιπασμάτων», ἀλλ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἔργων ἐδημοσιεύθη μόνον ὁ πρῶτος τόμος, ὡς τελευταίως συνέβη καὶ μετὰ τὸ περὶ «Ἐλληνικῆς Ἑλαίας» πόνημά μου. Τώρα γιὰτὶ δὲν ἐδημοσιεύθησαν καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῶν ἔργων μου, τοῦτο γνωρίζει κάλλιον ἐμοῦ ἡ ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου. Ἐχω ἤδη ἑτοιμον τὸν Β' τόμον τῆς περὶ «Ἐλληνικῆς Ἑλαίας» συγγραφῆς μου, ἐνῶ πραγματεύομαι θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς τὴν σκευασίαν τοῦ ἐλαίου. Τὸ ἔργον τοῦτο θὰ εἶναι ὑπερδιπλάσιον τοῦ ὅγκου τοῦ α' μέρους τοῦ 1ου τόμου».

(2) Ἐκ τοῦ δημοσιεύματος τούτου πληροφοροῦμεθα ποῖοι νέοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐσπούδασαν, δαπάναις Ζάππα, τὴν Γεωπονίαν εἰς Ἑυρωπαϊκὰς Σχολὰς. Κατὰ περίεργον δὲ συμπτῶσιν ὅσοι νέοι ἐστάλησαν ὡς ὑπότροφοι τοῦ Ζάππα ὅλοι οὗτοι ἀνεδείχθησαν κατόπιν ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων γεωπόνων μας.

(3) Σ. Σ. Λυπούμεθα ποῦ δὲν συνηντήσαμεν οὐδαμῶς τὸ ὄνομα διαπρεποῦς ἐπιστήμιονος καὶ ἐργάτου ἀκαμάτου τοῦ Γεωργικοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ γηραιοῦ Κλεάνθους Ζάννου, ἤδη ἡλικίας 82 ἐτῶν, τελείως ἀπόσυρθέντος ἐκ τῆς ἐνεργου καὶ γονίμου γεωργοβιομηχανικῆς δράσεώς του. Ἐκεῖνο μόνον τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν εἶναι ὅτι εἰς τὰ 1882 εἶχε λάβει ἤδη τὸ γεωπονικὸν δίπλωμά του. Ἐπομένως δικλιούται ἐνὸς τιμητικοῦ τίτλου καὶ μιᾶς τιμητικῆς ἀναγνωρίσεως ἐν ζωῇ καὶ τὴν ὁποίαν ὑφείλουσι νὰ τοῦ ἀπονεύωσιν οἱ νεώτεροι ἐκ τῶν συναδέλφων του.

γικῆς Σχολῆς τοῦ Μπομπελλιέ δημοσιεύσας γεωργικὰς διατριβάς. Διευθυντῆς τοῦ Γαλοκτοκομείου Γλυκόβρουσῆς (1).

24) «Γ. Κυριακός, ὑπότροφος τοῦ κ. Κ. Ζάππα, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Μπομπελλιέ, οὐδὲν δημοσιεύσας (2).

25) «Στ. Σταμάτιάδης, ὑπότροφος τοῦ κ. Κ. Ζάππα, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Μπομπελλιέ, δημοσιεύσας σχετικὰ περὶ οἴνοποιίας.

26) «Γ. Γουλιμίης, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Ζαμπλοῦ, ἀποσταλείς εἰς Ἀβυσσηνίαν, ἐπιστρέψας μετὰ ἐξάμηνον, οὐδὲν δημοσιεύσας» (3).

Νέος κατάλογος συμπληρωματικὸς Γεωπόνων κατὰ τὸ 1888.

Ὁ Ἰωάννης Σπανόπουλος πρόην ἐπιμελητῆς τῆς ἐν Ἰέρουθι Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ ἀρχικηπουρὸς τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου καὶ Δημοσίων Δενδροστοιχιῶν Ἀθηνῶν δημοσιεύει καὶ οὗτος εἰς τὴν «Παλιγγενεσίαν» δύο ἄρθρα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικὰ ἢ Σχολαί». Εἰς τὰ πολύτιμα ἄρθρα αὐτὰ ἀνευρίσκειται συμπληρωματικὸς κατάλογος τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν σπουδῶν τῶν κατὰ τὸ 1888 Ἑλλήνων Γεωπόνων. Τοῦ καταλόγου τούτου προτάσσει ὁ συγγραφεὺς τῶν τὰ κάτωθι.

«Ἡ τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν σύστασις εἶνε ἀληθῆς ἀνάγκη ἐθνικὴ καὶ ὑπὸ πάντων ἐζητεῖτο τοῦτο, ἵνα διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Γεωργίας καὶ οἱ Γεωργοὶ εὐρίσκωσιν ἐργασίαν ἐν τῷ τόπῳ των καὶ μὴ μεταναστεύωσιν εἰς γῶρας μεμακρυσμένας ὑπὸ τύχην ἄγνωστον καὶ οἱ τοιοῦτοι Γεωπόνοι μὴ μένωσιν ἀργοὶ ἢ τρέπωνται εἰς ἔργα ἀλλότρια.

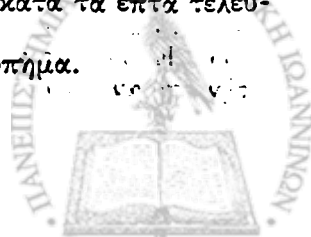
«Οἱ Γεωπόνοι μέχρι τοῦδε ἐθεωροῦντο ἄχρηστοι ὑπὸ πάντων καὶ δὲν ἐργησιμοποιήθησαν ὑπ' οὐδενὸς πρὸς οὐδέν, ἐνῶ ἡδύνατο πᾶσα Κυβέρνησις Ἑλληνικὴ νὰ τοὺς μεταχειρισθῆ εἰς ἔργα πολλὰ καὶ χρησιμώτατα τοῦ ἔθνους, π. γ. α') ἐν τῇ Διοι-

(1) Ἔχομεν εἰς χεῖράς μας ἰδιόχειρον σημείωμα τοῦ ἀειμνήστου Δημητριάδου περὶ τῶν σπουδῶν του καὶ τοῦ ἔργου του μέχρι τοῦ ἔτους 1893, ὅτε διωρίσθη Διευθυντῆς τῆς Κασσαβετίου Σχολῆς. Εἰς αὐτὸ γράφει τὰ ἑξῆς : 1) «Εἶμαι διπλωματοῦχος τῆς γεωργικῆς σχολῆς τοῦ Γρινιῶν- Ecole Nation d' agriculture de Grignon—Τὸ διπλωμά μου χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς 18 Μαρτίου 1886 πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῆς εἰρημένης σχολῆς πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος διατελοῦντα τότε κηδεμόνα μου καὶ ἀντιπρόσωπον τῆς Ζαππείου Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπίων ἧς ὑπῆρξα ὑπότροφος ἐκ τοῦ Ζαππείου Κληροδοτήματος. Ἀντίγραφον τοῦ διπλωματός μου ἀπεστάλη πρὸς τὸν κ. Α. Μανσὸλαν πρὸεδρον τότε τῆς Ἐπιτροπῆς. 2) «Τῇ διαταγῇ τῆς εἰρημένης Ἐπιτροπῆς διέμενον τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος 1886 εἰς Aesch, ὁρειῶν δήμῳ τοῦ Καντωνίου Ζυρίχης (πρὸς πρακτικὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἑλβετικῆς τυροκομίας), τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν Guggiano παρὰ τὰ Μεδιόλανα τῆς Λομβαρδίας χάριν ζωοτεχνικῶν καὶ γαλακτοκομικῶν μελετῶν. Τὸν χειμῶνα τοῦ 1886-7 καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 1887 διέμενον εἰς Portici παρὰ τὴν Νεάπολιν (χάριν τοῦ ἐκεῖ Ζωοτεχνικοῦ Σταθμοῦ—Stazione Zootechnica Governamentale di Portici), ἐν Serignola τῆς Ἀπουλίας (εἰς τὰ κτήματα τοῦ κ. Mauricio Leone μεγαλοκτηματίου) καὶ ἐπεσκεύεθον τὰς πρακτικὰς γεωργικὰς σχολὰς τοῦ Saturnaro τῆς Καλαβρίας, τῆς Κατάνης καὶ τοῦ Sallagirone τῆς Σικελίας (πρὸς μελέτην διαφ. γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν ζητημάτων τῶν μεσημβρινῶν τούτων χωρῶν). Περὶ πάντων τούτων ὑπέβαλον ἐκτενῆ ἐκθεσιν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπίων. 3) Ἐπικναχάμψας τὸ ἔαρ τοῦ 1887 εἰς τὴν Ἑλλάδα κατεγινόμεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι σήμερον εἰς τὰς ἑξῆς γεωπονικὰς ἐργασίας, τὸ 1887 ὑπῆρξα εἰδικὸς γεωπόνος συνεργῆς τῆς «Ἐφημερίδος» περιηγούμενος ὡς τοιοῦτος διαφόρους ἐπαρχίας. Τὸ 1888 διηύθηνα τὰ κτήματα τῆς Ἐπιτροπῆς «Γαλακτοκομείον ἢ Γλυκόβρουσις», παρὰ τὸ Ἰράκλειον τῆς Ἀττικῆς. Τὸ 1889-1890-1891, ἐπὶ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη, εἰργάσθην ὡς ἐμμισθος γεωπόνος παρὰ τοῖς κ.κ. Οἰκονομίδης καὶ Σχ ἐν Πειραιεῖ. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα διηύθηνα καὶ δύο τυροκομεῖα τῶν κ. Σ.Α. Οἰκονομίδου ἐν τῇ περιφερεῖ Ἀγράφων καὶ Μαλακασίου ἐπὶ τῆς Πίνδου εἰσάγων ἐν Θεσσαλίᾳ τὴν κατασκευὴν εὐρωπαϊκῶν τυρῶν ὑπὸ τὸν ὀνομασίαν «τυροῦ Ἀγράφων». Πρὸς τούτοις δὲ τὴν κατασκευὴν χημικῶν λιπασμάτων. Τὸ 1892 καὶ 1893 διέμενον ἐν Ἀλμυρῶν διευθύων τὸ ἀντόθι ἰδιόκτητον τυροκομεῖον ὁ «Ὀλυμπος» ὑπερλειουργοῦν κατὰ τὸ πρότυπον Ἑλβετικῶν τοιοῦτων εἰσήγαγε τὴν βελτιωμένην τυροκομίαν καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Ὀθρυος. κτλ.

«Αὕτη ὑπῆρξεν ἐν περιλήψει ἢ ἐν τῇ γεωργικῇ παραγωγῇ δρασίς μου κατὰ τὰ ἑπτὰ τελευταῖα ἔτη».

(2) Σ.Σ. Αὐτὸ τὸ «οὐδὲν δημοσιεύσας» εἶναι Ἀποστολοπούλειον κτύπημα.

(3) Ἀριθ. 7130: 1888. 14 Ἰανουαρίου.

κίσει τῶν Δασῶν, ἵνα ἐποπτεύωσι καὶ συντηρῶσι ταῦτα ἀπὸ πυρκαϊᾶς, νόσων ἐπιβλαβῶν ζώων, κ.τ.λ. νὰ τὰ ἐπαυξάνωσι καὶ ἐξημερώνουν δι' ἐμφυτεύσεως, ἐμβολιασμοῦ κ.τ.λ. ἵνα μὴ καταστρέφονται ὀλοτελῶς ἢ διαμένωσι ἐν ἀγρία καὶ ἀνωφελεῖ καταστάσει.

«Ποία δὲ ἡ ἐντεῦθεν ὠφέλεια πᾶς τις νοεῖ. Τὴν χρησιμότητα τῶν γεωπόνων ἔδειξε καὶ ὁ νῦν Γάλλος ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας καταργήσας τὴν δασονομικὴν σχολὴν ἐν Νανὸν καὶ ἐνώσας μὲ τὴν Γεωργικὴν Ἀκαδημίαν ἐν Παρισίοις. β') ἐν τοῖς Διδασκαλείοις ὡς ἄλλοτε ἦτο καὶ νῦν γίνεται ἐν Εὐρώπῃ, ἀφοῦ καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν Γαλλίᾳ εἰσήγαγε τὸ μάθημα τῆς Γεωπονίας ἐν τοῖς δημοτικαῖς Σχολαῖς τῶν ἀγροτικῶν Δήμων ἂν καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχωσι Γεωργικὴ Ἀκαδημία, τέσσαρες τμηματικαὶ Γεωργικαὶ Σχολαί, 80-ὑπογεωργικαὶ καὶ 20-γεωργικοὶ Σταθμοί. γ') ἐν ταῖς ἰερατικαῖς σχολαῖς, ἐν αἷς νῦν διδάσκεται κατὰ τύπον τὸ μάθημα τοῦτο, ὑπὸ διδασκάλων ἐντελῶς ξένων καὶ ἀγνοούντων, ἐνῶ ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχει εἰδικὴ τοιαύτη ἱερατικὴ Γεωργικὴ Σχολὴ ἐν Μποβέ. δ') ὡς φύλακας αὐστηροῦς ἐναντίον τῆς πολλαχόθεν ἀπειλούσης τὴν Ἑλλάδα φυλλοξήρας, κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῆς ὁποίας ἔπρεπε καὶ πρέπει νὰ ληφθῶσιν αὐστηρότατα μέτρα, διότι ἅμα τῇ εἰσβολῇ τῆς νόσου ταύτης ἡ Ἑλλὰς στερεῖται τοῦ σπουδαιότερου τῆς ὑπάρξεώς της παράγοντος. ε') ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει τῆς γεωργίας πανταχοῦ, ἵνα διατρέχοντες οἱ τοιοῦτοι τὴν Ἑλλάδα καθοδηγῶσι τοὺς κατοίκους, θεραπεύωσι πᾶν φυτικὸν νόσημα καὶ παρέχωσι τὰς ἀναγκαίας καὶ ἀκριβεῖς στατιστικὰς τῆς Γεωργίας. στ') ἐν τῇ διοικήσει τῶν Ὀλυμπιακῶν καὶ Παγκοσμίων Ἐκθέσεων. ζ') ἐν τῇ κατασκευῇ δημοσίων κήπων, δειροφυτειῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς, φυτουργίας ὑρέων, ἐμβολιασμοῦ ἀγριοδένδρων καὶ ἰδίως τῶν ἀπείρων ἀγριαπιδιῶν, κακορεβιθιῶν, ἐλαιῶν, κ.τ.λ., ἀφ' ὧν πλοῦτος μέγας ἡδύνατο νὰ παραχθῇ. η') ἐν τοῖς ὑπουργείοις τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν διὰ τὴν Γεωργίαν, στατιστικὴν, δασονομίαν κ.τ.λ.

«Ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἡδύνατο ἀπὸ τόσον χρόνον νὰ χρησιμοποιοῦσιν ἄνδρες εἰδικῶς σπουδάσαντες καὶ χρήσιμοι ὅποτε ἡδυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν βελτίωσιν τινὰ ἐν τῇ γεωργίᾳ ἀλλ' ἡμεῖς τὰ πάντα περιμένομεν νὰ παραχθῶσι κατὰ φύσιν καὶ διὰ τοῦτο καρκινοβατῶμεν πάντοτε.

«Ἀλλὰ κ. Συντάκτα, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ συμπληρώσω τὸν ἐν τοῖς ἀνωτέρω φύλλοις τῆς Ἐφημερίδος σας δημοσιευθέντα κατάλογον τῶν πτυχιούχων γεωπόνων, ἵνα μὴ γεννῶνται παράπονα, εἶνε δὲ οἱ παραλειφθέντες γεωπόνοι οἱ ἑξῆς :

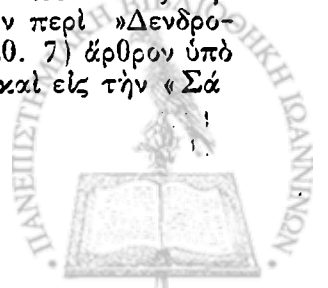
1) Δ. Φαφουτάκης σπουδάσας ὡς ὑπότροφος τοῦ Παπαδάκη, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἐν Σωλσιῇ τῆς Γαλλίας, νῦν δὲ σχολάρχης ἐν Κρήτῃ.

2) Γ. Λουκίσης, σπουδάσας ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ δαπάναις τοῦ κ. Δ. Βαλταζῆ, πτυχιούχος, νῦν Διερμηνεὺς τῆς ἐλληνικῆς Πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει.

3) Ἀ. Χρυσάδης, πτυχιούχος τῆς Σχολῆς τοῦ Ζαμπλοῦ ἐν Βελγίῳ, νῦν δὲ διερμηνεὺς τοῦ Τουρκικοῦ Προξενείου ἐν Λαρίσῃ.

4) Ἰ. Μανταφούνης, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Μομπελλιῆ, Διευθυντῆς οἰνοποιείου Καμπᾶ ἐν Πεντέλῃ, δημοσιεύσας πολλὰς γεωργικὰς διατριβάς νῦν Ἐπιθεωρητῆς τῶν δασῶν ἐν Σάμῳ. (1)

(1) Ὁ Μανταφούνης τὴν 10 Ἰουνίου 1887 ὑπέβαλεν ἐκ Σάμου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν αἴτησιν καὶ ἐξήτει νὰ διορισθῇ εἰς μίαν ἐκ τῶν ἰδρυθησομένων Σχολῶν. Γράφει ὅτι ἐσπούδασεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1875-1878 εἰς τὸ Montpellier. Ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Σχολῆς ἀριστεύσας. Μετὰ τινὰ διατριβὴν του εἰς Παρισίους ἐπέστρεψεν εἰς Σάμον. Ἐκτοτε ἀσχολεῖται εἰς ζητήματα Γεωπονικὰ. Ἐγραψεν εἰς τὸν «Αἰῶνα» (ἀριθ. 4310 καὶ ἐφεξῆς) πραγματεῖαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρακτικαὶ ἐπὶ τῆς κλλιεργείας τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς ἀμπελογραφίας τῶν μερῶν ἡμῶν». Ἡ πραγματεία αὕτη ἀνεδημοσιεύθη εἰς τὴν «Θεσσαλίαν» τοῦ Βόλου. Ἐδημοσίωσεν εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Ὑγιεινῆς» (Δβριον τοῦ 1884 καὶ Ἰανουάριον τοῦ 1885) ἄρθρον περὶ «Δενδροστοιχιῶν», εἰς δὲ τὴν Οἰκονομολογικὴν Ἐφημερίδα τῆς Σμύρνης «Ἐρμῆς» (Ἀριθ. 7) ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ βιομηχανικὰ οἰνοπνεύματα ὑπὸ ὕγεινήν καὶ γεωργικὴν ἐποψίν» καὶ εἰς τὴν «Σάμον» (Ἀριθ. 1205-1221) εἰδικὴν πραγματεῖαν «Περὶ ἐλαίας».

5) Κ. Προβελέγγιος, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Βρετανίας τῆς Γαλλίας, νῦν διευθυντῆς τοῦ ἀερίδωτος ἐν Ἀθήναις.

6) Κ. Γιαννόπουλος ὑπότροφος τοῦ κ. Κ. Ζάππα, πτυχιούχος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ.

7) Ἰ. Μεθόδιος, ἐκτὸς τῶν ἀναγραφέντων τίτλων, ἐφεῦρε καὶ μηχανήμα σιτοσωτήριο δι' οὗ προφυλάσσεται ὁ σίτος ἐν ταῖς ἀποθήκαις τῶν πλοίων τῆς μεταφορᾶς, ὅπερ ἐβραβεύθη ἐν τῇ τῆς Βιέννης Ἐκθέσει. (1)

Ὁ Σπανόπουλος συνεχίζει τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν σπουδῶν καὶ τῶν ἄλλων γεωπόνων.

Συνέχεια καταλόγου γεωπόνων

Ἐκτὸς τῶν πτυχιούχων τούτων ἔχομεν καὶ ἄλλους ἢ σπουδάσαντας μὲν τὴν Γεωργίαν ἀλλὰ μὴ πτυχιούχους, ἢ πρακτικῶς ἐνασχοληθέντας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ δυναμένους νὰ χρησιμοποιηθῶσι, τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ ἑξῆς.

1) «Κων. Φωστήροπουλος, σπουδᾶσας τὴν γεωργίαν ἐν Κονσερβατουάρ τῶν Τεχνῶν ἐν Παρισίοις, προλύτης τῆς Νομικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, Ὑποπρόξενος Διευθυντῆς τῶν κτημάτων ἐν Βλαχία τοῦ κ. Εὐαγ. Ζάππα, ὑπουργικὸς γραμματεὺς τοῦ τμήματος τῆς Γεωργίας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, γραμματεὺς τῶν Παγκοσμίων καὶ Ὀλυμπιακῶν Ἐκθέσεων, ἐκδότης πονημάτων βαμβακοφυτείας, σηροτροφίας, οἰνοποιίας, μεταφραστῆς τῆς Γεωργικῆς οἰκονομίας τοῦ Λόβερνη, συντάκτης τοῦ «Δελτίου» τῆς Βιομηχανικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἱππότης διαφόρων παρασῆμων.

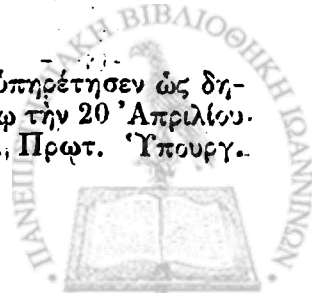
2) «Δ. Χριστήνης, ἐπὶ τετραετίαν σπουδᾶσας ἐν Τίρυνθι καὶ ἐν Ζαμπλοῦ τὴν γεωπονίαν, δημοσιεύσας διατριβὰς περὶ γεωργίας καὶ δενδροκομίας, προαγγέλλων τὴν ἐκδοσὴν Γεωργικῆς Χημείας, ὑπογραμματεὺς τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἐκθέσεως, ἀποσταλεὶς εἰς Γαλίαν ὑπὸ τῆς Βιομηχανικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ ἑξαμηνίαν πρὸς σπουδὴν τοῦ κτήματος Ἡλιοπούλου ἐν Κηφισίᾳ καὶ τῆς ἐν Πύργῳ σταφιδαμπέλου τοῦ Χαλκιοπούλου, λαβὼν προνόμιον τῆς ἀποξήρανσεως τῆς σταφίδος.

3) «Π. Γ. Γεννάδιος, σπουδᾶσας τὴν φυσικὴν ἱστορίαν ἐν τῇ Βιομηχανικῇ Σχολῇ Ἰλλινουά τῆς Ἀμερικῆς, Διευθυντῆς τὸ 1874, ἐπὶ τριετίαν τοῦ κτήματος τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Συγγροῦ ἐν Ὠρωπῷ, (2) σταλεὶς τὸ 1888 εἰς Γαλίαν ὑπὸ τῆς Βιομηχανικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς σπουδὴν τῆς γονιμοποιήσεως τῶν ἰχθύων καὶ ὀστράκων, καθηγητῆς τῆς Ζωολογίας ἐν τῷ γυμνασίῳ Πύργου καὶ Ἀθηνῶν, σύμβουλος ἔμμισθος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς φυλλοξήρας, δημοσιεύσας διατριβὰς περὶ Γεωργίας, φυλλοξήρας, ἀνθρακος, βάμβακος, Ἐφορος τοῦ δημοσίου δενδροκομείου ἐν Ἀθήναις, ἀποσταλεὶς εἰς πολλὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη διὰ φυτικά νοσήματα, μέλος τῆς Βιομηχανικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν Ὀλυμπίων, μέλος τῆς Ζωολογικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἐντόμων ἐν Παρισίοις, μέλος τῆς Ζωολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἰλλινουά, ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ φυλλοξηρικῷ Συνεδρίῳ τῆς Ἰταλίας, ἱππότης τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος, ἐκδότης τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας, φυτεύσας τὸν Κῆπον τοῦ Φαλήρου, καὶ τῶν Ὀλυμπίων, νῦν δὲ τμηματάρχης τῆς Γεωργίας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν.

4) «Εὐστ. Πονηρόπουλος, σπουδᾶσας ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Φ. Ἱστορίας Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας, καθηγητῆς τῆς φ. Ἱστορίας ἐν τῷ γυμνασίῳ Πειραιῶς, τῷ διδασκαλείῳ Ἀθηνῶν, καὶ Ἀρσακείῳ, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς Βιομηχανικῆς Ἐπιτροπῆς

(1) «Παλιγγενεσία» Ἀριθ. 7146. 2 Φεβρ. 1888.

(2) Κατὰ ἰδιόγραφον δήλωσιν τοῦ Γενναδίου οὗτος πρὸ τοῦ 1877 δὲν ὑπῆρέτησεν ὡς δὴ μόσιος ὑπάλληλος, διορισθεὶς τὸ πρῶτον καθηγητῆς παρὰ τῷ ἐν Πύργῳ Γυμνασίῳ τὴν 20 Ἀπριλίου 1879 δυνάμει τοῦ ἀπὸ 14 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους ἐκδοθέντος Β.Δ. (Ἀριθ. Πρωτ. Ὑπουργ. Παιδείας 3000).

τὸ 1878 ἐπὶ ἑξαμηνίαν εἰς Παρισίους πρὸς σπουδὴν τῆς κηπουρικῆς, ἀντιπρόσωπος τοῦ Δήμου Ἀθηναίων ἐν τῷ Βοτανικῷ Συνεδρίῳ τῶν Παρισίων, μέλος τοῦ Γεωργικοῦ Συμβουλίου τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, Διευθυντῆς τῶν κήπων τῶν νεκροταφείων, μέλος τοῦ φορολογικοῦ συμβουλίου ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Ἑσωτερικῶν, μέλος τῆς Βοτανικῆς ἐταιρείας τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Βασιγικτῶνος, βραβευθεὶς διὰ μεταλλοσῆμου ἐν Νεαπόλει διὰ τὴν Βοτανικὴν, ἰππότης τοῦ Σταυροῦ τῆς Ἰταλίας, συγγραφέας καὶ μεταφράσας περὶ οἰνοποιίας, σκωληκοτροφίας, γεωργίας, καὶ φ. ἱστορίας, διευθυντῆς τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ κτημάτων τοῦ κ. Ζωγράφου, νῦν δὲ Ἐπιστάτης ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Σχολῆς τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ.

5) «*Ι. Παυλίδης, σπουδάζσας ἐπὶ διετίαν τὴν γεωπονίαν ἐν τῇ Γεωργικῇ Ἀκαδημίᾳ, τῆς Βυτεμβέργης, οἰνοποιὸς καὶ μελισσοουργὸς ἐν Ψυχικῷ τῶν Ἀθηνῶν (1).*

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ περὶ τοὺς 150 διπλωματοῦχοι καὶ μὴ τῆς ἐν Τριανταφυλλίδου Γεωργικῆς Σχολῆς, σπουδάζσαντες εἰς ἄλλα ἔργα ἀλλὰ παραλείπομεν τούτους, ἵνα μὴ κουράσωμε τὴν εὐμένειαν ὑμῶν πρὸς φιλοξενίαν ἐν τῇ ἐφημερίδι σας.

Ἐπὶ τέλει δὲ προστίθῃμι καὶ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν ἔτι ἡ ἐπιτυχία τῶν συστηθησομένων σχολῶν ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν καλῶν διευθυντῶν, ὅποιοι πρέπει νὰ ληφθῶσιν ἐκ τῶν ἐχόντων κατὰ τὸν νόμον τὰ προσόντα ἢτοι πενταετῆ δημοσίαν γεωργικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ οὐχὶ ἄνθρωποι βασιζόμενοι εἰς ἰδιωτικὰς ἐργασίας ἐν ἰδιοκτητοῖς κτήμασιν, ἀφ' ὧν τινὲς ἀπεβλήθησαν διότι ἡ τοιαύτη ἐργασία καὶ ἐξάσκησις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπηρεσία ὡς τινὲς διαδίδωσι καὶ φροντίζουσι. Προσοχὴ λοιπὸν μεγίστη ἐν τῇ ἀρχῇ διότι ἄλλως ἡ ἀποτυχία ἐν ἀρχῇ ἔσται ἄλεθρία διὰ τὸ μέλλον τῶν Σχολῶν τούτων ἅς ἰδιωτικὴ οἰκονομία καὶ φιλοπατρία ἐδώρησε τῷ ἔθνει». (2)

Ἡ Σχολὴ Ἀϊδινίου ἀναγνωρίζεται διὰ Νόμου κατὰ τὸ 1889.

Διὰ τοῦ ΑΨΛΑ' τῆς 27 Μαρτίου 1889 Νόμου κυροῦνται πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸ Ἀϊδινίον Γεωργικὸν Σχολεῖον Β. Διατάγματα τοῦ 1888 (3).

Ὁ Ἀποστολόπουλος δυσμενῶς ἐξετάζει καὶ τὸν Νόμον τοῦτον ὡς ἐξῆς. «Ἐγινε καὶ ἡ συνένωσις τῶν δύο κληροδοτημάτων ἐναντίον τῶν διαθηκῶν τοῦ τε Τριανταφυλλίδου ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ Κασσαβέτη εἰς ἓν. Λίαν δὲ εὐλόγως προετοιμάζονται οἱ συγγενεῖς τοῦ Τριανταφυλλίδη νὰ ζητήσωσι τὴν ἀκύρωσιν τῆς διαθήκης ταύτης ἢ τοῦ κληροδοτήματος διὰ τὴν παράνομον ταύτην καινοτομίαν» (4).

Ὁ Ἀποστολόπουλος ἐπικρίνων τὴν συνένωσιν ἔχει δίκαιον κατὰ τὸ ἥμισυ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κληροδοτήμα Τριανταφυλλίδου δὲν ὑπάρχει στάδιον δικαιολογίας διὰ τὴν συνένωσιν ταύτην. Ὅσον ἀφορᾷ ἡμῶς τὴν δωρεὰν Κασσαβέτη αὕτη στηρίζεται εἰς ἀποδοχὴν τῆς προσθήκης ἐκ μέρους τῶν δωρητῶν μητρὸς καὶ υἱοῦ Κασσαβέτη, ὅπως ἤδη, ἐν ὑποσημειώσει, ἀνεφέραμεν (5). Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δηλοῦμεν ὅτι ἀναθεωροῦμεν τὴν γνώμην μας. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ἀπὸ ἐτῶν σχο-

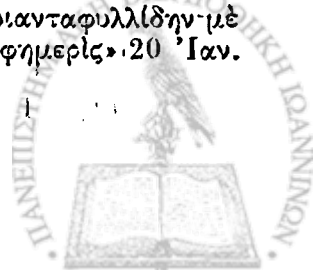
(1) Σ.Σ. Δὲν πρέπει νὰ λησιμονώμεν καὶ τὸν Ἕλληνα Γεωπόνον Ἀγλαυλῆν, ἀπόφοιτον τῆς Σχολῆς τοῦ Montpellier ὑπηρετοῦντα, ὅπως ἐλέχθη ἤδη, κατὰ τὸ 1888 εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Σχολὴν τοῦ Σαδόβου.

(2) Παλιγγενεσία». Ἔτος 1888. Ἀριθ. 7147.

(3) Ἐφημ. Κυβερν. 1889 Α' σελ. 299.

(4) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς». 1891. Ἀριθ. 57.

(5) Ὁ Ἀποστολόπουλος εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν ἐπικρίνει ἢ εἰρωνεύεται. Ἰδίως τὸν ἐνοχλεῖ ὁ κοινὸς τίτλος τῶν δύο Σχολῶν. Ἀποκαλεῖ ἐκάστην τῶν Σχολῶν Τριανταφυλλιδόκασσαβέτειον καὶ ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ἢ Κυβέρνησις «ἤνωσε τὸν ἀποθανόντα Τριανταφυλλίδη μετὰ τὴν κυρίαν Κασσαβέτη καὶ παρεῖξε τὴν ὀνομασίαν ταύτην.....» («Γεωργικὴ Ἐφημερίς», 20 Ἰαν. 1891. Φυλλ. 54).

λάζοντα Γεωργικά Κληροδοτήματα και συνεπῶς πικραμένους εἰς πλήρη ἀγρη-
στείαν, φρονοῦμεν ὅτι, τὸ σημερινὸν ἰδίως Κράτος, ἔχει τὴν ὑπογρέωσιν νὰ τὰ
μελετήσῃ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ κατευθύνσεις ἀναλόγους πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπαιτή-
σεις τῆς Γεωργίας. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἡμεῖς προσωπικῶς ἔχομεν στρέψει
τὴν προσοχὴν μας, διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν κληροδοτημάτων αὐτῶν καὶ ὑπο-
βολὴν σχετικοῦ ὑπομνήματος, ἀνατεθέντος ἡμῖν ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας, πρὸς κατ'ἄλ-
ληλον καὶ ἐπίκαιρον χρησιμοποίησιν αὐτῶν.

Ὁ κ. Μουράτογλου Διευθυντῆς τῆς Κασσαβετείου ἀπὸ τοῦ 1888.

Πρὸ τῆς ἐπιψηφίσεως ἀκόμη τοῦ Νόμου ΑΨΛΑ' τοῦ 1889 ἤρχισε νὰ λειτουργ-
γῇ ἡ Σχολὴ καὶ ἡ Κυβέρνησις προσέβη εἰς τοὺς πρώτους διορισμοὺς τοῦ προσωπικοῦ
τῆς. Ὁ Ἀποστολόπουλος ὁ διαρκῶς μεμψιμιτιρῶν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν διορισμῶν, γρά-
φει τὰ ἑξῆς.

«Τὴν 18 Μαΐου 1888 διὰ Β. Δ. διορίσθη ὁ Ἄρ. Μουράτογλου Διευθυντῆς τῆς
ἐν Ἀϊδινίῳ Τριανταφυλλιδείου καὶ Κασσαβετείου Σχολῆς με μνησιῶν μισθὸν δρ.
300 καὶ κέρδος ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς 20)ο. Διὰ τοῦ διορισμοῦ δὲ τούτου, λέγει
ὁ Ἀποστολόπουλος, παρεῖδε καὶ περιεφρόνησεν ἡ Κυβέρνησις τεσσαράκοντα ἄλλους
Ἕλληνας ἐπιστήμονας γεωπόνους, τῶν ὁποίων τὴν βιογραφίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰα-
νουαρίου 1888 εἰς φύλλα περιέγραψεν ἡ ἐφημερὶς «Παλιγγενεσία». Διαμαρτύρεται
δὲ οὗτος διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ γεωπόνου Μουράτογλου ὅστις πιθκνὸν νὰ εἶχε δίπλωμα
ἀλλὰ δὲν εἶχε τὰ προσόντα διὰ τὴν θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ (1).

Διὰ τοῦ φέροντος τὴν ἰδίαν χρονολογίαν Β. Δ. διορίσθη Ὑ)διευθυντῆς σύμφωνα
πρὸς τὸν Νόμον ὁ ἐπιστήμων γεωπόνος Σταματιάδης με μισθὸν δρ. 250 καὶ 20)ο ἐκ
τῶν εἰσοδημάτων. (2)

Ὁ Μουράτογλου ἐργάζεται σοβαρῶς εἰς Ἀϊδίνιον

Παρὰ τῆς γκρίνιες τοῦ Ἀποστολοπούλου ὁ Μουράτογλου ἀνέλαβε τὴν ὑπηρε-
σίαν εἰς Ἀϊδίνιον με πολλὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ με ἐπίγνωσιν τῆς εὐγενοῦς ἀποστο-
λῆς του.

Ἐχομεν εἰς γεῖρας ἡμῶν δύο ἔγγραφα τοῦ βαρυσήμαντα. Διὰ τοῦ ἐνὸς ἐνδια-
τρίβει τέλη τοῦ 1888 εἰς τὸ ζήτημα τῆς καπνοκαλλιεργείας καὶ διὰ τοῦ ἑτέρου ὑπο-
βάλλει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1889 ἐκθεσίν του «περὶ τῆς καταστάσεως
τοῦ Σχολείου καὶ τοῦ Κτήματος Ἀϊδινίου». Θεωροῦμεν τὴν
δευτέραν ὡς ὑπόδειγμα ἐργασίας Διευθυντοῦ ἀξίου τοῦ ὀνόματός του καὶ ὃὰ περιλά-
βωμεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, τὰ κυριώτερα αὐτῆς σημεῖα.

Ὁ σκοπὸς τῶν Τριανταφυλλιδείων Σχολείων.

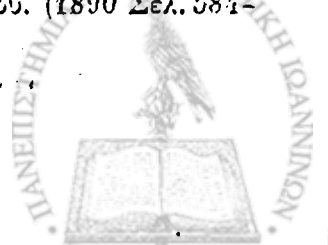
Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ιδρύσεως καὶ τοῦ ἐν Ἀϊδινίῳ δευτέρου Γεωργικοῦ Σχολείου
ὁ Γεννάδιος εἰς τὰ 1888 γράφει τὰ ἑξῆς.

Κατὰ τὸν Νόμον ΑΦΜΒ' τοῦ 1887 ιδρύονται τρία Γεωργικά Σχολεῖα εἰς Ἀ-
θήνας, εἰς Θεσσαλίαν καὶ εἰς Τίρυνθα (3). Τὸ πρῶτον καὶ τρίτον ὃὰ ἐγκτασταθῶσιν εἰς
τὰς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὀρισθείσας ἐθνικὰς γαίας, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τι παρὰ τὴν
Λάρισαν ἐθνικὸν κτῆμα. Λόγω ὅμως τῆς δωρεᾶς Κασσαβέτη ἀπερασίσθη ἕνα

(1) Ὁ Μουράτογλου ὡς Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου δημοσιεύει εἰς τὴν «Ἐλ. Γε-
ωργία» καὶ εἰς σειρὰν φύλλων περὶ τῆς «Καλλιεργείας τοῦ σίτου ἐν τῷ διαιμερισμῷ Ἀλμυρῶν»
περισπούδαστον μελέτην, οἶκον ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Ἀποστολοπούλου. (1890 Σελ. 584-
589, 1891. Σελ. 74-79 καὶ Σελ. 116-122).

(2) «Γεωργικὴ Ἐφημερὶς» 1891. Ἀριθ. Φυλλ. 57.

(3) «Ἐλλ. Γεωργ.» 1888 Σελ. 249-250.

τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενον Γεωργικὸν Σχολεῖον τῆς Θεσσαλίας ἰδρυθῆ εἰς Ἀιδινίον. Σκοπὸς τῆς ἰδρύσεως τῶν σχολείων τούτων εἶναι ἡ μόρφωσις ἀπλῶς τεχνιτῶν οἱ ὅποιοι θὰ μανθάνουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον πρακτικῶς τὴν δ ε ν δ ρ ο κ ο μ ί α ν, τὴν ζ ω ο τ ε γ ν ί α ν, τὴν ο ἴ ν ο π ο ι ῆ τ α ν, τὴν τ υ ρ ο κ ο μ ί α ν καὶ τοὺς λοιποὺς κ λ ᾶ δ ο υ ς τ ῆ ς γ ε ω ρ γ ί α ς, (1) «ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν ἐπίδοσιν ἐκάστου μαθητευομένου ἔσεται καὶ ἡ εἰδικὴ μόρφωσις αὐτῶν». Ἐκ τῶν οὕτω καταρτισθέντων πρακτικῶν θὰ προσλαμβάνωνται μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν των, ὑπ' αὐτῶν τῶν σχολείων ὡς ἐ ρ γ ᾶ τ α ι, οἱ δὲ ἄλλοι θὰ ἔχουν πᾶσαν ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τῶν Σχολείων διὰ νὰ εὐρίσκουν ἐργασίαν. «Ἡ διαρκῶς, λέγει ὁ Γεννάδιος, ἐπεκτεινομένη καλλιέργεια τῆς γῶρας, ἡ ἐμφύτευσις ἀ μ π ἔ λ ω ν, σ τ α φ ι δ α μ π ἔ λ ω ν, ἔ λ α ι ῶ ν καὶ ἄλλων κ α ρ π ο φ ὄ ρ ω ν δ ἔ ν δ ρ ω ν εἰς γαίας μέχρι τοῦδε ἀκαλλιεργήτους, ἡ τάσις πρὸς εἰσαγωγὴν νέων καὶ τελειότερων γεωργικῶν ἐργαλείων, ζώων καὶ φυτῶν, πάντα ταῦτα» δημιουργοῦν ζητήματα ἀπλούστατα μὲν «πρὸς λύσιν ὅμως τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται εἰδικὴ τις ἐκ τῶν προτέρων μόρφωσις». Αὐτὴν τὴν μόρφωσιν θὰ φροντίσωσι τὰ Σχολεῖα νὰ παρέχωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς των διὰ νὰ τοὺς καταρτίζωσιν ἱκανοὺς καὶ χρησίμους τεχνίτας, διότι τεχνίτας ἐζήτει ὁ κτηματικὸς κόσμος ἀπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ τέως Δημοσίου Δενδροκομείου τὸ ὅποιον ἤδη προσηρτήθη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλίδειον Σχολεῖον.

Ἐπὶ πλέον θὰ ἐπιδιώξουν τὰ σχολεῖα ταῦτα διὰ τοῦ παραδείγματος νὰ διδάξουν τοὺς ἐν τῇ περιφερείᾳ των κτηματίας καὶ τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτά. «Εἰς τὰ κτήματα τῶν σχολείων θὰ ἐκτελῶνται πειράματα, θὰ ἐγκλιματίζονται νέα φυτὰ καὶ ζῶα, θὰ χρησιμοποιῶνται νέα ἐργαλεῖα καὶ μηχαναὶ καὶ θὰ παρέχεται πᾶσα διευκρινιστικὴ πληροφορία πρὸς διαφώτισιν τῶν ἐνδιαφερομένων». (2)

Ἐγκύκλιοι διὰ τὴν ἐξασφάλισιν μαθητῶν.

Ὁ Ἀποστολόπουλος ἐξακολουθεῖ σχολιάζων δυσμενῶς πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ Ὑπουργείου ὑπὲρ τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν. Τῇ 20 Σηβρίου 1888 γίνεται ὑπόμνησις ἐγκυκλίου εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν γεωργικῶν σχολῶν. Ἀπὸ τὸ ἔτος 1887 ὅτε ἐψηφίσθη ὁ περὶ γεωργικῶν Σχολῶν νόμος «πολλοὶ ὑπουργικαὶ ἐγκύκλιοι ἀνὰ τὸ κράτος διενεμήθησαν καὶ πολλοὶ βεκλάματι ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ ἐκυκλοφόρησαν, λέγει ὁ Ἀποστολόπουλος, ὅπως προκληθῆ ἡ εἰσέλευσις μαθητῶν εἰς τὰς σχολὰς. Εἰσῆλθον δὲ μέχρι τοῦ 1891 62. 30 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ 32 εἰς τὴν ἐν Ἀιδινίᾳ. Τούτου ἕνεκα ἀνεβλόλετο ἡ ἐναρξίς τῶν μαθημάτων μέχρι τοῦ Δεβρίου 1888 (3) καὶ πολλοὺς νέους (4) ἐπλάνευσαν μὲ ὑποτροφίας καὶ μὲ διορισμοὺς μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν μὲ μισθοὺς 200 δρ. κατὰ μῆνα καὶ εἰσῆλθον» (5).

(1) Ὁ Ὑπουργὸς Λομβάρδος τὴν 14 Μαΐου 1888 ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους διὰ τῆς ὁποίας ἐφανέρωνε τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὅποιον ἰδρύοντο αἱ νέα γεωργικὰ σχολαὶ καὶ ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ καὶ οἱ κτηματῆται θὰ ἔσπευδον νὰ ἀποστείλωσιν ἐν καιρῷ καταλλήλους πρὸς τιαυτὴν πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν νέους». («Ἐλληνικὴ Γεωργία» 1888. Σελ. 281).

(2) Αὐτόθι 1888. Σελ. 250-252.

(3) Κατὰ τὸν Ἀποστολόπουλον οἱ Βουλευταὶ Ἀσχαλίδος κατὰ τὸ 1889-1890 ἐξελαργίζοντο βοῶντες καὶ ζητοῦντες τὴν, δυνάμει τοῦ Νόμου, ἰδρύσιν Σχολῆς εἰς Τίρυνθα. Ἀλλ' ὁ Γεννάδιος ἀντέπραπτε διότι ἠθέλην ὅλα τὰ εἰσδήματα τοῦ κληροδοτήματος νὰ ἐξοδεύωνται εἰς τὴν εἰς Ἀθήνας Σχολὴν καὶ νὰ μὴ καταπέμωνται καὶ εἰς ἄλλας σχολικὰς ἀνάγκας.

(4) Ἐπίσης ὁ Ἀποστολόπουλος διαμαρτύρεται διότι οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἀπόφοιτοι Σχολαρχείου καὶ οὐχὶ δημοτικοῦ Σχολείου. Ἐπίσης διότι οὗτοι «ἔφερον στενὰς περισκελίδας καὶ κολάρα», ἦσαν υἱοὶ ὑπὸ κτημάτων καὶ δὲν εἶχαν γνωρίσει τὸ ἀρότρον, ὃ δὲ Διευθυντὴς των δὲν ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς «ζῶα νὰ περιποιηθῶσι οὐδὲ νὰ ζεύξωσι καὶ ἐργασθῶσι δι' αὐτῶν, εἴτε διὰ τῶν ἀρότρων εἴτε διὰ ἄλλων ἐργαλείων».

(5) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» 1891. Ἀριθ. Φυλλ. 57.

Τιμοκατάλογος δένδρων τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1888—1889.

Ἐλέγθη ἤδη ὅτι τὸ Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν προσηρτήθη εἰς τὸ κατὰ τὸ 1888 νεοῖδρυθὲν «Τριανταφυλλίδειον Γεωργικὸν Σχολεῖον». Ἐπομένως τὸ ὕλικόν τοῦ Δενδροκομείου περιέρχεται πλέον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Σχολείου. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ ἀπὸ τοῦ 1835 διὰ Β. Δ. ἀπὸ 22 Νοεμβρίου ἰδρυθὲν Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν καὶ λειτουργοῦν ἔκτοτε «εἰς τὸν κῆπον τοῦ ποτὲ Χατζῆ Ἀλῆ (1)», ἔτυχε πάντοτε ἰδιαζούσης μερίμνης ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ δὲν ἔπαυε διαθέτον δένδρα καὶ φυτὰ πρὸς κοινὴν χρῆσιν (2). Διὰ τοῦτο καὶ τὸ «Σχολεῖον» εὔρε πλουσίαν παραγωγὴν δένδρων καὶ φυτῶν κατὰ τὸ 1888—1889 καὶ διὰ δημοσιευμάτων του ἐκάλει τὸ κοινὸν πρὸς ἀγορὰν 394 πωλουμένων εἰδῶν κατάλογον τῶν ὑποίων ἔντυπον ἔχομεν εἰς χεῖράς μας προσιτὸν διὰ πάντα ἐνδιαφερόμενον. Τὰ πωλούμενα ἦσαν τὰ ἑξῆς. Α) Δένδρα, Θάμνοι καὶ Φυτὰ καρποφόρα ἢ προσοδοφόρα, Β) Δένδρα, δενδρία καὶ θάμνοι τοῦ καλλωπισμικοῦ ὑποδιαίρουμένα εἰς Φυλλοβολαῦντα καὶ Ἀειθαλῆ, Γ) Φυτὰ διάφορα τοῦ καλλωπισμοῦ ὑποδιαίρουμένα εἰς Κληματώδη καὶ Ἀναρριχώμενα, εἰς φυτὰ πρῶδη πολυετῆ καὶ εἰς φυτὰ βολβώδη καὶ ὕδνώδη Δ) Κωνοφόρα καὶ Ε) Σαρκόφυλλα καὶ Κακτοειδῆ φυτὰ (3).

Ἐπερώτησις διὰ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος.

Ὁ Νόμος τοῦ 1887 ρητῶς ὠρίζεν ὅτι θέλει συσταθῆ καὶ εἰς Τίρυνθα Γεωργικὴ Σχολή. Παρὰ τοῦτο ἰδρύνονται σχολαὶ εἰς Ἀθήνας καὶ Θεσσαλίαν καὶ παραμελεῖται ἡ Τίρυνς. Τοῦτο δημιουργεῖ δυσφορίαν εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς ἐν τῇ Βουλῇ ζητοῦν ἐξηγήσεις καὶ προκαλοῦν τὴν Κυβέρνησιν εἰς δηλώσεις.

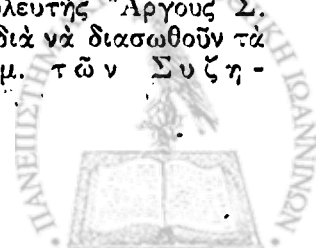
Ἀτὴν 20 Φεβρ. 1889 γίνεται ἐπερώτησις εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ Ἀργολίδος Ἀντωνοπούλου. Διατὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν συνιστᾷ τὴν ἐν Τίρυνθι Γεωργικὴν Σχολὴν, ἀφ' οὗ ὁ νόμος τῆς 20 Ἰουνίου 1887 κελεύει περὶ τῆς συστάσεως αὐτῆς διὰ τοῦ ἐκ 2 ἑκατομ. δρ. Τριανταφυλλιδείου κληροδοτήματος, ὑπερ ἀποφέρει τόκους ἑτησίως δρ. 120.000 καὶ ἡ Βουλὴ διὰ νόμου ἐψήφισεν, ἵνα οἱ τόκοι τοῦ 1886 τοῦ κληροδοτήματος διανεμηθῶσι καὶ διὰ τὰς τρεῖς γεωργικὰς συσταθείσας σχολὰς. Προσθέτει δὲ ὁ Βουλευτῆς (4) ὅτι ἡ ἐνοικίασις τῶν κτημάτων τῆς Τίρυνθος ἦτοι κήπων,

(1) Δηλιγιάννη - Ζηνοπούλου. «Ἑλλην. Νομοθεσία». Τόμ. Δ' Σελ. 128.

(2) ἔχομεν εἰς χεῖράς μας ἀνέκδοτον ἔγγραφον τοῦ κατὰ τὸ 1879 Ἐφόρου τοῦ Δημοσίου Δενδροκομείου Θ.Γ. Ὁρφανίδου ὅστις καθιστᾷ γνωστὸν εἰς τὸ Ἰπουργεῖον ὅτι κατὰ τὸ «ἔτος 1878 εἰσεπράχθησαν ἐκ πωλήσεως δένδρων καὶ φυτῶν καλλωπισμοῦ Δρ. 2935 καὶ 10 ο)ο. Ἐκ τῶν δένδρων τούτων 20,000 ἦσαν δένδρα καρποφόρα καὶ ἐμβολιασμένα ἅτινα θέλουσι δώσει ἀφθονον πρῶσδον μετὰ διετίαν, φορολογούμενα κατ' ἔτος, πρὸς ὄφελος τοῦ Κράτους καὶ ἐκ τούτων εἰσεπράχθησαν δρ. 2000 περίπου. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐκ δρ. 935 καὶ 10 ο)ο εἰσεπράχθη ἐκ φυτῶν καλλωπισμοῦ. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ, προσθέτει ὁ Ὁρφανίδης, τὴν πρῶσον τῆς βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένης κηλαισθησίας καὶ φιλεργίας τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ καταστήματος τὸν κοινωφελῆ σκοπὸν.

(3) «Τιμοκατάλογος τῶν ἐν τῷ Δενδροκομείῳ τοῦ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν πωλουμένων δένδρων καὶ φυτῶν κατ' ἔγκρισιν τοῦ Ἰπουργεῖου τῶν Ἐσωτερικῶν 1888-1889»—Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐπιτοχὴν ἔχομεν ὑπ' ὄψει μας δημοσίευμα τῆς Βουλγαρικῆς Σχολῆς Σαδύβου ἐμφανῶν τὰ πωλούμενα ὑπ' αὐτῆς δένδρα καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν.

(4) Κατὰ τὴν 17 Μαρτίου τοῦ 1889 ὁ Βουλευτῆς Κορινθίας Ἀναστ. Δημητριάδης προκλεῖ τὸ ζήτημα τῆς καθυστερήσεως τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς Τίρυνθος. Ἀπαντῶν ὁ Ἰπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Στ. Δραγούμης λέγει. «Ἔργασία γίνεται ἤδη προπαρασκευαστικὴ πρὸς ἰδρυσιν τῆς ἐν Τίρυνθι Σχολῆς, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἶναι ἤδη ὑποβεβλημένον νομοσχέδιον προνοῶν περὶ ἰδρύσεως Γεωργικοῦ Σταθμοῦ, εἰς Γορτυνίαν, ἰδιαιτέραν πατρίδα τοῦ ἀειδίου διαθέτου» ἀλλὰ, ἐξακολουθῶν λέγει, πρὸ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν λογισμῶν τοῦ κληροδοτήματος, ἡ ἰδρυσις τῆς Σχολῆς δὲν δύναται ν' ἀποφασισθῆ. Ὁ Βουλευτῆς Ἀργους Σ. Δανόπουλος λαμβάνων τὸν λόγον ζητεῖ καὶ οὗτος τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς διὰ νὰ διασωθῶν τὰ κτίρια, παλαιὰ καὶ νέα, ἀπὸ τὴν κακὴν χρῆσιν τῶν ἐνοικιαστῶν. («Ἐφημ. τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» τοῦ 1889).

καταστημάτων, αγρών κλπ. ἔληξεν ἀπὸ τὸ ἔτος 1887, τὸ δὲ κτῆμα μένει ἀνευ ἐνοικίου καὶ τὸ δημόσιον ζημιούται ἕνεκα τούτου μὲ δρ. 30000 ἑτησίως, τὰ δὲ φυτευθέντα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ πρώτου τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτου δένδρα ξηραίνονται, τὰ τέσσαρα περικαλλῆ καταστήματα κατέρρευσαν, καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἔφορος Ναυπλίας ἀπελύθη, διότι ἀφῆκε ν' ἀρπάσῃ τὴν ξυλείαν καὶ τὰς κεράμους αὐτῶν καὶ ἤδη πάντα ταῦτα φυλάττονται ἀπὸ τινος ἐξηκοντάδραχμον ὑπάλληλου». Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Δραγούμης ἀπήντησεν ὅτι θὰ συστήσῃ τὴν Σχολὴν, ἀλλὰ δὲν ἐκαθαρίσθησαν λογιστικῶς οἱ τόκοι τοῦ Κληροδοτήματος.

Ὁ Ἀντωνόπουλος ἐπανέφερε πάλιν τὸ ζήτημα κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1890 κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς λήξεως τῆς Βουλῆς χωρὶς ἀποτέλεσμα (1).

Ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Μουράτογλου κατὰ τὸ 1889.

Ὡς εἶπομεν ἤδη ὁ κ. Μουράτογλου ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν καὶ διοργάνωσιν τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου μ' ἔλην του τὴν καρδιά. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1889 ὑποβάλλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν μακρὰν καὶ ἀναλυτικὴν ἔκθεσιν τοῦ «Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Σχολείου καὶ τοῦ κτήματος Ἀϊδινίου». Ἐπιθυμεῖ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς «να τεθῶσι στερεαὶ βάσεις ἵνα ἀπροσκόπτως λειτουργήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ Σχολεῖον καὶ δυνηθῇ ν' ἀποδώσῃ καρποὺς ἀναλόγως τῆς καταβαλλομένης ἐργασίας καὶ δαπάνης». Εἰς τὴν ἔκθεσιν του ταύτην ὁμιλεῖ περὶ τῶν «Κτιρίων», περὶ τοῦ «Ὑδραγωγείου» περὶ τῆς «Καλλιεργείας τοῦ Κτήματος», περὶ τῆς «Καλλιεργείας Μορτιτῶν» κ.λ.π.

Περὶ μαθητῶν τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου.

Συνεχίζων τὴν ἔκθεσιν του ὁ κ. Μουράτογλου ὁμιλεῖ περὶ τῶν μαθητῶν ἀναγράφων τὰ ἑξῆς. «Ἡ ἔλευσις τῶν μαθητῶν, ὡς γνωστὸν, ἐγένετο τὴν 16 Δεβρίου 1888, ἡ ἔναρξις δὲ τῶν μαθημάτων τὴν 19 τοῦ ἰδίου. Οἱ ἐν τῷ Σχολεῖῳ φοιτῶντές μαθηταὶ διαιροῦνται ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς προελεύσεώς των ὡς ἑξῆς :

Ἐκ Θεσσαλίας.....	7
Ἐκ Στερ. Ἑλλάδος.....	4
Ἐκ Πελοποννήσου	5
Ἐκ τῶν Νήσων.....	1
Ἐκ τῶν ὑπὸ Τουρκίαν ἐπαρχιῶν.....	2
Τὸ ὅλον.....	19

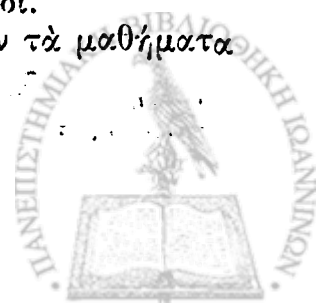
« Λυπηρὸν εἶναι ὅτι οἱ ἐκ Θεσσαλίας ὀρμώμενοι νέοι εἶναι μόνον 7 καὶ οἱ πλεῖστοι τούτων ὑπότροφοι δῆμων.

« Καθῆκόν μου θεωρῶ νὰ καταστήσω γνωστὸν ὅτι ὁ Δῆμος Παγασῶν ἐψήφισε δύο ὑποτρόφους, δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ πέμψῃ εἰμὴ ἓνα μόνον δι' ἔλλειψιν νέων ἐπιθυμούντων νὰ καταγίνωσιν εἰς τὴν γεωργίαν. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸν δῆμον Φερραῖν. Ὁ Δῆμος οὗτος ἐψήφισε νὰ καταβάλῃ τὴν δαπάνην τῆς συντηρήσεως ἐνὸς μαθητοῦ ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Γεωργικῷ Σχολεῖῳ, δυστυχῶς καθ' ὅλον τὸν δῆμον Φερραῖν, δὲν εὐρέθη νέος ἔχων τὰ προσόντα καὶ ἐπιθυμῶν νὰ σπουδάσῃ γεωργίαν.

« Ἡ πρὸς τὴν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν ἀδιαφορία δυστυχῶς δὲν παρατηρεῖται μόνον ὡς πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, ὅπου καὶ μεγάλα καὶ καλὰ κτῆματα ὑπάρχουσι π.χ. ἐν τῇ βορείῳ Εὐβοίᾳ καὶ τῇ Φθιώτιδι.

« Κατὰ τὰς ὀλίγας ἡμέρας καθ' ἃς ἤδη λειτουργεῖ τὸ σχολεῖον τὰ μαθήματα

(1) «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» 1891. Ἀριθ. Φυλλ. 57.

διδάσκονται συμφώνως τῷ προγράμματι. Οἱ ἐνταῦθα μαθητευόμενοι ἐν γένει δὲν εἶναι ἀρκοῦντως ἀνεπτυγμένοι, ὥστε, νὰ δύνανται ἐπωφελῶς νὰ παρακολουθήσωσι τὰ διδασκόμενα μαθήματα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ διδάσκοντες ἀναγκάζονται νὰ προχωρῶσιν ἡρέμα ἐπαναλαμβάνοντες πολλάκις τὰ ἴδια πράγματα, ὅπως γίνωσι καταληπτὰ καὶ κτῆμα τῶν μαθητῶν.

« Αἱ πρακτικαὶ ἀσκήσεις γίνονται τακτικῶς, οἱ μαθητευόμενοι δὲ μετ' ἐπιμελείας καταγίνονται εἰς αὐτάς. Ἐλπίζω ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπιμελέστεροι θὰ γίνωσι διότι θὰ ἐννοήσωσι τὴν πρακτικὴν ὠφέλειαν αὐτῶν.

« Διὰ τὴν τακτικὴν λειτουργίαν τοῦ Σχολείου ἀπαραίτητον θεωρῶ νὰ διόρισθῃ εἰς τοῦλάχιστον παιδονόμος, ὅπως ἐπιτηρῇ τοὺς μαθητὰς κατὰ τὴν ἔγερσιν, τὰς ὥρας τῆς μελέτης, τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς κατακλίσεως.

« Πρὸς τοῦτοις ἀπαραίτητος καθίσταται ὁ διορισμὸς οἰκονόμου, ἧς ἡ παρουσία εἶναι ἀναγκαιότατη διὰ τὴν περιποίησιν τῶν ἀσθενούντων, τὴν περιποίησιν τῶν ἐνδυμάτων κλπ. Δυστυχῶς ὡς καὶ ἄλλοτε ἀνέφερον δὲν ἐστάθη δυνατόν ἐνταῦθα νὰ εὔρεθῃ τὸ ἀρμόδιον πρόσωπον, ὅπως γίνῃ πρότασις διορισμοῦ του εἰς τὴν θέσιν ταύτην.

Περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς.

« Διὰ τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς δίδει μίαν εἰκόνα, ὁ κ. Μουράτογλου τῶν δυσχερειῶν ποῦ παρουσιάζοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

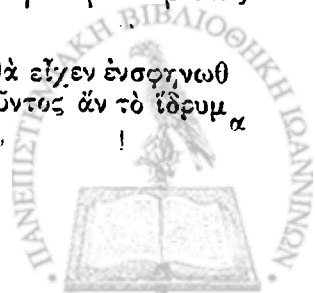
« Ομιλεῖ διὰ τὸ «Προσωπικὸν διοικήσεως» καὶ γράφει τὰ ἑξῆς. « Ἄμχ τῆ ἰδρύσει τῶν Γεωργικῶν Σχολείων εἶχε κατανοηθῆ ὅτι σπουδαῖα δυσκολία θὰ ἐπαρουσιάζοντο ὡς πρὸς τὸν καταρτισμὸν τοῦ προσωπικοῦ. Πράγματι δὲ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ Νόμου ἐπαρουσιάσθησαν μεθ' ὅλας τὰς καταβληθείσας ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τμήματος, προσπαθείας, πολλὰ δυσκολία.

« Εἰς τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Σχολεῖον ἡ θέσις τοῦ λογιστοῦ χωλαίνει σπουδαίως. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου τρεῖς ἤδη λογισταὶ ἠλλαξαν—οὔδεις δὲ τούτων κατεῖχε τὰ πραγματικὰ προσόντα λογιστοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου. Ὁ ἤδη δὲ κατέχων τὴν θέσιν ταύτην εἶναι καθ' ὅλο κληρίαν ἄμοιρος οὐ μόνον Γεωργικῆς λογιστικῆς, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἀπλούστερα ζητήματα τῆς ἐν γένει λογιστικῆς κατανοεῖ (1), πρὸς τοῦτοις δὲ ἀγνοεῖ καὶ τὴν συνήθη τῶν γραφείων ὑπηρεσίαν. Ἄν καὶ ὁ νόμος ἐπιβάλλει τῷ Διευθυντῇ τὴν ἐξέλεξιν τῆς διαχειρίσεως, δὲν ἐννοεῖ ὅμως βεβαίως νὰ ἐπιτηρῇ τὴν καταχώρισιν ἐκάστου κονδυλίου—ὅταν δὲ ὁ λογιστὴς εἶναι ἀδαής, καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ λεπτομέρειαι δέον νὰ ἐπιβλέπωνται, ὅπως μὴ ἐπέλθωσι δυσδιόρθωτα λάθη εἰς τὴν σύνταξιν τῶν λογαριασμῶν.

« Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ λογιστοῦ, νομίζω ὅτι καλὸν καὶ ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐπέλθῃ τροποποίησις τις. Δὲν ἠθέλεν εἶσθαι ἴσως ἀσύμφορον εἰς τὴν πρόδον τῶν Γεωργικῶν Σχολείων, ὁ λογιστὴς νὰ εἶναι τελειόφοιτος Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Ἐσπερίας, νὰ διορίζεται κατὰ πρῶτον λογιστὴς, εἶτα μετὰ παρέλευσιν χρονικοῦ τινος διαστήματος νὰ προβιβάζεται εἰς ἀνωτέραν γεωργικὴν θέσιν. Ἐὶ τοιοῦτον πλὴν τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων θὰ εἶχε καὶ τοῦτο, ὅτι ὀλόκληρον τὸ προσωπικὸν θὰ εἶναι τοῦ ἰδίου κύκλου γνώσεων καὶ διαθέσεων.

« Ἡ μέχρι τοῦδε πείρα ἀπέδειξεν ὅτι οἱ εἰς τὸ ἐνταῦθα Σχολεῖον διοριζόμενοι λογισταὶ, οὔδεμίαν πρὸς τὴν Γεωργίαν ἔχουσιν ἀγάπην, δυσανασχετοῦντες διαμένουσιν ἐν τῷ κτήματι μακρὰν πόλεως, δέχονται δὲ τὴν θέσιν ταύτην προσωρινῶς

(1) Σ.Σ. Ὁ ἄμοιρος λογιστικῶν γνώσεων Λογιστὴς οὗτος, ἀσφαλῶς θὰ εἶχεν ἐνσφηνωθ εἰς τὴν Σχολὴν τῇ ἀπαιτήσει ἰσχυροῦ τινος τῆς ἡμέρας πολιτικοῦ ἀδιαφοροῦντος ἂν τὸ ἴδρυμα τοῦτο ὑποστῆ κατὰ τὰ πρῶτα βήματά του, ἀνεπανόρθωτον κλονισμόν.

μέχρις ὅτου διευκολύνωσι τὰ πράγματα, ὅπως διορισθῶσιν εἰς ἄλλην. Ὑπὸ τοιούτους ὄρους ὁ σπουδαῖος αὗτος κλάδος τῆς διοικήσεως πάντοτε θέλει γωλαίνει, ἐπομένως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εὑρεθῇ τρόπος, ὥστε ὁ διορισθησόμενος λόγω συμφέροντος ἢ λόγω ἀγάπης πρὸς τὴν γεωργικὴν ζωὴν ἀποφασίσῃ νὰ ζήσῃ μέγα μέρος τοῦ βίου του ἐνταῦθα.

«Ἐπίσης εἰς τὴν πλήρωσιν διὰ τῶν καταλλήλων προσώπων τῶν θέσεων τῶν ἐργοδηγῶν οὐκ ὀλίγαι ἀπαντῶνται δυσκολίαι. Δυστυχῶς παρ' ἡμῖν δὲν εὐρίσκονται εὐκόλως νέοι πράγματι κατέχοντες τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν Γεωργικῶν Σχολείων, καὶ δυνάμενοι νὰ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς τὰς ἀναγκαῖας πρακτικὰς γνώσεις τοῦ κλάδου των καὶ νὰ βοηθῶσι τὸ ἀνώτερον προσωπικὸν εἰς τὴν ἐπωφελεστέραν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του.

«Οἱ λόγοι δι' οὓς δὲν εὐρίσκονται παρ' ἡμῖν νέοι ἱκανοὶ νὰ καταλάβωσι τὰς θέσεις ταύτας εἶναι πολλοὶ καὶ ποικίλοι.

«Ὁ σχετικὸς νόμος προέβλεψεν ὅτι ἐν ἀνάγκῃ δύνανται νὰ προσληφθῶσιν ἐργοδηγοὶ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἡ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς πρόσκλησις ἐργοδηγῶν δὲν εἶναι ἄνευ μειονεκτημάτων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τοιμῶ νὰ προτείνω νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ νόμου.

«Προτιμότερον θεωρῶ νὰ χρησιμοποιηθῶσι τὰ ἐν τῷ τόπῳ εὐρισκόμενα στοιχεῖα ἀλλ' ὄχι ὡς ἐργοδηγοί. Καλὸν θεωρῶ νὰ πλασθῇ τάξις ὑπαλλήλων μεταξὺ ἐργοδηγῶν καὶ ἐργατῶν Α' τάξεως, μὲ μισθὸν 120—140δραχ. κατὰ μῆνα. Εἰς τὰς θέσεις ταύτας νὰ διορίζωνται οἱ κἄπως γνωρίζοντες τὸν κλάδον εἰς ὃν θὰ διορισθῶσι καὶ οἱ μὴ ἔχοντες τὰ προσόντα ἐργοδηγῶν. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τινῶν οἱ τοιοῦτοι ὑπάλληλοι δύνανται ἐπιτυχῶς νὰ καθέξωσι τὴν θέσιν ἐργοδηγῶν.

«Διὰ τὴν θέσιν τοῦ ἐργοδηγοῦ μηχανικοῦ νομίζω ὅτι δέον νὰ ἐπέλθῃ ἐπίσης τροποποίησις τις, διότι ὁ νῦν κατέχων τὴν θέσιν ταύτην, ὡς σιδηρουργὸς εἶναι ἀρκετὰ ἱκανός, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὰς ἀναγκαῖας γνώσεις καὶ πείραν ὅπως ἐπιτυχῶς ἐκτελῇ τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 27 τοῦ σχετικοῦ Β. Διατάγματος ἐπιβαλλόμενα αὐτῷ καθήκοντα (ξυλουργικὰ ἐργασίαι, καρροποιτῆα, οἰκοδομικὰ ἐργασίαι). Ὡστε καὶ εἰς τὴν θέσιν ταύτην καλὸν θὰ ἦτο νὰ διορισθῶσι δύο ἀρχιεργάται, ὁ εἰς σιδηρουργός, ὁ ἕτερος ξυλουργός, ἕκαστος μὲ μισθὸν 120—130 δραχ. μηνιαίως. Διότι σήμερον ὑπάρχοντος τοῦ ἐργοδηγοῦ ἀναγκαῖος εἶναι καὶ καλὸς τις ἐργάτης διὰ τὰ ξυλουργικὰ καὶ καρροποιητικὰ ἔργα, ὥστε ἡ δαπάνη δὲν θὰ καταστῇ ἐπαισθητῶς σπουδαία.

«Ὅταν δὲ τὰ μηχανικὰ ἔργα διὰ τῆς προόδου τοῦ Σχολείου κυζήσωσιν ἀρκούντως, ὥστε νὰ ἐπιτρέπωσι μεγαλειτέραν δαπάνην, τότε δύναται νὰ διορισθῇ καὶ ἐργοδηγὸς μηχανικός».

Ὁ Διευθυντῆς

Α. ΜΟΥΡΑΤΟΓΛΟΥ

Ἐπερώτησις τῶν ἀντιπολιτευομένων περὶ τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν.

Τὸ 1889—1890 οἱ ἀντιπολιτευόμενοι Βουλευταὶ Πετρίδης, Λεβίδης καὶ Μίλισης κλπ. ἐπερώτησαν διατὶ δὲν συνιστᾷ ἡ Κυβέρνησις τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Τίρυνθος καὶ συγχρόνως ἐζήτησαν.

α) Νὰ ὑποβληθῇ ἀναλυτικὸς πίναξ τοῦ κληροδοτήματος καὶ τῶν ἐτησίων τόκων αὐτοῦ.

β) Νὰ ὑποβληθῶσιν αἱ ἐκθέσεις τῶν Διευθυντῶν τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν ἤτοι Γενναδίου καὶ Μουράτογλου τῶν ἐτῶν 1888, 1889 καὶ 1890 ὡς ὁ νόμος ὀρίζει περὶ διαχειρίσεως, προόδου τῆς Σχολῆς, καλλιεργείας νέων μεθόδων, διδασκαλίας κλπ.

γ) Νὰ ὑποβληθῶσιν αἱ ἐκθέσεις τοῦ ἐπόπτου κατὰ νόμον Τμηματάρχου τῆς

Γεωργίας Γενναδίου διὰ τὰς σχολάς, ὡς ὁ νόμος ὀρίζει περὶ τῆς ὅλης καταστάσεως τῆς σχολῆς ἀπὸ τὸ ἔτος 1888—1890.

δ) Νὰ ὑποβληθῶσιν αἱ ἐκθέσεις τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν τῶν σχολῶν τῶν ἐτῶν 1888, 1889, 1890, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ «ἴδῃ τὸ κοινὸν ὑπερ διψᾷ ἀπὸ γεωργίαν».

ε) Νὰ ὑποβληθῶσι τὰ πτυχία τῶν καθηγητῶν, τῶν διευθυντῶν καὶ ὁ χρόνος τῆς ὑπηρεσίας ἐνὸς ἐκάστου τούτων.

στ) Νὰ ὑποβληθῆ ἐκθεσις διατὶ δὲν προστετέθησαν εἰς τὴν Γεωργ. Σχολὴν Ἀθηνῶν ἕλα τὰ κτήματα ὡς καὶ οἱ Κῆποι καὶ τὰ ὕδατα ὅσα ὁ νόμος κελεύει ἀλλὰ χαρίζονται εἰς τὸν μὲν καὶ τὸν δέ.

Ὅλα αὐτὰ ἐπροκάλεσαν αἰσθησιν εἰς τὴν Βουλὴν.

Τὰ ἴδια πάλιν ἐζήτησεν ἡ ἀντιπολίτευσις κατὰ τὸν Φεβρουάριον καὶ Ἰούνιον τοῦ 1890 ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν Βουλὴν μέχρις οὗ ἔληξεν ἡ Σύνοδος χωρὶς ἡ Κυβέρνησις νὰ θελήσῃ νὰ συζητήσῃ, τὰ ζητήματα ταῦτα.

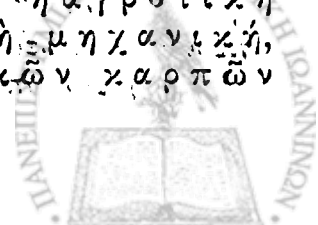
Ὁ κ. Χασιώτης ἀνυπομονῶν διὰ δρᾶσιν. Καθηγητῆς τῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν εἰς τὰ 1890.

Τὴν 26 Σηβρίου 1889 ἐμφανίζεται εἰς τὸ γεωπονικὸν στερέωμα τῆς χώρας ὁ κ. Χασιώτης καὶ δι' αἰτήσεώς του ἐπικαλεῖται τὴν προσοχὴν τοῦ Ὑπουργείου. Ἀνυπομονῶν νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐλληνικῆς παραγωγῆς τὰ φῶτά του, τὰς γνώσεις του, τὴν ἀκατάβλητον δραστηριότητά του, τὸν ἐνθουσιασμόν του, τὴν εὐφράδειάν του.

«Φοιτήσας λέγει εἰς τὴν ἐν Γρινιὸν τῆς Γαλλίας ἀγρονομικὴν Σχολὴν, ἐνθα διετέλεσα ὑπότροφος τῆς Σεβαστῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων Ἐπιτροπῆς, ἐκ τοῦ διαγωνίσματος τοῦ Κυρίου Κωνσταντίνου Ζάππα, τοῦ φιλογενεστάτου εὐεργέτου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ὑπέστην πρὸ μηνῶν τὰς τελευταίας ἐξετάσεις, ἐν αἷς ἔτυγον τοῦ νεομισμένου διπλώματος τῆς ἀνωτέρω Σχολῆς. Ὁ κυριώτερος ὅρος, ἐφ' ᾧ ἐγορηγῆθη μοι ἡ ἐν λόγῳ ὑποτροφία εἶναι ἡ ὑποχρέωσις ἣν ἔχω νὰ ἐργασθῶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος». Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ὁ κ. Χασιώτης τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα, τὰ γεωργικὰ κηρύγματα καὶ ὁ γεωργικὸς ἐνθουσιασμός ἐπὶ τεσσαράκοντά καὶ ὀκτὼ ἡδὴ χρόνια, ἀκτινοβολοῦν εἰς τὸ στερέωμα τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος, ζητεῖ παρὰ τοῦ Κράτους νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ «ἐν τῇ διοικήσει τῆς Γεωργίας τῆς χώρας» ὅπως παρασχεθῆ εἰς αὐτὸν «ἡ ποθητὴ εὐκαιρία νὰ ἐκτελέσῃ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας», ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ὅπως φανῆ ἀντάξιός τῆς ὑποσχέσεως τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπίων καὶ τὸν Μεγάλον τοῦ ἔθνους Εὐεργέτην Κωνσταντίνον Ζάππαν.

Ἐφ' ὅσον ὅμως τυχὸν δὲν ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνάλογος πρὸς τὰς «γεωργικὰς γνώσεις» του θέσις παρεκάλει νὰ ἐπεκταθῆ ἡ ὑποτροφία του διὰ νέας ἀποστολῆς του εἰς Εὐρώπην πρὸς «πρακτικὰς περὶ τὰ γεωργικὰ ἔργα σπουδὰς» καὶ ἰδίως ἐζήτηε νὰ ἐξάσκηθῆ εἰς τὴν «καλλιέργειάν τῶν προϊόντων τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν, οἷον τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τοῦ ἀραβοσίτου κ.λ.π. περὶ ὧν δὲν ἐδιδάχθη μέχρι τοῦδε ἡ θεωρητικῶ τῶ τρόπῳ».

Μετὰ 1 1/2 περίπου μῆνα ἤτοι τὴν 9 Νοεμβρίου 1889 ὑποβάλλει καὶ δευτέραν ἀνέκδοτον αἴτησιν ζητῶν στάδιον ἐργασίας καὶ δράσεως. Περιγράφει τὸν κύκλον τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ «μεγάλον ἀγροτικὸν κτήμα» τῆς Σχολῆς τοῦ Γρινιὸν καὶ ἀναφέρει «τὰ κυριώτερα τῶν μαθημάτων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ πρόγραμμα τῆς ἥς ἔτυγεν ἐν Γαλλίᾳ θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας» καὶ ἅτινα ἦσαν «ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία, ἡ γεωργικὴ χημεία, ἡ γεωργικὴ μηχανική, ἡ ἀγρολογία, ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καρπῶν

(1) καὶ τῶν θρεπτικῶν ριζῶν, ἡ περιποίησις τῶν βοσκῶν καὶ τῶν φυσικῶν λειμώνων, ἡ καλλιέργεια τῶν τεχνητῶν λειμώνων, ἡ ζωοτεχνία» καὶ ἐν γένει μαθήματα «ἔχοντα ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ ἔργα τῆς παραγωγῆς», ζητεῖ νὰ τὸν ἀποστείλωσιν εἰς τὰς Θεσσαλικὰς Ἐπαρχίας ἵνα «μελετήσῃ ἐπὶ τόπου τὴν ὑφισταμένην κατάστασιν καὶ νὰ ὑποδείξῃ εἰς τοὺς ἐκεῖ γεωργοὺς διὰ δημοσίων ὀμιλιῶν εἰς τὰ κέντρα τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ καὶ διὰ δημοσιεύσεως ἐκθέσεων καὶ πρακτικῶν ἐγχειριδίων «πᾶν ὅτι θὰ συνετέλει πρὸς βελτίωσιν καὶ ἐπαύξησιν τῶν προϊόντων τῆς καλλιεργείας τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς εἰς τὰ σπάργανα διατελούσης κτηνοτροφίας» (2).

Εὐτυχῶς ὅτι τὸν κ. Χασιώτην αἱ τότε ὑπηρεσιακαὶ ἀντιλήψεις ἢ αἱ τότε κομματικαὶ ἀνάγκαι, ἐκράτησαν μόνον ἐπὶ ἓν ἔτος μακρὰν τῆς δράσεως. Τὴν 14 Σ)βρίου 1890 ὁ Χασιώτης (3) διορίζετο, δυνάμει τοῦ ἀρθροῦ 23 τοῦ περὶ Γεωργικῶν Σχολείων ΑΦΜΒ' Νόμου, ὡς ἔχων τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα «Καθηγητῆς παρὰ τῶ ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλιδεῖω Γεωργικῷ Σχολείῳ».

Μουσεῖον καρπῶν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Σχολεῖον κατὰ τὸ 1889.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχομεν ν' ἀναγγείλωμεν μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐνέργειαν τῆς Πολιτείας. Θὰ ἠδύχωμεθα νὰ ἐβλέπαμεν τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἐπαναλαμβανομένην καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν διὰ διαταγῶν του, ἀπὸ 20 Ἰουνίου καὶ 14 Δεκεμβρίου 1889 ἀπευθυνομένων πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ Κράτους, ζητεῖ τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἀποστολὴν «δειγμάτων καρπῶν διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Μουσείου τοῦ ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλιδεῖου Γεωργικοῦ Σχολείου». Ἐχομεν ὑπ' ὄψει ἡμῶν τὸ ἀπὸ 17 Δεκεμβρίου 1889 ἔγγραφον τοῦ Νομάρχου Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας πρὸς τὸν Διευθυντὴν τῆς Τριανταφυλλιδεῖου Γεωργικῆς Σχολῆς, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀναγγέλλεται ἡ ἀποστολὴ δειγμάτων «τῶν παραχθέντων κατὰ τὸ τρέχον ἔτος καρπῶν ἀνὰ ἡμίσειαν ὁκτῶν ἐξ ἐκάστου εἴδους» καὶ τὰ ὅποια ἀπέστειλαν ἐντὸς σακκιδίου οἱ τότε Δήμαρχοι Ἀθηναίων, Μεγάρων, Σαλαμῖνος, Αἰγίνης, Εἰδυλλίας, Λαυρίου, Λεβαδείας, Θηβῶν, Ἀραχωβῆς, Αὐλίδος, Τανάγρας καὶ Χαϊρωνείας. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τοὺς Δήμους Πειραιῶς, Ἀγκυστρίου, Πλαταιῶν καὶ Ἀκραψίνου, ἀνέφερον οὗτοι «ὅτι δὲν ἀποστέλλουσιν ὅμοια δείγματα διότι ἐν ταῖς περιφερείαις αὐτῶν δὲν καλλιεργοῦνται καρποὶ ἄξιοι λόγου». Εἰς τοὺς λοιποὺς δήμους τοὺς καθυστεροῦντας ἐγένετο ὑπόμνησις ὅπως ἀποστείλωσι καὶ οὗτοι «ἐὰν ὑπάρχουσιν οἱ ζητούμενοι καρποί».

Βραδύτερον πρὸς πλουτισμὸν τοῦ «Μουσείου» ἀπέστειλαν καρποὺς διαδιάφοροι Δήμοι ὅπως ὁ Δῆμος Οἰνιάδος, ὁ Δῆμος Κασθαναίας (4), ὁ Δῆμος Γλυ-

(1) Κατὰ τὸν Δ)μβριον τοῦ 1891 εὐρίσκομεν τὸν κ. Χασιώτην Ὑ)διευθυντὴν τοῦ ἐν Ἀιδινίῳ Κασσαβετείου καὶ Τριανταφυλλιδεῖου Γεωργικοῦ Σχολείου ὑποβάλλοντα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν σπουδαιοτάτην μελέτην του «Περὶ καταλλήλου ἐκλογῆς τοῦ σπόρου τοῦ σίτου πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐσοδείας αὐτοῦ». Τὴν μελέτην ταύτην ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς ἐνδιαφερομένου.

(2) Ὁ ἴδιος κ. Χασιώτης κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1891 ὑποβάλλει μελέτην του ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι Κτηνοτροφίας». Παρὰ τὴν ὑπογραφήν του τίθεται: «Καθηγητῆς τῆς Γεωπονίας παρὰ τῆ ἐν Ἀθήναις Τριανταφ. Γεωργικῇ Σχολῇ καὶ Ἐπόπτης τῆς ἀπολυμάνσεως τοῦ πευκοφλοιοῦ ἐν Σύρῳ». Ἡ ὡς ἄνω μελέτη του ἐστάλη ἐξ Ἐρμουπόλεως φαίνεται δὲ ὅτι ἰδιαίτερος τὸν ἐκολάκευεν ὁ τίτλος τοῦ «Ἐπόπτου» τοῦ πευκοφλοιοῦ!!

(3) Σ. Σ. Τὸν διορισμὸν του ἔλαβεν εἰς Τρίπολιν εὐρισκόμενος ὁ κ. Χασιώτης ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὑπεγεγραμμένου παρ' αὐτοῦ ἐπιδοτηρίου τῆς Νομαρχίας Ἀρκαδίας. Ὑπηρετεῖ τότε ἐκεῖ πρὸς «διδασκαλίαν τῆς Γεωπονίας ἐν τῷ Διδασκαλεῖῳ Τρίπολεως» ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ἀλλαχοῦ.

(4) Σ. Σ. Ὅστις ἀπέστειλεν 11 δείγματα καρπῶν.

πίες, οἱ διάφοροι Δῆμοι Ἀρκαδίας, οἱ διάφοροι Δῆμοι Λακωνίας (1), οἱ διάφοροι Δῆμοι Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος κλπ. κλπ.

«**Ἡ Γεωργικὴ Ἐφημερίς**» τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου εἰς τὰ 1891.

Εἶπομεν ἤδη ὅτι ὁ Ἀποστολόπουλος ἀπὸ τοῦ 1869 ἤρχισεν ἐκδίδων τὴν «Γεωργικὴν Ἐφημερίδα». Ἡ ἐκδοσίς τῆς ἐξηκολούθησε κατὰ ἄτακτα διαλείμματα μέχρι τοῦ 1896. Δυστυχῶς τὰ φύλλα ταῦτα δὲν διεσώθησαν εἰς τὰς Βιβλιοθήκας μας. Μόνον εἰς τὴν Βαλλιάνειον Βιβλιοθήκην (2) καταρωώσαμεν νὰ εὕρωμεν ἀριθμούς τινὰς φύλλων (54—57 καὶ 68). Εἰς τὴν προμετωπίδα τοῦ φύλλου ἀναγινώσκουμεν τὰ ἐξῆς :

«Γεωργικὴ Ἐφημερίς». — Ἔτος ἰδρύσεως 1869.

20 Ἰανουαρίου 1891. — Ἀριθ. 54.

Κάτωθεν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀποστολοπούλου ἀνευρίσκουμεν τοὺς τίτλους τοῦ :

Πτυχιόχου τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τοῦ Grignon. —

Πτυχιόχου τῆς Ὑδραυλομηχανικῆς Σχολῆς τοῦ Λεζαρδώ καὶ Μέλος τῆς Γεωργικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων.

Ἡ «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» κατὰ τὴν δῆλωσίν τῆς ἐξεδίδετο «ἄπαξ τοῦ μηνός».

Ὁ Ἀποστολόπουλος ὑποδεικνύει τὴν σύστασιν «Τριανταφυλλιδείου Γεωργικῆς Ἀκαδημίας εἰς τὰ 1891.

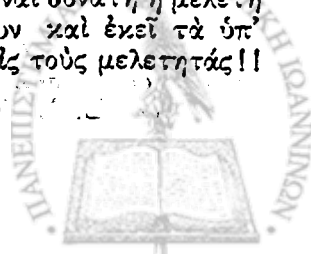
Ὁ Ἀποστολόπουλος ὀνειροπολεῖ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς. Ἐξῆσεν εἰς τὴν Σχολὴν Τίρυνθος ἐντὸς τοῦ ὠραίου περιβάλλοντός τῆς, ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη. Ἐπόνεσε τὸ ἴδρυμα, συνεδέθη μετ' αὐτοῦ ἓνα κομμάτι τῆς ζωῆς του καὶ ἐφιλοδόχησε μίαν νέαν ἐστίαν σκορπίζουσαν πλούσιον ἐκπαιδευτικὸν καὶ μορφωτικὸν γεωργικὸν φῶς καὶ εἰς τὰ 1891, κατ' ἣν ἐποχὴν ἀνεμένετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ ἐκδοσις Β. Δ. διὰ τὴν ἴδρυσιν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Νόμου τοῦ 1887 καὶ ἄλλης Τριανταφυλλιδείου Γεωργικῆς Σχολῆς, καὶ δὴ εἰς Τίρυνθα, ζητεῖ κάτι τι μεγαλοπρέστερον, κατὰ τι φωτεινότερον, κάτι τι ἐπιβλητικώτερον, κάτι τι ἀντάξιον πρὸς τὸ ἱστορικὸν παρελθὸν τοῦ «Ἀγροκηπίου τῆς Τίρυνθος».

Προτείνει τὴν σύστασιν «Τριανταφυλλιδείου Γενικῆς Γεωργικῆς Ἀκαδημίας» περιλαμβανούσης «τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνιατρίαν, τὴν δασονομίαν καὶ Μηχανικήν» (3). Ἀλλὰ ὀνειροπολῶν τὴν Τίρυνθα, προτείνει τὴν σύστασιν τῆς «Ἀκαδημίας» αὐτῆς οὐχὶ εἰς τὰς γαίας καὶ τὰς ἐγκαταστάσεις τῆς παλαιᾶς Σχολῆς, ἀλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὰ κτήματα Ρούφ. Ἐκεῖ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐγκατασταθῇ τὸ μέγαλον γεωπονικὸν Στρατηγεῖον τῆς Χώρας. Ἐκεῖθεν θέλει νὰ ἐξέρχονται οἱ Ἐπιτελεῖς τοῦ Γεωπονικοῦ Σώματος.

(1) Ὁ Νομάρχης Λακωνίας ἀπέστειλεν ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ Δήμου Γερωνθῶν δείγματα Σιτοκοιῆς, Ἐρεβίνθων, Ὀρόβου, Κυάμων καὶ Λαθύρων.

(2) Σ. Σ. Ὁ ἀείμνηστος Γεννάδιος ἐκληροδότησε μετὰ τὸν, κατὰ τὸ 1917, ἐπισυμβάντα θάνατόν του, τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του εἰς τὴν Βαλλιάνειον Βιβλιοθήκην ἢ ὅποια δυστυχῶς, λόγῳ ἐλλείψεως προσωπικοῦ, δὲν κατέστη δυνατόν ἀκόμη (1936) νὰ τὴν καταστήσῃ προσιτὴν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς. Ἐκ σημειώματος ληφθέντος κατὰ τὸ 1931 καὶ εὐρισκομένου εἰς γείρας, ἡμῶν, ὑπάρχουν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Γενναδίου, ἐκ τῆς «Γεωργικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ Ἀποστολοπούλου τὰ ὑπ' ἀριθ. 1—24, 28, 57, 58, 61, 67, 68, καὶ 72 φύλλα τοῦ περιοδικοῦ τούτου. Ἀλλὰ, ὅπως εἶπομεν, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ μελέτη αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς. Ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1—24 καὶ 27 φύλλα ἀλλὰ καὶ ταῦτά, δι' ἄλλους λόγους, εἶναι ἀπρόσιτα εἰς τοὺς μελετητάς!!

(3) Ἀριθ. 54.

Πῶς σκέπτεται ὁ Ἀποστολόπουλος

Ὁ Ἀποστολόπουλος σχολιάζει διὰ τῆς «Ἐφημερίδος», του τῆν Τριανταφυλλίδειον δῶρεόν καὶ προσθέτει τὰ ἑξῆς :

Ὁ διαθέτης εἶπε : «θέλω ἔν κοινωφελές κατάστημα». Λοιπὸν ἔν τοιοῦτον κοινωφελές κατάστημα δέον νά ιδρύσωμεν κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τοῦ διαθέτου διαθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου λίαν ὀρθῶς προσέτρεξε καὶ εὔρεν, ὅτι εἶναι ἡ γεωργικὴ ἢ ἐκπαιδευσις. Ἐσφαλε δὲ ἡ Σύγκλητος εἰποῦσα ὅτι ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς διὰ πολλῶν πρακτικῶν γεωργικῶν σχολῶν, ἔν ᾧ ὁ διαθέτης εἶπε δι' ἑνὸς ιδρύματος. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ἔν τοῦτο ἴδρυμα ; Βεβλίας μία «Γεωργικὴ Τριανταφυλλίδειος Γενικὴ Ἀκαδημία» περὶ ἧς θέλομεν διαπραγματευθῆν (1).

Κατακρίνει τοὺς ψηφισθέντας Νόμους.

Κατακρίνει τοὺς ψηφισθέντας ἀσυζητητῆς νόμους διὰ τῶν ὁποίων ἐδιχοτομήθη, ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ δωρητοῦ, τὸ κληροδότημα, εἰς πολλὰ ἀνωφελεῖ ἰδρύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ προκύψῃ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα καὶ μόνον ἡ παντελής τοῦ κληροδοτήματος κατανάλωσις.

Ζητεῖ Κτηνιατρικὴν Σχολήν.

Περαιτέρω προτείνει τὴν σύστασιν Κτηνιατρικῆς Σχολῆς καὶ ἀναφέρει τοὺς λόγους, ἧτοι τὴν υγείαν τῶν ζώων τοῦ ἀγρότου ἥστις προτιμᾷ τὴν ζωὴν των ἀπὸ τὰ τέκνα του καὶ τὴν δημιουργίαν Στρατιωτικῶν κτηνιάτρων ὧν ἔχει ἀνάγκην ἡ Ἑλλάς...

Μηχανικὴν Σχολήν.

Κατόπιν συνιστᾷ τὴν ἴδρυσιν Μηχανικῆς Σχολῆς ὑδραυλικῆς καὶ τῶν καταμετρήσεων, διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀποξήρασιν τῶν ἐλῶν, δι' ἀρδύσεις, διοχετεύσεις ὑδάτων, ἀνορύξεις φρεάτων, καταμετρήσεις γαιῶν, δασῶν κλπ.

Ζητεῖ Δασονομικοὺς Σταθμοὺς καὶ Ἀμπελοουργικὸν Σταθμὸν.

Μὲ πόνον ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην σπουδῆς τῆς Δασονομίας ἔν Ἑλλάδι διὰ τὴν ἐξασφάλισιν εἰδικῶν προσώπων ἐμπείρων τῆς Δασονομίας. Συνιστᾷ δὲ τὴν σύστασιν Δασονομικοῦ Σταθμοῦ εἰς τὴν Μοῦνην τῶν Ἀγίων Θεοδώρων εἰς Βυτινὴν τῆς Γόρτυνος, εἰς τὰ οὐρανομήκη ἐκεῖ δάση πρὸς μνήμην ἄλλως καὶ τοῦ ἐκ Βυτινῆς Τριανταφυλλίδου. Ἐπίσης συνιστᾷ Ἀμπελοουργικὸν Σταθμὸν εἰς τὴν Μοῦνην τῆς Λιγνῆς καὶ καλλιέργειαν σπόρων ἀγρίας ἀμπέλου «διὰ τὰ τυχόν συμβησόμενα ἐκ τῆς φυλλοξήρας δυστυχήματα» (2).

Δύο τρόπους γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ὑποδεικνύει.

Κατόπιν εἰσέρχεται εἰς τὸ ζήτημα τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ ὀρίζει ὅπως γίνεται αὕτη «κατὰ δύο κλιμακωτοὺς τρόπους». Καὶ πρῶτον νά ὑπάρχῃ μία τάξις παιδῶν ἐκ τοῦ Δημοτικῶν Σχολείου «ὅτινες πρέπει νά προσλαμβάνωνται ἑσωτερικοὶ ἐπὶ 4 ἔτη εἰς τὴν Γεωργικὴν Ἀκαδημίαν καὶ οὔτινες τὴν μὲν ἡμέραν νά

(1) Ἀριθ. φύλλ. 54.

εκτελῶσιν ἀπάσας τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, χωρὶς τὸ κατάστημα νὰ ἔχη ἄλλους ὑπηρέτας, τὸ δὲ ἐσπέρας νὰ διδάσκωνται τὰ στοιχειώδη γεωργικὰ μαθήματα, τὴν λογιστικὴν κλπ. ὡς τοῦτο γίνεται ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὰς 80 Πρακτικὰς Γεωργικὰς Σχολὰς (ἐπαύλεις) αὐτῆς). Κατὰ τὸ δεύτερον σύστημα (1) προτείνει ὅπως οἱ μαθηταὶ «εἰσέρχονται εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἀφ' οὗ τελειώσωσι τὰ ἐγκύκλια μαθήματα—ἀλλὰ καὶ οὗτοι δέον νὰ εἶναι ἐσωτερικοὶ μαθηταί· ἤτοι τὴν μὲν πρώτην ν' ἀσχολῶνται εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κλάδου των, τὴν δὲ μεταμεσημβρίαν εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν μαθημάτων ἐπὶ τοῦ κτήματος». Μὲ τοιαύτας βάσεις προτείνει τὴν σύστασιν τῆς «Γεωργικῆς Ἀκαδημίας» τοῦ ὁ Ἀποστολόπουλος μὲ προσθήκην 8 καθηγητῶν, ἐφ' ὅσον «τέσσαρες ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ἐν Ρούφ Γεωργικὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς δὲ τοὺς 8 ἐργοδηγούς (ὑποκαθηγητὰς ἢ βοηθοὺς) τοὺς ὑπάρχοντας ἐν τῇ Σχολῇ Ρούφ θέλουν προστεθῆ 4 ἄλλοι».

Κατόπιν προβαίνει εἰς διαφόρους ὑπολογισμοὺς γιὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ἰδικόν του σύστημα θὰ ἔχη οἰκονομίαν ἐκ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τὸ ὅποιον δὲν θὰ ὑπερβαίνει τοὺς 24, ἐν ᾧ διὰ τῶν Σχολῶν θ' ἀπαιτηθοῦν 80 Καθηγητοὶ καὶ Ἐπιμεληταὶ αὐτῶν (2).

Διὰ τὴν Σχολὴν Ἀϊδινίου καὶ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος.

Γενομένου δεκτοῦ τοῦ σχεδίου του προτείνει ἡ ὑπάρχουσα εἰς Ἀϊδίνιον ἢ Ἀλμυρὸν Σχολὴ νὰ ὀνομασθῆ διὰ Νέμον Κασσαβέτειος Πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολὴ «ἥτις νὰ διέπεται ἀπὸ ἄλλο διοικητικὸν γεωργικὸν διδασκαλίας σύστημα» καὶ νὰ συντηρῆται δι' αὐστηρᾶς οἰκονομίας ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ἐξ 20,000 στρεμμάτων δωρηθέντος κτήματος τοῦ ὁποίου τὰ εἰσοδήματα δύνανται νὰ ἀνέλθωσιν εἰς 20—30 χιλ. δραχμῶν τὸ ἔτος.

Εἰς τὴν Κασσαβέτειον Σχολὴν δέον νὰ εἰσέρχωνται οἱ ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μαθηταί, ὅπως ἀνέπτυξεν ἀνωτέρω, εἰς δὲ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ρούφ οἱ ἐγκυκλοπαιδικῶς κατηρτισμένοι. «Ὅσον δ' ἀφορᾷ «τὴν μὴ εἰσέτι καταρτισθεῖσαν Τριαντάφυλλίδειον Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος αὐτὴ δέον νὰ διοικῆται ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ρούφ Ἀκαδημίας, ὅπως χρησιμεύῃ πρὸς πρακτικὴν ἀσκήσιν τῶν μαθητῶν» (3).

Εἰσοδήματα κληροδοτημάτων

Διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αἱ δαπάναι τῆς Ἀκαδημίας θὰ καλύπτωνται ἐκ τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος καὶ ἐκ τῶν ἐσόδων τῶν κτημάτων προβαίνει εἰς τοὺς κατὰ προσέγγισιν ὑπολογισμοὺς.

Τὸ Κτῆμα Ρούφ καὶ Χασελὶ τῶν Ἀθηνῶν συνιστάμενον ἐξ 700 στρεμμάτων ποτιστικῶν δίδει κατ' ἔτος εἰσόδημα περὶ τὰς 10,000 δραχ.

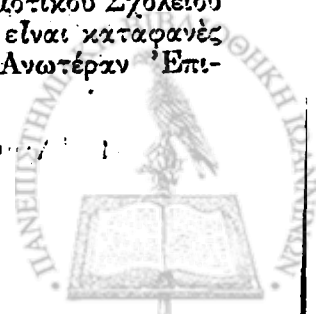
Τὸ κτῆμα τῆς Τίρυνθος ἐκ 2000 στρεμ. δίδει εἰσόδημα, τελευταῖον ἐνοικιασθὲν διὰ δεκαετίαν, περὶ τὰς 6000 δραχ. τὸ ἔτος.

Τὸ κτῆμα τοῦ Ἴπποφορβείου συγκείμενον ἐξ 7000 στρ. δίδει εἰσόδημα ἐκ τῆς τελευταίας δεκαετοῦς ἐνοικιάσεως περὶ τὰς 18.000 δραχ. κατ' ἔτος.

(1) Σ. Σ. Ἐκ κινήσεως φραστικῆς διατυπώσεως τοῦ Ἀποστολοπούλου ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οὗτος ζητεῖ μίαν «Ἀκαδημίαν» καὶ διὰ τοὺς νέους τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ διὰ τοὺς ἐγκυκλοπαιδικῶς κατηρτισμένους. Ἐκ τῶν περαιτέρω προτάσεων εἶναι καταφανές ὅτι διὰ τοὺς μὲν πρώτης ζητεῖ πρακτικὴν Σχολὴν, διὰ δὲ τοὺς δευτέρους Ἀνωτέραν Ἐπιστημονικὴν.

(2) Φύλλ. 54.

(3) Φύλλ. 54.

Τὸ εἰσόδημα τῶν τόκων τοῦ Τριανταφυλλιδείου κληροδοτήματος ἀέρχεται εἰς 130—150.000 δραχ. τὸ ἔτος.

* Ἦτοι ἐν ἔλω ἔσοδα δραχ. 160—185.000.

* Ἀπαιτοῦνται διὰ δαπάνην τῆς Ἀκαδημίας :

Διὰ 12 Καθηγητὰς.....τὸ ἔτος	Δραχ.	60.000.—
Διὰ 12 βοηθοὺς ὑποκαθηγητὰς.. » »	»	30.000.—
Δι' ἔξοδα καλλιέργειας..... » »	»	30.000.—
Διὰ τοὺς σταθ. Βυτίνης καὶ Αἰγίν. » »	»	25.000...
Δι' ἕκτακτα ἔξοδα..... » »	»	5.000.—
		<hr/>
	» »	150.000.—

Οὕτω διὰ τὴν συντήρησιν τῆς Ἀκαδημίας ἐπαρκοῦν οἱ τόκοι καὶ τὰ εἰσοδήματα καὶ μόνον ἢ Κυβέρνησις νὰ καταργήσῃ τὸ 10 ο)ο τὸ χορηγούμενον ὑπὸ τοῦ περὶ Γεωργικῶν Σχολῶν Νόμου τοῦ 1887 εἰς τοὺς καθηγητὰς ἐκ τῶν γεωργικῶν εἰσοδημάτων τῶν Σχολῶν. (1).

2ο Νομοσχέδιον τοῦ Ἀποστολοπούλου κατὰ τὰ 1891.

Εἰς τὸ σχέδιον νόμου τὸ ὁποῖον ὁ Ἀποστολόπουλος τιτλοφορεῖ «Περὶ Γεωργικῆς Γενικῆς Τριανταφυλλιδείου ἐν Ρούφ τῶν Ἀθηνῶν Ἀκαδημίας», ἀναφέρονται IB'. Κεφάλ. ὑποδιαιρούμενα εἰς ἄρθρ. 22.

Τὸ πρῶτον Κεφάλαιον ἀναφέρεται εἰς τὰς «Καθηγητικὰς Ἐδρας διδασκαλίας» καὶ ὑποδιαιρεῖται α' εἰς «Τμῆμα Ἀγρονομίας», β' εἰς «Τμῆμα Κτηνιατρικόν». Συνολικῶς δὲ εἰς τὸ Α' καὶ Β' Κεφάλαιον ὑπάγονται 1ον τὰ «Μαθήματα Ἀγρονομίας», 2ον τὰ «Μαθήματα Δασονομίας» καὶ 3ον τὰ «Μαθήματα γεωργικῆς μηχανικῆς» καὶ 4ον τὰ «Μαθήματα Κτηνιατρίας καὶ Κτηνοτροφίας».

Τὸ Γ' ἀφορᾷ «Τὸν τρόπον συστάσεως» τῆς Ἀκαδημίας (2). Τὸ Δ' τὰς «Δαπάνας καὶ τὴν συντήρησιν». Τὸ Ε' τὴν «Διευθύνσιν τῆς Ἀκαδημίας καὶ προσόντα Προσωπικοῦ». Τὸ ΣΤ' τὸ «Συμβούλιον τῆς Ἀκαδημίας». Τὸ Ζ' τὴν «Ἐκποίησιν τῶν προϊόντων τῆς Ἀκαδημίας». Τὸ Η' τὴν «Δημοσίευσιν Ἐκθέσεων». Τὸ Θ' τὴν «Ἐκδοσιν συγγραμμάτων». (3). Τὸ Ι' τὴν «Διαμονὴν Διευθυντοῦ καὶ προσωπικοῦ». Τὸ ΙΑ' τοὺς «Μαθητὰς». Τὸ ΙΒ' τὰς «Δημοσιεύσεις προγραμμάτων (4) καὶ ἐσωτερικῶν κανονισμῶν». (5).

(1) Φύλλ. 54.

(2) Ἡ Ἀκαδημία αὕτη θέλει «περιλαμβάνει τὸ Δενδροκομεῖον, τὸν παρακείμενον Λαχανόκηπον καὶ ἐν γένει τὰς παρακείμενας ἐθνικὰς γαίας, ὡς καὶ τὸ Δημόσιον κτῆμα «Ρούφ» μετὰ τῶν καταστημάτων αὐτοῦ, ὕδατος, ὡς καὶ μέρος τοῦ παρὰ τῇ διαλελυμένῃ Μονῇ Δαφνίου ἐθνικοῦ δάσους ἐκ 500 στρεμ. ὡς καὶ παράρτημα αὐτῆς τὴν διαλελυμένην γεωργικὴν Σχολὴν Τίρυνθος, μετὰ τοῦ παρακείμενου Ἴπποφορβείου καὶ τοῦ καλαμῶνος μετὰ τῶν ὑδάτων τοῦ Κεφαλαρίου καὶ τῶν Μύλων ἐν τῇ Ἀργολίδι». (I. Ἀποστολοπούλου. «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» ἀριθ. 54, 20 Ἰανουαρίου 1891).

(3) Κατὰ τὸ ἄρθρ. 15 «Οἱ Καθηγηταὶ εἶναι ὑπόχρεοι ἐντὸς τῆς δεκαετίας ἀπὸ τῆς διδασκαλίας των νὰ δημοσιεύσωσι τὸ σύγγραμμα τῶν παραδόσεων των ἄλλως τε δύναται ὁ Ὑπουργὸς νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀπόλυσιν καὶ ἀντικατάστασιν αὐτῶν».

(4) Κατὰ τὸ ἄρθρ. 19. «Μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Γεωργικῆς Ἀκαδημίας ἕκαστος Καθηγητῆς καὶ βοηθὸς δημοσιεύει ἐν συντόμῳ περιγραφῇ τὴν ἐπὶ τετραετίαν διδασχθησομένην ὕλην τῶν μαθημάτων του.

(5) Φύλλ. 54.

Τι προτείνει ὁ Ἀποστολόπουλος διὰ τὴν Κασσαβέτειον κατὰ τὸ 1891.

ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκθεσις Νομοσχεδίου περὶ Συστάσεως Κασσαβετείου πρακτικοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου ἐν Ἀιδινίῳ τοῦ Ἀλμυροῦ τῆς Θεσσαλίας», προτείνει ὁ Ἀποστολόπουλος τὰ ἑξῆς. Πρὸ τῆς δωρεᾶς εἰς τὸ Ἔθνος ὑπὸ τῆς Εὐφροσύνης Κασσαβέτη τοῦ ἐν Ἀιδινίῳ Κτήματός της εἶχε ψηφισθῆ ὁ Νόμος τοῦ 1887 περὶ συστάσεως ἐν Ἑλλάδι Τριανταφυλλιδείων Γεωργικῶν Σχολῶν εἰς Ἀθήνας, Τίρυνθα καὶ Θεσσαλίαν εἰς τι Ἐθνικὸν κτῆμα, κατὰ δὲ τὸ 1888, δυνάμει τοῦ Νόμου τούτου συνέστη ἐν Ἀθήναις Γεωργικὴ Σχολή, κατὰ δὲ τὸ ἴδιον ἔτος καὶ ἡ ἐν Ἀιδινίῳ ταυτῆ διὰ Β. Δ. κατὰ δὲ τὸ 1889 διὰ Νόμου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Τριανταφυλλιδεῖος καὶ Κασσαβέτειος Σχολῆς, πρὸς τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ Τριανταφυλλίδου καὶ τὰς διαθέσεις τοῦ Κασσαβέτη. Ἐπειδὴ ὁ δωρητὴς ἐπέθυμε ἀθύπρακτον Σχολὴν μὴ συνδεομένης τῆς τύχης της μὲ ἄλλα διδασκτικὰ κέντρα προτείνει τὴν τροποποίησιν τοῦ Νόμου καὶ ὑποβάλλει τὸ σχετικὸν «Σχῆδιον» ἀποτελούμενον ἐκ Κεφαλαίων τριῶν καὶ ἄρθρων 17.

Ὁ σκοπὸς τῆς Σχολῆς αὐτῆς θέλει εἶσθαι ἡ μόρφωσις νέων ἐκ τῆς τάξεως τῶν γεωργῶν καὶ ἡ ἀπόκτησις γνώσεων πρακτικῶν μετὰ τινος στοιχειώδους θεωρητικῆς διδασκαλίας. (1) Ἐννοεῖται εἰς ἄλλα αὐτὰ ἡ Πολιτεία οὐδεμίαν δίδει προσοχὴν, οὔτε συγκινεῖται ἀπὸ τὰ δημοσιεύματά του.

Ἐντυπώσεις Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸ 1891 ἐκ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν.

Λιανὴ εὐχαρίστως δημοσιεύομεν τὸ κάτωθι ἀνέκδοτον ἔγγραφον τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Γεωργικῶν Σχολείων Ἀθηνῶν. Εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ πρωτότυπον.

Πρὸς τὸν Κύριον, Κύριον Θ. Π. Δηληγιάννην Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν.

Κύριε Πρόεδρε!

«Ἀναλαμβάνοντες τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων, ἅτινα εὐηρεστήθητε ν' ἀναθέσθαι ἡμῖν, ἐκρίναμεν ἐπ'ἀναγκῆς νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ βάθος τὴν τε σημερινὴν κατάστασιν τοῦ ἐνταῦθα Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου καθὼς καὶ τὰ κατὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν μέχρι τοῦδε περίαν αὐτοῦ.

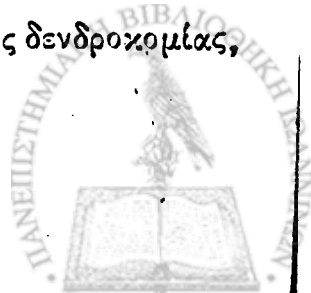
«Ἐπὶ τούτῳ, ἐπικνελημμένως ἐπὶ τόπου μεταβάντες καὶ ἐξετάσαντες μετὰ προσοχῆς τὴν ἄχρι τοῦδε λειτουργίαν τῆς Σχολῆς καὶ τοὺς ὄρους, ὑφ' οὓς αὕτη συνέστη, ἐρχόμεθα νὰ ὑποβάλλωμεν ἡμῖν τὰς σκέψεις μας.

«Καὶ πρῶτον μὲν δὲν δυνάμεθα ἢ ν' ἀπνευμώμεν δικαιοτάτους ἐπαίνους εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς διὰ τοὺς κόπους, οὓς κατέβαλε καὶ καταβάλλει πρὸς κταρτίσμων τοῦ Σχολείου τούτου τοῦ ἐπαγγελιομένου τοσούτα ὠφελήματα τῷ τόπῳ.

«Ἀληθῶς ἡ Διοίκησις ἄχρις ὥρας προσέβη μετὰ μεγάλης συνέσεως, φειδοῦς καὶ οἰκονομίας πρὸς εὐδωτὴν ἰδρύματός πρώτην ἤδη φράν λειτουργοῦντος παρ' ἡμῖν, καὶ τοῦ ὁποίου ὤφειλεν ἀναγκαίως βχθμηδὸν νὰ μελετᾷ τὴν λειτουργίαν πρὸς περαιτέρω ἀνάπτυξιν.

«Ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ διαιτῶνται εἴκοσι καὶ ἕξ μαθητευόμενοι καὶ περὶ τοὺς δέκκα ἄκροαταί.

«Οἱ ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ κλάδοι γεωργίας ἐν τῷ Σχολείῳ εἶναι ὁ τῆς δενδροκομίας, τῆς κηπουρικῆς καὶ τῆς μεγάλης καλλιέργειας.

Η δένδροκομία και η κηπουρική τῆς Σλοβίας.

«Οἱ μὲν τῆς δένδροκομίας καὶ τῆς κηπουρικῆς, χάρις εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ πρώτου Δημοσίου δένδροκομείου, εὐρύνται ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ καὶ ἀνθηροτάτῃ κατὰστάσει, παρέχοντες εἰς μὲν τοὺς μαθητὰς τελείαν διδασκαλίαν τῶν κλάδων αὐτῶν, εἰς δὲ τὸ κοινὸν ἄφθονα καὶ ποικίλα φυτὰ εἰς τιμὰς σχετικῶς εὐθυνας καὶ προστάς τοῖς πᾶσιν.

«Τὸ δένδροκομεῖον τοῦτο χρησιμεύει καὶ ὡς ἐγκλιματιστικὸς κήπος, ἡ δ' ἐκ τούτου ὠφέλεια εἶνε μεγάλη, καθότι δι' αὐτοῦ εἰσάγονται καὶ δοκιμάζονται νέα φυτὰ βιομηχανικὰ ἢ ἄλλα, ἅτινα δύνανται ν' ἀποβῶσι λίαν ὠφέλιμα τῷ τόπῳ. Οὕτως αἱ γενόμεναι δοκιμαίαι πρὸς ἀπόσταξιν ροδαλαίου καὶ πρὸς καλλιέργειαν τοῦ πυρέθρου ἀπέδειξαν ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἶδη δύνανται λίαν ἐπικερδῶς νὰ εἰσαχθῶσιν ἐν τῷ τόπῳ.

Ἡ μεγάλη καλλιέργεια καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν ἄλλων ἐλλείψεων.

«Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν μεγάλην καλλιέργειαν, αὕτη ἀρκούντως προήχθη, ἐφ' ὅσον τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς καὶ ὁ χρόνος τὸ ἐπέτρεψαν.

«Τὰ πρὸς τοῦτο εἰσαχθέντα ἐξ Ἀμερικῆς ἄουτρα καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα ἀπεδείχθησαν λίαν ἐφχρημόσιμα, καταλληλότατα διὰ τὴν ἡμετέραν γεωργίαν καὶ εὐθυνότερα τῶν ἐν χρήσει.

«Ἦδη ὅμως συμπληρωθέντων τῶν ἀναγκασιωτέρων καὶ κυριωτέρων κτηρίων τοῦ Σχολείου, νομίζομεν, ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς συμπληρώσεως τῶν ἐλλειπόντων κλάδων τῆς Σχολῆς ἵνα οὕτω καταστή αὕτη τελεία καὶ χορηγήσῃ εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ φρενύοντας πλήρη τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς γεωργικῆς τέχνης. Φρονοῦμεν δὲ τοῦτο καθόσον βλέπομεν ὅτι τὸ μόνον μέσον τῆς προαγωγῆς καὶ βελτιώσεως τῆς Χώρας μας καὶ ἀναπτύξεως τῶν πόρων αὐτῆς εἶναι ἡ γεωργία.

Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ γεωργία.

«Ἄλλοτε τὸ ἐμπόριον παρεῖχεν ἄφθονα τὰ μέσα εἰς τοὺς εἰς αὐτὸ ἐπιδιδομένους, νῦν ὅμως διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ταχείας συγκοινωνίας ἐξέφυγε τῶν χειρῶν ἡμῶν καὶ ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἀποκλειστικῶς προνόμιον τῶν μεγάλων κεφαλαίων.

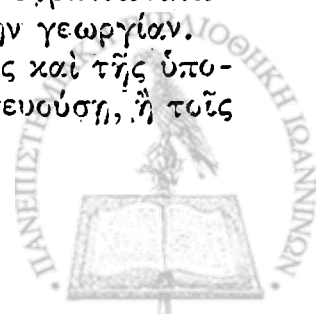
« Πρὸς ἀνάπτυξιν δὲ τῆς γεωργίας καὶ ἐν γένει τῶν παραγωγικῶν πόρων παρ' ἡμῖν οὐδὲν ἄλλο μέσον βλέπομεν ἢ τὴν ὑποστήριξιν Σχολῶν καὶ Ἰδρυσῶν Σταθμῶν, οἵτινες διὰ πεφωτισμένης διδασκαλίας καὶ διὰ παραδειγμάτων καὶ πειραματικῆς καλλιέργειας νὰ δώσωσιν εἰς τὸν πληθυσμὸν τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τοῦτο ὠθησιν.

«Αὕτη δ' αὕτη ἡ Κυβέρνησις καὶ συμφέρον ἔχει καὶ χρέος νὰ πράξῃ πᾶν τὸ καθ' ἑαυτὴν ἵνα συντελέσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ συνάμα εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ γοήτρου τοῦ γεωργικοῦ ἐπαγγέλματος, ὑπερ ἄχρισ ὥρας, δυστυχῶς, θεωρεῖται ὡς τὸ μᾶλλον ἄχαρες, ταπεινὸν καὶ ἡκιστα προσοδοφόρον τῶν ἐπαγγελμάτων.

Ἡ γεωργία παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλιχοῦ.

«Εἰς ἄλλα Ἔθνη, ἐκ τῶν μᾶλλον, προδευμένων οἱ ὑψηλοτέρας κοινωνικὰς κατέχοντες θέσεις θεωροῦν τιμὴν ν' ἀσχολῶνται αὐτοπροσώπως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ ἡ ὑστάτη ἐπιθυμία τῶν ἀνωτέρων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων εἶναι, ἀποσυρόμενοι νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν γεωργίαν.

«Παρ' ἡμῖν ἀπ' ἐναντίας, ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς γεωργίας καὶ τῆς ὑπολήψεως ἣν αὕτη ἀπολαμβάνει, πάντες ζητοῦν νὰ ζήσωσιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἢ τοῖς

δλίγοις ανεπτυγμένοις κέντροις, αἱ δὲ ἀγροτικαὶ περιφέρειαι μένουσιν ἔρημοι καὶ βεβουθισμένοι εἰς πλῆρες σιότους ὡς ἐπὶ Τουρκοκρατίας." Ἐντεῦθεν ἡ καταστρεπτικὴ διὰ τὴν χώραν μας τάσις, τῶν τυχόν εὐπορησάντων ἀγροτῶν, τοῦ ἀποστέλλειν τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὰς πόλεις ὅπως ἐπιδοθῶσιν εἰς τὰ Ἐλευθέρια λεγόμενα Ἐπαγγελμὰ βλέποντες περιφρονούμενον τὸ ἑαυτόν. Οὕτω δὲ μένουσι διαρκῶς ἐγκαταλειμμένοι αἱ κατὰ τὸ πλεῖστον εὐφοροὶ γαῖαι τῆς Ἑλλάδος εἰς χεῖρας πληθυσμοῦ μὴ ἐκταϊδευθέντος, στερουμένου μέσων καὶ συνεπῶς δυσκόλως ἐπιδεικτικῶ οἰασθῆναι ποτε γεωργικῆς βελτιώσεως.

Ἡ ἀποστολὴ τῶν Γεωργικῶν Σχολείων

«Πάντα ταῦτα φρονοῦμεν δύναται ἐν μέρει ν' ἄρῃ ἡ ἐνθερμος ὑποστήριξις τῶν Σχολείων καὶ ἡ βελτιωτικὰ ἔδρασις Γεωργικῶν Σταθμῶν εἰς τὰ διάφορα γεωργικὰ κέντρα τῆς Χώρας. Παράδειγμα καὶ ἀπόδειξις ἀναμφισβήτητος τούτου ἔστω, ἐκτὸς τῶν Εὐρώπῃ μὴ γνωστῶν ἀποτελεσμάτων, ἡ ἀνθηροτάτη, ποικιλωτάτη καὶ μοναδικὴ πραγματικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀνατολὴν ἀνάπτυξις, ὑπὸ γεωργικῆν ἔποψιν, τοῦ Ἀγροτικοῦ πεδίου, ἣτις ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐν Τυρίνθω τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως ἣν αὕτη ἔφερεν εἰς τοὺς περιοικοῦντας γεωργικοὺς πληθυσμοὺς, ὀφειλομένη ἀναντιρρήτως εἰς τὴν ἐν Τυρίνθω ἄλλοτε ἰδρυθεῖσαν Γεωργικὴ Σχολήν, ἣτις—ἂν ὄχι ἄλλι—ἀνέπτυξε τοὺς περιοικοῦντας γεωργικοὺς πληθυσμοὺς.

Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς οἰνοποιίας.

«Ἡδη ὡς ἴδωμεν τίνες οἱ προχειρότεροι τρόποι τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐνταῦθα Γεωργικοῦ Σχολείου καὶ τίνες οἱ κλάδοι οἱ μᾶλλον, ἐπείγουσαν ἀνάγκην ἔχοντες βελτιώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς παρ' ἡμῖν γεωργίας.

«Ἐκ πείρας γνωρίζομεν, ὅτι ἡ οἰνοποιία παρ' ἡμῖν ἀφθονον ἤδη εἰσάγει χρῆμα δύναται δ' εὐκόλως καὶ μόνον διὰ τῆς μορφώσεως πεπειραμένων οἰνοποιῶν ν' ἀναπτυχθῆι μεγάλως καὶ νὰ προσπορίσῃ πολὺ μεγαλειτέρας ὠφελείας τῷ τόπῳ.

Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐλαιοποιίας.

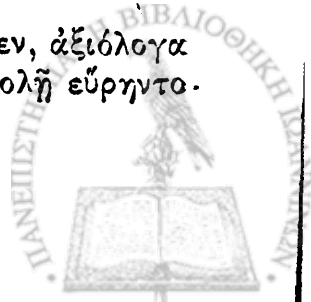
«Εἰς τὴν αὐτὴν περίπτωσιν κατηγορίαν εὐρίσκεται καὶ ἡ ἐλαιοποιία. Τ' ἀφθονα ἐλαία τὰ ὅποια παράγει ὁ τόπος, ἂν παρεσκευάζοντο καταλλήλως, θὰ διετίθεντο εἰς πολὺ ἀνωτέρας τιμᾶς καὶ τοιουτοτρόπως θὰ ἐξήγειρον τὸν ζῆλον τῶν ἐλαιοκτημόνων, οἵτινες, δυστυχῶς σήμερον, ἀντὶ νὰ φυτεύωσιν ἐλαίας ἀποκόπτουν καθημερινῶς τὰς ἤδη ἀπολειφθεῖσας.

Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας.

«Ἐτερος κλάδος χρήζων βελτιώσεως εἶναι ἡ κτηνοτροφία.

«Κατ' ἔτος ἡ Ἑλλὰς εἶναι ὑποτελής φόρου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἑκατομμυρίων δραχμῶν πρὸς προμήθειαν μόνον κρέατος ἐν ᾧ ὅλα τὰ μέσα ὑπάρχουν πρὸς ἀφθονον παραγωγὴν τῶν παρ' ἡμῖν ἀπαιτουμένων. Μικρὰ—νομίζομεν—πρὸς τοῦτο ὄθησις ἡδύνατο νὰ ἐγκαρδιώσῃ τὴν τόσῳ καρτερικὴν παρ' ἡμῖν τάξιν τῶν ποιμένων, οἵτινες τότε δελεαζόμενοι ὑπὸ τοῦ κέρδους, ἤθελον πολὺ ἐπιμελέστερα ἐπιδοθῆναι εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῶν. Ὅτι δὲ ὁ τόπος ἔχει ἀνάγκην καὶ τοιαύτης παραγωγῆς τελειότερων κτηνοτροφικῶν προϊόντων ἔστω ἀπόδειξις ἡ μ' ὅλους τοὺς βαρεῖς φόρους ἐξακόλουθησις καὶ αὐξήσις τῆς εἰσαγωγῆς τυρῶν, βρυτύρων, δερμάτων, μαλλίων, πλείστων ἄλλων κτηνοτροφικῶν προϊόντων, ὡς καὶ γάλακτος ἀκόμη.

«Ἡ βελτιώσις τῶν παρ' ἡμῖν γενεῶν ἤθελεν ἔχει, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ἀξιόλογα ἀποτελέσματα, θὰ ἐπετυγχάνετο δὲ ἡ ἀπόδειξις τούτου, ἐὰν ἐν τῇ Σχολῇ εὐρηνητο.

ἐπιβήτορες ἐπιμελημένων γενεῶν, ἵππων, βοῶν, ὄνων, προβάτων, αἰγῶν καὶ χοίρων, παρεχόμενοι δωρεὰν τοῖς κτηνοτρόφοις.

Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς σηροτροφίας.

«Ἐπίσης νομίζομεν ὅτι ἡ σηροτροφία ἢ ἄλλοτε τοσαύτας ὠφελείας παραγαγοῦσα τῷ τόπῳ καὶ ἥτις, κατόπιν τῆς γιωστίης ἀσθενείας τῶν μεταξοσκωλήκων σχεδὸν ἐξέλειπε παρ' ἡμῖν, δύναται ν' ἀναζωογονηθῇ.

«Ἐν τῷ Νομῷ Προύσσης τῆς Τουρκίας, ἰδιωτικῇ πρωτοβουλία, τῇ συνεργείᾳ αὐτοῦ τοῦ παρ' ἡμῖν διευθυντοῦ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου κ. Π. Γενναδίου καταρθώθη ν' ἀνακύψῃ ἡ σηροτροφία καὶ νὰ καταστῇ ὁ Νομὸς ἐκεῖνος κέντρον μεγίστης παραγωγῆς μετάξης καὶ ἰδίως ὑγιоῦς σπόρου παραγομένου κατὰ τὸ σύστημα Pasteur.

Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς μελισσοκομίας καὶ καπνικαλλιεργείας.

«Ἡ μελισσοκομία, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν χρῆζει μεγάλων κεφαλαίων εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς, παρέχει δὲ σχετικῶς ἀρκετὰ μεγάλας ὠφελείας, δύναται ν' ἀναπτυχθῇ ὡςκύντως καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ πλούτου τῆς χώρας.

«Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, ἥτις δίδει τοσαύτας ὠφελείας εἰς τινὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, εἶναι ὅλως ἄγνωστος εἰς τὰς πλείστας.

Γενικαὶ γνῶμαι.

«Ἄλλως πάντα τ' ἀνωτέρω συνιστώμενα εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνα, εἰς ἃ πρὸ κλιόνων ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν των οἱ πρόγονοι ἡμῶν καὶ δὲν χρῆζουσιν εἰμὴ τῆς βελτιώσεως ἣν αἱ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης ἐπιβάλλουσιν.

«Ὅθεν λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ συστήσωμεν εἰς τὸ Σ. Ὑπουργεῖον ὅπως μεριμνήσῃ περὶ τῆς ταχίστης ἀναπτύξεως, πλὴν τῶν ἤδη ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ, καὶ τῶν ἔτι εἰρημένων κλάδων τῆς γεωργίας, διατάσσον εἰς τὸ Σχολεῖον τὴν ὅσον τάχιστα ἐφαρμογὴν καὶ διδασκαλίαν αὐτῶν καὶ παρέχον ὅλα τὰ μέσα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ καὶ ἰδίως προσλαμβάνον ὅσον τάχιστα τοὺς ἐν τῷ σχετικῷ περὶ Γεωργικῶν Σχολείων Νόμῳ προβλεπομένους εἰδικούς ἀλλοδαποὺς ἐργοδηγούς.

«Δὲν θέλομεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μέτρων τούτων, ἀφήνοντες εἰς τὴν κρίσιν τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς, ἥτις τοσαῦτα ἕως ἔωρας ἔδωκε δείγματα ἰκανότητος καὶ συνέσεως ἵνα πρὸς τὸ καλὸν τοῦ τόπου ὑποβάλλῃ τὴν λεπτομερεστέραν ἐφαρμογὴν αὐτῶν.

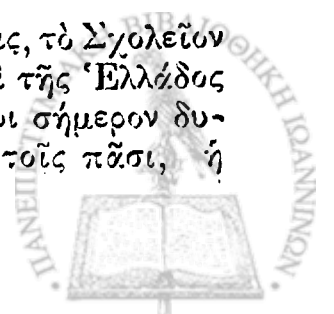
Αὐξήσις τῶν μαθητευομένων.

«Κρίνομεν πρὸς τούτοις ὁρῶν νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ Σ. Ὑπουργεῖον, ὅτι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν οἰκοδομῶν, δύναται ἔνευ μεγάλης δαπάνης προσθέτου ν' ἀνέλθῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητευομένων μέχρι τῶν πεντήκοντα.

«Εἶναι δὲ περιττὸν μετὰ τὰ ἀνωτέρω νὰ ὑποδείξωμεν τὴν σπουδαιότητα τῆς ὅσον ἔνεστι μεγαλειτέρας καὶ ταχυτέρας διαδόσεως τῆς γεωργικῆς διδασχῆς διὰ τῆς εἰσαγωγῆς πλείοτέρων μαθητευομένων.

Ἡ Σχολὴ κέντρον γενικωτέρας διδασκαλίας.

«Ἐκτὸς δὲ τῆς παρεχομένης ἐν αὐτῷ διδασχῆς τοῖς μαθητευομένοις, τὸ Σχολεῖον δύναται νὰ κατασταθῇ κέντρον ἐξ οὗ πάντες οἱ κτηματῖαι καὶ γεωργοὶ τῆς Ἑλλάδος ἢ ἀπορίζονται εὐχόλως κάθε εἶδους συμβουλῆς καὶ εὐκολίας, ὧν μέχρι σήμερον δυστυχῶς στεροῦνται. Ἐβδομαδιαίαι ἐν αὐτῷ διδασκαλίαι προσिताὶ τοῖς πᾶσι, ἢ

παροχή σπόρων φυτῶν καὶ κουκουλιῶν δωρεάν, ἢ ἐκποίησης φυτῶν καὶ δένδρων εἰς ἔτι εὐθηνότερας τιμὰς, ἢ παροχή ἀρρένων ζώων ἐπιμεμελημένων γενεῶν μεγάλως θέλουσιν ἐπιδράσει εἰς τὴν ταχύτεραν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας.

«Υποβάλλοντες τὰ πορίσματα τῆς μελέτης ἡμῶν παρακαλοῦμεν τὸ Σ. Ὑπουργεῖον, ὅπως ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σπουδαιωτάτου τούτου ζητήματος καὶ

ὑποσημειούμεθα εὐσεβάστως

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Π. Πετράκης

Δ. Βρυζάνης

Ν. Καλλιφρονᾶς

Ὁ Εἰσηγητὴς
Παῦλος Σκουζές

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 5 Φεβρουαρίου 1891.

Μέριμνα τῆς Σχολῆς ὑπὲρ τῶν ἀποφοίτων τῆς κατὰ τὸ 1891.

Ὁ Γεννάδιος ὡς Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ ὡς Διευθυντὴς τῆς «Ἑλληνικῆς Γεωργίας» ἐφελκύει τὴν προσοχὴν τῶν κτηματιῶν ἐπὶ τῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς (1). Εἰς τὸ τευχὸς τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ περιοδικοῦ του δημοσιεύει τὰ ἑξῆς :

«Οἱ ἔχοντες ἀνάγκην δενδροκόμων καὶ σηροτρόφων δύνανται ν' ἀποταθῶσιν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ἑλληνικῆς Γεωργίας». Οἱ πλείστοι τὸν κατ' Αὐγουστον ἀποφοιτῶντων μαθητευομένων τοῦ ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου εἶναι ἄριστα κατηρτισμένοι ὡς δενδροκόμοι καὶ σηροτρόφοι. Δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπόπται φυτειῶν καὶ δενδροστοιχιῶν πύλων, ὡς ὄδηγοι πρὸς ἐμφύτευσιν καλλωπιστικῶν ἢ προσοδοφόρων κήπων καὶ ὡς παρασκευασταὶ ἐκλεκτοῦ κουκουλοσπόρου κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Παστέρ. Θὰ ἔχωσι δὲ διαρκῶς τὴν προστασίαν καὶ τὰς συμβουλὰς τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου καὶ τῆς συντάξεως τῆς «Ἑλληνικῆς Γεωργίας». Ὅθεν πρωτίστως οἱ κ. Δήμαρχοι.....».

Γεωργικὰ ἐργαλεῖα διὰ τὴν Σχολὴν καὶ διὰ τοὺς γεωργοὺς κατὰ τὸ 1891.

Ὁ Γεννάδιος ὡς Διευθυντὴς τῆς Τριανταφυλλιδείου Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ζητεῖ δι' ἐγγράφου του ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν νὰ ἐγκρίνη

(1) Τὸ αὐτὸ πράττει καὶ ὁ κ. Χασιώτης κατὰ τὸ 1906. : Συνιστᾷ θερμῶς εἰς τοὺς μεγάλους «γαιοκτήμονας καὶ γεωργικοὺς ἐπιχειρηματίας τῆς Θεσσαλίας, Ἰδίας, τῆς Φθιώτιδος, τῆς Εὐβοίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Μ. Ἀσίας κλπ. τὴν πρόσληψιν ὡς διευθυντῶν, ἐργοδηγῶν καὶ ἐπιστατῶν ἀποφοίτων διπλωματούχων τῶν ἐν Ἑλλάδι γεωργικῶν Σχολῶν. Ἐκ τούτων οἱ παλαιότεροι ἀπέκτησαν μεγάλην πείραν περὶ τὸν χειρισμὸν μηχανημάτων καὶ ἐργαλείων, περὶ τὴν διοίκησιν καὶ ἐπίβλεψιν τῶν ἐργασιῶν, περὶ τὴν ἐπιστάσιαν μάλιστα ἐργατῶν καὶ κολλίγων, περὶ τὴν καπνοκαλλιέργειαν κλπ. οἱ δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀποφοιτῶντες ἐκ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν διὰ τῆς βαθμιαίας τελειοποιήσεως τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἀσκήσεων ἐξέρχονται μετ' ἀνωτέραν δοκιμασίαν πολὺ καλῶς κατηρτισμένοι διὰ τὰς ὡς ἄνω ἐργασίας ἐκτὸς τῶν συνήθων πάντοτε ὀλίγων ἐξαιρέσεων. Ὑπάρχουσι μάλιστα μετὰ αὐτῶν καὶ νέοι συμπληρώσαντες τὰς πρακτικὰς αὐτῶν ἀσκήσεις εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἡ Ἐταιρεία τῆς Κοιναῖδος χρησιμοποιοῦ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν κατὰ προτίμησιν τοιούτους νέους, ὡς πολύτιμα ὄργανα εἰς τὴν μεγάλην ἐκεῖ ἐπιχείρησιν. Πρὸς δὲ ἡ Οἰκονομικὴ Ἐταιρεία Ζάννου καὶ Ρῶς, οἱ Σόλων καὶ Γεώργιος Λωγράφος, ὁ Κωνστ. Καραπάνος καὶ ἄλλοι.....» (Τὰ Νέα Γεωπονικά, Σελ. 128)

τὴν ἀγορὰν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων τὰ ὁποῖα ἐξέλεξεν ἡ ἀρμοδία ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Σχολείου, ἀποτελουμένη ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ Παύλου Σκουζέ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως χρησιμοποιηθῶσι ταῦτα διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου καὶ ὅπως διαδοθῶσιν ἐν τῷ τόπῳ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Σχολείου «μεταπωλήσεως εἰς γαιοκτήμονας καὶ γεωργούς». Ὁ Γεννάδιος ὡς τμηματάρχης τῆς Γεωργίας ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν διὰ τοῦ προϊσταμένου του Ὑπουργοῦ ἀποδέχεται τὴν πρότασιν ταύτην καὶ διατάσσει τὴν ἀγορὰν τῶν ἐκλεγέντων γεωργικῶν ἐργαλείων.

Μαθηταὶ τοῦ Ὀρφανοτροφείου εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ 1891.

Ἡ Διεύθυνσις τοῦ «Ὀρφανοτροφείου Γεωργίου καὶ Αἰκατερίνης Χατζηκώστα» δι' αἰτήσεώς της ἀπὸ 28 Μαρτίου 1891 ζητεῖ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ὅπως τοῦτο ἐπιτρέψῃ νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰς παραδόσεις τῆς Τριανταφυλλιδείου Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν 5—10 ἐκ τῶν ὀρφανῶν της, ἐκ γεωργικῶν Δήμων καταγομένων, ἵνα ἀποκτήσωσι τὰς τῶσον ὠφελίμους γεωργικὰς γνώσεις.

«Οἱ παῖδες οὗτοι, λέγει τὸ ἔγγραφον τοῦ Διευθυντοῦ Γραφειᾶδου, ἡλικίας 14—16 ἐτῶν διδάσκονται ἤδη μαθήματα ἀναλογοῦντα πρὸς τὰ ἐν τοῖς Σχολαρχείοις διδασκόμενα, θὰ μένωσι δὲ ἐν τῷ Γεωργικῷ Σχολεῖῳ κατὰ τὰς ἐργασίμους μόνον ὥρας, τὰς δὲ ἄλλας θὰ διανύωσιν ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ μετὰ τῶν ἄλλων συναδέλφων των». Προσθέτει δὲ ὅτι ἐπεβάρυνε «τὸν προϋπολογισμόν τοῦ καθιδρύματος διὰ τῆς ἀναγκαίας δαπάνης πρὸς διατήρησιν ἐνὸς ἐτι διδασκάλου ἢ παιδονόμου, ὅστις θὰ συνοδεύῃ τοὺς εἰς τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον φοιτήσαντας ὀρφανούς καθ' ὅλας τὰς ὥρας τῆς ἐκ τοῦ Ὀρφανοτροφείου ἀπουσίας των». Τὸ Ὑπουργεῖον εὐχαρίστως ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἐζήτησε τὰ ὀνόματα τῶν μαθητῶν οἵτινες ἐκαλοῦντο Νικόλαος Γραφάκος, Μελέτης Παπαγεωργίου, Δημήτρ. Δελετάρης, Διονύσιος Βαλσαμάκης καὶ Γεώργιος Χαραμῆς (1).

Ἦτο δυνατόν νὰ προαχθῇ ἡ Γεωργία;

Δεῖγμα τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Κέντρου τὸ ὁποῖον πότε μὲν λόγῳ ἀμαθείας, ἄλλοτε δὲ λόγῳ στενοκεφαλιᾶς καὶ ἄλλοτε λόγῳ ἐκδικήσεων, ἐπενέβαινεν εἰς τὸ ἔργον τῶν ἐπιστημόνων Γεωπόνων τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰς Σχολὰς, ἔχομεν ν' ἀναφέρωμεν μίαν θαυμασίαν ἀναφορὰν τοῦ Σαρακωμένου.

Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἀξίζει νὰ δημοσιευθῇ ὀλόκληρος. Ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ὑπὲρ αὐτῆς. Ὅτι κάποιος χριστιανὸς ἀρμόδιος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν σημειώνει ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου τοῦ Σαρακωμένου πλαγίως τὴν πολλὰ σημαίνουσαν φράσιν: «Φρονῶ ὅτι ἔχει δίκαιον».

Μία θαυμασία ἀπάντησις τοῦ Σαρακωμένου κατὰ τὸ 1891.

Ἴδου τὸ κείμενον τῆς ἀναφορᾶς του. Κείμενον περιελθὸν εἰς χειρὰς μας ἐν πρωτοτύπῳ: «Ἐνετάλην νὰ ὑποβάλω ἔχθεσιν «Περὶ παρασκευῆς καὶ χρήσεως τῶν λιπασμάτων ἐν γένει». Τὸ θέμα τοῦτο, ὡς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως, δεῖται χρόνῳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μακροῦ, καθ' ὅσον πρόκειται οὐ μόνον περὶ ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως, ἐνὸς ἐκάστου λιπάσματος ἑντὼν οὐκ ὀλίγων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς χρήσεως καὶ ὠφελιμότητος αὐτῶν σχετιῶς πρὸς τὴν ποικιλίαν τῆς γῆς, τῶν προϊόντων καὶ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν. Τοιουτοτρόπως, τὸ ἔργον τοῦτο, μὴ δυνάμενον νὰ

(1) Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Διευθυντὴς ζητεῖ ὅπως ἐπιτραπῇ ἡ ἐξέτασις τῶν μαθητῶν τοῦ Ὀρφανοτροφείου μετὰ τῶν ἄλλων συμμαθητῶν των, ἀλλ' ὁ Διευθυντὴς τῆς Τριανταφυλλιδείου ἀρνεῖται τοῦτο, διότι ἀντίκειται πρὸς τὸν Νόμον καὶ μόνον δέχεται νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς «πιστοποιητικὸν ὅτι ἠκροάσθησαν τακτικῶς τὰ ἐν αὐτῇ διδασκόμενα μαθήματα» (Ἀρχεῖα Ὑπουργ. Ἐσωτερικῶν 28 Ἰουλίου 1892).

περιορισθῆ ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων ἀπλῆς ἐκθέσεως πρόκειται νὰ συνταχθῆ ἐν μακρᾷ διατριβῇ ἢ ἀρκούντως ἐκτεταμένῃ μονογραφίᾳ, ὅπως κατορθώσῃ νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν προτίθηται σκοπὸν. Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ συγγράψω ἀσπουδεὶ σημειώσεις τινὰς ἐκ τῶν ὀγκωδῶν τῶν, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐγράφησαν. Τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι τόσῳ μᾶλλον εὐκόλον καὶ παντὶ φιλολογικῷ ἐρασιτέχνῃ ἐφικτὸν, ὅσῳ καὶ κινδυνῶδες διὰ τὴν ἐντόπιον γεωργίαν, μέλλουσαν νὰ οἰκαιοποιηθῆ ἀβασανίστως συστήματα περιβεβλημένα τὸ κῦρος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐπισήμου δημοσιεύσεως.

»Εἰς τὰς φυσικὰς ταύτας δυσχερείας ἐπιπροστίθενται οὐχ ἥττον ἐπιτακτικῶς καὶ αἱ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας πηγάζουσαι, καθότι μόνος ἐν τῷ Σχολείῳ, εἰμι ὑπόχρεως νὰ ἐπιβλέπω καὶ διευθύνω τὰς πολλὰς καὶ πολυπλόκους αὐτοῦ ἐργασίας, αἵτινες ἐλάχιστον χρόνον μοὶ ἐπαφίνουσιν.

»Ὅθεν παρακαλῶ τὸ Σ. Ὑπουργεῖον ἵνα μοὶ χορηγήσῃ τὴν δέουσαν προθεσμίαν πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀνατεθέντος μοι ἔργου, ἣν δὲν δύναμαι μὲν ἐπακριβῶς νὰ ὀρίσω, φέρω ὅμως εἰς γνῶσιν τοῦ Σ. Ὑπουργείου ὅτι εὐρίσκομαι ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν μελετῶν μου καὶ συνεπῶς θέλω μετ' οὐ πολὺ ὑποβάλλει αὐτὸ συντετελεσμένον».

Εὐπειθέστατος ὑποδιευθυντῆς

Δ. ΣΑΡΑΚΩΜΕΝΟΣ

Ὁ Γεννάδιος πιέζει τὸν Σαρακωμένον

Παρὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σαρακωμένου ὁ Γεννάδιος τοῦ ἀπηύθυνε τὴν κάτωθι ἀνέκδοτον διαταγὴν :

Πρὸς τὸν

Κον Δ. Σαρακωμένον ὑποδιευθυντὴν τοῦ ἐνταῦθα Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου.

«Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 26 παρελθόντος μηνὸς ἀναφορᾶς σας γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον δὲν ἐζήτησε παρ' ὑμῶν κρίσεις περὶ τῆς ὠφελιμότητος ἢ μὴ τῆς πρὸ τεσσάρων ἤδη μηνῶν αἰτηθείσης ἐκθέσεως περὶ λιπασμάτων, θέματος ὑπερδιδάσκετε ἐν τῷ σχολείῳ ἀπὸ διέτις ἤδη, καὶ ὑπερ ὠρίσθη ὑμῖν μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν ὑμῶν καὶ τοῦ ἀρμοδίου παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τούτῳ Τμηματάρχου.

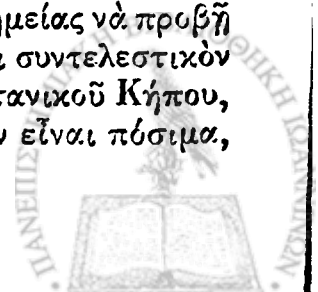
»Ἄν ἤδη φρονεῖτε ὅτι δὲν δύνασθε ν' ἀναπτύξῃτε τὸ θέμα τοῦτο ἐν ὅλαις αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις παραγγέλλομεν ὑμῖν νὰ προβῆτε ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὴν σύνταξιν ἐκθέσεως περὶ οἰουδήποτε θέματος σχετιζομένου ταῖς λιπάσμασι καὶ ὑποβάλλῃτε αὐτὴν τὸ ταχύτερον».

Ὁ Ὑπουργός

Θ. Δεληγιάννης

Τὰ ὕδατα τῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1891.

Ὁ Γεννάδιος ἀνῶρυξε δύο μεγάλα φρέατα εἰς τὸ Χασεκὶ τὸ δὲ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσπερικῶν ἀνέθεσεν εἰς τὸν Α. Χρηστομάνον Καθηγητὴν τῆς Χημείας νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐξέτασιν ἂν τὰ ὕδαρ αὐτῶν εἶναι πόσιμον, ὑγιεινὸν καὶ ἂν εἶναι συντελεστικὸν εἰς τὴν ἀρδευσιν τοῦ ἐδάφους τοῦ Ἐθνικοῦ Δενδροκομείου καὶ τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου, ἡ ἀνάλυσις τοῦ Χρηστομάνου ἀπέδειξεν 1) ὅτι τὰ ὕδατα ταῦτα δὲν εἶναι πόσιμα,

2) ὅτι πινόμενα δύνανται νὰ προκαλέσουν διαταράξεις τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, ἤτοι χρονίαν διάρροϊαν καὶ 3) ὡς μέσον ἀρδύσεως (1) δέν νὰ θεωρηθῇ ἄριστον (2).

Ὁ διορισμὸς τοῦ Ἀποστολοπούλου εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1892.

Ὁ Ἀποστολόπουλος ἐξύβρισε δι' ὅλων τῶν μέσων καὶ δι' ὅλων τῶν ἐπιθέτων τὸν Γεννάδιον. Τοῦ ἀπέδωσε τὰς πλέον δεινὰς κατηγορίας. Τὸν ἀπεκάλεσε μὲ τὰ πλέον ἐπονείδιστα ἐπίθετα. Ὁ Γεννάδιος ὅμως ἐξηκολούθει διατηρῶν τοὺς δύο σοβαροὺς τίτλους του. Ἦτο Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ Τμηματάρχης τοῦ τμήματος τῆς Γεωργίας παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἰσχυρὸς, πλησίον τῶν ἐκάστοτε Κυβερνήσεων, ἐκάνονίζε τὰ τῆς Γεωργίας ὡς ἀπόλυτος κύριος.

Κατὰ τὰ 1892 ἐπὶ Πρωθυπουργίας Κωνσταντοπούλου ὁ Ἀποστολόπουλος κατώρθωσε καὶ τὸν ἐξετόπισεν. Ὁ ἀείμνηστος Κωνσταντόπουλος ἦτο συμπολίτης τοῦ Ἀποστολοπούλου. Διωρίσθη οὗτος τὴν 14ην Μαρτίου Διευθυντὴς τῆς Τριανταφυλλιδείου Σχολῆς Ἀθηνῶν δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθ. 5683 διαταγῆς τοῦ Ὑπουργεῖου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τὴν 16 ἰδίου ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Σχολὴν ζητῶν νὰ παραλάβῃ παρὰ τοῦ προκατόχου του τὸ κινητὸν καὶ ἀκίνητον ὑλικὸν τῆς Σχολῆς.

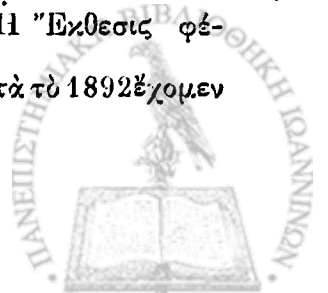
Ἀποστολόπουλος καὶ Γεννάδιος ἀντιμέτωποι κατὰ τὸ 1892. Ἡ προσωπικότης τοῦ Γενναδίου.

Ἡ ἱστορία δὲν μᾶς ἀφῆκε τὴν εἰκόνα τῆς συναντήσεως δύο ἐπιστημόνων υπηρετούντων τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἐχθρικότατα διακειμένων ἀμφοτέρων κατ' ἀλλήλων. Παρέμεινε μόνον τὸ πρωτόκολλον παραδόσεων, τοῦ παλαιοῦ πρὸς τὸν νέον Διευθυντὴν, μάρτυς ἄφωνος τῆς ψυχικῆς τρικυμίας δύο ἀτόμων ἀλληλομισουμένων, ἀλλὰ ἐξ ἄλλου, σημαντικώτατον διὰ τὸ Δενδροκομικὸν καὶ Φυτολογικὸν ἔργον τοῦ Γενναδίου. Διότι ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος, αἱ ἑκατοντάδες χιλιάδων δένδρων καὶ φυτῶν, ποῦ ἀναγράφονται εἰς τὸ πρωτόκολλον, εἶναι προϊὼν ἐργασίας καὶ μόχθων τοῦ Γενναδίου, ὅστις ἐπὶ μίαν ἤδη δεκαετίαν διηύθυνε τὸ Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν καὶ τὸ διεπλούτισε μὲ ἀφθονίαν καὶ ποικιλίαν «ὀπωροφόρων ἢ πρσοδοφόρων δένδρων» καὶ «φυτῶν καλλωπισμοῦ» ἐν ὅλῳ ἀνεργομένων εἰς 189927 τεμάχια. Ἐπίσης μὲ 23,624 σπορεῖα καὶ μωσχεύματα ἐκ τῶν ὑπείων «χίλια ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔν (1,181) τετραγ. μέτρα σπορεῖα καὶ εἴκοσι δύο χιλιάδες τετρακόσια τρία (22443) μωσχεύματα». Τὸ πρωτόκολλον περιέχει ἀκόμη «κατάλογον τῶν ἐν γάστραις πεφυτευμένων φυτῶν», κατάλογον τῶν φυτῶν τοῦ Ἀγροκηπίου, «τῶν δύο πολλαπλαστηρίων καὶ τοῦ Θερμοκηπίου» ἤτοι ἐν ὅλῳ «φυτὰ ἐν γάστραις καὶ θερμοκηπίοις δέκα ἑξ χιλιάδες καὶ πεντακόσια ὀγδοήκοντα δύο (6582)». Ἀναφέρει δὲ καὶ τὰ ἐξῆς : «ὅτι πλὴν τῶν ἀνωτέρω δένδρων (τῶν ὑπωροφόρων καὶ πρσοδοφόρων) ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα περὶ τὰς 4,300 πλαισιούντα ἐν μιᾷ σειρᾷ ἕκαστον τῶν τετραγώνων τοῦ κήπου καὶ μὴ πωλούμενα» (3). Περαιτέρω τὸ πρωτόκολλον περιέχει μικρὸν κατάλογον ἐργαλείων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων χρησιμοποιομένων εἰς τὴν Σχολὴν. Τὸ πλούσιον αὐτὸ ὑλικὸν εἶναι πρὸς τιμὴν

(1) Ἔχομεν εἰς χεῖράς μας λεπτομερεστάτην ἐκθεσιν γραμμένην ἀπὸ τὸν Παν. Γεννάδιον κατὰ τὸ 1890 καὶ ἀφορῶσαν τὰ δικαίωματα τοῦ Δημοσίου ἐπὶ τοῦ Ὑδραγωγείου Χασσεκῆ καὶ τῶν ὑδάτων αὐτοῦ «ἕτινα εἶχον τότε παραχωρηθῆ εἰς τὸ σχολεῖον δυνάμει τοῦ ΑΦΜΒ' Νόμου τοῦ 1887». Τὴν ἐκθεσιν ταύτην θέτομεν εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς τυχοῦν ἀνδιαφερομένου.

(2) «Ἐλλην. Γεωργία» Ἔτος 1891. Ἰούλιος. Σελ. 329-334 (Ἡ Ἐκθεσις φέρει χρονολογίαν 10 Ἰουλίου 1891).

(3) Σ.Σ. Τὸν λεπτομερῆ ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν δένδρων καὶ φυτῶν κατὰ τὸ 1892 ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς ἐνδιαφερομένου.

τοῦ Γενναδίου ὅστις ὑπῆρξεν ἐπιφανῆς ἐπιστήμων εἰς τὰ ζητήματα τῆς Δενδροκομίας καὶ Φυτολογίας καὶ ὅστις ἀφῆκεν εἰς τὴν πατρίδα του ἔργον μνημειώδες, τὸ «Φυτολογικὸν Λεξικὸν», ποῦ τιμᾷ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ ἀναδεικνύει τὸν Ἑλληνα ἐπιστήμονα εἰς τὸ ὕψος εὐρωπαϊκῆς ἐπιστημονικῆς προσωπικότητος. Ἐπι δὲ μᾶλλον ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν τὸν ἐξαιρετικὸν εἰς δρᾶσιν ἐπιστήμονα ἀναγράφοντες ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Λεξικοῦ του μίαν ὁμολογίαν ἀνδρὸς ἀνωτέρας διανοητικότητος. Λέγει, ὅτι τὴν δημοσίευσιν τοῦ Λεξικοῦ «θεωρήσα ἐπιβαλλόμενόν μοι καθῆκον, διότι σπουδάσας κατὰ τὸ πλεῖστον δαπάναις τοῦ Κράτους (1) καὶ διατελέσας δημόσιος ὑπάλληλος ἐπὶ ὀλόκληρον δεκαεπταετίαν, καθ' ἣν μισθοδοτούμενος ἀπέκτειν πείραν καὶ γνώσεις, ὄφειλον τὰς γνώσεις ταύτας, πολλὰς ἢ ὀλίγας, σπουδαίας ἢ ἀσημάντους, νὰ καταστήσω κτῆμα κοινόν.» (2)

Ὁ Γεννάδιος κατὰ τοῦ Ἀποστολοπούλου. Μακρὸν κατηγορητήριον κατ' αὐτοῦ.

Ὁ Ἀποστολόπουλος ἐπετίθετο ἀγρίως διὰ τοῦ ὄργανου του κατὰ τοῦ Γενναδίου. Ὁ τελευταῖος οὗτος καίτοι ἐξέδιδεν ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1896 τὴν «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» οὐδέποτε ἀπησχολήθη μὲ τὸν ἀντίπαλόν του (3) δημοσίᾳ, ἐφ' ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν. (4) Ὑπηρεσιακῶς ὁμοῦ ἐζήτησε νὰ καταφέρῃ βαρὺ κτύπημα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ του καὶ τὴν 18 Ἰουνίου τοῦ 1892 ὑπέβαλε πρὸς τὸν τότε Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν τὴν κάτωθι ἀναφερόμενην ἀνέχδστον ἀνάφοράν του (5):

(1) Ἐν ὑπασημειώσει λέγει τὰ ἐξῆς: «Ὀφείλω νὰ σημειώσω ὅτι τὴν εἰς τὰς Ἰνωμέναις Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἀποπεράτωσιν τῶν γεωργικῶν σπουδῶν μου ὀφείλω εἰς τὴν φιλοπάτριδα γενναιοδωρίαν τοῦ ἀοιδίμου Ἰππειώτου Χρηστάκη Ζωγράφου, ὅστις μὲ συνετήρησεν ἐκεῖ ὡς ὑπότροφον του ἐπὶ διετίαν».

(2) «Φυτολογικὸν Λεξικὸν». Προλεγόμενα. Σελ. ιγ' -ιδ'.

(3) Ὁμιλῶν ὁ Γεννάδιος εἰς τὰ 1894 διὰ τὴν «Γεωργικὴν Ἐφημερίδα» τοῦ Ἀποστολοπούλου, ἦτις, ὅπως ἐλέγχθη πολλάκις, τὸν ἐξύβρισε μὲ τὸν πλέον ἐξευτελιστικὸν καὶ ἐπιθετικὸν τρόπον, τὴν ἀποκαλεῖ «ἐφημερίδα ἐμφανιζομένην δίκην κομίτου». Δίδει δὲ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτὸν διότι ἔγραψεν ὅτι ὁ Γεννάδιος ἀπεκίλεσε τὸν γνωστὸν μας Γεωπόνον Ἰλιόπουλον, καταχραστήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διαρρήδην ἠρνήθη ὁ Γεννάδιος, ὡς ἄλλως εἶναι καὶ πιστευτὸν, ἐφ' ὅσον μέχρι τοῦδε φιλικώτατα διέκειτο πρὸς αὐτὸν καὶ πάντοτε εὐφῆμως ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἰλιόπουλου, τὸν ὁποῖον ἄλλως τε εἶχεν καὶ συνεργάτην του. Ὁ Ἰλιόπουλος ἀναγνώσας τὰ γραφέντα περὶ αὐτοῦ ἔγραψε παραπονούμενος εἰς τὸν Γεννάδιον καὶ οὗτος μετ' ὀργῆς διέψευσε τὰς πληροφορίες τοῦ Ἀποστολοπούλου («Ἑλλ. Γεωργία» 1894. Μάρτιος Σελ. 197).

(4) Σ.Σ. Ὁ Γεννάδιος ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «Μηνιαῖον Παράρτημα τῆς Ἐφημ. Ἀθῆναι» ὑπὸ τὸν τίτλον «Σημειώσεις ἀφορῶσαι τὴν Ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς Γεωργίας ἐν Ἑλλάδι, συγκεντρωθεῖσαι ὑπὸ πρῶην δημ. ὑπαλλήλου». Εἰς τὴν μελέτην του αὐτὴν γενομένου λόγου περὶ Ἀποστολοπούλου ὡς Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος γράφει πικροχόλως περὶ αὐτοῦ τὰ ἐξῆς: «Τὸν Ἰλιόπουλον διεδέχθη ὁ Κοντάκης, τοῦτον δὲ τῷ 1866 ὁ Ἰ. Ἀποστολόπουλος, ὁ πανθομολογούμενος ἀνικανώτερος πάντων τῶν προκατόχων του, ἀλλὰ καὶ ὁ πλείονα μέρη, διαθέτων, διὰ καὶ ὁ ἐπὶ πλείονον χρόνον διευθύνων τὸ ἴδρυμα τοῦτο. Οὗτος κατὰ τὴν ἐπταετῆ περίπτω διευθύνσιν του (1866-1872) κατώρθωσε νὰ παραλύσῃ τὰ πάντα καὶ νὰ δικαιώσῃ τὴν λῆψιν τοῦ ἀπὸ πολλοῦ ἐπιδικωμένου μέτρου τῆς ὀριστικῆς καταργήσεως ἰδρύματος ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου ἐδαπανήθησαν πολλὰ ἑκατοντάδες χιλιάδων δραχμῶν». (Σελ. 3139) Βραδύτερον ὁμοῦ ὅταν τὴν μελέτην του ταύτην συμπεριέλαβεν ὁ Γεννάδιος συμπληρωμένην εἰς τὰ «Ἀνάλεκτά του» ἀφῆρεσε τὰς δυσμενεῖς περὶ Ἀποστολοπούλου κρίσεις του.

(5) Διὰ Β.Δ. τῆς 5 Αὐγούστου 1892 διωρίσθη Καθηγητῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλιδείου Σχολείου ὁ Διευθυντῆς τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος τοῦ ἐν Βυτίνῃ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Σταμ. Σταματιάδης ἀντὶ τοῦ Δ. Σαρακομένου μετατιθεμένου εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ τοῦ αὐτοῦ Σχολείου, ἀντὶ τοῦ Γ. Κυριακοῦ μετατιθεμένου εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀϊδινίῳ Κασσαβετείου καὶ Τριανταφυλλιδείου Γεωργ. Σχολείου, ἀντὶ τοῦ Σπυρ. Χασιώτου; μετατιθεμένου ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Γεωργ. Τμήματος τοῦ ἐν Βυτίνῃ Γεωργ. Σταθμοῦ.

Κύριε Ὑπουργέ,

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν ἄναφέρω ὑμῖν ὅτι ἀπὸ τινος τὸ ἐνταῦθα Τριανταφυλλίδειον γεωργικὸν σχολεῖον εὐρίσκεται ἐν πλήρει παραλυσίᾳ (1).»

»Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἰδρυθὲν ὑπὸ ἀρίστους οἰωνοὺς καὶ εὐδοκίμως λειτουργῆσαν ἐπὶ μίαν τριετίαν, διηθύνετο ὑπ' ἐμοῦ μέχρι τοῦ παρελθόντος Μαρτίου, ἐπιτυγχανομένης οὕτω καὶ ἐτησίας οἰκονομίας ὑπερτετραχισχιλίων δραχμῶν, ἀφ' οὗ διὰ τὴν πρόσθετον ταύτην ὑπηρεσίαν μου οὔτε μισθὸς οὔτε ἐπιμίσθιον κατεβάλλετο ὑπὸ τοῦ ταμείου τῶν γεωργικῶν σχολείων.

«Ἐν τούτοις ὁ τέως κύριος ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργός, καίτοι πληροφορηθεὶς παρ' ἐμοῦ ἐν λεπτομερείᾳ τὰ προηγούμενα τοῦ κ. Γ. Ἀποστολοπούλου δὲν ἐδίστασε νὰ προβῆ εἰς τὴν δι' αὐτοῦ ἀντικατάστασίν μου ἐν τῇ διεύθυνσει τοῦ σχολείου.

«Εἰσὶ δὲ τὰ προηγούμενα ταῦτα τὰ ἐξῆς :

«Τῷ 1888 προκειμένου περὶ εὐρέσεως διεθυντοῦ ἔχοντος τὰ ὑπὸ τοῦ ΑΦΜΒ, νόμου ὀριζόμενα προσόντα, ἐζήτησα πληροφορίας παρὰ τοῦ κ. Philippard, διεθυντοῦ τῆς ἐν Grignon γεωργικῆς σχολῆς, περὶ τῶν ἐν αὐτῇ σπουδῶν τοῦ κ. Γ. Ἀποστολοπούλου, ἐκ τῆς συνημμένης δὲ ἀπαντήσεως τοῦ κ. Philippard (2) φαίνεται ὅτι ὁ κ. Ἀποστολόπουλος εἰσελθὼν εἰς τὴν σχολὴν ταύτην τῷ 1861 ἐξῆλθεν αὐτῆς τῷ 1865, δαπανήσας διὰ τὰς ἐν αὐτῇ σπουδὰς του, ἀντὶ τῆς κεκανονισμένης τριετίας, τέσσαρα ἔτη, διότι ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ εἰς τὴν τρίτην καὶ ἀνωτέραν τάξιν ἐπὶ δύο ἔτη μ' ἄλλον τοῦτο κατὰ τὰς ἀποφοιτητηρίους αὐτοῦ ἐξετάσεις ἦλθεν ὁ τελευταῖος μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του. Ἐντεῦθεν ὁ κ. Philippard συμπεραίνει ὅτι αἱ γεωργικαὶ σπουδαὶ τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου ἦσαν ἀρκούντως ἀσθενεῖς (asser faibles) (3).

«Ὅπως καὶ ἂν ἔχη ὁ κ. Ἀποστολόπουλος τῷ 1866, εὐθὺς ὡς ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διωρίσθη διεθυντῆς τῆς τότε ἀκραζούσης ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς σχολῆς καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1872, ὅτε αὐτὴ κατηργήθη τῇ ἀποφάσει τῶν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ὑπουργῶν.

«Ἡ ἀπόφασις τῆς καταργήσεως τῆς μόνης τότε ἐν Ἑλλάδι γεωργικῆς σχολῆς, τῆς ἰδρυθείσης ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ παρασχούσης τῇ γεωργίᾳ τῆς χώρας, καὶ ἰδίως τῇ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, ἀναμφισβητήτους ὠφελείας, ἐλήφθη κατόπιν ἀνταλλαγῆς πολλῶν ἐγγράφων μεταξὺ τῶν οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ἀρχῶν τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας καὶ τῶν ὑπουργείων τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν. Τὰ ἐγγράφα ταῦτα, ὧν πᾶν ἕκνος ἐξέλιπεν ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦτε Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀλλ' ὧν περιχοπαὶ διεσώθησαν ἐν τινι φυλλάδιῳ δημοσιευθέντι τῷ 1873 ὑπὸ τοῦ τότε παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τούτῳ Τμηματάρχου κ. Α. Μανσόλα, καὶ οὕτως ἀντίτυπον λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν συνημμένως (4), καταδεικνύουσι τὴν πλήρη τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου ἀνικανότητα περὶ τὸ διεθύνειν καὶ τὴν ἀνευλάβειαν αὐτοῦ περὶ τὸ διαχειρίζεσθαι τὰ δημόσια.

«Ἄλλ' αἱ ἰδιότητες αὗται τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου ὡς καὶ ἡ παντελής αὐτοῦ ἄγνοια περὶ τὰ γεωργικὰ κατάφωροι γίνονται ἰδίως ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς ὑποβληθείσης πρὸς τὰ Ὑπουργεῖα τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν, τὴν 26ην Ἰουνίου τοῦ 1870, ὑπὸ τῶν τῇ ἐντολῇ αὐτῶν μεταβάντων εἰς Τίρυνθα ὅπως ἐξετάσωσι τὴν

(1) Τὴν 26 Μαΐου 1892 ὁ Ἀποστολόπουλος ζητεῖ νὰ ἀμείβεται ὁ ἐν τῇ σχολῇ παραμένων κατόπιν διαταγῆς τῆς Ἀστυνομίας Κλητῆρ «μετὰ τὰ ἄτακτα συμβάντα ἐν τῇ σχολῇ» καὶ τὴν 4 Ἰουνίου ἐ. ἔ. ζητεῖ διακανονισμὸν ὑπαλλήλου «μετὰ τὰς ἀπρεπεῖς σκηναῖς» ποῦ ἔλαβον χώραν εἰς τὴν σχολὴν. Εἰς μήνυσίν του δὲ πρὸς τὴν Ἀστυνομίαν ἀπὸ 7 Μαΐου εὐρίσκομεν πλήρη τὴν περιγραφὴν τῶν σκηνῶν συνεπείᾳ τῶν ὑποίων καὶ ἀποβουλαὶ μαθητῶν ἐγένοντο καὶ τιμωρία ὑπαλλήλων ὑπὸ τοῦ Δικαστηρίου.

(2) Σ.Σ. Μὴ εὐρεθείσης εἰς τὸν ρίχειον φάκελλον.

(3) Σ.Σ. Αὐτὸ δὲν σημαίνει διὰ τὴν μετέπειτα σταδιοδρομίαν τοῦ ἀτόμου.

(4) Σ.Σ. Δὲν ἀνευρέθη οὐδαμῶς. Οὔτε εἰς τὰς βιβλιοθήκας ὑπάρχει τὸ φυλλάδιον τοῦτο.

κκτάστασιν τῆς εἰρημένης σχολῆς, κυρίων Θ. Ὀρφανίδου τότε καθηγητοῦ τῆς βοτανικῆς παρὰ τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, καὶ Γ. Γιολλάση νῦν ἐλεγκτοῦ παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ. Τὴν πολυσέλιδον ταύτην ἔκθεσιν εὐρὼν μεταξύ τῶν ἐγγράφων τῶν παραδοθέντων μοι κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ Τμήματος τῆς γεωργίας ὑποβάλλω ὑμῖν συνημμένως καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, κύριε Ὑπουργέ, ὅπως εὐαρεστούμενος ἐπιστήσητε ἰδιαζόντως τὴν προσοχὴν ὑμῶν εἰς τὰ χωρία αὐτῆς τὰ σημειούμενα διὰ κυανῆς γραμμῆς (1).

«Ὁ ἀναγινώσκων τὴν πλήρη γερονότων καὶ ἀριθμῶν ἔκθεσιν ταύτην, τὴν συνταχθεῖσαν ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων, οἷτινες, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν, οὐδὲ πόρρωθεν δύναται νὰ ὑποτεθῆ ὅτι εἶχον ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον συμφέρον νὰ παραμορφώσωσι ἢ νὰ ἐξογκώσωσι τὰ πράγματα, θαυμάζει πῶς μετὰ τὴν ἐπίδοσιν αὐτῆς ἐδέξασε νὰ παρέλθωσι δύο ὅλα ἔτη ὅπως ὁ κύριος Ἀποστολόπουλος ἀπολυθῆ τῆς ὑπηρεσίας. Τοῦτο βεβαίως δέον ν' ἀποδοθῆ πρωτίστως εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν τότε κυβερνώντων τοῦ νὰ μὴ καταργηθῆ ἴδρυμα οἷον ἡ τῆς Τίρυνθος γεωργικὴ σχολὴ ὅπερ ἀπέβη εὐεργετικώτατον καὶ ἡδύνατο ἀναδιοργανούμενον καὶ καλῶς διευθυνόμενον νὰ παράσχη καὶ νέας ὠφελείας εἰς τὸν τόπον μὴ ὑπάρχοντος δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἑτέρου γεωπόνου πρὸς ἀντικκτάστασιν τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου, ἀνεβάλλετο ἡ λήψις ὀριστικοῦ μέτρου, μέχρι τοῦ 1872, ὅτε ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον τέλος τῆς σχολῆς ταύτης, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὁποίου ὁ κ. Ἀποστολόπουλος ἠργάσθη ἀνεנדύτως ἐπὶ ὅλην ἔξασιν.

«Τὴν τύχην τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς σχολῆς κινδυνεύει ἤδη νὰ λάβῃ καὶ τὸ ἐνταῦθα Τριανταφυλλίδειον γεωργικὸν σχολεῖον.

«Ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ, ὅπερ μέχρι πρό τινας ἐλειτούργει κανονικῶς καὶ οὐτινος ἢ διαχειρίσις ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς παντὸς δημοσίου ἰδρύματος, ἀπὸ τοῦ πρελοθέντος Μαρτίου τὰ πάντα παρέλυσαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ μαθητευόμενοι ἔπαυσαν ἀτκούμενοι πρακτικῶς, σπανιώτατα δὲ καὶ ὅλως ἀτάκτως προσέρχονται εἰς τὰς παραδόσεις. Τὸ ἐκτεταμένον καὶ πλουσιώτατον δενδροκομεῖον τοῦ σχολείου τούτου μένει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκαλλιέργητον, διότι πάντες οἱ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου προταθέντες καὶ διορισθέντες ἐργάται πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ τοιοῦτοι, τινὲς μάλιστα αὐτῶν προσέρχονται εἰς τὸ σχολεῖον μόνον ὅταν πρόκειται νὰ λάβωσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Πολλὰ δένδρα ἀπεξηράνθησαν ἤδη καὶ πλεῖστα θ' ἀποξηρανθῶσι κατὰ τὸ ἤδη ἀρξάμενον θέρος, πνιγέστα ὑπὸ τοῦ χύρτου ἢ ἀσθενήσαντα ἐκ λειψυδρίας. Ἐν τούτοις τὰ μὲν ὀλίγα ρέοντα ὕδατα τοῦ σχολείου ἐνοικιάζονται ἀντὶ εὐτελοῦς τιμήματος, τὰ δὲ φρεατιαῖα δὲν ἀντλοῦνται ἕνεκα τῆς ἀπειθείας τῶν μαθητευομένων. Ἀπὸ μηνὸς ἤδη παρῆλθεν ἡ κατάλληλος ἐποχὴ πρὸς σπορὰν μεσπιλιῶν, πετελιῶν καὶ μορεῶν καὶ ὅμως τοιαῦτα δὲν ἐσπάρησαν. Σπύροι κεράσων, ἀκκιῶν καὶ ἄλλων δένδρων πολλαπλασιαζομένων ἐν τῷ δενδροκομείῳ, σχεδὸν δὲν συνελέγησαν ἢ δὲ συγκομιδῆ τοῦ πυρέθρου δὲν ἐγένετο. Ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδεμία ἔξετελέσθη τῶν ὀλίγων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνοίξεως τελουμένων ἐργασιῶν τοῦ δενδροκομείου, ἀνατεθείσης φαίνεται τῆς πρὸς τοῦτο φροντίδος εἰς τὴν φύσιν.

«Ἄλλὰ καὶ τῶν ἀγρῶν αἱ ἐργασίαι ἢ ποσῶς δὲν ἔξετελέσθησαν ἢ κακῶς καὶ πρὸς ζημίαν τῶν συμφερόντων τοῦ σχολείου διεξήχθησαν. Οὕτω αἱ κατ' ἔτος σπειρόμεναι γαῖαι μὲ ἀραβόσιτον, ἐξ οὗ τὸ σχολεῖον εἰσπράττει ἀρκετὸν εἰσόδημα, ἔμειναν ἄσπαρτοι, ἴσως ἵνα τὰ πρὸς κρδευσιν αὐτῶν χρησιμοποιούμενα ὕδατα μείνωσιν ἀχρησιμοποίητα καὶ δικαιολογηθῆ ἡ ἐνοικίασις αὐτῶν. Ἐκ τῶν 400 παραδοθέντων ὑπ' ἐμοῦ ἐσπαρμένων ὄτρεμμάτων μὲ κριθὴν καὶ βρώμην συνεκομίσθησαν μόλις περὶ τὰς 45,000 ὀκάδες σανοῦ, ἐνῶ παραδόσας τοὺς ἀγρούς τούτους ἐν ἀρίστη καταστάσει βλαστήσεως ἀνέμενον συγκομιδὴν πλουσιωτέραν τῆς περισυνῆς, ἥτις ἀνῆλθεν εἰς 120,000 ὀκάδας

(1) Σ. Σ. Δὲν ἀνευρέθη καὶ ἡ ἔκθεσις αὕτη.

περίπου· πρὸς συγκομιδὴν δὲ τῶν ἐφετεινῶν 45,000 ὀκάδων σανοῦ ἔδαπανήθησαν· πλειότερα ἢ διὰ τὴν ἐξ 120,000 ὀκάδων περυσινήν, καὶ τοῦτο διότι ἐφέτας οἱ ὑπὸ τοῦ σχολείου προσληφθέντες καὶ μισθοδοτηθέντες ἐργάται ἠργάσθησαν πρὸς θερισμὸν ξένων ἀγρῶν ὡς θετικῶς πληροφοροῦμαι. Ἐκ θετικῶν ὡσαύτως πληροφοριῶν ἃς ἔχω, φαίνεται ὅτι ἡ πχρυσιαζομένη ἐφέτος ἐλάττωσις τῆς ἐσοδείας τοῦ σανοῦ· προέκυψεν ἐκ τῶν γενομένων διαρπαγῶν, τὸ δὲ χεῖριστον ἅμα δὲ καὶ διδακτικὸν εἶναι ὅτι ἡ διαρπαγὴ αὕτη ἐγένετο ἐν γνώσει τινῶν ἐκ τῶν τοῦ παλαιοῦ προσωπικοῦ τοῦ σχολείου, τῶν διατηρηθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου.

«Εἰς 15 περίπου στρέμματα ἐκ τῶν λεπτοτέρων καὶ τῶν μᾶλλον ἐξηντημένων γαιῶν τοῦ Βουνοῦ τῆ φροντίδι μου ἐσπάρησαν θερμοὶ πρὸς ἐκτέλεσιν πειράματος, σκοπὸν ἔχοντος τὸν διὰ τῶν ἐλλοβοκάρπων πλουτισμὸν ἐξηντημένης γῆς. Τὰ ἐλλοβοκάρπια ταῦτα ἐβλάστησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν θαυμασίως, πλην τὸ πείραμα βεβαίως δὲν ἐγένετο, ἀλλ' οὔτε ἐλήφθη φροντίς νὰ συγκομισθῇ ὁ καρπός, ἀξίας πολλῶν ἑκατοντάδων δραχμῶν, τέλος οὔτε ἐμερίμνησέ τις ὅπως, πρὸς ὄφελος τοῦ σχολείου, ἐνοικισθῇ ἡ νομὴ τῶν γαιῶν τούτων εἰς τοὺς περὶ τοὺς ἀγροὺς τοῦ βουνοῦ βόσκοντας τὰ ποιμνία αὐτῶν, ἅτινα δωρεὰν κατέφευγον τὸ προϊόν τοῦτο τοῦ σχολείου.

«Ἀπὸ τοῦ 1880 ἀνέτρεφον κατ' ἔτος μικρὰν ποσότητα μεταξοσκώληκος τῆς φυλῆς Βαγδάτης. Τῷ 1888 ἅπαντα τὸν σπόρον ὃν διέθετον ἐδώρισα εἰς τὸ σχολεῖον, ἐκτοτε δὲ τῆ φροντίδι μου ἀνετρέφετο ἐν αὐτῇ ἡ πολύτιμος αὕτη φυλὴ καὶ διατηρεῖτο ἀρκετὸν ποσὸν σπόρου διαλελεγμένου κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Παστέρ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Ἐφέτος ὁ σπόρος οὗτος ἀνήργετο εἰς 150 περίπου δράμια, ὅτε δὲ παρέδωκα τῷ κ. Ἀποστολοπούλῳ τὸ σχολεῖον ὁ σπόρος ἦτον ἀπλωμένος διότι ἐπέκειτο ἡ ἐκκόλαψις αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ σπόρου τούτου ἀνεμένετο ἐσοδεῖα ἐκ 500 περίπου ὀκάδων κουκουλίου ἀρίστης ποιότητος, ἐν τούτοις ὁ κ. Ἀποστολόπουλος, δι' οὗς λόγους αὐτὸς οἶδε, τοὺς ἐκκολαφθέντας σκώληκας διέταξε ν' ἀφίσωσι νήστεις ἐπὶ δέκα καὶ πλέον ἡμέρας· καὶ μέρος μὲν τῶν ἐκ τῆς νηστείας ταύτης διασωθέντων σκωλήκων παρήγγειλε νὰ ρίψωσι, μέρος δὲ ἐδώρησεν εἰς διαφόρους, ὥστε ἐναπελείφθη διὰ τὸ σχολεῖον μόλις ἡ δεκάτη.

«Ταῦτα εἰσὶ τὰ μέχρι τοῦδε περιελθόντα εἰς γνώσιν μου ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε τελεσθέντων ἐν τῷ σχολείῳ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου κατὰ τὸ τρίμηνον διάστημα τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ. Ἐκ τούτων δὲ καὶ μόνον ἀποδεικνύεται, νομίζω, πόσον ὁ κύριος οὗτος κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν ἐβελτίωσεν, ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα τῆς ἐπιτεύξεως τῶν ἀποτελεσμάτων, τὸ σύστημα ὅπερ ἐφαρμόζει ἐν τῇ διευθύνσει γεωργικῶν ἰδρυμάτων».

Εὐπειθέστατος

Ὁ ἐπὶ τῆς Γεωργίας Τμηματάρχης

Π. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Ἀβλύσις τοῦ Ἀποστολοπούλου κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1892.

Ἔχομεν ἤδη κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1892 Ἰπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν τὸν ἀείμνηστον Γεώρ. Θεοτόκη, ὅστις, εἰσηγήσει πλέον τοῦ Γενναδίου, ἀπολύει τῆς θέσεώς του τὸν Ι. Ἀποστολόπουλον διὰ Β. Δ. ἀπὸ 25 Ἰουνίου 1892.

Δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀπολαύσῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς θέσεώς του καὶ εὐρέθη πάλιν ἡττημένος. Αὐτὸς χωρὶς θέσιν καὶ ὁ Γεννάδιος ὄχι μόνον Τμηματάρχης τῆς Γεωργίας ἀλλὰ καὶ ἐκ νέου Διευθυντῆς τῆς Τριανταφυλλιδείου Γεωργικῆς Σχολῆς. Τὸ Διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου ἀνατίθεται ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς τὸν Τμηματάρχην τῆς Γεωργίας Π. Γεννάδιον ρητῶς ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἔχει τὰ ὑπὸ τοῦ ΑΦΜΒ' Νόμου ἀπαιτού-

μενα προσόντα. Ἐτιτύρομεν δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου διότι ὁ Ἀπρωτολόπουλος διεκήρυσσεν ὅτι ὁ Γεννάδιος παρὰ νόμους κατελάμβανε τὴν θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν εἶχε τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα προσόντα.

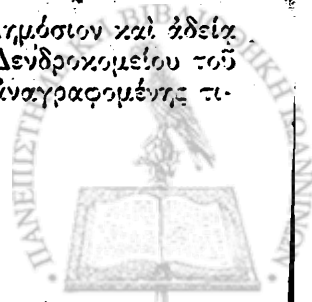
Ὁ κ. Μουράτογλου ὡς Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Αἰδινίου κατὰ τὸ 1893

Τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1893, ἐφ' ὅσον εἰσέτι ὑπῆρτε εἰς Αἰδίνιον ὁ κ. Μουράτογλου ὡς Διευθυντὴς, γνωρίζει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον δι' ἐγγράφου του, λεπτομερείας τινὰς τῆς ἐν τῷ Σχολείῳ τούτῳ δράσεως τήσον ἐαυτοῦ ὅσον καὶ τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ τῆς Σχολῆς κ. Κυριακοῦ. Ὁμιλεῖ περὶ τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας καὶ βεβαίως τὸ Ὑπουργεῖον ὅτι αὕτη «διεξήχθη ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ Ὑποδιευθυντοῦ. . . σύμφωνας τοῖς κειμένοις νόμοις μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἐπιμελείας, λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς ἐν γένει διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν μαθητευομένων οἵτινες, διακούςαντες τὰ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως μαθήματα εἰς διάφορα Σχολεῖα καὶ κατὰ διαφόρους μεθόδους, διάφορον ἔχουσι τὴν ἐν γένει ἀντιληπτικὴν ἰκανότητα». Παρὰ ταῦτα ὁ μὲν Διευθυντὴς ἐδίδαξε θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς «ἅπαντα τὰ ἀφορῶντα τὰ ἐργαλεῖα τὰ χρησιμεύοντα δι' ὅλα τὰ εἶδη τῆς κατεργασίας τῆς γῆς» ὁ δὲ Ὑποδιευθυντὴς κ. Κυριακὸς ἐδίδαξε α') Βοτανικὴν, β') Χημείαν, γ') Σηροτροφίαν ἐκτενῶς καὶ μετὰ πολλῶν πρακτικῶν παρατηρήσεων, καὶ δ') δενδροκομίον ἐφηρμοσμένην». Ὁ κ. Μουράτογλου περαιτέρω ὑπόσχεται ὅτι «ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου θὰ δώσωσι μεγαλητέραν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν ἐν γένει ἐμπρακτοῦ διδασκαλίαν» καὶ πρὸς τοῦτο θὰ δώσωσιν «ᾧθησιν μείζονα εἰς τὰς δενδροκομικὰς ἐργασίας, καταρτίζοντες πλουσιώτερον δενδροκομεῖον, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀνάπτυξις εἶναι ἀναγκαι τάτῃ διὰ τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν σηροτροφίαν, ἀναπτύσσοντες τὰς μωρεοφυτείας τοῦ Σχολείου καὶ τέλος πολλαπλάσιαζόντες ἐν τινι μέτρῳ τὰς εἰδικὰς καλλιεργείας καὶ σπουδαίωτερον ἀσχολούμενοι εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀμπελοφυτείας».

Ὁ κ. Κυριακὸς ὡς Ὑποδιευθυντὴς τῆς Σχολῆς Αἰδινίου κατὰ τὸ 1893.

Τὴν 5ην Ἀπριλίου ἰδίου ἔτους ὁ κ. Κυριακὸς, ὡς Διευθύνων Ὑποδιευθυντὴς τῆς Σχολῆς, ὑποβάλλει καὶ οὗτος σχετικὴν πρὸς τὰς ἐργασίας τῆς Σχολῆς Ἐκθεσιν. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου κακίζει κατ' ἀρχὰς τὴν τάσιν τῶν μαθητῶν, ἐνισχυομένων καὶ ὑπὸ τινῶν ἐκ τῶν γονέων, πρὸς περιστολὴν τῶν πρακτικῶν μαθημάτων καὶ κατόπιν περιγράφων τὰς ἐν τῇ Σχολῇ ἐργασίας του μετὰ τὴν ἀνχώρησιν τοῦ Διευθυντοῦ ἀναφέρει ὅτι ἀναλαβὼν πολλὰ συγχρόνως καθήκοντα «ἐδιπλασίασε τὸν ζήλον του ὅπως ἀνταποκριθῆ εἰς αὐτά, οὕτω δὲ κατώρθωσε νὰ διδάξῃ ἐφέτος τὴν σηροτροφίαν, τὴν βοτανικὴν καὶ χημείαν ἐν πάσῃ τῇ δυνατῇ ἐκτάσει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν ὀγκωδῶν ἰσυγγραμμάτων νὰ προβῆ χάριν τῶν μαθητευομένων». Ἐκτὸς δὲ τῶν μαθημάτων αὐτῶν ἔκαμεν εἰς τοὺς μαθητευομένους «διαλέξεις περὶ δ εν δ ρ ο κ ο μ ί α ς» (1), πειράματα ἀποδεικτικὰ καὶ ἀναλύσεις «καὶ διὰ τοῦ μικροσκοπίου, κατὰ τὴν Παστοριακὴν μέθοδον παραγωγῆς ὠκρίων μεταξοσκώληκος, κατὰ τὸ προσεγὲς δὲ τρίμηνον θέλει προβῆ εἰς τὴν ἀνατροφὴν αὐτῶν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς χωρομετρίας μετ' ἀσκήσεων, ἀν αἰ ἄλλαί τοῦ Σχολείου ἐργασίαι τοῦ ἀφήσουν τὸν ἀρκούντα χρόνον».

(1) Διὰ Β.Δ. τῆς 8 Μαρτίου 1893 ἐπετράπη ἡ εἰς τοὺς Δήμους καὶ τὸ Δημόσιον καὶ ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, χορήγησις δένδρων καὶ φυτῶν ἐκ τῶν τοῦ «Δενδροκομείου τοῦ ἐν Αἰδινίῳ Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἐν τῷ οἰκείῳ τιμοκαταλόγῳ ἀναγραφόμενης τιμῆς». (Ἐφημ. Κυβερν. Α' τῆς 15 Μαρτίου 1893. Ἀριθ. Φυλλ. 54).

Τὸ 1893 ἔτος θλιβερόν διὰ τὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν.

Πλήρης διάστασις μεταξὺ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Γενναδίου καὶ τῶν Καθηγητῶν αὐτῆς Δ. Σαρακωμένου, Γ. Λοβέρδου (1) καὶ Σ. Σταματιάδῃ. Εἶναι θλιβερόν τὸ φαινόμενον αὐτὸ τῆς ἐχθρότητος μεταξὺ συναδέλφων ἐπιστημόνων. Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν μᾶς «ἐκθεσίαν τοῦ Συμβουλίου τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν» δημοσιευθεῖσαν εἰς ἴδιον φυλλάδιον καὶ εὐρέως κυκλοφορήσασαν κατὰ τὸ 1893 καὶ ἐκ τῆς ὁποίας καταφαίνεται μία ἀπογοητευτικὴ εἰκὼν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Γεωργίας τῆς χώρας.

Ἡ «Ἐκθεσις» αὕτη ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰπουργῶν πρὸς τοῦ ὁποίου οἱ ὡς ἄνω ἐπιστήμονες ἔλαβον ἐντολὴν νὰ τοῦ ἐκθέσουν τὴν ἐν γένει κατάστασιν τοῦ Σχολείου.

Ἡ ἐκθεσις ἐκ σελίδων 24, εἰς σχῆμα φυλλάδιου τῆς τσέπης, διαίρεται εἰς τρία μέρη: Εἰς τὸ Διοικητικόν, εἰς τὸ Διαχειριστικόν καὶ εἰς τὸ Τεχνικόν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ Διοικητικόν, οἱ ὡς ἄνω Καθηγηταί, τοῦ Σαρακωμένου ἔχοντος τὸν τίτλον τοῦ Ἰποδιευθυντοῦ, δηλοῦν ὅτι: «Ἡ Διοίκησις τοῦ Σχολείου ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ὑπάρχει εἰς ἐκρυθμὸν κατάστασιν, ἡσυχία ἐπιδεινομένην, ἐσχάτως δὲ νῦν περιῆλθεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀναρχίας, ὥστε ἀπειλεῖται ἡ ἐντελής ἀποσύνθεσις τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου γεωργικοῦ καθιδρύματος». Κατὰ τὴν ἐκθεσιν ὁ δημιουργὸς ὅλων αὐτῶν εἶναι ὁ Διευθυντὴς Γεννάδιος.

Αἱ ἀυθαιρέσιαι τοῦ Γενναδίου.

Οἱ συνελθόντες περιγράφουν πῶς διεθύνε τὴν Σχολὴν ὁ Γεννάδιος. Οἷταις ἐκινούειε τὰ πάντα ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας. Εἰς οὐδεμίαν συνεννόησιν ἤρχετο μετὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Σχολῆς ὡς ἀπῆτει ὁ Νόμος. «Οὔτω δέ, ὡς λέγει ἡ ἐκθεσις, οὐδεμία σύμπνοια οὐδ' ἐνότης ἐνεργείας κρατεῖ, ἕκαστος δὲ τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ ἐνεργεῖ ἀντιθέτως καὶ αὐτοβούλως, οὐδενὸς τηρουμένου πειθαρχικοῦ δεσμοῦ». Κατόπιν περιγράφει πῶς εἶρχετο ὁ Γεννάδιος εἰς τὴν Σχολὴν, πόσον παρέμεινε καὶ μετὰ τὴν παράδοσιν ἐνὸς μαθήματος τίνας ἀυθαιρέτους διαταγὰς ἔδιδε καὶ πῶς ἐφέρετο σκαιῶς καὶ βλαβήρως εἰς τὸν Ἰποδιευθυντὴν καὶ τοὺς λοιποὺς Καθηγητάς. Ἀναφέρει κατόπιν ἡ ἐκθεσις πῶς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀναρχίαν καὶ λόγῳ τῆς ἀνυπακοῆς τοῦ προσωπικοῦ πρὸς τὸν Ἰποδιευθυντὴν κατοικοῦντα εἰς τὴν Σχολὴν καὶ πρᾶξι μόνον ὀλιγόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ λόγῳ ἐλλείψεως ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ τοῦ Σχολείου, τὸν ὁποῖον οὔτε ὁ ἴδιος κατήρτισεν οὔτε ἀφῆκε τοὺς ἐκάστοτε Ἰποδιευθυντὰς νὰ συντάξωσιν καὶ «κατ' ἀκολουθίαν οἱ μαθηταὶ τρώγουν, κοιμῶνται, ἐγείρονται, ἐργάζονται, ὅπως καὶ ὅταν ἕκαστος βούληται». Κατόπιν

(1) Σ.Σ. Ὁ Ἰωάν. Λοβέρδος διὰ Β.Δ. τῆς 16 Δεκεμβρίου 1891 διορίσθη Καθηγητὴς τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν. «Ὁ Ἰωάν. Λοβέρδος, πτυχιούχος ἤδη τῆς ἐν Μομφελιῇ Γεωργικῆς Σχολῆς κατὰ Μάρτιον τοῦ 1890 ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν πρὸς σπουδὴν τοῦ τρόπου τῆς καλλιέργειας ἐν ἐν Λομβαρδίᾳ καὶ τοῦ συστήματος τῶν αὐτόθι γεωργικῶν σχολῶν» ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων Ἐπιτροπῆς, «συμφώνως τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ Κ. Ζάππα». Ἡ τριακοντὴ ἀποστολὴ τοῦ ἡτοῦ διαρκείας ἐνὸς ἔτους. Ὁ Λοβέρδος γνώστης τῆς Γαλλικῆς ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν εἰς ὅσους μαθητὰς ἤθελον οἰκαιοθελῶς νὰ διδαχθῶσι τὴν γλῶσσαν ταύτην. Κατὰ τὸ 1912 ὁ Λοβέρδος ἀπέθανεν εἰς Γαλλίαν. Ἦτο ἀπόλεια ὁ θάνατός του. Ὡς ἐξῆς ἀναγγέλλει αὐτὸν τὸ «Δελτίον τῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας». Γράφει: «Ἀναγγέλλθη ἐκ Παρισίων ὁ θάνατος τοῦ διακεκριμένου ἐπιστήμονος γεωπόνου Ἰωάν. Λοβέρδου. Ὁ μεταστάς εἶχε διακριθῆ ἐν τῷ Γεωπονικῷ κλάδῳ οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι, δρᾶσίν του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ὅπου καὶ ἐτύγχανε τμηματάρχης τοῦ ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἰπουργείου τῆς Γαλλίας. Συγγραφεὺς πλείστων περισπουδάζων γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν συγγραμμάτων εἶχεν εἰδικώτερον ἐγκύβει εἰς τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ψύχους πρὸς συντήρησιν καὶ μεταφορὰν γεωργικῶν προϊόντων, ἐπανειλημμένως δὲ ἔσχεν ἐνεργώτατον μέρος εἰς εἰδικὰ Συνέδρια τοῦ ψύχους εἰς τε τὴν Γαλλίαν καὶ ἄλλας χώρας. Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις εἰς ἐκδειξὴν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν μεταστάντα ἐκήδευσεν αὐτὴν δημοσίᾳ δαπάνῃ. Διὰ τοῦ θανάτου του ἐκλείπει γεωπονικῇ ἐξοχότητι τμητῆσα τὸ Ἑλλ. ὄνομα ἐν τῇ ξένη. (1912 Σελ. 27)

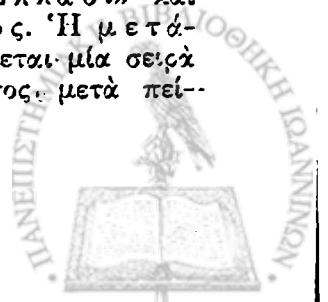
περιγράφει τὰ κατορθώματα τοῦ προστατευομένου τοῦ Γενναδίου Βουλγαράκη, ὅστις διὰ ραδιουργίῶν διήγειρε τοὺς μαθητὰς κατὰ τῶν καθηγητῶν καὶ ὅστις μολονότι κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν διὰ τὴν γνωστὴν κατὰ τοῦ Ι. Ἀποστολοπούλου ἐπίθεσιν του, ἐν τούτοις διετηρεῖτο παρὰ τὸν νόμον εἰς τὴν θέσιν τοῦ δειροκόμου καὶ ἐν συνεχείᾳ γίνεται λόγος περὶ τῆς θρασύτητος τοῦ ὑπαλλήλου τούτου τὸν ὅποιον πάντοτε ἐκάλυπεν ὁ Γεννάδιος.....

Αἱ ἄλλαι αἰτιάσεις κατὰ τοῦ Γενναδίου.

Παρατρέχομεν τὸ μέρος τῆς ἐκθέσεως τὸ ἀφορῶν τὴν διαχείρισιν τῆς Σχολῆς. «Ὅλαι αἱ σχετικαὶ λεπρομέρειαι περιστρέφονται εἰς τὰς ἀνθερείας καὶ πάλιν τοῦ Γενναδίου καὶ εἰς τὴν ὑπερβολικὴν εὐνοίαν πρὸς τὸν περίφημον δειροκόμον του. Ἐρχόμεθα εἰς τὸ ζήτημα τὸ Τεχνικόν. Κατὰ τοὺς συντάκτας τῆς ἐκθέσεως «τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τὸ διδακτικὸν μέρος τοῦ ἰδρύματος νοσοῦσι διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους δι' αὐτὰ καὶ τὸ διοικητικόν». Καὶ πάλιν ὁ Γεννάδιος ἐκανόνιζε τὰ ἀφορῶντα τὴν τεχνικὴν διοργάνωσιν τῆς Σχολῆς ἀνθαιρέτως. Οὐδέποτε ἐκάλει τὸ Συμβούλιον, ὡς ἐκ τοῦ νόμου εἶχεν ὑποχρέωσιν, διὰ τὴν ζήτησιν τὴν γνώμην του, καὶ πάντοτε μετὰ περιφρονήσεως καὶ συστηματικῆς ἀντενεργείας ἀπέβλεπε πρὸς πᾶσαν ἐπιστημονικὴν γνώμην μὴ ἀπορρέουσαν ἐξ αὐτοῦ. «Ὅλα καὶ ὅλοι ἐτέλουν αὐτὸ τὴν πνευματικὴν δυναστείαν του», καὶ πάντοτε ἀντέδρα πρὸς πᾶσαν δικαίαν ἀξίωσιν τῶν συναδέλφων του. Οὗτοι διαμαρτύρονται διὰ τὴν ἄρνησιν του πρὸς κατάρτισιν βιβλιοθήκης καὶ τὴν ἀπέχθειάν του πρὸς τὰ συγγράμματα ποῦ εἶχαν γραφεῖ εἰς γλώσσαν τὴν ὅποιαν δὲν ἐγνώριζεν αὐτός, διὰ τὴν ἀντίδρασιν του πρὸς πᾶσαν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν προῖόν τῆς ὁποίας ἦτο τὸ ἀμετάπειστον αὐτοῦ διὰ τὴν ἴδρυσιν Χημείου εἰς τὴν Σχολὴν, διότι κατὰ τοὺς ἀντιπάλους του, «ὁ Γεννάδιος ἠσθάνετο ἀείποτε ἀντιπάθειαν, ὡς κατὰ παντὸς πράγματος μὴ περιλαμβανομένου εἰς τὸν κύκλον τῶν γνώσεών του». Διὰ τὴν ψύχωσιν του ὅπως ἐπιτυγχάνει ἐκ τῆς ἀχρηστεύσεως ἔργων, περισσεύματα εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῆς Σχολῆς εἰς βάρος τῶν προσόδων αὐτῆς. Διὰ τὴν ἀμείλικτον πολεμικὴν του κατὰ πάσης ιδέας ἢ ὅποια εἶχε γεννηθῆ ἀπὸ ἄλλην κεφαλὴν καὶ φέρουν ὡς παράδειγμα ὅτι «ἐμπαθῶς ἐπολέμησε» τὰ περὶ χημικῶν λιπασμάτων «εὐεργετικά κηρύγματα» τοῦ Ραϊνόλδου Δημητριάδου, διὰ τὰς πεπαλαιωμένας ιδέας του περὶ περονόσπορου καὶ τοὺς κινδύνους οἱ ὅποιοι, ὡς ἐκ τούτου ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν ἀμπελοργίαν τοῦ τόπου, καὶ αἵτινες ἐπροκάλεσαν ἐπιστημονικὸν καυγᾶν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς Λοβέρδου, (1) διὰ τὴν δυστροπίαν του «διὰ τὴν διὰ σπόρων ἀνάπτυξιν τῶν ἀμερικανικῶν ἀμπέλων ὡς μόνου μέσου ἀντοχῆς κατὰ τῆς φυλλοξήρας», διὰ τὴν ἀτελεῖ πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν εἴτε διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀρμοδίων ἐργοδηγῶν, εἴτε διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων «Οὐδεμία προσπάθεια, λέγει ἡ ἐκθεσις, πρὸς καλλιέργειαν νέων χρησίμων φυτῶν, οὐδεμία βελτίωσις τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας, οὐδὲν συγκριτικὸν πείραμα, οὐδεμία δοκιμὴ λιπασμάτων, οὐδὲ προσπάθεια πρὸς οἰκονομικωτέραν καλλιέργειαν, ἀλλὰ ρουτίνα, ἀφομοίωσις τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας τῶν κτημάτων τῆς Σχολῆς μετὰ τῶν τοῦ τελευταίου χωρικοῦ, οὐδὲν τὸ ἐξέχον, οὐδὲν τὸ διδάσκον, οὐδὲν τὸ ἐπιβάλλον, οὐδὲν τὸ συστηματικόν». (2). Διὰ τὴν παντελεῖ ἔλλειψιν εἰς τὴν Σχολὴν οἰνοποιείου

(1) Σ. Σ. Φρονοῦμεν ὅτι ἡ δυσάρεστος αὕτη εἰκὼν εἶναι τελείως ὑπερβολικὴ, ὑποδηλοῦσα ἀπλῶς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν συναδέλφων του ὅπως μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα ἐμφανίσουν τὸ ἔργον τοῦ Γενναδίου ἀποτυγχάνον.

(2) Εἰς τὸ ἴδιον φυλλάδιον καὶ ἐν συνεχείᾳ αὐτοῦ δημοσιεύεται μία μελέτη τοῦ μεγάλης ἀξίας γεωπόνου Ι. Λοβέρδου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Περονόσπορος ἐν Ἑλλάδι» καὶ τοὺς ὑποτίτλους: «Τὰ δημοσιεύματα τοῦ Γεωργικοῦ τμήματος. Ἡ μετὰ κλησίς τοῦ κ. Κουανόν. Ἡ ἐκθεσίς του». Εἰς σελ. 25-43 ἀναγράφεται μία σειρά ἀντιγνωμιῶν μεταξὺ Λοβέρδου καὶ Γενναδίου τοῦ τελευταίου πάντοτε ἐμμένοντος μετὰ πείσματος καὶ εἰς τὰς πλέον πεπαλαιωμένας ἀντιλήψεις του.

ίπποστασίων, σταύλων, γαλακτοκομείων, τυροκομείων, προτύπων σηροτροφείων κ.τ.λ. διά τήν ίδρυσιν μὲν προτύπου ἐλαιοκομείου ἐν τῇ Σχολῇ ἀλλὰ λόγω πλημμελοῦς μελέτης καὶ ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων μηχανημάτων, ἡ μὲν λειτουργία του ἀναβάλλεται ἐπ' ἄπειρον «ὡ δὲ πρὸ διετίας μετακληθεὶς ἐλαιοκόμος μισθοδοτεῖται μηδὲν πράττων». Οἱ ὑπογράφοντες τὸ σφοδρὸν αὐτὸ κατηγορητήριον ἐπικαλοῦνται πρὸς διαφώτισιν τοῦ Ὑπουργείου καὶ τὰς γνώμας τῶν Γ. Κυριακοῦ, τοῦ Σ. Χασιώτου καὶ τοῦ πρώην Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς ταύτης Ἀποστολοπούλου.

Ἐν ἔγγραφον τοῦ Γενναδίου ἐπιβεβαιωτικόν.

Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς εἰκόνας τὴν ὑποίαν ἐχάραττον εἰς βάρος τῆς Σχολῆς οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Γενναδίου ἔρχεται ἀνέκδοτον ἔγγραφόν του ἀπὸ 23 Ἰουνίου 1893 διὰ τοῦ ὑποίου οὔτος, ὡσεὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν ἀντιγινωμούντων συναδέλφων του, περιγράφει τὴν ἀθλιότητα τῆς Σχολῆς.

Ἀναρχία εἰς τὴν Σχολὴν κατὰ τὸ 1893.

Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν ὑμῶν καὶ πάλιν ὅ,τι κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἐγγράφως καὶ προφορικῶς ἀνέφερα ὑμῖν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὑποδιευθυντῆς, ὁ λογιστῆς καὶ οἱ δύο καθηγηταὶ τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου σχολείου ἐξακολουθοῦσι, ν' ἀπέχωσι πάσης ὑπηρεσίας. Ἡ ἀποχὴ δὲ αὐτῶν αὐτῇ ἂν καὶ δὲν ἐπέφερε τὸ ἀποτέλεσμα ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἐπεδίωκον, ἤτοι τὴν παράλυσιν τοῦ σχολείου, οὐχ' ἦττον παρενέβαλε πολλὰ προσκόμματα εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐγκαιρον καὶ σύμφορον συγκομιδὴν τῶν προϊόντων του. Ἀλλ' ἤδη τὰ πράγματα ἔφθασαν εἰς σημεῖον λῆαν, δυσχερὲς οἱ ἐργάται καὶ οἱ ἄλλοι κατώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ σχολείου, ὡς καὶ ὁ τροφιδότης τῶν μαθητευομένων δὲν ἐπληρώθησαν τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν τοῦ μηνὸς Μαΐου· ἐπειδὴ δὲ πάντες οὗτοι εἶνε ἄνθρωποι ἀναγκῶν ἀμφιβάλλω ἂν θὰ δυνήθωσι νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐργαζόμενοι καὶ ἐκπληροῦντες τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν περαιτέρω. Ὅθεν κατ' ἀνάγκην τὸ Ὑπουργεῖον δεόν νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα ὅπως μὴ ἀποχωροῦντων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τούτων παύσῃ λειτουργοῦν τὸ σχολεῖον».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Ἰουνίου 1893.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Διευθύνων

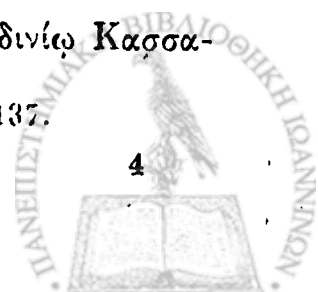
Τὸν Γεννάδιον εἰς τὰ 1893 ἀντικαθιστᾷ ὁ Μουράτογλου.

Ἡ κατάσταση τῆς Σχολῆς ἔφθασε πλέον εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ἡ διάστασις μεταξὺ Διευθυντοῦ καὶ καθηγητῶν ἐνετάθη. Διεκινδύνευον τὰ πάντα καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε ν' ἀπομακρύνῃ τὴν πέτραν τοῦ σκανδάλου. Διὰ Β. Δ. ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1893 μετετέθη ὁ Διευθυντῆς τῆς Κασσαβετείου Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀριστ. Μουράτογλου εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλίδειον Γεωργικὴν Σχολὴν ἀντὶ τοῦ προσωρῖνωσ διευθύνοντος ταύτην Τμηματάρχου Π. Γενναδίου ἀπαλλαγέντος τῆς ὑπηρεσίας ταύτης (1).

Ὁ Ρ. Δημητριάδης Διευθυντῆς τῆς Κασσαβετείου κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1893.

Διὰ Β.Δ. τῆς 1η Δ)βρίου 1893 διορίζεται Διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀϊδινίῳ Κασσα-

(1) »Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως» Β'. 17 Ἰουλίου 1893. Ἀριθ. 137.

βετείου καὶ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου ὁ Ραϊνόλδος Δημητριάδης, ἔχων τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα.

Ὁ διορισμὸς οὗτος ἦτο μία ἐπιτυχία τῆς Κυβερνήσεως (1). Ὁ Δημητριάδης γιομάτος ἀπὸ γνώσεις, πείραν καὶ ἐνθουσιασμὸν ἀνέλαβε μὲ ζῆλον τὰ καθήκοντά του (2). Περί τῶν πλουσίων προσόντων του ὠμιλῆσαμεν ἤδη (3)

Ἡ Σχολὴ Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1894.

Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Γενναδίου καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς διευθύνσεως τῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Μουράτογλου ἐπῆλθεν ἡ γαλήνη καὶ ἐσυνεχίσθησαν μὲ τάξιν τὰ μαθήματα. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐντυπώσεων τὰς ὁποίας δημοσιεύει ἡ «Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων» κατόπιν τῶν ἐξετάσεων ποῦ ἔλαβαν χώραν μετὰ ἐν ἔτος.

ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ

«Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἔληξαν αἱ ἐξετάσεις τῆς ἐνταῦθα Γεωργικῆς σχολῆς. Εἰς τὰς ἐξετάσεις ταύτας παρέστησαν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν μετὰ τοῦ γενικοῦ Γραμματέως, ἠκολούθησαν δὲ αὐτὰς καὶ κατὰ τῆς ἐπιλείπους ἡμέρας οἱ γονεῖς ἢ συγγενεῖς τῶν μαθητῶν. Οἱ ἀκροαταὶ ἐν γενεῖ ἀπεκρίμασαν ἀρίστως ἐντυπώσεις, ὅσον ἀφορᾷ τὸ πλῆρες, τὴν μέθοδον καὶ τὴν σκοπιμότητα τῆς διδασκαλίας. Ἐκτὸς τῶν ἀναγκαίων ἐγκυκλοπαιδικῶν μαθημάτων, διεσκευασμένων πρὸς γεωργικὴν μόρφωσιν, μαθηματικῶν, φυσικῆς, χημείας, βοτανικῆς κλπ., ἡ διδασκαλία τῆς σχολῆς περιλαμβάνει τὴν γενικὴν καὶ εἰδικὴν γεωργίαν (ἀμπελοργίαν, δένδροκομίαν κτλ.), τὴν ζωοτεχνίαν, τὴν σηροτροφίαν, τὴν γεωργικὴν μηχανικὴν, τὴν τεχνολογίαν (οἰνοποιίαν, γαλακτοκομίαν κτλ.), τὴν γεωργικὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν λογιστικὴν, τὴν χωρομετρίαν.

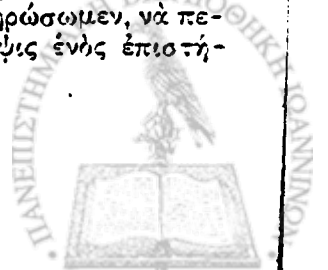
Ἐκτὸς τῶν θεωρητικῶν τούτων μαθημάτων, τὸ πρόγραμμα τῆς Σχολῆς περιλαμβάνει καὶ πρακτικὴν διδασκαλίαν εἰς διαφόρους κλάδους. Ἐξ αὐτῶν διδάσκονται πράγματι ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ σχολὴ ἔχει ἀποκτήσει μέχρι τοῦδε τὰ ὑλικά μέσα. Οὕτω π. χ. οἱ μαθηταὶ ἀσχοῦνται εἰς τὴν δένδροκομίαν, εἰς τινὰς κλάδους τῆς μεγάλης γεωργίας, εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν μηχανῶν, εἰς τὴν σηροτροφίαν, εἰς τὴν χωρομετρίαν.

«Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ ἀπὸ ἐδρας διδασκαλία συνεπληρώθη, σημαντικῶς, ἀποτελέσασα ὅλον τι ἐνιαῖον, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω προγράμματος, παρέχοντος ὅλα τὰ οὐσιώδη συστατικὰ γεωργικῆς μορφώσεως ὑπωδῆποτε πλήρους καὶ συμφώνου πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν, ἡ συμπλήρωσις αὐτῆς πικροτιάζει βεβαίως ὑλικάς δυσχερείας περισσοτέρας, καὶ διὰ τοῦτο

(1) Ὁ Ραϊνὸλ. Δημητριάδης παρήχθη τῆς θέσεως τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀιδεσίῳ Γεωργ. Σχολῆς κληθεὶς ἰνα διευθῆναι τὸ πρὸς τὴν Λαμίαν μέγα κτῆμα τῶν ἀδελφῶν Ζάννου, ὅπου θὰ ἐφαρμόσῃ ἐν μεγάλῳ τὴν ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν καὶ κτηνοτροφίαν καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν τυροκομίαν. Ἐκαὶ ἐφέτος ἐκτὸς ἐργαστασίου τυροκομικοῦ θὰ φυτευθῶσι 500 στρεμ.καπνοῦ Σάνθης καὶ Σαμψούντος. Ἐκλήθησαν πρὸς τοῦτο εἰδικοί καπνοφρεταὶ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των Κανιάσιοι. Τὸ κενὸν τὸ ὅποιον ἀφήνει ὁ κ. Δημητριάδης εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς γεωργικῆς διδασκαλίας εἶναι μέγα καὶ δυσεπικλήρωτον». («Τὰ Νέα Γεωπονικά», 1900 Μάρτιος Ἀριθ. 3. Σελ. 47).

(2) Σ.Σ. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Δημητριάδης διεθῆκε τὸ ἐν Λιμνοαρδίῳ κτῆμα τῶν Ζάννων ἐδημιουργήθη, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ γράφοντος τὸ πρὸν ἔργον, σφοδρῶτάτη ἀντιγωνία ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως Πτηνοτροφείου. Τὰ ἀμροτέρωθεν ἐπιχειρήματα ἐξετίθεντο εἰς ὑπομνήματὰ τὰ ὅποια ἀντηλλάσσοντο μεταξὺ τῶν δύο μας διὰ μέσου τοῦ κ. Ἀριστ. Ζάννου. Ὁ μακαρίτης Δημητριάδης ἔδειξε τότε ἕνα ἀκατανόητο πείσμα. Σκοπεύομεν εἰς τὸ περὶ τῆς «Ιστορίας τῆς Κτηνοτροφίας» ἔργον μας, ἂν ζήσωμεν καὶ προλάβωμεν νὰ τὸ συμπληρώσωμεν, νὰ περιλάβωμεν τὸν καυγᾶν αὐτὸν τὸν ὅποιον ἐδημιούργησεν ἡ ἐγωϊστικὴ σκέψις ἐνὸς ἐπιστήμονος ὁ ὅποιος πάντοτε ἐτύγγανε τῆς ἀμελείου ἐκτιμήσεώς μας.

(3) Σελ. 18.

πρὸς τὸ ταρὸν καθυστερεῖ. Διχτυποῦμεν τὴν εὐχὴν, ὅπως ταχέως ἢ μίᾳ μετὰ τὴν ἄλλην συμπληρωθῶσιν αἱ ἐλλείψεις αὐταί, τὰς ὁποίας ἀφῆκεν ἡ προηγουμένη πλημμελής διοίκησις τοῦ ἰδρύματος, καὶ ἀποκτήσῃ οὕτως ἡ Σχολὴ τὰ ἀναγκαῖα μέσα διὰ τὴν πρακτικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν τῆς εἰς τοὺς σπουδαιοτέρους τῆς γῆρας γεωργικοῦς κλάδους.

Ἐκ τῶν 12 μαθητῶν τῆς ἀνωτάτης τάξεως οἱ 10 ἀποφοιτοῦσιν ἐρέτος λαμβάνοντες τὸ οἰκείον δίπλωμα. Ἐπίσης οἱ τῆς α' καὶ β' τάξεως μαθηταὶ πλὴν ἐλιγίστων προβιβάζονται, καὶ οὕτως ἡ Σχολὴ θὰ καλέσῃ νέους μαθητάς διὰ τὸ ἐπιὸν σχολικὸν ἔτος.

Οἱ μαθηταὶ οἱ φοιτῶντες ἢ φοιτήσαντες εἰς τὴν σχολὴν ταύτην καθ' ἑξῆς καὶ τὴν τοῦ Ἀιθιουίου, προσέρχονται ἐξ ὅλων τῶν σημείων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐλευθέρου ἢ δούλου. Ἡ Θεσσαλία, ἡ Στερεή, ἡ Πελοπόννησος, αἱ Νῆσοι, ἀντιπροσωπεύονται ὅλοι, ὅπως ἀντιπροσωπεύεται καὶ ἡ τουρκικὴ χερσόνησος, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ Κρήτη, ἡ Κύπρος.

Ἡ προσέλευσις νέων μαθητῶν μέχρι τοῦδε ὑπερέβη συνήθως τὰς προσδοκίας καὶ τὰ ὑλικά μέσα τῆς σχολῆς, εἶναι δὲ φυσικὸν καὶ πιθανόν, ὅτι θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον τὴν αἴξουσαν πρόοδον, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε μέχρι τοῦ ε. Διὰ τοῦτο εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ συμπληρωθῶσι τὰ ὑλικά ταῦτα μέσα, νὰ ἀυξηθῶσι δηλαδὴ τὰ οἰκῆματ' αὐτῶν κτλ. ὅπως ἡ σχολὴ δύναται εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὴν δέουσαν, ἥτις εὐτυχῶς ἐκδηλοῦται κατ' ἄπασαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆραν πρὸς τὴν γεωργικὴν μόρφωσιν». (1)

Ὁ κ. Κυριακὸς εἰς τὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν.— Αἰ γνῶμαί του.

Ὁ κ. Κυριακὸς διὰ Β. Δ. τῆς 22 Ἰανουαρίου 1894 μετετέθη ἐκ τῆς Σχολῆς Ἀιθιουίου, ὡς Ὑποδιευθυντῆς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ κατὰ τὸν Αὐγουστον ε. ἔ. ὑποβάλλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τὸ κάτωθι ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀνέχδστον ἰδιόχειρον ἔγγραφόν του :

Ὅπως ἡ ἐν τοῖς Γεωργικοῖς Σχολείοις διδασκαλία ἀποβαίνει τῶ ἔντι ὠφέλιμος διὰ τὴν γῆραν, καταστῆ πρακτικώτερα ἔτι καὶ μὴ περιορίζεται εἰς ἀπλὴν ἀπὸ τῆς καθέδρας ἐκθεσιν γενικῶν καὶ ἀφῆρημένων κανόνων καὶ νόμων, ἀνάγκη εἶναι ὁ διδάσκων νὰ διατελῇ ἐν γνώσει τῆς γεωργικῆς καταστάσεως τῆς γῆρας, νὰ γνωρίζῃ τὸ κλίμα, τὸ ἔδαφος καὶ τὰ προϊόντα τῆς, νὰ μελετήσῃ τοὺς οἰκονομικοὺς ὄρους τῆς παραγωγῆς, τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν κλπ.

Ἀδυστυχῶς ἡ μελέτη τῆς γῆρας ὑπὸ τὰς πολλαπλᾶς ταύτας ἀπόψεις δὲν ἐγένετο ἔτι, ἐλάχισται δὲ ὑπάρχουσι περὶ αὐτῶν εἰδήσεις ὑλιγώτερα δ' ἔτι βιβλία, πίνακες στατιστικά, πληροφορία κλπ. Ἐπομένως ὁ διδάσκων ἢ συγγραφέων περὶ Γεωργίας ἐκ τῆς ἰδίας μόνον πείρας καὶ τῶν ἀτομικῶν του πληροφοριῶν δύναται ν' ἀντλήσῃ τὸ ἀναγκαῖον ὑλικόν, ὅπως συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας διαμορφώσῃ τὸ σύστημά του, διατυπώσῃ καὶ διακοινώσῃ τὰς ιδέας του καὶ τὰς γνώσεις του. Μέχρι τοῦδε πιθανῶς ἔνεκα ἄλλων ἀναγκῶν μᾶλλον ἐπειγουσῶν, σπανίως ἐπετράπη εἰς τοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Γεωπόνους νὰ περιέρχωνται τὴν γῆραν μελετῶντες αὐτήν, συλλέγοντες εἰδήσεις ὡς καὶ ἀποκτῶντες οὕτω πείραν πολῦτιμον δι' αὐτοὺς καὶ ἀναγκασιότατην εἰς τὸ ἔργον των, καὶ ἥτις μόνον διὰ τῆς ἐπισκέψεως καὶ ἐπισκοπῆσεως πολλῶν τόπων καὶ πραγμάτων γεωργικῶν δύναται νὰ κτηθῇ ἀσφαλῶς.

Ἐκ τῶν ἰδεῶν τούτων ὁρμώμενος παρακαλῶ τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον,

(1) Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων 24 Ἰουνίου 1894.

ὅπως, ἂν εὐρίσκη ὀρθὰς καὶ ὠφελίμους καὶ ἐπιδοκιμάζει τὰς ἰδέας ταύτας, μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ μεταβῶ καὶ γνωρίσω ἐκ τοῦ συνεγγυς διαφόρους γεωργικὰς περιφερείας τῆς Ἑλλάδος.

«Ἄν ἡ πρότασίς μου αὕτη εὐμενῶς ἐγκριθῇ κατ' ἀρχὴν νομίζω λίαν εὐθετον τὴν στιγμὴν ὅπως ἐπισκεφθῶ χώραν ἐξόχως γεωργικὴν τὴν Ἀρκαδίαν, ὅπου ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐκεῖ γινομένων πανηγύρεων θὰ δυνηθῶ νὰ ἴδω συγκεντρωμένα πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα τῆς γῆς, καὶ νὰ συλλέξω πληροφορίας λίαν χρησίμους διὰ τὴν ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ ἐργασίαν μου, καθόσον προκειμένου νὰ διδάξω ἐφέτος μαθήματα τῆς γενικῆς γεωργίας καὶ τῶν εἰδικῶν καλλιεργειῶν, θὰ ἦτο λίαν ἐπωφελές νὰ προσθέσω εἰς τὰς περὶ τῆς μεγάλης γεωργίας ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Φθιώτιδι κλπ. πληροφορίας μου ἐξ ἐπιτοπίου μελέτης, εἰδήσεις περὶ τῆς μεγάλης καλλιεργείας ἐν Πελοποννήσῳ, ἧτις ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην δὲν τυγχάνει ἡ ἀτελέστατα γνωστή».

Εὐπειθέστατος

Ὁ Ὑποδιευθυντὴς τοῦ Τριανταφυλλιδείου Γεωργ. Σχολ. Ἀθηνῶν
ΓΕΩΡ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ

Β. Δ. ἰδρύσεως Γεωργικῆς Σχολῆς ἐν Τίρυνθι κατὰ τὸ 1894.

Αἱ ἐπανελημμένα διαμαρτυρίαι καὶ αἱ ἐκάστοτε ἐπαναφερόμεναι ἐν τῇ Βουλῇ, συζητήσεις καὶ ἐπικλήσεις τῶν πολιτευομένων Ναυπλίου (1) ἔφερον τέλος τὸ ἀποτέλεσμά των. Δυνάμει Β. Δ. τῆς 4 Νοεμβρίου 1894, συνιστᾶται Γεωργικὸν Σχολεῖον ἐν Τίρυνθι (2). Ὑπὸ ποίας συνθήκας ἐδημοσιεύθη τὸ κατωτέρω ἀναφερόμενον Β. Δ. θὰ ἱστορήσωμεν ὀλίγον βραδύτερον. Τοῦ Διατάγματος τούτου παρέχομεν εὐρυτάτην περίληψιν :

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν :

Ἄρθρ. 1. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ 2 ἄρθρου τοῦ Νόμου ΑΦΜΒ' συνιστᾶται Γεωργικὸν Σχολεῖον ἐν Τίρυνθι, περιλαμβάνον ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶ τὰ 1500 στρέμ. ἐκ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν τῆς πρώην Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος καὶ τοῦ πρώην Ἴπποφορβείου καὶ πάντα τὰ δημόσια κτίρια τῆς Σχολῆς ταύτης μετὰ τοῦ συνεχόμενου κήπου ὡς καὶ τὰ τοῦ Ἴπποφορβείου μετὰ τῆς χρήσεως τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς παραχωρηθησομένας γαίας ὑδάτων.

Ἄρθρον 2. Ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδόσεως γαιῶν καὶ κτιρίων, ὀρίζει δὲ διὰ τὰ ὑπὸ ἐνοικίᾳσιν ὅτι διαλύεται ἡ μίσθωσις καὶ παραδίδονται ταῦτα «εἰς τὴν Διεύθυνσιν μετὰ τὴν συγκομιδὴν ὑπὸ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν τυχόν ὑπ' αὐτῶν ἐσπαρμένων ἤδη προϊόντων (3).

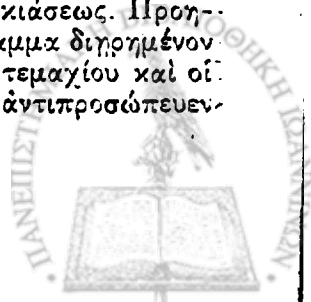
Ἄρθρον 3. Καθορίζει τὸν τρόπον τῆς ἐνοικιάσεως τῶν ὑπολοίπων κτημάτων τῆς πρώην Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος καὶ τοῦ Ἴπποφορβείου, συμμετεχούσης καὶ τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς (4) εἰς τὴν ἀρμοδίαν πρὸς τοῦτο Ἐπιτροπὴν.

(1) «Ὁ Γ. Φαρμακόπουλος Βουλευτὴς Ἀργολίδος ἐργάζεται δραστηρίως παρὰ τῷ θείῳ του Πρωθυπουργῷ περὶ τῆς συστάσεως τῆς σχολῆς ταύτης καὶ ὅσον οὕτω καταρτίζεται αὕτη, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄλλοτε Ὑποδιευθυντοῦ τῆς Σχολῆς ταύτης καὶ ἱατροῦ Ἀλεξ. Μιχαλοπούλου ἐκ Πατρῶν Πτυχιούχου τῆς Γεωργ. Σχολῆς Γκιρνιαῶ». («Γεωργικὴ Ἐφημερίς» Ἀπριλίος 1891. Ἀριθ. 57).

(2) Λευκιάδου Σελ. 473.

(3) Σ.Σ. Ἐὰ προϊόντα δὲν σπέρνονται ὡς γνωστόν.

(4) Σ.Σ. Καθ' ὑπόδειξιν τοῦ κ. Χασιώτου ἐκανονίσθη τὸ ζήτημα τῆς ἐνοικιάσεως. Προηγουμένως ἐνοικιάζοντο ἀριθμὸς καὶ οὐχὶ ποσότης γαιῶν. Διότι ὑπῆρχε σχεδιάγραμμα διηρημένον κατ' ἀριθμοὺς καὶ ὅταν ἐγένετο δημοπρασία ἐφέρετο πρὸς ἐνοικίᾳσιν ὁ ἀριθμὸς τεμαχίου καὶ οἱ μεμυημένοι ἐκ τῶν ἐνοικιαστῶν ἐγνωρίζον ἐκ τῶν προτέρων τίνα ποιότητα γῆς ἀντιπροσώπευεν.

"Άρθρον 4. Καθωρίζετο ἡ ἐντὸς τοῦ Νοεμβρίου 1894 ἑναρξίς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Σχολείου καὶ ἡ λοιπὴ λειτουργία αὐτοῦ, ἀναβαλλομένης ἐπὶ τοῦ παρόντος τῆς προσλήψεως μαθητῶν).

"Άρθρον 5. Καθωρίζετο ὅτι ἡ καλλιέργεια θὰ ἐγένετο ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως κατὰ «σύστημα πρότυπον καὶ ὑποδειγματικόν: σιτηρά, βιομηχανικά φυτά, ζωοτροφικά, λαχανικά παντοῖα, δένδρα ἰδίᾳ ὀπωροφόρα, μωρεόδενδρα, ἄμπελοι, σταφιδάμπελοι κτλ.

Ἐπίσης θὰ ἐξετελοῦντο καὶ πειραματικαὶ καλλιέργειαι πρὸς βελτίωσιν τῆς ποιότητος τῶν διαφόρων προϊόντων. Ἐπὶ πλέον θὰ συνετηροῦντο φυτώρια, ἰδίᾳ ὀπωροφόρων δένδρων πωλουμένων κατὰ τιμοκατάλογον, καταρτιζόμενον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 35 τοῦ ἀπὸ 16 Μαρτίου 1888 Β. Δ.

"Άρθρον 6. Ὅμιλεῖ περὶ ἀσκήσεως κτηνοτροφίας, σηροτροφίας, οἰνοποιίας, ἐλαιουογίας, μυρελαιοποιίας κτλ.

"Άρθρον 7. Ὅμιλεῖ διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐγχωρίων κτηνῶν δι' ἐπιλογῆς καὶ διὰ διασταυρώσεων.

"Άρθρον 8. Ὅμιλεῖ περὶ τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ.

"Άρθρον 9. Ὅμιλεῖ περὶ τῆς παροχῆς ἀδείας εἰς τὴν διεύθυνσιν ἵνα «ἐπὶ σκοπῷ προκαταρκτικῆς ἐκγυμνάσεως καὶ διδασκαλίας» δύναται νὰ καλλιεργῇ μέρος τῶν γαιῶν τῆς δι' ἐκμισθωτῶν γεωργῶν ὑποχρεουμένων νὰ ἐργάζωνται ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς Διευθύνσεως καὶ κατὰ τὰς ὑποδείξεις αὐτῆς.

"Άρθρον 10. Ἡ Διεύθυνσις θὰ παρέχῃ πᾶσαν πληροφορίαν καὶ ὁδηγίαν «εἰς τὸ ἐργατικὸν τοῦ σχολείου προσωπικόν, εἰς τοὺς ἐκμισθωτάς γαιῶν ὡς καὶ εἰς πάντα γαιοκτήμονα, καλλιεργητὴν, κτηνοτρόφον, ἢ ἀσχιοῦντα γεωργικὴν τινα βιομηχανίαν, διδάσκουσα διὰ συνδιαλέξεων ἀπλῶν καὶ καταληπτῶν εἰς πάντας τὸν τελειότερον καὶ ἐπικερδέστερον δι' ἐκάστην ἐργασίαν τρόπον. ....».

"Άρθρον 11. Ὅμιλεῖ περὶ τῶν μέσων συντηρήσεως αὐτοῦ κτλ. (1).

Ἀθῆναι 4 Νοεμβρίου 1894.

Οἰκονομικῶν
Χ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Ἐσωτερικῶν.
Ν. ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ

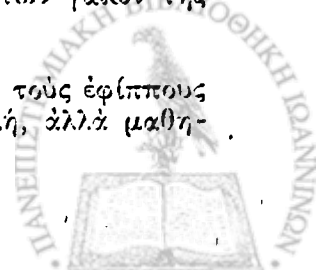
Ἐπιτομὴ Χασιώτης κατὰ τὸ 1894 εἰς Τίρυνθα.

Μετὰ ἐργασίαν γόνιμον εἰς τὸν Σταθμὸν Βυτίνης ἐκλήθη εἰς τὴν νεοσύστατον ἀλλ' ὀνόματι μόνον (2), Σχολὴν Τίρυνθος ὁ κ. Χασιώτης τὴν 10 Νοεμβρίου 1894. Ἐπρόκειτο κατὰ τὸ 1894 νὰ γίνουσι ἀναπληρωματικαὶ ἐκλογαὶ εἰς Ἄρχον καὶ ὁ ὑποψήφιος τῆς Κυβερνήσεως ἐζήτησε, ὡς κομματικὸν δέλεαρ, νὰ ἰδρυθῇ ἡ Σχολὴ Τίρυνθος, γεμάτη ἀπὸ ἀναμνήσεις, ἀπὸ παρελθόν, ἀπὸ δρᾶσιν, ἀπὸ ἐργασίαν ὀλοκλήρων δεκαετηρίδων. Ὁ τότε Ἰπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Μπουφίδης ἀντεπεκρίνετο πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὑποψηφίου ἀλλ' ὁ πρωθυπουργὸς Τρικούπης δὲν ἔδιδε τὴν συγκατά-

ἕκαστος ἀριθμὸς καὶ ἔσπειρον νὰ τὴν κατακυρώσῃ ἐπ' ὀνόματί των. Οἱ μὲν ἐκ τῶν προτέρων γνωρίζοντες τὸ μυστικὸν ἐνοικιῶν εἰς τὴν τύχη. Ὁ κ. Χασιώτης ὑπέδειξεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη ὅταν ἐξερονεῖτο ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἐνοικιαζομένου τεμαχίου νὰ κατανομάζετο καὶ ὁ πρόην ἐνοικιαστής ἵνα οὕτως ὁ μέλλον ἐνοικιαστής γνωρίζῃ τὴν ποιότητα τοῦ ἐνοικιασθησομένου τεμαχίου καὶ προσφέρῃ τὴν ἀνάλογον τιμὴν. Αὐτὸ καὶ ἐγένετο καὶ αἱ ἐκ τῶν μισθώσεων τῶν γαιῶν τῆς Σχολῆς πρόσδοσι ἠυξήθησαν σημαντικῶς.

(1) «Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως» Β'. 1894. 8 Νοεμβρίου. Ἀριθ. 118.

(2) Σ.Σ. Ἡ Σχολὴ Τίρυνθος κατὰ τὸ 1894 ἠδύνατο νὰ παρομοιασθῇ πρὸς τοὺς ἐπίπλους ἀλλ' ἀνίπλους στρατιώτας τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897. Ἦτο μὲν Σχολή, ἀλλὰ μαθητὰς οὔτε εἶχεν οὔδ' εἶδεν ἔκτοτε.

θεσίν του διότι ἐνόμιζεν ὅτι θὰ στερηθῆ τὸ Δημόσιον Θετικὰ εἰσυδήματα τοῦ ἀπεκόμιζεν ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν γαιῶν τῆς Τύρουθος καὶ τοῦ Ἴπποφορβείου.

Ἐκλήθη τότε νὰ δώσῃ γνώμην ὁ Χασιώτης ὅστις καὶ ἐπίσειε τὸν Τρικούπη περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν προσόδων τοῦ Δημοσίου. Ἐλέχθη δὲ ἤδη ὅτι ἤρκεσεν ἡ ὑπὸ τοῦ Χασιώτου ὑποδειγθεῖσα μεταβολὴ τοῦ τρόπου τῶν διὰ δημοπρασίας ἐνοικιαζομένων γαιῶν τῆς Σχολῆς διὰ νὰ ἐξασφαλισθοῦν μεγαλείτεροι καὶ Θετικώτεροι ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου πόροι. Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ὑποχωρήσουν αἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Τρικούπη.

Ἔδρα διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς τυροκομίας.

Κατὰ τὸ 1894 ἰδρύεται ἐντὸς τῆς Κασσαβετείου Σχολῆς εἰδικὸν τυροκομικὸν μάθημα τοῦ ὁποίου ἀναγνωρίζομεν ἀπολύτως τὴν χρησιμότητα.

Προτάσει κτλ.

Ἄρθρον 1. Ἐν τῷ Κασσαβετείῳ καὶ Τριανταφυλλιδεῖῳ Γεωργικῷ Σχολεῖῳ Ἀιδινίου συνιστᾶται ἔδρα διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς τυροκομίας, ἐνῶ εἰσὶ δεκτοὶ καὶ ἀκροαταί.

Ἄρθρον 2. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μαθητεύσωσιν ὡς ἀκροαταὶ δεόν νὰ ὦσιν ἡλικίας οὐχὶ κατωτέρας τῶν 14 ἐτῶν.

Ἄρθρον 3. Ἡ διδασκαλία παρέχεται δωρεὰν καὶ ἡ κατοικία ἐπίσης ἐφ' ὅσον ὑπάρχει διαθέσιμος γῶρος εἰς τὰ οἰκήματα τοῦ Σχολείου.

Ἄρθρον 4. Οἱ ἀκροαταὶ τρέφονται δι' ἰδίων αὐτῶν ἐξόδων, δικαιούμενοι μόνον νὰ μετέχωσι τοῦ συσσιτίου τῶν τακτικῶν μαθητῶν ἐπὶ προκαταβολῇ εἰς τὸν ἐργολάβον τοῦ Σχολείου τοῦ ἀντιτίμου τῆς τροφῆς, χορηγουμένης ὑπὸ ἴσου πρὸς τοὺς μαθητὰς χρηματικὸς ὄρους.

Ἄρθρον 5. Μαθήματα ἀπὸ ἀρχῆς Ἰανουαρίου μέχρι τέλους Μαΐου.

Ἄρθρον 6. Εἰς τοὺς ἀνελλιπῶς φοιτήσαντας καὶ λαβόντας μέρος εἰς τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις χορηγεῖται πιστοποιητικόν.

Ἄρθρον 7. Γίνονται δεκτοὶ κατόπιν ἐγκαίρου αἰτήσεως καὶ κατὰ χρόνον προτεραιότητος.

Ἄρθρον 8. Διδακτέα ὕλη: 1) τυρὸς κεφαλικὸς (κεφαλοτύρι), 2) τυρὸς Ὀλλανδικός, 3) τυρὸς Ἑλβετικός, 4) τυρὸς Ἀγράφων, 5) τυρὸς Τσέστερ, 6) 6) Ἐμπορικὴ κίνησις τυρῶν ἐν Ἑλλάδι, 7) κατασκευὴ βουτύρου ἐξ ἀφορογάλακτος καὶ μηζύθρας ἐκ ζυνογάλακτος, 8) μηζύθραι ἐν γένει (1).

Ἀθῆναι 19 Δεκεμβρίου 1894.

Ν. ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ

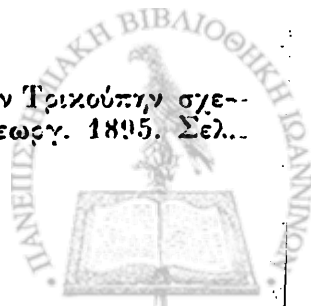
Ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν κατὰ τὸ 1895.

Ὁ Γεννάδιος εἶναι ὑπέρμαχος τῆς ἰδέας τῆς καταργήσεως τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν διὰ γεωργικῶν Σταθμῶν. «Ὁ τόπος ἡμῶν, ἔλεγε κατὰ τὸ 1895, δὲν εἶναι εἰσέτι ὄριμος ἀλλ' οὔτε ἱκανῶς ἐκτεταμένος ὅπως χρησιμοποιοῖ τοὺς καρποὺς γεωργικῶν σχολείων» (2). Εἰς ἐπικουρίαν δὲ τῶν γνώμων του ἀναδημοσιεύει ἄρθρον τῆς «Παλιγγενεσίας» (3) ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποσπῶμεν τὰ κάτωθι:

(1) Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως Β' 1894. Σελ. 456.

(2) Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἔγραψεν ἤδη, Ὑπέβαλε μάλιστα καὶ εἰς τὸν Τρικούπη σχετικὸν ὑπόμνημα καὶ εἰς μελέτην του περὶ τῆς ἐν «Κύπρῳ Γεωργίας» (Ἑλλ. Γεωργ. 1895. Σελ. 434—436) ἐξέθεσεν ἀναλυτικῶς τὰς γνώμας του.

(3) 15 Νοεμβρίου 1895.

Φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε κίνησις ἀφορῶσα τὴν ματαίωσιν τῆς καταργήσεως τῶν Γεωργικῶν Σχολείων. Κίνησις ἐκδηλουμένη καὶ διὰ τοῦ τύπου καὶ ἡ «Παλιγγενεσία» διὰ κυρίου ἄρθρου τῆς δημοσιεύει τὰς ἀντιρρήσεις τῆς. Εἶναι πολὺ ἐπιθετικὴ κατὰ τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν. «Ἡ Γεωργία τῆς Ἑλλάδος, λέγει, καὶ ὁ Τόπος ἀγνοοῦσιν ἐντελῶς τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀπὸ δετίας λειτουργούντων Γεωργικῶν Σχολείων. Οἱ μόνον γινώσκοντες τὴν ὑπαρξίν καὶ τοιοῦτων παιδευτηρίων ἐν Ἑλλάδι, εἶναι τὸ προσωπικόν τῶν Σχολείων καὶ τὸ κληροδότημα Τριανταφυλλίδου, ὅπερ καταβάλλει ἀδρά τὰ ἀναλώματα τῆς συντηρήσεως αὐτῶν ἀπὸ ἱκανῶν ἐτῶν, ἄνευ ὁρατῆς τινος ὠφελείας διὰ τὸν Τόπον καὶ τὴν Γεωργίαν αὐτοῦ». Ἀποδίδει δὲ τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἐκ τοῦ ὅτι «ἐλλείπουσιν ἔτι ἐν Ἑλλάδι οἱ ὄροι οἵτινες συντρέχοντες εἰς ἄλλας χώρας, ἀποδεικνύουσιν ἐκεῖ καρποφόρους τὰς γεωργικὰς Σχολὰς, καίτοι οὐχὶ εἰς πάσας τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας ἐκαρποφόρησαν αἱ Γεωργικαὶ Σχολαί». Ἐπιμένουσα περαιτέρω, ἡ «Παλιγγενεσία» εἰς τὴν γνώμην τῆς περὶ τῆς ἀποτυχίας τῶν Σχολῶν δηλώνει ὅτι δὲν ζητεῖ «ν' ἀμφισβητήσῃ εἴτε τὴν ἀξίαν, εἴτε τὴν ἐργασίαν τῶν διευθυνόντων καὶ ἐπιμελουμένων τὰς Γεωργικὰς Σχολὰς». Ἀρνεῖται ὅτι ἀπέδωσαν αὐταὶ καρπὸν τινα, οἱ δὲ ἀπόφοιτοι αὐτῶν δὲν ἀρῆξαν μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν θεσιθηρῶν», ἀλλ' ἰσχυρίζεται ὅτι «μεταξὺ τῶν 80 περίπου ἀποφοίτων, οὐδεὶς κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν τῶν ἀρμυδιωτέρων καὶ εἰδικωτέρων, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ διευθύνῃ τὸν κινώτερον λαχανόκηπον ὡς ἐπιστάτης, καὶ οὐδεὶς γαικλήμων εἰμπαρεῖ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸν τὸ κτῆμά του» διότι δὲν δύναται εἰς τὰς ὀλίγας ἐκεῖνας στοιχειώδεις γνώσεις ποῦ ἔλαβεν «οὔτε νὰ τὰς μεταδώσῃ οὔτε νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ» (1). Ἐπὶ πλεόν κατηγοροῦνται οἱ φοιτήσαντες εἰς τὰς Σχολὰς ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν «εἶναι τέκνον γεωργοῦ» διότι ἢ οἱ Ἕλληνας γεωργοὶ δὲν ἔμαθον τὴν ὑπαρξίν τῶν Σχολῶν ἢ αἱ Σχολαὶ αὐταὶ δὲν εἴλκυσαν τὴν ἐμπιστοσύνην των. Ἐπομένως ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ διστάσῃ νὰ προβῇ εἰς τὴν διάλυσιν τῶν ἀγράφητων καὶ ἐπιζημιῶν ἀκόμη Σχολῶν καὶ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ κληροδοτήματος δι' ἑτέρου συστήματος, ὅπερ καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πείρα ἄλλων ἔθνων ἐκύρωσε». Καὶ τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι ἡ ἰδρυσις καὶ λειτουργία Γεωργικῶν Σταθμῶν, ἐὰν δὲ ἀπέτυχεν ὁ Σταθμὸς Βιτύνης ἀποδίδει τοῦτο εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἰδρύματος ὑπὸ τοῦ Τρικούπη διότι ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Δεληγιάννη. Ἐν τέλει δέχεται καὶ τὴν ἀποψίν, πρὸς ἣν συμφωνεῖ καὶ Ἐπιτροπὴ ἐκ Γεωπόνων (2), τῆς διατηρήσεως μόνης τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου, περιοριζομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ μεταρρυθμιζομένου τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς (3).

Γνώμαι Γενναδίου περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1895.

Εἰς ἐκθεσίν του ὁ Γεννάδιος περὶ τῆς «Ἐν Κύπρῳ Γεωργίας» καὶ εἰς τὸ Κεφάλαιον «Περὶ γεωργικῆς μορφώσεως τῶν Ἀγροτῶν τῆς Κύπρου» λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς διεθνοῦς τάσεως πρὸς ἰδρυσιν Γεωργικῶν Σχολῶν καὶ Ἀκαδημιῶν καὶ εἰδικώτερον ἐξ ἐντυπώσεων του σχετικῶν ἐκ τῆς ἐν Κύπρῳ περιόδου του, στρέφεται πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι γινόμενα καὶ μὲ

(1) Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ὁ Γεννάδιος ἔχει τελείως ἀντίθετον γνώμην, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα «τοῦ ποιοῦ τῆς μορφώσεως τῶν πρώτων ἰδίως ἀποφοίτων τοῦ ἐν Ἀθήναις Τριανταφυλλιδείου Σχολείου». Δι' αὐτοὺς λέγει τὰ ἑξῆς: «Οἱ πλείστοι τούτων μορφωθέντες ὡς ἔδει εἶναι ἤδη γεωπόνου καλῶς κατηρτισμένοι καὶ ἐν τισὶ τελειότεροι τῶν εἰς τὰ Κεντρικὰ γεωργικὰ Σχολεῖα τῆς Εὐρώπης παιδευομένων». Καὶ εἰς τοῦτο δὲν ἔχει ἄδικον. Ὁ Πολυχρονόπουλος, ὁ Σκαρδιάκος, ὁ Ἀθανασίου, ὁ Φώσκολος, ὁ Κορδατζῆς, ὁ Πολυχρονάκος, ὁ Καστρήσιος, ὁ Τουφεζῆς, καὶ ἄλλοι ποῦ μᾶλλον διαφεύγουν τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὰ ὀνόματα ἕκαστε ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἐργασίαν ἢ ὑποία τιμᾶ τὴν σχολὴν εἰς τὴν ὑποία ἐτελειοποιήθησαν.

(2) Περὶ ἧς θὰ γίνῃ ἐν τοῖς μετέπειτα λόγοις.

(3) «Ἑλληνικὴ Γεωργία». Νοέμβριος 1895. Τεύχος ΙΑ' Σελ. 495—500.

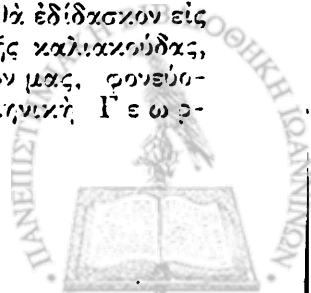
πνεῦμα ἀπαισιοδοξίας ἐκθέτει τὰς ἀπόψεις του, αἱ ὁποῖαι ἀντιτίθενται πρὸς ἄλλας ἄλλοτε παρεμφερεῖς γνώμας του. Λέγει δὲ περίπου τὰ ἑξῆς : "Ὅτι αἰδρῦθησαν καὶ παρ' ἡμῖν γεωργικὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἐλλείψει ἀρθῶνων μέσων καὶ ἰδίως ἐλλείψει πεπειραμένου προσωπικοῦ καὶ αὐστηρᾶς διοικήσεως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐνίοτε δὲ καὶ παρὰ τοὺς κειμένους νόμους, ἐτράπησαν κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τὸ θεωρητικώτερον. Οὕτω βλέπομεν σήμερον γεωργικὰ σχολεῖα φθισιῶντα καὶ ἐν Ρουμανίᾳ, καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς».

Εἰδικώτερον διὰ τὰ Γεωργικὰ Σχολεῖα τῆς Ἀνατολῆς εὐρίσκει τὰς κάτωθι ἐλλείψεις καὶ ἀφορμὰς τοῦ προκALOῦν τὴν ἀποτυχίαν των. «Εἰς ταῦτα, λέγει, τῶν μὲν γεωργῶν τὰ τέκνα δὲν προσέρχονται καὶ ἔνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἀπαιδευσίας τῶν ἀγροτῶν ἡμῶν καὶ ἔνεκα τῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ὄρων ὑφ' οὓς ἡ ἡμετέρα γεωργία διέπεται. Ἐτῶν δὲ εὐπόρων κτηματιῶν οἱ υἱοὶ καὶ προσερχόμενοι (ὅπερ σπανίως συμβαίνει) δὲν ἐπιδίδονται ἀκολούθως εἰς τὴν καλλιέργειαν ἢ ἔστω καὶ εἰς τὴν ἀπλὴν ἐπίβλεψιν τῶν κτημάτων των οὐδὲ κἄν ὅσον ἐπεδόθησαν οἱ γονεῖς αὐτῶν, οἱ διὰ τῆς ἐπιδόσεως ταύτης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμπήζαντες καὶ ἀναπτύξαντες τὰς περιουσίας αὐτῶν».

Τὸ συμπέρασμα τοῦ Γενναδίου εἶναι ὅτι διὰ τῶν τοιούτων ἀποφοίτων τῶν γεωργικῶν ἐν Ἀνατολῇ σχολείων «μορφοῦνται τάξις θεσιθηρῶν» τοὺς ὁποίους σπανιώτατα προσλαμβάνουν οἱ κτηματῖαι «διότι οὗτοι ἔχουσιν ἀνάγκην διευθυντῶν, ἐπιστατῶν ἢ παραστατῶν». Δίδει μάλιστα τὴν πληροφορίαν ὅτι εἰς τὴν Πελοπόννησον τοὺς Ἐπιστάτας καλοῦσι Παραστάτας. Οἱ τοιοῦτοι δὲ Ἐπιστάται ἢ Παραστάται εἶναι ἄνδρες πρακτικοὶ καὶ πεπειραμένοι, οἱ ὁποῖοι δύνανται «διὰ τῆς προσωπικῆς των βαρύτητος νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τοὺς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀξέστους καὶ πονηροὺς χωρικοὺς, καὶ νὰ διεξαγάγωσιν εὐχερῶς καὶ συμφόρως παντοίας διοικητικὰς, δικαστικὰς καὶ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις τοῦ κτήματος». Περαιτέρω περιγράφει τὰς προσπάθειάς των νέων αὐτῶν δι' εὐρεσιν δημοσίας θέσεως, τὴν τροπὴν ἄλλων πρὸς ἄλλα ἔργα καὶ τῶν πλείστων ἐξακολουθούτων ν' ἀπομυζῶσι τὸ «βαλάντιον τῶν γονέων των, οἵτινες καταρῶνται τὴν ὥραν τῆς ἰδρύσεως τῶν Γεωργικῶν Σχολείων».

τὴν εἰκόνα αὐτὴν ὁ Γεννάδιος ἰσχυρίζεται ὅτι τὴν ἔλαβεν ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ ὅτι αὕτη «οὐδὲν τὸ ὑπερβάλλον ἐνέχει», συνεχίζων δὲ τὴν περιγραφὴν του ἐρωτᾷ πῶς θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ γεωργικὴ μόρφωσις τῶν ἀγροτῶν μας, ἡ ὁποία ἀναντιρρήτως εἶναι συντελεστικωτάτη πρὸς προαγωγὴν τῆς γεωργίας πάσης χώρας. Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐρωτήματος τούτου λέγει ὅτι τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῶν ἰερέων καὶ τῶν διδασκάλων (1) καὶ ἀναπτύσσει διὰ μακρῶν τὰς ιδέας του. Διὰ τοὺς πρῶτους προτείνει τὴν Ἴδρυσιν Ἀγροτικοῦ Ἰεροδιδασκαλείου «κατὰ τὸν τύπον τοῦ παρὰ τὰ Χανία τῆς Κρήτης ἀπὸ τινῶν ἐτῶν λειτουργοῦντος τοιούτου, οὔτινος ἡ ἴδρυσις καὶ συντήρησις ὀφείλονται εἰς τὸν πρακτικὸν νοῦν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ ἀειμνήστου ἐπισκόπου Κισσάμου καὶ Σελήγου Γερασίου»

(1) Τὸν Μάρτιον τοῦ 1894 ὁ Γεννάδιος εἰς ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ μετὰ-δόσεων χρησίων γνώσεων εἰς τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς κτηματῖας» ἀφιερῶμενον εἰς Θεσσαλὸν τινα Π. Ζ. τονίζει τὴν ἀνάγκην ὅπως οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς Θεσσαλίας ἔχωσι καὶ στοιχειώδεις τινὰς περὶ γεωργίας γνώσεις. Ἐνδιατρίβει κυρίως εἰς τὸ ζήτημα τῆς προστασίας τῶν ζώων ἐκείνων «τὰ ὁποῖα ἡ θεία πρόνοια ἐπλασσε καὶ ἔθεσεν, οὕτως εἰπεῖν, φύλακας τῶν προϊόντων τοῦ γεωργοῦ» καὶ τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἀμάθειαν ἡμεῖς καταδιώκομεν καὶ φονεύομεν, ἐν ᾧ ὀφείλομεν νὰ τὰ προστατεύομεν καὶ νὰ μεριμνήσωμεν διὰ τὴν συντήρησίν των καὶ πολλαπλασιασμὸν των». Μόνον διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς μορφωμένοι γεωργικῶς θὰ ἐδίδασκον εἰς τοὺς γεωργοὺς τὴν χρησιμότητα τοῦ βατράχου, τοῦ κήρακος, τῆς κορυμβάγιας, τῆς καλιακούδας, τοῦ λελεκιοῦ, τῆς σαύρας καὶ τῶν ποικίλων ἐντομοφάγων πετηνῶν. Ἐδῶ στὸν τύπον μας, φουεῖομεν τὰ πάντα δημιουργοῦντες μεγάλους κινδύνους εἰς τὰ προϊόντα μας. («Ἑλληνικὴ Γεωργία Σελ. 137—139).

Στρατηγάκη» (1). «Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τοὺς δευτέρους εἶναι προφανές ὅτι ἀπαιτεῖται εἰς τὰ φυτώρια τῶν Διδασκάλων, εἴτε ταῦτα καλοῦνται Διδασκαλεῖα ἢ Γυμνάσια, νὰ γίνεταί συστηματικὴ εἰς τὸ πρακτικώτερον διδασκαλία τῶν μαθημάτων τῆς γεωργίας καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας.....» (2).

Ἡ ἔλλειψις Γεωργικῶν βιβλίων καὶ συγγραμμάτων εἰς τὴν Σχολὴν κατὰ τὸ 1895.

Ἐν ᾧ διὰ τῆς δημοσιότητος καταπολεμᾶται ἡ ὑπαρξίς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, οἱ καθηγηταὶ τῆς δι' ἀνεχδότου ἐγγράφου των, ἀπευθυνομένου «Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν», ζητοῦν νὰ πληρωθῆ μία ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου ἰδρύματος. Ζητοῦν βιβλία καὶ συγγράμματα γεωργικά.

«Κάλλιον ἡμῶν εἴσθε εἰς θέσιν νὰ γνωρίζητε ἐκ πείρας τὰς προόδους τὰς ὁποίας καθ' ἐκάστην ἐπιτελεῖ ἡ ἐπιστήμη τὴν ὁποίαν θεραπεύομεν καὶ τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ, εἰς τόπον ἰδίως ὡς τὸν ἡμέτερον, ὅπου σπανίζουσιν λίαν ἂν μὴ ἐντελῶς ἐλλείπουσιν αἱ ποικίλαι εἰδήσεις καὶ πληροφορίαι ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων περὶ τὰ ὅποια ἀσχολούμεθα, ὁ καταρτισμὸς των μαθημάτων μας καὶ ἡ σύμπηξις καταλλήλων πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας μας συγγραφῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἡμετέρων μαθητῶν.

«Εἰς τὰς πολλὰς ταύτας δυσκολίας μεγίστη προστίθεται δυσχέρεια ἢ ἔλλειψις καταλλήλων καὶ ἐπαρκῶν συγγραμμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ διδάσκων δύναται νὰ ἀπαντήσῃ ὅ,τι καλὸν διὰ τοὺς μαθητὰς του, συγχρόνως αὐτὸς εὐρύνων τὸν ὀρίζοντα τῶν γνώσεών του. Γνωρίζετε ἐπίσης, κ. Διευθυντά, ὅτι μόνον ἐκ τῶν ὑστερημάτων των οἱ ὑπάλληλοι τῶν Γεωργικῶν Σχολείων δύνανται ν' ἀφιερῶσι πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἰδιωτικῶν των βιβλιοθηκῶν, αἵτινες ἐν τούτοις ὅσον δυσαναλόγως πρὸς τοὺς μικροὺς πόρους των καὶ ἂν εἶναι κατηρητισμένοι, ἔνεκα τῆς ποικιλίας τῶν ἐπιστημῶν ἐξ ὧν ἡ ἡμετέρα ἀντλεῖ τὰς γνώσεις τῆς, δὲν δύνανται νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς ἀεὶ αὐξομένας ἀνάγκας.

«Διανοητικῶς, κ. Διευθυντά, διατελοῦμεν μακρὰν πάσης σχεδὸν πρὸς τὴν ἐν τῇ ἐπιτερίᾳ ἐπίαν τῶν φώτων ἐπικοινωνίας, μὴ εὐρίσκοντες εἰς τὸ ἀναγνωστήριον τῆς Γ. Σχολῆς οὐδὲ μίαν καὶ ἐφημερίδα γεωργικὴν, περιοδικὸν ἢ φυλλάδιον.

«Συνεπεία τούτων δὲν πρέπει νὰ ἀπορήσητε, κ. Διευθυντά, οὔτε ὑμεῖς ὅστις κάλλιστα γνωρίζετε τὴν κατάστασιν οὐδὲ οἷσδ' ἕποτε ἄλλος, ἂν ποτε εῦρηται, ὅτι οἱ

(1) Σ.Σ. Βραδύτερον τοιοῦτον Ἀγροτικὸν Ἱεροδιδασκαλεῖον εἶχεν ἰδρῦσαι εἰς Κύπρον ὁ τότε Μητροπολίτης Κιτίου καὶ μετέπειτα Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Μεταξάκης. «Ὅτε κατὰ τὸ 1918 ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν λόγῳ παλαιότερας ἡμῶν γνωριμίας εἰς Κύπρον, Ἁγίου Ὄρους καὶ Ἀθῆνας, νὰ ἐπικλησθῶ τὸ ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας. Μετὰ συζήτησιν κατέληξε νὰ μοῦ πῆ τὰ ἐξῆς: «Εἰς τὴν Κύπρον πολὺ μὲ ἀπηςχόλει ἡ Γεωργία. Κατεσκεύασα κήπους, προέβην εἰς δενδρώδεις καλλιέργειας, δὲν παρημέλησα τὴν καπνοκαλλιέργειαν, ἐπειραματίσθην εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος καὶ ἐπεδίωξα τὴν ἐργαλίαν τῆς σουλτανίας. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τοῦ Τρώοδος—τοῦ Κυπριακοῦ Ὀλύμπου—, εἰργάσθην ὁλοψύχως ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς Κυπριακῆς Γεωργίας καὶ ὁσάκις ἐπισκεπτόμην τὰ χωρία, μετὰ τὴν λειτουργίαν, εἶχον ὡς πρόγραμμα τὸ γεωργικὸν μάθημα. Εἰς τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον τῆς Λάρνακος καθόρισα αὐτοτελῆ γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἐξωβέλισα τὰ Λατινικὰ καὶ ἐνίσχυσα τὴν πρακτικὴν καὶ γεωργικὴν μόρφωσιν τῶν μελλόντων Ἱερέων τῶν Κυπριακῶν χωρίων. Ὅποτε βλέπετε, μοῦ προσέθετε μειδιῶν, δὲν εἶμαι ξένος πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῆς νεωτέρας ἐθνικῆς μας ζωῆς καὶ εἶμαι εὐτυχῆς ὅτι θὰ μοῦ δοθῆ εὐκαιρία νὰ ἐμπνεύσω καὶ καθοδηγήσω εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐργασίας τὸν νοήμονα καὶ φιλέργον Ἑλληνικὸν Λαόν». (α.Ν. Ἡμέρα» 8 Μαρτίου 1918). Δυστυχῶς τὰ μεγαλεπίβουλα σχέδια τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου, λόγῳ τῶν ἐθνικῶν ἀνωμαλιῶν δὲν κατέστη δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν.

(2) «Ἑλληνικὴ Γεωργία». 1896. Σελ. 434—438.

παρ' ὑμῖν ὑπάλληλοι καθυστέρησαν ἐν τῇ νέᾳ φωτεινῇ καὶ μεγάλῃ λεωφόρῳ τὴν ὁποίαν ἡ ἔρευνα ἀνοίγει εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀφοῦ τόσον γλίσχρως παρέχεται ὑμῖν τὸ ἔλαιον διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν λυχνίαν μας.

« Ἀφίνομεν κατὰ μέρος ἐνταῦθα κ. Διευθυντά, πάσας τὰς ἄλλας ἐλλείψεις, αἵτινες καθιστῶσι ἀδύνατον πᾶσαν σχεδὸν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν ἐν τῷ ὑφ' ὑμῶν Σχολείῳ καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν, μὴ ἀγνοοῦντες μετὰ πόσης ζήσεως ὑπὲρ τῶν τοιούτων ζητημάτων μέχρι τοῦδε εἰργάσθητε, νὰ ἐνεργήσῃτε καὶ πάλιν ὡς ὑμεῖς φρονεῖτε, ὅπως καταφθάσωσιν ἐπὶ τέλους τὰ πρὸ ἑξαμήνου διὰ τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου παραγγελθέντα βιβλία (1) καὶ νέα τοιαῦτα μετ' ἄλλων ἀναγκαίων συλλογῶν καὶ ἐργαλείων παραγγελθῶσιν ὅπως καταστῇ κάρπιμος καὶ ἐπωφελής ἡ ἡμετέρα διδασκαλία καὶ ἐργασία (2).

Εὐπειθέστατοι

Ὁ Ὑποδιευθυντής

Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ

Οἱ Καθηγηταὶ

Α. Γ. Σμίτ, Σ. Σταματιάδης

Ἡ Κασσαβέτειος κατὰ τὸ 1895.

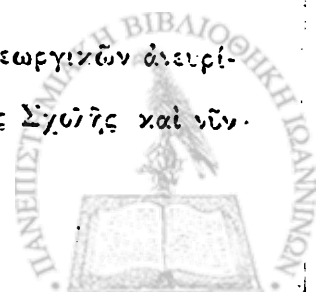
Κατωτέρω δημοσιεύομεν "Ἐκθεσιν «περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς Κασσαβετείου καὶ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικῆς Σχολῆς » γραμμένην ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν τῆς Δημητριάδης.

« Ἐν συνόλῳ ἡ λειτουργία τῆς Γεωργικῆς ταύτης Σχολῆς, ἣν ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ διευθύνομεν, ὑπῆρξε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, κανονικῆ. Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ πρακτικὴ μόρφωσις τῶν μαθητευομένων ὑπῆρξεν, ἐφ' ὅσον εἰμεὶα ἡμεῖς ἀρμόδιοι νὰ κρίνωμεν περὶ τούτου, σύμφωνας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ καταστήματος καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν μαθητευομένων. Καλὸν θὰ ἦτο, κατὰ τὴν γνώμην μας, ἐὰν τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον ἤθελε παραδεχθῆ νὰ στέλλῃ κατὰ περιόδους καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιτρέπουσιν αἱ ἀνάγκαι τῶν ἄλλων γεωργικῶν ἰδρυμάτων τοῦ Κράτους, γεωπόνους, οἵτινες, ἀποσπώμενοι ἐνταῦθα ἐπὶ δύο μῆνας τὸ πολὺ, δύνανται νὰ κάμνωσιν εἰδικὰ ἕκτακτα μαθήματα, διότι οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν κ. κ. γεωπόνων ἔχουσιν εἰδικότητα πολύτιμην ἐπὶ ἀρισμένων κλάδων, ἡ δὲ διδασκαλία θὰ ἦτο τότε τελειότερα ἢ νῦν, ὅπου δύο γεωπόνοι ὀφείλουσι νὰ διδάσκωσι τὸ σύνολον τῶν γεωργικῶν γνώσεων τῶν ἀπαιτούμενων διὰ τοὺς μαθητάς.

« Ἡ σχετικῶς μεγάλη ἀνάπτυξις, ἣν ἐκρίναμεν καλὸν νὰ δώσωμεν εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν πρακτικὴν ἐκμάθησιν γεωργικῶν βιομηχανικῶν, παρέσχε πληρέστατα τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, διότι πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐτράπησαν εἰς γεωργικὰς τέχνας ὡς εἰδικοὶ τεχνῖται, ἰδίως δὲ ὡς τυροκόμοι οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς διέπρεψαν καὶ ἐγένοντο περιζήτητοι, πολλὰ δὲ τυροκομεῖα ἰδιωτικὰ ἐπὶ τῆς ὄρουσειρᾶς τῆς Πίνδου καὶ ἐν τῇ πεδιάδι Ἀλμυροῦ, διευθυνόμενα ὑπὸ ἀποφοίτων μαθητῶν ἢ ἀκροατῶν τῆς Σχολῆς, κατασκευάζουσιν ἐπιτυχεῖς ἀπομιμήσεις εὐρωπαϊκῶν τυρῶν καὶ ἐγχωρίους τυροὺς ἐξηργετισμένους. Ἡ ἐπιτυχία τῆς τυροκομίας μᾶς πείθει νὰ δώσωμεν ἀνάλογον ἀνάπτυξιν εἰς τὸν κλάδον τῆς σηροτροφίας καὶ θὰ λάβωμεν τὴν τιμὴν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο δι' ἰδίας ἀναφορᾶς ἐν καιρῷ.

(1) Σ.Σ. Μετὰ τινα χρόνον κατακλυσμός βιβλίων καὶ συγγραμμάτων Γεωργικῶν ἀνερίσκειται. Δυστυχῶς ὅλος ἐκεῖνος ὁ ὄγκος τῶν ἔργων δὲν ὑπάρχει πλέον.

(2) Ἡ ἀναφορὰ εἶναι γραμμένη διὰ χειρὸς τοῦ τότε Ὑποδιευθυντοῦ τῆς Σχολῆς καὶ νῦν (1936) Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας κ. Γ. Κυριακοῦ.

« Η υγιεινή κατάσταση του προσωπικού και των μαθητευομένων δυστυχώς υπήρξε κατά τα τελευταία έτη ούχι πολύ ευχάριστος. Έπεκράτουν πολλοί πυρετοί και δὴ ἐν μέρει αιματουρικοί. Εἰς τινὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους ἰδίως τὸ φθινόπωρον, τὸ ἡμῖς σχεδὸν τῶν μαθητῶν παρουσιάζοντο καθ' ἑκάστην ὡς ἀσθενεῖς, ζητοῦντες κινίγγν. Η μεγάλη αὐτὴ ἐπικράτησις τῶν πυρετῶν μᾶς ἀναγκάζει ἐνίοτε νὰ διακόπτομεν, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ ἱατροῦ, τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις.

« Ἐν τούτοις ἡ δυσάρεστος αὐτὴ κατάσταση δὲν προέρχεται τόσο ἐκ τῶν φύσει κακῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν, ὅσον ἐκ τῆς δυστυχῶς ἐλευσίνῃς καταστάσεως τῶν οἰκημάτων, ἐν οἷς διαιτῶνται οἱ μαθηταί. Ταῦτα ὑγρά, ψυχρά, ἀνήλια, ἀνεπίδεκτα κανονικῆς θερμάνσεως καὶ λίαν στενόχωρα, δεόν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἡ κυρία αἰτία τῆς κακῆς υγιεινῆς καταστάσεως τῶν μαθητευομένων. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ πέρυσιν ἀνεφέρθημεν περὶ τούτου, ὑποβάλλοντες μάλιστα σχέδιον οἰκῆματος πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητευομένων, καὶ ἐπειδὴ τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον εὐηρεστήθη νὰ θεωρήσῃ τὰ σχέδια ταῦτα καὶ νὰ διατάξῃ ὅπως ἐγγραφῶσιν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἐ. ἔ. περιοριζόμεθα μόνον νὰ ὑπενθυμίσωμεν ἐνταῦθα τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῶν κτιρίων καὶ νὰ παρακαλέσωμεν, ἵνα ἡ ἀνάγεσις τοῦ ἄλλως τε μόλις 40,000 δραχ. προϋπολογισθέντος κτιρίου θεωρηθῇ ἐπείγουσα, διότι, μόνον ὅτι εἴμεθα κατ' ἀρχὴν ἐναντιοπάσης πολυτελείας οἰκοδομῶν, προκειμένου περὶ νέων προσωρισμένων εἰς τὸ ἀγροτικὸν στάδιον, ὑφείλομεν νὰ πληροφορηθῶμεν, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγέρσεως κτιρίων, διὰ τοὺς μαθητὰς δὲν δέχεται πλέον ἀναβολὴν καὶ ἂν τυχὸν δὲν γίνουν ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους τὰ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγραφόμενα κτίρια, ἡ λειτουργία τοῦ Σχολείου ὡς τοιοῦτου καθίσταται πλέον δυσχερεστάτη, καὶ οὔτε μόνον δωδεκάδα μαθητῶν θὰ ἦναι δυνατὸν νὰ στεγάσῃ, δηλαδὴ δὲν θὰ ἦναι δυνατὸν νὰ ἐγγράψωμεν ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους νέους μαθητὰς, ὕπερ τόσο μᾶλλον δυσάρεστον, καθ' ὅσον πρόκειται, καθ' ἃ πληροφοροῦμεθα, μέγα μέρος τῶν μαθητῶν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν νὰ μεταβῇ τὸ προσεγὲς φθινόπωρον ἐνταῦθα.

« Τὰ νέα κτίρια ἐκτὸς τοῦ οἰκῆματος διὰ τοὺς μαθητευομένους περιλαμβάνουσι μόνον μικρὸν πρῶτον τυροκομεῖον καὶ τὰ ἀπαιτούμενα ἀφοδευτήρια, διότι ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, ἀναγκαζόμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν ὅτι στερούμεθα παντελῶς τοιούτων (τῶν παλαιῶν καταρρευσάντων) καὶ ἀναγκάζονται ὑγιεῖς τε καὶ ἀσθενεῖς νὰ στερῶνται τοιούτων. Ὅταν γίνωσι δὲ τὰ κτίρια ταῦτα θὰ ἦναι δυνατὸν νὰ ἐγκατασταθῇ ἡ ἐλλείψει χώρου καταργουμένη σχεδὸν ἐκτροπὴ μεταξοσχωλήκων καὶ ἡ συντήρησις γαλακτοπαραγωγῶν κτηνῶν.

« Τὸ ζήτημα τῶν οἰκοδομῶν κατέστη πλέον τόσο φλέγον, ὥστε ἐπισκιάζει, πάσας τὰς ἄλλας ἀνάγκας τῆς Σχολῆς, τὰς ὁποίας, ὡς πολὺ ὀλιγώτερον σπουδαίας, λαμβάνομεν τὴν τιμὴν, νὰ ἢ ἀναφέρωμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἐκθέσει, εὐχόμενοι, ὅπως ἡ πρυσυγῆ τοῦ Σεβαστοῦ Ὑπουργείου πέσῃ ἀμέριστος ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν οἰκοδομῶν (1)».

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 15 Ἰανουαρίου 1896.

Εὐπειθέστατος

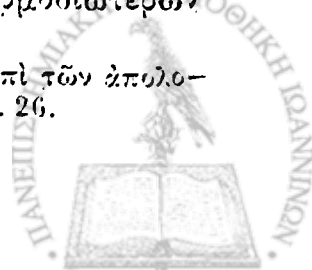
Ὁ Δευθυντὴς

P. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Αἱ μικρολογίαι τοῦ Κέντρου κατὰ τὸ 1896.

Εἰς τὴν μακρὰν ἱστορικὴν ταύτην ἔρευναν πολλάκις ἀντιμετωπίσαμεν τὴν μικρολόγον σκέψιν τοῦ Κέντρου καὶ οὐχι ἀπαξ ἐτονίσθη παρὰ τῶν ἀρμοδιωτέρων

(1) Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν. Τμήμα Γεωργίας. «Ἐκθεσις ἐπὶ τῶν ἀπολογισμῶν καὶ τῶν ἐργασιῶν ἐν γένει τῶν Γεωργικῶν Σχολείων», τοῦ ἔτους 1895. Σελ. 26.

προσώπων ότι ή άποτυχία τής Σχολής Τίρυνθος ώφείλετο και εις τας μικρολόγους άντιλήψεις τών έν 'Αθήναις κρατούντων. Δυστυχώς και μετά τήν νέαν γεωργικήν εκπαιδευτικήν περίοδον ή κατάσταση δέν μετεβλήθη. 'Ανερευνώμεν τά άργεία του 'Υπουργείου τών 'Εσωτερικών και άνευρίσκουμεν όγκον άλληλογραφίας άσχολουμένης νά έγκρίνη μηδαμινά ποσά ή άσχολουμένης νά έκφράξη άμφιβολίας περί τής χρησιμότητος ή τής τυπικής διαθέσεως έλαχίστων δραχμών. "Εχομεν ύπ' όψιν μας όκτασέλιδον έγγραφον του κ. Χασιώτη όστις προσπαθει νά πείση τό προϊστάμενον 'Υπουργείον τών 'Εσωτερικών ότι καλώς έδαπάνησε διά τά πεταλωτικά τών 'Επικου τής Σχολής!! Φαντασθήτε ένα Διευθυντήν Σχολής, τής άξίας, τής δραστηριότητος και του γεωργικού ένθουσιασμού ένός Χασιώτου ν' αφήνη τας εργασίας του, τήν έπιτήρησίν του, τας ύπερ τής Σχολής πολυσχεδείς μερίμνας του και νά γράφη μακροσκελή έγγραφα διά νά δικαιολογήση γιατί έδαπάνησε μέσα σέ 8 μήνας διά 17 'Επικους δραχ. 182 και 50 εις πεταλωτικά και διατί έδαπάνήθη κατά τόν 'Απρίλιον του 1896 τό ποσόν δραχ. 4.50 !! διά κριθήν και δραχμών 6.40 !! διά σκόνν.

Είναι για μās άκατανόητον ένα Κράτος νά καταδέχεται ν' άπασχολή τας ώρας, τας πολυτίμους ώρας, ένός έπιλέκτου μάλιστα, όργάνου του, διά δραχ. 10.90. 'Αλλά είναι εύνόητον πλέον ότι με τοιαύτας μικρολόγους άντιλήψεις δέν ήτο δυνατόν νά ύψωθῃ ή γεωργική ιδέα εις τό επίπεδον τών έθνικών διεκδικήσεων του Λαού μας(1).

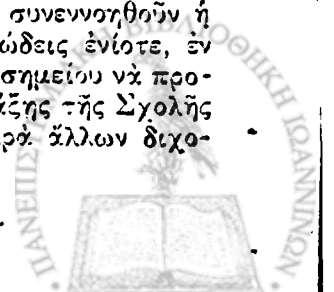
Κατά τό 1896 έμφανίζεται ό 'Αποστολόπουλος.

"Οπως τυχαίως περιήλθεν εις τήν κατοχήν μας τό ύπ' άριθ. 72 του 1896 φύλλον, τό και τελευταίον, τής «Γεωργικής 'Εφημερίδος» του 'Αποστολοπούλου. Είναι ένας λίβελλος κατά του κ. Χασιώτου και κατά του άλλου συναδέλφου του Διονυσίου 'Αμπελικοπούλου, όστις τόν διεδέχθη εις τήν Διεύθυνσιν του 'Αγροκηπίου Βυτίνας. 'Ο δυστυχής 'Αμπελικόπουλος κατεπτοημένος από τήν σωρείαν τών κατηγοριών ζητεί από τό 'Υπουργείον νά του παράσχη τά μέσα τής άποδείξεως τών συκοφαντιών και δηλώνει ότι καταγγέλλει τόν 'Αποστολόπουλον επί συκοφαντία «ένώπιον του κ. Είσαγγελέως τών έν Τριπόλει πλημμελειοδικών». Είναι περιεργότατον ότι ό γεωπονικός κλάδος δέν ήρέσκετο εις μίαν άξιοπρεπή στάσιν άπέναντι τών συναγωνιστών του, τών συναδέλφων του και τής κοινωνίας (2). 'Αφού και μετά τήν άπομάκρυνσιν του Γενναδίου δέν έλλειψαν έντελώς αί διαμάχαι τών γεωπόνων εις τήν Σχολήν 'Αθηνών (3).

(1) 'Ο ίδιος κ. Χασιώτης δι' έγγράφου του κατά τόν Σεπτέμβριον του 1894 ότε ύπηρετεί εις Βυτίαν άπέστειλεν έγγραφον και έζήτηε πίστωσιν διά δραχ. 6 κ τ ώ (δρ. 8) που έδαπάνησεν κείς αγοράν θείου προς θείωσιν τών άμπέλων κατά τήν παρελθούσαν άνοιξιν!!

(2) 'Ο 'Αποστολόπουλος έπαύθη τέλη Νοεμβρίου 1895 από τήν Βυτίαν. Είς τόν διάδοχόν του έδυστροπούσε νά παραδώση τήν ύπηρεσίαν και ούτος, ό 'Αμπελικόπουλος, ήναγκάσθη νά επικαλεσθῃ τήν επέμβασιν τής καταδικαστικής 'Αρχής για νά τόν άπομακρύνη και κατόπιν νά προσφύγη εις τό προϊστάμενον 'Υπουργείον έκθέτων και καταγγέλλον τας πράξεις και τήν στάσιν του 'Αποστολοπούλου. 'Ενταύθεν φαίνεται και ή μήνις του 'Αποστολοπούλου κατά του 'Αμπελικοπούλου.

(3) Σ.Σ. Καθ' ήν στιγμήν ή Κυβέρνησις άπεφάσισε, τήν κατάργησιν τής Σχολής 'Αθηνών και έφερε τό ζήτημα εις τήν Βουλήν, τό Συμβούλιον τής Σχολής ταύτης προσέβινεν εις άντεγκλήσεις, εις μικροδιαπληκτισμούς, εις άλληλοκαταγγελίας. 'Ητο αδύνατον νά συνεννοηθούν ή Διεύθυνσις και οι Καθηγηταί τής Σχολής. Αί άφορμαί ήσαν μηδχιμιναι, παιδχιριώδεις ένίοτε, εν τούτοις είχον δημιουργήσει πλήρη διάστασιν μεταξύ των άφ' ου έφθικον μέχρι σημείου νά προτιμώσιν οι Καθηγηταί νά επιστρέφουν εις 'Αθήνας πεζή παρά νά επιβώσι τής άμάξης τής Σχολής διότι κατ' εκείνην τήν στιγμήν επέβινε ταύτης ό κ. Διευθυντής. Ταύτα και σειρά άλλων διχογνωμιών και έχθροτήτων έξεδηλούντο περί τά τέλη του έτους 1896.

ΝΕΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Αἱ Γεωργικαὶ Σχολαὶ εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1896.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1896 εἰσερχόμεθα εἰς μίαν νέαν ἐκπαιδευτικὴν περίοδον. Ἐμ-
μονος ἰδέα καταλαμβάνει καὶ τοὺς εἰδικούς καὶ τοὺς πολιτικούς ὅπως καταργηθοῦν
αἱ Σχολαὶ καὶ ἀντ' αὐτῶν ἰδρυθοῦν Γεωργικοὶ Σταθμοί. Ἐκπρόσωπος τῶν ἰδεῶν
αὐτῶν ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Κ. Π. Μαυρομυγάλης, ὅστις καὶ κατὰ-
θεσεν εἰς τὴν Βουλὴν τὸ σχετικὸν Νομοσχέδιον εἰσηγούμενος ὡς ἑξῆς: «Λαμβάνω
τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλλω νομοσχέδιον περὶ συστάσεως γεωργικῶν Σταθμῶν καθόσον
ἐκ τῆς ἐπισταμένης μελέτης, ἣν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐποιήσαμεθα, ἐπέισθημεν ὅτι
αἱ ὑφιστάμεναι Γεωργικαὶ Σχολαὶ—μ' ὄλην τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν τῶν διευθυνόντων
αὐτὰς—οὐδέποτε ἀντεπεκρίθησαν εἰς τὸν πρακτικὸν σκοπὸν, ὃν ἐπεδίωξε καὶ ἡ Πο-
λιτεία καὶ ὁ ἀείμνηστος Τριανταφυλλίδης, ὁ καταλιπὼν τὸ κληροδότημα, ἐξ οὗ
συνεστήθησαν καὶ ἤδη διατηροῦνται αἱ ἐν λόγῳ Σχολαί.

«Ἀπέτυχον λοιπὸν αἱ ἀπὸ ὑκατείας λειτούργοῦσαι Γεωργικαὶ Σχολαί, διότι
σκοπὸς αὐτῶν δὲν ἦτο νὰ παράγωσι μόνον μαθητὰς, μαθητὰς ἐστερημένους πρα-
κτικῶν γνώσεων καὶ μὴ εὐρίσκοντας πολλὰκις οὐδ' ἐργασίαν, ὁ σκοπὸς τῶν Σχο-
λῶν δὲν ἦτο ν' ἀυξηθῇ, ἡ τάξις τῶν ἔργων καὶ τῶν θεσπιθεῶν, ἀλλὰ διὰ θεωρητικῆς
ἅμα καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας νὰ μεταδοθῇ ἀνά τὴν χώραν ὁ πρὸς τὴν γεωργίαν
ἔρος, καὶ συντελεσθῇ ὅσον τάχιστα ἡ ἐπιδιωκομένη πρόοδος, βελτίωσις καὶ ἀνάπτυξις
τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν.

«Ὁ σκοπὸς αὗτος προδήλως δὲν ἐπετεύχθη. Τούτου ἕνεκεν ἀπεδέχθημεν σύ-
στημα, ὅπερ ἐφάνη ἡμῖν ὑπαγορευόμενον ὑπὸ τε τῆς πείρας καὶ τῆς ἐπιστήμης,
ἐσκέφθημεν δηλονότι ν' ἀντικαταστήσωμεν τὰς Γεωργικὰς Σχολὰς—ἐκτὸς μιᾶς—
διὰ Γεωργικῶν Σταθμῶν ἀνά πάντας τοὺς Νομοὺς τοῦ Κράτους».

Περιγράφει τὸν σκοπὸν τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν καὶ τὰ μέσα πῶς θὰ χρησι-
μοποιήσων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Ἐξηγεῖ διατὶ ἀπομένει ἡ Σχολὴ Ἀιδινίου,
ἣτις καὶ μεταρρυθμίζεται, καθὼς καὶ ὁ Γεωργικὸς Σταθμὸς Βιτύνης.

Ὅμιλεῖ καὶ περὶ ἰδρύσεως προτύπων Ἀγροκηπίων καὶ περὶ μεταρρυθμίσεως
τῆς λογιστικῆς ὑπηρεσίας ἵνα καταστῇ αὕτη πρότυπον τάξεως καὶ ἀκριβείας (1).
Ἡ εἰσήγησις τοῦ Ὑπουργοῦ ἐστηρίζετο ἐπὶ γνωμοδοτήσεως εἰδικῶν. Περὶ ταύτης
γίνεται λόγος εὐθὺς κατωτέρω.

Ἡ «Εἰσαγωγικὴ» Ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸ 1896.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργὸς καταθέτων τὸ Νομοσχέδιον «Περὶ
Γεωργικῶν Σταθμῶν» εἰς τὴν Βουλὴν καταθέτει καὶ τὴν «Εἰσαγωγικὴν
Ἐκθεσιν» τὴν ὁποίαν συνέταξε τριμελὴς Ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς Σπαρ-
τίδην Τμηματάρχην τῆς Γεωργίας καὶ τοὺς δύο Γεωπόνους Δημητριάδην καὶ Χα-
σιώτην. Λυπούμεθα πῶς δὲν δημοσιεύομεν ὁλόκληρον τὴν ἔκθεσιν ταύτην, ἡ ὁποία
συνοδεύει τὸ ὑπ' αὐτῶν συνταχθέν Νομοσχέδιον περὶ Συστάσεως Γεωργικῶν Σταθ-
μῶν, εἰς πάντας τοὺς Νομοὺς τοῦ Κράτους, ὥστε, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς
ἀνά κατορθοῦται δι' αὐτῶν ἡ διάδοσις τῶν νεωτέρων γνώσεων περὶ γεωργίας καὶ τῶν

(1) «Ἐφημερίδα Συζητήσεων Βουλῆς» — Φεβρουαρίου 1896. Σελ. 90—91.

συναφῶν κλάδων εἰς τὸν γεωργικὸν λαόν, χωρὶς πολυτέλειαν προσωπικοῦ καὶ μεγάλων δαπανῶν, διὰ διδασκαλίας δὲ πρακτικῆς βασιζομένης πάντοτε ἐπὶ πειραμάτων, ἐπιτοπίων μελετῶν καὶ ὑποδειγματικῶν ἐργασιῶν, ἐκτελουμένων πρὸ τῶν ὁμμάτων τῶν γεωργῶν.....»

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν παραθέτει ἡ Ἐπιτροπὴ τὰς γνώμας τῆς ὅσον ἀφορᾷ τὴν μετατροπὴν τῶν Γεωργικῶν Σχολείων εἰς Σταθμοὺς καὶ ἐκθέτει αὐτὰς ὡς ἑξῆς :

«Πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ νομοσχεδίου σπουδαίως ἀπησχόλησε τὴν Ἐπιτροπὴν τὸ ζήτημα, ποῖον μέρος δύνανται ν' ἀποτελῶσιν ἐν τῷ ὅλῳ συστήματι τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως τὰ ἤδη ὑφιστάμενα τρία Γεωργικά Σχολεῖα, Ἀθηνῶν, Αἰδινίου καὶ Τίρυνθος.

Ἡ συνύπαρξις τῶν τριῶν τούτων Σχολείων, ὅπως ἔχουσι σήμερον ταῦτα, μετὰ τῶν ἰδρυθησομένων εἰς πάντας τοὺς Νομοὺς τοῦ Κράτους Γεωργικῶν Σταθμῶν ἐθεωρήθη ἀσυμβίβαστος. Καθ' ὅσον τὰ τρία ταῦτα Σχολεῖα ἐκτὸς τῶν ἐτησίων μεγάλων δαπανῶν ἀπασχολοῦσιν ὑκτὼ εἰδικοὺς γεωπόνους καὶ οὕτω μόνα τὰ Σχολεῖα ταῦτα τοσαῦτα ἐπιστημονικὰ καὶ ὑλικὰ κεφάλαια ἀπαιτοῦσιν, ὥστε δὲν θὰ ἠδύνατο τὸ Κράτος, ἐν ὅσῳ λειτουργοῦσι καὶ τὰ τρία Σχολεῖα νὰ ἐξοικονομῇ καὶ χρήματα καὶ πρόσωπα πρὸς ἐγκατάστασιν, συντήρησιν καὶ διεύθυνσιν τῶν ἰδρυτέων Γεωργικῶν Σταθμῶν. Διὰ τοῦτο ἐπροεπεν ἡ τὰ τρία Σχολεῖα νὰ συντηρῇ καὶ ν' ἀφήσῃ ἀπραγματοποιήτῳ τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν, ἧτις ἀπέβη γενικὴ τοῦ Ἔθνους εὐχὴ (1) ἢ νὰ ἰδρῦσῃ μὲν τοὺς Σταθμοὺς, νὰ καταργήσῃ δὲ τὰ Σχολεῖα ἢ ἄλλως νὰ τροποποιήσῃ αὐτὰ». Κατόπιν τούτου προτείνει τὰς γνωστὰς μεταβολὰς ἡ Ἐπιτροπὴ καταλήγουσα εἰς τὴν συντήρησιν μόνον ὡς Σχολῆς τῆς Σχολῆς Αἰδινίου.

Τὴν μετατροπὴν τῶν δύο ἄλλων Σχολείων εἰς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς δικαιολογεῖ ἡ Ἐπιτροπὴ διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων ὅτι οἱ ἀποφοίτοι δὲν εἶναι τέκνα μεγάλων κτηματιῶν ὅπως τῶν αἰδίων αὐτῶν ἐπιμελῶνται κτημάτων» οὔτε εἶναι κάτοχοι κεφαλαίων «ὅπως γίνονται γεωργικοὶ ἐπιχειρηματίαι ἢ νὰ εὐρίσκωσι θέσιν ἐπιστατῶν εἰς τὰ κτήματα ἄλλων». Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀποφοίτων εἶναι τέκνα μικρῶν κτηματιῶν ἢ εἶναι τέκνα ἄλλων ἐπιτηδευματιῶν καὶ ἀναμένουσι διὰ τῆς ὑπαλληλίας νὰ ἐξασκήσωσι τὸ ἐπάγγελμα τῶν. Ἀναφέρει κατόπιν ἡ Ἐπιτροπὴ τὰς δυσκολίας διὰ τὴν πρόληψιν αὐτῶν ὡς ἐπιστατῶν εἰς τὰς μεγάλας γεωκτησίας καὶ τὴν γλίσχρον μισθοδοσίαν τῶν ἐν ἐνδεχομένη προσλήψει αὐτῶν.

«Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἐκ τῶν 80 περίπου μαθητῶν οἵτινες ἄχρι τοῦδε ἀπεφοίτησαν μόλις 25 κατώρθωσαν νὰ εὐρωσιν ἀποκατάστασιν τινὰ γεωργικὴν..... ἢ ὡς γεωργικοὶ βιομήχανοι, ἰδίᾳ τυροκόμοι. Οἱ λοιποὶ πλὴν ὀλίγων ἐκτελούντων εἰσέτι τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν ὑποχρέωσιν μένουσι πάντες ἄεργοι εἰς μάτην ζητοῦντες ἀποκατάστασιν ἢ ἐτρόπησαν περὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα.

Ἐὰν ἐξακολουθῶσι ν' ἀποφοιτῶσι τοιοῦτοι νέοι ἀπὸ τῶν γεωργικῶν ἡμῶν σχολείων..... θὰ παρασχευάζωσι τὰ σχολεῖα ταῦτα τάξιν ἀνθρώπων ἀέργων καὶ δυστυχῶν οἱ ὅποιοι θὰ τραπῶσιν εἰς τὴν θεσιθηρίαν καὶ ἡ τάξις αὕτη θὰ καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ πολυαριθμοτέρα καὶ μᾶλλον δυσοικονόμητος ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς κοινωνίᾳ. Ἴδού οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ἀπέφασίσθη ἡ διατήρησις ἀντὶ ὁμίας καὶ μόνης γεωργικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία εἶναι λίαν ἐπαρκής, ὅπως ἔχουσι σήμερον τὰ τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας, διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἐξάσκησιν ἐν τῷ γεωργικῷ ἐπαγγέλματι τῶν νέων, ὅσοι θέλουσι νὰ διδασθῶσι τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο συστηματικῶς.

«Προετιμήθη δὲ ἡ διατήρησις τοῦ ἐν Αἰδινίῳ Γεωργικοῦ Σχολείου, καθ' ὅσον

(1) Σ.Σ. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ γῶμεν ἀμβιβολίαν περὶ τούτου.

εὐρίσκωμεν τοῦτο εἰς τόπον κατ' ἐξοχὴν γεωργικόν, οἷα εἶναι ἡ Θεσσαλία, ἐντός ἀπεράντου καὶ ποικίλου τῆν φύσιν κτήματος, δωρεὰν καὶ ἐπὶ τῷ ρητῷ ὄρω τῆς συντηρήσεως ἐν αὐτῷ Σχολεῖου Γεωργικοῦ παραχωρηθέντος εἰς τὸ Ἔθνος ὑπὸ τῆς φιλογενοῦς οἰκογενείας Κασσαβέτη, πικησίον δὲ τόσων μεγάλων κτημάτων ἄλλων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ, ἥτις ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας Θεσσαλικὰς ἐπαρχίας παρουσιάζει τὰ ποικιλιότερα προϊόντα, γεωργικά, ἀμπελοουργικά, κτηνοτροφικά κλπ. πολὺ φυσικῶς παρέχει κατ' ἐξοχὴν εὐρὺ στάδιον τῆς τῶν μαθητῶν ἀσκήσεως ἐν τῷ ἀγροτικῷ βίῳ, ἰδίᾳ δὲ εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν μόρφωσιν ἐπιστατῶν δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐπιστάσις μεγάλων κτημάτων, οἷα εἶναι τὰ Θεσσαλικά».

Ἡ ἐπιτροπὴ περαιτέρω περιγράφει εἰς τὴν ἔκθεσίν της τὰς διὰ τοῦ Νομοσχεδίου της ἐπερχομένας μεταβολὰς εἰς τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον Ἀϊδινίου, εἶναι δὲ αὗται: α') ἡ αὔξησις τῶν τροφείων τῶν μαθητευομένων, β') ὁ περιορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῆς ὑπαλλήλιας, γ') ὁ περιορισμὸς τῶν ἐργατῶν, δ') ὁ καθορισμὸς σαφέστερον καὶ αὐστηρότερον τῶν προσόντων τοῦ διορισμοῦ τῶν ὑπαλλήλων καὶ τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ καὶ ε') ὁ καθορισμὸς τῶν προσόντων πρὸς κατάληψιν τῆς θέσεως τοῦ λογιστοῦ. Κατόπιν ὁμιλεῖ ἡ ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ μακρῶν περὶ τοῦ «ποῦ συνιστῶνται οἱ Γεωργικοὶ Σταθμοί», περὶ τῆς «τοποθεσίας τῶν Σταθμῶν, περὶ σκοποῦ τῶν Σταθμῶν» (1), περὶ «τὰ κτήματα τῶν Σταθμῶν καὶ τὰ κτίρια», «περὶ τὸ προσωπικόν», περὶ τῆς «Λογιστικῆς ὑπηρεσίας», περὶ «συστάσεως προστύπων Ἀγροκηπίων», περὶ τοῦ «Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Βιτύνης», περὶ «τῶν ἐξόδων ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως τῶν Σταθμῶν καὶ Ἀγροκηπίων» καὶ τέλος περὶ «Συστάσεως Γνωμοδοτικοῦ τῆς Γεωργίας Συμβουλίου» (2).

Ἡ συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1896 ἐπαναλαμβάνεται.

Ὁ Χατζόπουλος ἐγκωμιάζει τὸν Ἕλληνα γεωργόν.

Μετὰ δεκάμηρον διάλειμμα ἐπανέρχεται εἰς τὴν Βουλὴν εἰς δευτέραν συζήτησιν τὸ Νομοσχέδιον περὶ Γεωργικῶν Σταθμῶν καὶ πρῶτος λαμβάνει τὸν λόγον ὁ ἐκ τῶν διαπρεπῶν ρητόρων τοῦ τότε Κοινοβουλίου βουλευτὴς Εὐρυτανίας Χατζόπουλος. Οὗτος θεωρεῖ τὸ Νομοσχέδιον τοῦτο ὅτι συνδέεται ἀμέσως μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ ἀληθοῦς Λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, τῆς τάξεως ἐκείνης, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Λαὸς τῆς Ἑλλάδος, τῆς τάξεως τῶν 9)10 τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ πληθυσμοῦ ἐκείνου ὁ ὅστις εἶναι ὁ σιωπῶν Λαὸς τῆς Ἑλλάδος. Χαρακτηρίζει τὸ Νομοσχέδιον ὡς τὸ ἀπολυτιμότερον διὰ τὴν Ἑλλάδα». Μετὰ δὲ εἰσήγησιν περὶ τοῦ κεκρυμμένου πλούτου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς πενίας τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς τονίζει ὅτι «ὁ τόπος ἡμῶν στάδιον ἔχει εὐρὺ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας» καὶ προσθέτει ὅτι «ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ τοῦ κακοῦ νὰ ἐξέρχωνται 40 ἑκατομ. δραχ. εἰς τὴν ἀλλοδαπήν διὰ σίτον». Περαιτέρω ἀναλύει τὴν θέσιν τοῦ γεωργοῦ, τὰς φορολογίας καὶ πιέσεις ἅς ὑφίσταται, τὴν κακίστην αὐτοῦ διαίταν, καὶ τὸ κόστος τῆς παραγομένης ὑπ' αὐτοῦ τροφῆς. Ἐξάγει κατόπιν τὸν χαρακτῆρα τοῦ γεωργοῦ. «Εἶναι, λέγει, πολίτης ἀγαθός, δὲν μισεῖ τὸν πλούσιον, εἶναι στρατιώτης ἄριστος, εἶναι φιλόπατρις, προσηλωμένος εἰς τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος γῆς..... Πᾶσα ἐπικουρίᾳ εἰς τὴν γεωργικὴν τάξιν ἔχει τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι ἀπευθύνεται εἰς μυριάδας ἀνθρώπων καὶ διὰ μακρικῆς, οὕτως εἰπεῖν, δυνάμεως μεταβάλλει τὸν τόπον».

(1) Ὁ σκοπὸς τῶν Σταθμῶν θὰ ποικίλη κατὰ τὸν ἐν ἐκάστῳ τόπῳ προεξάρχοντος παραγωγικοῦ κλάδου. Ὁ ἐν Αἰνιῶν θὰ εἶναι εἰδικώτερος διὰ τὴν Γεωργίαν ἐν γένει, ὁ ἐν Πάτραις διὰ τὴν ἀμπελοουργίαν, ὁ ἐν Καλάμαις διὰ τὴν σιροτροφίαν, ὁ ἐν Σπάρτῃ διὰ τὴν ἐλαιοκομίαν, ὁ ἐν Ἐφύρῃ διὰ τὴν Γεωργίαν καὶ Κτηνοτροφίαν, ὁ ἐν Βιτύνῃ διὰ τὴν Ἰσοκομίαν, ὁ ἐν Ἀθήναις διὰ τὴν κηπουρικὴν καὶ δένδρουκομίαν κλπ.

(2) «Ἐφετημέρις τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» 1896. Πρακτικὰ. Σελ. 228.

Κεφάλαιον καὶ Ἐκπαίδευσις.

Κατόπιν ἀναπτύσσει τὰ ὑπὲρ τῆς γεωργίας μέτρα διὰ νὰ προσθέσῃ: «Λέγομεν, ὅτι χρειάζονται κεφάλαια διὰ τὴν γεωργίαν, ἀλλ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι πρὸ πάντων χρειάζεται ἐκπαίδευσις, τὸ κεφάλαιον ἔρχεται κατόπιν» καὶ ἀναφέρει Γάλλον συγγραφέα, ὅστις ὑποστηρίζει, «ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις καὶ τὸ κεφάλαιον εἶναι οἱ δύο παράγοντες, ἀλλὰ τὰ κεφάλαια δὲν προσέρχονται εἰς τὴν γεωργίαν, εἰμὴ ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον προηγηθῇ ἡ ἐκπαίδευσις» καὶ ἐξακολουθεῖ. «Πρόκειμένου λοιπὸν περὶ γεωργίας μὴ ὁμιλῆτε περὶ κεφαλαίων. Βεβαίως καλὸν δύναται νὰ εἶναι τὸ νὰ ἔχωμεν Τραπεζὰς, αἱ ὅποια νὰ προσφέρωσιν εἰς τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς κτηματίας χρηματικὰ ποσά, ἀλλ' ἐὰν δὲν διδάξῃτε αὐτοὺς, δὲν δύνασθε νὰ ἔχητε ἀληθῆ παραγωγὴν, δὲν θὰ κάμετε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ παρακινήτε αὐτοὺς νὰ δανείζονται διὰ νὰ ζημιῶνται. Τὸ κεφάλαιον τὸ προσφερόμενον εἰς τὸν γεωργὸν εἶναι ὠφέλιμον, ὅταν ἡ γεωργία εἶναι ἀνεπτυγμένη. Καὶ διὰ τοῦτο πανταχοῦ ἐσκέφθησαν περὶ ἐκπαίδευσεως γεωργικῆς καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο κατέστη ἓν τὸ πρωτίστων ζητημάτων, τὰ ὅποια ἀπησχόλησαν τὰ Κοινοβούλια καὶ ὅλους τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς τῶν Εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν. Ἡμεῖς παρημέλησαμεν τὸ θέμα τοῦτο ἐντελῶς καὶ μόνον ἴσως διότι ἔτυχε νὰ ἔχωμεν ἓν κεφάλαιον ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια τὰ εὐγενῆ τῆς Ἑλλάδος τέκνα προσέφεραν εἰς τὸ Κράτος ἐσκέφθημεν νὰ διαθέσωμεν αὐτὸ ἐπιτυχῶς ὑπὲρ τῆς Γεωργίας». (1).

Ποία ἡ τύχη τῶν νέων γεωργικῶν ὀργανισμῶν.

Προχωρῶν κάμει λόγον περὶ τῶν συσταθέντων Τριανταφυλλιδείων Γεωργικῶν Σχολείων, τὰ ὅποια ἀπέπρωτο μετὰ μίαν δεκαετίαν νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ νὰ μᾶς εἴπῃ, ὅτι ματαίως διέρρευσεν ἐκείνη ἡ δεκαετία καὶ ματαίως κατεδαπανήθη ὄχι ὀλίγον χρῆμα, διότι τὰ γεωργικὰ σχολεῖα ἀπεδείχθησαν ἐστερημένα πρακτικότητος». Τονίζει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι διὰ τοῦ νέου Νομοσχεδίου ἡ Κυβέρνησις τροποποιεῖ τὸ ἐκπαιδευτικὸν γεωργικὸν καθεστῶς τῆς χώρας, εὐχεται ὅμως νὰ μὴ κληθῇ καὶ πάλιν ἡ Βουλὴ μετὰ μίαν νέαν δεκαετίαν διὰ ν' ἀκούσῃ «ὅτι καὶ οἱ γεωργικοὶ Σταθμοὶ δὲν παρήγαγον κανὲν ἀποτέλεσμα» (2).

Ἀποκρούει τὴν φειδῶ προκειμένου νὰ ἐνισχυθῇ ὁ γεωργός.

Ψέγει κατόπιν τὴν δειλίαν τοῦ Ὑπουργοῦ εἰσάγοντος τιαύτης σπουδαιότητος ζήτημα ἐνῶ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ «καυχώμενος ὅτι πρόκειται περὶ ζητήματος ζωτικωτάτου διὰ τὸν τόπον» καὶ νὰ ζητήσῃ οἷας δῆποτε χρηματικὰς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας. Κατόπιν ζητεῖ ἀντὶ τὰ νέα ἰδρύματα νὰ ὀνομασθῶσι Σταθμοὶ νὰ φέρωσιν τὸν τίτλον «Γεωργικαὶ Πρακτικαὶ Σχολαὶ διότι ἡ λέξις Σταθμὸς δὲν ὑποθέτει κίνησιν καὶ πρόοδον καὶ ἡμεῖς θέλομεν πράγματι κίνησιν καὶ πρόοδον». Μετὰ τινὰ δὲ ἀνάλυσιν διατάξεων τινῶν τοῦ Νομοσχεδίου ὁμιλεῖ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς ἐν Γαλλίᾳ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως «ἣν καὶ ἀπομιμοῦνται τὸ ἄλλα Κράτη» καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ 1849 ζωηρὰ ἐξεδηλώθη εἰς τὴν χώραν ταύτην μέριμνα, ἡ ὁποία καταφαίνεται ὅταν ἀναγνώσῃ τις «εἰς πρακτικὰ ὀγκώδη τὰς ἀγορεύσεις τῶν σπουδαιωτέρων τῆς Γαλλικῆς Συνελεύσεως, ἀσχολουμένων

(1) Μεγάλοι καὶ αἰῶνιοι ἀλήθειαι!

(2) Σ.Σ. Ἡ πρόρρησις αὕτη ἐπαλήθευσε. Ἡ νομοθεσία μας εἶναι γιομάτη ἀπὸ τροποποιήσεις καὶ ριζικὰς μεταβολάς.

εις τὸ ζήτημα τοῦτο». Μετὰ τοῦτο ἐξαίρει τὸν τρόπον τῆς γεωργικῆς διδασκαλίας ἐν Γαλλίᾳ καὶ εὐχεται νὰ εἰσαχθῇ αὕτη καὶ εἰς τὴν τελευταίαν καλύβην τοῦ "Ἑλλη-
νος χωρικοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀγρόρευσιν Γάλλου Βουλευτοῦ ὅστις συνίστα εἰς τοὺς
Γάλλους νὰ μιμηθοῦν τὴν Ἑλβετίαν «ἣτις εἰσήγαγε τὴν Γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν
εἰς τὴν καλύβην τοῦ γεωργοῦ οὕτως εἶπεῖν διὰ τῆς βίας». Τονίζει τὴν ἀμάθειαν
καὶ τὰς προλήψεις τοῦ χωρικοῦ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου δὲν θὰ ἐλαμβάνοντο τὰ μορφωτικὰ
αὐτὰ μέτρα ἂν δὲν εὑρίσκετο εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Ἐξαίρει τὴν χρησιμότητα
τῶν Ἀγροκηπίων καὶ ζητεῖ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῶν, ἀλλὰ κακίζει τὴν διστακτικό-
τητα τοῦ Ὑπουργοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναμένει νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ Ουασιμασία αὕτη ἰδέα ἀπὸ τὴν
καλὴν διάθεσιν τῶν Δήμων, τῶν Μονῶν ἢ τῶν ἰδιοτῶν. Ὑέγει τὴν φειδωλίαν ὡς πρὸς
τὴν παροχὴν μέσων ὑλικῶν εἰς τοὺς γεωργούς καὶ συνιστᾷ ἐκθύμως τὴν δωρεὰν
προσφορὰν εἰς αὐτούς. «Ἐὰν εἶναι δυνατὸν, λέγει, νὰ τὸ μειωφέρητε καὶ εἰς τὴν κα-
λύβην, νὰ τὸ ἐπιδεικνύετε καὶ εἰς τὰ τέκνα του ἀκόμη τὸ ἐργαλεῖον ἐκεῖνο, τοῦ
ὁποίου γίνεται χρῆσις ἐν τῷ Σταθμῷ, τότε θὰ τὸν ὠθήσετε εἰς τὴν πρόσοδον» (1).
Ὅμιλεῖ κατόπιν γενικῶς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν καθυστέρησιν (2) εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώ-
σεις τῆς παραγωγικῆς ζωῆς τοῦ τόπου καὶ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ Νομοσχέδιον
ζητεῖ νὰ ὑπάρξῃ ὀλιγωτέρα φειδῶ εἰς τὰς ἐξ αὐτοῦ ἀπορροεύσας λειτουργίας. Ἀνα-
φέρει τοὺς λόγους Γάλλου βουλευτοῦ, ὅστις ὑπεστήριξε νὰ δοθῶσιν ἑκατομμύρια
ὑπὲρ τῶν γεωργῶν. «Ἀφειδῶς, ἔλεγε, δόσατε καὶ ἄς εἶναι βεβαρυμένος ὁ προῦπο-
λογισμός. Ὅ,τι δώσητε εἰς τὴν γεωργίαν δὲν θὰ εἶναι ἢ προκαταβολή. Θὰ δώσητε
χιλιάδας καὶ θὰ ἐπιστρέψωσι ταχέως αἱ χιλιάδες κατὰ ἑκατομμύρια εἰς τὸν Δημό-
σιον (Ἡσαυρόν)».

Ἀπάντησις τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν.

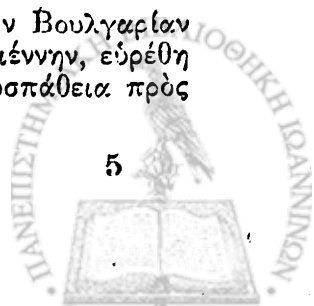
Εἰς ἀπάντησιν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἀντικρούει τὸν Χατζόπουλον,
κυρίως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀυξήσεως τῶν Σταθμῶν καὶ Ἀγροκηπίων, λόγῳ
ἐλλείψεως προσωπικοῦ καὶ λόγῳ οἰκονομιῶν...

Δαμβάνει τὸν λόγον ὁ Εὐταξίας ψέγων τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα.

Ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ὁμιλεῖ ὁ Εὐταξίας, ὅστις ἀποδίδει τὴν ἀποτυχίαν
τῶν Σχολῶν οὐχὶ ἀδιότι οἱ ἀπόφοιτοὶ των δὲν εὗρον στάδιον ἐνεργείας ἐν Ἑλλάδι,
στερούμενοι αὐτοὶ ἰδίων μεγάλων κτημάτων ἢ τῶν ἀναγκαίων κεφαλαίων, ὅπως
μισθώσωσιν ἄλλων μεγάλα κτήματα καὶ ἐφαρμόσωσιν εἰς ταῦτα τὰς θεωρητικὰς
καὶ πρακτικὰς τῶν γνώσεις· δὲν ἀπέτυχον διότι οἱ κύριοι τῶν μεγάλων κτημάτων
παρ' ἡμῖν προτιμῶσι τὸ σύστημα τῆς ἐπιμόρτου καλλιιεργείας ἢ τὴν ἄμεσον καλλι-
ἐργεσίαν τῶν κτημάτων των δι' ἐμπειρικῶν ἐπιστατῶν, ἀλλ' ἀπέτυχον, διότι ἡ παί-
δευσις ἐν τοῖς περὶ τῶν ὁ λόγος Σχολείοις ὑπῆρξε πάντοτε ἐλλιπὴς καὶ πλημμελής,
ὑπὸ τε θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἔποψιν, διότι ἐν Ἑλλάδι στερούμεθα παντάπασι
γεωργικῶν ἐργατῶν δυναμένων νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰ ὄργανα καὶ τὴν ἐφαρμογὴν

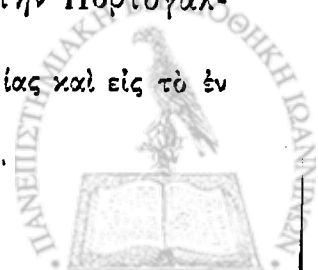
(1) Σ.Σ. Εἰς τὴν Δανίαν οἱ κρατικοὶ γεωπῆνοι ἢ οἱ ἐκπρόσωποι εἰδικοῦ Σωματείου ἐπι-
σκέπτονται τοὺς ἀγρότας εἰς τὰς κατοικίας των προσκομίζοντες εἰς αὐτούς τὰ τελειότερα γεωρ-
γικὰ, πτηνοτροφικὰ καὶ γεωργοβιομηχανικὰ ἐργαλεῖα. Παραμένουσιν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον, διδά-
σκουσι τὴν χρῆσιν των καὶ ἀφήνουσιν εἰς αὐτούς ὅσα μποροῦν νὰ ἐξυπηρετήσωσιν καὶ βελτιώσωσιν
τὴν παραγωγὴν των, μετὰ τοῦτο ἀπέρχονται διὰ νὰ ἐπανέλθωσι μετὰ τινα χρόνον καὶ πεισθῶσι
περὶ τῆς καλῆς αὐτῶν παρὰ τῶν φιλοπροόδων γεωργῶν χρήσεως.

(2) Ἀναφέρει τὰ τῆς παραγωγῆς ροδελαίου τὸ ὁποῖον εἶναι πλοῦτος εἰς τὴν Βουλγαρίαν
καὶ βεβαίῳ ὅτι τὸ ἐν Ἑλλάδι κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Σαρακομένου, σταλὲν εἰς Βιέννην, εὑρέθη
καλλίτερον τοῦ Βουλγαρικοῦ. Λυπεῖται διότι ἐν Ἑλλάδι παρημελήθη τόσον ἢ προσπάθεια πρὸς
παραγωγὴν ροδελαίου καὶ γενικώτερον ἢ βιομηχανία τῶν ἔρωμάτων.

παντός νεωτέρου και τελειότερου συστήματος καλλιεργείας». Συνεχίζων, φέγει τὴν λειτουργίαν τῶν Σχολῶν και τὸ πρόγραμμα αὐτῶν, και τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας και τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ ἀσκήσεις. Ψέγει ἐν γένει τὸν Νόμον ΑΦΜΒ', φέγει τοὺς Διευθυντάς και Καθηγητάς τῶν Σχολῶν, φέγει τὸ προσωπικὸν τῶν Σχολείων, φέγει τὴν Ἐπιτροπὴν ποῦ συνέταξε τὸ νέον Νομοσχέδιον και ἀκόμη δριμύτερον φέγει τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Βιτύνης διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἀφ' οὗ αὐτὸς ἀπέτυχε θ' ἀποτύχωσι και οἱ διὰ τοῦ νέου Νομοσχεδίου, ἐπεκτεινόμενοι Σταθμοί, ἐφ' ὅσον οἱ σκοποὶ και τοῦ παλαιοῦ Σταθμοῦ και τῶν νεοῖδρυθησομένων εἶναι «παραπλήσιοι ἢ μᾶλλον ἀπαράλλακτοι» (1). Ζητεῖ ὁ Εὐταξίας νὰ καταρτίσωμεν γεωργικούς ἐργάτας, οἱ ὅποιοι δὲν ἀποκτῶνται ποτε «διὰ παραδειγματικῆς διδασκαλίας, γινομένης ἐν Γεωργικοῖς Σταθμοῖς, ὡς μάλιστα οὗτοι ἰδρύνονται παρ' ἡμῶν» και ἀναφέρει παραδείγματα ἐκ τῶν ἰδίων προσπαθειῶν πρὸς καλλιέργειαν μεγάλων κτημάτων, τὰ ὅποια ὁ ἴδιος οἰηθύνεν εἰς Μικελονίαν. Συνιστᾷ ἐπομένως τὴν ἴδρυσιν Fermes-Ecoles εἰς τὰς ὁποίας πρέπει ἀνὰ διορίσωμεν ἕνα Διευθυντὴν και 4 ἀρχιεργάτας, ἕνα διὰ τὴν κυρίως γεωργίαν, ἕνα διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, ἕνα διὰ τὴν κηπουρικὴν και δένδροκόμίαν και ἕνα τεχνικήν ἐπισκευαστὴν γεωργικῶν ἐργαλείων». Κανονίζε, δὲ τὸν τρόπον τῆς ἐκπαιδεύσεως και τῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν τὸσον ἀπὸ πρακτικῆς ὅσον και ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως. «Τοιαῦτα, λέγει, σχολεῖα πρέπει νὰ ἰδρύνωμεν εἰς ἕκαστον νομόν, ἐν ἀνάγκῃ και εἰς τὰς κυριωτέρας ἐπαρχίας, νὰ ἐπικρατῇ δὲ εἰς αὐτάς ἢ κυρίως γεωργία, ὅπου ὁ πληθυσμὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν γεωργικός, ἢ κυρίως δὲ κτηνοτροφία και τυροκομία ὅπου ὁ πληθυσμὸς.....» και προσθέτει, ὅτι «Μόνον μὲ τοιαῦτα σχολεῖα, μὲ τοιαύτην ἕντως πρακτικὴν ἀγροτικὴν παιδείαν, διαρκοῦσαν περὶ τὰ 3—4 ἔτη, ὡς ἐν Γαλλίᾳ και Γερμανίᾳ, εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκτήσωμεν ἀληθῶς γεωργικούς ἐργάτας, ἱκανοὺς.....». Κατόπιν φέγει τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν διατεθειμένων στρεμμάτων εἰς ἕκαστον Ἀγροκήπιον και ἐπανέρχεται εἰς τὴν πρότασίν του ὅπως ἰδρυθῶσιν εἰς μεγάλα κτήματα τοῦ Κράτους και ἰδιωτῶν Ἀγροτικὰ Σχολεῖα, περιλαμβάνοντα 40—50 περίπου μαθητάς οἵτινες θὰ καλλιεργῶσιν οἱ ἴδιοι τὰ κτήματα ταῦτα. Ὁμιλῶν κατόπιν διὰ τοὺς εὐρωπαϊκούς γεωργικούς Σταθμούς, λέγει, ὅτι οὗτοι, ὑπὸ ἕνα διευθυντὴν ἀσχολοῦνται ἐκεῖ εἰς «μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις, μὲ ἀναλύσεις και ἐξετάσεις τοῦ ἐδάφους, τῶν σπόρων, τῶν λιπασμάτων, τοῦ γάλακτος, τῶν οἴνων κλπ. παρέχουσι τὰς ἀναγκαίας συμβουλὰς και ὁδηγίας πρὸς τοὺς γεωργούς, ἀμπελοουργούς, δένδροκόμους και σιτοπαραγωγούς, περὶ παντός ζητήματος, ἀπαιτούντος ἀγρονομικὰς και γημικὰς γνώσεις.....». Ψέγει κατόπιν τὸ άρθρ. 3 τοῦ Νομοσχεδίου και εὐρίσκει «σύγχυσιν παντελῆ ὅλων διαφόρων πραγμάτων, ἤτοι πρακτικῶν γεωργικῶν Σχολείων (Ackerhauschulen, fermes-écoles), γεωργικῶν σταθμῶν και προτύπων ἀγροκηπίων σύγχυσιν, ἐξ ἧς μέλλει νὰ προκύψῃ ἀληθὴς κυκλῶν διὰ τὴν γεωργικὴν ἡμῶν παιδείαν, ἄνευ πρακτικῆς ὠφελείας και μόνον χάριν σπατάλης τῶν χρημάτων τοῦ Τοιανταφυλλιδείου κληροδοτήματος». Κατόπιν τούτων ζητεῖ τὴν «ἴδρυσιν πρακτικῶν ἀγροτικῶν σχολείων, δυναμένων νὰ μορφώσωσιν ἀληθεῖς γεωργικούς ἐργάτας, ἱκανοὺς νὰ διαδώσωσιν ἐν ἡμῶν πᾶν νεώτερον και τελειότερον σύστημα καλλιεργείας εἰς τὴν ἴδρυσιν πραγματικῶν γεωργικῶν σταθμῶν, οἵτινες θ' ἀπέβαινον ἀληθεῖς φάροι διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι Γεωργίαν». Ἀλλὰ ὁμολογεῖ τὴν ἔλλειψιν τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ και ζητεῖ νὰ συστήσωμεν εἰς Ἀθήνας Ἀνωτέραν Γεωργικὴν Σχολὴν και ἀναφέρει τὰς ὑπαρχούσας τοιαύτας εἰς Γερμανίαν και Γαλλίαν χωρὶς ὁμως νὰ συνιστᾷ νὰ μιμηθῶμεν τὰς χώρας ταύτας. Φέρει ὁμως παράδειγμα τὴν Πορτογαλ-

(1) Σ.Σ. Περίπου τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔφερεν ὁ Εὐταξίας και εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ Γεωργικὸν Συνέδριον τὸ λαβὸν χώραν κατὰ τὸ 1907.

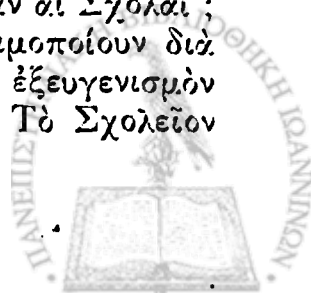
λίαν, ἣν ζητεῖ νὰ μιμηθῶμεν «καὶ νὰ ιδρύσωμεν μίαν ἐνιαίαν Γεωργικὴν Σχολὴν ἐνταῦθα, ἐν ᾧ πλὴν τῆς κυρίως γεωργικῆς νὰ διδάσκωνται καὶ ἡ δασονομία καὶ ἡ κτηνιατρικὴ». Αναφέρει δὲ τὰ πλεονεκτήματα ταύτης καὶ τὰ μέλλοντα νὰ προκύψωσιν ἐξ αὐτῆς ὡφελήματα.

Ἀπαντᾷ ὁ Χατζόπουλος.

Ὁ Χατζόπουλος ἀντικρούει τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Εὐταξία κυρίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδρυσιν τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς καὶ ὁμιλῶν διὰ μακρῶν προσθέτει καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐπὶ ἔτη πολλά δὲν ἔχετε ἀνάγκην θεωρητικῆς διδασκαλίας γεωργικῆς ἐν Ἑλλάδι, ἔχετε ἀνάγκην, καὶ χάριν τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας, ἵνα ἐλκύσετε πρὸς αὐτὴν τὸν γεωργόν, νὰ μεταχειρισθῆτε προηγουμένως τὸ παράδειγμα καὶ τὸν διαθέσητε πρὸς αὐτό. Δίδει ὁ γεωργὸς ὅταν ἴδῃ προηγουμένως τὴν καλὴν καλλιέργειαν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐκτελέσητε διὰ τοῦ ἀγροκηπίου καὶ ἴδῃ τὰ ἀποτελέσματα, χωρὶς νὰ βλέπῃ τὰς δοκιμαστικὰς ἐργασίας παντάπασιν, ὅταν ἴδῃ τὸ ἀγροκηπίον καλλιεργούμενον καὶ ἀποφέρον διὰ μικρᾶς δαπάνης μέγα εἰσόδημα, θὰ διατεθῆ τοιοῦτοτρόπως, ὥστε, ἐὰν θελήσητε νὰ τὸν διδάξητε καὶ τινα θεωρητικά, θὰ τὰ ἀποδέχηται καὶ θὰ ἀρέσκηται νὰ κάμῃ δοκιμαστικὰς ἐργασίας». Μετὰ τινὰς παρατηρήσεις περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ σχετικῶν προσπαθειῶν θίγει τὸ ζήτημα τῶν Σχολεπαύλεων ἧται τῶν Σχολῶν τῶν ἐπιτηρουμένων ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ λειτουργουσῶν εἰς ἰδιωτικὰ κτήματα.

Ὁμιλοῦν ὁ Εὐταξίας καὶ Μερλόπουλος, ὅστις ψέγει τὴν Πολιτείαν διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς πρὸς τὰς Σχολὰς

Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Χατζοπούλου λεχθέντα ἀπαντᾷ ὁ Εὐταξίας διασαφηνίζων τὰ τῆς διαφωνίας τῶν καὶ ἐξηγῶν τὰς ἰδέας του καὶ τὰ ἐπιχειρήματά του, μεθ' ὃ λαμβάνει τὸν λόγον ὁ Μερλόπουλος, ὅστις ὑπεραμύνεται τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν. Εὐρίσκει τὴν κατάργησιν αὐτῶν πάντως ἀσύμφορον καὶ ἐπιζήμιον καὶ ἂν ἀπέπυγον αἱ Σχολαὶ τοῦτο ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὴν ἑλλιπῆ ἢ ἀτελεῆ ὀργάνωσιν αὐτῶν ἀλλ' εἰς τὴν ἑλλειψιν ἐνδιαφέροντος καὶ ἐπιτηρήσεως ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας. Οὐδέποτε ἡ Πολιτεία ἐξετέλεσε τὸ καθήκον αὐτῆς, ὅπως ἐκπληρωθῆ ὁ σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ιδρύθησαν αἱ Σχολαί. Ἐπανελημμένα ἐκθέσεις Ἐφορευτικῶν Ἐπιτροπῶν ὑπεβλήθησαν εἰς τὸ Ἵπουργεῖον ἐνδεικνύουσαι τὴν ἀνάγκην τῆς λήψεως μέτρων τελεσφόρων, ἵνα ἐπιτευχθῆ ὁ σκοπός τῶν Σχολῶν τούτων, ἀλλ' οὐδεμία τῶν παραινήσεων αὐτῶν ἐλήφθη ποτὲ ὑπ' ὄψιν, οὐδὲν ποτε ἐγένετο πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ τὸν αὐτίον ἐκ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πᾶν κώλυμα παρενεβάλλετο, ὅπως τελείως ἀποτύχῃ ὁ σκοπός διὰ τὸν ὁποῖον ιδρύθησαν αἱ Σχολαί». Καὶ πρὸς πίστωσιν τῶν λεγομένων του ἀναφέρει τὰς δυσχερείας ποῦ παρενέβαλλεν ὁ Λογιστὴς τοῦ ἰδρύματος εἰς τὰ τῆς καλῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς. Ἐξήτει ὁ Διευθυντὴς σπῆρον «διὰ τὴν σπαρῆν ὁ ἀγρὸς ὁ ἀνήγων εἰς τὴν Σχολὴν καὶ ἡ λογιστικὴ ὑπηρεσία ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ σπόρος παρείχετο εἰς τὴν Σχολὴν, ὅτε οἱ ἄλλοι γεωργοὶ ἐθέριζον τοὺς ἀγρούς των ἰ». Αναφέρει κατόπιν τί μαθήματα πρὸς διδασκαλίαν ἀνέγραψεν ὁ Νόμος τοῦ 1887. Ἦτοι τὴν οἰνοποιίαν, τὴν ἀμπελοουργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν μεγάλην καλλιέργειαν, τὴν σηροτροφίαν καὶ παντοειδῆ ἄλλα μαθήματα. Ἄς λάβωμεν, λέγει, τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐρωτᾷ. Τί ἐπραζάν αἱ Σχολαί; «Ἐξήτησαν πιστώσεις ὅπως ἀγοράσωσι κτήνη, τὰ ὁποῖα θὰ ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Σχολῆς, διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν καὶ τὸν ἐξευγενισμόν τοῦ γένους, ἀλλ' οὐδέποτε ἐδόθη πίστωσις πρὸς τὸ σκοπὸν τοῦτον. Τὸ Σχολεῖον

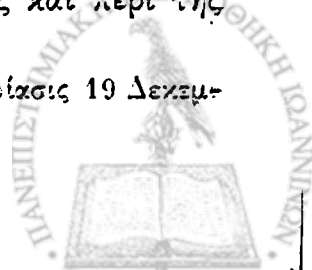
τὸ ἐν Ἀθήναις, εἶχε ποτε ἓνα ψωραλέον ἵππον, ἕμοιον πρὸς τὸν τοῦ Δὸν Κιγώτου· καὶ αὐτὸς μόνος ἔπρεπε νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας τοῦ Σχολείου. Διὰ τὴν ἐλαιοκομίαν τί ἔπραζεν ἡ Διοίκησις ἵνα ὑποβοηθῇ τὰς Σχολὰς; Μετεκάλεισεν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ Ἰταλὸν τινα εἰδικὸν ἐλαιοκόμην, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἔτη πολλὰ οὐδὲν ἔπραξε, καὶ δὲν ἤξευρε καὶ αὐτὸς δικτὶ ἐμισθοδοτεῖτο, καὶ ἀφοῦ ἐπὶ τέλους ἐβαρύνθη νὰ μένῃ ἀργός, ἐζήτησεν ὁ ἴδιος εὐσυνειδήτως νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἔργου τῆς διαρκεῶς ἀναπαύσεως. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀμέλεια ἐκ μέρους τῆς Διοικήσεως ἢ ὅποια ἔγχαγε τὰς Σχολὰς εἰς κατάστασιν νεκρώσεως καὶ εἰς στείρωσιν τελείαν ὡς πρὸς τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα». Ἐν συνεχείᾳ ὁμιλεῖ διὰ μακρῶν ἀντικρουῶν καὶ τὸν Χατζόπουλον ὁμιλήσαντα ἐκ νέου καὶ καταλήγει ὡς ἑξῆς:

«Ἄν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐπιτύχωμέν τι τὸ ὅποῖον νὰ εἶναι ἂν οὐχὶ τέλειον, ἀλλ' ἀνάλογον πρὸς τὰς περιστάσεις, δὲν πρέπει νὰ προβῶμεν τόσον ἐλαφρᾶ τῇ συνειδήσει καὶ τόσον ἀμελετήτως εἰς τὴν κητέργησιν τοῦ συστήματος τῶν Σχολῶν, ὅπερ καθ' ἑαυτὸ δὲν ἦτο κακόν, οὐδὲ πάσχει ἀτυχῆ ὀργάνωσιν, ἀλλὰ τὸ ὅποῖον δὲν ἀπέδωκε τοὺς προσδοκωμένους καρποὺς ἕνεκα τῆς ἀμελείας καὶ ἀστοργίας τῶν Κυβερνήσεων. Ἄν νομίζομεν ὅτι ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις ἡμῶν ἡ συντήρησις τῶν τριῶν σχολῶν ἅς περιορισθῶμεν εἰς δύο ἢ καὶ εἰς μίαν καὶ κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν τοῦ Ἀιδινίου, ἀλλὰ μὴ ἀποτολήσωμεν τὴν κητέργησιν τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν, διότι ἐκ τούτων θὰ πορισθῆτε τοὺς μέλλοντας νὰ διδάξωσιν εἰς τοὺς γεωργικοὺς σταθμοὺς. Πρέπει δὲ νὰ εἴμεθα δικαιότεροι· δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν ὅτι οὐδὲν κατώρθωσαν αἱ Γεωργικαὶ Σχολαί, καὶ ὅτι οἱ ἐν αὐταῖς φοιτήσαντες εἶναι παιδιὰ ἀγράμματα. Ἐγὼ γνωρίζω ὀκτὼ ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ἤδη ἐγρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Κωπαίδος, καὶ οἵτινες εἶναι ἄριστοι, ἀναλόγως τῆς ἐκπαιδεύσεως ἣν ἔλαβον, γνωρίζω δύο, οἵτινες ἐπεδόθησαν εἰς ἰδίαις ἐργασίαις, εἰς τὴν σαπωνοποιίαν καὶ τὴν τυροκομίαν...» Μετὰ τινὰς τροποποιήσεις ψηφίζεται εἰς β' ἀνάγνωσιν τὸ περὶ Γεωργικῶν Σταθμῶν Νομοσχέδιον (1).

Τὸ Νομοσχέδιον περὶ καταργήσεως τῶν Σχολῶν εἰς Γ' ἀνάγνωσιν.

Καὶ πάλιν ὁ Χατζόπουλος λαμβάνει πρῶτος τὸν λόγον τονίζων τὴν σημασίαν τῆς γεωργίας καὶ συνιστῶν τὴν σοβαρὰν ὑπὲρ αὐτῆς συζήτησιν. Κατόπιν ὁμιλεῖ καὶ πάλιν περὶ τῆς διευκολύνσεως εἰς παροχὴν ἐργαλείων εἰς τοὺς γεωργοὺς. Δὲν κρίνει σοβαρὸν τὸ μέτρον τῆς μεταβολῆς τῶν Σχολῶν εἰς Σταθμοὺς καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ Νόμου τοῦ 1887 λέγει ὅτι μόνος ὁ Καραπᾶνος «ἔλαβε τὸν λόγον τότε καὶ τῶ ὄντι προεῖπεν ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ἀποτυχία τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν, ὅχι βεβαίως διὰ τὸ ὄνομα αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὸν ὀργανισμόν, τὸν ὅποῖον ἐλάμβανον, καὶ ἐσύστησε τότε τὴν ἴδρυσιν τῶν γεωργικῶν Σταθμῶν, ὀρίσας καὶ κατὰ τί θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἀληθὴς καὶ οὐσιώδης διαφορά». Ζητεῖ λοιπὸν νὰ μὴ ἐπαναληθῆ τὸ λάθος ἐκεῖνο τὸ πρὸ δεκαετίας, κατὰ τὸ ὅποῖον ἐψηφίσθη ὁ νόμος χωρὶς συζήτησιν, ἀλλὰ νὰ δοθῆ εἰς τὸ ὑπὸ ἐπιψήφισιν νομοσχέδιον ἡ μεγαλυτέρα προσοχὴ καὶ ἡ εὐρυτέρα συζήτησις. Κατόπιν ὁμιλεῖ διὰ μακρῶν διὰ τὰς Fermes—Écoles τῆς Γαλλίας καὶ φέρει διαφόρους τροπολογίας. Ἐπίσης φέρει τροπολογίαν καὶ ὁ Γ. Φαρμακόπουλος ὑπεραμυνόμενος τῶν γαιῶν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος, καὶ ἐπικαλούμενος καὶ τὴν γνώμην τοῦ κ. Χασιώτου ὅστις δηλοῖ ὅτι ἡ Σχολὴ Τίρυνθος «διὰ τῆς παραγωγῆς τῆς συντηρεῖται ἀφ' ἑαυτῆς καὶ πρόσοδον τῷ Δημοσίῳ προσφέρει». Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ κτηνοτροφία εἰς Τίρυνθα, ἐλειτούργει δὲ καὶ τυροκομεῖον. Γίνεται μακρὰ συζήτησις περὶ τῶν γαιῶν τῆς Τίρυνθος καὶ περὶ τῆς

(1) «Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς». Συνεδρίασις 19 Δεκεμβρίου 1896. Σελ. 834—847.

διενεργουμένης εἰς αὐτάς κτηνοτροφίας καὶ εἰς αὐτὴν λαμβάνουν μέρος οἱ Γ. Φαρμακόπουλος, Καραπάνος, Δεληγιώργης, Μερλόπουλος καὶ Χατζόπουλος.

Κατόπιν λαμβάνει τὸν λόγον ὁ παλαιὸς ἐλεγκτὴς τῆς Σχολῆς Τίρυνθος καὶ ἤδη Πρωθυπουργὸς Θ. Δηλιγιάννης, ὅστις καὶ ἱστορεῖ τὰ τῆς Σχολῆς Τίρυνθος καὶ ἀναφέρει τὰ τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς καὶ τοῦ Ἴπποφορβείου. «Διὰ τοῦτο, λέγει, κατὰ τὸ 1863, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Συνελεύσεως, κατηργήθη καὶ ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ καὶ τὸ Ἴπποφορβεῖον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρχε πάντοτε ἔλλειψις γαιῶν εὐφόρων καὶ ὑπῆρχεν ὑπόνοια, ὅτι ἤθελον καταληφθῆ αἱ γαῖαι τῆς Σχολῆς ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἀπεφασίσθη, ὅπως αὐταὶ αἱ γαῖαι μὴ χρησιμοποιηθῶσι μήτε εἰς τὴν διανομὴν τῆς ἐθνικῆς γῆς μήτε εἰς ἄλλο τι, ἀλλὰ νὰ μένωσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Οὕτω λοιπὸν ἐνωκιάζοντο κατὰ στρέμμα καὶ τὸ Δημόσιον εἰσέπραττε τὸ τίμημα. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὗρον τὰς γαῖας ταύτας, καθ' ἣν περίοδον ἀνέλαβον τὸ πρῶτον τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν». Ἀναφέρει κατόπιν τί ἐνήργησεν εἰς τὰ 1891 διὰ τὰς γαῖας αὐτάς καὶ τί κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον ὅποτε ἐπεδίωξε νὰ ἐξυγιάνη τὰς ἐκτάσεις αὐτάς ἀποβλέπων εἰς αὐτάς ὡς γαῖας ἐπιτηδείας ἵνα «χρησιμεύσουν πρὸς ἴδρυσιν Ἴπποφορβείου». Κατόπιν ἀναφέρει ὅτι «ὑπάλληλος τυγχάνων εἶχεν ἀποσταλεῖ ἄλλοτε εἰς τὴν Γεωργικὴν ἐκείνην Σχολὴν πρὸς ἐξέτασιν, διήλθε δ' ἔφιππος πάντα τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐπομένως γνωρίζει καλῶς». Κατόπιν ἀναφέρει τὰς γενομένας ἔκτοτε καταπατήσεις καὶ τὰς γεννηθείσας ἐκ τούτου δίχας, ὑπολογίζων τὰς γαῖας ταύτας εἰς 7—8,000 στρέμματα. «Πλὴν τούτων, λέγει, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Βασιλείας τοῦ Ὀθωνος συνεστήθη ἐν Τίρυνθι στρατιωτικὸς ἐποικισμὸς ἐκ Γερμανῶν. προερχομένων ἐκ τοῦ συμμαχικοῦ Στρατοῦ, ὁ ὁποῖος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο τελματῶδες, οὗτοι, ζῶντες ἐν τῷ μέσῳ μισμαμάτων, ἰδίως πρὸς τὸ ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου μέρος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Γλυκιά ἐξηφανίσθησαν, ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν, ἄλλοι δὲ τραπέντες εἰς φυγὴν καὶ πωλήσαντες τὰς μερίδας των εἰς ἄλλους». Κατόπιν, συνεχίζει, ὅτι ἐδόθησαν γαῖαι εἰς τοὺς ἀγωνιστάς καὶ ὑπάρχουν δίχαι, ἀλλὰ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως Ἴπποφορβείου διὰ τῆς ἀποξηράνσεως τῶν γαιῶν καὶ θίγων καὶ τὸ ζήτημα τῆς καλλιεργείας αὐτῶν ὑπὸ τῆς Σχολῆς βεβαιαῖ ὅτι ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὸν Διευθυντὴν αὐτῆς καὶ παρακαλεῖ τὴν Βουλὴν νὰ τοῦ παραχωρήσουν ἐκτάσεις μεγαλύτερας.

Ἐπακολουθεῖ μακρὰ συζητήσεις μεταξὺ Καραπάνου, Φαρμακοπούλου, Μαυρομιχάλη, Πετρίδη, Φιλαρέτου, Δεληγιώργη, Χατζοπούλου, Θ. Ζαΐμη, Ταταράκη, Βελλίνη ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθορισμὸν 250 στρεμμάτων πρὸς καλλιέργειαν εἰς τοὺς Σταθμοὺς. Κατόπιν γίνεται συζήτησις περὶ τῆς μισθοδοσίας τῶν Διευθυντῶν, περὶ συστάσεως Ἀγροκηπίων κτλ. κτλ. Μιὰ ἀπὸ τὰς πλέον πολυλογωτέρας συζητήσεις κατὰ τὰς ὁποίας ὁμοῦς ἠκούσθησαν γινῶμαι σοβαρώταται περὶ γεωργίας καὶ γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως κυρίως ὑπὸ τῶν Χατζοπούλου, Κ. Καραπάνου καὶ Λεων. Δεληγιώργη (1).

Οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπόφοιτοὶ τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου κατὰ τὸ 1896.

Ἀπὸ ἐκθεσίων τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Ρ. Δημητριάδου «περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου καὶ τῶν κτημάτων της», ἀποσπῶμεν κεντρικὸν ἐνδιαφέρον τὸ ἔργον τοῦτο ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ μαθητευομένων».

«Ἐάν, λέγει, κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη εἴχομεν ν' ἀναγγείλωμεν τὸ εὐχάριστον γεγονός, ὅτι ἡ δρᾶσις τῆς Σχολῆς ἐγένετο ὀρατὴ καὶ ἐπαισθητὴ διὰ τῆς ἰδρύ-

(1) Ἐφημερίδες τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς. Συνεδρίασις 22 Δεκεμβρίου 1896. Σελ. 909—926.

σεως μερικῶν Ἑλβετικῶν τυροκομείων εἰς διάφορα μέρη τῆς Θεσσαλίας, ἰδίως ἐπὶ τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου, νῦν ἔχομεν ν' ἀναγγεῖλωμεν τὸ ἔτι εὐχάριστον γεγὸνος ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἀποφοιτησάντων μαθητῶν τῶν τελευταίων ἐτῶν διωρίσθησαν ἤδη εἰς διάφορα τῆς Θεσσαλίας κτήματα ὡς ἐπιστάται καὶ ὑπεπιστάται. Τινὲς μετέβησαν εἰς τὴν Ἑσπερίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν των, ὀλίγιστοι δὲ ἔμειναν ἄνευ θέσεως ἢ κατέφυγον εἰς τὴν δημόσιον ὑπηρεσίαν.

Ἐκ τῆς τριετίας ἤδη ἐξακολουθοῦμεν νὰ ἐφαρμόζωμεν ὀρισμένον πρόγραμμα. Εἴπομεν ἔκτοτε ὅτι ἡ Σχολὴ ἔχει μὲν κύριον προορισμὸν νὰ παράγῃ ἐπιστάτας διὰ τὰς μεγάλας Θεσσαλικὰς ἰδιοκτησίας, ἀλλ' ὅτι οἱ ἀποφοιτῶντες δὲν ἔχουσιν ἡλικίαν ἀρκούντως ὥριμον, οἷα ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐπιστάσιν καὶ διαχείρισιν ξένης περιουσίας.

Ἐσκέφθημεν λοιπόν, ὅτι ἡ ὕσον ἔνεστι τελεία πρακτικὴ διδασκαλία τεχνῶν γεωργικῶν (τυροκομίας, οἴνοποιίας καὶ σιδηρουργίας γεωργικῶν ἐργαλείων κτλ.) δύναται νὰ προσπορίξῃ εἰς τοὺς ἄγαν νεαροὺς ἀποφοίτους στάδιον βιοποριστικόν, διότι καλοὶ τεχνῖται οἴνοποιοί, τυροκόμοι κτλ. εἶναι περιζήτητοι. Τὸ δὲ ἄγαν νεαρὸν τῆς ἡλικίας δὲν θεωρεῖται ὡς ἐλάττωμα εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοιούτων τεχνῶν.

Ἦδη εὐχάριστως δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πράγματι νεοὶ ἐξεληθότες τῆς Σχολῆς καὶ ἐργασθέντες ἐπὶ τινα ἔτη ὡς τυροποιοὶ ἢ οἴνοποιοὶ κατώρθωσαν νὰ γίνουσι γνωστοὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ καταλάβουν θέσεις ἐπιστατῶν τσιφλικίων ἢ ἐνοικιαστῶν κτημάτων συμφώνως τῷ προορισμῷ των.

Διὰ τοῦτο ἀδιστακτως φρονοῦμεν ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ ὀφείλει μὲν νὰ εἶναι κυρίως πρακτικὴ ὕσον ἀφορᾷ τὴν κυρίως γεωργίαν καὶ νὰ διδάσκη μᾶλλον διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς καλλιιεργείας τῶν ἐκτεταμένων κτημάτων τῆς ἢ διὰ τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας, νὰ εἶναι ὅμως συγχρόνως τεχνολογικὴ Σχολὴ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν κλάδον τῆς σηροτροφίας, ὃν ἐπίσης θεωροῦμεν πολὺ σπουδαῖον, ἰδίως διὰ τὴν Θεσσαλίαν, ἐφυτεύθησαν ἱκαναὶ μωρέαι χάριν τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας αὐτοῦ». (1).

Ἡ τυροκομικὴ ἐνέργεια τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Τίρυνθος κατὰ τὸ 1896.

Εἴπομεν καὶ ἄλλοτε ὅτι ἡ Σχολὴ Τίρυνθος ἦτο ὀνόματι Σχολὴ καὶ πράγματι Γεωργικὸς Σταθμὸς ἢ Πρακτικὸν Ἀγροκήπιον. Ὑπὸ τὴν φωτισμένην ὅμως διεύθυνσιν τοῦ κ. Χασιώτου ἠδύνατο, ἀφόβως ν' ἀποκληθῆ Γεωργικὸν Πρακτικὸν Παιδαγωγικὸν. Ὁ κ. Χασιώτης ἐκφεύγων τὰ στενὰ ὑπηρεσιακὰ ὄρια μελετᾷ, πειραματίζεται, προπαγανδίζει, ὁμιλεῖ, διδάσκει καὶ μεταχειρίζεται ὅλην τὴν ἐπιστημονικὴν του φωτιά γιὰ νὰ θερμάνῃ τὴν γύρω του φοβισμένην ἢ ἀδιάφορον γεωργικὴν ζωὴν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων προσπαθειῶν του ἔχει νὰ μᾶς ἐπιδείξῃ καὶ τὴν τυροκομικὴν ἐργασίαν διὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ δείξωμεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον (2). Εἰς τὴν ἐκθεσὶν του δι' ἧς ὑποβάλλει εἰς τὸ Ἰπουργεῖον τὸν «Ἀπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς χρήσεως τοῦ 1896» ἀνευρίσκωμεν τὰ ἑξῆς :

«Ἡ τυροκομικὴ ἐνέργεια τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Τίρυνθος κατὰ τὸ ἔτος

(1) «Ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν ἀπολογισμῶν καὶ τῶν ἐργασιῶν ἐν γένει τῶν Γεωργικῶν Σχολείων κατὰ τὸ ἔτος 1896.» Σελ. 47—48.

(2) Τὸ τυροκομικὸν ζήτημα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀπησχόλησε τὸ Κράτος ὅσον ἔπρεπεν. Ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ τόσον εἰς τὴν ἐγχώριον ὕσον καὶ εἰς τὴν διεθνῆ κατανάλωσιν ἐξῆχου ἐνδιαφέροντος τύπου τυροῦ. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου παραπέμπομεν εἰς δύο σχετικὰ ἐκθέσεις τῶν Χασιώτου καὶ Ν. Ἀνδρουτσοπούλου («Γεωργικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 7»). Ἰπουργεῖον Ἑσωτερικῶν. 1899. «Περὶ ἀποστολῆς δείγματος τυροῦ κατασκευασθέντος εἰς Τίρυνθα». Σελ. 77—78 καὶ «Ἐκθέσις περὶ τῶν τυροκομικῶν ἐργασιῶν ἐν τῷ Γεωργικῷ Σταθμῷ Βυτίνης κατὰ τὸ ἔτος 1898.» Σελ. 69—75).

1896 ὑπῆρξε λίαν ἀποτελεσματικὴ. Ἐπειδὴ δὲν εἶχομεν ἀποθήκας καταλλήλους ἐν τῷ Σχολείῳ ὅπως κατασκευάζονται ἐντὸς αὐτοῦ δείγματα τυρῶν πρὸς διδασκαλίαν ἔμπρακτον τῶν ἐνδιαφερομένων τῆς τυροκομικῆς τέχνης, ἐστείλαμεν ἓνα τῶν ἀρχιεργατῶν ἡμῶν εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Ἀϊδινίου, εἰς τινὰ ποιμνιοστάσια τοῦ ὄρους Στεφάνι καὶ Χελίου, ἵνα κατασκευάζῃ δωρεὰν διὰ λογαριασμὸν τυρεμπόρων ἰδιωτῶν δείγματα τυρῶν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Ἑλβετικοῦ καὶ ἰδίως τοῦ τυροῦ Ἀγράφων κατὰ τὴν μέθοδον Δημητριάδη. Οἱ τυρέμποροι κατέβαλον τὴν πρώτην ὕλην, τὰ σκεύη τῆς ἐργασίας, ἡ δὲ Σχολὴ Τίρυνθος τὴν τέχνην δωρεὰν ὡς καὶ τὴν χρῆσιν ἐπιστημονικῶν τινῶν ὀργάνων, οἱ δὲ παραγόμενοι τυροὶ ἀνήκον εἰς τοὺς τυρεμπόρους. Τὰ δείγματα τῶν τυρῶν αὐτῶν ἐξετιμῆθησαν ἀρκούντως, εἰς δὲ τῶν μεγαλειτέρων τοῦ τόπου τυρεμπόρων ὁ Δ. Τερζάκης προσέλαβε τὸν ἐν λόγῳ εἰδικὸν ὑπάλλληλον τοῦ Σχολείου Τίρυνθος κ. Ι. Λιάμπην εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὑπηρεσίαν ἐπὶ μισθῷ καὶ ἤρξατο ἐφέτος νὰ κατασκευάζῃ μεγάλας ποσότητας ἐκ τῶν βελτιωμένων τούτων τυρῶν τοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ ἐμπορευέται εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας» (1).

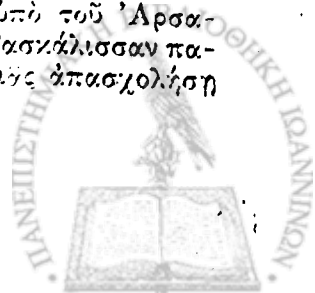
Ἐπεὶ τῆς γυναικείας γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1896.

Μία μορφωμένη γυναῖκα, τὴν ὁποίαν τότε ἡ Πολιτεία ἔταξεν ἀνωτέραν ἐπιπέδῳ τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως, διπλωματοῦχος τῆς Σορβώνης, με ὠραία ἰδανικά καὶ με εὐγενεῖς πόθους, ἤγειρε φωνὴν ὑπὲρ τῆς μορφώσεως, τῆς ἀπολύτως παραμελημένης, τῆς Ἑλληνίδος ἀγρότιδος. Ὑπέβαλε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1896, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά της ὡς Ἐπιθεωρητριάς τῶν Δημοτικῶν τῶν Θηλέων Σχολείων, ἡ Σεβαστὴ Καλλισπέρη, εἰς τὴν Βουλὴν μακροσκελεστάτην Ἐκθεσιν τὴν ὁποίαν εὐτυχῶς περιέσσωσεν ἡ Ἐπίσημος Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς.

Ἐκ τῆς περισπουδάστου αὐτῆς μελέτης θὰ περιλάβωμεν εἰς τὰς σελίδας μας τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα αὐτῆς μέρη. Κατ' ἀρχὰς ἡ Καλλισπέρη περιγράφει μετὰ μελανώτερα χρώματα τὴν δημιουργίαν διδασκαλισσῶν ποῦ δὲν τὰς ἐμπνέει ἓνα ὑψηλότερον συναίσθημα καὶ δὲν τὰς ὠθεῖ πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των, τίποτε ἀνώτερον ἐνὸς ἀπλοῦ βιοπορισμοῦ (2). Κατόπιν προτείνει νὰ συσταθῶσι γυναικεῖαι Σχολαὶ Τεχνῶν ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν Γεωργικαὶ Σχολαὶ ἀνδρῶν ἵνα τὸ προσωπικὸν τῶν τελευταίων χρησιμεύῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς γυναικείας Σχολῆς. Τὰς γυναικείας αὐτὰς Σχολὰς θέλει νὰ τὰς ἰδρῶσιν τὸ Κράτος εἰς γυναικεῖα Μοναστήρια ποῦ τυχὸν εὐρίσκονται πλησίον τῶν Γεωργικῶν αὐτῶν Σχολῶν. Ὑποδεικνύει δὲ ἰνομαστικῶς τὴν «Ἀγίαν Μονήν» τοῦ Ναυπλίου, Γυναικεῖαν Μονήν, εὐρισκαμένην ἐγγὺς τῆς Σχολῆς Τίρυνθος καὶ ἀπέχουσαν τοῦ Ναυπλίου ἡμίσειαν ὥρον. Εἰς δὲ τὰ λοιπὰ γυναικεῖα Μοναστήρια ποῦ βρίσκονται μακρὰν τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν ζητεῖ νὰ ἰδρυθῶν «μαθητικὰ κέντρα γραμματικῶν καὶ γυναικειῶν ἔργων» εἰς τὰ ὑποῖα θὰ διδάσκουν διδασκαλίσσαι εἰδικῶς καταρτιζόμεναι. Εἰς τὰ «Κέντρα» αὐτὰ θὰ διδάσκωνται κυρίως αἱ θυγατέρες τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ἀπὸ διδασκαλικὸν προσωπικὸν ἀρίστης μορφώσεως προερχόμενον ἀπὸ μίαν ἀνωτέραν στοιχειώδη παιδείαν «ἀφ' ἧς νὰ μὴ χωρισθῇ ἡ βιομηχανικὴ μόρφωσις».

(1) Ἀπόθλι Σελ. 85. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Ἀρπέλικόπουλος Διευθυντὴς τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Βυτινῆς, ὑπέβαλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐκθεσιν «περὶ τῆς διενεργηθείσης Τυροκομίας εἰς τὸν σταθμὸν Βυτινῆς» (Σελ. 123—131).

(2) Σ.Σ. Ἡ γνώμη αὕτη ἀνταναντικῶς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς Ἑλληνίδος ὑπὸ τοῦ Ἀρσακείου. Ἐφέτος (1936) ἐωρτάσαμεν ἄλλὰ δὲν ἐπανηρτήσαμεν τὴν Ἀρσακίδα διδασκαλίσσαν παράγοντα γεωργικοῦ ζυγνήματος τῆς Ἑλληνίδος Ἀγρότιδος. Αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ μὴ ἀπασχολήσῃ ἄλλοτε καὶ ἀπὸ ἄλλης θέσεως ἰδιαίτερος.

Βιομηχανική και κλασική μόρφωσις διδασκαλισσών.

Αυτό τὸ νέον ἐκπαιδευτικὸν προσωπικόν, ποῦ ὄνειροπολεῖ ἡ Καλλισπέρη, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο Ἰνδία τελειότητος καὶ ἀρτίας ἐπιστημονικῆς, τεχνικῆς καὶ κοινωνικῆς μορφώσεως, τὸ θέλει μορφούμενον καὶ παρασκευαζόμενον εἰς Σχολὰς εἰς τὰς ὁποίας ἐν ἴσῳ μέτρῳ νὰ παρέχεται καὶ ἡ κλασικὴ παιδείσις. «Πρὸς τοῦτο, λέγει, θὰ ἦροει εἰς μὲν τὰς Ἀθήνας, ὅπου ὑπάρχει ἡ Τριανταφυλλίδειος Γεωργικὴ Σχολή, ἢ ἐν τινι προαστείῳ ἐκ τῶν τοῖς Πατησίοις, τῇ Κολοκυνθοῦ, τοῖς Ἀμπελοκήποις ἢ τῷ Φιλήρῳ ὧν τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα ἠδύναντο ἐν ἀνάγκῃ νὰ χρησιμεύσουν ὡς πρότυπα νὰ ἰδρυθῇ διτάξιος Σχολὴ ἀνωτέρας στοιχειώδους παιδείσεως (d'enseignement primaire Superieur)—ἣτις νὰ περιέχη δύο τμήματα ἴσης περιωπῆς: Τὸ τμήμα τῶν Γραμμάτων καὶ τὸ τμήμα τῆς Βιομηχανικῆς μορφώσεως, ἢ γυναικείων πραγματικῶν ἔργων.

«Ὡς ἐν αὐτῷ καταφίνεται —καίτοι τοὺς ἀρίστους θὰ ἔχωμεν διδασκάλους καὶ πολυπληθεῖς, ἐπὶ ἀμυβῇ ἀξιοπρεπεῖ καὶ γενναία χάριν καλῆς διδασκαλίας— τὸ μέγιστον μέρος τῶν δαπανῶν θὰ καταβῶναι αἱ μαθητρίαι διὰ μετρίων διδάκτρων ἐλάχιστον δὲ μέρος τῆς δαπάνης θέλει ἀπομένει εἰς βᾶρος τῆς Κυβερνήσεως. Ἐν ἔδιδεν αὕτη ἴσῳ ποσὴν ἐκείνου ὅπερ δίδει σήμερον εἰς τὸ Ἀρσάκειον, ἤθελεν ἦσθαι τοῦτο λίαν ἐπαρκὲς μετὰ τῶν διδάκτρων τῶν μαθητρίων πρὸς συντήρησιν ἰδίας Σχολῆς, ὡς καταφίνεται ἐν τῷ συνημμένῳ προϋπολογισμῷ.

«Αἱ εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην εἰσερχόμεναι νὰ γίνωνται δεκταὶ μόνον κατόπιν διαγωνισμοῦ ἐπὶ τῶν αὐτῶν μαθημάτων καὶ μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν ἐν τῷ διαγωνισμῷ τότε νὰ ἐκλέγη ἑκάστη ἐν τινι τῶν δύο τμημάτων ἐπιθυμεῖ νὰ καταταχθῇ ἐξ ἰδιοφυΐας καὶ κλίσεως ὀδηγουμένη ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς.

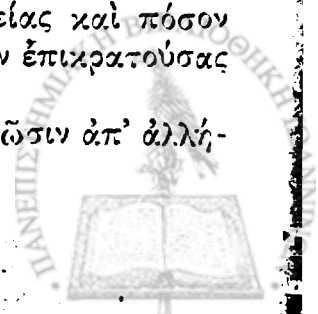
«Καὶ αἱ μὲν μαθητρίαι τοῦ βιομηχανικοῦ ἢ πραγματικῆς μορφώσεως τμήματος θὰ τυγχάνωσιν ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ ὅσης ἐπιθυμοῦσι παιδείσεως, ἀκροῶμεναι πάντα τὰ μαθήματα τοῦ τμήματος, τῶν γραμμάτων. Μόνον εἰς τὰς ἀσκήσεις τῆς διδασκαλικῆς δὲν θὰ παρευρίσκωνται, ἵνα ἔχωσι περισσότερον χρόνον πρὸς ἀσκήσιν ἐν τοῖς βιοτεχνικοῖς ἔργοις. Θὰ λαμβάνωσι δὲ πτυχίον περατώσεως τῶν σπουδῶν τῶν (Certificat de fin d'Etude)—ἐξεταζόμεναι καὶ περὶ τὰ γράμματα πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς φιλοτιμίας τῶν.

«Διὰ δὲ τὰς μαθητρίαις τοῦ διδασκαλικοῦ τμήματος νὰ ρυθμίσωσι τὰς ὥρας τῶν παραδόσεων καὶ τῆς διδασκαλίας οὕτως ὥστε νὰ ὑπολείπεται ἀρκετὸς χρόνος πρὸς ἐκμάθησιν τῶν βιομηχανικῶν ἔργων, ὅπως ἐξετασθῶσιν εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος αὐτῶν ἐπίσης ἐκτενῶς ὡς αἱ μαθητρίαι τοῦ βιομηχανικοῦ τμήματος, ἵνα δύνανται νὰ διδάξωσιν αὐτὰ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τῶν θηλέων, μετὰ ἐκρῦσιν πραγματικὴν ἐξάσκησιν ἐν ἐνὶ τῶν μαθητικῶν κέντρων, τῶν ἐν ταῖς γυναικείαις μοναῖς ἰδρυθησομένων.

«Δὲν θὰ ἐπιτραπῇ ὁμως ἡ διδασκαλία καὶ τὸ διδασκαλικὸν δίπλωμα εἰμὴ μόνον εἰς τὰς δεκνουούσας ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μαθητικῆς ἐργασίας τῶν, ὅτι φύσει ἀγαπῶσι τὴν διδασκαλίαν καὶ ὅτι ἐξ ἰδιοφυΐας φέρονται πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον.

«Οὗτος εἶναι ὁ μόνος τρόπος ἐκκαθαρισμοῦ ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ κλάδου τῶν διδασκαλισσῶν. Τοιοῦτοτρόπως θέλει ἅμα ὑψωθῆ καὶ ὁ κλάδος οὗτος ἀλλὰ καὶ ἡ βιομηχανικὴ ἢ πραγματικὴ ἐργασία τῶν γυναικῶν ἰδίως ἐν τῷ οἴκῳ τῶν, ὅπερ σπουδαιότατον, διότι βρομηδὸν θὰ ἐννοήσωσι τὰς ἀπ' αὐτῆς ὠφελείας καὶ πόσον ὑπερήφανος δύναται νὰ εἶναι ἡ ἐργαζομένη γυναικίκα παρὰ τὰς σήμερον ἐπικρατούσας πεπλανημένας ἰδέας.

«Ἡ ἐπιτυχία ἀμφοτέρων ἐγκεῖται ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ νὰ μὴ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλή-

τὸν μεταξοσκώληκα καὶ οὕτως ἀπέβη ὁ κλάδος οὗτος τῆς βιομηχανίας ἐκ τῶν μᾶλλον κερδοφόρων.

« Ἀρωγὸν ἔρχεται τὸ κλῆμα τῆς γῆρας ἡμῶν, ὅπερ συμβάλλει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σηροτρόφου δένδρου τῆς μορέας.

« Τὸ μῆκος τῶν ὁδῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 3.975 χιλιόμετρα. Εἶναι δὲ ἄδενδρον. Ἐὰν αἱ ἡμίσεις τούτων ἐφυτεύοντο διὰ δενδροστοιχιῶν ἐκ τοῦ σηροτρόφου δένδρου τῆς μορέας θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, τηρουμένης τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποστάσεως 1.323.000 φυτῶν ἐκτὸς τοῦ ὅτι καὶ ἐν ταῖς χαράδραις τῶν ὄρεων εἶναι κατάλληλος τόπος πρὸς τὴν δενδροφυτείαν ταύτην. Αἱ γεωργικαὶ Σχολαὶ διατασσόμεναι, δύνανται πολὺ ταχέως νὰ χορηγήσωσι τὰ φυτὰ ταῦτα ἀντὶ 10 λεπτῶν ἕκαστον χωρὶς τῆς ἐλαχίστης ζημίας. Ἡ Ἑλλάς δαπανᾷ 365, τοῦλάχιστον χιλιάδες δραχμῶν δι' ἀγοράν, ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς σπέρου 60 χιλιάδων κυτίων πρὸς 6 δραχ. ἕκαστον. Ἐκαστον ὅμως τούτων ἀναπτυσσόμενον εἰς μεταξοσκώληκα, φέρει 150 οὐγγίας, ὠαρίων, — αἵτινες πρὸς 6 δραχ. ἕκαστη, δίδουσιν 900 δραχ. καὶ ἐκπτώσεως γενομένης διὰ τὴν πραγματικὴν ἀπόδοσιν, ἔχομεν 720 δραχ. Ἄν ἐν κυτίον σπέρου φέρει ἀναπτυσσόμενον 720 δραχ. κέρδος ὑπολογίσαιτε τί φέρουν 60 χιλιάδες κυτίων.

« Ὁ μνημονευθεὶς ἀριθμὸς φυτῶν μορέας ἀρκεῖ νὰ θρέψῃ κατ' ἐλάχιστον ὄρον μεταξοσκώληκας ἐξ 145,000 κυτίων.

« Αὐτὴ ἡ Τουρκία ἔχει τέσσαρας σηροτροφικὰς Σχολὰς καὶ τὴν ἐν Προύσῃ περιφημον φυτείαν τῶν μορεῶν.

« Ἀναπτυσσομένης παρ' ἡμῶν τῆς σηροτροφίας ἐν ταῖς Σχολαῖς καὶ τοῖς μαθητικοῖς κέντροις τῶν γυναικείων τεχνῶν, ὅχι μόνον δὲν θὰ ἐξήγητο πλέον χρῆμα πρὸς ἀγοράν κυτίων ἀλλὰ καὶ μεγάλα ποσὰ θὰ εἰσπράττοντο διὰ τῆς ἐξαγωγῆς τοιούτων.

« Κατανοουμένης δὲ τῆς ὠφελείας καὶ ὁσημέραι ἐξαπλουμένης τῆς σηροτροφίας τὸ ἐλάχιστον ὅπερ 0' ἀπεκομίζομεν ἐξ αὐτῆς θὰ ἦτο— ἂν ὑποθέσωμεν 200,000 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν τρεφουσῶν ἡμῖσι μόνον κυτίον ἕκαστης— ὅτι θὰ εἰσπράττετο ἐκ τῆς μετάξης εἴκοσι ἑκατομύρια (20,000,000) ἐτήσιον εἰσόδημα.

« Βλέπετε, λοιπὸν ὅτι ὁ μεταξοσκώληξ δύναται διὰ τὴν Ἑλλάδα ν' ἀποβῇ ἐθνικὸς πλοῦτος, ἄλλη σταφίς— κατὰ τὰς εὐτυχεῖς ἡμέρας αὐτῆς— ἀλλ' ἄνευ κινδύνων καὶ ἀντὶ μικρᾶς σχετικῶς δαπάνης.

« Μὴ λησμονῶμεν τὴν ἀναντίρρητον ἀρχὴν ὅτι ἡ φύσις εἶναι ἀγαθὴ καὶ ἀνταμείβει γενναίως πάντας ὅσοι τὴν θεραπεύουσιν.

Τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.— Ἡ λαχανοκομία.

« Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώμενοι μὲ τὸν σκοπὸν καὶ τὸν πόθον νὰ καταστήσωμεν τὴν γυναῖκα ἰκονὴν νὰ διευκολύνῃ τὸν οἰκογενειοκὸν βίον διὰ δεξιᾶς ἐν τῷ οἴκῳ ἐργασίας, καὶ νὰ ἐπαρκῆ τελείως εἰς ἑαυτήν, δι' ἀνατροφῆς ἐν ᾗ νὰ ἔχωσιν ἰσορροπίως ἡ κλασσικὴ παιδείσις, καὶ ἡ βιομηχανία καὶ οἰκοκυρικὴ μόρφωσις, ἃς προβῶμεν εἰς πρόχειρον ἐξέτασιν τινῶν ἐκ τῶν πραγματικῶν μαθημάτων ἅτινα ἀναφέραμεν.

« Ἡ γῆ εἶναι ἡ ἀγαθοτέρα πασσῶν τῶν μητέρων ἡτις, ἀσφαλῶς δὲν εἶναι φίλη μόνον τῶν ἀτυχοῦντων τέκνων τῆς, ἀλλ' ἰδίως τῶν δυστυχοῦντων.

« Αὕτη ἡ μεγάλη μήτηρ καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν Ἑλλήνων θεῶν, ἡ Γαῖα, καὶ ὅμως ἐν Ἑλλάδι παραμελεῖται πολὺ. Ἐν τέταρτον στρέμματος γῆς, ὅπου οὐδὲν εὐφόρου, ἀρκεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν διαφόρων εἰδῶν λαχάνων πρὸς ἄφθονον συντήρησιν ἐνὸς ἀτόμου. Καὶ ὅμως ἐνῶ πωλεῖται ἐν Βοιωτίᾳ λ. γ. ἐν μέσαις (ἡβραῖς ἀντὶ δραχ. 50—60) ἐν στρέμμα ἀρίστης γῆς, τίς θὰ πιστεύῃ ὅτι δὲν εὐρίσκει τις εἰς τὴν εὐφορον

γῆν τῶν Θηβῶν γόρτα, τὸ αὐτὸ ἀπαντᾷ τις εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς τὰς νήσους. Αἴτιον εἶναι ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀκηδία, μόνη δὲ θεοραπεία ἡ πρακτικὴ, ἀνατροφή τοσοῦτον τῆς κόρης ὅσον τοῦ παιδὸς ἀπὸ τοῦ σχολείου. Διὰ τὴν χωρικὴν ἤτις καὶ τὰς ἀμπέλους σκάπτει καὶ φορτία ἐπὶ τῆς ράχως τῆς κομίζει βαρύτατα, διὰ τὰς γυναῖκας, αἰτινες εἰς πλύσιν καὶ λοιπὰς παρεμφερεῖς καὶ κοπιώδεις ἐργασίας καταγινόμεναι, καταστρέφωσιν τὴν ὑγείαν των, τίς κόπος θὰ ἦτο νὰ σκάπτουν 1)4 στρέμματος γῆς : Ὅπως δὲ ὠφέλεια δὲν θὰ προήρχετο ἂν ἐδιδάσκοντο τὴν λαχανοκομίαν καὶ τὴν κηπουρικὴν, ἀλλὰ τί ὑγεινότερον ἀπὸ τοῦ νὰ καλλιερῶνται τις κηπάριον ὡς γίνεται παντοῦ τῆς Εὐρώπης; Ἡμεῖς τότε θὰ τὸ ἐπράττομεν καὶ θὰ τὸ ἐγκολπούμεθα ἂν ξενικὸς συρμὸς εἰσεκόμιζε τὴν συνήθειαν. Διατί ἀφοῦ ἡ ὑγεία τὸ ὑπαγορεύει, ἀφοῦ αἱ ἀνάγκαι τοῦ βίου θεραπεύονται δι' αὐτοῦ, νὰ μὴ διδάσκονται ἐν ταῖς Σχολαίαις ἡ κηπουρικὴ, λαχανοκομία, καὶ μετ' αὐτῶν ἡ ἀνοσοκομία ;

Ἡ Ἑλληνικὴ τυροκομία καὶ ἡ Μαρία-Ἀντωνέττα

«Ὅδεις ἐκ τῶν ἐπισκεπτομένων τὰς Βερσαλλίας, παραλείπει νὰ ἰδῆ τὴν θέσιν τὴν καλουμένην τὸ Μικρὸν Τριανόν, συμπαθέστατον, διότι ἐκεῖ ἡ Μαρία Ἀντωνέττα κατεσκεύαζε τὸν τυρὸν τῆς. Ἐν δὲ ταῖς Κάτω Χώραις ἰδίως, τὴν γαλακτοκομίαν, καὶ τὴν τυροκομίαν, αἰτινες ἀπαιτῶσι μεγάλην καθαριότητα, διεξάγουσιν αἱ γυναῖκες. Ἀποβαίνουσιν δὲ αἱ δύο αὗται βιομηχανίαι Ἐθνικὸς Πλοῦτος. Καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος τῶν μετερχομένων αὐτὰς εἶναι 75 ο)ο. Διατί λοιπὸν νὰ τρώγωμεν τυρὸν ἄλμυρον μέχρι λύσσης ἢ ἄλλως νὰ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ πλουτίζωμεν τοὺς Γάλλους, Βέλγους καὶ τοὺς Ἑλβετοὺς τυροκόμους ; Ἐνῶ πολλαχοῦ δύνανται, ἐὰν δοθῆ ὠθησις πρὸς τοῦτο, νὰ κατασκευάζωσι τυρὸν ὅμοιον πρὸς τὸν τῆς Ἀραχώβης, τὸν τοσοῦτον δυσπρόσιτον εἰς τὰ πλεῖστα βαλάντια, χάρις εἰς τὸ ἐκεῖ σπήλαιον ἐν ᾧ διατηροῦσιν αὐτόν. Ἰδίως ὅμως πλὴν τῶν ἄλλων βιομηχανιῶν, ἤθελον ἐπιτύχει καὶ αὐτὴ, ἂν ἰδρῦετο Σχολὴ γυναικείων τεχνῶν, ἐν Ἄργει ὅπου καὶ δημόσιον ὑπάρχει καταλληλότατον πρὸς τοῦτο ἐκτεταμένον γήπεδον καὶ ἡ γῆ εἶναι εὐφορὸς, μάλιστα παρὰ τὸ μαγευτικὸν Κεφαλάρι, ὅπου κεῖται ἡ περιεργωτάτη καὶ βαθυτάτη ἐκείνη σπηλιά, ἀφ' ἧς διέρχονται τὰ νερὰ τὰ ἀρδεύοντα τὸ Ἄργος, καὶ ἤτις δύναται νὰ παράσῃ μεγάλην βοήθειαν εἰς τὴν τυροκομίαν, ἀντὶ νὰ κατοικεῖται ὑπὸ νυκτερίδων καὶ μόνον νὰ δεικνύεται εἰς τοὺς ξένους πρὸς Θαυμασμόν. Ἔργον λοιπὸν ὅπερ δὲν ἀπηξίου ἡ κοσμητικότης τῶν γυναικῶν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ σύμφωνον πρὸς τὰ ἔργα τῆς οἰκοδεσποίνης ὅσον ὑψηλὰ καὶ ἂν ἴσταται αὕτη ;

Ἡ ὀρνιθοτροφία

«Δὲν ὑπάρχει καθαρότερα οὔτε εὐθηνότερα τροφὴ τῶν ὠῶν. Καὶ ὅμως ὄχι μόνον ἐν Ἀθήναις εἶναι ἀκριβότατα, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σπανίζουσι καὶ ἐκ τῆς Βουλγαρίας κομίζονται ὀλόκληροι ἀποστολαί. Καὶ τοῦτο ἐνῶ κατὰ τὰς ἀκριβεστάτας πληροφορίας τῶν εἰδικῶν περὶ τὴν πτηνοτροφίαν καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς λογαριασμοὺς ὀρνιθοτρόφων, αὕτη φέρει κατ' ἐλάχιστον ὄρον 78 ο)ο κορεθὸν κέρδος. Αἴτιον τῆς σπάνιας ταύτης καὶ τῆς ἀκριβείας εἶναι ἡ ἔλλειψις ὀρνιθοτρόφων καὶ ἡ ἄγνοια ἐν ἧ διατελοῦσιν αἱ γυναῖκες μας περὶ τὰ τῆς ὀρνιθοτροφίας.

Τὰ ἀγαθὰ τῆς Βιοτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῆς γυναικὸς

«Γὰρ αὐτὰ δύναται τις νὰ εἴπῃ καὶ περὶ ἀλλαντοποιίας, ἣτις μετὰ τ' ἡγῆς ἐκτελοῦν νῆ, δύναται νὰ ἀποβῆ, ἰδίως διὰ τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμοὺς, εὐζωίας πρόξενος.

«Σκεφθῆτε ὀπόσῃ ἀφθονίαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς εὐθηνίαν—ἕρον ἀνεκτοῦ βίου— ἤθελον φέρει καὶ εἰς τὰς πύλεις διὰ τῆς βιοτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀγροτικῶν γυναικῶν τοιαῦτα μαθητικὰ κέντρα, ἵποῦ εἶπομεν ἰδρυόμενα ἐν ταῖς γυναικειαῖς Μοναῖς τῶν ἐπαρχιῶν πέριξ τῶν ὁποίων ἀναπτυσσομένη ἄφθονος φυτεία ροδῆς ἠδύνατο νὰ παρέχη, μὲ τὸ μέσον τῆς ἀποστάξεως, ροδέλαιον, ὅπερ ἀγοράζεται ἀντὶ μεγάλου τιμήματος ἐκ τῆς Δύσεως. τροφήν εἰς σμήνη μελισσῶν, ὥστε καὶ ἡ μελισσοκομία νὰ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι φυτεῖαι εὐωδῶν δενδρυλλίων δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ ἄλλων αἰθερίων ἐλαίων, χρησίμων εἰς τὴν φαρμακευτικὴν, καὶ τὴν ἀρωματοποιίαν.

«Γέλος ἡ ἀνθοκομία θὰ ἦτο ἄριστον μάθημα, ἤθελε δὲ πολὺ συντελέσῃ εἰς τὴν διάπλασιν τῆς κόρης διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἐν αὐτῇ τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τούτου. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὅπου ὁ κόσμος εἶναι τοσοῦτον πρακτικὸς εἶναι καὶ τὰ μέλιστα φιλανθής.

«Διὰ τοῦτο καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς τάξεις τῶν τελειότερων παρθεναγωγείων τὰ ἄνθη βασιλεύουσιν ἐκ παραλλήλου μὲ τὰ βιβλία. Ἀλλὰ ἡ ἀνθοκομία οὐ μόνον τέρψιν θῶαν δύναται νὰ παρέχη καὶ κόσμον ὀλόκληρον εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν νὰ ἐμπνέῃ ἀλλὰ καὶ μέσον χρηματικοῦ πορισμοῦ ἢ ἀποβαίνει.

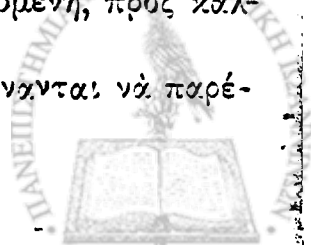
«Ὁπόσῃ εὐτυχίαν θὰ αἰσθάνεται πᾶσα κόρη ἐὰν διὰ τῆς ὑμετέρας μερίμνης ἐνομοθετεῖτο τοιοῦτο σύστημα κλασσικῆς παιδείσεως καὶ πραγματικῆς μορφώσεως, ὥστε διὰ τῆς καταλλήλου θεωρητικῆς τῶν μαθημάτων τούτων, διδασκαλίᾳ καὶ ἐπαρκοῦς ἀσκήσεως ἐν σμικρῷ παύσῃ νὰ εἶναι ἀλλοτρία πρὸς τὰς γνώσεις ταύτας. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει τοῦ βίου δύναται νὰ ἐπαρκῆ εἰς ἐκυτῆν, καὶ εἰς τὴν ἀφθονίαν τοῦ οἴκου νὰ συντελῇ περισώζουσα διὰ τῆς ἐργασίας τῆς τοῦ πατρὸς, τοῦ ἀδελφοῦ, ἢ τοῦ συζύγου τὰ κέρδη, χωρὶς οὐδεμιᾶς ἐκ τοῦ καλοῦ τῆς τέρψεως νὰ στερῆται.

Αἱ Ἑλληνικαὶ γυναικεῖαι Μοναὶ κέντρα ἐκπαιδευτικὰ

«Γνωρίζετε πόσον αἱ γυναικεῖαι μοναὶ ἐν τῇ Δύσει ἔδρασαν καὶ δρῶσιν ἐν τῇ μορφώσει τοῦ ὀραίου φύλου τῆς πατρίδος των; Διατί ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ὑπάρχει ἰκανὸς ἀριθμὸς τοιούτων, ἀνέχεται καὶ ἐπιτρέπει τὸ Ἔθνος νὰ ὤσιν αὐταὶ κατοικίαι παραγωγῆς ἀμαθείας καὶ τῶν συμπαραρομητροῦσῶν αὐτῇ ἰδιοτήτων; Καὶ τοῦτο ἐνῶ αἱ ξέναι καὶ ἀλλόθρησκοι Μοναὶ ἀξάνουσι παρ' ἡμῖν χωρὶς—ἐνεκα τῶν δύο τούτων λόγων—νὰ δύναται νὰ δίδωσιν ἀνατροφήν οἷαν πᾶς συνετὸς καὶ φιλόπατρις θὰ ἤγχετο διὰ τὴν Ἑλληνίδα.

«Ἐπειδὴ κατεχόμεν ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης ἐπεσκεπτόμεν, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐπιθεωρήσεως μου, τὰς γυναικειᾶς Μονάς, αἵτινες εὐρίσκοντο εἰς τοὺς νομοὺς εἰς οὓς εἶχον σταλῆ. Μεγάλην λύπην αἰσθάνεται τις βλέπων τόσας δυνάμεις ὕλικὰς καὶ ἠθικὰς ἀπολλυμένας. Εἶδον λοιπὸν ἐξ, αἵτινες οὐ μόνον οἰκήματα ἔχουσιν εὐρύχωρα καὶ ἀρχοῦντως κατάλληλα ἀλλὰ καὶ πλὴν τῆς λοιπῆς κτηματικῆς περιουσίας ἠτις ἐκμισθουμένη διατρέφει τὰς ἐν αὐταῖς καλογραφίας, περὶ τὴν Μονὴν αὐτὴν ὑπάρχει περίβολος τοῦλάχιστον 5—10 στρεμμάτων δυνάμενος νὰ χρησιμεύσῃ, δι' ἰκανὸν ἀριθμὸν μαθητριῶν εἰς τὴν πρακτικὴν ἀσκήσιν αὐτοῦ ἐν ταῖς βιοτεχνικοῖς μαθήμασιν. Αἱ Μοναὶ αὗται εἶναι ἢ παρὰ τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Τίρυνθα Ἄγία Μονή, αἱ ἐν Κερκύρᾳ τῆς Ἀγίας Εὐφημίας, τῶν Κασσιοπέων καὶ τῶν Ἀγ. Θεοδώρων, ἐν Κεφαλληνίᾳ ἢ τοῦ Ἀγίου Γερασίμου καὶ ἢ τῆς Πεπελενίτσας παρὰ τὸ Αἴγιον. Πόσον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰδρωθῶσιν ἐν ταῖς γυναικειαῖς Μοναῖς, Σχολαὶ βιομηχανίας καὶ γραμμάτων ἀποδεικνύει τὸ ἐξῆς: Ἐφέτος διὰ πρώτην φορὰν ἐδόθησαν, ὡς μοῦ εἶπον ἡ ἡγουμένη, πρὸς καλλιέργειαν 200 στρέμματα χέρσου γῆς.

«Χωρὶς νὰ καταργηθῶσιν αἱ Μοναὶ αὗται τοσοῦτον διότι δύνανται νὰ παρέ-

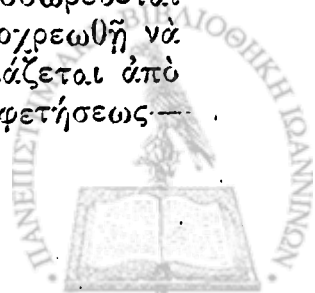
χωσιν προστασίαν εἰς τὰς τοιαύτην χρηζούσας νέας, ὅσον καὶ διότι τὸ βίαιον μέτρον τῆς καταργήσεως ἠδύνατο ἀφ' ἐνός μὲν νὰ ἐπιφέρῃ ἴσως Ἑθνικὴν βλάβην συνεπιφέρον τὴν κατάργησιν καὶ τῶν ἀνδρικῶν μοναστηρίων, καὶ ἐπομένως ἐνθαρρύνον, ὁμοίαν ἐνέργειαν παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς ἐν Τουρκίᾳ Μονὰς ἀφ' ἐτέρου, νὰ διεγείρῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀντίστασιν, ἕνεκα διαφόρων λόγων. Δύνανται ὅμως καὶ ὑφείλουσι νὰ μεριμνήσωσιν ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Κυβέρνησις ὅπως παρεμποδίσωσιν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ βασίλειον τῆς ἀρχαίας. Τὸ τοιοῦτον παρὰ πάντων θέλει ἐπιχροτηθῆ καὶ οὐδεὶς ἐγέρρων θὰ τολμήσῃ κατ' αὐτοῦ νὰ ἀντεῖπῃ. Εἶναι δὲ ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ εὐκολος.

«Ἐν ταῖς Μοναῖς ταύταις ἄς ἐγκαθιδρύσωμεν μαθητικὰ κέντρα ἐν οἷς καὶ αἱ διὰ διπλώματος διδασκαλίσεως ἐφοδιασμένοι, διανύουσι ἐν ἔτος ἐν ὕλαις πρακτικαῖς ἐργασίαις, τελούσαι ἐν εἶδος πρακτικοῦ σταδίου (Stage),—πρὶν διορισθῶσιν ἐν κενουμένη θέσει—νὰ διδάσκωσι ὀλίγας ὥρας ἐκάστη τὰ γράμματα καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ μαθήματα εἰς τάξεις Σχολικὰς κορασίων οἰκούντων ἢ παρὰ τὴν Μονὴν ἂν αὕτη κεῖται πλησίον τῆς πόλεως ἢ ἐντὸς τῆς Μονῆς, ἂν αὕτη κεῖται μακρὰν, καὶ ἄλλα εὐπαίδευται νέαι, εὐρίσκουν ἐν αὐτοῖς προστασίαν καὶ πόρον ζωῆς, ἐντίμου, νὰ συντηρῶνται διὰ τῆς ἰδίας τῶν ἐργασίας καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τοιούτων εὐεργετικῶν κέντρων νὰ συντελῶσι.

«Μετὰ τὸ πρακτικὸν ἐν τοῖς μαθητικοῖς κέντροις στάδιον, διοριζόμεναι αἱ διδασκάλισσαι ἐν τοῖς δημοτικῶς Σχολείοις θὰ δύνανται νὰ διδάξωσιν ἐπαρκῶς τὰ τε γράμματα καὶ τὰ βιομηχανικὰ ἢ πραγματικὰ μαθήματα καὶ ἰσορρόπως, ὥστε τὰ κοράσια τὰ ἀρχούμενα εἰς μονὴν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὴν παιδείαν νὰ καταρτίζονται καὶ αὐταὶ χρηστὰί πολιτίδες καὶ διὰ τῆς γνώσεως παντοίων ἐπιτηδευμάτων ἐπαρκῶς δι' ἐργασίας κατ' οἶκον ἐνῶ συγχρόνως οὐδὲν κωλύει, εἰδικώτερον μανθάνουσαι ἐν ἔργον, νὰ μετέρχωνται τοῦτο χάριν βιοπορισμοῦ καὶ ὁσάκις εὐρίσκουν ἐργασίαν.

Ἡ πρακτικὴ μόρφωσις τῆς Ἑλληνίδος

«Ἐν γένει διὰ τοῦ τοιούτου συστήματος δίδεται ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος τῆς στοιχειώδους παιδείσεως ἀνατροφή ὁμοίμορφος, ὅπερ εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἔχει πολλὴν σπουδαιότητα, καθότι, τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, σκοπούσης μόνον νὰ μὴ ἀφίση τὸν ἄνθρωπον ἐγγὺς τοῦ κτήνους, πρέπει αὕτη νὰ εἶναι ἢ αὕτη διὰ πάντα ἄνθρωπον. Δὲν ὑπάρχει στρεβλοτέρα ἰδέα ἐκείνης, ἣτις θέλει ἑαυτὴν διάφορον διὰ τὰς μὲν ἢ τὰς δέ. Μετὰ τὴν στοιχειώδη, ἄς τραπῆ ἐκάστη, ἀναλόγως τῶν διανοητικῶν αὐτῆς δυνάμεων, τῶν κλίσεων καὶ τῶν ὑλικῶν μέσων, εἰς ὅ,τι θέλει. Ἐκεῖθεν ἄς ἀρχίσῃ ἡ διαφορὰ τῆς παιδείσεως καὶ τῆς συμπαρομαρτούσης ἀνατροφῆς, ἔχουσα τὰ τρία ταῦτα αἷτια ὡς ἀφετηρίαν αὐτῆς. Καθ' ἀπάσας ὅμως τὰς βαθμίδας τῆς στοιχειώδους πρέπει νὰ μὴ παραλείπη καὶ τοῦτο, ἀφ' ἐνός διότι ἐκάστη κόρη, ἐκάστη ἑλληνίς πρέπει, ἀνατραφομένη ἐν ὀρθότητι ἰδεῶν, σὺν τῇ ὑπερηφάνῳ ἐπὶ τῷ προσρισμῷ τῆς καὶ ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς πολιτίδος φρονήματι ὅπερ, θὰ τὸ ἐμπνεύσῃ ἡ κλασσικὴ παιδείσις νὰ μάθῃ νὰ θεωρῇ τὴν ἐργασίαν ἐπίτης τιμὴν τῆς, καὶ τέρψιν τῆς, ἀφ' ἐτέρου διότι ὑπάρχει σοφὴ Πρόνοια ἀνωτέρα καὶ δικαιοτέρα τὴν διανοημάτων τῆς ἡμετέρας καρδίας, ἐκείνη διέταξε τὴν πορείαν τῶν πάντων διὰ νόμων ἀνυπερβάτων, δι' ὧν τὰ τέχνα τοῦ πτωχοῦ γίνονται πλοῦσια καὶ τῶν πλουσίων ἐπανέρχονται ἐκεῖ ὅπουθεν ἐξῆλθεν ὁ πατήρ ἢ ὁ πάππος. Ἡ ὕλη εἶναι κῆμα, ὅπως ἐκεῖνο ὑφοῦται καὶ πάλιν καταπίπτει, ὁμοίως αὕτη συσσωρεύεται διὰ νὰ σκορπισθῇ εἰς ἄλλην χεῖρα. Ὡστε ἀγνοοῦμεν τίνος κόρη θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ μετέλθῃ βιοποριστικὸν ἔργον. Πᾶσα ἄρα ἀνεξαρτέτως πρέπει νὰ ἐφοδιάζεται ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας διὰ γνώσεων τοιούτων, οἷας εἶπομεν ὄχι χάριν χειραφετήσεως—

— τῆς ὑποίας λέξεως οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ ἐννοήσωσι τὴν ἔννοιαν— ἀλλὰ χάριν οἰκογενειακῆς τιμῆς καὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς πατέρας τοὺς ἀδελφοὺς μας καὶ τοὺς συζύγους, οἵτινες σήμερον εἶναι βιοπορισταὶ μας ἐν μόχθῳ καὶ πολλάκις ἐν πνιγμῷ τῆς συνειδήσεώς των.

Τὸ Ὀρφανοτροφεῖον θηλέων Κερκύρας

« Πλὴν τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς μαθητικῶν κέντρων δύναται νὰ διοργανωθῇ καὶ ἐν Κερκύρᾳ ἕτερον μαθητικὸν κέντρον ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ τῶν θηλέων, ὅπερ εὐρίσκεται ἐν οἴκτρᾳ καταστάσει, ὑπὸ τὰς πάσας ἀπόψεις. Πάσχει τις καὶ ἀναμιμνησκόμενος μόνον αὐτοῦ, διότι καὶ αὐτὴ ἡ ὄψις αὐτοῦ εἶναι τριαύτη, ὥστε ὁ ἐπισκέπτης σπεύδει νὰ ἐξέλθῃ φοβούμενος ὅτι δι' ἔλλειψιν τῆς ἀναγκαίας τῶν ἐν αὐτῷ ἀνατροφῆς εὐρίσκεται ἐν οἴκῳ ἐν ᾧ δὲν λαμβάνεται ἡ δέουσα μέριμνα ὅπως ἀποσοβῶνται αἱ προγονικαὶ ἐγκληματικαὶ διαθέσεις, αἵτινες ἔρριψαν ἐκεῖ τὰ δυστυχεῖς αὐτὰ κοράσια ἐν τῇ βρεφικῇ τῶν ἡλικία. Ο Ν. Ζαμάλης διὰ διαθήκης ἀρῆκεν εἰς αὐτὸ 100 χιλιάδας δραχμῶν τῇ συνδρομῇ τούτων ἄς μετατραπῇ ταχέως εἰς σχολεῖον ἐργασίας, διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τιμῆς.

Ἰδιόρρυθμον μοναστήριον νεανίδων ἐν Ζακύνθῳ.

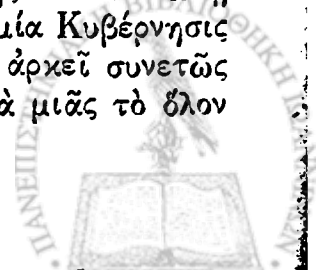
« Ἐν Ζακύνθῳ ὑπάρχει εἶδος Μοναστηρίου δῆθεν κατακλείστων (Cloitrées), ὅπου παραδίδουσιν εἰς τὰς ἐν αὐτῷ καλογραφίας τὰς πέραν τοῦ ἑαυτοῦ ζωηρὰς κόρας οἱ συγγενεῖς των. Εἶναι τι ἀκατανόητον ἢ ὅλη οἰκονομία τοῦ Μοναστηρίου τούτου. Ἀπέργεται ἐκεῖθεν ὁ ἐπισκέπτης μὲ τὴν ἀσφαλῆ ἀντίληψιν ὅτι εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ μετανοουσῶν Μοναστήριον καὶ ὅτι ἐν τῇ καθερίζει ἐκεῖνη, χωρὶς ἀξιόλογός τις, σοβαρὸ νὰ ἀπασχολῇ τὰς κόρας ἐκεῖνας ἐργασία, ἀλληλοδιαφθείρονται.

» Καὶ τοῦτο λοιπὸν τὸ Μοναστήριον δύναται ν' ὀποβῇ ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ ὀδηγίαν συνετήν, ἐστία ἐργασίας πεφωτισμένης ἅμα δὲ καὶ σωφρονιστήριον. Οἱ νῦν μικροὶ χρηματικοὶ αὐτοῦ πόροι θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀφετηρία μεγάλων πόρων, οὓς θὰ ἀποφέρῃ ἐργασία τριαύτη.

Προφασίζονται οἰκονομικὴν ἀνεπάρκειαν.

« Ἐν γένει δὲ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος ὅπερ προτείνομεν, οὐδόλως θέλει βαρύνει τὴν Κυβέρνησιν ἢ ἐλάχιστα. Καίτοι τὸ Κράτος ἔχει τὰ μέσα νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν συντήρησιν ἰδίας ἑαυτοῦ Σχολῆς διὰ τοῦτο καὶ δίδει βοήθημα 20 χιλιάδας δραχμᾶς εἰς τὸ Ἀρσάκειον. Εὐχόμεθα καὶ πλείονας νὰ δύναται ἐν τῷ μέλλοντι νὰ χορηγῇ. Θὰ παρατηρήσωμεν, ὅμως μόνον ὅτι ὀφείλει προηγουμένως νὰ προνοήσῃ περὶ ἐπαρκειᾶς εἰς τὸ νὰ ἔχῃ ἰδίαν σχολήν.

« Ἡ προβαλλομένη πάντοτε ἀκρίτως ἔλλειψις χρήματος εἶναι πρόφασις ἐσφαλμένη, ἅμα δὲ τὸ μόνον αἷτιον τῆς πραγματικῆς ἐλλείψεως χρήματος—διότι ἐνόσω ἢ πρόφασις αὕτη δεσμεύει τὰς χεῖρας καὶ παγώνει πᾶσαν ἐνέργειαν οὐδὲ ἡ πρόοδος γίνεται καὶ θὰ μένωμεν πάντοτε ἐν ἀπορίᾳ χρημάτων. Θὰ παραδεχθῶμεν ἄρα ἀναγκαίως ὅτι ἐὰν τυχὸν ἐχρειάζοντο ὀλίγιστα χιλιάδες δραχμῶν ἀφ' ὧν θὰ ἐξέλθῃ ἀσφαλῶς ἑκατονταπλασία πρόοδος θὰ ἦτο ἀμαρτία, ὅταν τόσα ποσὰ δαπανῶνται, νὰ μὴ χορηγηθῶσιν αὐταὶ πρὸς ἀφετηρίαν ἔργου καὶ ὑπερ ἐξ ἀρχῆς θὰ ἀποδώσῃ τὰς δαπάνας του καὶ θὰ τροφοδοτήσῃ ἑαυτὸ. Εἶμαι ὅμως βεβαία ὅτι μία Κυβέρνησις δύναται νὰ ἐνεργήσῃ καὶ ἀπὸ ἰδίων δαπανῶν τὴν ὠθησιν ταύτην, ἀρκεῖ συνετῶς καὶ πατρικῶς νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς νομοθετοῦσα μὲν διὰ μιᾶς τὸ ὅλον

σύστημα, κανονίζουσα δὲ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ βαθμηδόν, ἵνα ἀπὸ τοῦ κέρδους ἐνὸς ἢ δύο κλάδων θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τοὺς λοιποὺς ἐπὶ βάσεων στερεῶν.

«Οὕτω τῆς μὲν ἐν Ἀθήναις Σχολῆς, ἐν ἧ ἡ κατὰρτίζονται διδασκάλισσαι αἱ λοιπαὶ νέαι, τὰς δαπάνας θὰ ἀποτίωσι σὺν μικρῷ βοηθῆματι τῆς Κυβερνήσεως, τὰ δίδακτρα τῶν μαθητριῶν, τοῦτο καταφαίνεται ἐν τῷ συνημμένῳ εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦτο προϋπολόγισμῳ. Τῶν δὲ μαθητικῶν Κέντρων αἱ πρὸς ἀγορὰν τῆς ἀρχικῆς ὕλης καὶ τῶν συσκευῶν θὰ προσπορίσῃ ἀσήμαντον μέρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν Μονῶν, ἐν αἷς θὰ ἐγκαθιδρυθῶσι τὰ μαθητικὰ κέντρα, διὰ δὲ τῆς ἐργασίας, εἰς ἣν θὰ ὑποβληθῶσιν αἱ Μοναὶ αἱ διδασκάλισσαι αἱ τελῶσαι ἐκεῖ τὸ πρακτικὸν στάδιόντων (Stage), καὶ ἄλλαι εὐπαιδευταὶ νέαι, εὐρίσκουσιν ἐν αὐτοῖς ἄσυλον, θὰ δύνανται αἱ Μοναὶ νὰ διπλασιάξουσιν τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν. Οὕτως ὥστε διὰ τιμίας διαχειρίσεως νὰ ἀποβῶσιν εὐπορα ταμεῖα, ἅτινα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀρίστην κατάρτισιν δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐλληνίδων.

Σηροτροφία εἰς Λιόσια.

«Ἄλλὰ καὶ ἄλλοι πόροι θὰ συρρεύσωσιν ἅμ' ὡς ἡ Κυβέρνησις θελήσῃ νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ σπουδαίου ἔργου τῆς σηροτροφίας καὶ τῆς παρασκευῆς καθαροῦ σπόρου.

«Τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον κατὰ τὴν ἐπιθεώρησίν μου τοῦ ἐν Λιοσίοις Σχολείου, ἔμαθον ὅτι δύο Ἴταλοὶ ἔτρεφον ἐκεῖ μεταξοσκώληκας, ὅπερ καὶ ἀνέφερον ἐν τῇ ἐκθέσει μου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἵνα ὁ κ. Ὑπουργός, λαμβάνων γνώσιν τούτου, ὑποστηρίξῃ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ μαθήματος τῆς σηροτροφίας εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, Λιοσίων, ὅπου εὐρίσκονται χιλιάδες μορεῶν, καὶ δύνανται αὕτη ν' ἀποβῇ ἐργώσιος βιομηχανία τῶν Λιοσιωτῶν. Τοσοῦτον δ' εἰργάσθησαν ἐπιτυχῶς οἱ δύο οὗτοι Ἴταλοὶ, ὥστε ἀπεταμίευσαν σπόρον πωληθέντα ἀντὶ 12 χιλιάδων δραχ. καίτοι ἔνεκα δυστυχοῦς τινὸς περιστάσεως, ἀρροφώσεως εἰς τὰ πρόσωπά των, διεκόπη ἡ ἐργασία των.

«Ἐκ τοῦ μικροῦ τούτου γεγονότος, τοῦ σημαίνοντος ὅμως μεγάλα, δύνασθε, κύριοι Βουλευταί, νὰ κρίνετε ἀσφαλῶς ὅτι βαθμηδόν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔμπορεῖ νὰ εἶναι κάτοχος ἐμπορίου, ἂν ὄχι μονοπωλίου, λίαν ἐπικερδοῦς, διότι κατ' ἐλάχιστον ἔρον θὰ εἰσέπραττεν ἐκ τῆς παρασκευῆς ὑγείων ὠαρίων μεταξοσκώληκος (σπόρου) ὑπὲρ τὰς 400 χιλιάδας δραχ. ἅς δαπανᾷ τὸ Ἔθνος πρὸς ἀγορὰν σπόρου ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, θὰ ἠδύνατο μάλιστα καὶ ἐξαγωγὴν νὰ κάμῃ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὰς παρὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὰς πόλεις αὐτῆς. Διὰ τὰς ὠφελείας ταύτας ἔχει καὶ ἡ Τουρκία τὰς τέσσαρας σηροτροφικὰς Σχολὰς, ἡ δὲ Βουλγαρία ὀφείλει πολὺ τὴν εὐπορίαν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς εἰς τὴν μέριμναν, ἣν ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις ἡ Βουλγαρικὴ πρὸς ὑποστήριξιν καὶ διάδοσιν τῆς σηροτροφίας.

«Ἄλλ' ἡ σηροτροφία εἰσαγομένη νομοθετικῶς εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαιδευσιν ἤθελεν ἐπιφέρει εἰς τὴν ἡμετέραν Πατρίδα καὶ ἕτερον μέγα ὠφέλημα. Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐντοπίου ὑφαντουργίας, ὑπὸ τὸ κράτος προστατευτικοῦ συστήματος.

Ἀνάπτυξις τῆς ὑφαντουργίας.

«Τοῦτο δὲ ἤθελεν εὐτυχῶς ἐπιδράσει καὶ ἐπὶ τῶν ἡθῶν. Ἐνῶ ἡ ἡλακάτη καὶ ὁ ἰστός τῶν Ἑλληνίδων εἰς τὴν Ἀρήτην, τὴν βασιλίτισσαν τῶν Φαιάκων, ἀποτελοῦν τὸν ἀριστον ἐκείνων κόσμον, ἐδίδον δὲ τὸ ἐρασμιώτατον ἐπιτήπιον χροῶμα εἰς τὴν ἀρχαίαν μας ποίησιν, σήμερον ἐφυγαδεύθησαν σχεδὸν ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἡμῶν. Ἄν εἰσαχθῇ εἰς τὸ σχολεῖον παραλλήλως μὲ τὰ γράμματα ἡ ἡλακάτη καὶ ὁ ἰστός, ὅποια εὐτυχία διὰ τὴν οἰκογένειαν, ὅταν δι' ἀνατροφῆς ἐθνικῆς, σοβαρᾶς, στηθῇ παρὰ τὸ κλειδοκῦμβαλον ὁ ἐργαλειός.

«Τὰ καλὰ ἄς μὴ βραδύνωσι, τῶν ἀγαθῶν μέτρων ἢ ἐκτέλεισις ἄς μὴ ἀναβάλλεται, ὅτι κρίνεται ὀρθὸν καὶ ὠφέλιμον πρέπει πάραυτα νὰ ἐκτελεῖται.

Κληροδοτήματα ἀργοῦντα

«Τοιοῦτου συστήματος ἄπαξ ἰδρυμένου καὶ τῶν λεπτομερειῶν διακανονιζομένων ὁπωσοῦν διὰ τῆς ἰδρύσεως ἰδίας καὶ διοργανώσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς, ἣτις ν' ἀποβσίνη ὁ τύπος τῆς ἐθνικῆς γυναικείας ἀνατροφῆς, πλεῖσταί ἄλλαι Σχολαί, παρεμφερεῖς θὰ ἰδρυθῶσιν, ἐν διαφόροις πόλεσι, καὶ συμφώνως πρὸς τὸ κλίμα καὶ τὰς δυνάμεις ἐκάστης. Πολλοὶ δὲ ἀφίνοντες κληροδοτήματα θὰ συνδράμωσι τὸ ἔργον πρὸς εὐημέριαν τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν καὶ πρὸς Ἐθνικὸν πλοῦτον.

Κληροδοτήματα Νηροῦς καὶ Σαραντάρη

«Πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἤδη κληροδοτήματα σπουδῶν ἐκ Κορινθίας τινος Νύρη (1), διὰ μὲν τὴν ἀμέλειαν τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν Ὀδησσοῦ καὶ Κορίνθου, ἐλαττωθὲν, νῦν δὲ περισωθὲν διὰ φροντίδος ἀφ' ἐνὸς τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ἀφ' ἐτέρου ἐμοῦ, ἀναμενομένου τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ, ἦν δέον νὰ προνοήσωμεν ἀρίστην πρὶν ἢ δι' ἀτασθαλίας τινός, ἐκ τῶν συνήθων, κατασπαταληθῆ τὸ ποσόν. Καὶ ὁ σύλλογος Τρικολώνων ποθῶν τὴν διοργάνωσιν τιαυτῆς γυναικείας ἀνατροφῆς, ἀναμένει διοργανισμὸν πρῶτυπον ἵνα κάλλιον παραδειγματισθῆ. Καὶ ἡ Δημοτικὴ τοῦ Ἄργους ἀρχὴ τὸ αὐτὸ προσδοκᾷ. Καὶ ὁ ἐν Ἀγρινίῳ συσταθεὶς σύλλογος τῶν Κυριῶν θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ πολλῶν ὠφελειῶν πρόξενος ἂν ἡ Βουλὴ μὲ τὸ κῦρος αὐτῆς ὑπετύπου ὑπόδειγμα καὶ ὑπογραμμὸν. Καὶ κληροδοτήματα 80 χιλ. φραγ. ἀφῆκε πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ὁ Ι. Π. Σαραντάρης (2) εἰς Λεωνίδιον.

Σχολαὶ Ἑλληνικαὶ ἰδιότυποι

«Ἐνταῦθα πρέπει νὰ καταστήσωμεν ἀκριβεστέραν τὴν διαφορὰν μεταξὺ, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνατροφῆς ἐγούσης σκοπὸν νὰ ἀναδεικνύῃ τὴν γυναικᾶ εὐπαιδευτον, καὶ ἱκανὴν νὰ ἐπαρξῆ εἰς ἑαυτήν, ἵνα καθιστᾶ οὐ μόνον ἀνεκτὸν ἀλλὰ καὶ εὐτυγῆ τὸν οἰκογενειακὸν βίον, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως.

«Ἴσως διατρίβοντες ἐν Ἑσπερίᾳ συνέπεσε νὰ ἐπισκεφθῆτέ τινος τῶν λεγομένων ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν, αἵτινες εἶναι διὰ τὰς ἐργατίας: Ἡ διτάξις Σχολή, — μὲ τὸ βιομηχανικὸν τμήμα — ἦς τὴν σύστασιν ὡς τύπου ζητοῦμεν ἐν Ἀθήναις, παραλλάσσει τελείως κατὰ τε τὸν προορισμὸν καὶ τὸν ὀργανισμὸν ἀπὸ τῶν ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρας, ριζικωτέρας καὶ γενικωτέρας ὠφελείας.

«Ἀφ' ἧς ἐπανῆλθον ἐκ Παρισίων πρὶν ἔτι ἰδῶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς ἀνάγκας, τὰ ἐλαττώματα, τὰ κενὰ τῆς παρ' ἡμῶν ἐκπαιδεύσεως, δὲν ἔλειπον ἐπισκεπτομένη τοὺς ἐκάστοτε Ὑπουργοὺς τῆς Παιδείας, νὰ ὑποδεικνύω τὴν σύστασιν ἐπαγγελμα-

(1) Σοφία Νηρῶ! Ἐκληροδότησε πρὸς ἴδρυσιν Παρθεναγωγείου ὀργανῶν κορασίων, ἐν Κορίνθῳ. Ἀφῆκεν ἐκτελέστριαν τῆς διαθήκης τῆς τῆν Μαρίαν Ἰβανῶ ἣτις μέχρι τοῦ θανάτου τῆς 1896 παρεῖλκε τὴν ἐκτέλεισιν παρὰ τὰς σχετικὰς ἐνεργείας τοῦ ἐν Ὀδησσῷ Προξενείου. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς περιουσίας κατασπαταλήθη. Τὸ ὑπόλοιπον εἰς γῆπεδα, ἐπωλήθη εἰς δύο δόσεις, εἰσεπράχθησαν δραχμαὶ 44808 καὶ 49981 ἐκδοθειῶν ὁμολογιῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἐπ' ἰνόματι τοῦ συσταθέντος ἐν Κορίνθῳ Ἀδελφάτου πρὸς ἰνέγερσιν τοῦ Νηρώου Παρθεναγωγείου (Σ. κ. Γ. Ζερβός «Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα καὶ δωρεαί». Σελ. 232—233).

(2) Ἀφῆκεν 100000 δι' αἵδρυσιν καὶ συντήρησιν Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς εἰς Λεωνίδιον. Δὲν ἐξετελέσθη. Ἠγοράσθησαν κτήματα εἰς Λεωνίδιον ἵνα μεταβληθῶσιν εἰς Γεωπονικὴν Σχολήν.» (Αὐτόθι Σελ. 521).

τιῶν σχολῶν ἰδίως ἀφ' οὗτου ὡς ἐκ τῆς ἀναθεθείσης μοι ἐπιθεωρήσεως ἐπισκεπτό-
μην συχνότερον τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἀφ' οὗτου ὅμως εἶδον τὰ πράγματα
ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἐπέισθην περὶ τῆς ἀνάγκης ριζικωτέρας μεταρρυθμίσεως τῆς γυναι-
κειᾶς ἀνατροφῆς τῆς ὁποίας ἡ σύστασις ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν, θὰ ἦτο τὸ ἐλά-
χιστον μέρος καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἴσως καὶ ἀνεπληροῦντο αὐταί. Πᾶσα Σχολὴ κα-
λῶς καταρτιζομένη ἐν τῷ εἶδει αὐτῆς εἶναι τι καλὸν καὶ ὠφέλιμον.

«Τινὰ ὅμως εἶδη Σχολῶν ἀνώτερα ἄλλων καὶ ριζικωτέρας ἅμα δὲ καὶ γενι-
κωτέρας ὠφελείας πρόξενα. Τῶν συνήθων ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν δι' ἐργατίδας
κυρίως, ἃν ὄχι ἀποκλειστικῶς, προωρισμένων παρ' ἡμῶν θὰ ἦτο πάντως μία καλὴ
ἰδρυσις μετρία ὅμως ἢ ὠφέλεια καὶ ἀφεύκτως μόνον διὰ τὸν περιορισμένον ἀριθμὸν
τῶν ἐργατίδων, αἵτινες καὶ παρὰ ραπτρίᾳ γυναικειῶν ἐνδυμάτων καὶ κατασκευα-
στρίᾳ γυναικειῶν πύλων, καὶ παρὰ κατασκευασταῖς περιχειρίδων, ψηκτρῶν, τεχνι-
τῶν ἀνθέων, στηθοδέσμων, καὶ ἄλλων παρεμφερῶν ἔργων, ἐν ἐλλείψει ἐπαγγελμα-
τικῆς Σχολῆς, θὰ ἐμάνθανον τὸ ἐπάγγελμα, ὅπερ προτιμῶσιν, ὡς τοῦτο γίνεται
μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῶν Ἀπόρων Γυναικῶν ὅπου πολλὰ εἶδη
διδάσκονται, δύνανται δὲ καὶ ἄλλα νὰ προστεθῶσι καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐργαστηρίου
τούτου αἱ ἐπαγγελματικαὶ Σχολαὶ παραλλάσσωσι μόνον καθ' ὅ,τι αἱ μαθήτριάς δὲν
κερδίζωσι κατὰ τὴν ἐν τοιαύτῃ συνήθει ἐπαγγελματικῇ Σχολῇ φοίτησίν των.

«Εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἔργα, ὧν τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐξάσκησιν προτείνομεν ἐν
τοῖς μαθητικαῖς κέντροις τοῖς ἐν ταῖς γυναικειαῖς Μοναῖς ἰδρυθησομέναις, δύνανται
καὶ ἄλλα ἔργα νὰ προστεθῶσιν ὅσα τυγχόν διδάσκονται μὲν ἐν ταῖς ἐπαγγελματικαῖς
σχολαῖς τῆς Ἑσπερίας, δύνανται δὲ νὰ εἰσαχθῶσι καὶ ἐν ταῦθα ἀκόμη.

«Ἐν Παρισίοις ὑπάρχουσιν ἐπαγγελματικαὶ θηλέων Σχολαὶ ἐν αἷς αἱ ἐργά-
τιδες ἐνῶ ἔχουσι συχνὰ μάθημα Ἱστορίας τῆς Γαλλίας καὶ Γαλλικῆς Γραμματολο-
γίας ἀτκοῦνται εἰς πάντα τὰ εἶδη τῆς ραπτικῆς εἰς τὴν κατασκευὴν τεχνητῶν ἀνθέων,
στηθοδέσμων, εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῆς πλυντικῆς, εἰς τὴν ἰχνογραφίαν, τὴν διπλο-
γραφίαν κλπ. (Ἐν Ἀγγλίᾳ μάλιστα καὶ εἰς ξυλογλυπτικὴν), ἀκόμη δὲ ἀμ' ὡς θελή-
σωμεν δύνανται νὰ συσταθῆ καὶ ἐν ταῦθα τοιαύτη, καθότι καὶ ἀπλῆ ἀντιγραφή τοῦ
προγράμματος μιᾶς τούτων ἀρκεῖ. Τοιαύτην μάλιστα ἀντιγραφὴν τὸ Ὑπουργεῖον
τῆς Παιδείας θέλει προτείνει εἰς τὴν ὑψηλὴν τῆς Βουλῆς.

«Ἄλλ' οἱ Παρίσιοι τροφοδοτοῦσι, τὸν κόσμον ὅλον μὲ τὰ ἔργα τοῦ συρμοῦ,
ὥστε χρησιμοποιεῖται ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἐργατίδων, εὐρίσκων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ
ἐργασίαν. Τῶν θυγατέρων ὅμως τῆς Ἑλληνικῆς πρωτεύουσος ὁ προσρισμὸς δὲν εἶναι
ὁ αὐτός. Ἡμεῖς κατὰ τὰ πάτρια ἡμῶν ἔθιμα, θέλομεν τὰς γυναῖκας ἡμῶν πάσης
τάξεως εὐτυχεῖς ἐν τῷ οἴκῳ των καὶ ἀκολουθούσας μὲν, κατὰ τὸ ἐφικτὸν τῶν πνευ-
ματικῶν καὶ τῶν ὑλικῶν ἐκάστης δυνάμεως, τὴν πνευματικὴν πρὸσδον τῶν κοινω-
νιῶν, συντελοῦσας ὅμως εἰς τὸ νὰ καθιστῶσιν εὐτυχεῖ τὸν οἶκον διὰ τῆς γνώσεως πολ-
λῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν δι' ἐργασίας ἐν τῷ οἴκῳ ἰδίως. Ἐκεῖνο
ἄρα ὅπερ πρέπει νὰ ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς σπουδαίως, εἶναι τῶν ἐλληνίδων γενικῶς καὶ
πρωτίστως ἢ Ἑθνικῆ ἀγαθὴ παιδεύσις καὶ μόρφωσις. Πεποίθατε δὲ ὅτι τοιαύτη
μεταρρυθμισις, ὁποῖαν ἐξετελέσαμεν διὰ τῆς ἀνωτάτης διταξίου Σχολῆς ἐν Ἀθήναις
διηρημένης εἰς τμήμα τῶν γραμμάτων καὶ εἰς τμήμα βιομηχανικόν, ἥτις σκοπὸν
ἔχουσα νὰ εἶναι τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῶν λοιπῶν παρθεναγωγείων θὰ ἔχῃ μόνον
προνόμιον καίπερ Σχολὴ τοῦ Κράτους τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ διακρίνωνται ἐνώπιον τῆς
ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς αἱ μαθήτριάς αὐτῆς μεταξὺ τῶν μαθητριῶν τῶν ἄλλων
Σχολείων, καὶ διὰ τῶν μαθητικῶν Κέντρων φώτων καὶ βιομηχανιῶν ἐν ταῖς Μοναῖς
εἶναι τὸ μόνον μέσον ἐπιτυχίας τοιαύτης ἀνατροφῆς. (1).»

(1) «Π α ρ ἄ ρ ' τ η μ α » Σελ. 172 καὶ ἐφεξῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥ 1897 - 1901

Ο Νόμος τῆς 11 Ἰανουαρίου 1897 περὶ συστάσεως Γεωργικῶν Σταθμῶν.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1897 σημειοῦται μεταβολὴ εἰς τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀντιλήψεις τῆς Πολιτείας. Ψηφίζεται Νόμος μεταβάλλον τὰς μέχρι τοῦδε ἐπικρατούσας συνθήκας.

Ὁ Νόμος οὗτος, γνωστὸς ὑπὸ τὰ στοιχεῖα 'ΒΥΞΕ', ἐτίθετο ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1897 καὶ ἀπετελεῖτο ἐξ ἄρθρων 37.

Διὰ τοῦ ἄρθρου 5ου ὀρίζετο ὅτι αἱ Σχολαὶ Ἀθηνῶν καὶ Τίρυνθος μετεβάλλοντο εἰς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς. Διὰ τοῦ 6ου ἄρθρου ὀρίζετο ὅτι «Τὸ ἐν Ἀιδινίῳ γεωργικὸν Σχολεῖον μετεβάλλετο εἰς Πρακτικὴν Γεωργικὴν Σχολὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κασσαβέτειος καὶ Τριανταφυλλίδειος Πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολή» καὶ κατεῖχεν ὀλόκληρον τὸ Τμήμα Ἀιδινίου, ὅπερ καὶ μέχρι τοῦδε ἐπέκτειτο δυνάμει τῆς δωρεᾶς Κασσαβέτη. Ἐν τῷ Σχολείῳ τούτῳ θὰ προσελαμβάνοντο καὶ μαθηταὶ οἰκότροφοι οἵτινες θὰ ἐμορφοῦντο διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας καὶ πρακτικῶν ἀσκήσεων εἰς τὰ τῆς Γεωργίας καὶ τῶν συναρῶν κλάδων».

Τὰ ἄρθρα 7, 8, 9 καὶ 10 ἐνδιέτριβον εἰς ζητήματα ἀφορῶντα τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς. Διὰ τοῦ 11ου ἄρθρου ἐπετρέπετο εἰς τὴν Σχολὴν Ἀιδινίου νὰ καλλιεργῆ καὶ μέχρι 1,000 στρεμμ. Τὸ 13ον ἄρθρον ἐκλόγιζε τὴν θέσιν τοῦ Λογιστοῦ, τὸ δὲ 14ον καὶ 15ον τὰ ἀφορῶντα τοὺς Διευθυντὴν, Ὑποδιευθυντὴν καὶ τὸ λοιπὸν προσωπικὸν τῆς Σχολῆς. Τὸ ἄρθρον 18ον ὀμιλεῖ περὶ συστάσεως Γεωργικοῦ Συμβουλίου κτλ. κτλ. Οὕτως ἀποκτῶμεν καὶ πάλιν μίαν καὶ μόνην Σχολὴν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἀποστεροῦμεν ἀπὸ ἐκπαιδευτικὰ μέσα τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα καὶ τὰ συγκεντροῦμεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Τὸ ἐκτελεστικὸν Β. Δ. τῆς 28 Αὐγούστου 1897.

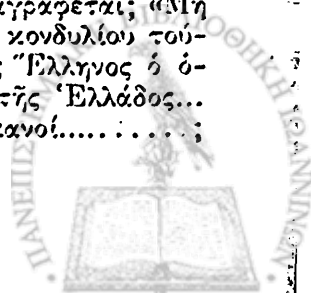
Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ Νόμου 'ΒΥΞΕ' τῆς 11 Ἰανουαρίου 1897 ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 28 Αὐγούστου ἐ. ἔ. Β. Δ. ἀποτελούμενον ἐξ ἄρθρ. 63.

Τὸ Διάταγμα τοῦτο διηρέθη εἰς τρία μέρη. Τὸ τρίτον μέρος καθορίζει τὰς λεπτομερείας πού ἀφοροῦν τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς Ἀιδινίου. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Κεφ. ΣΤ' καὶ ὀμιλεῖ περὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς.

Κατάργησις τῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1897.

Κατόπιν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Νόμου ΒΥΞΕ' τῆς 11 Ἰανουαρίου 1897 περὶ καταργήσεως τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν, ἐπηκολούθησε Β. Διάταγμα τῆς 31 Αὐγούστου 1897 διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ 1897 μετεβάλλοντο τὰ ἐν Ἀθήναις καὶ Τίρυνθι γεωργικὰ Σχολεῖα εἰς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς καὶ καθορίζοντο αἱ ἐργασίαι αὐτῶν (1).

(1) Ὡς Γεωργικὸν Σχολεῖον ἐλειποῦργησε τὸ τέως ἐν Ἀθήναις Γεωργ. Σχολεῖον Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1897, ἐπὶ 8 μῆνας, ἤτοι ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου μέχρι τέλους Αὐγούστου 1897, ὡς γεωργικὸς δὲ Σταθμὸς κατὰ τοὺς 4 ὑπολειφθέντας μῆνας. Διατρέχοντες τὰς σελίδας τῶν πεπραγμένων τοῦ τότε Διευθυντοῦ τῆς καταργηθείσης Σχολῆς καὶ τοῦ νεοσυστάτου Γεωργικοῦ Σταθμοῦ κ. Μουράτογλου εὐρίσκομεν μίαν λεπτομερείαν πού ἐπροξένησεν εἰς ἡμᾶς θλιβερὰν ἐντύπωσιν. Αναγράφεται; «Μὴ τελεσθέντος μνημοσύνη τοῦ ἀειμνήστου Τριανταφυλλίδου οὐδὲν ἐδαπανήθη ἐκ τοῦ κονδυλίου τοῦ-του(11)». Εἶναι ἄρα εἰς ἀνάγκη νὰ σχολιασθῆ ἡ στάσις τῆς Πολιτείας ἀπέναντι ἐνὸς Ἑλληνοῦ ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τὴν πατρίδα τὰ μέσα τῆς μαρτυρίας τοῦ γεωργικοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος... Οὔτε ἐν μνημόσυνον, οὔτε τὴν ἐκτέλεσιν ἐνὸς εὐλαβοῦς καθήκοντος δὲν εἴμεθα ἱκανοί..... ;

Ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ σταδιοδρομία καὶ τὰ ἔργα τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν καὶ τῶν μετέπειτα ἰδρυθέντων Ἀγροκηπίων, μολονότι δὲν ἀποκλείεται ὁ διδακτικὸς αὐτῶν σκοπός, δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν. Ἀφήνομεν εἰς τοὺς διαδόχους μας νὰ γράβουν τὴν «Ἱστορίαν τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν» τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν ἄλλως τε νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἀρκετὰ ὀγκῶδες τοῦτο ἔργον καὶ ἄλλας ἱστορικὰς σελίδας περιεχομένου ἐμμέσως συνδεομένου μετ' αὐτοῦ. Ἐν τούτοις διὰ τὴν συνοχὴν τῆς ἐργασίας μας ταύτης θὰ περιορισθῶμεν ν' ἀναγράβωμεν τὰς γεωργικὰς ἐργασίας τῶν Σταθμῶν, καθὼς ὀρίζει ταύτας τὸ σχετικὸν Β. Διάταγμα. Καὶ διὰ μὲν τὴν ἐν Ἀθήναις Γεωργικὸν Σταθμὸν τοῦ Νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ὀρίζονται ἐργασίαι αἱ ἑξῆς :

1. Δένδροκομία :

α) Σύστασις σπορείων καὶ φυτωρίων ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐν ὑποστέγοις φυτοκομοίαις, πρὸς διάδοσιν ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν προσοδοφόρων ἰδίως δένδρων.

β) Σύστασις ἰδίου σπορείου καὶ φυτωρίου μορεῶν καταλλήλων εἰς τὴν σηροτροφίαν πρὸς διάδοσιν αὐτῶν.

γ) Σύστασις μορεῶνος ἐν ταῖς γαίαις τοῦ Σταθμοῦ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν περὶ τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας τῆς μορέας διὰ τὴν εἰδικὴν βιομηχανικὴν ταύτην χρῆσιν.

δ) Συντήρησις καὶ αὔξησις τοῦ ὑπάρχοντος κήπου ὀπωροφόρων δένδρων πρὸς μελέτην καὶ κατάταξιν συστηματικὴν, περιγραφὴν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἐν τῷ νομῷ γνωστῶν ποικιλιῶν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ τῶν δυναμένων νὰ εἰσαχθῶσι, βελτίωσιν αὐτῶν καὶ μελέτην τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν μέσων τῆς προλήψεως ἢ τῆς θεραπείας αὐτῶν.

ε) Μελέτη περὶ τῆς καλλιτέρας χρησιμοποιήσεως τῶν προϊόντων αὐτῶν. Ἐκ τῶν κυρίων καὶ ὑποχρεωτικῶν ἐργασιῶν τοῦ Σταθμοῦ εἶναι καὶ ἡ παροχὴ ἐμβολίων ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν τούτων ποικιλιῶν τῶν ὀπωροφόρων δένδρων.

2. Σηροτροφία.

α) Ἀνατροφή μεταξοσκωλήκων πρὸς πρακτικὴν διδασκαλίαν καὶ ἄσκησιν τῶν προσερχομένων ἀκροατῶν κατὰ τὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Κανονισμὸν. (1)

β) Διάδοσις τῆς μεθόδου πρὸς παρασκευὴν ἀνόσου σπόρου.

γ) Παροχὴ τοιοῦτου σπόρου πρὸς εὐρυτάτην πανταχοῦ τῆς χώρας ἀνάπτυξιν τῆς κατ' ἐξοχὴν οἰκιακῆς βιοτεχνίας τῆς σηροτροφίας.

3. Ἐλαιοκομία καὶ ἔλαιουργία, ἥτοι συστηματικὴ καλλιέργεια τοῦ ὑπάρχοντος ἐλαιῶνος τοῦ Σταθμοῦ καὶ μεθοδικὴ παρασκευὴ καὶ καθαρισμὸς ἐλαίων διὰ τῶν ἀπλουστέρων μηχανημάτων καὶ μεθόδων, ὅπως γενικευθῆ δι' αὐτῶν ἡ βελτίωσις τῆς ποιότητος τοῦ ἐλαίου (2).

4. Ἀμπελοουργία καὶ Οἰνολογία.

α) Συστηματικὴ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου τοῦ κτήματος.

β) Καλλιέργεια Ἀμερικανικῶν ἀμπέλων.

γ) Ἀμπελογραφία τῶν ἐν Ἑλλάδι καλλιεργουμένων ποικιλιῶν ἀμπέλων.

δ) Οἰνολογικαὶ μελέται.

5. Ἀνθοκομία, ἥτοι συντήρησις τῶν ὑπαρχόντων θερμοκηπίων.

(1) Σ.Σ. Εἶναι τὸ μόνον σημεῖον ἐπαφῆς τοῦ γεωργικοῦ κόσμου μετὰ τὴν ἰδέαν μιᾶς διδακτικῆς προσπάθειος τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ. Ὡς ἐκ τούτου ἐπεβάλλετο εἰς ἡμᾶς νὰ παρατρέξωμεν τὴν ἱστορίαν τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν ὡς ξένων πρὸς τὴν Ἱστορίαν τῆς Γεωργικῆς Ἑκπαίδευσσεως.

(2) Σ.Σ. Μία ἐργασία τοῦ Σταθμοῦ τελείως θεωρητικὴ καὶ ἀόριστος.

6. Κηπουρική, ἤτοι εἰσαγωγή ἰδίως νέων κηπευτικῶν φυτῶν ἢ ποικιλιῶν καὶ συστηματικὴ καλλιέργεια αὐτῶν (1).

Αἱ ἐργασίαι τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σταθμοῦ

Διὰ τοῦ ἰδίου, ὡς ἄνω, Β. Δ. καθορίζοντο καὶ αἱ ἐργασίαι «τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σταθμοῦ τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας». Ἦτοι:

1. Καλλιέργεια δημητριακῶν, ἰδίως πρὸς μελέτην τῶν ἐγχωρίων ποικιλιῶν τοῦ σίτου καὶ ἄλλων δημητριακῶν.

2. Καλλιέργεια ἀρδευτικῶν βιομηχανιῶν καὶ κτηνοτροφικῶν φυτῶν πρὸς συντήρησιν τῶν ζώων τοῦ Σταθμοῦ πρὸς πώλησιν καὶ πρὸς πειραματικὰς μελέτας.

3. Καλλιέργεια καπνοῦ πρὸς μελέτην ἐγχωρίων καὶ ξένων ποικιλιῶν καὶ βελτίωσιν ἰδίως τῆς συσκευασίας τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ.

4. Δενδροκομία.

α) Σύστασις σπορείου καὶ φυτωρίου ἰδίως προσοδοφόρων δένδρων.

β) Ἰδίου σπορείου καὶ φυτωρίου μορεῶν.

γ) Ἐμφύτευσις μορεῶνος.

δ) Σύστασις κήπου ὄπωροφόρων δένδρων.

5. Κτηνοτροφία, ἤτοι εἰσαγωγή καὶ συστηματικὴ συντήρησις ἐκλεκτῶν εἰδῶν προβάτων, αἰγῶν, βοῶν καὶ χοίρων.

α) Πρὸς ἀμιγῆ ἀναπαραγωγὴν αὐτῶν καὶ

β) Πρὸς βελτίωσιν τῶν ἐγχωρίων.

6. Σηροτροφία.

α) Ἀνατροφή μεταξοσκωλήκων.

β) Διδασκαλία (2) πρακτικὴ καὶ ἀσκήσις πρὸς παρασκευὴν ἀνόσου σπόρου.

γ) Παροχὴ τοιοῦτου εἰς τοὺς αἰτοῦντας (3).

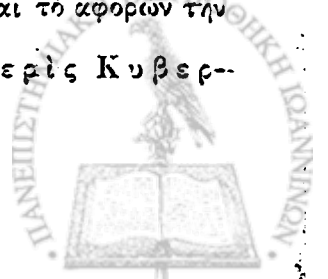
Προϋπολογισμὸς τοῦ 1897.

Ἡ νέα στροφή, ἡ χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1887, γίνεται ἀκόμη κατάδηλος ἐκ τῶν κονδυλίων τῶν ἀναγραφομένων εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1897. Εἶδομεν ἤδη διὰ τὴν γεωργίαν γενικῶς καὶ διὰ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν εἰδικώτερον τίνε γλίσχρα πόσα διέθετε τὸ Κράτος ἐπὶ σειρὰν δεκαετηρίδων. Ἦδη λαμβάνομεν ἀνά χειρας τὸν πρῶτον προϋπολογισμὸν τῶν νεωτέρων χρόνων ὃ ὁποῖος περιπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν μας καὶ εὐρίσκομεν ἀμέσως μίαν καταπληκτικὴν διαφορὰν εἰς Κρατικὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐχομεν ὑπ' ὄψει μας τὸν προϋπολογισμὸν, ὡς ἐλέχθη ἤδη, τοῦ 1897 καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀρυόμεθα τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα διὰ πράξεώς του ἐγκρίνει ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.

(1) Σ.Σ. Ἀμφιβάλλομεν ἂν ἐκ τοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν διεδόθη ποτὲ καμμία τοιαύτη καινούργια κηπευτικὴ ποικιλία. Ἀντιθέτως, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀπὸ τὸ Κτῆμα Συγγροῦ ἐν Ἀμαρουσίῳ, ἐφ' ὅσον ἔξει ὁ ἰδιοκτῆτης του διαρκῶς εἰσῆγοντο καὶ διεδίδοντο νέα ποικιλία κηπευτικῶν εἰδῶν.

(2) Σ.Σ. Καὶ εἰς τὸν Σταθμὸν Τίρυνθος τὸ μόνον διδασκτικὸν σημεῖον εἶναι τὸ ἀφορῶν τὴν παρασκευὴν σπόρου διὰ τὴν μεταξοσκωλητοτροφίαν.

(3) «Γεωργικὴ Νομοθεσία» 1912. Σελ. 68—69 καὶ «Ἐφημερίς Κυβερνήσεως» Α' 1897 Σελ. 349.

Εἶναι δὲ ταῦτα :

1) Διὰ Γενικά ἔξοδα.....	Δρχ.	135,323.--
2) Δι' ἔξοδα Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν.....	»	79,120.--
3) » » » » Ἀιδινίου	»	90,210.--
4) » » » » Τίρυνθος	»	50,760.--
5) » » » Σταθμοῦ Βυτίνης	»	101,338.--
Τὸ ὅλον		456,751.--

Τὸ πρὸς δαπάνην ποσὸν εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ ἱκανοποιήσιν τινα διὰ τὴν κρατικὴν, ὑπὲρ τῆς Γεωργίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέριμναν (1).

Ἡ Σχολὴ Ἀιδινίου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897

Ὁ ἀειμνηστὸς Δημητριάδης ἀφῆκε σελίδας ἐξόχου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν Σχολὴν Ἀιδινίου κατὰ τὸν ἀτυχῆ ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Εἰς μακρὰν ἔκθεσίν του περιγράφει τὰ τῆς «ἐξασφαλίσεως τοῦ Ἀιδινίου» καὶ ἐκεῖθεν ἀνευρίσκωμεν τὰς θαυμαστάς ἀφηγήσεις του καὶ τὴν ἡρωϊκὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸ κληθῆκον. Ἡ ἔκθεσίς του ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Ἀπριλίου 1897 ἀπευθύνεται πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν μὲ τὸπον προσεύσεως τὴν Λαμίαν.

Ἐν Λαμίᾳ τῆ 30 Ἀπριλίου 1897.

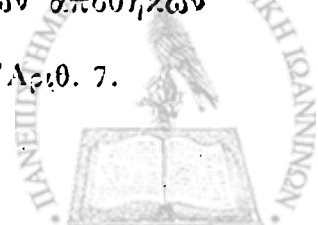
«Μετὰ τὰς πρώτας ἐν Βελεστίνῳ μάχας δηλ. εἰς τὰς 15 Ἀπριλίου ἐθεωρήσαμεν καλὸν ν' ἀποστείλωμεν τὰς πολυτίμους Ἑλβετικὰς καὶ Μακεδονικὰς ἀγελιάδας τῆς Σχολῆς εἰς Ὁρεοὺς ὑπὸ συνοδείαν ἐνὸς φύλακος καὶ ἐνὸς ἐργάτου.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταφορὰν τῆς ἑδρας τῆς Σχολῆς εἰς Βῦβρον ἀνεβάλαμεν ταύτην κατ' αἴτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως Ἀλμυροῦ μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, διότι ἡ ἐπίσημος ἐγκυκλίωσις τοῦ Ἀιδινίου ἤθελε γεννήσῃ πανικὸν εἰς τοὺς κατοίκους Ἀλμυροῦ. Μόνον εἰς τὰς 24 Ἀπριλίου ἡμέραν καθ' ἣν διεσπάσθη ἡ γραμμὴ τοῦ Βελεστίνου καὶ ἤρχισεν ἡ ὀπισθοχώρησις τοῦ στρατοῦ εἰς Ἀλμυρόν, μετεκομίσαμεν τ' ἀρχεῖα, τοὺς μαθητάς, τὰ γυναικόπαιδα τῶν ὑπαλλήλων καὶ κολλήγων ἐν οἷς καὶ ἡ ἡμετέρα οἰκογένεια εἰς τὴν παραλίαν Ἀλμυροῦ, καὶ ἀπεστείλαμεν ταῦτα διὰ πλοίου εἰς Ὁρεοὺς ἀναθέτοντες τῷ κ. Ὑποδιευθυντῇ νὰ τοὺς συνοδεύσῃ καὶ νὰ ἐγκυκταστήσῃ ἐν Ξηροχωρίῳ ἢ εἰς τι κατάλληλον περίχωρον αὐτοῦ τὴν ἑδραν τῆς Σχολῆς. Ἡμεῖς δὲ μετὰ τῶν ἀνδρειοτέρων ἐκ τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν ἵππων ἐπεστρέψαμεν εἰς Ἀιδινίον θεωρήσαντες ὡς προνόμιον ἀπορρέον ἐκ τῆς θέσεώς μας τὴν τιμὴν νὰ μείνωμεν μέχρι τελευταίας στιγμῆς ἐν Ἀιδινίῳ πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἀκινήτου περιουσίας καὶ τῶν σπαρτῶν. Ἦτο δὲ ἀπόλυτος ἀνάγκη ν' ἀναθέσωμεν τὴν Διεύθυνσιν τῆς ἐν Ξηροχωρίῳ Σχολῆς εἰς τὸν συνάδελφόν μας κ. Ὑποδιευθυντῆν διότι ἄνευ τῆς προσωπικῆς μας παρουσίας οὐδεὶς ἐργάτης εἶχε τὸ θάρρος νὰ μείνῃ ἐν Ἀιδινίῳ.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν ἀντιρτῶν κατὰ τῆς Σχολῆς

«Ἄλλ' ἤδη τὴν ἑσπέραν τῆς 24 Ἀπριλίου χιλιάδες ἀντιρτῶν ἐπλημμύρισαν τὸ Ἀιδινίον καὶ χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὰς παραστάσεις μας, ἔθραυσαν βίᾳ τὰς θύρας τῶν γεωργικῶν οἰκημάτων δικαιολογούμενοι ὅτι εἶναι ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν ἄνευ ἕρτου, εὐρόντες δὲ ἐκεῖ ἄξινιας καὶ πελέκεις ἔθραυσαν καὶ θύρας τῶν ἀποθηκῶν

(1) «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως». Β' 16 Ἰανουαρίου 1897. Ἀριθ. 7.

τῆς Σχολῆς, ἐλεηλάτησαν τὸ τυροκομεῖον, ἔκαμαν ἀνασκαφὰς πρὸς ἀνεύρεσιν παρα-
χωθέντων ἀντικειμένων, εἰσῆλθον δὲ εἰς τὴν ἰδιαίτεράν μας κατοικίαν καὶ ἔθραυσαν
ἐκεῖ καθρέπτας καὶ ἐπιπλα γιλιάδων δραχμῶν ἀξίας. Ἐδικαιολόγησαν δὲ τοὺς βαν-
δαλισμοὺς τῶν τούτους ὅτι οἱ Τούρκοι φθάνουσι κατὰ πόδας καὶ ὅτι ταῦτα δὲν πρέπει
νὰ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Τὰ ζῶα τῆς Σχολῆς προσφερόμενα εἰς τὸν στερούμενον Ἑλληνικὸν στρατὸν

«Μετὰ τὴν συστηματικὴν ταύτην λεηλασίαν τοῦ τυροκομεῖου, τοῦ οἰνοποιείου
καὶ τῶν κατοικιῶν τοῦ Ἀϊδίνιου οἱ ἀντάρται φορτωμένοι λάφυρα ἐφυγον δρομέως,
κατέλαβον δὲ τὸ Ἀϊδίνιον αἰ προφυλακαὶ τοῦ εἰς Ἄλμυρὸν ὑποχωρήσαντος στρατοῦ
μας. Τότε τὸ χωρίον Ἀϊδίνιον κείμενον ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον μεταξύ Ἄλμυροῦ
καὶ Πιρσουφλὶ καὶ ἔξωθεν τῆς γραμμῆς τῶν ὀχυρωμάτων τῶν ἡμετέρων δὲν μᾶς
ἐφαίνετο ἀρκούντως ἀσφαλές ὅθεν φορτώσαντες τὰ σχετικῶς μᾶλλον εὐμετακόμιστα
ὕλικά ἐπὶ τῶν ζῶων μετέβημεν τὴν 25ην Ἀπριλίου εἰς Σούρπην ἐκεῖθεν δὲ διὰ
ξηρᾶς εἰς Γλύφην συμπεριλαμβάνοντες καὶ τὴν ἐξ 60 κεφαλῶν ἀνδρῶν ζῶων ἀγέλην
τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινότητος. Κατὰ τὴν μετακόμισιν ταύτην ἀπωλέσθη μόνον
εἰς βοῦς τῆς Σχολῆς ὅστις λόγῳ γήρατος δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀγέλην
καὶ πιθανῶς ἔπεσεν εἰς χεῖρας ἀνταρτῶν. Ἐκ Γλύφας εἵχαμεν σκοπὸν νὰ μεταβιβά-
σωμεν διὰ λέμβων ὄλα τὰ κτήνη εἰς Εὐβοίαν καὶ εἶτα νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Ἀϊδί-
νιον. Πληροφορηθέντες ὅμως ἐκεῖ ὅτι ὁ ἡμέτερος στρατὸς ἐν Δομοκῶ ὑφίσταται
φοβεράς στερήσεις ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως μεταγωγικῶν μέσων, ἐσχέφθημεν ὅτι ἦτο
καθῆκόν μας ἐπιβαλλόμενον ἐκ τῶν περιστάσεων νὰ ὀδηγήσωμεν τὰ σχετικῶς χρη-
σιμότερα ἐκ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων εἰς Λαμίαν, ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν εἰς τὴν ἐφο-
διοπομπίαν τοῦ Στρατοῦ ἀντὶ νὰ κάθηνται ἀργοὶ ἐν Εὐβοίᾳ.

Ἐν ἀναμονῇ παραδόσεως τῶν ζῶων στεροῦνται χρημάτων

«Ἦδη περιμένομεν ὅπως ἐξουσιοδοτηθῇ τηλεγραφικῶς ἡ Ἐφορία τοῦ ὑλικοῦ
πολέμου ἐν Λαμίᾳ, ὅπως παραλάβῃ παρ' ἡμῶν 5 ἵππους καὶ 2 ἡμιόνους, ἵνα ἅμα τῆ
παραδόσει ἐπιστρέψωμεν εἰς Ἀϊδίνιον ἢ εἰς Ἐηροχώριον ἂν τυχόν τὸ
Ἀϊδίνιον ἐγκατελείφθῃ ὑπὸ τοῦ Στρατοῦ μας. Ἐπειδὴ μόνον διὰ τῆς προσωπικῆς
μας παρουσίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπνεύσωμεν θάρρος καὶ νὰ συγκρατήσωμεν τοὺς ἐρ-
γάτας τῆς Σχολῆς νὰ μεταφέρωσι τὰ κτήνη ἐδῶ καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἀϊδίνιον
ἦτο ἀπαραίτητον ν' ἀναθέσωμεν τὴν Διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἐηροχωρίῳ Σχολῆς εἰς τὸν κ.
'Αντ. Σμίτ Ὑποδιευθυντὴν καὶ παρεκαλέσαμεν τηλεγραφικῶς ἐξ Ὀρωποῦ ὅπως
διαταχθῇ τὸ ταμεῖον Ἐηροχωρίου νὰ μετρήσῃ αὐτῶ ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ
δραχ. 3,000 διὰ τὰς ἐκτάκτους ἀνάγκας, τὴν τροφοδότησιν τῶν μαθητῶν (διακοπέι-
σης τῆς ἐργολαβίας) κτλ. Ἦτο δὲ μεγίστη ἀνάγκη χρημάτων διότι δὲν ἐπροφθά-
σαμεν νὰ ἐξαργυρώσωμεν ἐκ τοῦ Ταμεῖου Βόλου οὔτε τὰς 3,000 ἀς εἶχε διαταχθῇ
νὰ μᾶς μετρήσῃ, οὔτε τὰ τελευταῖα σταλέντα ἐντάλματα παγίας πιστώσεως. Ἡμεῖς
ἐπιστρέφοντες εἰς Ἀϊδίνιον δὲν δυνάμεθα φυσικῶ τῶ λόγῳ νὰ ἔχωμεν ἐκεῖ διαχεί-
ρισιν ἔνεκα ἐλλείψεως ἀσφαλείας, ἀλλὰ θὰ περιορισθῶμεν νὰ φυλάττωμεν ὅσον
ἐνεστί τὴν περιουσίαν τῆς Σχολῆς ἀπὸ νέαν εἰσβολὴν τῶν ἀνταρτῶν οἵτινες δυστυχῶς
μετεβλήθησαν εἰς λησταντάρτας μᾶλλον. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ Ἀϊδίνιον κατέ-
χουσιν αἰ προφυλακαὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἐνῶ αἰ προφυλακαὶ τῶν Τούρκων
ἀπέχουσι μίαν περίπου ὥραν τοῦ χωρίου μας καὶ οὕτω πως ἐπικρατεῖ σχετικὴ τάξις
ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων συμφερόντων

«Συνοψίζοντες πληροφοροῦμεν ὅτι ἀφοῦ τὸ Σεβ. Ὑπουργεῖον εὐηρεστήθη διὰ τῆς τηλεγραφικῆς συνδιαλέξεως νὰ μᾶς ἀφήσῃ πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἐνηργήσαμεν ὑπὸ τὸ πνεῦμα νὰ θεωρήσωμεν τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος ἀνώτερα τῶν συμφερόντων τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ τὰ συμφέροντα ταύτης ἀνώτερα τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων τῶν ὑπαλλήλων, διὰ τοῦτο ἐπαύσαμεν ἀνηλεῶς τοὺς λιπαρὰ κτήνη εἰς τὸν στρατὸν καὶ μετακομίζοντες διὰ τῶν κάρρων τῆς Σχολῆς μᾶλλον γυναικόπαιδα φυγάδων ἢ ὑλικά τῆς Σχολῆς. Εὐελπιστοῦμεν δὲ ὅτι ἡ τριαύτη παραγκώνισις τῶν ἰδιαιτέρων συμφερόντων τῆς Σχολῆς χάριν τῶν γενικωτέρων συμφερόντων τοῦ τόπου θὰ τύχῃ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Σεβ. Ὑπουργείου τόσον μᾶλλον καθόσον ἡμεῖς ἀτομικῶς ἐδόσαμεν τὸ καλὸν παράδειγμα αὐταπαρνήσεως ἀφήσαντες τὴν οἰκογένειάν μας μέχρι τελευταίας στιγμῆς ἐν Ἀιδινίῳ καὶ ἐγκαταλείψαντες τὰ ἐπιπλά μας κτλ. διότι ἐχρησιμοποιοῦμεν τὰ κάρρα καὶ τὰ κτήνη τῆς Σχολῆς πρὸς ἄλλους σκοποὺς εὐγενεστέρους τῆς διασώσεως τῶν ἀποσκευῶν μας.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Διευθυντῆς
P. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Μεταφορὰ τῆς ἔδρας τῆς Σχολῆς εἰς Ξηροχώριον

Συνεχίζομεν τὰς περιπετείας τῆς Σχολῆς. Ἔχομεν εἰς γειῤᾶς μας τὸ κάτωθι ἀνέκδοτον ἔγγραφον :

Ἐν Ἀιδινίῳ τῇ 22 Ἀπριλίου 1897.

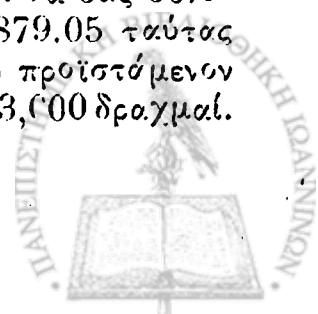
Τὸ Κασσαβέτειον καὶ Τριανταφυλλίδειον Γεωργικὸν Σχολεῖον

Πρὸς τὸν κύριον Α. Σμίτ,

Ὑποδιευθυντὴν τῆς Σχολῆς

Ἐνταῦθα

«Σᾶς παρακαλοῦμεν ὅπως παραλαμβάνοντες τοὺς μαθητάς, τὰ ἀργεῖα, μέρος τῆς βιβλιοθήκης κτλ. καὶ μέρος τῶν ὑπαλλήλων ναυλώσητε πλοῖον καὶ μεταφέρετε τὴν ἔδραν τῆς Σχολῆς εἰς Ξηροχώριον, ἀναλαμβάνοντες προσωρινῶς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, καθ' ὅσον ἡμεῖς μετὰ ἐτέρου μέρους τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν θέλομεν μείνῃ προσωρινῶς ἐνταῦθα ἀφ' ἐνὸς διὰ νὰ φρουρήσωμεν τὴν ἀκίνητον περιουσίαν τῆς Σχολῆς, ἀφ' ἐτέρου ἵνα μεριμνήσωμεν καὶ περὶ τῆς ἀσφαλοῦς διὰ ξηρᾶς ἀποστολῆς τῶν ὑπολειφθέντων εἰσέτι κτηνῶν. Θέλετε δὲ ἀλληλογραφῆ ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ προϊσταμένου Ὑπουργείου ὑποβάλλοντες ἀντίγραφον τοῦ παρόντος, καὶ θέλετε ἀναφέρει ὅτι ἡ εἰσπραξις ἐντάλματος ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ ἐκ 3,000 δραχμῶν ἐπὶ τοῦ ταμείου Βόλου δὲν ἐγένετο οὔτε θὰ γίνῃ καθ' ὅσον ἡμεῖς ἔχοντες ἔπ' ὄψιν τὸ ἐπισφαλές τῆς συγκοινωνίας ἀπεφασίσσαμεν νὰ μὴ προβῶμεν εἰς τὴν εἰσπραξίν αὐτῶν. Ὅθεν νὰ παρακαλέσητε τὸ προϊστάμενον Ὑπουργεῖον νὰ διατάξῃ τὸ ταμεῖον Ξηροχωρίου νὰ μετρήσῃ ὑμῖν ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ ποσὸν 3,000 δραχμ. δι' ἔκτακτα ἔξοδα μετακομίσεως. Ἡδὴ σᾶς παραδίδομεν δραχμ. 879.05 ἀντίτιμον τῶν ὑπ' ἀριθ. 107, 108, 118 ἐνταλμάτων παγίας πιστώσεως ὧν τὴν ἐξαργύρωσιν ἐξετελέσαμεν τῇ αἰτήσῃ τοῦ κ. λογιστοῦ, κωλυμένου καὶ ἀπουσιάζοντος ἐν Ἀλμυρῷ, τὰς ὁποίας θέλετε ἐγχειρίσει αὐτῷ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος κωλύεται νὰ σᾶς συνοδεύσῃ εἰς Ξηροχώριον, θέλετε διαχειρισθῆ ἡμεῖς προσωρινῶς τὰς 879.05 ταύτας δραχμὰς διὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας τῆς μετακομίσεως μέχρις ὅτου τὸ προϊστάμενον Ὑπουργεῖον εὐαρέστοῦμενον διατάξῃ νὰ μετρηθῶσιν ὑμῖν αἱ ἀνωτέρω 3,000 δραχμαί.

«Ο κύριος λογιστής ἐδήλωσεν ἡμῖν ὅτι περιττὸν θεωρεῖν ἂν παραδώσῃ τὴν λογιστικὴν ὑπηρεσίαν καθ' ὅσον μετ' ὀλίγας ἡμέρας θέλει τακτοποιήσῃ τὰς ἐν Ἀλμυρῷ ὑποθέσεις του καὶ θέλει ἀκολουθήσῃ ἡμῶς εἰς Ἐρηροχώριον».

Ὁ Διευθυντής
P. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Διὰ τὴν ἀντιγραφὴν
Ἐν Ὁρεοῖς τῇ 27 Ἀπριλίου 1897.

Ὁ Ὑποδιευθυντής
A. Φ. ΣΜΙΤ

Ἡ Σχολὴ εἰς Ὁρεοὺς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Σμίτ

Ἐξ ἀνεκδότου ἐγγράφου παραλαμβάνομεν τὰ κάτωθι :

Ἐν Ὁρεοῖς τῇ 26ῃ Ἀπριλίου 1897.

Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν

Τμῆμα Η'.

«Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ φέρομεν εἰς γνῶσιν τοῦ Σ. Ὑπουργείου, ὅτι ἀπὸ τῆς χθὲς ἡ Σχολὴ τῇ Ὑμετέρᾳ διαταγῇ ἐγκατεστάθη ἐνταῦθα, τὴν δὲ Διεύθυνσιν αὐτῆς ἀνελάβομεν ἡμεῖς δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθ. 156 ἀπὸ 22 τρέχοντος διαταγῆς τοῦ κ. Διευθυντοῦ, ἧς ἀντίγραφον ἐπισυνάπτομεν τῷ παρόντι, εὐσεβάστως δὲ παρακαλοῦμεν νὰ διαταχθῇ ὁ ταμίης Ἐρηροχωρίου νὰ προκαταβάλῃ ἡμῖν τὰς 3,000 δραχ. ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ αἵτινες δὲν ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Βόλου ὡς ἐκ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς συγκοινωνίας».

Εὐπειθέστατος

Ὁ Ὑποδιευθυντής
A. K. ΣΜΙΤ

Κατάσχεσις εἰσοδημάτων τῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Δημοσίου.

Διὰ νεωτέρας ἐκθέσεώς του ὁ Δημητριάδης περιγράφει λεπτομερέστερον τὰ παθήματα τῆς Σχολῆς κατὰ τὸν ἀτυχῆ ἐκεῖνον Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Τὰ παθήματα ταῦτα ἀρνούμεθα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἐκθέσεως τοῦ Δημητριάδου :

Ἐν Ἀλμυρῷ τῇ 15 Μαΐου 1898.

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργεῖον

«Τὸ γεγονός ὅτι τὰ κτήματα τῆς Σχολῆς κατελήφθησαν κατ' ἀρχὰς Μαΐου 1897 ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ ὅτι ἅπαντα τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν ὡς καὶ ὅλη ἡ ἐσοδεία τοῦ ἔτους 1897 κατεσχέθησαν ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Δημοσίου εἶναι ἐπαρκῆς ὥπως ἐξηγήσῃ τὴν μεγάλην δυσαναλογίαν μεταξὺ προϋπολογισθέντων καὶ πραγματοποιηθέντων ἐσόδων καὶ ἐξόδων ὅθεν πᾶσα λεπτομερὴς κατὰ κεφάλαιον καὶ ἄρθρον ἀνάλυσις τῶν ἀριθμῶν τούτων καθίσταται περιττή.

«Ἀντὶ ταύτης τούναντίον θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσωμεν ἐν τῇ παρούσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ ἔτος 1897.

Ἡ Σχολή πρὸ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.

Α'

«Κατὰ τοὺς πρώτους τρεῖς μῆνας ἡ Σχολή ἐλειτούργει κανόνικα. Οἱ μαθηταὶ ἤκροοντο τακτικὰ τῶν μαθημάτων καὶ ἐξήσκουντο συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα. Ἰδίως τὸ ἐγκαινιασθὲν νέον τυροκομεῖον ἐλειτούργει ωραιότατα, καὶ κατὰ τὰς τυροκομικὰς ἀσκήσεις εἰς τὰς ὑποίας ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔαρος οἱ μαθηταὶ ἐπιδίδονται ἰδιαιτέρως ἕνεκα τοῦ καταλλήλου τῆς ἐποχῆς μετουσιώθησαν ἰδιογείτως ὑπ' αὐτῶν ἱκαναὶ χιλιάδες ἀκάδες γάλλικτος ἐκ τε τῶν κτηνῶν τῆς Σχολῆς καὶ ἐξ ἀγορᾶς, εἰς τυροὺς ἐκλεκτοὺς διαφόρων εἰδῶν Εὐρωπαϊκῶν.

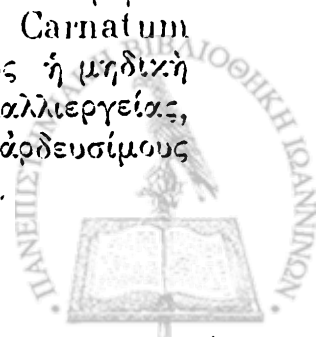
«Ἡ κατάστασις τῶν σπαρτῶν ἦτο λίαν εὐχάριστος προμηθύουσα ἔκτακτον ἐσοδείαν ὀφειλομένην ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν εὐνοιαν τοῦ καιροῦ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς πολλὰς δαπάνας προμηθείας καὶ χρησιμοποιήσεως καταλλήλων γεωργικῶν μηχανημάτων καὶ σπέρων.

«Ἡ σπορὰ τῶν ἀγρῶν τούτων εἶχεν ἐκτελεσθῆ κατὰ τὸ προηγούμενον φθινόπωρον δι' εἰδικῶν σπαρτιῶν μηχανημάτων καὶ διὰ τελειοτάτων δύνων ἀρότρων, ἐξασφαλιζόντων τὴν ἐπιτυχίαν τῆς βλαστήσεως. Σπόρον σίτου εἶχομεν προμηθευθῆ ἐκ Δρίσκουλης τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων, ὅστις κατὰ τὰ γενόμενα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν πειράματα ἀπεδείχθη ὡς ὁ καταλλήλοτερος πάντων τῶν ἐγχωρίων καὶ ξένων εἰδῶν διὰ τὴν περιφερείαν μας. Ο σῖτος οὗτος εἶναι παραλλαγή τοῦ καμπυλοσπέρμου σίτου (*triticum turgidum*) κοινῶς ἀρναοῦτ καλουμένου καὶ ἐπιτυχγάνει θαυμασίως ἐν τῇ περιφερείᾳ μας, ὡς δι' ἐκτεταμένων πειραμάτων ἐξηκριβώθη, ὑπὸ τὸν ὄρον ν' ἀνανεοῦται ὁ σπῆρος ἕκαστον τρίτον ἢ τέταρτον ἔτος, διότι ἐνταῦθα ἡ ὠρίμανσις του πάντοτε γίνεται βεβιασμένως ἕνεκα τοῦ πρωῒμου καύσωνος. τοῦθ' ὅπερ τὸν καθιστᾷ μὲν σκληρόν, ὑελώδη καὶ λίαν ἐπιζήτητον εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐπιφέρει ὅμως ἐντὸς τινῶν ἐτῶν τὸν ἐκφυλισμὸν του, ὃν αἱ γενόμενα ἔμβλαπτίσεις τοῦ σπέρου ἐντὸς διαλύσεων θειικοῦ γαλλικοῦ ἀναβάλλουσι μὲν ὡς προληπτικὸν φάρμακον κατὰ τινῶν ἀσθενειῶν, δὲν ἀποτρέπουσιν ὅμως τελείως. Εὐρισκόμεθα λοιπὸν εἰς τὸ ἔτος καθ' ὃ εἶχε γίνῃ ἡ χρηματικὴ θυσία τῆς «ἀλλαγῆς τοῦ σπέρου» καὶ ἐπεριμένετο δικαίως ἢ ἐκ ταύτης ἀύξησις τῆς ἐσοδείας.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν βρώμην εἶχομεν ἐπὶ ποδὸς λαμπρὰς ἐσοδείας ἐκ βρώμης λευκῆς Ρωσικῆς (τοῦ Λιγοβῶ) καὶ βρώμης Οὐγγρικῆς. Τὰ εἶδη ταῦτα ἐξελθόντα τῶν ὀρίων τῶν πειραματικῶν καλλιεργειῶν μας διὰ πρώτην φοράν εἶχον σπαρῆ ἐν μεγάλῳ καὶ εἶχον ὑπερβῆ ὅλας τὰς προσδοκίας, διότι πραγματογνωμόνες εἶχον ἐκτιμήσει τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὸ εἰκοσιπενταπλάσιον τοῦ σπέρου ὑπὸ συνθήκας ὑφ' ἧς ἡ ἐγχώριος ὑπέσχετο μόνις τὸ 15πλάσιον.

«Ἐθεωρήσαμεν ὡς εἰδικὸν θέμα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τὴν ἐν μεγάλῳ παραγωγῇ βρώμης ἐκλεκτῶν δεδοκιμασμένων ὑφ' ἡμῶν εἰδῶν, διότι εἶχομεν πλείστας αἰτήσεις γεωργῶν ἐπιθυμούντων τὴν εἰσαγωγὴν των, καὶ διότι οἱ Θεσσαλοὶ γεωργοὶ ἐφρόντισαν μὲν ὑπωσῶν νὰ βελτιώσουν τοὺς σίτους των καὶ κριθὰς των οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν βρώμην των, ἧς αἱ τιμαὶ ἀπὸ ὀλίγων μόνον ἐτῶν ἀνῆλθον εἰς σημεῖον δικαιολογούν τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας τῆς. Οὕτω λοιπὸν ἢ ἐν μεγάλῳ παραγωγῇ ἐκλεκτοῦ σπέρου βρώμης ἦτο ζήτημα οἰκονομολογικὸν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τὴν λύσιν διέκοψε σγαλιῶς ὁ πόλεμος.

«Ἐπίσης εἶχον ἐξέλθει τῶν ὀρίων τῶν πειραματικῶν καλλιεργειῶν μας καὶ εἶχε σπαρεῖ διὰ πρώτην ἤδη φοράν εἰς ἑκατοντάδας στρεμμάτων τὸ ξηρικὸν τριφύλλιον. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐπιστημονικῶς σαρκόχρουν καλούμενον *Trifolium Carnatum* δὲν ἀμφισβητεῖ τὴν προνομιοῦχον θέσιν ἣν κατέχει ἐν Ἑλλάδι δικαίως ἢ μηδικὴ πόα ἢ κοινῶς λεγόμενη «ἡμερὸν τριφύλλιον» εἰς τὰς ποτιστικὰς καλλιεργείας, ἀντικαθιστᾷ ὅμως τὸν σανὸν τοῦ βίκου καὶ τῆς κριθῆς εἰς τὰς μὴ ἀρδευσίμους

γαιίας και παρέχει ιδίως εις τήν πρώϊμον πάχυνσιν άμνων άνεκτιμήτους ύπηρεσίας ήν φευ άγαν έξετίμησαν οί βλαχοποιμένες τής περιφερείας έπωφελούμενοι του άνωμάλου τής έποχής και του άπρυστατεύτου των κτημάτων, ούτως ώστε ή ένδιαφέρουσα αύτη καλλιέργεια κατεστράφη έντελώς.

«Η έναρξίς τής εκ σπόρων παραγωγής Άμερικανικών άμπέλων ήμποδίσθη δυστυχώς, κατεστράφησαν δέ και οί φράκται και τή δυσεύρετον πρώτης ύλης προς περίφραξιν, καθιστά τήν επανάληψιν δυσχερή.

«Οί μήπω σπαρέντες άγροί είχον καλλιεργηθή λίαν τελείως δι' άρότρων τροχοφόρων του Σάκ και άναλόγου κατανώσεως δύναμεις άροτριώντων. Τινές τρωρισί έναι διά καλλιέργειαν άραβοσίτου κτηνοτροφικού και καπνού είχον λιπανθή γενναϊότατα έν συνόλω 2,000 φορτώματα γάρρων κόπρου, άποτελεσμα έργασίας όλοκλήρων μ. γών, είχον ριφθή εις τούς άγρούς τούτους, διότι ή χημική σύστασις του έδάφους είναι τοιαύτη ώστε ή ζωϊκή κόπρος δίδει τήν μεγαλειέταν υπό έποψιν οίκονομολογικήν επιτυχίαν όταν χρησιμοποιεΐται εις τας καλλιέργειας του καπνού και του άραβοσίτου, και εις κηπευτικήν καλλιέργειαν των πέριξ των σταύλων κειμένων ποτιστικών και μή γαιών, άτινες άπορριφώσι και χρησιμοποιούσι επικερδώς μεγάλας κατά στρέμμα ποσότητες κόπρων και μās απαλλάσσουν του κόπου και τής δαπάνης να μεταφέρωμεν τή όγκώδες τούτο λίπασμα εις άπομεμαχρυσμένας γαιίας. Ούτω λοιπόν καθ' ήν στιγμήν διέκοψε τας ειρηνικάς έργασίας μας ό πόλεμος τή 'Αϊδίνιον παρουσίαζε τρεΐς σκληράς γεωργικάς, τρεΐς παραστάσεις γεωργικών συστημάτων και δή εις φυσικόν μέγεθος, δύναμεθα να είπωμεν, διότι επρόκειτο περί χιλιάδων στρεμμάτων.

«Είς τήν εκτεταμένην πεδιάδα έλειτούργει έν μεγάλω ή καλλιέργεια κατά τή έγγώριον άπλοΐν κατ' έκτασιν σύστημα παραπλεύρως προς τή κατά τή πρότυπον των Άμερικανικών τελειοποιούμενον κατ' έκτασιν σύστημα χαρακτηριζόμενον ούχι διά τής τεχνητής λιπάνσεως τής γής, αλλά διά τής χρήσεως αυτοδετικών θερμωστικων μηχανημάτων και άλλων δι' ών δέν αυξάνεται μέν ή γονιμότης άλλ' άντικαθίστανται τά δυσεύρετα ήμερομίσθια διά των μηχανών.

«Και εις ταύτα επρόκειτο να προστεθή ως τρίτη σκηνογραφία ή παρά τήν επαυλιν κατ' έντασιν καλλιέργεια επί γαιών πλουσιοπαρόχως λιπαινομένων και έν μέρει άρδευσίμων, ούτως ώστε τή κτήμα να χρησιμεύση ως διαρκής εκθεσις διαφόρων συστημάτων γεωργικής οίκονομίας παρέχον εις τούς μαθητευόμενους έν τω αύτω τόπω τά μέσα να έξασκώσι τήν παρατηρητικότητα και τήν κρίσιν των επί των διαφόρων τούτων παραδειγμάτων. Πλήν επέπρωτο να μή θερίσωμεν τούς χρυσίζοντας ήδη στάχεις.

Περιπέτεια κατά τήν διάρκειαν του πολέμου.

Β'

«Τό 'Αϊδίνιον κεΐται επί τής όδοϋ τής εκ Βελεστίνου εις Άλμυρόν άγοΐσης. Κατά τά μέσα 'Απριλίου αί πρώται πέριξ του Βελεστίνου μάχαι, εις άς εύρέθημεν αυτόπται μάρτυρες, μās ένέπνευσαν τόσον αϊσιοδόξως ώστε υπό τον εκκωφαντικόν χρότον των τηλεβόλων εξηκολούθει έν 'Αϊδινίω ήρέμα ή άποθήκευσις του σανού και ή κατασκευή των τυρών. Πολλοί εκ των μαθητών και τινες υπάλληλοι οίτινες είχον ζητήσει άδειαν επί τή άφορμή των έορτών του Πάσχα δέν είχον επιστρέψει μετά τήν λήξιν τής άδείας των, άλλ' αί γεωργικάί έργασίαι εξηκολούθουν μέχρις ότου λαβόντες διαταγήν και πίστωσιν να εγκαταλείψωμεν τή 'Αϊδίνιον κατωρθώσαμεν μετά πολλού κόπου να εύρωμεν μικρόν πλοιάριον προς μεταφοράν των γυναικοπαίδων του χωρίου και των μαθητών εις 'Ορεούς τής Εύβοίας. Πλήν έν τω μεταξύ είχεν εξημερώσει ήδη ή ιστορική 24 'Απριλίου και ήρμισεν ήδη ή εκκένωσις του.

Βελεστίνου καὶ τοῦ Βόλου, οἱ δὲ πλοίαρχοι τῶν ἱστιοφόρων πλοιαρίων καταγινόμενοι εἰς τὴν διάσωσιν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων καὶ πολυτίμων ἐμπορευμάτων ἐζήτων τόσον ὑπερβολικοὺς ναύλους, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ σχέσις περὶ τῆς διὰ θαλάσσης μεταφορᾶς κτηνῶν καὶ βαρέων σιδηρῶν γεωργικῶν ἐργαλείων. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς 24 Ἀπριλίου διηρέσαμεν τὴν Σχολὴν εἰς δύο τμήματα. Τὸ ἓν ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ κ. Ὑποδιοδουτοῦ τῆς Σχολῆς ἐστάλη εἰς Ξηροχώριον συμπεριλαμβάνον τοὺς μαθητὰς, τὰς οἰκογενεῖας τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν χωρικῶν, τὰ ἀρχεῖα, τινὰ ἐργαλεῖα ἐλαφρά, μέρος τῆς βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς καὶ τὰ κλινοσκεπάσματα τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἕτερον ὑπὸ τὴν προσωπικὴν μας Διεύθυνσιν περιελάμβανε μόνον ἄνδρας καὶ ἵππους καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μείνῃ ἐν τῷ κτήματι ἐπὶ ἐλπίδι τῆς μὴ ἐπὶ πλέον ὑποχωρήσεως τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ.

«Ἦδη ὅμως τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ σταλεὶς ἀγγελιοφόρος τῆς Σχολῆς ἔφερε τὴν εἶδησιν ὅτι ὁ Βελεστίνος ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ συνεπῶς εὐρισκόμεθα ἐν τῷ μέσῳ μεταξύ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ.

«Τότε ἐθεωρήσαμεν τὴν ἐν Ἀϊδινίῳ ἀποστολὴν μας ὡς κήξασαν τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον τινὰ διὰ τοῦ χωρίου διερχόμενα ἄτακτα στίφη μᾶς ἐζήτων λίαν ἐπιτακτικῶς τοὺς ἵππους ὅπως φορτώσουν ἐπ' αὐτῶν τὰς ἰδικὰς τῶν ἀποσκευὰς, καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν εἶχομεν διάθεσιν νὰ τοὺς παραδώσωμεν εἰς αὐτοὺς εἰς τὰς 25 Ἀπριλίου ἀνεχωρήσαμεν καὶ ἡμεῖς.

«Μετέβημεν πρῶτον διὰ Σούρπης εἰς Γλύφαν καὶ ἐκεῖθεν διαπορθμεύσαμεν τὰ ἀχρηστα κτήνη, πώλους, ἀγελάδας, βοῦς κλπ. εἰς Εὐβοίαν ἐν ᾧ τὰ χρήσιμα (ἵππους ἐλάσεως καὶ ἡμιόνους φορτηγούς) συμπεριελάβομεν μεθ' ἡμῶν εἰς Λαμίαν.

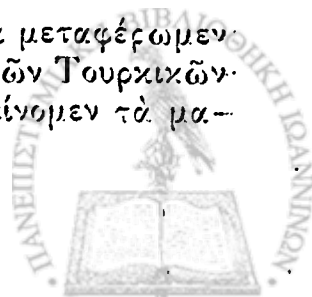
«Σκοπὴς τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς μας ἦτο νὰ προσφέρωμεν τοὺς ἵππους τῆς Σχολῆς ὡς καὶ τοὺς ζευγηλάτας αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιμελητείαν τοῦ Στρατοῦ ἵνα τὰ κτήνη ταῦτα τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου ἐργάζωνται τοῦλάχιστον εἰς τὴν μετακώμισιν ὀλικῶν τοῦ στρατοῦ. Πλὴν ταχέως ἢ ἐν τῷ μεταξύ ἐξέλιξις τῶν γεγονότων κατέστησε τὴν μεταξύ Λαμίας καὶ Δομοκοῦ μεταγωγικὴν ὑπηρεσίαν περιττὴν καὶ μίαν πρῶταν εὐρέθημεν ἐντὸς τῶν ἐρήμων ὁδῶν τῆς πόλεως Λαμίας ἔνθα εὕρομεν μερικοὺς ἐγκαταλειφθέντας σάκκους διπυρίτου οὗς ἐφορώσαμεν καὶ μετεφέραμεν εἰς Θερμοπύλας. Ἐκεῖθεν δέ, μὴ εὐρόντες νομὴν διὰ τὰ κτήνη μας, ἐπανήλθομεν εἰς Λαμίαν ἔνθα παρεδώσαμεν μερικοὺς ἵππους πρὸς χρῆσιν τοῦ στρατοῦ καὶ μετεφέραμεν τοὺς ὑπολοίπους διὰ θαλάσσης εἰς Ὀρεοὺς, διότι ἐν τῷ μεταξύ εἶχε γίνῃ ἀναγκὴ καὶ δὲν ὑπῆρχε πλέον στάδιον ἐργασίας διὰ τοὺς ἵππους καὶ ἡμιόνους μας.

Ἡ Σχολὴ εἰς Ὀρεοὺς.

«Ἐν Ὀρεοῖς ἔμεινεν ἡ Σχολὴ ἐπὶ τέσσαρας ὀλοκλήρους μῆνας. Ἐκεῖ ὁ ἐκτεταμένος βάλτος τῶν Ὀρεῶν καὶ τοῦ Ξηροχωρίου παρεῖχε τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως τῶν κτηνῶν τῆς Σχολῆς, ἵππων, ἡμιόνων, βοῶν καὶ Ἑλβετικῶν ἀγελάδων. Οἱ παρακολουθήσαντες μαθηταὶ χάριν ἀλλαγῆς τοῦ νοσώδους κλίματος καὶ χάριν τῆς μορφώσεώς των εἶχον μεταβῆ εἰς τὸ παρὰ τὸ Ξηροχώριον δασώδες κτήμα Καστανιώτισσα οὗ ὁ ἐνοικιαστής κ. Χριστομάνος παρεῖχε πάνυ εὐγενῶς τὰ μέσα τῆς ἐπίτινας ἑβδομάδας διαμονῆς των καὶ τῆς μελέτης τοῦ τόπου ὑπὸ γεωργικὴν καὶ δασικὴν ἐποψίν.

Ἡ Σχολὴ εἰς Ν. Μιζέλαν

«Ἐν ἀρχῇ Σεπτεμβρίου ἐζητήσαμεν καὶ ἐλάβομεν τὴν ἄδειαν νὰ μεταφέρωμεν τὴν ἔδραν τῆς Σχολῆς εἰς Ν. Μιζέλαν κειμένην εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τῶν Τουρκικῶν προφυλακῶν. Ἐκεῖ συνεκεντρώσαμεν ὅλους τοὺς μαθητὰς καὶ παρετείνομεν τὰ μα-

θήματα τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1896—1897 τοῦ λήγοντος κυρίως τὴν 31 Αὐγούστου μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου. Ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη παράτασις τῶν μαθημάτων βεβαίως σκοπὸν εἶχε τὴν ἐν μέρει ἀναπλήρωσιν τῶν κενῶν ἃ εἶχον ἀφήσει αἱ περιστάσεις εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μαθητευομένων. Πλὴν οὗτος ἐν μέρει μόνον ἐπετείχθη καὶ κατὰ τὰς ἐξετάσεις γενομένας ἐν ἀρχῇ Ὀκτωβρίου εὐρέθημεν πρὸ τοῦ λεπτοῦ διλήμματος νὰ φανῶμεν ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηροὶ ἀπαιτοῦντες παρὰ τῶν μαθητῶν πράγματα ἃ δὲν ἐδιδάχθησαν ἢ νὰ φανῶμεν ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιεικεῖς παρέχοντες εἰς τοὺς ἀποφοίτους διπλώματα ὧν δὲν ἦσαν ἄξιοι. Εἰς τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις παρουσιάσθησαν πέντε μαθηταὶ ὧν οἱ τέσσαρες ἔλαβον δίπλωμα.

«Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1897—1898 ἡ Σχολὴ δὲν ἐδέχθη νέους μαθητὰς εἰμὴ τοὺς ἐκ τῆς διαλυθείσης Σχολῆς Ἀθηνῶν τοιοῦτους οἵτινες προσῆλθον πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν των.

Τὰ κτήματα τῆς Σχολῆς ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κατοχὴν

«Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὑπὸ Τουρκικὴν κατοχὴν κτήματα τῆς Σχολῆς ἐν τῷ μεταξῷ εἶχε γίνῃ τὸ ἐξῆς : Αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐθέρισαν καὶ ἐνέμοντο ὅλα τὰ εἰσοδήματα ἐκ τῆς συγκομιδῆς, τῆς ἐνοικιάσεως τῶν χορτονομῶν κτλ. πρὸς ἰφελος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Δημοσίου· εἶτα δὲ ἀφῆρσαν καὶ ἀπέστειλαν εἰς Θεσσαλονικίαν ὅλην τὴν πλουσίαν συλλογὴν ἀρότρων καὶ ἄλλων γεωργικῶν ἐργαλείων πλὴν τῆς δυσμετακομίστου ἀτμομηχανῆς καὶ τῆς ἀλωνιστικῆς μηχανῆς.

«Εἰς μάτην ἰσχυρόντα πρόσωπα παρέστησαν ἀρμοδίως ὅτι κυρίως ἡ Σχολὴ αὕτη δὲν εἶναι περιουσία τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου ἀλλὰ ἠθικὸν πρόσωπον αὐτοτελὲς ἔχον ἰδιαιτέραν περιουσίαν ἐκ δωρεᾶς καὶ ὅτι ὡς εὐαχρὸς ἴδρυμα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λεία πολέμου. Τοιαύτην ἰδιότητα ἀνεγνώρισαν μόνον τινὲς ἐκ τῶν εἰσπρακτῶν φόρων οἵτινες «συνεπῶς» ἐζήτησαν καὶ εἰσέπραξαν παρὰ τῶν χωρικῶν μέρος τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ «εἰσοδήματος» μὴ δυνάμενοι νὰ εὐρωσι τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ ἰδιοκτήτου. Οὐχ ἤττον μετὰ τὴν παλιννόστησιν ἐπελθούσης τέλος τῆς δεούσης ἐπεξηγήσεως ἐπετράπη ἡμῖν νὰ σπειρώμεν διὰ τῶν μορτητῶν τοὺς ἀγρούς τοῦ κτήματος, νὰ ἐπαναφέρωμεν τὰ ποίμνια τῶν χωρικῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας κτλ. Πρὸς τοῦτοις δὲ διωρίσθη ὁ ὑφ' ἡμῶν ἐκεῖ ἐγκατασταθεὶς φύλαξ τοῦ κτήματος πάρεδρος (μουχτάρης) τοῦ χωρίου, ὥστε ἐνδυσθεὶς ἐξουσίαν τινὰ ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν ἠδυνήθη νὰ διατηρῇ ὅπωςδῆποτε τὰς διασωθείσας οἰκίας καὶ δενδροφυτείας ἀπὸ πάσης περαιτέρω καταστροφῆς.

Πῶς διεσώθησαν τὰ κτίρια καὶ τὸ Δενδροκομεῖον τῆς Σχολῆς

«Ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ κτιρίων οὐδὲν μὲν εἶχε κατεδαφισθῆ σκοπίμως, πλὴν πολλῶν εἶχον ἀφαιρεθῆ θύραι, παράθυρα καὶ στῦλοι καὶ ἐξ ἐγκαταλείψεως καὶ μὴ συντηρήσεως τῶν στεγῶν ταῦτα περιῆλθον εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν. Καὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν κατέστησαν ἐτοιμόρροπα δι' ὃ ἢ ἐν ὅλῳ ὕλικῇ ζημίᾳ τῆς Σχολῆς καίτοι μήπω ἐκτιμηθεῖσα, ἀποβαίνει μεγίστη.

«Εὐτυχῶς ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐγκατεστήσαμεν φύλακα πρὸς φύλαξιν τῶν οἰκημάτων τινὲς ἐκ τῶν ἐν τῷ χωρίῳ ἐδρευόντων κ. κ. ἀξιωματικῶν τοῦ ξένου στρατοῦ παρεῖχον αὐτῷ πάνυ εὐγενῶς τὴν συνδρομὴν τῆς ἐξουσίας των πρὸς φύλαξιν τῶν δενδροφυτειῶν καὶ τῶν οἰκιῶν ἀπὸ πάσης περαιτέρω καταστροφῆς καὶ πρὸς διάσωσιν τῶν σπαρτῶν κατὰ τῶν βλαγχοποιμένων ὧν τινες «ἐνόμιζον» τὴν ἐποχὴν κατὰλληλον ἵνα παχύνωσι τὰ ποίμνια των ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τοῦ κτήματος.

Αί απώλειαι τῶν ζώων

«Ἡ διάσωσις τῶν κτηνῶν ἦν μέχρι τινος εἴχομεν θεωρήσει ὡς λίαν εὐχάριστον γεγονός, ὑπῆρξεν ἐν τέλει μᾶλλον ἐπιζήμιος ἢ ἐπικερδῆς διότι προϊόντος τοῦ φθινοπώρου καὶ ἀναβαλλομένης ὁλονὲν τῆς παλινοστήσεως, ἤρχισαν τὰ κτήνη νὰ ὑποκύπτωσιν ἐξ ἑλλείψεως φορβῶν καὶ ἠναγκάσθημεν νὰ ἐκποιήσωμεν ἐν βίᾳ ὅλα τὰ ἀροτριῶντα ὑπὸ συνθήκας οὐχὶ πολὺ ἐπικερδεῖς καὶ νὰ διατηρῶμεν τὰ πολυτιμότερα ἐκ τῶν ἀροτριῶντων ἀντὶ ἀδραῆς δαπάνης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀμφισβητήσαμεν ταῦτα εἰς τὸν γάρον δι' ἡμερησίας ἀπεγνωσμένης πάλης καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος.

Αἱ ζημίαι τῆς Σχολῆς

«Εἰς γεωργικὸν ἴδρυμα οὗ ὁ κύριος σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ παραγωγὴ κερδῶν ἀλλὰ ἡ διδασκαλία τῆς γεωργίας διὰ τῆς θεωρίας καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος, ἡ ἀπώλεια μιᾶς ἐσοδείας καὶ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων ὅσον μεγάλη καὶ ὅν εἶναι δὲν εἶναι ἀνεπανόρθωτος ζημία.

«Τὰ ἐργαλεῖα θὰ ἀντικατασταθῶσι διὰ νεωτέρων καὶ τελειότερων, τὰ κτίρια θὰ ἐπισκευασθῶσιν ἐπὶ τὸ λυσιτελέστερον, οἱ ἄγροὶ θὰ σπαρῶσιν ἐκ νέου. Καὶ αὕτη ἡ ἐξορία τῆς Σχολῆς ἀπὸ τῆς ἑδρας τῆς ἐπέιχε διὰ τοὺς νοήμονας ἐκ τῶν μαθητῶν τὴν θέσιν ταξειδίου ἐπιτοπίων σπουδῶν εἰς διάφορα γεωργικὰ κέντρα».

Εὐπειθέστατος

Ὁ Διευθυντῆς

P. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

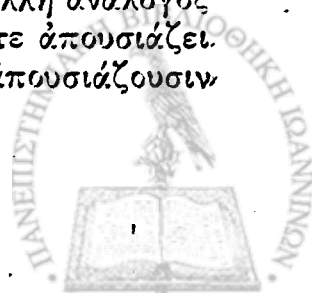
Διὰ τὴν εὐδόκιμον λειτουργίαν τῆς Σχολῆς

Ἐπίλογος.

«Εὐρισκόμεθα εἰς τὴν δυσάρεστον ἀνάγκην νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ἄνω ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ 1897 ἐφελκύνοντες τὴν προσοχὴν τοῦ Σεβ. Ὑπουργείου ἐπὶ μιᾶς ἀληθοῦς πληγῆς τοῦ καταστήματος ἧτις χειροτερεύουσα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀπειλεῖ νὰ ὑποσκάψῃ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν τῆς Σχολῆς ἐὰν δὲν ληφθῶσι σύντονα μέτρα θεραπείας.

«Ἡ πληγὴ αὕτη εἶναι ἡ ἀταξία καὶ τὸ ἑλλειπὲς τῆς διδασκαλίας. Ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένης καὶ λίαν περιορισμένης διδακτέας ὕλης διδάσκειται συνήθως μόνον τὸ ἡμισυ καὶ σπανίως ὀλίγον περισσύτερον τοῦ ἡμίσεος. Καὶ τοῦτο οὐχὶ μόνον ἐξαιρετικῶς κατὰ τὸ ἔτος τοῦ πολέμου ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη δυστυχῶς συνέβη. Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς Σχολῆς συνίσταται μόνον ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς καὶ τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ, εἶναι δηλ. διατομικὸν καὶ ἐν τούτοις ἔχει τὴν ἀποστολὴν νὰ ἐπαρκῆ εἰς ὅλην τὴν διδακτέαν ὕλην τριετοῦς διδασκαλίας συμφῶνως τῷ προγράμματι.

«Τοῦτο θ' ἀπετέλει ἤδη κατόρθωμα παιδευτικῶν ἀναγκῶν μιᾶς δρακὸς μαθητῶν. Πλὴν ἐπειδὴ αἱ ἀνάγκαι αὗται ἐπαναλαμβάνονται ἐκ περιτροπῆς καὶ ἐπειδὴ εἰς ταύτας προστίθενται καὶ ἄλλαι γενικώτεροι π. γ. ἀνατίθεται εἰς τὸν Διευθυντὴν τῆς Σχολῆς ἡ τιμητικὴ ἀπασχόλησις τῆς διανομῆς τῶν ἀλεύρων εἰς τοὺς παλινοστούντας ἢ ἡ συνεργασία εἰς τὴν ἐκπόνησιν γεωργικοῦ τινος νομοσχεδίου ἢ ἄλλη ἀνάλογος ἐργασία, ἐδημιουργήθη μία κατάστασις τοιαύτη ὥστε μοιραίως πάντοτε ἀπουσιάζει ἢ ὁ διευθυντῆς ἢ ὁ ὑποδιευθυντῆς ἐκ τῆς Σχολῆς, ἐνίοτε μάλιστα ἀπουσιάζουσιν ἀμφότεροι.

«Τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι εἰς τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις παρουσιάζονται ὑποψήφιοι τελειόφοιτοι μαθηταὶ ἔχοντες ἀκούσει μόνον τὸ «πρῶτον» ἡμισυ τοῦ μαθήματος τῆς ἀμπελοουργίας ἢ μόνον τὴν «εἰσαγωγὴν» τοῦ μαθήματος τῆς στροφορίας κτλ.

«Εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ νοσημονέστεροι τῶν μαθητῶν δὲν περιμένουσιν ἀπὸ τὰ μαθήματα μόνον, ἀλλὰ κατορθοῦσι νὰ διδαχθῶσι ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν πέριξ αὐτῶν γεωργικῶν φαινομένων, πλὴν τὸ ἡμιτελές τῆς διδασκόμενης ὕλης δίδει εἰς ὅλον τὸ κατάστημα τὴν σφραγίδα τῆς ἀτελείας καὶ τοῦ ἀσυμπληρώτου.

«Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν ὑποδεικνύομεν τὰ ἄτοπα τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς ἀποσπάσεως τῶν διδασκάλων τῆς Σχολῆς ἐπὶ ὀλοκλήρους μῆνας ἢ ἑξαμηνίας εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας καὶ προτείνομεν ὅπως εἰς τὴν γενικὴν ἀνακαίνισιν καὶ ἀναδιοργάνωσιν τῆς Σχολῆς ἦν προκαλοῦσιν αἱ ἐκ τοῦ πολέμου καταστροφαὶ τῶν κτιρίων, τῶν ἐργαλείων καὶ τῶν κτηνῶν τῆς, συμπεριληφθῆ καὶ ἡ ταχτοποίησις τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἧς τὰ τρωτὰ μέρη ἐνομίσαμεν καθῆκόν μας νὰ ἐπιδειξώμεν «παροησία χάριν τῆς συντόνου βελτιώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων» (1).

Εὐπειθέστατος

Ὁ Διευθυντὴς
Ρ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Ὁ γηραιὸς ἡμίονος τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου κατὰ τὸ 1897.

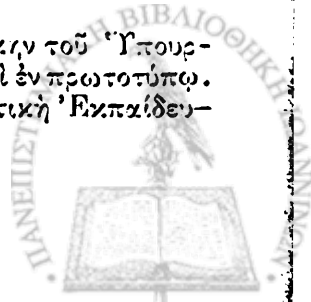
Ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας ἔγγραφο ἀπὸ 18 Αὐγούστου 1897 ἐξ Ὁρεῶν, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀϊδινίῳ Γεωργικῆς Σχολῆς Ρ. Δημητριάδου. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ὁμιλεῖ περὶ ἑνὸς ἡμίονου ὅστις ἔφθασεν εἰς ἔσχατον γῆρας καὶ τὸν ὁποῖον διетήρει ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς «ἐκ φιλανθρωπίας, ὡς διανύσαντα μακρότατον βίον ἐργαζόμενος ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου μετ' ἀπαραμίλλου προθυμίας καὶ εὐπειθείας». Περαιτέρω ἀποκαλεῖ τὸν «ἐσχατόγηρον» αὐτὸν «ἡρώα τοῦ ἀρότρου». Αἱ γραμμαὶ αὐταὶ μᾶς ὑπενομιζοῦν τὸν ἡμίονον ἐκεῖνον τῆς Ἀρχαιότητος, ὅστις ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν. Ἔζη εἰς Ἀθήνας καὶ ἐργασίμευεν εἰς τὴν μεταφορὰν ὕλικῶν ὅταν ἐκτίζετο ὁ Ναὸς τῆς Ἀθῆνᾶς. Τὸ ζῶον αὐτὸ τοσοῦτον ἐξετιμᾶτο ὥστε ἐξεδόθη ψήφισμα διατάσσον τοὺς σπορεμπόρους νὰ μὴ τὸ ἀποδιώκουν, ὅταν, ἐλεύθερον νὰ πηγαίνῃ ὅπου τοῦ ἀρέσει, εἶρχετο νὰ φάγῃ ἀπὸ τὰ δοχεῖα τοῦ περιεῖχον τοὺς καρπούς των.

Μελέτη περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ 1898.

Ὁ γνωστὸς Δ. Χριστίνης, Ἐπόπτης—Ἀρχιδενδροκόμος τοῦ Δημοσίου κατὰ τὸ 1898 δημοσιεύει ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Μελέται περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γεωργίας, τῆς προσφορωτέρας Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἐν γένει Βελτιώσεως καὶ Ἐμψυχώσεως ταύτης». Ὑπερεκατὸν σελίδας ἐκ τοῦ ἔργου του τούτου ἀφιερώνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀπαραιτήτων μέτρων διὰ τὴν πρόοδον καὶ ἐπιτυχῆ ἐφαρμογὴν τῶν γεωργικῶν ἐκπαιδευτικῶν μεθόδων. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν οὔτε τὴν πλέον σύντομον περίληψιν τῆς μελέτης του ταύτης. Ἄλλως ὁ Χριστίνης γράψας καὶ ἄλλοτε, εἰς παλαιότερους χρόνους περὶ «Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως» μᾶς ἔδωσεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀπασχοληθῶμεν μετὰ τὰς γνώμας του καὶ τὰς ιδέας του (2). Εἰς

(1) Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 7 «Γεωργικὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν». Σελ. 7—15. Ἡ αὕτη ἔκθεσις περιῆλθεν εἰς γαῖράς μας καὶ ἐν πρωτοτύπῳ.

(2) Σ.Σ. Εἰς τὸ ἄκτ' τὸ τρέχον ἔτος κυκλοφορήσαν ἔργον μας «Ἡ Δημοτικὴ Ἐκπαίδευσις καὶ ἡ Γεωργία».

τὸ παρὸν ἔργον του καταφέρεται κατὰ τῶν Σχολῶν, κατὰ τῶν Σταθμῶν, κατὰ πάσης ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως προσπαθείας καὶ συμφωνεῖ ἐν πολλοῖς μὲ τὸν Εὐταξίαν ὅστις, ὅπως εἶδομεν, ἔψεγε καὶ οὗτος τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας. Κατηγορεῖ τὸ Δενδροκομεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ μέσα στὸ κατηγορητήριόν του περιλαμβάνει καὶ τὸν κ. Χασιώτην. Κατηγορεῖ τὸν Δημητριάδην διότι ἐπιδίδεται μὲ πολλὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν τυροκομίαν καὶ εἰρωνεύεται τὸν Ἀμπελιχόπουλον ὅστις εἰς Βυτίνην ἐζήτησε νὰ μιμηθῆ καὶ ὑπερβάλλει τὸν Δημητριάδην (1) καὶ τὸν Σαρακωμένον εἰς Κέρκυραν διότι τὸν ἀπησχόλει τὸ ἴδιον ζήτημα !! Ἐν τέλει ἀναπτύσσει σειρὰν ἐπιχειρημάτων καὶ ἐπικαλεῖται παλαιὸν πρὸ τριακονταετίας δημοσίευσμά του διὰ νὰ παραστήσῃ πόσον ἀναγκαῖα εἶναι ἡ ἕδρουσις Ἰπουργείου τῆς Γεωργίας καὶ μετέπειτα διὰ μακρῶν γράφει εἰδικώτερον «Περὶ πρακτικῆς γεωργικῆς διδασκαλίας».

Αἱ ἐργασίαι τῆς Κασσαβετείου κατὰ τὸ 1898

Ἀπὸ ἐκθεσιν τοῦ χειμνήστου Δημητριάδου ἀποσπῶμεν τὰ κάτωθι κεφάλαια. Τὸ Δ' κεφάλαιον ὁμιλεῖ διὰ τὰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Σχολῆς ἐν τῷ μέλλοντι. "Ὅλαι αὗται αἱ περιγραφαὶ εἶναι λίαν διδακτικαί.

«Ἡ Σχολὴ, φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἐπιδιώκει τὴν ὅσον ἐνεστι ἐπικερδεστέραν καλλιέργειαν καὶ κτηνοτροφίαν, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ καλλίτερος τρόπος τῆς Γεωργικῆς διδασκαλίας εἶναι ἡ διὰ τοῦ παραδείγματος διδασκαλία οὐχὶ τοῦ καλλιεργεῖν καλῶς ἢ κτηνοτροφεῖν Ουαμασίως, ἀλλὰ τοῦ κερδίζειν ἐκ τῆς καλλιεργείας καὶ κτηνοτροφίας ὅσον ἐνεστι περισσύτερα κέρδη. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀντιθέσεως προτιμᾶται ἡ ταπεινὴ ἐπικερδὴς μὴ βελτιωμένη καλλιέργεια τῆς ἐπιδεικτικῆς διὰ τὸ Θεαθῆναι πολυτελοῦς τοιαύτης. Διὰ τοῦτο δὲν ὀκνοῦμεν νὰ μεταχειρίζομεθα εἰς τὰς ἀροτριώσεις ἀγέλαδας ἀκόρη, καὶ ἀγαμνόντας εὐθηνούς ἵππους καὶ νὰ καλλιεργῶμεν ἐν μεγάλῳ ἐγγωρίῳ σίτους (Ἄρναούτ) ἀναδειχθέντας παραγωγικωτέρους τῶν ὁρατῶν ὀνόματα φερόντων Εὐρωπαϊκῶν.

«Ἐπειδὴ ἡμῶς τῆς Σχολῆς ὁ σκοπὸς εἶναι διδακτικὸς μόνον, δὲν δυνάμεθα νὰ ὠθήσωμεν τὰς οἰκονομίας πέραν ἐνὸς λογικοῦ ὁρίου ἐπιβαλλομένου ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Καταστήματος. Διὰ τοῦτο ἡ ποιότης τῶν κτηνῶν πρέπει νὰ ᾖ οὐχὶ μὲν ἕσχατος πολυτέλεια, ἀλλὰ πάντοτε ἀξιοπρεπής. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν τῶν δρόμων, ἀποκρούομεν μὲν πάντοτε τὴν γνώμην νὰ δημιουργῶμεν μὴ παραγωγικὰς δενδροστοιχίας χάριν τῆς τέρψεως ὀλίγων δωδεκάδων μαθητῶν καὶ ὑπαλλήλων ἢ ἀρχαίων τινῶν ἐπισκεπτῶν, ἀσθέντων τῇ γεωργίᾳ, ὀφείλομεν ἡμῶς πάντοτε χάριν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Καταστήματος νὰ διατηρῶμεν τοὺς τῶν κτηνῶν δρόμους καθαρούς περιβαλλομένους ὑπὸ πρασιῶν ἀνθοστολιστῶν.

«Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δαπανῶν ἔχομεν καὶ δαπάνας πρακτικῆς μορφώσεως μαθητῶν, δι' ὃ ἀναγκάζομεθα νὰ διατηρῶμεν ἀνθοκομεῖον, λαχανόκηπον καὶ δενδροκομεῖον, δηλαδὴ τρεῖς ἐπιζημίους ἐπιχειρήσεις ἐνεκα τῆς ἀποκέντρου τοποθεσίας καὶ τῆς δυσκόλου καταναλώσεως, καὶ ν' ἀφιερῶμεν πολύτιμα λιπάσματα καὶ ὕδωρ καὶ νὰ δαπανῶμεν εἰς συντήρησιν τῶν σχετικῶν φρακτῶν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ παρέχωμεν τοῖς μαθηταῖς πρακτικὴν μόρφωσιν εἰς τοὺς σχετικὸς κλάδους.

«Μεταξὺ τῶν ἐπιζημίων κλάδων καταλογίζομεν καὶ τὴν σιροτροφίαν, καθ' ὅσον ἡ μορὰ ἐνταῦθα γίνεται μόνον μὲ τεχνητὰς ἀρδεύσεις, ἐνῶ τὸ ὀλίγον διαθῆσιμον ὕδωρ δίδει μεγαλείτερον κέρδος χρησιμοποιοῦμενον εἰς καλλιέργειαν κτηνοτροφικοῦ ἀραβουσίτου εἰς καὶ ἄλλας κτηνοτροφικὰς καλλιέργειας.

(1) Σ.Σ. Διὰ τὸν Ἀμπελιχόπουλον Διευθυντὴν τοῦ Σταθμοῦ Βυτίνης διηγεῖται τὸ ἐξῆς ἀμίμητον τὸ ὅποιον ἀλιεῖται ἀπὸ μίαν πρὸς τὸ Ἰπουργεῖον περὶ τυροκομίας ἐκθεσίν του. Γράφει οὗτος τὰ ἐξῆς: «Δύναμαι νὰ κατασκευάσω τυρὸν Ἑλβετικόν, Ὀλλανδικόν, Ροκζῶρ κ.τ.λ. ἀλλὰ κατ' ὄνομα θά ᾧσι τοιοῦτοι, ἐνῶ κατ' οὐσίαν θὰ εἶναι Βυτιναῖοι.

«Επίσης ἡ Σχολή ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται τ' ἀποτελέσματα ἑνὸς σφάλματος μας, διαπραχθέντος πρὸ 5 ἐτῶν. Ἐφυτεύσαμεν τότε περίπου 4,000 ἀμυγδαλέας καὶ ἄλλα δένδρα, ἀκολουθοῦντες τὸν συρμὸν τῆς κατακραυγῆς τῆς κοινῆς γνώμης κατὰ τῆς Θεσσαλικῆς ἀδενδρίας καὶ τοῦ ἀναθέματος, ὅπερ ἐπιδαψιλεύεται ἀδιακρίτως, ἐναντίον τῆς ἀλαλαισθησίας τῶν διευθυνόντων ἐν Θεσσαλίᾳ γυμνὰ ἀδενδρὰ κτήματα.

«Οὕτω πῶς πλέον τῶν 100 στρεμμάτων τῆς καλλιτέρας γῆς μετεβλήθησαν εἰς γλωρὸν ἄλσος, ἀλλ' ἡ θερινὴ ξηρασία διακινδυνεύει ἐνταῦθα τὴν ὑπαρξίν καὶ αὐτῆς τῆς ἀμυγδαλέας ἀκόμη, ὡς καὶ τὴν καρποφορίαν τῆς, καὶ ἔχομεν ἤδη ἄλσος. οὐ τὸ μέλλον δὲν εἶναι ρύθινον ὑπὸ οἰκονομικῆν ἐποψίν, ἀλλ' ὅπερ ἀφοῦ ἤπαξ ἔγινε, δὲν θέλομεν νὰ καταστρέψωμεν φρονοῦντες ὅτι ἡ σχολὴ πρέπει νὰ θύῃ καὶ αὐτῇ χρηματικὰ συμφέροντα εἰς τὸν βωμὸν τῆς δενδρολατρείας, δι' ὃ καὶ κατὰ τὴν ξέντην κατοχὴν ἐνηργήσαμεν τὰ δέοντα ὅπως ἐπιτύχωμεν τὴν διάσωσιν αὐτῶν δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων.

«Δαπάνας μὴ παραγωγικάς, ἢ μόνον ἀτελῶς παραγωγικάς ἔχει ἡ σχολὴ καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς προμηθείας ἐργαλείων. Δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν προμήθειαν δεδοκιμασμένων μόνον ἐργαλείων, προβαίνει εἰς τὴν προμήθειαν νέων τοῦ τελευταίου συρμοῦ, διὰ νὰ ἐπιλύσῃ ζητήματα κοινῶς ἐνδιαφέροντος δι' ὅλην τὴν Θεσσαλίαν, διότι μὴ ὑπάρχοντος ἀκόμη Γεωργικοῦ Σταθμοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀναγκάζεται νὰ θυσιάσῃ χρήματα ἐκτελοῦσα πειράματα π. γ. ἡ σχολὴ δὲν ἔχει ἀνάγκην αὐτοδετικῆς θεριστικῆς μηχανῆς, ἀλλὰ χάριν τῶν ἐνδιαφερομένων γειτονικῶν ἐπαρχιῶν ἐργάζεται καὶ μὲ αὐτάς.

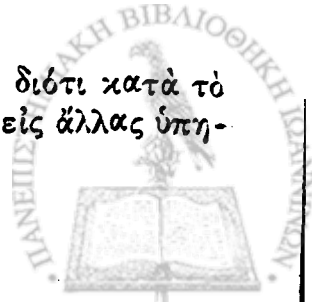
«Ἐἶχεν ἄλλοτε τοιαύτην συστήματος Wood ἐπιτυχῶς ἐργασθεῖσαν, ἀλλὰ μὴ εὐροῦσα μιμητάς, διότι ἀπαιτεῖ πολὺ ἰσχυρὰ ζῶα διὰ τὴν ἔλξιν. Γεννᾶται τὸ ζήτημα μήπως ἡ ἐλαφροτέρα τὴν ἔλξιν καὶ ἀπλουστέρα αὐτοδετικὴ μηχανὴ συστήματος Ἀνδριανῶν τῶν Ἀμερικανῶν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἐν Θεσσαλίᾳ. Πιθανότης ὑπάρχει, ἀλλ' οὐδεμία βεβαιότης. Οὐδεὶς ἰδιώτης ἐπιθυμεῖ νὰ θυσιάσῃ 2.500 δραχ. διὰ τὸ πολυδάπανον πείραμα. Καὶ ἐνδεικνύεται ὡς φυσικὴ συνέπεια ἡ σχολή, ὅπως ὑποστῇ τὸν κίνδυνον ἀβεβαίου ἀλλὰ σπουδαιοτάτου πειράματος.

«Ὁ ἀτμήρης ἀλωνισμὸς, ὁ πόσον ἐπιτυχῶς ἤδη λειτουργῶν εἰς πολλὰ κτήματα εὐρίσκει δυσχέρειαν εἰς τὴν διάδοσίν του ἐκ τοῦ ὅτι πρὸς προμήθειαν τῆς ἀτμομηχανῆς ἀπαιτεῖται ἰκανὸν κεφάλαιον ὅπερ μένει νεκρὸν τὸ μεγαλειότερον μέρος τοῦ ἔτους. τοῦθ' ὅπερ τόσον μᾶλλον κακὸν καθ' ὅσον ὁ ἀγοραῖος τόκος τῶν κεφαλαίων εἶναι ὑψηλός. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἱπποκίνητοι μηχαναὶ κινούμεναι ὑπὸ 4—6 ἵππων οἵτινες παρέχουσιν ἐργασίαν οὐχὶ πολὺ διάφορον τῆς ἀτμοκίνητου ἀλωνιστικῆς. Τίς ἐδοκίμασέ ποτε τὰ μηχανήματα ταῦτα ἐὰν ἦναι ἀντάξια τῆς περὶ αὐτῶν πομπώδους ρεκλάμας τοῦ τύπου; Τίς ἰδιώτης ἀποφασίζει νὰ ὑποστῇ τὴν δαπάνην τοῦ πειράματος; Οὐδεὶς. Ἄρα ἐνδείκνυται πάλιν ἡ σχολὴ νὰ ἐπιβαρύνῃ τὸν προϋπολογισμὸν τῆς ἀνταλλάσσουσα τὴν καλὴν εἰσέτι ἀτμοκίνητον ἀλωνιστικὴν μηχανὴν τῆς διὰ νεωτέρας ἱπποκίνητου

«Δι' ὅλους τοὺς λόγους τούτους ἡ ἐκμετάλλευσίς τῶν κτημάτων τῆς σχολῆς ἐπιβαρυνομένη διὰ δαπανῶν πολὺ μεγαλειτέρων ἢ ὅσον δικαιολογεῖ ἡ καθαρὰ κερδοσκοπικὴ καλλιέργεια δὲν θὰ ἦνε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τόσον ἐπικερδῆς ὅσον θὰ ἦτο, ἐὰν εἴχομεν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν νὰ φέρωμεν μέλλοντας ἀπολογισμοὺς ἰσοσκελεῖς ἢ μετὰ περισσευμάτων».

Περὶ διδασκαλίας καὶ μαθητῶν

«Ἡ διδασκαλία κατὰ τὸ ἔτος 1898 δυστυχῶς ὑπῆρξεν ἀτελής διότι κατὰ τὸ ἡμισυ τοῦ ἔτους τὸ ἡμισυ τοῦ προσωπικοῦ ἐτύγχανεν ἀπεσπασμένον εἰς ἄλλας ὑπη-

ρεσίας (1). "Αν και πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κενοῦ τὰ μαθήματα παρετάθησαν καὶ κατὰ τοὺς μῆνας τῶν διακοπῶν καὶ τοῦ καύσωνος, πάλιν ἡ μόρφωσις τῶν ἀποφοιτησάντων καὶ τυχόντων δίπλωμα δέκα τριῶν μαθητῶν δὲν ὑπῆρξε τοιαύτη οἷα τὴν ἐπιθυμοῦμεν καὶ οἷα ἠδύνατο νὰ εἶναι.

«Ἐφ' ὅσον ἡ σχολὴ δὲν ἔχει ἄλλο διδακτικὸν προσωπικὸν πλὴν τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τοῦ Ἰποδιευθυντοῦ αὐτῆς, αὕτη δὲν δύναται νὰ δέχεται μαθητὰς εἰμὴ ἅπαξ κατὰ τριετίαν, διότι, ἡ διδασκαλία κατ' ἀνάγκην θέλει εἶσθαι μονοτάξιος. "Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν ἡ σχολὴ δύναται μὲν νὰ στεγάζῃ μέχρι 30 μαθητῶν, ἀλλ' ἡ αὐξήσις αὐτῶν πέραν τοῦ ἀριθμοῦ τούτου προσκρούει κατὰ τῆς πραγματικῆς μορφώσεως αὐτῶν.

«Πρακτικὴ μόρφωσις καθ' ἡμᾶς δὲν εἶναι συνώνυμον πρὸς τὴν ἡμιμάθειαν καὶ δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς πενιχρᾶς ἤδη διδασκείας ὕλης, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν μαθητῶν εἰς πραγματικὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις! "Ὅταν δὲ οἱ μαθηταὶ εἶναι 15—30, αἱ πρακτικαὶ ἀσκήσεις γίνονται δεόντως, δηλαδὴ ἐργάζονται ἐκ περιτροπῆς, ἐν τμημα εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὴν ἐπιστάσιαν αὐτῶν, ἐν τμημα εἰς τοὺς κήπους καὶ ἐν τμημα εἰς τὴν βιομηχανίαν (τυροκομίαν, οἴνοποιίαν, κλπ.). "Ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν εἶναι μεγαλήτερος τὸ ποσὸν τῆς χρησίμου διδακτικῆς ἐργασίας δὲν εἶναι ἐπαρκὲς καὶ ἀναγκαζόμεθα ἢ νὰ ἐλαττώσωμεν τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας, ἢ ν' ἀσχολῶμεν αὐτοὺς εἰς μὴ διδακτικὰς ἐργασίας».

Περὶ ἐλλείψεων τῆς Σχολῆς

«Ἐν τέλει ἐξακολουθοῦμεν φρονοῦντες ὅτι ἡ σχολὴ μας, ὡφείλει ἐν τῷ μέλλοντι νὰ δέχεται μόνον ἀποφοίτους πρακτικοῦ λυκείου, γυμνασίου, ἢ ἰδιαιτέρας προπαρασκευαστικῆς σχολῆς, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ φοίτησις δύναται νὰ γίνηται διετής ἀπὸ τριετοῦς τοιαύτης. Διότι τό γε νῦν ἔχον ἀναγκαζόμεθα ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὴν γεωπονίαν, νὰ τοὺς διδάσκωμεν φυσικὴν ἱστορίαν, φυσικὴν καὶ χημείον κτλ. καὶ νὰ ἐγκαταστήσωμεν ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῆς ἐξοχῆς δαπανηρὸν χημεῖον, κτλ. καὶ ἐνίοτε νὰ διδάσκωμεν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ ἄλλας στοιχειώδεις γνώσεις, ἃς ὡφείλον νὰ γνωρίζωσιν οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων!

«Τὸ δὲ χεῖριστον πάντων, ἡ ὑφ' ἡμᾶς σχολὴ ἔνεκα τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου, ΒΥΕΕ' ὀριζομένων προσόντων ἀναγκάζεται νὰ δέχεται χωρὶς νὰ θέλῃ μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῆς τὴν ὑποστάθμην πολλῶν γυμνασίων τοῦ Κράτους δηλ. νέους οἵτινες, ναυαγήσαντες κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γυμνασιακῶν τῶν σπουδῶν δι' οἷονδήποτε λόγον καὶ διακρίψαντες αὐτὰς, προσφεύγουσιν εἰς τὴν σχολὴν μᾶς. Οὕτω συνέβη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1898 ἀπεκλείσθησαν ὡς ὑπεράριθμοι οἱ χρονολογικῶς βραδύτερον ὑποβαλόντες αἰτήσεις ἐγγραφῆς ἱκανώτατοί τινες νέοι, τέκνα γαιοκτημόνων καὶ ἀληθῶς ἐνδιαφερομένων ὑπὲρ τῆς γεωργίας, διότι τὰς τελευταίας διαθεσίμους θέσεις εἶχον προλάβει ἄλλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων τινες, οὕς οὐδέποτε θὰ ἐδεχόμεθα ἐὰν αἱ ἐγγραφαὶ ἐγένοντο συνεπείᾳ συναγωνισμοῦ.

Περὶ γεωργικῶν προόδων τῆς Σχολῆς

«Καταλαβόντες τὸ κτήμα κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον μετὰ τὴν ἐκκένωσιν ἔρημον, ἄνευ ἐργαλείων καὶ ζώων, εὐρέθημεν πρὸ ἀληθοῦς χάους, ἢ τακτοποιήσις τοῦ ὁποίου ἀπῆρται ἱκανὸν χρόνον, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνωνται πολλὰ ἔργα.

«Οὐχ' ἦρτον ἐκ τῶν ἐνόντων ἐξωκονομήσαμεν τὰ πρὸς διαχείμασιν τῶν κτη-

(1) Εἰς τὴν καταδίωξιν καὶ ἐξαφάνισιν τῶν τε ἀρουραίων καὶ ἀκρίδων, οἵτινες ἀπὸ τινῶν ἐτῶν μαστίζουσι τὴν Θεσσαλίαν.

νῶν ἀπαιτούμενα ἄχυρα ἐκ σίτου καλλιεργηθέντος διὰ μυρίων μόχθων καὶ ταλαιπωρειῶν, τῇ ἀνοχῇ τῶν κατεχουσῶν τὸ κτῆμα Τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἦγοράσαμεν καὶ τινα κτήνη ἀροτριῶντα—(ἓν ζεῦγος μεγαλοσώμων ρωσικῶν βοῶν καὶ ἓν ζεῦγος ἵππων).

«Ἐσπείραμεν δὲ καὶ ἐκτὸς τῶν ἐγγωρίων σιτηρῶν βρώμην Οὐγγρικὴν ἣτις ἐδοκιμάσθη καὶ ἄλλοτε ἐνταῦθα καὶ ἀντικαθιστᾷ λίαν ἐπιτυχῶς τὴν κριθὴν ἐν τῇ διατροφῇ τῶν ζώων. Ὡσαύτως ἐκαλλιεργήθησαν, κατὰ τὰ εἰωθότα, ἱκανὰ εἶδη ἀνθέων καὶ λαχανικῶν εἰς μικρὰς ποσότητας μεταξύ τῶν ὁποίων μερικὰ ὄντως ἀξιόσυστατα μέχρι τοῦδε ἄγνωστα ἐν τῷ τόπῳ χάριν πειραματισμοῦ καὶ ἐξασκήσεως τῶν μαθητῶν» (1).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29 Ἀπριλίου 1899.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς
Ρ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Ἡ Κασσαβέτειος Σχολὴ κατὰ τὸ 1899

Κατὰ τὸ 1898 ἡ ἐν Ἀϊδινίῳ Σχολὴ κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἔδρα αὐτῆς εὐρίσκετο εἰς Ν. Μιζέλαν. Λόγω τῆς παρατάσεως τῆς Τουρκικῆς κατοχῆς αἱ καλλιέργειαι τῆς Σχολῆς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διεξάγωνται κανονικῶς ὁ δὲ Διευθυντὴς ταύτης κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1899 ὑποβάλλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν λεπτομερῆ ἔκθεσιν περιγράφουσαν τὰ κατ' αὐτήν.

Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1899

«Πρὸ τοῦ πολέμου, λέγει ὁ Δημητριάδης, ἡ Σχολὴ διὰ τῶν ἐκ τοῦ κτήματός εἰσπράξεων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν διδάκτρων ἀφ' ἑτέρου ἰσοφάριζε περίπου τὰ ἔξοδά της. Τὰ δὲ ἐλλείμματα τῶν τελευταίων πρὸ τοῦ πολέμου ἐτῶν, δηλαδή τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα συνεισέφερε τὸ Τριανταφυλλίδειον κληροδότημα εἰς τὰ ἀνεπαρκῆ εἰσοδήματα τοῦ Κασσαβετείου, ἀντεπροσωπεύοντο κυρίως ὑπὸ τῶν γενομένων ἅπαξ διὰ παντός ἔργων ἐγκαταστάσεως, νέων κτιρίων κλπ.

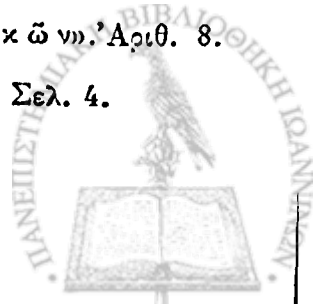
«Ὡστε ἡ Σχολὴ εἶχεν εἰσέλθει ἤδη εἰς τὴν ὁδὸν οἰκονομικῆς αὐταρχείας, ἀναμφιβόλως λίαν εὐχαρίστου ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἦδη ὅμως τὰ δύο ἔτη τῆς ξένης κατοχῆς καὶ τῆς κατασχέσεως τῶν προσόδων της δὲν ἐπέφερον μόνον τὴν ἀνισορροπίαν τῶν προϋπολογισμῶν τῶν δύο τούτων ἐτῶν, ἀλλὰ διετάραξαν τὸ ἰσοζύγιον ἀκόμη διὰ σειρὰν ὀλόκληρον ἐτῶν. Ἦδη ὀλίγον κατ' ὀλίγον βαίνομεν πρὸς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἄλλοτε ἀνθηραῆς καταστάσεως» (2).

Περὶ εἰσαγωγῆς μαθήματος γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον κατὰ τὸ 1899.

Ὁ κ. Μουράτογλου Διευθυντὴς τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1899 ὑπέβαλε μίαν πολὺ χρήσιμον καὶ πρακτικὴν πρότασιν. Ἐζήτησε τὴν βελτίωσιν τῶν παρ' ἡμῖν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν καὶ τὴν εὐχερεστέραν καὶ εὐωνοτέραν χρησιμοποίησιν αὐτῶν. Κατὰ τὸν κ. Μουράτογλου «εἶναι ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι πρὸ πάσης μεταβολῆς τοῦ καλλιεργητικοῦ συστήματος

(1) «Γεωργικὴ Βιβλιοθήκη. Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν». Ἀριθ. 8. «Ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν Ἀπολογισμῶν κ.τ.λ. κατὰ τὸ ἔτος 1898». Σελ. 4—9.

(2) «Γεωργικὴ Βιβλιοθήκη». Ἀριθ. 8. Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν 1900. Σελ. 4.

καὶ τῶν εἰθισμένων μεθόδων, πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς ξένων ζώων καὶ φυτῶν εὐγενεστέρων καὶ ἐπικερδεστέρων, πρὸ τῆς χρήσεως ἀφθόνων καὶ συμπεπυκνωμένων λιπασμάτων, ἤτοι πρὸ παντὸς ἄλλου νεωτερισμοῦ σκοποῦντος τὴν ἐπίτευξιν προϊόντων ἀφθονοτέρων καὶ ἰδίως στοιχιζόντων, ὀλιγώτερα, ἀνάγκη εἶναι νὰ καταστῆ τελειότερα καὶ εὐωνοτέρα ἢ ἐκτέλεσις τῶν γεωργικῶν ἔργων». Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἰσχυρισμῶν του φέρει παράδειγμα «τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐν Μ. Ἀσίᾳ, Βουλγάρια κλπ. γινόμενα ὅπου τὸ πρῶτον πρὸς βελτίωσιν βῆμα γίνεται διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Ἡσιοδίου ἀρότρου διὰ τοῦ νεωτέρου καὶ διὰ τῆς παραδοχῆς θεριστικῶν, ἄλωνιστικῶν καὶ ἄλλων μηχανῶν». Ἀλλὰ ποσάκις δὲν ἀνεκόπη ἢ χρῆσις τελειότερων ἐργαλείων καὶ μηχανῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς γεωργίας ἐλλείψει καταλλήλων προσώπων «δυναμένων νὰ κατασκευάζουν, νὰ ἐπισκευάζουν καὶ νὰ διοικοῦν τοιαῦτα μηχανήματα ;»

Κατόπιν ἀναφέρει διάφορα σχετικὰ παραδείγματα διὰ νὰ καταδείξῃ τίνας ὠφελείας θὰ εἶχεν ὁ τόπος ἂν εἶχαμεν ἐπαρκεῖς μηχανουργοὺς διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Θεσσαλίας, διὰ τὴν χρησιμοποίησιν θεριστικῶν καὶ ἄλωνιστικῶν μηχανῶν, χορτοπιεστικῶν καὶ ἀχυροπιεστικῶν μηχανῶν, ἐργαλείων θερισμοῦ λειβαδίων, μηχανῶν διὰ βραθείας ἀρόσεις, ἀτμαντλιῶν πρὸς ἄρδουσιν κτλ. κτλ. καὶ τονίζει ὅτι ἡ χρῆσις τῶν σπουδαίων καὶ ἐπικερδεστάτων αὐτῶν ὀργάνων, δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ «ἐνεκα ἐλλείψεως μηχανουργῶν γνωριζόντων τὰ γεωργικὰ καὶ δυναμένων νὰ καταγίνωσιν εἰς ταῦτα» καὶ τοῦτο διότι «οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Ἑλλάδι Μηχανουργῶν καὶ ἰδίως οἱ νεώτεροι ἀπόφοιτοι τοῦ Πολυτεχνείου δὲν ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ σκεφθῶσι περὶ τῶν γεωργικῶν μηχανῶν καὶ περὶ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν, οὐδ' ἀνελογίσθησάν ποτε τὰ κέρδη ἅτινα δύνανται ν' ἀπολαύσωσιν οἱ κατασκευασταὶ αὐτῶν ὠφελοῦντες συγχρόνως σπουδαίως τὴν μεγίστην τῶν ἐθνικῶν βιομηχανιῶν τὴν γεωργίαν». Τὴν τοιαύτην τεχνικὴν καθυστέρησιν, τὴν ἀποδίδει ὁ κ. Μουράτογλου εἰς τὴν ἔλλειψιν κειδικοῦ, ἐν τῷ μηχανουργικῷ τμήματι τοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου, μαθήματος περὶ Γεωργικῶν Μηχανῶν καθιστῶντος ἐνημέρους τοὺς νέους μηχανουργοὺς οὐ μόνον εἰς τὰ τεχνικὰ ζητήματα τῆς κατασκευῆς τῶν γεωργικῶν μηχανῶν, ἀλλὰ διδάσκοντος αὐτοῖς καὶ τὰ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν καὶ δεικνύοντος αὐτοῖς τὰ ἐκ τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων μηχανῶν ἐπιτευχθησόμενα σπουδαῖα κέρδη» καὶ προτείνει ὅπως εἰσαχθῆ τὸ μάθημα τοῦτο εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν διεβίβασε τὴν ἐκθεσιν τοῦ κ. Μουράτογλου πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῶν «Δημοσίων Ἔργων», καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτῆς τὴν γνώμην τῆς περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν προτάσεών του (1).

Γνώμη περὶ γεωργικῆς παιδείσεως κατὰ τὸ 1899

Εἰς ἔργον φέρον τὸν τίτλον «Μεταρρύθμισις καὶ Ἀνόρθωσις» ἐκδοθὲν τῷ 1899 ἀνωμότως ἀνευρίσκεται κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικὴ Παιδείσις». Εἰς αὐτὸ ἀναγράφει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι : «Αἱ γεωργικαὶ Σχολαὶ ἀπέτυχον εἰς τὴν Ἑλλάδα διότι ἐπιδιώκουσαι ἐν ταύτῳ τὴν παιδείυσιν μελλόντων διευθυντῶν μεγάλων κτημάτων καὶ γεωργικῶν ἐργατῶν ἡστόχησαν ἑκατέρου τῶν σκοπῶν τούτων. Οἱ ἀπόφοιτοι αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ᾤσιν ἐπιτήδειοι καὶ εἰς τὰ δύο.

(1) Θεωροῦμεν σκόπιμον ν' ἀναφέρωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ὑποσημείωσιν τὸ ἔργον τὸ φέρον τὸν τίτλον «Ἐφηρμοσμένη γεωργικὴ μηχανικὴ» μετ' εἰκονογραφιῶν, γραμμένο κατὰ τὸ 1893 ἀπὸ τὸν μηχανικὸν Ἄθαν. Ε. Μπαρούτην, ὑπηρετήσαντα εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Θεσσαλίας. Τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια τοῦ ἔργου τούτου εἶναι ἀφιερωμένα εἰς τὴν περιγραφὴν γεωργικῶν μηχανημάτων. Ἦτοι τοῦ ἀρότρου, τοῦ ριζοκόπου καὶ σκαριφήρος, τῆς Σβάρνας, τοῦ κυλίνδρου καὶ τῆς σπαρτικῆς μηχανῆς Rutka and Smith, τῆς χορτοθεριστικῆς, τῆς ἀπλῆς καὶ αὐτοδεδι-
τικῆς θεριστικῆς, τῆς ἄλωνιστικῆς, τῆς ἀχυροκοπτικῆς κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Καὶ ὅσοι δ' αὐτῶν ἐξ ἰδιοφυίας μᾶλλον ἀπέκτησαν τὴν ἀναγκαίαν μόρφωσιν ἵνα γείνωσι καλοὶ διευθύνται κτημάτων, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην ν' ἀποτύχωσιν ἐν τῇ πράξει, ὡς στερούμενοι προσωπικοῦ ἱκανοῦ εἰς ἐφαρμογὴν οἰουδήποτε τελειότερου συστήματος, τῶν ἀναγκαίων εἰς τοῦτο γεωργικῶν ἐργατῶν». Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἀναπτύσσει ὁ συγγραφεὺς τὰς γνώμας ἀντιτιθέμενος κατὰ πάσης πρὸς παθεῖας ὑπὸς μορφωθῶσι γεωργοὶ οἵτινες ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας τῶν εἶναι δύσκολον «ν' ἀποβάλωσι τὰς ἕξεις τῶν καὶ νὰ μεταβάλωσι σύστημα καλλιεργείας, ἐν ᾧ αὐτοὶ ἀνετράφησαν καὶ ἠνδρώθησαν». Φέρει δὲ ὡς παράδειγμα τοὺς ἐπιμόρτους καλλιεργητάς τῶν μεγάλων κτημάτων «ὧν χάριν οἱ κύριοι τούτων ἐπειράθησαν νὰ εἰσαγάγωσι τοιαύτην πρότυπον καλλιέργειαν ἰδίαις δαπάναις, χωρὶς ποτὲ οἱ ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἡμέραν καὶ νύκτα παρακολουθοῦντες αὐτὴν ἐπίμορτοι καλλιεργηταὶ νὰ καρπωθῶσι τι ἐντεῦθεν». Προχωρῶν ὑποδεικνύει διὰ τὴν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν τὴν σύστασιν εἰς ἕκαστον Νομὸν πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν, εἰς ἃς πρὸ παντὸς οἱ τῶν γεωργῶν παῖδες προσερχόμενοι θὰ παραμένωσιν ἐπὶ 3-4 ἔτη, τὴν μὲν ἡμέραν ἐργαζόμενοι εἰς πάντα κλάδον γεωργικόν, τὴν δὲ ἑσπέραν διδασκόμενοι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενομένης ἤδη ἐργασίας». Προτείνει δὲ τὴν σύστασιν Σχολῶν εἰδικῶν ἀναλόγως πρὸς τὸ ἐπικρατέστερον εἶδος τῆς παραγωγῆς ἐκάστου Νομοῦ, δέον δὲ οἱ φοιτῶντες εἰς τὰς Σχολὰς αὐτὰς μαθηταὶ νὰ μὴ καταβάλωσι διδάκτρα τροφικῆς δεδομένου ὅτι ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν οὐ μόνον θὰ καλύπτονται τὰ ἔξοδα, ἀλλὰ καὶ τι περίσσευμα θ' ἀπομένῃ διὰ τὴν χρησιμεύσῃ, ἵνα κατὰ τὴν ἀποφοίτησιν τῶν παρασχεθῶσιν εἰς αὐτοὺς, ἀναγκαῖά τινα γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ μικρὸν τι κεφάλαιον «δι' ὧν θὰ καταστῶσιν οἱ σκαπανεῖς τῆς διαδόσεως ἐν ἡμῖν παντὸς νεωτέρου συστήματος καλλιεργείας». Βαθυμηδὸν δὲ θὰ εἶναι δυνατὸν καὶ ἡ ἴδρυσις μέσων γεωργικῶν Σχολῶν, ὅποτε ὁ συγγραφεὺς διατυπώνει μίαν καινούργιαν γνώμη, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ εἶχον «λόγον ὑπάρξεως ἐν ἡμῖν καὶ τὰ πρότυπα ἀγροκήπια, χάριν ἐφαρμογῆς ἐν αὐτοῖς πάσης προόδου καὶ παντὸς νεωτέρου συστήματος καλλιεργείας ἐν τῇ γεωργίᾳ, πρὸς δὲ καὶ οἱ γεωργικοὶ σταθμοί, οἵτινες τότε θὰ ἦσαν ὅτι καὶ ἐν ἄλλαις χώραις, μᾶλλον τῆς ἡμετέρας προηγμέναις, ἐργαστήρια κυρίως εἰπεῖν χημείας, ἐφαρμοσμένης εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τοὺς συναφεῖς πρὸς αὐτὴν κλάδους». Ὑπὸ τοιούτους ὄρους, ὁ συγγραφεὺς, θὰ ἐδέχετο τὴν ἴδρυσιν καὶ παρ' ἡμῖν Γεωργικῆς Ἀκαδημίας ἢ αὐτοτελοῦς, ἢ ἐν ἐξαρτήσει, ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ τῆς Σχολῆς τῶν Βιομηχανῶν τεχνῶν, ἐν ᾧ θὰ κατηρτίζοντο οἱ μέλλοντες διευθύνται τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν, Σταθμῶν καὶ Ἀγροκηπίων (1).

Θάνατος τοῦ Ἀποστολοπούλου κατὰ τὸ 1900

Ὁ γεωπόνος Ἀποστολόπουλος, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐκυριάρχησεν ἐπὶ τοῦ γεωπονικοῦ στίβου τῆς χώρας. Ἐθουρύβησε πολὺ, ἠγωνίσθη πολὺ, ἐπάλασε πολὺ. Ἐγραφεν, ἐκήρυσσεν, ὑπεδείκνυεν, ἐπροπαγάνδιζεν ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον τριακονταπενταετίαν καὶ πλέον. Ἡ γεωργία γενικῶς καὶ εἰδικώτερον ἢ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις ἀπησχόλησαν σοβαρῶς καὶ ἐπὶ μακρὸν τὰς σκέψεις του. Ὑπῆρξε σκληρὸς μαχητὴς, ἀτεγκτος ἀντίπαλος. Ἡ πάλη του πρὸς τὸν Γεννάδιον θ' ἀπομείνῃ μνημειώδης. Ὑπεραίβενεν ὅμως τὰ ὅρια μιᾶς ἀνεκτῆς ἀντιγνωμίας. Αἱ προσωπικαὶ ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ Γενναδίου ἦσαν ἀνατριχιαστικαὶ καὶ νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εὐχρηθῶμεν τὸ θλιβερὸν θέαμα συναδέλφου, ἐπιστήμονος ἐξυβρίζοντος οὕτω χυδαίως καὶ μὲ τοιούτους ἐξευτελιστικούς χαρακτηρισμοὺς ἄλλον συνάδελφον, ἄλλον ἐπι-

(1) Σελ. 21-23.

στήμονα καὶ μάλιστα τῆς ἀξίας ἑνὸς Γενναδίου, νὰ μὴν ἐπαναληφθῆ μελλοντικῶς εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἑλληνικῆς Γεωπονικῆς Οἰκογενείας. Ἴσως ἡ πρὸ τεσσαρακονταπενταετίας ἐποχὴ νὰ ἠνείχετο τοιαύτας προστριβάς, αἱ ὁποῖαι ἐξεδηλοῦντο μὲ τὸσσην ὀξύτητα καὶ τραχύτητα. Ἡ σύγχρονος ὅμως ἐποχὴ (1935), παρὰ τὴν ὑπολανθάνουσαν καὶ σήμερον ἀντιγνωμίαν μεταξὺ συναδέλφων, πρέπει νὰ παραμείνῃ ἐντελῶς ἐπὶ τοῦ θεωρητικοῦ πεδίου καὶ οὐδέποτε νὰ ἐκτραπῆ εἰς προσωπικὰς ἀντεγκλήσεις, καὶ ὁποῖαι κκαταβιβάζουν τὸν ἐπιστήμονα εἰς τὸ ἐπίπεδον κοινοῦ ὕβριστοῦ. Ὁ κ. Χασιώτης εἰς «Τὰ Νέα Γεωπονικά» του ὡς ἐξῆς ἀναγγέλλει τὸν θάνατόν του :

«Ἀπεβίωσεν ἐσχάτως ἐν Λεβιδίῳ τῆς Μαντινείας ὁ γεωπόνος Ἰωάν. Ἀποστολόπουλος εἰς ἡλικίαν 60 περίπου ἐτῶν, παθὼν ἐξ ἀνιάτου στομαχικοῦ νοσήματος. Ἐσπούδασε τὴν Γεωπονίαν εἰς Γρινιὸν τῆς Γαλλίας καὶ ἐν Λεζαρδῶ πρὸ 40 περίπου ἐτῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη Διευθυντῆς τῆς παλαιᾶς ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ ἄλλοτε σηροτροφικοῦ Σταθμοῦ ἐν Σπάρτῃ, καὶ ὡς διευθυντῆς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Πολλάκις ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς διαφόρους Παγκοσμίους Ἐκθέσεις. Δις διηύθυνε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Βιτύνης. Πολλὰ ἔγραψε περὶ γεωργίας καὶ ἠγωνίσθη δημοσιογραφικῶς διὰ τὴν ἵδρυσιν Γεωργικῶν Σχολῶν καὶ Σταθμῶν Γεωργικῶν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τριαῦτα ἰδρύματα δὲν ὑπῆρχον εἰσέτι ἐν Ἑλλάδι» (1).

Ὁ Δ. Γρηγοριάδης Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου κατὰ τὸ 1900.

Ὁ κ. Χασιώτης ὡς ἐξῆς ἀναγγέλλει τὸν διορισμὸν τοῦ Γρηγοριάδου ὡς Διευθυντοῦ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου (2).

«Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ραϊνὸλ Δημητριάδου ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ μοναδικὴ τῆς Γεωργίας Σχολὴ Ἀϊδινίου, διέτρεξε σπουδαίαν κρίσιν, διότι δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ εὑρεθῆ διευθυντῆς ἔμπειρος καὶ ἱκανὸς νὰ συνεχίσῃ τὸ ἀξιόλογον τοῦ Δημητριάδου ἔργον, ἀφοῦ οἱ ὀλίγοι ἄλλοι ἀπομένοντες ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ ἐπιστήμονες γεωπῶνοι διευθύνουσιν ἤδη Γεωργικοὺς Σταθμοὺς καὶ μετ' αὐτῶν ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψίν των τὴν γεωργίαν διαφόρων νομῶν τοῦ Κράτους. Εὐτυχῶς ἡ Κυβέρνησις εὔρεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Δ. Γρηγοριάδου, τὸν ρέκτην καὶ προοδευτικὸν ἐπιστήμονα, ὑπὸ τὴν ὁποῖον ἡ Σχολὴ αὕτη δύναται ἀσφαλῶς, νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁλονὲν τελειοποιουμένη καὶ ὡς ἄριστα ἐκπληροῦσα τὸν ἐθνωφελῆ προορισμὸν αὐτῆς. (3)

Ὁ Γρηγοριάδης διπλωματοῦχος τῆς Σχολῆς τοῦ Montpellier ἦλθεν ἐφοδιασμένος ὄχι μόνον μὲ ἀρίστην ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πεῖραν τῆς πράξεως, ὡς διευθύνων ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη μεγάλας ἐν Ρουμανίᾳ γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις, κατὰ τὰ δύο δὲ τελευταῖα ἔτη ἐχορημάτισεν ὡς Ὑποδιευθυντῆς τῆς ἐν Ἀϊδινίῳ Σχολῆς, δώσας ἱκανὰ δείγματα τοῦ ζήλου καὶ τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ. Ἐν τῇ αὐτῇ Σχολῇ διωρίσθη ἐσχάτως ὡς ἀμπελοργὸς καὶ οἰνοποιὸς ὁ Γάλλος—Ρέ, διπλωματοῦχος τῆς Σχολῆς Montpellier καὶ πολλὴν κεκτημένος πρακτικὴν πεῖραν ἐκ τῆς ὁποίας πολλὰ θὰ ὠφεληθῶσιν οἱ μαθηταὶ κατὰ τὰς πρακτικὰς αὐτῶν ἀσκήσεις. Ἐν τῷ προσώπῳ δὲ αὐτοῦ θὰ εὔρη ὁ Γρηγοριάδης πολύτιμον βοηθόν». (4)

(1) Ἰούλιος 1900. Σελ. 110.

(2) Διὰ Β.Δ. τῆς 5 Νοεμβρίου 1897 διωρίσθη Ὑποδιευθυντῆς τῆς Κασσαβετείου ὁ Σωκράτης Ἐκνυθόπουλος. Διὰ δὲ Β.Δ. ἀπὸ 24 Σεπτεμβρίου 1898, διωρίσθη Ὑποδιευθυντῆς ὁ Δημ. Γρηγοριάδης μετατεθέντος τοῦ Ἐκνυθόπουλου ὡς Διευθυντοῦ Σταθμοῦ εἰς Κέρκυραν.

(3) Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1900 διωρίσθη ὑποδιευθυντῆς τῆς ἐν Ἀϊδινίῳ Γεωργικῆς Σχολῆς ὁ κ. Φ. Γρυπάρης διπλωματοῦχος τῆς Γεωπονικῆς Σχολῆς τοῦ Montpellier.

(4) Σεπτέμβριος 1900. Σελ. 139.

Τὰ πεπραγμένα τῆς ἐν Κασσαβετεία Σχολῆς κατὰ τὸ 1900
Τὸ κτῆμα Κασσαβέτεια ὡς Πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολή.

Ἀπὸ μακρὰν ἔχθεσιν τοῦ ἀειμνήστου Δ. Γρηγοριάδου Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς.

«Ἡ κατ' ἐξοχὴν εὐχὴ τοῦ ἀειμνήστου Κασσαβέτη δωρουμένου εἰς τὸ Δημόσιον τὸ ὠραῖον τῆς Κασσαβετείας κτῆμα ὑπῆρξεν ἢ ἐν αὐτῇ ἐγκαθίδρυσις Γεωργικῆς Σχολῆς μελλούσης νὰ μορφώσῃ σκαπανεῖς τῆς γεωργικῆς προόδου, νέους κατέχοντας κατὰ βάθος τὴν ἐπαγγελματικὴν γεωργικὴν μόρφωσιν μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων θεωρητικῶν γνώσεων. Ἡ ἀποστολὴ τοιοῦτου ἐκπαιδευτικοῦ καθιδρύματος ἦτο σωτηρία διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ συνάμα καὶ εἰς ἄκρον λεπτή. Ἡ τοῦ παρελθόντος πείρα ἦν δυσμενῆς λίαν καὶ τὸ γεωργικὸν μας περιβάλλον οὐδέως βοηθητικὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τοιοῦτου σκοποῦ. Αἱ ἐξοχαί μας καὶ οἱ ἀγροὶ μας ἔχουσι δυστυχῶς πρὸ πολλοῦ ἐγκαταλειφθῆ ἔντελῶς ὑπὸ τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων καὶ ἡ γεωργία ἀφέθη εἰς χεῖρας ἀμαθῶν καὶ ὀπισθοδρομικῶν χωρικῶν. Ποῖοι λοιπὸν ἔμελλον νὰ εἶναι οἱ μαθηταὶ τοῦ νέου ιδρυθέντος αὐτοῦ γεωργικοῦ σχολείου; Οὐχὶ βεβαίως τέκνα γεωργ. οἰκογενειῶν, ἅτινα ἐνησχολήθησαν καὶ ἐζυμώθησαν ἀπὸ τῆς τρυφεροτέρας τῶν ἡλικίας μὲ τὰς παραδόσεις καὶ τὴν πρᾶξιν τοῦ ἐπαγγέλματος, οὐδὲ τέκνα μεγαλοκτηματιῶν, τέκνα δηλ. οἰκογενειῶν ἀνεπτυγμένων, εἰς ἃ ἡ ἰδιοκτησία τῆς γῆς μεταβιβάζεται ἐπὶ γενεᾶς ὀλοκλήρους ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν μ' ὄλην τὴν παρακολουθοῦσαν αἰγλήν καὶ μ' ὅλας τὰς παραδόσεις καὶ ὑποχρεώσεις. Ἐν Ἑλλάδι τὰ μὲν τέκνα τῶν καθ' αὐτὸ γεωργῶν, ἐὰν κατέχωσι τὴν δέουσαν εὐφυΐαν καὶ τύχωσι τῆς δεούσης ἀναπτύξεως καὶ παιδείας ἀυξάνουσι τὰς τάξεις τῶν θεσιθηρῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημόνων, ἐὰν δὲ δι' οἰονδήποτε ἄλλον λόγον παραμείνωσιν ἐν τῷ χωρίῳ τῶν καὶ ἀφοσιωθῶσιν εἰς τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα, ἐξοκολουθοῦσι νὰ διατελῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς παναρχαίας παραδόσεις, ἅς ὡς ἱερὰν κληρονομίαν παρὰ τῶν προγόνων τῶν παρέλαβον ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ τέκνα τῶν μεγαλοκτηματιῶν νομίζουσι ἀπαραίτητον πρὸς διοίκησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν κτημάτων τῶν οὐχὶ τὸ δίπλωμα τοῦ γεωπόνου, ἀλλὰ τὸ τοῦ δικηγόρου ἢ ἱατροῦ. Οἱ μέλλοντες λοιπὸν μαθηταὶ τῶν Ἑλληνικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν ἢ θὰ ἦσαν ἐνθουσιώδεις νέοι περιβάλλοντες τὸ τοῦ ἀνεπτυγμένου γεωργοῦ στάδιον μὲ δόσιν τινα ρωμαντισμοῦ ἢ ποιήσεως ἢ ἐξ ἐναντίας δυσήνιοι καὶ ζῶηροὶ ἔφηβοι ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τῶν ἀπηλπισμένων οἰκογενειῶν τῶν ἐκ τῶν πόλεων εἰς τὴν μόνωσιν τῆς ἐξοχῆς, μᾶλλον ἐπ' ἐλπίδι σωφρονισμοῦ ἢ ἐπ' ἐλπίδι γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ τοιαύτη ζύμη ἀπετέλει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν σοβαρὸν μειονέκτημα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Γεωργικὰς Σχολὰς, ὅπου οἱ φοιτῶντες κατὰ μέγα μέρος ἐξέρχονται ἐκ τῶν σπλάγγων τῶν ἀγρῶν εἰς οὐς διήλθον ὄλην τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν τῶν ἡλικίαν ἐν μέσῳ τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν.

«Τὰ ἐν Ἑλλάδι λοιπὸν γεωργικὰ σχολεῖα πρέπει κυρίως κατ' ἐξοχὴν νὰ ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ νὰ μεταπλάσωσιν τὸν νέον τῶν πόλεων εἰς ἀνεπτυγμένον ἀνθρώπων τῶν ἀγρῶν, εἰς τὸ νὰ ἐμφυσήσωσιν τὸν ἔρωτα τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ εὐτυχία δὲν εὐρίσκεται μόνον ἐν τῇ πολυασχόλῳ, θορυβώδει καὶ ἐξαντλητικῇ ζωῇ τῶν πόλεων, ἀλλ' ἀπαντᾷ καὶ εἰς βαθμὸν πολὺ ἴσως ἀνώτερον ἐν τῇ ἡρέμῳ τῶν ἀγροτῶν ζωῇ ἐν μέσῳ τῶν πολυποικίλων γεωργικῶν ἀσχολιῶν καὶ ἐν τῇ ἐνδομύχῳ ἐκείνῃ ἱκανοποιήσῃ, ἣν αἰσθάνεται, ὁ κτηματίας ὁ βελτιῶν, ὁ ἀναπτύσσων, ὁ προάγων καὶ ἐκπολιτίζων.

«Ἡ ἐν τῇ σχολῇ λοιπὸν διαμονὴ τοῦ μαθητοῦ πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη καὶ τὸ ἡμερήσιον πρόγραμμα οὕτω πως συντεταγμένον, ὥστε ὁ μαθητὴς ἐκτὸς τῶν κυριωτέρων ἐπιστημονικῶν ἐφοδίων ν' ἀποκτήσῃ καὶ τὴν ἀπαραίτητον δεξιότητα καὶ εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος, τὴν εὐρύτητα τῶν βλέψεων, τὴν κατανόησιν τῶν σπου-

δαιοτάτων λεπτομερειῶν τῆς ἐπιβλέψεως τῶν ἐργασιῶν, τῆς συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς ἀγρότας, τῆς περιποιήσεως τῶν ζώων καὶ τέλος τὴν πείραν τῆς οἰκονομικῆς διοργανώσεως τῶν διαφόρων γεωργικῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν κατανόησιν τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἡ ἔγκαιρος ἢ παράκαιρος ἐκτέλεσις των δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη ὁμῶς τοῦ μαθητοῦ ἀγωγή ἐπιτυγχάνεται μόνον ἐν σχετικῶς μεγάλῃ προτύπῳ γεωργικῇ ἐκμεταλλεύσει, οἷα ἡ τῆς Κασσαβετίας, ἧς αἱ διάφοροι ἐργασίαι νὰ παρακολουθῶνται καὶ ἐξελέγχωνται διηλεκτικῶς ὑπ' αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο καλὸν ἐθεωρήσαμεν, ὅπως διαδυσχερῶς εἰς ἕκαστος ἐκ τῶν παλαιῶν μαθητῶν ἐκτελεῖ χρέη ἐπιστάτου, βοηθούμενος εἰς τοῦτο καὶ ὑφ' ἑνὸς τῶν πρωτοετῶν, οἵτινες εἰσάγονται τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λεπτῶν αὐτῶν καθηκόντων· ὁ ἐπιστάτης μαθητῆς εἶνε ἠναγκασμένος νὰ ἐγείρεται αὐτὸς πρῶτος πρὸ τῶν ἐργατῶν, νὰ παρακολουθῇ καὶ ἐπιβλέπῃ ὅλας τὰς ἐργασίας τῆς ἡμέρας, κατὰ πᾶν δὲ Σάββατον νὰ καταγράφῃ ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ ὀρισμένῳ βιβλίῳ ἐπιστάσεως τὴν ἐβδομαδιαίαν κατανομήν τῆς ἐργασίας, τὸ εἰς στρέμματα ποσὸν τῆς ἐκτελεσθείσης ἐργασίας, τὸ ποσὸν τῆς ὑπὸ τῶν ζώων καταναλωθείσης κριθῆς, τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν των, τὰ τῆς περιποιήσεώς των καὶ τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῶν σπαρτῶν καὶ ν' ἀναφέρῃ γενικῶς πάσας τὰς λεπτομερείας, ἅς κατὰ τὸ ἐβδομαδιαῖον τῆς ἐπιστάσεως τοῦ διάστημα παρετήρησεν ἐν τῇ γεωργικῇ ἐκμεταλλεύσει.

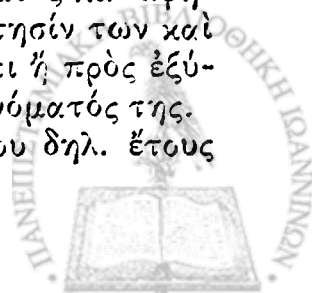
Ἡ ἄσκησις αὕτη, ἣν θεωρῶ τὴν σπουδαιοτάτην πασῶν, σκοπεῖ κυρίως νὰ μορφώσῃ καλοὺς διευθυντὰς κτημάτων καὶ ν' ἀναπτύξῃ ἰδίως τὸ ἐνστικτὸν τοῦ καλοῦ οἰκοκύριου καθ' ὅτι δυστυχῶς ἡ ἀφροντισία καὶ ἡ ἀδιαφορία ἀποτελοῦσι τὸ θεμέλιον τοῦ χαρακτῆρός μας. Ἡ τοιαύτη παραμέλησις δύναται ν' ἀποβῇ ὀλεθρία καὶ εἰς πάντα μὲν κλάδον, ἰδιαζόντως ὁμῶς εἰς τὸν γεωργικόν, ὅστις ἀπαιτεῖ κατ' ἐξοχὴν πνεῦμα ἐπίμονον, ἐνδιατρίβον καὶ περὶ τὴν τελευταίαν λεπτομέρειαν, ἐξελέγγον μετ' ἀκριβείας τὰ γινόμενα καὶ παρασχευάζον μετὰ συνέσεως τὰ τῆς ἐπαύριον.

Ἡ ἐν τῇ Σχολῇ διδασκαλία διαιρεῖται εἰς θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν.

Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι πρὸ τριετίας ἡ Σχολὴ ἕνεκα τοῦ ὀλιγαριθμοῦ διδασκαλικῆς προσωπικου, ἦτο διοργανωμένη κατὰ μονοτάξιον σύστημα. Τὸ τοιοῦτον προυνσιάζει σπουδαῖα μειονεκτήματα, καθότι οἱ κατὰ πρῶτον εἰσερχόμενα μαθηταὶ εὐρίσκοντο ἠναγκασμένοι ἄνευ οὐδεμιᾶς προκαταρκτικῆς μορφώσεως, νὰ παρακολουθῶσι μετὰ τῶν διετῶν καὶ τριετῶν συμμαθητῶν των μαθήματα ἀκατανόητα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτοῖς. Τούτου ἕνεκα καλὸν ἐθεώρησα νὰ διαιρέσω τὴν Σχολὴν εἰς δύο τμήματα καὶ εἰς τὸ πρῶτον, τὸ καὶ προκαταρκτικόν, οἱ πρωτοετεῖς μαθηταὶ ν' ἀκροῶνται τὴν σειρὰν τῶν φυσικομαθηματικῶν μαθημάτων ἐφηρμοσμένων ἐν τῇ γεωργίᾳ· ἀπαραίτητον εἶναι τὸ τοιοῦτο, καθότι πρὸς μαθηταῖς ἀρχετὰ καλῶς κατηρτισμένοις (ἐπειδὴ τινὲς ἐξ αὐτῶν τυγχάνουσι μαθηταὶ γυμνασιῶν, ἀπόφοιτοι γυμνασίων, ὀλίγοι δὲ καὶ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου), εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ δεχώμεθα καὶ ἀποφαίτους μόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου δηλ. μαθητὰς μὲ γνώσεις εἰς ἄκρον περιορισμένας. Πόσον τὸ τοιοῦτον ἀδικεῖ τὴν Σχολὴν εἶναι περιττὸν ν' ἀναφέρω. Δι' αὐτὸ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν μετερρυθμίζετο τὸ περὶ προσόντων τῶν εἰσακτέων μαθητῶν ἄρθρον τοῦ νόμου καὶ ἀπηρτεῖτο ὡς προσὸν εἰσόδου, ἐνδεικτικὸν τοῦλάχιστον δευτέρας γυμνασιακῆς τάξεως καὶ ἐν ταύτῳ αὐστηρὰ εἰσιτήριος ἐξέτασις.

Τὸ γὰρ νῦν εὐρισχόμεθα εἰς τὴν λυπηρὰν ἀνάγκην νὰ προβαίνομεν εἰς γενικὸν καθαρισμόν κατὰ τὰς ἐξετάσεις τοῦ πρώτου ἔτους καὶ ν' ἀπορρίπτωμεν πάντας ἐκείνους οἵτινες καὶ ἕνεκεν ἐλλείψεως στοιχειώδους μορφώσεως καὶ ἕνεκεν ἐλλείψεως ζήλου δεικνύουσιν ὅτι, ἐὰν ἐξ ἐνόχου ἀδυναμίας κλείσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀφήσωμεν αὐτοὺς ἀβρόχοις ποσὶ νὰ διέλθωσι τὴν τριετὴν ἐν τῇ σχολῇ φοίτησιν των καὶ νὰ λάβωσιν ἀναξίως τὸ πτυχίον των, πρὸς πᾶν ἄλλο θέλουσι συντελέσει ἢ πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ γοήτρου τῆς Σχολῆς καὶ πρὸς ἐδραίωσιν τῆς φήμης καὶ τοῦ ὀνόματός της.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμοσθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1898, ἀπὸ τοῦ πρώτου δηλ. ἔτους

τῆς μετὰ τὸν πόλεμον ἀνασυστάσεως τῆς σχολῆς, μᾶς παρέσχε κάλλιστα ἀποτελέσματα· δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν ὅτι ἐκ τῶν μελλόντων κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ν' ἀποφοιτήσωσι, τινὲς μὲν θὰ τιμῆσωσιν ἀληθῶς τὴν Σχολήν, οἱ δὲ λοιποὶ θὰ ὡσι πολὺ καλῶς κατηρτισμένοι, ὥστε νὰ δύνανται νὰ καυχηθῶσιν ὅτι μετὰ κόπου καὶ ἐπαξίως κατέκτησαν τὸ πτυχίον τῆς Γεωργ. Σχολῆς Κασσαβετίας.

«Εἰς τὸ δεύτερον τῆς σχολῆς τμήμα, ἀποτελούμενον ἐκ διетῶν καὶ τριετῶν μαθητῶν διδάσκονται τὰ εἰδικὰ γεωργικὰ μαθήματα. Καλὸν θὰ ἦτο βεβαίως ἐὰν ἐκάστη τάξις ἰδιαιτέρως ἐδιδάσχετο τὸν ἐν τῷ προγράμματι ὀριζόμενον κύκλον μαθημάτων. Ἐν τούτοις, λαμβανομένου ὑπ' ἔψιν τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Ἑλλάδι γεωπόνων, νομίζομεν ὅτι μικρὰ εἶνε ἡ ζημία ἢ προκλουμένη ἐκ τῆς ταιαύτης συνενώσεως τῶν δύο τάξεων, καθ' ἣν ὁ μαθητὴς, δύναται ἀδιαφόρως νὰ διδαχθῇ τὰ εἰδικὰ ταῦτα μαθήματα καθ' οἰκνδήποτε σειρὰν χωρὶς οὐδεμίαν ἐκ τούτου νὰ προκύψῃ βλάβη.

«Ἴδου τὸ ἐν γένει πρόγραμμά τῆς ἐν τῇ Σχολῇ θεωρητικῆς διδασκαλίας.

Πρῶτον Τμήμα 1ον ἔτος

- α) Φυσικὴ καὶ Μετεωρολογία
- β') Χημεία
- γ') Ὄρυκτολογία ἢ Γεωλογία
- δ') Βοτανικὴ
- ε') Χωρομετρία.
- στ') Γαλακτοκομία

Δεύτερον Τμήμα 2ον ἔτος

- α') Γεωργία
- β') Τυροκομία
- γ') Ζωοτεχνία
- δ') Παρασιτολογία φυτῶν
- ε') Ἀμπελοουργία
- στ') Γεωργικὴ Μηχανικὴ

Δεύτερον Τμήμα 3ον ἔτος

- α') Γεωργικὴ Οἰκονομία
- β') Σηροτροφία
- γ') Οἰνοποιεῖα
- δ') Λογιστικὴ
- ε') Ὑγιεινὴ τῶν ζώων κτηνιατρικὴ
- στ') Δενδροκομία ἢ Κηπουρικὴ

«Ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία ἀπορροφᾷ τρεῖς ὥρας καθ' ἐκάστην. Ἐφέτος εἰσήχθη καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, παραδιδομένη ὑπὸ τοῦ κ. L. Rey ἀποφοίτου γεωπόνου τῆς σχολῆς τοῦ Montpellier, προσκολληθέντος ὡς εἰδικοῦ ἀρχιτεχνίτου ἀμπελοουργίας καὶ σηροτροφίας ἐν τῇ Σχολῇ. Οἱ μαθηταὶ δίδουσι μηνιαίας ἐξετάσεις ἐν ἐκάστῳ τῶν μαθημάτων, λαμβάνοντες ἀνάλογον τῆς ἐπιμελείας τῶν βαθμῶν.

«Ἡ εἰσχωγὴ τῶν μηνιαίων αὐτῶν ἐξετάσεων παρέχει λαμπρὰ ἀποτελέσματα, καθ' ὅτι συγκρατεῖ τοὺς μαθητὰς ἐν διηνεκεῖ ἐπιμελείᾳ, ἀναγκάζουσα τοιοῦτοτρόπως αὐτοὺς νὰ κατανοῶσι καὶ νὰ κατέχωσιν ἐντελῶς τὰ διδασθέντα. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἦτοι τὰς τελευταίας τοῦ Ἰουλίου ἡμέρας, λαμβάνουσι χώραν αἱ ἐτήσια προφορικὰ ἐξετάσεις ὧν ὅμως προηγοῦνται αὐστηρόταται καὶ διεξοδικαὶ γρα-

πταί, αίτινες μόναι δύνανται νά ἀποδείξωσι τὴν ἀξίαν καὶ ἐπιμέλειαν ἐκάστου μαθητοῦ.

«Αἱ πρακτικαὶ ἀσχήσεις ἀπορροφῶσι πέντε καθ' ἐκάστην ὥρας, οἱ δὲ μαθηταὶ διχίρουνται εἰς τρία τμήματα διαδοχικῶς ἐξασκούμενοι εἰς ἐργασίας τῆς μεγάλης καλλιέργειας (ἀρόσεις, θερισμόν, ὀδηγίας τῶν περιπλοκωτέρων γεωργικῶν μηχανημάτων, ἀμπελοργικὰς ἐργασίας, σκαλίσματα σκαλιστικῶν φυτῶν, ἀποξήρανσιν καὶ μετακόμισιν χόρτου, καλλιέργειαν καπνοῦ, ἐπισσώρευσιν καὶ πότισμα κόπρου ἀγροκηπίου, ἐπιμέλειαν ἀποθηκῶν σίτου, ἐπιμέλειαν ζώων κλπ.) εἰς ἐργασίας τοῦ δένδρουκομείου (σποράν δένδρων, καλλωπιστικῶν, δασικῶν καὶ καρποφόρων, ἐπιμέλειαν πρασιῶν, μεταφυτεύσεις δένδρων, κλάδευμα, ἐμβολιασμούς, σποράν καὶ περιποίησιν ἀνθέων, καλλιέργειαν λαχάνων κλπ.); εἰς ἐργασίαν γεωργικῶν βιομηχανιῶν (κατασκευὴν τυρῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ ἐγγωρίων εἰδῶν, κατασκευὴν βουτύρου, μεταξοσκωληχοτροφίαν, μικροσχόπησιν σηροσπόρου κλπ.) καὶ τέλος μηχανικὰς ἐργασίας (ἐφαρμογὴν ἀρδεύσεων, ἀνόρυξιν χανθάκων, καταμέτρησιν γαιῶν, χάραξιν σχεδίων, ἀποσύνθεσιν καὶ προσαρμογὴν ἐκ νέου ὄλων τῶν πολυπλοκωτέρων γεωργικῶν μηχανημάτων κλπ.).

«Δυνάμεθα ὑπερηφάνως νά διακηρύξωμεν, ὅτι κατὰ τὸ τριετές τῆς φοιτήσεώς του διάστημα ὁ ἐπιμελὴς μαθητὴς ἐξασκεῖται ἐπιμελῶς εἰς πάσας αὐτὰς τὰς πολυπλόκους ἐργασίας καὶ ἐξερχόμενος τῆς Σχολῆς εἶναι πραγματικῶς ἱκανὸς νά θέσῃ εἰς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τὰς βελτιώσεις, ἅς ἐν τῇ σχολῇ παρηκολούθησε καὶ ὡς κατέχων τὴν ἐπαγγελματικὴν πρᾶξιν νά μορφώσῃ ὑποδεστέρους γεωργικοὺς ἐργάτας, ὧν δυστυχῶς στερεῖται ἐντελῶς ἡ Ἑλληνικὴ Γεωργία.

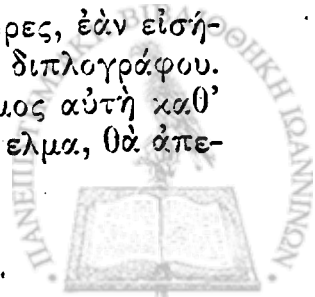
«Εὐχῆς ὅμως ἔργον θὰ ἦτο ἐάν οἱ ἐκ τῆς Σχολῆς τόσῳ καλῶς ἐν τῇ πράξει κατηρτισμένοι, ἀποφοιτῶντες ἐχρησιμοποιουῖντο ὑπὸ τῶν μεγάλων ἰδιοκτητῶν, ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅπου ἐπιμεμελημένη καὶ λογικὴ καλλιέργεια λαμπροῦς δύναται νά ἀποφέρῃ καρπούς.

«Ἐπρεπε ξένοι νά ἔλθωσι παρ' ἡμῖν ὅπως ἐκτιμήσωσι τοὺς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς καὶ ἀληθῶς πρήγοροι δύναται νά θεωρηθῇ σημεῖον ὅτι ἐν τῇ μεγάλῃ γεωργικῇ ἐκμεταλλεύσει τῆς Κωπυίδος χρησιμοποιουῖνται περὶ τοὺς 12 τοιοῦτοι. Οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπίσης χρησιμοποιηθέντες 4—5 τοιοῦτοι ἀπέδωκαν λίαν ἱκανοποιητικοὺς καρπούς.

«Ἐν τέλει ἐπιτραπήτω ἡμῖν νά ὁμολογήσωμεν ὅτι ὑπὸ διδακτικὴν ἔποψιν ἡ Σχολὴ παρουσιάζει ἀρχετὰς εἰσέτι ἐλλείψεις, ὅπως ἐξίχθη εἰς τὸ ἐμπρέπον αὐτῇ σημεῖον. Τὸ σηροτροφεῖον μύλις ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐγκαινισθὲν, ἔχει ἀνάγκην ἰδιαίτερου καταλλήλου κτιρίου καὶ τινων μηχανημάτων. Μεγάλῃ ἐπίσης ἔλλειψις θέλει πληρωθῆ ἅμα ὡς ἐγκαθιδρυθῆ τέλειον οἴνοποιεῖον. Πρὸς τοῦτο ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἤρχισαμεν φυτεύοντες ἀμπελον καὶ ἐξήκολουθήσαμεν τὴν φύτευσιν καὶ κατὰ τὸ ἐνεστίως, ἐπιτυχόντες, ἔκτασιν ἀμπελοφυτευμένην ἐκ στρεμμάτων τριάκοντα. Θέλουμεν δ' ἐξακολουθήσει ἀμπελοφυτεύοντες κατ' ἔτος περὶ τὰ 25—30 στρέμματα μέχρις ὅτου ἀποκτήσωμεν ἀμπελον ἐκτάσεως στρεμμάτων ἑκατὸν. Κατὰ τὸ μετεπιὸν λοιπὸν ἔτος θὰ παρουσιασθῇ ἀπαραιτήτως ἀνάγκη καὶ οἴνοποιεῖου συστηματικοῦ, ἐφωδιασμένου μὲ πάντα τὰ χρειώδη πρὸς παρασκευὴν οἴνου, κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς ἐπιστήμης.

«Αἱ ἐπιστημονικὰ τέλος συλλογαί, αἱ ἐν ἐμβρυῷδαι σήμερον εὕρισχόμεναι κατυστάσει, ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὰ ἐργαστήρια τῆς χημείας καὶ τῆς φυσικῆς καταλλήλως συμπληρούμενα θέλουσι προσδώσει τῇ Σχολῇ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκείνην περιωπὴν, ἣτις πρέπει νά χαρακτηρίζη τοιοῦτο καθίδρυμα.

«Τὸ τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων πρόγραμμα ἤθελεν εἶσθαι πλήρες, ἐάν εἰσηγετο καὶ ἡ διδασκαλία τῆς διπλογραφίας ὑπὸ εἰδικοῦ παραδιδομένη διπλογράφου. Ἡ γνώσις τῆς Γαλλικῆς γλώσσης καὶ τῆς διπλογραφίας λίαν χρήσιμος αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν, διὰ πάντα τὸν ἐπιθυμοῦντα νά ἐπιδοθῆ εἰς τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα, θὰ ἀπε-

τέλει ἐν ταύτῳ πολῦτιμον ἐφόδιον διὰ τοὺς ἀποφοίτους πρὸς ἐπιδίωξιν καὶ ἄλλου σταδίου, ἐν ἣ περιπτώσει εὕρισκον κλειστήν τὴν θύραν τοῦ γεωργικοῦ σταδίου ἐνεκα τῆς μὴ μεγάλης προόδου τῆς γεωργίας παρ' ἡμῖν (1).

Περὶ Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1900

Κατὰ τὸ 1900, ὑπουργοῦντος τοῦ ἀειμνήστου Γεωργ. Θεοτόκη, ἀποφασίζεται, παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἡ ἔκδοσις μηνιαίου «Δελτίου τοῦ Γεωργικοῦ». Εἰς τὸ Α' τεῦχος τοῦ Δελτίου τούτου δημοσιεύεται μελέτη τοῦ κ. Μουράτογλου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ ἐλλείψεις τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας καὶ μέσα βελτιώσεως αὐτῆς». Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν γίνεται λόγος περὶ τῆς στασιμότητος τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας ὀφειλομένης «εἰς τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν» καὶ αὐτῶν «τῶν διοικουσῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων» ἐπὶ τῶν γεωργικῶν ζητημάτων τῆς χώρας καὶ τονίζεται ὅτι «τελειότερα γεωργικὴ ἐκπαίδευσις τοῦ Ἑλλήνος... ταχέως θέλει δώσει τὴν πρὸς τὰ πρόσω δέουσαν ὠθησιν εἰς τὴν ἐν γένει γεωργίαν τῆς χώρας, διότι ἀφθόνως θέλουσιν εἰσρεύσει εἰς τὰ γεωργικὰ κέντρα καὶ τὰ εὐφύστερα καὶ δραστηριώτερα καὶ τὰ μᾶλλον ἀνεπτυγμένα στοιχεῖα τοῦ Ἔθνους.....» (2)

Οἱ Γεωπόνου καὶ ἡ Σχολὴ Ἀιδινίου κατὰ 1900

Γράφουν τὰ Νέα Γεωπονικά. «Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ρ. Δημητριάδου, Διευθυντοῦ ἄχρι τοῦδε τῆς Γεωργ. Σχολῆς Ἀιδινίου καὶ τοῦ εἰς Κρήτην κληθέντος ὡς τμηματάρχου κ. Ἄρ. Μουράτογλου διευθυντοῦ τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ Ἀθηνῶν, τὰ σπουδαιότατα ταῦτα ἰδρύματα μένουσιν ἄνευ διευθυντοῦ.

Λέγεται ὅτι καὶ ἄλλος Διευθυντῆς Γεωργ. Σταθμοῦ πρόκειται ν' ἀποχωρήσῃ (3) ἐν ᾧ ὅλοι οἱ Νομοὶ τοῦ Κράτους ἔχουσιν ἀνάγκην γεωργ. Σταθμῶν, ἰδίᾳ ἐν

(1) «Δελτίον Γεωργικὸν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν». Ἔτος Β' 1901. Τεῦχ. 4ον.

(2) Τεῦχος Α', Β', Γ'. Σελ. 19. Εἰς τὸ Τεῦχος Δ'—Θ' τοῦ ἰδίου Δελτίου δημοσιεύεται μελέτη τοῦ κ. Χασιώτου ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρόχειροι πληροφορίες περὶ τῆς Γεωργικῆς καταστάσεως τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος». Αἱ πληροφορίες αὗται ἐγράφησαν καὶ ἐστάλησαν εἰς Γαλίαν ζητηθεῖσαι ἐκεῖθεν. Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν γίνεται λόγος καὶ περὶ «Γεωργικῆς Διδασκαλίας» ἀναφερομένης εἰς τὸ ἔργον τῶν τότε 8 ὑπαρχόντων καὶ λειτουργούντων ἐν Ἑλλάδι Γεωργικῶν Σταθμῶν καὶ τῶν 3 Ἀγροκηπίων. Ἐπίσης γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς μ ο ν α δ ι κ ῆ ς τί τε ὑπαρχούσης ἐν Ἑλλάδι, Πρακτικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀιδινίου καὶ περιγράφεται κάπως λεπτομερῶς τὸ ἔργον τῆς καὶ ἡ σταδιοδρομία τῆς. (Σελ. 106 καὶ 108).

(3) «Ὁ κ. Γ. Κυριακὸς παρητήθη τῆς θέσεως τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ Πατρῶν κληθεὶς ὡς Διευθυντῆς μεγάλου ἐργοστασίου τῆς Οἰνοποιίας ἐν Καλάμαις, ἰδρυομένου ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Ζάνου καὶ Ρῶς καὶ ἄλλων κρησίουχων. Ἐπιστήμονας ὡς τὸν κ. Κυριακὸν καὶ τὸν ἐπίσης παραιτηθέντα Ρ. Δημητριάδην εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ εὕρῃ ἡ πολιτεία πρὸς πλήρωσιν τοῦ μεγάλου κενοῦ τὸ ὁποῖον ἀτήγουσιν οὗτοι εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς Γεωργικῆς ἐκπαίδευσως. Ἡ χώρα δὲν ἔλαττον βεβαίως τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας ἃς παρέσχον, ὁ μὲν Δημητριάδης εἰσαγαγὼν τὴν βιομηχανίαν τῆς Εὐρωπαϊκῆς τυροκομίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διδάξας καὶ ἐφαρμόσας τελειότερα καὶ οἰκονομικώτερα συστήματα καλλιέργειας εἰς Ἀιδινίον τῆς Θεσσαλίας, πλεῖστα γράψας καὶ γράφων ἐπὶ τῶν σπουδαιωτέρων ζητημάτων τῆς Γεωργ. Οἰκονομίας, τῆς κτηνοτροφίας κλπ. ὁ δὲ κ. Κυριακὸς ἐκτός τῆς πάνυ εὐδοκίμου διδασκαλίας του ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν, ἰδίᾳ εἰς τὰ τῆς σιτοτροφίας, ἐλαιοκομίας, ἀμπελοργίας κλπ. εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν διὰ τὰς ἐμβριθεῖς καὶ λεπτομερεῖς περὶ περνοσπύρου πραγματείας καὶ δι' ἄλλας παθολογικὰς τῶν φυτῶν διατριβάς καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας.» («Τὰ Νέα Γεωπονικά» Τομ. Α' 1900 Σελ. 76.).

Σ.Σ. Ὁ κ. Κυριακὸς εἶχεν ἤδη λαμπρὰν σταδιοδρομίαν τὴν ὁποίαν ἐπέστεψεν ἡ τιμητικὴ τάτη ἐκλογή του ὡς τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν σύστασιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς Ἐνιαίας εὐρέθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀειμνήστου Πεσματζόγλου καὶ ἔδωκε δείγματα σπανίας μορφώσεως, εὐφυΐας, ἐργατικότητος καὶ ὀργανωτικῆς δεξιότητος.

Θεσσαλία, πρὸς δὲ παραρτημάτων Ἀγροκηπίων προτύπων διὰ τὰς Ἐπαρχίας. Καὶ ἐν ᾧ τὸ προσωπικὸν τῆς Ἐπιστασίας τῶν Ἀγροκηπίων εὐρίσκομεν εὐκόλως, διότι λαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπαρκῶς ἐκπαιδευομένων εἰς τὰ γεωργικὰ νέων, εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Ἀϊδινίου, δὲν ὑπάρχει τὸ ἀπαιτούμενον προσωπικὸν διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν Γεωργ. Σταθμῶν, διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀνωτέρου προσωπικοῦ τῆς Γεωργ. Σχολῆς Ἀϊδινίου, ὅπου μόνον εἰς Ὑποδιευθυντῆς ἀπέμεινεν ἐκ θείας καὶ οὗτος Προνοίας καὶ οὗτος εἶναι ὁ Δημ. Γρηγοριάδης, ὅστις ἔχων ἀρτίαν μόρφωσιν ἐπιστημονικὴν δύναται λίαν ἐπωφελῶς ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν παραιτηθέντα Διευθυντῆν. Ἄλλ' Ὑποδιευθυντῆς καὶ καθηγητῆς τῆς Σχολῆς ποῦ θὰ εὔρεθῃ; Καὶ ἐν τούτοις ἔχομεν νόμον ἐπιτρέποντα τὴν πανταχοῦ τῶν Νομῶν ἴδρυσιν Γεωργ. Σταθμῶν. Ἐπίσης ἡ Κυβέρνησις εἰσήγαγε νόμον ψηφισθέντα ἐν τῇ Βουλῇ, δι' οὗ ἀποστέλλει δύο νέους δι' ἐπιστημονικὰς σπουδὰς εἰς τὴν Ἑσπερίαν δαπάναις τοῦ Δημοσίου καὶ δύο διὰ πρακτικὰς εἰς γεωπονικοὺς κλάδους σπουδᾶς. Ἄλλ' οἱ δύο οὗτοι ἐπιστήμονες θὰ ἐπανέλθωσι μετὰ τετραετίαν ὅπως καλῶς καταρτισθῶσιν. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι θὰ εἶναι σταγῶν ἐν ὠκεανῷ..... Τὸ πρᾶγμα θὰ ἐξοικονομηθῇ μόνον διὰ νόμου ἐπιτρέποντος τὸν διορισμὸν καὶ ἀλλοδαπῶν γεωπόνων.... (1)

Σύντομος βιογραφία τοῦ κ. Γ. Κυριακοῦ. Ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Γεωργίας

Προερχόμενος ἀπὸ πυχλαῖαν ἀρχοντικὴν οἰκογένειαν τῆς Μεσσηνίας, ἀπολαμβανούσας τῆς γενικῆς ἐκτιμῆσεως διὰ τὰς ἠθικὰς τῆς ἀρχᾶς, ἐγεννήθη τῷ 1865 ἐν Κάλαις, ὅπου διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐξελθὼν ἀριστοῦχος τοῦ ἐκεῖ Γυμνασίου. Τῷ 1880 ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπιδοθεὶς ἰδίως εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Χημείας. Ἐπιτυχὼν εἰς τὸν διὰγωνισμὸν Ζάππα ἀπεστάλη τῷ 1883 εἰς Montpellier τῆς Γαλλίας πρὸς σπουδὴν τῆς Γεωργίας εἰς τὴν Ecole Nationale d'Agriculture. Ἀποφοιτήσας ἀριστοῦχος laureat τῆς Σχολῆς ταύτης, ἐπανῆλθεν εἰς Κάλαις πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς Στρατιωτικῆς του ὑποχρέωσως. Τῷ 1888 διορίσθη Ὑποδιευθυντῆς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἔκτοτε δὲ ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους θέσεις. Κατὰ τὸ 1892-1893 μετὰ ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τῆς καταδιώξεως τῶν ἀρουραίων καὶ ἀκρίδων ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπενεμήθη αὐτῷ ὁ Στρυγγὸς τοῦ Σωτήρος. Τῷ 1894 ἀνετέθη αὐτῷ εἰδικώτερον ἢ ὀργάνωσις τῆς ἀμύνης τῶν ἀμπελώνων κατὰ τῆς τότε ἀναφανείσης καταστρεπτικῆς ἀσθενείας τοῦ περονόσπορου τῆς Ἀμπέλου (peronospora mildew). Εἶναι ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Βιοτεχνικῆς Ἐταιρείας. Διαρκούσης τῆς Τουρκικῆς κατοχῆς ἐν Θεσσαλίᾳ τῷ 1897 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ὀργάνωσις τῆς τροφοδοτήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς σπορᾶς διὰ τὴν ἐκκομμένην ἐσοδείαν.

Παραιτηθεὶς τῆς Δημοσίας ὑπηρεσίας κατὰ τὸ 1900 ἀνέλαβε τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἐν Κάλαις μερλοῦ ἐργοστασίου Οἰνοποιίας καὶ Οἰνοπνευματοποιίας, τὸ ὁποῖον διηύθυνεν ἐπὶ πενταετίαν, ἰδρύσας παρ' αὐτῷ καὶ μικρὸν ἐργοστάσιον παραγωγῆς ἀνόσων σπορῶν μεταξοσκώληκος (Grainage) κατὰ τὸ σύστημα Παστέρ. Ἀπουσυχθεὶς κατὰ τὸ 1905 μετέσχε τῆς ὀργανώσεως τῆς Προνομιοῦχου Ἐταιρείας τῆς Σταφίδος (Société privilégiée des raisins de Corinthe) παρὰ τῇ ὁποῖα παρέμεινε ἀρχικῶς μὲν ὡς Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς καὶ ἀκολούθως ὡς Διευθυντῆς καὶ Σύμβουλος καθ' ὅλην τὴν εἰκοσαετῆ διάρκειαν τοῦ προνομίου καὶ μεταγενεστέρως μέχρι τοῦ 1933, κατ' αἰτήσιν τῶν μετόχων τῆς διὰ τὰ παρακαλουθήσῃ τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῆς. Ἐκτοτε ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον περιορισθεὶς εἰς τὰς καθαρῶς Ἐπιστημονικὰς μελέτας του.

Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Βασιλικῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας καὶ Ἀντιπρόεδρος αὐτῆς. Ἐπίσης ἐκ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Λέσχης τῶν Ἐπιστημόνων.

(1) «Τὰ Νέα Γεωπονικὰ» 1900 Σελ. 48.

Συνέγραψε διάφορα πονήματα περί τοῦ Περονόσπορου τῆς Ἀμπέλου, τῆς Συκῆς ἐν Μεσσηνίᾳ, τῆς καλλιέργειας τῶν πρωτῶν Λαχανικῶν ἐν Σύρῳ, τῆς ἱστορίας τῆς Μεταξῆς, περί Μεταξοσκόληκος, ὡς καὶ τὸ οἰκονομικὸν ἔργον τῆς Προνομιοῦχου Ἐταιρείας τῆς Σταφίδος.

Κατὰ τὸ 1927 ἐξελέγη Πάρεδρον μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν θετικῶν Ἐπιστημῶν. Τῷ 1934 κατόπιν ἀνακοινώσεως εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ δημοσιεύσεως ἐκτεταμένης μελέτης περί τῆς Γεωργικῆς Πολιτικῆς τοῦ Κράτους, ἐξελέγη τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας καὶ Γραμματεὺς τῆς τάξεως τῶν θετικῶν Ἐπιστημῶν.

Ἀπὸ ἐτῶν καταγίνεται εἰς τὴν συσχέτισιν ὑλικοῦ διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς Γεωργίας ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων καὶ ἐσχάτως κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1936 ἐκλήθη εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας συμμετέχων ὡς μέλος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κ. Ἰ. Μεταξᾶ.

Ἐκθεσις περί τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου κατὰ τὸ 1900 τοῦ Νομάρχου Μαγνησίας Γ. Μπαλτατζῆ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὴν ἐν πρωτοτύπῳ εὑρισκομένην εἰς χειρᾶς μας ἔκθεσιν περί τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου τοῦ τότε Νομάρχου Μαγνησίας Γ. Μπαλτατζῆ.

«Κατὰ τὴν πρό τιμος διατριβὴν μου ἐν Ἀλμυρῷ, ἐδόθη μοι ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν ἐν Ἀϊδινίῳ γεωργικὴν Σχολήν, λαμβάνω δὲ τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω τῷ Ὑπουργεῖῳ τὰς ἐντυπώσεις ἅς ἀπεκόμισα, καὶ τὰς μεταβολὰς ἅς κρίνω ἀναγκαίας διὰ τὴν σκοπιμωτέραν καὶ λυσιτελεστέραν τοῦ ἰδρύματος λειτουργίαν. Καὶ λόγῳ θέσεως καὶ λόγῳ ἐδάφους ἡ Σχολὴ διατελεῖ ὑπὸ συνθήκας ἀρίστης.

«Ἡ πεδιάς τοῦ Ἀλμυροῦ παρέχει πάντῃ τὰ μέσα ὅπως ἡ καλλιέργεια καὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τοῦ καπνοῦ γίνῃ μετὰ περισσῆς ἐπιτυχίας. Τοῦτο δὲ διευκολύνθη ἐφέτος αὐτόθι, ἔνθα ἡ ἐσοδεία εἶναι λαμπρὰ καὶ ἰδίᾳ ἡ καπνοπαραγωγή. Πλὴν τῶν γενικῶν τούτων λόγων, δι' οὓς οἱ μαθητεύοντες ἐν τῇ σχολῇ εὑρίσκουσι πᾶν μέσον πρὸς τελείαν ἐξάσκησιν αὐτῶν ἐν τῇ καλλιέργειᾳ, ἡ σχολὴ παρέχει αὐτοῖς τὰ μέσα πρὸς μελέτην καὶ τῶν ἄλλων κλάδων, οὕτινες περιλαμβάνονται ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐν ταῖς πρᾶξιματικαῖς σχολαῖς διδασκωμένων μαθημάτων. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὴν τυροκομίαν οὐδὲν ἔχω νὰ εἶπω τι νέον, καθόσον ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἶναι γνωστὸς ὁ ἐν τῇ σχολῇ παρασκευαζόμενος τυρὸς πλησιάζων πολὺ πρὸς τὸν ἐξ Ἑλβετικῆς εἰσαγόμενον Gruyère.

«Ἐάν δὲ ᾔτο δυνατόν νὰ ἀυξήθῃ ἡ ἔτησια παραγωγή, οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι θὰ συνηγωνίζετο ὁ τυρὸς οὕτως πρὸς ὁμοίους εὐρωπαϊκοὺς τυρούς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ἀγοραῖς, θὰ ἡγοράζετο προτιμώμενος.

«Τὸ μόνον ὅμως ὅπερ θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀντιτάξῃ κατὰ τῶν μέχρι τοῦδε κρατούντων ἐν τῇ σχολῇ εἶναι, ὅτι πρὸ παντὸς ἡ ἐνασχόλησις τῶν τε διδασκόντων καὶ διδασκωμένων περιστράφη εἰς ὠρισμένα εἶδη, ἐνῶ τὰ μέσα εἶναι ἀφθονα αὐτόθι ὅπως ἡ διδασκαλίαν γίνῃ γονιμωτέρη καὶ ἡ πρᾶξιματικὴ ἐξάσκησις τῶν μαθητῶν βελτίων καὶ ἐν ἄλλοις κλάδοις.

«Ἡ ἀπλή καλλιέργεια καὶ ἡ τυροκομία δὲν εἶναι τὸ μόνον στάδιον εἰς ᾧ δέον νὰ ἐπιδοθῶσιν οἱ τρεπόμενοι εἰς πρᾶξιματικὰ ἐπαγγέλματα παρ' ἡμῖν. Ὁ σκοπὸς τῶν σχολῶν τούτων, καὶ ἰδίᾳ ὁ τῆς ἐν Ἀϊδινίῳ, τότε μόνον θὰ πραγματοποιηθῇ καὶ τότε μόνον θὰ ἀποκομίσωμεν ἀσφαλῆ καὶ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς λειτουργίας αὐτῶν, ὅταν ἀφ' ἐνὸς μὲν χορηγηθῇ πᾶν μέσον τελειοποιήσεως εἰς τοὺς ἐφιεμένους νὰ σπουδάσωσιν οἰονδήποτε κλάδον ἐκ τῶν πρᾶξιματικῶν ἐπιστημῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταστήσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὰς σχολὰς τχύτας πρότυπα, ἕτινα θὰ λαμβάνωσιν ὡς ὑπόδειγμα οἱ ἰδιῶται οἱ ἀσχολούμενοι εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν καλλιέργειαν ἢ γεωργικὴν βιομηχανίαν (industrie agricole).

«Καὶ σύνοιδα μὲν ὅτι πρὸς τοῦτο δέον νὰ διατεθῶσι δαψιλῆ τὰ χρηματικὰ μέ-
σα, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἐνόητων εἶναι δυνατὴ ποιά τις βελτίωσις καὶ πρόοδος. Ἐν
σχέσει δὲ πρὸς τὴν εἰρημένην σχολὴν λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ προτείνω τὰ ἑξῆς.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καπνοπαραγωγὴν νομιζῶ ὅτι, ἐὰν ὁ ἐκ Θεσσαλίας παραγο-
μενὸς καπνὸς ὑστερῆ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ εἰδικώτερον τοῦ
ἐν τοῖς διαιμερίσμασι Καβάλλας, Γενιτζῆ καὶ Ξάνθης παραγομένου, τοῦτο ὀφείλεται
οὐχὶ εἰς τὸ ἀκατάλληλον τοῦ ἐδάφους ἀλλὰ εἰς τὴν ἄγνοιαν τῶν καλλιεργητῶν. Ἐσχά-
τως ἐδόθη ὑπὸ τινος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐμπορευομένων σπόρος καπνοῦ εἰς χωρικοὺς
πρὸς οὓς ἐδόθησαν καὶ αἱ ἀναγκαῖαι ὁδηγίαι διὰ τὴν σποράν, τὴν καλλιέργειαν καὶ
τὴν συγκομιδὴν. Ἀπεδείχθη δὲ ὅτι ὅπου τὸν σπόρον αὐτὸν δὲν ἀνέμιξαν μετὰ ἐντοπίου
σπόρου καὶ πιστῶς ἐξετέλεσαν τὰς παραγγελίας τοῦ ἐμπόρου, ὁ παραχθεὶς καπνὸς
ἦτο ἀρίστης ποιότητος τουρκικὸς καπνός.

«Τούτων ἕνεκα, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ μετακληθῶσιν ἐκ Καβάλλας ἢ Ξάνθης
τέσσαρες ἢ πέντε οἰκογένειαι γνωρίζουσαι τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ καὶ ἐγκαθί-
σταντο ἐν τῇ γεωργικῇ σχολῇ ἐργαζόμεναι ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιβλεψίν τῆς διευθύνσεως,
ἀναμφιβόλως θὰ ἐβελτίωνον τὴν παραγωγὴν καὶ θὰ ἐδιδάσκοντο οἱ μαθηταὶ ἐμπρά-
κτως τὰ τῆς καπνοπαραγωγῆς καὶ οἱ ἰδιῶται κτηματῖαι καπνοφυτειῶν θὰ εἶχον νὰ
μιμηθῶσι καὶ ὑπόδειγμα καὶ σύστημα. Γενικευομένης δ' ἐν τῷ κράτει τῆς τοιαύτης
καλλιεργείας ἢ ὠφέλεια ἔσεται ὁμολογουμένως ἀνυπολόγιστος.

«Ἐπὶ πλεόν ἐν τῇ σχολῇ ἔδει νὰ διδάσκηται τέλειον σύστημα σηροτροφίας. Ἡ
ἐν Θεσσαλίᾳ παραγωγὴ κουκουλιῶν δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος· εἰς σηροτρόφους δὲ
χώρος οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅπόσον εἶναι ἐπιτακτικὴ ἢ βελτίωσις τοῦ εἶδους τοῦ μεταξο-
σκώληκος. Ἐν Τουρκίᾳ ἢ διεθνῆς διοικήσεως τοῦ δημοσίου Ὀθωμανικοῦ χρέους συνέ-
στησεν ἐν Προύσῃ ἀρτιωτάτην σχολὴν σηροτροφίας, ἐν ἣ ἐκπαιδεύονται δωρεὰν καὶ
εἰς βραχύχρονον διάστημα χωρικοὶ σηροτρόφοι. Τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς σχολῆς
ταύτης δὲν εἶναι ἄγνωστα. Τοιαύτην σηροτροφικὴν σχολὴν φαίνεται μοι ἀναγκαῖο-
τάτον νὰ ἐγκαταστήσωμεν ἐν Αἰιδινίᾳ. Ὑπάρχει ἐκεῖ οἰκοδομὴ, παρὰ τὸ ἐπισκευα-
ζόμενον διαμέρισμα τὸ χρησιμοποιοηθῆσόμενον ὡς κατοικία τῶν μαθητῶν, ἧτις ἀντὶ
εὐτελοῦς δαπάνης θὰ ἐγένετο σχολεῖον σηροτροφίας τοῦ ὁποίου τὴν χρησιμότητα
θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐξάρω.

«Προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἐκεῖ οἰκοδομῶν θεωρῶ ἐπ'ἀνάγκης νὰ σημειώσω ὅτι
ὁ δωρητὴς ἀφῆκε πλὴν τῶν πρὸς κατοικίαν καὶ τὴν τυροκομίαν χρησιμευόντων κτι-
ρίων, εὐρυχώρους λιθοκτίστους στούλους καὶ μεγάλας ἀποθήκας, δεομένας μὲν ἐπι-
σκευῆς τινος, καθύσον φαίνεται μὲν ὅτι ἀσύγγνωστος ἀκηδία ἀφῆκε ταύτας ἀνευ τῆς
ἀναγκαίας ἐκάστοτε συντηρήσεως ἀλλὰ δυναμέναις νὰ χρησιμοποιηθῶσιν.

«Ἐκ τῶν σταύλων αὐτῶν μέγα μέρος ἐπισκευαζόμενον θὰ ἦτο καταλληλότερον
ἵνα νρησιμεύσῃ πρὸς κτηνοτροφίαν καὶ κτηνοπαραγωγὴν, ἰδίᾳ ἐκείνων τῶν κτηνῶν
ἅτινα εἶναι ἀπαραίτητα εἰς κτῆμα ὡς λ.χ. ἀγελάδιον, βοῶν, αἰγῶν κτλ. ἴσως δὲ καὶ
κατοικιδίων πτηνῶν.

«Αἱ ἀπαιτηθῆσόμεναι δαπάναι διὰ τὴν διασκευὴν τῶν, ὡς ἄνω εἴρηται, κτιρίων,
ὡς μοὶ εἶπεν ὁ κ. ὑποδιευθυντὴς τῆς Σχολῆς, δὲν θὰ ὑπερβῶσι τὰς εἴκοσι ἢ εἴκοσι
πέντε χιλιάδας δραχμῶν. Ἐπιτραπήτω μοι δὲ νὰ παρακαλέσω ὅπως αἱ προτεινόμεναι
ἐνταῦθα μικραὶ βελτιώσεις γίνωσιν ἀποδεκταί, ἂν ἀντὶ τόσοῦ μικρᾶς δαπάνης ἀποκο-
μίσωμεν τόσοῦν θετικὸν καὶ πραγματικὸν κέρδος καὶ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς
καὶ ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλίας, οἵτινες εὐρισχόμενοι ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς
τὴν σχολὴν, θὰ φιλοτιμηθῶσι νὰ μιμηθῶσι τὰς ἐπενεχθείσας ἐκεῖ βελτιώσεις, καὶ ὡς
πρὸς τὴν καλλιέργειαν ἐν γένει καὶ ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

Ὁ Νομάρχης
Γ. ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ

Σύστασις Γεωργικῆς Σχολῆς εἰς Θεσσαλίαν κατὰ τὸ 1901.

Συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν

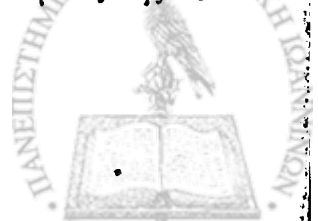
Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1900 ἡ Κυβέρνησις ἐσκέφθη νὰ ἰδρῦσῃ καὶ ἑτέραν Γεωργικὴν Σχολὴν εἰς Θεσσαλίαν καὶ ὑπέβαλε κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς τῆς 21 Δ)βρίου τοῦ σχετικὸν Νομοσχέδιον. Κατὰ τὴν Γ' συζήτησιν τῆς 23 Ἰανουαρίου λαμβάνει τὸν λόγον ὁ Λ. Δεληγεώργης ὅστις λέγει τὰ ἑξῆς.

«Ἡ Σχολὴ ἡ Γεωργικὴ συνιστᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου Ἀβέρωφ καὶ κατὰ μέρος ἐκ χρημάτων τοῦ Δημοσίου. Νομίζω ὅτι θὰ εἶναι δύσκολον νὰ ἰδρυθῇ Σχολή, ὡς τὸ Νομοσχέδιον ἐννοεῖ, ἂν δὲν ληφθῇ πρόνοια περὶ τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ διδάξῃ ἐν τῇ Σχολῇ. Ὡς εἶναι γνωστὸν, προσωπικὸν διδακτικὸν διὰ γεωργικοὺς Σταθμοὺς δὲν ὑπάρχει. Κατὰ τὸν Νόμον περὶ Γεωργικῶν Σταθμῶν, εἶναι ὑποχρεωμένον τὸ Κράτος νὰ ἰδρῦσῃ 26 Σταθμοὺς, ὅσοι οἱ νομοί· σήμερον δὲ λειτουργοῦσι μόνον 6—7. Δύο καθηγηταὶ ὑπῆρχον, οἱ ὁποῖοι ἐκ διαφόρων λόγων ἀπῆλθον, ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι στερούμεθα διδακτικὸν προσωπικὸν σήμερον. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐκπαιδεύονται τινες ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' οὗτοι ἢ θὰ ἐπανέλθωσιν μετὰ ἔτη, ἢ, ὅταν ἐπανέλθωσιν, ἄλλαι ἀνάγκαι τοῦ Κράτους θέλουσιν ἀποσπάσει αὐτούς. Λοιπὸν θὰ συνεβούλευον τὴν Κυβέρνησιν, νὰ θεωρήσῃ ὡς περίπτωσιν τοῦ κληροδοτήματος τὴν μὲρψωσιν καθηγητῶν, καὶ ζητήσῃ νὰ ἐπιτραπῇ, ὅπως ἀποσταλῶσι καὶ ἐκπαιδευθῶσι διὰ τὴν Σχολὴν ἀκριβῶς τὴν Γεωργικὴν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀβέρωφ ἐπεθύμησε νὰ ἰδρυθῇ ἐν Λαρίσῃ, καὶ δαπάναις τοῦ κληροδοτήματος τόσοι νέοι ὅσοι ἀπαιτοῦνται διὰ τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς, λαμβανόμενοι διὰ διαγωνισμοῦ(1), τὸ κληροδοτήμα κατὰ τὴν διαθήκην ἀποτελεῖται ἀπὸ 4)80 τῆς περιουσίας καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς ἡ διαθήκη. «Ἀφίνω εἰς τὸ Ἔθνος μου τέσσαρα μερίδια, τὸ δὲ ἐκκαθαρισθησόμενον ποσὸν κατατίθεμαι εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, ἵνα μὲν τὸ ἡμισυ δαπανηθῇ πρὸς ἰδρυσιν Γεωργικῆς Σχολῆς ἐν Λαρίσῃ ἢ ὅπου κρίνῃ κατάλληλον ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ μείνει κατατεθειμένον εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τόκῳ ὅστις θὰ χρησιμεύσῃ πρὸς συντήρησιν αὐτῆς». (2)

«Νομίζω ὅτι κάλλιστα δύναται τὸ ἡμισυ τοῦ κληροδοτήματος νὰ συντηρήσῃ πλεόν τοῦ ποσοῦ τῶν νέων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκπαιδευθῶσιν ἐν Εὐρώπῃ ἥδη ὅπως διδάξωσιν, ἐπανερχόμενοι, ὠρισμένον χρόνον ἐν τῇ Σχολῇ Λαρίσης. Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει τὴν ἑναρξιν τῶν ἔργων ἐγκαταστάσεως τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς. Οὕτω δύναται, ἂν εἶναι ἀναγκαῖον, νὰ ἀγοράσῃ ἀπὸ τοῦδε γαίας, δύναται νὰ προβῇ διὰ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα κατέχει καὶ τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα διαθέτει, εἰς τὸ νὰ παρασκευάσῃ τὰ γεωπονικὰ ἔργα τοῦ Σχολείου, νὰ προβῇ εἰς τὴν οἰκοδομὴν κτιρίων, ἀλλὰ προπαν-

¹ (1) Ὑπάρχει νόμος περὶ ἐκπαιδεύσεως δημοσίᾳ δαπάνῃ τεσσάρων νέων εἰς Γεωργικὰς, Ἐπιστημονικὰς καὶ Πρακτικὰς Σχολὰς τῆς Ἑσπερίας. Ὁ Νόμος οὗτος εἶναι ὁ ΒΥΞΑ' τῆς 23 Ἀπριλίου 1900. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Νόμου τούτου καὶ συνεπεῖα διαγωνισμοῦ, λαβόντος χώραν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀπεστάλησαν οἱ ἐπιτυχόντες ὡς ὑπότροφοι τοῦ Κράτους ὁ Σωκράτης Ἰασεμίδης διδάκτωρ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ὁ κ. Π. Δεκάζος (ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1935 ἔτους Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας), τριτοετῆς φοιτητῆς τῶν Φυσικῶν. ἵνα σπουδάσωσιν εἰς τὴν Ἑσπερίαν «τὴν ἐπιστημονικὴν Γεωργίαν». Ἐπίσης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰδίου Νόμου διηγωνίσθησαν εἰς τὸν Γεωργ. Σταθμὸν Ἀθηνῶν, ἐνώπιον ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς πέντε ἀπύρριτοι τῶν παρ' ἡμῖν Γεωργικῶν Σχολῶν ἅπαντες ὑπάλληλοι τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν καὶ Ἀγροκηπίων, ἐπὶ σκοπῷ νὰ σταλῶσι δύο ἐξ αὐτῶν, ὡς ὑπότροφοι τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Ἑσπερίαν πρὸς πρακτικὴν ἐξάσκησιν αὐτῶν εἰς εἰδικὸς τῆς Γεωπονίας κλάδους. Ἐπέτυχον ἐξ αὐτῶν ὁ κ. Ἰωάν. Λιάμπεως τότε προϊστάμενος τοῦ Ἀγροκηπίου Ἀγρινίου καὶ νῦν Γεν. Ἐπιθεωρητῆς τῆς Γεωργίας καὶ Γουλ. Ἐσλεν, τότε προϊστάμενος τοῦ Ἀγροκηπίου Νεμέας. Οἱ διαγωνισμοὶ οὗτος ἔλαβον χώραν κατ' Αὐγούστον τοῦ 1900 (Τὰ Νέα Γεωπονικά. Ἀριθ. 7 1900 Σελ. 109).

(2) Διαθήκη Γ. Ἀβέρωφ συνταχθεῖσα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ 18 Μαρτίου 1898. Ἐκηρύχθη κυρία καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν δημοσίᾳ συνεδρίῳ τοῦ Προξενικοῦ Δικαστηρίου Ἀλεξανδρείας τῆς 16 Ἰουλίου 1899.

τὸς πρέπει διὰ τοῦ κληροδοτήματος νὰ προνοήσῃ διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν καθηγητῶν, καὶ καθηγητῶν τελείως μεμορφωμένων διὰ τὴν διδασκαλίαν.

Ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 2 παρατηρῶ τὰ ἐξῆς. Λέγει τὸ ἄρθρον. «Ἐκ τοῦ κεφαλαίου τούτου θέλουσιν ἀγορασθῆ περι τὰ τρισχίλια στρέμματα συνεχόμενα γαιῶν καλλιεργησίμων, ἐν αἷς ἰδρυθήσεται ἡ Σχολή» κλπ. Πρῶτον πρέπει νὰ ὀρισθῆ «ἐκ τοῦ ἡμίσεος κερφαλίου», διότι κατὰ τὴν διαθήκην, ἐκ τοῦ ἡμίσεος κληροδοτήματος διατάσσεται νὰ ἰδρυθῆ ἡ Σχολή, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος νὰ συντηρῆται ἡ Σχολή. Ἐτέραν ἀνάγκην παρατηρῶ τὴν ἐξῆς· ὅτι πρέπει ὄχι μόνον νὰ ἰδρυθῆ ἡ Σχολή καὶ ν' ἀγορασθῶσιν αἱ γαῖαι, νὰ κατασκευασθῶσιν τὰ κτίρια καὶ αἱ κατοικίαι ἀνθρώπων καὶ ζώων, ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνεταί καὶ ἐργασία συντηρήσεως, διότι πρέπει ἐκ τῶν εἰσοδημάτων οὐ μόνον νὰ συντηρεῖται τὸ προσωπικόν, ἀλλὰ νὰ καλύπτεται καὶ μέρος τῶν ἄλλων δαπανῶν τῆς Σχολῆς, πρέπει δὲ νὰ περισσεύῃ ἐκ τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἐν μέρος διὰ τὸ κινήτῶν κερφαλίον ἄνευ τοῦ ὁποίου ἀδύνατον νὰ διεξαχθῆ ἐργασία γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ. Αὗται ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν διδασκαλίαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς. Δυνατὸν αὗται ν' ἀρίνου μικρὸν εἰσόδημα εἰς τὴν Σχολήν, ἀλλὰ τὸ εἰσόδημα δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς, οὐδ' εἶναι βέβαιον. Αὐτὰς τὰς δαπάνας πύθεν θὰ εὔρη ἡ Σχολή; Ἐάν δαπανῆσῃ τὸ ἡμισυ πρὸς ἰδρυσιν τῆς Σχολῆς, τὸ δ' ἕτερον ἡμισυ διατηρήσῃ διὰ τὴν συντήρησιν τῆς Σχολῆς, θὰ εὔρεθῆ τὸ Κράτος εἰς τὴν ἀνάγκην ἐξ ἰδίων νὰ ὑποβληθῆ εἰς δαπάνας, καὶ καλὸν νὰ προῦπολογίσῃ ταύτας πρὶν ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς».

Ἐνευ ἑτέρας παρατηρήσεως γίνεται καὶ ὅλα δεκτὸν τὸ Νομοσχέδιον εἰς τρίτην συζήτησιν (1).

Ὁ Σχετικὸς Νόμος ΒΩΔΕ τοῦ 1901

Ἄρθρον 1. Συνιστᾶται παρὰ τὴν Λάρισαν τῆς Θεσσαλίας Γεωργ. Σχολή ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀβέρωφειος Γεωργικὴ Σχολὴ Λαρίσης» (2) δαπάναις τοῦ πρὸς τὸ

(1) Ἐφημερὶς τῆς Βουλῆς τοῦ 1900—1901. Σελ. 720, 1030, 1044, 1219—1250.

(2) Ὡς ἐξῆς σχολιάζει ὁ κ. Χασιώτης κατὰ τὸ 1901 τὴν μέλλουσαν νὰ ἰδρυθῆ, ἀλλὰ μὴ λειτουργήσασαν ὅμως, γεωργικὴν Σχολήν τῆς Λαρίσης: «Αὕτη θὰ σκοπῆ μὲν ὡς καὶ ἡ τοῦ Ἀιδινίου τὴν παρασκευὴν μεμορφωμένων γεωργῶν, καταλλήλων δι' ἐπιστάσις γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ διὰ διεύθυνσιν κτημάτων ἐν Θεσσαλίᾳ ἰδίᾳ, ἐνθα πολλὰ κτήματα διευθύνονται μέγροι τοῦδε ἀπὸ ἐπιστάτας ἔχοντας γνώσεις ὑπεριώτερας καὶ τῶν γεωργῶν ἐφ' ὧν ἔχουσι τὴν ἐποπτείαν, ὡς ἀντιπροσώπους τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν θὰ εἶναι περισσώτερον κατάλληλος ἡ Σχολή αὕτη πρὸς παρασκευὴν μαθητῶν, προωρισμένων ν' ἀκολουθήσωσιν ἀνωτέρας γεωπονικὰς σπουδὰς εἰς ἐπιστημονικὰς Σχολὰς. Θὰ εἶναι τρόπον τινα ἐν εἶδος Γυμνασίου μᾶλλον Γεωργικοῦ, ὡς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ τοῦ μέσου βαθμοῦ Γεωπονικαὶ Σχολαὶ τῆς Γερμανίας, ἀφ' οὗ ὅπως καὶ εἰς τὰς Γερμανικὰς περίπου γίνεται, θὰ ἐγγράφονται ὡς μαθηταὶ οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον δευτέρας τάξεως τοῦ Γυμνασίου. Ἡ τῆς Ἀιδινίου Σχολή, ἣτις δέχεται μαθητὰς τοῦλάχιστον ἀποφοίτους Σχολαρχείου καὶ αὕτη δύναται παρ' ἡμῖν νὰ θεωρηθῆ Γεωργικὴ Σχολὴ μέσης τάξεως ἀλλὰ β' βαθμοῦ, ἐν ᾗ ἡ τῆς Λαρίσης θὰ εἶναι πρώτου βαθμοῦ. Καὶ ἐν Βελγίῳ αἱ μέσης τάξεως Σχολαὶ εἶναι α' καὶ β' βαθμοῦ. Ἄλλ' ἡ τοῦ Ἀιδινίου θὰ εἶναι περισσώτερον ἐπαγγελματικὴ γεωργικὴ σχολὴ καὶ ὑλιγώτερον παρασκευαστικὴ δι' ἀνωτέρας σπουδὰς. Ὁμοίου βαθμοῦ πρὸς τὴν τοῦ Ἀιδινίου ἡδύνατο οὐχὶ ἀπὸ τώρα, ἀλλὰ βραδύτερον, ὅταν καὶ προσωπικὸν θὰ ἔχωμεν ἐπαρξέστερον καὶ ὅταν ἐπὶ μᾶλλον ἀναπτυχθῆ ἡ ζήτησις γεωργικῶν γνώσεων, ὅταν τοῦτέστι θὰ ἀρχίσῃ ἡ χρησιμοποίησις σπουδαιωτέρων κεφαλαίων εἰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις, νὰ ἰδρυθῆ καὶ τρίτη Σχολὴ εἰς Πελοπόννησον, καὶ κατὰ προτίμησιν εἰς Τίρυνθα, ἣτις πολλὰ πρὸς τοῦτο κέκτηται στοιχεῖα ἔτοιμα, ὡς καὶ ὁ Ποταμιᾶνος εἰς τὸ Γεωργικὸν τοῦ Ναυπλίου Συνέδριον, ἐβεβαίωσεν, ἐν ᾗ θὰ διδάσκωνται περισσώτερον αἱ εἰς Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς νήσους ἐπικρατοῦσαι ἀγροτικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἀμπελοπορφύρα, ἐλαιοκομία, δένδροκομία, σηροτροφία, κηπουρικὴ, οἴνοποιεῖα κλπ. χωρὶς νὰ παραλείπεται καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ ἀχώριστος μετ' αὐτῆς κτηνοτροφία, τυροκομία κ.τ.λ. καὶ τὰ σχετικὰ ἐννοεῖται μαθήματα γεωργικῆς οἰκονομίας, φυσικῆς ἱστορίας, φυσικῆς χημείας, καὶ στοιχεῖα μαθηματικῶν. Διὰ τὸ παρὸν ὅμως τρεῖς Σχολαὶ εἶναι πολλαί.» («Τὰ Νέα Γεωπονικὰ» Ἰούλιος 1901 Ἀριθ. 18 Σ. 276).

Δημόσιον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ κληροδοτήματος τοῦ ἀοιδίμου Γεωργίου Ἀβέρωφ.

Ἄρθρον 2. Ἐκ τοῦ κεφαλαίου τοῦ κληροδοτήματος τούτου.

α) Θέλουσιν ἀγορασθῆ περὶ τὰ τρισχίλια στρέμματα, συνεχομένων γαιῶν καλλιεργησίμων ἐν αἷς ἰδρυθήσεται ἡ Σχολή.

β) Θέλουσιν οἰκοδομηθῆ τὰ κτίρια τῆς Σχολῆς ἥτοι αἱ κατοικίαι τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν μαθητῶν, τὸ σχολεῖον, τὰ ἐργαστήρια, οἱ σταῦλοι, αἱ ἀποθήκαι ὑλικῶν καὶ προϊόντων, αἱ δεξαμεναί, τὰ φρέατα κτλ.

γ) Θέλουσιν ἀγορασθῆ τὰ πρὸς ἐγκατάστασιν σκεύη, ἔπιπλα, ὄργανα καὶ ἐργαλεῖα, ζῶα καὶ πᾶν ἄλλο χρήσιμον εἰς τὴν διδασκαλίαν, τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐμφύτευσιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς βιομηχανίας.

Ἄρθρ. 3. Ἡ Σχολή θὰ συντηρῆται

α') Ἐκ τῶν ἐτησίων τόκων τοῦ κληροδοτήματος, ἀθίκτου μένοντος τοῦ κεφαλαίου.

β') Ἐκ τῶν ἐτησίων προσόδων ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν παραγομένων παντὸς εἶδους γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις καὶ ἐν τοῖς σταύλοις τῆς Σχολῆς.

γ') Ἐκ τῶν καταβαλλομένων ἐτησίων τροφείων τῶν οἰκοτρόφων καὶ διδάκτρων ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν μαθητῶν.

δ') Ἐκ τῶν τόκων δωρεᾶς ἢ κληροδοτήματος ἐν τῷ μέλλοντι ὑπὲρ τῆς Σχολῆς.

ε') Ἐκ τῆς ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως τοῦ Δημοσίου ἐκ δραχ. 25.000, διατεθειμένης ἐφ' ὅσον δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς συντήρησιν τὰ ἐν ταῖς προηγουμένοις παραγράφοις ἔσοδα.

Ἄρθρ. 4. Σκοπὸς τῆς Σχολῆς εἶναι ἡ μόρφωσις γεωπόνων ἱκανῶν οἷτινες ἀποφοιτῶντες αὐτῆς νὰ δύνανται νὰ ἐξασκῶσι συστηματικῶς τὴν γεωργίαν καὶ τὰς γεωργικὰς βιομηχανίας, ὡς κτηματῖαι, διευθυνταί, ἐνοικιασισταὶ ἢ ἐπιστάται κτημάτων καὶ γεωργικῶν βιομηχανιῶν.

Διάρκεια τῆς διδασκαλίας ὀρίζεται εἰς 3 ἔτη.

Ἐν συνεχείᾳ τὸ 4ον ἄρθρον ὁμιλεῖ διὰ τὴν διαίρεσιν τῶν τάξεων, τὴν διαίρεσιν τοῦ Σχολικοῦ ἔτους, διὰ τὰς ἐξετάσεις κ.τ.λ.

Ἄρθρ. 5. Ὅμιλεῖ διὰ τὰς χρηματικὰς ὑποχρεώσεις τῶν μαθητῶν. «Τὰ τέκνα ἀξιωματικῶν τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, καὶ τῶν ἀποστράτων, τῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων, συνταξιούχων, ζώντων ἢ τεθνεώτων, καταβάλλουσι τὸ ἥμισυ τῶν τροφείων καὶ διδάκτρων δι' ὑποχρεωτικῆς κατὰ μῆνα κρατήσεως ἐκ τοῦ μισθοῦ ἢ τῆς συντάξεως αὐτῶν.

Ἄρθρ. 6. Ὅμιλεῖ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν οἱ ὅποιοι γίνονται κατ' ἔτος δεκτοί.

Ἄρθρ. 7. Ὅμιλεῖ περὶ τῶν ἐγγράφων τὰ ὅποια θὰ παρουσιάσουν οἱ μαθηταὶ γιὰ νὰ γίνουν δεκτοί.

Ἄρθρ. 8. Ὅμιλεῖ περὶ διαγωνισμοῦ εἰς ὃν ὑποβάλλονται οἱ ὑποψήφιοι μαθηταὶ καὶ τῶν ἀντικειμένων τὰ ὅποια θὰ φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν οἱ οἰκότροφοι μαθηταί.

Ἄρθρ. 9. Ὅμιλεῖ περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 10. Ὅμιλεῖ περὶ τῶν ποσοστῶν ποῦ διατίθενται ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῆς Σχολῆς ὑπὲρ τοῦ προσωπικοῦ.

Ἄρθρ. 11. Ὅμιλεῖ περὶ τοῦ καταρτισμοῦ Συμβουλίου τῆς Σχολῆς καὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 12. Ὅμιλεῖ περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς λογιστικῆς χρήσεως τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 13. Ὅμιλεῖ περὶ τῶν παραδοτέων μαθημάτων.

Ἄρθρον 14. Περὶ τῆς ἐνάρξεως πρὸς ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς ἐξαρτωμένης ἐκ.

τῆς καταβολῆς εἰς τὴν Ἐθν. Τράπεζαν τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κληροδο-
τήματος. (1).

Ὁ Νόμος οὗτος δὲν ἐφηρμόσθη.

Μαθηταὶ εἰς τὸ Γεωπονικὸν Χημεῖον Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1901

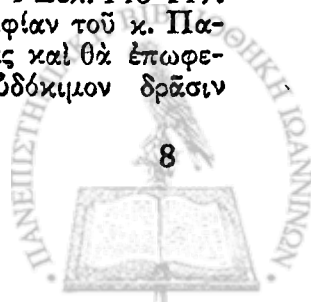
Ὁ μετέπειτα Καθηγητὴς τῆς Γεωπονικῆς Χημείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, ὁ κατὰ τὸ 1901 ἀναλαβὼν τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Γεωπονικοῦ Χημεῖου Ἀθηνῶν κ. Παληατσέας, ὑπέβαλεν ἐκθεσὶν του εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν «Ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ Γεωπονικοῦ Χημεῖου τῆς χρήσεως 1901». Ἐξ αὐτῆς ἀποσπῶμεν τὸ μέρος τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Μαθηταί».

Ὁ κ. Παληατσέας λέγει τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα τὸ ἔργον μας. «Ἐν τῷ Χημείῳ ἀσχοῦνται 14 πτυχιούχοι ἀπόφοιτοι τῶν ἡμετέρων Γεωργικῶν Σχολῶν. Ἐκ τούτων 7 διατελοῦσιν ἐν τῇ Γεωργικῇ Ὑπηρεσίᾳ τοῦ Κράτους καὶ προσῆλθον πρὸς ἀσκήσιν προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι 7 μὴ διατελοῦντες ἐν ταύτῃ, ἐγένοντο δεκτοὶ πρὸς ἀσκήσιν κατόπιν αἰτήσεως αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν Νόμον οἱ ἐκάστοτε προσερχόμενοι δέον ν' ἀσκῶνται καὶ εἰς τὴν δενδροκομίαν ἐν τοῖς κτήμασι τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν, αἱ ἀσκήσεις ἐκανονίσθησαν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ, οὕτως ὥστε πρὸ μεσημβρίας νὰ γίνωνται ἀσκήσεις εἰς τὴν δενδροκομίαν, μετὰ μεσημβρίαν δὲ ν' ἀσκῶνται ἐν τῷ Χημείῳ κατὰ τὸ ἀκόλουθον πρόγραμμα».

Ἐν συνεχείᾳ διαγράφει τὸ ἀναφερόμενον πρόγραμμα τὸ ὁποῖον διαιρεῖ εἰς τέσσαρα τμήματα καὶ εἰς 29 κατηγορίας. Περαιτέρω ἐξαίρει τὴν σημασίαν καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς Γεωπονικῆς Χημείας καὶ ἀναφέρει ἀριθμοὺς διὰ τῶν ὁποίων καταφαίνεται ἡ ἀποδιδόμενη σπουδαιότης εἰς τὸ κλάδον αὐτὸν εἰς τὰς πολιτισμένας καὶ προωδευμένας γώρας. Ἐπὶ πλέον δὲ γράφει καὶ τὰ ἐξῆς. «Παρ' ἡμῖν μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια πρέπει νὰ καταβάλληται διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀρτιωτέραν μόρφωσιν τῶν ἀποφοίτων τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν. Διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι πολλοὶ αὐτῶν ἀναλαμβάνουσι διευθύνσεις κτημάτων καὶ ἵνα ἐπιτύχωσι πρέπει νὰ ὦσιν ἀρτίως μεμορφωμένοι, ἀποτελοῦσι τὴν ἀμέσως μετὰ τοὺς ἐμπειρικοὺς γεωργοὺς βαθμῖδα τῆς παρ' ἡμῖν Γεωργικῆς προόδου καὶ ἔρχονται εἰς ἀμεσώτεραν συνάφειαν πρὸς τὸν γεωργικὸν ἡμῶν πληθυσμον».....(2).

(1) Ἐφ' ἡ μ. Κυβερνήσεως. 1901 Α' Σελ. 228.

(2) «Δελτίον Γεωργικὸν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν» Ἔτος Δ'. Τεύχ. 1 Σελ. 145-147. Εἶχομεν τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν νὰ περιλάβωμεν εἰς τὰς σελίδας μας τὴν βιογραφίαν τοῦ κ. Παληατσέα. Ἀτυχῶς τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐχάσαμεν τὰς σχετικὰς σημειώσεις μας καὶ θὰ ἐπωφεληθῶμεν ἄλλης εὐκαιρίας διὰ νὰ δημοσιεύσωμεν πλήρη τὴν μακροχρόνιον καὶ εὐδόκιμον δρᾶσιν τοῦ συμπαθοῦς ἐπιστήμονος καὶ φίλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Η ΠΑΛΗ ΧΑΣΙΩΤΟΥ - ΕΥΤΑΞΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1901

Τὸ Α΄. Πανελλήνιον Γεωργ. Συνέδριον τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὸ 1901

Κατὰ τὸ 1901 σημειοῦται Σταθμὸς εἰς τὴν Γεωργικὴν ζωὴν τοῦ τόπου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὅλα τὰ Γεωργικὰ ζητήματα τῆς χώρας ἢ ἀπέρρεον ἀπὸ τοῦ στενὸν ὑπηρεσιακὸν περιβάλλον τὸ ὁποῖον καθίστα ἴσως περισσότερον δύσβατον ἢ ἀκαταλληλότης τῶν Ὑπουργῶν διὰ τὰ ἐπιλύσασθαι τοιαῦτα ζητήματα, ἢ ἀπὸ τοὺς θόλους τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας.

Μέσα ἐκεῖ διεγράφετο μία εἰκὼν γιομάτῃ ἀπὸ σκιερὰ σημεῖα. Ἦκούοντο καὶ γνῶμαι, ἐξωτερικεύοντο καὶ ἀντιλήψεις, καθορίζοντο καὶ κατευθύνσεις ἄξια προσοχῆς, ἀλλὰ πάντως κυριαρχοῦσεν ἡ ἐπιφανειακὴ ὕψις τῶν γεωργικῶν ζητημάτων. Ὁ πολιτικὸς κόσμος ἐρρῦθμιζε τὰς γνώμας του καὶ μὲ τὰ διάφορα τοπικὰ του συμφέροντα. Ἐρρῦθμιζε τὰς γνώμας του ἀπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς στιγμῆς. Ἐρρῦθμιζε τὰς γνώμας του ἀπὸ τὰς συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας τὰς ὁποίας εἶχε διὰ τὰ πρόσωπα τὰ ὁποία συνεταυτίζοντο μὲ τὰ συζητούμενα Γεωργικὰ ζητήματα. Ἐπὶ ἔτη συνεζήτουν εἰς τὴν Βουλὴν χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ καταλήξουν σ' ἓνα συμπέρασμα.

Ἦτο ὀρθὸν ἐπομένως νὰ ὀργανωθῆ τὸ Α΄ Πανελλήνιον Γεωργικὸν Συνέδριον ὅπως αἱ αἱ γνῶμαι τοῦ Χασιώτου ἐκφύγουν ἀπὸ τὸ κομματικὸν καὶ πολιτικὸν περιβάλλον ἐπὶ πλέον δὲ νὰ συγκεντρωθοῦν οἱ ἀριστεῖς ἐκ τῶν πολιτευομένων, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἐκ τοῦ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ἐπιστημονικοῦ καὶ κτηματικοῦ κόσμου, εἰς τὴν παλαιὰν Πρωτεύουσάν τῆς Ἑλλάδος, ἐγγύτατα τῆς ὁποίας ἔζων καὶ αἰωροῦντο ἀναμνήσεις σχετιζόμεναι μὲ τὴν πρώτην Γεωργικὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐστίαν τῆς χώρας.

Ἡ Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὸ Α΄. Πανελλήνιον Γεωργ. Συνέδριον τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὸ 1901

Κατὰ τὸ Συνέδριον αὐτὸ τοῦ Ναυπλίου τοῦ ὁποίου κυριώτερος ὀργανωτῆς ὑπῆρξεν ὁ σοφὸς καὶ ἐνθουσιώδης Σ. Χασιώτης, συνεπικουρούμενος ὑπὸ τοῦ τότε Προέδρου τοῦ Γεωργικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Συνδέσμου Ναυπλίας, διαπρεποῦς ἱατροῦ Ἐπαμ. Μ. Κωτσονοπούλου, τοῦ τότε νεαροῦ Δημάρχου Ναυπλιέων Δημ. Τερζάκη, τοῦ ἐμπόρου καὶ ἐπιστήμονος Γεωργ. Εὐλαμπίου καὶ τοῦ Δικηγόρου Ἀνδρέα Καζακοπούλου, ἐπρόκειτο νὰ συζητηθοῦν τρία σπουδαιότατα θέματα.

Α) Περὶ Ἀγροτικῆς Ἀσφαλείας.

Β) Περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ

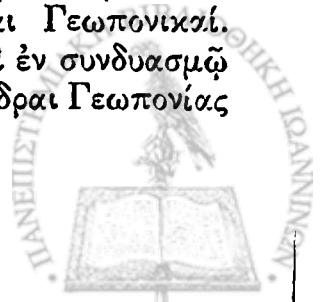
Γ) Περὶ Γεωργικῆς Πίστεως.

Τὸ πρόγραμμα τὸ κανονίζον τὰς περὶ «Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως» συζητήσεις ἀνέγραφε τὰ ἑξῆς ζητήματα.

1) «Σπουδαιότης τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

2) «Πῶς εἶναι διωργανωμένη αὕτη ἐν ἄλλαις πεπολιτισμέναις χώραις καὶ πῶς παρ' ἡμῖν καθ' ὅλους τοὺς βαθμοὺς, τούτέστιν.

«**Α ν ω τ ά τ η ἐ κ π α ί δ ε υ σ ι ς.** Καθαρῶς ἐπιστημονικαὶ Σχολαὶ τῆς Γεωπονίας καὶ τῶν Γεωργικῶν βιομηχανιῶν. Πανεπιστήμια, Ἀκαδημίαι Γεωπονικαί. Ἐπιστημονικαὶ τῆς γεωπονίας καὶ τῶν σχετικῶν βιομηχανιῶν Σχολαὶ ἐν συνδυασμῶ μετὰ ἐπιχειρήσεων γεωργικῶν, κτηνοτροφικῶν, βιομηχανικῶν κτλ. Ἐδραὶ Γεωπονίας ἢ σχετικῶν αὐτῆ κλάδων ἐν Πανεπιστημίοις, Πολυτεχνείοις.

«Μέση ἐκπαίδευσις πρακτικὴ μετὰ θεωρητικῆς διδασκαλίας.

«Πρακτικαὶ Σχολαὶ γεωπονίας γενικαὶ καὶ εἰδικαί.

«Μαθήματα γεωπονίας ἐν Λυκείοις, ἐν Γυμνασίοις, ἐν Διδασκαλείοις.

«Κατωτάτη ἐκπαίδευσις πρακτικὴ. Γεωργικὰ σχολεῖα πρακτικά. Σχολεῖα εἰδικὰ γεωργικῶν τεχνῶν καὶ βιομηχανιῶν. Σχολεπαύλεις. Ἑσπεριναὶ λαϊκαὶ σχολαὶ τῆς γεωπονίας. Περιοδικαί, λαϊκαί, χειμεριναί, θεριναί. Γεωπονικὰ μαθήματα εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα.

«Ἰδρύματα ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ ἐξελέγξεων. Ἀγρονομικοὶ Σταθμοὶ γενικοὶ τῆς γεωργίας καὶ εἰδικοὶ (κλάδων εἰδικῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν). Σταθμοὶ ἐξελέγξεως σπόρων καὶ ἐργαλείων. Πειραματικοὶ ἄγροί. Πειραματικὴ κτηνοτροφία.

«Ἰδρύματα ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας. Γεωργικοὶ Σταθμοί. Ἀγροκήπια. Πρότυποι ἐπαύλεις. Ὑποδειγματικοὶ ἄγροὶ καὶ κῆποι. Πρότυπα Κτηνοτροφεῖα. Ἴπποφορβεῖα. Σταθμοὶ ἵππων ἐπιβητόρων.

«Νομαδικὴ διδασκαλία. Μεταβατικοὶ Καθηγηταὶ τῆς γεωπονίας καὶ εἰδικῶν κλάδων, δημόσιαι γεωπονικαὶ διαλέξεις.

«Βοηθητικὰ τῆς Γεωργικῆς διδασκαλίας μέσα. Γεωργικαὶ λαϊκαὶ βιβλιοθήκαι. Περιοδικὰ γεωπονικά. Ἐφημερίδες. Δελτία. Συγγράμματα. Γεωργικὰ ἡμερολόγια. Ἐγκύκλιοι διδακτικά.

3) «Ἀποτελέσματα γεωργικῆς διδασκαλίας ἐν ἄλλαις χώραις καὶ παρ' ἡμῖν

4) «Ποῖαι αἱ παρατηρούμεναι ἐλλείψεις ἐν τῇ παρ' ἡμῖν γεωργικῇ ἐκπαιδεύσει καὶ τὰ αἷτια τῶν ἐλλείψεων τούτων.

5) «Πῶς δύναται νὰ τελειοποιηθῇ καὶ ἐπεκταθῇ παρ' ἡμῖν ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις. Οἱ ἀπαιτούμενοι νόμοι διοργανώσεως καὶ ἐποπτείας αὐτῆς. Περὶ τοῦ ἀπαιτουμένου προσωπικοῦ, περὶ τῶν ἀπαιτουμένων δαπανῶν κλπ.» (1)

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 12 Φεβρ. 1901

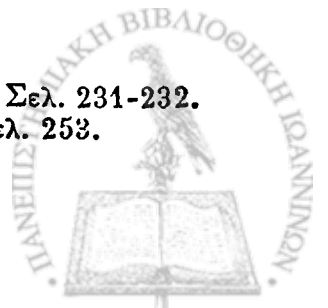
Ἡ διοργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ

Συζήτησις περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τὴν 26 Ἀπριλίου 1901

Ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'. τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Γ. Θεοτόκη, τῶν τέως Πρωθυπουργῶν Θ. Δεληγιάννη καὶ Ἀλεξ. Ζαῖμη, πολλῶν Ὑπουργῶν καὶ πρώην Ὑπουργῶν, βουλευτῶν, νομομαθῶν, κτηματιῶν, ἀνωτέρων ὑπαλλήλων καὶ ἀντιπροσώπων γεωργικῶν Συνδέσμων, ἔλαβε χώραν εἰς Ναύπλιον τὴν 24 Ἀπριλίου 1901 τὸ Α' Πανελλήνιον Γεωργικὸν Συνέδριον. Τὴν 26 Ἀπριλίου συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τὴν συζήτησιν ταύτην ἀπομνήματα σπουδαῖα ὑπέβαλον οἱ κ.κ. Γ. Πρόκος, Δ. Τσοποτός, Ἡλιόπουλος, Δελχοβίας, Κουτομυτόπουλος, καὶ Σκαρδιᾶκος. Ὁμίλησαν διὰ μακρῶν ὁ Ποταμιᾶνος ἄριστα διαπραγματευθεὶς τὸ θέμα, ὁ Τριανταφυλλίδης, ὁ Εὐταξίας, ὁ Δελχοβίας, ὁ Σάμιος, ὁ κ. Χασιώτης καὶ ὁ Λ. Δεληγιώργης. Αἱ σπουδαιότεραι γνώμαι ἦσαν περὶ συστάσεως ἀνωτέρως γεωπανικῆς σχολῆς, περὶ ἰδρύσεως πρακτικῶν Σχολῶν, περὶ ἀποστολῆς ὑποτρόφων πρὸς σπουδὴν τῆς γεωπονίας εἰς τὴν Ἑσπερίαν, περὶ εἰσαγωγῆς μαθημάτων στοιχειωδῶν τῆς Γεωργίας, τῆς Δενδροκομίας καὶ τῆς Κηπουρικῆς ἐν τοῖς Δημοτικοῖς Σχολείοις καὶ ἐν τοῖς Διδασκαλείοις, περὶ μεταβατικῶν καθηγητῶν τῆς Γεωπονίας» (2).

(1) «Γὰ Νέα Γεωπονικά» Ἔτος Β' Μάρτιος 1901. Ἀριθ. 15. Σελ. 231-232.

(2) «Νέα Γεωπονικά» Ἔτος Β' Ἀπρίλιος 1901. Ἀριθ. 16. Σελ. 253.

Ἡ κριτικὴ τῆς Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας 1887 — 1901

Ἡ ἐν τῷ Συνεδρίῳ συζήτησις περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἡ γεωργικὴ κριτικὴ τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας. Τίνα σκοπὸν ἐπεδίωκον οἱ ψηφισθέντες ἐκπαιδευτικοὶ νόμοι καὶ τὰ ἐκδοθέντα συναφῆ Β. Διατάγματα ἀπὸ τοῦ 1887 μέχρι τοῦ 1901. Τίνα ἐπίδρασιν ἐξήσκησαν ἐπὶ τῆς γεωργικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Τίνα ὠφελιμότητα ἐπέδειξαν. Τίνα γεωργικὰ συμφέροντα ἱκανοποίησαν. Τίνας παράγοντας νέας γεωργικῆς σταδιοδρομίας ἐδημιούργησαν διὰ τὸν τόπον. Ποῖα γεωργικὰ ἰδανικὰ ἐξυπηρέτησαν. Τίνας γεωργικὰς ἀνάγκας ἀμέσους ἢ ἀπωτερας ἐθεράπευσαν. Τίνα γεωργικὰ κενὰ ἐπλήρωσαν. Κατὰ πόσον τὴν παραγωγικὴν στάθμην τῆς χώρας ἀνύψωσαν. Πόσον ἐπιστημονικὸν γεωργικὸν φῶς ἐσχόρπισαν. Κατὰ τινὰ τρόπον ἐφάνερωσαν τὴν χρησιμότητα εἰδικῶν γεωργικῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων εἰς τὴν χώραν μας. Ποίαν διαφορὰν θὰ ἠδύνατο τις νὰ σημειώσῃ μεταξὺ τοῦ ἔργου τῆς πρώτης ἐν Τίρυνθι Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς ὁποίας ὁ βίος ἐσβέσθη, μετὰ διακεκομμένας ἀναλαμπάς, ὕστερα ἀπὸ σταδιοδρομίαν ὑπερετεσσάρων ἐτῶν καὶ τοῦ ἔργου τῶν νεωτέρων Σχολῶν καὶ τῶν μετ' αὐτὰς Γεωργικῶν Σταθμῶν ἐπὶ μίαν ἤδη δεκαπενταετίαν. Εἰς τὸ Συνέδριον ἐπρόκειτο νὰ κριθῆ ἡ νεωτέρα γενεά, ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, αἱ νεώτεροι ἀντιλήψεις. Ἐπρόκειτο νὰ κριθῆ τὸ ἔργον φωτεινῶν διανοιῶν, τὸ ἔργον ἐμπνευσμένων γεωργικῶν ἀποστόλων, τὸ ἔργον μιᾶς πλειάδος ἐπιστημόνων ποῦ εἶχον μέσα τους πραγματικὰς φιλοδοξίας, ἢ τὸ ἔργον ἀπλῶν συνεχιστῶν τοῦ παρελθόντος τὸ ὁποῖον ὅμως, παρ' ὄλην τὴν καταδικὴν του, εἶχε πολλὰ σημεῖα ἄξια προσοχῆς νὰ ἐπιδείξῃ. (1).

Τὰ Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου

Δυστυχῶς δὲν ἐδημοσιεύθησαν τὰ πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου καὶ δὲν ἔχομεν πλήρη τὰ ἀποκομισθέντα συμπεράσματα.

Λέγουσιν ὅτι ἡ ὀμιλία τοῦ ἀειμνήστου πολιτευτοῦ Ναυπλίας Ἡλ. Ποταμιάνου ἦτο ὑπέροχος. Δυστυχῶς ἐχάθη ἓνα πολύτιμον ἱστορικὸν στοιχεῖον, ὅπως ἐχάθησαν διὰ παντὸς πολύτιμοι γεωργοοικονομικαὶ σκέψεις, γεωργοῖστορικαὶ πληροφορίαι καὶ γεωργοκοινωνικαὶ ἀντιλήψεις ἀπὸ πλεῖστα ὅσα Γεωργικὰ Συνέδρια τὰ ὁποῖα βραδύτερον καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀναφίνεται ἡ μοιρολατρεία μας, ἡ ἀνατυλίτικη ὕφανσις τῆς πνευματικῆς μας συνθέσεως. Οὐδέποτε σχεδὸν ἐκράτησαμεν πρακτικὰ. Οὐδέποτε σχεδὸν ἐδημοσιεύσαμεν πρακτικὰ. Οὐδέποτε ἐζητήσαμεν νὰ συγκρατήσωμεν τὴν σκέψιν τῶν ἐκλεκτῶν ὡς διδασκάλων τοῦ μέλλοντος. (2).

(1) Ὁ Διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀϊδινίῳ Γεωργικῆς Σχολῆς Γρηγοριάδης κατὰ τὴν 6 Ἀπριλίου τοῦ 1901 ἔγραψεν εἰς τὴν « Ἀκρόπολιν »: « . . . . . Καὶ ὅμως ἡ Θεσσαλία ἦν κρεισσόνος τύχης ἀξία. Ἡ φύσις τῆς ἐδώρησεν ἔκτακτον εὐφορίαν γῆς καὶ ὕδατα σχετικῶς ἀρκετά. Ἄλλ' ἡ γῆ τῆς ἐγκαταλείπεται χέρσος, τῆς ἐρημώσεως ἔρμιον, καὶ τὰ ὕδατά της χρησιμοποιοῦνται πρὸς παραγωγὴν ἑλῶν καὶ ἀνάπτυξιν νοσογόνων μικροβίων. . . . . Ἡ γῆ εὐρίσκειται εἰς τὴν αὐτὴν ἀρχέγονον κατάστασιν, εἰς ἣν ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος τὴν εὔρε. Πρωτογενῆς, ὡς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Ἡσιόδου, ἀνευ οὐδενὸς ὑπολογισμοῦ, ἀνευ τοῦ θαυμασίου συνδυασμοῦ γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας, ἀνευ κεφαλαίου, ἀνευ μηχανῶν, ἀνευ γεωργικῶν γνώσεων διενεργεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνῃ ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν. Στατιστικαὶ ἀκριβεῖς ἐλλείπουσι, γεωδαιτικαὶ καταμετρήσεις οὐδέποτε ἐγένοντο, μ' ὅλα ταῦτα πιστεύω ὅτι δὲν θὰ θεωρηθῶ ὑπερβολικός, ὅταν ὑπολογίσω ὅτι ἐν μόνον πέμπτον ἐξ ἑλῶν τῶν καλλιεργησίμων τῆς Θεσσαλίας γαιῶν σπείρεται ἐτησίως ».

(2) Σ.Σ. Ἐξαιρέσειν ἀπετελέσαμεν κατὰ τὸ Κτηνοτροφικὸν Συνέδριον τοῦ 1830, ὁπότε τῆ ἐπιμελεῖα ἡμῶν ἐξεδόθη εἰς τεῦχος τὰ πεπραγμένα καὶ ἀπέμειναν ἓνας σταθμὸς τῆς Κτηνοτροφικῆς Ἑλληνικῆς σκέψεως πολύτιμον στοιχεῖον διὰ τοὺς μελετητὰς τῆς Κτηνοτροφικῆς ἐξελίξεως τῆς χώρας. Ἐπίσης χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ κ. Μπ. Ἀλεβιζάτου Γεν. Γραμματέως τοῦ

Ἡ πάλη Εὐταξία-Χασιώτη

Εὐτυχῶς ὅτι ἔλαβε μέρος ὁ ἐπιθετικώτατος καὶ μαχητικώτατος Εὐταξίας, ὁ ὁποῖος καὶ ἐδημοσίευσε τὴν ὁμιλίαν του, τὰ ἐπιχειρήματά του, τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του. Εὐτυχῶς ὅτι ὁ ἐπίσης γνωρίζων ἄριστα ν' ἀμύνεται κ. Χασιώτης ἐδημοσίευσε τὰς ἀντιρρήσεις του, τὰς ἀντιλήψεις του, τὰς ἀπόψεις του, τὰς γνώμας του, τὰς πεποιθήσεις του. (1).

Ὁ Εὐταξίας ἐπικρίνων τὸν Νόμον τοῦ 1887

Ὁ Εὐταξίας ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Νόμου τούτου. Τὸν εἰρωνεύεται, τὸν σχολιάζει δυσμενῶς. Τὸν κατηγορεῖ. Τὸν παρουσιάζει ὡς ἀσύντακτον. Ἀλιεῖει ἓνα μαργαρίτην πρώτης τάξεως. Ἀναφέρει τὰ «καθήκοντα τοῦ προσωπικοῦ,..... τῶν μαθημάτων..... τῶν μαθητευομένων». Σαρκάζει ὁ Εὐταξίας τὸν Νόμον αὐτὸν καὶ τὸ Νομοθετικὸν αὐτοῦ Διάταγμα καὶ ἀποκαλύπτει ὅτι τὸ τελευταῖον ἐν ᾧ ὁμιλεῖ περὶ ἱμκτισμοῦ καὶ τροφῆς τῶν μαθητῶν, οὐδένα λόγον κάμνει περὶ μαθημάτων!! (2).

Ἐπισημασθέντος ὅτι οἱ Γεωργικοί Σχολῶν ἐκδίδονται εἰς τεύχος τὰ Πρακτικά τοῦ Γεωργικοῦ Συνεδρίου τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ π. Σεπτεμβρίου καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐκδοθῶν καὶ τὰ πρακτικά τοῦ ἐν Λαρίσῃ Γεωργικοῦ Συνεδρίου ὑπὲρ αὐτὴν τὴν στιγμὴν (5 Δεκεμβρίου 1937) ποῦ διορθώνομεν τὰ παρόντα δοκίμια λαμβάνει χώραν εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πρωτεύουσαν.

(1) «Τὸ ζήτημα τῆς γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως, λέγει ὁ Χασιώτης, εἶναι τῶ ὄντι μέγα ἔθνηκόν ζήτημα. Ἀλλ' ὅσον μέγα τόσον καὶ δύσκολον νὰ λυθῇ διὰ μιᾶς. Διὰ τοῦτο ἢ ἐν τῷ Γεωργικῷ Συνεδρίῳ, γενομένη μελέτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰμὴ ὡς ἀπαρχή, χρῆζουσα συνεχείας, ἥτις βεβαίως δὲν θὰ λείψῃ ἐν Ἑλλάδι, ἥτις ἀπὸ δεκαετίας ἰδίᾳ αἰσθάνεται εἴπερ τις καὶ ἄλλοτε θερμὸν τὸ ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐνδιαφέρον. Πρὸ 15 ἐτῶν ἐλάχιστα ἐγένετο λόγος περὶ γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως (α), πλεῖστοι δὲ ἐν Ἑλλάδι ἠγνόουν καὶ τὴν ὑπαρξίν ἀκόμη τῆς γεωργικῆς ἐπιστήμης, ἢ ἀκούοντες τι περὶ αὐτῆς δυσπίστως κατὰ τὸ πλεῖστον ἤκουον. Ποία εὐτυχῶς καταπληκτικὴ μεταβολὴ τῶ ὄντι (β) εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὸ ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἐπιστήμης ἐνδιαφέρον ἐπῆλθε κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔτη ἐν Ἑλλάδι. Αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός ὀφειλόμενον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς μόλις ἀρξαμένης νὰ κατακτᾷ παρ' ἡμῖν ἔδαφος γεωργικῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς τὴν δημοσιογραφικὴν καὶ τὴν διὰ διδασκαλίαν προπαγάνδαν καὶ εἰς τοὺς δημοσιογραφικοὺς ἀγῶνας τῶν ὀλίγων αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι ὀπαδῶν, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἰδέα τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ἔλαβεν ἐπιτυχῶς ἐκαλλιέργηθη καὶ καλλιιεργεῖται παρ' ἡμῖν ἐπ' ἐσχάτων ἰδίᾳ καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος εἴπερ τις καὶ ἄλλοτε ἀγνωρίζουσι σήμερον τὴν ἀνάγκην τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῶν ἔργων τῆς γεωργικῆς διδασκαλίας καὶ ἡ πολιτεία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διὰ τῆς συστάσεως τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλίᾳ, διὰ τῆς συστάσεως Γεωργικῶν Σταθμῶν κατὰ Νομοὺς καὶ Ἀγροκηπίων κατὰ Ἐπαρχίας, διὰ τῆς συστάσεως ἐνὸς Γεωργικοῦ Χημείου ἐν Ἀθήναις, διὰ τῆς νομοθετικῆς παρασκευαστικῆς ἰδρύσεως ἐτέρας Γεωργ. Σχολῆς ἐν Λαρίσῃ, διὰ τῆς ἀποστολῆς ὀλίγων ὑποτρόφων κατ' ἔτος πρὸς σπουδὴν τῆς Γεωπονίας ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, διὰ τῆς συστάσεως γεωργικοῦ Συμβουλίου συνεργουμένου κατὰ Νόμον τοῦ 1896 ἀπαξ τοῦ ἔτους ἐν Ἀθήναις πρὸς μελέτην διαφόρων γεωργικῶν ζητημάτων, κατώρθωσαν εἰς διάστημα 12 ἐτῶν, ὅτι δὲν εἶχε κατορθώσῃ ἢ νεωτέρα Ἑλλάς, καθ' ὅλα τὰ παρελθόντα ἐξήκοντα ἔτη τοῦ βίου αὐτῆς». («Γὰ Νέα Γεωπονικά» Μάϊος τοῦ 1905. Ἀριθ. 17).

(2) Εἰς τὰς ἐπικρίσεις τοῦ Εὐταξίας ὁ Χασιώτης ἀπαντᾷ ὡς ἐξῆς : «Ὁ νόμος τοῦ 1887 περὶ γεωργικῶν Σχολῶν φαίνεται σήμερον ἀτελής, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων εὐκολον εἶναι νὰ εὕρισκῃ τις τὰς ἀτελείας, ἀλλὰ μὴ οἱ κατακρίνοντες σήμερον τὰς ἀτελείας ἐκείνας δὲν ἔζων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην; Διατί δὲν προέτειναν τότε ἄλλο σύστημα τελειότερον; Ὁ νομοθέτης τοῦ 1887 ὅστις ἀδίκως κατακρίνεται ὑπὸ τοῦ Εὐταξίου ὡς ἰδρύων τὰς πρώτας σχολὰς τῆς γεωργίας μὲ ἀτελεῖς προσωπικόν, μ' ἓνα διευθυντὴν καὶ ἓνα ὑποδιευθυντὴν, οἵτινες ἦσαν καὶ καθηγηταὶ συγχρόνως, μὴ

(α) Σ.Σ. Νὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Χασιώτης ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου νὰ διαφωνήσωμεν. Ἄνδρες φωτισμένοι, ἐπιφανεῖς, ἀπὸ τριακοντετίας καὶ τεσσαρακονταετίας καὶ πλέον ἔτι, ἔγραψον καὶ ἐκῆρυσσον ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

(β) Σ.Σ. Ὁ κ. Χασιώτης ἀντιθέτως πρὸς τὸν Εὐταξίαν, Γρηγοριάδην καὶ ἄλλους ἀπαισιόδοξους, εἶναι ἀπολύτως αἰσιδόξος διὰ τὴν γεωργικὴν ζωὴν τῆς χώρας.

Ἡ μετα ρύθμισις τῶν Σχολῶν διὰ τοῦ Νόμου τοῦ 1897

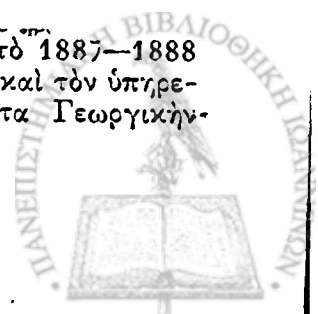
Λέγει ὁ Εὐταξίας (1): « Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1896 ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλὴν Νομοσχέδιον δι' οὗ περιωρίζετο ὁ ἀριθμὸς τῶν τριῶν γεωργικῶν Σχολείων εἰς ἓν μόνον. Τὸ Νομοσχέδιον συνωδεύετο ὑπὸ αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, ἐν ἣ ἀνωμολογεῖτο ὅτι ἐκ τῶν τριῶν γεωργικῶν σχολείων εἶχομεν Ueberproduction, ἥτοι πληθώραν ἀποφοίτων μὴ δυναμένων πλέον νὰ εὐρωσι στάδιον ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἐκθεσις ὑπογεγραμμένη παρὰ τῶν κ. κ. Ρ α ῖ ν ὀ λ δ ο υ Δ η μ η τ ρ ι ἄ δ ο υ κ α ἰ Σ π υ ρ . Χ α σ ι ῶ τ ο υ , ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου Τίρυνθος, (2)

δὲν ἐγνώριζεν ἄραγε τότε ὅτι αἱ Σχολαὶ θὰ ἦσαν τελειότεραι ἂν εἶχον ἀντὶ δύο πλείονας καθηγητάς; (α) "Ὅτι τοῦτο ἐγνώριζον οἱ συντάξαντες τὸν νόμον ἐκείνον ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι εὐθὺς ὡς ἦλθον ἄλλοι τινὲς ἐπιστήμονες, οἱ αὐτοὶ προέτεινον καὶ ἐγένετο συμπλήρωσις τοῦ Νόμου, προστεθεισῶν δύο ἄλλων ἐδρῶν καθηγητῶν ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν καὶ οὕτως οἱ δύο ἐγένοντο τέσσαρες καθηγηταί, οἵτινες ἀπετέλεσαν νομίμως προσωπικὸν διδασκαλίαν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον. Ἀλλὰ καὶ ὅπως κατὰ τὸ δυνατόν τότε ἐλειτούργησαν αἱ Σχολαὶ ἐκεῖναι μὴ ἀπόβησαν ἄκαρποι ὅπως ὁ Εὐταξίας διεσχυρίσθη; Θὰ ἐξετάσωμεν. . . » («Τὰ Νέα Γεωπονικά». Σελ. 259)

(1) Διὰ μακρῶν ὁ κ. Χασιώτης ἀντικρούει τὸν Εὐταξίαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀνεπαρκείας τῶν Καθηγητῶν. Ἐπιστήμονες ἐπίλεκτοι ὅπως ὁ Γεννάδιος, Μουράτογλου, Σαρακομῆνος, Κυριακός, Σταματιάδης, ἀργότερον Χασιώτης, Ρ. Δημητριάδης, Λοβέρδος καὶ ἐσχάτως ὁ Σμίτ, ὅλοι γνωστοὶ ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε δράσεώς των, λέγει ὁ Χασιώτης, εἰργάζοντο μετὰ ζήλου καὶ τὸ «γωλαῖνον δὲν ἦτο τόσον τὸ θεωρητικὸν τῆς διδασκαλίας μέρος ὅσον τὸ πρακτικόν, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ εἶναι τελειότερον.» Ἀλλὰ συνέβαινε τοῦτο «ὕπῃρχε δυσκολία τις εἰς τὸν εὐρεσιν καταλλήλων ὁδηγῶν διὰ τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις, ἂν καὶ ὁ νόμος δὲν ἔπταιεν εἰς τοῦτο, ἄφ' οὗ ὠριζε δι' ἕκαστον κλάδον γεωργικὸν καὶ ἓνα ἐργοδηγὸν διὰ τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις. Ἐγένοντο ἐπίσης καὶ ἐπεμβάσεις τινὲς κομματικαὶ τότε εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν προσώπων τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως, καθ' ὧν εἰς μάτην ἡ γεωργικὴ ὑπηρεσία ἐπάλλαιε. . . . . Καὶ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ πρακτικὴ ἀσκήσις τῶν μαθητῶν τελειότερα, οὐχ' ἦττον ὅμως κατωρθῶθη οὐχὶ ἀσήμνητος πρακτικὴ αὐτῶν ἐξάσκησις εἰς τινὰς τῶν κλάδων καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν δ εν δ ρ ο κ ο μ ῖ α ν καὶ σ η ρ ο τ ρ ο φ ῖ α ν. ἐν Ἀθήναις, εἰς τὸν χ ε ι ρ ῖ σ μ ὸ ν ἐ ρ γ α λ ε ῖ ω ν καὶ μ η χ α ν η μ ἄ τ ω ν, καὶ τὴν π ρ α κ τ ῖ κ ῆ ν χ ω ρ ο μ ε τ ρ ῖ α ν καὶ τ υ ρ ο π ο ῖ ῖ α ν ἐν Ἀϊδινίῳ, ὡς καὶ ἐν ἀμφοτέροις τῶν Σχολῶν εἰς τὴν ἐν γένει ἐπιστάσιαν κτημάτων. Ἐννοεῖται ὅτι, ὅπως εἰς πάσας τὰς σχολὰς τοῦ κόσμου γίνεται, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξέλθωσι πάντες οἱ μαθηταὶ ἐκ τῶν Γεωργικῶν ἡμῶν Σχολῶν, εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν κατηρτισμένοι, ἀναλόγως τῆς ἀτομικῆς ἰδιοφυίας, τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς προτέρας ἐκάστου αὐτῶν ἀγωγῆς». Κατόπιν περιγράφει τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους εὐρίσκουν ἀμέσως ἐργασίαν εἰς Εὐρώπην, οἱ ἀπόφοιτοι τῶν γεωργικῶν Σχολῶν καὶ τὰς δυσκολίας αἱ ὁποῖαι ἐνυπάρχουν πρὸς τοῦτο εἰς τὴν πατρίδα μας. «Δι' αὐτὸ ἡ ἀμέσως ἀποκατάστασις τῶν ἀποφοίτων μας δὲν ἦτο πολὺ εὐκόλος, ἐξ οὗ καὶ συνέβαινε πολλοὶ αὐτῶν νὰ μὴ εὐρίσκωσιν ἐργασίαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν αὐτῶν καὶ ἐζήτουν νὰ ἐξοικονομηθῶσιν εἰς τὰς πολὺ ὀλίγας δημοσίας γεωργικὰς θέσεις ἢ, ὡς ὑπάλληλοι.» («Τὰ Ν. Γεωπονικά». Σελ. 260—261).

(2) Ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Χασιώτης ἀντικρούων ἤδη τὸν Εὐταξίαν εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν Σχολῶν. Ἡ Κυβέρνησις ἐστηρίχθη ὡς γνωστὸν εἰς τὴν γνώμην Ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ Σπαρτίδου—τότε τμηματάρχου τῆς Γεωργίας καὶ τῶν Χασιώτου καὶ Δημητριάδου καὶ ὑπέβαλε νομοσχέδιον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1896. Τὸ Νομοσχέδιον αὐτὸ συνώδευε μακροσκελεστάτη ἐκθεσις τῆς ὡς ἔνω Ἐπιτροπῆς καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἰσηγγήθη ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Μαυρομιχάλης. Ὁ Χασιώτης τὸν σύμπτηξιν αὐτὴν ἀποκαλεῖ «μέτρον ἄριστον» διότι «ὁ ἐκ μιᾶς Σχολῆς ἀποφοίτων ἀριθμὸς 10—20 μαθητῶν κατ' ἔτος ἦτο κατὰ τὸ παρὸν ἐπαρκῆς ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ζητήσεως πρακτικῶν γεωπόνων ἥτις ὑπῆρχε τότε ἐν Ἑλλάδι. . . . Ἀλλως τε ἡ μία Σχολή, καθ' ὅσον θὰ ἀνεπτύσσοτο ἡ ἀνάγκη τοιαύτης ἐκπαιδεύσεως γεωργικῆς ἐν Ἑλλάδι οὐδὲν ἐκώλυε νὰ δέχεται πλείστους μαθητάς, κατασκευαζομένων ὀλίγων προσθέτων ἐν αὐτῇ κτιρίων. . . . . Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐσήμαινεν ὅτι ἡμεῖς ἐθεωρήσαμεν ὡς ὁ Εὐταξίας ἐξέλαβεν, ὡς ἀτυχῆ τὰ ἀποτελέσματα τῶν γεωργικῶν ἐκεῖνων Σχολῶν, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ἀσφαλεστέρας ἀποκαταστάσεως τῶν ἀποφοίτων ἐσκέφθημεν ἄφ' οὗ μάλιστα μέρος αὐτῶν θὰ ἐχρησιμοποιοῖ τὸ Δημόσιον εἰς Γεωργικὰς Σχολὰς καὶ Ἀγροκήπια. . . . . Ὅτι οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Σχολῶν ἐκεῖνων οὐχὶ δι' ἔλλειψιν μορφώσεως ἀλλὰ δι' οὐς λόγους ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν δὲν

(α) Σ.Σ. Νὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Χασιώτης νὰ τοῦ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι κατὰ τὸ 1887—1888 ὑπῆρχον 39 Ἑλληγες διπλωματοῦχοι ξένων Σχολῶν γεωπόνου. Ἐν προσθέσωμεν καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Σχολὴν Ἑλληνα γεωπόνον Δ. Ἀχλαυλῆν διδάσκοντα Γεωργικὴν Χημείαν, ὁ ἀριθμὸς των φθάνει ἀκριβῶς τοὺς τεσσαράκοντα.

ἀναφέρει ὅτι οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Γεωργικῶν Σχολείων, ἵστεροῦμενοι ἰδίων μεγάλων κτημάτων, ἵνα διευθύνωσιν αὐτά, προσέτι δὲ καὶ κεφαλαίων, ἵνα μισθώσωσι τὰ κτήματα ἄλλων, δὲν προσελαμβάνοντο κἄν ὡς διευθύνται ὑπὸ τῶν μεγάλων γεωκτημόνων, προτιμώντων τὸ νῦν σύστημα τῆς ἐπιμόρτου καλλιιεργείας μεθ' ὃ, ἐπάγεται αὐτῆ τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς ἤδη δημοσιευθέντα.

Ἡ ἀνεπαρκὴς διδασκαλία εἰς τὰς Σχολὰς μας

Ὁ Εὐταξίας συνερίζων τὴν ὁμιλίαν του λέγει ὅτι ἀπέτυχον τὰ Σχολεῖα ἐκεῖνα «ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὄργανισμοῦ, καθ' ὃν αὐτὰ οὔτε θεωρητικὰ οὔτε πρακτικὰ ἦσαν, παλὸ δὲ ὀλιγώτερον καὶ τὰ δύο ὡς ἤξιου ὁ νομοθέτης».

Συνερίζων περιγράφει τί γίνεται εἰς τὴν Εὐρώπην. Φοιτῶσιν εἰς τὰ γεωργικὰ πρακτικὰ σχολεῖα τέχνα τῶν μικρῶν γεωργῶν τὰ ὁποῖα ἐφοίτων εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα. Ταῦτα ἀσκοῦνται εἰς ἀγροτικὰ κτήματα ἐπὶ δύο ἔτη εἰς ὅλας τὰς γεωργικὰς ἐργασίας καὶ μορφοῦνται οὕτως ὥστε νὰ μποροῦν νὰ καλλιεργοῦν μὲ τὰ ἴδια τῶν τὰ χέρια τὰ κτήματά των. Περιγράφει κατόπιν τὰς σχολὰς τῆς κατωτάτης γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ κατόπιν τὰς μέσας Σχολὰς τοῦ τύπου τῶν ἰδικῶν μας Σχολῶν. Ἄλλ' εἰς τὰς ξένας αὐτὰς σχολὰς διδάσκουσι 10 καθηγηταὶ καὶ ἰσάριθμοι βοηθοί, ἐν ὧ εἰς τὰς ἰδικὰς μας τὸ διδασκτικὸν προσωπικὸν περιορίζετο εἰς ἕνα Διευθυντὴν καὶ ἕνα Ὑπιδιευθυντὴν μόνον. Καὶ ἐρωτᾷ. «Τὶ ἠθέλατε νὰ πρωτοδιδάξωσιν οὗτοι; Στοιχεῖα φυσικῆς, γημείας καὶ ἰδία τῆς γεωργικῆς, ζωολογίας, βοτανικῆς, πολιτικῆς καὶ ἀγροτικῆς οἰκονομίας, γεωργίας καθόλου καὶ κτηνοτροφίας, δειδρσοκμίας καὶ τυροκομίας;» Νὰ διδάξωσι δὲ μαθητὰς ἔχοντας ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ Σχολεῖου οἱ ὁποῖοι ἀτελῶς καὶ ἐλλιπῶς καταρτιζόμενοι, «ὡς ἐκ τοῦ πλημμελοῦς ὄργανισμοῦ τῶν Γεωργ. Σχολείων, ὡς ἐκ τοῦ ἀνεπαρκεστάτου διδασκτικοῦ των προσωπικοῦ» νὰ ἰδύναντο νὰ ἀποκατασταθῶσι μίαν ἡμέραν διευθύνται κτημάτων! Κατόπιν τούτων δὲν πρέπει ν' ἀπορῆ κανεὶς διότι ἔμεναν ἄ ε ρ ο ι «κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν Διευθυντῶν τῶν γεωργικῶν σχολείων, τῶν ὑπογραψάντων τὴν αἰτιολογικὴν ἐκθεσιν τοῦ 1896».

ἐχρησιμοποιοῦντο ἀμέσως πάντες, ἀποδεικνύει αὐτὴ ἡ ἐκτίμησις, ἧς οἱ πλεῖστοι τούτων βαθμηδὸν καὶ προϊούσης τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἔτυχον, τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν χρησιμοποιουθέντες ὡς δειδρσοκμοὶ Δῆμων, ἄλλοι εἰς ἐπιστάσιαν κτημάτων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἄλλοι ὡς τυροκόμοι, ἄλλοι ὡς στροτροφιοί, ἄλλοι ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐν Ρωσίᾳ, ἐν Κύπρῳ, Σάμῳ, Τουρκίᾳ. Ὑπῆρξαν δὲ τινες, οἵτινες ἀποφοιτήσαντες τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀιδινίου, καὶ μὲ τὰ ἐφόδια, ἃ ἔλαβον ἐν αὐτῇ, κατόρθωσαν μετὰ γλωσσικὴν τινα παρασκευὴν νὰ γίνωσι δεκτοὶ καὶ νὰ παρακολουθήσωσι καρπηφόρως τὰ μαθήματα ἀνωτέρων τῆς Ἰταλίας ἐπιστημονικῶν Σχολῶν.» Πρὸς τὸν ὁ κ. Χασιώτης ἐπὶ τῶν τόσον ἐνδιαφεροσῶν αὐτῆν πληροφοριῶν του προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς: «Σήμερα εὗρισκει τις ἀποφοίτους τῶν Σχολῶν μας 8—10 ἐργοδηγοὺς ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Ἑταιρείᾳ τῆς Κοπαιίδος μὲ μισθὸν 150—250 δραχ. τὸν μῆνα. Μὲ μεγαλεῖτερον μισθὸν δύο ἄλλους ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ Ζάννου καὶ Σια εἰς Λιμογάρδιον Λαμίας. Ἐν ὧ ἄλλοι διευθύνουσι κτήματα ἐν Θεσσαλίᾳ, ἄλλοι ἐκλήθησαν ὡς Ἐπιμεληταὶ Ἀγροκηπίων ἐν Κρήτῃ, πολλοὶ δὲ ὡς Ἐργοδηγοὶ Γεωργ. Σταθμῶν καὶ τῆς Σχολῆς Ἀιδινίου, εὐδοκίμως κατὰ τὸ πλεῖστον ἐργαζόμενοι καὶ ἄλλοι διωρίσθησαν ὡς Ἐπιμεληταὶ Προϊστάμενοι ἐπαρχιακῶν Ἀγροκηπίων, ὑποὶ πολλὴ καλῶς ἐργάζονται διακρινόμενοι ἐπὶ εὐσυνειδησίᾳ, ἐπὶ ζήλῳ καὶ ἐπὶ προσδευτικῷ πνεύματι. . . . .» Τὰ Νέα Γεωπονικά (Σελ. 261). Ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰ ἀνωτέρω δέον νὰ περιλάβωμιν καὶ μίαν πληροφορίαν τὴν ὁποῖαν μᾶς δίδει ὁ Νικολ. Ζάννος μαθητῆς τοῦ κ. Χασιώτου καὶ διευθυντῆς κατὰ τὸ 1901 τοῦ Τσιφλικίου Κατζόμπασι. Οὗτος δι' ἐπιστολῆς του τῆς 12 Νοεμβρίου 1900 δημοσιευομένης εἰς Τὰ Νέα Γεωπονικά, πληροφορεῖ ὅτι «οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς Ἀιδινίου Ζαχ. Δοδώνης, Γ. Παπασουλιώτης καὶ ἐκ τῶν ἰδικῶν του μαθητῶν Δρόσος καὶ Βούρδας, οἱ ἐπιστατοῦντες εἰς τὰ κτήματα Σέγη, Ρίζι, Δειμερλῆ καὶ Σιμικλῆ, τῆς περιφερείας Φαρσάλων, ἠδδοκίμησαν ἅπαντες καὶ οἱ ἰδιοκτῆται τῶν κτημάτων τούτων προτιμῶσι νὰ διατηρῶσι τοιοῦτους ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ των. Δυστυχῶς οἱ ἰδιοκτῆται Ὁθωμανοὶ καὶ τινες τῶν Βολιωτῶν τσιφλικούχων δὲν ἀντελήφθησαν τὴν προκίπτουσαν ὠφέλειαν. . . . .» (Σελ. 269).

Ὁ Γεωργικὸς Σταθμὸς Βυτίνης

Κατόπιν ὁμιλεῖ διὰ τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Βυτίνης τοῦ ὁποῖου ἐπικρίνει ἐπίσης τὴν λειτουργίαν (1)

Ἐπικρίσεις Εὐταξία διὰ τὴν Σχολὴν Ἀιδινίου

Ἄρχομένου τοῦ ἔτους, ἐξακολουθεῖ ὁ Εὐταξίας, 1897 ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τὸ πρὸ ἔτους ὑποβληθὲν εἰς αὐτὴν νομοσχέδιον περὶ γεωργικῶν Σταθμῶν καὶ ἐδημοσιεύθη ὡς νόμος Β, ΥἚΕ τῆς 14 Ἰανουαρίου (2).

Ὁ Νόμος οὗτος εἰ καὶ τιτλοφρεῖται ἀπλῶς «περὶ συστάσεως γεωργικῶν σταθμῶν, οὐχ' ἤττον περιέχει φύρδην μίγδην διχτάξεις καὶ περὶ τῆς ἀναδιοργανωθείσης δι' αὐτοῦ γεωργικῆς σχολῆς τοῦ Ἀιδινίου καὶ περὶ συστάσεως προτύπων Ἀγροκλιπίων». Τὴν σύγχυσιν ταύτην, κατὰ τὸν Εὐταξίαν, ἀπέφυγον οἱ συντάχται τοῦ Νομοεκτελεστικοῦ διχτάγματος τῆς 27 Αὐγούστου 1897 διὰ μιᾶς συστηματικῆς διαίρέσεως τῶν διατάξεων.

(1) Ὁ κ. Χασιώτης ἐπὶ τῶν λεχθέντων διὰ τὸν Γεωργ. Σταθμὸν Βυτίνης ὑπὸ τοῦ Εὐταξία ἀπαντᾷ ὡς ἐξῆς: «Ἄλλ' ὁ Γεωργικὸς Σταθμὸς Βυτίνης εἶναι προωρισμένος διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τὴν λαϊκὴν τῆς ὄρεινῆς καὶ πυκνῆς τὸν πληθυσμὸν Γορτυνίας. Αὐτὸς ὁ τόσῳ κατακριθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. Εὐταξία ὁ διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1891 ἰδρυθεὶς δύναται ν' ἀποβῆ εὐεργετικώτατος εἰς τοὺς ὄρεινους Δήμους, ἀλλ' εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ στερεῖται ἀπὸ μακροῦ χρόνου διευθυντοῦ τακτικοῦ.» Κατόπιν περιγράφει ὁ κ. Χασιώτης τί ἐπραξεν ἐκεῖ ὅταν ἐπὶ βραχὺν χρόνον διηύθυνε πρὸ ἑτῶν τὸν Σταθμὸν. Ἐκίνησε ζῶηρον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ «διὰ τῆς καλῆς τοῦ κτήματος δι' ἐργαλείων τελειότερων καλλιεργείας, διὰ σπορᾶς παντοίων ζωοτροφικῶν φυτῶν, διὰ τῆς καταρτίσεως φυτωρίων ποικίλων δένδρων. . . . .» Ἐπίσης ἐπέτυχεν νὰ διατηρῆ ὁ Σταθμὸς πρῶτυπον τυροκομεῖον ὅτε δὲ καὶ πάλιν πρὸ ἔτους ἀνέλαβε τὴν διέθυνσιν ὁ κ. Χασιώτης ἐνεφύσησεν νέαν ζῶην — μὴ παύων νὰ εἶναι καὶ Διευθυντὴς Τύρουθος — εἰς καλλιέργειαν ἀγρῶν, ἀμπέλων, τριφυλλίων, ζωοτροφικῶν φυτῶν, φυτωρίων δένδρων καὶ μωρεῶν. Ἡ τυροκομία ἐξακολουθεῖ, μικρὰ προβατοτροφία εἰσάγεται, μικρὸν χοιροστάσιον ἐγκατέστη καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Χασιώτου «ὅταν κατορθωθῇ ἡ ὕδρευσις τοῦ Σταθμοῦ τούτου θὰ γίνῃ ἐκεῖ μία ὡραία Ἑλβετικὴ ἐπαυλις τὴν ὁποίαν πολλοὶ θὰ ζηλεύουν.»

(2) «Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Ἀιδινίου, λέγει ὁ Χασιώτης Γ. δὲν ὑπέστη ἡ μικρὰς ἐπὶ τὸ βέλτιον τροποποιήσεις. Περὶ αὐτῆς ὁ Εὐταξίας ἐρωτᾷ, διατὶ ὀνομάσθη πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολή, ἀρ' οὐ ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν Νόμον διδάσκονται οἱ μαθηταὶ καὶ θεωρητικὰς γνώσεις; Ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἀπορίαν τοῦ ταύτην ὑπενομιζομεν ὅτι καὶ αἱ ὁμοίβαθμοι ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἄλλαις χώραις Σχολαὶ μὴ δὲν λέγονται πρακτικαὶ (Ecoles pratiques d'Agriculture) καίτοι καὶ ἐν αὐταῖς διδάσκονται κατὰ τὸ ἡμισυ τῆς ἡμέρας θεωρία καὶ κατὰ τὸ ἄλλο ἡμισυ πρᾶξις; Ὁ σκοπὸς τῆς ἐν Ἀιδινίῳ, Κασσαβετείου Γεωργικῆς Σχολῆς εἶναι βεβαίως νὰ παρασκευάζῃ οὐχὶ ἐπιστήμονας γεωπόνους, οἷτινες θὰ ἐπαγγέλωνται τὸ θεωρητικὸν τῆς γεωπονίας μέρος, ἀλλὰ γεωπόνους πρακτικούς, ἱκανοὺς ἥμως, ἵνα ἐνεργῶσι τὴν πρᾶξιν λελογισμένως καὶ μετὰ φωτῆς, οἷον θὰ παρέχωσιν εἰς αὐτοὺς θεωρητικὰς γνώσεις διδασκόμενοι εἰς αὐτοὺς, εἰς οἷον βαθμὸν περίπου γίνεται καὶ εἰς τὰς πρακτικὰς τῆς Γαλλίας Σχολὰς. Αἱ θεωρητικαὶ αὗται γνώσεις εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τοὺς πρακτικούς, διότι ἐν τῇ γεωργίᾳ οὐδεμία πρᾶξις πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἀπαράλλακτον τρόπον, εἰς διαφόρους τόπους καὶ ὑπὸ διαφόρους συνθήκας ἐδάφους, κλίματος, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως, συγκοινωνίας κλπ. αἷτινες οὐχὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κτήματος εἰς κτῆμα καὶ ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχὴν παραλλάσσουσιν. Ἡ πρᾶξις πρέπει καὶ αὕτη νὰ παραλλάσῃ ἀναλόγως. Ἡ αὕτη μέθοδος ἐργασίας καὶ ἰδίᾳ ὁ αὐτὸς ὀργανισμὸς ἐργασίας γεωργικῆς οἰκισθήποτε ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, οἷαι αἱ ἀνωτέρω, δύνανται ν' ἀποτύχωσιν καὶ εἰς ζημίαν νὰ ἐκθέσωσι τοὺς ἀγροτικούς ἐπιχειρηματίας, ἂν ἀναλλοιώτως ἐκτελῶνται ἄνευ τροποποιήσεως. Ἄνευ δὲ θεωρητικῶν γνώσεων δι' ὧν ἐκτιμῶνται αἱ διαφοραὶ αὗται τῶν συνθηκῶν καὶ δι' ὧν ἐξηγοῦνται τὰ αἷτια πάσης πρᾶξεως, δὲν εἶναι δυνατόν πρᾶξις τις γεωργικὴ νὰ εἶναι λελογισμένη καὶ δύναται νὰ ἔχη ἀποτελέσματα ἀτυχῆ. Δι' αὐτὸν κυρίως τὸν λόγον καὶ ἀπόπειραί τινες ἀποτόμων νεωτερισμῶν, γενόμεναι εἰς μεγάλα κτῆματα, οἷων ὁ Εὐταξίας ἐμνήσθη, ἀπέτυχον ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Μακεδονίᾳ, διότι δὲν ὑπῆρχον εἰς αὐτὰς κατάλληλος συνδυασμὸς θεωρίας καὶ πρᾶξεως. Εἰς τὰς πρακτικὰς λοιπὸν Σχολὰς διδάσκονται καὶ θεωρητικὰς γνώσεις διαφωτιστικαὶ τῆς πρᾶξεως, χωρὶς αἱ Σχολαὶ αὗται νὰ πύξουσιν λεγόμεναι Πρακτικαὶ Σχολαί, ὅπως καὶ ἐν Γαλλίᾳ συμβαίνει καὶ εἰς παρομοίας Σχολὰς τῆς Ἑσπερίας». (Τὰ ἌΝ. Γεωπονικὰ. Σελ. 274).

Ἐπικρίνει τὸν νέον καθορισμὸν τῆς μορφῆς τῆς δοθείσης εἰς τὴν Κασσαβέτειον πρακτικὴν Γεωργικὴν Σχολὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐπὶ τριετίαν οἱ μαθηταὶ θὰ διδάσκωνται θεωρητικῶς καὶ ἐφηρμοσμένως. Καὶ ἐρωτᾷ ὁ Εὐταξίας. «Τώρα πῶς Σχολή, ἐν ᾧ τοιαύτη εἶναι ἡ διδασκαλία, ὠνομάσθη ἀπλῶς πρακτικὴ, τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγήσῃ μόνον οἱ εἰδικοὶ συντάχεται τοῦ Νόμου. Τὸ ἀνώτερον προσωπικὸν αὐτῆς παρέμεινεν ἐν ἀρχῇ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τῶν τέως γεωργικῶν Σχολείων ἀπαρτιζόμενον ἐξ ἑνὸς Διευθυντοῦ, ἑνὸς Ὑδριευθυντοῦ καὶ ἑνὸς Λογιστοῦ» καὶ ἀναφέρει τὰς μετονομασίας τῶν ἐργοδηγῶν εἰς ἀρχιεργάτας, τὸν περιορισμὸν αὐτῶν ἀπὸ 8 εἰς τρεῖς, τὸν ὑποβιβασμὸν τῶν μισθῶν των κτ.λ. κ.τ.λ.

«Διὰ μεταγενεστέρων Νόμων μετερρυθμίσθησαν, λέγει, ἐν τισὶ τὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐν Ἀϊδινίῳ Σχολῆς». Καὶ ἀναφέρει τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας ὡς πρὸς τὰ προσόντα τοῦ Διευθυντοῦ, ὡς πρὸς τὴν ἐκ νέου μετονομασίαν τῶν ἀρχιεργατῶν εἰς ἐργοδηγῶν, ὡς πρὸς τὴν βελτίωσιν τῶν μισθῶν των καὶ τέλος ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δημόδου λογίου «ἄλλαξεν ὁ Μανωλίδης καὶ ἔβαλε τὰ ροῦχα ἀλλοιῶς».

Εἰρωνεύεται κατόπιν τὴν θέσιν τοῦ προστεθέντος Καθηγητοῦ πτυχιούχου ἐπιστημονικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἢ Ἀκαδημίας τῆς Ἑσπερίας ὅστις αὐτὸς μόνος θὰ ἔχη ἐπὶ κεφαλῆς ἓνα Διευθυντὴν καὶ ἓνα Ὑδριευθυντὴν.

Καὶ πάλιν ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ

Ἐπανέρχεται εἰς τὸ ζήτημα τῶν διδακτέων ἐν τῇ Σχολῇ μαθημάτων καὶ ἀναφέρει ταῦτα (1) διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ ὅτι εἶναι ἀνθρωπίνως ἀδύνατον νὰ διδάσκωνται

(1) Ἐπίσης καὶ ὁ Χασιώτης ἀριθμεῖ ταῦτα καὶ προσθετεῖ : «Ὁ Εὐταξίας ἐρωτᾷ πῶς εἶναι δυνατόν δύο καθηγηταὶ νὰ διδάσκωσιν ὅλα αὐτὰ τὰ μαθήματα ; Ἀλλὰ ταῦτα δὲν θὰ διδάσκωνται ὅλα ὁμοῦ εἰς ἓν ἔτος, ἀλλ' εἰς 3 ἔτη». Καὶ περιγράφει πῶς κάθε μάθημα δύναται νὰ λάβῃ ἐπέκτασιν ἀναλόγως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς Σχολῆς. «Ὁ αὐτὸς κλάδος δύναται νὰ διδαχθῇ καὶ εἰς 500 ἢ εἰς 1000 μαθήματα ἢ εἰς 100 μόνον, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς διδασκαλίας ἐν δεδομένῃ στιγμῇ». Κατόπιν ἀναφέρει τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας εἰς τὴν Σχολὴν Ἀϊδινίου καὶ τὰ ὑπολογίζει εἰς 300 μαθήματα δι' ἕκαστον κλάδον καὶ ἐξηγεῖ πῶς κατ' ἄνωγον 2 καθηγηταὶ νὰ προλαμβάνουν τὰς ἀνάγκας τῆς διδασκαλίας, ἀφ' ἧς ὅμως τῷ 1898 ἐψηφίσθη Νόμος συμπληρωματικὸς οἱ δύο Καθηγηταὶ ἐγένοντο τρεῖς. Οὕτω κατὰ τὸν κ. Χασιώτην τὸ προσωπικὸν αὐτὸ εἶναι ἐπαρκές κατὰ τὸ παρὸν, ἀρκεῖ νὰ εἶναι συμπληρωμένον καὶ ἀρκεῖ νὰ μὴ ἀποσπῶνται εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας οἱ διδάσκοντες, ἀφ' οὗ ὁ Νόμος τοῦ 1896 ἀνέθηκε τὰς ἄλλας δημοσίας ὑπηρεσίας, τὰς ἐκτάκτους, εἰς τοὺς Διευθυντὰς τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν. . . . . «Ὅταν δὲ ἡ Ἑλλὰς ἀποκτήσῃ πλείονας ἐπιστήμονας εἰδικούς οὐδὲν κωλύει νὰ προστεθῇ καὶ τέταρτος καθηγητὴς διὰ συμπληρωματικοῦ Νόμου ἢ τοῦλάχιστον εἰς κτηνίατρος, εἰς ὃν ν' ἀνατίθεται ἡ διδασκαλία τῆς ζωολογίας, τῆς κτηνοτροφίας καὶ στοιχείων τινῶν πρακτικῶν κτηνιατρικῆς, ὅπως καὶ εἰς τὰς Πρακτικὰς Γεωργικὰς Σχολὰς τῆς Γαλλίας. Ἡ συμπλήρωσις αὕτη εἶναι εὐκολωτέρα τῆς καταργήσεως τῆς Σχολῆς ὡς ἀχρήστου καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς δι' ἄλλων ἐπὶ ἄλλων ὡς εἶπεν ὁ κ. Εὐταξίας, βάσειων». Συνεχίζων ὁ Χασιώτης προσθετεῖ καὶ τὰς ἐξῆς : «Ὁ νόμος τοῦ 1896 ἐβελτίωσε, κατ' ὅσον ἦτο ἐφικτὸν, τὰς περὶ προσωπικοῦ τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας διατάξεις ὅχι μόνον ὁρίσας μᾶλλον συγκεκριμένα προσόντα διὰ τὰς θέσεις τῶν διδασκάλων τῆς πράξεως, ὡς καὶ τῶν ἐργατῶν ἀκόμη διὰ διαγωνισμοῦ διοριζομένων, ἀλλὰ καὶ ἐπιτρέψας, ἵνα προσλαμβάνωνται δι' ἐξετάσεων καὶ εἰδικῶν κλάδων τεχνίται ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἢ τῆς ἡμεδαπῆς. Οὕτως ἡ Σχολὴ Ἀϊδινίου ἔχει σήμερον διὰ τὴν πρᾶξιν τῆς ἀμπελοπορίας καὶ οἰνοποιίας Γάλλον διπλωματοῦχον τῆς Σχολῆς τοῦ Montpellier κ. Rey, ὅστις ἔχει ἤδη προσόντα καὶ καθηγητοῦ, ἐπίσης ἄλλον διὰ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ κηνοῦ ἐκ Καβάλλας τὸν ὁποῖον εἶχεν ἡ Αὐστριακὴ Κοβέρνησις εἰς Βοσνίαν καὶ ἄλλον διὰ τὴν τυροποιίαν. Κατ' ἐμὴν γνώμην διὰ τὴν Σχολὴν Ἀϊδινίου εἶναι ἀπαραίτητος καὶ εἰς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ὡς οἶόν τε ἄριστος τεχνίτης εἰς τὰ τῆς Δευδροκομίας καὶ Κηποπορίας (δι' ὀπωροκομίαν, λαχανοπαραγωγὴν κλπ.) καὶ ἡ Σχολὴ αὕτη οὕτω συμπληρουμένη καὶ ἀποκτώσα ἐπαρκεστέρως οἰκοδομίας καὶ συγκοινωνίαν ἀμαξιτὴν μέγρι Βελεστίου, ἥτοι μεθ' ἑνὸς τῶν κυριωτέρων κέντρων τῆς Θεσσαλίας καὶ τὰς ἄλλας τυρὸν ὑλικὰς ἐλλείψεις αὐτῆς συμπληροῦσα, οἷας ὁ Διευθυντὴς αὐτῆς Γρηγοριάδης εἶναι μᾶλλον ἀρμόδιος ἵνα ὑποδείξῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὴν ἐν αὐτῇ κτηνοτροφίαν καθίσταται μία Σχολὴ κατ' οὐδὲν κατωτέρα τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ὁμοιοβαθμίῳν, ἴσως μάλιστα καὶ τελειότερα πολλῶν ἐξ αὐτῶν, ὡς ἔχουσα καὶ ἀπέραντον κτῆμα πρὸς εὐρυτέραν τῶν μαθητῶν ἐξάσκησιν, ὅλον ὀλίγα τῆς Ἑσπερίας Σχολαὶ κέκτῃνται.» (Ἄτὰ Ν. Γεωπονικὰ Σελ. 275).

ταῦτα ὑπὸ τριῶν μόνον προσώπων τὰ ὅποια εἶναι ἐπιφορτισμένα καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους καταλήγει νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ ἦτο προτιμότερον «νὰ μὴ ὑπάρχῃ τὸ παράπαν ἡ τοιαύτη γεωργικὴ ἐκπαίδευσις, ἥτις χωρὶς νὰ μεταδίδῃ ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίαις γνώσεις, προάγει μόνον τὴν ἡμιμάθειαν καὶ ἐπιπολαιότητα παρ' ἡμῖν».

Ὁ Εὐταξίας καὶ ἡ κατωτάτη Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1901

Προτείνει, κατὰ τὴν ὁμιλίαν του εἰς τὸ Γεωργικὸν Συνέδριον τοῦ 1901 εἰς Ναύπλιον «ν' ἀρχίσωμεν καὶ ἡμεῖς ὅθεν καὶ οἱ Γάλλοι, ἦτοι νὰ ἰδρίσωμεν τὸ πρῶτον Σχολικὰς Ἐπαύσεις ἢ Ἀγροτικὰς Σχολὰς εἰς ἀγροτικὰ κτῆματα. Ἐν αὐτοῖς θὰ ἐκπαιδεύωνται πρακτικῶς ὅπως τὰ τέχνα τῶν μικρῶν γεωργῶν, τὰ ἀποφοιτήσαντα ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. (1). Θὰ τρέφονται καὶ ἐὰν ἐδίδονται

(1) Διὰ τὴν κατωτάτην ἐκπαίδευσιν ὁ κ. Χασιώτης φρονεῖ τὰ ἑξῆς: Θέλει ἐκτὸς τῶν Σταθμῶν «νὰ λειτουργῶσι περιοδικαὶ ἐξ ἑνὸς ἢ καὶ δύο ἔστω μηνῶν λαϊκαὶ σχολαί, ἐντελῶς πρακτικαί, εἰς ἃς θὰ ἐκαλοῦντο οἱ βουλούμενοι ἄνευ ὕψους ἡλικίας ὅπως μένοντες παρ' αὐτοῖς ἀκροῶνται σειρᾶς στοιχειωδῶν τινῶν μαθημάτων καὶ ἐξασκῶνται εἰς ὠρισμένους κλάδους ἐργασίας, οἷος εἶναι ὁ τῆς τυροκομίας ἐπὶ παραδείγματι, ὁ τῆς σηροτροφίας, ὁ τῆς χρήσεως ὠρισμένων νέων ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων, ὁ πολλαπλασιασμός τῶν δένδρων, ἡ καπνοκαλλιέργεια καὶ καπνοσυσκευὴ, ἡ ὑγιεινὴ τῶν κτηνῶν, ἡ μελισσοκομία, ἡ ὀρνιθοτροφία καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἰς ἕνα Σταθμὸν θὰ ἐδιδάσκοντο εἰς ἢ δύο ἐκ τῶν ἄνω κλάδων, εἰς ἄλλους ἄλλοι κλάδοι κλπ. Ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ Σταθμῷ αἱ περιοδικαὶ αὗται Σχολαὶ ἠδύνατο ν' ἀφορῶσιν ἐφέτος τοῦτον τὸν κλάδον, τὸ ἄλλο ἔτος ἄλλον ἢ ἄλλους κλάδους καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Οἱ Γεωργ. Σταθμοὶ ἀποκτῶντες βαθμηδὸν τὰ μέσα ἐξασκήσεως πρακτικῆς τῶν ἀκροατῶν καὶ μίαν εὐρείαν αἴθουσαν κατάλληλον δένειχον εἰμὴ μόνον μίαν εἰδοποίησιν ὡς ἑξῆς νὰ ἐκδίδωσι περίπου. Ἀπὸ 1 λ.γ. Ἀπριλίου ἐν τῷ Γ. Σταθμῷ Βυτίνης ἀρχεται ἡ τυροκομία, ἥτις θὰ διαρκέσῃ μέχρι τέλους Μαΐου. Ὅσοι θέλουσι νὰ ἐξασκηθῶσιν εἰς τὴν τέχνην αὐτὴν καὶ ν' ἀκούωσι σειρᾶς πρακτικῶν μαθημάτων σχετικῶν ἃς προσέρχονται εἰς τὸν Σταθμὸν ἐγκαίρως, συντηρούμενοι ἰδίαις δαπάναις. Ἄλλος Σταθμὸς θὰ προκηρύσσῃ τοιοῦτόν τι διὰ τὴν σηροτροφίαν, διὰ τὴν δενδροκομίαν, διὰ τὴν καπνοκαλλιέργειαν. Τὸν χειρισμὸν νέων ἐργαλείων, θεριστικῆς καὶ ἀλωνιστικῆς μηχανῆς ἐν τῇ Σχολῇ Ἀιδινίου, διὰ τὴν ἐλαιοκομίαν ἐν τῷ Σταθμῷ Κερκύρας, τὴν ὑγιεινὴν τῶν κτηνῶν ἐν Τίρυνθι ἢ ἐν Κερκύρᾳ, ἐν Ἡλείᾳ κλπ. διὰ τὴν ἀμπελοουργίαν ἐν Πάτραις καὶ οὕτω καθεξῆς: Τὸ μέτρον τοῦτο προκύπτει ἐξ αὐτῆς τῆς ἐρμηνείας τοῦ Νόμου περὶ γεωργικῶν Σταθμῶν». Καὶ ἀναφέρει τὶ ὁ ἴδιος ἐπραττεν εἰς Τίρυνθα καὶ εἰς Βυτίαν διὰ τὴν τυροκομίαν. «Προσῆλθον τινες τῷ ὄντι εὐχαρίστως καὶ παρηκολούθησαν τὸ ἔργον τᾶς τυροκομίας καὶ ἐξησχίθησαν εἰς τὴν τυροκομίαν ὑπὸ εἰδικῶν ἐργαστηγῶν ἰδιοχείρως εἰς τὴν κατασκευὴν τυρῶν ἐργασθέντες, ὥστε ἔμαθον καὶ κατασκευάζουσι ἤδη τυρούς δι' ἴδιον λογαριασμὸν εἰς Καστρίον τῆς Κυνοῦρίας, εἰς Χέλιον Ναυπλίας καὶ εἰς Βυτίαν». Λέγει δὲ ὅτι ἀνάλογον πρόκειται νὰ ἐφαρμύσῃ καὶ διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μάθουν τὴν συσκευὴν τοῦ καπνοῦ Ἐάνθης εἰς τὸν Σταθμὸν Τίρυνθος. «Τὸ μέτρον τοῦτο, προσθέτει, γενικευόμενον καὶ καθιστάμενον συστηματικώτερον εἰς ὅλους τοὺς Σταθμοὺς καὶ εἰς τὴν Γεωργικὴν ἡμῶν Σχολὴν δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι θὰ φέρῃ λαμπροὺς καρποὺς ἀμέσως καταφανεῖς. Τοιοῦτόν τι γίνεται μὲ τὰ περιοδικὰ λαϊκὰ μαθήματα ἐν Βελγίῳ εἰς διάφορα μέρη, ὅπου καλοῦνται οἱ ἀγρόται ἐφ' ὠρισμένον χρόνον, ὅστις ποικίλλει ἀπὸ μιᾶς ἑβδομάδος μέχρις ἑξαμηνῶν, ἵνα ἀκούωσιν εἰς διάφορα κέντρα σειρᾶς μαθημάτων ἐντελῶς πρακτικῶν ἐν εἰδει διαλέξεων καὶ ἐξασκῶνται εἰς ὠρισμένα ἔργα κηπουρικῆς, γεωργίας, τυροκομίας, δενδροκομίας, πεταλώσεως ἵππων κ.τ.λ. Καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς λεγομένης λαϊκῆς διδασκαλίας (enseignement populaire) ἀπευθυνομένης εἰς πάσης ἡλικίας ἀνθρώπους ἢ εἰς κτηματίας ἢ εἰς ἀπλοῦς ἀγρότας, ἢ καὶ εἰς ἀγροτικὰς νεάνιδας. Οὕτω βλέπετε ἐπὶ παραδείγματι διδασκαλίαν γεωργίας εἰς 34 μαθήματα, ἀλλοῦ διδασκαλίαν μελισσοκομίας εἰς 12, ἀλλοῦ τυροκομίας εἰς 30 καὶ ἐξάσκησιν ἐπὶ ἕνα μῆνα, ἢ 26 μαθήματα γεωργίας πρὸς τοὺς στρατιώτας ἐντὸς τῶν στρατώνων, ἀλλοῦ πάλιν 6 μαθήματα κηπουρικῆς κ.τ.λ.κ.τ.λ.

«Μόνον δὲ τὰ τοιαῦτα περιοδικὰ, τρόπον τινα Σχολεῖα καὶ μόνον αὐτὰ, ὡς καὶ τὰ μαθήματα στοιχείων γεωπονίας, τὰ διδασκόμενα εἰς ὅλα τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ἀποτελοῦσιν ἐν Βελγίῳ τὸν κατώτερον βαθμὸν τῆς γεωργικῆς διδασκαλίας καὶ μόνον τοιοῦτον σύστημα εὐρίσκομεν πρακτικὸν καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ οὐχὶ τακτικὰ σχολεῖα ἀγροτικὰ πρακτικὰ κατὰ τὸ σύστημα τῶν Fermes Écoles, τὰ ὅποια προέτεινεν ὁ κ. Εὐταξίας διὰ τοὺς παῖδας τῶν γεωργῶν τοὺς ἀποφοιτῶντας ἀπὸ τῶν δημοτικῶν Σχολείων, ἢ σύστασις τῶν ὁποίων θ' ἀπῆτει κολοσσιαίας δαπάνας, ἵνα προνοῶσι περὶ συστηματικῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν τέκνων τῶν πολλῶν μυριάδων ἀγροτικῶν παιδῶν, τοὺς ὁποίους μόνον εἰς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, δύναται ἡ

τέλεσι καὶ δαπάναις αὐτῶν τῶν Σχολικῶν Ἐπαύλεων, εἰς ἅς ἀπὸ πρῶτας θὰ ὑποβάλλωνται εἰς ὅλας τὰς ἐργασίας, ὡς ἀπλοῖ γεωργικοὶ ἐργάται, ἤτοι εἰς τὴν περιποίησιν τῶν ζώων ἐν τοῖς σταύλοις, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν διὰ τῶν διαφόρων ἀρότρων, διὰ τῆς σβάρνης καὶ βωλοκόπου, εἰς τὴν σπορὰν διὰ τῆς χειρὸς καὶ τοῦ σπορέως, εἰς τὸν θερισμὸν διὰ τῶν συνήθων παρ' ἡμῖν βραχέων καὶ διὰ τῶν μακρῶν δρεπάνων, προσέτι δὲ διὰ τῶν ἵπποκινήτων θεριστικῶν μηχανῶν, καὶ τέλος εἰς τὸν ἄλωνισμὸν κατὰ τὰς τελειότερας ἐγχωρίους μεθόδους καὶ δι' ἄλωνιστικῆς-μηχανῆς. Πρέπει δὲ εἰς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος σχολικὰς ἐπαύσεις νὰ μὴ καλλιεργῶνται μόνοι οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ τὰ ὄσπρια ἀλλὰ καὶ τὰ ριζοβολοῦντα φυτὰ, ἰδίᾳ τὰ γεώμηλα, καὶ ἐκ τῶν ἐμπορευσίμων ἢ βιομηχανικῶν τὰ προσφορώτατα διὰ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος ἡμῶν, ὡς ὁ βάμβαξ, ὁ καπνός, ὁ μήκων προσέτι δὲ ἡ ἐλαία, ἡ ἄμπελος καὶ ἡ σταφιδάμπελος, ὅπου τὰ εἶδη τῶν καλλιεργειῶν τούτων ἐπικρατοῦσι, καὶ τέλος τὰ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα ἰδίᾳ ἡ ἀμυγδαλῆ, ἡ συκῆ, τὰ ἐσπεριδοειδῆ, ἡ δαμασκηνῆ, ἡ μηλέα, ἡ ἄπιος, ὁ κέρασος, ἡ καρύα καὶ ἡ κασταλέα, ἀναλόγως τῆς ἐκασταχυῦ ἐπιδύσεως αὐτῶν. Ἐν πᾶσι τούτοις πρέπει νὰ παρέχεται ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἰδίᾳ εἰς τὴν παραγωγὴν, θρέψιν καὶ συντήρησιν τῶν βοῶν, ἵππων, ὄνων, ἡμιόνων, προβάτων καὶ αἰγῶν. Λέγω δὲ ἐξεπίτηδες καὶ αἰγῶν, διότι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔχομεν ἐκτάσεις πετρώδεις, ἀνεπιδέκτους δασώ-

Πολιτεία νὰ συναντήσῃ καὶ ἐκεῖ μόνον δύναται νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς περιστάσεως νὰ προδιαθέσῃ, καὶ οὐχὶ νὰ ἐξασκήσῃ βεβαίως, διὰ τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα διὰ καταλλήλων μαθημάτων στοιχειωδῶς γεωργικῶν. . . . . Ἄλλως τε αἱ Fermes Écoles περὶ ὧν ὁ κ. Εὐταξίας ἐποιήσατο λόγον, δὲν εὐρίσκουσιν ἐν Ἑλλάδι ποσῶς τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν ἐν Γαλλίᾳ πρὸς σύστασιν αὐτῶν. Αἱ Fermes Écoles τῆς Γαλλίας, αἱ Σχολεπαύσεις, δὲν εἶναι Σχολεῖα γεωργικὰ τοῦ Κράτους, ἀλλ' εἶναι ἀπλᾶ πρότυπα ἰδιωτικὰ κτήματα, ἐπαύσεις ἰδιωτικῆς καλλιεργούμεναι ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν ἢ τῶν ἐνοικιαστῶν αὐτῶν (fermiers) δι' ἴδιον λογαριασμὸν. Ζητοῦσι δ' οὗτοι ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτὰς ὡς Σχολεπαύσεις ἢ Κυβερνήσεις, ὅποτε οἱ ἐπιχειρηματικὴ οὗτοι δέχονται μαθητευομένους τῆ ἐγκρίσει τοῦ Κράτους ἐπὶ δύο συνήθως ἔτη, οὐχὶ παιδᾶς μόλις ἀποφοιτῶντας τῶν δημοτικῶν Σχολείων, ὡς ὁ Εὐταξίας νομίζει, ἀλλὰ ἡλικίας 17 ἐτῶν καὶ ἄνω, εἰς τοὺς ὁποίους, ὑπὸ ἐπιστάτης τῆς ἐπαύσεως, ἀναθέτουσι τὴν ἐκτέλεσιν ὅλων τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν κτηνοτροφικῶν τοῦ κτήματος ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ διαιτῶνται δωρεὰν ἐντὸς τῆς ἐπαύσεως καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐργασίας νὰ διδάσκωνται περὶ τὴν ἐσπέραν μαθήματά τινα γεωπονικὰ. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ κ. Χασιώτης ἀναφέρει τὰ διδασκόμενα μαθήματα προσθέτει τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἀπόφοιτοι δὲν γίνονται, ὅπως ὁ Εὐταξίας ὑποθέτει, τοῦτ' αὐτὸ ἐργάται σκαφεῖς καὶ ζευγῖται, ὡς εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ πράττωσι πάντες σχεδὸν οἱ γεωργοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς εἶναι ἀνάγκη νὰ πράττωσι καὶ τὰ τέχνα αὐτῶν παρ' ἡμῖν καὶ ὅπου ἄξιαι λόγου γεωργικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι σπάνιαι καὶ ὅπου ὁ Γεωργός εἶναι ἠναγκασμένος νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ἐργάτης ἀπλοῦς τῶν ἰδίων του μικρῶν κτημάτων, ἀλλὰ γίνονται κάτι τι ἀνώτεροι ἢ ἀπλοὶ ἐργάται, μᾶλλον πρωτεργάται, ὀδηγοὶ μηχανημάτων, γεωργοὶ ἐκ τῶν ἐχόντων ἄλλους ἐργάτας εἰς τὰ κτήματά των καὶ διευθυνόντων μᾶλλον ἐπιχειρήσιν τινα ἀγροτικῆν, ἢ ἐπιστάται εἰς ξένα κτήματα ἢ μισθωταὶ κτημάτων». Κατόπιν ἀναφέρει ὑπὸ ποίας ὕρους ἐργάζονται οἱ μαθηταὶ εἰς τὰς Σχολεπαύσεις αὐτὰς, τί πληρώνει δι' αὐτοὺς τὸ Κράτος, ποῖον προσωπικὸν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἔχη ὁ διευθυντὴς εἰς τὸ κτήμα, τίνας ἐπιχορηγήσεις δίδει εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τὸ Κράτος, ποῖαν μὲν ὀφείλει νὰ ἔχη ὁ διευθυντὴς καὶ ὁ ὑποδιευθυντὴς, ὅστις, ὁ δεύτερος, ἐπιχορηγεῖται ὑπὸ τοῦ Κράτους. Ἐπίσης ἐξετάζεται δι' Ἐπιτροπῆς ὁ διατηρῶν τὴν Σχολικὴν αὐτὴν ἐπαυλιν, ἂν ἔχη τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια, τὴν ἀνάλογον ἐκτασιν δι' ἕκαστον μαθητὴν, τὰς ἀναγκαιούσας ἐγκαταστάσεις, μηχανήματα, κτήνη κλπ. Τὰς ἐργασίας τῆς Σχολεπαύσεως δικαιούται νὰ ἐλέγῃ τὸ Κράτος καὶ νὰ παρακολουθῇ διὰ νὰ βεβαιώνεται περὶ τῆς ἐπιζημιῶν ἢ ἐπικερδοῦς αὐτῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἀναφέρει κατόπιν ὅτι αἱ Σχολαὶ αὗται ἀντὶ νὰ πολλαπλασιασθῶνται εἰς τὴν Γαλλίαν τὸναντίον ἐλαττοῦνται διότι ὑπεχώρισαν πρὸ ἄλλου νεωτέρου τύπου Σχολῶν τῶν Πρακτικῶν λεγομένων αἱ ὁποῖαι ἀντιστοιχοῦσι μὲ τὴν ἐν Ἀϊδινίῳ Γεωργικὴν ἡμῶν Σχολήν. Παραθέτει τὰ μαθήματα τῶν Σχολῶν αὐτῶν 15 τὸν ἀριθμὸν διὰ νὰ τονίσῃ ὅτι πλην 4 ὅλα τὰ ἄλλα διδάσκονται καὶ εἰς τὴν παρ' ἡμῖν Γεωργικὴν Σχολήν. Συνεχίζων περιγράφει τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους λειτουργοῦν ἐν Γαλλίᾳ τὰ Γεωργικὰ Σχολεῖα τοῦ τύπου τούτου διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ ὅτι «εἶναι ἀδύνατον ἐν Ἑλλάδι νὰ ὑπάρξωσιν ἐπαρκῆ στοιχεῖα διὰ Σχολεπαύσεις ὅφ' ἃς ἡμεῖς διατελοῦμεν συνθήκας» περαιτέρω δὲ ἐπεξηγεῖ τὰς γνώμας του εὐρύτερον. «Κατωτάτη, λέγει ἡ στοιχειώδης παρ' ἡμῖν ἐκπαίδευσις δύναται νὰ θεωρῆται ἐκείνη ἣν ὀφείλομεν νὰ παρέχωμεν εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα. Οὕτω θὰ ἔχομεν καὶ κατώτατον βαθμὸν γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως στοιχειώδους, οἷον ζητεῖ ὁ Εὐταξίας, ἄνευ ὅμως

σεως καὶ οἰκσδήποτε καλλιεργείας, ἐκτάσεις καλυπτομένας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ὑπὲρ θαμνωδῶν πρίνων, καὶ ὡς ἐκ τούτου καταλλήλους εἰς μόνην τὴν αἰγοτροφίαν, ἣν ἀθύνκτων οὕτω ἰὰ ἐξοστρακίσωμεν ἐκ τῆς Ἑλλάδος μ' ὅλην τὴν ἀπέχθειαν, ἣν τινες ἔχουσι πρὸς αὐτήν. Πρέπει δὲ νὰ καλλιεργῶνται καὶ φυσικοὶ καὶ τεχνικοὶ λειμῶνες, νὰ γίνεταί δέ, εἰ δυνατόν, διάκρισις τῶν διαφόρων κτηνοτροφικῶν φυτῶν, τῶν προωρισμένων διὰ τὴν πάχυνσιν ἢ διὰ τὴν σωματικὴν ἐπίρρωσιν ἢ διὰ τὴν γαλακτοτροφίαν. Εἰς πάντα ταῦτα πρέπει νὰ ἐργάζωνται τὴν ἡμέραν εἰ μὴθηταὶ τῶν Σχολικῶν Ἐπαύλεων καθ' ὑπόδειξιν τῶν ἀρχιεργατῶν ἢ ἐργοδηγῶν, τὸ δὲ ἐσπέρας νὰ διδάσκωνται ἐπὶ τῇ βίβλῳ τῆς γενομένης ἐργασίας σχετικὰ μὴθηματα, προσέτι δὲ ἑλληνικά, ἀριθμητικὴν καὶ στοιχεῖα πολιτικῆς καὶ ἀγροτικῆς οἰκονομίας μετὰ κατασκευογραφίας.

« Ἀς ἀρχίσωμεν πρὸς τοῦτο τὸ πρῶτον δοκιμαστικῶς. Τὸ Κράτος δύναται νὰ διχθέσῃ ἐν Θεσσαλίᾳ δύο ἢ τρία μεγάλα ἀγροτικὰ κτήματα, ἀνήκοντα εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀειμνήστου Ζήππα, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ἄς μισθωθῶσι τὰ κατάλληλα κτήματα καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, καὶ ἐν Εὐβοίᾳ, καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπου ὑπάρχουσι τοιαῦτα. Ἐγὼ εἶμαι βέβαιος ὅτι αὐτά, ὡς ἀλλαγῶν, καὶ παρ' ἡμῖν θὰ κἀλύπτωσι πάντα τὰ ἔξοδα τὰ καλλιεργείας τῆς μισθοδοτήσεως τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν μνηστῶν, προσέτι δὲ θ' ἀποδίδωσι καὶ τὸ μίσθωμά των. Ἐν περιπτώσει ὅμως ἐλλείμματος δύνανται νὰ τύγγάνωσιν ἐπιχορηγήσεώς τινος εἰς κάλυψιν

ἐπαγγελματικῶν ἀσκήσεων, μὴ δυναμένων νὰ γίνωνται εἰς Δημοτικὰ Σχολεῖα, μὴ ἐπιτρεπομένου τούτου ὑπὸ τοῦ παιδαγωγικοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων προορισμοῦ, μετ' ἐκδρομῶν ὁμοῦ εἰς ἀγρούς, ἀμπέλους, κήπους κλπ. καὶ μετὰ μικρῶν τινῶν πρακτικῶν εἰς τὸν κήπον τοῦ Σχολείου ἐργασιῶν κηπουρικῆς καὶ καλλιεργείας δένδρων, δι' ὧν θὰ σκοπῶνται μόνον ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀγάπης τῶν παιδῶν πρὸς τὰ γεωργικὰ ἔργα καὶ προπαρασκευὴ τις νὰ δυνηθῶσι βραδύτερον οὕτοι εἶτε φοιτῶντες εἰς ἐπαγγελματικὰς σχολὰς εἰδικὰς, εἶτε διδασκόμενοι εἰς αὐτὰ τὰ κτήματα τὴν πρᾶξιν τῆς γεωργίας, ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτῶν γονέων, νὰ ἐπιδίδωνται μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἐκμάθησιν τοῦ γεωργικοῦ ἐπαγγέλματος κατὰ τρόπον τελειότερον ἢ οἱ γονεῖς αὐτῶν». Κατόπιν ἐπικρίνει διαφόρους γνώμας τοῦ Εὐταξία ὅστις λαμβασμένως ἐξετάζει τὰ τῶν ξένων σχολῶν καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ σχετικῶς πρὸς τὰς ἰδικὰς μας Γεωργ. Σχολὰς. Ἀναφέρει ὡς ὑπόδειγμα Σχολῆς ἐκ τοῦ τύπου τῆς προτιμήσεως τοῦ Εὐταξία τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ρουσοπούλου καὶ συμφωνεῖ μετ' αὐτοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν μόρφωσιν ἐν Ἑλλάδι γεωργικῶν ἐργατῶν ἐξεσηκμένων καὶ εἰς τὸ τεχνικὸν μέρος καὶ εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ἐργασιῶν. « Ἀλλὰ τὴν πληθύν, λέγει, τοιούτων ἐργατῶν, ὅσοι ἀπαιτοῦνται δὲν θὰ δυνηθῶμεν βεβαίως νὰ παρασκευάσωμεν εἰς πρακτικὰς σχολὰς κατὰ τὸν τύπον τῶν *Fermes Ecoles*, οἷας προέτεινε διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τοιαύτην τεχνικὴν καὶ ἐντελῶς πρακτικὴν ἀσκήσιν εὐρίσκουσιν οἱ ἐργάται εἰς αὐτοὺς τοὺς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς καὶ τὰ Ἀγροκήπια, εἰς αὐτὰς τὰς παρ' ἡμῖν γεωργικὰς Σχολὰς, εἰς αὐτὰ τὰ κτήματα τὰ ἰδιωτικὰ, τὰ καλλιεργούμενα κάπως ἐπιστημονικώτερον διὰ τῆς προσλήψεως διευθυντῶν ἢ ἐργοδηγῶν, ἐπιστατῶν, ἀρχιεργατῶν κλπ. ἐκ τῶν σπουδασάντων εἰς γεωργικὰς Σχολὰς». Ἀναφέρει δὲ ὅτι ἐργάται τοῦ Χασεκιοῦ καὶ τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ καὶ τῶν Βασιλικῶν κτημάτων καὶ ἄλλων πλουσιῶν κτημάτων ἐγένοντο τεχνῖται πρωτεργάται «καταρτίσαντες μάλιστα ἀργότερον καὶ ἴδια δενδροκομεῖα καὶ κήπους εἰς Ἀθήνας». Ἀναφέρει τοὺς κηπουροὺς τῆς Κηφισίᾳς ἀναδειχθέντας ἐξ ἐργατῶν, τοὺς καταρτισθέντας εἰς τὴν Σχολὴν Ἀιδινίου εἰς τὸν χειρισμὸν μηχανημάτων καθὼς καὶ εἰς ἄλλα μεγάλα κτήματα τῆς Θεσσαλίας «ὡς εἶναι τὰ ἐπιστημονικῶς καλλιεργούμενα τοῦ Θ. Μανροκορδάτου ὑπὲρ τὴν διευθύνσιν ἀρίστου γεωπόνου, τῶν ἀδελφῶν Ζωγράφου, τοῦ Δεληγιώργη, τοῦ Πλατανιώτου καὶ ἄλλων» καὶ προσθέτει: « Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι ἐν Θεσσαλίᾳ τῆς ὁποίας ὁ Εὐταξίας παρεξηγῶν ἔκθρον τοῦ Γρηγοριάδου θέλοντος νὰ κακίσῃ τὸ μορτικὸν σύστημα, ὡς σήμερον γίνεταί, τὴν ἑλλείψιν κεφαλαίων καὶ τὰς ἄλλας γενικὰς διοικητικῆς φύσεως ἐλλείψεις τῆς Θεσσαλίας, περιέγραψε μετὰ ζωνρότερα χρώματά τῆς δῆθεν στασιμότητα καὶ ὀπισθοδρομικότητα τῶν Θεσσαλῶν γεωργῶν, ἐξηγῶν μάλιστα ὁ Εὐταξίας, ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως καλῶν ἐργατῶν καὶ Σχολῶν δι' ἐργάτας εἰδικῶν, ἐν ᾧ ἐν Θεσσαλίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν εἰσήχθησαν καὶ εἶναι ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ 7-8 χιλιάδες νεωτέρου συστήματος ἀρβύρων, ὑπὲρ τὰς 2000 εἰς τὴν ἰστορικῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ δεκάδες τινες ἄλωνιστικῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ βωλοκόποι πολλαί καὶ κόσκινα κυλινδρικά. Ποῖοι λοιπὸν ἐργάται κινουσι τὰ ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα ταῦτα καὶ εἰς ποίας ἰδιαιτέρας πρακτικὰς ἐργατικὰς Σχολὰς ἢ Σχολεπαύσεις, οἷας ὁ Εὐταξίας θεωρεῖ ὡς ἀπαραιτήτους ἐμορφώθησαν οὗτοι; . . . »

(« Τὰ Νέα Γεωπονικά » Σελ. 321—328).

αὐτοῦ, διότι οὕτω πῶς μόνον θὰ μορφώσωμεν καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀληθεῖς γεωργούς. Τοιοῦτοι γεωργοὶ μόνον θὰ συναισθάνωνται τὴν ἀνάγκην ἵνα ἐπισκεπτόμενοι καὶ τοὺς Γεωργ. Σταθμοὺς καὶ τὰ πρότυπα Ἀγροκλήπια διδάσκωνται ἐν αὐτοῖς. Χάριν αὐτῶν θὰ λειτουργῶσι τελεσφόρως καὶ τὰ ἐργαστήρια τῆς χημείας, ἐφηρμοσμένης εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τοὺς συναφεῖς αὐτῆς κλάδους· χάριν αὐτῶν δύναται νὰ συσταθῶσι τότε, καὶ διάφοροι εἰδικαὶ σχολαὶ ὡς τῆς ἀμπελοουργίας, σταφιδαμπελοουργίας, ἐλαιοκομίας, δευδροκομίας καὶ κηπουρικῆς, μελισσοκομίας καὶ σηροτροφίας.

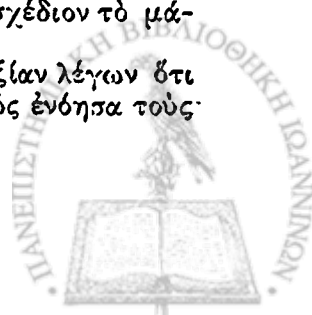
Ἡ Ἀνάγκη δὲ πᾶσα νὰ ὑπολογίσωμεν οὕτω, προκειμένου περὶ ἀνορθώσεως καὶ προαγωγῆς τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας, κυρίως ἐπὶ μόνους τοὺς νέους, οὐχὶ δὲ ἐπὶ τοὺς γεωργούς, τοὺς ἐν καθεστῆρικῇ ἡλικίᾳ, οἵτινες ἐχόμενοι ἀπρὶξ τοῦ νῦν συστήματος καλλιέργειας, τοῦ ἀπληρχαιωμένου καὶ ἀποβλήτου, δυσκόλως πάνυ θὰ ἀπεμακρύνοντο αὐτοῦ. Οἱ νέοι μόνον εἶναι ἐπιδεκτικοὶ τοιαύτης παιδείσεως καὶ παντὸς νεωτερισμοῦ ἐν τῇ γεωργίᾳ. Τοῦτο ἐδόξαζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες λέγοντες. «Ἐκάστη μὲν ἡλικία πρὸς γεωργίαν ἔχει τὴν ἐκυτῆς ἐπιτηδειότητα, ἐξαιρέτως δὲ οἱ παῖδες ἀρμόζουσι τῇ ἡλικίᾳ ἀνατρεφόμενοι πρὸς ἐργασίαν καὶ ὑπουργοῦντες καὶ ἐκάστῳ τῶν γιγνομένων ἀκριβῶς παρακολουθοῦντες, εὐκόλως τε ἐπικάμπτεσθαι δυνάμενοι.....καὶ τὴν φύσιν τῆς γῆς πείρα τε καὶ μελέτη παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐκμανθάνωσι». Πρὸς τοὺς νέους λοιπὸν κυρίως ὑφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ στραφῶμεν μορφοῦντες αὐτοὺς καλοὺς γεωργούς καὶ δὴ οὐ μόνον διὰ τῶν σχολικῶν ἐπαύλεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν σχολείων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως» (1)

Ἡ Εὐταξίας διὰ τὴν Μέσην Γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν

Ὡς πρὸς τὴν λειτουργίαν καὶ εὐδοκίμησιν τῶν Σχολῶν τῆς Μέσης Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως ὁ Εὐταξίας, κατὰ τὴν σχετικὴν συζήτησιν εἰς τὸ Γεωργικὸν Συνέδριον τοῦ Ναυπλίου, ἔλεγε τὰ ἑξῆς. «Ταύτην θὰ διαδώσωμεν ἐν Ἑλλάδι, οὐχὶ διὰ τῆς ἐν Ἀιδινίῳ Σχολῆς, οὐδὲ διὰ τῆς «Ἀβερωφείου Γεωργικῆς Σχολῆς Λαρίσης» περὶ ἧς προνοεῖ ὁ τελευταῖος ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς Νόμος Β, Ω Λ Ε' τῆς 18 Φεβρουαρίου 1901. Σκοπὸς τῆς Σχολῆς ταύτης εἶναι «ἡ μόρφωσις γεωπόνων ἱ κ α ν ὦ ν (δικατὶ πάλιν αὐτὸ τὸ ἱ κ α ν ὦ ν ἐνταῦθα;) οἵτινες ἀποφοιτῶντες αὐτῆς νὰ δύναται νὰ ἐξασκῶσι συστηματικῶς τὴν γεωργίαν καὶ τὰς γεωργικὰς βιομηχανίας, ὡς κτηματῖαι, διευθυνταί, ἐνοικιασταὶ ἢ ἐπιστάται κτημάτων καὶ γεωργικῶν βιομηχανιῶν» (ἄρθρ. 4). «Ὅλα δὲ αὐτὰ θὰ κατορθωθῶσι δι' ἐνὸς Διευθυντοῦ, ἐνὸς ὑποδιευθυντοῦ, ἐνὸς καθηγητοῦ καὶ δύο διδασκάλων μόνον. Τοιαύτην μάλιστα σχολὴν δὲν ὤκνησεν ὁ ἕτερος τῶν Ἀντιπροέδρων μας νὰ ὑποδείξῃ ὡς ἱκανὴν ν' ἀναπληρώσῃ ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰς ἀλλαχοῦ ἀνωτέρας ἐπιστημονικὰς Σχολὰς (2)». Κατόπιν ὁ Εὐταξίας ἰσχυρίζεται ὅτι «καὶ τῆς ἐν Λαρίση γεωργικῆς σχολῆς ἡ ἀποτυχία θὰ εἶναι παραπλησία» πρὸς τὴν ἀποτυχίαν καὶ τῶν πάλαι γεωργικῶν Σχολῶν καὶ τῆς ἐν Ἀιδινίῳ λειτουργούσης καὶ τονίζει ὅτι «πρέπει καὶ ἡ Σχολὴ αὕτη νὰ ὀργανωθῇ, ὅχι προτοτύπως, ἔχι κατὰ τὰ συνήθη αὐτοσχεδιάσματα ἡμῶν, ἀλλὰ καθ' ὑπόδειγμα τῶν ἀλλαχοῦ τοιούτων Σχολῶν», ἀναφέρει δὲ τὰς Σχολὰς Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Γερμανίας πρὸς μίμησιν «Ὅπως δὴποτε δέ, λέγει, θὰ χρειασθῶμεν καὶ ἡμεῖς διὰ μίαν τοιαύτην Σχολὴν τοῦλάχιστον 6 καθηγητὰς καὶ 6 διδασκάλους, προσέτι δὲ διάφορα ἐργαστήρια, ὡς τῆς φυσικῆς, χημείας, ζωολογίας».

(1) Ὁ Εὐταξίας ὡς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἀνέγραψεν εἰς τὰ σχετικὰ νομοσχέδιον τὸ μάθημα τῆς Γεωργίας εἰς τὰ Διδασκαλεῖα καὶ τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα.

(2) Σ.Σ. Ὁ Ἀντιπρόεδρος ἦτο ὁ ἀείμνηστος Βαμπᾶς ὅστις διέκοψε τὸν Εὐταξίαν λέγων ὅτι δὲν «ἐνδοῖ αὐτὸ ἀκριβῶς». Ὁ δὲ Εὐταξίας τοῦ ἀπήντησεν «ὅτι δυστυχῶς οὕτω πῶς ἐνόησα τοὺς λόγους σας».

Ἡ Εὐταξία καὶ ἡ Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ ἐκπαίδευσις

Τὰς γνώμας Εὐταξία καὶ Χασιώτη ἐπὶ τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Ἐκπαιδευσεως ὅα δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ εἰδικὸν ἡμῶν ἔργον ἢ « Ἱστορία τῆς Ἀνωτάτης παρ' ἡμῖν Γεωργικῆς Ἐκπαιδευσεως »

Ὁ κ. Χασιώτης καὶ ἡ ἀγροτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν θηλέων κατὰ τὸ 1901

Χρόνια, μὰ πολλὰ χρόνια εἶναι σβυσμένον τὸ ὄνομα τῆς Ἑλληνίδος ἀγρότιδος ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν μέριμναν καὶ τὴν στοργὴν τῶν μελετητῶν τῆς ἐξευρέσεως τῶν μέσων πρὸς γεωργικὴν μόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἦδη κατὰ τὸ 1896 μίαν φωτισμένην καὶ ἐμπνευσμένην Ἑλληνίδα ζητεῖ νὰ προσκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Πολιτείας ὑπὲρ τῆς παρημελημένης καὶ παρηγκωνισμένης Ἑλληνίδος Ἀγρότιδος. Εἰς τὸ ζήτημα αὐτό, τὸ ἀφικνιάσθαι σπουδαιότητος, δὲν μποροῦσε νὰ μὴν ἀκουσθῆ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ὑπερόχου φίλου τῆς Γεωργικῆς Οἰκογενείας τῆς χώρας, τοῦ κ. Χασιώτου. Ἐρωτᾷ οὕτως. « Ἐὖ θῆλυ γένος παρ' ἡμῖν δὲν ἔχει ἄραγε ἀνάγκην ἀγροτικῆς μορφώσεως; Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν χωρίων καὶ τῶν κωμοπόλεων τῆς Ἑλλάδος πᾶσαι σχεδὸν εἶναι ἠναγκασμέναι ν' ἀσχολῶνται, ὡς βοηθοὶ τῶν ἀνδρῶν, εἰς γεωργικὰ ἔργα καὶ εἰς ποιμενικὰ ἀκόμη τόσῳ εἰς ἀγρούς, εἰς κήπους, εἰς ἀλώνια, εἰς ποιμνιοστάσια, εἰς ἀμπελῶνας, εἰς ἐλαιῶνας, εἰς λαχανοκήπους, ὅσῳ καὶ εἰς τὰ ἐν τῷ οἴκῳ ἀγροτικὰ ἔργα, εἰς τὴν ἀνθοκομίαν, εἰς τὴν ὄρνιθοτροφίαν, εἰς τὴν χοιροτροφικὴν κλπ. Προσθέσθε εἰς ταῦτα τὴν σηροτροφίαν, τὴν μελισσοκομίαν, τὴν διατήρησιν τυρῶν, βουτύρων, ὀπωρῶν κλπ. Αἱ γυναῖκες λοιπὸν τῶν χωρίων πᾶσαι καὶ αἱ πλεῖσται τῶν κωμοπόλεων, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὰς πόλεις πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὑπεχρεώθησαν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς ζωῆς ν' ἀσχολῶνται καὶ εἰς ἀγροτικὰ ἔργα καὶ ἡ ἐργασία αὐτῶν ἀποτελεῖ σπουδαῖον παράγοντα ἀγροτικοῦ πλούτου καὶ οἰκιακῆς οἰκονομίας ». Καὶ ἐν ᾧ λοιπὸν, λέγει ὁ κ. Χασιώτης, εἰς ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας ὑπάρχουσιν εἰδικαὶ διὰ κοράσια γεωργικὰ σχολαὶ καὶ δίδονται ἀγροτικὰ μαθήματα διδασκόμενα εἰς τὰ Παρθεναγωγεῖα « παρ' ἡμῖν οὐδὲν τοιοῦτον γίνεται καὶ ἡ ἀγροτικὴ γυνή » λόγῳ τῆς ἀμυθείας τῆς ἐργάζεται μετὰ κόπου, ὑπερβαίνοντος τὰ ὅρια τῆς ὑμεινῆς, ἡ δὲ παραγωγικὴ αὐτῆς δύναμις ἄνευ ἐπικουρίας τινος ἐπιστημονικῆς διεξαγομένη εἶναι πολὺ μικρότερα τοῦ δέοντος. Περιγράφει δὲ ὁ κ. Χασιώτης τὴν θέσιν τῆς ἀγρότιδος ἀπολύτως μειονεκτικὴν καὶ ὡς συζύγου καὶ ὡς μητρός. Καὶ ἂν μὲν εἶναι ἀπολύτως ἀμόρφωτος μεταβάλλεται εἰς στοιχειῶνδουλικῆς ὑποταγῆς, αὐτόμακτον χωρὶς πρωτοβουλίαν καὶ θέλησιν, ἂν δὲ ἐφοίτησεν εἰς παρθεναγωγεῖα τότε λαμβάνει ἀντίθετον ὅλως δρόμον καὶ περιφρονεῖ πᾶν ὅτι εἶναι ἀγροτικὸν τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὡς πρόστυχον καὶ βάνανυσον. Ἀποστρέφεται τὸν ἀγροτικὸν βίον καὶ θεωρεῖ ἐχυτὴν δυστυχῆ ἂν πρόκειται νὰ γίνῃ σύντροφος ἀγρότου. Μὲ τὸ πνεῦμα δὲ αὐτὸ ἐξετάζει διὰ μικρῶν τῆς θέσιν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ οἰκογενειακῇ ἐξελίξει, ἐστερημένης τῶν ἐφοδίων ποῦ θὰ κατὰστήσῃ τὴν ζωὴν ὀλιγώτερον κοπιώδη καὶ περισσότερον ἄνετον. Δὲν ζητεῖ βεβαίως μόρφωσιν τῆς ἀγρότιδος προσομοίαν ἐκείνης ποῦ πρέχεται εἰς τοὺς ἀγρότιδας τῆς Ἑσπερίας. « Ἡμεῖς, λέγει, θὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς ἂν κατορθώσωμεν πολὺ μικρότερα πράγματα. Νὰ καταστήσωμεν τὰς γυναῖκας ἱκανὰς διὰ μικρὰς ἐπιχειρήσεις, δυναμένας νὰ γίνωνται εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς οἴκους μικρῶν κτηματιῶν καὶ μικρῶν καλλιεργητῶν καὶ κτηνοτρόφων... Θέλομεν ἡ ἀγροτικὴ γυνὴ νὰ γνωρίζῃ νὰ διατρέφῃ καλῶς διὰ σκοπὸν ὠπαραγωγῆς ἢ παχύνσεως 40—50 ὄρνιθας καὶ ἄλλα ὄρνιθοειδῆ, νὰ γνωρίζῃ πῶς τελειότερον καὶ οἰκονομικώτερον παχύνονται εἰς ἡ δύο χοῖροι, πῶς διατηρεῖται μία θήλεια χοῖρος, πῶς διατηρεῖται, πῶς καθαρίζεται καὶ πῶς ἀμέλγεται μία ἢ δύο ἀγελάδες, πῶς διατηροῦνται ὡς ἀριστα 20 ἢ 30 ἢ καὶ ὀλιγώτεροι κυψέλαι μελισσῶν, πῶς καλλιεργοῦνται 10 ἢ 20

δράμια μεταξοσπόρου, πῶς κατασκευάζεται ὁ τυρὸς καὶ πῶς διατηρεῖται, πῶς κατασκευάζονται καὶ πῶς διατηροῦνται τὰ παστά κρέατα χοίρων, αἰγῶν, προβάτων, πῶς συσκευάζεται καὶ πῶς δένεται ὁ καπνός, πῶς διατηροῦνται ἐν τῷ οἴκῳ κάλλιον τὸ βούτυρον, ὁ τυρὸς, αἱ ἐλαῖαι, αἱ ὀπῶραι, τὰ γεώμηλα καὶ μετ' αὐτῶν ὀλίγην μαγειρικὴν, ἀγροτικὴν ραπτικὴν, ὑφαντουργίαν, οἰκιακὴν καὶ πλύσιν. (1). «Ὅλα αὐτὰ μικρά, περὶ τὰ ὁποῖα μεγάλη καὶ ἀπίστευτος ὑπάρχει ἀμάθεια εἰς τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐκτὸς εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, ἔπου παρατηρεῖται εἰς τὰς γυναικας τὰς ἀγροτικὰς, σχετικὴ τις εἰς πολλὰ τῶν τοιούτων ἔργων ἐπιδειξιοῦτος, δύνανται ἐν τῷ συνόλῳ ν' ἀποτελέσωσι πλοῦτον ἀγροτικὸν ἀνυπολόγιστον ἐκτὸς τῆς ἄλλης ὠφελείας, ἣτις θὰ ἐπήρχετο εἰς τὴν ἀγροτικὴν ὑγιεινὴν διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν βλαπτικῶν ἔργων τῶν γυναικῶν, διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀνάγκης τοῦ ν' ἀπυκνύνωνται αὐταὶ πολὺ ἀπὸ τοῦ οἴκου καὶ ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν». Διὰ τὴν ἐπιτελεσθῆναι ὅλα αὐτὰ, λέγει ὁ κ. Χασιώτης δὲν θὰ ιδρύσωμεν πρὸς τὸ παρὸν ἐπαγγελματικὰς γυναικείας ἀγροτικὰς Σχολὰς καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ περιγράψῃ τοὺς ὀργανισμοὺς γυναικείων ἀγροτικῶν Σχολῶν αἱ ὁποῖαι, ἐπ' ἐσχάτων ἰδίᾳ, ἤρχισαν ἀπανταχοῦ νὰ ιδρῶνται καὶ μάλιστα εἰς τὸ Βέλγιον τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1901) ἤριθμοι 10 γυναικείας γεωργικὰς Σχολὰς ἀνωτέρας καὶ μέσης καὶ τὰς ὁποίας ἀνιέρρει μὲ τὰ ὀνομασίαις των. Προτείνει νὰ ιδρυθῆ μόνον «ἐν μέγα παρθεναγωγεῖον ἢ μᾶλλον Διδασκαλεῖον κορασίων καθαρῶς ἀγροτικόν, ἐξ οὗ θὰ ἀποφοιτῶσιν αἱ διδασκάλισσαι αἱ προωρισμέναι διὰ τὰ χωρία καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς κωμοπόλεις τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο θὰ εἶναι ἰδρυμένον εἰς ὑγιεινὴν τινα ἐξοχὴν, ἐν τῇ ἐπιχύσεως προτύπου, ἐν ᾗ αἱ μαθητρίαι ἐκτὸς γενικῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς καὶ παιδαγωγικῆς μορφώσεως θ' ἀσκῶνται εἰς ἔργα πρότυπα σηροτροφίας, ἀγελαδοκομίας, ὀρνιθοτροφίας κλπ.». Κατόπιν μιᾶς τοιαύτης μορφώσεως γυναικείου διδακτικοῦ ὕλικου περιγράφει ὁ κ. Χασιώτης τὸ πολῦτιμον ἔργον καὶ τὸν μεγάλον προορισμὸν τῶν ἀτυχευμένων μαθητριῶν ποῦ θὰ σκορπίσωσιν τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν, διὰ τῶν νεαρῶν ἀγροτῶν, μέσθ σὲ καθὲ ἀγροτικὴν τῆς Ἑλλάδος οἰκογένειαν. «Ἡ διεύθυνσις τοιούτου διδασκαλείου, λέγει, θὰ ἀνετίθετο εἰς ἀπόφοιτον ἔμπειρον, διπλωματοῦχον μιᾶς τῶν ἀνωτέρων γεωργικῶν τῶν θηλέων σχολῶν τοῦ Βελγίου, σύζυγον γεωπόνου, εἰ δυνατόν, ἵνα διευθύνωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν πρότυπον ἐπιχείρησιν καὶ ἐξασκῶσιν ἐν αὐτῷ τὰς μαθητρίαι, ἐν αἷς θὰ εἶχον καὶ βοηθητικὰς τινὰς γυναικας ἐμπείρους εἰς τὴν πρᾶξιν ἐπίσης ἐκ Βελγίου». Γιατὶ ἄραγε στὸ τόπο μας τέτοιαι μεγάλαι ἰδέαι, τέτοιαι ὑψηλὰς ἐμπνεύσεις σβύνονται, χάνονται, ἐξαεροῦνται ;.....(2)

(1) Ὁ κ. Χασιώτης προσκλήθει εἰς Σάμον κατὰ τὸ 1903 πρὸς διοργάνωσιν τῆς Γεωργίας τῆς Νήσου μεταξὺ ἄλλων θαυμαστῶν ἐπιτυχιῶν του ἀναφέρομεν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ Παρθενωχωρεῖα τοῦ μαθήματος τῆς σηροτροφίας, ὀρνιθοτροφίας, μελισσοκομίας καὶ ἀνθοκομίας. («Τὰ Νέα Γεωπονικά». Δεκέμβριος 1903. Σελ. 173).

(2) «Τὰ Νέα Γεωπονικά». Σελ. 353—359.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥ 1901-1918

Ὁ κ. Χασιώτης διὰ τὴν ἰδρύσιν Ἀγροτικῶν Ὀρφανοτροφείων κατὰ τὸ 1901

Καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως ἀγροτικῶν Ὀρφανοτροφείων ἀπησχόλησε τὸ Γεωργικὸν Συνέδριον Ναυπλίου. Ἀπετέλει μέρος τοῦ προγράμματος ὡς σχετιζόμενον μὲ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν. Ὁ κ. Χασιώτης ἐξίρει τὴν χρησιμότητα αὐτῶν. Γονίζει ὅτι εἰς τὰς πολιτισμένας χώρας τὰ οὐλοθροπικὰ Σωματεῖα ἰδρύουσι πολυάριθμα ὄρφανοτροφεία ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστα μὲ σκοπὸν τῶν γεωργικῆν κατάρτισιν τῶν ὄρφανοπαίδων. Ἀναφέρει ἄρθρον τοῦ Δημητριάδου σχετικὸν (1) καὶ περιγράφει τὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν Ἀγροτικῶν Ὀρφανοτροφείων. Ταῦτα συνήθως ἰδρύονται ἀέντὸς ἀγροτικῆς ἐπαύλειος, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ὁποίας λαμβάνουσι μέρος καὶ τὰ ὄρφανὰ ἀσκούμενα ἰδίως εἰς τὴν κηπουρικὴν καὶ τὴν δενδροκομίαν. Διδάσκονται δὲ συγχρόνως καὶ μαθήματα, ἐκτὸς τῶν γενικῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως, καὶ γεωπονικὰ στοιχειώδη ἐπὶ τινος ὥρας καθ' ἑκάστην. Οὕτω τὰ ὄρφανὰ δύνανται μίαν ἡμέραν νὰ καταστῶσι γεωργικοὶ τεχνῖται, πρωτεργάται, κηπουροί, δενδροκόμοι, ἀνθοκόμοι κλπ. Ἐνίοτε μανθάνουν καὶ τέχνας ὡς ἡ καλοθοποιία καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀναφέρει ὅτι εἰς τὰ δύο γνωστὰ ἐν Ἑλλάδι Ὀρφανοτροφεία Χατζηκώστα καὶ Ζανειοῦ εἰς Πειραιᾶ, ὅπου εἰσάγονται καὶ τέκνα γεωργῶν, διδάσκονται μόνον ἀστικά τεχνά. Εὐχεται ν' ἀποκτήσωμεν καὶ ἄλλα Ὀρφανοτροφεία, καὶ ἰδία ἀγροτικά, διότι ταῦτα «δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς φυτώρια πρακτικῶν ἀλλ' ἐπιδεξίων κηπουρῶν καὶ δενδροκόμων, συστηματικωτέρων τῶν συνήθων, οἷων μεγίστη ἀνάγκη ὑπάρχει πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ τῶν θηλέων θὰ ἐδιδάσκοντο τὴν γαλακτοκομίαν, τὴν σθηροτροφίαν, τὴν μελισσοκομίαν, τὴν ὄρνιθοτροφίαν, χοιροτροφίαν, οἰκιακὴν ὄρφανοτροφίαν, ραπτικὴν, μαγειρικὴν καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπετέλουσαν αὐτὰ καὶ μόνον πολύτιμον προῖκα πρὸς εὐχολὸν ἀποκατάστασιν τῶν ὄρφανῶν αὐτῶν νεανίδων». Περαιτέρω ὁ κ. Χασιώτης καθορίζει τὸν τρόπον τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας αὐτῶν (2).

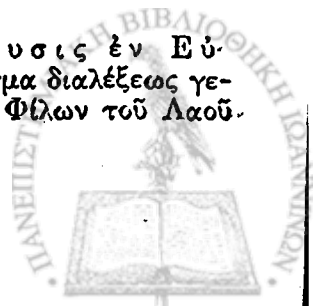
Νομαδικὴ ἢ μεταβατικὴ Γεωργικὴ Διδασκαλία κατὰ τὸ 1901

Εἰς τὸ Γεωργικὸν Συνέδριον τοῦ Ναυπλίου, κατὰ τὸ ἔτος 1901, συζητουμένου τοῦ θέματος τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαίδευσως, ὁ ἐκ τῶν Συνέδρων Ν. Δελαχοβίας, φίλος τῆς γεωργικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, ἀνέπτυξε θέμα ἔχον σχέσιν μὲ τὴν παρ' ἡμῖν Γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν. Τὸ θέμα τοῦ ἦτο ἡ «Μεταβατικὴ Γεωργικὴ Διδασκαλία» τὴν ὁποίαν ἀπεκάλει καὶ «Νομαδικήν». (3). Ἡ σκέψις τοῦ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ὁμιλητοῦ ἐστρέφετο πρὸς ἐκείνους «οἵτινες οὐδέποτε ἐμαθήτευσαν εἰς Σχολὰς» πρὸς ἐκείνους «οἱ ὁποῖοι ἀδύνατον εἶναι νὰ φοιτήσωσι σήμερον εἰς Σχολὰς» καὶ οἱ ὁποῖοι γενικῶς λόγῳ τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν τῆς ζωῆς των δὲνμποροῦν νὰ ἐπωφεληθοῦν τῶν μέ-

(1) «Ὀρφανοκομία» (ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ). «Τὰ Νέα Γεωπονικά» ἔτος Α΄. 1901 Σελ. 333—5.

(2) «Τὰ Νέα Γεωπονικά». 1901. Σελ. 379—80.

(3) Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Γεωργικὴ Ἐμπορικὴ Ἐκπαίδευσις ἐν Εὐρώπῃ» δημοσιεύεται εἰς τὰ «Ν. Γεωπονικά» τοῦ κ. Χασιώτη, ἀπόσπασμα διαλέξεως γενομένης ὑπὸ τοῦ Δελαχοβία κατὰ τὸ 1900 εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ ἐν Ἀθήναις. (Σελ. 51—54)

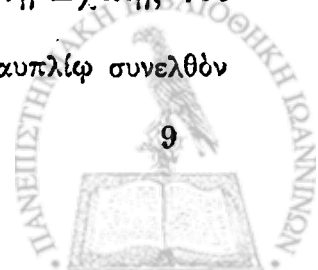

σων τὰ ὁποῖα διαθέτει ἡ Πολιτεία πρὸς μόρφωσιν, διὰ τῶν Σχολῶν, τῶν ἑλληνοπαίδων. «Διὰ τῶν γεωργικῶν Σχολῶν, ἔλεγε, παρασκευάζομεν τοὺς γεωργοὺς τοῦ μέλλοντος». Διὰ τῶν Σχολῶν «παρασκευάζομεν τοὺς υἱοὺς ἐν ᾧ ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην μορφώσεως καὶ τῶν πατέρων». Ἐχομεν ἀνάγκην νὰ «μορφώσωμεν τεχνικῶς—γεωργικῶς, τὴν ὑγιειντέραν τάξιν τοῦ ἔθνους τὴν γεωργικὴν, ἣτις ἀποτελεῖ καὶ τὴν πλειονότητα τοῦ καθολικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Κράτους» καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὸν Γάλλον πολιτικὸν Deschanel «εἶναι ὁ αἰώνιος δημιουργὸς τοῦ πλούτου, τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐλευθερίας, ὁ αἰώνιος σωτὴρ τῆς πατρίδος καὶ κατὰ τὴν εἰρήνην καὶ κατὰ τὸν πόλεμον». Ὑπὲρ αὐτῶν ἐζήτει ὁ Δελακοβίας τὴν Κρατικὴν μέριμναν. Ὑπὲρ τοῦ ἀπομονωμένου γεωργοῦ, τοῦ ἀγραμμάτου, τοῦ ἀκυρφότου, τοῦ δυσπίστου, τοῦ γιομάτου ἀπὸ προλήψεως. Αὐτὸν ἐζήτει νὰ διδάξωμεν ἀναγκαστικῶς. Νὰ ἀποστέλλωμεν καθηγητὰς τῆς γεωπονίας εἰς αὐτὴν τὴν καλύβην του, μέσα εἰς τὸ χωράφι του καὶ τὸ ἀμπέλι του, γιὰ νὰ τὸς διδάσκωμεν διὰ παραδειγματικῆς διδασκαλίας καὶ διὰ γλώσσης ἀπλῆς τὴν κατεργασίαν τῆς γῆς, τὴν λίπανσιν τῶν ἀγρῶν, τὴν διατροφήν καὶ περιποίησιν τῶν ζώων, τὴν βιολογίαν τῶν φυτῶν κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ἡ τοιαύτη διδασκαλία εἶναι ἡ λεγομένη, κατὰ τὸν Δελακοβίαν, «Νομαδικὴ διδασκαλία», ἣτις εἶναι «τὸ λυσιτελέστερον μέσον πρὸς διάδοσιν γεωργικῶν γνώσεων». Διὰ τῶν μεταβατικῶν ἢ περιουσιολογικῶν διδασκάλων τῆς Γεωργίας θὰ ἐπιτευχθῶσιν ἄριστα ἀποτελέσματα. «Θὰ προκαλῶνται γεωργικὰ ἰσχυρὰ θροῖσις» κατὰ τὰς ὁποίας «αἱ διαλεκτικαὶ καὶ παραδειγματικαὶ διδασκαλίαι, θὰ εἶναι λιαν καρποφόροι». Τὸ σύστημα αὐτὸ ἐφαρμόζεται ἀπὸ ἕλα τὰ προηγμένα κράτη καὶ μόνον εἰς ἡμᾶς, ἔχοντας περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀνάγκην αὐτοῦ, εἶναι ἀγνωστον. Ἀναφέρει δὲ πῶς λειτουργεῖ τοῦτο εἰς Γαλλίαν, εἰς Γερμανίαν, εἰς Αὐστρίαν, εἰς Βέλγιον, εἰς Δανίαν, εἰς Ἰσπανίαν, εἰς Ὀλλανδίαν, εἰς Ἀγγλίαν, εἰς Ρωσίαν, εἰς Σουηδίαν καὶ εἰς Ἑλβετίαν (1).

Αἱ ἐργασίαι τῆς Κασσαβετείου κατὰ τὸ 1902

Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν μας ἔκθεσιν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς μοναδικῆς «Πρακτικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς» Φ. Γρυπάρη περὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς κατὰ τὸ 1902 καὶ ἐξ αὐτῆς ἀποσπῶμεν ἐνδιαφέροντά τινα σημεῖα. Ἡ ἔκθεσις ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ λήξαντος ἔτους καὶ ἐξ αὐτῆς πληροφοροῦμεθα ὅτι οἱ μαθηταὶ θεωρητικῶς ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῶν ἐπὶ 4 ὥρας καθ' ἑκάστην, ἐφήρμοζον δὲ «τῆ ὁδηγία τῶν ἐργοδηγῶν τὰ θεωρητικὰ μαθήματα καὶ ἐμπράκτως ἀσκούμενοι καθ' ἑκάστην, τρεῖς μὲν ὥρας κατὰ τὸ χειμερινὸν ἐξάμηνον καὶ 4 κατὰ τὸ θερινόν, ἐκ περιτροπῆς, εἰς ἕλας τὰς λεπτομερείας τῆς μεγάλης καλλιέργειας ἀπὸ σπορᾶς μέχρι θερισμοῦ, εἰς τὸ Τυροκομεῖον πρὸς παρασκευὴν τυρῶν, εἰς τὸ μικρὸν καὶ πενιχρὸν δενδροκομεῖον πρὸς ἐγκεντρισμὸν, καθαρισμὸν καὶ κλάδειμα δένδρων, ἐν τῷ Μηχανουργεῖῳ εἰς ἀποσυνθέσεις καὶ συνθέσεις μηχανῶν, εἰς διόρθωσιν αὐτῶν, εἰς τὴν περιποίησιν τῶν ζώων τῆς Σχολῆς, εἰς τὴν συσκευὴν τοῦ καπνοῦ Καβάλλας καὶ τέλος εἰς τὴν ἐκτροφήν τοῦ Μεταξοσκώληκος καὶ εἰς τὴν μικροσχόπησιν τοῦ μεταξοσπῆρου». Περαιτέρω ὁμιλεῖ περὶ τῆς καλλιεργηθείσης ἐκτάσεως καὶ τῶν ἀποδόσεων αὐτῆς εἰς διάφορα προϊόντα. Ἀναφέρει παραγωγὴν τυροῦ Ἀγράφων ἀνελθοῦσαν εἰς 460 ὀκάδας καὶ κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ τῶν μαθητῶν τοῦ τρέχοντος ἔτους καὶ περὶ τῶν δενδροκομικῶν ἐργασιῶν τῆς Σχολῆς, χάριν τῶν ὁποίων ζητεῖ «τὴν κατ' ἔτος, ἀπὸ Φεβρουαρίου μέχρι τέλους Ἰουνίου διαμονὴν ἐν τῇ Σχολῇ, τοῦ

(1) Νικολάου Δελακοβία: «Ἐπόμνημα ὑποβληθὲν εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ συνεληθὸν τὴν 24 Ἀπριλίου 1901 Ἀ'. Πανελλήνιον Γεωργικὸν Συνέδριον». Σελ. 12—23.

ἐν τῷ Γεωργικῷ Σταθμῷ Ἀθηνῶν διαμένοντος Γάλλου εἰδικοῦ Δενδρουκόμου Sanitas, τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ ὁποίου πρακτικοὶ μαθηταὶ ἅπαντες τὰς ἐπὶ τῶν ὑπωροφύρων δένδρων πρακτικὰς ἐργασίας θὰ δύνανται νὰ ὀνομάζωνται καὶ εἰδικοὶ δενδρουκόμοι, ζητούμενων τοιοῦτων, ἐκ πολλῶν μερῶν, παρὰ τῆς Διευθύνσεως».

Ἀναγγέλλει ὅτι μελλοντικῶς θὰ διδάσκεται ἐκτενέστερον ἢ Οἴνοποιτα καὶ ἡ Ἀμπελοργία, λαμβανομένων ὅλων τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς διδασκαλίαν μέσων. Παραπονεῖται διὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν κτιρίων διὰ τὴν διαμονὴν τῶν μαθητῶν, διαρκῶς ἀύξανομένων, διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν οἰκοδομῶν ποῦ κατήντησαν πλέον ἐτοιμόροποι καὶ καταλήγει ὑποσχόμενος «τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν ἐν τῷ Σχολῇ μηχανημάτων, τῆς ἀτμομηχανῆς καὶ τῆς ἀλωναυστικῆς μηχανῆς ἐκ τῆς τακτικῆς λειτουργίας τῶν ὁποίων, θὰ ἐξοικονομεῖται τὸ ποσὸν 2 χιλ. δρ. προωρισμένων εἰς δαπάνην ἀλωνισμού». Ἐπίσης ὑπόσχεται τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἐργατικῶν ζώων, «τὴν διοργάνωσιν χημείου, μετεωρολογικοῦ Σταθμοῦ, ὡς καὶ τὴν καλλιέργειαν, χάριν τῶν μαθητῶν, βίκου, λίνου κλπ. καθὼς καὶ τὴν ἐν εὐρυτέρᾳ κλίμακι ἐφαρμογὴν λιπασμάτων.»(1).

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν Γεωργικῶν μας Σχολῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1903

Αἱ Γεωργικαὶ μας Σχολαὶ, αἱ ἰδρυθεῖσαι ἀπὸ τοῦ 1888, ἔσχον ἀπείρους ἐπικριτὰς καὶ ὀλιγωτέρους φίλους καὶ ἐνισχυτὰς. Ἐν τούτοις τὰ ἀποτελέσματα, οἱ καρποὶ τῶν Σχολῶν αὐτῶν, δὲν ἀπέβησαν κατώτεροι τῶν προσδοκιῶν ἐκείνων ποῦ ἐστήριζαν τὰς καλλιτέρας ἐπ' αὐτῶν ἐλπίδας. Εἰς τὰ 1903 (2) ἦτοι μετὰ μίαν δεκαπενταετίαν, ἔχομεν προφανῆ τὰ εὐχάριστα ἀποτελέσματα. Τὰ «Νέα Γεωπονικά» μᾶς δίδουσι τὴν ἱκανοποιητικὴν αὐτὴν ἐπιβεβαίωσιν. «Μετὰ χαρᾶς, λέγει, εἶδομεν τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ «Γεωργικοῦ Περιόδικου» τῆς «Ἐνώσεως τῶν ἐλλήνων Γεωπόνων». Συντάσσεται ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου τούτου, τὸ ὁποῖον ἐσχάτως συνέστησαν οἱ ἀφοίτοι τῶν ἐν Ἑλλάδι Γεωργικῶν Σχολῶν, τινὲς τῶν ὁποίων ἔτυχον εὐρυτέρας μορφώσεως ἐν τῷ Ἐσπερίᾳ, οἱ πλεῖστοι δὲ συμπληροῦσι τὰς γνώσεις αὐτῶν διὰ μελέτης, διὰ πρακτικῆς ἀσκήσεως καὶ διὰ πειρατῆσεων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ. Οἱ γεωπῶνοι οὗτοι εἶναι ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου καὶ πάσης ἐνθαρρύνσεως, τῶσφ διὰ τὴν λαμπρὰν ἰδέαν τῆς ἐνώσεως αὐτῶν ἐπὶ σκυπῶ ἀλληλοβοηθείας, ὅσφ καὶ διὰ τὴν φιλοτιμίαν, μεθ' ἧς ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἔργον νὰ μεταδίδουσι διὰ τοῦ περιοδικοῦ των εἰς τὸν Λαὸν τὰς γνώσεις, ὅσας ἔλαβον εἰς τὰς Σχολὰς καὶ ὅσας διὰ περαιτέρω μελέτης καὶ πείρας ἀποκτῶσι. Τὸ ἔργον αὐτῶν τοῦτο τιμᾷ αὐτοὺς καὶ τὰς Γεωργικὰς ἡμῶν Σχολὰς, ὧν ὑπῆρξαν τρόφιμοι, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι αἱ Γεωργικαὶ τῆς Ἑλλάδος Σχολαὶ μεθ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις, ἃς, ὡς εἰκόσ, εἶχον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν, ὑπῆρξαν λίαν καρποφόροι. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀφοιτῶν ἐργάζονται ἤδη λίαν εὐδοκίμως ὡς διευθυνταὶ ἢ ἐπιστάται ἰδιωτικῶν κτημάτων, ὡς ἐπιμεληταὶ καὶ ἐργοδηγοὶ εἰς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς καὶ Ἀγροκήπια τοῦ Δημοσίου, ἢ διευθύνουσι Γεωργ. Σταθμοὺς τῆς Γεωργ. Ἐταιρείας, τινὲς αὐτῶν μετὰ συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν αὐτῶν ἐν τῇ Ἐσπερίᾳ διδάσκουσιν εὐδοκίμως ὡς καθηγηταὶ εἰδικῶν κλάδων τῆς βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς ἐν Ἀθήναις, ἄλλοις διευθύνει ἤδη εὐδοκίμως τὸν Γεωργ. Σταθμὸν Σάμου, ἄλλοι διευθύνουσι Γεωργ. Σταθμοὺς ἐν Κρήτῃ καὶ ἄλλοι τέλος ἐπεδόθησαν εἰς τὴν πρᾶξιν μικροσκοπημένου βομβυκοσπόρου

(1) «Δελτίον Γεωργικὸν τοῦ Ἑπισημοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν». Ἔτος Δ'. Τεύχ. 1 Σελ. 82—85.

(2) Αἱ Γεωργικαὶ Σχολαὶ κατ' ἀρχὰς συνετηροῦντο ἐκ τῶν τόκων τοῦ Τριανταφυλλιδείου κληροδοτήματος ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Δυνάμει ὅμως τοῦ Νόμου Β.Ν.Ο.Η' τῆς 14 Ἀπριλίου 1903 τὰ ἔσοδα καὶ ἐξοδα τούτων συνεχωνεύθησαν μετὰ τοῦ Γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους (Κ. Λευκιάδου. «Γεωργικὴ Νομοθεσία». 1917. σελ. 341.)

ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Κύπρῳ κ.τ.λ. Καὶ ἐν γένει εἶναι σπουδαῖα ὄργανα τῆς ἐσχάτως παρκατηρουμένης παρ' ἡμῖν γεωργικῆς ἐπὶ τὰ πρόσω κινήσεως». (1)

Τὸ Γεωργικὸν Συνέδριον τοῦ Βόλου κατὰ τὸ 1905 καὶ ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις

Τὸ Συνέδριον αὐτὸ συνεκλήθη τὴν 8 Αὐγούστου καὶ κατ' αὐτὸ συνεκεντρώθησαν πλεῖστοι ὅσοι γεωπόνοι καὶ μορφωμένοι γεωκτῆμονες. Κατ' αὐτὸ ἠκούσθησαν γινῶμαι ἐπὶ τῶν σπουδαιότερων γεωργικῶν ζητημάτων τῆς χώρας. Ἡμεῖς εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν θὰ περιλάβωμεν ὅτι συνδέεται μὲ τὸ ζήτημα τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Σχετικῶς ὠμίλησεν ὁ Δ. Γ ρ η γ ο ρ ι ἄ δ η ς, πρώην διευθυντῆς τῆς Γεωργ. Σχολῆς Ἀϊδινίου, ὅστις «συνέστησεν ἵνα ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Ἀβέρωφ μὴ γείνη μία θεωρητικὴ Σχολὴ ἐν Λαρίσῃ ἀλλὰ 4 Σχολεπαύλεις εἰς Θεσσαλίαν ἐπὶ σκοπῷ μορφώσεως καὶ ἀσκήσεως τέχνων γεωργῶν ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἰδίαις χερσὶ καλλιεργούντων. Οἱ ἀπόφοιτοι οὗτοι ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὰ χωρία ὡς καλλιεργηταὶ ἰδιοχείρως ἐργαζόμενοι θὰ γίνωνται παράδειγμα εἰς τοὺς γείτονας αὐτῶν γεωργούς». Ἐπίσης ὠμίλησεν ὁ Ὁθ. Ρ ο υ σ σ ὄ π ο υ λ ο ς Διευθυντῆς τῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Οὗτος «προκείμενου περὶ ἠθικοποιήσεως τῶν γεωργῶν ὑπέδειξεν ὅχι μόνον ὡς ἀρμόδια τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, ἀλλ' ἐκ παραλλήλου καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ Κλήρου. Συνέστησεν ὡς ἀναγκαῖον τὸ καταργηθὲν μάθημα τῆς χημείας εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ τὴν κατάλληλον ἐκλογήν τῆς ὕλης τῶν διδασκτικῶν βιβλίων διὰ τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα κατὰ τρόπον, ὥστε ν' ἀναπτύσσεται ἡ ἀγάπη τῶν παιδῶν πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ πρὸς τὴν παρκατωγικὴν ἐν γένει ἐργασίαν. Δὲν θεωρεῖ ἀναγκαῖαν τὴν ἴδρυσιν τῆς Γεωργ. Σχολῆς Λαρίσης ἵνα μὴ ἐξέρχωνται αὐτῆς θεσιθῆραι».

Ὁ Καθηγητῆς τῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας Ἀλ. Γ ε ω ρ γ α κ ὀ π ο υ λ ο ς ἀπέμνησε τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας παρέσχον μέχρι τοῦδε εἰς τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας οἱ ἀπόφοιτοι τῶν παρ' ἡμῖν γεωργικῶν Σχολῶν, ὀλίγιστοι μὲν εἰς Δημοσίας θέσεις, οἱ πλεῖστοι δὲ εἰς ἰδιωτικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικόν» καὶ κατόπιν προέτεινεν «ἵνα ἐκφρασθῇ εὐχὴ, ὅπως διὰ τοῦ μεγάλου κληροδοτήματος τοῦ προσωρισμένου διὰ δεῦτερον Καποδίστρειον Πανεπιστήμιον ἐμψυχωθῇ ἡ Βιομηχανικὴ Ἀκαδημία Ρουσσοπούλου, ἵνα καταστῇ Ἀνωτάτη Σχολὴ τῶν Βιομηχανικῶν καὶ τῆς Γεωργίας». Κατόπιν ὁ Σ. Χ α σ ι ῶ τ η ς, Διευθυντῆς τότε τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Τίρυνθος, «Προκείμενου περὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν γεωργῶν πάσης τάξεως προέτεινε τὴν ἐπίσχυσιν τῶν φυσικοχημικῶν μαθημάτων εἰς τὰ Γυμνάσια δι' ἰδιαιτέρου εἰδικοῦ καθηγητοῦ, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μαθήματος τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Χωρισμὸν εἰς δεῦτερον Πανεπιστήμιον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν διὰ τοῦ γνωστοῦ μεγάλου κληροδοτήματος μετ' ἐφαρμογῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἀσκήσεων σχετικῶν πρὸς τὰς βιομηχανίας, τὴν γεωπονίαν καὶ τὰς τέχνας. Ταῦτα διὰ παρκασκευὴν ἀπὸ τοῦδε ἐδάφους δι' Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν Σχολὴν τῆς Ἀνατολῆς ἐν μέλλοντι. Διὰ μέσσην γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν θεωρεῖ ἀναγκαῖαν τὴν σύστασιν τῆς Γεωργ. Σχολῆς Λαρίσης, καθισταμένην ἐπαρχεστέραν ἢ ἕσον ὁ περὶ αὐτῆς Νόμος προβλέπει διὰ τροποποιήσεως αὐτοῦ. Τὴν μετατροπὴν δὲ τῆς ἐν Ἀϊδινίῳ Γεωργ. Σχολῆς εἰς πρωτότυπον Σχολεπαύλιν, μὲ σύστημα ἐκμεταλλεύσεως γεωργικῆς, καὶ κτηνοτροφικῆς, δυναμένης νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν Θεσσαλίαν. Ἐν αὐτῷ θὰ ἐργάζωνται ὡς μαθητευόμενοι τέχνα γεωργῶν καὶ ὁ ἀσκῶνται εἰς τὴν πρᾶξιν ἐπὶ ἓν ἔτος οἱ ἀπόφοιτοὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Λαρίσης. Διὰ τὴν κατωτάτην τοῦ Λαοῦ γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν θεωρεῖ ἀπαραίτητον νὰ εἰσαχθοῦν ὑποχρεωτικῶς στοιχειώδη τινὰ γεωργικὰ μαθήματα εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα καὶ μικρὸς

(1) Αὐτόθ... Δεκέμβριος τοῦ 1903, Σελ. 192.

Σχολικός κήπος. Τὴν ὅλην αὐτὴν ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν νὰ ἐποπτεύουν καὶ ὑποβοηθοῦν ἐπαρχιακοὶ περιοδεύοντες γεωπόνοι. Ἐπὶ πλεόν ἐζήτησε νὰ «ἐνισχυθῇ τὸ μάθημα τῆς γεωργίας εἰς τὰ Διδασκαλεῖα τοῦ Κράτους». Ὁ Γ ρ υ π ἄ ρ η ς Διευθυντῆς τότε τῆς Γεωργικῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Σχολῆς Ἀϊδινίου ἔδωσε γνώμην «ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ συστηθῇ εἰς Λάρισαν ἡ Γεωργικὴ Σχολή διότι καὶ ὑγιεινὸν εἶναι τὸ μέρος καὶ κεντρικὸν καὶ ἐπιστημονικὰ ἐφόδια ἐκπαιδεύσεως τῶν μαθητῶν θὰ ὑπάρχωσι πλείονα ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη, νὰ συμπληρωθῇ ὁ περὶ αὐτῆς ψηφισθεὶς νόμος διὰ προσωπικοῦ διδασκαλίας ἐπαρχεστέρου, ὥστε νὰ εὐρίσκωσιν εἰς αὐτὴν ἀρτίαν μέρψωσιν τέκνα εὐπόρων κτηματιῶν καὶ κεφαλαιούχων, τῶν ὁποίων ἢ εἰς τὴν γεωπονίαν ἐπίδοσις θὰ ἦτο εὐτύχημα διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι μόνον οἱ τοιοῦτοι δύνανται νὰ ἐφαρμόσωσι συστήματα τελειότερα καὶ ἐπ' ἐλάχιστον οἱ ἄποροι ἀγρόται» (1).

¶

Ἡ Γεωργικὴ διδασκαλία εἰς τὰς Μονὰς κατὰ τὸ 1905

Ὅλος ὁ τῶν Μονῶν τεράστιος πλοῦτος ἀπομένει ἀνεκμετάλλετος λόγω τῆς ἀμαθείας τῶν Ἡγουμενοσυμβουλίων τὰ ὁποῖα ἐκμεταλλεύονται πρωταγείως τὰς ἀπεράντους καλογηρικὰς ἐγγείους ἰδιοκτησίας. Ἡ Ἑνωσις τῶν Ἑλλήνων Γεωπόνων ἀντιλαμβανομένη τὴν οἰκονομικὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος, κατὰ τὸ 1905 ὑπέβαλεν εὐχὴν ὅπως ἡ καλλιέργεια καὶ ἐκμετάλλεσις τῶν μοναστηριακῶν γαιῶν ὑπαχθοῦν ὑπὸ μίαν ἐπιστημονικὴν διεύθυνσιν. Γεωπόνοι διοριζόμενοι πρὸς τοῦτο θὰ ἠδύναντο νὰ δημιουργήσωσι τεραστίους πόρους, ἂν καθίστων ἀποδοτικὰ τὰ ἀδραννοῦντα μέχρι τότε μεγάλα κτήματα τῶν Μονῶν. Ἐν ἐκ τῶν καληκόντων τῶν γεωπόνων αὐτῶν θὰ ἦτο ἡ π ρ α κ τ ι κ ῆ πρὸς τοὺς Μοναχοὺς καὶ πρὸς τοὺς Δεξιμούς καὶ ὑποτακτικοὺς αὐτῶν δι δ α σ κ α λ ῖ α στοιχείων ἐπὶ τῶν διαφόρων τῆς γεωπονίας κλάδων, ὡς καὶ εἰς τοὺς περίξ ἀγρότας». Ἀλλὰ στὸν τόπον μας, ποῦ πνίγεται ἀπὸ ἀοράτους δυνάμεις κάθε ὀρθολογισμὸς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκληθῇ ἡ Πολιτεία γιὰ ἓνα τόσο σπουδαῖον ζήτημα (2)

Ἡ Σχολὴ Κασσαβετείας κατὰ τὸ 1906

Ἀπὸ ἐκθεσιν γραμμένη ἀπὸ τὸν τότε Διευθυντὴν τῆς Σ. Ἰασεμίδην ἀφορῶσαν τὰ ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ Κασσαβετείας πεπραγμένα. «Κατὰ τὴν Α' ἐξαμηνίαν τοῦ Ε' ἔτους 1906» ἀποσπῶμεν τὸ μέρος τὸ σχετιζόμενον μὲ τὰς ἐκπαιδευτικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τῆς Σχολῆς.

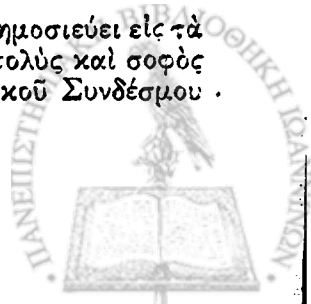
Τὸ Α' μέρος ἀφορᾷ τοὺς μαθητὰς καὶ ἔχει οὕτω.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1905—1906—εἶχον ἐγγραφῇ 35—ἐν ὄλῳ μαθηταί, ἀποχωρησάντων ὅμως λόγω ἀσθενειῶν τριῶν ἐξ αὐτῶν, ἀπέμειναν, τακτικῶς φοιτήσαντες μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 32 ἐν ὄλῳ.

Ἐκ τούτων ἑμαθήτευσαν ἐν τῇ γ' τάξει, 19 ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ 7 ἐν τῇ πρώτῃ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσακτέων κατ' ἔτος ἐν τῇ Σχολῇ μαθητῶν ὀριζόμενος παρ' ἡμῶν. ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν καταλλήλων διὰ κοιτῶνας τῶν μαθητῶν οἰκημάτων, θὰ ἦτο δὲ μεγαλείτερος ἐὰν τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο οἰκήματα ἦσαν περισσότερα, διότι αἱ αἰτήσεις τῶν πρὸς εἴσοδον εἰς τὴν Σχολὴν ὑποψηφίων μαθητῶν εἶνε πάντοτε μεγαλείτερος τῶν πραγματικῶς δυναμένων νὰ εἰσαχθῶσιν. Ἐνταῦθα δεόν νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι καὶ οἱ ὑπάρχοντες κοιτῶνες ἔχουσιν ἀπαραίτητον ἀνάγκην ἀνασύρσεως

(1) «Τὰ Νέα Γεωπονικά». Αὐγούστος 1905. Σελ. 113—118.

(2) «Τὰ Νέα Γεωπονικά» 1905. Σελ. 161—Σχετικὴν μελέτην δημοσιεύει εἰς τὰ «Νέα Γεωπονικά» τοῦ 1906, ὑπὸ τὸν τίτλον ἡ «Γεωργία ἐν ταῖς Μοναῖς» καὶ ὁ πολὺς καὶ σοφὸς Ι. Π. Σταματούλης, ὁ Πρόεδρος τοῦ τότε τόσο ἐπωφελῶς δράσαντος Γεωπονικοῦ Συνδέσμου Ἐυλοκάστρου ἡ «Ἀδελφότης».

των κεράμων πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ χειμῶνος. Ἐκ τῶν 32 μαθητῶν 25 κατήγοντο ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ 7 ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος (Μακεδονίας, Σάμου).

«Ἐκτὸς τῶν μαθητῶν παρηκολούθησαν ὡς ἀκροαταὶ τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις τῆς τυροκομίας, ὁ Ἰωάννης Βλάχος ἐξ Ἀλωνήσου τῆς Σκοπέλου καὶ ὁ Ἄθαν. Μιχαηλίδης ἐκ Κύπρου.

«Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι πολλοὶ τῶν μαθητῶν καίτοι ἐπιμελέστατοι, ἐν τούτοις δὲν δύνανται νὰ παρακολουθῶσι τεκτικῶς τὰ μαθήματα ἔνεκα τῶν ἐλῶδων πυρετῶν.

«Τινὲς μάλιστα ἀπεχώρησαν τῆς Σχολῆς προσβληθέντες ἐξ αἱματορικῶν πυρετῶν. Καὶ τὸ διδάσκον προσωπικὸν προσβάλλεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπὸ ἰσχυρῶν πυρετῶν, διότι τὸ κλίμα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ κατάλληλον δι' ἐργασίας ἐπιπόνους τῆς Σχολῆς καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς Λαρίσης εὑρίσκει τρόπον πρὸς κατάργησιν αὐτῆς.

Μαθήματα

«Τὰ μαθήματα ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας. Μόνον οἱ μαθηταὶ τῆς α' τάξεως ὑπελείφθησαν κατὰ τι ἔνεκα τῆς κενώσεως θέσεως τοῦ καθηγητοῦ ἐπὶ τρίμηνον.

«Ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει ἐδιδάχθησαν πολὺ ἐκτενέστερον ἢ ἄλλοτε τὰ μαθήματα τῆς ἀμπελοργίας, δενδροκομίας, καὶ Γαλακτοκομίας, καὶ διὰ τοῦτο διηρέθησαν εἰς δύο μέρη, ὡς τὸ ἕτερον θέλει διδαχθῆ τὸ προσεχὲς ἔτος ἐν τῇ γ' τάξει.

«Ἐν τῇ γ' τάξει προσετέθησαν ἐφέτος τὰ μαθήματα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, Γεωργικῆς Λογιστικῆς, καὶ Κτηνοτροφίας.

«Ἀρ' ἐτέρου ὅμως ἔνεκα τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν τριετῆ τῶν μαθητῶν φοίτησιν καὶ τὰ διδακτέα μαθήματα ἠναγκάσθημεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐξακολουθήσωμεν παραδίδοντας τὰ αὐτὰ μαθήματα ἅτινα ἐδιδάσκουμεν πρότερον ὡς ὑποδιευθυντῆς ἐπὶ τρίωρον καθ' ἑκάστην, καίτοι ἡ ἀνατεθημένη ἡμῖν Διεύθυνσις τῆς Σχολῆς καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀπαιτεῖ μεγάλας φροντίδας.

«Οὕτως ἐδιδάχθησαν τὰ ἐξῆς μαθήματα παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ.

Ἐν τῇ Α' τάξει. Ὁργανικὴ χημεία, ὄρυκτολογία, καὶ Γεωλογία.

Ἐν τῇ Β' τάξει. Ἀμπελοργία καὶ Γενικὴ ζωοτεχνία.

Ἐν τῇ Γ' τάξει. Εἰδικὴ ζωοτεχνία, ὑγιεινὴ καὶ Κτηνιατρικὴ. Λογιστικὴ οἰκονομία, Γεωργικὴ Οἰκονομία καὶ Γεωργικὴ Λογιστικὴ.

«Παρὰ τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ.

Ἐν τῇ Α' τάξει. Ἐντομολογία.

Ἐν τῇ Β' τάξει. Δενδροκομία, Γαλακτοκομία, Μηχανικὴ καὶ Γενικὴ Γεωργία.

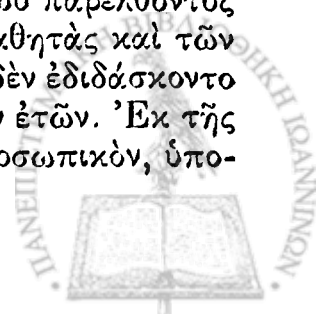
Ἐν τῇ Γ' τάξει. Εἰδικὴ Γεωργία καὶ ὕδραυλικὴ.

«Καὶ παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ.

Ἐν τῇ Α' τάξει. Φυσικὴ, χωρομετρία, Βοτανικὴ, καὶ ἀνόργανος χημεία.

«Τὸ μάθημα τῆς σπυροτροφίας διδασκόμενον ἐν τῇ β' τάξει δὲν ἐδιδάχθη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, μὴ προσελθόντος ἐγκαίρως τοῦ καθηγητοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ β'. ἕξαμήνου, θὰ διδαχθῆ ὅμως κατὰ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος ἐν β' καὶ γ' τάξει συγχρόνως. Ἐπίσης κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος θὰ προστεθῶσι καὶ τὰ μαθήματα τῆς ἐλαιουργίας καὶ μελισσοκομίας διδασκόμενα ἐν τῇ γ' τάξει.

«Ὁρεῖλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Σχολῆς πρώτην φοράν ἐφέτος ἐλειτουργήσαν τρεῖς ἰδιαίτεραι τάξεις καθ' ὅσον μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους τὰ αὐτὰ μαθήματα ἐδιδάσκοντο κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τῶν τριῶν τάξεων συγχρόνως, οὕτως ὥστε ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους δὲν ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ ἅπαντα τὰ διδακτέα μαθήματα, ἀλλ' ἐντὸς τριῶν ἐτῶν. Ἐκ τῆς διαθέσεως ταύτης προέκυπτε μὲν μεγάλη εὐκολία, εἰς τὸ διδάσκον προσωπικόν, ὑπο-

χρεούμενον νὰ διδάσκη κατ' ἔτος μόνον τὸ τρίτον τῶν μαθημάτων, ἀλλὰ προέκυπτεν· ἐπίσης καὶ μεγάλη ἀταξία, ὅσον ἀφορᾷ, τοὺς ἀπορριπτομένους κατ' ἔτος μαθητάς, οἵτινες καίτοι παραμένοντες εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν, δὲν ἐδιδάσκοντο οὐδὲν μάθημα, ἀλλ' ἐμελέτων μόνον τὰ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος διδαχθέντα μαθήματα).

Ἐσκήσεις

«Αὐται ἐγένοντο ὡς καὶ ἄλλοτε κυρίως ἐν τοῖς ἀγροῖς, τῷ δένδρουκομείῳ, σηροτροφείῳ καὶ τυροκομείῳ.

«Προσθετέον ὅμως, ὅτι ἐφέτος ἐπέξετάθησαν αὐται καὶ εἰς τοὺς ἰδρυθέντας πειραματικὰς ἀγρούς, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

1. «Τὸ Δένδρουκομεῖον χρησιμεύει σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μόνον πρὸς ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν, διότι ἕνεκα τῆς κακῆς συγκοινωνίας τῆς Σχολῆς μετὰ τῆς ὑπολοίπου Θεσσαλίας, τοῦ ἐγγυτέρου σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ Περσουφλῆ ἀπέχοντος πλέον τῶν 3 ὥρων, αἱ πωλήσεις δένδρων εἶναι ἐλάχισται, οἱ δὲ πλείστοι γαιοκτῆμονες τῆς Θεσσαλίας προτιμῶσι νὰ μεταφέρωσι ταῦτα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἀλλαχόθεν.

2. «Ἐν τῷ τυροκομείῳ ὁ παρασκευασθεὶς ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῇ βοήθειᾳ τοῦ εἰδικοῦ τυροκόμου τυρὸς ἦτο ἐξαιρετοῦ ποιότητος. Ἡ πίστωση τῶν 600—δραχμῶν ἣτις παρέχεται ἡμῖν ἐτησίως πρὸς κατασκευὴν τυροῦ εἶνε ἐλάχιστη, πρέπει δὲ νὰ ἀυξηθῇ τοῦλάχιστον εἰς 1,200 δραχμὰς ἀφ' οὗ ἄλλως τε ἐκ τοῦ πωλουμένου τυροῦ εἰσπράττομεν τοῦλάχιστον τὰ ἐξόδα ταῦτα.

3. «Τὸ μικρὸν Μελισσοκομεῖον ἠυξήθη ἐζητήσαμεν δὲ καὶ ἐλάβομεν τὴν ἀναγκαιοῦσαν πίστωση πρὸς προμήθειαν τῶν ἀπαραιτήτων ἐργαλείων.

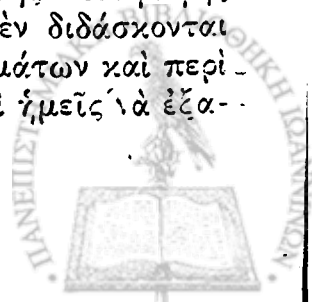
4. «Αἱ ἐν τῷ Σηροτροφείῳ ἐσκήσεις ἐγένοντο ὡς καὶ ἄλλοτε. Ἄλλ' ἢ πρὸς τοῦτο αἶθουσα εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλος διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς σκοτεινὴ, καὶ μὴ εὐάερος, ἐκτὸς τούτου εἶναι ἰσόγειος, ὑγρὰ καὶ ὅπερ σπουδαιότερον ἐτοιμόρροπος. Ἐπομένως εἶνε ἀπαραίτητος ἡ ἐπισκευὴ αὐτῆς, ἡ κατασκευὴ νέου Σηροτροφείου. Ἐνεκατῶν ἄνω ἐλλείψεων καὶ τοῦ μικροῦ χώρου ἐν ᾧ δύναται νὰ ἐκτραφῇ μόνον ἡμισία οὐγγία (12 1) γρ.) μορεοσπόρου, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκτελέσωμεν οὐδεμίαν ἐν αὐτῇ πειραματικὴν ἐργασίαν ὡς εἶχομεν ὑπ' ὄψιν.

5. «Λαχανοκῆπου στερεῖται δυστυχῶς ἡ Σχολὴ προ ἐτῶν, ὡς μὴ ὦφειλε, διότι οὗτος δὲν εἶνε μόνον ἀναγκαῖος πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Σχολῆς κειμένης εἰς ἀπόκεντρον μέρος. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην προσπαθήσαμεν νὰ ἀναπληρώσωμεν κατὰ τὴν ἀνοιξιν διὰ τῆς ἀναθέσεως τῆς καλλιεργείας μικροῦ κῆπου εἰς τοὺς μαθητάς. Προσεχῶς ὅμως θέλομεν ἀναλάβει ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν ἴδρυσιν μονίμου λαχανοκῆπου.

6. «Ὁ ἀμυγδαλεὺν ἐκτάσεως 100 περίπου στρεμμάτων ἀποκοπεῖς ἀτυχῶς παρὰ τοῦ προκατόχου μας εὐτυχῶς ἀνέδωκε νέους βλαστύς, ἐξ ὧν ἐλπίζομεν διὰ καταλλήλου περιποιήσεως νὰ ἀνασχηματίσωμεν τὸ ἄλλοτε μικρὸν δροσερὸν ἄλσος.

7. «Ἐμα τῇ παραλαβῇ τῆς ὑπηρεσίας ἐκρίναμεν ἀπαραίτητον διὰ μίαν Σχολὴν κῆπον ὀπωροφόρων, ὃν μέχρι τοῦδε αὐτὴ ἐστερεῖτο, καὶ ἰδρύσαμεν τοιοῦτον ἐκμηλεῦν, ἀπιδιῶν, βερυκοκεῶν καίροδακινῶν, σκοποῦντες δι' αὐτοῦ τὴν ἄσκησιν τῶν μαθητῶν καὶ ὄχι τὴν ἀπολαυτὴν κέρδους, διότι εἶνε βέβαιον ὅτι οὐδέποτε θέλει λάβει ἡ Σχολὴ καὶ τὴν ἐλάχιστην συγκομιδὴν καρπῶν ἅτε καταναλισκομένην ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

8. «Εἰς ταῦτα δεόν νὰ προσθέσωμεν καὶ ἑτέρας δύο νέας ἐν τῇ Σχολῇ ἐγκαταστάσεις. Δοκιμαστικὸν ἀγρὸν λιπασμάτων καὶ δοκιμαστικὸν ἀγρὸν τῆς εἰσαγωγῆς νέων ἐν Ἑλλάδι φυτῶν. Ἐκ τούτων ἡ ὠφέλεια εἶνε διπλῆ, ἀφ' ἑνὸς μὲν διδάσκονται οἱ μαθηταὶ περὶ τῆς χρήσεως καὶ τῆς ὠφελείας τῶν διαφόρων λιπασμάτων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας νέων φυτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἐξαγάγωμεν ἐξ αὐτῶν ἐπιστημονικὰ καὶ πρακτικὰ συμπεράσματα.

«Τὰ ἀποτελέσματα τῆς χρήσεως ἀζωτούχων φωσφορικῶν καὶ καλιούχων λιπαμάτων ἐν τῇ πρώτῃ τῶν δοκιμαστικῶν ἡμῶν ἀγρῶν ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας ἐκθέσεως ὑποβληθείσης εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ δημοσιευομένης διὰ τοῦ Γεωργικοῦ Δελτίου.

9. «Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δοκιμαστικὴν καλλιέργειαν νέων φυτῶν διερρυθμίσθη ἀγρὸς εἰς 44 τεμάχια ἐκτάσεως 100 τετραγ. μέτρων ἕκαστον, ἅτινα ἐσπείραμεν κατὰ τὴν ἀνοιξιν διὰ ποικιλιῶν διαφόρων φυτῶν, διαφόρων ποικιλιῶν σίτου, κριθῆς, τριφυλλίων, τεύτλων, καρῶν καὶ ἄλλων κτηνοτροφικῶν φυτῶν. Ἐν ἧ δύο τετράγωνα ἀνετέθησαν εἰς ἕκαστον μαθητὴν. Ἐν γένει παρατηρήσαμεν ὅτι πλεῖστοι τῶν ἀνω ποικιλιῶν ὑπέφερον ἐκ ζηρασίας, θέλομεν δὲ ἐπαναλάβει τὰ πειράματα σπείροντες τοιαῦτα καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον.

«Λαμπρὰν ἐπιτυχίαν ἔδειξε τὸ τριφύλλιον τὸ σαρκόχρουν (*Trifolium incarnatum*) φυτρῶσαν λίαν πρωΐμως, ὑπόσχεται δὲ καλὴν παραγωγὴν καὶ θέσιν ἐν τῇ ἀμειψισπορᾷ σπειρόμενον τὸ φθινόπωρον. Ἐπίσης ἐπέτυχον τὰ καρῶτα καὶ τεύτλα, ἅτινα καὶ ταῦτα θέλομεν δοκιμάσει νὰ σπείρωμεν τὸ ἐπόμενον φθινόπωρον. Μεγίστην ὅμως ὠφέλειαν ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων προσπορίσαντο οἱ μαθηταὶ ἐργασθέντες μετὰ μεγίστου ζήλου, ἐφαρμόσαντες μάλιστα εἰς ἕκαστον εἶδος ἐπὶ μικροτέρων τμημάτων καὶ διάφορα λιπάσματα ὧν τὴν ἐπίδρασιν ἀντελήφθησαν ἰδίως ὕμμησιν, οὕτως ἐγνώρισαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀζώτου, τοῦ γύψου καὶ τέφρας ἐπὶ τοῦ φυλλίου κ.τ.λ.

«Λεπτομερῆ ἐκθεσιν περὶ τῶν πειραμάτων τούτων δημοσιευθησομένην διὰ τοῦ Γεωργικοῦ Δελτίου θέλει ὑποβάλλει ἡμῖν ὁ διδάσκων τὸ μάθημα κ. ὑποδιευθυντῆς εἰς ὃν εἴχομεν ἀναθέσει τὴν ἀμεσον ἐπίβλεψιν αὐτῶν.

10. «Ἐνταῦθα δέον προσέτι νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰ ἐκτελούμενα παρ' ἡμῶν πειράματα διατροφῆς ζώων πρὸς γαλακτοπαραγωγὴν πάχυνσιν ἢ ἐργασίαν διὰ τῶν σταφιδούχων μιγμάτων τῆς Προνομιούχου Ἐταιρείας πρὸς Προστασίαν καὶ Ἐμπορίαν τῆς Σταφίδος. Ταῦτα ἐκτελοῦμεν ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας τροφάς, θέλομεν δὲ ὑποβάλλει τὰ πορίσματα τούτων ἐν καιρῷ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ καταστήσει γνωστὰ εἰς τοὺς ἐν τῇ περιφερειᾷ ἡμῶν κτηνοτρόφους.

11. «Τέλος δέον νὰ προσθέσωμεν, ὅτι κατωρθώθη ἡ ἐγκατάστασις παρ' ἡμῶν ταχυδρ. καὶ τηλεφωνικοῦ γραφείου καὶ ἡ ἐγκατάστασις τοῦ τηλεφώνου, οὗ ἡ λειτουργία ἤρξατο ἀπὸ 11 Ἰουνίου. Κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τὰς ὠφελείας, ἃς ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως ταύτης ἔχομεν, διότι ταύτας ἐπανελάβομεν εἰς ἐπανειλημτομένης ἡμῶν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἀναφοράς».

Ἐξετάσεις

«Αὗται ἤρξαντο τὴν 6 Ἰουνίου καὶ ἐπερατώθησαν τὴν 4 Ἰουλίου. Ἦσαν δὲ γραπτὰ καὶ προφορικὰ καὶ διεξήχθησαν μετ' ἄκρας ἀυστηρότητος κατὰ τὰς συστάσεις τοῦ Ὑπουργείου.

«Ἐκ τῶν τριτοετῶν ἔλαβον δίπλωμα οἱ ἐξῆς κατὰ σειρὰν ἰκανότητος. Ἰωάν. Παπασπυρόπουλος ἐξ Ἀργους (84), Λουκᾶς Ἀθανασάκης ἐκ Λεβαδειας (83), Γεράσιμος Τρουπάκης ἐκ Καρδαμύλης (77), Μαργαρίτης Χατζηβασιλείου ἐξ Ἄνω Βόλου (77), Ἰωάννης Οἰκονομόπουλος ἐξ Ἐλατείας (73) καὶ Ἀλέξανδρος Καροῦσος ἐξ Ἀταλάντης (73). Διαγωγὴν δὲ ἐπεδείξαντο ἅπαντες ἐν τῇ Σχολῇ «Λίαν καλὴν».

«Πάντας τοὺς ἀποφοίτους ἡμῶν τούτους μετὰ τὰς ἀυστηροτάτας ἐξετάσεις συνιστῶμεν θαρρύντως εἰς τοὺς γαιοκτήμονας μετὰ βεβαιότητος ἐπιτυχίας ἐν τῷ πρακτικῷ των σταδίῳ.

«Ἐκ τῶν δευτεροετῶν προήχθησαν εἰς τὴν τρίτην τάξιν 10 καὶ ἐκ τῶν πρωτοετῶν εἰς τὴν δευτέραν 4».

Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ κτήματος

«Ἡ ἔκτασις τῶν γαιῶν τῆς Σχολῆς εἶναι 16.598 στρεμμάτων. Ἐντὸς ὅμως τῶν ὀρίων τῆς Σχολῆς ὑπάρχουσι καὶ ξένοι ἀγροὶ ἐκτάσεως 1.323 στρεμμάτων, ἐφ' ὧν κέκτηνται ἡ Σχολὴ τὸ δικαίωμα τῆς βοσκῆς, ὅταν οὗτοι μένουσι ἐν ἀγραναπαύσει.

«Ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς γαιῶν τῆς Σχολῆς καλλιεργοῦνται οἱ ἀγροὶ κατὰ τὸ τριετές σύστημα εἰς ἔκτασιν 5.800 στρεμμάτων, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἐκμισθοῦνται διὰ πλειοδοτικῆς δημοπρασίας, ὡς λειβάδιον, σήμερον μόνον ἀντὶ 6.400 δραχμῶν. Ἡ διαφορὰ αὕτη ὀφείλεται κυρίως, εἰς βαθυμεικίας ἐπεκτάσεις τῶν δικαιομάτων τῶν ὁμόρων γειτόνων ἡμῶν τὰς ὁποίας ἐπεζήτησαν καὶ κατώρθωσαν νὰ λάβωσι παρὰ τῶν δικαστηρίων. Ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἐνοικίου προῆλθε κυρίως ἐξ ἀπωλείας τοῦ μᾶλλον χορτοπαραγωγῷ πρὸς τὴν θάλασσαν τμήματος».

Τὰ ζῶα

«Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου ἐκέκτητο ἡ Σχολὴ τὰ ἐξῆς ζῶα. 4 ἵππους, ἐξ ὧν δύο οὐγγρικοὺς ἀμάξης, 9 ἡμιόνους καὶ 4 βόας, ἐξ ὧν δύο Μακεδονικοὺς καὶ δύο Ρωσικοὺς. Προσέτι πρὸς ἐκμετάλλευσιν 3 ἀγελάδες, 2 ταύρους, 1 δαμάλι, 2 μόσχους καὶ 110 πρόβρα. Ἐκ τούτων κατόπιν διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου ἐξεποίησαμεν διὰ πλειοδοτικῆς δημοπρασίας 2 ἵππους καὶ 2 ἡμιόνους. Ἐκ τῶν 4 ἀροτριῶντων βοῶν ὁ εἰς Μακεδονικὸς ὁ καὶ ἰσχυρότερος ἀπέθανεν ἐξ ἐγκεφαλικῆς ὑπεραιμίας, οἱ δὲ ἕτεροι τρεῖς πρόκειται ἐπίσης νὰ ἐκποιηθῶσι, διότι ἄγουσι τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ εἶναι πλέον σχεδὸν ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν. Κατόπιν δὲ διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου πρὸς περιορισμὸν τῆς καλλιεργείας εἰς 300 μόνον στρέμματα θὰ διατηρήσωμεν μόνον τρεῖς ζεύγη ἀροτριῶντων, τὰ ὁποῖα καὶ ταῦτα δυστυχῶς δὲν εἶναι νεαρῆς ἡλικίας καὶ δέονται ἀντικαταστάσεως ἐντὸς δύο ἐτῶν.

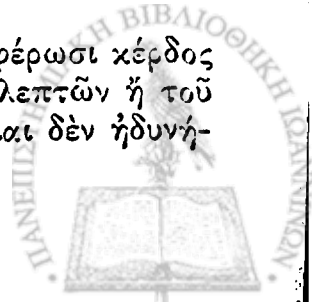
«Ἐκ τῶν πρὸς ἐκμετάλλευσιν ζῶων ἡ μία ἀγελάς εἶναι ἐντοπία παραμένουσα ἐν τῇ κοινοτικῇ ἀγέλῃ αἱ δὲ ἐπίλοιποι ἐγεννήθησαν ἐν τῇ Σχολῇ ἢ μὲν ἐξ ἐντοπίου ταύρου καὶ μικρῆς Ἑλβετικῆς ἀγελάδος, ἧς κέκτηται τὰς μορφολογικὰς ιδιότητας, ἢ δὲ ἐκ τῆς πρώτης καὶ τοῦ ἀνωτέρου ταύρου τῆς Σχολῆς. Ἡ τελευταία ἔτεκε διὰ πρώτην φοράν ἐφέτος τὴν 17 Ἀπριλίου, παρῆγε δὲ κατὰ μέσον ὄρον 8 χιλιόγρ. γάλακτος καθ' ἑκάστην, πρὸς ἀρκετὸν ἀναλόγως τῆς ξηρᾶς τροφῆς.

«Ἐκ τῶν δύο ταύρων ὁ μὲν εἶναι Ρωσικὸς, ὁ δὲ νεώτερος ἐγεννήθη ἐν τῇ Σχολῇ ἐκ πατρὸς ἐντοπίου καὶ μητρὸς βραχυκέρου ἀγγλικῆς φυλῆς, ἧς ἐκληρονόμησε τὰς ιδιότητας.

«Τοὺς ταύρους τῆς τῆς προσιθήμεθα νὰ ἐκποιήσωμεν κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἀφ' οὗ τοὺς πικρῶμεν διότι ἢ ἐν τῇ Σχολῇ διατήρησις τῶν εἶναι καθαρὰ πολυτέλεια. Δὲν δύνανται νὰ τραφῶσιν ὡς τὰ ἐντῆρια ζῶα ἐν τῇ βοσκῇ, οὔτε ἀντέχουσιν εἰς τοὺς καύσωνας τοῦ θέρους καὶ ἢ ἐν τῷ στενῷ διατροφῇ αὐτῶν ἀπαιτεῖ μεγάλα ἐξοδα. Ἀμφότεροι ὡς ἐπιβήτορες ἐντοπίων ἀγελάδων εἶναι ἀκατάλληλοι, διότι τὰ ἐξ αὐτῶν τέλεια εἶναι πολυποικίλα (πικρὰ) μὴ ἀντέχοντα εἰς τοὺς θερινοὺς ἐν τῇ βοσκῇ καύσωνας.

«Εἰς τοὺς μισθιαῖς πικρῶσι ὀφελείας τινὰς ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατανόησιν τῶν χαρακτήρων τῶν φυλῶν καὶ τῶν νόμων τῆς κληρονομικότητος. Διὰ τὴν κοινοτικὴν ἀγέλην σκοποῦμεν νὰ παρασκευάσωμεν ταύρους ἐκ μόσχων καταγομένων ἐξ ἐντοπίων γονέων δι' ἐντόνου διατροφῆς καὶ καταλλήλου διαίτης.

«Τὰ πρόβρα ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ὑπολογισμῶν μας, οὐδὲν ἀποφέρωσι κέρδος ἐνεκα τῶν συχνῶν ἀπωλειῶν, προξενουμένων ὑπὸ τῶν λύκων, τῶν κλεπτῶν ἢ τοῦ ψύχους. Μὲ ὅλην δὲ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπίβλεψιν αἱ τοιαῦται ἀπώλειαι δὲν ἡδυνή-

θησαν ἐπαρκῶς νὰ περιορισθῶσιν ἐκ τούτου καὶ ἐξ ἄλλων παραδειγμάτων μεγαλοκτηματιῶν συναγάγομεν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ποιμενικὴ προβατοτροφία εἶναι τότε μόνον προσοδοφόρος, ὅταν ὁ βοσκὸς εἶναι καὶ ἰδιοκτήτης τῶν προβάτων.

«Οἱ 11 πρὸ ἡμῶν παλαιοὶ μορτίται κέκτηνται 132 πρόβατα καὶ 30 ἀμνοὺς, 85 ἀγελάδας καὶ δαμάλια, 25 μόσχους, 20 ἡμιόλους καὶ ἵππους καὶ 12 ὄνους ἐκτὸς τῶν ἀροτριῶντων βεῶν ἢ ἵππων. Διὰ τὰ ζῶα ταῦτα καταβάλλουσιν οἱ μορτίται εἰς τὴν Σχολὴν διὰ τὴν βοσκὴν 1 κιλὸν κριθῆς καθ' ἑξάμηνον ἢ 3 δραχμάς. Τῆς πληρωμῆς ἐξαιροῦνται τὰ μὴ συμπληρώσαντα τὸ πρῶτον ἔτος, τὰ ἀροτριῶντα, ἐν βοθητικῷ, πέντε ἄλλα μεγάλα ζῶα καὶ δέκα πρόβατα. Οὕτω πρόκειται νὰ εἰσπράξωμεν διὰ τὸ παρελθὸν χειμερινὸν καὶ τὸ παρὸν θερινὸν ἑξάμηνον 630 δραχμάς. Οἱ νεωστὶ εἰσελθόντες 5 νέοι μορτίται δὲν κέκτηνται ζῶα πρὸς ἐκμετάλλευσιν».

Οἱ ἐργάται

«Κατ'ὅπιν διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου οἱ 8 τακτικοὶ ἐργάται περιορίσθησαν εἰς 4 μόνον. Ἡ ἐπίλοιπος ἐν τῇ Σχολῇ ἐργασία τελεῖται δι' ἐκτάκτων ἐργατῶν, οἱ ὅποιοι ὅμως εἶναι τόσον ἀναγκαῖοι, ὥστε διατηροῦνται πάντοτε. Κυρίως δ' εἰπεῖν ἐκτάκτους ἐργάτας χρειαζόμεθα μόνον κατὰ τὸν θερισμὸν καὶ ἀλωνισμὸν. Ἐν συνόλῳ οἱ μηνιαῖοι ἐργάται ἀποτελοῦνται ἐξ ἐνὸς ἀρχιεργάτου, ἐνὸς σταυλίτου, τριῶν ζευγιτῶν, ἐνὸς σιδηρουργοῦ, ἐνὸς ξυλουργοῦ καὶ δύο ἀγροφυλάκων, ὧν ὁ εἰς διορίζεται πρὸς τῆς Σχολῆς ὁ δὲ ἕτερος ἐκλέγεται παρὰ τῶν μορτιτῶν τῇ συγκαταθέσει τῆς Διευθύνσεως. Ἐκτὸς τούτου κέκτηται ἡ Σχολὴ δύο θαλαμηπόλους, ὧν ὁ εἰς διὰ τὰ προσωπικὸν καὶ ὁ ἕτερος διὰ τοὺς μαθητάς.» (1)

Ὁ Διευθυντῆς
ΣΩΚΡ. ΙΑΣΕΜΙΔΗΣ

Περὶ ἀποστολῆς νέων εἰς Εὐρώπην

Διὰ τοῦ Νόμου Β'Ρ'ΞΑ' τῆς 23 Ἀπριλίου 1906, «περὶ ἐκπαιδεύσεως δημοσίου χαρακτῆρος νέων εἰς Γεωργικὰς Ἐπιστημονικὰς καὶ Πρακτικὰς Σχολὰς τῆς Ἑσπερίας» θὰ ἀπεστέλλοντο, ἐφ' ὅσον χρόνον θὰ ὑφίστατο ἀνάγκη, ὅπως ἐκπαιδευθῶσι δύο νέοι ἔχοντες διετὴ τοῦλάχιστον φρόνησιν εἰς τὸ κυρίως Φυσικὸν Τμήμα τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ ἀπόφοιτοι τῶν ἐν Ἑλλάδι Γεωργικῶν Σχολῶν μὴ ἔχοντες συμπληρώσει τὸ 22ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, πρωτεύσαντες δὲ εἰς διαγωνισμὸν, προκηρυσσόμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν. Κατὰ δὲ τὸ ἀρθρ. 5, θ' ἀπεστέλλοντο κατὰ πᾶν ἔτος, ἐφ' ὅσον ὑφίστατο ἀνάγκη, καὶ δύο τῶν ἀποφοίτων τῶν ἐν Ἑλλάδι Γεωργικῶν Σχολῶν, ἐκ τῶν διατελούντων εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν μὲ βαθμὸν ἀρχιεργάτου ἐπὶ τριετίαν τοῦλάχιστον, εἰς Πρακτικὰς Σχολὰς τῆς Ἑσπερίας ὅπως ἐπὶ ἑξ ἡμῶν μέχρι ἐνὸς ἔτους συμπληρώσωσι τὰς γνώσεις των εἰς εἰδικοὺς κλάδους τῆς γεωργίας ἢ τῆς γεωργικῆς βιομηχανίας (2).

Ἡ σημασία τῆς Γεωργικῆς Διδασκαλίας. Γνώμη τοῦ κ. Καναγκίνης.

Κατὰ τὸ 1908 ὁ κ. Π. Καναγκίνης δημοσιεύει εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας» ἀρθρον τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικὴ ἐν Ἑλλάδι πρὸ οδοῦ καὶ σημασία τῆς Γεωργικῆς διδασκαλίας». Ἐκ τοῦ ἀρθρου αὐτοῦ ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα. Λέγει.

«Θέτω τὸ ἐξῆς ἐρώτημα.

(1) «Δελτίον τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν», ἔτος 6ον 1906. Τεύχ. 2ον Σελ. 105—111.

(2) «Ἐφημ. Κυβερνήσεως» Α'. 27 Ἀπριλ. 1906. Σελ. 465.

«Τίνι τρόπῳ δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν ἐν Ἑλλάδι λεγεῶνα ὀλόκληρον ἀμίσθων διδασκάλων τῆς γεωργίας καὶ ἐγκατεσπαρμένων ἐν μέσῳ τοῦ γεωργικοῦ μας πληθυσμοῦ εἰς ὅλας τὰς γωνίας τοῦ Κράτους μας ;

«Ἀπαντῶ. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῇ ἐκπαίδευσει τῶν γεωργικῶν γνώσεων». Ἐπεξηγῶν δὲ τὴν σκέψιν του προτείνει τὸν διορισμὸν κυρίως εἰς τὰ Ἐπαρχιακὰ Γυμνάσια ἐπιστημόνων γεωπόνων διπλωματούχων Ἀνωτέρων Γεωργικῶν Σχολῶν οἱ ὅποιοι θὰ εἶχον ὡς ἔργον .

α') «Τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας εἰς τὰς δύο πρώτας γυμνασιακὰς τάξεις τῶν μαθητῶν ὑποχρεουμένων νὰ κρατῶσι σημειώσεις καὶ οὐχὶ βιβλία.

β') «Τὴν ὀργάνωσιν μηνιαίων ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ἐκδρομῶν καὶ ἑξαμηνιαίων ἢ ἐτησίων ἐκτὸς τῆς Ἐπαρχίας τοιούτων.

γ') «Τὴν ἐν περιοδείαις διὰ διαλέξεων ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ἀνάπτυξιν τῶν γεωργικῶν γνώσεων , διὰ συμβουλῶν δὲ καὶ παρατρύψεων ἐφαρμογὴν τῶν νέων τρόπων καλλιέργειας.

δ') «Τὴν ὀργάνωσιν γεωργικῶν συνδέσμων, ἐπαρχιακῶν Ἐκθέσεων, διαγωνισμάτων κλπ.».

Ἵπολογίζει ὅτι μὲ ἐφαρμογὴν ἐνὸς τοιούτου προγράμματος, ἐντὸς δεκαετίας ἴσως, ἡ Χώρα μας θὰ εἶχε κάμει καταπληκτικὰς προόδους.

«Ὅταν οἱ γυμνασιόπαιδες ἀποκτήσωσι τοιαύτας γνώσεις θὰ τὰς μεταδώσωσιν εἰς τὸν ἐπαρχιώτην γεωργὸν ἢ κτηματίαν πατέρα ἢ θεῖον, φίλον, ἢ συγχωριανόν των, θὰ τὰς ἐκπαιδάξωσιν εἰς αὐτὸν δὶς καὶ τρίς, θὰ τὸν ἐπηρεάσωσιν ὅπως οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ νὰ τὸ πράξῃ ὁ περιοδεύων γεωπόνος, εἰς διφυσικῶς ὀφιλύποπτος χωρικὸς δυσπιστεῖ, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θὰ πειραματισθοῦν εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ πατρὸς ἢ συγγενοῦς των, οὕτω δὲ καὶ τοὺς περὶ αὐτοῦς θὰ φωτίσωσιν καὶ εἰς αὐτοὺς θὰ ἀναπτυχθῇ ὁ πρὸς τὴν γεωργίαν ἔρωσις.....».

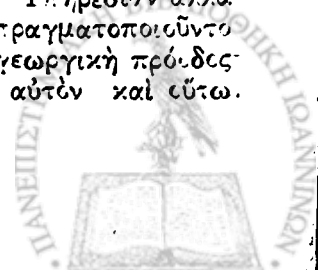
Παραπονεῖται κατόπιν διότι δὲν κατενοήθη ἀπὸ τοῦς «ποδηγητοῦντας τὴν μέσσην ἡμῶν ἐκπαίδευσιν» ἢ σημασίαν ἐνὸς τοιούτου μαθήματος καὶ ζητεῖ ὅπως, διὰ παντὸς μέσου ἐξευρεθῇ τρόπος, ἵνα τὰ γυμνασιακὰ προγράμματα διαθέτωσι καὶ ὥρας τινὰς γεωργικῶν μαθημάτων.

Συνεχίζων ὁ κ. Καναγκίνης ζητεῖ νὰ ἐξασφαλίσωμεν δημοδιδασκάλους καὶ δημοδιδασκαλίσσας κατόχους τῶν στοιχειωδῶν γεωργικῶν γνώσεων, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ γεωργοῦ θὰ ἔχη μεγαλύτεραν ἐπίδρασιν ἢ γνώμη τοῦ διδασκάλου παρὰ τοῦ περιοδεύοντος γεωπόνου. Πρὸς τοῦτο ζητεῖ νὰ εἰσαχθῶσι συστηματικῶς εἰς τὰ Διδασκαλεῖά μας καὶ εἰς τὸ Ἀρσάκειον τὰ γεωργικὰ μαθήματα «πρὸς δὲ οἱ ἐν τοῖς γυμνασίοις κατὰ ἐπαρχίαις διδάσκοντες προσκαλῶσι κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλους, οἵτινες ὑποχρεωτικῶς νὰ προσέρχωνται εἰς ἀκρόασιν γεωργικῶν μαθημάτων»(1).

Γεωργικὴ διδασκαλία εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Τίρυνθος

Εἰς τὰ 1909 δημοσιεύεται εἰς τὸ «Γεωργικὸν Δελτίον τοῦ Ἵπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν» ἔκθεσις, φέρουσα τὸν τίτλον. «Ἐργασίαι καὶ παρατηρή-

(1) Σελ. 50—52. — Ὁ κ. Καναγκίνης νῦν (1938) Γεν. Διευθυντὴς τοῦ Ἵπουργείου τῆς Γεωργίας καὶ Προϊστάμενος τῶν Γεωργικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Μελετῶν τῆς Χώρας, ὑπ' ἔμφει τοῦ ὁποίου ἐθέσαμεν τὴ πρὸ τριακονταετίας γραφὴν ἄρθρον του εἶχε τὴν εὐγενῆ καλασύνην νὰ μᾶς πληροφορήσῃ ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἔγραφε τοῦτο δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν Δημοσίαν Ἵπηρεσίαν ἀλλὰ διηύθηγε τὰ Ζωγράφεια τότε κτήματα τῆς Θεσσαλίας καὶ ὅτι ἂν ἐκτοτε ἐπραγματοποιούντο τὰ ὅσα ὑποδείκνυεν ἄλλοιᾶ θὰ ἦτο πρὸ πολλοῦ ἡ γεωργικὴ συνείδησις καὶ ἡ γεωργικὴ πρόοδος τῆς χώρας. Εὐτυχῶς, μᾶς προσέθεσε, τελευταίως εἰσερχόμεθα εἰς τὴν δρέμειν αὐτὴν καὶ οὕτω μμποροῦμε νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἡμεῖς «Κάλλιον ἄργα παρὰ ποτέ».

σεις ἐν τῷ Γεωρικῷ Σταθμῷ Τίρυνθος». Ἡ ἐκθεσις αὕτη ἐγράφει ἀπὸ τὸν Γεωπόνον καὶ τότε Διευθυντὴν τοῦ Σταθμοῦ Σωκρ. Ἰασειδίην τὸν κατόπιν Διευθυντὴν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Γεωργίας. Ἐξ αὐτῆς ἀποσπῶμεν τὸ μέρος τὸ φέρον τὸν τίτλον «Γεωργικὴ Διδασκαλία».

«Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ Σταθμῷ ἐργασιῶν ἡμῶν μεγίστην ὠφέλειαν παρέχομεν εἰς τοὺς γεωργοὺς διδάσκοντες αὐτοὺς τὰ διάφορα μέσα πρὸς βελτίωσιν διαφόρων κλάδων τῆς Γεωπονίας ὡς καὶ πρὸς καταπολέμησιν ἢ καὶ πρόληψιν διαφόρων ἐμφανιζομένων ἀσθενειῶν ἐπὶ φυτῶν ὡς καὶ ἐπὶ ζώων ἀκόμη. Δυστυχῶς αἱ γινόμεναι ἐν τῷ Σταθμῷ ἐργασίαι δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἀμέσως ἐπωφελεῖς εἰς τοὺς γεωργοὺς, οὐδὲν ἄλλως ἐνδιαφερομένους περὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, οὐδ' ἐπισκεπτομένους αὐτόν, καίτοι τακτικῶς διερχομένους ἔμπροσθεν αὐτοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ναυπλίου Ἰσθμοῦ Ἄργους. Μόνον, ὅταν φέρωσι φορβάδα τινα εἰς τοὺς ἐν τῷ Σταθμῷ ἐπιβήτορας ἢ μόνον ἐξαιρητικῶς, ὅταν ἐνσκήψῃ ἀσθενεία τις ἐπικπειλοῦσα τὴν γεωργικὴν αὐτῶν παραγωγὴν, σπεύδουσι πρὸς ἡμᾶς ζητοῦντες ὁδηγίαν, ἀλλὰ καὶ τότε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολὺ ἄργά. Διὰ τοὺς λόγους τούτοις εἰμεθα ἠναγκασμένοι νὰ περιερχώμεθα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰ κτήματα τῆς Ἄργολίδος καὶ νὰ διδάσκωμεν ἐπὶ τόπου τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐργαζομένους κτηματίας ἢ ἐνοικιστὰς καὶ ἐργάτας ἢ ἐπιστάτας περὶ τῆς τελειότερας ἐκτελέσεως ἐκείνων τῶν ἐργασιῶν, ἃς παρατηροῦμεν πλημμελῶς ἐκτελουμένας. Οὕτως ἐδιδάξαμεν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ψεκασμῶν περιελθόντες πολλὰς σταφιδαμπέλους τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς τοῦ πολτοῦ διανέμοντες συγχρόνως καὶ ἐρυθρὸν χάρτην ἡλιοτροπίου, τὸν τρόπον τοῦ ψεκασμοῦ κλπ. Κιτὰ τὸν χρόνον τῆς σηροτροφίας περιήλθομεν πολλὰς οἰκίας εἰς τὰ χωρία Κούτσι καὶ Τολὸ καὶ ὠδηγήσαμεν αὐτοὺς περὶ τῆς καταλληλοτέρας ἐκτροφῆς τοῦ μεταξοσκώληκος. Κατεδείξαμεν τὴν χρησιμότητα ἐπαρχοῦς ἀραιώσεως τῶν σκωλήκων, τὰς ἐκ τῆς διατροφῆς ὑγρῶν φύλλων προερχομένας ζημίας κτλ. Διεθρέψαμεν ἐπίσης μεταξοσκώληκον ἐν τῷ Σταθμῷ καθ' ὅλους τοὺς ἀπαιτούμενους παρὰ τῆς ἐπιστήμης κανόνας καὶ ἔσχουμεν λαμπρὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ βεβαιοῦμεν, ὅτι οὔτε εἰς ἐκ τῶν ἐνδιαφερομένων ἐπεσκέρθη τὴν ἐκτροφὴν καίτοι ἐπανειλημμένως πολλοὺς προσεκαλέσαμεν. Ἐπίσης παρατηρήσαμεν μεγάλην ἀδιαφορίαν καὶ εἰς διαλέξεις γενομένας κατόπιν προειδοποιήσεως ἐν Ἄργει καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου διετάχθημεν νὰ μεταβῶμεν παρὰ τοῦ Σ. Ὑπουργείου.

«Ἐν Ἄργει ὠμιλήσαμεν πέρυσι περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν καλῶν οἴνων ἐν τῷ Συλλόγῳ «Δαναῶν».

«Πολὺ ὀλίγοι προσῆλθον καὶ οὗτοι ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων ἐξ ἀπλοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐνδιαφέροντος, ἐν ᾧ ἐκ τῶν ἐνδιαφερομένων ἀκριβῶς περὶ τοῦ ζητήματος σχεδὸν οὐδεὶς προσῆλθε. Ἐν Γυθείῳ, ὅπου μετέβημεν κατόπιν διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου τῆ αἰτήσεως τοῦ ἐκεῖ κτηματικοῦ Συλλόγου ἐποιησάμεθα διάλεξιν ἐν τῇ αἴθρᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν οἴνων, ὡς καὶ περὶ πρόληψεως ἀσθενειῶν τιῶν αὐτῶν συνήθων ἐν τῷ τόπῳ ἐν τούτοις καὶ ἐκεῖ ὀλίγοι προσῆλθον.

«Θεωροῦμεν ἐπομένως ὡς καταλληλότερον τρόπον γεωργικῆς διδασκαλίας τὸν γινόμενον διὰ μεταβάσεως τῶν γεωπόνων ἐντὸς τῶν κτημάτων καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς ἐπιδείξεως τῶν δυνατῶν βελτιώσεων ἐν τῇ καλλιέργειᾳ καὶ διὰ τῆς ἀμέσου ἐφαρμογῆς τῶν πρὸς πρόληψιν καὶ καταπολέμησιν τῶν ἀσθενειῶν τῶν φυτῶν μέσων ἐπὶ τόπου διὰ πρακτικῶν καὶ ἀμέσων ἐκτελέσεων. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι οὔτε εἰς τοὺς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς μεταβαίνουν οὔτε καὶ συγκεντρῶνται προειδοποιούμενοι, ἵνα ἢ διδασκαλία γένηται συγχρόνως εἰς πολλοὺς παρὰ μόνον, ἔταν ἐπαπειλοῦνται ὑπὸ σοβαροῦ κινδύνου, ἔταν π. χ. ἴδωσι τοὺς κήπους τῶν καταστρεφόμενους ἐξ ἀσθενείας τινός. Ἐν συνόψει οἱ ἐνδιαφερόμενοι ζητοῦσι νὰ ἴδωσι τὰ ὑπὸ τοῦ γεωπόνου συνιστώ-

μενα μέτρα τιθέμενα πρακτικῶς ἐν ἐφαρμογῇ ὄχι ἐν τῷ Σταθμῷ, ἀλλὰ ἐντὸς τῶν κτημάτων αὐτῶν» (1).

Συμπεράσματα ἐκ τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Ἰασεμίδου

Ὁ μελετῶν τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἀειμνήστου Ἰασεμίδου βλέπει μετ' ἐκπλήξεως ἓνα Ολιβερώτατον γεγονός διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνος Γεωργοῦ. Τὴν ἀδιαφορίαν του πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Ἰασεμίδης παραπονεῖται διότι οὔτοι «οὐδὲν ἐνδιαφέρονται περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Σταθμοῦ, οὐδ' ἐπισκέπτονται αὐτὸν καίτοι τακτικῶς διέρχονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ναυπλίου—» Ἀργους». Γεννᾶται οὕτως ἓνα σπουδαῖον ζήτημα. Θὰ δημιουργήσωμεν ἄραγε ποτὲ συνειδητοῦς Γεωργοὺς; Εἰς ἄλλας χώρας οἱ Γεωργοὶ συγκεντρούμενοι εἰς τὰς Λέσχας τῶν συζητοῦν, ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ ζητήματά των, παρακολουθοῦν κάθε κίνησιν, κάθε νεωτερισμόν, τὸν σχολιάζουσι, πειραματίζονται, ζητοῦν συμβουλὰς καὶ οὔτοι προάγουσι τὸ ἐπ' ἀγγελά των καὶ ἀνυψῶναι τὸ ἔργον των. Ὁ Ἕλλην ἀγρότης ἄτολμος, δειλός, φιλύποπτος ἐννοεῖ νὰ ζῇ μέσθ' ἐν τῷ σκοτάδι, μαζῇ μὲ τὰς προλήψεις του, μὲ τὰς περιορισμένας γνώσεις του, μὲ τὰς ἀμφιβολίας του. Ἡ Πελοπόννησος θεωρεῖται ὅτι κατοικεῖται ἀπὸ ἀγροτικούς πληθυσμούς προηγημένους καὶ κατ' ἀνώτερον λόγον ἢ περιφέρειαν Ναυπλίας. Ἐν τούτοις τὰ λόγια, τὸ παράπονον τοῦ Ἰασεμίδου, κατὰ τὸ 1909, φανερώνει ὅτι ὅλοι οἱ διακηρύσσοντες τοιαύτας γνώμας, ἐπιπολαίως σκέπτονται καὶ ἐπιπολαίως κρίνουσιν. Ἐρχεται δὲ καὶ ἄλλο γεγονός νὰ ἐνισχύσῃ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ Ἰασεμίδου. Ὁ κ. Δ. Συράκης, ὁ τέως Γενικός Ἐπιθεωρητὴς τοῦ Ὑπουργείου μας, ὡς Διευθυντὴς τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἠλείας κατὰ τὸ 1909, ἐκφράζει τὴν ἀπλόυτον δυσἀρέσκειάν του διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Λαοῦ Κυπαρισσίας κατὰ τὴν δοθεῖσαν εἰς τὴν πόλιν τῶν γεωργικῶν του διάλεξιν. (2) Ἐπαναλαμβάνομεν εἶναι θλιβερὴν τὴν γεγονὸς τοῦτο καὶ εὐχόμεθα ἀπὸ μέσης ψυχῆς σήμερον, μετὰ μίαν εἰκοσιπενταετίαν, νὰ ἔχωσι τὰ πράγματα μεταβληθῇ. Πάντως τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ μετὰ περισκέψεως καὶ νὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ φρονῶ ὅτι δημιουργός αὐτῆς τῆς καταστάσεως δὲν εἶναι μόνον ὁ πολιτικός κόσμος τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Γεωπρόνοι μας, οἱ ὅποιοι παρ' ὄλην τὴν καλὴν τῶν θέλησιν καὶ παρ' ὅλα τὰ προσόντα των, δὲν μεταβάλλονται εἰς δυνάμεις ἀναμορφωτικὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγροτικοῦ Κόσμου.

Τὸ Πρακτικὸν Ἀγροτικὸν Σχολεῖον κατὰ τὸ 1909

Κατὰ τὸ 1909 ἐδημοσίευσamen ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον τὰ ἑξῆς.

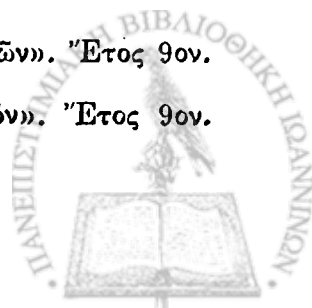
«Διατὶ νὰ μὴ θέλωμεν, διατὶ νὰ μὴ ζητῶμεν νὰ θέσωμεν εἰς ἐφαρμογὴν πᾶν ὅτι δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπωφελῶς ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν εἰς τὸν τόπον μας, εἶναι κάτι τι ἀκατανόητον διὰ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν.

«Πάντες κατ' ἴδιαν ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν βαίνομεν ἐπὶ ρόδιον, ὅτι ἀκολουθοῦμεν ὁδὸν ἐναντίαν πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου καὶ ἐν τούτοις οὐδεὶς ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα, ὅστις θὰ ἐπιφέρῃ τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα καὶ θὰ θεμελιώσῃ ὄρους ἐθνικοῦ βίου κρύπτοντας τὰ σπέρματα ἀφθόνων ἐθνικῶν καρπῶν.

«Τὸ ν' ἀποταθῇ τις εἰς τὸ ἐπίσημον Κράτος, εἶναι ματαιοπονία, τὸ νὰ θελήσῃ νὰ θίξῃ τὴν χορδὴν τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας εἰς τὰ ἄτομα εἶναι ἔργον ἄχαρι, ἀπομένει ὅμως μία θύρα καὶ αὐτὴν θὰ κρούσωμεν διὰ τῶν γραμμῶν αὐτῶν, εἴθε δὲ νὰ εὔρουν ἀπήχησιν οἱ λόγοι οὔτοι εἰς τὰ εὐγενῆ στήθη καὶ τὰς πατριωτικὰς καρδίας ἐκείνων πρὸς οὓς ἀπευθύνονται.

(1) «Δελτίον τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν». Ἔτος 9ον. Τεῦχ. 1. 1909. Σελ. 43—44.

(2) «Δελτίον Γεωργικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν». Ἔτος 9ον. Τεῦχος 2. 1909 Σελ. 8—9.

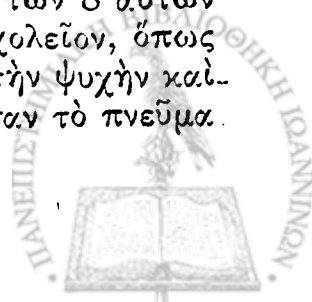

«Σεῖς οἱ μεγαλοῦδεάται οἱ παθοῦντες μετὰ θάνατον νὰ θέσητε ἓνα λίθον διὰ τὸ μέγα οἰκοδόμημα τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, τί ὠφελήσατε μέχρι σήμερον τὸ Ἔθνος τυφλῶς διαθέτοντες τὴν περιουσίαν σας ; Ὅλοι σεῖς οἱ περυσίζοντες τὸν πλοῦτόν σας διὰ τὴν ἰδρυσιν Εὐαγγελισμῶν καὶ Πτωχοκομειῶν, διὰ τῶν ὁποίων βεβαίως ἀνακουφίζονται αἱ κοινωνίαι ἀλλὰ δὲν ἀνορθοῦνται τὰ ἔθνη. Ὅλοι σεῖς οἱ ἐγκολπούμενοι τὴν δυστυχίαν καὶ αὐτῆς τὰς πληγὰς ἐπουλοῦντες εἶναι ὠραῖον καὶ ὑψηλὸν τὸ εὖ ποιεῖν, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ δὲν στηρίζονται καταρρέοντα ἔθνη καὶ δὲν τονοῦνται νεκρούμενοι ἐθνικὸὶ πόθοι. Ὅλοι σεῖς οἱ φιλαργύρως φυλάσσοντες τοὺς θησαυροὺς σας διὰ νὰ τοὺς προσφέρητε μετὰ θάνατον, σεῖς οἱ τὸ περίσσευμα τοῦ πλούτου σας ὄνειροπολοῦντες νὰ διαθέσητε ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν, ὅλοι σεῖς οἱ θησαυρίζοντες διὰ νὰ ἐκπλήξητε διὰ τῆς διαθήκης σας, ὅλοι σεῖς οἱ ἀποστέλλοντες ἡγεμονικὰς, δωρεάς, ὅλοι σεῖς οἱ πρόθυμοι εἰς ὑλικὰς θυσίας κατόπιν ἐπικλήσεων ἐνθουσιωδῶν ὅλοι σεῖς οἱ ὄνειροπολοῦντες νὰ δημιουργήσητε διὰ τοῦ χρήματός σας κάτι τὸ καλὸν διὰ τὸ Ἔθνος καὶ παθοῦντες νὰ καταστήσητε τὴν Ἑλλάδα μεγάλην, ἔνδοξον, ἀνθηρὰν, πλήρη ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ μεγαλείου, στραφῆτε πρὸς ἑαυτοὺς, ρίψατε βλέμμα εἰς τὴν κοινωνίαν μας καὶ ζητήσατε νὰ ἀνεύρητε κατὰ πόσον οἱ σκοποὶ τῶν πατριωτικῶν καρδιῶν καὶ γενναιοφρόνων ψυχῶν ἐπέφερον τὸ παθούμενον ἀποτέλεσμα. Κατὰ τί τὸ Ἔθνος ἐμεγαλύνθη, καὶ ἐκρατύνθη καὶ ἀνυψώθη καὶ ἐμαγαλοῦργησε ; Κατὰ πόσον οἱ ἐθνικὸὶ πόθοι ἐπραγματοποιήθησαν ; Ἡ κοινωνία ἐξυψηρετήθη, ἡ οἰκογένεια ἡγαπήθη, οἱ χαρακτῆρες διεπλάσθησαν, ὁ νοῦς ἐμορφώθη, ἡ καρδιὰ ἐξυψώθη, ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος ἐπολλαπλασιάσθη ; Κατὰ τί ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ, ὁ ἐθνικὸς νοῦς ἐστράφησαν εἰς τὰ μεγάλα ἰδεώδη τὰ χαρακτηρίζοντα ἡμῶν τῶν ἰδίων τὰ ἔργα, τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀποφάσεις ; Κατ' οὐδέν, διότι ἐξ ὅλων αὐτῶν ἐλλεῖπει τὸ ἐλατῆριον ἐκεῖνο τὸ δημιουργικόν, τὸ παραγωγικόν, τὸ μορφωτικόν, τὸ ἀποφέρον ἀποτελέσματα ἐνδικέροντα ἀμέσως τὸ ἐθνικόν μας μεγαλεῖον.

«Εἰς ὑμᾶς λοιπὸν ἀποτείνομαι σήμερον καὶ ζητῶ νὰ στραφῆ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ σας εἰς ἄλλας σφαίρας, εἰς ἄλλους ὀρίζοντας θετικωτέρους, βασιμωτέρους, ἐθνικωτέρους. Καὶ τοὺς ὀρίζοντας αὐτοὺς τοὺς περιχλεῖει μίαν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν καὶ ὠραίαν ἰδέαν. Καὶ ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἡ σύστασις Γεωργικῶν Πρακτικῶν Σχολείων εἰς τὰ χωρὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ Κράτος οὐδέποτε νὰ σχεωθῆ περὶ αὐτῶν. Θὰ παρέλθῃ μακρὸς χρόνος διὰ νὰ δημιουργήσῃ, ἐνδόχεται λοιπὸν εἰς ὑμᾶς, τὰ μεγαλοῦργὰ πνεύματα καὶ τὰς πατριωτικὰς καρδίας, νὰ ἀναπληρώσητε τοῦ Ἔθνους τὴν ἔλλειψιν.

* *

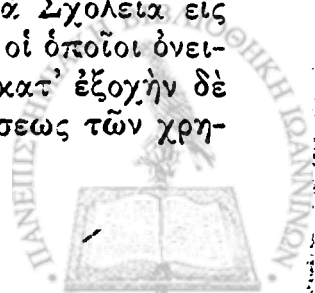
«Ἡ ἰδρυσις ἐνὸς Γεωργικοῦ Πρακτικοῦ Σχολείου διὰ μικροὺς χωρικόπαιδας ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἰς ἓν χωρίον θὰ εἶναι μία ὕασις, μία χαρὰ, μία εὐτυχία. Τὴν ἔλλειψιν δὲ ταύτην τῆς χαρᾶς, τῆς ὀρέσου τὴν ἡσθάνθησαν ἔταν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1907 εὐρέθησαν αἰφνης, κατόπιν μεταλλευτικῆς ἐκδρομῆς, εἰς ἓν τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων τῆς Κυνοῦρίας. Ἐπλησίαζεν ἡ δύσις τοῦ ἡλίου καὶ κατάκοπος ἐκ τῆς πολυῶρου ἡμιονοδρομικῆς περιείας ἐζήτησα μετὰ τοῦ συντρόφου μου καταφύγιον πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ κατάπυξιν τῆς διψῆς μας. Εἶχομεν ἀγωγιάτην Ἠλίαν τινά, ὁ ὁποῖος ὑπερηφάνως διηγεῖτο, ὅτι εἶχεν εἰς τὸ παθητικόν του ἓνα φόνον, μίαν ἀπαγωγὴν καὶ μίαν στρατιωτικὴν λιπασταξίαν, καὶ ὁ ἀκούραστος αὐτὸς εἰς τοὺς πόδας καὶ τὴν συνείδησιν σύντροφός μας ἤτο ἤδη πατὴρ 8 τέκνων, εἶχε δὲ καταπατήσῃ ἀρκετὰς γάλας τοῦ Δημοσίου εἰς μίαν ράγιν τοῦ βουνοῦ καὶ ἐκεῖ εἶχε στήσῃ τὴν ὠλεάν του τὴν θερινήν, εἰς ἣν μᾶς ὠδήγησε πρὸς ἀναψυχὴν. Φαντασθῆτε ἕκαστος τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πατρὸς Ἠλίου καὶ τῆς ἡμιαγρίας συζύγου του ἐπὶ τῶν 8 αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. Φαντασθῆτε δὲ ἐξ ἄλλου καὶ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ὅπως σήμερον λειτουργῆ, μὲ τὴν ξηρὰν ἐκείνην μέθοδον τὴν μὴ υἱοῦσαν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ μόνον ἀποξηραίνουσαν καὶ ἀποβλακοῦσαν τὸ πνεῦμα.

αὐτοῦ. Ὁ Ἡλίας ἐκάλεσεν ἓν ἐκ τῶν ἀρρένων τέκνων του, τὸ ὑποῖον ἐμαθήτευεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν ἴσῃν πρὸς ἐκείνην, ἣν θὰ ἠσθάνετο ἂν εἶχε κάμει ὁ φόνους ἐπὶ πλεόν καὶ 10 ἀπαγωγάς, δι' ἃς ἔλεγεν ὅτι ἦτο πλασμένος, τοῦ εἶπε νὰ φέρῃ τὸ βιβλίον του διὰ νὰ τὸ ἀκούσωμεν ἀναγινώσκον αὐτό. Ὁντως ὁ μικρὸς ἔλαβεν αὐτὸ καὶ ἤρχισεν ἀναγινώσκων μεγαλοφώνως ἀλλὰ ἀτόνως καὶ ἄνευ χρωματισμοῦ μίαν περιχοπὴν ἀφορώσαν ἀγροτικὴν τινὰ περιγραφὴν. Βεβαιωθῆτε ὅτι περιεῖχε τοιαύτας λέξεις ἐντὸς τὸ βιβλίον αὐτό, ὥστε μόνον διὰ τοῦ λεξικοῦ θὰ ἦτο δυνατὸν ἢ κατανόησις τῆς περιχοπῆς ταύτης. Ὁ δὲ μικρὸς ὡς ἦτο ἐπόμενον, οὐδὲ ιδεῶν εἶχε τοῦ τί ἀνεγίνωσκε καὶ ποίαν ἔννοιαν εἶχε τοῦτο. Φαντασθῆτε λοιπὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἐπίδρασιν οὐδὲ ἔμμεσον οὐδὲ ἄμεσον ἐπὶ τῆς κοινωνίας. Ὁ μικρὸς, ὁ ὁποῖος πιθανῶς τάχιστα θὰ διακόψῃ τὰ μαθήματά του διὰ τὴν ἀσχολουθῆσθαι τὸ τρῆχ' ἑαυτοῦ ἐπ' ἀρχαίῳ, ἐκ τοῦ σχολείου του, οὐδὲν ἐπωφελές, πρακτικόν, ὠφέλιμον ἢ ἀποκομίσῃ. Ἄν ὅμως ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα, ἂν ἢ διδασκαλίᾳ δὲν ἐστηρίζετο εἰς τὸ ἄκρπον ἐκεῖνο βιβλίον, ἀλλὰ εἰς τὸ μεγάλο βιβλίον τῆς φύσεως, τῆς γῆς, ἡποία ὠφέλεια ἄμεσος διὰ τὸν χωρικόπαιδα καὶ ἔμμεσος διὰ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του καὶ τοὺς γονεῖς του ἀκόμη; Τὴν τοιαύτην ὠφέλειαν οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι μέχρι σήμερον κατενόησε καὶ οὐδεὶς ἐσχέφθη νὰ τὴν θέσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πρακτικότητος. Τὴν ζητοῦμεν λοιπὸν ἤδη διὰ τῶν γραμμῶν μας αὐτῶν καὶ τὴν ζητοῦμεν ἀπὸ τὰ ἐκλεκτὰ τέχνα τῆς πατρίδος τὰ κρύπτοντα εἰς τὰ στήθη των εὐγενεῖς παλμοὺς ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ εὐδαιμονίας τῆς Ἑλλάδος. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ἤδη ν' ἀπευθυνθῶμεν ὀνομαστικῶς πρὸς ἓν ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν καὶ μεγάλων αὐτῶν τέκνων, πρὸς τὸν κ. Χαροκόπου καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἄδειαν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς διαθέσεως τοσούτου πλούτου πρὸς ἴδρυσιν Οἰκοκυρικῆς Σχολῆς, νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ιδεῶν μας, ἐπὶ τῶν πύθων μας, τοσούτον μᾶλλον καθ' ὅσον διὰ τῆς Γεωργίας ὁ κ. Χαροκόπος ἀπέκτησε τὴν μεγάλην αὐτοῦ περιουσίαν.

«Καὶ θὰ ὁμιλήσωμεν πρὸς τὸν μεγάλῳφρονα Κεφαλλῆνα μὲ γλωσσῶν εὐθαρσῆ ἀνάλογον πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν, ἐξ ἧς ὁρμώμεθα πρὸς ἔκφρασιν καὶ διατύπωσιν τῶν ιδεῶν μας. Ὁ κ. Χαροκόπος διαπανθῶς ἀφειδίως ἴδρυσεν τὴν Οἰκοκυρικὴν αὐτὴν Σχολὴν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ προᾶξις του αὕτη ἐπέσυρε τὴν ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν θαυμασμὸν πάντων ἡμῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς Σχολῆς ταύτης δὲν ἀναμένομεν τοὺς ἀναλόγους καρποὺς καὶ τὰ μεγάλα καὶ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἐχομεν τὴν ιδεῶν ὅτι ἡ Ἑλληνὶς νοικοκυρὰ οὐδέποτε θὰ μορφωθῇ τοιαύτη, διὰ τοῦ εἰδικοῦ Σχολείου. Διότι νοικοκυραὶ ἐκ φύσεως, ἐξ οἰκογενειακῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων εἶναι ὅλαι αἱ Ἑλληνίδες. Τὸναντίον φοβούμεθα ὅτι μία τοιαύτη εἰδικὴ μόρφωσις τῶν κορασίδων τοῦ Λαοῦ τείνει μᾶλλον εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ τὸν ἐκφυλισμὸν παρ' εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν πρόοδον. Τὸ διατὶ εἶναι ἀντικείμενον ἰδιαιτέρως μελέτης καὶ ἐπιφυλασσόμεθα ἀργότερον νὰ τὸ πραγματευθῶμεν.

«Μόνον θὰ τονίσωμεν ὅτι ἡ εἰδικὴ μόρφωσις θυγατέρων τοῦ Λαοῦ, ἄνευ γενικωτέρων βάσεων, εἶναι βῆμα τολμηρὸν, εἶναι ἄλλα τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπιφέρῃ πτώσεις ἀνεπανορθώτους ὅταν ἐπιχειρῆται ἀπὸ τάξεις κοινωνικὰς, αἱ ὁποῖαι προηγουμένως δὲν παρεσκευάσθησαν πρὸς τοῦτο. Διὰ τοῦτο διὰ τοῦ ἄρθρου μας αὐτοῦ ζητοῦμεν νὰ στρέψῃ ὁ πρακτικὸς Κεφαλλῆν, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος φιλόπατρις Ἑλληνα, ἄλλοῦ τὴν προσοχὴν του καὶ τὴν μέριμνάν του εἰς τὰ τέχνα τῶν χωρικῶν, εἰς τὰ τέχνα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα ἀναπτυσσόμενα καὶ μορφούμενα ὑπὸ ὄρους εἰδικοὺς δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τὸ ἄριστον ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν ἀνωτέρων βλέψεων. Καὶ οἱ ὅροι οὗτοι εἶναι τὰ Πρακτικὰ Ἀγροτικὰ Σχολεῖα εἰς τὰ χωρία τῆς Ἑλλάδος. Εἰς αὐτὰ ἄς στραφῇ ἢ μέριμνα ὄλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὄνειροπολοῦσι καὶ ποθοῦσι βελτίωσιν πραγματικὴν εἰς τὸν τόπον μας, κατ' ἐξοχὴν δὲ τοῦ κ. Χαροκόπου, ὅστις κατενόησεν ὅτι ὁ καλλίτερος τρόπος διαθέσεως τῶν χρη-

μάτων του είναι ή εν ζωῇ δωρεά, καθ' ἣν ἔγρυπνον τὸ ὄμμα τοῦ δωρητοῦ θὰ παρακολουθῇ τὴν τύχην αὐτῆς. (1)

B'.

«Φαντασθῆτε εἰς τὸ Ἀμυρούσιον ἢ Κηφισιάν ἢ εἰς οἶον δήποτε ἄλλο χωρίον λειτουργοῦσαν μίαν Σχολὴν παρομοίαν, συντηρουμένην ἀπὸ τὰ κεφάλαια ἐνὸς μεγαλοῖδεάτου δωρητοῦ καὶ διευθυνομένην ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς τῆς ἐκλογῆς του. Φαντασθῆτε τοὺς χωρικόπαιδας φοιτῶντας καὶ ἀναπτυσσομένους ἐν αὐτῇ. Οἷα διδάγματα πρακτικὰ καὶ ὠφελίμα θ' ἀποκομισῶσιν ἐκεῖθεν. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι τὰ διδάγματα δὲν θὰ εἶναι μόνον πρακτικὰ, ἀλλὰ καὶ ἠθικὰ καὶ χριστιανικὰ. Δυστυχῶς ὑπὸ τοὺς ἔρους τῆς σημερινῆς διδασκαλίας οὔτε τὸ Σχολεῖον, οὔτε ἡ Ἐκκλησία, ἐπιδραῖ ἐπὶ τῶν τέκνων τῶν χωρίων μας ἰδίως. Ὑπάρχουν χωρία ἀτυχῶς πλέοντα εἰς ἀνείπωτον ἐξοχρεῖωσιν. Ἐξοχρεῖωσιν συνειδήσεως, ἠθικῆς, οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς. Οὐδεὶς ἐνδικέρεται δι' αὐτούς. Ὁ διδάσκαλος, ὁ ἱερεὺς, οἱ προὔχοντες. Κάθε ἄλλο, καὶ πρέρχονται τὰ ἔτη καὶ ἡ διαφθορὰ εἰσδύει βαθύτερον καὶ ὁ Ἕλλην χωρικός, ἰδίᾳ δὲ ὁ μετὰ τῶν πόλεων γειτνιαζών, χάνει καὶ αὐτὰς τὰς φυσικὰς καὶ πατρικὰς ἀρετὰς του. Ἐν σχολεῖον λοιπὸν ἀγροτικὸν καθαρώς, ἡδύνατο, ἀπὸ εὐσυνείδητον γεωπόνον διευθυνομένον, ἐὰν δημιουργήσῃ τὸν Ἕλληνα τῆς ἐργασίας, τῆς ἀρετῆς, τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Σχολεῖον τοιοῦτον μὲ πρόγραμμα σαφές, ὀρισμένον, συστηματικῶς καὶ μεθ' ὑπομονῆς ἐφαρμοζόμενον, θὰ διαπλάσῃ σὺν τῷ χρόνῳ μίαν ὑγιᾶ μερίδα ἐν τῷ χωρίῳ, ἡ ὁποία εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπιδράσῃ σωτηρίως ἐφ' ὅλου τοῦ χωρίου κατ' ἀρχάς, εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον βραδύτερον, καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐφ' ὅλου τοῦ Δήμου καὶ τῆς λοιπῆς διοικητικῆς περιφερείας μέχρις οὗ διαδοθῇ ἐφ' ὅλου τοῦ Ἐθνους.

* *

«Σχολεῖον τοιοῦτον θὰ ἔχη τοιαύτην ἠθικὴν ἐπιρροήν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ χωρικοῦ ὅσῃν οὐδεμίᾳ ἄλλῃ δύνამις θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ. Ὁ Ἕλλην ὁ φιλότιμος, ὁ δραστήριος, ὁ ἐργατικός, ὁ ἐντιμος ἐφ' ὅσον βλέπει ἐκυτὸν ἐγκαταλελειμμένον, παρασύρεται ἀπὸ τὰ ἐνστικτὰ του τὰ κτηνώδη καὶ ἐκφυλλίζεται ὅλονέν, ἐνῶ ἀντιστρόφως ὅταν γνωρίζῃ ὅτι κάποιος ἔρχοντας ἢ πλούσιος Ἕλληνα ἔστρεψε τὴν προσοχὴν εἰς τὸ χωρίον του καὶ θυσιάζει χρήματα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων του καθισταται ὁ τέλειος, ὁ εὐπειθὴς πολίτης, ὁ εὐσυνείδητος ἄνθρωπος. Ἐλθομεν εἰς τὸ Σχολεῖον. Τὸ φανταζόμεθα εὐπρεπές, ἀνετον, περιβαλλόμενον ἀπὸ κήπον εὐρύχωρον μὲ τὰ ἀνάλογα οἰκοδομήματά του, σταύλους διὰ τοὺς ἵππους του τῆς ἐργασίας, διὰ τοὺς ἡμιόνους, διὰ τοὺς ὄνους, διὰ τοὺς χοίρους, διὰ τὰς εἰλας, διὰ τὰ ὀλίγα πρόβατά του, τοὺς ὀρνιθῶνάς του, τοὺς μελισσῶνάς του, τοὺς κονικλῶνάς του, μὲ τὰ ἄνθη του, τὰ δένδρα του, τοὺς λαχανοκήπους του, τὰς συλλογὰς ἐντόμων, ἐπιβλαβῶν καὶ ὠφελίμων πτηνῶν, τὰς εἰκόνας του ἀγροτικῶν σκηνογραφικῶν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ περιβάλλοντος, μὲ ὀλίγα γράμματα μόνον διὰ τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν τῶν χωρικοπαιδῶν, φανταζόμεθα φοιτῶντα ὅλα τὰ χωρικόπαιδα ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

* *

«Φαντασθῆτε τίνα εἰκόνα θὰ ἀποτελέσουν ζωῆς ἀληθινῆς, ἐξανθρωπιστικῆς, πολιτισμοῦ καὶ προόδου. Φαντασθῆτε τίνα ἐπίδρασιν θὰ ἐξασκήσῃ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀγροίκων, ἀπειθεῦτων, γιομάτων ἀπὸ προλήψεις καὶ βαιναυσότητα γονέων των,

(1) Εὐγενίας Ζωγράφου: «Ἕλληνα Ἐπιθεώρησις» (Ἀπρίλιος 1909.)

ὅταν ἡ ἀγροτικὴ αὐτὴ ἐκπαίδευσις στρέφει τὸν νοῦν τῶν πρὸς μίαν ἄλλην ἐργασίαν ἠθικῆς, ἐξευγενισμοῦ καὶ μαθήσεως. Φαντασθῆτε τὸ Σχολεῖον αὐτὸ νὰ ἔχῃ τὸν ἐνάρετον καὶ μορφωμένον ἱερέα του, ὅπως ἐτόνισεν ὁ ἀείμνηστος Καμπᾶς εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Διάδοχος ὡς ἰαιοκτῆρων» ἄρθρον του, μὲ τὴν ἐκκλησίαν του, εἰς ἣν νὰ φοιτῶσι τὰ παιδιά τῶν χωρίων καὶ ἀπὸ τοὺς θόλους τῆς ὁποίας ν' ἀκούωνται κατὰ Κυριακὴν λόγοι ἀπλοῦ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, ἀγάπης πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἀγάπης πρὸς τὴν μητέρα γῆν, ἀγάπης πρὸς τὰ ζῶα. Ἐν τῇ ἀπλῇ αὐτῇ λέξει τῆς ἀγάπης περιλαμβάνεται ὅλος ὁ χριστιανικὸς ὀρίανθος καὶ ὅταν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς ἐνεσταλάξῃτε καὶ ἐνεγράψατε τὰς ἐννοίας αὐτῆς διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐπετύχατε τὸ πᾶν. Τὴν κλοπὴν, τὴν ἀρπαγὴν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν κακεντρέχειαν, τὸ μῖσος, τὰ ἐξαφανίζετε διὰ τῶν μεγάλων διδασμάτων τῆς ἀγάπης.

«Τὸ Σχολεῖον αὐτὸ θὰ διαθέτῃ ἐλαχίστας ὥρας τὴν ἐβδομάδα διὰ τὰ ὀλίγα γράμματα τὰ ἀναγκαιοῦντα μόνον πρὸς κατανόησιν τῶν πλείστων γεωργικῶν ἐγχειριδίων, τὰς δὲ ἐπιλοίπους ὥρας θὰ τὰς διαθέτῃ εἰς τοὺς σταύλους, εἰς τοὺς οἰνώνας, εἰς τὴν τυροκομίαν, εἰς τὰς πρασιάς, εἰς τὰ φυτώρια, εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τοὺς κήπους, εἰς τοὺς ὀρνιθῶνας, εἰς τὰ θερμοκήπια, ὅπου κατὰ ἡλικίας, κατὰ τάξεις θὰ ἐργάζωνται οἱ μικροὶ σκαπανεῖς τῶν μεγάλων ὀνειρῶν τοῦ μέλλοντος. Αὐτῇ εἶναι ἡ ἰδέα μας. Τὴν μορφήν, τὴν τροπὴν, ἣν θὰ λάβῃ μία τοιαύτη Σχολὴ, ἥτις θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα δι' ἄλλας μελλούσας, αἵτινες θὰ ἐπακολουθήσωσι καὶ τὰς ὁποίας ἀδύνατον νὰ μὴ ἐγκυλιωθῇ τὸ Κράτος αὐτό, διότι εἰς τὸ μέλλον ὑπάρχει ἐλπίς νὰ εὐρεθῇ κάποιος ὑπουργὸς φιλότιμος, μὲ διάνοιαν εὐρεῖαν, ὅστις νὰ θελήσῃ νὰ ἐργασθῇ ἐπωφελῶς διὰ τὸ Ἔθνος, ἀφήνομεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς ὀνειροπόλους τῆς πραγματώσεως μιᾶς τοιαύτης ἰδέας». (1)

Γ'.

«Μία τοιαύτη Σχολὴ ἄλλως ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ συντηρεῖται ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς μετὰ τινα ἔτη. Ἀπὸ τὰ φρούτά της, τὰ λαχανικά της, τὰ ζῶά της, τὸ γάλα της, τὰς ὀρνιθίας της, τὰ ἄνθη της κλπ., ἅτινα τῇ προσωπικῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐκπαιδευομένων μαθητῶν θὰ διατηρῶνται, ἵα ἀναπτύσσωνται, θὰ καλλιεργῶνται, θὰ προκύπτῃ εἰσόδημα ἐπαρκοῦν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Σχολείου. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν θὰ ἔχῃ σκοπὸν κερδοσκοπικὸν καὶ ἐπειδὴ θὰ ὑπάρχῃ μεγίστη ἀνάγκη νὰ συνδεθῇ ὅσον οἷόν τε στενώτερον ὁ μαθητὴς μὲ τὴν Σχολὴν του θὰ ἦτο ἄριστον μέτρον νὰ συμμετεῖχεν οὗτος εἰς τὰ κέρδη κατὰ δικαίαν ἀναλογίαν καὶ κατὰ διανομὴν πανηγυρικὴν εἰς βραβεῖα, εἰς διακρίσεις, εἰς τιμητικὰ δῶρα. Ἄλλως τὰ βραβεῖα ταῦτα δεόν νὰ θεωρηθῶσιν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἔνευ ἐπεχτεινόμενα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς οἴκους τῶν χωρικῶν ὧν ἡ γεωργικὴ ἐργασία ἤθελεν ὑπερέχει τῶν ἄλλων. Διὰ τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἡδύνατο νὰ εἰσαχθῇ καὶ τὸ νέον ἄροτρον, καὶ τὰ χημικὰ λιπάσματα, ἡδύνατο νὰ βελτιωθῇ ἡ γενεὰ τῶν ἵππων, ὄνων καὶ ἡμιόνων. Ἠδύνατο νὰ διαδοθῇ ἡ πτηνοτροφία, ἡ κατ' ἐξοχὴν οἰκιακὴ γεωργικὴ βιομηχανία. Τὰ ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ ὠφέλη μιᾶς τοιαύτης Σχολῆς εἶναι ἄπειρα. Θὰ καθίστα συμπαγεῖς ἀγροτικὸς πληθυσμὸς μορφωμένους καὶ ἱκανοὺς νὰ βελτιώσωσι τὰς ἐργασίας των, θὰ ἀνεβίβαζε κατὰ πολλὰς βαθμίδας ἀνθρωπισμοῦ καὶ προόδου τόσους χωρικοὺς ἀμαθεῖς καὶ βαρβάρους, ὅσοι ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἀνκηύψουν καὶ δράσουν τάλαντα γεωργικὰ χανόμενα ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς τυφλώσεως.

«Τοιαῦται ἰδέαι πόρρω εὐρίσκονται τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἰθυόντων τὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν χωρικοπαίδων. Οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ κέντρα τῶν πόλεων δὲν θὰ εὕρητε ἔχνος ἐφαρμογῆς ἐν σμικρῇ τῆς ἰδέας ταύτης.

(1) «Ἑλλην. Ἐπιθεώρησις» (Μάιος 1909)

Ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχη σχολεῖον οἴου δῆποτε βαθμοῦ καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὸ ὁποῖον νὰ συντηρῆ καὶ νὰ καλλιεργῆ κήπον ἢ δένδρωνα διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τῶν ἰδίων μαθητῶν του. Ὡς ἐν ὀνείρω ἐνθυμούμαι ὅτι ἐγένετό ποτε λόγος περὶ τινῶν διδασκάλων τῆς Κορινθίας οἱ ὁποῖοι ἐμερίμνησαν νὰ ἐμπνεύσουν τὴν πρὸς τὰ δένδρα ἀγάπην τῶν μικρῶν, ὡς καὶ μὲν ἐρτὴν τῶν δένδρων, ἢ ὁποῖα ἐγένετο πρὸ ἐτῶν ἐν Αθήναις ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν τῆς Α.Υ. τῆς Βασιλόπουδος Σοφίας, ἀλλὰ ὕσον μὲν ἀφορᾷ τοὺς πρώτους ἀγροῶ ἂν ἡ ἐργασία αὕτη ἐγένετο συστηματικῆ, ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ὅμως ἡ ὥραία ἐκείνη ἐρτὴ σὺδέποτε πλέον ἐπαυελήθη.

«Ἐνῶ λοιπὸν ζητοῦμεν διὰ τῆς Σχολῆς τῆς Οἰκοκυρᾶς ν' ἀναβιβάσωμεν πολλὰς βαθμίδας ὑψηλότερον τὰς κόρας τοῦ λαοῦ καὶ νὰ δημιουργήσωμεν μίαν κοινωνικὴν ἀνισοροπίαν διὰ τῆς ἀποτόμου ἀνυψώσεως, δὲν σκεπτόμεθα φυσικῶς, λογικῶς, θετικῶς, βραδύως ν' ἀνυψώσωμεν εἰς ἀνωτέραν πνευματικὴν βαθμίδα τοὺς πολυπληθεῖς ἀγροτικὸς πληθυσμοὺς μας, οἱ ὁποῖοι κεῖνται εἰς τὸ κατώτατον σκαλοπάτι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ; Καὶ ἂν ἡ Ἑλβετία κατὰ τὴν «Ἀκρόπολιν», ἔχει 300 Σχολὰς Οἰκοκυρικὰς, ἔχει ὅμοις πολλαπλασίως ἀγροτικὰς πρακτικὰς σχολὰς, δι' ὧν καθιστᾷ καὶ τὸν χωρικὸν Ἑλβετὸν τὸν τελειότερον πολίτην ἐνὸς ἔθνους. Ἡ Ἑλβετία ἔχει ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν τῆς πλειότερον ἴσως παντὸς ἄλλου ἔθνους εἰς τὸν χωρικὸν τὸν ὁποῖον μορφώνει, ἐξυπηρετεῖ εἰς τὰς γεωργικὰς του ἀσχολίας καὶ διὰ τὸν ὁποῖον τὸ πᾶν μηχανᾶται ὅπως τοῦ καταστήσῃ τὸν βίον ἀνετον, τὴν ψυχὴν εὐγενῆ καὶ τὸ πνεῦμα περισσότερον καλλιεργημένον. Ἐχει τὰ ἀγροτικὰ τῆς Συνδικᾶτα, τὰ μεγαλοεργὰ αὐτὰ Σωματεῖα, τὰ ὁποῖα παρακολουθοῦν ἀγρύπνως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τὰς ἀνάγκας, τὰς ὁποῖας θεραπεύουν δι' ὄλων τῶν μέσων, ἅτινα παρέχει ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ σημερινὴ πρόοδος. Καὶ ὅταν ἐξησφάλισεν ἡ Ἑλβετία τῶν ἀγροτικῶν τῆς πληθυσμῶν τὴν εὐμάρειαν τὴν συνεπαγομένην τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀτόμου, τότε δικαίως ἐστράφη καὶ πρὸς τὰς θυγατέρας τοῦ λαοῦ, αἵτινες ἦσαν ἤδη προπαρασκευασμένα νὰ εἰσέλθουν εἰς ἓνα βίον ὁποῖον δημιουργεῖ ἢ εἰς τοιαύτας Σχολὰς φοιτήσις.

«Ἡ τοιαύτη μόρφωσις τῶν χωρικοπαίδων θὰ ἐπιφέρῃ καὶ ἕτερα καλά. Θὰ καταστήσῃ αὐτοὺς κατὰ τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν φιλιαναγνώστας, καὶ ὁ Ἕλληνας ἀγροῦν τὰ ἀγαθὰ τοῦ βιβλίου καὶ τῆς μορφώσεως θὰ ἀγαπήσῃ τὸ βιβλίον, ἀφοῦ τὸ βιβλίον δὲν θὰ εἶναι ξηρὸν καὶ ἀνούσιον, ἀλλὰ θὰ ἀνοίγῃ ὀφθαλμοὺς, νὰ δίδῃ ὁδηγίαν καὶ θὰ παρέχῃ συμβουλὰς. Καὶ θὰ ἴδωμεν τότε τὸ κοινότερον θέαμα εἰς προηγμένα ἔθνη, οἱ χωρικοὶ νὰ παρακολουθῶσι διὰ τῶν εἰδικῶν περιοδικῶν ὅλα τὰ ἐνδιαφέροντα αὐτοῦς ζητήματα, γνωρίζοντες τὴν κίνησιν τῶν προϊόντων τῆς ἐπαρχίας των, παρακολουθοῦντες τὰς ἀξιομοιώσεις τῶν τιμῶν καὶ ὄντες εἰς θέσιν νὰ ὑπηρετήσουν καὶ ἐξασφαλίσουν τὰ συμφέροντά των. Οὕτω δέ, σὺν τῷ χρόνῳ θὰ κατορθωθῆ καὶ ἡ δημιουργία πνεύματος συνεταιρισμοῦ, ὅποτε θὰ εἶναι τὸ ἐπιστέγασμα τοῦ θριάμβου τοῦ Ἀγροτικοῦ Σχολείου.» (1)

Ν ἀγαπήσωσι τὴν Γεωργίαν

Κατὰ τὸ 1909 δημοσιεύεται «Περίληψις ἄρθρου τῆς Οἰκονομικῆς Ἑλλάδος» εἰς τὸ «Δελτίον» τῆς «Ἀκαδημίας Ρουσοπούλου» ἀπαβλέποντας τὴν ἐπάνοδον τῆς σπουδαζούσης νεότητος εἰς τὴν Γῆν. «Χιλιάδες παίδων ἀπελύθησαν πάλιν ἐφέτος ἐκ τῶν Σχολείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἶναι τέκνα χωρικῶν... ἀλλὰ τὰ τέκνα ταῦτα θὰ παύσωσι νὰ σκάπτωσι καὶ ν' ἀροτριῶσι διότι ἔμαθον «γ ρ ἄ μ μ α τ α» καὶ θεωροῦσι τὸ πατρικὸν ἔργον ἐξευτελιστικόν. Οἱ ὀφθαλμοὶ

«Ἕλληνας Ἐπιθεώρησις» (Ἰούνιος 1909). Σ. Σ. Τὸ τελευταῖόν μας ἄρθρον ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ τότε ἐκδιδομένου «Ἐθνικοῦ Βήματος».

ὄλων αὐτῶν τῶν «στρατιωτῶν τῆς ἡμιμαθείας» εἶναι ἐστραμμένοι.. μὲ τὸν πύθον ν' ἀρπάζωσι μίαν θέσιν. Οὕτως εἰς τὰ σημερινὰ στρατεύματα τῶν πολιορκητῶν προστίθενται νέα χιλιάδες μαθητῶν. Ὁ ἀγὼν τοῦ βίου μεταβάλλεται «εἰς ἀγῶνα θέσεως». Αὐξάνει ἐπικινδύνως ὁ ἀριθμὸς «τῶν προλεταρίων τῶν γραμματέων»... «οἵτινες ἔσφαλον εἰς τὸν προορισμὸν των» ὡς ἔλεγεν ὁ Βίσμαρκ.. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν μας σύστημα πρέπει νὰ ἔχη σκοπὸν πῶς νὰ πλάσῃ ἀνθρώπους μὲ πρακτικὰς γνώσεις... ἔχοντας τὴν δύναμιν ν' ἀγαπήσωσι τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν τοῦ τόπου μας καὶ νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τοὺς κήπους, εἰς τὰ δάση. Ὅταν ἔχῃς καλοὺς γεωργοὺς ἔχεις καλοὺς στρατιώτας. Οἱ Βούλγαροι εἶναι λαμπροὶ στρατιῶται διότι εἶναι λαμπροὶ Γεωργοί...» (1)

Ἡ κατὰ τὸ 1911 ἕδρυσις τῆς Ἀβερωφείου Σχολῆς

Διὰ τοῦ Νόμου ΓΠΑ' (ὑπ' ἀριθ. 3901) τῆς 12 Αὐγούστου 1911 ἰδρύεται ἡ ὀριστικὴ πλέον «Ἀβερῶφειος Πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολή». (2)

Ὁ Νόμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ 15 ἄρθρων καὶ εἶναι σχεδὸν παρόμοιος πρὸς τὸν Νόμον ΒΩΑΕ' περὶ συστάσεως Γεωργικῆς Σχολῆς ἐν Λαρίσῃ τὸν ὁποῖον καὶ καταργεῖ ὀλοσχερῶς.

Τὸ ἄρθρον 1 ὀμιλεῖ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Σχολῆς εἰς τὸ ἐθνικὸν κτῆμα Ἀκ-Σεράϊ καὶ περὶ τῆς ἐπωνυμίας αὐτῆς.

Εἰς τὸ 2ον ἄρθρ. ἀναφέρονται τὰ ὅσα μέλλουσι νὰ ἀγορασθῶσιν ἢ κατασκευασθῶσιν πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς.

Εἰς τὸ 3ον γίνεται λόγος περὶ τῶν πόρων τῆς Σχολῆς. Εἰς τὸ 4ον ἀναγράφεται ὁ διαχωρισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς δύο τμήματα, τὸ κατώτερον καὶ τὸ ἀνωτέρον. Εἰς τὸ 5ον ἀναφέρεται ὁ σκοπὸς τῶν δύο Τμημάτων. Σκοπὸς τοῦ κατωτέρου εἶναι ἡ «πρακτικὴ μόρφωσις νέων προερχομένων κυρίως ἐκ γεωργικῶν οἰκογενειῶν, πρὸς ἐκμάθησιν τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας» διὰ νὰ καθίστανται οὗτοι ἱκανοὶ ἰδιοχείρως καὶ μετὰ τεχνικῆς ἐμπειρίας νὰ καλλιεργῶσι τὰ κτήματά των, τοῦ δὲ ἀνωτέρου τμήματος «ἡ πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ μόρφωσις νέων ἱκανῶν ν' ἀσχῶσι λελογισμένως τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα, νὰ διεξάγωσιν ἐν γένει γεωργικὰς καὶ κτηνοτροφικὰς ἐπιχειρήσεις, εἴτε δι' ἴδιον λ)σμὸν, εἴτε διὰ λ)σμὸν ἄλλου ὡς ἐπιστατῶν κτημάτων κτλ. κτλ.».

Εἰς τὸ 8ον ἄρθρ. ἀναγράφεται ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας τῶν μαθητῶν τοῦ κατωτέρου τμήματος. Οὗτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀσχοῦνται εἰς τὴν ἰδιόχειρον ἐκτέλεσιν καθ' ἑκάστην ὄλων τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς γενομένων ἐργασιῶν εἰς τοὺς κήπους, εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τὰ δενδροκομεῖα, εἰς τὰς βοσκάς, εἰς τοὺς σταύλους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀκροῶνται ἐπὶ 2 τὸ πολὺ ὥρας καθ' ἑκάστην τῆς ἀναπτύξεως στοιχειωδῶν τινῶν γνώσεων τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων διὰ τὴν κατανόησιν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν ἔργων κλπ.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς μαθητὰς τοῦ ἀνωτέρου τμήματος θεωρητικῶς οὗτοι διδάσκονται.

(1) «Δελτίον». Τόμ. ΙΔ'. Τεύχ. 5 Σεπτέμβριος 1909. Σελ. 66—67. Σ. Σ. Οἱ Βούλγαροι εἶναι λαμπροὶ γεωργοί, ἀλλὰ ἔχουν καὶ λαμπρὰν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἐκπαίδευσιν σταθερὰν καὶ διαρκῶς προαγομένην καὶ οὐχὶ παραπαύουσαν ὅπως οἱ γείτονές των.

(2) Ἦρξαστο ἡ λειτουργία τῆς Ἀβερῶφείου Γεωργικῆς Σχολῆς Λαρίσης κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1911. Ἀπεσπάσθησαν δὲ πρὸς διδασκαλίαν τῶν 60 μαθητῶν αὐτῆς μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰανουαρίου 1912 οἱ Νομογεωπόνοι κ. κ. Κ. Ἰσαακίδης, Δημ. Συράκης καὶ Π. Τουφεξής. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου διωρίσθη ὡς ὑποδιευθυντὴς ὁ κ. Δ. Μουλούλης, ὡς καθηγηταὶ δὲ οἱ κ. Ἐπαμ. Κυπριάδης καὶ Ἰωάν. Παπαϊωάννου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου διωρίσθη ἐπιμελητὴς Τυροκόμος ὁ κ. Εὐάγ. Πλατσῆς. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1912 εὐρίσχομεν Ὑποδιευθυντὴν τῆς Σχολῆς τὸν κ. Συμ. Γούδαν.

- α) Στοιχειώδεις γνώσεις Φυσιογνωσίας, Φυσικῆς, Μετεωρολογίας καὶ Χημείας.
- β) Πρακτικὴν ἀριθμητικὴν, γεωμετρίαν καὶ χωρομετρίαν ὡς καὶ πρακτικὴν γεωργικὴν μηχανικὴν.
- γ) Γενικὴν καὶ Εἰδικὴν Γεωργίαν.
- δ) Δενδρώδεις καλλιεργείας καὶ κηπουρικὴν.
- ε) Ζωοτεχνίαν, Ὑγιεινὴν τῶν Κτηνῶν καὶ στοιχεῖα Κτηνιατρικῆς.
- στ) Μελισσοκομίαν καὶ Σηροτροφίαν.
- ζ) Γεωργικὴν βιομηχανίαν (Οἴνοποιαν, Τυροκομίαν, Ἐλαιουργίαν) καὶ
- η) Γεωργικὴν Οἰκονομίαν καὶ Λογιστικὴν.

Πρακτικῶς δὲ δι' ἐξασκήσεως τῶν μαθητῶν ἰδιοχείρως εἰς διαφόρους γεωργικὰς καὶ κτηνοτροφικὰς τῆς Σχολῆς ἐργασίας. Συμπληρωματικῶς μορφοῦνται δι' ἐκδρομῶν εἰς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματα καὶ ὑποβάλλονται εἰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις. Τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα κανονίζουσι διάφορα σημεῖα ἀφορῶντα τὴν καλὴν, λειτουργικὴν τῆς Σχολῆς (1)

Γενικαὶ Ἐκπαιδευτικαὶ πληροφορίες κατὰ τὸ 1912

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1912 ὁ κ. Χασιώτης ὡς Τμηματάρχης τῆς Γεωργίας καὶ ὁ μακαρίτης Σωκρ. Ἰασεμίδης (2) ὡς Ἐπιθεωρητῆς τῆς Γεωργίας ὑποβάλλουσιν ἕκθεσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενικὴ Ἐπισκόπησις τῆς κατὰ τὰς ἀσκήσεις καὶ τῶν προόδων τῆς Γεωργίας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη». Ἐξ αὐτῆς ἀποσπῶμεν τὰς κάτωθι πληροφορίες σχετιζομένας μὲ τὴν Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

1) «Μετεκλήθη ἀλλοδαπὸς ὅπως διευθύνῃ τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Λαρίσης, ἧς ἡ λειτουργία ἤρξατο ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1911.

2) «Μεταρρυθμίσθη ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Λαρίσης κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ λειτουργῶσιν ἐν αὐτῇ δύο τμήματα ἐν ἀνώτερον σκοποῦν τὴν μόρφωσιν διευθυντῶν ἢ ἐπιστατῶν κτημάτων καὶ ἐν κατώτερον σκοποῦν τὴν τεχνικὴν μόρφωσιν τῶν Γεωργῶν. Σήμερον ὑπηρετοῦσιν ἐν αὐτῇ εἰς Διευθυντῆς, εἰς ὑποδιευθυντῆς, τρεῖς καθηγηταί, δύο ἐπιμεληταί καὶ δύο ἐργοδηγοί. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ μαθητῶν ἀνῆλθεν ἐφέτος εἰς 75.

3) «Προσελήφθησαν ὡς εἰδικοί δενδροκόμοι δύο Γάλλοι, ἀπόφοιτοι τῆς ἐν Βερσαλλίαις Δενδροκομικῆς Σχολῆς καὶ ἐτοποθετήθησαν ὁ μὲν εἰς τὸν Γεωργ. Σταθμὸν Πατρῶν, ὁ δὲ εἰς τὸν Γεωργ. Σταθμὸν Ἀθηνῶν, ὅπως διὰ τῆς μελέτης τῶν ὀπωροφόρων ἐν Ἑλλάδι δένδρων, τῆς παραγωγῆς δενδρυλλίων καὶ τῆς ὑποδειγματικῆς αὐτῶν διδασκαλίᾳ συντελέσωσιν εἰς τὴν πρόδον τῆς Ἑλληνικῆς δενδροκομίας (3)

(1) «Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως». Τεύχ. Α'. 13 Ἀυγούστου 1911. Σελ. 1109—Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ Νόμου τούτου ἐξεδόθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1911 καὶ 1912 διάφορα Β. Διατάγματα.—Διὰ δὲ τοῦ Νόμου ΔΡΟΑ' τῆς 8' Ἀπριλίου 1913 ὁ Νόμος ΓΚΑ' συνεπληρώθη καὶ ἐτροποποιήθη. («Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως». Τεύχ. Α'. 9' Ἀπριλίου 1913. Σελ. 193).

(2) Εἰς τὰ 1906 εὗρισκομεν τὸν Ἰασεμίδην Διευθυντὴν τῆς Σχολῆς Ἀττινίου εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Γρυπάρη. Μὲ ὑποδιευθυντὴν τὸν κ. Ἰσαακίδην καὶ καθηγητὴν τὸν κ. Καλοῦδην, ἀντικατασταθέντα μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ κ. Λιάμπεη.

(3) Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1912 ὁ Γάλλος Δενδροκόμος Ι. Μπρισέ ἔδωκε μαθήματα ἐμβολιασμοῦ καὶ τῆς ἐν γένει καλλιεργείας τῶν δένδρων εἰς Καλαβρυτὰ ἐνώπιον πολλῶν ἐργατῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιγύρων. Παρώτρυνε τοὺς κατοίκους νὰ ἐπιδοθῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μηλιῆς καὶ ἀχλαδιᾶς εἰς τὰ καλλίτερα ἐδάφη, εἰς δὲ τὰ κατώτερα τῆς κεραιᾶς, τῆς καρυδιᾶς καὶ τῆς δαμασκηνιᾶς τοῦ εἴδους Agen. «Ὅλα τὰ ὀροπέδια, λέγει ὁ Brissot, τῶν Καλαβρυτῶν εἶναι καταλληλότατα διὰ τοιαύτην καλλιέργειαν, οἱ κάτοικοι ὅμως ἐνεκεν ἀμαθείας καὶ δι' ἄλλειψιν παραδειγματος, δὲν μεριμνοῦσι.....» (Γεωργ. Δελτίον. 1912. Σελ. 376).

4) «Τρεῖς εἰδικοί τυροκόμοι διδάσκοντες πρακτικῶς τὴν τυροκομίαν εἰς τὰς Γεωργικὰς Σχολὰς καὶ εἰς Σταθμοὺς καὶ κατὰ τὰς περιοδείας.

5) «Πέντε βαμβακοκαλλιεργηταὶ περιοδεύοντες διδάσκουσι τὴν καλλιέργειαν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ βάμβακος.

6) «Τρεῖς μελισσοκόμοι περιοδεύοντες διδάσκουσι τὴν μελισσοκομίαν κατὰ τὰς νεωτέρας μεθόδους.

7) «Δύο οἰνολόγοι ἐν Ἀθήναις καὶ Πάτραις, διὰ τὸν πρῶτον τῶν ἰποίων συνέστη, καὶ οἰνολογικὸν ἐργαστήριον, διδάσκουσι τοὺς οἰνοποιούς τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς καλῶν οἴνων.

8) «Ἐνδεκα Ἴταλοὶ ἐλαιοκλαδευταὶ περιελθόντες κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα τὴν χώραν ἐδίδαξαν ἐφαρμόζοντες πρακτικῶς τὸ κλάδευμα τῆς ἐλαίας εἰς τοὺς ἐλαιοκτῆμονας. Σήμερον ὑπάρχουσι τρεῖς τοιοῦτοι καὶ θέλουσι μετακληθῆναι καὶ ἄλλοι τινες πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν (1).

9) «Τρεῖς καπνοκαλλιεργηταὶ περιοδεύοντες διδάσκουσι τὴν καλλιέργειαν καὶ ἰδίᾳ τὴν συσκευὴν τοῦ καπνοῦ. (2)

10) «Εἰδικαὶ σειραὶ μαθημάτων ἐπίσης ἐγένοντο κατὰ τὸν παρελθούσαν ἀνοιξιν εἰς τὸν γεωργικὸν σταθμὸν Ἀττικῆς (3) ἐπὶ τῆς δένδροκομίας, οἰνοποιίας, σηροτροφίας, μελισσοκομίας καὶ τῶν τεχνητῶν λιπασμάτων περὶ ὧν λεπτομέρειαι ἀναφέρονται εἰς τὸ Ε' καὶ ΣΤ' τεῦχος τοῦ Γεωρ-

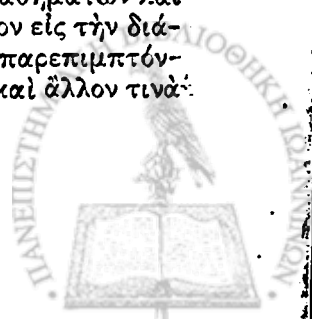
(1) Οἱ μετακληθέντες ὑπὸ τοῦ Ὑπουργ. τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας πρακτικοὶ Ἴταλοὶ ἐλαιοκλαδευταὶ, παραμείναντες ἐπὶ τρίμηνον καὶ περιελθόντες πάντα τὰ ἐλαιοπαραγωγὰ μέρη, ἐδίδαξαν τοὺς παρ' ἡμῖν κλαδευτὰς καὶ ἐλαιοκαλλιεργητὰς τὸ κλάδευμα τῆς ἐλαίας. «Οἱ κατὰ τύπους ὑπάλ-
ληλοι τῆς Γεωργ. ὑπηρεσίας διαταχθέντες συνώδευσαν τοὺς ἐλαιοκλαδευτὰς εἰς τὰ διάφορα ἐλαιο-
παραγωγικὰ κέντρα τῆς περιφέρειας τῶν..... Ἴνα δὲ ὁ τρόπος τοῦ κλαδεύματος κασταστῆ ἀσφα-
λῶς κτῆμα τῶν ἐντοπίων προσελαμβάνοντο ἐξ ἐκάστου τύπου, ὅπου ἐγένετο ἡ διδασκαλία, ἐργάται
τινὲς ἐκ τῶν ἐντοπίων ἐπὶ ἀμοιβῆ, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ παρηκολούθουν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ κλάδευμα
ἐν τῇ πράξει, προέβαινον κατόπιν εἰς κλάδευμα ἰδίαις χερσὶν ὑπὸ τὸν διαρκῆ ἔλεγχον τῶν ἐλαιοκλα-
δευτῶν. Προθύμως ἐπίσης προσήρχοντο εἰς τινὰ μέρη οἱ κατὰ τύπους δημοδιδασκαλεῖς. Ἡ ἐκ τῆς
διδασκαλίας ταύτης ὠφέλεια ἐγένετο ἀμέσως ἀντιληπτῆ πλείστα δὲ αἰτίσεις τῶν κατὰ
τύπους Ἀρχῶν καὶ ἐλαιοκαλλιεργητῶν διεβιβάσθησαν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονο-
μίας, δι' ὧν ἐζητεῖτο ἡ ἐπὶ πλέον παραμονὴ ἢ ἡ μετάβασις τῶν ἐλαιοκλαδευτῶν». («Γεωργικὸν Δελ-
τίον» Ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας. Ἔτος Β'. Τεῦχ. Β'. Γ', καὶ Δ'. Σελ. 191—192)

(2) Περὶ τῶν εἰδικῶν μαθημάτων πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους κατὰ τὸ 1912 ἀναφερόμεθα εἰς τὸ ἴδιον ἡμῶν ἔργον «Ἡ Δημοτικὴ Ἐκπαίδευσις καὶ Ἡ Γεωργία» (1937).

(3) Εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ὀργανώθησαν πρακτικὰ μαθήματα παρεχόμενα εἰς ἀκροατὰς. Ἡ συστάσα Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀκροατῶν ἀποτελουμένη ὑπὸ τῶν Σ. Ἰασεμίδη Προέδρου, κ. Π. Δεκάζου καὶ κ. Κ. Καλούδη μελῶν συνέταξε τὴν 9 Ἰουνίου 1912 τὸ σχετικὸν πρακτικὸν εἰς τὸ ὅποῖον ἀνευρίσκομεν τὰς κάτωθι παρατηρήσεις. «Ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης προέκυψεν, ὅτι πάντες οἱ ὑποψήφιοι εἶχον παρακολουθήσει τὰ προαιρετικὰ ταῦτα μαθήματα μετὰ περισσοῦ ζήλου καὶ ἐπέδειξαν λαμπρὰν ἐπίδοσιν, ἀποδείξαντες, ὅτι καὶ πρακτικῶς κατεῖχον ὅτι διὰ λόγων ἐξέθετον τῇ Ἐπιτροπῇ.

«Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐμόρφωσεν ὅθεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ πρακτικὰ ταῦτα μαθήματα γενικευόμενα καὶ ἐπαναλαμβάνόμενα, εἰ δυνατόν, καθ' ὅλας τὰς περιφέρειας τοῦ Κράτους, ὅπου θὰ ἦτο δυνατόν καὶ ἡ ἔμπρακτος διδασκαλία, θὰ ἐπέφερον ἀσφαλῶς ἀρίστους καρποὺς ὑπὲρ τῶν πρακτικῶν γεωργῶν, δι' οὓς προορίζονται. Διότι οἱ βεβλόμενοι ν' ἀκολουθήσωσι τὰ μαθήματα ταῦτα, ὄντες πνευματικῶς καὶ σωματικῶς ὄριμοι ἀντιλαμβάνονται πληρέστατα τῶν ἐκ τοῦ κλάδου, ὃν ἀκολουθοῦσιν, ὠφελειῶν καὶ ἔχοντες ἀμεσον τὸ συμφέρον ἐπιδι-
δοντοὶ οἴονετ' ἐμετὰ μανίας πρὸς ἐκμάθησιν αὐτοῦ.

«Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκφράζει τὴν εὐχὴν, ἵνα τὰ πρακτικὰ μαθήματα ἐνὸς ἐκάστου κλάδου εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητα τῶν ἄλλων, χωρὶς βεβαίως ν' ἀποκλείηται εἰς τοὺς ἀκροατὰς ἐνὸς κλάδου νὰ παρακολουθῶσιν, εἴαν ἔχωσιν ἐνδιαφέρον καὶ χρόνον καὶ τὴν πρακτικὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων καὶ ἄλλου τινος κλάδου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ ἀκροαταὶ θὰ ἔχωσι περισσότερον χρόνον εἰς τὴν δι-
θεσίν των ἵνα ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸν ὀρισμένον κλάδον δι' ὃν προορίζονται. Ἐὰν ὅμως, παρεπιμπτόν-
τως, χωρὶς νὰ μειώσωσι τὸ διὰ τὸ κύριον μάθημα ζήτησιν των, θέλωσι ν' ἀκολουθῶσιν καὶ ἄλλον τινὰ κλάδον νὰ μὴ ἀπαγορευθῆ τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἐπιδιωχθῆ.

γικοῦ Δελτίου 1912. Τοιαῦται σειραὶ μαθημάτων πρόκειται νὰ γενικευθῶσιν εἰς τὰ διάφορα γεωργικὰ ἰδρύματα, ἐπαναλαμβανόμενα πολλάκις τοῦ ἔτους».

Μετὰ περιγραφὴν ἄλλων γενικωτέρων ὑπὲρ τῆς Γεωργίας μέτρων προστίθενται καὶ τὰ κάτωθι σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκπαιδευτικὴν προσπάθειαν.

«Διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν γεωργικὴν μόρφωσιν χρησιμεύουν ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ Γεωργικαὶ Σχολαί, ἡ τῆς Λαρίσης Ἀβερῶφειος καὶ ἡ τοῦ Ἀλμυροῦ Κασσαβέτειος (1), ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Νομογεωπόνοι, οἱ ὑπάλληλοι τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν καὶ Ἀγροκηπίων καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς τοποθετημένοι, δενδροκόμοι, (2) τυροκόμοι, μελισσοκόμοι, καπνοκαλλιεργηταί, βαμβακοκαλλιεργηταί καὶ οἰνολόγοι... » (3)

Περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῆς Γεωργικῆς διδασκαλίας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1912

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1912 δημοσιεύεται «Ἐκθεσις τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐν Λαρίσῃ Γεωργικῆς Σχολῆς» Ing. R. Knarre «περὶ τῶν βάσεων τῆς διαρρυθμίσεως τῆς Γεωργικῆς διδασκαλίας ἐν Ἑλλάδι».

Ὁ Knarre κητόπιν συμφωνίας μετὰ τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως ἀνέλαβε

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μελισσοκομίαν ἡ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ ὅτι καλὸν θὰ ἦτο ἀντὶ μιᾶς μόνης σειρᾶς μαθημάτων, νὰ καθιεροῦντο περισσότερα, ὧν ἡ μὲν μία πλήρης νὰ διαρκῆ ἐπὶ δύο μῆνας, αἱ δὲ δύο ἕως τρεῖς ἄλλαι ἕως 6—8 ἡμέρας ἐκάστη. Καλὸν δὲ θὰ ἦτο ἴσως ἐὰν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πρακτικῶν μαθημάτων προσελαμβάνετο καὶ ἑκτακτος ἐργάτης ξυλουργός, ὁ ὁποῖος νὰ ἐξήσκει τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν κατασκευὴν κυψελῶν, πλαισίων κλπ.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σηροτροφίαν καλὸν θὰ ἦτο νὰ διοργανοῦντο κατ' ἔτος 4—5 σειραὶ μαθημάτων μία πλήρης ἐπὶ δίμηνον ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεως τοῦ σκώληκος μέχρι τῆς σποροποιτίας καὶ μικροσκοπήσεως καὶ αἱ ἕτεραι 3—4 ἀνά δεκαήμερον πρὸς διδασκαλίαν μόνον τῆς λελογισμένης ἐκτροφῆς καὶ τέλος ἕτεραί σειρὰ ἀποκλειστικῶς πρὸς διδασκαλίαν τῆς σποροποιτίας μετὰ τῆς μικροσκοπήσεως.

«Ἐκ τῶν ἄλλων μαθημάτων διὰ τὴν δενδροκομίαν θὰ ἔπρεπεν αἱ πρακτικαὶ σειραὶ τῶν μαθημάτων νὰ γίνωνται δις τοῦ ἔτους κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ κατὰ τὸν Μάιον, ἵνα οὗτοι ἔχωσιν εὐκαιρίαν καὶ ἀντιλαμβάνωνται πασῶν τῶν δενδροκομιῶν ἐργασιῶν, ὡς καὶ νὰ ἐξασκῶνται πρακτικῶς, παρατείνοντες ἐν ἀνάγκῃ οἰκαιοθελῶς καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀσκήσεώς των.

«Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς χρήσεως τῶν λιπασμάτων ἐν γένει θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ γίνωνται κατ' ἔτος 12 σειραὶ μαθημάτων ἀνά μία κατὰ μῆνα. Ἐπίσης θὰ ἠδύνατο νὰ καθιερωθῆ μία σειρὰ μαθημάτων ἐπὶ δεκαπενθήμερον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας καὶ παραγωγὴν καλῶν ἐλαίων. Ἔτεραι δύο σειραὶ μαθημάτων διὰ τὴν οἰνοποιίαν, ὧν ἡ μία μὲν ἐπὶ 2—3 μῆνας, ἕτεραι δὲ δύο—τρεῖς σειραὶ ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα κατ' Αὐγούστον—Σεπτέμβριον. Ἔτεραι δύο σειραὶ μαθημάτων διὰ τὴν κηπουρικὴν καὶ λαχανοκομίαν, ὧν ἡ μὲν ἐπὶ 1 μῆνα, ἕτεραι δὲ ἐπὶ 5—8 ἡμέρας ἐκάστη. Ἔτεραί σειρὰ μαθημάτων διὰ τὴν ἀνοθοκομίαν ἐπὶ ἓνα μῆνα κατὰ τὸ ἔαρ».

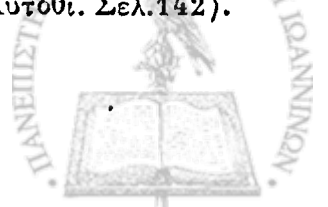
Ὁ Πρόεδρος

Τὰ Μέλη

(1) Κατὰ τὸ 1911 Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἦτο ὁ κ. Λιάμπης, εἰδικὸς τυροκόμος ὁ Πολυχρονίδης, Καθηγητὴς ὁ κ. I. Κοκκίνης ἀπεσπασμένος παρὰ τῷ Ἰπουργεῖῳ τῆς Γεωργίας. Οὗτος κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1911 ἐτοποθετήθη ὡς Νομογεωπόνος Ζακύνθου. Κατὰ τὸ 1912 Ἰποδιευθυντὴς ἦτο ὁ Κ. Γραμματόπουλος.

(2) Προκειμένου ὁ Γεωργικὸς Σταθμὸς Πατρῶν νὰ μεταβληθῆ εἰς Δενδροκομικὸν τοιοῦτον με σκοπὸν τὴν παραγωγὴν δενδρυλλίων, τὴν διδασκαλίαν καλλιέργειας καὶ κλαδέματος αὐτῶν διὰ σειρᾶς μαθημάτων κτλ. μετεκλήθη ἐκ Τύνιδος ὁ Γάλλος Julien Brichet ἀπόφοιτος τῆς Δενδροκομικῆς Σχολῆς τῶν Βερσαλλιών. (Γεωργ. Δελτίον 1911. Σελ. 138). Ὁ δενδροκόμος κ. Ἀντ. Σανιτᾶς μετὰ τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς μετέβη εἰς ἐκπαιδευτικὴν ἐκδρομὴν εἰς Σκόπελον, ἐπίσης μετὰ τοῦ Τμηματάρχου τῆς Γεωργίας εἰς Ἀργοστόλιον πρὸς διαρρυθμίσειν τῆς ἐκείλειτουργούσης Βαλλιανείου Σχολῆς (Αὐτῶθι. Σελ. 142).

(3) Σελ. 10—13.

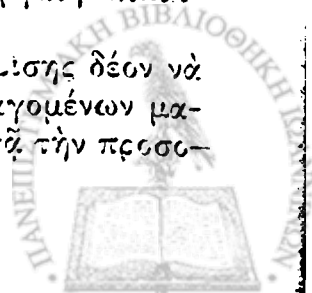
νά αναδιοργανώση τὴν ἐν Λαρίσῃ Γεωργικὴν Σχολὴν, προτείνων τὸν τρόπον τῆς διαρρυθμίσεως αὐτῆς.

Ὁ Knarpe πληροφορεῖται ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει ὑπερπαραγωγὴ ἀκαδημαϊκῶς μορφωμένων νέων καὶ ὅτι εὐχαρίστως θὰ «ἐχαιρετᾶτο» μία Μέση Γεωργικὴ Σχολὴ ποῦ θὰ μπορούσε νὰ παρασύρῃ μέρος τῆς νεότητος ταύτης εἰς τὸν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, τόσον σπουδαῖον γεωργικὸν ἐπαγγελματικὸν κλάδον. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ συνέβαινε ἂν προϋπῆρχον εἰς τὸν γεωργικὸν τῆς χώρας βίον καλῶς μορφωμένοι γεωπόνου, πρακτικῶς καὶ θεωρητικῶς «εἴτε ὡς ὑπάλληλοι μεγάλων κτημάτων, εἴτε ὡς διευθυνταὶ ἰδίων κτημάτων, εἴτε ὡς κατώτεροι ὑπάλληλοι τῆς Γεωργικῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ὡς γεωργικοὶ διδασκαλοὶ κατωτέρων Γεωργικῶν σχολῶν». Παρ' ὅτι δὲ ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι «ἀρχετοὶ δραστήριοι γεωπόνου τελείως γινῶσται τοῦ ἐπαγγέλματός των» ἐν τούτοις λόγῳ ἐλλείψεως, ἐν τῷ τόπῳ, «καλλιτέρας γενικῶς γεωργικῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως», δὲν παρατηρεῖται καὶ τελεία ἐπιτυχία «πρὸς πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας». Ἡ ἔλλειψις αὕτη θὰ ἔπυεν νὰ ὑπάρχῃ ἂν ἰδρύνετο Μέση Γεωργικὴ Σχολὴ τῆς ὁποίας ἐξίρει τὰ ἄριστα ἀποτελέσματα διὰ τὴν χώραν ἂν οὕτω διοργανουῖτο ὥστε νὰ παράγῃ καὶ καλῶς μορφωμένον ὑπαλληλικὸν προσωπικὸν διὰ τὰς μεγάλας γεωργικὰς ἰδιοκτησίας, ἐπίσης μορφωμένους γεωπόνους υἱοὺς τῶν ἀνεξαρτήτων ἰδιοκτητῶν κτημάτων καὶ ἐπὶ πλεον «γεωργικοὺς διδασκάλους διὰ τὰ κατώτερα γεωργικὰ Σχολεῖα, τῶν ὁποίων τόσην ἐπείγουσαν ἀνάγκην ἔχει ἡ Ἑλλάς, διὰ νὰ μορφώσῃ τὸ ταχύτερον ἐπαγγελματικῶς τὴν χωρικὴν αὐτῆς τάξιν» καὶ διὰ νὰ δύναιτο νὰ προάγῃ τὴν μόρφωσιν τῶν «νοημονεστέρων διπλωματούχων τῆς εἰς ἀνωτέρως γεωργικὰς σχολὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ».

Τὴν ἀπρχὴν, λέγει ὁ Knarpe, «πρὸς τοιαύτην Μέσην Γεωργικὴν Σχολὴν» ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν «εἰς τὸ ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ Λαρίσης ὑφιστάμενον τμήμα» καὶ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τούτου ἀνιφέρει τὰς πολυαρίθμους αἰτήσεις προσλήψεως μαθητῶν. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν διοργάνωσιν αὐτῆς λέγει ὅτι «πρέπει νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς αὐτὴν οἱ κράτιστοι τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπαρχόντων γεωπόνων ὡς καθηγηταί, βοηθοὶ καὶ ἐργοδηγοί. Πρέπει ἀκολούθως νὰ μὴ φεισθῶμεν ἐξόδων, ἵνα καταρτίσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν πλουσιοπαρόχως ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν καθ' ἑαυτὴν Σχολὴν διὰ συλλογῶν κλπ. ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν γεωργικὴν ἐπιχείρησιν, ἵνα δημιουργήσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν τελειότερον ἔργον» καὶ ἐξακολουθεῖ. «Ἴνα ἡ Μέση Γεωργικὴ Σχολὴ παρὰ τὴν καθ' ἑαυτὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν προσφέρῃ ἐπίσης ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὴν γενικὴν γεωργίαν τῆς Ἑλλάδος, συνιστᾶται νὰ προσκολληθῇ συγχρόνως μετεωρολογικὸς Σταθμὸς ἀνωτέρου βιβλιοῦ, νὰ διαρρυθμισθῇ τὸ χημικὸν ἐργαστήριον εἰς γεωργικὸν χημικὸν πειραματικὸν σταθμὸν. Τέλος πρέπει δι' ἀναλόγου διαρρυθμίσεως τοῦ ἐργαστηρίου του νὰ δύναιτο ὁ καθηγητὴς τῆς εἰδικῆς γεωργίας νὰ κάμῃ ἐργασίας ἐξευγενίσεως τῶν φυτῶν, αἵτινες σκοποῦν τὴν ἀνάπτυξιν παραγωγικῶν εἰδῶν ἐκ τῶν ἤδη ἐν τῇ Χώρα ὑπαρχόντων. Διότι μόνον διατελείας ἐγκαταστάσεως εἶναι δυνατὴ, σκοπιμὸς καὶ τακτικὴ λειτουργία τῆς Σχολῆς· τότε μόνον δύνανται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν τοῦ ἔργου πραγματικῶς ἱκανοὶ καὶ χρησιμοὶ γεωπόνου ὡς σκοπανεῖς τῆς γεωργικῆς προόδου. Τότε μόνον δύνανται νὰ πραγματοποιηθῶσιν αἱ εἰς τὴν Σχολὴν ἀνατεθειμέναι ἐλπίδες!

«Τότε δύνανται ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν Μέσην Γεωργικὴν Σχολὴν νὰ θέσῃ ἀσφαλῆ καὶ σταθερὰν βάσιν διὰ τὴν καίθλου γεωργικὴν πρόοδον, ἐπὶ τῆς ὁποίας βάσεως δύνανται νὰ ἐπικοδομηθῇ ἐπίσης ἡ τόσον ἀναγκαία κατώτερα γεωργικὴ ἐκπαιδεύσις».

Κατόπιν αὐτῶν φρονεῖ ὅτι τὸ Ἀνώτερον τμήμα τῆς Σχολῆς Λαρίσης δεόν νὰ μείνῃ ἀμετάβλητον, μόνον ἀντιρρήσεις ἔχει περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰσαγομένων μαθητῶν καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου προβάλλει τὰς ἀπόψεις του, καὶ ἐφιστᾷ τὴν προσο-

χὴν ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως τοῦ Νόμου εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀπορρίψεως τῶν μαθητῶν εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ παραμείνωσιν (1) εἰς τὴν Σχολήν. (2)

Ἡ διαρρύθμισις τῆς κατωτέρας Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως

Κατὰ τὸν Κnappe «καλὴ ἐπαγγελματικὴ μὀρφωσις τῆς γεωργικῆς τάξεως ἀποτελεῖ πάντοτε τὴν βᾶσιν διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς». Ἡ Ἑλλὰς «πρέπει νὰ δώσῃ ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐπὶ τῆς καλλιτέρας ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῆς χωρικῆς τάξεως». Δι' αὐτῆς θ' ἀναγκαιωθῆ ἢ εἰς τὰς πόλεις καταφυγῆ τῶν χωρικοπαίδων καὶ ἢ μετανάστευσις. Δι' αὐτῆς θὰ ἐξασφαλισθοῦν εἰς τοὺς ἐργάτας ἱκανοποιητικαὶ ἀμοιβαί. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ προβλεπόμεναι αὐταὶ ὠφέλεια ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθοῦν δι' ἐνὸς μόνον κατωτέρου Γεωργικοῦ Σχολείου. Εἶναι ἀπραϊτήτως ἀναγκαῖον νὰ ἰδρυθῶσιν πλείονα κατώτερα γεωργικὰ Σχολεῖα, ἵνα οὕτω παρασχεθῆ εὐχολοσ καὶ ἀναπαυτικὴ εὐκαιρία εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερους υἱοὺς χωρικῶν, νὰ μορφωθῶσιν ἀναλόγως ἐπαγγελματικῶς». Διὰ νὰ καταδείξῃ δὲ κατὰ πόσον ὑστερεῖ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ Ἑλλὰς ἀναφέρει σχετικὰ στατιστικὰς πληροφορίας διὰ τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν καὶ ἐξάγει τὰς προσπαθείας τῶν χωρῶν αὐτῶν «διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν μὀρφωσιν τῆς χωρικῆς τάξεως». Ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ Ἑλλὰς στερεῖται διδακτικοῦ προσωπικοῦ, τονίζει ὅμως ὅτι διὰ τοῦτο ζητεῖ τὴν καλὴν ὀργάνωσιν τῆς Μέσης Γεωργικῆς Σχολῆς διὰ τὴν ἐξασφάλισιν «τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ γεωργικῶν διδασκαλικῶν δυνάμεων.»

Πάντως ὅμως δὲν ὑποβιβάζει καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τὸ ὅποιον ἐδημιούργησαν μέχρι τοῦδε αἱ Σχολαὶ Ἀθηνῶν καὶ Αἰδινίου, δεδομένου ὅτι μία αὐστηρὰ ἐπιλογή ἐκ τῶν ἀποφοιτῶν τῶν Σχολῶν αὐτῶν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ γεωργικοὺς διδασκάλους διὰ 2—3 ἰδρυθησόμενα κατ' ἀρχὰς κατώτερα Γεωργικὰ Σχολεῖα, τῶν ὁποίων τὸν τύπον ἀνευρίσκει εἰς τὸ «κατώτερον τμήμα τῆς ὑφισταμένης ἐν Λαρίσῃ Γεωργικῆς Σχολῆς». (3)

Τὸ κατώτερον Τμήμα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Λαρίσης

Εἰς τὸν Κnappe ἔκαμε ἐντύπωσιν ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐγγραφέντων μαθητῶν εἰς τὸ κατώτερον Τμήμα τῆς Σχολῆς Λαρίσης καὶ ἀνερευνᾷ τοὺς λόγους τοῦ φαινομένου τούτου. Ἡ τριετής φοίτησις τοῦ φαίνεται ὑπερβολικὴ. «Διότι, λέγει, ἡ ἑλληνικὴ γεωργία ἤδη ὑποφέρει ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐργατικῶν δυνάμεων οὕτως ὥστε διὰ τὸν χωρικὸν εἶναι φυσικὰ λίαν δύσκολον νὰ στερηθῆ τοῦ υἱοῦ του ἐπὶ τρία πλήρη ἔτη». Εἰς τὰ Κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν εἶναι 1 1) 2) τὸ πλὴν 2 ἔτη. Προτείνει καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα διετίαν φρονῶν ὅτι διὰ τῆς καλῆς θελήσεως καὶ ἀναλόγου ἐπιμελείας «νὰ ἐπιτευχθῆ καὶ ἐντὸς δύο ἐτῶν ἀρχοῦντως ὁ ἐπιδιωκόμενος ἐν τῷ Νόμῳ σκοπός». Μετὰ τινὰς σχετικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδίου ζητήματος θίγει τὸ ζήτημα τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν καὶ φέρει τὰ ἐπιχειρήματά του γιὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι κατώτερον ὄριον ἡλικίας πρέπει νὰ ὀρισθῆ οὐχὶ ἡ ἡλικία τῶν 13 ἐτῶν ἀλλὰ τῶν 15 καὶ καλλίτερον τῶν 16. Ἀναφέρει τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἡλι-

(1) Ὁ Νόμος ΔΡΟΑ' τοῦ 1913 ἔχει τὴν ἐξῆς διάταξιν : «Οἱ ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ ἀνωτέρου τμήματος λαμβάνοντες εἰς τὰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις βαθμὸν κατώτερον τοῦ «σχεδὸν καλῶς» μένουσι καὶ τὸ δεῦτερον ἔτος εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν. Οἱ καὶ μετὰ τὸ Β' ἔτος μὴ προαχθέντες ἀπαικτεῖνται τῆς περαιτέρω ἐν τῇ Σχολῇ φοιτήσεως».

(2) «Γεωργικὸν Δελτίον» Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἔτος 1912. Σελ. 569—576.

(3) Αὐτόθι Σελ. 576—579.

κίας αὐτῆς καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διαιτη φείτησιν πραγματεύεται καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἕποσιν τοῦ ζητήματος ἐν σχέσει πρὸς τὰς δαπάνας τοῦ Κράτους. Κατόπιν εἰσέρχεται εἰς τὸν τρόπον τῆς διαρρυθμίσεως τῆς κατωτέρας Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι γράφων τὰ ἑξῆς. «Πρὸ παντὸς δέον ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ ἡ ἀρχή, ὅτι, ἐὰν ὁ χωρικός δὲν εὕρισκει τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ γεωργικὸν σχολεῖον, πρέπει τοῦτο ν' ἀναζητήσῃ μόνον τοῦ τὸν χωρικόν. Τοῦτο ἰσχύει ἀκόμη καὶ εἰς Δυτικὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἐνθα οἱ χωρικοὶ ἤδη ἔχουσι κατανοήσει γενικῶς τὴν μεγάλην σημασίαν καλλιτέρας ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως. Ἐκ τούτου ἔπεται ἡ ἀνάγκη, ὅπως κατχνεμηθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν στενώτερον δίκτυον κατωτέρων γεωργικῶν σχολείων ἀναλόγως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν, ἵνα οὕτω περὶσσευθῇ τοῖς χωρικοῖς εὐκολοὶ καὶ ἐφθηνὴ εὐκαιρία, ἵνα ἀποστείλωσι τοὺς υἱοὺς των εἰς κατώτερον γεωργικὸν Σχολεῖον. Θὰ ἐξυψωθῇ δὲ ἡ δρασίς των, ἐὰν εἰσχυθῶσι συγχρόνως εἰδικαὶ σειραὶ μαθημάτων δι' ἀνεξαρτήτους γεωπόνους μεγάλης ἡλικίας». Τὰ τοιαῦτα Γεωργικὰ Σχολεῖα προτείνει νὰ συνυπάρχωσι μὲ τοὺς Γεωργικοὺς Σταθμοὺς καὶ τὰς ἑδρας τῶν Νομογεωπόνων, εἰς αὐτὰ δὲ νὰ διδάσκωσιν εἰς ἡ δύο «γεωργικοὶ διδάσκαλοι καὶ εἰς ἐργοδηγός, διὰ δὲ μὴ καθαρῶς γεωργικὰ ἀντικείμενα πρέπει νὰ προσκολληθῶσιν 1—2 ἐξωτερικοὶ βοηθητικοὶ διδάσκαλοι.» Προτιμᾷ τὴν πρόσληψιν μαθητῶν οὐχὶ ἐσωτερικῶν καὶ προβαίνει εἰς ὑπολογισμοὺς δαπάνης διὰ τὴν ἔδρυσιν τῶν Σχολείων καὶ κατόπιν διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῶν, προσθέτων ὅτι ὅπως καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ μαθηταὶ οὗτοι θὰ ἠδύναντο νὰ κερδίζωσι μόνοι των τὸ φραγνόν των ἐφ' ὅσον «δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιθάλπωνται ὑπὸ τῶν γονέων των ἢ συγγενῶν των.» (1)

Ἐπιτρέπεται ἡ συνένωσις ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου Γεωργικοῦ Σχολείου;

Ὁ Κnappe εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν συνύπαρξιν Ἀνωτέρων καὶ Κατωτέρων Γεωργικῶν Σχολείων. Ἀναγνωρίζει εἰς τὴν ἔνωσιν αὐτὴν πλεονεκτήματα τινὰ ἀλλὰ ἀνευρίσκει καὶ μεγάλα μειονεκτήματα. Ἀναφέρει παραδείγματα ἐκ τῆς πείρας ἄλλων λαῶν καὶ καταλήγει εἰς τὰ ἑξῆς.

1) «Μία Γεωργικὴ Σχολή, ὡς πρόκειται ἡμῖν ἐν τῷ Ἀνωτέρῳ τμήματι τῆς ἐν Λαρίσῃ Γεωργ. Σχολῆς, ἔχει ἐν Ἑλλάδι ἀσφαλῶς σπουδαῖον λόγον ὑπάρξεως. Ἀποτελεῖ συγχρόνως τὴν βῆσιν καὶ τὸν ἀπαραίτητον ὄρον πρὸς τὴν ἐν λόγῳ γεωργικὴν πρόοδον ἐν Ἑλλάδι.

2) «Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ εἶναι 60 ἕως τὸ πολὺ 70, οὔτινες πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν εἰς ἐντελῶς κεχωρισμένον οἰκοτροφεῖον.

3) «Ἴνα εἶναι δυνατὴ ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, πρέπει προηγουμένως ἡ Μέση αὕτη Γεωργικὴ Σχολή μετὰ τῆς προσηρτημένης γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως νὰ διαρρυθμισθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπαρκέστερον.

4) «Περὶ τὴν Μέσην ταύτην Γεωργ. Σχολὴν εἶναι ἀναγκαῖος μέγας ἀριθμὸς κατωτέρων σχολείων πρὸς τὸν σκοπὸν καλλιτέρας ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν υἱῶν τῶν χωρικῶν. Ἴνα ὅμως ταῦτα ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, πρέπει πάντως ταῦτα νὰ ὀργανωθῶσι καλλίτερον ἢ ὅσον σήμερον τὸ κατώτερον γεωργ. τμήμα τῆς ἐν Λαρίσῃ Σχολῆς.

5) «Ἡ συνένωσις ἀμοτερόων τῶν Σχολικῶν τούτων τύπων εἰς τὴν Γεωργ. Σχολὴν Λαρίσης ἀποδεικνύεται ἀσκοπος καὶ δύναται αὕτη νὰ παραμείνῃ περαιτέρω τὸ πολὺ ὡς προσωρινὴ ἐπὶ βραχὺν χρόνον» (2)

(1) Αὐτόθι. Σελ. 579—584.

(2) Αὐτόθι. Σελ. 584—587.

Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Δαρίσης Κnappe κατὰ τὸ 1912

Ὁ Knappe περαιτέρω ἀναφέρει τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τοῦ προγράμματος τῆς ἐργασίας του. Πρὸς τὸ παρὸν ζητεῖ τὴν διαρρύθμισιν τῆς Μέσης Γεωργικῆς Σχολῆς ἐπιφυλασσόμενος νὰ στραφῇ καὶ πρὸς τὰ κατωτέρα Γεωργικὰ σχολεῖα.

Εἶναι δὲ ταῦτα.

A) «Διαρρύθμισις τῶν οἰκοδομῶν τῆς Σχολῆς

B) «Ἐσωτερικὸς Ὄργανισμὸς τῆς Σχολῆς καὶ διὰ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν καὶ διὰ τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ κτήματος.

Γ) «Πειθαρχικαὶ διατάξεις διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ κανονισμὸς ὑπηρεσίας τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων ὑπαλλήλων.

Δ) «Παρασκευὴ ἀκριβοῦς σχεδίου ἐκμεταλλεύσεως δι' ὀλόκληρον τὸ κτῆμα τῆς Σχολῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου τότε δύνανται ν' ἀκολουθήσωσιν αἱ προτάσεις τῆς περαιτέρω διαρρυθμίσεως τῶν οἰκοδομῶν, τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὑποστατικοῦ, τῶν διαφόρων ἐργαλείων καὶ μηχανῶν καὶ ζώων. Προσδιορισμὸς τῶν ἀρχῶν τῆς γεωργικῆς λογιστικῆς τοῦ κτήματος.

Ε) «Παρασκευὴ διεξοδικοῦ προγράμματος τῶν ἐν τῷ καθ' ἕκαστον κλάδον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, διεξαχθησομένων πειραμάτων, ἵνα δι' αὐτῶν ἐρευνηθῶσι τὰ μέσα, δι' ὧν πᾶσα ἡ γεωργικὴ παραγωγή τῆς Ἑλλάδος δύναται ν' ἀύξηθῇ, ἵνα δι' αὐτῶν δημιουργηθῇ σταθερὰ καὶ στενὴ συνάφεια μεταξὺ τῆς μεγάλης γεωργικῆς πράξεως καὶ τῆς μέσης Γεωργ. Σχολῆς.

Ϛ) «Παρασκευὴ ἀκριβῶν προτάσεων ὅσον ἀφορᾷ τὴν περαιτέρω διαρρύθμισιν τῆς κατωτέρης γεωργ. ἐκπαιδεύσεως, ἐσωτερικὸς καὶ ἐξωτερικὸς ὄργανισμὸς ταύτης.

Ζ) «Παρασκευὴ προτάσεων, διὰ πλείων μέσων δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ φοίτησις γεωργ. σχολῶν γενικῶς διὰ τὸ μέλλον».

Ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω προτάσεων τοῦ ὀ Knappe δίδει διαφόρους ἐξηγήσεις καὶ ζητεῖ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν προσπαθειῶν του παρὰ τοῦ Ὑπουργείου. Ἐπικειμένης δὲ τότε τῆς ἀπειλῆς πολέμου, βλέπει τὴν δρᾶσίν του περιστελλομένην καὶ ἐκφράζει ἀμφιβολίαν «ἐὰν κατὰ τὰ 2 ἔτη, διὰ τὰ ὁποῖα συνήφθη τὸ συμβόλαιόν του, θὰ δυνηθῇ νὰ φέρῃ εἰς πέρας πάντα τὰ ὡς ἀνωτέρω, τεθέντα ζητήματα». (1)

Μία γνώμη εἰς τὰ 1913

Εἰς τὰ 1913 ἐδημοσιεύθη ἓνα περίεργον φυλλάδιον ὑπὸ τοῦ ἐν Πειραιεῖ Καθηγητοῦ τῶν Μαθηματικῶν Δ. Π. Γεωργιάδη ὑπὸ τοῦ τίτλου «Ἐκπαιδευτικὰ ἰ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Παιδείας»

Ὁ συγγραφεὺς τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν εἰς τὰ 1910 ὑπέβαλεν εἰς τὸν τότε Πρωθυπουργὸν Βενιζέλον μακροσκελῆ μελέτην «ἀφορῶσαν τὸ νέον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα». Συνιστᾷ τὴν ἐκτύπωσιν τεσσάρων εἰδικῶν βιβλίων μορφωτικῶν καὶ ἐξυπηρετικῶν τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Νεότητος. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ «Βιβλίον Γεωργίας» γράφει τὰ ἐξῆς. «Ὅτι πρέπει νὰ περιέχῃ «κατ' εἰδικὰ κεφάλαια ὅλους τοὺς πλουτοπαραγωγικοὺς κλάδους, τοὺς συναφεῖς πρὸς τὴν ἀνεκμετάλλευστον ἑλληνικὴν γῆν μετὰ τῶν οἰκείων ἀπαραιτήτων ἐπιστημονικῶν ὁδηγιῶν ἀφ' ἐκάστου κεφαλαίου, γεγραμμένον ἐνυπογράφως ὑφ' ἐκάστου ἀρίστου εἰδικοῦ ἐπιστήμονος διὰ γλώσσης σαφεστάτης καὶ καθαρευούσης. Τὰ κεφάλαια ταῦτα εἶναι τὰ ἐξῆς «περὶ πτηνοτροφίας καὶ κτηνοτροφίας, γαλακτοκομίας, βουτυροκομίας καὶ

(1) Αὐτόθι. Σελ. 587—589.

τυροκομίας, δενδροκομίας καὶ μελισσοκομίας, μεταξοποιίας, κηπουρικῆς καὶ ἀμπελουργίας, οἴνοποιίας, βαμβακοκομίας κλπ.». Εἶναι πολὺ ἀφελῆς ὁ γράφων φανταζόμενος γεωργοκτηνοτροφικὴν ἀνθησιν διὰ τῶν βιβλίων (1).

Γεωργικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ 1913

Ἐνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα γεωργικὰ λάφυρα τὰ ὁποῖα κατέλαβεν ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ἦτο ἀναμφιβόλως ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης. «Αἱ ἐγκαταστάσεις τῆς, αἱ συλλογαί, τὰ μουσεῖα, τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα ἐν γένει, αἱ κτηνοτροφικαὶ ἐκμεταλλεύσεις, ἡ καλλιέργεια τοῦ κτήματος τῆς Σχολῆς, ὁ ὄργανισμός ἐν γένει καὶ οἱ κανονισμοὶ αὐτῆς κλπ. παρουσιάζουσιν ὁμολογουμένως πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον».

Ἐκθεσιν περὶ τῆς Σχολῆς αὐτῆς, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ τότε Διευθυντοῦ τῆς Γεωργικῆς Ἑταιρείας κ. Παπαγεωργίου δημοσιεύει τὸ «Δελτίον» τῆς Ἑταιρείας (2)

Ἡ ἐκθεσις αὕτη περιέγραφε τὸν σκοπὸν τοῦ ιδρύματος καὶ τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας του, τὸ κτῆμα ἐκμεταλλεύσεως, τὸ νέον οἰκοδόμημα, τοὺς ὄργανισμούς καὶ κανονισμούς, τὴν διδασκαλίαν, τὰ ζῶα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματος καὶ τὰς κτηνοτροφικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Σχολῆς, τὸν Σταθμὸν ἐπιβητόρων, τὸν προϋπολογισμὸν δαπανῶν τῆς Σχολῆς, τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας τῆς Γεωργ. Σχολῆς ἐν γένει καὶ τῶν κτημάτων αὐτῆς, τὸ ἔργον τῆς Ἀνωτέρας Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ τίνων σχολῶν ἔχει πραγματικὴν ἀνάγκην ἡ Μακεδονία. Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ἄνω ἐκθεσιν συμπεριλαμβάνετο καὶ μετάφρασις τοῦ «Ὁργανισμοῦ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως», τοῦ προγράμματος τοῦ πρώτου ἐξαμήνου τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1912—1913», τοῦ «Προγράμματος ὠρῶν ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας οἰκοτροφείου» καὶ «Προϋπολογισμοῦ τῆς Σχολῆς τοῦ ἔτους 1912—1913». (3)

Ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου δημοσιεύει σχετικὰ καὶ τὸ «Γεωργικὸν Δελτίον» τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας. Ἐξ αὐτῶν, ὀφειλομένων εἰς τὸν κ. Δεκάζον, ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς. «Ὅτι ἡ Διεύθυνσις τῆς Σχολῆς ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Μακεδονίας ἀνετέθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Γεωπόνον καὶ ἑφεδρον στρατιώτην κ. Π. Παπαγεωργίου. Τοῦτον διεδέχθη εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ὁ κ. Παν. Ἀντωνόπουλος ἑφεδρος στρατιώτης καὶ οὗτος καὶ τέως Νομογεωπόνος. Καὶ τοῦτον ὁ κ. Δεκάζος ὅστις προέβη εἰς τὴν ἀναθεώρησιν καὶ συμπλήρωσιν τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Παπαγεωργίου.

Ὁ κ. Δεκάζος ὁμιλῶν περὶ «τοῦ μέλλοντος τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης» ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἄμα τῇ καταλήψει τῆς ἐνταῦθα Γεωργικῆς Σχολῆς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν διδασκόντων καθηγητῶν, ἐπιμελητῶν καὶ ἐργοδηγῶν ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας καὶ πασόμενον μόνον ὁ Διευθυντῆς Ἐκμεταλλεύσεως Κασσαβίδης ἐν τῇ Σχολῇ καὶ ὁ Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Π. Καλαβάσης ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ εἰς ἄλλος καθηγητῆς Ἀραβικῆς καταγωγῆς Ριζᾶ Βέης καὶ εἰς ἐπιμελητῆς. Ἄλλὰ καὶ οὗτος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπεχώρησαν τῆς ὑπηρεσίας τῆς Σχολῆς. Ἐκ τῶν μαθητῶν ἀπεχώρησαν κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ πλεῖστον Τουρκικῆς καταγωγῆς, μετέπειτα δὲ καὶ τὸ ὑπόλοιπον αὐτῶν, παρέμειναν δὲ ἐν τῇ Σχολῇ πέντε μαθηταὶ ἑλληνικῆς καταγωγῆς.». Περαιτέρω ὁ κ. Δεκάζος ὁμιλεῖ περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἐξάγει τὴν ἐργατικότητα τοῦ Δημ. Ζωγράφου ὅστις εἶχε τότε πτυχίον τῆς Πρακτικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὅστις σήμερον εἶναι ὁ ἀριστος Διευθυντῆς τοῦ Δενδροκο-

(1) Σελ. 6—7.

(2) Ἔτος Ε'. 1913. Ἀριθ. 3—4—5. Σελ. 51—80.

(3) Ἔτος Ε'. 1913. Ἀριθ. 3—5 Σελ. 51—80.

μικροῦ Σταθμοῦ Σερρών (1). Ἀναφέρων δὲ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς Σχολῆς προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς. «Καταδεικνύεται ὅτι ἡ Σχολή, ὡς νῦν ἔχει, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λειτουργῇ πρὸς τὸ παρὸν ἢ τοιαύτη καὶ ἐλλείψει καθηγητῶν καὶ ἐλλείψει μαθητῶν. Διὰ τοῦτο φρονοῦμεν, ὅτι πρὸς τὸ παρὸν δέον αὕτη χάριν τῆς συντηρήσεως τῆς περιουσίας αὐτῆς καὶ διὰ τὴν προμελέτην τῶν Μακεδονικῶν συνθηκῶν ἐκ μέρους τοῦ προσωπικοῦ νὰ διατηρηθῇ ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν παρ' ἡμῖν Γεωργ. Σταθμῶν παρασκευαζομένου ἅμα ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν μέλλουσαν ν' ἀνασυσταθῇ Γεωργικὴ Σχολή, διὰ τῆς ιδρύσεως φυτωρίων, ὧν ὑπάρχουσιν ἐλάχιστα καὶ ἀθλίως διετηρημένα, διὰ τῆς ιδρύσεως κήπου ἐκμεταλλεύσεως ὀπωροφόρων δένδρων κανονικωτέρου, διὰ τῆς καθιερώσεως ἐνὸς ὠρισμένου σχεδίου ἐκμεταλλεύσεως γαιῶν, ὧν ἡ μέχρι τοῦδε ἐκμετάλλευσις ὑπελείπετο καὶ τῶν τῆς περιχώρου κλπ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον τῆς ἐνταῦθα Γεωργικῆς Σχολῆς, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ μὴν ἀποφανθῶμεν ἀπολύτως, ὡς ὁ προκάτοχος ἡμῶν πράττει χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ καὶ τοὺς λόγους τοὺς αἰτιολογοῦντας τὴν γνώμην του, καθ' ἣν δηλ. γνώμην θὰ ἔδει ἡ ἐνταῦθα Γεωργικὴ Σχολή νὰ μετατραπῇ εἰς Πρακτικὴν. Εἶναι τὸ βέβαιον, ὅτι τὸ ὡς Ἀνωτέρα Γεωργικὴ Σχολή ἐπικληθὲν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐνταῦθα ἐκπαιδευτήριον δὲν παρουσιάζει τὰ στοιχεῖα, ἅτινα πάντως εἰ εἰς ἀνώτερα Γεωργικὰ ἰδρύματα ἐκπαιδευθέντες γνωρίζουσι δηλ. καθηγητὰς μεγάλου ἐπιστημονικοῦ κύρους, πειραματικούς ἀγρούς ἀμέμπτους καὶ ἐπὶ ὠρισμένου σχεδίου ἰδρυμένους, ἐργαστήρια, μουσεῖα καὶ ὄργανα τελειότατα, διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας ἰκανώτατον καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ ἐπιστημονικὰ ἐφόδια. Διότι τὸ πλεῖστον τῶν ἐνταῦθα καθηγητῶν καὶ ἐπιμελητῶν προεῖργετο ἐκ τῆς ἐν Κων(σταντινῶν) πόλει (εἰς Χαλκαλῆ) Ἀνωτέρας Γεωργικῆς Σχολῆς τινὲς μόνον αὐτῶν ἦσαν ἀπόφοιτοι Ἀνωτέρων Γεωργικῶν Σχολῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ τούτων ἴσως τὸ πλεῖστον, κατὰ τὴν ὁμολογίαν καὶ αὐτῶν τῶν μαθητῶν, ἀμφιβόλου ἐπιστημονικῆς ἀξίας, οἱ δὲ Διευθύνται τῶν πρακτικῶν ἐργασιῶν ἦσαν ἤμιστα κατάλληλοι πρὸς τοῦτο. Ἐν τούτοις ἡ Σχολή αὕτη εἶχε σπουδαιοτάτην ἀποστολὴν διὰ τὴν Τουρκίαν, ἥτις ἦτο Κράτος ἀχανὲς καὶ διὰ τὴν ἀνάπλασιν τῆς θὰ εἶχεν ἀνάγκην σωρείας ἀνωτέρων γεωργικῶν καὶ ἰδία δασικῶν ὑπαλλήλων, οὓς θὰ ἦτο δύσκολον νὰ εἶχεν ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων τῆς Ἑσπερίας». Προχωρῶν ὁ κ. Δεκάζος ἀναφέρει τὰς περὶ Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας ἀντιλήψεις τῶν Τούρκων καὶ τὰς προσπαθείας των πρὸς βελτίωσιν καὶ ἀνάπλασιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης. «Νῦν, λέγει, οἱ ὄροι τῆς Σχολῆς φυσικὰ μετεβλήθησαν διὰ τῆς ἐλληνικῆς κατασχῆς, χωρὶς ὅμως ὡς φρονοῦμεν, καὶ κατὰ βάσιν νὰ πρέπει νὰ μεταβληθῇ καὶ ὁ σκοπός, δι' ὃν ἰδρύνονται αἱ ἀνώτεροι Σχολαί, αἵτινες ἐπὶ πλέον δέον νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ὡς τὰ ἐπιστημονικὰ κέντρα τῆς μελέτης καὶ ἐρεῦνης τῶν τοπικῶν συνθηκῶν ἐκάστης χώρας λόγῳ τῆς καὶ ἐξ ἀνάγκης διδακτικῆς ἐξειδικεύσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Διὰ τοῦτο φρονοῦμεν ὅτι μετὰ μελέτην τῶν γεωργικῶν συνθηκῶν Ἑπείρου καὶ Μακεδονίας δέον νὰ μορφώσωμεν τὴν γνώμην ἃν πρέπει νὰ μεταβληθῇ ἡ Γεωργ. Σχολή Θεσσαλονίκης εἰς Πρακτικὴν». Διότι, λέγει ὁ κ. Δεκάζος, ἐφ' ὅσον μελλοντικῶς θὰ ἔχωμεν ἀνάγκην πολλοῦ ἀριθμοῦ ἐπιστημόνων γεωπόνων, δὲν θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ ὑποβιβάσωμεν τὴν Σχολὴν ταύτην ἀσυζητητῆ «ἥτις καὶ μεγάλην περιουσίαν ἔχει καὶ ποιάν τινα φήμην εἰς τὸ κτηματικὸν στοιχεῖον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἀφ' οὗ ἄλλως τε αἱ Πρακτικαὶ Σχολαί καὶ δὴ αἱ εἰδικαί, ὧν κυρίως ἔχομεν ἀνάγκην κατὰ τὰ ζένα ὀρθότατα συστήματα, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην μεγάλου πλούτου καὶ δαπανῶν εἰς κτίρια, γαῖας καὶ ἐγκαταστάσεις ἐν γένει, ὡς παρ' ἡμῖν συνέβη, διὰ τὴν Ἀβερῶφειον Γεωργικὴν Σχολὴν Λαρίσης». Μετὰ τινὰς δὲ

(1) Σ. Σ. Κατὰ σύμπτωσιν συνώνυμος καὶ συνεπώνυμος τοῦ Συγγραφέως τῆς παρούσης ἐργασίας. Κατὰ τὸ 1934 ἐπεσκέφθημεν τὸν Δενδροκομικὸν Σταθμὸν Σερρῶν τὸν ὁποῖον ἀπὸ ἐτῶν διευθύνει καὶ ἐθαυμάσαμεν τὴν συντελουμένην ἐκεῖ ἐργασίαν.

ἄλλας ἀπόψεις του καταλήγει νὰ προτείνῃ ὅπως «ἐφ' ὅσον πρὸς τὸ παρὸν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ λειτουργία τῆς ἐνταῦθα Σχολῆς οὔτε ἐπέιγει αὕτη νὰ ἐξασκοιουθῆσῃ, ἡ λειτουργία αὐτῆς κατὰ τὸ σύστημα τῶν παρ' ἡμῖν Γεωργικῶν Σταθμῶν». (1)

Γεωργικὴ Σχολὴ Σερρῶν κατὰ τὸ 1913

Ὁ εὐτυχὴς διὰ τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος μᾶς ἐπέτρεψε μαζὺ μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας νὰ γίνωμεν κάτοχοι καὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Σερρῶν. Ὁ τότε Διευθυντὴς αὐτῆς Α.Γ. Ἀναγνωστόπουλος Νομογεωπonos Σερρῶν εἰς ἐκθεσίν του ὑποβληθεῖσαν εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Μακεδονίας γράφει περὶ αὐτῆς τὰ ἑξῆς. «Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Σερρῶν ἰδρυθεῖσα ἐπὶ τοῦ Νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος, κατὰ τὴν γεωργικὴν περίοδον 1908—1909, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Ἀγροτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν, εἶχε σκοπὸν τὴν πρακτικὴν καὶ ἐν μέρει θεωρητικὴν διαπαιδαγώγησιν νεαρῶν ἀγροτῶν ἡλικίας μέχρι 18 ἐτῶν εἰς τὰ τῆς γεωργίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς ἡ φοίτησις εἶχεν ὀρισθῆ εἰς δύο ἔτη, μετὰ ταῦτα ὅμως παρετάθη ἐν ἔτος ἀκόμη καὶ ἔγινε τριετὴς οὕτως ὥστε ἐνεκεν τοῦ πολέμου οὐδεὶς μαθητὴς κατάρθωσε νὰ λάβῃ ἀπολυτήριον. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἡ Σχολὴ ἠρίθμησε 12 μαθητὰς καὶ ἡ διδασκαλία ἐνεκεν τοῦ ἀσυμπληρώτου τοῦ προσωπικοῦ περιορίσθη σχεδὸν μόνον εἰς πρακτικὴν ἐξάσκησιν. Κατὰ τὸ δεῦτερον ἔτος ἐφοίτησαν 10 μαθηταὶ καὶ κατὰ τὸ τρίτον 18.....». Ἡ ἐκθεσις δίδει πληροφορίας περὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν μαθητῶν, περὶ τοῦ προγράμματος τῆς διδασκαλίας, περὶ τῶν κτημάτων τῆς Σχολῆς κ.τ.λ. καὶ τελικῶς περὶ τῶν προσόντων καὶ τῆς χρησιμότητος τῆς Σχολῆς.

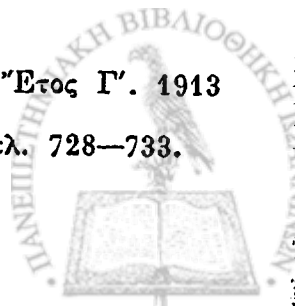
«Τὸ σύνολον, λέγει ὁ κ. Ἀναγνωστόπουλος, τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Σχολῆς εἶναι καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως θαυμάσιον, ἐγένετο φαίνεται κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης καὶ ἀπετέλει σοβαρὰν προσπάθειαν τοῦ πρώην καθεστῶτος πρὸς ἐγκατάστασιν γεωργικοῦ κέντρου εἰς τὴν πλουσίαν ταύτην γεωργικὴν περιφέρειαν. Ἡ σχολὴ αὕτη κεῖται 600 περίπου μέτρα πρὸς Α. τοῦ Σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ Σερρῶν, θεωρεῖται ὑπὸ τῶν κατείκων ὡς εὐφορος καὶ οἱ καλλιεργηταὶ τῆς περιφέρειας ἔχουσι μεγίστας ἀποδόσεις. Ἐσχεπτόμην νὰ προτείνω ὅπως προσλάβωμεν ἀπὸ τοῦδε δέκα μαθητὰς ἐκ τοῦ Νομοῦ Σερρῶν, οἱ ὅποιοι νὰ ἐξασκηθῶσι παρ' ἐμοῦ πρακτικῶς καὶ ἐν μέρει θεωρητικῶς κατ' ἀρχὴν μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς, ὅποτε ἤθελον ἐφαρμόσει πλήρη γεωργικὴν διδασκαλίαν. Ἐν τῷ μεταξύ ἐπεσκέφθη τὴν ὑπ' ἐμὲ Σχολὴν ὁ κ. Ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὁ ὅποιος.....». Καταλήγει δὲ τὴν ἐκθεσίν του ὡς ἑξῆς. «Ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς εἰς εὐρύτεραν κλίμακα διὰ τῆς προσθήκης γαιῶν καὶ κτιρίων ἀνταποκρίνεται πληρέστατα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς καὶ θέλει εὐεργητήσῃ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμοὺς τῶν Νομῶν Σερρῶν καὶ Δράμας». (2)

Διδασκαλία τῆς Οἰνοποιίας κατὰ τὸ 1912 καὶ 1913

Ἐκθεσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τοῦ Προϊσταμένου τοῦ ἐν Ἀθήναις Οἰνολογικοῦ Ἐργαστηρίου Π. Γεωργαντῆ ἀφορῶσαν τὴν γενομένην Πρακτικὴν Διδασκαλίαν τῆς Οἰνοποιίας κατὰ τὸ 1912, ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς.

(1) «Γεωργικὸν Δελτίον» Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἔτος Γ'. 1913 Ἀπρίλιος. Τεύχ. Β'. Σελ. 243—248.

(2) «Γεωργικὸν Δελτίον». Ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας. 1913. Σελ. 728—733.

«Τὸ Οἰνολογικὸν Ἐργαστήριον ἄρτι καταρτισθὲν (1912) (1) καὶ ἐν τάχει κα-
τάρθωσε νὰ ᾗ ἕτοιμον ἓνα περίπου μῆνα πρὸ τῆς συνήθους οἰνικῆς περιόδου,
ἣτις ὡς γνωστὸν, ἄρχεται ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ παρα-
τείνεται μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὀκτωβρίου.

«Ἡ διδασκαλία ὡς καθαρῶς πρακτικὴ ἔπρεπε νὰ συνοδεύεται ὑπὸ πολλῶν ἀσκή-
σεων περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν διαφόρων οἰνολογικῶν ὀργάνων. Πρὸς τοῦτο κατηρτί-
σαμεν συλλογὰς ὀργάνων, ὥστε νὰ ᾗ δυνατὴ ἡ ἄσκησις ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλει-
τέρου ἀριθμοῦ ἀκροατῶν. Κατὰ τὴν πρώτην σειρὰν τῶν μαθημάτων παρουσιά-
σθησαν πολλοὶ ἀκροαταί...»

«Κατὰ τὴν δεκαπενθήμερον σειρὰν τῶν μαθημάτων ἐγένοντο 12 μαθήματα
θεωρητικά, 3 μὲθῆματα ἐφαρμογῆς καὶ ἀνακεφαλαίωσις διδαχθείσης ὕλης, 30
ῶραι πρακτικαὶ ἀσκήσεις ἤτοι 45 ῶραι θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας.»

Περαιτέρω ἀναφέρει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀκροατῶν καὶ τὰ μαθήματα τῆς θεωρη-
τικῆς καὶ Πρακτικῆς Διδασκαλίας (2).

Κατὰ τὸ ἔτος 1913 ἐπανελήφθησαν τὰ μαθήματα ὑπὸ τοῦ ἰδίου Οἰνολόγου
Γεωργαντῆ ὅστις καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς σχετικῆς ἐκθέσεώς του γράφει τὰ ἐξῆς.

«Ἡ πρακτικὴ διδασκαλία τῆς οἰνολογίας πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Δημοσίου
Οἰνολογικοῦ Ἐργαστηρίου ἐγένετο καὶ ἐξκολλουθεῖ νὰ γίνεται παρ' ἰδιωτῶν οἰνο-
λόγων διδασκόντων ἐντὸς ἐβδομάδος ἢ δεκαήμερου τὸ πολὺ, ὀλίγα στοιχεῖα νεωτέ-
ρας οἰνολογίας, λαμβάνοντες παρ' ἐκάστου μαθητοῦ, ὡς ἀμοιβὴν τῆς διδασκαλίας
Δραχμὰς 300—500.

«Πολλοὶ τῶν φοιτῶντων ἀκροατῶν εἰς τὰ μαθήματα τῆς Οἰνολογίας,
ὡς ἐκ τῆς ἀνωτέρας μορφώσεώς των θὰ ἠδύναντο τελειότερα νὰ μορφωθῶσιν εἰς
τὸν κλάδον τοῦτον διὰ μακροτέρας φοιτήσεως καὶ συστηματικώτερας διδασκαλίας.
ἣτις δέον νὰ διαρκῆ ἐπὶ ἔτος ἢ τοῦλάχιστον ἐπὶ ἓν ἐξάμηνον. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἀπαι-
τεῖ τὴν ἴδρυσιν ἐιδιχῆς Σχολῆς, ἣτις πλὴν τοῦ τελείου ἔργαστηρίου, πρέπει νὰ δια-
θέτῃ καὶ μικρὸν πρότυπον οἰνοποιεῖον, ὅπως αἱ μαθηταὶ ἐξασκοῦνται καὶ παρακο-
λουθοῦν ὅλας τὰς οἰνοποιητικὰς ἐργασίας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

«Εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην πλὴν τοῦ μαθήματος τῆς Οἰνολογίας δέον νὰ διδά-
σκωνται καὶ τὴν ἀμπελοουργίαν ἣτοι τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ καϊαλλιέργειαν τῆς τε
Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀμερικανικῆς ἀμπέλου, τὰς ἀσθενείας τῆς ἀμπέλου καὶ τοὺς τρό-
πους προλήψεως καὶ θεραπείας αὐτῶν.

«Ὅπως γείνη, δὲ ἀποτελεσματικώτερα ἢ διδασκαλία δέον νὰ ὑπάρχη ἐν τῇ Σχολῇ
μικρὸς πρότυπος ἀμπέλων εἰς ὃν νὰ φυτευθῶσιν ὅλαι αἱ γνωσταὶ ποικιλίαι τῶν τε ἐπι-
τραπεζίων σταφυλῶν καὶ τῶν πρὸς οἰνοποίησιν. Τοῦτο θὰ γείνη αἰτία ὅπως μελετη-
θῶσιν αἱ ποικιλίαι συγκριτικῶς καὶ καθορισθῶσιν οἱ χρησιμότεραι πρὸς διάδοσιν...» (3)

] (1) Ἐκ τῆς Ἐκθέσεως τοῦ 1914 τοῦ κ. Χασιώτη ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς σχετικὰ. Ὅτι συνε-
στήθησαν 12 μικρὰ οἰνολογικὰ ἐργαστήρια λειτουργοῦντα τὸ 1 πρὸ 3 ἐτῶν εἰς Ἀθήνας, εἰς πρὸ
διετίας εἰς Πάτρας καὶ Ληξούριον καὶ ἐφέτος τὰ εἰς Καλόβρυτα, Λευκάδα, Τρίπολιν, Κίρην, Χολ-
κίδα, Καρδίτσαν, Σάμον, Νιάουσαν καὶ Κεζάνην, τῶν ὁποίων προΐστανται ἐιδικοί ἐπιστήμονες
οἰνολόγοι προσληφθέντες κατόπιν διαγωνισμοῦ. Ἐπίσης συνεστήθησαν καὶ εἰς Σπάρτην καὶ Ἀμα-
λιάδα. Ὑπάρχει καὶ τὸ ἀριστα λειτουργοῦν εἰς τὴν Ἀβερῶφειον Σχολὴν Λαρίσης. Εἰς τὰ ἐργαστήρια
ταῦτα φοιτοῦν οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν ἀμπελοουργῶν καὶ οἰνοποιῶν οἱ ἰποῖοι διδάσκονται
τὴν οἰνοποιίαν πρακτικῶς. Περαιτέρω ὁ κ. Χασιώτης ὁμιλεῖ περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν Σταθμῶν
αὐτῶν, περὶ τῆς προθυμίας τῶν ἐγγραφομένων ἀνελθόντων κατὰ τὰ ἔτη 1912—1914 εἰς τὸν Οἰνολ.
Σταθμὸν Ἀθηνῶν εἰς 194 καὶ περὶ τῆς σκέψεως τοῦ Ὑπουργείου νὰ ἰδρῦσῃ ἐπιστημονικὸν Σταθμὸν
τῆς Οἰνολογίας ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν Γάλλου Οἰνολόγου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιπρακτικῶν γεωρ-
γικῶν Σχολείων νόμου. («Γεωργικὸν καὶ Δασικὸν Δελτίον». 1915. Τεύχος Α',
Σελ. 34—36).

(2) «Γεωργικὸν Δελτίον». Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας 1913. Σελ. 295—302.

(3) Αὐτόθι. Σελ. 811—816.

**Πρακτικὰ Γεωργικὰ μαθήματα κατὰ τὸ 1913
εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Ἀττικῆς**

Κατόπιν προκηρύξεως τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐκλήθησαν, ὅσοι ἤθελον, νὰ παρακολουθήσωσι εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Ἀττικῆς σειρὰν πρακτικῶν Γεωργικῶν μαθημάτων ἐπὶ τῆς Δενδροκομίας, τῆς Σηροτροφίας, τῆς Λιπασματολογίας, τῆς Μελισσοκομίας καὶ ἐπὶ τῶν ἀσθενειῶν τῆς Ἀμπέλου καὶ τῶν κυριωτέρων ὀπωροφόρων δένδρων.

Εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα ἐνεγράφησαν περὶ τὰ 90 πρόσωπα. Μεταξὺ αὐτῶν ἐπιστήμονες, διδάσκαλοι, κτηματῖαι, γεωργοὶ καὶ τινες κυρίαι καὶ δεσποινίδες. Τὰ μαθήματα ἤρχισαν τὴν 6ην Μαΐου 1913 ἐδίδαξαν δὲ κατ' αὐτὴν ἐπὶ δίωρον 4 1)2 --6 1)2 μ.μ. καὶ ἐπὶ ἓνα μῆνα περίπου οἱ κ. κ. Σ. Χασιώτης τμηματάρχης τῆς Γεωργίας, Φώτιος Παληατσέας Διευθυντῆς τοῦ Γεωπονικοῦ Χημείου, Ἀντ. Σανιτᾶς Εἰδικὸς Δενδροκόμος, Π. Κουτσομητόπουλος Γραμματεὺς τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Π. Γεωργαντῆς Ἐπιμελητῆς καὶ Δ. Παρδαλάκης εἰδικὸς Μελισσοκόμος (1)

**Ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Γεωργίας Σ. Ἰασεμίδου
περὶ τῆς Σχολῆς Κασσαβετείας κατὰ τὸ 1913**

Δημοσιεύομεν ἀνέκδοτον ἔκθεσιν περὶ τῆς Κασσαβετείας Σχολῆς κατὰ τὸ 1913 ὀφειλομένην εἰς τὸν τότε Ἐπιθεωρητὴν τῆς Γεωργίας Σωκρ. Ἰασεμίδην.

Τὴν δημοσιεύομεν γὰρ νὰ δοῦμε γιὰ μυριστὴν φορὰν ὅτι οὐδέποτε ἐμεριμνήσαμεν σοβαρῶς διὰ τὴν ἐξασφάλισιν πλήρων μορφωτικῶν μέσων, μολονότι ἡ Κασσαβετεία Σχολὴ ἠρίθμει ζωνὴν μιᾶς περίπου εἰκοσιπενταετίας. Ὁ Ἰασεμίδης κατ' ἀρχὰς κάμει λόγον περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ Ὑδριου τοῦ Κ. Γραμματοπούλου, τοῦ ἐργοδηγοῦ Γ. Ι. Γριζάνου, τοῦ κ. Εὐαγγέλου Πλατσῆ Ἐπιμελητοῦ τυροκόμου ἀπεσπασμένου ἐκ τῆς Ἀβερωφείου Σχολῆς καὶ τοῦ ἐργοδηγοῦ Α'. Ἀποστ. Παπαγεωργίου. Κατόπιν ἀναφέρει τὰς ὑπὸ διαφόρους συνθήκας καλλιεργουμένας ἐκτάσεις τῆς Σχολῆς καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν στρεμμάτων διὰ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὴν Σχολὴν κτιρίων.

«Τῶν Κτιρίων τινά, λέγει, εὐρίσκονται εἰς ἐτοιμὸν ῥοπὸν κατὰστασιν πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Εἰς καλὴν κατάστασιν εὐρίσκεται τὸ κεντρικὸν κτίριον, ἔνθα κατῴκει καὶ κατοικεῖ τὸ ἀνώτερον προσωπικόν, τὸ ἐστιατόριον, ἡ ἀποθήκη τῶν σιτηρῶν καὶ σανοῦ καὶ ταῦτα ἡμῶς ἔχουσιν ἀνάγκην ἐπισκευῶν.

«Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ μεγαλειτέρα ἀνάγκη καὶ ἡ μᾶλλον ἀπαραίτητος, εἶναι ἡ κατασκευὴ νέου ὑδραγωγείου δι' ἣν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καταβάλλονται ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς ἐπανελημμένοι ἐνέργειαι καὶ τῆς ὁποίας ὁ προϋπολογισμὸς ὢν ἔτοιμος ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ ἀνερχόμενος εἰς 36.000, ὑπολείπεται μόνον νὰ ὑποβληθῇ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῆς Βουλῆς. Ἀπαραίτητοι ἐπίσης εἶναι ἐπισκευαὶ τινὲς τοῦ κεντρικοῦ κτιρίου καὶ ἡ ἀνάσρσις τῶν κεράμων τοῦ μηχανουργείου καὶ τῶν ἀποθηκῶν σανοῦ καὶ σιτηρῶν καὶ οἰκημάτων προσωπικοῦ δι' ἃς ἡ δαπάνη δὲν θὰ ἀνέλθῃ ἄνω τῶν 1000 δραχ. καὶ αἵτινες δύνανται νὰ γίνωσιν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως.

«Οἱ κοιτῶνες τῶν μαθητῶν εἶναι ἐπαρκεῖς μόνον διὰ 24 τοιοῦτους πρέπει δὲ καὶ αὐτῶν νὰ ἐπισκευασθῶσι τὰ βῆθρα καὶ ταχέως ἔαν κατὰ τὸν προσεχῆ Σεπτέμ-

(1) Αὐτόθι Σελ. 804—810.

θριον γίνωσι δεκτοὶ μαθηταί. Φρονοῦμεν ὅμως, ὅτι θὰ ἦτο πολὺ προτιμότερον νὰ ἀποφασισθῇ ἡ οἰκοδόμησις νέου κτιρίου ὡς κοιτῶνος τῶν μαθητῶν μετ' ἀποχωρητηρίων, λουτήρων, ἀποθηκῶν τῶν ὁποίων στερεῖται τὸ παλαιὸν κτίριον, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τούτου εἶναι ἀνεπαρκές, ὅπως περιλάβῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ Νομοσχεδίου ὀριζομένας 40 μαθητάς. Εἶναι ἐπίσης ἀνάγκη νὰ καταδαφισθῇ τὸ ὡς κατοικία ἄλλοτε λογιστοῦ καὶ νῦν ἐνὸς ἐργοδηγοῦ καὶ ἐργάτου χρησιμοποιούμενον κτίριον, τὸ ὁποῖον ἔν ἐτοιμῆροπον εἶναι λίαν πιθανὸν νὰ γίνῃ πρόξενον δυστυχημάτων. Τέλος εἶναι ἀνάγκη νὰ διχρρυθμισθῇ ὁ σταῦλος τῆς ζῶων, ἵνα περιλάβῃ, εἰς κατάλληλα διαμερίσματα τοὺς ἐπιβήτορας ἢ προτιμότερον νὰ κτισθῇ νέος κατάλληλος δι' αὐτοὺς σταῦλος». Κατόπιν ἐμιλεῖ περὶ τῶν μηχανῶν.

«Ἐκ τῶν μηχανῶν ὑπάρχουσιν πλεῖστοι ἀχρηστοὶ μὲν διὰ τὴν καλλιέργειαν, χρήσιμοι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὴν ὑποδειγματικὴν διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ τινες ἀχρηστοὶ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, αἵτινες καλὸν θὰ εἶναι νὰ ἐκποιηθῶσιν ἵνα μὴ καταλαμβάνωσι χῶρον ἀναγκαιοῦντα ἄλλως τε δι' ἀποθήκευσιν σκνοῦ ἢ ἀχύρου. Ἄφ' ἑτέρου αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἔλλειψις ἐνὸς καλοῦ σιτοκακθαριστηρίου, δύο θεριστικῶν αὐτοδετικῶν, μιᾶς χορτοκοπτικῆς μηχανῆς καὶ δύο τρυῶνων ἀρότρων.

«Ἐπίσης εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ ἀμαξία τῆς σχολῆς ἣτις διατελοῦσα ἤδη ἐν λειτουργίᾳ ἀπὸ δωδεκαετίας εὐρίσκεται ἐν ἀποσυνθέσει μὴ οὔσα πλέον ἐπιδεκτικὴ ἐπισκευῶν». Ὀμιλεῖ κατόπιν περὶ τῶν ζῶων. «Ἐπάρχουσιν ἐν τῇ σχολῇ ἐν συνόλῳ 21 ἦτοι 9 ἵπποι ἐξ ὧν 2 οὐγγρικοὶ ἀμάξης, 3 ἀροτριῶντες, 1 ἐπιβήτωρ, 2 φορβάδες, 1 θηλεία πῶλος, 2 ἡμίονοι, 2 ὄνοι ἐπιβήτορες, 8 βόες, ἐξ ὧν 2 βόες ἀροτῆρες, 3 ταῦροι, 1 ἀγελάς, 2 μύσχοι. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει καὶ εἷς ἐπιβήτωρ ἵππος ἐξ Αἰγύπτου ὀνόματι Ταγιάρ ἐκ τοῦ σταθμοῦ ἐπιβητόρων Λαρίσης πρὸ δύο μηνῶν διὰ τὸν χρόνον τῆς ὄχειας.

Ἀπὸ τῆς 3 Μαρτίου μέχρι 30 Μαΐου ἐγίνοντο αἱ ἐξῆς ἐπιβάσεις.

- 1) Ὑπὸ τοῦ Οὐγγρικοῦ ἐπιβήτορος ἵππου ἐγίνοντο ἐπιβάσεις ἐπὶ 31 φορβάδων.
- 2) Ὑπὸ τοῦ ἐντοπίου ἐπιβήτορος ἵππου τῆς σχολῆς ἐπὶ 31 φορβάδων.
- 3) Ὑπὸ τοῦ ἐκ Τίρυνθος Κυπρίου ὄνου ἐπὶ 28 φορβάδων.
- 4) Ὑπὸ τοῦ ταύρου ἐλβετικοῦ (Συγγρὸς) ἐπὶ 8 ἀγελάδων.

Ὁ ἕτερος τῶν Κυπρίων ὄνων ἐπιβαίνει μόνον ὄνων καὶ μόνον ὅταν εὐρίσκεται ἐλεύθερος ἐν τῇ ἀγέλῃ. Ἐκ τῶν ταύρων ὁ ἀγορασθεὶς προπέρυσι κατὰ τὴν ἀγορὰν Λαρίσης παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου Σκαλιώρα ἀπεδείχθη ἐντελῶς ἀχρηστος ὡς μὴ ἐπιβαίνων ἀγελάδων. Ἐκ τῶν ἐπιβητόρων ἵππων καταλληλότητος διὰ ζῶα ἔλξεως εἶναι ὁ ἐντόπιος. Εἶναι ἀνάγκη περισσοτέρων ἐπιβητόρων ἵππων καὶ ὄνων 3—4 ἐξ ἑκατέρου εἶδους.

«Πάντα τὰ ζῶα τρέφονται καὶ διαιτῶνται καλῶς.

Διὰ τοὺς ἐργάτας λέγει τὰ ἐξῆς. «Οἱ πέντε τακτικοὶ τοιοῦτοι ἐκτελοῦσι τὰς ἐξῆς ἐργασίας. Εἷς εἶναι κηπουρός, εἷς σταυλίτης, εἷς ζευγηλάτης καὶ δύο ἐργάται τοῦ δενδροκομείου οἵτινες ἐκτελοῦσι καὶ ἄλλας ἐργασίας τοῦ κτήματος. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσιν ἑκτακτοὶ ἐργάται, τακτικῶς ἢ σκεδὸν τακτικῶς ἐργαζόμενοι ἐν τῷ κτήματι, εἷς ἀγροφύλαξ, εἷς σιδηρουργός, ἐπισκευάζων καὶ τὰ ἐργαλεῖα τῶν χωρικῶν οἵτινες πληρώουσιν κατ' ἕτος εἷς τὴν Σχολὴν ἀνὰ 2 1/2 κοιλὰ σίτου ἑκαστος, εἷς κηπουρός τοῦ δενδροκομείου Ἄκιτος καὶ δύο διὰ τὸ δενδροκομεῖον τῆς Σχολῆς καὶ τὰς λοιπὰς ἐργασίας τοῦ κτήματος. Μόνον κατὰ τὰς λίαν ἐπείγουσας ἐργασίας τοῦ θερισμοῦ προσλαμβάνονται καὶ ἄλλοι ἑκτακτοὶ ἐργάται. Ἐφέτος δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ αἰχμάλωτοι διὰ τὸν θερισμὸν πληρωθέντες πρὸς 2 δρ. ἑκαστος ἐκτὸς τῆς τροφῆς, ἣτις θὰ στοιχίσῃ περὶ τὴν 1 δρ. δι' ἑκαστον. «Περαιτέρω ἀναφέρει τὴν παραγωγὴν τῶν προϊόντων καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ἐνοικιαστῶν ἕρως τὴν Σχολὴν καὶ καταλήγει διὰ τῶν ἐξῆς :

«Έννοεῖται ὅμως, ὅτι ἄνευ γενναίων πιστώσεων ἰδίᾳ διὰ τὴν ὕδρευσιν καὶ οἰκοδομησιν νέων κτιρίων καὶ ριζικὴν ἐπισκευὴν τῶν ὑπαρχόντων ἢ Κασσαβέτειος Γεωργικῆ Σχολῆ δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῆς ὡς θέλει καθορισθῆ διὰ τοῦ ὑποβληθησομένου νομοσχεδίου».

Ἡ οἰνολογικὴ διδασκαλία κατὰ τὸ 1914

Ἄριθ. πρωτ. 23117.

Ἄριθ. Ἐγκυκλ. 26.

Τμῆμα Α'. Γεωργίας

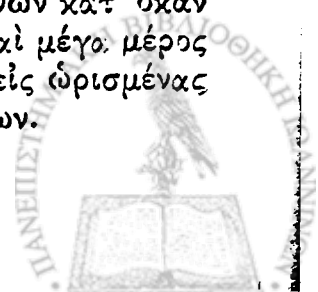
Περίληψις

«Περὶ διδασκαλίας στοιχειωδῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν γνώσεων ὑπὸ τῶν οἰνολογῶν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιφέρειας τῶν».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Πρὸς τοὺς εἰδικοὺς οἰνολόγους τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας.

«Προκειμένου ν' ἀναλάβητε ἐφέτος τὴν διδασκαλίαν 20 ὥρῶν θεωρητικῶν στοιχειωδῶν γνώσεων, περὶ κατασκευῆς καὶ διατηρήσεως οἴνων ἐπιτραπέζιων κοινῆς ἐν τῇ χώρᾳ καταναλώσεως τοῦ ζητουμένου αὐτόθι τύπου, ὡς καὶ οἴνων τύπου προορισμένου δι' ἐξαγωγὴν οἴαν ζητεῖ σήμερον τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον, ἐτι δὲ ἄσκησιν πρακτικὴν ἐπὶ 40 τοῦλάχιστον ὥρας ἐν τῷ οἰνολογικῷ ἐργαστηρίῳ καὶ ἔντισι τῶν αὐτόθι σχετικῶς τελειότερων οἰνοποιείων καὶ οἰναποθηκῶν, παραγγέλλομεν, ἵνα ἀπὸ τοῦδε καὶ ὡς τάχιστα μεριμνήσητε περὶ καταλλήλου αἰθούσης μετὰ χώρου ἀναλόγου διὰ μικρὸν ἐργαστήριον οἰνολογικὸν δαπάνῃ δημοτικῇ, κοινοτικῇ ἢ συλλόγου ἢ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ δι' ἐνοικιάσεως τοιούτου, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ζητήσητε πρότερον τὴν ἡμετέραν ἔγκρισιν. Πρὸς τὸν ἄνω σκοπὸν παρηγγέλλθησαν εἰς Γαλλίαν οἰνολογικά ὄργανα τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, ἅτινα θ' ἀποσταλῶσιν ὑμῖν μέχρι τῆς 20 Ἰουλίου, ἵνα ἀρχίσῃ ἡ διδασκαλία συστηματικῶς καὶ μεθοδικῶς ὑφ' ἐκάστου ὑμῶν ἀπὸ τῆς 25 Ἰουλίου καὶ ἐξακολουθήσῃ μέχρι τέλους Αὐγούστου. Ἀνάγκη δ' ἵνα ἀπὸ τοῦδε ἐνεργήσητε πρὸς ἐγγραφὴν ἀκροατῶν μέχρις ἀριθμοῦ 40 περίπου ἰδίας ὑμῶν ἐκλογῆς, μεταξὺ προσώπων ἐγγραμμάτων καὶ ἐχόντων ἄμεσον ἐνδιαφέρον, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ἐν τῷ τόπῳ ἀμπελουργῶν καὶ οἰνοποιῶν τῶν δυναμένων νὰ ἐφαρμόσωσι τὰ διδασκόμενα δι' ἴδιον, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν, λογαριασμόν. Θὰ ἦτο δὲ λίαν προοδευτικὸν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐνεργείας σας, ἐὰν κατορθώσητε δι' ἐπιμόνου προσπάθειας νὰ πείσητε τοὺς ἀκροατάς σας ὅπως κατασκευάσωσι συνεταιρικῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν καὶ ἐπίβλεψιν ὑμῶν ἔστω καὶ ὀλίγας δεκάδας χιλιάδων ὀκάδων οἴνων, δι' ἐνώσεως ἀναλόγου, ἐκ μέρους ἐκάστου αὐτῶν ποσότητος σταφυλῶν ἐν κοινῷ οἰνοποιεῖῳ καὶ μετὰ σκεύη, ὧν τὴν προμήθειαν θ' ἀναλάβωσιν οἱ συνεταιριζόμενοι οἵτινες καὶ θὰ καταβάλωσιν ἐν γένει κατ' ἀναλογίαν τὰ ἔξοδα τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ οἴνου τούτου. Ἡ τοιαύτη μικρὰ κατὰ τὸ παρὸν καὶ δοκιμαστικὴ ἐργασία ἐπιτυχάνουσα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν συστηματικωτέρου ἐν μέλλοντι καὶ σπουδαιοτέρου συνεταιρισμοῦ οἰνοποιίας, ἵνα οἱ παραγωγοὶ κατορθώσωσι νὰ ἔχωσι τὰ πλεονεκτήματα τῶν μεγάλων οἰνοποιητικῶν ἐργοστασίων, ἧτοι περιορισμὸν τῶν δαπανῶν κατ' ὁκᾶν οἴνου, τὴν ἐξασφάλισιν ἀρίστης ποιότητος καὶ ὠρισμένου τύπου, ὡς καὶ μέγα μέρος τῆς ἐμπορικῆς ὠφελείας διὰ τῆς ἀμέσου διαθέσεως τοῦ κοινοῦ οἴνου εἰς ὠρισμένας ἀγοράς τῆς καταναλώσεως ἄνευ πολλῶν καὶ πολυδαπάνων μεσολαβήσεων.

«Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἔχωμεν ὡς τάχιστα ἀπάντησιν περὶ λήψεως τῆς παρούσης ἡμῶν ἐγκυκλίου διαταγῆς καὶ ὑποβολὴν λεπτομεροῦς καὶ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν κερφαλείων τῆς οἰνοποιίας τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ διδάξητε ὅπως ἀποβῆ ἡ διδασκαλία ὑμῶν αὕτη ὡς οἶόν τε ἀποτελεσματικὴ καὶ σκόπιμος.»

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Ἰουνίου 1914.

Ποία ἡ τύχη τῶν Σχολῶν Θεσσαλονίκης (καὶ Σερρῶν κατὰ τὸ 1914

Ἡ τύχη τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Μακεδονικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν ἐκρίθη κατὰ τὸ 1914. Διὰ Β. Δ. τῆς 13 Μαρτίου 1914 ἰδρύονται εἰς Μακεδονίαν δύο Γεωργικοὶ Σταθμοί, ὁ μὲν εἰς Θεσσαλονικίην εἰς τὰ Καταστήματα τῆς πρώην Γεωργικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης, ὁ δὲ εἰς Σέρρας εἰς τὰ καταστήματα τῆς πρώην Γεωργικῆς Σχολῆς Σερρῶν.

«Εἰς τοὺς Σταθμοὺς τούτους παραχωροῦνται τὰ ὑπάρχοντα κτίρια μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐργαλείων, μηχανῶν, ἐπίπλων, κτηνῶν καὶ προϊόντων καὶ προσαρτῶνται εἰς αὐτοὺς ἅπασαι αἰ εἰς τὰς πρώην Γεωργικὰς Σχολὰς ἀνήκουσαι γαῖαι μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς φυτειῶν. Εἰς τοὺς Σταθμοὺς θὰ ἐκτελῶνται πειράματα καὶ ὑποδειγματικὰ καλλιέργεια δημητριακῶν φυτῶν, βιομηχανικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν, ἐκ τῶν εὐδοχιμούντων εἰς Μακεδονίαν. Δι' αὐτῶν θὰ διαδίδωνται τελειότερα μηχανήματα καὶ ἐργαλεῖα, χημικὰ λιπάσματα καὶ σπόροι. Θὰ γίνεται ὑποδειγματικὴ κτηνοτροφία, σηροτροφία καὶ μελισσοκομία. Θὰ καλλιεργοῦνται ἄμπελοι καὶ δένδρα καὶ τελικῶς θὰ διαδίδωνται γεωπονικαὶ ἐν γένει γνώσεις καὶ θὰ παρέχωνται ὁδηγία καὶ πληροφορία εἰς τοὺς γαιοκτῆμονας, γεωργοὺς καὶ κτηνοτρόφους τῆς περιφερείας» (1).

Περὶ πρακτικῆς μεταβατικῆς διδασκαλίας κατὰ τὸ 1914

Διὰ τοῦ Νόμου 302 τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1914 «περὶ πρακτικῆς μεταβατικῆς διδασκαλίας κλπ.» καθορίζετο ὅπως «αἱ Γεωργικοὶ ὑπάλληλοι, ἰδία οἱ εἰδικοί δειροκόμοι, τυροκόμοι κλπ. δύνανται, κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, νὰ συνιστῶσι μεταβατικὰ πρακτικὰ Σχολεῖα, διὰ τῆς προσωρινῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τι μέρος τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων, ἕνα διὰ τῆς ἐπὶ δημοσίων, δημοτικῶν, κοινοτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν κτημάτων πρακτικῆς διδασκαλίας, καταρτίσωσι πρακτικοὺς τεχνίτας.» (2) Ὁ κ. Χασιώτης σχολιάζων τὸν Νόμον αὐτὸν γράφει τὰ ἑξῆς. «Διὰ τῆς καθιερώσεως μεταβατικῆς τῆς γεωργικῆς διδασκαλίας ἀνά τὰς ἐπαρχίας, ἀνατεθείσης εἰς ἐπιστήμονας γεωπόνους, ἕνα κατὰ νομόν, μετὰ βοήθητικῶν προσωπικοῦ ἐξ ἐπιμελητῶν τῆς Γεωπονίας, ἐργοδηγῶν καὶ εἰδικῶν εἰς διαφόρους κλάδους ἐπιδιώκεται ἡ καθοδήγησις τῶν ἐν ἐνεργείᾳ γεωργῶν καὶ κτηνοτρόφων εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν τελειότερων συστημάτων καὶ τῶν μεθόδων τῆς καλλιέργειας, εἰς τὴν χρῆσιν τελειότερων ὀργάνων, χημικῶν λιπασμάτων, εἰς τὴν περιποίησιν τῶν ζώων, εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν ἐξευγένισιν τῶν προσοδοφόρων δένδρων, εἰς τὴν προάσπισιν τῶν φυτῶν ἀπὸ νόσων καὶ ἐπιβλαβῶν ἐντόμων, εἰς τὴν τελειότεραν βιομηχανικὴν κατεργασίαν καὶ συντήρησιν τῶν προϊόντων τοῦ τυροῦ, τοῦ βουτύρου, τοῦ ἐλαίου, τοῦ οἴνου κλπ. εἰς τὴν σύστασιν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν, εἰς τὴν μετὰ φειδοῦς καὶ προβλέψεως διαχείρισιν τῶν προσόδων των καὶ εἰς τὴν προσπάθειαν διὰ λελογισμένης φειδοῦς πρὸς αὔξησιν τῶν κεφαλαίων τῆς ἐργασίας των, εἰς τὴν ἀλληλοβοήθειαν

(1) «Ἐφημ. Κυβερνήσεως» Α'. 15 Μαρτίου 1914. Σελ. 312.

(2) «Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως» Α'. 4 8)βρίου 1914. Σελ. 1500.

καὶ τὴν εἰρημικὴν συμβίωσιν, εἰς τὴν μετὰ πάσης ἐντιμότητος διεξαγωγὴν τῶν συναλλαγῶν των, εἰς τὸν σεβασμὸν τῆς ξένης ἰδιοκτησίας, εἰς τὴν φιλονομίαν καὶ εἰς πᾶν ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ Ἀγροτικοῦ Λαοῦ». Προχωρῶν ὁ κ. Χασιώτης καθορίζει τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου θ' ἀποβῆ καρποφόρος ἡ διδασκαλία αὕτη. Κυρίως ἐξαρτᾷ ταύτην ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν συνθηκῶν ἐκάστης γεωργικῆς περιφερείας εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐμφανισθῆ ὁ γεωπόνος πρὸς διαφωτισμὸν καὶ διδασκαλίαν τῶν κατοίκων της. Τὴν τοιαύτην δὲ ἀπόκτησιν ἐλέγχει τὸ Υπουργεῖον οὐχὶ διὰ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἰδίων ὑπαλλήλων «ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ τόπου τακτικῆς Ἐπιθεωρήσεως τριῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Γεωργίας ἐσχάτως πρὸς τοῦτο διορισθέντων». (1)

Μεταβατικὰ Ἀγροτικὰ Σχολεῖα κατὰ τὸ 1914

Συνεχίζων ὁ κ. Χασιώτης τὰ σχόλιά του ἐπὶ τῆς σχετικῆς Νομοθεσίας προσθέτει προχειμένου περὶ «Μεταβατικῶν Ἀγροτικῶν Σχολείων» καὶ τὰ ἐξῆς. «Οἱ διὰ τὴν ὑποδειγματικὴν διδασκαλίαν ἔχει τοῦδε χρησιμεύοντες ἐξ γεωργικοῦ Σταθμοῦ καὶ τὰ 12 ἀγροκήπια ἐθεωρήθησαν ἀνεπαρκῆ, λόγῳ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν γεωργῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων, τὰς ὁποίας θὰ ἐχρειάζετο νὰ διατρέξωσιν οὗτοι ἵνα ἐπισκεφθῶσι τὰ ἰδρύματα ταῦτα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐπιδιώκεται μὲν καὶ ἡ εἰς ἄλλα κέντρα βραχυμιαῖα ἔδρασις τοιούτων ἰδρυμάτων ἐξειδικευμένων, ἀναλόγως τῶν ἐν ἐκάστη περιφερείᾳ ἐπιτραπουσῶν ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐψηφίσθη δὲ καὶ ὁ νόμος περὶ μεταβατικῆς διδασκαλίας, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὰ διάφορα παραγωγικὰ κέντρα Περιοδικὰ Σχολεῖα, εἰδικὰ δι' ἕλαστον κλάδον, ἐπὶ βραχὺ λειτουργοῦντα χρονικὸν διάστημα, καὶ μέχρις 6 λ. γ. μηνῶν, ἐντὸς ἀγροτικῶν κτημάτων καὶ κτιρίων ἐπὶ μισθώματι, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦτα δημόσια. Εἰς τὰ Σχολεῖα ταῦτα, τὰ ὅποια θὰ μετατοπιζονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἀλληλοδιαδόχως, θὰ γίνονται πρότυποι ὑποδειγματικαὶ ἐργασίαι, θ' ἀσκῶνται τεχνικῶς εἰς τὴν ἰδιόχειρον ἐκτέλεσιν ὠρισμένων ἔργων ἀγρόται πάσης ἡλικίας, ὡς λ. γ. εἰς τὸ κλάδευμα καὶ τὸ φύτευμα... Ἐκ τῶν μαθητευομένων τούτων οἱ ἀπειρότεροι θὰ λαμβάνωσι μικρὸν ἡμερομίσθιον πρὸς συντήρησίν των διαρκούσης τῆς πρὸς ἄσκησιν ἐργασίας αὐτῶν...» (2)

Τὰ πρακτικὰ Γεωργικὰ Σχολεῖα κατὰ τὸ 1914

Τὸ ἔτος 1914 εἶναι γόνιμον ὡς μέτρον γεωργικῆς διδασκαλίας τοῦ γεωργικοῦ κόσμου τῆς χώρας. Διὰ τοῦ Νόμου 301 τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1914 «περὶ συστάσεως κατωτέρων Πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν» καθίσταται δυνατὴ ἡ σύστασις ἀλληλοδιαδόχως Πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολείων, οὐχὶ περισσοτέρων τοῦ ἐνὸς κατὰ Νομόν.

Σκοπὸς τῶν Σχολείων αὐτῶν ἦτο ἡ πρακτικὴ «ἐπαγγελματικὴ μὲν ὡς τέχνων γονέων ἀπασχολουμένων ἀποκλειστικῶς ἢ ἐν μέρει μὲ τὴν γεωργίαν ἢ κλάδον τινα αὐτῆς, οὕτως ὥστε νὰ καθίστανται ἱκανὰ ἵνα γεινώσιν καλοὶ γεωργικοὶ τεχνῖται, νὰ ἐχμεταλλεύωνται καλῶς τὰ ἴδιά των κτήματα...» (3)

Δυνάμει τοῦ ἀνωτέρω Νόμου ἡ Κασσαβέτειος καὶ Τριανταφυλλίδειος Γεωργικὴ Σχολὴ Ἀιδινίου μετετράπη εἰς κατώτερον Γεωργικὸν Σχολεῖον». (4)

(1) «Γεωργικὸν καὶ Δασικὸν Δελτίον». Ἔτος Ε'. 1915. Τεύχ. Α'. Σελ. 14—16.

(2) Αὐτόθι. Σελ. 16—17.

(3) «Ἐφημερὶς Κυβερνήσεως» Α'. 48 βρίου 1914. Σελ. 1498.

(4) Ὡς γνωστὸν ἡ Κασσαβέτειος συνετηρεῖτο ἐκ τῶν τόκων τοῦ Τριανταφυλλίδειου κληροδοτήματος ἐπὶ τῇ βάσει ἐιδικοῦ προϋπολογισμοῦ. Δυνάμει ὁμοῦ τοῦ Νόμου ΒΩΟΗ' τοῦ 1906 τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα ταύτης συνεχωνεῦθησαν μετὰ τοῦ Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

Τὸν Νόμον 301 ὡς ἐξῆς σχολιάζει ὁ κ. Χασιώτης. «Ὁ ἐσχάτως ψηφισθεὶς νόμος περὶ πρακτικῶν γεωργικῶν σχολείων, προβλέπει περὶ συστάσεως τοιούτων ἐνὸς κατὰ Νομόν, περὶ φοιτήσεως ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν μέχρι 50 ἐν ὄλῳ μαθητῶν, τέχνων γεωργῶν, ἀπάντων οἰκοτρόφων, μὴ ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ἐγγραφήν αὐτῶν ἄλλων γνώσεων, πλὴν τῶν ἐν ταῖς δημοτικαῖς σχολαῖς ἀποκτωμένων. Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶναι ἀποκλειστικῶς πρακτικὴ, εἰδικωτέρα δὲ διὰ τοὺς εἰς ἕκαστον νομόν ἐπικρατοῦντας κλάδους γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων. Οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ Σχολεῖα ταῦτα θὰ διδάσκωνται ἐπὶ μίαν διετίαν μᾶλλον διὰ τὰς ἀσκήσεις αὐτῶν εἰς τὴν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας εἰδικοῦ προσωπικοῦ ἰδιόχειρον ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων ἐργασιῶν τῆς καλλιεργείας τοῦ κτήματος, τῆς περιποιήσεως τῶν κτηνῶν, τῆς ἐκτελέσεως τῶν παντοίων δενδροκομικῶν καὶ κηπουρικῶν ἔργων, τῆς χρήσεως τῶν τελειότερων ἐργαλείων, τῶν χημικῶν λιπασμάτων, τῶν ἐντομοκτόνων φαρμάκων, τῆς κατασκευῆς τυρῶν, οἴνων, ἐλαίου κτλ. ἀναλόγως τῆς εἰδικότητος τῶν Σχολείων τούτων. Οὐχ' ἦττον ὅμως μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐργασίας θὰ παρέχεται εἰς αὐτοὺς καθ' ἐλάχιστον ἐπὶ δύο ὥρας καὶ στοιχειώδης προφορικῆς διδασκαλίαι, δι' ἧς θὰ ἐξηγεῖται ὁ λόγος, ὁ σκοπὸς καὶ ἡ μέθοδος ἐκάστης πράξεως, θὰ διδάσκειται εἰς αὐτοὺς ἡ συστηματικὴ ὀργάνωσις μικρῶν γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ λελογισμένη χρῆσις τῶν λιπασμάτων, ἡ τήρησις δι' ἀπλουστάτης μεθόδου τῶν γεωργικῶν λογαριασμῶν, τὰ στοιχειώδη μαθηματικά, ἡ πρακτικὴ χωρομέτρησις κλπ.

«Οἱ τῶν Σχολείων τούτων ἀπόφοιτοι ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὰ πατριὰ αὐτῶν κτήματα θὰ ἐργάζωνται, βεβαίως, μεθοδικώτερον τῶν ἄλλων γεωργῶν, μὲ προοδευτικώτερον πνεῦμα καὶ μὲ ἀνώτερα ἐπομένως οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα.....» (1)

Αἱ Γεωργικαὶ Σχολαὶ κατὰ τὸ 1914

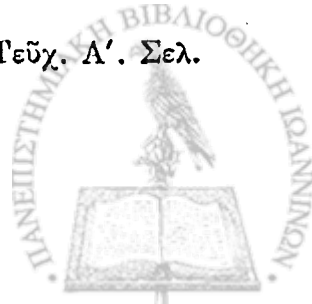
Ἀπὸ τὴν μακρὰν καὶ πολύτιμον ἐκθεσιν τοῦ κ. Χασιώτου τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ὡς Ὑπουργοῦ εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τὴν 15 Μαρτίου τοῦ 1915 ἀπαιτοῦμεν τὰ κάτωθι περὶ «Γεωργικῶν Σχολῶν» κατὰ τὸ ἔτος 1914.

«Ἡ ἐν Λαρίσῃ Ἀβερῶφειος Γεωργικὴ Σχολὴ ἀπὸ τριετίας ἤδη λειτουργοῦσα συνεπλήρωσε σχεδὸν ἅπαντα τὰ χρειώδη πρὸς τελείαν αὐτῆς λειτουργίαν. Πρωσωπικὸν διδασκικὸν ἐξελέγη τὸ σχετικῶς ἄριστον. Τὰ μέσα τῆς διδασκαλίας, ὄργανα, συλλογαί, ἐργαλεῖα, μηχανήματα, κτήνη, παρεσχέθησαν ἐν τοιαύτῃ ἐπαρκειᾷ, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ἄνευ ὑπερβολῆς ὅτι παραβάλλεται ἤδη ἡ Σχολὴ αὕτη πρὸς τὰς ἀρίστας Γεωργικὰς Σχολὰς τῆς Ἑσπερίας μέσου βαθμοῦ.

«Ἡ διδασκαλία διεξάγεται κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας θεωρητικῶς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ πρακτικῶς ἐξασκουμένων τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἰδιόχειρον ἐκτέλεσιν.... «Εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην φοιτῶσι σήμερον 75 ἐν ὄλῳ μαθηταὶ πάντες οἰκότροφοι, πλὴν τῶν ἐξωτερικῶν ἀχροατῶν. Διετάχθη δὲ ἤδη καὶ ἡ προσθήκη καὶ νέου κτιρίου, ὅπως ἡ Σχολὴ αὕτη δέχεται ἐν μέλλοντι μείζονα ἀριθμὸν μαθητῶν. Ἡ πρὸς τὰς γεωργικὰς σπουδὰς τάσις τῶν νέων ἀνεπτύχθη παρ' ἡμῖν ἐσχάτως εἰς εὐχάριστον βαθμόν... Διὰ τοῦτο καταφανὴς εἶναι ἡ ἀνάγκη συστάσεως καὶ δευτέρας Σχολῆς μέσου βαθμοῦ, καὶ ὡς τοιαύτην προορίζομεν τὴν κατακτηθεῖσαν πρῶην Τουρκικὴν Σχολὴν Θεσσαλονίκης, ἣτις λειτουργεῖ κατὰ τὸ παρὸν ὡς Γεωργικὸς Σταθμὸς.

«Ἡ Σχολὴ αὕτη κέκτηται ἐπαρκῆ κτίρια καὶ πλουσίαν συλλογὴν ἐργαλείων, κτηνῶν, ἐπιστημονικῶν ὀργάνων καὶ συλλογῶν. Εὐρίσκεται ὅμως ὑπὸ ὄρους λίαν

(1) «Γεωργικῶν καὶ Δασικῶν Δελτίον». Ἔτος Ε'. 1915. Τεύχ. Α'. Σελ. 10-11.

άνθυγιεινούς, ὡς κειμένη ἐγγύτατα πρὸς μεγάλην ἔκτασιν ἔλους, οὗ ἢ ἀποξήρανσις ἀπαιτεῖ ἑκατοντάδας τινὰς χιλιάδων δραχμῶν, ὡς προχείρως ὑπελογίσθη. Διὰ τοῦτο πλὴν τῆς ἐπιδιώξεως τῆς ἀποξηράνσεως τῶν παρ' αὐτῇ ἑλῶν, σκοποῦμεν νὰ μεταφέρωμεν τὸ οἰκοτροφεῖον καὶ τὰ διδασκῆρια τῆς Σχολῆς εἰς μέγα ἡμιτελὲς κτίριον ὅπερ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν κατεσκευάζετο ὑπὸ τῆς Γουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἐλπίζομεν δ' ὅτι καὶ Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν Σχολὴν θὰ δυνηθῇ μετ' οὐ πολὺ τὸ Κράτος νὰ συστήσῃ ἐν Ἀθήναις, ὅταν μετὰ τινα ἔτη ἀποκτήσῃ τὰ ἀπαιτούμενα ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα καὶ ἰδίᾳ εἰδικὸν προσωπικόν, τὸ κατάλληλον διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν γεωπονικῶν γνώσεων καὶ τῶν πρὸς ταύτας συναφῶν ἐπιστημῶν, εἰς ὃν βαθμὸν ἀπαιτεῖται ἐν μιᾷ Ἀνωτάτῃ Γεωπονικῇ Σχολῇ...» (1)

[Τυροκομικὴ ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1914]

Διὰ τὴν τυροκομικὴν ἐκπαίδευσιν ἀρῶμεθα σχετικῶς ἰ πληροφoρίας ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω ἔχθησιν, τοῦ κ. Χασιώτου. Κάμνει λόγον περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς βιομηχανίας τοῦ γάλακτος καὶ ἀναφέρει τὰ μέτρα ποῦ ἔλαβε τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὑπὲρ αὐτῆς ἣτοι τὴν διὰ δυοσιν τυροκομικῶν γνώσεων διὰ πρακτικῆς διδασκαλίας τῶν τελειοτέρων μεθόδων εἰς διάφορα γαλακτοπαραγωγὰ κέντρα. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἐγένετο διὰ 4 εἰδικῶν τυροκόμων ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐτύγγανεν ἀπόφοιτος ἀνωτέρας τυροκομικῆς Σχολῆς τῆς Γαλλίας, ὁ δὲ δεῦτερος ἐξεπαιδεύθη εἰς Ἑλβετίαν, ὁ τρίτος εἰς Γερμανίαν καὶ ὁ τέταρτος εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Ἀϊδινίου.

Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία ἔλαβε χώραν.

- 1) Εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Ἀϊδινίου.
- 2) Εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Λαρίσης.
- 3) Εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Τίρυνθος, καὶ
- 4) Εἰς τὸ Βασιλικὸν κτῆμα Μανωλάδος (2).

Σχετικὸν πρὸς τὰ ὑπὲρ τῆς τυροκομίας μέτρα καὶ τὸ Β. Δ. τῆς 4 Φεβρουαρίου 1914 τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κρήτης «Περὶ συστάσεως Προτύπων Τυροκομιῶν ἐν Κρήτῃ» (3).

Πρακτικὸν Τυροκομικὸν Σχολεῖον κατὰ τὸ 1916 εἰς Ἰωάννινα

Διὰ Β. Δ. τῆς 7 Ἀπριλίου 1916 καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Νόμου 301 «περὶ συστάσεως κατωτέρων πρακτικῶν γεωργικῶν Σχολῶν» ἰδρύθη εἰς Ἰωάννινα τῆς Ἡπείρου καὶ παρὰ τὸν αὐτόθι Γεωργικὸν καὶ Κτηνοτροφικὸν Σταθμὸν πρακτικὸν Σχολεῖον Τυροκομίας.

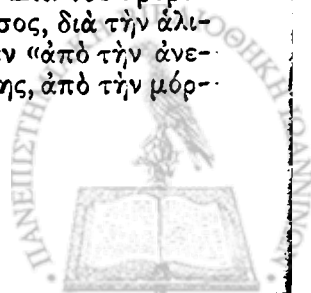
«Σκοπὸς τοῦ Σχολείου τούτου εἶναι ἡ δι' ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας μόρφωσις καὶ ἐξάσκησις νέων εἰς τὰ τῆς τυροκομίας καὶ τῆς ἐν γένει βιομηχανίας τοῦ γάλακτος. Εἰς τὸ αὐτὸ Σχολεῖον θὰ διδάσκωνται πρὸς τούτοις καὶ στοιχειώδεις γνώσεις γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας (4) καὶ κυριώτερον ὑγιεινῆ τῶν γαλακτοτρόφων κτηνῶν

(1) Αὐτόθι. Σελ. 7—8.

(2) Σελ. 42—43.

(3) Παράρτημα τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ. 5 Φεβρουαρίου 1914 Τεύχ. Α'. Σελ. 45. Τὸ ὡς ἄνω Διάταγμα ἐτροποποιήθη διὰ Β. Δ. τῆς 30 Μαρτίου 1915. («Ἐφημερίς Κυβερνήσεως» Α'. 1 Ἀπριλίου 1915. Σελ. 886).

(4) Κατὰ τὸ 1916 ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Ἐπιθεώρησιν» τῆς Εὐγενίας Ζωγράφου ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Βασιλισσάμας καὶ ἡ Γεωργία». Διὰ τοῦ ἄρθρου μας ἐκεῖνου ἐξήρομεν τὰς προσπάθειάς τῆς Βασιλίσσης Σοφίας διὰ τὸ Ἑλληνικὸν δάσος, διὰ τὴν ἀλιεῖαν τοῦ τόπου μας, διὰ τὴν μέριμνάν τῆς ὑπὲρ τῆς ὑγείας τῶν ζώων καὶ ἐζητούσαμεν «ἀπὸ τὴν ἀνεξάντλητον δραστηριότητά τῆς, τὴν φιλοπατρίαν τῆς, τὴν γενικότητα τῶν σχέψεών τῆς, ἀπὸ τὴν μόρ-

καὶ ἡ συστηματικώτερα αὐτῶν ἐκμετάλλευσις, ὡς καὶ ἀπλοῦν σύστημα λογιστικῆς ἐφρομοζόμενα ἰδίᾳ εἰς τυροκομικὰς ἐπιχειρήσεις» (1)

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν Σχολὴν Θεσσαλονίκης

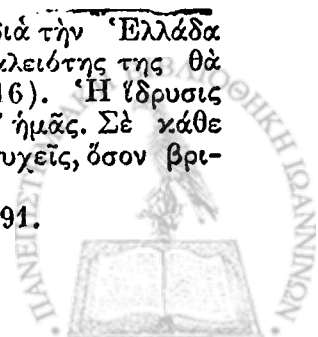
Ἀπ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι τὸ Κράτος δὲν εἶχε τίποτε θετικὸν στὸ μυαλό του. Ἰδρυε καὶ κατέλυε Σχολὰς. Ἐψήφισε καὶ ἐμπαίωνε Νόμους. Ἐφέρετο ἀσκόπως πρὸς κάθε κατεύθυνσιν. Τυχαιῶς εὔρομεν εἰς ἓν ἀπόκομμα τῆς «Νέας Ἑλλάδος» μίαν περιγραφὴν τῆς τύχης τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης. Ἀσχέτως πρὸς τὰς κατηγορίας τὰς ἀποδιδόμενας εἰς πολιτικὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἵτινες εἶναι προῖον προσωπικῆς ἐχθρας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ τότε Διευθυντοῦ τῆς «Ν. Ἑλλάδος» ἀειμνήστου Θαλῆ Κουτούπη, τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ἡ περιγραφή αὕτη ἔρχεται νὰ δώσῃ ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα τῆς Ἑλληνικῆς διανοητικότητος. Εἶναι γεγονός, τὸ ὁποῖον ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν ἴδιον Κουτούπη, ὅτι ἡ Σχολὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἤγμαζε καὶ ἠνδροῦτο διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ στοργῆς καὶ τοῦ ἀκαμάτου ζήλου του. Ὅπως εἶναι γεγονός ὅτι μεταγενεστέρως ἡ Σχολὴ, κατέπεσε καὶ τελικῶς διελύθη. Ἡ περιγραφή τῆς «Ν. Ἑλλάδος» ἀξίζει νὰ περισωθῇ. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι περιέχει ἐνδιαφερούσας ἱστορικὰς πληρορορίας, ὑπενθυμίζει καὶ τὴν τύχην τῆς Σχολῆς Τίρυνθος. Σὲ μερικὰ σημεῖα νομίζει κανεὶς ὅτι κατὰ λάθος τίθεται ἡ ὀνομασία Θεσσαλονίκη ἀντὶ Τίρυνος. Ἡ περιγραφή ἔχει οὕτω. «Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτις ἀπῆλauen ἄλλοτε ὅλην τὴν στοργὴν τῆς Τουρκικῆς διαινήσεως, ἐγκαταλειφθεῖσα, μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀποκατάστασιν ἀδικαιολογήτως, εἶχε περιέλθει εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Ἡ ἀνωτάτη τότε διεύθυνσις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἔταξε μεταξὺ τῶν πρώτων τῆς μελημάτων τὴν ἀνασύστασιν τῆς διαλελυμένης Γ. Σχολῆς. Μὲ στοργὴν καὶ θερμότητα, τὴν ὁποῖαν δὲν θὰ ἐπεδείκνυεν εἰς τὰς ἰδιωτικὰς του ὑποθέσεις, ὁ κ. Κουτούπης, μεταβαίνων καθ' ἐκάστην αὐτοπροσώπως ἐκεῖ καὶ πολλάκις δις ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας, παροτρύνων καὶ ἐμπνέων τοὺς ὑπαλλήλους, μεταδίδων εἰς αὐτοὺς τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ἀκαταπόνητον ἐνεργητικότητά του, κατώρθωσε νὰ ἀνιδρύσῃ τὴν Γ. Σχολὴν εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα ἐκ τοῦ μηδενός. 120 μαθηταὶ τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν Μικεδονίας προσέτρεξαν καὶ ἐνεγράφησαν. Ὁμοιόμορφως ἐνδεδυμένοι καὶ τόσον κοσμίως, ὥστε εἰς κάποιαν παρουσίᾳ τῆς Γ. Σχολῆς νὰ τοὺς ἀποκαλέσῃ χριτολογῶν ὁ Ρέπουλης «εὐέλπιδας», διαιτῶντο ἐντὸς τῆς σχολῆς καὶ ἐδιδάσκοντο ὑπὸ ἐκλεκτῶν διδασκαλικῶν προσωπικῶν, ἀσκούμενοι καὶ πρακτικῶς εἰς τὰς καλλιεργουμένας τῆς σχολῆς ἐκτάσεις.

Ἐπλουτίσθη ἡ Γ. Σχολὴ δι' ὅλων σχεδὸν τῶν γεωργικῶν ἐφοδίων, ὅσα λόγῳ τῶν πολεμικῶν περιστάσεων ἠδύναντο νὰ ἐξυρευθοῦν. Ἐπλουτίσθη δι' ἀρότρων, ἡμιόνων, προβάτων κλπ. κατοικιδίων ζώων καὶ πτηνῶν. Ἡμίσεια δωδεκάς ἐκλεκτῶν ἐπιβητόρων, ἐκλεγέντων καὶ ἀγορασθέντων δι' αὐτοπροσώπου ἐνεργείας καὶ μερίμνης τοῦ Θ. Κουτούπη, ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν ἱπποφορβείου τῆς Γ. Σχολῆς. Προσθέτως δὲ παρηγγέλθησαν καὶ ἠγοράσθησαν διὰ τὴν Σχολὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ τρία βενζινάροτρα ἐξ Ἀμερικῆς διὰ τὴν ἐφετεινὴν καλλιέργειαν.

Ἐἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἀνασυστηθεῖσαν καὶ κανονικῶς λειτουργοῦσαν, παρέ-

φωσὶν τῆς, τὴν ἐπιβολὴν τῆς, ἓνα Γεωργικὸν Σχολεῖον πρότυπον διὰ τὴν Ἑλλάδα λειτουργοῦν εἰς τὸ Τατόϊ» καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνεφέραμεν τὸν τρόπον καθ' ὃν ἡ Μεγαλειότης τῆς θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἓνα ἔργον τοιαύτης ἐθνικῆς σημασίας (Δ βριος 1916). Ἡ ἰδρυσις ἐνός τοιούτου Σχολείου διὰ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἔχει καταστῆ ψύχωσις δι' ἡμᾶς. Σὲ κάθε πρόσωπον ποῦ ἔχει πολλὰ χρήματα αὐτὴν τὴν ἰδέαν ὑποβάλλομεν καὶ θὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς, ὅσον βρισκώμεθα στῆ ζωῇ, ἂν ἐβλέπαμε πραγματοποιούμενον τὸ ὄνειρόν μας αὐτό.

(1) «Ἐφημερίς Κυβερνήσεως» Α'. 22 Ἀυγούστου 1906 Σελ. 791.

λαβε τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Θεσσαλονίκης, ὅταν ἡ Κυβέρνησις μετεφέρθη ἐκεῖθεν εἰς Ἀθήνας, ὁ τότε Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας.

«Ἐξ ἴδωμεν τώρα πῶς ἐξήντησε τὴν στοργὴν του καὶ τὴν προστασίαν του πρὸς τὸ εὐεργετικώτατον αὐτὸ διὰ τὴν Μακεδονίαν γεωργικὸν ἴδρυμα, τὸ ὅποιον μὲ τίσας θωπείας περιέβαλεν ἄλλοτε καὶ αὐτὴ ἡ τουρικικὴ διοίκησις.

«Ἐκ τῶν 120 μακεδόνων μαθητῶν τῆς Γ. Σχολῆς ἀπεβλήθησαν οἱ ἡμίσεις, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τοὺς 60 κατὰ νόμον.

«Εἰς τοὺς ἀπομείναντας 60 μόνον μαθητάς, ἀπόρους κατὰ τὸ πλεῖστον, δὲν ἐδόθησαν ἔκτοτε ἐνδυμασίαι καὶ ὑποδήματα, ρακένδυτοι δὲ καὶ ἀνυπόδυτοι, προκαλοῦν τὸν οἶκτον τῶν ἐπισκεπτῶν.

«Ἡ μεταφερθεῖσα εἰς Ἀθήνας καὶ Λάρισαν περιουσία τῆς Σχολῆς, συλλογαί, ἐργαλεῖα κλπ., δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπιστραφῇ ἀκόμη, δὲν δύναται ἐπομένως νὰ λειτουργῇ κανονικῶς αὕτη, στρερουμένη τούτων.

«Πρὸ μηνῶν ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ συντηρεῖται διὰ δανείων τοῦ προσωπικοῦ ἰδιωτικῶν, μὴ ἐκδιδομένων κανονικῶς τῶν ἐνταλμάτων, περιπεσοῦσα εἰς ἀληθῆ μαρασμόν.

«Ἡ διατροφή καὶ ἡ συντήρησις τῶν μαθητῶν διεξάγεται κάκιστα ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως χρημάτων καὶ τροφίμων εἰς τὴν ἀγοράν, οὐδεμία δὲ φροντίς ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου ἐλήφθη διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς τροφοδοσίας τῶν μαθητῶν.

«Τὰ πλεῖστα τῶν ζώων τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς κακῶς διαιτώμενα καὶ διατρεφόμενα ἀπέθανον—μηδὲ μιᾶς ὥραιας δορκάδος ἐξαιρουμένης, τὴν ὁποίαν εἶχον τότε δωρήσει εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν.

«Παθόντος τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τυφλωθέντος ἔνεκα κακῆς θεραπείας ἐνὸς τῶν ἐπιβητόρων καὶ μὴ ἀπομονωθέντος, ἐκόλλησαν τὴν ὀφθαλμικὴν νόσον τυφλωθέντες καὶ οἱ 6 ὥραῖοι ἐπιβήτορες.

«Διὰ τῶν τριῶν βενζιναρότρων καὶ 40 ζευγῶν ἀροτήρων ἀπεφασίσθη ἡ καλλιέργεια καὶ σπορὰ 30 χιλιάδων στρεμμάτων καλλιεργημένων γαιῶν τοῦ ἐγγύς τῆς Σχολῆς τσιφλικίου Σέδες. Ἀπεπέμφθησαν οἱ ἀπὸ ἐτῶν καλλιεργοῦντες αὐτὰς ἀτυχεῖς κολλίγοι τοῦ τσιφλικίου, παραχωρηθεισῶν πρὸς αὐτοὺς χέρσων ἐντελῶς καὶ ἀκαλλιεργήτων ἐκτάσεων πρὸς καλλιέργειαν.

«Ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν τὰ θαυμάσια βενζιναρότρα, ἀλλὰ ἀνατεθείσης τῆς λειτουργίας των εἰς ἀνθρώπους ἀμαθεῖς καὶ ἀδεξίους, χωρὶς καμμίαν εἰδικότητα καὶ γνῶσιν τοῦ χειρισμοῦ καὶ τῆς μηχανικῆς τῶν λειτουργίας, ἐθραύσθησαν ταῦτα ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας. Καὶ οὕτως ἐκ τῶν 30 χιλιάδων στρεμμάτων ἐκαλλιεργήθησαν μόνον 800, τῶν ὑπολοίπων μεινάντων ἀκαλλιεργήτων. Ἐνῶ ἂν ἀφίνοντο καὶ ἐνισχύοντο οἱ ἀτυχεῖς ἐξωσθέντες κολλίγοι θὰ ἐδεούλευαν καὶ θὰ ἔσπερναν καὶ τὰς 30 χιλιάδας στρεμμάτων».

—Ἐπ' αὐτῆς τῆς εἰκόνας περιττεύουν τὰ σχόλια.

Ὁ θάνατος τοῦ Π. Γενναδίου εἰς τὰ 1917

Τὸ ἔνομα τοῦ Γενναδίου κατέλαβε θέσιν σοβαρὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Γεωργικῆς μας Ἐκπαιδείσεως. Ἐδρασεν ἐκπαιδευτικῶς ἀπὸ τοῦ 1887 καὶ ἐντεῦθεν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν κίνησιν αὐτὴν χωρὶς νὰ παύῃ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν Γεωργικὴν πρόοδον τοῦ τόπου. «Τὰ Νέα Γεωπονικά» ὡς ἐξῆς ἀνήγγειλαν τὸν θάνατόν του καὶ τὴν κηδεῖαν του.

«Μετὰ βραχείαν νόσον ἀπέθανε καὶ ἐκηδεύθη τὴν 8 Δ)βρίου ἐν Ἀθήναις εἰς ἡλικίαν ἐβδομήκοντα περίπου ἐτῶν ὁ πασίγνωστος ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον ἐπιστήμων καὶ κορυφαῖος μεταξὺ τῶν ἐλλήνων γεωπόνων Παναγιώτης Γεννάδιος. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη χρηματίσας ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους, ὡς καθηγητῆς τῆς γεωργίας καὶ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, ὡς διευθυντῆς τοῦ Δημοσίου ἐν Ἀθήναις Δευδροκομείου, τῆς παρ' αὐτῷ ἄλλοτε Γεωργικῆς Σχολῆς, ὡς τμηματάρχης τῆς Γεωργίας

κλπ. πρὸς δὲ ὡς διευθυντῆς τῆς Γεωργίας ἐν Κύπρῳ, ὄχι μόνον λαμπρῶς διέπρεψεν εἰς τὰς ὑπηρεσίας ταύτας ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικῶς ὅλως ἐκδουλεύσει παρῆσθεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν πολλῶν καὶ σοφῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων καὶ τῶν ποικίλων καὶ κοινωφελεστάτων γεωργικῶν δημοσιευμάτων, διὰ τῶν ὁποίων πολλάκις ἐτιμῆθησαν καὶ αἱ σελίδες τῶν «Νέων Γεωπονικῶν».

«Τὴν κηδεῖαν τοῦ ἀειμνήστου Γενναδίου συνώδευσε μέχρι τῆς τελευταίας κατοικίας του πλήθος ἀθηναϊκοῦ κόσμου, παρ' ᾧ μεγάλως ἐτιμᾶτο, πολλοὶ διαπρεπεῖς ἄνδρες μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ πρώην ὑπουργοὶ Ν. Λεβίδης, Ἀθ. Εὐταξίας, Γ. Φιλάρετος, καὶ ἅπαντες οἱ ἐν Ἀθήναις γεωπόνοι καὶ ἀνώτεροι ὑπἄλληλοι τῆς γεωργικῆς ὑπηρεσίας, οἵτινες καὶ κατέθεσαν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ διαπρεπεστάτου ἀνδρὸς καὶ πολυτίμου συναδέλφου ὠραῖον στέφανον. Λόγον ἐπικηδεῖον ἐκ μέρους τῶν ἑλλήνων γεωπόνων ἐξεφώνησεν ἐν τῷ Ναῶ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ὁ Τμηματάρχης τῆς Γεωργίας κ. Σ. Χασιώτης ἔχοντα ὡς ἑξῆς.»

Ὁ ἐπικηδεῖος τοῦ κ. Χασιώτου

«Βαθυτάτη εἶναι ἡ λύπη τὴν ὁποίαν πάντες αἰσθανόμεθα διὰ τὴν ἀπώλειαν διαπρεπεστάτου ἐπιστήμονος καὶ πολυτιμοτάτου μέλους τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας.

«Ὁ θάνατος τοῦ Παναγιώτου Γενναδίου μέγα καὶ ἀληθῶς δυσαναπλήρωτον κενὸν ἀφίνει εἰς ἅπαντα τὸν Γεωργικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἔτη ὑπῆρξεν ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος.

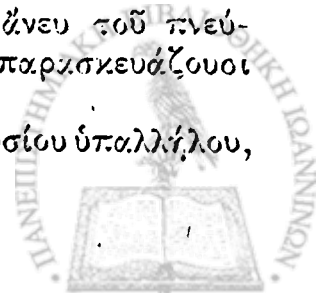
«Ὁ Παναγιώτης Γεννάδιος ἄξιον τέκνον ἐξόχου πατρὸς, τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Γενναδίου, τοῦ ἐξ Ἠπείρου μεγάλου διδασκάλου τοῦ γένους, ἐκλήρῳνησε παρ' αὐτοῦ ὅλον τὸν ἐνθερμον πατριωτισμὸν ὡς καὶ τὴν μεγαλουργὸν διάνοιαν ἐκείνου.

«Ἄν ὁ πατὴρ ὑπῆρξεν ὁ ἐθνικὸς ρήτωρ τῶν στρατοπέδων κατὰ τὴν ἡρωικὴν ἐποχὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐνθουσιάζων καὶ παρορμῶν εἰς τὸν μέγαν καὶ ἱερόν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ μὴ ἀφίνων οὐδὲ στιγμὴν τοὺς ἀγωνιζομένους νὰ λιποψυχήσωσι πρὸ τῶν κινδύνων καὶ τῶν μεγίστων θυσιῶν, τὰς ὁποίας ἀπῆται εἰς αἷμα καὶ εἰς χρῆμα, τὸ γιγάντιον ἐκεῖνο ἔργον τῶν πατέρων ἡμῶν, ἃν ὁ Γεώργιος Γεννάδιος ἀφῆρῳσεν ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ εἰς τὸ νὰ μῆ τὰς γενεὰς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων εἰς τὰ μυστήρια τοῦ μεγαλείου τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ εἰς τὰς μεγάλας ιδέας, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἐνδοξοὶ ἡμῶν πρόγονοι ἐμεγαλούργησαν. Ὁ Παναγιώτης Γεννάδιος ἄλλο μέγα καὶ εὐγενὲς ἀνέλαβεν ἔργον, νὰ διδάξῃ τοὺς νεωτέρους Ἑλληνας πῶς νὰ καλλιεργῶσι τὴν γῆν τῆς πατρίδος, πῶς νὰ φυτεύωσι καὶ καθαρίζωσιν αὐτήν, πῶς ν' ἀντλώσιν ἐξ αὐτῆς τὸν πλοῦτον, τοῦ ὁποίου ἔχει ἀνάγκη ἡ χώρα, ὅπως ἀπολαύουσα τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας πορίζηται ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς πατρώας γῆς εὐημέριαν καὶ δύναμιν ἐνισχύεται δὲ αὐτὴ καὶ διὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

«Μεγάλα καὶ εὐγενῆ ὑπῆρξαν τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς, μεγάλα καὶ εὐγενῆ ἐπίσης ὑπῆρξαν καὶ τὰ ἔργα τοῦ υἱοῦ. Ἐκεῖνος εἰργάζετο διὰ τὴν ψυχικὴν καὶ ἡθικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ υἱὸς δὲ διὰ τὴν ὕλικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, ἀμφότεροι εἰργάσθησαν διὰ τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν. Τὸ ἔργον τοῦ υἱοῦ ὑπῆρξε συμπλήρωμα τρόπον τινα τοῦ ἔργου τοῦ πατρὸς διότι οὔτε τὸ πνεῦμα δύναται μόνον νὰ μεγαλουργήσῃ ἄνευ τῆς ὕλης, οὔτε ἡ ὕλη ἄνευ τοῦ πνεύματος νὰ ὁδηγήσῃ τὰ ἔθνη εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ εἰς τὸν εὐγενῆ αὐτὸν προορισμὸν.

«Τὸ πνεῦμα ἄνευ τῆς ὕλης μαραίνεται καὶ ἀποθνήσκει, ἡ ὕλη ἄνευ τοῦ πνεύματος ἀποκτηνώνει, ἀμφότερα ταῦτα ἐν ἀρμονίᾳ καλλιεργούμενα παρασκευάζουσι τὸ μεγαλεῖον τῶν ἀνθρώπων, τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἐθνῶν.

«Ἡ δρᾶσις τοῦ Παναγιώτου Γενναδίου ὡς ἐπιστήμονος, ὡς δημοσίου ὑπαλλήλου,

ὡς μέλους τῆς παρ' ἡμῖν κοινωνίας δὲν περιγράφεται εἰς πρῶχειρον λυγίδριον καὶ θὰ καταλάβῃ μέγα κερφάλιον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὕψους ἄριστον τέχνον μεταξύ τῶν ὀλίγων, διὰ τὰ ὁποῖα δύναται νὰ νὰ σεμνύνηται ἡ νεωτέρα Ἑλλάς.

«Ὁ Παναγιώτης Γεννάδιος μετὰ τὴν ἐλληνοπρεπῆ αὐτοῦ ἀγωγὴν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὸν πατριωτικώτατον αὐτοῦ οἶκον καὶ μετὰ τὴν προκαταρκτικὴν μόρφωσιν, ἣν ἔλαβεν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν μετέβη δι' ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς Γενεύην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λονδίνον παρὰ τῷ διαπρεπεῖ αὐτῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ Γενναδίῳ, πρεσβευτῇ νῦν τῆς Ἑλλάδος, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἔνθα τῇ συνδρομῇ τοῦ ἀειμνήστου Χρηστάκη Ζωγράφου ἐπεδόθη εἰς ἀνωτέρας σπουδὰς τῶν ἐφηρμοσμένων εἰς τὴν Γεωργίαν ἐπιστημῶν. Ἐπικνεύθων δὲ ἐνταῦθα μετὰ Γεωπονικοῦ διπλώματος τοῦ ἐν Lepoy Πανεπιστημίου κατὰ τὸ ἔτος 1876 ἀνέλαβε τὴν Διεύθυνσιν μεγάλου ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματος τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου καὶ ἐκεῖ τὸ πρῶτον εἰσήγαγε καὶ ἐφήρμοσε νεώτερα γεωργικὰ μηχανήματα καὶ νεώτερα συστήματα ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας. Ὅτε δὲ διεξήγετο ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἐσχηματίζοντο εἰς τὴν δούλην τότε Θεσσαλίαν ἐπαναστατικὰ σώματα, ὁ Παναγιώτης Γεννάδιος, τέχνον τοῦ Γεωργίου Γενναδίου, δὲν ἔδύνατο νὰ μείνῃ ἀδιάφορος· ἐγκαταλείψας τότε τὸ ἄροτρον καὶ λαβὼν τὸ ὄπλον ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὄρη, ὅπως γύτη τὸ αἷμά του εἰς ἀγῶνας πατριωτικοὺς μετὰ μικρᾶς δρχκὸς ἐπαναστατῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐξ ἰδίων ἐξώπλισε καὶ ἐφωδίασεν.

«Ἀνακληθέντων δὲ ἐκ πολιτικῆς ἀνάγκης τῶν ἐπαναστατικῶν ἐκείνων σωμάτων ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνέλαβεν ὑπηρεσίας δημοσίας κατ' ἄρχας καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ἔπειτα Ἐφόρου τοῦ ἐν Ἀθήναις εἰς Χασικὴν μεγάλου Δενδρουκομείου, τὸ ὁποῖον παντοιοτρόπως ἐπλούτισε διὰ πλήθους νέων εἰδῶν καὶ ποικιλιῶν δένδρων καὶ ἀνθέων, θέσας ἕκτοτε τὰς βάσεις τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων τῆς Ἑλλάδος πόλεων. Ἐστάλη δὲ μετ' ὀλίγον εἰς Παρισίους ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κουμουνδούρου, ἵνα σπουδάσῃ τὴν μέθοδον τοῦ Παστέρ διὰ παρασκευῆν ἀνόσου σπόρου μεταξοσκωλήκων, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐδίδασκεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν λίαν καρποφόρως ἐν Ἀθήναις. Μαθηταὶ τοῦ Γενναδίου Ἕλληνας ἐφήρμοσαν τὸ πρῶτον τὴν μέθοδον ταύτην ἐν Προύσῃ πρὸ τῆς ουστάσεως τῆς ἐκεῖ μεγάλης Σηροτροφικῆς Σχολῆς. Μαθηταὶ δὲ αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι εἰσαγαγόντες τὴν μέθοδον τοῦ Παστέρ εἰς τὴν ἕκτοτε ἀκμάζουσαν σηροτροφίαν εἰς τὸν Τύρναβον καὶ εἰς τὴν Ἀγυῖαν.

«Ὁ ἀειμνήστος Χαρίλαος Τρικούπης ἐκτιμήσας τὴν μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα καὶ δραστηριότητα τοῦ Π. Γενναδίου ἱδρυσιν ἴδιον τμήμα γεωργίας ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν θέσας αὐτὸν διευθυντὴν τοῦ Τμήματος καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὅλης Γεωργικῆς κινήσεως τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς εἰσηγήσεις αὐτοῦ ὀφείλονται σπουδαιότατα νομοθετήματα ὑπὲρ τῆς γεωργίας ἧς τὸ κυριώτερον εἶνε ὁ ἀντιφυλλοξηρικὸς νόμος, αἱ ἀυστηραὶ καὶ εἴστοχοι διατάξεις τοῦ ὁποίου πρῶτιστα συνέβαλον εἰς τὸ νὰ προφυλαχθῇ ἡ ἐλληνικὴ ἀμπελοργία ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῆς φυλλοξήρας, ἡ ὁποία ἐμάστιζε καὶ μαστίξει εἰσέτι ὅλης σχεδὸν τὰς ἄλλας ἀμπελοργικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἰς τὰς εἰσηγήσεις ἐπίσης αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ σύστασις τριῶν Γεωργικῶν Σχολῶν τῷ 1898, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Αἰδινίῳ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν λίαν καρποφόρως ἐλειτούργησαν. Διευθυντῆς ἐπὶ τινὰ ἔτη τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κατὰ τὸν πρακτικώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τρόπον ἐδίδασκεν ἐν αὐτῇ ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεφοίτησαν καλῶς παρασκευασμένοι μαθηταὶ πολλοὶ τῶν ὁποίων διέπρεψαν πρὸ παντὸς εἰς ἰδιωτικὰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις, εἰς τὴν Κωπαΐδα, εἰς κτήματα Θεσσαλίας, Αἰγύπτου, Κύπρου, Μικρᾶς Ἀσίας κλπ. Τέλος τὸ 1893 ὁ Παναγιώτης Γεννάδιος παραιτηθεὶς τῆς θέσεως τοῦ Τμηματάρχου ἀνέλαβε τὴν Διεύθυνσιν τῆς Γεωργίας ἐν Κύπρῳ, ὅπου ἐργασθεὶς ἐπὶ δεκαετίαν καὶ πλέον ἀρῆκεν ἀλησμόνητον ἐποχὴν διὰ τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα ἔφε-

ρεν ἐκεῖ ἡ ἀκμάτος αὐτοῦ δραστηριότης καὶ ἡ μεθοδικὴ καὶ πρακτικὴ αὐτοῦ ἐργασία. Πολλὰς προόδους εἰσήγαγεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Μεγαλονήσῳ εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Γεωργίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν δενδροκομίαν, εἰς τὴν ὁποίαν μετ' ἰδιαίτερας πάντοτε ἐπεδίδετο στοργῆς καὶ λατρείας.

« Ἐπανελθὼν ἐνταῦθα τῷ 1906 ἀνέλαβεν ἐπὶ βραχὺ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις Γεωργ. Σταθμοῦ, ἀλλ' αἰσθανόμενος τὴν ἰγείαν αὐτοῦ κλονιζομένην ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δυνηθῆ ν' ἀπόσχη παρ' ὅλας τὰς ἰατρικὰς συμβουλὰς τῆς ἄδικόπου καὶ πολυμήχου αὐτοῦ ἐργασίας εἰς μελέτας, εἰς ἐρεῦνας γεωργικὰς, εἰς δημοσιεύσεις, πραγματείας πρωτοτύπου καὶ σφᾶς συγγραφάς, δι' ὧν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ἐπιστήμων τοῦ εἶδους του, ἐπλούτισε, τὴν πτωχὴν εἰσέτι φιλολογίαν τῆς παρ' ἡμῖν γεωργικῆς ἐπιστήμης. Μέγα εἶνε τὸ πλῆθος καὶ ἄριστον τὸ ποιὸν τῶν ποικίλων δημοσιεύσεων τοῦ Παναγιώτου Γενναδίου εἰς ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικὰ καὶ εἰς καθημερινὰς ἐφημερίδας. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων μόνον τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐκδιδόμενον περισπούδαστον περιοδικὸν (« Ἑλληνικὴ Γεωργία ») καταλαμβάνει 12 ὀγκώδεις τόμους τὸ δὲ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκδοθὲν ἐκ χιλίων διακοσίων σχεδὸν σελίδων ἄριστον « Φυτολογικὸν λεξικόν » τοῦ Παναγιώτου Γενναδίου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφονται ἐν συντομίᾳ τὰ χρήσιμα εἰς τὴν Γεωργίαν φυτὰ καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν καλλιεργησίμων μεταξὺ αὐτῶν ἐν συγκρίσει πρὸς ἕσα περὶ αὐτῶν ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς, ὅχι μόνον ἀποτελεῖ μίαν δόξαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ θὰ περιεποιεῖ τιμὴν τισαύτης ἀξιόλογος συγγραφή καὶ εἰς οἷονδήποτε ἄλλην ἐκ τῶν ἄλλων πεπολιτισμένων χωρῶν.

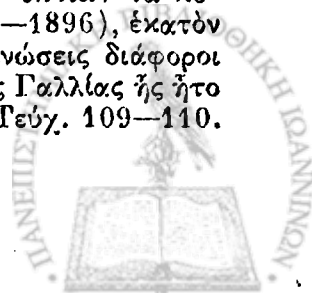
« Τὰ ἔργα τοῦ Παναγιώτου Γενναδίου διακρίνουσιν ἢ ἐν παντὶ ἀκρίβεια, ἐμβρίθεια ἀναλυτικότης ζηλευτή, σαφὴνεια καὶ προσαρμογὴ πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς ἐλλάδος (1)

« Ὁ Γεννάδιος δὲν ἠγάπα ἀπλῶς, ἀλλ' ἐλάτρευεν ὡς θεοσηκίαν τὴν Γεωργικὴν ἐπιστήμην καὶ πρὸ πάντων τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην τὴν ὁποίαν ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐξύψωσε παρ' ἡμῖν εἰς περιωπὴν καὶ πρώτιστον οὗτος συνετέλεσεν εἰς τὴν παρατηρουμένην ἐπ' ἐσχάτων ἰδιαίτεραν προσοχὴν ἧτις ἀποδίδετο ὑπὲρ τῆς πολιτείας εἰς τὰ Γεωργικὰ ἡμῶν πράγματα, τῶν ὁποίων ἤρχισεν ἀπὸ ἐτῶν τίνων σπουδαιότερα ὀπωσδήποτε μελέτη καὶ ἐπιμέλεια, πολλὰ προσιωνιζομένη διὰ τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς Γεωργίας.

« Τὸν Παναγιώτην Γεννάδιον ἐγαρχακτῆριζεν αὐστηρὸν ἦθος, σπανία εἰς τὸ καθῆκον ἀφροσύνη, ἀκεραιότης, ἐντιμότης, εὐθύτης, εὐσυνειδησία, εὐλικρίνεια, ἄκρα ἀπλότης, ἄκρα λιτότης καὶ σπανία μετριοφροσύνη, εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ ἦτο ἐξ ἰδιοσυγκρασίας εὐερέθιστος καὶ πείσμων καὶ οὐχὶ σπανίως ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς παρεξηγήσεις ἐκ μέρους τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ βάθος ἦτο ἀγαθότατος τὴν καρδίαν, δίκαιος, μεγαλόψυχος καὶ φιλεύσπλαγγος, φιλοστοργότατος δὲ πατὴρ δύο θυγατέρων, τὰς ὁποίας ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ὄρφανὰς μητρὸς μετ' ἰδιαίτερας ἐπιμελείας καὶ ὡς ἄριστα ἑλληνοπρεπῶς καὶ χριστιανικῶν ἀνέθρεψεν καὶ ἐμόρφωσεν. Καὶ ἀπεκατέστησε μὲν λαμπρῶς τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν ἀλλ' ἔσχε τὴν ἀτυχίαν ν' ὑπολέσῃ τὴν μικροτέραν μόλις περατώσασαν τὰς σπουδὰς τῆς εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν

(1) « Ὡς γεωργικὸς δημοσιογράφος ὁ Παν. Γεννάδιος δὲν ἀφῆκε ζήτημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ μὴ ἐκφέρῃ τὰς γνώμας του καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὴν προσφορωτέραν ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ καὶ Ἐπαρχιακοῦ τύπου.

« Ὡς γεωργικὸς συγγραφεὺς, ἀφήνει σειρὰν σφᾶν συγγραμμάτων ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι : 12 ὀγκώδεις τόμοι τοῦ περιοδικοῦ του « Ἑλληνικὴ Γεωργία » (1885—1896), ἑκατὸν περίπου μονογραφαὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, Γαλλικὴν καὶ Ἀγγλικὴν, καὶ ἀνακοινώσεις διάφοροι εἰς ξένας Γεωργικὰς Ἐταιρείας, ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Γεωπονικὴν Ἐταιρείαν τῆς Γαλλίας ἧς ἦτο ἀντεπιστέλλον μέλος.....». « Δελτίον Β. Γεωργ. Ἐταιρείας ». 1918. Ἀριθ. Τεύχ. 109—110. Σελ. 3174—5).

τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ ἔνδοξος βίος τοῦ ἐξόχου ἀνδρός ἐν-
σήμερον κηδεύομεν.

Πολυσέβαστε Παναγιώτη Γεννάδιε

«Οὐδέποτε θὰ λησμονήσωμεν οἱ συνάδελφοί σου ὅτι ὑπῆρξες ὁ πατήρ καὶ ἡ κο-
ρυφή τῆς Γεωργικῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι, ὡς δὲν θὰ λησμονήσωμεν ποτὲ τὰ πολύ-
τιμα καὶ σοφὰ διδάγματα σου οἱ πολυπληθεῖς μαθηταὶ σου καὶ ὅλος ὁ ἑλληνικὸς γεωρ-
γικὸς κόσμος τοῦ τε ἔσω καὶ τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ τὸν ὁποῖον ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ
πλέον ἔτη μετὰ κόπων καὶ μόχθων δὲν ἔπαυσας διδάσκων καὶ καθοδηγῶν εἰς τὰ εὖ
γενῆ τῆς γῆς ἔργα. Ἡ ἱστορία δὲ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐπιφυλάσσει διὰ σὲ ἰδιαιτέρας
σελίδας, ὅπου θὰ γραφῆ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἄριστον παράδειγμα διὰ τοὺς νεωτέρους
ἢ ἀπαράμιλλος φιλοπονία, ἢ πατριωτικωτάτη καὶ ἢ ἐξόχως εὐεργετικὴ δαΐσις σου
ὑπὲρ τῆς Ἑλλην. Γεωργίας καὶ τῆς Ἑλλ. Ἐπιστήμης». (1)

Ἐλίγα ἀκόμη λόγια

Τὰ ὀλίγα ἀκόμη λόγια ποῦ ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἡμεῖς τότε τὰ περιλαμβάναντο-
μεν εἰς τὰς σελίδας μας.

Ἐκηδεύθη τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν ἐν μέσῳ συρροῆς ἐκλεκτοῦ κόσμου
ἢ κορυφή τῆς Γεωπονικῆς Ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι. Ὁ ἀείμνηστος Παν. Γεννάδιος.
Υἱὸς τοῦ ὑπερόχου διδασκάλου τοῦ Γένους Γεωργ. Γενναδίου, ὑπηρέτησε τὴν πα-
τρίδα μὲ τὴν ἀφοσίωσιν ἐκείνην τοῦ ὑπῆρξε παράδοσις στὴν εὐγενῆ οἰκογένειαν του.
Μητρόθεν ἀνήκων στὴν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Ἀρχόντων
Βενιζέλων, εἶχε κληρονομήσει τὴν ὑψηλὴν ἀξίωσιν τοῦ γένους ποῦ τὸν ἀπεμάκρυνεν
ἀπὸ τὰ ταπεινά, ἀπὸ τῆς μικροπονηρίας μικρολόγου ζωῆς.

«Περὶ τὸ φέρετρόν του φιλοστόργως συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐπι-
στήμονες γεωπόνοι μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς κ.κ. Καλούδην καὶ Χασιώτην ὅστις καὶ ἀπε-
χαιρέτησε τὸν νεκρὸν μὲ ὄλην τὴν εὐλάβειν καὶ ὅλον τὸν θαυμασμὸν ποῦ ἤξιζε τὸ
ἔθνικόν του ἔργον. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ὑπῆρξεν ἡ φωτεινότερα, ἡ διαυγεστέρα
γεωπονικὴ διάνοια τῆς πατρίδος καὶ μὲ τὸν πλοῦτον τῆς ποικίλης μαθῆσεως, μὲ τὴν
ἀνεξάντλητον ἐργατικότητά του, μὲ τὴν ἐμβροίθειαν τῶν μελετῶν του, μὲ τὴν λατρείαν
του πρὸς ὅ,τι οὐδέεται πρὸς τὴν Μητέρα Γῆν ἢ ἀνήγαγεν εἰς θρησκείαν, ὅπως προ-
φυῶς, εἶπεν ὁ κ. Χασιώτης, ἐξύψωσεν εἰς περιωπὴν τὴν θετικωτέραν καὶ εὐεργετι-
κωτέραν, διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τέχνην τῆς καλλιεργείας τῆς Γῆς.

«Μόρφωσις βαθεῖα, χαρακτήρ ἀδαμάντινος, σπανία πρὸς τὸ καθῆκον ἀφοσίω-
σις, ἀκεραιότης, ἐντιμότης, εὐθύτης, εὐσυνειδησία, εἰλικρίνεια, ἀπλότης—εἶνε οἱ
χαρακτηρισμοὶ τοῦ κ. Χασιώτου—καὶ μετριοφροσύνη, εἶνε τὰ πολύτιμα στολίδια τοῦ
ἐκλιπόντος ἀνδρός. Ἀδελφὸς τοῦ ὑπερόχου πατριώτου Ἀναστασίου Γενναδίου καὶ
τοῦ νῦν Πρέσβευος κ. Ἰωάννου Γενναδίου διεκρίθη ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν
ἐργασίαν καταλιπὼν ἔργα πλήρη ἀκριβείας, σαφηνείας, παρατηρικότητος, ἐπιστημο-
νικῆς ἀξίας καὶ μοναδικὰ ἐφόδια διὰ τοὺς καταγινομένους στὴν Γεωπονίαν.

«Ἀπὸ τῆς π. Παρασκευῆς ὁ Γεννάδιος διὰ τοῦ θανάτου του ἐσμῆλευσε μόνος
τοῦ τὸν ἀνδριάντα τοῦ. Δὲν ἔχει ἀνάγκην μαρμαρίνου ὁμοιώματος διὰ νὰ ὑπενθυμί-
ζεται τοῖς μεταγενεστέροις ἢ ἐπιστημονικῇ, ἢ ὑπέροχος γεωπονικὴ φυσιογνω-
μία του. Τὰ ἔργα του, μέσῳ τῶν ὁποίων ἐξέγει τὸ «Φυτολογικὸν τοῦ Λεξικόν»,
πλοῦτος ἐργασίας, μελέτης, γνώσεων, φιλολογικῆς ἀξίας. ἀρκεῖ διὰ νὰ τὸν ἀνυψώσῃ
στὴν περιωπὴν τῶν διαπρεπεστέρων ἀνδρῶν τῆς συγχρόνου ζωῆς.

(1) «Τὰ Νέα Γεωπονικά» Ἰανουάριος 1918. Σελ. 13—16.

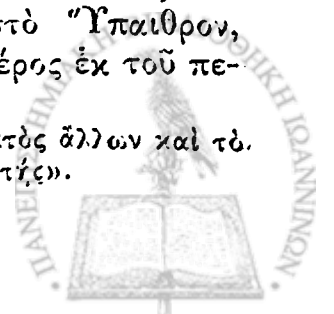
«Τὴν κηδεῖαν τοῦ ἠκολούθησαν πρώην Ὑπουργοί, ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, ὁ κ. Φιλάρετος, ὁ κ. Λεβίδης, ὁ κ. Εὐταξίας, ὁ κ. Ρουσσόπουλος, ὁ κ. Κυριακός, οἱ κ.κ. Παληατσέας, Ἰασημίδης, Παπαγεωργίου, Δεκάζος, Κουτσομητόπουλος, Μελάς ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας καὶ ἐπροξένησεν ὄχι μικρὰν ἐντύπωσιν ἢ ἀπουσία τοῦ ἐπισήμου ἀρχηγοῦ τοῦ Σώματος, τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας ὅστις γνωρίζει νὰ τιμᾷ τὴν ἀξίαν καὶ ὄφειλε νὰ εὑρίσκεται παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ τετιμημένου νεκροῦ. Ἀπευθύνομεν θερμὰ συλλυπητήρια στὸν ἐν Λονδίῳ σεβαστὸν φίλον κ. Ἰ. Γεννάδιον καὶ τὴν ἐρίτιμον οἰκογένειάν του». (1)

Τολμηραὶ σκέψεις διαδόσεως Γεωργικῶν γνώσεων

Εἰς τὰ 1918, ὁ τότε Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας εἶχε συντάξει προσχέδιον Νόμου διὰ τοῦ ὁποίου θὰ παρείχοντο α) Γεωργικαὶ καὶ Δασικαὶ ἐνθαρρύνσεις, β) χρηματικὰ βραβεῖα καὶ ἔπαινοι καὶ γ) θὰ διωργανοῦντο Ἐκθέσεις, Συνέδρια, Ἱπποδρομίαι. Τὸ ὄντως σπουδαῖον τοῦτο καὶ κοινωφελές καὶ τοιαύτης εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς γεωργικῆς μας ζωῆς, νομοσχέδιον, εἶχεν, ὁ κ. Γενικὸς τὴν ἐξαιρετικὴν εὐγένειαν νὰ τὸ θέσῃ ὑπ' ὄψει ἡμῶν, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τοῦ ὑποβάλωμεν τ' ἑς τυχὸν παρατηρήσεις μας ἢ σκέψεις μας. Ὀντως μετὰ τινὰς ἡμέρας συνετάξαμεν μακρὸν ὑπόμνημα περιέχον σειρὰν συμπληρωματικῶν ὑποδείξεών μας διὰ μίαν μεγαλειώδη γεωργικὴν προσπάθειαν. Μεταξὺ ἄλλων ὑπεβάλαμεν καὶ τὰς ἐξῆς τολμηρὰς ἴσως σκέψεις μας. Ἐγγραφον πρὸ 18 ἐτῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὸν κ. Γενικὸν—«..... Πάσας τὰς γνώμας μου προσαρμόζω πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν κυριαρχοῦσαν εἰς τὰς γραμμάς τοῦ νομοθετήματος Σας. Ἐχω ὑπ' ὄψει μου τὴν βάσιν τῶν σκέψεών Σας. Τὸ ὕλικόν ἢ ἠθικὸν κέρδος παντὸς ἀτόμου συντελοῦντος πρὸς παραγωγὴν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Πρὸς τοῦτο θὰ προτάξω Γενικὰς τινὰς σκέψεις μου διότι φρονῶ ὅτι τὸ ἴδιον συμφέρον ἐνυπάρχει καὶ εἰς τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα ἅτινα θὰ συνεισφέρουν ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς προσόδου. Ἐνοῶ πρώτιστα τοὺς Γεωπόνους τοῦ Κράτους. Δὲν βλέπω διατὶ νὰ μὴν ἀμειβωνται καὶ οὗτοι προσφέροντες τυχόν, ὑπὲρ τὰ τεταγμένα, τὰς ὑπηρεσίας των καὶ ὑποβρυθεῖντες ἀμεσώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τὴν Ἐθνικὴν παραγωγὴν. Ἐννοῶ εἰδικώτερον τοὺς Γεωπόνους—Τμηματάρχας κτ.λ. τοῦ Ὑπουργείου Σας καὶ πάντα εἰδικὸν ὑπάλληλον τοῦ Κέντρου καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἢ εἰς τὰς Ἐπαρχίας Δημοσίων γεωργικῶν ἰδρυμάτων. Προτείνω τοῦτο διότι θὰ ἤθελον νὰ ἐξέφευγον ριζικῶς ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς Γραφειοκρατίας. Μελέται ἀυξήσεως καὶ πολλαπλασιάσεως τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Κοινωνικοῦ μας πλούτου δὲν γίνονται μόνον ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ Γραφεῖα. Τὸ θεῶμα τοῦ κ..... ἐργαζομένου νὰ ἐπιλύσῃ τὸ..... ζήτημα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ γραφείου του, μέσθ εἰς τὰς ἀπεράντους αἰθούσας τοῦ Συμβουλίου.....δὲν πρέπει φρονῶ νὰ βρίσκη μιμητὰς.

«Θὰ ἤθελα λοιπὸν νὰ προβλέψῃ τὸ Νομοσχέδιον Σας, διὰ τὴν ἴδρυσιν, ἀρωγῇ καὶ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων ἐνός—Ενός καὶ μόνοῦ στάς ἀρχάς, προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου—εἰς τὴν Κολοκισθοῦν ἢ τὰ Πατήσια ἢ τοὺς Ἀμπελοκήπους, καθαρῶς Γεωργικοῦ. Μέσα ἐκεῖ σ' ἐνα τέτοιον Σχολεῖον περιβαλλόμενον ὀπὸ ἀνάλογον Κήπον, μὲ Σταύλους, μὲ Ὄρνιθῶνας, μὲ Δένδρα, μὲ Κλιματαριές, μὲ Μελίσις, μὲ φυτὰ βιομηχανικὰ κ.τ.λ. κ.τ.λ. νὰ ὑποχρεωθοῦν, ἀμειβόμενοι, νὰ διδάσκουν ὅλοι οἱ Γεωπόνοι τῶν Ἀθηναίων—οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ὑπουργείου Σας. Νὰ διδάσκουν ὅμως ἐπάνω στὴ Γῆ, στὸ Φῶς, στὸ Ὑπαιθρον, στὸν Ἄερα, ὑπὸ τὸν Ἥλιον, ὑπὸ τὸν Οὐρανόν. Νὰ διαθέτουν μέγα μέρος ἐκ τοῦ πε-

(1) «Πρόσδος» (12 Δε εμβρίου 1917). (Νεκρολογίας ἐδημοσίευσαν ἐκτὸς ἄλλων καὶ τὸ «Δελτίον τῆς Γεωργικῆς Ἐταιρείας» καὶ ὁ ἐν Χαλκίδι ἐκδιδόμενος «Καλλιεργητής».)

ρισσεύοντος χρόνου διὰ τοιαύτην ὑποδειγματικὴν καὶ πρακτικὴν διδασκαλίαν καὶ σχεδὸν τίποτε μέσα στὰ χαρτιά, σὲ ἐγκυκλίους, σὲ ἔγγραφα, σὲ ἀναφοράς.

«Βέβαια ἐννοῶ τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν κατὰ Κυριακὰς, κατὰ τὰ ἀπογεύματα τοῦ Σαββάτου καὶ κατὰ τὰς ἑορτάς. Ἐννοῶ νὰ παρακολουθοῦν τὰ μαθήματα αὐτὰ μαζὺ μὲ τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίδας ἀκροαταί, ἀγρόται διάφοροι, ἄστοι κτηματίχι, διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι καὶ ἐξ ὑπαμοιβῆς νὰ προσέρχωνται οἱ μισοὶ γεωπόνου, ἢν ὑπάρχη περίσσεια, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι μισοὶ νὰ ὑποχρεοῦνται συγκεντρούμενοι εἰς ἄλλα γεωργικὰ κέντρα, εἰς μέρη λαϊκοεργατικά, μέσα εἰς τοὺς Στρατῶνας, νὰ διδάσκουν, νὰ κηρύττουν, νὰ παρασύρουν, νὰ ἐμπνέουν. Τὸν Γεωπόνον ἔχω τὴν ἀδυναμίαν νὰ τὸν θέλω, νὰ τὸν ὄνειροπολῶ, νὰ τὸν φαντάζομαι Μέγαν Ἱερέα τῆς Φύσεως, λειτουργὸν τῆς λατρείας τῶν φυσικῶν καὶ παραγωγικῶν Δυνάμεων τῆς πατρίδος μας. Τὸν θέλω προσκεκολλημένον εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Δένδρου, τῆς Γῆς, τοῦ Κήπου, τοῦ Ζώου, τοῦ Φυτοῦ, τοῦ Πτηνοῦ. Τὸν θέλω φαντασιωμένον εἰς τῆς ἀγάπης του αὐτέσ. Καὶ γιὰ ὅτι ἀγαπᾷ κανεὶς δὲν βρῆται νὰ ὀμιλῇ, νὰ ἐργάζεται, νὰ κοπιᾷζῃ.

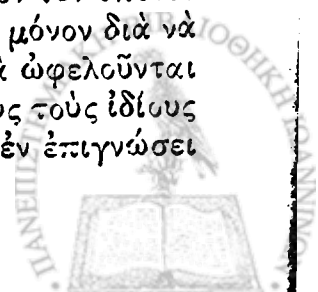
«Δὲν φιλοδοξῶ νὰ βλέπω τοὺς Γεωπόνους μας δίδοντας ἀπατηλά-φεύτικα μαθήματα, ἄκρηπα μαθήματα στοῦ Χασεκῆ κατ' ἔτος, χωρὶς ὄρεξιν, χωρὶς ἐμπνευσιν, ἔτσι γιὰ τὰ μάτια τοῦ Κόσμου, καὶ τὰ ὁποῖα μαθήματα ἐφέτος ἐξεφυλλίσθησαν τελείως, ἐμαράνθησαν, ἐξεψύγησαν, ὅπως ἄλλως καὶ τοὺς ἤξιζεν, ὅπως ἄλλως μαραίνεται καὶ νεκροῦται κάθε τι ποῦ δὲν ἔχει βαθειᾶς ρίζες, ποῦ εἶναι θνησιγενές, ποῦ εἶναι χωρὶς πνοήν, χωρὶς ζωήν.

«Τοὺς θέλω κάθε Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν- ἀμειβομένους ἀπὸ τὸν Δῆμον, ἀπὸ τὸ Κράτος, ἀπὸ τὰς Κοινοτήτας, ἀπὸ Σωματεῖα εἰ δυνατόν, ἄλλους μέσα στοὺς Κήπους τῆς Κολυκυθοῦς, μέσα στὰ Περιβόλια τοῦ Ρέντη, στὰ ἀμπέλια ἢ τῆς καπνοφυτεῖες τῆς Κηφισιάς, μέσα στὰ Δενδροκομεῖα τοῦ Ἀιμαρουσίου ἢ τοῦ Χαλανδρίου, στὰ γύρω χωριά τῆς Ἀττικῆς ἢ ὅπου ἄλλοῦ θὰ ἦττον χρήσιμη ἢ παρούσια των, ἄλλους στὸ Γεωργικὸ Σχολεῖο, ἄλλους μέσα σὲ λαχανοκήπους, ἄλλους σὲ Βουστάσια ἢ Αἰγοστάσια, ἄλλους μέσα στ' ἀμπέλια ἢ τὰ χωράφια νὰ μιλοῦν γιὰ τὸ χῶμα, γιὰ τὸ δένδρο, γιὰ τὴ κοπριά, γιὰ τὸ σκάλισμα, γιὰ τὸ φυτό, γιὰ τοὺς σταύλους, γιὰ τὸ χοῖρο, γιὰ τὴν φοράδα, γιὰ τὴν κόττα. "Ὅχι μὲ θεωρίες, μὲ περιγραφὰς ἐπάνω σὲ πίνακας καὶ μὲ τὸ τεμπεσῆρι στὸ χέρι, ἀλλὰ κρατῶντας κλαδευτῆρι, σκαλιστῆρι, βουτυρόμετρο, καὶ ἔχοντας τῆς τσέπης γιομάτες σπόρους καὶ ἐμβόλια, χειμῶνος καὶ θέρους. "Ἔτσι θὰ γιγαντωθῇ, κ. Γενικὲ ἕνας νεωτερισμὸς διὰ τοῦ Νομοσχεδίου Σας. "Ἔτσι θὰ ἀντιληφθῇ ὁ Γεωργικὸς Κόσμος ὅτι τὸ Κράτος ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν πρόδόν του. "Ἔτσι θὰ πληροφορηθοῦν οἱ πολλοὶ ὅτι ὑπάρχει στοργικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας καὶ ὄχι μία ὑπηρεσία ποῦ εἶναι γραμμένη μόνον στὰ χαρτιά.

«Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐκφράσω μίαν ἀπορίαν.

« Ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ τοὺς Γεωπόνους Σας-ἕνας καὶ μόνος- ὁ ὁποῖος νὰ ἐπεσκέψῃ-ἐκτὸς ὑπηρεσιακῆς ἀνάγκης ἢ ἀφορμῆς-ἕνα καὶ μόνον κτῆμα τῶν περὶ τὴν Ἀττικὴν; Ἐδιβᾶσατε ποτὲ μελέτην, ἄρθρον, ἔκθεσιν, ἀφορῶσαν τὴν περιγραφὴν ἑνὸς μεγάλου ἀγροκτήματος-ἐξω ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τοῦ Λιμογαρδίου, πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀπὸ τὸν κ. Μουράτογλου-μὲ λεπτομερεῖς καὶ ἀναλυτικὰς περιγραφὰς, μὲ παρατηρήσεις, μὲ ὑποδείξεις, μὲ συμπεράσματα; Διαβᾶστε ἀντιθέτως ζένα γεωργικὰ περιοδικὰ γιὰ νὰ θυμάσσετε τὸν πλοῦτον τῶν περιγραφῶν, τὴν λεπτεπίλεπτον ἔρευναν, τὰ διδάγματα καὶ τὰ συμπεράσματα.

«Καὶ οἱ Γεωπόλοι μας ζῶντες ἐντὸς τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, τὸν χρόνον τὸν ὁποῖον διχθετοῦν μέσα στὰ χωράφια καὶ τοὺς σταύλους, δὲν τὸν χρησιμοποιοῦν μόνον διὰ νὰ διδάσκουν, διὰ νὰ ὠφελοῦν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διδάσκωνται οἱ ἴδιοι, καὶ νὰ ὠφελοῦνται καὶ νὰ προάγωνται οἱ ἴδιοι. Ἀνοίγονται διαρκῶς νέοι ὀρίζοντες εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ καθίστανται οὕτως ἱκανοὶ ἀπὸ τοῦ γρηφείου των νὰ γνωμχτεύουν ἐν ἐπιγνώσει καὶ πεπειθῆσει ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὑποδεικνύουν.

«Πόσες παραδοξολογίες ἤκουσα στή ζωῇ μου ἀπό Γεωπόνους ποῦ δὲν ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔλθουν εἰς συνάφειαν μὲ τὸ Ἑλληνικὸν ὑπαιθρον! Νομίζω ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δημιουργεῖται στὸ τόπο μας ἕνας καινούργιος πολιτισμός. Οἱ περίεξ τῶν πόλεων Γεωργικὶ Συναϊκισμοὶ ποῦ δὲν εἶδαν ποτὲ τοὺς τὰς Κυριακὰς ἢ ἑορτὰς τοὺς τὸν Διδάσκαλον—Γεωπόνον θὰ ὑποστοῦν ἀνεπιγνώτως τὴν ἐπίδρασίν του, θὰ σκεφθοῦν, θὰ συζητήσουν, καὶ θὰ στραφοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν συνήθη ζωὴν τῆς ταβέρνας καὶ τῆς μικρολογίας, ἀρχεὶ οὗτος νὰ τοὺς εἶπε, νὰ τοὺς ὑπέδειξε νὰ τοὺς ἀνέπτυξεν ἀπλᾶ, εὐεφάρμοστα καὶ ἐπωφελῆ πράγματα». Αὐτὰ τὰ παράδοξα ἔγραψον ἰδιωτικῶς πρὸ 18 ἐτῶν εἰς τὸν τότε Γεν. Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἤτοι εἰς τὰ 1918. (1)

Ὁ Ἐμμανουὴλ Μπενάκης καὶ ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις.

Εἰς τὰ 1919 σημειώνεται ἕνα σημαντικὸν γεγονός διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαίδευσεως τῆς χώρας. Ὁ ἀείμνηστος Ἐμμανουὴλ Μπενάκης, ὁ ἀληθὴς ἐκείνος πατριώτης, προσφέρεται νὰ ἰδρῦσῃ δι' ἰδίων δαπανῶν Πρακτικὴν Γεωργικὴν Σχολὴν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἐν Ἀμερικῇ τσιούτων. Τὸ παλαιότερον ἀνάπτηρον Ἑλληνικὸν Κράτος ἀντὶ νὰ ἐγκολπωθῇ εὐγνώμον τὰς εὐγενεῖς διαθέσεις τοῦ δωρητοῦ, τοῦ φέρει δυσκολίας. Ἀπόρρεια αὐτῆς τῆς καταστάσεως αἰκάτωθι δηλώσεις τοῦ μεγαθύμου ἐκείνου ἀνδρὸς τὰς ὁποίας εὐτυχῶς περιέσωσεν ἡ «Ἐστία» τῆς 7ης Σεπτεμβρίου 1919. Εἶναι ἕνα ράπισμα κατὰ τῆς κρατύσης τότε νοστραπίας.

«Εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, γράφει ἡ «Ἐστία», ἡ δωρεὰ τοῦ κ. Μπενάκη πρὸς ἰδρυσιν Πρακτικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἐν Ἀμερικῇ τσιούτων.

«—Ἐπειδὴ τελευταίως πολλὰ ἠκούσθησαν περὶ ἀντιδράσεως ἐκ μέρους ὠρισμένων κύκλων διὰ τὴν παραχώρησιν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους τοῦ καταλλήλου κτήματος, διὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῆς καὶ ἕνεκα τοῦ προκύψαντος, ὡς ἐκ τούτου, κινδύνου τῆς ματαιώσεως ἐνὸς τόσοῦ καινωφελοῦς ἔργου, πρὸς ζημίαν τοῦ Κράτους, ἐθεωρήσαμεν ὅτι εἴχομεν καθήκον νὰ ζητήσωμεν πληροφορίας παρὰ τοῦ δωρητοῦ, ὅστις εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς εἶπῃ τὰ ἑξῆς :

«—Εἶνε, πράγματι, ἀληθές, ὅτι ἡ ἀπόφασίς μου, πρὸς ἰδρυσιν μιᾶς πρακτικῆς Γεωργικῆς Σχολῆς, ἧς ἡ ἔλλειψις εἶναι τόσοῦ αἰσθητῆ εἰς τὸν τόπον, προσέκρυπεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐξευρέσεως ἐνὸς κτήματος, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκπληραῖ τὰς ἑξῆς κυρίως ὕψεις :

«Νὰ εἶναι πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, ὥστε ὄχι μόνον νὰ δύναμαι ἐγὼ καὶ ἡ κ. Μπενάκη νὰ παρακολουθῶμεν καθημερινῶς, ἐφ' ὅσον ζῶμεν, τὰς προόδους καὶ, ἐν γένει, τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς καθηγητὰς καὶ διδασκάλους, τοὺς ὁποίους θὰ καλέσω ἔξωθεν, νὰ εἶναι εὐκλεῖς ἢ ἐπικοινωνία μὲ τὸ κέντρον.

«Ἐτερον ζήτημα ἐξ ἴσου σοβαρὸν, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς μὲ ἀπησχόλησε, εἶναι ἡ ἔκτασις καὶ ἡ παραγωγικότης τοῦ παραχωρηθησέμενου κτήματος. Δὲν πρόκειται, δηλαδή, μόνον περὶ τῆς ἀναγκαιότητος ἐκτάσεως, πρὸς ἀνεργεσίαν καὶ ἐγκατάστασιν τῆς Σχολῆς μετὰ τῶν ἐργαστηρίων καὶ λοιπῶν παραρτημάτων αὐτῆς, οὔτε τῆς παραχωρήσεως τοῦ ἀπαρακλήτου χώρου διὰ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν. Βλέπων τις τὴν τύχην τῶν περισσοτέρων δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων ἐν Ἑλλάδι καὶ τὴν ἀστεργίαν, ἵνα μὴ εἶπω περιφρόνησιν, ἦν ἐπέδειξε πάντοτε τὸ Κράτος πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν δωρητῶν, ἔχει καθήκον νὰ φροντίσῃ λίαν ἐνωρὶς καὶ νὰ λάβῃ πᾶν δυνατὸν μέτρον, ὅπως μὴ ἐν ὠραῖον ὄνειρον διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀπροστατεύτου Ἑλληνικῆς Γεωργίας ναυαγήσῃ τὴν ἐπομένην τῆς ἐκλείψεως αὐτοῦ.

(1) Σ. Σ. Ἦδη μετὰ εἰκοσαετίαν τὸ Ν. Κράτος στρέφεται πρὸς τοιαύτας ἀπόψεις. Ἀφ' οὐ πρώτιστα μεταφέρει ἀπὸ τὸ Γραφεῖον εἰς τὸ ὑπαιθρον τὸ ἀφθονοῦν πλέον εἰς τὴν Ἑλλάδα γεωπονικὸν προσωπικὸν του.

» Πρὸς τοῦτο ἐσκέφθην, ὅτι ἡ καλλιτέρα ἐγγύησις διὰ τὴν ζωὴν τῆς Σχολῆς μου θὰ ἦτο ἡ παραχώρησις εἰς αὐτὴν ἐνὸς κτήματος μὲ πόρους ἐπαρκεῖς διὰ τὴν συντήρησίν της, οὕτως ὥστε νὰ μὴ εὗρεθῇ αὕτη πλὴν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ τὴν ὑλικὴν ἀρωγὴν τοῦ Κράτους, ἣτις εἶναι τὸσον ἀμφίβηλος.

« Ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τινων, πρὸς συμβιβασμὸν τῶν πραγμάτων, ἕνεκα τῶν ἀναπτυχθεισῶν ἀντιδράσεων διὰ τὴν παραχώρησιν ὠρισμένου κτήματος, ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀναλάβῃ τὸ Κράτος τὴν ὑποχρέωσιν τῆς πληρωμῆς μιᾶς ἐπαρκοῦς ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως.

« Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἀπέκρουσα ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, διότι τὸ παρελθὸν μᾶς διδάσκει ὅτι θὰ εὗρεθῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὅστις, διὰ νὰ ἰσχυκελίσῃ τὸν προϋπολογισμὸν του, θὰ εἶναι ἱκανὸς ὄχι μόνον τὴν Σχολὴν αὐτὴν νὰ μεταβάλλῃ εἰς στρατῶνα, ἀλλὰ καὶ τοὺς δρόμους ν' ἀφήσῃ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ (κτύπημα καὶ τοῦτο κατὰ τῆς Γεωργίας), ὡς πράγματι ἔπραξε πρὸ τινων ἐτῶν κάποιος ὑπουργὸς διὰ νὰ προυνσιᾶσῃ οἰκονομίᾳς προϋποσχεθείσας.

« Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει δι' ἐμὲ ἕτερα λύσις, πλὴν τῆς παραχωρήσεως εἰς τὴν Σχολὴν κτήματος μὲ προσόδους ἐπαρκεῖς διὰ τὴν συντήρησίν της. (Ἵπυνοεῖ τὸν Ἄθ. Ευταξίαν).

Ποῦ θὰ ἰδρυθῇ ἡ Σχολή.

»— Ἐχετε ὑπ' ὄψει, κύριε Μπενάκη ἠρωτήσαμεν, τοιοῦτον κτῆμα δυνάμενον νὰ ἐκπληρώσῃ ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρω ὅρους ;

«— Μοὶ ὑπεδείχθησαν πλεῖστα ἐκ τούτων ἄλλα εἶναι μακρὰν τοῦ κέντρου καὶ ἄλλα εἶναι ἀδύνατον νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς μὴ ἔχοντα ἐπαρκεῖς πόρους. Ἐν μόνον εὐρίσκω τὸ σχετικῶς μᾶλλον κατάλληλον, τὸ κτῆμα τοῦ Γέρακα. Τὸ κτῆμα τοῦτο, ἐκτάσεως 17 χιλ. περίπου στρεμμάτων, ἀνήκει εἰς τὴν Μονὴν Πεντέλης, ἔχει δὲ κηρυχθῆ ἀπαλλοτριωτέον διὰ νὰ διανεμηθῇ εἰς χωρικοὺς.

« Τὸ κτῆμα τοῦτο ἀπέδιδε πρὸ τοῦ πολέμου εἰς τὴν Μονὴν μίαν πρόσοδον ἐτησίαν μεταξὺ 40 ἕως 43 χιλ. δραχμῶν. Ἦδη, παραχωρούμενον εἰς τὴν Σχολὴν, θ' ἀπέδιδε διὰ τινὰ ἔτη, ἕνεκα τῶν σημερινῶν τιμῶν καὶ μὲ καλλιτέραν διεύθυνσιν μίαν πρόσοδον ἐξ 80 ἕως 100 περίπου χιλιάδων δραχμ. τὸ ἔτος, ποσὸν τὸ ὁποῖον μόνον θὰ ἦτο ἐπαρκὲς διὰ τὴν συντήρησιν τῆς Σχολῆς, διὰ τὰ πρῶτα ἔτη, διότι βραδύτερον, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν, αἱ εἰσπράξεις θ' αὐξηθῶσι καὶ ἡ Σχολὴ θὰ γείνη αὐτάρκης. Τότε καὶ τὸ ἔργον της θέλει ἐπεκταθῆ διὰ τῆς ἰδρύσεως παρομοίων πρακτικῶν Σχολῶν καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ Κράτους.

« Εἰς τὴν Σχολὴν μου, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐδήλωσα, θὰ εἰσέλθουν ὡς ἐσωτερικοὶ τὰ παιδιὰ τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, περὶ τὰ 100—120 ὧν 20 κοράσια, θὰ γίνωνται ὅμως δεκτοί, ὡς ἀκροαταί, καὶ τὰ τέκνα τῶν πέριξ γεωργικῶν πληθυσμῶν.

Οἱ δῆθεν προστάται τῶν χωρικῶν.

«— Εἶναι δυνατόν, διεκόψαμεν, νὰ μᾶς ἀνακοινώσῃτε εἰς ποῖον σημεῖον προσκρούει ἡ παραχώρησις τοῦ κτήματος τούτου, ἐφ' ὅσον πρόκειται μάλιστα περὶ κτήματος ἀπαλλοτριωτέου, καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ γείνη ἔργον τιαυτῆς ὠφελείας διὰ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμοὺς ;

«— Ἀλλὰ εἶναι τὸσον γνωστά. Τὸ κτῆμα πρόκειται νὰ διανεμηθῇ εἰς χωρικοὺς, οἱ πλεῖστοι μάλιστα τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἀκτήμονες, ὡς μανθάνω, οὔτε κάτοικοι τοῦ Γέρακα, ἀλλ' ἄλλων χωρίων, καὶ οἱ ὁποῖοι δύνανται, ἐν ἀνάγκῃ, νὰ λάβουν ἄλλα κτήματα.

« Ἀτυχῶς, καὶ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ προγράμματος περὶ ἀποκαταστά-

σεως τῶν ἀκτημόνων κηλλιεργητῶν, ἐνεφανίσθησαν ἄνθρωποι, οἵτινες, παρουσιάζονται ἄλλοτε, ὡς προστάται τῶν ἐργασιῶν, προσεπάθουν δι' ἰδίου πολιτικῆς σκοπῆς νὰ παρερμηνεύσουν τὰ ἐργασιακά μέτρα τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὴν φαντασματικῶς ἐλπίστικὴν εἰς τοὺς ἐργάτας. Οἱ ἴδιοι ἐνεφανίσθησαν σήμερον δι' ἄλλοτε σκοπῆς πάλιν, ὡς προστάται τῶν γεωργῶν, καὶ ἐνῶ οἱ χωρικοὶ παρερμηνεύθησαν ἐνώπιόν μου καὶ μὴ ἐξέφρασαν τὴν εὐγνωμοσύνην των διὰ τὴν Σχολὴν, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἰδρῦσω, διότι ἐννοῦν ὅτι τοῦτο γίνεται διὰ τὸ καλὸν τῶν ἰδίων καὶ τῶν τέκνων των, οἱ προστάται των θορυβοῦν, προσπαθοῦντες διὰ τῆς βίας νὰ τοὺς μωραίσουν τὸ κτήμα καὶ ἀδιαφοροῦντες, ἂν ἐξ αἰτίας των, πρόκειται νὰ ματαιωθῇ ἓν τοιοῦτον ἔργον.

«Σημειώσατε, ὅτι ἐγὼ ἐπρότεινα νὰ διατηρήσω τοὺς κολλίγους τῶν ἀμπελῶν, διὰ τῆς ἀναλήψεως ἐκ μέρους τῆς Σχολῆς τῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων ἀπέναντι αὐτῶν, ὅς ἔχει σήμερον ἡ Μονή.

«Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρίσκονται σήμερον τὰ πράγματα, ἐξακολουθῶ δὲ νὰ φρονῶ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἰδρυθῇ ἡ Σχολὴ ἄνευ τῆς παραχωρήσεως τοῦ κτήματος τούτου.

«— Θὰ εἶναι βεβαίως, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Μπενάκης, πολὺ λυπηρὰ, διὰ τὸ γεωργικὸν μέλλον τοῦ τόπου, ἡ ματαιώσις τοῦ ἔργου. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, δυστυχῶς, οὐδεμία σοβαρὰ προσπάθεια κατεβλήθη μέχρι τοῦδε διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Γεωργίας καὶ αἱ μέθοδοι αἱ τηρούμεναι σήμερον ὑπὸ τῶν γεωργῶν, ἐκ τῶν ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, ἀποτελοῦν ἀναχρονισμὸν καὶ ἐντροπήν. Εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ Κόσμου ἐπικρατεῖ τοιαύτη γεωργικὴ ἀμάθεια. Οἱ τελευταῖοι φελλάχοι τῆς Αἰγύπτου γνωρίζουν ὅσα ἐλάχιστοι γεωργοὶ ἐν Ἑλλάδι δύνανται νὰ γνωρίζουν. Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πλοῦτον ὁ ὅποιος μένει ἀνεκμετάλλευτος. Ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς φρούτων μόνον, τὰ ὁποῖα γίνονται ἐνωρίτερον, θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσκομίσῃ ἐτησίως ἑκατομμύρια. Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ γείνη τοῦτο, ἐφ' ὅσον τὰ καρποφόρα δένδρα κατατρυχονται ὑπὸ ποικίλων ἀσθενειῶν καὶ οἱ γεωργοὶ μας ἀναμένουν τὴν ἐξ Ὑψους θεραπείαν; Γνωρίζετε, ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ εἰς Ἑλληνικὴν δένδρακόμος καὶ ἡ φυτοπαθολογία εἶναι ἄγνωστος ἐδῶ; Εἰς τοῦτο, βεβαίως, δὲν πταίει ὁ λαὸς, ἀλλ' αἱ κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεις, αἵτινες, ἀντὶ νὰ ἐνισχύσουν τὰς πλουτοπαραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου διὰ μέτρων σοβαρῶν ἰδρουν ἀτελῆ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια πρὸς παραγωγὴν ἀργομίσθων.

«Ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι, ἔστω καὶ μία πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολή; Ὑπάρχουν περιοδεύουσαι Σχολαὶ Γεωργικαί; Ὑπάρχουν Γεωργικὰ Ὀρφανοτροφεῖα; Ὑπεχρεώθησαν ποτε οἱ γεωπόνοι μας νὰ περιοδεύουν τὰ κτήματα καὶ νὰ διδάσκουν τοὺς γεωργοὺς ἐπὶ τόπου; Καὶ ἔχομεν πρακτικοὺς γεωπόνους ἢ μόνον θεωρητικούς; Ἡ πρᾶξις ἀποκτᾶται εἰς τὴν Farm, ὅπου ὁ ἐργάτης θὰ μάθῃ διὰ 3—4 ἔτη ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ δύναται νὰ διδάξῃ εἰς ἄλλους ἀκολουθῶς. Τοῦτο γίνεται εἰς τὴν Ἀμερικὴν, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι, προτοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν, κάμνει τὴν ζωὴν τῆς Farm δηλαδὴ τῆς πράξεως.

«Ἐλήφθη ποτὲ φροντίς, ὥστε οἱ μαθηταὶ τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν ν' ἀσκῶνται πρακτικῶς ἐπὶ μίαν ὠρισμένην χρονικὴν περίοδον εἰς κτήματα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν διδασκάλων των; Ἐλήφθη ποτὲ φροντίς, ὥστε νὰ ὑποχρεωθοῦν οἱ Δῆμοι, αἱ Κοινότητες καὶ οἱ Συνεταιρισμοὶ νὰ συνεισφέρουν διὰ τὴν συντήρησιν πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολῶν καὶ Hermes, εἰς ὅς νὰ ἐργάζωνται οἱ μαθηταὶ ὡς ἐργάται;

«Βλέπετε πόσον διαφέρομεν ἀπὸ τὰ ἄλλα Κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις θεωρεῖται ἓν ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων τῶν ἐκάστοτε Κυβερνήσεων.

«Τὸ κακὸν ἐν Ἑλλάδι εἶναι, ὅτι ἔχομεν πολλοὺς νομομαθεῖς καὶ ἐξ αὐτῶν ὑπουργοὶ γίνονται μόνον. Ἀλλ' ἂν οἱ τοιοῦτοι ἔχωσι ρητορικὴν καὶ εἶναι ἱκανοὶ πρὸς συγγραφήν νόμων, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι δύνανται νὰ μεριμνήσουν περὶ τῆς Γεωργίας ὕσθηδῆποτε καλὴν θέλησιν καὶ ἂν ἔχουν καὶ ἀναγνωρίζω τὴν καλὴν θέλη-

σίν τινων, ὡς εἶναι ὁ καλὸς φίλος μου σημερινὸς Ὑπουργός. Ἡ Γεωργία ἴσως εἶναι ὁ μόνος κλάδος, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ὀργανωθῇ μὲ νομοσχέδια καὶ μὲ λόγους ρητορικοὺς. Νόμοι ὑπάρχουν καὶ ἐδοκιμάσθησαν εἰς ἄλλα Κράτη καὶ εὐκόλως μεταφράζονται. Ἡ Γεωργία ἔχει ἀνάγκη ἐνὸς πρακτικοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μάλιστα καλὸν εἶναι νὰ μὴ εἶναι οὔτε γεωπόνος, διότι καὶ ἡ γεωπονικὴ φιλολογία εἶναι ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνος ὅσον καὶ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη δι' ἓν πρακτικὸν κατ' ἐξοχὴν ὑπουργεῖον. Ἐγὼ μάλιστα φθάνω μέχρι τοῦ σημείου νὰ πιστεύσω ὅτι, ἂν ὁ πῶρῶτος τυχὸν κτηματίας ἢ ἔμπορος ἐγένετο ὑπουργός τῆς Γεωργίας ἐν Ἑλλάδι, τ' ἀποτελέσματα θὰ ἦσαν πολὺ καλλίτερα ἀφ' ὅτι εἶναι σήμερον.

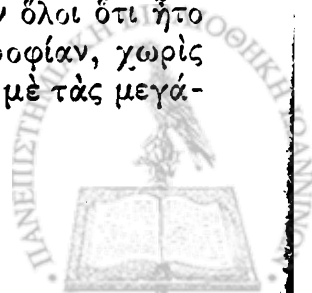
«Ἐπὶ τῆς ὑπουργίας μου εἶχε γείνει ἐναρξίς ἐργασίας πρακτικῆς δι' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Γεωργίας. Ἐκτοτε δὲν ἐξηκολούθησεν ἡ πρακτικὴ ἴσως διότι οἱ γεωπόνοι μας εἶναι μόνον θεωρητικοί, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γείνουν ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν διαδόχων μου, ἐνῶ, ἀφ' ἑτέρου, ἐψηφίσθησαν τόμοι ὀλόκληροι νομοσχεδίων, ὧν τὰ πλεῖστα ἀχρηστά διὰ τὸν γεωργόν.

«Εἶναι ἤδη ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῶν πολλὰ Πρακτικὰ Γεωργικὰ Σχολαί. Εἶναι ἀνάγκη ἐπίσης νὰ εἰσαχθῶσι στοιχειώδη γεωργικὰ μαθήματα εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα, τόσον τῶν ἀρρένων ὅσον καὶ τῶν θηλέων, καὶ νὰ καταβληθῇ προσπάθεια ὅπως ἐμπνευσθῇ ὁ ἔρως τῶν παιδιῶν πρὸς τὴν γεωργίαν. Πρέπει δηλαδὴ νὰ γείνη μία σωστὴ προπαγάνδα ὑπὲρ τῆς γεωργίας.

«Τὸ παιδί, ἐξερχόμενον ἀπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, πρέπει νὰ ἔχη μίαν ιδέαν τί ἐστὶ πτηνοτροφία, τί μελισσοκομία, τί κτηνοτροφία, τί δενδρικήμια. Νὰ διδαχθῇ ἐπίσης τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ ζῶα καὶ πτηνά, καὶ τὸν τρόπον τῆς καλῆς τῶν συντηρήσεως. Μετὰ τοῦτο, εἰσερχόμενον εἰς μίαν Πρακτικὴν Γεωργικὴν Σχολήν, θὰ δύναται νὰ εἰδικευθῇ εἰς ἓνα κλάδον ἢ καὶ περισσώτερος, ὅχι βεβαίως διὰ νὰ διδάξῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐργασθῇ τὸ ἴδιον διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

«Ἐπίσης θὰ ἦτο ἀνάγκη εἰς τὰς Πρακτικὰς Γεωργικὰς Σχολὰς, ἐκτὸς τῶν Γεωργικῶν μαθημάτων, νὰ ἐδιδάσκοντο οἱ μαθηταὶ ὅχι μόνον τὸν χειρισμὸν τῶν διαφόρων μηχανημάτων καὶ ἐργαλείων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπισκευὴν αὐτῶν, διὰ μικροβλάβας τοῦλάχιστον, ὥστε νὰ ἔχη οὗτος οἰκονομίαν καὶ χρόνου καὶ χρήματος. Ἀλλὰ καὶ φυλακαὶ Γεωργικαὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἰδρυθῶν ἐν Ἑλλάδι. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν καταδίκων εἶναι ἐκ τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν. Διὰ ποῖον λόγον νὰ παραμένουν ἀεργοὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐλαφρόπαινοι, ἐνῶ θὰ ἦτο δυνατόν, διὰ τῆς ἰδρύσεως φυλακῶν ἐντὸς μεγάλων καταλλήλων κτημάτων καὶ αὐτοὶ νὰ ἐργάζωνται, ἀντὶ νὰ ἀλληλοσφάζωνται καθ' ἑκάστην καὶ εἰς τὸ Κράτος νὰ μὴ εἶναι βάρος, διότι θὰ ἐκέρδιζον τὸν ἄρτιον τῶν διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐργασίας θὰ ἐτελειοποιούντο δὲ καὶ οἱ ἴδιοι εἰς τὴν Γεωργίαν, ἐφ' ὅσον ἡ ἐργασία τῶν θὰ ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἐπίβλειψιν εἰδικοῦ Γεωπόνου. Τοῦτο γίνεται καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

«Ἐτερον προέχον ζήτημα σήμερον εἶναι ἡ ἀνασύστασις καὶ ἐνίσχυσις τῶν Σταθμῶν ἐπιβητόρων, οἱ πλεῖστοι τῶν ὑπαίτων κατ' οὐσίαν εἶναι ἀνύπαρκτοι, διότι ἢ δὲν ἔχουν ἐπιβήτορας ἢ ἔχουν τοιαύτους ἀχρήστους. Ἡ Κυβέρνησις ἔχει καθῆκον νὰ ὀργανώσῃ τοὺς σταθμοὺς καὶ νὰ φέρῃ ἐπιβήτορας ἔξωθεν. Ἡ ἀγνοία ἐν Ἑλλάδι τῶν γεωργικῶν ζητημάτων καὶ ἡ ἀδιαφορία συνεπῶς εἶναι τόση, ὥστε ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ὅταν ἐπὶ τῆς ὑπουργίας μου ἐκόμισα τοὺς πρώτους ἐπιβήτορας καὶ τοὺς ἐδώρησα εἰς τὸ Κράτος, τὸ πρᾶγμα ἐθεωρήθη ἀστεῖον καὶ ἐν ταῦταις, ἂν ἦτο δυνατόν ἀπὸ τοῦ 1911 νὰ εἶχον ὀργανωθῇ σταθμοὶ ἐπιβητόρων, ὡς ὑποστήριζεν ἐκτοτε, σήμερον τὰ πράγματα θὰ ἦσαν πολὺ διαφορετικὰ, τόσον ὑπὸ ἑποψιν ἀριθμοῦ κτηνῶν, ὅσον καὶ ὑπὸ ἑποψιν ποιότητος. Ἀλλὰ δυστυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπεκράτει μία πολιτικὴ, ἡ πολιτικὴ τῶν μεγάλων λέξεων καὶ ἐφρόνουν ὅλοι ὅτι ἦτο ἀνάξιον τοῦ "Ἑλληνος ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, χωρὶς νὰ σκέπτονται ποτε ὅτι οἱ μεγάλοι στρατοὶ καὶ οἱ στόλοι δὲν γίνονται μὲ τὰς μεγά-

λας λέξεις. Δὲν ὑπάρχει, σημειώσατε, Κράτος ὅπου τὰ ζῶα εἶναι σήμερον τόσον σπάνια καὶ ἀκριβώτατα ὅσον ἐν Ἑλλάδι. (1)

«Θὰ ἦτο ἐπίσης ἀνάγκη μιᾶς Γεωργικῆς ἀποστολῆς Γαλλικῆς ἢ Ἀμερικανικῆς πλήρους δι' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Γεωργίας, μὲ ἀπεριόριστον δικαιοδοσίαν, ἥτις θὰ ὑπερέωνε πρωτίστως ὅλους τοὺς Γεωπόνους καὶ τοὺς ἄλλους εἰδικούς τοῦ ὑπουργείου ν' ἀφήσουν τὴν συγγραφὴν τῶν ἐγκυκλίων καὶ τὴν ἄλλην γραφειοκρατικὴν ρουτίαν καὶ νὰ μεταβῶν ὅλοι ἀνεξαιρέτως εἰς τὰς ἐπαρχίας. (2)

«Χωρὶς νὰ ληφθῶσι τὰ μέτρα ταῦτα γεωργία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ματαιοπονοῦμεν.

«Ἀκριβῶς δὲ ἡ θεραπεία, κατὰ τὸ δυνατόν, τῶν ἀναγκῶν τούτων, μὲ ὥθησεν εἰς τὴν σκέψιν περὶ τῆς ἀνάγκης ἰδρύσεως μιᾶς Πρακτικῆς Σχολῆς, ἥτις ἤθελε χρησιμεύσει ὡς πρότυπον διὰ τὰς μελλούσας τοιαύτας.

—«Ὡστε θεωρεῖτε ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος ματαιώσεως τῆς τόσον πρακτικῆς δωρεᾶς σας ;

—«Ἐγὼ μίαν ἐλπίδα. Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον, δυστυχῶς, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τὰ περιμένωμεν ὅλα, ἐλπίζω ὅτι τὸ ζήτημα θὰ λάβῃ τὴν πρέπουσαν λύσιν. Ἐὰν ἐκεῖνος ἦτο ἐδῶ, βεβχίως τόσος χρόνος δὲν ἤθελε παρέλθῃ εἰς μάτην(3).

Ἰδιωτικὴ ἐνέργεια ὑπὲρ τῆς Γεωργ. Μορφώσεως κατὰ τὸ 1919

Ἐν τῷ ποθῶ ἡμῶν ὅπως σκορπισθῶσιν εἰς τὴν γεωργικὴν ζωὴν τῆς ὑπαίθρου ἀκτῖνες μορφωτικοῦ περιεχομένου κατὰ τὴν 15ην Μαρτίου τοῦ 1919 ἀπηυθύνωμεν ἡμεῖς «Σημείωμα» πρὸς τὸν τότε πανίσχυρον Διευθυντὴν τοῦ Ἐποικισμοῦ τοῦ Ἰπουργείου τῆς Γεωργίας. Τὸ ἀνεύρομεν εἰς τὸ Ἀρχεῖόν μας καὶ θεωροῦμεν καθήκον μας νὰ τὸ δημοσιεύσωμεν. Ἐπαναλαμβάνομεν ἕτι ἀνεκαθεν μᾶς ἀπησχόλει ἡ σκέψις τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Λαοῦ μας διὰ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Δὲν εἶχεν ἀκόμη τότε ὠριμάση παρ' ἡμῖν ὁ ἀκαταγώνιστος ἐκεῖνος ὀρθολογισμὸς ποῦ θὰ ἐσαρῶνε τὰ ἐμπόδια καὶ θὰ ἤνοιγε διάπλατα τὰς γεωργικὰς ἐκπαιδευτικὰς λεωφόρους τῆς γῶρας. Δὲν εἶδομεν τίνα τύχην ἔλαβε μία ὑπερευτυχῆς καὶ ὑπερεπωφελῆς χειρονομία τοῦ ἐθνικοῦ ἀνδρὸς Ἐμμ. Μπενάκης ; Ἐγράφομεν εἰς τὸ Σημείωμά μας τότε τὰ ἑξῆς :

«Θέλει ὁ κ. Διευθυντῆς νὰ δημιουργήσῃ 100—150 κέντρα γεωργικῆς διδασκαλίας ; Θέλει νὰ ἐνισχύσῃ σοβαρῶς καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν γεωργίαν τοῦ τόπου ; Θέλει νὰ διυγετεύσῃ αἷμα ζωηρὸν καὶ ἀκμαῖον στὴν ἀρτηριακὴν διακλάδωσιν τῆς γεωργίας ; Θέλει νὰ ἀναστήσῃ τὸ νεκρωμένο γεωργικὸ σῶμα τοῦ τόπου μας ; Θέλει νὰ παρακολουθήσῃ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του μίαν ραγδαίαν γεωργικὴν ἀναδημιουργίαν καὶ ἀναγέννησιν ;

«Ἄς εὐαρεστηθῇ νὰ στραφῇ ἐπὶ τοῦ ἑξῆς σημείου : Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ 3/4 περίπου τῆς Ἑλληνικῆς γῆς εἶναι Μοναστηριακά. Εὐτυχῶς ὁ νόμος 1072 ἐπιτρέπει τὴν ἀναγκαστικὴν αὐτῶν ἀπαλλοτριώσιν καὶ κατανομήν εἰς μικροῖδιοκτησίας.

«Δύναται στηριζόμενος εἰς τὸ γεγονός μὲντὸ νὰ προκαλέσῃ νομοθετικὴν ἐπέμβασιν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων Γεωπόνων—ἐν ὑπηρεσίᾳ ἢ μὴ—. Δύναται νὰ καλέσῃ τοὺς κ. κ. Νομογεωπόνους ἢ τοὺς ἐπιστήμονας τῆς Γεωπονίας ἐν γένει καὶ νὰ τοὺς πῇ :

(1) Σ. Σ. Τὸ σημερινὸν Κράτος ὑπὲρ ποτε καὶ ἄλλοτε ἔχει στρέψει σοβαρὰν καὶ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν του ἐπὶ τοῦ Κτηνοτροφικοῦ ζητήματος τῆς γῶρας διὰ τὸ ὅποιον μὲ τόσον πόνον ὠμίλει πρὸ ἑτῶν ἕνα ἐκ τῶν ἐθνικωτέρων τέκνων τῆς πατρίδος, ὁ ἀείμνηστος Ἐμμ. Μπενάκης.

(2) Καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου προέβλεψε τὸ Νέον Κράτος. Ἀπέστειλε καὶ ἀποστέλλει σωρηδὴν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς τὸ ὑπαιθρον τὸ Γεωπονικόν του προσωπικὸν ἐπ' ἀγαθῶ τῶν γεωργικῶν μας πληθυσμῶν.

(3) Δυστυχῶς ὄλοσχερῶς ἐματαιώθη ἔργον διὰ τὸ ὅποιον καὶ μεῖς τοσάκις ὠνειροπολήσαμεν.

«Κύριοι : Δέν σᾶς θέλω μέσα στο γραφεῖο, δέν σᾶς θέλω μέσα στα καφε-
νεῖα, δέν σᾶς θέλω ἀργομισθοὺς, ὅλους ἐσᾶς ποῦ ἔχετε δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἐπίσης
ὅλους σᾶς ποῦ εἴσθε ἐκτὸς ὑπηρεσίας, σᾶς θέλω συνεργάτας μου, σᾶς θέλω παραγω-
γικούς, σᾶς θέλω δημιουργικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου.

«Σᾶς παραχωρῶ 200—300 στρέμματα γῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος
τὰς ὁποίας θὰ σᾶς ὑποδείξω. Σᾶς ἀνοίγω πίστωσιν διὰ τὴν ἀγορὰν αὐτῶν καὶ τῶν
ἀπαιτουμένων ἐργαλείων. Σᾶς δίδω αὐτὰ καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα. Σᾶς προσφέρω κατοι-
κίαν. Σᾶς παραχωρῶ τοῦ πρώτου ἔτους τὸν σπόρον καὶ τὰ ἔξοδα τῆς καλλιεργείας.
Σᾶς δίδω ἀσφάλειαν ἰδρύων δίπλα σας ἀστυνομικοὺς σταθμούς. Σᾶς ἀφήνω πλήρη
ἐλευθερίαν ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Σᾶς δίδω τὸν ἀριθμὸν τῶν δένδρων ποῦ ἔχει
ἀνάγκη τὸ κτῆμά σας. Σᾶς δίδω ἐμβόλια, σᾶς ἀνοίγω δρόμους (1).

«Ζητῶ ἀπὸ σᾶς : α) Νὰ δουλέψετε. Νὰ ἔχετε διάθεσι δουλειᾶς. Νὰ ρηθῆτε μαζί
μου ὅσοι καταλαμβάνετε ὅτι ἔχετε τὴν ἀπαιτουμένην δύναμι τῆς δουλειᾶς. β) Θέλω
νὰ δημιουργήσητε πρότυπα κτήματα, ὑποδείγματα καλλιεργείας, σ χ ο λ ὶ α ς π ρ α -
κ τ ι κ ἄ ς τῆς παραγωγῆς τῆς περιφερείας σας. Σᾶς δίνω ὅτι ὄργανον ἐπιστημονι-
κὸν διὰ τὴν ὑδραυλικήν, τὴν μετεωρολογίαν, διὰ τὰς βροχὰς κτλ. σᾶς χρειάζεται.
γ) Θέλω νὰ καταλάβετε ὅτι θὰ εὐχαρισθηθῶ πολὺ ἂν βγάζετε ἀπὸ τὴ δουλειά σας
1,000 δραχ. 2,000 δραχ. τὸν μῆνα (2). Γιατί εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ φιλόπονοι, οἱ
ἀκούραστοι, οἱ εὐσυνείδητοι, οἱ δραστήριοι, οἱ ἐργατικοὶ θὰ ἔχουν κέρδη πολὺ ἰκα-
νοποιητικά. δ) Θέλω νὰ ἔρχονται τὰ παιδιά τῶν χωρικῶν νὰ μ α θ α ἴ ν ο υ ν
ἀ π ὸ σ ᾶ ς τὰς νέας μεθόδους, τοὺς νέους τρόπους, τοὺς νέους τύπους. Νὰ μετα-
σχηματισθῆ τὸ κτῆμά σας σὲ κ ἔ ν τ ρ ο ν δι δ α σ κ α λ ἱ α ς, δι α φ ω τ ι σ μ ο ῦ,
δημιουργίας νέου κόσμου γεωργικοῦ καὶ διαδόσεως ἐπιστημονικῶν γνώσεων. ε) Θέλω
κάθε Κυριακὴ νὰ κάνετε δι δ α σ κ α λ ἱ α στοὺς χωρικούς, νὰ τοὺς μανθάνετε νὰ
κλαδεύουν, νὰ μπολιάζουν, νὰ διαλέγουν τὸ σιτάρι τους, νὰ ἀπολυμαίνουν τὸ σπόρο
τους κτλ. στ) Θέλω στὰ μέρη ποῦ εἶναι ὀκαπνὸς 50 στρέμματα νὰ εἶναι γιὰ καπνὸ,
σὲ μέρη ποῦ ἐπικρατεῖ ἡ συντήρησις τῶν ζώων νὰ προσέξητε τὰ κτηνοτροφικὰ φυτὰ,
σὲ μέρη ποῦ εἶναι δένδρα νὰ φροντίζετε ἰδιαιτέρως γιὰ τὰ φρούτα κτλ. ζ) Θέλω
κάθε μῆνα ἢ κάθε τριμηνία νὰ μοῦ στέλλετε ἕκθεσι τῶν ἐργασιῶν σας μὲ παρατηρή-
σεις, μὲ τὰ ἔξοδά σας, μὲ τὰ μέτρα σας κτλ. κτλ. η) Θέλω ἀπὸ τὸ δεύτερο ἢ τὸ
τρίτο χρόνον νὰ μοῦ καταβάλλετε χρεωλυτικῶς τὴν ἀξίαν τῶν χρημάτων ποῦ διέ-
θεσε τὸ Δημόσιον γιὰ νὰ σᾶς ἐγκαταστήσῃ. Ἔστω καὶ ἐπάνω στὰ 30 χρόνια νὰ γίνῃ
ἡ ἐξόφλησις (3). θ) Θέλω μὲ τὰ σκόπιμα, καὶ πρακτικὰ μέτρα σας, μὲ τὴν ἀναμορ-
φωτικὴν δουλειά σας νὰ καταργήσω Σταθμούς, Ἀγροκήπια καὶ κάθε ἄλλη γεωρ-
γικὴ ὑπηρεσία ποῦ ἐνίστη εἶναι ἄσκοπη, πάντοτε δαπανηρὰ καὶ βλαβερὰ πολλάκις
καὶ γιὰ τὸ Κράτος καὶ γιὰ τὴν Κοινωνία. ι) Θέλω νὰ χρησιμοποιήσω τὴν εἰδικό-
τητά σας κυρίως καὶ ἀναλόγως αὐτῆς νὰ κάνω καὶ τὴν ἀποκατάστασίν σας. ια) Θέλω
νὰ δῶ ἀνδρουμενὴν τὴν δενδροκομίαν, ἐξαπλουμένην τὴν ἀνθοκομίαν, προσδεύουσαν
τὴν πτηνοτροφίαν καὶ κ ν ι κ λ ο τ ρ ο φ ἱ α ν, διαδιδομένην τὴν καλλιέργειαν βιομηχανικῶν
φυτῶν, βελτισυμένην τὴν λαχανοκομίαν, ἐλαιοκομίαν, ἀμπελοργίαν κτλ. κτλ.
Θέλω καινούργιο αἷμα, καινούργια ζωὴ καὶ μίαν ἀσυγκράτητον ὁρμὴν πρὸς ἀνα-
δημιουργίαν καὶ ἀναζωογόνησιν. Ἔτσι νομίζω κ. Σίδερη πῶς μπορεῖτε, καινοτο-

(1) Ἡ Δανία ποῦ θέλει νὰ μεγαλοεργήσει καὶ μεγαλοεργεῖ ἔχει Νόμους ποῦ τῆς ἐπι-
τρέπουν τὴν εὐχέρειαν τῆς διευκολύνσεως παντὸς ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἀφοσιωθῆ εἰς τὴν Γεωρ-
γίαν. Ἐμεῖς μόνον εἶχομεν νομοθετικὴν ἀτολμίαν καὶ διστακτικότητα.

(2) Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ δραχμὴ εἶχεν εἰκοσαπλασίαν καὶ πλέον ἀξίαν τῆς σημερινῆς (1936)

(3) Σ. Σ. Ἐνθυμούμεθα ὅτι ἐκάμαμε τότε ἕνα προϋπολογισμό τὸ Κράτος
συντηροῦν καὶ μισθοδοτοῦν τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ γεωπόνου μέσα στὰ Γραφεῖα ἐπὶ 30 χρόνια
Εὔρομεν τότε στὰ 1919 ὅτι τὸ Κράτος θὰ ἐδαπάνη 75,000,000 δρ. χρυσῶν, ἐν ᾧ ἂν ἐξώδευε
τότε 20—30 ἑκατομ. χρυσῶν δραχμῶν θὰ ἐδημιούργει παράγοντας ἀνυπολόγιστου οἰκονομικῆς ἀξίας.

μῶντες νὰ δημιουργήσητε κάτι τι ζωντανόν, θετικόν, ὠφέλιμον. Ὁ Δούκας Βατάτζης, ὁ μεγαλεπίβολος Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας, ὑπεχρέωσε τοὺς Μεγιστάνους του ν' ἀφρσιωθοῦν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καὶ προσοχὴν.

«Λέγουσιν ὅτι μετὰ τοῦτο ὑπῆρξεν τοιαύτη ἐπιτυχία, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Κτηνοτροφίαν καὶ Πτηνοτροφίαν, πού ἀπὸ μόνον τὴν παραγωγὴν τῶν αὐγῶν εὐρέθη τὸ Δημόσιον Ταμεῖον εἰς θέσιν νὰ κατασκευάσῃ εἰδικὸν διάδημα διὰ τὴν Αὐτοκράτειραν ὀνομασθὲν Ὡάτης. Τὰ ἄλλα προΐοντα φαντάζεσθε εἰς ποίαν ἀφρονίαν ἔφθασαν παραγωγῆς.

«Σεῖς ἀντὶ τῶν Μεγιστάνων—στραφῆτε πρὸς τοὺς μὴ χρησιμοποιουμένους κατὰλλήλως γεωπόνους μας καὶ δημιουργήσατέ τους παράγοντας πλούτου καὶ γεωργικῆς ἀκμῆς. Δημιουργήσατέ τους ἀπὸ πλῆθος ἀχρήστων ἐπιστημονικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων ἱκανοὺς νὰ μεταβάλλουν τὴν ἑλληνικὴν γῆν εἰς πηγὴν εὐμορφίας καὶ ζωῆς, εἰς γῆν ἐπαγγελίας.

«Δὲν μένει πρὸς ἡ θέλησίς σας, ἡ φωτεινὴ εἰσῆγησίς σας, ἡ ἀρτία ὀργάνωσις καὶ ἡ προχὴ τῶν μέσων εἰς τοὺς θέλοντας καὶ εἰς τοὺς ἱκανοὺς ν' ἀναλάβωσι τὸ ἔργον αὐτό. . . . . (1).

Μετὰ τιμῆς

ΔΗΜ. Λ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Τελικῶς προσθέτω στὸ χειρόγραφόν μου καὶ τὰ ἑξῆς :

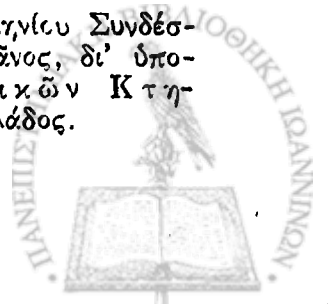
Υ. Γ.—Ἐπιλαμβάνομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ ζήτημα τῆς δενδροκαλλιέργειας. Ἡ Ἑλλάς θὰ μεγαλυργήσῃ διὰ τῆς δενδροκομίας, διὰ τῆς δενδρώδους καλλιέργειας. Εἶναι ἡ προσφωρότερα καλλιέργεια διὰ τὰς ἑδαφικὰς καὶ κλιματολογικὰς συνθήκας τοῦ τόπου μας καὶ κατὰ τὴν δημοσιογραφικὴν μευ δρᾶσιν θὰ ἐπιμείνω πολὺ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ.

«Σὲ σᾶς στηρίζω πολλὰς ἐλπίδας. Χρειαζέται ἀπλούστατα μέθοδος ὀργανωμένη καὶ στηριζομένη ἐπὶ προδιαγεγραμμένου προγράμματος. Μὴν τὴν ἀμελήτε.»

Ὁ ἴδιος

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΤΟΜΟΥ

(1) Σ.Σ. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1919 τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Πανελληνίου Συνδέσμου Γεωπόνων, μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ὅπου συγκατελέγετο καὶ ὁ κ. Ι. Καρομᾶνος, δι' ὑπομνήματός των πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐζήτησαν τὴν ἰδρυσιν «Προτύπων ἰδιωτικῶν Κτημάτων» τὰ ὁποῖα θὰ ἐχρησίμευον ὡς ὑποδείγματα διὰ τοὺς Γεωργοὺς τῆς Ἑλλάδος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

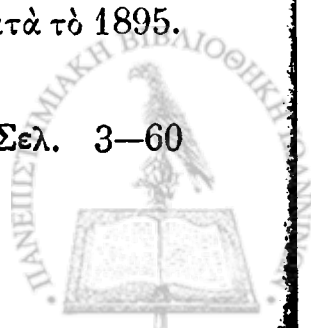
Ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν (1887—1896)

Ἡ Β΄ Γεωργικὴ περίοδος

- Ἄ Φ Μ Β' τοῦ 1887 περὶ ἰδρύσεως Γεωργικῶν Σχολείων.
Τὸ Ἐκτελεστικὸν Διάταγμα τοῦ Νόμου τῆς 16 Μαρτίου 1888.
Μία εἰκὼν τῆς Σχολῆς Τίρυνθος φιλοτεχνουμένη κατὰ τὸ 1888.
Ἰδρύεται εἰς τὰ 1888 ἐν Ἀθήναις Γεωργικὴ Σχολή.
Νὰ συγκριθῶμεν ἐκπαιδευτικῶς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὸ 1888.
Ἡ Πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολή τῆς Βουλγαρίας εἰς Σάδοβον.
Πρόγραμμα ἔργασιῶν τῆς ἄνω Γεωργικῆς Σχολῆς.
Ὁ Γ. Κυριακὸς Ὑποδιευθυντὴς τῆς Τριανταφυλλιδείου Σχολῆς.
Ἡ δωρεὰ Κασσαβέτη ὑπὲρ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τῷ 1888.
Ποῖον τὸ δωρηθὲν κτῆμα τῶν Κασσαβέτη.
Σχόλια κατὰ τὸ 1888 διὰ τὴν ἰδρυθησαμένην Σχολὴν Ἀθηνῶν.
Οἱ ὑπάρχοντες εἰς Ἑλλάδα ἐπιστήμονες Γεωπύνοι κατὰ τὸ 1888.
Νέος κατάλογος συμπληρωματικὸς Γεωπόνων κατὰ τὸ 1888.
Συνέχεια καταλόγου γεωπόνων.
Ἡ Σχολή Ἀϊδινίου ἀναγνωρίζεται διὰ νόμου κατὰ τὸ 1889.
Ὁ Μουράτογλου Διευθυντὴς τῆς Κασσαβετείου ἀπὸ τοῦ 1888.
Ὁ Μουράτογλου ἐργάζεται σοβαρῶς εἰς Ἀϊδίνιον.
Ὁ σκοπὸς τῶν Τριανταφυλλιδείων Σχολείων.
Ἐγκύκλιος διὰ τὴν ἐξασφάλισιν μαθητῶν.
Τιμικατάλογος δένδρων τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1888—1889.
Ἐπερώτησις διὰ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος.
Ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Μουράτογλου κατὰ τὸ 1889.
Περὶ μαθητῶν τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου.
Περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς.
Ἐπερώτησις τῶν ἀντιπολιτευομένων περὶ τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν.
Ὁ κ. Χασιώτης ἀνυπομονῶν διὰ δρᾶσιν. Καθηγητὴς Σχολῆς Ἀθηνῶν εἰς
τὰ 1890.
Μουσεῖον καρπῶν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Σχολεῖον κατὰ τὸ 1889.
Ἡ «Γεωργικὴ Ἐφημερίς» τοῦ Ἀποστολοπούλου εἰς τὰ 1891.
Ὁ Ἀποστολόπουλος ὑποδεικνύει τὴν σύστασιν «Τριανταφυλλιδείου Γενικῆς
Γεωργικῆς Ἀκαδημίας» κατὰ τὸ 1891.
Πῶς σκέπτεται ὁ Ἀποστολόπουλος.
Κατακρίνει τοὺς ψηφισθέντας Νόμους.
Ζητεῖ Κτηνιατρικὴν Σχολήν.
Μηχανικὴν Σχολήν.
Ζητεῖ Δασονομικοὺς Σταθμοὺς καὶ Ἀμπελουργικὸν Σταθμόν.
Δύο τρόπους Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως ὑπεδεικνύει.
Διὰ τὴν Σχολὴν Ἀϊδινίου καὶ τὴν Σχολὴν Τίρυνθος.
Εἰσοδήματα κληροδοτημάτων.

- Τὸ Νομοσχέδιον τοῦ Ἀποστολοπούλου κατὰ τὸ 1891.
Τί προτείνει ὁ Ἀποστολόπουλος διὰ τὴν Κασσαβέτειον κατὰ τὸ 1891
Ἐντυπώσεις τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸ 1891 ἐκ τοῦ Γεωργικοῦ
Σχολείου Ἀθηνῶν.
Ἡ Δενδροκομία καὶ ἡ Κηπουρικὴ τῆς Σχολῆς.
Ἡ μεγάλη καλλιέργεια καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν ἄλλων ἐλλείψεων.
Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ γεωργία.
Ἡ γεωργία παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ.
Ἡ ἀποστολὴ τῶν Γεωργικῶν Σχολείων.
Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Οἰνοποιίας.
Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Ἐλαιοποιίας.
Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Κτηνοτροφίας.
Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς σηροτροφίας.
Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς μελισσοκομίας καὶ καπνοκαλλιέργειας.
Γενικαὶ Γνώμαι.
Αὔξεις τῶν μαθητευομένων.
Ἡ Σχολὴ κέντρον γενικωτέρας διδασκαλίας.
Μέριμνα τῆς Σχολῆς ὑπὲρ τῶν ἀποφοίτων τῆς κατὰ τὸ 1891.
Γεωργικὰ ἐργαλεῖα διὰ τὴν Σχολὴν καὶ διὰ τοὺς γεωργοὺς κατὰ τὸ 1891.
Μαθηταὶ τοῦ Ὀρφανοτροφείου εἰς τὴν Σχολὴν κατὰ τὸ 1891.
Ἦτο δυνατόν νὰ προαχθῇ ἡ Γεωργία ;
Μία θαυμασία ἀπάντησις τοῦ Σαρακωμένου κατὰ τὸ 1891.
Ὁ Γεννάδιος πιέζει τὸν Σαρακωμένον.
Τὰ ὕδατα τῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1891.
Ὁ διορισμὸς τοῦ Ἀποστολοπούλου εἰς τὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν κατὰ Μάρτιον
τοῦ 1892.
Ἀποστολόπουλος καὶ Γεννάδιος ἀντιμέτωποι κατὰ τὸ 1892. — Ἡ προσω-
πικότης τοῦ Γενναδίου.
Ὁ Γεννάδιος κατὰ τοῦ Ἀποστολοπούλου. — Μακρὸν κατηγορητήριον κατ' αὐτοῦ.
Ἀπόλυσις τοῦ Ἀποστολοπούλου κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1892.
Ὁ κ. Μουράτογλου ὡς Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Ἀιδινίου κατὰ τὸ 1893.
Ὁ κ. Κυριακὸς ὡς ὑποδιευθυντῆς τῆς Σχολῆς Ἀιδινίου κατὰ τὸ 1893.
Τὸ 1893 ἔτος θλιβερόν διὰ τὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν.
Αἱ αὐθαιρέσιαι τοῦ Γενναδίου.
Αἱ ἄλλαι αἰτιάσεις κατὰ τοῦ Γενναδίου.
Ἐν ἔγγραφον τοῦ Γενναδίου ἐπιβεβαιωτικόν.
Ἀναρχία εἰς τὴν Σχολὴν κατὰ τὸ 1893.
Τὸν Γεννάδιον εἰς τὰ 1893 ἀντικαθιστᾷ ὁ Μουράτογλου.
Ὁ Ρ. Δημητριάδης Διευθυντῆς τῆς Κασσαβέτειου κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1893.
Ἡ Σχολὴ Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1894.
Ὁ κ. Κυριακὸς εἰς τὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν. — Αἱ γνώμαι του.
Β. Δ. ἰδρύσεως Γεωργικῆς Σχολῆς ἐν Τίρυνθι κατὰ τὸ 1894.
Ὁ Χασιώτης κατὰ τὸ 1894 εἰς Τίρυνθα.
Ἔδρα διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Τυροκομίας.
Ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν κατὰ τὸ 1895.
Γνώμαι Γενναδίου περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1895.
Ἐλλειψις γεωργικῶν βιβλίων καὶ συγγραμμάτων εἰς τὴν Σχολὴν κατὰ τὸ 1895.
Ἡ Κασσαβέτειος κατὰ τὸ 1895.
Αἱ μικρολογίαι τοῦ Κέντρου κατὰ τὸ 1896.
Κατὰ τὸ 1896 ἐμφανίζεται ὁ Ἀποστολόπουλος..... Σελ. 3—60

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Νέα εκπαιδευτική περίοδος

- Αί Γεωργικαί Σχολαί εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1896.
'Ἡ εἰσαγωγικὴ ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸ 1896.
'Ἡ συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1896 ἐπαναλαμβάνεται.—'Ο Χατζόπουλος ἐγκωμιάζει τὸν "Ἑλληνα γεωργόν."
Κεφάλαιον καὶ ἐκπαιδεύσεις.
Ποία ἡ τύχη τῶν νέων γεωργικῶν ὀργανισμῶν.
'Αποκρούει τὴν φειδῶ προκειμένου νὰ ἐνισχυθῇ ὁ γεωργός.
'Απάντησις τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν.
Λαμβάνει τὸν λόγον ὁ Εὐταξίας ψέγων τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα.
'Απαντᾷ ὁ Χατζόπουλος.
'Ομιλοῦν ὁ Εὐταξίας καὶ ὁ Μερλόπουλος, ὅστις ψέγει τὴν Πολιτικὴν διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς πρὸς τὰς Σχολὰς.
Τὸ Νομοσχέδιον περὶ καταργήσεως τῶν Σχολῶν εἰς Γ' ἀνάγνωσιν.
Οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς Ἀιδινίου κατὰ τὸ 1896.
'Ἡ τυροκομικὴ ἐνέργεια τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Τίρυνθος κατὰ τὸ 1896.
'Ὑπὲρ τῆς γυναικείας Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1896.
Βιομηχανικὴ καὶ Κλασσικὴ μόρφωσις διδασκαλισσῶν.
Τὰ μαθήματα τοῦ Βιομηχανικοῦ Τμήματος.
'Ἡ ἐκμάθησις τῆς σηροτροφίας.
Τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς.—'Ἡ λαχάνικεμία.
'Ἡ Ἑλληνικὴ τυροκομία καὶ ἡ Μαρία Ἀντωνέττα.
'Ἡ ὄρνιθοτροφία.
Τὰ ἀγαθὰ τῆς βιοτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῆς γυναικός.
Αἱ Ἑλληνικαὶ Γυναικεῖαι Μοναὶ κέντρα ἐκπαιδευτικά.
'Ἡ πρακτικὴ μόρφωσις τῆς Ἑλληνίδος.
Τὸ Ὀρφανοτροφεῖον θηλέων Κερκύρας.
'Ἰδιόρρυθμον Μοναστήριον νεανίδων εἰς Ζάκυνθον.
Προφασίζονται οἰκονομικὴν ἀνεπάρκειαν
Σηροτροφία εἰς Λιόσια.
'Ανάπτυξις τῆς ὑφαντουργίας.
Κληροδοτήματα ἀργεῦντα.
Κληροδοτήματα Νηρεῦς καὶ Σαραντάρη.
Σχολαὶ Ἑλληνικαὶ ἰδιότυποι..... Σελ. 61—81

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

'Ἡ Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τοῦ 1897—1901

- 'Ο Νόμος τῆς 11 Ἰανουαρίου 1897 περὶ συστάσεως Γεωργικῶν Σταθμῶν.
Τὸ Ἐκτελεστικὸν Β. Δ. τῆς 28 Αὐγούστου 1897.
Κατάργησις τῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1897.
Αἱ ἐργασίαι τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σταθμοῦ.
Προϋπολογισμὸς τοῦ 1897.
'Ἡ Σχολὴ Ἀιδινίου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897.
'Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν ἀνταρτῶν κατὰ τῆς Σχολῆς.
Τὰ ζῶα τῆς Σχολῆς προσφερόμενα εἰς τὸν στερούμενον Ἑλληνικὸν Στρατόν.

- Ἐν ἀναμονῇ παραδόσεως τῶν ζώων στερῶνται χρημάτων.
Ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων συμφερόντων.
Μεταφορὰ τῆς ἔδρας τῆς Σχολῆς εἰς Ἐηροχώριον.
Ἡ Σχολὴ εἰς Ὁρεοὺς ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Σμίθ.
Κατάσχεσις εἰσοδημάτων τῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Δημοσίου.
Ἡ Σχολὴ πρὸ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.
Περιπέτειαι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου.
Ἡ Σχολὴ εἰς Ὁρεοὺς.
Ἡ Σχολὴ εἰς Ν. Μιζέλαν.
Τὰ κτήματα τῆς Σχολῆς ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κατοχὴν.
Πῶς διεσώθησαν τὰ κτίρια καὶ τὸ δενδροκομεῖον τῆς Σχολῆς.
Αἱ ἀπώλειαι τῶν ζώων.
Διὰ τὴν εὐδόκιμον λειτουργίαν τῆς Σχολῆς.
Ὁ γηραιὸς ἡμίονος τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου κατὰ τὸ 1897.
Μελέτη περὶ γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1898.
Αἱ ἐργασίαι τῆς Κασσαβετείου κατὰ τὸ 1898.
Περὶ διδασκαλίας καὶ μαθητῶν.
Περὶ ἐλλείψεων τῆς Σχολῆς.
Περὶ γεωργικῶν προσόδων τῆς Σχολῆς.
Ἡ Κασσαβέτειος Σχολὴ κατὰ τὸ 1899.
Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1899.
Περὶ εἰσαγωγῆς μαθήματος γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν εἰς τὸ Πολυ-
τεχνεῖον κατὰ τὸ 1899.
Γνώμη περὶ γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1899.
Ὁ θάνατος τοῦ Ἀποστολοπούλου κατὰ τὸ 1900.
Ὁ Δ. Γρηγοριάδης Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Ἀϊδινίου κατὰ τὸ 1900
Τὰ πεπραγμένα τῆς Κασσαβετείου Σχολῆς κατὰ τὸ 1900.
Περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1900.
Οἱ Γεωπόνου καὶ ἡ Σχολὴ Ἀϊδινίου κατὰ τὸ 1900.
Σύντομος Βιογραφία τοῦ κ. Γ. Κυριακοῦ. Ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Γεωργίας.
Ἐκθεσις περὶ τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1900 τοῦ Νομάρχου Μαγνησίας Γ. Μπαλ-
τατζῆ.
- Σύστασις Γεωργικῆς Σχολῆς εἰς Θεσσαλίαν κατὰ τὸ 1901. Συζήτησις εἰς τὴν
Βουλὴν.
Ὁ σχετικὸς Νόμος 'ΒΩΛΕ' τοῦ 1901.
Μαθηταὶ εἰς τὸ Γεωπονικὸν Χημεῖον Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1901. Σελ. 82--110

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἡ Πάλη Χασιώτου — Εὐταξία κατὰ τὸ 1901

- Τὸ Α' Πανελλήνιον Γεωργικὸν Συνέδριον τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὸ 1901.
Ἡ Γεωργικὴ ἐκπαιδεύσις εἰς τὸ Α' Πανελλήνιον Γεωργικὸν Συνέδριον τοῦ
Ναυπλίου κατὰ τὸ 1901.
Συζήτησις περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τὴν 26 Ἀπριλίου 1901.
Ἡ κριτικὴ τῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας
1887—1901.
Τὰ πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου.
Ἡ πάλη Εὐταξία — Χασιώτου.
Ὁ Εὐταξίας ἐπικρίνει τὸν Νόμον τοῦ 1887.

- ‘Η μεταρρύθμισις τῶν Σχολῶν διὰ τὸν Νόμον τοῦ 1897.
- ‘Η ἀνεπαρκὴς διδασκαλία εἰς τὰς Σχολὰς μας.
- ‘Ο Γεωργικὸς Σταθμὸς Βυτίνης.
- ‘Επικρίσεις Εὐταξία διὰ τὴν Σχολὴν Ἀιδινίου.
- Καὶ πάλιν ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.
- ‘Ο Εὐταξίας καὶ ἡ κατωτάτη Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1901.
- ‘Ο Εὐταξίας διὰ τὴν Μέσσην Γεωργικὴν Ἐκπαίδευσιν.
- ‘Ο Εὐταξίας καὶ ἡ Ἀνωτάτη Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις.
- ‘Ο κ. Χασιώτης καὶ ἡ ἀγροτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν θηλέων κατὰ τὸ 1901.

Σελ. 111-126.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

‘Η Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τοῦ 1901—1918.

- ‘Ο κ. Χασιώτης προτείνει ἔδρας Γεωπονικὰς καὶ φυσιολογικὰ μαθήματα εἰς τὰ Γυμνάσια κατὰ τὸ 1901.
- ‘Ο κ. Χασιώτης διὰ τὴν ἴδρυσιν ἀγροτικῶν Ὀρφανοτροφείων (1901).
- Νομικὴ ἢ μεταβατικὴ γεωργικὴ διδασκαλία κατὰ τὸ 1901.
- Αἱ ἐργασίαι τῆς Κασσαβετείου κατὰ τὸ 1902.
- Τὰ ἀποτελέσματα τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1904.
- Τὸ Γεωργικὸν Συνέδριον Βόλου κατὰ τὸ 1905 καὶ ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις
- ‘Η Γεωργικὴ διδασκαλία εἰς τὰς Μονὰς κατὰ τὸ 1905.
- ‘Η Σχολὴ Κασσαβετείας κατὰ τὸ 1906.
- Μαθήματα.
- Ἀσκήσεις.
- Ἐξετάσεις.
- ‘Η ἐκμετάλλευσις τοῦ κτήματος.
- Τὰ ζῶα.
- Οἱ ἐργάται.
- Πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολὴ Βαλλιάνου εἰς τὰ 1906.
- Περὶ ἀποστολῆς νέων εἰς Εὐρώπην κατὰ τὸ 1906.
- ‘Η σημασία τῆς Γεωργικῆς Διδασκαλίας κατὰ τὸ 1908.
- Μελισσοκομικὴ Σχολὴ Γεωργικῆς Ἐταιρείας.
- Γεωργικὴ διδασκαλία εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Τίρυνθος.
- Συμπεράσματα ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἰασεμίδου.
- Τὸ Πρακτικὸν Γεωργικὸν Σχολεῖον κατὰ τὸ 1909.
- Ν’ ἀγαπήσωσι τὴν γεωργίαν.
- ‘Η κατὰ τὸ 1911 ἴδρυσις τῆς Ἀβερωφείου Σχολῆς.
- Γενικαὶ ἐκπαιδευτικαὶ πληροφορίες κατὰ τὸ 1912.
- Περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῆς Γεωργικῆς διδασκαλίας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1912.
- ‘Η διαρρυθμίσις τῆς κατωτέρας γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως.
- Τὸ κατώτερον Τμῆμα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Λαρίσης.
- Ἐπιτρέπεται ἡ συνένωσις Ἀνωτέρου καὶ Κατωτέρου Γεωργικοῦ Σχολείου ;
- Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Λαρίσης Knarre κατὰ τὸ 1912.
- Μία γνώμη κατὰ τὸ 1913.
- Γεωργικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ 1913.
- Γεωργικὴ Σχολὴ Σερρών κατὰ τὸ 1913.
- Διδασκαλία τῆς Οἰνοποιίας κατὰ τὸ 1912 καὶ 1913.

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΤΑΝ
 ΚΑΥΒΙΩΤΟΥ
 1912 καὶ 1913
 ΑΥΞΩΝ

Πρακτικά Γεωργικά μαθήματα κατά τὸ 1913 εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Ἀττικῆς.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Γεωργίας Σ. Ἰασεμίδου περὶ τῆς Σχολῆς Κασσαβετείας κατὰ τὸ 1913.

Ἡ οἰνολογικὴ διδασκαλία κατὰ τὸ 1914.

Ποία ἡ τύχη τῶν Σχολῶν Θεσσαλονίκης καὶ Σερρῶν.

Περὶ Πρακτικῆς μεταβατικῆς διδασκαλίας κατὰ τὸ 1914.

Μεταβατικὰ Ἀγροτικὰ Σχολεῖα κατὰ τὸ 1914.

Τὰ πρακτικὰ Γεωργικὰ Σχολεῖα κατὰ τὸ 1914.

Αἱ Γεωργικαὶ Σχολαὶ κατὰ τὸ 1914.

Τυροκομικὴ ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1914.

Πρακτικὸν Τυροκομικὸν Σχολεῖον κατὰ τὸ 1916 εἰς Ἰωάννινα.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν Σχολὴν Θεσσαλονίκης.

Ὁ θάνατος τοῦ Π. Γενναδίου εἰς τὰ 1917.

Ἐπικήδειος.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Χασιώτου.

Ὀλίγα ἀκόμη λόγια.

Τολμηραὶ σκέψεις διαδόσεως γεωργικῶν γνώσεων.

Ὁ Ἐμμ. Μπενάκης καὶ ἡ Γεωργικὴ Ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1919.

Ἰδιωτικὴ ἐνέργεια ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς μορφώσεως κατὰ τὸ 1919. Σελ. 127-179

Περιεχόμενα..... Σελ. 181-186.

107
248g

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1917

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Ἡ Πανελλήνιος Πτηνοτροφικὴ Ἐκθέσις.

Ἡ ὀργανωθείσα ἤδη Β'. Πανελλήνιος Πτηνοτροφικὴ Ἐκθέσις δημιουργεῖ καὶ προκαλεῖ καὶ πάλιν τὸ Πανελλήνιον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ὄρνιθοειδῆ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γείτων Βουλγαρία, ἡ ὁποία μὲ ἰδιαιτέραν στοργὴν περιβάλλει τὴν ὄρνιθα, ὀργανώνει τὴν «**Ἑβδομάδα τῆς Κόιτας**» διὰ νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Βουλγαρικὸν Λαὸν ὅπως ἀφοσιωθῇ ἀκόμη συστηματικώτερον εἰς τὸ πολύτιμον αὐτὸ πτηνὸν καὶ ἡ Ἑλλὰς, αἰσθανομένη καὶ αὕτη τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως κάθε προσπάθειας διὰ τὴν **Ἑλληνικὴν κόιτα**, καθιερώνει πλέον τὰς ἐτησίας αὐτῆς Πτηνοτροφικὰς Ἐκθέσεις, βῆμα καὶ ἐνδειξίς προόδου καὶ πολιτισμοῦ ἐκ τῶν πλέον ἐκδήλων καὶ ἀναμφισβητήτων.

*
* *

Ἡ σημασία τῶν Ἐκθέσεων

Τῶν Ἐκθέσεων ἡ μεγάλη χρησιμότης κατενοήθη παγκοσμίως καὶ ἀπὸ ἀρκετῶν δεκαετηρίδων, ἀφ' ὅτου ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἠγήθησαν αἱ Πρωτεύουσαι τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας⁽¹⁾. Βασιλεῖς, Αὐτοκράτορες, Λαοὶ καὶ Κυβερνήσεις ἐθεώρησαν καθήκόν των τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἐθνικῆς των ἐργασίας ἐπὶ τοῦ στίβου τῆς εὐγενοῦς ἀμίλλης.

Εἶναι ἀφάνταστοι αἱ ἀπανταχοῦ καταβαλλόμεναι προσπάθειαι διὰ

Εἰς τὰ 1799 λαμβάνει χώραν ἡ πρώτη ἐπίσημος Γενικὴ Ἐκθεσις τῆς Γαλλίας. Εἰς τὰ 1849 ἀριθμεῖται ἡ 11ῃ Ἐκθεσις τῶν Παρισίων, ὀργανωθείσα εἰς τὰ Ἡλύσια Πεδία. Εἰς τὰ 1851 λαμβάνει χώραν εἰς Λονδίνον ἡ πρώτη «**Παγκόσμιος Ἐκθεσις**» καὶ εἰς τὰ 1855 ὀργανοῦται εἰς Παρισίους ἡ δευτέρα «**Παγκόσμιος Ἐκθεσις**».

τὴν ἐπίδειξιν τῆς Ἐθνικῆς παραγωγῆς, τῆς Ἐθνικῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς Ἐθνικῆς δράσεως ἐπὶ παντὸς κλάδου ἔχοντος κοινωνικὴν, ἢ ἐπιστημονικὴν, ἢ οικονομικὴν τινα σπουδαιότητα. Αἱ Διεθνεῖς καὶ Γενικαὶ ἐκθέσεις διαδέχονται ἕκτοτε, παντοῦ τοῦ Κόσμου, ἀλλήλας, τὸ παγκόσμιον κοινωνικὸν ἐνδιαφέρον μετατοπίζεται καὶ μετακινεῖται ἐντὸς ἐκάστου ἔτους ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς. Οὕτως αἱ πρόοδοι τῆς ἀνθρωπότητος καθίστανται κτῆμα παντὸς ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄτομον ἔχον ὑπ' ὄψει τοῦ ὅτι θὰ τύχη τὸ ἔργον τοῦ τοῦ παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς παγκοσμίου ἐπιδοκίμασίας, ἢ καὶ τοῦ παγκοσμίου θαυμασμοῦ, ἐργάζεται διὰ τὸ γενικώτερον κοινωνικὸν συμφέρον καὶ παριστάμεθα ὅλοι πλέον μάρτυρες τοῦ γεγονότος, καθ' ὃ διὰ τῶν Ἐκθέσεων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ ἀνάπτυξις τῶν Λαῶν.

Ἴδιᾳ ἐπιδιώκεται, ἀπὸ τοὺς πλέον προηγμένους Λαοὺς, ἡ διοργάνωσις ἐιδικῶν Ἐκθέσεων, εἰς τὸν χῶρον τῶν ὁποίων συγκεντροῦται ἡ συνολικὴ καὶ λεπτομερειακὴ ἀναπαραστάσις τῶν προόδων ἐνὸς κλάδου. Προέχουσαν δὲ θέσιν κατέχουν αἱ Τοπικαὶ καὶ Διεθνεῖς Πτηνοτροφικαὶ Ἐκθέσεις, αἱ ὁποῖαι, καὶ ἰδίως αἱ τελευταῖαι, συνεχεῖρουν ἐσχάτως περὶ αὐτὰς ζωηρὸν τὸ παγκόσμιον κοινωνικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον. Σημειωτέον ὅτι αἱ τέσσαρες τῶν τελευταίων χρόνων Διεθνεῖς Πτηνοτροφικαὶ Ἐκθέσεις, ἔλαβον τοιαύτην σπουδαιότητα, ὥστε νὰ συγκαλῶνται, ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων τῶν χωρῶν εἰς ἃς ὀργανοῦνται αὗται, καὶ Διεθνῆ Πτηνοτροφικὰ Συνέδρια, εἰς τὰ ὁποῖα συμμετέχουν ἐπιστημονικαί⁽¹⁾ κορυφαὶ παγκοσμίως ἀνεγνωρισμένα⁽²⁾.

Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἔδειξεν ἀπελπιστικὴν βραδύτητα. Μολονότι ἐπίλεκτα τέκνα τῆς Πατρίδος διέθεσαν τὰς περιουσίας των

1) Τὴν Δ'. Διεθνῆ Πτηνοτροφικὴν Ἐκθεσιν τοῦ Λονδίνου ὠργάνωσεν ἡ «Ἐνωσις τῶν Ἐπιστημόνων Πτηνοτρόφων» ἀποτελουμένη ἐξ 600.000 μελῶν, εἰς δὲ τὴν διοργάνωσιν τοῦ Συνεδρίου ἐπρωτοστάτησαν τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας τῆς Ἀγγλίας, τὸ Γραφεῖον τῆς Γεωργίας τῆς Σκωτίας καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας τῆς Βορείου Ἰρλανδίας. Τὸ Ε'. Πτηνοτροφικὸν Συνέδριον τῆς Ρώμης ὀργανοῦται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας τῆς Ἰταλίας, ἐνεργῶς συμμετέχοντος εἰς αὐτὸ τοῦ Ὑφυπουργοῦ τῆς Γεωργίας τῆς Ἰταλίας.

2) Ἡ Πέμπτη Διεθνῆς Πτηνοτροφικὴ Ἐκθεσις θέλει λάβει χώραν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1933 εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ ἀρχαίαν Ἀγορὰν τοῦ Τραϊανοῦ, διοργανοῦται δὲ ἤδη αὕτη καὶ προπαρασκευάζεται ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους. Αἱ τέσσαρες προηγούμεναι μεγάλαι Διεθνεῖς Ἐκθέσεις μετὰ τῶν σχετικῶν Πτηνοτροφικῶν Συνεδρίων ὀργανώθησαν ἡ πρώτη εἰς Χάγγην, ἡ δευτέρα εἰς Βαρκελώνην, ἡ τρίτη εἰς Ὀττάβαν (τοῦ Καναδᾶ) καὶ ἡ τετάρτη κατὰ τὸ 1930 εἰς Λονδίνον.

για τὴν συστηματικὴν διοργάνωσιν Ἐκθέσεων καὶ δι' ἰδίων τῶν δαπανῶν ἀνήγειρον καὶ εἰδικὸν πρὸς τοῦτο κτίριον, τὸ Ζάππειον Μέγαρον ἐν τούτοις, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1859 μέχρι σήμερον, μόλις τέσσαρες Ἐκθέσεις διενεργήθησαν⁽¹⁾ καὶ ἔπρεπε νὰ ἀπελευθερωθῇ ἡ Μακεδονία διὰ νὰ ἡγηθῇ ἡ πρωτεύουσα ταύτης εἰς μίαν ὠραίαν καὶ εὐγενῆ προσπάθειαν μετουσιωθεῖσαν εἰς τὴν κατ' ἔτος καὶ τόσον ἐπιτυχῶς διενεργουμένην Ἐκθεσιν Θεσσαλονίκης.

Εἰδικῶς δὲ διὰ τὰς τόσον ἐνδιαφερούσας καὶ τόσον συχνὰ ἐπαναλαμβανομένας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ Τοπικὰς Πτηνοτροφικὰς Ἐκθέσεις, ὀφείλομεν, προκειμένου καὶ περὶ τῶν ἰδικῶν μας Ἐκθέσεων, νὰ τονίσωμεν ὅτι ὁ πτηνοτροφικὸς κόσμος τῆς χώρας δέον νὰ μὴ λησμονῇ, ὅτι ὁ τέως Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας κ. Ἀλεξανδρῆς ἀμέριστον ἐπέδειξε τὸ ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τῆς ὀργανώσεως τῆς Α'. Πανελληνίου Πτηνοτροφικῆς Ἐκθέσεως⁽²⁾ καὶ ὁ νῦν Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας κ. Βαλαλαῆς, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ὑπουργίας του ἐξεδήλωσεν ἓνα πόθον ζωηρὸν καὶ εἰλικρινῆ ὅπως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του παρασχεθῇ πᾶσα ἐνίσχυσις εἰς τὸ πτηνοτροφικὸν κεφάλαιον τῆς χώρας καὶ χαραχθῇ μία γραμμὴ ἐφαρμογῆς σοβαροῦ προγράμματος πτηνοτροφικῆς πολιτικῆς. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Ἐκθεσιν, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀπεδέχθη πᾶσαν εἰσῆγησιν τῆς ὑπηρεσίας καὶ παρέσχεν ἀμέριστον εἰς αὐτὴν τὴν ἐνίσχυσίν του. Ἀλλὰ καὶ ὁ κ. Καραμᾶνος, τὸ ζωηρὸν αὐτὸ καὶ ἀνήσυχον πνεῦμα, ὁ ἐνθουσιώδης θιασώτης κάθε ἰδέας καὶ κάθε πράξεως ποὺ τείνει νὰ δημιουργήσῃ μίαν καλλιτέραν αὔριον διὰ τοὺς γεωργικοὺς μας πληθυσμούς, παρέσχε καὶ οὗτος τὴν ὑπηρεσιακὴν καὶ ἐπιστημονικὴν του ἐνίσχυσιν θερμὴν, ἀδιάπτωτον, εἰλικρινῆ καὶ ἐνθουσιώδη, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ τέως πολῦτιμος Διευθυντῆς τῆς Γεωργίας καὶ νῦν ἐπίλεκτος καθηγητῆς τῆς Ἀμπελοργίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης κ. Κουτσομητόπουλος μὲ ἰδιαιτέραν στοργὴν περιέβαλλε μέχρι πρὸ ὀλίγου πᾶσαν σχετικὴν τῆς ὑπηρεσίας προσπάθειαν. Ἐπομένως οἱ ἐν Ἑλλάδι πτηνοτροφοῦντες πρέπει, ἐπαναλαμβάνομεν, νὰ μὴ λησμονοῦν, ὅτι εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς χώρας θὰ ἀνευρίσκουν πάντοτε παραστάτας εἰ-

1) Διοργανώθησαν αἱ Ἐκθέσεις τῶν Ὀλυμπίων κατὰ τὰ ἔτη 1859, 1870, 1875 καὶ 1888.

2) Καὶ βραβεῖον προσέφερεν ἐκ ὄρχ. 5.000 καὶ ἡ εὐγενεστάτη κ. Ἑλένη Ἀλεξανδρῆ ἐτίμησε τὴν Ἐκθεσιν δι' εἰδικῆς ἐορτῆς, τὴν ὅποιαν ἰδίαις δαπάναις ὠργάνωσεν.

λικρινείς και προθύμους διὰ πᾶσαν ἐνίσχυσιν πρὸς βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς πτηνοτροφίας και ἀνάπτυξιν τοῦ πολυτίμου τούτου κλάδου.

* *

Χαιρετισμὸς πρὸς τὴν μνήμην τοῦ
Εὐαγγέλη και Κωνσταντίνου Ζάππα.

Θεωροῦμεν ὕψιστον καθήκον, κατὰ τὴν ἐπίκαιρον αὐτὴν στιγμήν, ν' ἀνατρέξωμεν πρὸς τὸ παρελθὸν και ν' ἀναμνησθῶμεν μετὰ τιμῆς τῶν ὀνομάτων τοῦ Εὐαγγέλη και Κωνσταντίνου Ζάππα. Δύο τέκνα τῆς ιστορικῆς Ἑπείρου ἔζησαν ἐργαζόμενα και πλουτοῦντα εἰς τὴν φιλόξενον Ρουμανίαν μετὰ τὸ ὄνειρον τῆς ἐξυπηρετήσεως και ἀνυψώσεως τῆς πατρίδος των.

Ἡ Ἑλλάς ἔχει σωρείαν τέκνων τὰ ὁποῖα ὄνειροπόλησαν τὴν εὐτυχίαν και τὴν πρόδοδόν τῆς διὰ τῆς προσωπικῆς συμβολῆς των. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντες προέχουν αἱ δωρεαὶ και τὰ κληροδοτήματα τῶν ἀειμνήστων ἐξαδέλφων Ζάππα.

Ἡ σκοπιμότης των εἶναι προφανής. Ἐστράφησαν κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν παραγωγὴν. Ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ Ἑλλάς γεωργουμένη ἐντατικῶς και ἐπιστημονικῶς θέλει ἀνακτῆσει τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς αἴγλην και διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων θέλει καταστή ὑπόδειγμα εἰς τὴν γεωργικὴν ζωὴν τῶν Βαλκανίων. Καὶ ἔθεσαν ὅλην τὴν περιουσίαν των εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πατρίδος. **Ἀνήγειρον τὸν Ναὸν τῆς Ἀμίλλης. Τὸ Ζάππειον Μέγαρον.** Ἐντὸς αὐτοῦ σήμερον μυσταγωγοῦμεν ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς πτηνοτροφίας και συγκεντροῦντες τὸ Πανελλήνιον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ ἐνὸς κλάδου, ὅστις, ὁσημέραι προαγόμενος, εἶναι προωρισμένος νὰ καταστή μίαν ἡμέραν ἀκένωτος πηγὴ πλούτου διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν. Τιμὴ και αἰωνία δόξα εἰς τὰ ἐπιφανῆ τέκνα τῆς πατρίδος, εἰς τὸν Εὐαγγέλην και Κωνσταντίνον Ζάππαν.

* *

Τὸ ὑπὲρ τῆς Ὀρνιθὸς Κοινωνικὸν ἐνδιαφέρον.

Ἡ πτηνοτροφία εἶναι μία ἀπὸ τὰς εὐγενεστέραις και θελκτικωτέραις ἀπασχολήσεσι τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ δὲ προϊόντα τῆς εἶναι ἓνα παγκόμιον και πολύτιμον ἀγαθόν. Εἰς πᾶσαν πολιτισμένην χώραν τὸ ὑπὲρ τῆς ὀρνιθὸς ἐνδιαφέρον ἐκδηλοῦται σφοδρόν, εἰλικρινές, ἀδιάπτωτον, θερμόν.

Η πτηνοτροφία εκπροσώπει τον βετικόν, αληθινόν πλοῦτον, διανεμημένον
ἀπανταχοῦ καὶ ἀπασχολοῦντα ἀπάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Εἶναι ὁ
κατ' ἐξοχὴν οἰκιακὸς κλάδος. Ἐξ ἴσου ἀγαπητὸς καὶ εἰς τὸν κάτοικον

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΛΛΑΣ

Ἵπουργὸς τῆς Γεωργίας. Ἐπίτιμος Πρόεδρος τῆς Ὄργανωτικῆς
Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκθίσσεως καὶ Πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτρο-
πῆς τῆς Πτηνοτροφίας τῆς Ἑλλάδος.

τῆς ἐξοχῆς καὶ εἰς τὸν κάτοικον τῆς πόλεως. Ἐξ ἴσου προσφιλὴς καὶ
εἰς τὰ λαϊκὰ στρώματα καὶ εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς τάξεις. Τὸ ὑπὲρ τῆς

ὄρνιθος, ἐνδιαφέρον ἐξομοιώνει καὶ ἐξισώνει ἡλικίας, ἐπαγγέλματα, κοινωνικὰς διχοφορίας, πρόσωπα, τὰ ὅποια οὐδεμίαν ἄλλην ἀφορμὴν θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς συνάφειαν, εἰς συνεννόησιν, εἰς συνεργασίαν. Ἡ ἀριστοκρατία τοῦ Πλούτου, ἡ ἀριστοκρατία τοῦ Πνεύματος, ἡ ἀριστοκρατία τοῦ Γένους, τῆς Τέχνης, τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Βιομηχανίας, τοῦ Ἐμπορίου ἐκπροσωπεῖται εἰς ὅλας τὰς χώρας πλουσιώτατα ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς Πτηνοτροφίας ἐνδιαφέροντι των. Ἐκπρόσωποι τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ, τῆς Ἀεροπορίας, τοῦ Κλήρου, τοῦ Ὑπαλληλικοῦ Κόσμου, τοῦ Δικαστικοῦ Κόσμου, τῶν Ἐπαγγελματικῶν καὶ Ἐργατικῶν τάξεων συγκινουῦνται ἀπὸ τὴν πτηνοτροφικὴν ἰδέαν καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ ὠραίου φύλου οἰασδὴποτε κοινωνικῆς τάξεως ὀνειροπολοῦν τὸ μεταξῶδες καὶ πολύχρωμον πτέρωμα ἐνὸς ὀμίλου ὀρνίθων, ἐπιβλεπομένου ὑπὸ ὑπερηφάνου καὶ ἀγερώχου πετεινοῦ !!

Τὸ εὐρὺ κοινωνικὸν ἐνδιαφέρον ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς δὲν ἐκδηλοῦται μὲ τοιαύτην ἔντασιν, μὲ τοιαύτην ζωηρότητα, μὲ τοιοῦτον πάθος ὑπὲρ οὐδενὸς ἄλλου κλάδου τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀντιδημιουργίας. Πιθανὸν νὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀνεύρη ἀναλογίας τινὰς εἰς τοὺς φίλους τῆς ἀνθοκομίας. Ἀλλὰ πάντως ἐπὶ κλίμακος πολὺ περιορισμένης. Κλίμακος μὴ δυναμένης νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὰς διαστάσεις τοῦ παγκοσμίου πτηνοτροφικοῦ ἐνδιαφέροντος.

*
**

Ἡ σημασία τῆς Ὀρνιθοτροφίας.

Ἐπομένως ἡ σημασία τῆς ὄρνιθος εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν εἶναι σημαντικὴ. Ἀπὸ γενικωτέρας ἐπίσης οἰκονομικῆς σημασίας εἶναι ἀσυνγκρίτως. Μεταβάλλεται ἀπὸ ἀπλοῦν Οἰκογενειακὸν Κεφάλαιον, εἰς σπουδαιότατον Ἐθνικὸν Κεφάλαιον. Ὀλίγοι κλάδοι εἰς τὴν παγκόσμιον παραγωγὴν ἀποδίδουν ὅτι ὁ κλάδος τῆς ὄρνιθοτροφίας. Εἶναι ἀφάνταστοι οἱ ἀριθμοὶ οἱ ἐκπροσωποῦντες τὴν ἀξίαν τῆς ἑτησίας παραγωγῆς τῆς Πτηνοτροφίας. Ὑπάρχουσι χώραι εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀξία τῶν αὐγῶν καὶ τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν δευτερευόντων προϊόντων τῆς ὄρνιθος ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν ἀξίαν παντὸς ἄλλου προϊόντος. Ὅπως ὑπάρχουσι χώραι, εἰς τὰς ὁποίας, ἂν ἔχη τὰ οἰκονομικὰ πρωτεία οἰονδὴποτε ἄλλο προϊόν, πάντως εἰς τὴν πρώτην πεντάδα τῶν προϊόντων θὰ ἀναγράφουναί στατιστικαί καὶ τὰ προϊόντα τῆς ὄρνιθοτροφίας. Οὕτως εἰς τὴν γενικὴν παγκόσμιον παραγωγὴν θ' ἀνεύρωμεν μετὰ τὰς

ἀποδόσεις τῶν σιτηρῶν εὐθύς ἀμέσως τὰς ἀποδόσεις τῆς παγκοσμίου πτηνοτροφίας !!

* *

Τί εἶναι ἡ κόττα διὰ τὴν Ἀγροτικὴν Οἰκογένειαν.

Ἡ κόττα διὰ τὴν Ἀγροτικὴν Οἰκογένειαν καὶ πολλάκις διὰ μικροαστικὰς οἰκογενείας, ἰδίως δι' ἐκεῖνας ποῦ κατοικοῦν εἰς τὰ προάστεια τῶν πόλεων, εἶναι θετικὸν στοιχεῖον οἰκονομικῆς ἀνέσεως.

Μπορεῖ νὰ λείπη ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν οἰκογένειαν ἢ **κατσίκια**, μπορεῖ νὰ λείπη τὸ **μελίσι**, μπορεῖ νὰ μὴν ἐφρόντισε νᾶχη, στὴν μικρὴ ἢ μεγάλη αὐλή τῆς. πέντε—δέκα **ὄπωροφόρα δένδρα**, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη ἓνα **χοῖρο** ἢ ἓνα—δύο **πρόβατα**, μπορεῖ νὰ τῆς λείπουν τὰ **λουλούδια** ἢ ἡ **κλιματαργία** τῆς ἢ ὁ μικρὸς **λαχανόκηπός** τῆς, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη **πόρτα** γιὰ ν' ἀσφαλίζῃ τὴν κλύβη τῆς ἢ **παράθυρα** γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὰ παιδιὰ τῆς ἢ **σκύλλο** γιὰ νὰ τὴν φρουρῇ ἀπὸ τοὺς κακοὺς γείτονάς τῆς ἀλλὰ ἡ **κόττα** οὐδέποτε θὰ τῆς λείψῃ. Ἡ **κόττα** ποῦ εἶναι κόσμημα, ποῦ εἶναι συντροφιά, ποῦ εἶναι τροφοδότις, ἢ κόττα ποῦ δίδει χρήμα θετικόν, ποῦ δίδει εἶδος ἀμέσως ἐμπορεύσιμον, ἀμέσως χρησιμοποιούμενον ἀλλὰ καὶ ἀμέσως ἀνταλλάξιμον.

* *

Τὸ αὐγὸ εἶναι μετρητὸν.

Καὶ ὅπως εἶχον τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐχάριστον εὐκαιρίαν νὰ τονίσω κατὰ τὰ ἐγκαίρια τῆς **Α'**. **Πανελληνίου Πτηνοτροφικῆς Ἐκθέσεως**, τὸ αὐγὸ εἶναι τὸ μετρητὸ τῆς Ἀγροτικῆς Οἰκογενείας. Αἱ ὄρνιθες δὲν παράγουν ἀπλῶς προϊόντα, προσφέρουν εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὰς συντηρεῖ **νόμισμα** τρεχούσης ἀξίας. Καὶ ὅλοι, νομίζω ὅτι γνωρίζομεν ὅτι μὲ τὰ **αὐγά** ἢ ἀγρότις οἰκοδέσποινα θὰ προμηθευθῇ τὴ **ζάχαρ** τῆς, τὸ **ρῦζ** τῆς, τὸ **μπακαλιάρο** τῆς, τὸν **καφέ** τῆς, τῆς **κλωστῆς** τῆς, τῆς **βελόνες** τῆς, πολλάκις τὸ **θφασμά** τῆς καὶ πλεῖστα ἄλλα εἶδη πρώτης ἀνάγκης. Ἀλλοίμονον ὅμως, ὅλοι, νομίζω, ὅτι ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι ὁ **μπακάλης** καὶ ὁ **πραμματευτῆς** τοῦ χωριοῦ, δύο ἄπληστα στόματα καὶ τέσσαρες ἄρπακτικαὶ χεῖρες, κατορθώνουν, ἀντὶ πινακίου φακῆς, ἀντὶ ἐλαχίστων καὶ μηδαμινῶν ποσοτήτων ἐκ τῶν εἰδῶν τὰ ὅποια δια-

θέτουμε, να λαμβάνωσι μέγαν αριθμόν αυγών καταδυναστεύοντες οὕτω και αίσχροκερδοῦντες ἐπὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἀγροτικῆς Οἰκογενείας. Γιά τὸ λόγο αὐτὸ ἓνα ἀπὸ τὰ ὄνειρά μας διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πτηνοτροφίας και τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀνιέρου ταύτης ἐκμεταλλεύσεως τῆς πτηνοτροφούσης Ἀγροτικῆς Οἰκογενείας, εἶναι ἡ διοργάνωσις τοῦ ἐμπορίου τῶν αυγῶν ἐπὶ ἀπολύτως ἠθικῶν βάσεων ποῦ θὰ ἱκανοποιοῦν και τὸν παραγωγόν, ἤτοι τὸν ἀνατροφέα τῶν ὀρνίθων και συγχρόνως και τὰς καταναλωτικὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας θὰ ἐξυπηρετοῦν.

*
* *

Ἡ σημασία τῆς πτηνοτροφίας εἰς τὴν χώραν μας.

Ἀλλὰ μήπως εἰς τὸν τόπον μας ἡ ὀρνιθοτροφικὴ κατ' ἔτος παραγωγή δὲν ἀντιπροσωπεύει σοβαρὸν χρηματικὸν ποσόν ;

Μήπως εἰς τὸν τόπον μας τὰ 9,000,000 και πλέον ὀρνιθοειδῆ δὲν ἀποτελοῦν σημαντικὸν ἐθνικὸν κεφάλαιον ἀποδίδον σοβαροτάτης ἀξίας ἐτήσια προϊόντα ; Ἐπομένως εἶναι πρόδηλος ἡ ἐξαιρετικὴ οἰκονομικὴ σημασία τῆς Πτηνοτροφίας εἰς τὴν χώραν μας και ἡ ἀνάγκη ὅπως διὰ πάντος μέσου προαχθῆ και ἀνδρωθῆ και παρ' ἡμῖν ὁ πτηνοτροφικὸς κλάδος. Πρὸς τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἀπαιτοῦνται τρία τινά :

A) Ἡ ἐξασφάλισις τοῦ ὑπάρχοντος πτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου

B) Ἡ μετὰ τοῦτο εἰδικὴ προσπάθεια πρὸς αὐξήσιν και θεμελίωσιν τοῦ προσαυξανόμενου πτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου και

Γ) Ἡ εἰδικὴ ἐπίσης προσπάθεια ὅπως καταστῆ παραγωγικώτερον τὸ προσαυξανόμενον ἐθνικὸν κεφάλαιον τῆς ὀρνιθός.

*
* *

Ἡ ἐξασφάλισις τοῦ ὑπάρχοντος Πτηνοτροφικοῦ Κεφαλαίου.

Μυριάδες ὀρνίθων χάνονται κατ' ἔτος προσβαλλόμενοι ἀπὸ λοιμώδεις ἀσθενείας. Καὶ ὁ δυστυχῆς πτηνότροφος ἀνίσχυρος ἐξ ἀμαθείας νὰ προλάβῃ τὴν συμφορὰν, παρακολουθεὶ ἀπελπιστὸς τὸ θέαμα δεκάδων ἢ ἑκατοντάδων ὀρνίθων, αἱ ὅποιοι, ἕως χθές, ζωηραὶ και ὑγιεῖς, κατάκεινται σήμερον, νεκραὶ και ὡς ζῶη και ὡς παραγωγικὸν κεφάλαιον.

Ὅταν δὲ πολλαπλασιάσῃμεν τὰς συμφορὰς αὐτὰς ἐπὶ χιλιάδας πε-

ριπτώσεων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ὅποτον σημαντικὸν παραγωγικὸν κεφάλαιον χάει ἡ Ἑλλάς κατ' ἔτος ἐκ μόνης τῆς ἀφορμῆς ταύτης ! !

Εἶναι πράγματι τρομακτικὸν εἰς ἐποχὴν κατ' ἣν ἀφθονα τὰ μέσα τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν ἐνυπάρχουν διαδεδομένα εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν εὐτυχῶς τὴν Ἑλλάδα, νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀπὸ τὰς κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων ἀριθμουμένας πτηνοτροφούσας Ἑλληνικὰς Οἰκογενείας ! Ἡ ἐπιστήμη οὔτε μαντεύεται, οὔτε διδάσκεται ἐξ ἀποστάσεως. Τὰ ἐπιστημονικὰ προληπτικὰ ἢ θεραπευτικὰ μέσα δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ χρησιμοποιοῦνται χωρὶς προηγουμένην διδασκαλίαν καὶ παρασκευήν. Οἱ Ἕλληνες πτηνοτρόφοι τοὺς ὁποίους ὑπολογίζω κατ' ἐλάχιστον εἰς 800,000 οἰκογενείας (οἰκογενείας ἀγροτικὰς καὶ ἀστικὰς) εἶναι διττῶς ἀμαθεῖς. Ἀγνοοῦν κατὰ μεγίστην ἀναλογίαν τὴν ὑπαρξίν κἀν τῶν ὀρῶν καὶ τῶν ἐμβολίων καὶ οἱ ἐκ τῶν τυχόν γνωριζόντων ὅτι ὑπάρχουσι τοιαῦτα, δὲν εἶναι εἰς θέσιν, κατὰ μέγα μέρος, νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν οἱ ἴδιοι καταλλήλως. Οὕτως εἶναι ἀπολύτως δικαιολογημένα αἱ κατ' ἔτος, ἀδίκως θυσιαζόμεναι, εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀμαθείας, ἀναρίθμητοι ἑκατόμβαι καὶ χιλιόμβαι τῶν ὀρνιθοειδῶν. Ἡ πτηνοτροφία ἐν Ἑλλάδι, συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς στατιστικῆς, κατ' ἔτος αὐξάνεται καὶ θὰ ἦτο ραγδαία ἡ πτηνοτροφικὴ αὐξήσις ἄνευ τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων καὶ τῶν ἐπιδημικῶν ἀσθενειῶν.....

Ἰπὸ δὲ τὰς σημερινὰς συνθήκας ἡ Πτηνοτροφικὴ οἰκογένεια ἢ τὸ Πτηνοτροφικὸν ἄτομον δὲν ἔχει ἄλλο καταφύγιον διὰ νὰ περιφρουρήσῃ ἢ περισώσῃ τὸν θησαυρὸν τοῦ παρὰ τὴν Κτηνιατρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ ἐρωτῶμεν. Εἶναι δυνατὸν 80 Νομοκτηνίατροι ἢ Ἐπαρχιακοὶ κτηνίατροι νὰ προλάβουν τὰς ἀπαιτήσεις 800,000 οἰκογενειῶν καὶ νὰ προλάβωσι τοὺς κινδύνους ἑκατομμυρίων πτηνῶν ;

Εἶναι ἀνθρωπίνως ἀδύνατον ἓνα ἄτομον, ἓνας ἐπιστήμων, νὰ προλάβῃ τὰς ἀνάγκας 10,000 οἰκογενειῶν τοῦ νομοῦ τοῦ διεσχορπισμένων εἰς νήσους, εἰς ἀπόκεντρα χωρία, εἰς ὄρεινὰς περιφερείας, εἰς μέρη ἀπέχοντα τοῦ Κέντρου τοῦ πολλὰς ὥρας ἐνδοτε καὶ ἡμερονύκτια.

Ὅστε ἀπὸ τῆς ἀπόψεως μέτρων περιφρουρήσεως τῆς ὑγείας τῶν ὀρνιθοειδῶν ἢ μειώσεως τῶν κατ' ἔτος σημειουμένων τρομακτικῶν αὐτῶν ἀπωλειῶν, ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας, εὐρισκόμεθα εἰς πλήρη ἀδυναμίαν καὶ καθυστέρησιν. Αἱ προσφερόμεναι ὑπηρεσίαι τῶν νομοκτηνιάτρων μας, εἶναι ἀπολύτως ἀνεπαρκεῖς, τὰ δὲ κατὰ πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων διασχορπιζόμενα ἐμβόλια τοῦ Μικροβιολογιοῦ Κτηνιατρικοῦ

Ἔργαστηρίου, προσφέρουσι μὲν ταῦτα ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ θεραπεύσωσι ἀπὸ ρίζης τὸ κακόν.

* *

Ἡ προσπάθεια πρὸς αὔξησιν τοῦ

Πτηνοτροφικοῦ μας Κεφαλαίου.

Εἶναι ἀλληλένδετος ἡ προσπάθεια αὕτη μὲ τὰ λεχθέντα, μὲ τὰς συνθήκας τὰς ἀναπτυχθείσας εἰς τὴν προηγουμένην παράγραφον.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου, αὔξεις τοῦ πτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς διαδόσεως καὶ ἐξαπλώσεως γνώσεων ἐπὶ εὐρυτέρου ἀριθμοῦ πτηνοτροφούντων ἀτόμων ἢ οἰκογενειῶν.

Ἡ στέρησις γνώσεων, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑγιεινὰς συνθήκας, τὴν καθαριότητα, τὴν οἰκονομικὴν διατροφήν, τὴν κατάλληλον οἴκησιν, τὰς ἀπαιτούμενας περιποιήσεις εἰς τὴν μητέρα καὶ τὰ νεογνά τῆς, τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἀτόμων καὶ κατάλληλον χρησιμοποίησιν αὐτῶν καὶ πλῆθος ἄλλων λεπτομερειῶν ποὺ ἀπασχολοῦν, ὅλους τοὺς Πτηνοτρόφους τοῦ Κόσμου, καὶ μόνον τοὺς Ἕλληνας ἀφήνουν ἀδιαφόρους, εἶναι λόγοι σοβαροὶ παρακωλύοντες τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ παρεμβάλλοντες ἀνυπέμβλητα προσκόμματα εἰς τὴν ραγδαίαν αὔξησιν, ἐντὸς τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ὁρίων, τοῦ πτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου τῆς χώρας.

* *

Τὸ Κράτος καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία.

Τὸ Κράτος κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν ἐστράφη μετὰ στοργῆς πρὸς τὸν κλάδον αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ Κράτος περιβαλλόμενον ἀπὸ παντοειδεῖς καὶ ποικιλομόρφους ἐπιτακτικὰς ἀνάγκας τῆς παραγωγῆς στρέφεται πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν διὰ νὰ ἐπουλώσῃ πληγὰς, διὰ νὰ προλάβῃ δυσάρεστα, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀπαιτήσεις, διὰ νὰ περιφρουρήσῃ πολλαπλὰ καὶ πολλάκις ἀντιτιθέμενα καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα, διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ καὶ τονώσῃ ἀτομικὰς ἢ ὁμαδικὰς προσπαθείας. Δὲν εὐσταθεῖ εἰς τὰ μέτρα του. Κατανέμει εἰς πολλά, εἰς πλεῖστα σημεῖα τὰς δυνάμεις του καὶ μετὰ κόπου καὶ πλείστων δυσχερειῶν προάγει τὴν δυναμικότητα ἐκάστου κλάδου.

Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν Πτηνοτροφίαν. Τὸ Κράτος ἔδωσε μίαν ὠθησιν, ἔδειξε μίαν ἐνθάρρυνσιν, ἔλαβε μέτρα τινὰ τῶν ὁποίων τὴν χρησιμότητα πάντες ἀνεγνώρισαν⁽¹⁾, καὶ ἤδη τὸ Κράτος πρωτοστατεῖ εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ἐκθέσεων, ἐν ᾧ τοῦτο εἶναι ἔργον καθαρῶς τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ἐν τούτοις τὰ ἀποτελέσματα δὲν κατεφάνησαν ἀνάλογα

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

Γενικός Διευθυντής τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας. Ἐπίτιμος Ἀντιπρόεδρος τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκθέσεως καὶ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Πτηνοτροφίας τῆς Ἑλλάδος.

πρὸς τὰς ἐλπίδας τοῦ πτηνοτροφικοῦ Κόσμου. Διὰ τοῦτο θὰ ἐπαναλάβωμεν διὰ μυριοστὴν φοράν ὅτι ἡ Κοινωνικὴ ἐπέμβασις, ἡ Κοινωνικὴ πρωτοβουλία ὑπὲρ τοῦ κλάδου τούτου ἐνδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

1) Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐρρῦθμισε τὸ ζήτημα τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ξενικῶν αὐγῶν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς. Ἀπηγόρευσε τὴν εἰσαγωγὴν αὐγῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ χωρὶς ταῦτα νὰ φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ τόπου τῆς προελεύσεώς των. Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὀργανώθη Διεθνὲς Συνέδριον εἰς Ρώμην καὶ ἔκτοτε αἱ Κυβερνήσεις εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ συνεννόησιν πρὸς ὀριστικὸν διακανονισμὸν τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος.

Ἡ Πτηνοτροφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν (ἐν Κηφισίᾳ).

Ἴδου καθ' ἡμᾶς μία σάνις σωτηρίας : Ἡ Πτηνοτροφικὴ Σχολὴ Κηφισιάς. Αὐτὴ ἀσφαλῶς θὰ δημιουργήσῃ τὰς εὐνοϊκὰς συνθήκας διὰ τὴν πρόοδον τῆς Πτηνοτροφίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν, τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν ἐδραίωσιν τοῦ Πτηνοτροφικοῦ Κεφαλαίου τῆς χώρας.

Τὸ Κράτος ἐπόθησε νὰ ιδρύσῃ μιαν Σχολήν. Διείδε τὴν χρησιμότητά της. Ἐπείσθη περὶ τῆς ἀνάγκης της. Δυστυχῶς ἀντίξοοι οικονομικαὶ περιπέτειαι ἐματαίωσαν τὴν ἀγαθὴν κρατικὴν προαίρεσιν. Μία τοιαύτη Σχολὴ θὰ εἶχε μεγάλον προορισμὸν. Θὰ ἐσκόρπιζεν εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος νεάνιδας καὶ νέους τελείως κατηρτισμένους ἀπὸ ἀπόψεως ἰκανότητος πρὸς πρόληψιν ἢ καταπολέμησιν τῶν ἀσθενειῶν. Θὰ ἀνέπνεον οὕτω, θ' ἀνεθάρρουν, θὰ ἐπίστευον ἐπὶ τὴν δύναμιν τοῦ κλάδου τούτου οἱ Ἕλληνες πτηνοτρόφοι. Μέγα κέρδος. Σημαντικὴ πρόοδος. Ὑψίστη ὠφέλεια. Ἀπὸ πλήρους, ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς, θὰ διεσώζοντο κατ' ἔτος ἀπειράριθμα πτηνά. Οἱ Πτηνολογοὶ οὗτοι θὰ καθίστων, τοὺς νοσημονεστέρους ἐκ τῶν πτηνοτρόφων, ἰκανοὺς, σὺν τῷ χρόνῳ, μόνοι των, νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ περισώσουν τὸ κινδυνεῦον κεφάλαιόν των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀντὶ ὀγδοήκοντα πολυασχόλων ἀτόμων, ἀδυνατούντων ἀνθρωπίνως νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ τόσας ἀνάγκας τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας, θὰ ἦτο δυνατὸν ἐντὸς μιᾶς πενταετίας νὰ δημιουργηθοῦν δεκαπλάσια ἄτομα, ἀποκλειστικῶς ἀφοσιούμενα εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀσθενειῶν. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν διὰ τὸν γράφοντα ἓνα ὥρατον διαρκὲς ὄνειρον ἀφ' ὅτου ἀπὸ 27ετίας ἐπεσκέφθη τὴν Σχολὴν τοῦ Gambais, ἀπέχουσαν δῖωρον σιδηροδρομικῶς τῶν Παρισίων καὶ ἡμίωρον ἀπὸ τοῦ ἐγγυτέρου πρὸς αὐτὴν Σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ.

Αὐτὸ τὸ ὄνειρον τὸ κατέστησε πραγματικότητα ἓνας θαυμάσιος, ἓνα ὑπέροχος, ἓνας σιγηλὸς, ἓνας ἰδανικὸς νεοέλληνας, ὅστις ἔχει ὡς ἔμβλημα «περιττοὶ οἱ λόγοι ἐκεῖ ὅπου δύνανται νὰ πραγματοποιοῦνται ἔργα». Αὐτὸ τὸ ὄνειρον εἶναι, λοιπὸν, πλέον πραγματικότης. Ἡ Σχολὴ αὕτη, ἔργον καὶ ἔμπεισις ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἰπουργείου τῆς Γεωργίας, εὐθύς ὡς λήξει ἡ Ἐκθεσίς μας, ἀρχίζει τὰς μαθήματά της, μὲ τὰς μεγαλειτέρας ἐλπίδας νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶθρον τῆς προοδευτικῆς ἀναπλάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας. Ἴδου, λοιπὸν, ἡ ἀθάνατος ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἐπὶ τὸ ἔργον παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Κράτους. Καὶ Ἴδου τὸ Κράτος μὲ στοργὴν καὶ ἐνδιαφέρον ἀποβλέπον πρὸς τὸ ἔργον της. Ἡ Σχολὴ

αὕτη δὲν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ Κράτος καμμίαν χρηματικὴν ἐνίσχυσιν! Ἐζήτησε μόνον διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Κράτους καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας ἀσμένως παρεχώρησεν αὐτό, ἵνα ἐνισχύσῃ οὕτω, διὰ θετικωτέρου τρόπου, τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν.

* *

Ὁ Πτηνοτροφικὸς πλοῦτος τῆς χώρας.

Ὅλα τὰ Ἔθνη καὶ ὅλοι οἱ Λαοὶ ποὺ ἔχουν τὴν διάθεσιν νὰ ζήσουν εὐδαιμονέστερον καὶ ἀνετώτερον δὲν σταυρώνουν τὰ χέρια τους. Ἐργάζονται, κοπιᾶζουν, καταβάλλουν προσπάθειας, ἐφαρμόζουν πρόγραμμα, ὀρίζουν κατευθύνσεις καὶ τὰς ἀκολουθοῦν καὶ τὰς προσαρμόζουν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προάγουν τοὺς παραγωγικοὺς κλάδους των αὐτοπροαγόμενοι καὶ οἱ ἴδιοι. Παράδειγμα τὸ Βέλγιον. Τὸ Βέλγιον μὲ ἕκτασιν μόνον 30,441 τετρ. χιλιομ. κατὰ τὸ 1913 εἶχεν ἔλλειμμα αὐγῶν ἀξίας 80,000,000 χρ. φρ. Ἐντὸς μιᾶς εἰκοσαετίας κατόπιν ἐντεταμένης, λελογισμένης, συστηματικῆς, ἐπιμόνου καὶ ἀκουράστου, κυρίως μεταπολεμικῆς, προσπάθειας κατῶρθωσε νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ ἔλλειμμα καὶ νὰ δημιουργήσῃ περισσεύματα εἰς αὐτὰ καὶ ὀρνίθια ἀξίας φρ. 1,000,000,000 !!

Ἡ Βουλγαρία τίνα σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὴν ἐφαρμογὴν μέτρων πρὸς προαγωγὴν τῆς Πτηνοτροφίας τῆς χρειάζεται μακρὸς χρόνος διὰ νὰ περιγραφῆ. Διότι ἡ Πτηνοτροφία εἶναι θετικὸς πλοῦτος, ἀποδίδων κατ' ἔτος σημαντικὰ προϊόντα καὶ διότι ἐπὶ πλέον τὰ προϊόντα τῆς Πτηνοτροφίας ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ἀφοῦ καλύψουν τὰς τοπικὰς ἀνάγκας νὰ εἶναι εὐπρόσδεκτα καὶ εἰς τὰς ξένας ἀγοράς !! Ἐπομένως ἐνυπάρχει στάδιον εὐρύτατον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κλάδου τούτου ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει, τὸ σύστημα, ἡ θέλησις καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἐργασίας. Ἡ Δανία χώρα τρεῖς φορές καὶ πλέον μικροτέρα μας διατρέφει 22,000,000 ὀρνιθοειδῆ. Ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ εἴμεθα δικαιολογημένοι, μὲ τὸν ζωγόνον ἥλιόν μας, μὲ τὸ θαυμάσιον κλίμά μας, μὲ τὴν πολύμορφον παραγωγὴν μας νὰ διατρέφωμεν μόνον 9 ἑκατομμύρια ; Δὲν ζητοῦμεν βέβαια νὰ ἐπιδιώξωμεν νὰ διατρέφωμεν κατ' ἀναλογίαν, 60 καὶ 70,000,000 ὀρνιθοειδῆ ἀποδίδοντα πλοῦτον ἀφάνταστον πλέον διὰ τὴν χώρας μας — ὑπελογίσατε 1,000,000 ὀρνιθοειδῆ ἀποδίδοντα κατ' ἔτος 100—150,000,000 δραχμῶν προϊόντα, κάμετε πολλαπλασιασμὸν γιὰ νὰ βρῆτε σημαντικὰ ποσά.

Μή σᾶς φανοῦν αὐτὰ τὰ ποσά, ὡς ποσὰ φανταστικά. Ἀνοίξατε τὴν πρώτην παγκοσμίαν στατιστικὴν καὶ θὰ τὰ ἀνεύρετε ἀναφερόμενα καὶ πιστοποιοῦντα τοὺς λόγους μας.

Ἄλλὰ ἡ χώρα μας πρὸς τὸ παρὸν ἄς δεχθοῦμεν ὅτι δὲν σηκώνει περισσότερο ἀπὸ τὴν Δανίαν.

Ἄς δεχθῶμεν μάλιστα ὅτι ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπερβῶμεν τὰ 20,000,000. Φρονεῖτε ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς δὲν ἀντιπροσωπεύει ἓνα κεφάλαιον δυνάμενον ν' ἀποδώσῃ σημαντικὸν ἐτήσιον ἐθνικὸν εἰσόδημα; Καὶ μάλιστα ὅταν τὸ κεφάλαιον αὐτὸ εἶναι ἀπηλλαγμένον κινδύνων καὶ ἔχει ἤδη ἐνταθῆ ἢ βελτιωθῆ σημαντικῶς ἢ παραγωγικὴ δυναμικότης του;

* * *

Ὅπως καταστῆ παραγωγικώτερον τὸ ἐθνικὸν Κεφάλαιον τῆς Ὀρνιθος.

Ἄλλὰ διὰ νὰ καταστῆ παραγωγικώτερον τὸ ἐθνικὸν Κεφάλαιον τῆς Ὀρνιθος καὶ ἰδίᾳ διὰ νὰ ἀνυψωθῆ καὶ στερεοποιηθῆ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τούτου ἢ ἐντοπία ὄρνις, ἀπαιτεῖται νὰ ἡγηθῆ τὸ Κράτος ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. Εἶναι τοῦτο ἔργον κυρίως τῶν Πειραματικῶν Πτηνοτροφικῶν Σταθμῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἐψήφισεν εἰδικὸν πρὸς τοῦτο νόμον καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας ἠσχολήθη ἐπὶ πολὺ διὰ τὴν προκαταρκτικὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τὸ φάσμα τῶν δυσχερῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν προέβαλε καὶ πάλιν διὰ νὰ ματαιώσῃ καὶ τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ ἔργον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐντὸς δεκαετίας θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ μεταβολὴ τῆς ἐντοπίας ὄρνιθος εἰς τύπον μὲ ὠρισμένα προσόντα καὶ εἰδικὰς ἀρετάς.

Ἐλάχιστα Κράτη στεροῦνται Πειραματικῶν Πτηνοτροφικῶν Σταθμῶν καὶ μετὰ τῶν ἐλαχίστων αὐτῶν ἐξακολουθεῖ νὰ συγκαταλέγεται καὶ ἡ Ἑλλὰς. Διὰ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ Ἰδρύματος, τὸ ὅποῖον θὰ ἐπεζήτησιν τὴν δημιουργίαν καὶ Ὑποσταθμῶν εἰς τὰ κυριώτερα πτηνοτροφικὰ σημεῖα τῆς Χώρας, θὰ ἠδυνάμεθα ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας νὰ μελετήσωμεν τὴν ἐντοπίαν ὄρνιθα, νὰ τὴν βελτιώσωμεν, νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰς ἀρετάς τῆς καὶ νὰ δημιουργήσωμεν τὴν Ἐθνικὴν Ἑλληνικὴν Ὀρνιθα. Γιατὶ ἄρα γε οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γάλλοι, οἱ Βέλγοι, οἱ Γερμανοὶ, οἱ Ρῶσοι κλπ. νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐθνικὴν τῶν φυλῶν καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ἐξακολουθοῦμεν νὰ διατρέφωμεν ἑκατομμύρια ὄρνιθων μικρᾶς

παραγωγῆς αὐγῶν καὶ μικροῦ βάρους εἰς κρέας ἢ νὰ εἰσάγωμεν ξένας βελτιωμένας μὲν φυλάς, ἀλλὰ φορεῖς νέων καταστρεπτικῶν ἀσθενειῶν διὰ τὸ τοπικὸν πτηνοτροφικὸν κεφάλαιον ; Κατὰ βεβαιώσεις τοῦ Μικροβιολογικοῦ Κτηνιατρικοῦ Ἐργαστηρίου Ἀθηνῶν, τοῦ καθ' ἑκάστην δεχομένου ἑκατοντάδης ὀρνίθων πρὸς διάγνωσιν τῶν ἀσθενειῶν τῶν προσβεβλημένων καὶ πασχόντων ὀρνιθοειδῶν, πέντε (ἄριθ. 55) νέαι ἀσθένειαι ἀνεκαλύφθησαν τέως ἀπολύτως ἄγνωστοι εἰς τὸν τόπον μας !!

Ἡ σπουδαιότης καὶ ἡ χρησιμότης ἐνὸς Κεντρικοῦ Πτηνοτροφικοῦ Σταθμοῦ εἶναι προφανῆς καὶ ἄς εὐχηθῶμεν νὰ εὑρεθῇ τρόπος ἵνα τὸ ταχύτερον ἰδρυθῇ καὶ λειτουργήσῃ. Θὰ ἀποδώσῃ καρποὺς καὶ θὰ δημιουργήσῃ τὸ Πτηνοτροφικὸν καθεστῶς ποὺ ὀνειροπολεῖ κάθε εὐλικρινῆς φίλος τῆς Πτηνοτροφίας.

*
* *

Ὁ Κοινωνικὸς συναγερμὸς ὑπὲρ τῆς Ὀρνιθοσ.

Νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ ἤδη νὰ τονίσωμεν τοῦτο :

Ἄν ὅλαι αἱ ἀναφερθεῖσαι ἐλλείψεις μας ἠδύναντο νὰ θεραπευθοῦν καὶ ὅλοι οἱ πτηνοτροφικοὶ μας πόθοι ἠδύναντο νὰ ἱκανοποιηθοῦν.

Ἄν καὶ τὸ Κρατικὸν ἐνδιαφέρον ἐξεδηλοῦτο περισσότερο γοργὸν καὶ περισσότερο συστηματοποιημένον, ἂν ἡ *μεμονωμένη ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία* δὲν ἔπαυεν ἀναζητοῦσα εὐρυτέρους ὀρίζοντας δράσεως. Ἄν ὅλαι αἱ πτηνοτροφικαὶ μας ἐπιχειρήσεις εὐωδοῦντο καὶ ὅλοι οἱ φιλοδοξοῦντες τὸν τίτλον τοῦ Διευθυντοῦ *Βιομηχανικοῦ Πτηνοτροφείου* ἔβλεπον τὰς ἐλπίδας των πλήρως πραγματοποιουμένας, ὅλα αὐτά, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι δὲν θὰ ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ ἀνυψώσουν τὴν πτηνοτροφίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ὀνειροπολουμένην ἀκμὴν.

Ἀπαιτεῖται ἓνας πελώριος Κοινωνικὸς συναγερμὸς ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ὀρνιθοσ. Ἀπαιτεῖται νὰ κινηθῶμεν ὅλοι ὑπὲρ αὐτῆς, νὰ συγκινηθῶμεν ὅλοι δι' αὐτήν, νὰ συσσωματωθῶμεν ὅλοι περὶ αὐτήν. Ὅλαι αἱ τάξεις, ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, ὅλαι αἱ ἡλικίαι.

Διὰ μίαν καλλιτέραν πτηνοτροφικὴν αὔριον εἶναι ἀνάγκη νὰ προηγηθῇ ὁ Κοινωνικὸς συναγερμὸς. Διότι Κοινωνικὸς συναγερμὸς θὰ πῆ μετακίνησις δυνάμεων ἀδρανουσῶν εἰς ὅλην τὴν χώραν. Διότι Κοινωνικὸς συναγερμὸς σημαίνει τεράστιον πολλαπλασιασμὸν ἐνδιαφέροντος. Σημαίνει ζύπνημα γενικὸν ὀλοκλήρου τῆς χώρας, σημαίνει ἐπίβλεψιν ἀσκου-

μένην υπό άπειραρίθμων όφθαλμών, σημαίνει μελέτην τών ζήτημάτων άμεσον επί παντός σημείου της πατρίδος και θεραπείαν τών έλλείψεων άμεσον επί πάσης παρουσιαζομένης ανάγκης.

Έμπρός λοιπόν. Νά εργασθώμεν με βάσιν τās αντιλήψεις ταύτας. Νά εργασθώμεν υπέρ της πολυτίμου Έλληνικής Όρνιθος. Νά δημιουργήσωμεν ένα Πανελλήνιον Σωματειον διαλαλοῦν καθ' εκάστην: **Έλληνες: Γρηγορείτε υπέρ της Όρνιθος**. Νά συγκεντρωθώμεν όλοι οι φίλοι της όρνιθος περι αυτήν. Φίλος ένθουσιώδης και ειλικρινής της Έλληνικής Όρνιθος έγινετο ο άνάδοχος του Σωματείου. Το απέκάλεσεν: **Οι Φίλοι της Πτηνοτροφίας**. Το απέδέχθημεν όλοψύχως και από τών στηλών αυτών καλώ τον Έλληνικόν Λαόν, τους Έπισκέπτας της Έκθέσεως, τους φίλους της Όρνιθος να έγγραφωσι μέλη του Σωματείου δια να συνεργασθώμεν όλοι προς ένα σκοπόν και με μιαν κατεύθυνσιν την προαγωγήν και έξύψωσιν της έλληνικής Όρνιθος εις παράγοντα πραγματικής οικονομικής άνέσεως του Έλληνικού Λαού. (1)

(Αθήναι 15 Σεπτεμβρίου 1932).

ΔΗΜ. Λ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ

---

(1) Οι επιθυμούντες να έγγραφωσιν ως ζητήσασαι το Καταστατικόν παρεχόμενον έν τη Έκθέσει.

Αρ. Σεφ. 120804

ΒΚ
248.3

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

ΕΥΧΑΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΣ

(ΕΠ' ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ Δ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΠΤΗΝΟ-
ΤΡΟΦΙΚΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ 17 - 24 ΜΑΪΟΥ 1936)

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ. ....

ΑΘΗΝΑΙ
1936

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΥΡΙΑΣ
ΑΔΥΠΙΩΤΩΝ

ΓΝΩΜΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΝ

ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ. ....

Ἐπ' εὐκαιρία τῆς διοργανώσεως τῆς Δ' Πανελληνίου Πτηνοτροφικῆς Ἐκθέσεως ἀπηυθύναιεν εἰς διαφόρους προσωπικότητας τῆς πόλεώς μας τὴν κάτωθι ἐπιστολήν :

Ἀξιότιμε κύριε, ...

« Ἐπιθυμοῦντες ἐπ' εὐκαιρία τῆς ὑπὸ τὴν Υ. Προστασίαν τῆς Α.Μ. διοργανουμένης, διὰ τὸν προσεχῆ Μάϊον (17-24), Δ' Πανελληνίου Πτηνοτροφικῆς Ἐκθέσεως, νὰ δώσωμεν μίαν εἰκόνα τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας, τοῦ πολυτίμου τούτου κλάδου τῆς Ἐθνικῆς μας παραγωγῆς, ἀπευθυνόμεθα πρὸς Ὑμᾶς, ἐξέχουσας προσωπικότητα, καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε καὶ ἀπαντήσετε δι' ὀλίγων ἐπὶ τοῦ κάτωθι ἐρωτήματός μας ».

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς
ΛΟΥΚΑΣ ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ ΡΟΥΦΟΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
ΔΗΜ. Α. ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Τὸ ὡς ἄνω ἀναφερόμενον ἐρώτημα εἶχεν ὡς ἐξῆς :

« Δεδομένου ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Πτηνοτροφία, μολονότι εἶναι ἀπροσιτάτευτος καὶ ἐγκαταλελειμμένη παρ' ὄλων μας ἀποδίδει εἰτήσιον εἰσόδημα ὑπὲρ τὸ δισεκατομμύριον δραχμῶν, ποῖα ἢ γνώμη Ὑμῶν διὰ μίαν προσπάθειαν καὶ διὰ μίαν ἐργασίαν ὅπως ἀνυψώσωμεν τὸν κλάδον αὐτὸν εἰς τὰ ὅρια μιᾶς πλήρους ἀποδόσεως; »

Ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος αὐτοῦ εὐηρεσιτήθη ν' ἀπαντήσῃ πρῶτος ὁ τότε σὸν πολιτισμένος, ὁ πραγματικὸς εὐπατρίδης, ὁ ἀνώτερος ἄνθρωπος, ὁ κύριος Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας διὰ τῶν ἐξῆς :

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

«Ὡς Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας ἀλλὰ καὶ ὡς ἄτομον ἔχω πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς μεγάλης οικονομικῆς σημασίας τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας. Γνωρίζω ἄριστα τὸ παγκόσμιον ὑπὲρ τῆς ὀρνιθὸς ἐνδιαφέρον καὶ ἔχω παρακολουθήσῃ

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας κ. Ἀντ. Μπενάκης ἐπίτιμος Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκθέσεως

τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἀπὸ δεκαετηρίδων ὀλοκλήρων λαμβάνουν ἄλλοι Λαοί, ἄλλαι Κοινωνίαι καὶ ἄλλα Κράτη διὰ τὴν ἐνίσχυσιν καὶ προαγωγὴν τοῦ πολυτίμου τούτου κλάδου ποῦ συνδέεται τόσον στενῶς καὶ τόσον ἀναποσπάστως μὲ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν οικονομικὴν ἄνεσιν πάσης ἀγροτικῆς οἰκογενείας. Ὡς ἐκ τούτου ἀναγνωρίζω ὅτι ἐπιβάλλεται καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ δημιουργία εὐνοϊκῶν συνθηκῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας. Πάντως διανοίγεται παρ' ἡμῖν εὐρύτατον στάδιον

ἐργασίας διὰ τὴν ὀργάνωσιν ἐν γένει μὲν τῆς Ἑλληνικῆς Κτηνοτροφίας, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας καὶ θὰ θεωρήσω τὸν ἑαυτόν μου εὐτυχῆ ἂν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ὑπουργίας μου, καταστῆ δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ θεμελίωσις ἐνὸς νέου πτηνοτροφικοῦ καθεστώτος ποῦ θὰ ἱκανοποιῇ καὶ τὰς μυριάδας τῶν ὀρνιθοτρόφων Ἀγροτικῶν μας οἰκογενειῶν καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἀποφασιστικὸς πρωτοπόρους τῆς Ἐπιστημονικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Πτηνοτροφίας. Πάντως τὴν στιγμὴν ταύτην, ἀπαντῶν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματός Σας, δὲν δύναμαι γ' ἀναπτύξω πρόγραμμα ἐργασίας διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας. Θὰ τονίσω ὅμως ὅτι ἡ δημιουργία εἰδικῶν πτηνοτροφικῶν Ἐκθέσεων, τὰς ὁποίας μετ' ἰδιαζούσης προθυμίας ἐνίσχυσε καὶ ἐνεθάρρυνε πάντοτε τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας, ἀποτελοῦν μέτρον τοῦ ὁποίου ἡ πολλαπλῆ σκοπιμότης εἶναι προφανής. Διὰ τῶν

Ἐκθέσεων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἡ βράβευσις τῶν προοδευτικωτέρων Πτηνοτρόφων μας, ἀναπτύσσεται τὸ αἶσθημα τῆς ἀμίλλης ποῦ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πάσης προόδου καὶ παρέχεται ἡ εὐκαιρία τῆς δημιουργίας ἐνὸς Πανελληνίου ὑπὲρ τῆς Ὀρνιθοκοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος, παράγοντος καὶ τούτου τῆς ἐξυπηρετήσεως καὶ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων τῶν πτηνοτροφούντων καὶ τῆς ἐν γένει προόδου τοῦ πτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου τῆς χώρας.»

ΑΝΤ. ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Ὁ κ. Γενικὸς Γραμματεὺς μὲ τὴν πεῖραν του, τὴν μόρφωσίν του καὶ τὴν θετικότητα τῆς σκέψεώς του μᾶς φέρει ἐγγύτατα πρὸς μίαν ζωντανὴν πραγματικότητα *Εὐηρησθήθῃ ν' ἀπαντήσῃ μετὰ τὸν κ. Ὑπουργόν, ὡς ἑξῆς :*

«Ἡ κόττα εἶναι ἀπὸ τὰ πτηνὰ ἐκεῖνα, ποῦ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο συνδέεται μὲ τὴν Ἀγροτικὴν Οἰκογένειαν.

«Μὲ βάσιν τὸ ἀναμφισβήτητον αὐτὸ γεγονὸς ὀφείλομεν νὰ στραφῶμεν μετὰ στοργῆς πρὸς ἐνίσχυσιν ἐνὸς Κεφαλαίου ποῦ ἀνακουφίζει τὸν ἀγροτικόν μας πληθυσμόν.

«Ἐπὶ 800.000 ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν τῆς Ἑλλάδος ἀναλογοῦν δι' ἑκάστην ἐξ αὐτῶν 15 ὄρνιθες. Ἦτοι διατρέφονται διὰ τῆς Ἀγροτικῆς Οἰκογενείας 12,000,000 περίπου ὄρνιθοειδῆ, ἀποδίδοντα κατ' ἔτος, κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς, ὑπὲρ τὸ δισεκατομμύριον δραχμῶν.

«Ἡ πρόσδοδος αὕτη, εἶναι κυρίως δημιούργημα τῆς Ἑλληνίδος νοικοκυρᾶς τοῦ ὑπαίθρου. Χάρις εἰς τὰς φροντίδας αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται οἷα δήποτε ἄλλη γεωργικὴ ἐργασία, δημιουργεῖται ἓνα ἀξιόλογον εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον παρέχει τὴν εὐχέρειαν τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν μικρῶν δαπανῶν τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας.

«Ὑποχρέωσις συνεπῶς τῆς Πολιτείας εἶναι, ὅπως διὰ τῶν ὀργάνων της ἐπιμεληθῆ τῆς διαδόσεως τῶν πλέον ἀποδοτικῶν γενεῶν, τῆς διαφωτίσεως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν διὰ τὴν οικονομικωτέραν διατροφήν αὐτῶν, διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν ὑποπροϊόντων τῆς ἀγροτικῆς ἐκμεταλλεύσεως, καὶ τέλος τῆς ὑποδείξεως τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὑγιεινῶν συνθηκῶν καὶ τὴν ἔγκαιρον καὶ ἀποτελεσματικὴν καταπολέμησιν τῶν μαστιζουσῶν τὰ ὄρνιθοειδῆ ἀσθενειῶν».

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΕΜΕΣΤΙΚΑΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ταύτην ἐπακολουθεῖ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἄλλοτε ποτὲ διαπρεποῦς Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας καὶ ἐπιφανοῦς πολιτευτοῦ κ. Ἀνδρέα Μιχαλακοπούλου.

«Δὲν δύναται, νομίζω, νὰ ὑπάρξῃ δευτέρα γνώμη ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς πτηνοτροφίας καὶ κονικλοτροφίας εἶναι ἐπιβεβλημένη — ὅπως πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀνάπτυξιν πόρων ἐγχωρίου πλούτου, δι' ἧς καὶ ἡ ἐξαγωγή συναλλάγματος ἐκ τῆς χώρας περιορίζεται καὶ ἡ ἀνετώτερα διαβίωσις τῶν λαϊκῶν τάξεων διευκολύνεται.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΣΟΦΟΥΛΗ

Ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων πολιτευτῆς Σάμου, ὁ ὅσον πολιτισμένος κ. Θ. Σοφούλης, εὐηρεστήθη νὰ τονίσῃ δι' ἐπιστολῆς του «ὅτι θέλει ἐπιδείξῃ ἀμέριστον ἐνδιαφέρον καὶ ἰδιαιτέραν στοργὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἔργου, ὅπερ ἀφορᾷ τὴν ἐνίσχυσιν πολυτίμου κλάδου τῆς Ἐθνικῆς μας παραγωγῆς».

Λαμβάνομεν ὑπὸ σημείωσιν τὰ ὠραῖα αὐτὰ καὶ ὅσον ἐνθαρρυντικὰ λόγια τοῦ ἐπιφανοῦς Πολιτευτοῦ.

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Ὁ ἐπιφανὴς ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Ἀγροτοεργατῶν καὶ ἄλλοτε Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας εὐηρεστήθη ν' ἀπαντήσῃ ὡς ἑξῆς:

«Εὐχαρίστως ἀπαντῶ, εἰς τὸ ἐρώτημά σας. Ἡ σημασία τῆς Πτηνοτροφίας εἶναι μεγάλη διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἰδίως λόγῳ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς μικρᾶς γεωργικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς στενότητος τοῦ γεωργικοῦ κλήρου, καθὼς καὶ τῆς ἀνεπακοῦς παραγωγῆς κτηνοτροφικῶν ἐν γένει εἰδῶν. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Πτηνοτροφίας εἰς τὸν τόπον μας θὰ ἐνισχύσῃ τὰς μικρὰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις χωρὶς νὰ δημιουργήσῃ ἀνάγκην καταβολῆς κεφαλαίων καὶ χωρὶς νὰ τὸς ἐπιβαρύνῃ μὲ ἰδιαιτέραν ἐπίπονον ἐργασίαν. Πρὸς τούτοις θέλει συντελέσῃ εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν μας εἰς τροφίμα.

«Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους εἶναι ἀξία παντὸς ἐπαίνου ἡ ὀργάνωσις τῶν Πτηνοτροφικῶν ἐκθέσεων».

ΑΛ. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗ

Ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματός μας εὐαρεστήθη ν'ἀπαντήσῃ ὁ τέως πρωθυπουργὸς καὶ διαπρεπὴς πολιτικὸς διὰ τῶν κάτωθι γραμμῶν του.

«Εὐχαρίστως ἀπαντῶ εἰς τὸ τεθὲν μοι ἐρώτημα διὰ τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ κλάδου τῆς Ἑλληνικῆς πτηνοτροφίας.

«Ἡ παρ' ἐμοῦ προεδρευομένη Κυβέρνησις, κατὰ τὸ διετές περὶ του διάστημα τῆς παραμονῆς ἐν τῇ ἔξουσίᾳ, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ πλουτοπαραγωγικοῦ τούτου κλάδου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἔλαβε χώραν ἡ τόσον ἐπιτυχοῦσα πτηνοτροφικὴ Ἐκθεσις παρὰ τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον, δι' ἣν καὶ εἰδικαὶ παρεσχέθησιν πιστώσεις.

«Φρονῶ ὅτι πᾶσα ἐκ μέρους τοῦ Κράτους δέον νὰ παρασχεθῇ ἐνίσχυσις πρὸς προαγωγὴν τῆς πτηνοτροφίας. Δὲν εἶναι μόνον αἱ καλαὶ ποικιλίαι, αἵτινες δέον νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὸν τόπον μας, δι' ὧν τὸ ἐκ τῆς πτηνοτροφίας ἔσοδον οὐσιωδῶς θέλει αὐξηθῆ, ἀλλὰ τὸ πρῶτιστον ὅλων εἶναι νὰ γίνῃ συστηματικὴ καταπολέμησις ὅλων τῶν νόσων αἵτινες λυμαίνονται τὰ πτηνοῖδῃ ἐν γένει. Δὲν παραγνωρίζω τὰς φιλοτίμους προσπάθειας τοῦ ἐν τῷ Βοτανικῷ Μικροβιολογικοῦ Ἐργαστηρίου, ἀλλὰ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δέον ἢ Πολιτεία νὰ ἐνισχύσῃ ἰδιαιτέρως τὸ ἴδρυμα τοῦτο.

«Πέραν τούτου, ἀπαιτεῖται προπαγάνδα καὶ διδασκαλία εἰς τοὺς ἀγροτικούς μας πληθυσμοὺς περὶ τῆς ἀνάγκης ὅπως ἐκάστη ἀγροτικὴ οἰκογένεια συμπληροῖ τὸ εἰσόδημά της διὰ τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τοῦ εἴδους τῶν ὀρνίθων, ἀλλὰ καὶ χρησιμοποιῇ τὰ πτηνοῖδῃ καὶ τὰ προϊόντα των πρὸς διατροφήν τῆς οἰκογενείας, ἵνα διετρέφωνται καλλίτερον ἀγροτικαὶ οἰκογένειαι καὶ παράγωσιν ἐπομένως περισσότερον. Εἰς τοὺς μετεκπαιδευομένους Διδασκάλους καὶ τοὺς τὴν ὑπαίθρου ἐπισκεπτομένους Γεωπόνους δέον νὰ ἐμφυσηθῇ ἡἀγάπη πρὸς τὴν πτηνοτροφίαν, ἵνα παρὰ τούτων μεταδοθῇ εἰς τὸν ἀγροτικὸν κόσμον.

«Εἶμαι λίαν αισιόδοξος διὰ τὸ μέλλον τῆς πτηνοτροφίας.

Π. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΔΗΜΑΡΧΟΥ

‘Ο τόσο δημοφιλῆς Δήμαρχος Ἀθηναίων εὐηρεστήθη νὰ μᾶς ἀποστείλῃ ἀναλυτικώτερον τὴν γνώμην του τὴν ὁποίαν τελικῶς συνοψίζει διὰ τῶν ἐξῆς.

«Πιστεύω ἀδιστακτικῶς ὅτι ἡ γενικωτέρα ὀργάνωσις τῆς Πτηνοτροφίας εἶναι ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐξυπηρετικὴ τῆς Χώρας καὶ ἐνδείκνυται καὶ σπουδαίως θὰ ὠφελήσῃ. Ἀρκεῖ ἓν μόνον βλέμμα εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν σημασίαν καὶ ἀρκεῖ ἡ παρακολούθησις τῆς ἐκεῖθεν εἰσαγωγῆς διὰ νὰ σκεφθῶμεν σοβαρῶς πάντες τὰ τῆς γενικωτέρας ὀργανώσεως.....».

Κ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. Λ. Κ. ΡΟΥΦΟΥ

‘Ο ἐπίλεκτος πολίτευτής, ὁ ἀφθαστος ἰδεολόγος, ὁ ἰδεώδης Πρόεδρος μας καὶ θερμὸς διασώτης τῆς Πτηνοτροφικῆς προόδου εὐαρεστήθη νὰ μᾶς ἀποστείλῃ τὴν κάτωθι ἀπάντησιν.

«Ἡ πτηνοτροφία καὶ ὡς ἰδία ἐπιχειρήσις καὶ ὡς παράρτημα πάσης Ἀγροικίας καὶ γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως, ἀποτελεῖ ἓνα τῶν σπουδαιότερων κλάδων τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ὁ ὁποῖος δὲν ἔτυχε μέχρι σήμερον οὐδεμιᾶς σοβαρᾶς μερίμνης καὶ προστασίας. Ἀναπτυσσόμενος δεόντως ὄχι μόνον θ’ ἀποτρέψῃ τὴν ἐξαγωγὴν χρυσοῦ ἀλλὰ καὶ θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν καλύτεραν διατροφήν τοῦ πτωχοῦ πληθυσμοῦ μας».

‘Ο πρόεδρος τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς κ. Λουκάς Κανακάρης Ρουφός.

ΛΟΥΚΑΣ ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ—ΡΟΥΦΟΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. Α. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ Διοικητὴς τῆς Ἀγροικῆς Τραπέζης, ὁ βαθύτατα αἰσθανόμενος τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας τῶν γεωργικῶν μας πληθυσμῶν, ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματός μας εὐηρεστήθη ν' ἀπαντήσῃ ὡς ἑξῆς :

« Ἀσχέτως πρὸς πᾶσαν οἰανδήποτε ἐκ τῶν ἄνω προσπάθειαν :

« Ἐχων σαφῆ γνῶσιν τῶν ὄρων καὶ τῶν δυνατοτήτων τῶν ἐμφανιζομένων ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑπαιθρον ἐπίστευα πάντοτε καὶ πιστεύω—τὸ διακηρύσσω δὲ ἀπὸ εἰῶν—ὅτι ἐὰν ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς συστηματικῶς διαπαιδαγωγοῦμενος, τραπῆ καὶ εἰς τὴν Πτηνοτροφίαν ἢ ἐθνικὴ οἰκονομία ἀλλὰ κυρίως ἢ οἰκονομία τῆς Ἀγροικῆς οἰκογενείας θὰ βελτιωθῆ κατὰ τρόπον ἀνυπολόγιστον».

ΑΝΔΡ. Κ. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ

Ὁ βαθὺς μελετητὴς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὁ πρῶν Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας ὁ, ὁποῖος μὲ τὴν δξύτητα τῆς ἀντιλήψεώς του καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν γνωμῶν του ἀφήκεν ἔχνη ἀλησμόνητα τῆς ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας διαβάσεώς του, εὐηρεστήθη νὰ μᾶς δώσῃ τὴν κάτωθι ἀπάντησιν :

« Εἰς ἀπάντησιν ὑμετέρου ἐρωτήματος μὲ ποίαν προσπάθειαν καὶ μὲ ποίαν ἐργασίαν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνυψωθῆ ἢ ἀπροοσιτέυτος καὶ ἐγκαταλελειμμένη Πτηνοτροφία, εὐχαρίστως ἀπαντῶ δηλῶν ὅτι, οὐδεμία προσπάθεια θὰ τελεσφορήσῃ ἐφ' ὅσον ἡ γενικὴ τῆς χώρας κατάστασις παραμένει ἢ αὐτῇ. Ἀνάγκη ἡ χώρα ἐπὶ τέλος νὰ διοικηθῆ, διότι ἐνίοτε μὲν κυβερνᾶται οὐδέποτε δὲ διοικεῖται, τοῦτο δὲ θὰ ἐπιτευχθῆ μόνον ὅταν καταργηθῆ ἡ ἴση καὶ καθολικὴ ψῆφος. Ὅταν τοῦτο ἐπιτευχθῆ καὶ διοικῆται ὁ τόπος ἀπὸ πεφωτισμένην μειονοψηφίαν, τότε πολλὰ θὰ προαχθοῦν, ἐν οἷς καὶ ἡ Πτηνοτροφία».

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. Φ. Σ. ΔΡΑΓΟΥΜΗ

«Ο τέως Γεν. Διοικητής Μακεδονίας, με την ευγένειαν τῶν αισθημάτων πρὸς τὸν διακρίνου, ἀπαντῶν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματός μας διεύπωσε ὡς κάτωθι τὴν γνώμην του :

«Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ δευτέρα γνώμη ὅτι ἡ Πτηνοτροφία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχει ἀνάγκην ἐνθαρρύνσεως καὶ προστασίας παρὰ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Κοινωνίας, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ ἡ Χώρα ὄχι μόνον ἐπάρκειαν πτηνοτροφικῶν εἰδῶν, ἀλλὰ καὶ τόσην ἀφθονίαν παραγωγῆς, ὥστε καὶ βελτίωσις τῆς διατροφῆς τοῦ λαοῦ καὶ ἐξαγωγή εἰς τὸ ἐξωτερικὸν νὰ ἐπιτευχθῇ. Τοῦτο δὲ δὲν εἶναι ἀπραγματοποίητον ἐὰν γίνῃ συστηματικὴ ἐνέργεια καὶ κατάλληλος διδασκαλία παρὰ τῶν ἀρμοδίων τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης.

«Ἀλλὰ, νομίζω, ἂν καὶ μὴ εἰδικός ὅτι καλὸν θὰ ᾖ ἡ ὥθησις νὰ δοθῇ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Πτηνοτροφίας ἰδίως **ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἄλλας γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις**, διότι ἡ Πτηνοτροφία αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, μὴ στηριζομένη ἐπὶ ἄλλης γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως ἀποβαίνει μοιραίως λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τὸν ἐπιχειροῦντα, ἐκτὸς ἂν διατίθενται μέγιστα κεφάλαια εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἀποβαίῃ ἡ ἐπιχειρήσις, οὔτως εἰπεῖν, μεγαλοβιομηχανική.

«Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλωστε εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐνισχυθοῦν ἠθικῶς, πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς οἱ μικροῖδιοκτῆται ἀγρόται καὶ ἡ αὐτοκαλιέργεια »

Φ. Σ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΝΟΜΑΡΧΟΥ ΑΤΤΙΚΟΒΟΙΩΤΙΑΣ

«Ο κ. Νομάρχης μας, ὁ παλαιὸς διαπρεπὴς δημοσιογράφος, ὁ τόσον προσοδευτικός, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καθυστερήσῃ εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς γνώμης του συνεπεία τοῦ τεθέντος παρ' ἡμῶν ἐρωτήματος.

«Ἐν σχέσει πρὸς τὴν αἰτηθεῖσαν γνώμην ἡμῶν περὶ τῆς προαγωγῆς τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν ὅτι εὐρίσκομεν ἀξίαν παντὸς ἐπαίνου καὶ πάσης συνδρομῆς μίαν εὐγενῆ προσπάθειαν τείνουσαν εἰς τὴν διὰ καταλλήλων μέσων προαγωγὴν καὶ βελτίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Πτηνοτροφίας, ἣτις οὕτω θέλει ἀποβῆ εἰς ἕκ τῶν σημαντικωτέρων συντελεστῶν τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Οἰκονομίας».

Κ. ΚΑΛΑΜΑΡΑΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. Σ. ΧΑΣΙΩΤΟΥ

Ὁ πρῶτος Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς καὶ τέως Γερουσιαστῆς, ὁ τιμῶν τὴν ἐποχὴν του καὶ τὸν κλάδον εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει, ὁ ἀπὸ πάσης γωνίας καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γῆς κηρύττων, ἐπὶ σαράντα ἤδη χρόνια, τὰς μεγάλας παραγωγικὰς ἀληθείας τῆς χώρας, ὁ ἐμπνευσμένος ποδηγέτης τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ὁ ἀκατάβλητος Γεωργικὸς Ἀπόστολος, εὐηρεστήθη νὰ μᾶς ἐκθέσῃ ἀναλυτικώτερον τὰς σκέψεις του ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐρωτήματός μας

«Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρνιθοειδῶν τῆς χώρας μας (μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν περιστερῶν) ἀνέρχεται κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1935 εἰς 11.200.000. Ἐκ τούτων τοῦλάχιστον τὰ 9/10 εἶνε ὀρνίθες καὶ τὰ 10 περίπου τοῖς 100 Ἰνδιάνοι, Χῆνες καὶ Νῆσσαι. Τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα μόνον τῶν ὀρνίθων ὑπολογίζεται ὡς ἐξῆς κατ' ὀρνίθα (χωρικῶν ὀρνιθοτροφείων) :

Ἄπὸ αὐτὰ 70 πρὸς δρ. 1 = Δρ.	70
Ἄπὸ 20 κοττόπουλα	
(ἀνὰ 2 κλώσσαι κατὰ 10 ὀρνίθας) πρὸς 25 = 50	50
Ἄπὸ κόπρον	5
	125
Τὸ δλον Δρ.	

ἦτοι ἀπὸ 10.000.000 ὀρνίθας Δραχ. 1.250 000.000

«Προστιθεμένου καὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἄλλων ὀρνιθοειδῶν καθὼς καὶ τῆς ἐπὶ πλέον παραγωγῆς τῶν ὀλίγων μεγάλων ὀρνιθοτροφικῶν ἐπιχειρήσεων, πέραξ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων τινῶν πόλεων αἱ ὁποῖαι ἀποδίδουν τοῦλάχιστον τριπλάσιον ἀκαθάριστον εἰσόδημα κατὰ ὀρνίθα, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν εἰς 1.500.000.000 τὴν ἀξίαν τοῦ συνόλου τῆς ὀρνιθοτροφικῆς παρ' ἡμῖν ἐτησίας παραγωγῆς. Ἐὰν ὑποθέσωμεν μίαν γενικὴν μέσσην αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματος τούτου διὰ γενικεύσεως τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὀλιγίστων καὶ ἀπλουστάτων γνώσεων, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ ἐπιμελημένη μικρὰ οἰκιακὴ ὀρνιθοτροφία τῶν ἀγροτῶν, κατὰ 30 ἔστω μόνον τοῖς 100 θὰ ἀνήρχετο αὕτη εἰς 375 ἑκατομ. δραχ. ὁπότε ἡ ἀξία τῶν προϊόντων τῆς ὀρνιθοτροφίας μας θὰ ὑπερέβαινε τὸ 1.500.000.000 δραχμῶν ἐτησίως.

«Ἡ ἀνάπτυξις μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου μὴ ἀπαιτοῦσα, προκειμένου περὶ τῶν ὀλίγων 10—20 ὀρνίθων, ἐκάστου ἀγρότου, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὰ 90 τοῖς 100 τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀρνίθων τῆς χώρας, εἰμὴ μικρὰν μόνον ἐπιμέλειαν καὶ μικρὰν προσοχὴν, τόσας δὲ ὀλίγας γνώσεις περὶ κατοικίας αὐτῶν ὑγιεινῆς, περὶ διαλογῆς αὐστηρᾶς κατὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν, περὶ προφυλάξεως ἀπὸ ἀσθενείας καὶ περιορισμοῦ τῆς θνησιμότητος αὐτῶν, περὶ ἀπολυμάνσεων, καθαριότητος κλπ. περὶ τῆς ὑγιεινῆς ἐν γένει τῶν ὀρνίθων διατηρήσεως, ὥστε θὰ ἠδύναντο αὗται νὰ περιληφθῶσιν ὅλαι εἰς 5—6 μόνον σελίδας ἐνὸς βιβλιαρίου πρὸς ὀδηγίαν τῶν χωρικῶν μας. Ἡ τόσον σημαντικὴ

αὕτη αὔξεις τοῦ ὀρνιθοτροφικοῦ πλούτου τῆς χώρας καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἐπιτυγχανομένη βελτίωσις τῆς διατροφῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν κατοίκων τῆς χώρας, εἶνε τοσοῦτον μᾶλλον ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας. Καθ' ὅσον δὲν ἀπαιτεῖ καταβολὴν ὑπολογισίμου νέου κεφαλαίου, οὐδὲ τὴν ἀποσχόλησιν ἀπὸ τὰς κυρίας τῶν ἀγροτῶν ἄλλας ἐργασίας, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐπ' ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν ἄλλων ὀσκολιῶν καὶ μάλιστα τῶν γυναικοπαίδων εἰς τὰς ἀγροτικὰς οἰκογενεῖας καθ' ἡμερινὴν ἐπίβλεψιν καὶ φροντίδα. Διὰ τὴν ἐπιτύχωμεν ὁμως τὴν γενίκευσιν τῆς βελτιώσεως ταύτης ἐν τὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀπὸ σήμερον παρίσταται ἀνάγκη λήψεως τῶν ἑξῆς κυριωτέρων καθ' ἡμᾶς μέτρων.

1) «Σύστασις ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Γεωργίας μιᾶς ὀλιγομελοῦς Ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδημόνων διὰ τὸν καταρτισμὸν ἐνὸς προγράμματος ἐνεργείας συστηματικῆς ὑπὲρ τοῦ ἐν λόγῳ σκοποῦ. Ἡ ἐνεργεῖα αὕτη θ' ἀποβλέπη εἰς τὴν δι' Ἐπιτοπίων ἐπιτροπῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν Νομαρχῶν, εἰς ἃς θὰ συμμετέχουν ἀνά εἰς ἀντιπρόσωπος τῶν Γεωργικῶν Ἐπιμελητηρίων καὶ τῶν Ἐνώσεων τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν, οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Γεωργίας, οἱ Προϊστάμενοι τῶν Γεωργικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ οἱ τεχνικοὶ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης καὶ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐφαρμογὴν ὀρισμένων μέτρων, οἷα τὰ ἑξῆς. Διὰ τὴν ἀνά τὰ χωρία διάδοσιν τῶν ὀρνιθοτροφικῶν γνώσεων διὰ τῶν περιοδεούντων γεωπόνων τοῦ Κράτους καὶ διὰ τῶν δημοδιδασκάλων, καταλλήλως πρὸς τοῦτο καθοδηγουμένῳ, διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοπικῶν Ἐκθέσεων, διὰ βράβευσιν τῶν διδασκάλων καὶ μάλιστα τῶν διδασκαλισσῶν, τῶν διακρινομένων διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀνά τὰ χωρία καὶ μάλιστα διὰ τοῦ ἴδιου αὐτῶν παραδείγματος διάδοσιν τῶν γνώσεων τῆς συστηματικῆς μικρᾶς ὀρνιθοτροφίας (τῶν 10—20 ἐγχωριῶν ὀρνίθων παρ' ἐκάστης οἰκογενείας), διὰ τὴν σύστασιν μικρῶν τοιοῦτων προτύπων ὀρνιθοτροφείων ὑποχρεωτικῶς εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ γεωργικὰ ἰδρύματα καὶ τὰ ἀγροκῆπια τοῦ Κράτους, διὰ τὴν δωρεὰν διανομὴν εἰς τὰ χωρία μεγάλου πληθους ἐντύπων ὀρνιθοτροφικῶν ὀδηγιῶν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, περιλαμβανομένων εἰς ἓν τὸ πολὺ τυπογραφικὸν φύλλον εἰς γλῶσσαν ἀπλουστάτην γραμμένων. Διὰ τὴν χορήγησιν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους διὰ τοὺς ἄνω σκοποὺς ταύλαχιστον δύο ἑκατομμυρίων δραμῶν κατ' ἔτος διατεθειμένων κατὰ προϋπολογισμὸν συντασσόμενον ὑπὸ τῆς ὡς ἄνω κεντρικῆς παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Γεωργίας Ἐπιτροπῆς. Διὰ συλλογὴν ἐκ μέρους τῆς κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν κεντρικῶν Ἐπιτροπῶν χρηματικῶν ἐράνων ἐκ μέρους Δήμων, Κοινοτήτων, τοπικῶν Τραπεζῶν καὶ ἰδιωτῶν δι' ὀρνιθοτροφικὰς τοπικὰς Ἐκθέσεις, διὰ βραβεῖα κλπ.

2) Ἴδρυσις τέλοσ ὀρνιθοτροφικοῦ Σταθμοῦ ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης παρὰ τῇ Ἀνωτέρῳ Γεωπονικῇ Σχολῇ διὰ μετέταξ διασταυρώσεων, διαλογῆς, συνδυασμοῦ τροφῶν, προλήψεως καὶ θεραπείας ὀρισμένων ἀσθενειῶν κλπ. τῶν ὁποίων τὰ πορίσματα νὰ δημοσιεύωνται δι' ἰδιαιτέρου τεύχους εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους.

3) Πάν ἄλλο μέτρον, οἷον θὰ κρίνη σκόπιμον ἢ ὡς ἄνω Κεντρικῆ τῆς ὀρνιθοτροφίας Ἐπιτροπῆς.

ΣΠΥΡ. ΚΑΣΙΩΤΗΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ κ. ΒΟΡΕΑ

Ὁ σοφὸς συγγραφεὺς καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Θεόφιλος Βορέας, ὁ νῦν πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας, ὅστις κατέχει τόσον ἐπιζήλον θέσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν Γραμμάτων, μᾶς ἀπέστειλε τὴν κάτωθι ἀπάντησιν :

«Πόσον παρὰ πᾶσι τοῖς προηγμένοις καὶ εὐνοουμένοις λαοῖς ἡ Πτηνοτροφία καὶ ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας θεραπεύεται καὶ ὑπὸ τῶν κρατῶν ἐνισχύεται κατὰ πάντα τρόπον, εἶναι γνώριμον ὄχι μόνον εἰς τοὺς εἰδικώτερον ἀσχολουμένους περὶ ταῦτα τὰ ζητήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς κηδομένους τῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρώπων.

Ὅτι δὲ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τινος χρόνου συντονώτερον καλλιεργεῖται καὶ προάγεται ὑπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ πνεύματος, τείνει νὰ ἀνακύψῃ ζωηρότερον καὶ τὸ διαφέρον τῆς ἐποπτεούσης συνειδήσεως τῆς πολιτείας καὶ δημιουργήσῃ καλλιτέρους ὄρους πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ προαγωγὴν τῆς πολυτιμοτάτης ταύτης τοῦ πλούτου πηγῆς, πρέπει νὰ χαιρετισθῇ πάντως μετὰ παρηγόρου ἐλπίδος.

ΦΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ

Ο ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ κ. Π. ΖΕΡΒΟΣ

Δίδομεν καιωτέρω τὴν ἀπάντησιν τοῦ διαπρεποῦς ἐπιστήμονος καὶ σοφοῦ κ. Ζερβοῦ, πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ μας Πανεπιστημίου καὶ προέδρου τῆς Ἑλλ. Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας. Μέσα εἰς τὰς παρακάτω ὀλίγας γραμμὰς ὁ ἀναγνώστης θὰ δῇ ὅ,τι ἀξίζει διὰ τὴν πολυτιμότητα τοῦ κλάδου τῆς Πτηνοτροφίας μας :

Μ' ἐρωτᾶτε ποίας προσπαθείας καὶ ποίας ἐνεργείας νομίζω προσφορωτέρας διὰ τὴν μείζονα ἀπόδοσιν τῶν ἐκ τῆς Πτηνοτροφίας ἐσόδων.

Δύο εἶναι προφανῶς τὰ κύρια σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ καταβληθῇ προσοχή 1) ἡ ἀνάπτυξις τῆς Πτηνοτροφίας καὶ 2) ἡ ἐκμετάλλευσίς της.

Διὰ τὸ πρῶτον ἀπαιτοῦνται διάφοροι συνθῆκαι· οὕτω ἀπαιτεῖται ἡ ὅσον ἔνεστι εὐρύτερα διάδοσις τῶν σχετικῶν γνώσεων (διατροφή πτηνῶν, πολλαπλασιασμός, ἐπιλογή εἴδους κ. λ. π). Εἰς τοῦτο βεβαίως θὰ συντείνῃ καὶ ὁ καταρτισμὸς εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Θὰ ἐχρειάζοντο πολλὰ νὰ γράψῃ τις ἵνα πραγματευθῇ καὶ περὶ τῶν ἄλλων συνθηκῶν καὶ τῶν μέσων, τῶν προσφορωτέρων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Πτηνο-

τροφίας. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ζήτημα, τὸ τῆς ἐκμεταλλεύσεως παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τούτων πορϋποθέτει ἀνάπτυξιν καὶ πολλῶν συναφῶν θεμάτων τῶν ὁποίων μόνον εἰς ἐκτενῆ καὶ εἰδικὴν διατριβὴν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ ἐκθέσῃ, διὰ νὰ δώσῃ σαφεῖς σκέψεις, ἰδέας καὶ γνώμας αἵτινες θὰ ἦσαν, ἴσως, χρήσιμοι διὰ τὴν πρόοδον τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ἐθνικοῦ κλάδου τοῦ τόπου.

Ἐν ὀλίγοις, συμπληρώνω τελειώνοντας, ὅτι δίδω μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ πλουτολογικοῦ αὐτοῦ κλάδου, ὃ ὁποῖος εἰς ἄλλαι Κράτη δὲν θὰ ἦτο τόσο ἐγκαταλελειμμένος ὡς ἀποτελῶν σπουδαιότατον ἐθνικὸν κεφάλαιον εἰς στιγμὰς τόσοσιν οἰκονομικῶς κρίσιμους.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΖΕΡΒΟΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΓΡ. ΕΜΠΕΔΟΚΛΗ

Ὁ ἐπιφανὴς οἰκονομολόγος καὶ Γεν. Διευθυντὴς σημαντικοῦ Τραπεζιτικοῦ Ὁργανισμοῦ, τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, εὐηρεσιτήθη νὰ μᾶς ἀπαντήσῃ ὡς ἑξῆς:

«Εἰς ἀπάντησιν ὑμετέρου ἐγγράφου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παραθέσω ἡμῖν κατωτέρω τὰς ἀντιλήψεις μου ἐπι τοῦ τεθέντος ἐρωτήματος, ὡς πρὸς τὸν σκοπιμώτερον τρόπον ἀνυψώσεως τῆς Πτηνοτροφίας παρ' ἡμῖν.

«Ἡ Πτηνοτροφία, ἐξ ὅσων πληροφοριῶν ἔχω, δυσκόλως ἐπιτυγχάνει ὡς αὐτοτελὴς ἐπιχείρησις, διότι τὰ οἰκονομικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα δὲν εἶναι εὐνοϊκά. Ἐνδείκνυται ὅθεν νὰ μελετηθῇ τὸ ἐν Δανία ἐφαρμοζόμενον σύστημα τῆς ἐνθαρρύνσεως τῆς μικρᾶς πτηνοτροφίας τῶν χωρικῶν, ὑπὸ μορφὴν τρόπου τινὰ ὑποπροϊόντων (SOUS PRODUITS) τῶν ἀγροκτημάτων των (HERMES). Νὰ ἐνθαρρυνθῇ ὅθεν ἡ δημιουργία παρὰ τῶν χωρικῶν συστηματικῶν ἀγροκτημάτων μὲ ποικιλίαν προϊόντων καὶ μικρὰν κτηνοτροφίαν καὶ πτηνοτροφίαν. Νὰ συστηματοποιηθῇ κατόπιν, καταλλήλως ὁργανουμένη, ἡ πώλησις τῶν προϊόντων αὐτῶν εἰς τὰς πόλεις. Αἱ εἰδικαὶ τοῦ κλάδου αὐτοῦ Ἐκθέσεις, μὲ ἀριθμὸν τινα βραβείων, ἐνδείκνυται νὰ γίνωνται κατ' ἔτος, τόσοσιν διὰ τὰ εἶδη τῆς Πτηνοτροφίας ὅσον καὶ διὰ τὰ τῆς Κτηνοτροφίας καὶ τῆς Γεωργίας».

ΓΡ. ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. Β. ΚΡΙΜΠΙΑ

«Ο τέως Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ ἐπι-
λεκτος Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς εὐηρεστήθη
νὰ μᾶς ἀπαντήσῃ ὡς ἑξῆς :

«—Παρ' ὄλην τὴν οἰκονομικὴν σημασίαν τῆς πτηνοτροφίας μας αὕτη δὲν
ἐξελιχθῆ καὶ δὲν κατέχει τὴν θέσιν ἣν δικαιούται νὰ κατέχῃ ἐν τῇ γεωργικῇ
ἐκμεταλλεύσει. Προσπάθειαι πολλαὶ κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῶν
γεωργικῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν ὡς καὶ ἀξιέπαινοι τοιαῦται, ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς
Πρωτοβουλίας. Τὸ ἀσυντόνιστον ἴσως τῶν ἐνεργειῶν, ἡ ἐπιδίωξις πολλῶν καὶ
διαφόρων σκοπῶν, ἄνευ καταστρώσεως ἐνὸς μελετημένου προγράμματος, ἡ ἄνε-
πάρκεια τῶν διατιθεμένων μέσων, τὸ μεταβλητὸν ἐκάστοτε τῶν κατευθύνσεων
ἅς ἀκολουθοῦμεν, εἶναι αἷτια ἐμποδίζοντα τὴν ταχείαν τοῦ ζητήματος λύσιν.
Νομίζω ὅτι ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς καταβαλλομένης προσπάθειάς πρέπει νὰ
εἶναι ἀνάπτυξις τῆς πτηνοτροφίας ἐν τῇ γεωργικῇ ἐκμεταλλεύσει. Ἡ μεταφύ-
τευσις εἰς τὸν κτηματῖαν, τὸν ἀγρότην, τὴν ἀγροτικὴν οἰκογένειαν, τῶν γνώ-
σεων, ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλως τε τῶν ὁποίων ἐπετεύχθησαν τόσα ἀποτελέσματα
ὑπὸ τῶν πτηνοτρόφων τῶν πόλεων, ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τούτων διὰ τὴν
ἴδρυσιν ὀρνιθῶνων πληρῶντων κυρίως τοὺς ὄρους τῆς ὑγιεινῆς, θὰ εἶναι τὸ
πρῶτον βῆμα τῆς συστηματικῆς ἐξελίξεως τῆς Πτηνοτροφίας μας. Ἐκεῖ, εἰς τὴν
γεωργικὴν ἐπιχείρησιν, αἱ διὰ τὰ πτηνὰ τροφαὶ εἶναι χαμηλῶν τιμῶν καὶ συμ-
φέρει ἡ μετατροπὴ των εἰς ὠὰ καὶ κρέας. Τὸ Κράτος καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτο-
τοβουλία δέον νὰ κατευθύνωσι τὴν προσπάθειάν των εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐκεῖ
κέντρων ἐκτροφῆς ὀρνιθῶν, διὰ τῆς βραβεύσεως τῶν ὀρνιθῶνων τούτων καὶ
τῆς παροχῆς βοηθημάτων, εἰς τὰ καλῶς λειτουργοῦντα κέντρα. Ἡ ἴδρυσις ἐνὸς
εἰδικοῦ Σταθμοῦ διὰ τὴν μελέτην τῶν ἐντοπίων φυλῶν, τὴν μελέτην τῶν ἀσθε-
νειῶν καὶ τῆς ἀντοχῆς τῶν φυλῶν μας εἰς ταύτας, τὴν μελέτην τῶν διασταυ-
ρώσεων τῶν φυλῶν μας μετὰ τῶν ξένων τοιούτων, τὴν καταρτισμὸν γενεαλο-
γικῶν βιβλίων, κ.λ.π. κατὰ πολὺ θὰ συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπί σταθερῶν βάσεων
ἐξέλιξιν τῆς Πτηνοτροφίας μας. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀφ' ἑτέρου πρωτοβουλία, ὀργα-
νουμένη καὶ αὕτη εἰς μίαν Πτηνοτροφικὴν Ἑταιρείαν, συνεπικουρουμένη ὑπὸ
τοῦ Κράτους, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν διάδοσιν τῶν γνώσεων, τὴν ὀργά-
νωσιν γενικῶς τῆς παραγωγῆς, καὶ τὴν λήψιν παντὸς ἑτέρου μέτρου διευκολύ-
νοντος τὴν καλὴν καὶ ταχείαν διάθεσιν τῶν προϊόντων.

Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν ταχείαν ἐξέλιξιν ἐνὸς
σημαντικοῦ κλάδου τῆς γεωργικῆς μας Οἰκονομίας, ὅστις καὶ καλῶς ἐχόντων
τῶν πραγμάτων θὰ ἐπυξάνε τὴν πρῶτον τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας καὶ ἐν
περιπτώσει κρίσεως θὰ ἠμβλυνε κατὰ πολὺ τὰ δυσάρεστα ἀποτελέσματα ἐπὶ
τῆς εὐημερίας τῶν ἀγροτῶν μας.

ΒΑΣΟΣ ΚΡΙΜΠΙΑΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΑΠ. Η. ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

«Ο κ. Πουλόπουλος με την εύρεϊαν μόρφωσίν του, με την ζηλευτήν κοινωνικήν του δραϊσιν και με τὰς ἐπιτυχίας του εἰς τὸν βιομηχανικὸν στίβον δέον νὰ θεωρεῖται ὡς ἕνας πρωτοπόρος εἰς τὴν σύγχρονον Κοινωνίαν. Μεῖ ἰδιαιτέραν ἱκανοποίησιν ἐδέχθημεν τὴν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος ἡμῶν ἀπάντησίν του.

»Ἡ Ἑλληνικὴ Πτηνοτροφία προορίζεται νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν σπουδαιοτάτου παράγοντος τῆς Οἰκονομικῆς εὐρωστίας τῆς Χώρας μας.

»Δεδομένου ὅτι ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μεγάλων καὶ βαρέων ζώων, δύναται νὰ φθάσῃ εἰς περιωρισμένην μόνον ἔκτασιν ὡς ἐκ τῶν ἐδαφικῶν ὄρων καὶ τῶν σχετικῶν δυνατοτήτων λειβαδίων, εἰδείκνυται ὅπως ἡ Πτηνοτροφία ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν εὐρύτητα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κτηνοτροφικοῦ εἰσοδήματος, καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον ἡ Πτηνοτροφία παρ' ἡμῖν εὐνοεῖται ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν καὶ ἀτμοσφαιρικῶν ὄρων, πρὸς ἐξαιρετικὴν ἀποδοτικότητα.

»Ἐὰν αἱ ἐμπειρικαὶ μέχρι τοῦδε μέθοδοι, διὰ σχετικῆς προσπάθειας καὶ διδασκαλίας, ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου καὶ τῶν εἰδικῶν Ὁργανώσεων προσλάβουν ἐκλαϊκευμένα ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα εἰς χεῖρας τῶν εὐφυῶν Ἑλλήνων διατροφέων, ὅχι μόνον τῶν συστηματικῶν τοιούτων ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδιωτῶν, θὰ προκύψουν λαμπρὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν τερπνὴν ἄλλως τε ἀλλὰ καὶ τόσον προσοδοφόρον αὐτὴν ἐπίδοσιν, ἅτινα θὰ ἱκανοποιήσουν ὅχι μόνον τοὺς εἰδικῶς ἀσχολουμένους, ἀλλὰ θὰ βοηθήσουν καὶ τοὺς πόρους τῆς γεωργικῆς καὶ ἐργατικῆς καὶ ἐν γένει τῆς λαϊκῆς οἰκογενείας.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. Π. ΚΑΝΑΓΚΙΝΗ

«Ο τῶσης μορφώσεως καὶ δράσεως ἐπιστήμων, ὁ ἀκαταπόνητος Γεν. Διευθυντὴς τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, εὐηρεσιτήθη νὰ χαράξῃ τὰς κάτωθι γραμμὰς εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐρωτήματός μας.

«Εἰς τὸ ἐρώτημα ὑμῶν ποία ἡ γνώμη μας διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς Πτηνοτροφίας προσπάθειαν ἀπαντῶμεν ὅτι ἐπιβάλλεται ὅχι μόνον τὸ Κράτος, ἀλλ' ὅλοι οἱ ὀργανισμοί, οἱ γενικώτερον ἀσχολούμενοι μετὰ ζητήματα προωθήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας τῆς Χώρας, νὰ διαθέσουν τὰς ἠθικὰς καὶ ὕλικὰς αὐτῶν δυνάμεις

πρὸς βελτίωσιν τῆς Πτηνοτροφίας της καὶ οἰκονομικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὀρνιθοειδῶν μας.

«Καὶ ἡ προσπάθειά μας αὐτή, ἡ τόσον ἄλλως τε καρποφόρος τῶν τελευταίων ἐτῶν, δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν ἴδρυσιν οἰκονομικῶς εὐρώστων πτηνοτροφικῶν μικρῶν ἢ μεγάλων ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ ἰδίως εἰς τὸ νὰ προπαγανδισθῇ εἰς τὴν Ὑπαίθρου ἡ ἀνάγκη ὅπως ἐκάστη ἀγροτικὴ οἰκογενεῖα, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς γεωργικῆς της οἰκονομίας, ἀλλὰ γενικώτερον καὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ χωριοῦ της, διατηρήσῃ καὶ διαθρέψῃ καλῶς ἀνάλογον ἀριθμὸν πτηνῶν ἐκ τῶν παραγωγικωτέρων φυλῶν καὶ ὀργανώσῃ ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ τὴν συνεταιριστικὴν ἢ ὀπωσθήποτε ἄλλως συγκέντρωσιν καὶ ἔγκαιρον ἀποστολὴν τῶν πλεοναζόντων πτηνοτροφικῶν προϊόντων της εἰς τὰ πλησιέστερα κέντρα καταναλώσεως ἢ γενικωτέρας ἐμπορείας.

«Ὁ πολλαπλασιασμὸς κατὰ περιφερείας Πτηνοτροφικῶν Σταθμῶν ἐπιλογῆς ἐγχωρίων φυλῶν καὶ ἡ διάθεσις εἰς φιλοπροόδους ἀγροτας ὧν καὶ νεοσσῶν ἐξ ἐπιλογῆς, ἡ παρακολούθησις καὶ χορήγησις ὀδηγιῶν, μεγάλως θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς Πτηνοτροφίας τῆς ὑπαίθρου.

«Φρονοῦμεν δὲ ὅτι ἐπὶ τῆς Πτηνοτροφίας τῆς ὑπαίθρου κυρίως πρέπει νὰ στηρίξωμεν τὴν ὅλην πτηνοτροφικὴν μας προσπάθειαν διὰ τε τὴν ἐπάρκειαν τῶν ἀστικῶν μας κέντρων καὶ τὴν αὔξησιν τῆς καταναλώσεως πτηνοτροφικῶν προϊόντων ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων διατροφῆς καὶ διαίτης τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενεῖας, τοῦ πραγματικοῦ θεμελίου τῆς ἰσχύος τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος».

ΠΕΤΡΟΣ Γ. ΚΑΝΑΓΚΙΝΗΣ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΟΥ

«Ὁ κ. Τμηματάρχης τοῦ Κτηνιατρικοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, ἐκ τῶν νέων ἐπιστημόνων πρὸς φιλοδοξοῦν μίαν ἱκανοποιητικὴν Πτηνοτροφικὴν αὐρίον, ἐνηρροετήθη νὰ ἀπαντήσῃ ὡς ἐξῆς:

«Ὁ κλάδος τῆς Πτηνοτροφίας, καίτοι ἀπασχολεῖ μικρὸν σχετικῶς ζωικὸν κεφάλαιον, προσφέρει σημαντικὰς προσόδους εἰς τὴν Ἑθνικὴν μας Οἰκονομίαν, ἀνερχομένης, παρὰ τὴν ἐμβρουώδη κατάστασιν αὐτῆς, εἰς ποσὸν ὑπερβαῖνον τὸ ἕν δισεκατομμύριον δραχμῶν ἐτησίως.

«Ἡ Πτηνοτροφία μας ἐν συγκρίσει πρὸς τινὰς κλάδους τῆς Γεωργίας, ὡς τῆς Σταφίδος, τοῦ Καπνοῦ καὶ τοῦ Βάμβακος, ὑπὲρ τῶν ὀποίων τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κράτους ἐκδηλοῦται τόσον στοργικόν, ἔρχε-

ται εἰς καλὴν σειρὰν, ὑστεροῦσα, ἀπὸ ἀπόψεως ἀκυθαρίστου προσόδου, ἔλαφρῶς ὡς πρὸς τὴν τοῦ καπνοῦ καὶ οὖσα τριπλασία τῆς τοῦ βάμβακος.

«Ἡ σημασία τῆς ὄρνιθος εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν τοῦ γεωργοῦ εἶναι σημαντικὴ, ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκμετάλλευσίς αὐτῆς ἔχει ἐμπιστευθῆ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀγρότου, καθόσον μόνον παρ' αὐτῷ τυγχάνει συμφέρουσα ὑπὸ τὰς σημερινὰς ἐν Ἑλλάδι συνθήκας παραγωγῆς κτηνοτροφικῶν τροφῶν, δέον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δηλαδὴ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἀγροτικῆς πτηνοτροφίας νὰ στραφῶσιν αἱ ἐνέργειαι ἡμῶν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δέον νὰ τεθῆ ὁ μοχλὸς ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν θετικὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα.

«Τὸ Κράτος ἔχον ἐπίγνωσιν τῆς μεγίστης σημασίας ἣν ἔχει ἡ πτηνοτροφία διὰ τὴν χώραν μας, δέον ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἀρμοδίαν Κτηνιατρικὴν Ὑπηρεσίαν, ἥτις, διὰ τῶν μέτρων ἅτινα θέλει εἰς τὸ μέλλον λάβῃ, πιστεύει νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν *προάσπισιν, βελτίωσιν καὶ αὐξήσιν* τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐθνικοῦ κεφαλαίου».

Φ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΥ

Ἡ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΑΤΤΙΚΟΒΟΙΩΤΙΑΣ

Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν καὶ τὴν κάτωθι γνώμην ὀργανισμοῦ ἀρμοδιωτάτου διὰ κάθε πλουτολογικὸν ζήτημα τῆς χώρας.

Πρὸς τὴν Πανελλήνιον Πτηνοτροφικὴν Ἐκθεσιν

Ἐ ν τ α ὺ θ α

— Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν Ὑμῖν, εἰς ἀπάντησιν σχετικοῦ ἐγγράφου σας, ὅτι διὰ τὴν προστασίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς πτηνοτροφίας θεωροῦμεν ἀναγκαίαν τὴν λήψιν τῶν κάτωθι μέτρων.

1) «Παροχὴ ἀτελῶν πτηνοτροφικῶν τροφῶν (ἀραβοσίτου κλπ.) ὡς γίνεται καὶ διὰ τὴν κτηνοτροφίαν.

2) «Δασμολογικὴ ἀτέλεια ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς ἐκκολαπτικῶν μηχανῶν, ὀργάνων ἐμβολιασμῶν καὶ φαρμάκων πρὸς ἀπόλυμίνισιν τῶν ὄρνιθῶνων.

3) «Εἰσαγωγὴν ὠν πρὸς ἀναπαραγωγὴν βελτιωμένων ποικιλιῶν καὶ κατανομὴν τούτων εἰς τοὺς πτηνοτρόφους τῶν διαφόρων περιφερειῶν.

4) «Πλήρης ἐπάρκεια ἐμβολίων πρὸς καταπολέμησιν τῶν λοιμωδῶν νόσων τῶν πουλερικῶν.

5) «Διδασκαλία τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων διατροφῆς, συντηρήσεως, προλήψεως καὶ καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν τῶν πουλερικῶν»

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Προεδρεύων
ΑΠ. ΔΟΥΣΗΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
(Δυσανάγνωστος ἢ ὑπογραφή)

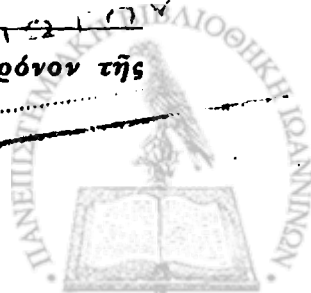
ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εἴμεθα εὐτυχεῖς διότι συνεκομίσαμεν σειρὰν γνωμῶν προερχομένων ἀπὸ ἐπιλέκτους Ἑλλήνας, πάντας μιᾷ φωνῇ ὁμολογοῦντας καὶ ἀναγνωρίζοντας τὴν σημασίαν τῆς Πτηνοτροφίας καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως αὐτῆς. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ προσέξωμεν τὸν κλάδον αὐτόν. Ἡ σημασία του καὶ ἡ ἀξία του δὲν εἶναι ἐφεύρημα τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀπὸ ὀλοκλήρου ἑκατονταετηρίδος καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπελευθερωθῆ ἡ Ἑλλὰς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ Κόττα δὲν ἄφηνεν ἀσυγκλήτον τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν. Εἰς παλαιότερα γεωργικὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα καὶ εἰς παλαιότερα γεωργικὰ Ἑλληνικὰ περιοδικὰ πολλάκις θὰ εὔρωμεν περιγραφὰς διὰ τὴν οἰκονομικὴν σημασίαν τῆς ὄρνιθος καὶ ὄδηγίας καὶ συμβουλὰς διὰ τὴν καλὴν αὐτῆς συντήρησιν καὶ διατροφήν. Ἐν τούτοις παρῆλθεν ὁ πρῶτος ἀπελευθερωτικὸς αἰὼν, εἰσήλθομεν πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν δεύτερον καὶ ὅμως ἡ πτηνοτροφία δὲν κατέστη ἀκόμη ἀντικείμενον ἰδίας μερίμνης καὶ συστηματικῶν προσπαθειῶν. Ἀπὸ τοῦ 1929 ἀφ' ἧς ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ὑπηρετοῦμεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας ἠθελήσαμεν νὰ ἐργασθῶμεν ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ κλάδου τούτου. Καὶ συνέβη τοῦτο τὸ περίεργον: Ὅτι ἐν ᾧ οἱ ἐκάστοτε κ. κ. Ὑπουργοὶ καὶ οἱ ἐκάστοτε κ. κ. Γενικοὶ Γραμματεῖς καὶ οἱ ἐκάστοτε κ. κ. Γενικοὶ Διευθυνταὶ τῆς Γεωργίας ἐπεθύμουν νὰ μᾶς συντρέξουν εἰς τὰς προσπάθειάς μας καὶ ἀνεγνώριζον τὴν ἀξίαν ἑνὸς τοιούτου ἀγῶνος, τὸ ἀποτέλεσμα ἀπέβαινε πάντοτε ἀρνητικόν. Πάντως ὑπῆρχον ἢ παρουσιάζοντο ἀφορμαὶ παρακωλύουσαι τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν ὑπὲρ τῆς Πτηνοτροφίας. Ἦδη ὅμως, ποῦ διελύθησαν πλέον τὰ νέφη τῆς κακοτυχίας τοῦ κλάδου τούτου, μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ φρονοῦμεν, ὅτι συντόμως θὰ ληφθοῦν τὰ ἀποφασιστικὰ ἐκεῖνα μέτρα ποῦ θὰ δώσουν νέαν ζωὴν εἰς τὴν Πτηνοτροφίαν μας. Εὐτυχῶς ἐσχάτως ἡ χώρα μας ἀπέκτησε νέους ἐπιστήμονας κτηνιάτρους μεγάλης μορφώσεως, πολλοῦ ζήλου καὶ ἀκαταβλήτου ἐνθουσιασμοῦ. Ἄς κληθοῦν οὗτοι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς σχετικῆς κινήσεως καὶ ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας ἡ Ἑλλὰς θὰ εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον ἀξιοζηλεύτους πτηνοτροφικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης.

Ἡ σειρὰ τῶν δημοσιεύσεων ἐκανονίσθη ἀναλόγως πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀποστολῆς.

ΒΙΒΛΙΟ
ΔΗΜ. Λ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΡΙΑ
ΕΥΛΟΓΙΟΣ

ΤΑΝΕΙΤΗΝ ΕΒΔΟΜΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ
ΑΥΓΟΥΝ ΑΡΙΘ.

ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΙΟΝ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΛΥΤΗΣΕΩΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΟ 1920

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΘΟΝ ΑΡΙΘ. ....

ΤΥΠΟΙΣ: «ΕΛΛΑΣ» ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΙΟ
ΑΘΗΝΑΙ

